

BİRİNCİ BÖLÜM

KUTSAL KİTAP

1

KUTSAL KİTAP'IN EŞSİZLİĞİ

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş
Sürekliliğinde Eşsizdir
Basım Miktarında Eşsizdir
Tercümesinde Eşsizdir
Hayatta Kalması Bakımından Eşsizdir
 Zamana Karşı
 Baskıya Karşı
 Eleştiriye Karşı
Öğretişlerinde Eşsizdir
 Peygamberlik
 Tarih
 Karakter
Edebiyat Üzerine Olan Etkisi Bakımından Eşsizdir
Uygarlık Üzerine Etkisi Olan Bakımından Eşsizdir
Makul Bir Karar

GİRİŞ

“Gerçekten İncil okumuyorsun, değil mi?”. İşte insanların hayatım boyunca bozuk plâk gibi arka arkaya bana dinlettiği şarkı. Bu şarkıyı sevenlerin hoşlandıkları başka bir ezgi ise: “Neden İncil? O sadece sıradan bir kitap; aslında..... okumalısın!” ile başlayan ve en sevdikleri kitapların sıralanmasıyla devam eden bestedir.

Kitaplıklarında Kutsal Kitap’ı eksik etmeyen bireyleri hepiniz tanıyorsunuzdur. Kutsal Kitap’ın, Homer’in *Odisey*’i, Shakespear’ın *Romeo ve Juliet*’i ve Austen’in *Gurur ve Önyargı*’sı gibi, diğer “değerli” klâsiklerin yanında yer aldığını gururla ifade ederler. Açılıp kapanmayla oluşacak çatlaklardan uzak ve tozlanmış bir Kutsal Kitap’a sahip olsalar da, en azından onu klâsiklerden biri olarak kabul etmişlerdir.

Kutsal Kitap için alçaltıcı yorumlar yapan, hatta onun ciddiye alınıp, okunmak için zaman harcanmaya değer bulunması fikrine bıyık altından gülen bir grup mevcuttur. Bu grubun bireyleri için, kitaplığınızda Kutsal Kitap’ın bulunması, cehaletinizin açık bir işaretidir.

Henüz bir Hristiyan değildim ve Kutsal Kitap’ın, Tanrı’nın insanlara göndermiş olduğu bir kitap inancını çürütmeye çalışıyordum. Buna rağmen, beni en çok rahatsız eden şey ise, yukarıda bahsettiğim tipteki sorular ve yaklaşımlardı. Bütün bunların sonunda vardığım sonuç ise, bu basma kalıp, klişe sözlerin sahiplerinin ön yargılı, sabit fikirli ya da daha yalın bir ifadeyle cahil insanlar olduğuydu.

Kutsal Kitap tek başına en üst rafta olmalıdır. Çünkü Kutsal Kitap “eşsizdir.” İşte bu! Kutsal Kitap’ı tanımlamak için boğuştuğum fikirlerin bir araya toplandığında oluşturdukları kelime buydu: “Eşsiz.”

Webster, “eşsiz” kelimesinin anlamını; ‘1. Tek ve yegâne; bir; özgün. 2. Diğerlerinden farklı olan; eşi ya da benzeri olmayan’ olarak açıklamaktadır. Aslında bu açıklama ‘Kitapların Kitabı, yani Kutsal Kitap’ olmalıydı.

Boden’deki, Sanskritçe bölümünün eski profesörlerinden M.Montiero-Williams, doğu kökenli kitaplar üzerindeki kırk iki yıllık bir çalışma sonrası aşağıdaki bakış açısına ulaşmış ve bu kitapları Kutsal Kitap ile kıyaslayıp elde ettiği sonucu şu cümlelerle dile getirmiştir: “Bu kitapların hepsini mümkünse istifleyip, masanın sol tarafına koyun, sonra da Kutsal Kitap’ı masanın sağ tarafına tek başına yerleştirin ve aralarında bir boşluk bırakın. Bunu yaptığınız zaman, Doğunun kutsal diye adlandırılan kitapları ile Kutsal Kitap arasında aşılması mümkün olmayan ve sonsuza dek de mümkün olmayacak bir uçurum olduğunu fark edersiniz. Bu öyle bir uçurumdur ki, ne bilimin ne de dinlerin kuracağı köprüler bu uçurumu aşamazlar.” (Collett, AAB, 314, 315)

Diğer bütün kitapların arasında, Kutsal Kitap tek başına öne çıkmaktadır. Aşağıda belirttiğim (ve belirtmediğim yüzlerce) sebepten dolayı eşsiz ve “diğerlerinin tümünden farklıdır.”

1A. SÜREKLİLİĞİNDE EŞSİZDİR

Aşağıdaki özellikler sadece Kutsal Kitap için geçerlidir.

1. Yaklaşık olarak on beş asırdan fazla bir zaman diliminde yazılmıştır.
2. Hayatın sunduğu değişik rolleri üstlenen, kırk yazardan fazla kişi tarafından kaleme alınmıştır. Buna krallar, askeri liderler, dilenciler, felsefeciler, balıkçılar, vergi memurları, şairler, müzisyenler, devlet adamları, eğitimciler ve çobanlar dahildir. Örneğin:
Musa; Mısır’ın üniversitelerinde yetişmiş politik bir lider ve yargıçtır,

Davut; kral, şair, müzisyen, çoban ve savaşçıdır,
Amos; besicidir,
Yeşu; bir generaldir,
Nehemya; dinsiz bir kralın şarap sunucusudur,
Daniel; başbakandır,
Süleyman; kral ve felsefecidir,
Luka; fizikçi ve tarihçidir,
Matta; vergi memurudur,
Pavlus; hahamdır,
Markos; Petrus'un sekreteridir.

3. Değişik yerlerde yazılmıştır:
Musa'da, çölde,
Yeremya'da, zindanda,
Daniel'de, yamaçlarda ve sarayda,
Pavlus'ta, hapisanede,
Luka'da, seyahat esnasında,
Yuhanna'da, Patmos adasında sürgünde.
4. Değişik zamanlarda yazılmıştır:
Davut'ta, savaş ve fedâkarlık zamanlarında,
Süleyman'da, barış ve refah döneminde.
5. Değişik ruh hallerinde yazılmıştır:
Bazı yazılar, sevincin doruklarındayken,
Bazıları ise, üzüntü ve umutsuzluk çukurundayken,
Bazı yazılar, sağlam ve içten bir iman dönemindeyken,
Bazıları ise, şüphe ve karmaşa günlerindeyken.
6. Üç kıtada yazılmıştır:
Asya
Afrika
Avrupa
7. Üç lisanla yazılmıştır:

İbranice, İsrailîlilerin ve açıkça olarak söylemek gerekirse, Eski Ahit'in tümünün lisanıdır. 2. Krallar 18:26-28 ve Nehemya 13:24'te İbraniceden "Yahudilerin Lisanı" ve Yeşaya 19:18'de "Kenan diyarının lisanı" olarak bahseder.

İbranice, geçmişin sadece tasvir edilmediği, aynı zamanda sözcüklerle boyandığı, resimli bir lisanıdır. Bizlere doğa manzaraları sunmak yerine, hareketli panoramalar verir. Olayların akışı, zihnimizin gözünden akıp gider. (İbranicede bir dikkat çekme üslûbu olan "İşte" kelimesinin, Yeni Antlaşma'ya geçmiş ve sıkça kullanılmış olmasına dikkatinizi çekerim.) "Canlandı ve gitti", "dudaklarını araladı ve konuştu", "gözlerini kaldırdı ve gördü", "sesini yükseltti ve ağladı"; buna benzer kelime sanatları ve vurguları lisanın tasvir gücünü arttırmaktadır. (Dockery, FBI, 214)

Kutsal Kitap'ta; en derin düşüncelerim için kelimeler, mutluluğum için şarkılar, en gizli kederim için ifadeler, utancım ve zayıflıklarım için yakarışlar buldu.

– SAMUEL TAYLOR COLERIDGE,
İNGİLİZ ŞAİR VE EDEBİYAT ELEŞTİRMENİ

Aramice, Büyük İskender zamanına kadar (M.Ö. 6. yüzyıldan M.Ö. 4. yüzyıla kadar olan dönem) yakın doğunun “ortak lisanı”. (Albright AP, 218) Daniel 2’den 7’ye ve Ezra 4’ten 7’ye kadar olan bölümlerde ve İncil’deki, bazı önemli ifadeler de (bunların arasındaki en çok bilinen İsa’nın çarmıhtaki sözleri olan “*Elî, Elî, lema şevaktani?*” yani, “Tanrım, Tanrım, beni niçin terk ettin?”de kullanılan lisan gibi) Aramicedir. (Matta 27:46 NKJV)

Aramice, linguistik değerleri bakımından İbraniceye çok yakındır ve yapısal formu bakımından da çok benzerdir. Kutsal Kitap’taki Aramice bölümlerde, İbranice yazılmış olan bölümlerdeki alfabenin aynısı kullanılmıştır. İbraniceden farklı olarak Aramice, başka lisanlardan aldığı bir çok kelime ve çok çeşitli bağlaçlar da dahil olmak üzere, daha geniş bir kelime yelpazesi kullanır. Ayrıca, “olmak” fiilinin değişik şekillerde kullanımı ya da ortaçların zamirlerle kullanımı gibi özelliklerin geliştirmesiyle, daha ayrıntılı bir gramer yapısını barındırmıştır. Aramice, İbraniceye göre daha az şiirsel ve daha az coşkulu bir lisan olsa da, mutlak bir ifade imkânı sunan daha üstün bir iletişim aracıdır.

Aramice, belki de tarihte bilinen en uzun süre kullanılan lisan olma özelliğine sahiptir. Kutsal Kitap ataerki döneminde kullanılmaktaydı ve günümüzde hâlâ Aramice konuşan kişiler mevcuttur. Aramice ve onun akrabası Süryanice, değişik yerlerde ve değişik zamanlarda kullanılarak, evrim geçirmiş ve bir çok lehçeyi oluşturmuştur. Yalınlığı, anlaşılabilirliği ve kesinliği, karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır. Gündelik hayatın tüm ihtiyaçlarına kolayca adapte olabilmektedir. Eğitimciler, devlet adamları, avukatlar ya da tüccarlar için aynı derecede işlerlik ile hizmet verebilmektedir. Bazı kişiler Aramiceyi, Sami dilinin İngilizcesi olarak adlandırırlar. (Dockery, FBI, 221)

Yunanca, Yeni Antlaşma’nın neredeyse tümünün lisanıdır. Aynı zamanda, İngilizce’nin günümüzün modern dünyasındaki konumu gibi, İsa zamanındaki evrensel lisan da Yunancaydı. Yunan alfabesi, tahminlere göre Fenikelilerden alınıp, Yunan konuşma sistemine ve yazı istikametine adapte edilmiştir. Bir çok Batı-Sami dilinde olduğu gibi, Yunancada ilk önceleri, sağdan sola doğru bir istikamette yazılmaktaydı. Daha sonra baştan sona ve sondan başa tekniğine geçilmiş, en sonunda ise soldan sağa yazı istikameti kabul edilmiştir.

Büyük İskender’in Fetihleri, Yunan lisanının ve kültürünün yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Bölgesel lehçelerin yerini, yoğun bir şekilde “Helenistik” ya da “koine” (müşterek) Yunanca almıştır. Koine lehçesi, Attike Yunancaya bir çok yerel ifadelerin girmesine sebep olmuştur. Böylece lisan daha sınırsız, kozmopolitan bir kimliğe bürünmüştür. Gramerin basitleştirilmesi, evrensel kültüre daha iyi bir şekilde adapte olmasını sağlamıştır. Yalın ifadeli ve yaygın konuşma alanı olan bu yeni lisan, ticaretin ve diplomasinin ortak dili haline gelmiştir. Yunanca lisanı, klâsik şeklinden, koine biçimine dönüştükçe, zarafetinin büyük bir kısmını ve ince ayrıntılarını yitirmiştir. Her şeye rağmen onu farklı kılan güç, güzellik, berraklık ve mantık üzerine kurulu konuşma sanatı gibi karakteristik özelliklerini yitirmemiştir.

Havari Pavlus tarafından Roma’daki Hristiyanlara yazılan mektupların Latince yerine Yunanca yazılmış olmaları derin bir anlam içermektedir. Hükümet işlemleri dışında o günkü Roma İmparatorluğu, kültürel olarak Yunan etkisi altındaydı.

Yunanca, Yeni Antlaşma yazarının ifade etmek istediği anlamı, gölgesine kadar sunabilecek bolluğa ve yeterliliğe sahipti. Örneğin, Yeni Antlaşma’da “sevgi” için iki adet kelime (iki tür sevgi), “başkası” için de iki adet kelime (aynısından bir başkası, değişik bir başkası), bilgelik çeşitleri için ise bir çok kelime mevcuttur. Dikkat çekici bir şekilde, *eros* (sevginin üçüncü türü) gibi, o dönemin Helenistik kültüründe yaygın bir şekilde kullanılan birçok kelime, bilinçli olarak kullanılmamıştır. (Dockery, FBI, 224-25, 227)

8. Bir çok metin biçimi kullanılarak yazılmıştır, örneğin:
Şiir,
Tarihsel anlatı,
Ezgi,
Romantizm,
Öğretici inceleme,
Kişisel yazışma,
Yaşam öyküsü,
Hiciv,
Biyografi,
Otobiyografi,
Kanun,
Peygamberlik,
Mesel ve
Kinaye.
9. Kutsal Kitap; tartışmaya yol açacak, ortaya konulduğu ya da tartışıldığı zaman birbirine karşı birçok fikrin oluşacağı yüzlerce konuyu işaret etmiştir. Kutsal Kitap’ın yazarları yüzlerce hassas konuyu ele almışlardır (ör: evlilik, boşanma ve tekrar evlenme, homoseksüellik, zina, otoriteye itaat, dürüstlük ve yalancılık, Tanrı’nın doğası ve açıklaması). Buna rağmen, Yaratılış bölümünden Esinleme bölümüne kadar, yazarların inanılmaz bir uyum içerisinde bu konulara işaret ettiklerini görmekteyiz.
10. Bölümlere ayrılmış olmasına rağmen, Kutsal Kitap çelişmeyen, tek olan bir hikâyeyi sunmaktadır: Tanrı’nın, insanları kurtarışı. Norman Geisler ve William Nix bu hikâyeyi şu sözleriyle ifade etmişlerdir: “Yaratılış’taki ‘Kaybedilen Cennet’, Esinleme’de ‘Kazanılan Cennet’ olmuştur. Aynı şekilde, Yaratılış’ta kapanmış olan hayat ağacına açılan kapı, Esinleme’de sonsuza kadar açılmaktadır.” (Geisler/Nix, GIB’86, 28) Birleştirici bağ ise ortadadır, günahattan ve yargıdan kurtulup, tam bir değişim geçirip; tek, merhametli ve kutsal olan Tanrı’nın huzurunda ebedi bir coşkuyla yeni bir hayata başlamak.
11. En sonuncu ve en önemli olan özellik ise; Kutsal Kitap’ta bahsi geçen bireyler arasında, başından sonuna kadar işaret edilen ve ana karakter olarak, tek bir varlığın “İsa Mesih aracılığıyla bilinen, gerçek ve diri Tanrı” olmasıdır. Eski Antlaşma’yı düşünün bir kere: Yasa, İsa için “temeli” oluşturur; tarihsel kitaplar, İsa için olan “hazırlığı” gösterir; şiirsel çalışmalar, *çabaların ve ümitlerin* İsa için olduğunu anlatır ve peygamberlikler, İsa için olan “beklentiyi” gösterir. Yeni Antlaşma’da ise: “İlk dört bölümde, İsa’nın tarihsel *manifestosu* kaydedilmiştir, Elçilerin İşleri, İsa inancının *yayılmasını* nakleder, Mektuplar, İsa’nın *tefsirini* yapmaktadır ve Esinleme bölümünde her şeyin İsa’da *tamamlanmasını* bulmaktayız.” (Geisler/Nix, GIB’86, 29) En başından en sonuna kadar Kutsal Kitap, İsa merkezlidir.

Bunların sonucu olarak, her ne kadar Kutsal Kitap birçok yazar tarafından kaleme alınmış olan birçok kitabı içerse de, devamlılığı sayesinde bizlere aslında tek bir kitap sunmaktadır. F. F. Bruce'un belirttiği gibi: "Vücudun herhangi bir uzvunu en doğru şekilde tasvir edebilmeniz için, tüm bedenden referanslar vermeniz gerekmektedir; aynı şekilde Kutsal Kitap'tan herhangi bir bölümün uygun bir şekilde açıklanması için, tüm Kutsal Kitap'tan referanslar vermek gerekmektedir." (Bruce, BP, 89) Kutsal Kitap olarak adlandırdığımız kitaplar topluluğunun içindeki her kitap, aslında tek bir kitabın bölümleri gibidir. Bruce şu sözleriyle bu konuda son noktayı koymaktadır:

İlk baktığınızda Kutsal Kitap, çoğunlukla Yahudi olan bir çok edebi eserin bir derlemesi olarak gözükmektedir. Eğer Kutsal Kitap'ın çeşitli kısımlarının yazıldığı ortamları mercek altına alırsak, bazı kitaplar arasında neredeyse 1400 yıla yakın boşluklar olduğunu buluruz. Yazarlar, batıda İtalya'dan, doğuda Mezopotamya, hatta büyük bir olasılıkla İran'a kadar değişik yörelerde bu kitabı kaleme almışlardır. Yazarların kendileri bile çok farklı tipte insanlardı; onları ayıran faktörler, sadece değişik çağlarda ya da binlerce kilometre ayrı noktalarda olmaları değil, aynı zamanda hayatın değişik yollarından gelmeleri idi. Bizlere kendileri hakkında bilgi bırakmayan yazarları saymazsak, aralarında kralların, askerlerin, sığır çobanlarının, balıkçıların, yasa yapıcılarının, devlet adamlarının, saray adamlarının, din görevlilerinin, peygamberlerin, çadır imal eden hahamların ve İbrani olmayan hekimlerin mevcut olduğunu görmekteyiz. Yazıların kendisi bile çeşitli edebi üsluplar içermektedir. İncisel peygamberliklere ve apokaliptik yazılara ek olarak, tarihsel yazım, hukuk (sivil, kriminal, ahlâki, dinsel, sıhhi), dini şiir, lirik şiir, didaktik inceleme, mesel, kinaye, biyografi, kişisel yazışma, kişisel hatıralar ve günlükleri sayabiliriz.

Bütün bunları göz önüne aldığımız zaman, Kutsal Kitap'ı sadece bir antoloji olarak göremeyiz; her bir parçasını birbirine bağlayan bir birlik mevcuttur. Antolojiler, antolojistler tarafından bir araya getirilirler, ancak hiçbir antolojist Kutsal Kitap'ı bir araya getirmemiştir. (Bruce, BP, 89)

Kutsal Kitap'ın içindeki kitaplar ile Batı klâsiklerinin derlendiği *Batı Dünyasının Büyük Kitapları* adlı çalışmayı karşılaştırm. *Büyük Kitaplar*; 100 yazarın yaklaşık yirmi beş asırlık bir periyot içindeki 450'den fazla çalışmaları arasındaki seçmelerden oluşmaktadır. Buradaki bazı isimlere bakarsak; Homer, Eflâtun, Aristo, Plotinus, Augustinus, Aquinas, Dante, Hobbes, Spinoza, Calvin, Rousseau, Shakspeare, Hume, Kant, Darwin, Tolstoy, Whitehead ve Joyce'u görürüz. Bu şahısların hepsi geleneksel Batı ideolojisinin bir parçaları olsalar bile, hemen hemen her konuda inanılmaz farklı görüşler sergilemektedirler. Bakış açılarında benzerlikler yakaladığımız durumlarda bile, birçok çelişki ve uyuşmazlık içeren durumlar ve perspektifler içermektedirler. Aslında, çoğu kez eleştiri yapmayı bir tarafa bırakmışlar ve kendilerinden öncekiler tarafından sunulan temel fikirleri çürütmeye çalışmışlardır.

Bir gün, *Batı Dünyasının Büyük Kitapları*'nın bir temsilcisi, bu kitap serisinin pazarlama ağına yeni satıcı üyeleri bulabilme niyetiyle evime geldi. Bu seriyi tanıtıcı grafikler gösterip, eşimle ve benimle bu konu hakkında beş dakika kadar konuştu. Arkasından, bir buçuk saat boyunca, bu kişiyle tüm zamanların en yüce kitabı olan Kutsal Kitap hakkında konuştuk.

Bu temsilciye; *Büyük Kitaplar* serisinden, hayatın aynı yollarından geçmiş, aynı jenerasyondan, aynı yerden, aynı zamandan, aynı ruh halinden, aynı kıtadan, aynı dilden ve aynı tartışmaya açık bir konuyu işlemiş olan, sadece on adet yazar seçmesi konusunda meydan okudum. Arkasından kendisine şu soruyu sordum: "Bu yazarlar birbirleriyle hemfikir miydiler?"

Bir an durakladı ve cevap verdi: "Hayır."

"O zaman bana sunduğun şey nedir?" diyerek haykırdım.

Hiç vakit kaybetmeden cevabını verdi, “Birbirikim.”

İki gün sonra hayatını İsa’ya adadı.

Yukarıda gösterilen Kutsal Kitap’ın eşsizlikleri, onun bir *esin* ürünü olduğunu ispat etmemektedir. Ancak, devamlılığı bazında onun eşsiz vasfını ciddi bir şekilde göz önünde bulunduran ve gerçeği arayan kişilere meydan okuyan bir yapısı vardır. *Büyük Kitaplar* temsilcisi bu adımı attı ve bu süreç sonunda Kutsal Kitap’ın Kurtarıcısını keşfetti.

2A. BASIM MİKTARINDA EŞSİZDİR

Birkaç yüz bin kopya satış yaparak, bestseller listesine giren kitapları duymak olağan dışı bir olay değildir. Daha ender olarak karşılaştığımız olay ise, bir milyon kopyadan fazla satış yapmış olan kitaplardır. Asıl şaşırtıcı olanlar ise, satış rakamlarında on milyona ulaşmış olanlardır. Kutsal Kitap’ın satış rakamlarının milyarları geçmiş olması ise, insanın beynini durduran bir olaydır. Evet, doğru okudunuz, milyarlar! Tarih boyunca, tamamı olduğu kadar, içindeki bölümlerin de en fazla çoğaltıldığı kitap, Kutsal Kitap olmuştur. Bazı kişiler, satışa sunuldukları ay ya da yılda daha fazla satış yapmış olan kitapları göstererek, bu konu hakkında tartışma açmaya çalışmaktadır. Ancak toplam baskı adedi konusunda, Kutsal Kitap’ın karşısında, hiçbir kitap varlık gösterememektedir.

United Bible Society isimli derneğin, *1998 Kutsal Kitap Dağıtım Raporu*’na göre, sadece üye organizasyonlar 20.1 milyon İncil ve 20.8 milyon Kutsal Kitap dağıtımını gerçekleştirmişlerdir. Kutsal Kitap’ın bazı bölümlerinin (ör: Kutsal Kitap’ın içindeki kitaplardan herhangi birisinin tamamı) ve bazı parçalardan seçmelerinin de (belirli konularda kısa aktarımlar) basılım rakamlarını bu hesaba kattığımız zaman, Kutsal Kitap’ın ve parçalarının kopyaları için etkileyici dağıtım rakamı, 1998 senesi için 585 milyonu geçmektedir ve bu rakamlar sadece United Bible Society’nin dağıtımını üstlendiği Kutsal Kitapları kapsamaktadır!

Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse; 1998 senesinde Kutsal Kitap’ın ya da İncil’in bir kopyasına sahip olan kişileri yan yana dizersek ve her birisine beşer saniye aralıklarla bir İncil dağıtırsak, United Bible Society isimli derneğin sadece bir senede tamamladığı bu işlemin 92 sene süreceğini görürüz.

The Cambridge History of the Bible’da ifade edildiği gibi, “Bu istikrarlı tiraj rakamına ulaşmanın ne demek olduğunu hiçbir kitap bilememiştir.” (Greenslade, CHB, 479)

“Bu, Kutsal Kitap’ın, Tanrı’nın Sözü olduğunu ispatlamaz.” diyen eleştirmen, söylediği sözde haklı olabilir. Ancak bu rakamlar, Kutsal Kitap’ın eşsiz olduğunu göstermektedir.

	Kutsal Kitap	Eski ya da Yeni Antlaşma	Kutsal Kitap’tan Kısımlar	Yeni Okuyucular İçin Kitaplar	Parçalardan Seçmeler	Yeni Okuyucular İçin Seçmeler
Afrika	2.436.187	541.915	1.325.206	1.494.911	4.024.764	350.092
Amerika	9.869.916	12.743.263	7.074.311	6.277.936	315.468.625	25.120.757
Asya-Pasifik	6.213.113	5.368.429	9.007.281	8.262.462	151.042.342	9.765.191
Avrupa-Ortadoğu	2.232.299	1.463.020	1.973.054	495.301	2.197.975	275.358
TOPLAM	20.751.515	20.116.627	19.379.852	16.530.610	472.733.706	35.511.398

1998						

3A. TERCÜMESİNDE EŞSİZDİR

Kutsal Kitap'ın tercüme edildiği dil sayısı da, basım rakamlarını aratmayacak kadar etkileyicidir. Birçok kitap diğer lisanlara tercüme edilme şansını yakalayamaz. Tercüme edilenlerde ise, ortalama tercüme edilen lisan sayısı iki ilâ üç arasındadır. Çok ender olarak, bazı kitapların tercüme edildiği lisan sayısının onlara yaklaştığını görmekteyiz. United Bible Society'nin verdiği rakamlara göre, Kutsal Kitap'ın veya içindeki Kitapların, tercüme edildiği lisan sayısı 2.200'den fazladır! Bu rakam, dünyada varlık gösteren 6,500 lisanın sadece üçte birini teşkil etmesine rağmen, tercümesi yapılmış olan bu lisanlar, dünya nüfusunun yüzde 90'ından fazlasına ulaşan ana iletişim araçlarıdır (www.biblesociety.org). Tarih sahnesinde yer almış hiçbir kitap, dünya çapında Kutsal Kitap kadar tercüme edilmemiş, aynı lisanda tekrar tekrar çevirisi yapılmamış ve tefsir edilmemiştir.

Aynı zamanda Kutsal Kitap, ilk tercüme edilmiş büyük kitaplar arasındadır. M.Ö. 250 yılları civarında İbranice Eski Antlaşma, Yunancaya tercüme edilmiş ve Septuagint ismi ile adlandırılmıştır. (Unger, UBD, 1147) Bu çalışma, aslında İskenderiye'de yaşayan, ancak artık İbranice okuyamayan, Yunanca lisanını kullanan Yahudiler için yapılmıştır.

O tarihten itibaren tercümanlar, hararetli bir şekilde hem Eski Antlaşma'yı, hem de Yeni Antlaşma'yı, alfabesi olsun olmasın, birçok lisana çevirmeye başlamışlardır. Bir örnek vermek gerekirse, Wycliffe Kutsal Kitap Tercümanları Kuruluşu için, elli değişik ülkede Kutsal Kitap'ın yeni ya da tekrar 850 farklı lisana tercümesi üzerinde çalışmakta olan altı binden fazla insan mevcuttur (Barnes, OCB, 823). Kutsal Kitap, bunların içerisindeki 468 lisana ilk defa tercüme edilmektedir. Kutsal Kitap'ın tercüme edilme rakamlarının hızına bakarak, Summer Institute of Linguistics'den Ted Bergman, 2007 ile 2022 yılları arasında Kutsal Kitap'ın her lisan gurubu için elde edilebilir olacağını söylemiştir.

Bunu kısaca özetlersek, dünyada ilk defa bir kitabın, tüm lisanlarda mevcut olmasına şahit olmamıza, sadece bir jenerasyondan daha az bir süre kalmış bulunmaktadır!

Tarih boyunca hiçbir kitabın, tercüme edilme tecrübesi bakımından Kutsal Kitap'a yaklaşması mümkün bile değildir.

1778 yılında vefat eden, meşhur Fransız Tanrı tanımaz Voltaire, kendi zamanından bir asır sonra Hristiyanlığın dünya üzerinden kalkacağını ve tarihe karışacağını iddia etmiştir. Ölümünden sadece elli sene sonra Voltaire'nin evi ve baskı makineleri, Cenova Kutsal Kitap Derneği tarafından, sayısız Kutsal Kitap'ın basımı için kullanılmıştır.

– GEISLER VE NIX

4A. HAYATTA KALMASI BAKIMINDAN EŞSİZDİR

1B. Zamana Karşı

Her ne kadar ilk başlarda dayanıksız malzemelere yazılmak zorunda kalınıp, baskı tekniklerinin gelişmesine kadar yüzyıllar boyunca kopyalanıp durulduysa da, Kutsal Kitap ne üslubundan ve doğruluğundan herhangi bir şey kaybetmiş, ne de tükenme ile karşı karşıya

kalmıştır. Diğer eski yazılarla kıyaslandığı zaman, Kutsal Kitap'ı destekleyen el yazması kanıtlarının toplamı, herhangi on edebi klâsîgi destekleyenlerin toplamından çok daha fazladır (bakınız 3. Bölüm).

John Warwick Montgomery araştırmaları sonucu şu sözleri ifade etmiştir: “Bir araya getirilerek, Yeni Antlaşma'yı oluşturan kitaplar konusunda şüphe duymak demek; bütün klâsik antik kitapların geçerliliğinin bir karmaşa içerisine girmesi demektir, çünkü geçmiş zaman yazılarından Yeni Antlaşma kadar birçok kaynakça ile kanıtlanabilinen başka hiçbir kitap mevcut değildir.” (Montgomery, HC'71, 29) Aynı şekilde Princeton'da profesörlük yapan ve dünyanın en önde gelen Kutsal Kitap uzmanlarından biri olan Bruce Metzger, diğer eski yazılarla tezat olarak, “Yeni Antlaşma'yı metine bağlı olarak eleştirmeye kalkan birisi, onun kaynaklarının zenginliği karşısında mahcup duruma düşer”, ifadesinde bulunmuştur. (Metzger, TNT, 34)

Bernard Ramm, Kutsal Kitap'ın el yazmalarının sayısı ve doğruluğu hakkında şunu belirtmiştir: “Yahudiler, onu hiçbir el yazmasını korumadıkları bir şekilde korumuşlardır. *Massora*'ları ile (*parva, magnave finalis*) her harf, her hece, her kelime ve her paragrafın hesabını tutmuşlardır. Kùltürleri içerisinde tek görevleri, bu yazıları tam anlamıyla mükemmel bir şekilde korumak ve aslına uygun bir şekilde çoğaltmak olan yazıcılar, avukatlar ve masoretler (İbranice tercümanlara ve çoğaltıcılara verilen isim) mevcuttu. Eflâtun ya da Aristo'nun, Cicero ya da Seneca'nın harflerini, hecelerini ve kelimelerini sayan olmuş mudur?” (Ramm, PCE'53, 230-231).

John Lea, *Greatest Book in the World* (Dünyadaki En Yüce Kitap) adlı eserinde, Kutsal Kitap ile Shakespear'in yazılarını karşılaştırmaktadır:

North American Review isimli dergideki bir yazar, Kutsal Kitap ile Shakespear'in yazıları arasında ilgi çekici karşılaştırmalar yaptığı bir yazısında; bütün kopyaların elle yapılmasına mecbur kalınması ile matbaa basımının orijinal metne bağlılığı korumak için daha çok yöntemler barındırması durumuna rağmen, diğer yazılara oranla, Kutsal Kitap'ın el yazmalarına çok daha büyük bir özen gösterilmiş olması gerektiğini göstermiştir. Şu sözlerle iddiasını dile getirmektedir: “İki yüz sekiz seneden daha az bir süredir var olan Shakespear'in yazılarının; on beş yüzyıl boyunca el yazmaları ile var olmuş, on sekiz yüzyıldan daha fazla mazisi olan Yeni Antlaşma ile kıyaslandığı zaman, kesinliğinin olmaması ve bozulmuş gözükmesi bana çok garip gelmektedir. Bir düzine ya da yirmi kadar ayet hariç, Yeni Antlaşma'nın diğer ayetlerinin hepsinin, yazılarda anlatılanların doğruluğuna karşı şüpheli bir yaklaşımla değil, yazıların tarihsel geçerliliğini ve tercümelerinin aslına uygunluğunu kriter alan uzmanlar tarafından şu ana kadar onaylandığını söyleyebiliriz. Ancak, Shakespear'in otuz yedi yazısından her birinde, büyük çoğunluğunun içinde yer aldıkları bölümün anlamını etkileyecek kadar önemli olduğu, yüz adet kadar tartışmalı bölüm mevcuttur.” (Lea, GBW, 15)

2B. Baskıya Karşı

Kutsal Kitap, düşmanları tarafından uğradığı tüm gaddar saldırılara dayanmıştır. Birçok kişi tarafından yakılmaya, yasaklanmaya ve “Roma imparatorluğu tarihinden, günümüzdeki Komünist iktidara sahip olan ülkelere kadar, yasal yollarla ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.” (Ramm, PCE'53, 232)

M.S. 303 yılında, Roma İmparatoru Diocletian, Hristiyanların ibadetini yasaklayan ve Kutsal Kitap'ın yok edilmesini emreden bir ferman yayınlamıştır: “İmparatorluğun beyanatını anlatan mektup, her tarafta teşhir ediliyor; bütün kiliselerin yerle bir edilmesi ve Kutsal Kitap'ın kopyalarının yakılarak yok edilmesi emrediliyor; Hristiyanlığa olan bağlılıklarında ısrar eden kişilerden, yüksek mevkilerde olanların sivil haklarını

kaybedeceklerini ve ev halkının özgürlüklerinden doğan sosyal haklarından mahrum edilecekleri bildiriliyordu.” (Greenslade, CHB, 476)

Diocletian’ın fermanından yirmi beş sene sonra, Roma İmparatoru Konstantin, bedeli hükümet giderlerinden karşılanmak üzere, elli adet Kutsal Kitap’ın hazırlanmasını emreden bir ferman yayınlamıştır. Bu ironik tarihi olay, dördüncü yüzyıl kilise tarihçisi Eusebiyus tarafından kaydedilmiştir. (Eusebiyus, EH, VII, 2, 259)

Yüzyıllar sonra, 1778 yılında vefat eden, meşhur Fransız Tanrı tanımaz Voltaire, kendi zamanından bir asır sonra Hristiyanlığın dünya üzerinden kalkacağı ve tarihe karışacağı kehanetinde bulunmuştur. Peki ne olmuştur? Voltaire tarihe karışmıştır, ancak bu arada gittiği her yere bereketini de götüren Kutsal Kitap’ın tüm dünya çağındaki sirkülasyonu artan bir şekilde çoğalmıştır. Örneğin, Zanzibar’daki İngiliz katedrali, eski köle pazarının kalıntıları üzerine kurulmuştur ve komünyon masası eskiden kırbaçlama kazığının olduğu nokta üzerine yerleştirilmiştir! Dünya etrafında bunun gibi birçok örnek mevcuttur. Birisinin doğru bir şekilde ifade ettiği gibi, “Kutsal Kitap’ın sirkülasyonunu durdurmaya çalışmak; alev alev yanmakta olan güneşi, kızgın yörüngesinden omzumuzu dayayarak çıkartmaya çalışmaya benzer.” (Collett, AAB, 63)

Voltaire’in, kendi zamanından bir asır sonra Hristiyanlığın dünya üzerinden kalkacağı ve tarihe karışacağı kehaneti hakkında, Geisler ve Nix: “Ölümünden sadece elli sene sonra, Voltaire’nin evi ve baskı makineleri, Cenova Kutsal Kitap Derneği tarafından, sayısız Kutsal Kitap’ın üretimi için kullanılmıştır.” Son durumu bizlere bildirmektedirler. (Geisler/Nix, GIB’68, 123, 124)

Kutsal Kitap’ın düşmanları gelip geçmekte, ancak Kutsal Kitap yerinde durmaktadır. İsa şu sözleri söylerken çok haklıydı: “Gök ve yer ortadan kalkacak, ama benim sözlerim asla ortadan kalkmayacaktır..” (Markos 13:31)

3B. Tenkitlere Karşı

H.L. Hastings, kâfirlerin ve şüphecilerin tüm saldırılarına rağmen, Kutsal Kitap’ın eşsiz dayanma şeklini güçlü bir şekilde gözler önüne sermiştir:

Kâfirler, on sekiz yüzyıldan beri bu kitabı çürütmek ve yıkmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar ve o bugün hâlâ kaya gibi sağlam durmaktadır. Sirkülasyonu çoğalmakta ve bugün geçmişte hiç olmadığı kadar sevilmekte, yaşatılmakta ve okunmaktadır. Kâfirler tüm hücumlarına rağmen, bir raptiye çekici ile Mısır Piramitlerine saldıran bir kişinin yarattığı etkiden daha fazlasını yaratamamaktadırlar. Egemenliği altındaki Hristiyanların katledilmesini teklif eden Fransız hükümdarına, eski bir savaşçı olan yaşlı devlet adamı şöyle konuşmuştur: “Efendim, Tanrı’nın Kilisesi, bir çok çekici yıpratmış olan bir örstür.” Kâfirlerin çekiçleri asırlardır bu kitabı gagalamaktadır, bu çekiçler yıpranmış ama örs hâlâ dayanmaktadır. Eğer bu kitap, Tanrı’nın Kitabı olmasaydı, çok uzun zaman önce insan ırkı bu kitabı yok ederdi. İmparatorlar ve papalar, krallar ve rahipler, prensler ve hükümdarlar hepsi kendi şanslarını denemişlerdir; onlar sıralarını savmışlar, ancak Kutsal Kitap hâlâ yaşamaktadır. (Lea, GBW, 17-18)

Bernard Ramm bu konuya şöyle katkıda bulunmaktadır:

Binlerce kez, Kutsal Kitap’ın ölüm çanı çalınmış, cenaze merasimi hazırlanmış, mezar taşına ismi kazınmış ve defin edilmiştir, ancak bir şekilde ölü beden asla yatırıldığı yerde kalmamıştır.

Başka hiçbir kitap bu kadar çok baltalanmamış, bıçaklanmamış, ince elenip sık dokunmamış, gözden geçirilmemiş ve kötülenmemiştir. Felsefe, psikoloji ya da din

kitaplarından veya modern ya da klâsik zamanların belles lettres'lerinden (güzel eserlerden) hangi kitap, her bölümüne, her satırına ve her inancına kadar; Kutsal Kitap'ın maruz kaldığı bu nefret ve şüphecilikle dolu tam bir titizlikle irdelenmiş, en bilge kişiler tarafından hazırlanmış bir toplu saldırının hedefi olmuştur?

Kutsal Kitap hâlâ milyonlarca kişi tarafından sevilmekte, okunmakta ve çalışılmaktadır. (Ramm'53, 232-233)

Kutsal Kitap âlimleri, bir zamanlar "ileri tenkitçiliğin emin sonuçlarını" kabul ediyorlardı. Ancak, ileri tenkitçiliğin sonuçları, artık eskiden inandığımız kadar emin değillerdir. Örneğin, "metinlere dayalı hipotezi" gözden geçirelim: Yaratılış'ta, Tanrı için değişik isimlerin kullanılmış olması hariç, bu hipotezin gelişmesinin sebeplerinden bir tanesi de, Pentateuch'un (Kutsal Kitap'ın ilk beş kitabı) Musa tarafından yazılamayacağı inancıydı. "İleri tenkitçiliğin emin sonuçlarının" kendi içinde ispat ettiği gibi, Musa zamanında yazı yazma daha keşfedilmemişti, eğer keşfedildiyse bile çok ender olarak kullanılıyordu. Bundan dolayı da, yazarının daha ileri bir tarihe ait olduğu kararına varıldı. Bu tenkitçiler bu konuda uzun süre kafa patlattıktan sonra; J, E, P ve D isimlerini verdikleri dört yazarın Pentateuch'u bir araya getirdiğine dair bir teori ürettiler. Bu tenkitçiler, tenkitçiliğin büyük yapıtlarını açık ve kesin bir şekilde ortaya koymuşlar; bir ayetin içeriğini, üç farklı yazara atfetmeye kadar ileri gitmişleridir! (Metinlere dayalı hipotez konusunun derin bir analizi için bu kitabın 2. bölümüne bakınız.)

Bir süre sonra, bazı arkeologlar "kara yazıtları" keşfetmişlerdir. (Unger, UBD, 444) Bu yazıtların üzerine, Hammurabi'nin kanunlarının detaylı açıklamaları ve bazı karakterler kazınmıştı. Peki, bu yazıtlar Musa'dan sonra mı yapılmıştı? Hayır! Musa'dan önceki çağlardan kalmaktaydı. Bu kadar da değil; bu yazıtların yazılım tarihi, Musa'nın zamanından tam üç yüz yıl öncesine dayanmaktaydı. (Unger, UBD, 444) Şaşırtıcı olan şey; tenkitçilerin, Musa zamanında alfabenin keşfedilmediğine dair iddialarına rağmen, Hammurabi Kanunlarının, Musa'dan en az üç yüz yıl önce yazılmış olmasıdır.

Ne kadar tarihsel bir ironi! Metinlere dayalı hipotez, bugün hâlâ öğretilmektedir, ancak orijinal temelinin ("ileri tenkitçiliğin emin sonuçları"nın) yanlışlığı ortaya çıkarılmıştır.

"İleri tenkitçiliğin emin sonuçları"; Eski Antlaşma dışında, Hititlerin varlıklarına dair bir kayıt mevcut olmadığı için, İbrahim zamanında onların var olmadıkları konusunda da bir karara varmıştır. Hititliler bir efsane olmalıydılar, ancak gene yanlışlardı. Günümüzde, arkeolojik araştırmalar sonucunda ortaya çıkan deliller, Hitit tarihinin 1200 senesini gözler önüne sermektedir.

Western Conservative Baptist Seminary'nin eski başkanı Earl Radmacher, Sinsinati-Hebrew Union College'ın bir önceki Jewish Theological Seminary'nin (Yahudi İlâhiyat Semineri) eski başkanı ve dünyanın en büyük üç arkeologundan birisi olan Nelson Glueck'den yaptığı bir alıntıda şunu anlatmaktadır: "Dallas'ta, Tempel Emmanuel'de iken, Glueck'i dinledim, suratı kıpkırmızı olmuş bir şekilde: 'İnsanlar, beni, Kutsal Kitap'ın esinini aynen, kelimesi kelimesine öğretmekle suçladılar. Şunun anlaşılmasını istiyorum, ben asla böyle bir şey öğretmedim. Benim söylediğim tek şey, bütün arkeolojik araştırmalarım boyunca, bulduğum eski çağlardan kalma hiçbir obje, Tanrı'nın Sözü'ndeki herhangi bir ifade ile hiçbir çelişki yaratmamaktadır.'" diye konuşmuştur. (Radmacher, PC, 50)

Tam kırk beş lisan ve lehçede akıcı bir konuşmaya sahip olan Robert Dick Wilson, hayatı boyunca Eski Antlaşma üzerine yaptığı çalışma sonucunda şu noktaya gelmiştir: "Kutsal Kitap üzerindeki kırk beş yıllık çalışma hayatım boyunca, Eski Antlaşma'nın İsrail halkı tarihinin, doğru bir tarihi anlatımı olduğu konusunda sağlam bir inanca sahip olmuşumdur." (Wilson, WB, 42)

Kutsal Kitap, bütün eleştirilere karşı ayakta kalabilme konusunda eşsizdir. Bütün edebiyat eserlerini göz önüne alırsak, bu özelliği konusunda benzeri olmadığını görürüz. Gerçeği arayan bir insan, kesinlikle bu vasıflara sahip bir kitabı göz önüne alacaktır.

5A. ÖĞRETİŞLERİNDE EŞSİZDİR

1B. Peygamberlik

Yirmi beş bin kitaplık, kişisel ve mütevazı bir kütüphanenin sahibi olan Wilbur Smith, şöyle bir sonuca varmıştır:

Bir kişi, Kutsal Kitap diye adlandırdığımız bu kitapta sunulmakta olan mesajın otoritesinin ne olduğu hakkında ne düşünürse düşünsün; bu kitabın, birden fazla yönüyle, yazı hayatının son beş bin yılında insanlık ırkı için üretilmiş en can alıcı eseri olduğu dünya çapında kabul edilmiş bir gerçektir.

Bir kişi ya da bir grup insan tarafından yazılmış olan bu kitaplar; içerisinde yabancı uluslar, İsrail ulusu, tüm dünya halkları ve bazı şehirler ile ilgili bilgileri ve de Mesih diye adlandırılan, gelecek kişi ile ilgili olarak en büyük miktarda peygamberlikleri barındıran kitaptır. Eski dünyada geleceği belirlemek için kullanılan ve kutsal olarak kabul edilen birçok araç ve gereç vardı. Ancak her ne kadar peygamber ve peygamberlik kelimelerini kullansalar da, bütün Yunan ve Latin Edebiyatı'nda, ne gelecekte gerçekleşeceği kehanetinde bulunulmuş olan büyük bir tarihsel olay, ne de insan ırkı içerisinde yükselecek bir Kurtarıcı ile ilgili bir peygamberlik mevcuttur. (Smith, IB, 9-10)

Geisler ve Nix bu konuda hemfikirdirler. *A General Introduction to Bible* (Kutsal Kitap'a Genel Bir Giriş) adlı -kendi alanında hak edilmiş bir otorite kabul edilen-kitaplarında şöyle yazmışlardır:

Yasa Kitabı 18'e göre; hiçbir zaman gerçekleşmeyen kehanetlerde bulunan bir peygamber, sahte bir peygamberdir. İstisnasız olarak, Kutsal Kitap'ın bugüne kadar bahsedilen ve gerçekleşmeyen hiçbir kehaneti mevcut değildir. Bazıları, yüzyıllar öncesinden verilmiş, yüzlerce kehanetin hepsi kelimesi kelimesine yerini bulmuştur. İsa Mesih'in doğumunun tarihi (Dan. 9), şehri (Mik. 5:2) ve doğası (Yeşaya 7:14) Eski Antlaşma'da verilmiş; aynı şekilde hayatıyla, ölümüyle ve tekrar dirilmesiyle ilgili olarak düzinelerce peygamberlikte bulunulmuştur. Edom'un yok edilmesi (Ovad. 1), Babil'in lanetlenmesi (Yeşaya 13), Sur kentinin (Hez. 26) ve Ninova'nın (Nah. 1-3) yok edilmesi, İsrail'in vatanına geri dönmesi (Yeşaya 11:11), gibi sayısız peygamberlik yerine gelmiştir. Mormonların kitabı ve Veda'nın (Hindu) bazı bölümlerinde olduğu gibi, başka kitaplar da ilâhi bir esinlemenin eseri olduklarını iddia etmişleridir. Ancak, bu kitapların hiçbirinde gerçekleşmiş bir kehanet içeren peygamberlik mevcut değildir. Sonuç olarak, Kutsal Kitap'ın eşsiz ve ilâhi otoritesinin güçlü bir göstergesi de, yerine gelmiş olan bu peygamberliklerdir. (Geisler/Nix, GIB'86, 196)

Mormonların kitabı ve Veda'nın (Hindu) bazı bölümlerinde olduğu gibi, başka kitaplar da ilâhi bir esinlemenin eseri olduklarını iddia etmişleridir. Ancak, bu kitapların hiçbirinde gerçekleşmiş bir kehanet içeren peygamberlik mevcut değildir.

– NORMAN GEISLER VE WILLIAM NIX

2B. Tarih

1. Samuel'den, 2. Tarihlere kadar, İsrail halkının yaklaşık beş yüz yıllık tarihini görmekteyiz. *The Cambridge Ancient History* (1. cilt, sayfa 222) adlı kitapta şu ifade ile karşılaşmaktayız: “İsrailliler, tarihlerini yazı altına almakta uzman olduklarını kesinlikle ortaya koymaktadırlar; Eski Antlaşma ise, mevcut en eski tarih anlatımını gözlerimizin önünde somutlaştırmaktadır.”

Tanınmış Arkeolog Profesör Albright, klâsikleşmiş deneme yazısı olan “The Biblical Period” (Kutsal Kitap Dönemi)’a şu görüşlerini ifade ederek başlamıştır:

Boy ve aile köklerini kesin bir şekilde ortaya koyma konusunda; İbrani ulusal soy ağacı uygulaması, kendi çağdaşlarınınkinden çok daha gelişmiştir. Mısır ve Babil’de, Asur ve Fenike’de, Yunan ve Roma’da kıyaslanabilecek herhangi bir benzerini, çaresizlik içerisinde ararız. Germen halkının geleneklerinde de bu uygulamaya benzer bir uygulama mevcut değildir. İlâhi yaratıklar ve krallar dışında, hiçbir çoban ya da hizmetkârdan bahsetmeyen en eski tarih bilgileri, tamamen çarpık hanedanlık hatıralarından oluşan Çin ve Hindistan, bu soy ağacının benzerini ortaya koyamamaktadır. Hem Indo-Aryanların (Hint-Avrupa) hem de Helenlerin, yeni ikametgâhlarına kuzeyden gelmeden önce, göçebe hayatı yaşayan halklar olduğu hakkında bir bilgi; ne eski Hint tarihini anlatan (Purasas) yazılarda, ne de Antik Yunan tarihçilerinin metinlerinde mevcuttur. Asurlular ise, en eski hükümdarlarını belirsiz bir şekilde de olsa kesinlikle hatırlamaktadırlar; isimlerini hatırladıkları, ancak yaptıkları hakkında detay veremedikleri ve çadırlarda yaşamış olan bu hükümdarların nereden geldikleri çok önceleri unutulmuştur. (Finkelstein, JTHCR, 3)

Yaratılış 10’da sunulmuş olan “Uluslar Cetvelinin” güvenilirliği hakkında Albright şu yorumunu dile getirmiştir: “ “Uluslar Cetveli”; Yunanlıların eserleri de dahil olmak üzere, eski edebiyat eserlerinin hepsinden daha etkileyici bir doğruluğu içerip, öne çıkmaktadır. (Albright, RDBL, 70-72)

3B. Karakter

Dallas Theological Seminary'nin (Dallas İlâhiyat Semineri) kurucusu ve eski başkanı Lewis S. Chafer şöyle söylemiştir: “Kutsal Kitap, bir insanın eğer yazabilseydi yazacağı ya da isteseydi yazardı türünden bir kitap değildir.”

Kutsal Kitap; Tanrı’nın seçilmiş halkını, liderleri ve Kutsal Kitap’ı kaleme alanların kendilerini kötü bir şekilde yansıttığında bile, içinde barındırdığı karakterlerin günahlarına çok dürüst bir şekilde yaklaşmaktadır. Örneğin:

- Ataların günahlarından bahsedilmiştir (Yaratılış 12:11-13; 49:5-7).
- İnsanların günahları açıkça kınanmıştır (Yasa Kitabı 9:24).
- Kral Davut’un, Bat-Şeva ile zinası ve arkasından bu zinayı örtbas etme çabası açığa vurulmuştur (2. Samuel 11-12).
- İncil’in yazarları, hem kendilerinin hem de havarilerin hatalarını gözler önüne sermişlerdir (Matta 8:10-26; 26:31-56; Markos 6:52; 8:18; Luka. 8:24, 25; 9:40-45; Yuhanna 10:6; 16:32).
- Kilise içerisindeki düzensizlik teşhir edilmiştir (1. Kor. 1:11; 15:12; 2. Kor. 2:4).

Kutsal Kitap, fantezi dünyasına değil, gerçeklere odaklanmış bir kitaptır. İyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış, en iyisini ve en kötüsünü, umudu ve hayal kırıklığını, hayatın neşesini ve acısını sunmaktadır. Tabii ki, onun mükemmel yazarı Tanrı olduğu için, böyle olması gerekmektedir, çünkü: “Tanrı’nın görmediği hiçbir yaratık yoktur. Kendisine hesap vereceğimiz Tanrı’nın gözleri önünde her şey çıplak ve açıktır” (İbr. 4:13).

6A. EDEBİYAT ÜZERİNE OLAN ETKİSİ BAKIMINDAN EŞSİZDİR

Cleland B. McAfee, *The Greatest English Classic* (En Büyük İngiliz Klasığı) adlı eserinde şöyle yazmıştır: “Aklınıza gelen her şehirdeki Kutsal Kitap yok edilseydi bile; halk kütüphanelerindeki kitapların içerisinde bulacağınız alıntıların bir araya getirilmesiyle bu kitap, tüm gerekli parçalarına sahip bir şekilde yeniden oluşturulurdu. Hemen hemen bütün önemli edebiyat yazarlarının, özellikle Kutsal Kitap’tan nasıl etkilendiklerini göstermek amacıyla hazırlanmış olan birçok çalışma mevcuttur.” (McAfee, GEC, 134)

Esinlenerek yazılmış olan Kutsal Kitap’ın kendisi de, aslında bir ilham kaynağıdır. Onun sosyal alanda, etik anlayışta ya da edebi yaratıcılıkta yarattığı etkinin bir eşi daha mevcut değildir... Karakterleri heyecanlandırıcı, hikâyeleri sonsuza kadar geçerli, zaferleri ve yenilgileri ezici bir etkiye sahiptir. Her göz yaşı bizlere dokunmaktadır, her sesleniş bizleri parçalamaktadır. Başka bir asrın yazıları olmasına rağmen, Kutsal Kitap’ın şiirleri asla eskimez ve çağı geçmez. Yüzyılların gerisinden bizlere, direkt olarak hep beraber ve tek tek seslenmektedirler.

– ELIE WIESEL, ROMAN YAZARI, NOBEL BARIŞ ÖDÜLÜ SAHİBİ

Gabriel Sivan’ın yazısında şu satırları okumaktayız: “İnsanlığın hazinesindeki başka hiçbir eser, okuyucularına bu kadar çok çeşit sunmamaktadır; ahlâki ve dini öğretiler, mükemmel şiirler, sosyal bir program ve yasal düzenlemeler, tarihi tefsirler ve İsrail’in peygamberlerinin ve liderlerinin dengi olmayan bir kudret ve ihtiras ile tasvir ettikleri, insanların içinde oluşan bütün coşku, üzüntü ve umutlar.” (Sivan, BC, xiii)

Eski Antlaşma’yı göz önünde bulundurarak, sözlerine şöyle devam etmiştir;

“İnsanlık tarihinin şafağından beri hiçbir kitap, Eski Antlaşma’nın yazarlarından gelen esin kaynağını yaratamamıştır. Şiir, drama ve kurgu edebiyatını etkileme bakımından eşsizdir. 1830 yıllarında kalemini konuşturmuş olan Alman şair Heinrich Heine, Kutsal Kitap’ın lirik anlatımdaki değerini şu sözleriyle dile getirmiştir:

“Şafak ve gün batımı, vaat ve ifa, doğum ve ölüm, insanlığın tüm dramı, her şey bu kitapta mevcuttur. Bu kitap, Kitapların Kitabı, Biblia’dır (Kutsal Kitap). Hemen hemen bütün ülkelerden ve kültürlerden yazarlar, milenyumdan fazla bir süreden beri, tema ve karakterlerle dolu eşsiz bir hazine odasını Kutsal Kitap’ta bulmuşlardır. Çeşitli anlayışları içeren ama tam bir tutarlılığa sahip olan Kutsal Kitap’ta, burada buldukları Tanrı ve İnsan, İyi ve Kötünün çekişmesi, sevgi, kıskançlık ve bir insanlığın özgürlük, gerçek ve adalet için verdiği savaş gibi sonsuzlarca motifi resmetmek için tekrar tekrar çalışmışlar; tekrar tekrar tefsir etmişlerdir.” (Sivan, BC, 218)

Susan Gallagher ve Roger Lundin, Kutsal Kitap’ı şu kelimelerle takdir etmişlerdir: “Uygarlık tarihinin en önemli belgelerinden birisi, sadece kutsal ve esinleme kaynağı bir yazı olarak kabul edildiği için değil, aynı zamanda Batı düşünce sistemi üzerindeki devasa etkisinden dolayı Kutsal Kitap’tır. En azından, on dört yüzyıldan beri baskın bir dünya görüşü olan Hristiyanlık ve onun merkezdeki kitap, batı kültürünün oluşmasında baş rolü oynamıştır. Bu nedenle, içinde bulunduğumuz Hristiyanlık sonrası döneminde yazılanlar da dahil olmak üzere birçok edebi yazı, sık sık Hristiyan geleneklerini ve Kutsal Kitap’ı kaynak olarak kullanmaktadır.” (Gallagher/Lundin, LTEF, 120)

Tanınmış roman yazarı ve Nobel Barış Ödülü sahibi Elie Wiesel, şu yorumun da sahibidir: “Esinlenerek yazılmış olan Kutsal Kitap’ın kendisi de aslında bir ilham kaynağıdır. O’nun sosyal alanda, etik anlayışta ya da edebi yaratıcılıkta yarattığı etkinin bir eşi daha mevcut değildir... Karakterleri heyecanlandırıcı, hikâyeleri sonsuza kadar geçerli, zaferleri ve yenilgileri ezici bir etkiye sahiptir. Her göz yaşı bizlere dokunmaktadır, her sesleniş bizleri parçalamaktadır. Başka bir asrın yazıları olmasına rağmen, Kutsal Kitap’ın şiirlerinin kendileri asla eskimez, çağı geçmez. Yüzyılların gerisinden bizlere, direkt olarak hep beraber ve tek tek seslenmektedirler.” (Liptzen’in kapanış bölümünden, BTWL, 293)

Bar-İlân Üniversitesi’nin *emeritus* Profesörü Harold Fisch, şu konuya dikkatleri çekmiştir: “Kutsal Kitap, Batı dünyasının edebiyatına hesaplanması mümkün olmayacak bir derecede nüfuz etmiştir. Eski ya da çağdaş, herhangi bir yazı bütününden çok daha fazla bir şekilde, orta çağdan beri yazarlara, semboller, fikirler ve gerçekleri algılamak için yollar sunan bir ambar olmuştur. Bu etkiyi sadece, direkt olarak İncilsel karakterler ya da konularla ilgili olarak yazılmış kitaplarda ve yazılarda aramak hata olur; konu bakımından tamamen İncilsel olmayan, ancak İncilsel bakış açısından insanlığın ve dünyanın tanıklığını sergileyen engin sayıda şiir, oyun ve diğer edebiyat türlerinde eserler mevcuttur.” (Fisch, HCBD, 136)

Artık bir klâsik olarak kabul edilmiş olan *Anatomy of Criticism* (Tenkitçiliğin Anatomisi) eserinin yazarı, dünyaca tanınmış edebiyat eleştirmeni Northrop Frye, şu sonuca varmıştır: “Batı edebiyatı, diğer bütün kitaplara kıyasla en fazla Kutsal Kitap’tan etkilenmiştir.” (Frye, AC, 14)

Yirmi beş sene sonra Frye, bir yazısında şu cümleyi yazmıştır: “Kutsal Kitap’ı bilmeyen bir İngiliz Edebiyatı öğrencisinin, kısa bir süre sonra, okuduğundan çok fazla bir şey anlamadığını fark ettim: En özenli öğrenci bile, devamlı olarak kinayelere başvuracak; hatta cümlelerin anlamlarına yanlış yüklemelerde bulunacaktır.” (Frye, GC, xii)

Tarihçi Philip Schaff, *The Person of Christ* (Amerikan Arazi Derneği yayınları, 1913) isimli yazısında, Kutsal Kitap’ın ve Kurtarıcı’nın eşsizliğini klâsik bir şekilde tarif etmektedir:

Nasıra’lı İsa denilen bu kişi, parası ve ordusu olmadan, Büyük İskender’den, Sezar’dan ve Napolyon’dan çok daha fazla insanı tebaasına almış; bilimi ve eğitimi olmadan, beşeri ve ilâhi konulara bütün felsefecilerden ve bilginlerden daha çok ışık tutmuş; okulların belâgatı olmadan, hayat hakkında o ana kadar ve bugüne kadar hiç söylenmemiş kelimeler telâffuz etmiş ve bir hatibin veya bir şairin ulaşabileceğinden çok ötesinde bir etki yaratmış; tek satır yazmadan, eski çağların ve modern zamanların önemli şahıslarının toplamının gerçekleştirebileceğinden çok daha fazla kalemi harekete geçirmiş; vaazlar, söylevler, müzakereler, bilgelik dolu kitaplar, sanat eserleri ve tapınma ilâhîleri için konu tedarik etmiştir.

Bernard Ramm bu konuya şöyle devam eder:

Kaynakça çalışmalarının, başka hiçbir ilim dalında veya beşeri bilgi dalında benzeri olmayan birçok doğası mevcuttur. M.S. 95’ten başlayarak, Elçisel Babalar’dan modern zamanlara kadar, kaynağı Kutsal Kitap olan geniş bir edebi nehir akıp gitmektedir: Başlangıç olarak gösterebileceğimiz çalışmalar; Kutsal Kitap sözlükleri, Kutsal Kitap ansiklopedileri, Kutsal Kitap atlasları ve Kutsal Kitap yörelerini anlatan kitaplardır. Arkasından da gelişi güzel olarak şu alanlardaki çeşitli kaynakçaları sıralayabiliriz: ilâhiyat, dini eğitim, ilâhi besteleme, misyonlar, Kutsal Kitap dilleri (İbranice, Grekçe lisanlar), kilise tarihi, dini biyografi, diyanet işleri, yorum kitapları, din felsefesi, tanıklıklar, af yazıları ve diğerleri. Liste sonsuza kadar akıp gitmektedir...

İnsanlık tarihinde başka hiçbir kitap, Kutsal Kitap kadar kendisi hakkında bu kadar çok kitabın yazılmasını esinleyememiştir. (Ramm, PCE’53, 239)

7A. UYGARLIK ÜZERİNE OLAN ETKİSİ BAKIMINDAN EŞSİZDİR

Kutsal Kitap aynı zamanda uygarlık üzerine yaptığı etki bakımından eşsizdir. Geisler ve Nix'in az ve öz ifadesi şudur:

Tarih dalında çalışma yapan herkes için, Kutsal Kitap'ın ve onun öğretişlerinin Batı dünyası üzerindeki etkisi aşikârdır. Benzer bir şekilde, dünya olaylarının akışında Batı dünyasının etkin rolü, açık ve seçiktir. Uygarlık, Yahudi-Hristiyan Kutsal Kitap'ından etkilendiği kadar, başka hiçbir kitap ya da kitaplar serisinden etkilenmemiştir. Aslında, dünyadaki hiçbir yüksek ahlâk ya da din eseri, Hristiyan sevgi prensibindeki ahlâki derinliği geçememekte ve Kutsal Kitap'ın Tanrı'ya bakış açısından daha yüce bir manevi konsept ortaya koyamamaktadır. Kutsal Kitap, insanlık için var olan ve uygarlığı şekillendirmiş olan en yüce ülküleri sunmaktadır. (Geisler, GIB'86, 196-197)

Grady Davis, *The New Encyclopedia Britannica*'da şöyle yazmıştır: “Kutsal Kitap; Tanrı, evren ve insan görüş açısını, bütün önde gelen Batı dillerine ve bu sayede Batı insanının entelektüel sürecine sokmuştur.” (Davis, EB, 904) Aynı zamanda şu ifadede de bulunmuştur: “Matbaanın icadından (15. yüzyılın ortalarından) beri Kutsal Kitap, antik bir yakın doğu edebiyat eserinin tercümesinden çok daha öte olmuştur. Asla yabancı bir eser gibi görülmemiş; Batı'nın entelektüel, ahlâki ve ruhsal ideallerinin oluşmasında, en kolay ulaşılabilen, samimi ve güvenilir bir kaynak, aynı zamanda bir de karar mercii olmuştur.” (Davis, EB, 905)

Gabriel Sivan ise şu görüşte bulunmuştur: “Kutsal Kitap; özgürlük savaşçısına kudret, mazlumlara cesaret, sosyal reformistlere şablon, yazar ve sanatçılara ise esin vermiştir.” (Sivan, BC, 491)

Fransız filozof Jean Jacques Rousseau ise, zamanında şöyle haykırmıştır: “Bizim filozoflarımızın eserlerine bakın ve farkına varın; tüm cafcıflı telâffuzlarına rağmen, Kutsal Kitap ile kıyaslandıkları zaman, ne kadar bayağı ve aşağılıklar! Bir kere bu kadar yalın ve yüce bir kitabın sadece insan eseri olması mümkün müdür?”

Kenneth L. Woodward, *Newsweek* dergisinde şu konuya işaret etmektedir: “İki bin yıldan sonra, ... yüzyılların kendisi bile Nasıra'lı İsa'nın doğumu ile ölçülmektedir. Avrupa'daki, Amerika'daki ve Orta Doğu'daki takvimlerde olduğu gibi, Çin'deki ve Hindistan'daki takvimlerde de, bu sene üçüncü milenyumun şafağı kaydedilecektir.” (Woodward, “İsa'nın 2000 Yılı”, *Newsweek*, Mart 29, 1999, syf. 52)

8A. MAKUL BİR KARAR

Yukarıda sunulmuş olan kanıtlar, Kutsal Kitap'ın Tanrı Sözü olduğunu ispatlamamaktadır. Ancak, bana bu kitabın, diğer tüm kitaplardan eşsiz bir üstünlüğü olduğunu açıkça işaret etmektedir.

Bir profesörün benimle paylaştığı bir görüşüne göre: “Eğer zeki bir insansanız ve gerçeği arıyorsanız, diğer tüm kitaplardan daha fazla ilgi çekmiş bir kitabı okurdunuz.” İşte Kutsal Kitap, en fazla ilgiyi üzerine çekmiş olan ve profesörün kastettiği kitaptır.

Theodore Roosevelt'e göre: “Tam ve eksiksiz bir Kutsal Kitap bilgisi, üniversite eğitiminden çok daha değerlidir.”

2

KUTSAL KİTAP ELİMİZE NASIL ULAŞTI?

BÖLÜME BAKIŞ

Kutsal Kitap Nasıl Yazıldı?

Kullanılan Materyaller

Eski Kitapların Yapıları

Yazım Tipleri

Bölümler

Kutsal Kitap'ın İçeriğine Kim Karar Verdi?

Kanon Kelimesinin Anlamı

Kanon'a Giriş

Kanon'a Dahil Olmak İçin Yapılan Testler

Hristiyan Kanonu (Yeni Antlaşma)

Eski Antlaşma Kanonu

1A. KUTSAL KİTAP NASIL YAZILDI?

Birçok kişinin aklında; Kutsal Kitap'ın, bölümlenmesinin ve korunması için kullanılmış olan malzemelerinin arka plânında neler olduğuna dair sorular vardır. Bu bölüm, sizi Kutsal Kitap'ın yapısı ile daha yakınlaştıracak ve sizin bu kitabın derlenişini daha çok takdir etmenizi sağlayacaktır.

1B. Kullanılan Materyaller

1C. Yazım Materyalleri

1D. Papirüs

Birçok orijinal el yazmasının günümüze ulaşamamasının ana sebebi, dayanıksız malzemenin kullanılmış olmasıdır: “Bütün orijinal imzalı yazılar uzun zaman öncesinden beri kayıptır. Zaten papirüs üzerine yazılmış olduklarından, bundan farklı bir sonuç beklenemezdi. Sadece çok istisnai bir ortam oluşması durumunda papirüs uzun süre hayatta kalabilir.” (Bruce, BP, 176)

Kutsal Kitap'ın yazıldığı çağda, elde bulunan yazım materyalleri içerisinde en yaygın olanı, papirüs bitkisinden imal edilen papirüs kâğıdıydı. Bu sazlık türü, Mısır ve Suriye'nin nehirlerinde ve sığ göllerinde yetişmektedir. O çağda, büyük miktarda papirüs kâğıdı, Suriye'nin Byblos Limanı'ndan gemilerle ihraç edilmekteydi. Kitap kelimesinin Yunanca karşılığı olan *Biblos*'un bu limandan türediği tahmin edilmektedir. İngilizce kâğıt kelimesinin karşılığı olan *Paperin* ise, papirüsün Yunanca karşılığı olan *papyros*dan geldiği bilinmektedir. (Ewert, ATMT, 19-20)

The Cambridge History of the Bible adlı eserde, papirüsün yazıma hazırlanışı hakkında şu bilgi sunulmuştur: “Saz çubukları soyulduktan sonra, uzunlamasına ince şeritler halinde kesilir. Arkasından birbirine dik, iki kat olarak örülmeden önce iyice dövülür ve ezilir. Kurutulduktan sonra, beyaz yüzeyi bir taş ya da başka bir alet ile yumuşak bir şekilde cilâlanır. Pliny, yaprakların çok ince ve yarı saydam olduğu Yeni Krallık Dönemi'nden önce çeşitli kalınlıklarda ve dokuda mevcut olan papirüsün kalite varyasyonlarından bahsetmiştir.” (Greenslade, CHB, 30)

Elimizdeki bilinen en eski papirüs parçası, M.Ö. 2400 yıllarından kalmadır. (Greenslade, INTTC, 19) En eski el yazmaları papirüs üzerine yazılmıştır ve Mısır'ın kumlukları ya da Ölü Deniz Yazıları'nın keşfedildiği Kumran Mağaraları gibi kuru yerlerde olmayanların, sağlam olarak elimize ulaşması çok zordur.

Papirüs, M.S. 3. yüzyıla kadar popülerliğini korumuştur. (Greenslade, INTTC, 20)

2D. Parşömen

Parşömen; koyun, keçi, ceylan ya da diğer hayvanların işlenmiş derilerine verilen isimdir. Bu deriler daha uzun ömürlü olmaları için ‘tırışlanır ve iyice sıyrılırdı’. F.F. Bruce bu konuya şu şekilde katkıda bulunur: “Parşömen kelimesi , bir zamanlar bu yazım materyalinin üretimi ile özellikle bütünleşmiş bir yer olan Anadolu'daki Bergama şehrinin isminden türemiştir.” (Bruce, BP, 11)

3D. Buzağı Derisi

Buzağı derisi kurutulduktan sonra, genellikle mor rengine boyanırdı. Bugün sahip olduğumuz el yazmalarının bazıları, aslında mor renkli buzağı derisidir. Buzağı derisinin üzerine yazı yazılırken, genellikle gümüş ya da altın kullanılmıştır.

J. Harold Greenlee, elimizdeki en eski deri üzerindeki yazıların, M.Ö. 1500'lü yıllardan kalmış olduğunun altını çizmektedir. (Greenlee, INTTC, 2)

4D. Diğer Yazım Materyalleri

Ostraca: Halk arasında en çok kullanılan malzeme, bu cilasız çömleklerdi. Ostraca, Mısır ve Filistin'in refah döneminde kullanılmaya başlanmıştır. (Eyüp 2:8)

Taş: Arkeologlar, demirden kalemlemlerle üzerlerine yazı yazılmış olan birçok sıradan taş bulmuşlardır.

Kil Tabletler: Keskin bir araç ile oyulduktan sonra kalıcı bir doküman (Yeremya 17:13; Hezekiel 4:1) oluşturmak için kurutulan bu tabletler, hem en ucuz hem de çok uzun ömürlü yazı materyalleri olarak tarihte yerlerini almışlardır.

Bal Mumu Tabletler: Düzgün bir parça tahtanın üzerini bal mumuyla kaplamak ve üzerine de metal bir iğne ile yazılar yazmak suretiyle kullanılmıştır.

2C. Yazı Araç Gereçleri

Keski: Taşları oymak için kullanılan demirden bir araç.

Metal İğne: "Düz bir kafası olan ve üç tane yüzü olan bu metal iğne, kil ve bal mumu tabletler üzerine baskı yapmak için kullanılıyordu." (Geisler, GIB, 228)

Kalem: "Uzunluğu 6 ilâ 16 inç arasında değişen hasır otundan (*Juncus maritimus*), sivri uçlu bir kamış biçimlendirilir. Kalın ve ince çizgiler çizebilmek amacıyla, geniş veya dar uç oluşturarak, ucu düz keski şeklinde kesilir. Bu kamış kalemler, büyük bir olasılıkla yayıldıkları yer olan Mezopotamya'da M.Ö.'ki ilk milenyumdan itibaren kullanılmaya başlanmıştır; buna rağmen tüy kalem fikrinin M.Ö. 3. yüzyılda, Yunanlılar tarafından keşfedildiği düşünülmektedir." (bkz: Yeremya 8:8) (Greenslade, CHB, 31). Buzağı derisi, parşömen ve papirüs kalemin kullanıldığı malzemelerdir.

Mürekkep: Eski dünyada mürekkep genellikle, 'kömür, sakız ve suyun' karışımından imal edilmekteydi. (Bruce, BP, 13)

2B. Eski Kitapların Yapıları

Rulolar ya da tomarlar, papirüslerin birbirine yapıştırılması ile ortaya çıkan uzun şeritlerin, bir tahta parçası etrafına dolanmasından meydana getirilmekteydiler. Tomarların uzunluk kapasitelerini sınırlayan faktör ise, açıldığı zaman kullanılmasında oluşan zorluktur. Üzerine dolanan papirüsler ise, genellikle bir taraflarına yazılabilişmesi ile sınırlanırdı. Her iki tarafına yazılım yapılmış tomarlara, "opistograf" adı verilmiştir (Esinleme 5:1). Bazı tomarların 144 feet uzunluğunda olduğu bilinmektedir. Buna rağmen, ortalama bir tomar, genellikle yirmi ile otuz beş feet uzunluğundadır.

Tarihi İskenderiye Kütüphanesi'ndeki kitapların profesyonel katalogcusu olan Callimachus'un "Büyük bir kitap, büyük bir baş belâsıdır." sözlerine şaşmamak gerek. (Metzger, TNT, 5)

Kodeks ya da Kitap Yapısı: Okumayı daha az hantal ve daha kolay yapabilmek için, papirüs tabakalar, yaprak şeklinde kesilip birleştirilmeye ve iki yüzeyine de yazılmaya başlanılmıştır. Greenlee'nin ifadesine göre; Hristiyanlığın yayılması, kodeks-kitap şeklinin geliştirilmesinin ana sebebidir.

3B. Yazım Tipleri

1C. Unical Yazı Tipi

Yeni Antlaşma konusunda uzman olan Bruce Metzger: “Edebi çalışmalar, unical adı verilen el yazısından daha biçimsel bir üslûpla yazılmaktaydı. Bu el yazması kitaplarda kullanılan yazı üslûbunun karakteristik özellikleri, dikkatli ve temkinli bir şekilde işlenmiş harfler ve bu harflerin, bizim büyük harflerimiz gibi, birbirinden mesafeli bir şekilde yazılmasıdır.” (Metzger, TNT, 9)

Geisler ve Nix: “Yeni Antlaşma’nın el yazmalarının en önemlileri olarak kabul edilenler, genellikle dördüncü ve daha sonraki yüzyıllardan kalma unical kodekslerdir. İstanbul’un, Hristiyanlığı kabul etmesi ve İncil’in kopyalarının yapılmasına izin verilen İznik Konseyleri’nden (325) hemen sonra, bu kopyalar ortaya çıkmıştır” sözleriyle, bir başka olguya işaret ederler. (Geisler/Nix, GIB, 391)

En önemli ve en eski unical el yazmaları, Kodeks Vaticanus (yaklaşık M.S. 325-350) ve Kodeks Sinaiticus (M.S. 340)’dur.

2C. Minuscule (Küçük) Yazı Tipi

Minuscule yazı tipi; 9. yüzyılın başında kullanılmaya başlanmış, “bitişik ve küçük harflerin kullanıldığı ve kitap çoğaltımı için keşfedilmiş el yazısı” şeklinde bir yazı tipidir. (Metzger, TNT, 9)

Geldiğin zaman..., kitapları ve özellikle yazı derilerini beraberinde getir.

– PAVLUS, 2. TİMOTEOS 4:13

3C. Boşluklar ve Sesli Harfler

Yunan el yazmalarında, kelimeler arasında boşluk kullanılmamıştır; aynı zamanda İbranice yazılar, M.S. 5. ve 10. yüzyıllar arasında Masoretler tarafından ekleninceye kadar sesli harf içermemekteydi.

Bu iki uygulama, çağdaş okuyucular için garip ve kafa karıştırıcı bir durum oluşturur. Ancak, ana dili Yunanca ve İbranice olan eski insanlar için bu uygulamalar, tamamen normal ve anlaşılırdı. İbraniler, okuma yazmayı öğrenirken, kelimelerin nasıl okunacağını ve nasıl anlaşılacağını öğrendikleri için, yazılarda sesli harf olmaması onlar için bir zorluk teşkil etmemekteydi.

Aynı şekilde Yunanca konuşan kişiler için, kelimeler arasında boşluk olmadığı halde, okuma konusunda hiçbir zorluk çekmiyorlardı. Metzger’in açıkladığı gibi: “Birkaç istisnai durum hariç, yerel Yunanca kelimelerin sesli harf ile (ya da ikiz ünlü/ikili ünlü/diftong) veya üç sessiz harf olan v, p ve ç ‘den birisi ile bitmesi bir kuraldı. Daha da ötesi, eski çağlarda kişi, yalnızken bile yüksek sesle okuması genel bir davranış biçimiydi; kullanılmış olan *scriptio continua* stilinin, okumaya ayrı bir zorluk eklemiş olduğunu düşünmek hatalı sayılırdı. Bunların sonucu olarak; kelimelerin arasında boşluk olmasa da, okumayı öğrenen

bir kişi, heceleyerek kelimeleri okurdu ve kısa bir süre içinde *scriptio continua* stiline alışabilirdi. (Metzger, TNT, 13)

4B. Bölümler

1C. Kitaplar

“Kanon” konusunun altındaki materyale bakınız.

2C. Kısımlar

1D. Eski Antlaşma

Eski Antlaşma’nın ilk olarak bölümlere ayrılmasına dair çalışmalara, M.Ö. 586 senesinde başlayan Babil sürgünü zamanında rastlamaktayız. Pentateuch, *sedarim* adı verilen ve “üç senelik bir okuma devri boyunca, yeterli miktarda ders sağlayacak şekilde dizayn edilen” 154 gruba pay edilmiştir. (Geisler, GIB, 339)

Pentateuch, Babil’deki sürgün dönemine giren M.Ö. 536 yılı esnasında, “*parashiyyoth*” ismi verilen elli dört bölüme ayrılmıştır... Bunlar da bir süre sonra kendi içlerinde referans amacı ile 669 parçaya ayrılmışlardır. Bu bölümler, bir senelik okuma devrini kapsayacak şekilde ayarlanmışlardır.” (Geisler, GIB, 339)

M.Ö. 165 yılları civarında, Peygamberler adı verilmiş olan Eski Antlaşma kitapları bölümlere ayrılmıştır.

Eski Antlaşma’nın, son olarak bölümlere ayrılmasına dair çalışmalara ise, Protestan Reformu’ndan sonra rastlanmıştır. Yahudiler tarafından kullanılan Eski Antlaşma bölümlemesiyle, Protestanların kabul ettiği Eski Antlaşma bölümlemesinin benzer olduğunu görmekteyiz. Bu bölümlemelerin ilk defa sayfa kenarlarına işlenmesi ise, M.S. 1330 senesinde gerçekleşmiştir.” (Geisler, GIB, 339)

2D. Yeni Antlaşma

Yunanlılar, ilk paragraf bölümlendirmesini, İznik Konseyi’nin toplanmasından önce, belki de M.S. 250 yılları kadar eski bir tarihte gerçekleştirmişlerdir.

En eski kısımları bölümlendirme sistemi ise, M.S. 350 yıllarında başlamıştır ve Kodeks Vaticanus’un sayfa kenarlarında varlıklarını görmekteyiz. Ancak bu bölümler, günümüzde kullanılan bölümlerden daha küçük parçalardadır. Örneğin, günümüzde kullanılan Kutsal Kitap’ın, Matta kitabı, 28 bölüme ayrılmışken; Kodeks Vaticanus’da, Matta kitabının 170 bölüme ayrıldığını görmekteyiz.

Geisler ve Nix: “13. yüzyıla kadar kullanılan bölümlendirmede bir değişiklik yapılmamıştır, bu tarihten sonra ise, derece derece bu değişimleri izleyebiliriz. Paris Üniversitesi profesörlerinden Canterbury Başpiskoposu Stephen Langton, yaklaşık 1227 yıllarında İncil’i günümüzde kullanılan bölümlerine ayırmıştır. Bu olay, matbaacılıkta yerleri değiştirilen harflerin kullanılmaya başlamasından daha önce gerçekleştirilmiştir. Wycliffe İncil’i (1382), bu modeli takip ettiğinden; İncil’in basımında günümüzde de devam eden bu bölümleme bir temel oluşturmuş ve sanal bir model olarak kabul edilmiştir” demiştir. (Geisler, GIB, 340)

3C. Ayetler

1D. Eski Antlaşma

Eski Antlaşma'daki ilk ayet belirteçleri (ör: Yaratılış 2:24), “baştan sona kadar akıp giden cümleler arasında bırakılan boşluklardan oluşmaktaydı... Babil sürgününden sonra ise, Pentateuch'un halk tarafından daha kolay okunabilmesi ve başka lisanlara tercüme edilebilmesi amacıyla, boşluklar ile oluşturulmuş duraklar kullanılmaya başlanmıştır; buna rağmen, daha sonra boşluklar yerine, bazı işaretler eklenmiştir. Bu ‘ayet’ belirteçleri bir standarda ulaşmamıştı ve yöreden yöreye farklılıklar göstermekteydi. Bu belirteçlerin standartlaştırılması M.S. 900 senesinden önce gerçekleşmemiştir.” (Geisler, GIB, 339)

Yanlış Bakış Açısı	Doğru Bakış Açısı
Kilise, Kanon'un Belirleyicisidir	Kilise, Kanon'un Keşfedicisidir
Kilise, Kanon'un Anasıdır	Kilise, Kanon'un Çocuğudur
Kilise, Kanon'un Yargıcısıdır	Kilise, Kanon'un Başkanıdır
Kilise, Kanon'un Düzenleyicisidir	Kilise, Kanon'un Onaylayıcısıdır
Kilise, Kanon'un Yargıcısıdır	Kilise, Kanon'un Tanığısıdır
Kilise, Kanon'un Efendisidir	Kilise, Kanon'un Hizmetkârıdır

2D. Yeni Antlaşma

Günümüzün çağdaş İncillerinde var olan belirteçlerin benzerleri, 16. yüzyılın ortalarına kadar meydana çıkmamıştır. Aslında bu işaretler, alfabe karakterlerindeki gelişmeleri takip etmişlerdir: “Bu çabaların, çapraz-referans kullanımı ve halkın okumasını kolaylaştırmak için yapıldığı aşîkârdır. Ayet işaretlerinin ilk meydana çıkması, Parisli bir matbaacı olan Robert Stephanus'un yayımladığı, Yunanca Yeni Antlaşma'nın dördüncü baskısında vuku bulmuştur. Bu ayet bölümlendirmesini 1557'de İngilizce Yeni Antlaşma'da ilk defa kullanan kişi Oxford'lu William Whittingham'dır. 1555 senesinde Stephanus, ayet bölümlendirmesini, Latin Vulgate baskısında da kullanmıştır ve bu bölümlendirme günümüzde hâlâ onlar tarafından kullanılmaktadır.” (Geisler, GIB, 341)

2A. Kutsal Kitap'ın İçeriğine Kim Karar Verdi?

Hangi kitapların Kutsal Kitap'ın parçası olması gerektiğine nasıl karar verildiğine dair bir soru, Kanon'u hedef alan bir sorudur. Bilinçli bir kişi, neden bazı kitapların Kanon'a dahil edildiğini ve diğerlerinin dışarıda bırakıldığını öğrenmek ister.

1B. Kanon Kelimesinin Anlamı

Kanon kelimesi, *saz* kelimesinden türemiştir. (İngilizce *cane* kelimesi, İbranicedeki *ganeh* kelimesi, Yunancada ki *kanon* kelimesi) Saz çubuklarının ölçüm amacı ile kullanılması, bir süre sonra kanon kelimesine, “standart” anlamını yüklemiştir.

3. yüzyıl kilise babalarından Origen, kanon kelimesini; ölçme ve değerlendirme yapmamız için gerekli olan ve bizlerin “iman ilkeleri” diye adlandırdığımız bir anlamda kullanmıştır. Daha sonraki çağlarda ise bu kelime, “liste” ya da “endeks” kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Bruce, BP, 95) Kutsal Yazılar'daki kullanımında

ise, *kanon* kelimesinin anlamı: “Resmi olarak kabul edilmiş kitaplar listesidir.” (Earle, HWGOB, 31)

Kanon’un yaratıcısının kilise olmadığını belirtmenin ayrı bir önemi vardır; kilise, hangi kitapların kutsal, yani Tanrı’nın Sözü olarak kabul edilebileceğini belirlememiştir. Tam aksine, kilise, kaynağından esinlenmiş olan kitapları keşfetmiş ya da tanımıştır. Başka bir ifade şekli ile, “Bir kitap, Tanrı’nın halkı tarafından kabul edildiği için, Tanrı’nın Sözü olmaz. Daha doğrusu, Tanrı’nın Sözü olduğu için, Tanrı’nın halkı tarafından kabul edilmiştir. Bunun anlamı; kitaba ilâhi yetkiyi veren Tanrı’dır, Tanrı’nın halkı değildir. Onlar, sadece Tanrı’nın verdiği ilâhi yetkiyi kabul etmişlerdir.” (Geisler/Nix, GIB, 210) Yukarıda sunulan tablo, bu önemli prensibi ifade etmek için faydalıdır. (Geisler, GIB, 221)

2B. Kanon’a Dahil Olmak İçin Yapılan Testler

Kutsal Yazılar’ın ve kilisenin tarihi hakkındaki metinlere baktığımız zaman, gerçekten tanrısal esinlenme ile yazılmış kitapların kabul edilmesinde ve toplanmasında kılavuz, kabul edilmiş beş adet prensip tespit etmekteyiz. Geisler ve Nix, bu prensipleri aşağıda şu şekilde sunmuşlardır (Geisler/Nix, GIB, 223-231):

1. Kutsal Kitap, Tanrı’nın bir peygamberi tarafından mı yazılmıştır? “Eğer kitap, Tanrı’nın bir sözcüsü tarafından yazılmış ise, Tanrı’nın Sözü’dür.”
2. Yazar, Tanrı’dan gelen eylemlerde bulunabilmiş midir? Mucizeler, sık sık gerçek peygamberleri sahte peygamberlerden ayırmaktadır. “Musa, Tanrı’dan gelen çağrısını ispatlamak için, mucizevi güçlerle donatılmıştır (Mısır’dan Çıkış 4:1-9). İlyas, Baal’ın sahte peygamberlerine karşı doğaüstü eylemlerle zafer kazanmıştır. (1. Krallar 18) İsa, Tanrı’nın Kendisi aracılığıyla aranızda yaptığı mucizeler, harikalar ve belirtilerle kimliği kanıtlanmış bir kişidir. (Elç. 2:22) Mucize; Tanrı’nın halkına, Tanrı’nın bir peygamberi aracılığı ile sunduğu, Tanrı Sözü’nün doğrulanması için Tanrı’dan gelen bir eylemdir. Verdiği mesajı desteklemek için sergilediği mucize, esinlemesini kanıtlamak için verdiği bir işarettir.”
3. Mesaj, Tanrı hakkındaki gerçekleri sunmuş mudur? “Tanrı ne kendisi ile çelişir (2. Kor. 1:17-18), ne de gerçek olmayan bir şey söyleyebilir (İbr. 6:18). Bundan dolayı, sahte iddiaları içeren hiçbir kitap Tanrı’nın Sözü olamaz.” Bu ve buna benzer sebeplerden dolayı, kilise liderleri şu prensibi kabul etmişlerdir: “Şüphe varsa, geçersizdir.” Bu prensip, “Kanon’a dahil olan kitapların seçiminin geçerliliğini” daha da etkin kılar.
4. Ele alınan kitap, Tanrı’nın gücüyle mi gelmiştir? “Kilise liderleri, Tanrı Sözü’nün ‘yaşayan ve etkin’ olduğunu kabul etmişlerdir (İbr. 4:12) ve bu nedenle, bu Söz’ün yetkinlik ve müjdecilik için değiştirici bir gücü olmalıdır (2. Tim. 3:17). Eğer bir kitabın mesajı, ifade ettiği hedefe ulaşamıyor ve yaşam değiştiren bir gücü barındıramıyorsa, açıkça Tanrı’nın bu mesajın arkasında olmadığını söyleyebiliriz.” (Geisler, GIB, 228) Tanrı’nın yaşam değiştiren gücünün varlığı; verilmiş bir kitabın üzerinde, O’nun onay mührünün olduğunu gösteren güçlü bir belirtidir.
5. Ele alınan kitap, Tanrı’nın halkı tarafından kabul edilmiş midir? “Pavlus, Selaniklilere; ‘Tanrı’ya sürekli şükretmemiz için bir neden daha var: Tanrı sözünü bizden iştirip kabul ettiğiniz zaman, bunu insan sözü olarak değil, gerçekte olduğu gibi Tanrı sözü olarak benimsediniz. Siz imanlılarda etkin olan da bu sözdür.’ demiştir (1. Se. 2:13). Bir kitabın Kanon’daki yerinden dolayı, sonradan ortaya çıkan bütün tartışmalarda ne ifade edilirse edilsin; bir kitabın peygamberlik sözü olduğuna dair güven belgesini verme konusunda en iyi konuma sahip olan kişiler, o kitabın yazarını

tanıyan insanların kendilerinden başkası değildir. Aynı şekilde, bazı kitapların Kanon'a dahil edilmelerine karşı sonradan ne kadar itirazlar yapılsa da, bu konuda son noktayı koyan kesin olan bir kanıt varsa o da; kitabın hitap ettiği o çağın insanları tarafından, kitabın aslen kabul edildiği gerçeğidir." (Geisler, GIB, 229) Bir kitap kabul edildiği, toplanıldığı, okunduğu ve Tanrı'nın halkı tarafından Tanrı'nın Sözü olarak kullanıldığı zaman, Kanon'a ait olarak kabul edilir. Bu uygulamayı sık sık Kutsal Kitap'ın içinde de görmekteyiz. Örnek bir olay olarak havari Petrus'un, Pavlus'un yazılarını Eski Antlaşma ile aynı değerinde, Kutsal Yazılar olarak kabul etmesini gösterebiliriz. (2. Pet. 3:16)

3B. Hristiyan Kanonu (Yeni Antlaşma)

1C. Yeni Antlaşma Kanonu için Yapılan Testler

Bir kitabın Yeni Antlaşma Kanonu'ndaki varlığının tanınmasındaki en temel prensip, tanrısal bir esinlenme içermesidir ve bunun için de yapılan ana test, elçiselliktir (apostolicity). Geisler ve Nix'in ifade ettiği gibi: "Yeni Antlaşma terminolojisinde, 'Elçilerle peygamberlerden oluşan temel üzerine bina edildiniz.' denmiştir (Ef. 2:20) ve İsa, Kutsal Ruh ile 'gerçeğe' yönelteceğine dair söz vermiştir (Yu. 16:13). Yeruşalim'deki kilise için, kendisini 'elçilerin öğretisine' adanmıştı denmiştir (Elç. 2:42).

Kanon testi için kullanılan *Apostolik/Elçisel* terimi, ille de 'elçiler tarafından yazılmışlık' ya da 'elçilerin yönlendirmesi ile hazırlanmışlık' anlamına gelmek zorunda değildir." (Geisler/Nix, GIB, 283)

Geisler ve Nix ifadelerine şöyle devam etmişlerdir: "Louis Gaussen, B. B. Warfield, Charles Hodge, J. N. D. Kelly ve diğer birçok Protestan âlim ile Kanon'a dahil olmak için temel testin sadece elçisel yazarlık değil, elçisel yetki veya elçisel onaylama olduğu konusunda hemfikir olmak çok daha uygun olacaktır." (Geisler/Nix, GIB, 283)

N. B. Stonehouse elçisel yetki hakkında şunları belirtmiştir: "Yeni Antlaşma'da öne sürülen hiçbir şey, Tanrı'nın otoritesinden ayrı tutulmamıştır. Mektuplarda devamlı olarak kilisede tek bir mutlak otorite olduğu, bunun da Tanrı'nın kendi otoritesi olduğu ifade edilmiştir. Elçiler, yetki ile konuştukları her an, bunu Tanrı'nın otoritesini kullanarak yapmaktaydılar. Bu söylediklerime örnek olarak Pavlus, yetkisini bir elçi olarak savunurken, iddiasını direkt olarak ve sadece Tanrı tarafından görevlendirilmesi üzerine kurmuştur (Gal. 1 ve 2); kilise hayatını düzenleme hakkını üstlenmiştir ve Tanrı'dan direkt bir söz almadığı durumda bile, sözlerinde Tanrı'nın yetkisi olduğunu iddia etmiştir. (1. Kor. 14:37; çr. 1. Kor. 7:10)" (Stonehouse, ANT, 117-118)

John Murray ise, incelemelerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Yeni Antlaşma'da, başkasından kaynaklanmamış olan ve kendi kendisinin gerçekliliğini kanıtlayan bir otorite ile konuşan tek kişi Tanrı'dır." (Murray, AS, 18)

Ve Pazar diye adlandırılan bir günde, şehirlerden ve kırsal alanlardan gelen insanlar bir yerde toplanırlardı ve zaman imkân verdiği müddetçe, elçilerin hayat hikâyeleri ya da peygamberlerin yazıları okunurdu. Okuyucu durduktan sonra, toplantının yöneticisi, dinleyenlere uyarılar sunar ve onları bu iyi eylemlerin taklit edilmesine davet ederdi.

- ŞEHİT JUSTİN (M.S. 100-165)

2C. Yeni Antlaşma Kanonu Kitapları

1D. Kitapların Korunmalarının Sebepleri

1E. Peygamberlik Sözleriydiler

“Esinlenilerek yazılmış kitapların korunmalarındaki öncelikli sebep, bunların peygamberlik sözleri olmasıydı. Bu kitaplar, bir elçi ya da Tanrı’nın bir peygamberi tarafından yazıldığına göre değerli olmalıydılar. Eğer değerliyseler, korunmaları gerekirdi. Pavlus’un mektuplarının korunması ve yayılması, yukarıda bahsettiğimiz sebep-sonuç ilişkisinin elçisel zaman için de geçerli olduğunun açık bir ispatıdır. (çr. 2. Pet. 3:15-16; Kol. 4:16).” (Geisler, GIB, 277)

2E. Eski Kiliselerin İhtiyaçları

İstikrarsız, hatta sık sık tehlikeli durumların yaşandığı ve genel olarak düşmanca bir tavır sergilemekte olan sosyal ve dini bir ortamda kiliseler; hangi kitapların okunması, saygı duyulması ve uygulanması gerektiğini bilmek durumundaydılar. İfade ettikleri birçok problemleri vardı ve otorite kaynağı olarak, hangi kitapların kullanılması gerektiği konusunda ciddi bir şekilde emin olmaya ihtiyaçları vardı.

3E. Din Düşmanlarının Ortaya Çıkması

M.S. 140 yılı kadar eski bir tarihte, Marcion isimli bir kişi, kabul edilmiş doktrinlere karşı çıkarak; kendi kanonunu oluşturmaya ve bunun propagandasını yapmaya başladı. Marcion’un etkisine karşı koymak için, kilisenin bütün Yeni Antlaşma ayetlerini toplaması gerekmektedir.

4E. Sahte Metinlerin Yayılması

Birçok doğu kilisesi, ayin esnasında kesinlikle sahte olan bazı kitapları kullanmaya başladılar. Bu gelişme, kanona duyulan ihtiyacı ve bu süreci hızlandırmıştır.

5E. Misyonlar

“Hristiyanlık, hızlı bir şekilde diğer ülkelere yayılmaya başlamıştı ve Kutsal Kitap’ı bu ülkelerin lisanlarına çevirme ihtiyacı ortaya çıkmıştı... İkinci yüzyılın ilk yarısı kadar erken bir dönemde, Kutsal Kitap, hem Süryanice’ye hem de Eski Latince’ye tercüme edilmişti. Ancak, misyonerlerin var olmayan bir Kutsal Kitap’ı tercüme etmesi mümkün olmadığı için; yetkin bir Hristiyan kanonuna hangi kitapların dahil edilmesi gerektiği konusuna, ihtiyaçtan doğan bir ilgi oluştu.” (Geisler, GIB, 278)

6E. Zulüm ve Eziyetler

Diyokletian’ın fermanı (M.S. 303), Hristiyanların Kutsal Kitap’ının yok edilmesini buyurmaktaydı. Dini olan, ancak kutsal olmayan bir kitap uğruna kim canını verirdi ki? Hristiyanların hangi kitapların kutsal olduğunu bilmeye acilen ihtiyaçları vardı.

2D. Kabul Edilmiş Kanon

1E. İskenderiyeli Athanasiyus

Athanasiyus, bizlere Yeni Antlaşma kitaplarının en eski listesini sunmaktadır (M.S. 367) ve bu liste günümüzde kullanılan Yeni Antlaşma ile tamamen aynıdır. Bu listeyi kiliselere bir kutlama mektubu ile birlikte şu cümlelerle sunmuştur: “Aynı şekilde, Yeni Antlaşma’nın kitapları hakkında konuşmak ne sıkıcıdır, ne de usandırıcı. Bunlar Matta’nın, Markos’un, Luka’nın ve Yuhanna’nın tanıklıkları, arkasından Elçilerin İşleri ve Mektuplar (Katolik olarak adlandırılan); Yakup’un bir tane, Petrus’un iki tane ve Yuhanna’nın üç tane ve bunlardan sonra birde Yahuda’nın olmak üzere toplam yedi adet mektuptur. Bunlara ek olarak, Pavlus’un da şu sırayla yazılmış tam on dört mektubu vardır: İlk olarak Romalılar’a, sonra Korintliler’e iki tane, bunlardan sonra Galatyalılar’a, sıradaki Efesliler’e, arkasından Filipililer’e, Koloseliler’e, hepsinden sonra iki tane Selanikliler’e ve İbraniler’e ve tekrar iki tane Timoteos’a, bir tane Titus’a ve son olarak da Filimun’a. Hepsinden sonra birde Yuhanna’nın Esinlemesi vardır.” (Athanasiyus, L, 552)

2E. Eusebius Hieronymus (Jerome) ve Augustinus

Athanasiyus’un listesinin yayılmasından kısa bir süre sonra, Eusebius Hieronymus ve Augustin de uygun bir şekilde Yeni Antlaşma Kanonu’nun yirmi yedi kitabını tarif ettiler.

3E. Polikarp ve Çağdaşları

Polikarp (M.S. 115), İskenderiyeli Klement (yaklaşık M.S. 200) ve diğer eski kilise liderleri, Eski ve Yeni Antlaşma kitaplarından alıntı yaparken, cümlenin başına “Kutsal Yazılar’da söylenildiği gibi” ifadesi ile başlamışlardır.

4E. Şehit Yustin

Şehit Yustin (M.S. 100-165), *Eucharist’e* başvurarak ilk *Apologi* 1.67’de şunları yazmıştır: “Ve Pazar diye adlandırılan bir günde, şehirlerden ve kırsal alanlardan gelen insanlar bir yerde toplanırlardı ve zaman imkân verdiği müddetçe, elçilerin hayat hikâyeleri ya da peygamberlerin yazıları okunurdu. Okuyucu durduktan sonra, toplantının yöneticisi, dinleyenlere uyarılar sunar ve onları bu iyi eylemlerin taklit edilmesine davet ederdi.”

Yustin, Trypho ile yaptığı diyaloglarında (syf: 49, 103, 105, 107) “şöyle yazılmıştır” diye bir kalıp üretmiş ve bu kalıbın arkasından da Kutsal Kitap’tan alıntısını eklemiştir. Hem kendisi hem de Trypho, “şöyle yazılmıştır” kalıbı ile kastettiklerinin ve bu giriş cümlesi ile işaret edilen Kutsal Yazılar’ın, esinleme ürünü olduğunu biliyor olmalıydılar.

5E. Irenaeyus

Irenaeyus’un (M.S. 180) özel konumu hakkında F. F. Bruce şunları dile getirmiştir:

Delillerin önemli olmasının sebebi, Irenaeyus’un elçisel dönem ile olan bağlantısı ve onun ekümenik ile olan işbirliğidir. Anadolu’da, Yuhanna’nın öğrencisi olan Polikarp’ın dizlerinin dibinde büyüdükten sonra, M.S. 180 senesinde Gaul’daki Lyon piskoposu oldu. Yazdığı eserlerin kendileri; Matta, Markos, Luka, Yuhanna, Elçilerin İşleri, Romalılar, 1. ve 2.

Korintliler, Galatyalılar, Efesliler, Filipililer, Koloseliler, 1. ve 2. Selanikliler, 1. ve 2. Timoteos, Titus, 1. Petrus, 1. Yuhanna ve Esinleme kitaplarının kanonsal kabul edilmesinin canlı tanıkları olmuşlardır. İrenaeyus'un *Against Heresies* (III, ii, 8) isimli bilimsel incelemesinde yazdıkları; M.S. 180 senelerinde Hristiyan âlemi için İncil'deki ilk dört kitabın kabul edilmiş sağlamlığının, pusulanın dört yönü ya da (bizim adlandırdığımız gibi) rüzgârın dört ana yönü gibi tartışılmaya bile gerek duyulmayan, salt gerçek boyutuna ulaştığının açık bir delilidir. (Bruce, BP, 109)

6E. İgnatius

İgnatius (M.S. 50-115) şunları dile getirmiştir: “Ben sana Petrus ve Pavlus gibi emretmek istemiyorum; ki onlar elçilerdi.” (Trall. 3.3)

7E. Kilise Konseyleri

F.F. Bruce'un ifadesine göre: “En sonunda bir Kilise Konseyi – Hippo Kilise Meclisi M.S. 393 – Yeni Antlaşma'nın yirmi yedi kitabının listesini beyan etti. Konseyin bu eyleminin amacı, daha önce sahip olmadıkları bir yetkiyi kazanmak değil; yalın bir şekilde daha önce belirlenmiş olan kanonu kayıtlara geçirmekti (Hippo Kilise Meclisi'nin vardığı resmi karar dört sene sonra, Kartaca Kilise Meclisi tarafından tekrar beyan edilmiştir).” (Bruce, BP, 113)

O günden günümüze kadar, Yeni Antlaşma'nın kabul edilmiş yirmi yedi kitabı ne Katolik, ne Protestan ne de Ortodoks Kilisesi tarafından ciddi bir itirazla karşılaşmıştır.

3D. Sınıflandırılmış Kanon

Sınıflandırılmış Kanon'a dahil olan Yeni Antlaşma kitapları aşağıda belirtilmiştir:

Tanıklıklar	Tarih	Mektuplar (<i>Pavlus'a Ait</i>)	Mektuplar (Genel)	Peygamberlik
Matta Markos Luka Yuhanna	Elçilerin İşleri	Romalılar, 1. Korintliler 2. Korintliler Galatyalılar Efesliler Filipililer Koloseliler 1. Selanikliler 2. Selanikliler 1. Timoteos 2. Timoteos İbraniler Titus Filimun	Yakup 1. Petrus 2. Petrus 1. Yuhanna 2. Yuhanna 3. Yuhanna Yahuda	Esinleme

3C. Yeni Antlaşma Apokrifası

1D. Apokrifa Listesi (Kanona Dahil Olmayan Kitaplar)

Pseudo-Barnabas'ın Mektubu (M.S. 70 - 79)
Korintliler'e Mektup (yaklaşık M.S. 96)
Antik Vaaz ya da Klement'in ikinci Mektubu (yaklaşık M.S.120 - 140)
Hermas'ın Çobanı (yaklaşık M.S. 115 - 140)
Didache, Oniki'nin Öğretişi (yaklaşık M.S. 100 - 120)
Petrus'un Apokalipsi (yaklaşık M.S. 150)
Pavlus ve Thecla'nın İşleri (M.S. 170)
Laodikyalılar'a Mektup (Dördüncü yüzyıl?)
İbraniler'e Göre Müjde (M.S. 65 - 100)
Polikarp'ın Filipililer'e Mektubu (yaklaşık M.S. 108)
İgnatius'un Yedi Mektubu (yaklaşık M.S. 100)

Bu liste, reddedilmiş ve düzmece olan kitaplar listesinin sadece bir bölümüdür. (Geisler, BP, 297-316)

2D. Neden Reddedildiler

Geisler ve Nix, bu kitapların kanona aykırı durumlarını şu şekilde özetlemişlerdir:

- (1) Bu kitapların hepsi ya geçici ya da bölgesel olarak kabul edilmekten öteye geçememişlerdir.
- (2) Bu kitaplardan birçoğu, yarı-kanon statüsünden, çeşitli el yazmalarına eklenmekten ya da içindikiler tablosunda yer almaktan başka hiçbir statüye sahip olamamıştır.
- (3) Hiçbir önemli kanon ya da kilise konseyi, bu kitapları esinlenmiş bir Yeni Antlaşma Kitabı olarak kabul etmemiştir.
- (4) Kanona dahil edilmedikleri halde, elçisel bir yazarlığa sahip olduklarını iddia eden bu kitaplar (ör: Pavlus'un İşleri); bazı çevrelerce, bazı dönemlerde kısmen kabul edilmişlerdir. Bu iddialarını dayandırdıkları tek sebep ise; kanona dahil kitaplardan, kendilerine referans bulmaları olmuştur (ör: Laodikyalılar'a Mektup – Kol. 4:16).

Bu kitaplar hakkındaki gerçekleri ele aldığımız zaman, kanona dahil edilmemelerinin sebebini daha iyi anlıyoruz. (Geisler, GIB, 317)

4B. Eski Antlaşma Kanonu

1C. Jamnia Teorisi

Birçok âlim, Hahamların oluşturduğu bir konseyin M.S. 90 yılında Jaffa yakınlarındaki Jamnia'da toplandıkları ve hangi kitapların İbrani Kanonu'na dahil edilip, hangilerinin dahil edilmemesi konusunda anlaşmaya vardıklarına dair bir teori geliştirmiştir. Bu teorinin kusuru ise, Jamnia Toplantısı'nın iddia edilen sonuçlara ulaşamamış olduğu gerçeğidir. Hahamlar, bu kanondaki olası bir hatayı düzeltmekten çok, "Kanon'a ait olan bazı kitapların geçerliliği hakkında soru işaretleri oluşturmuşlardır. Konseyin, Kanon'a dahil etmeyi reddettiği kitaplar, zaten daha önce de Kanon'a dahil edilmemişlerdir. Konseyin temel kaygısı, yeni kitapların kabulü değil; bazı kitapların Kanon'da var olma haklarının geçerliliğini gözden geçirmektir." (Ewert, ATMT, 71) Hahamlar; Ester, Özdeyişler, Derlemeci, Ezgiler Ezgisi ve Hezekiel üzerindeki bazı iddiaları ve soruları gündeme getirmişlerdi: "Anlaşılması gereken

bir konu ise; bu kitaplar hakkında sorular, iddialar yükselmesine rağmen bu kitapların Kanon'dan çıkarılması gibi bir düşünce konseye hakim değildi. Jamnia Konseyi, 'yeni kitapların Kanon'a dahil edilmesi değil, Kanon'daki kitapların meşruluğunun onaylanması' için toplamıştır." (Ewert, ATMT, 72)

H. H. Rowley şunları yazmıştır: "Jamnia Konseyi hakkında konuşmanın ne kadar doğru olduğu konusunda şüphelerim var. Bu konseyde, hahamların kitaplar hakkında tartıştıklarını biliyoruz ancak, bu toplantıdan ne resmi ne de bağlayıcı bir karar çıkmadığını da biliyoruz ki, büyük bir olasılıkla, bu toplantı gayri resmi bir toplantıdır. Bu konsey, Yahudi uygulamalarını daha da belirginleştirip, onlara daha katı bir şekilde bağlanılmasını sağlamaktan başka bir işe yaramamıştır." (Rowley, GOT, 170)

Kutsal Kitap konusunda bir uzman olan David Ewert şunları söylemiştir: "Eski Antlaşma'nın herhangi bir kitabının geçerliliğini, ne bir kişinin yetkisi ne de Hahamlar Konseyi'nin bir kararı ortaya koymuştur. Bu kitaplar, Tanrı tarafından esinlenmişti ve üzerlerinde Tanrı'nın otoritesinin mührü vardı. Çok uzun süredir Yahudi toplumu tarafından kullanılmakta olmaları, onların yetkinliğini çok eskilere dayandırmaktaydı ve zamanla oluşan Eski Antlaşma Kanonu içinde, kanonun kendisi olarak yer aldılar." (Ewert, ATMT, 72)

2C. Kabul Edilmiş Kanon

Ellerimizdeki kanıtlar bizlere, İbrani Kanonu'nun M.Ö. 4. yüzyıl kadar eski olmasa da, kesinlikle M.Ö. 2. yüzyıl ile M.S. 1. yüzyıl arasında çok sağlam bir şekilde oluşmuş ve yayılmış olduğunu ispatlamaktadır. Bu sonuca ulaşılmasındaki temel sebep; M.Ö. 4. yüzyıldan sonra gün be gün ilerleyen, Yahudilerin kendi aralarındaki "Tanrı'nın Sesi bizlere direkt olarak konuşmayı bıraktı" düşüncesidir. (Ewert, ATMT, 69)

Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, peygamberlik sözleri kesilmişti. Tanrı'dan hiçbir söz gelmemesi demek, *yeni* bir Tanrı'nın Sözü'nün yokluğu demektir. Peygamberler olmadan da, ruhsal bir ifşadan söz etmek mümkün değildi.

Antlaşmalar arası dönemden bahsetmek gerektiğinde (Eski Antlaşma ile Yeni Antlaşma olayları arasındaki yaklaşık olarak dört yüz yıllık bir dönem), Ewert şunları söylemiştir: "1. Maccabees 14:41'de, 'güvenilir bir peygamber gelene kadar' lider ve rahip olarak Simon'un atandığını görmekteyiz. Bu bölümde, 'peygamberlerin ortaya çıkmasındaki durgunluktan' dolayı, İsrail'de yaşanan hüznü okumaktayız. 2 Baruch (85:3)'da, yazar 'peygamberler uykuya mı daldı?' diye yakınmaktadır. Peygamberlik döneminden sonra yazılmış olan bu kitaplar için, Kutsal Yazılar'ın sahip olduğu hükümden çok uzak oldukları düşünülmüştür. (Ewert, ATMT, 69-70)

Kanon'a en son dahil edilmiş olan kitaplar, Malaki (M.Ö. 450 ilâ 430 yılları civarında yazılmıştır) ve Tarihler'dir (M.Ö. 400 senesinden önce yazılmıştır). (Walvoord, BKCOT, 5 1573) Bu kitaplar, M.Ö. 250 ilâ 150 yılları arasında kaleme alınmış Septuagint (LXX) isimli İbrani Kanonu'nun, Yunancaya çevrilmiş tercümesindeki diğer İbrani kitapları ile beraber Kanon'da yer almışlardır. (Geisler, GIB, 24; daha fazla bilgi için Ewert, ATMT, 104-108 ve Wurthwein, TOT, 49-53'e bakınız)

F. F. Bruce'un da onayladığı gibi: "Eski Antlaşma kitaplarının sayısı, geleneksel olarak yirmi dört olarak kabul edilmiştir, genel bölümlleme sayısı ise üçtür." (Bruce, CS, 29) Bu genel bölümlleme; Yasa, Peygamberler ve Yazılar biçimindedir. Aşağıdaki tablo, günümüz Yahudilerinin kullandığı Eski Antlaşma'daki İbrani Kanonu'nu vermektedir. (Daha fazla araştırma için Massoretic metne göre *The Holy Scriptures*'i ve Rudolph Kittel, Paul Kahle'nin *Biblia Hebraica*'yı inceleyin.)

Hristiyan Kilisesi aynı Eski Antlaşma Kanonu'nu kullanmakta olmasına rağmen; Samuel, Tarihler ve Krallar kitaplarını ikiye bölüp, Ezra ve Nehemya kitaplarını birbirinden ayırdığı ve Yahudilerin, kısa yazılar yazmış peygamberleri "Onikiler" adı altında

toplamaşının aksine, bu kitapların hepsini ayrı birer kitap olarak kabul ettiği için toplam Kanon Kitapları'nın adedi daha fazladır. Kilise, aynı zamanda kitapların sırasını da değiştirmiş, resmi sıralama yerine konulara göre sıralamayı benimsemiştir.

Yasa (Tevrat)	Yaratılış, Mısır'dan ıkış, Levililer, ölde Sayım, Yasa Kitabı
Peygamberler (Nebhim)	Yeşu, Hakimler, Samuel, Krallar (Önceki Peygamberler) Yeşaya, Yeremya, Hezekiel, Onikiler (Sonraki Peygamberler)
Yazılar (Kethubhim ya da Hagiographa (GK))	Zebur, Özdeyişler, Eyüp (Şiirsel kitaplar) Ezgiler ezgisi, Rut, Ağıtlar, Ester, Derlemeci (Beş tomar (Megilloth)) Daniel, Ezra, Nehemya, Tarihler (Tarihi Kitaplar)

3C. İsa'nın Eski Antlaşma Kanonu'na Tanıklığı

1D. Luka 24:44:

İsa, üst katta havarilerine “Daha sizlerle birlikteyken, ‘Musa'nın Yasası’nda, peygamberlerin yazılarında ve Mezmurlar’da benimle ilgili yazılmış olanların tümünün gerçekleşmesi gerektir’ demiştim” dedi. “İsa bu ifadesi ile Eski Antlaşma'nın üç bölüme ayrılmışlığını tescillemiştir – ‘Yasa’, ‘Peygamberler’, ve ‘Yazılar’ (burada Mezmurlar olarak geçmektedir çünkü üçüncü bölümün ilk ve en uzun kitabı Mezmurlar'dır).” (Bruce, BP, 96)

2D. Yuhanna 10:31-36; Luka 24:44:

İsa, Ferisiler'in İbrani Kanonu'na değil, sözlü uygulamalarına karşı çıkmıştır. (Markos 7, Matta 15) (Bruce, BP, 104) “İsa ve Yahudiler arasında herhangi bir Eski Antlaşma kitabının Kanon'a dahil edilmişliği hakkında, en ufak bir fikir ayrılığına dair herhangi bir delil mevcut değildir.” (Young, AOT, 62)

3D. Luka 11:51 (aynı zamanda Matta 23:35):

“Habil'in kanından tutun da, sunakla tapınak arasında öldürölen Zekeriya'nın kanına değin” İsa, bu ifadesi ile, Eski Antlaşma kanonunun kapsamını onaylamış bulunmaktadır. Habil, Kutsal Yazılar'daki ilk şehittir (Yaratılış 4:8) ve Zekeriya, Yahudi Eski Antlaşma sıralamasına göre ismi verilmiş olan en son şehittir; kralın buyruğuyla, RAB'bin Tapınağı'nın avlusunda peygamberlik ederken taşa tutulmuştur (2. Tarihler 24:21). Yaratılış, İbrani Kanonu'nun ilk kitabı; Tarihler ise, son kitabıdır. İsa'nın ifadesini yalın bir şekilde ele aldığımızda, “Yaratılış'tan, Tarihler'e değin” ifadesinin, bizim kullanişımıza göre “Yaratılış'tan, Malaki'ye değin” anlamına geldiğini görürüz. Bu şekilde İsa, İbrani Kanonu'nun tümünün tanrısal otoritesini ve esinlenmişliğini onaylamıştır. (Bruce, BP, 96)

4C. Hristiyan Olmayan Kutsal Kitap Yazarlarının Tanıklıkları

1D. Eklesiastikus'a Giriş

Eski Antlaşma'nın üç bölüme ayrıldığı konusundaki en eski referans, büyük bir olasılıkla *Eklesiastikus* (yaklaşık M.Ö. 130) isimli kitabın girişinde bulunmaktadır. Yazarın torunu tarafından yazılmış olan giriş kısmında, İbrani Kanonu'nun üçe bölünmesini ifade eden cümleler şu şekildedir: "Yasa, peygamberler ve diğer ataların kitapları." (Young, AOT, 71)

2D. Philo

"İsa'nın zamanından hemen sonra (yaklaşık M.S. 40) yazdığı yazılarda Philo, Eski Antlaşma'nın üç bölüme ayrılmasına tanıklık etmiştir. Bu üç bölüm Yasa, Peygamber ve Yazılar'dır (ezgiler, mükemmel bilgelikler ve dindarlığı besleyen özdeyişler)." (Geisler, GIB, 246)

3D. Josefus

Yahudi bir tarihçi olan Josefus, üçsel bölünmeden ve bütün İbrani Kutsal Yazılar'ı'ndan bahsetmiştir (M.S. 1. yüzyılın sonları) :

Bizler, ulusumuzun kitaplarına o kadar sağlam bir şekilde güvenmişizdir ki, bunun en büyük ispatı yaptıklarımızdır. Şu ana kadar gelmiş geçmiş asırlar boyunca, hiçbir kişi ne bu yazılara bir şey ekleme, ne onlardan bir şey çıkarma, ne de bir kısmını değiştirme cesaretini bulamamıştır; ancak bütün Yahudiler için, doğdukları andan itibaren bu kitapların tanrısal bir doktrin içerdiğine güvenmişler, onlara sadık kalmışlar ve mecbur kalındığında da, bu kitaplar uğruna canlarını vermekten çekinmemişlerdir. Tarih boyunca defalarca ve kitleler halinde esaret altına alınmış olanlarımız için, herkesin önünde işkencelere ve katliamlara dayanmak, ne yaşamız aleyhinde ne de bu yasaları taşıyan kitaplar aleyhinde bir kelime söylememek yeni bir şey değildir. (Josefus, FJAA, 609)

4D. Talmud

Talmud; Yahudilerin sözlü geleneklerini muhafaza etmiş olan, "hahamların, Musa'nın yasaları hakkında yaptığı yorumları, hahamların koyduğu yasaları ve yasa karar aşamalarını" bir arada toplayan eski bir eserdir. (White, T, 589) Talmud derlemelerinden Yeruşalim'de derleneni, yaklaşık M.S. 350-425 seneleri arasında ortaya çıkarken; daha kapsamlı bir derleme olan Babil Talmud'u, M.S. 500 senelerinde tamamlanmıştır. Her Talmud'a ismini veren şey, genellikle derlendiği yer olmuştur; örneğin: *Jerusalem Talmud* ve *Babylonian Talmud*.

1E. *Tosefta Yadaim 3:5* "İncil ve din düşmanlarının kitapları, elleri kirlenmemektedir; Ben Sira'nın kitapları ve ondan sonra yazılmış olan bütün kitaplar Kanon'a ait değildir." (Pfeiffer, IOT, 63) O dönemlerde, bir kitaptan elleri temizlemiyor diye bahsetmek; o kitabın tanrısal bir esin ürünü olduğunu, bu yüzden de kutsal olduğunu ifade etmekteydi. O dönemde Kutsal Yazılar'ı taşıyanlar, kutsal yapraklara dokunduktan sonra ellerini yıkamak zorundaydı. "Hahamlar, Kutsal Yazılar'ın elleri kirlettiğini ilân ederek bu yazıları, dini değerlere saygısız ve dikkatsiz kişilerden korumuşlardır. Çünkü, Kutsal Yazılar'a her dokunuştan sonra ellerini yıkamak zorunda kalacağını düşünen hiç kimsenin, onlara dikkatsizce dokunmayacağı çok

açıktır .” (Beckwith, OTC, 280) Bu eylemin yapılmasına sebep vermeyen her kitabın ise, Tanrı’dan olmadığı düşünülmüştür. Bu metnin iddiası ise, sadece İbrani Kanonu’nda yer alan kitapların Tanrı’nın Sözü olduğudur.

2E. *Sedar Olam Rabba 30* “O zamana (Büyük İskender’in gelişinden Pers İmparatorluğunun bitişine) kadar peygamberler, Kutsal Ruh’un aracılığı ile peygamberlikte bulunuyorlardı. Ancak, o zamandan sonra ‘Kulaklarımı bilge adamların sözlerine eğdiler.’” (Beckwith, OTC, 370)

3E. *Tos. Sotah 13:2 baraita in Bab. Yoma 9b, Bab. Sotah 48b ve Bab. Sanhedrin 11a:* “Sonraki peygamberler olan Hagay, Zekerya ve Malaki’nin ölümünden sonra Kutsal Ruh, İsrail’de duyulmadı.” (Beckwith, OTC, 370)

5D. Sard Piskoposu Melito

Melito, Hristiyan âleminde Eski Antlaşma Kitapları’nın ilk listesini çıkartan kişi olarak bilinmektedir (yaklaşık M.S. 170). Eusebiyus (Ecclesiastical History IV. 26), onun yorumlarını muhafaza etmiş ve aktarmıştır: “Melito, Suriye’de araştırma yaparken, sağlam listeye ulaştığını ifade etmiştir. Bu konudaki yorumlarını, dostu olan Anesimius’a yazdığı mektupta dile getirmiştir: ‘İsimleri şunlardır... Musa’nın beş kitabı: Yaratılış, Mısır’dan Çıkış, Çölde Sayım, Levililer, Yasa Kitabı. Yeşu, Hakimler, Rut. Krallıkların dört kitabı, Tarihlerin iki kitabı, Davut’un Mezmurlar’ı, Süleyman’ın Özdeyişleri (Bilgelik Sözleri olarak da bilinir), Derlemeci, Ezgiler Ezgisi, Eyüp. Peygamberlerden: Yeşaya, Yeremya, tek bir kitapta Onikiler, Daniel, Hezekiel, Ezra.’”

F.F. Bruce’un bu konudaki yorumu şudur: “Melito, Ağıtlar ile Yeremya’yı; Nehemya ile de Ezra’yı birer kitap olarak kabul etmiştir ki, Ezra’nın diğer peygamberlerle beraber sayılması ayrı bir merak uyandırmaktadır. Durumun böyle olduğunu kabul edersek, bu liste Ester hariç (Septuagint sıralamasına göre) İbrani Kanonu’ndaki bütün kitapları içermektedir. Suriye’deki bilgi kaynaklarının listesine, Ester’in dahil edilmediğini düşünebiliriz.” (Bruce, BP, 100)

6D. Mishnah

Günümüzde kullanılan Yahudi Kutsal Yazılar’ı’nın üç ana parçaya bölünmesini, (Yazılardaki on bir kitap da dahil olmak üzere) ilk olarak Mishnah’ta görmekteyiz. (Baba Bathra Sistemi, M.S. 5. yüzyıl). (Geisler, GIB, 24)

5C. Yeni Antlaşma’nın, Eski Antlaşma’ya Kutsal Yazılar Olarak Verdiği Tanıklık

Matta 21:42; 22:29; 26:54, 56

Luka 24

Yuhanna 5:39; 10:35

Elçilerin İşleri 17:2, 11; 18:28

Romalılar 1:2; 4:3; 9:17; 10:11; 11:2; 15:4; 16:26

1. Korintliler 15:3, 4

Galatyalılar 3:8; 3:22; 4:30

1. Timoteos 5:18

2. Timoteos 3:16
2. Petrus 1:20, 21; 3:16

“Yeni Antlaşma’daki bir metnin içerisinde bahsi geçen bir aktarımın, hikâyenin ya da kitabın, Tanrı’dan bir söz olduğunun belirtilmesi için yapılması gereken tek şey; “Kutsal Yazı’da dendiği gibi” ifadesinin (Yuhanna 7:38) bu metnin başına eklenmesidir. Böylece verilen referansın kaynağının, Tanrı’nın peygamberleri tarafından iletilmiş olduğu onaylanmaktadır.

6C. İbrani Apokrafi Edebiyatı

Apokrafi terimi, Yunancada “saklanmış ya da gizlenmiş” anlamına gelen *apokryphos*’dan gelmektedir. M.S. 4. asırda Eusebius Hieronymus, apokrafi terimini bu kitap grubu için ilk kullanan kişi olmuştur. Apokrafi Kitapları, Roma Katolik Kilisesi tarafından Eski Antlaşma’ya dahil edilen, ancak Protestanlar tarafından Kutsal Yazılar Kanonu’na eklenmesi reddedilen kitaplardır.

1D. Neden Kanon Dışı?

Unger’in Kutsal Kitap Sözlüğü, Eski Antlaşma Apokrafi Kitapları’nın değerini kabul etmenin yanı sıra, İbrani Kanonu’na dahil edilmemelerinin dört sebebini de açıklamaktadır:

1. Çok sayıda tarihi ve coğrafi hata barındırmaktadırlar, zaman aşımına da uğramışlardır.
2. Hatalı doktrinler öğretmekte ve esinlenmiş metinler ile tezat sergileyen uygulamaları teşvik etmektedirler.
3. Edebi üslûplardan etkilenmişler ve esinlenmiş Kutsal Yazılar’dan farklı olarak, konuları yapay ifadelerle aktarmaktadırlar.
4. Gerçek Kutsal Yazılar’ın Tanrısal esinlenmişlik karakterini veren; peygamberlik gücü, şiirsellik ve ilâhi duygular uyandırma gibi özel unsurlardan, kanon dışı kitaplar yoksundurlar. (Unger, NUBD, 85)

2D. Apokrafi Kitaplarının Bir Özeti

How We Got Our Bible? (Kutsal Kitap Elimize Nasıl Ulaştı?) isimli muhteşem eserinde Ralph Earle, bütün Apokrafi Kitapları’nın detaylarını tek tek sunmuştur. Bu kitapların neden Kanon’a dahil edilmedikleri konusundaki açıklamasının kalitesi, haklılığı ve doğruluğundan dolayı, okuyuculara üzerinde değişiklik yapılmadan, ilk elden sunmayı tercih ettim:

Birinci Esdras (yaklaşık M.Ö. 150), Yahudilerin Babil Sürgünü’nden sonra, Filistin’e geri dönmelerini anlatır. Tarihler, Ezra ve Nehemya’dan birçok alıntı içermekle beraber yazar, birçok efsanevi eklentiler yapmıştır.

En ilgi çeken konulardan bir tanesi ise, “Üç Muhafızın Hikâyesi”’dir. Bu üç muhafız, dünyadaki en kudretli şeyin ne olduğu konusu üzerine tartışmaya girmişlerdir. Bir tanesi “Şarap”; diğeri “Kral”; üçüncüsü ise, “Kadın ve Gerçek”tir der. Bu üç cevabı yazıp, kralın yastığının altına koyarlar. Kral uyandığı zaman, üç muhafızı çağırıp cevaplarını savunmalarını ister. Varılan karar şu olmuştur: “Gerçek, en üstün ve en yüce güçtür.” Zerubbabel, doğru cevabı veren muhafız olduğu için, kendisine ödül olarak Yerusâlim’deki tapınağı tekrar inşa etme yetkisi verilir.

İkinci Esdras (M.S. 100), Yedi görünümü içeren Apokaliptik bir eserdir. Martin Luther’in, bu görünümle kafasının karışmasından dolayı; bu kitabı alıp, Elbe nehrine attığı rivayet olunur.

Tobit (M.Ö. 2. yüzyılın başları), kısa bir romandır. Aşırı bir Ferisi üslûbu içermekte; Yasa’yı, temiz yemekleri, törensel temizlenmeleri, hayırseverliği, oruç tutmayı ve dua etmeyi

vurgulamaktadır. Günahın bedeli olarak sadaka vermeyi öğütlediği için, çok açık bir şekilde Kutsal Yazılar'dan uzak olduğunu söyleyebiliriz.

Judith (M.Ö. 2. yüzyılın ortaları), hem kurgusaldır hem de Ferisi üslubunu içermektedir. Bu romandaki bayan kahramanın ismi, güzel Yahudi bir dul olan Judith'tir. Şehri kuşatma altına alındığı zaman, cariyesi ve temiz yiyeceklerle beraber, istilâcı generalin kamptaki çadırına gitmiştir. General onun güzelliğinden büyülenmiş ve çadırında ona yer vermiştir. Şans eseri bu general, çok fazla içki içmiş ve sarhoşluğun verdiği sersemlikle otururken, Judith onun kılıcını alıp, kafasını kesmiştir. Erzak çantası içerisine generalin kafasını koyarak, kamptan ayrılmış ve bu kafayı şehirlerinin surlarına asmışlardır. Lidersiz kalan Asur ordusu kısa sürede mağlûp edilmiştir

Ester'e Ekler (yaklaşık M.Ö. 100): Ester, Eski Antlaşma Kitapları arasında farklı bir niteliğe sahiptir, çünkü bu kitapta Tanrı'dan hiç bahsedilmemektedir. Ester ve Mordekay'ın oruç tuttuğunu bilmekteyiz, ancak dua ettikleri konusunda bilgimiz yoktur. Bu açığı telafi etmek için, Artaxerxes tarafından yazıldığı zannedilen birkaç mektubun, bu ikilinin ettiği uzun dualar ile dolu olduğu görülmektedir.

Süleyman'ın Bilgeligi (yaklaşık M.S. 40), Yahudilerin şüphecilğe, materyalizme ve putperestliğe kapılmalarını engellemek için yazılmıştır. Özdeyişlerde olduğu gibi, bilgelik kişiselleştirilmiştir. Bu kitapta ifade edilmiş olan birçok asil düşünce mevcuttur.

Eklesiastikus ya da Sirach'ın Bilgeligi (yaklaşık M.Ö. 180), bir bakıma Özdeyişler'e benzer bir şekilde, yüksek seviyede dini bilgeligi sergilemektedir. Aynı zamanda, uygulamaya yönelik birçok tavsiyede de bulunmaktadır. Örneğin, yemek sonrası sohbetleri için şu tavsiyeyi sunmaktadır (32:8):

“Doğruları konuşun ve birkaç kelimedede çok şey ifade edin.”

“Söylediğinden daha fazlasını bilen bir adam gibi davranın.”

Şu ifadeler de vardır (33:4):

“Söylemek zorunda olduğunuzu hazırlayın ki, dinlenesiniz.”

John Wesley, vaazlarında sık sık Eklesiastikus kitabından alıntılar yapmıştır. Anglikan âleminde hâlâ yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.

Baruch (yaklaşık M.S. 100): M.Ö. 582 senesinde, Yeremya'nın, yazarı Baruch tarafından yazıldığını belirtir. Aslında M.S. 70 senesinde, Yerusâlim'in yıkılmasının yorumunu yapmaya çalışmaktadır. Kitap, Yahudileri isyan etmeme konusunda teşvik etmekte ve imparatora boyun eğmeye çağırmaktadır. Buna rağmen, M.S. 132-35 senesinden hemen sonra, Roma idaresine karşı Bar-Cochha isyanı patlak vermiştir. Baruch'un, “Yeremya'nın Mektubu” isimli altıncı bölümü büyük bir olasılıkla, İskenderiye'deki Yahudilere hitaben putperestliğe karşı sert uyarılarda bulunmaktadır.

Elimizdeki Daniel kitabı, on iki bölümden oluşmaktadır. Ancak, İsa'dan önce 1. yüzyılda, *Susanna* isimli bir kadın hakkında olan on üçüncü bölüm sonradan eklenmiştir. Evine devamlı Yahudi yaşlılarının ve hakimlerinin geldiği, Babil'deki Yahudi liderinin güzel eşidir. Bu şahıslardan iki tanesi bu güzel kadına hayran kalırlar ve onu iğfal etmeye kalkarlar. Yardım için bağırdığında, oradaki yaşlılar aslında onu genç bir erkeğin kollarında bulduklarını ifade ederler. Arkasından mahkemeye çıkartılan Susanna, iki tanığın şahitliğinin sonucu ölüme mahkûm edilir.

Ancak, Daniel adındaki genç bir adam, bu süreci durdurup şahitleri çapraz sorguya çeker. Susanna'nın bahçede hangi ağacın altında sevgilisi ile yakalandığını iki şahide ayrı ayrı sorar. Her ikisinin de farklı cevaplar vermesi sonucu, Susanna serbest bırakılır ve bu iki yalancı şahit ölümle cezalandırılırlar.

Bel ve Ejderha, aynı zaman diliminde Daniel'e 14. bölüm olarak eklenmiştir. Asıl amacı, putperestliğin anlamsızlığını ortaya koymaktır. İçerisinde iki hikâyeye barındırmaktadır.

Birinci hikâyede Kral Koreş, Daniel'e, yüceliğini her gün birçok kuzu, un ve yağ tüketerek gösteren Bel'e neden tapınmadığını sorar. Bunun üzerine Daniel, o gece yiyeceklerin yerleştirildiği yere kül serper. Sabah olduğunda ise Kral, Daniel'i alıp ona Bel'in bütün yiyecekleri yediğini göstermek ister. Ancak Daniel, Kral'a, yerdeki küller üzerinde,

masanın altından gizlice girmiş olan rahiplerin ve ailelerinin ayak izlerini gösterir. Rahipler idam edilir ve tapınak yıkılır.

Ejderhanın hikâyesi ise açıkça efsanevi nitelikler barındıran bir hikâyedir. Tobit, Judith ve Susanna ile beraber bu hikâyeler, Yahudi kurgu sanatının en temel örnekleri olarak sınıflandırılabilir. Çok az bir miktarda da dini değer taşımaktadırlar.

Üç Yahudi Çocuğun Şarkısı, hem Septuagint’de hem de Vulgat’da, Daniel 3:23’ün devamı olarak yer almaktadır. Mezmur 148’den alıntı yapmaktadır ve Mezmur 136 gibi, antifonal bir yapıya sahiptir. Otuz iki kere nakarat olarak, “O’na ilâhiler söyleyin ve sonsuza kadar onu yüceltin.” cümlesini tekrar eder.

Manaşşe'nin Duası (M.Ö. 2. yüzyıl): Metinler, bu duayı dile getiren zalim Yahuda Kralı Maccaba’nın döneminde kaleme alınmıştır. 2. Tarihler 33:19: “Duası ve Tanrı’nın ona yanıtı, alçak gönüllülüğü takınmadan önce işlediği bütün günahlar, ihaneti, yaptırdığı tapınma yerleri, Tanrıça Aşera’yı simgeleyen sütunları ve oyma putları diktirdiği yerler, Hozay’ın tarihinde yazılıdır.” Bu yakarış Kutsal Kitap’ta yer almadığı için, bir yazar bunu kusur olarak görmüş ve bu açığı kapatmak istemiştir.

Birinci Maccabees (M.Ö. 1. yüzyıl): Apokrafi’nin en değerli kitaplarından bir tanesi durumundadır. Üç Maccabean kardeş olan Yahuda, Yehonatan, ve Simon’un kahramanlıklarını dile getirmektedir. Yahudi tarihinin bu kritik ve heyecan verici dönemini anlamamız açısından, Josefyus’un eserleri ile bu kitap çok önemli bir kaynaktır.

İkinci Maccabees (M.Ö. 1. yüzyıl), Birinci Maccabees kadar önemli sonuçlar doğurmamasına rağmen, paralel bilgiler sunmaktadır. Bu kitapta, Yahuda Maccabeus’un zaferleri işlenmiştir. Birinci Maccabees’den daha efsanevi bir anlatıma sahiptir. (Earle, HWGOB, 37-41)

3D. Apokrafi Kitaplarının Hariç Tutulmalarına Dair Tarihi Tanıklıklar

Geisler ve Nix, Apokrafi’nin tanınmasına karşı çıkan on antik yazarın ifadelerini aşağıda sıralamışlardır:

1. Yahudi bir felsefeci olan İskenderiyeli Philo (M.Ö.20-M.S.40), yoğun bir şekilde Eski Antlaşma’dan alıntılar yapmış ve hatta üç bölümlenmeyi tanınmasına rağmen, asla Apokrafi Kitapları’ndan bir alıntı yapmamıştır.
2. Yahudi bir tarihçi olan Josefus (M.S. 30-100), çok net bir tavır ile Apokrafi Kitapları’nı dışlamış ve Eski Antlaşma kitap sayısının yirmi iki olduğunu belirtmiştir. Bir kez bile olsun Apokrafi Kitapları’ndan, Kutsal Yazı adı altında alıntı yapmamıştır.
3. İsa ve Yeni Antlaşma yazarları, Eski Antlaşma Kanonu’ndaki kitapların neredeyse hepsinden yüzlerce alıntı yapmalarına rağmen; bir kez bile Apokrafi Kitapları’ndan alıntı yapmamışlardır.
4. Jamnia Yahudi aydınları (M.S. 90), Apokrafi Kitapları’nı tanımamışlardır.
5. İlk dört yüzyıl boyunca Hristiyan Kilisesi’nin hiçbir kanonu ya da konseyi, Apokrafi Kitapları’nı esinlenmiş eser olarak kabul etmemişlerdir. .
6. Origen, Yerusolim’li Cyril ve Athanasiyus gibi birçok büyük eski kilise liderleri, Apokrafi Kitapları’na karşı ifadelerde bulunmuşlardır.
7. Latin Vulgati’nin tercümanlarından ve büyük aydınlardan olan Eusebius Hieronymus (M.S. 340-420), Apokrafi Kitapları’nın Kanon’a dahil edilmesini reddetmiştir. Eusebius Hieronymus’un ifadesine göre; kilise bu kitapları “hayatla ilgili tecrübeleri öğrenmek ve tutumlar hakkında tavsiyeler almak” amacı ile okuyabilir, ancak “bir doktrin bina etmek” için bu kitapları kullanamazdı. Bu konuda, Akdeniz’in diğer yakasında yaşayan Augustinus ile tartışmışlardır. İlk önceleri, Apokrafi Kitapları’nı Latince’ye bile tercüme etmeyi reddeden Eusebius Hieronymus, daha sonraları acil bir şekilde bu kitapların bazılarının tercümesini yapmıştır. Ölümünden sonra “Eusebius’un cesedi çiğnenerek”; Apokrafi Kitapları, onun oluşturduğu Latin Vulgat’a direkt olarak, eski Latince versiyondan aktarılmıştır.

8. Birçok Roma Katolik uzmanları, Apokrafi Kitapları'nın reddedilişini, Reform hareketine bağlamaktadır.
9. Luther ve Reformcular, Apokrafi Kitapları'nın Kanon'a dahil edilmesini reddetmişlerdir.
10. M.S. 1546 senesinde Trent'de gerçekleşen Reform Karşıtı Konseyi'nin polemik yaratan eylemine kadar, Apokrafi Kitapları'nın Kanon'a dahil edilmesi, Roma Katolik Kilisesi'nin tamamı tarafından kabul edilmemiştir. (Geisler/Nix, GIB, 272-273)

SONUÇ

Foundations for Biblical Interpretation (Kutsal Kitap Tefsirinin Temelleri) eserini yazmak için araştırma yapmaya başlayan David Dockery, Kenneth Matthews ve Robert Sloan elde ettikleri deliller ışığında, Kutsal Kitap Kanonu konusunda şunları söylemişlerdir: “Tanrısı'nın ilâhi takdirine ve işlerine güvenen; O'nun Sözü'nün Kanonu'nun oluşumunun arkasındaki Tanrısal doğayı idrak eden bir Hristiyan, elimizdeki Kutsal Kitap'ın güvenilirliği konusunda huzursuz olamaz.” (Dockery, FBI, 77, 78)

3

YENİ ANTLAŞMA TARİHSEL OLARAK GÜVENİLİR Mİ?

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş: Eski Yazıların Güvenilirliğini Sınama Testleri
Yeni Antlaşma'nın Güvenilirliğini Sınamak İçin Yapılan Bibliyografik Test
El Yazmalarının Adedi Ve Orijinale Yakınlıkları
Çeşitli Versiyonlar Tarafından Desteklenen El Yazmalarının Doğruluğu
Lectionaries (kilisedeki eğitim kitapları) Tarafından Desteklenen El Yazmalarının Doğruluğu
Eski Kilise Babaları Tarafından Desteklenen El Yazmalarının Doğruluğu
Yeni Antlaşma'nın Güvenilirliğini Sınamak İçin Yapılan Dahili Kanıt Testi
Şüphenin Getirdiği Kazançlar
İddia Edilen Çelişkiler Metinde Yer Almamakta mıdır?
Yazar, Temel Kaynaklardan Faydalanmış mıdır?
Yeni Antlaşma'nın Güvenilirliğini Sınamak İçin Yapılan Harici Kanıt Testi
Kutsal Kitap Dışındaki Eski Hristiyan Yazarların Destekleyici Tanıklıkları
Yeni Antlaşma Tarihinin, Geçmiş Hristiyan Olmayan Kaynaklardan Kanıtlanması
Taşlar Bize Sesleniyor: Arkeolojiden Gelen Deliller
Sonuç

GİRİŞ: ESKİ YAZILARIN GÜVENİLİRLİĞİNİ SINAMA TESTLERİ

Bu bölümde tesis ettiğimiz konu, Kutsal Kitap'ın esin kaynağının değil, tarihsel güvenilirliğinin ispatıdır. Kutsal Kitap'ın tarihsel güvenilirliği, diğer tarihi belgelere uygulanan kriterlerle test edilmelidir.

C. Sanders, *Introduction to Research in English Literary History* (İngiliz Edebiyat Tarihini Araştırmaya Giriş) adlı eserinde, historiyoğrafının üç temel prensibini listelemiş ve açıklamıştır. Bunlar; bibliyografik test, içsel kanıt testi ve dışsal kanıt testidir. (Sanders, IRE, 143) Bu bölümde, Kutsal Kitap'ın Yeni Antlaşma bölümünde, tebliğ edilen tarihsel olayların bir kaynağı olarak, güvenilirliğini ve doğruluğunu anlayabilmek için, bu testlerden her birinde nasıl bir performans göstereceğini inceleyeceğiz.

1A. YENİ ANTLAŞMANIN GÜVENİLİRLİĞİNİ SINAMAK İÇİN YAPILAN BİBLİYOGRAFİK TEST

Bibliyografik test, bize ulaşan belgelerin, metinsel iletiminin incelenmesidir ya da başka bir ifadeyle; elimizde orijinal belgeler mevcut olmadığı durumda, el yazma kopyalarının adedine (MSS) ve elimizde var olan kopyalar ile, orijinalleri arasındaki zaman boşluğuna bakarak elimizdeki kopyaların güvenilirliği hakkında karar almaktır. (Montgomery, HC, 26)

1B. El Yazmalarının Adedi ve Orijinale Yakınlıkları

F. E. Peters'in ifade ettiği gibi, “sadece el yazması geleneği açısından baksak bile, Hristiyanların Yeni Antlaşma'sını oluşturan eski çağ el yazmaları, en yoğun şekilde kopyalanmış ve en geniş çapta sirkülasyon yaşamış olanlardır.” (Peters, HH, 50) Sonuç olarak, Yeni Antlaşma'nın orijinaline sadık olabilmesi, birçok el yazması delile dayanmaktadır. Sadece Yunanca yazılmış olan el yazması kopyalarını sayarsak, ikinci yüzyıldan on beşinci yüzyıla kadar yazılmış, 5.656 adet tam ve bölüm halinde Yeni Antlaşma kopyası korunmuştur. (Geisler, GIB, 385)

Günümüzde, Yunanca yazılmış Yeni Antlaşma kopyası olarak bilinen 5.686 adet el yazması mevcuttur. Bu rakama ek olarak –eğer daha fazla yok ise- 10.000 adet Latin Vulgat (Katolik kilisesinin kullandığı Latince İncil)'ı ve en az 9.300 adet diğer eski versiyonları (MSS) eklersek, elimizin altında Yeni Antlaşma'nın parçaları ve bütünü olarak 25.000'e yakın el yazması mevcuttur. Eski çağlara ait herhangi başka bir belge, bu kadar yüksek kopya rakamlarına ve orijinallliğini ispatlayan delile yaklaşmamaktadır. Karşılaştırma yaptığımız zaman ikinci sırada, Yeni Antlaşma'ya en çok yaklaşan kitap olarak, bugün elimizde olan 643 el yazması kopyası mevcut olan Homer'in *İlyada*'sını görürüz. Tamamı korunmuş olan en eski Homer el yazması ise, on üçüncü yüzyıldan kalmaktadır. (Leach, OB, 145)

Aşağıda, elimizde bulunan el yazması Yeni Antlaşma kopyalarının envanter açılımını görmekteyiz:

Elimizdeki Yunanca El Yazmaları:

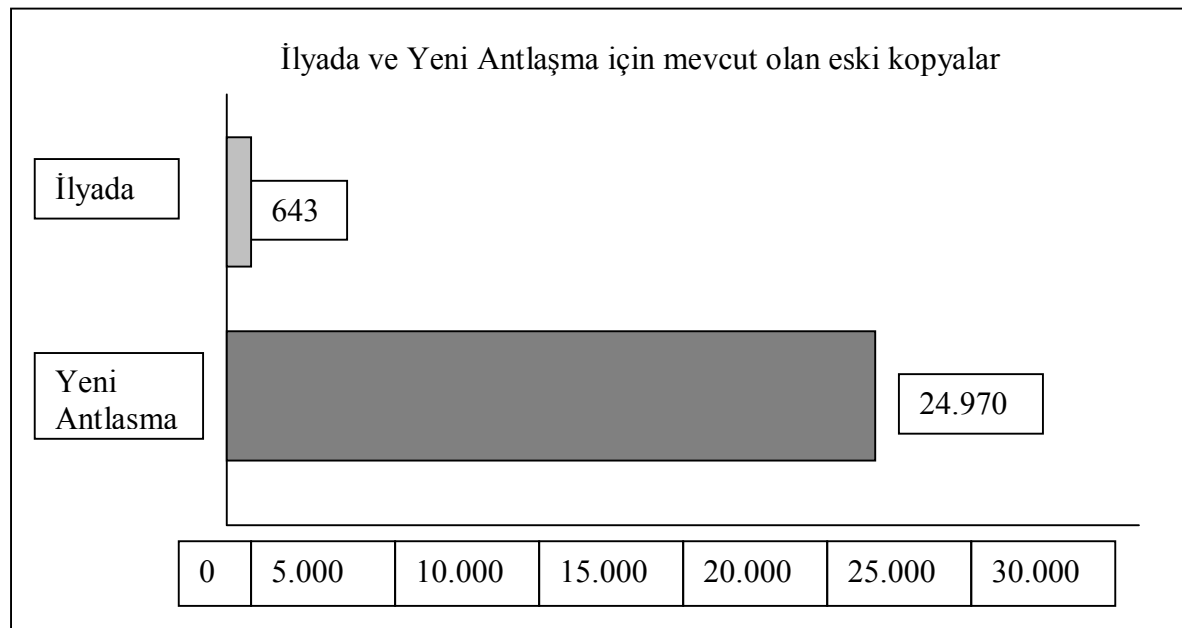
Uncial	307
Minuscules (Küçük Parçalar)	2.860
Lectionaries (Ders Yazıları)	2.410
Papirüs	109
ARA TOPLAM	5.686

Diğer Lisanlardaki El Yazmaları:

Latin Vulgat	10.000

Etioyopik	2.000
Slavik	4.101
Ermenice	2.587
Süryani Pashetta	350
Bahirice	100
Arapça	75
Eski Latince	50
Anglo Sakson	7
Gotik	6
İran-Sogdianca	3
Eski Süryanice	2
Farsça	2
Frenkçe	1
ARA TOPLAM	19.284
TÜM MSS'LERİN TOPLAMI	24.970+

Yukarıda verilmiş olan rakamlar ve aşağıdaki grafik şu kaynaklardan elde edilmiştir: Almanya, Munster Yeni Antlaşma Çalışmaları Michael Welte Enstitüsü; Kurt Aland'ın *İncilsel Edebiyat Dergisi*, Sayı 87, 1968; Kurt Aland'ın *Kurzgefasste Liste der Griechischen Handschriften des Neuen Testaments*, W. De Gruyter, 1963; Kurt Aland'ın "Neve Nevtestamenliche Papyri III," *Yeni Antlaşma Çalışmaları*, Temmuz, 1976; Bruce Metzger'in *Yeni Antlaşma'nın Eski Kopyaları*, Clarendon Basımı, 1977; *Yeni Antlaşma El Yazması Çalışmaları*, (eds.) Merrill M. Parvis ve Allen Wikgren, Şikago Basın Üniversitesi, 1950; Eroll F. Rhode'nin *Açıklamalı Ermenice Yeni Antlaşma El Yazmalarının Listesi*, Tokyo, Ikeburo, 1959; *Kutsal Kitap ve Modern Bilgelik*, (ed.) J. Phillip Hyatt, Abingdon Basımı, 1965.

El yazması kopyaların katıksız adedinin önemini abartmak mümkün değildir. Eski çağlardan kalma diğer belgelerde olduğu gibi, Kutsal Kitap'ın ilk yazılan ve tamamen sağlam orijinali, bildiğimiz kadarı ile mevcut değildir. Ancak, el yazması kopyaların bolluğu eksiksiz bir kesinlikte, orijinali oluşturmayı mümkün kılmaktadır. (Geisler, GIB, 386)

John Warwick Montgomery şunları söylemiştir: “Yeni Antlaşma'nın kitaplarının, sonuç olarak ortaya çıkan metni konusunda şüpheli olmak demek, bütün klâsik edebi eserlerin kabul edilemez bir duruma düşmesi demektir, çünkü eski çağlardan kalan belgelerin hiçbirisi, Yeni Antlaşma kadar iyi bir kaynakça ile desteklenmemiştir.” (Montgomery, HC, 29)

Britanya Müzesinin yöneticiliğini ve kütüphane müdürlüğünü yapmış olan ve MSS'ler hakkında beyânatta bulunma konusunda otorite sahibi olarak, eşsiz Sir Frederic G. Kenyon, şöyle bir yorumda bulunmuştur:

Adet kıyaslamalarını da göz önüne alırsak, Yeni Antlaşma el yazmaları, klâsik yazarların eserlerinden farklıdır... Hiçbir eski yazı, yazının kaleme alındığı tarih ile, elimizde mevcut olan en eski tarihli kopya arasındaki zaman dilimi durumu konusunda, Yeni Antlaşma'nın sahip olduğu kısalığa sahip değildir. Yeni Antlaşma'nın kitapları, birinci yüzyılın ilk yarısında yazılmıştır; elimizdeki en eski orijinal el yazmaları (küçük ve önemsiz parçalar hariç), dördüncü yüzyıldan kalmadır (başka bir deyişle 250 – 300 yıl sonrasında). Bu hatırı sayılır zaman aralığı, önemli klâsik yazarları, en eski el yazmalarından ayıran zaman dilimi ile kıyaslandığı zaman neredeyse hiçbir şeydir. Elimizdeki en sağlam el yazması kopya, şairin ölümünden 1400 yıl sonra yazılmış olmasına rağmen, Sofokles'in yedi oyununun kesin ve eksiksiz bir yazılı metnini oluşturmak için, gerekli tüm parçalarına sahip olduğumuza inanıyoruz. (Kenyon, HTCNT, 4)

İncil ve Arkeoloji adlı kitapta Kenyon sözlerine şöyle devam etmektedir: “Kutsal Yazılar'ın elimize, yazıldığı şekilden eksiksiz bir şekilde ulaştığı konusundaki en son şüphe temelini dayanağı artık ortadan tamamen kalkmıştır, orijinal yazım tarihi ile elimizdeki sağlam delilleri teşkil eden kopyalar arasındaki zaman dilimi çok küçük, hatta kayda değer bile değildir. Yeni Antlaşma kitaplarının, orijinalliğinin ve genel bütünlüğünün ikisi de birden nihayet tesis edilmiş olarak görülebilir.” (Kenyon, BA, 288)

Dockery, Mathews ve Sloan kısa bir süre önce şu yazıyı yazmışlardır, “İncil'in birçok bölümü için, sadece tek bir okuma yayılmıştır. Yazılım hatalarının ve kasıtlı değiştirmelerin elenmesi sonucunda geriye, içeriği hakkında soru uyandırabilecek çok küçük oranda bir bölüm bırakmaktadır.” (Dockery, FBI, 176) Arkasından şu sonuca varmışlardır:

Eski Yunan edebiyatındaki hiçbir eserin, yazının, kompoze edildiği tarih ile elimizde mevcut olan en eski tarihli kopya arasındaki zaman dilimi durumu konusunda, Yeni Antlaşma'nın sahip olduğu kısalığa sahip olmadığı söylenmiştir... Birçok eski Yeni Antlaşma el yazmalarının arasında farklılıklar olduğu bir gerçektir, ancak Hristiyan temel doktrinlerinin hiçbir tanesi bu tartışmalı yazılar üzerine kurulmamıştır. (Dockery, FBI, 182)

F.J.A. Hort bu konuya, şu doğru eklemeyi yapmıştır “Yeni Antlaşma'nın yazılımını destekleyen kanıtların çeşitliliği ve bolluğu, eski nesir yazılarının karşısında bir bütün olarak eşsiz ve ulaşılamaz bir şekilde dikilmektedir.” (Hort, NTOG, 561)

J. Harold Greenlee şu ifadede bulunmuştur, “Mevcut Yeni Antlaşma MSS'lerinin sayısı, eski çağların edebiyat eserlerinin sayısını ezici bir üstünlükle aşmaktadır... Elimizde mevcut olan en eski Yeni Antlaşma MSS'si ile orijinal yazılım arasındaki tarih farkı, nerdeyse bütün eski edebi eser parçalarındaki bu tarih farkı durumundan çok daha yakındır.” (Greenlee, INTTC, 15)

W. F. Albright emin bir şekilde bizleri bilgilendirmektedir: “Hiçbir Greko-Romen antik eseri, Yeni Antlaşma’daki el yazması geleneğinden gelen delil desteklemesine sahip değildir. Yeni Antlaşma’nın, klâsik yazarların eserleri ile kıyaslandığı zaman, çok daha fazla el yazma kopyası mevcuttur ve elimizdeki en kapsamlı el yazma kalıntıları, orijinal kompozisyonundan sadece iki yüzyıl sonradan günümüze ulaşmıştır.” (Albright, AP, 238)

Edward Glenny’nin ifade ettiği gibi:

Tanrı, bizlere Yunanca Yeni Antlaşma’nın tamamını ya da kısımlarını kapsayan tam 5,656 adet el yazması sunmuştur. Eski dünyanın dikkat çekici bir hassasiyetle en iyi şekilde korunmuş kitabıdır. Elimizde sadece yüksek adetli değil, aynı zamanda temsil ettikleri orijinal yazılımların tarihine yakın olan el yazmaları mevcuttur. Bazı Yeni Antlaşma bölümlerinin el yazmaları, M.S. ikinci yüzyıldan kalmadır ve bir çoğu ise orijinal yazılımından sonraki dört yüzyıllık bir zaman diliminden kalmadır. Diğer antik edebi eserlerin korunmuşluğu ile kıyaslandığı zaman, bu gerçekler daha da hayret uyandırmaktadır. (Glenny, PS, BVD’ de örnek olarak gösterildiği gibi, .95; Yeni Antlaşma’nın el yazmalarının açıklaması için Aland, TNT, 72-84’e bakınız.) Yeni Antlaşma el yazmalarının güncellenmiş en son çizelgesi, Kurt ve Barbara Aland tarafından verilmiştir. Kurzgefasste Liste der Griechischen Hand-schriften des Neuen Testaments. [Aland, KLHNT] (Bu kaynak, yukarıda verilmiş olan toplam el yazması Yunanca Yeni Antlaşma kopyaları rakamını 99 papirüs, 306 unical, 2.855 minuscules ve 2.396 Lectionaries şeklinde listelemiştir.)

Lee Srobel, çok yakın bir zamanda yayınlanan kitabında (1998 basım tarihli), Yunanca MSS’lerin en son sayımlarda ortaya çıkan adedini şu şekilde sıralamıştır: Papirüs 99, unical 306, minuscules 2.856 ve lectionaries 2.403’den oluşan toplam 5.664. (Srobel, CC, 62-63) (Küçük parçacıkların el yazması olarak kabul edilmesine bağlı olarak, adetler hakkında küçük farklılıklar yer alabilir, ancak “kanıtlardan oluşan bu dağ” Yeni Antlaşma’ya tarihsel açıdan yüksek bir güvenilirlik sunmaktadır.)

Almanya, Münster’deki Yeni Antlaşma Çalışmaları Enstitüsünden Michael Welte, (Westfälische Wilhelms-Universität, Institut Für Neutestamentliche Textforschung) Yunanca MSS’lerin en son sayımlarını takip edip (Ağustos 1998 tarihine göre) şu sıralamayı sunmuştur: Papirüs 109, unical 307, minuscules 2.860 ve lectionaries 2.410’dan oluşan toplam: 5.686.

Glenny, sözlerine örnek olması için eski belgeler ile mukayese ederek, şöyle devam etmektedir: “Orijinal kopyalarına sahip olmadığımız için, hiç kimse antik çağların edebi eserlerinin doğruluğunu sorgulamamaktadır. Aynı zamanda, bu eserlerin, Yeni Antlaşma’nın sahip olunan el yazmalarına göre çok daha az el yazması mevcuttur.” (Glenny, PS, BVD’ de örnek gösterildiği gibi, 96)

F. F. Bruce, *Yeni Antlaşma Belgesi*’nde, Yeni Antlaşma ile antik tarihi yazıların karşılaştırılmasını canlı bir şekilde portre etmektedir:

Eğer metinsel olarak antik tarihi, eserler ile kıyaslar isek, el yazması kopyalardan oluşan orijinalliği ispat konusunda, Yeni Antlaşma’nın sahip olduğu zenginliği daha iyi takdir edebiliriz. Sezar’ın Galya Savaşları (M.Ö. 58 ile 50 yılları arasında kaleme alınmıştır) için birkaç MSS elimizde mevcuttur, ancak bunlardan sadece dokuz ya da on tanesi sağlamdır ve bunların içindeki en eskisi ise, Sezar’ın döneminden tam 900 yıl sonrasına aittir. Livy’nin Roma tarihinin 142 kitabından (M.Ö. 59 – M.S. 17) sadece 35 tanesi sağlamdır; bu kitaplar hakkında bilgi aldığımız, önem verilmeye değen MSS’lerin adedi 20’yi geçmemektedir ve bunlardan sadece bir tanesinin eskiliği ki, o da III-VI nolu kitaplardan parçaları içermektedir, dördüncü yüzyıla dayanmaktadır. Takitus’un 14 adet tarih kitabından (M.S. 100) sadece dört buçuğu sağlam durumdadır, tarihi olayları anlattığı 16 kitaptan ise 10 tanesi bir bütün olarak,

2 tanesi ise parçalı olarak sağlam durumdadır. Takitus'un bu muhteşem tarihi eserlerinin elimizdeki sağlam kısımları, birisi dokuzuncu, diğeri ise on birinci yüzyıldan kalma, sadece iki adet MSS'ye dayanmaktadır.

Küçük eserlerinin ise sağlam MSS'leri (Dialogus de Oratoribus, Agricola, Germania), onuncu yüzyıla ait bir kodeksten gelmektedir. Thucydides'in Tarihi (M.Ö. 460-400), bizlere sekiz adet MSS sayesinde ulaşmıştır ki bunların en eskisi M.S. 900 tarihinden kalmadır, birde Hristiyanlığın başlangıç döneminden kalma birkaç parça papirüs mevcuttur. Aynı durum Herodotos'un Tarihi (M.Ö. 488-428) içinde geçerlidir. Tüm bunlara rağmen, hiçbir klâsik uzman, işimize yarayacak en eski MSS'lerin orijinal yazılım tarihinden 1.300 yıl sonrasına ait olmasından dolayı, Herodotos'un ve Thucydides'in geçerliliğine duyulan şüpheler hakkında yapılacak bir tartışmayı ciddiye alamayacaktır. (Bruce, NTD, 16, 17)

Greenlee, *Yeni Antlaşma'nın Metinsel Eleştirilmesine Giriş* adlı eserinde, orijinal MS (yazarın imzasını taşıyan kopya) ile elimizde var olan MS (en eski sağlam kopya) arasındaki zaman boşluğu hakkında şunları yazmıştır:

Birçok klâsik Yunanlı yazarın eserlerinin bilinen en eski MSS'leri, yazarın vefatından en az bin yıl sonrasından kalmadır. Latin yazarların ise, Virgil durumunda olduğu gibi, minimum üç yüzyıla kadar inen bu çeşitli aralık dilimleri daha kısadır. Bununla birlikte, Yeni Antlaşma'nın durumuna bakarsak, en önemli iki MSS'nin, Yeni Antlaşma Kitabı'nın tamamlanmasından sonraki üç yüzyıl içerisinde yazılmış olduğunu görürüz ki bazı Yeni Antlaşma kitaplarının asıllarının bir bütün olarak kaleme alınması ve derin kapsamlı Yeni Antlaşma MSS parçacıklarının oluşturulması, orijinal yazılım tarihinden bir yüzyıl sonrasına tekabül eder. (Greenlee, INTTC, 16)

Greenlee, sözlerine şöyle devam etmektedir;

Genel olarak uzmanlar, antik klâsik eserleri, ellerindeki en eski MSS'leri, orijinallerinden çok daha sonra yazılmış da olsa ve birçok örnekte sağlam MSS adedi çok da düşük olsa bile, güvenilir olarak kabul etmektedirler, aynı şekilde Yeni Antlaşma'nın yazısının güvenilirliğinin kesinliği de aşîkârdır. (Greenlee, INTTC, 16)

Bruce Metzger, *Yeni Antlaşma'nın Metni* adlı eserinde, mukayeseyi şu ikna edici cümlelerle sergilemektedir:

Bazı eski çağ yazarlarının eserleri, bizlere mümkün olan en ince bağ ile ulaşabilmiştir. Örneğin, Velleius Paterculus'un, Kısaltılmış Roma Tarihi adlı eseri, günümüze sadece tek bir el yazması kopya sayesinde ulaşabilmiştir, bu kopyadan editio princeps üretilmiştir ve bu tek el yazması kopyası on yedinci yüzyılda, Beatrus Rhenaus tarafından Amerbach'da çoğaltıldıktan sonra ortadan kaybolmuştur. Meşhur tarihçi Takitus'un bile Annals (tarihsel olaylar) adlı eserinin, sadece ilk altı kitap için konuşursak, dokuzuncu yüzyıldan kalma tek bir adet el yazması kopyası şeklinde mevcuttur. Eski bir Hristiyan metni olup, editörlerin genellikle Elçisel Babaların külliyyatına dahil ettikleri, Epistle to Diognetus (Diognetyus'a Mektup) adlı eserin bilinen tek el yazması kopyası, 1870 yılında Strazburg'daki kent kütüphanesinde çıkan bir yangında yol olmuştur. Bu örnekler ile zıtlık sergileyen Yeni Antlaşma'nın metinsel eleştirisi, mevcut olan materyallerin zenginliği altında utanca boğulmaktadır. (Metzger, TNT, 34)

F. F. Bruce şöyle bir cümlede fikirlerini beyan etmiştir: “Dünyada, Yeni Antlaşma’nın metinsel kanıtlarının zenginliğinden dolayı yaşadığı hazzı tadabilen başka bir eski edebi eser mevcut değildir.” (Bruce, BP, 178)

Yaklaşık 5.700 adet Yeni Antlaşma, Yunanca el yazması ile kıyaslandığı zaman, aşağıdaki grafik bizlere diğer eski metinlerin el yazması kopyası bakımından içinde oldukları yoksulluğu ortaya koymaktadır. (Geisler, GIB, 408)

Ravi Zacharias’ın şu yorumu neden yaptığına şaşmamak gerek: “Gerçek koşullar altında, Yeni Antlaşma; yüksek metin adedi, olaylar ve metin arasındaki zaman dilimi ve kendisini destekleyen ya da inkâr eden metinlerin bolluğu açısından, kolaylıkla en iyi kanıtlara sahip kitap unvanını kazanmaktadır. Eski el yazmalarına dayandırılan bir ispatlamada, bu tip bir metinsel mevcudiyetin ve güvenilirliğin bir eşi daha mevcut değildir.” (Zacharias, CMLWG, 162)

YAZAR	KİTAP	YAZIM TARİHİ	EN ESKİ KOPYA	ZAMAN BOŞLUĞU	KOPYA ADETİ
Homer	İlyada	M.Ö. 800	C. M.Ö. 400	C. 400 sene	643
Herodotos	Tarih	M.Ö. 480-425	C. M.S. 900	C. 1.350 sene	8
Thucydides	Tarih	M.Ö. 460-400	C. M.S. 900	C. 1.300 sene	8
Eflâtun		M.Ö. 400	C. M.S. 900	C. 1.300 sene	7
Demostenes		M.Ö. 300	C. M.S. 1100	C. 1.400 sene	200
Sezar	Galya Savaşları	M.Ö. 100-44	C. M.S. 900	C. 1.000 sene	10
Livy	Roma Tarihi	M.Ö. 59 – M.S. 17	(kısmen) 4. yy. çoğunluğu 10. yy.	C. 400 sene C. 1.000 sene	1 kısmi 19 kopya
Takitus	Tarihsel Olaylar	M.S. 100	C. M.S. 1100	C. 1.000 sene	20
Pliny Secundus	Natürel Tarih	M.S. 61-113	C. M.S. 850	C. 750 sene	7
Yeni Antlaşma		M.S. 50-100	C. 114 (parçacık) C. 200 (kitap) C. 250 (Y.A. büyük kısmı) C. 325 (Y.A.tamamı)	+ 50 sene 100 sene 150 sene 225 sene	5366

Yeni Antlaşma kitaplarının, sonuç olarak ortaya çıkan metni konusunda şüpheli olmak demek, bütün klâsik edebi eserlerin kabul edilemez bir duruma düşmesi demektir, çünkü eski çağlardan kalan belgelerin hiçbiri, Yeni Antlaşma kadar iyi bir kaynakça ile desteklenmemiştir.

– JOHN WARWICK MONTGOMERY

2B. Önemli Yeni Antlaşma El yazmaları

Aşağıda, kronolojik bir şekilde en önemli el yazma keşifleri sıralanmıştır. Sıralama eylemi için gerekli olan yazım tarihi belirlenirken, MSS’lerin şu öğelerinden faydalanılır:

1. Kullanılan materyaller.
2. Harf ebadı ve şekli.
3. Noktalama işaretleri.
4. Metin bölünmeleri.
5. Süslemeler.
6. Mürekkebin rengi.
7. Parşömenin rengi ve dokusu.

(Geisler, GIB, 242-246)

John Ryland’in MS’si (M.S. 130), İngiltere Manchester’daki John Ryland kütüphanesinde muhafaza edilmektedir (Yeni Antlaşma’nın mevcut en eski kopyasından parçalar). “Yazılım tarihinin erken dönem olması ve geleneksel olarak yazılım yeri olan Anadolu’dan biraz uzak kalan lokasyonundan dolayı (Mısır), Yuhanna İncil’inin bu parçası, ilk kompozisyon tarihi olarak kabul edilen 1. yüzyılın sonlarını onaylayıcı bir eğilim sergilemektedir.” (Geisler, GIB, 268)

Bruce Metzger, geçerliliğini yitirmiş olan bir eleştiri hakkında şunları söylemektedir: “Eğer bu küçük parça geçen yüzyılın ortalarında keşfedilmiş olsaydı, Yeni Antlaşmayı Eleştirme Okulunun ilham kaynağı olan, Ferdinand Christian Baur isimli, Tübingen’li ünlü profesör, Yeni Antlaşma’nın dördüncü kitabının 160 yılına kadar mevcut olmadığı iddiasını savunamayacaktı.” (Metzger, TNT, 39)

II. tr1a258 Bodmer Papirüs’ü (M.S. 150-200), Mısırlı bir aracından 1950 ve 1960’larda satın alınmıştır ve Bodmer’deki Dünya Edebiyatı Kütüphanesi’nde muhafaza edilmektedir. Yuhanna İncil’inin büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Chester Beatty el yazmalarının keşfinden (aşağıya bakınız) sonra, en büyük Yeni Antlaşma papirüs keşfi olarak Cenova yakınlarındaki Culagny’deki Dünya Edebiyatı Kütüphanesindeki Bodmer koleksiyonunun elde edilmesi olmuştur. M.S. 200 yılı veya öncesinden kalma bu koleksiyonda, Yuhanna 1:1-6:11; 6:35b-14:26’yı kapsayan 104 yaprak ve Yuhanna 14-21 arasından parçaları içeren 40 yaprak mevcuttur. Metin, İskenderiye ve Batı harflerinin karışımı ile oluşturulmuştur ve sabit bir şekilde Batı ailesine ait satırlar arasında yirmi adet kadar değişik kullanımlar gözlenilmektedir. (Geisler, GIB, 390) Makalesinde, ‘*Zur Datierung des Papyrus Bodmer II* (Syf66), ‘*Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften*, phil.-hist, kl., 1960, Nr. 4, p. 12033, “Herbert Hunger, Viyana Ulusal Kütüphanesinin papyrological koleksiyonların yöneticisi, 66 papirüsü, 2. yüzyılın ortasında hatta ilk yarısının içinde olarak saptayarak, daha erken olarak tarihlendirmiştir. Makalesine bakınız.” (Metzger, TNT, 39, 40)

“P⁷²., koleksiyonun bir parçası olarak, Yahuda mektubunun ve Petrus’un iki mektubunun en eski kopyasıdır. P⁷⁵., M. Bodmer tarafından edinilmiş olan bir diğer erken dönem İncil el yazması ise, Luka ve Yuhanna’nın tek kalıp kodeksleridir. Victor Martin ve Rodolphe Kaser isimli editörler, bu kopyaları M.S. 175 ilâ 225 yılları arasına tarihlemişlerdir ve bundan dolayı da, bilinen en eski Yuhanna İncil’inin aslı ile bilinen en eski Luka İncil’inin kopyası olarak elimizdedirler.” (Metzger, TNT, 41) Tüm bunların sonucu olarak Metzger, bu papirüslerden şu şekilde bahsetmiştir: “Chester Beatty Papirüslerinin satın alınmasından sonra, en önemli Yeni Antlaşma el yazması keşfi.” (Metzger, TNT, 39, 40)

Chester Beatty Papirüsleri (M.S. 200): Bu el yazmaları, Mısırlı bir aracından 1930larda satın alınmıştır ve Dublin’deki C. Beatty Müzesinde muhafaza edilmektedir. Bu parçanın sahibi Michigan Üniversitesi’dir. Bu koleksiyon, papirüs kodeksleri kapsamaktadır ki, bunların üç tanesi Yeni Antlaşma’nın ana bölümlerini kapsamaktadır. (Bruce, BP, 182) *İncil ve Modern Bilgelik* adlı eserde, Sir Frederic Kenyon şu cümleleri kaleme almıştır: “Bu keşfin

net sonucu şudur ki; Sina yazmalarından sonraki en büyük keşiftir: Yeni Antlaşma kitaplarının geleneksel tarihleri ile el yazmaları arasındaki zaman boşluğunu, bu kitapların orijinalliğini sorgulayan tartışmaları önemsiz bir duruma sokacak şekilde yok etmiştir. Hiçbir eski eser, metni için bu kadar orijinal tarihine yakın ve bu kadar bol delile sahip değildir ve hiçbir tarafsız uzman, bizlere orijinallik kıvamında bu kadar çok yaklaşıp ulaşmış bir metni reddedemez.” (Kenyon, BMS, 20) (Papirüslerin detaylı bir listesi için Stuttgart’ta United Bible Society ve Nestle-Aland için basılmış olan Yunanca Yeni Antlaşma kitaplarına bakabilirsiniz.)

Diatessaron kelimesinin anlamı, “dört bölümün uyumu” dur. Yunanca *dia Tessaron* kelimesinin anlamı, “dördünün sayesinde.” (Bruce, BP, 195) Tatian tarafından icra edildiği gibi, bu dört İncil’in uyumudur. (M.S. 160 yılları civarında)

Ecclesiastical History (Kilise Tarihi) eserinin yazarı Eusebiyus şöyle yazmıştır (IV, 29 Loeb ed., 1, 397): “Eski liderleri Tatian İncil’lerin koleksiyonunu ve kombinasyonunu oluşturmayı başarmıştır ve bu oluşuma *DIATESSARON* ismi verilmiştir, bazı yörelerde bu oluşum hâlâ mevcuttur.” Asurlu bir Hristiyan olan Tatian’ın, günümüzde sadece küçük bir kısmının elimize ulaşmış olan İncil’lerin uyumlu bir şekilde bir araya toplanmasını ilk defa gerçekleştirilmesini sağlayan kişi olduğuna inanılmaktadır. (Geisler, GIB, 318, 319)

Codex Vaticanus (M.S. 325-350), Vatikan Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir ve hemen hemen Kutsal Kitap’ın tümünü içermektedir. Yüzyıllık bir metinsel eleştiriye maruz kalmış olsa da, birçok kişi Vaticanus’u en güvenilir Yeni Antlaşma el yazması kopyalarından birisi olarak kabul etmiştir.

Codex Sinaiticus (M.S. 350), Britanya Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Neredeyse Yeni Antlaşma’nın tümünü, Kutsal Kitap’ın yarısından fazlasını içermekte olan bu MS, 1859 yılında Dr. Konstantin Von Tischendorf tarafından Sina Dağı Manastırında keşfedilmiştir. Manastır tarafından Rus Çarına sunulmuş ve Britanya Hükümeti ve halkı tarafından Sovyetler Birliğinden 1933 senesinin Noel gününde 100.000 pounda satın alınmıştır.

Bu el yazması keşfinin etkileyici bir hikâyesi vardır. Bruce Metzger, bu keşfe yol açan olayların enteresan arka plânını şu şekilde nakleder:

1844 senesinde, daha 30 yaşına basmamış, Leipzig Üniversitesinin Privatdozent’i Tischendorf, Kutsal Kitap el yazmaları bulma amacıyla, Ortadoğu’ya kapsamlı gezilerine başlamıştır. Sina dağındaki St. Catharine manastırını ziyaret etmekte iken, şans eseri manastırdaki sobaların odunlarını alevlendirmek üzere küfelere istiflenmiş eski kâğıt ve parşömen yapraklarını fark eder. Üzerlerinde yaptığı araştırma sonucunda bunların, Eski Antlaşma’nın hemen hemen Yunanca unikal el yazması ile yazılmış olan Septuagint (Yunancaya çevrilmiş) versiyonu olduğunu ispatlar.

Küfedeki kırk üç yaprağı kurtarır, ancak rahipler duyarsız bir şekilde, bir az önce bunun gibi ıskartaya çıkarılmış yapraklarla dolu iki küfe parşömeni yaktıklarını ifade ederler.

Daha sonra, Tischendorf’a aynı kodeksin diğer kısımları gösterilmiş (Yeşaya’nın tümü, I. ve II. Maccabe) ve o da rahipleri, bu parşömenlerin ateş tutuşturmak için çok fazla değerli olduğu konusunda uyarmıştır. Tischendorf, Avrupa’ya döner dönmez, bu parşömen yapraklarını günümüzde hâlâ muhafaza edildiği yer olan, Leipzig üniversitesinin kütüphanesine teslim etmiştir. Kendisinde saklamasına izin verilen kırk üç yaprak ise, I. Tarihler, Yeremya, Nehemya ve Ester’den kısımları içermektedir. 1846 senesinde ise, Frederico-Augustanus adını verdiği bu kodekslerin içeriğini yayınlamıştır (Kâşifin hükümdarı ve hamisi, Saksonya Kralı, Frederick Augustus’un onuruna). (Metzger, TNT, 43)

1853 senesinde gerçekleşen Tischendorf’un manastıra ikinci ziyareti ise, 1844’deki ilk ziyaretten sonra MS’ler için sergilenen büyük ilginin, rahipleri şüphelendirmesi sonucu, yeni el yazmalarının keşfi ile sonuçlanamamıştır. Rusya Çarı, II. Aleksandır’ın himayesinde

gerçekleştirilen 1859'daki üçüncü ziyaretinden geriye dönmesinden kısa bir süre önce Tischendorf, manastırın kâhyasına, Leipzig'de kendisi tarafından yayınlanan Septuagint'in bir baskısını verir.

Kâhya, kendisinde de Septuagint'in bir kopyası olduğunu ifade eder ve kırmızı bir kumaşa sarılmış el yazmasını odasındaki dolaptan çıkartır. Her zaman görmeyi arzuladığı hazine, araştırmacının şaşkın gözleri önüne serilmiştir. Hislerini saklayarak Tischendorf, o gece bu eseri daha fazla inceleyebilmek için, titiz bir tavırla izin ister. İzin bahşedildikten sonra odasına dinlenmek için çıkan Tischendorf, el yazmalarını inceleyebilmenin verdiği coşkuyla sabaha kadar uyumamıştır. Bir uzman olarak Latince tuttuğu günlüğünde o geceyi şu cümleler ile ifade etmiştir; “quippe dormire nefas videbatur!” (uyumak bana gerçekten kutsallığa yapılacak bir küfür gibi gözükte!). Kısa bir süre sonra, elindeki yazmaların ümit ettiğinden çok daha fazlasını ihtiva ettiğini fark etmiştir; önünde Eski Antlaşma'nın büyük bir kısmı değil, aynı zamanda Yeni Antlaşma'nın çok iyi durumda olan tam bir kopyası ve bunlara ek olarak, ikinci yüzyıldan kalma eski Hristiyanlık dönemine ait iki adet eser, Barnabas'ın mektubu (daha önce sadece çok başarısız bir Latince tercümesi ile bilinmekte olan) ve o ana dek sadece ismen bilinmekte olan Hermas Çobanı'nın büyük bir kısmı durmaktaydı. (Metzger, TNT, 44)

Codex Alexandrinus (M.S. 400): Britanya Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. *Encyclopedia Britannica*, Mısır'da, Yunanca olarak yazılmış olduğuna inanılmaktadır. Kutsal Kitap'ın neredeyse tümünü ihtiva etmektedir.

Codex Ephraemi (M.S. 400ler): Paris Ulusal Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. *Encyclopedia Britannica* bu kodeks hakkında şunları belirtmiştir: Orijini 5. yüzyıla dayanmaktadır ve Yeni Antlaşma'nın belirli bölümlerinin metni hakkında sunmakta olduğu deliller, bu kodeksi önemli kılmaktadır.” (EB, Vol. 3, 579; Bruce, BP, 183) 2. Selanıklılar ve 2. Yuhanna hariç bütün kitaplar MS'de sunulmaktadır. “Bu, Palimpest ismi verilen bir 5. yüzyıl eseridir. (Palimpest, orijinal yazının silinmesi yüzünden, üzerinden tekrar geçilmiş olan el yazmasıdır.) Tüm özenli çabaların ve kimyasalların kullanımından sonra bir uzman, üzerindeki metnin altındaki orijinal yazıyı okuyabilmektedir.” (Comfort, OB, 181)

Codex Bezae (M.S. 450+): Cambridge Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir ve Matta, Markos, Luka, Yuhanna ve Elçilerin İşlerini hem Yunanca hem de Latince olarak içermektedir.

Codex Washingtonensis (ya da Freericanus) (c. M.S. 450): Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'yı içermektedir. (Greenlee, INTTC, 39) Washington D.C.'deki Smithsonian Enstitüsünde muhafaza edilmektedir.

Codex Claromontanus (M.S. 500ler): Pavlus'un mektuplarını içerir. Bilingual bir MS'dir.

3B. Çeşitli Versiyonlar Tarafından Desteklenen El Yazmalarının Doğruluğu

Metinsel geçerliliğin ve doğruluğun bir başka güçlü desteği ise, eski versiyonlardır. Birçokları için ise: “Antik edebi eserler çok ender olarak başka lisanlara tercüme edilmekteydiler.” (Greenlee, INTTC, 45)

Başlangıcından beri Hristiyanlık, bir misyonerlik inancı olmuştur. “Yeni Antlaşma'nın en eski versiyonları, ana lisanları Süryanice, Latince ve Keptik olan halklara Hristiyan inancının propagandasını yapmaya yardımcı olması için, misyonerler tarafından hazırlanmıştır.” (Metzger, TNT, 67)

Süryanice ve Latince Yeni Antlaşma versiyonları (tercümeleri) yaklaşık olarak M.S. 150 yıllarında hazırlanmıştır. Bu versiyonlar bizleri, orijinal metinlerin kaleme alındığı

tarihin çok yakın zamanına ulaştırmaktadırlar. Elimizde mevcut olan değişik tercümelerdeki Yeni Antlaşma sayısı on beş bini bulmaktadır.

1C. Süryanice Versiyonlar

Eski Süryanice Versiyonlar, dördüncü yüzyılda kopyalanmış olan İncil'in ilk dört kitabını kapsamaktadırlar. Bu konudaki açıklama şu şekildedir: "Hristiyan Aramice lisanına genel olarak verilen isim Süryanice olmuştur. Arami alfabesinin farklı bir çeşidi ile kaleme alınmıştır." (Bruce, BP, 193) Mopsuestia'lı Theodore (beşinci yüzyıl) şöyle yazmıştır, "O, Süryanilerin diline tercüme edilmiştir." (Bruce, BP, 193)

Peshitta Süryanice'si. Bu kelimenin en yalın anlamı "basittir." M.S. 150-250 yılları arasında çoğaltımı yapılan standart versiyondur. M.S. 400'lerden elimize ulaşan 350 adetten fazla MSS mevcuttur.

Filistin Süryanice'si. Birçok uzman bu versiyonun tarihi olarak M.S. 400-450'yi işaret eder (beşinci yüzyıl). (Metzger, TNT, 68-71)

Filokseniyan. (M.S. 508) Polikarp'ın, Mabug Piskoposu Filoksenas için tercüme ettirdiği en son Süryanice Yeni Antlaşma'dır. (Greenlee, INTTC, 49)

Harkleian Süryanice'si. (M.S. 616) Harkel'li Tomas tarafından tercüme edilmiştir.

2C. Latince Versiyonlar

Eski Latince. Dördüncü yüzyıl ile on üçüncü yüzyıl arasındaki birçok tanıklık, üçüncü yüzyılda "Kuzey Afrika ve Avrupa'da eski Latince versiyonu kullanılmaktaydı" diye bahsetmektedir.

Afrika Eski Latince'si (Codex Babbiensis) (M.S. 400) Metzger şöyle yazmıştır: "E.A. Lowe bunun ikinci yüzyıldan kalma bir papirüsten kopyalandığını gösteren paleografik işaretlerini belirtmektedir." (Metzger, TNT, 72-74)

Kodeks Corbiensis (M.S. 400-500): Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'yı içermektedir.

Kodeks Vercellensis (M.S. 360)

Kodeks Palatinus (M.S. beşinci yüzyıl)

Latin Vulgat ("yaygın ya da popüler manasındadır): Eusebius Hieronymus, Roma Piskoposu Şam'ın sekreteriyken, Piskoposun talep ettiği yeni bir tercüme, M.S. 366-384 yılları arasında tamamlamıştır.

3C. Keptik (Mısırca) Versiyonlar

F.F. Bruce'un yazısında, ilk Mısırca tercümenin, üçüncü ya da dördüncü yüzyıllarda yapılmış olduğunun muhtemel gözükmekte olduğunu görmekteyiz. (Bruce, BP, 214)

Sahidic. Üçüncü yüzyılın başlangıcı. (Metzger, TNT, 79-80)

Bohairic. Rodalphe Kasser isimli editör, bu versiyonu yaklaşık olarak dördüncü yüzyıl olarak tarihlendirmiştir. (Greenlee, INTTC, 50)

Orta Mısırca. Dördüncü ya da beşinci yüzyıl.

4C. Diğer Eski Versiyonlar

Ermenice. (M.S. 400+) İstanbul'dan elde edilen Yunanca bir Kutsal Kitap'tan tercüme edildiğine inanılmaktadır.

Gotik. Dördüncü yüzyıl.

Georgian. Beşinci yüzyıl.

Ethiopic. Altıncı yüzyıl.
Nubian. Altıncı yüzyıl.

4B. Lectionaries (kilisedeki eğitim kitapları) Tarafından Desteklenen El Yazmalarının Doğruluğu

Genellikle bu bölüm, fazla ilgilenilmeyen bir bölüm olmasına rağmen, Yunanca Yeni Antlaşma MSS'leri oluşturan ikinci en büyük grup Lectionaries grubudur.

Bruce Metzger, Lectionary geçmişini bizlere şöyle sunmaktadır: “Sinagogların, Sept günleri yapılan ilâhi ayinlerinde, Tevrat’tan ve Peygamberlerden ayetler okuma geleneklerini takip eden Hristiyan Kilise, tapınma ayinlerinde, Yeni Antlaşma kitaplarından bölümler okuma uygulamasını kendisine adapte etmiştir. İncil’in ilk dört bölümünden ve mektuplardan oluşan düzenli bir ders sistemi oluşturulması ve eğitim müfredatının, Hristiyan yılının kutsal günleri ve Pazar günlerinin sırasına göre düzenlenmesi şeklinde bir gelenek yükselmiştir.” (Metzger, TNT, 30)

Metzger, 2.135 adedinin katalog haline getirildiğini rapor etmiştir, ancak büyük bir kısmı hâlâ ciddi bir analizi beklemektedir. (Bu bölümde önceden de ifade edildiği gibi, daha güncel bir sayım, bu rakamı 2.396 olarak vermektedir.)

J. Harold Greenlee’nin ifadesine göre: “En eski lectionary parçaları altıncı yüzyıldan kalma, ancak en eski eksiksiz MSS ise, sekizinci yüzyıl ve sonrasında kalmadır.” (Greenlee, INTTC, 45)

Lectionary diye adlandırdığımız kitaplar, yapısal olarak muhafazakâr bir yapı içermekte ve eski alfabe ile yazılmaktaydılar. Bu özellikleri, metinsel inceleme bakımından onların değerini arttırmaktadır. (Metzger, TNT, 31) Ancak, Yeni Antlaşma metnini oluşturma konusunda en az üç sebepten dolayı ikincil bir değer taşımakta olduklarını itiraf etmemiz gerekmektedir.

Yeni Antlaşma’nın tamamını defalarca ele almalarına rağmen, Esinleme kitabının tamamı ve Elçilerin İşleri’nin bazı bölümlerini içermemektedirler.

Lectionary üzerindeki en son incelemelerin sonucu olarak, gerçek metnin oluşturulmasında daha göze çarpan bir rol üstlendikleri ortaya çıkmıştır. Lectionary yazılımında ağırlıklı olarak Bizans alfabesi kullanılmış olsa da, Alexandrian ve Caesarean alfabelerinin de kullanılmış olduğu gruplar mevcuttur.

Lectionary, aynı zamanda bazı bölümlerinin anlaşılmasında etkileyici bir rol oynamışlardır. Örneğin: Yuhanna 7:53-8:11 ve Markos 16:9-20. (Geisler, GIB, 418) (Detaylı bir Lectionary listesi, Stuttgart’ta basılmış, United Bible Societies ve Nestle-Aland tarafından yayınlanmış olan Yunanca Yeni Antlaşma’larda görülebilir.)

Bazı eski çağ yazarlarının eserleri, bizlere mümkün olan en ince bağ ile ulaşabilmiştir... buna zıt olarak... Yeni Antlaşma’nın metinsel eleştirisi, mevcut olan materyallerin zenginliği altında utanca boğulmaktadır.

– BRUCE METZGER

5B. Eski Kilise Babaları Tarafından Desteklenen El Yazmalarının Doğruluğu

Kutsal Kitap'ın patriksel alıntıları, Yeni Antlaşma metninin kesinliğinde bir numaralı delil olarak görülmeseler de, çok önemli iki adet ikincil bir rol üstlenmektedirler. Birinci olarak, Yeni Antlaşma kanonunun yirmi yedi yetkin kitabının varlığına çok büyük bir destek vermektedirler. Genellikle alıntıların şüpheli olduğu gerçeğine rağmen bazı Babaların durumu incelendiğinde, bu alıntıların çok kesin ve doğru bir şekilde yapıldığı görülmektedir, ancak kesin olan bir şey, bu alıntıların en azından, orijinal metnin yoğun bir içeriğinin çoğaltılmasını gerçekleştirdikleridir. İkinci olarak, alıntılar o kadar çok sayıda ve yaygın bir şekilde yapılmıştır ki, eğer elimizde hiçbir Yeni Antlaşma el yazma kopyası olmasaydı bile, sadece eski Babaların yazılarından yeni baştan oluşturulabilirdi. (Geisler, GIB, 430)

Özet olarak, J. Harold Greenlee şu cümlelerini kaleme alırken yerden göğe kadar haklıydı: “Bu alıntılar o kadar yoğundur ki, Yeni Antlaşma'nın kendisi, sadece bu alıntılardan, Yeni Antlaşma El Yazmaları olmasaydı bile oluşturulabilirdi.” (Greenlee, INTTC, 54)

Örneğin, bazı eski ve daha öncelikli yazarların yaptıkları alıntıların adet durumlarının gösterildiği Burgon'un indeksini mukayese ediniz. (Geisler, GIB, 431)

Patriksel alıntılar hakkında ise, Bruce Metzger bizlere şunları söylemektedir: “Eski versiyonlar ve Yunanca Yeni Antlaşma el yazmalarından elde edilen metinsel kanıtları bir tarafa bıraksak bile, metinsel eleştirilere karşılık olarak, eski Kilise Babaları tarafından kaleme alınmış tefsirler, ayinler ve incelemeler sayısız adette alıntı ihtiva etmektedir. Aslında, bu alıntılar o kadar çok kapsamlı yapılmıştır ki, eğer Yeni Antlaşma'nın metnini oluşturduğunu bildiğimiz bütün kaynaklar yok olsaydı bile, Yeni Antlaşmayı baştan sona, yeni baştan inşa etmek için sadece bu alıntılar bile tek başlarına yeterli olurlardı.” (Metzger, TNT, 86)

Encyclopedia Britannica'da şöyle yazılmıştır: “Metin uzmanı, el yazmalarını ve versiyonları karşılaştırarak incelediği zaman bile, Yeni Antlaşma'nın sağlamlığını ve doğruluğunu tüketemez. Eski Kilise Babalarının yazıları, genellikle o an, metin uzmanının elindeki el yazmasından ya da diğer el yazmalarından farklı bir metin formu yansıtmaktadır... özellikle de başka kaynaklardan gelen yazıları doğrularken, onların bu metinlere tanıklığı, metin tenkitçilerinin herhangi bir sonuca varmadan önce incelemeleri gereken ifadelerle dayanmaktadır” (EB, Vol 3, 579)

Sir David Dalrymple, bir kişiden “farz edelim ki Yeni Antlaşma tamamen yok edildi ve bütün kopyaları üçüncü yüzyılın sonuna kadar ortadan kaldırıldı; ikinci ve üçüncü yüzyıllarda yaşamış Eski Kilise Babaları'nın yazılarından birleştirilmesi mümkün müdür?” sorusunu aldığı zaman, Kutsal Kitap'ın eski yazılarındaki adetsel üstünlüğünü hayranlıkla düşünemedi. Yoğun bir araştırma sürecinin sonunda Dalrymple, şu karara varmıştır: “Şu kitaplara bir bak! Yeni Antlaşma ve Babalar hakkındaki sorunu hatırlıyor musun? O soru benim merak iştahımı kabarttı ve ben ikinci ve üçüncü yüzyıllarda yaşamış Eski Kilise Babaları'nın yazıları konusunda çılgınca bir arzuya kapıldım ve şu ana kadar süren araştırmalarımda sadece on bir ayet hariç bütün Yeni Antlaşma'yı bu yazılarda buldum.” (Dalrymple, Leach'de örnek olarak gösterdiği gibi, OBHWGI, 35, 36)

Yeni Antlaşma'nın Eski Patriksel Alıntıları

Yazarlar	İlk Dört Kitap	Elçilerin İşleri	Pavlus'un Mektupları	Genel Mektuplar	Esinleme	Toplam
Justin	268	10	43	6	3 (266)	330

Martyr					kinaye)	
Irenaus	1.038	194	499	23	65	1.819
Klement (Alex.)	1.107	44	1.127	207	11	2.406
Origen	9.231	349	7.778	399	165	17.992
Tertullianus	3.822	502	2.609	120	205	7.258
Hippolytus	734	42	387	27	188	1.378
Eusebiyus	3.258	211	1.592	88	27	5.176
Genel Toplam	19.368	1.352	14.035	870	664	36.289

Joseph Anhus, *İncil El Kitabı* sayfa 56’da, eski patriksel yazıları kastederek, şu uyarılarda bulunmuştur: “Alıntılar, bazen kelimesi kelimesine bir tutarlılıkla göz önüne alınmadan kullanılmıştır. Bazı alıntıları yapan kişiler, hata yapmaya ya da kasıtlı değişikliklerde bulunmaya meyillidirler.”

Kilise Babaları arasında, bazı en eski ve en önemli Yeni Antlaşma el yazılarına tanıklık edenler şunlardır:

Romalı Klement (M.S. 95): Origen, *De Principis*, II no’lu kitap 3. bölümde, onu havarilerin öğrencisi olarak adlandırır. (Anderson, BWG, 28)

Tertullian, Against Heresies (İki Yüzlülüğe Karşı), bölüm 23’de onun (Klement) Petrus tarafından atandığını yazmıştır.

Against Heresies, III isimli kitap 3. bölümde, Irenayus şöyle devam etmektedir: “Onun kulaklarında hâlâ havarilerin vaazı çınlamakta, gözlerinin önünde onların doktrinleri durmaktaydı.”

Alıntı yaptığı kitaplar:

Matta	1. Korintliler
Markos	Titus
Luka	İbraniler
Elçilerin İşleri	1. Petrus

Ignateyus (M.S. 70 - 110), şehit edildiği zaman Antakya Piskoposuydu. Havarileri yakından tanımaktaydı. Yedi mektubunda şu kitaplardan alıntıları görebilirsiniz:

Matta	Filipililer
Yuhanna	Koloseliler
Elçilerin İşleri	1. ve 2. Selanikliler
Romalılar	1. ve 2. Timoteos
1. Korintliler	Yakup
Galatyalılar	1. Petrus
Efesliler	

Polikarp (M.S. 70 - 156), havari Yuhanna’nın öğrencisi ve İzmir Piskoposuydu. Seksen altı yaşında şehit edildi. Barnabas (M.S. 70), Hermas (M.S. 95), Tatyana (M.S. 170) ve Irenayus (M.S. 170) gibi, Yeni Antlaşma’dan alıntı yapanlar arasındandır.

İskenderiyeli Klement (M.S. 150 - 212), Yeni Antlaşma'nın üç kitabı hariç bütün kitaplarından toplam 2400 alıntı yapmıştır.

*Tertullian (M.S. 160 - 220), Kartaca'daki kilisenin presbiteryenlerinden (Ç.N: İlk kiliselerdeki yönetim gurubunun üyelerine verilen isim. Yunanca kökeni *presbyteros*) birisidir. Yeni Antlaşma'dan yedi bin kereden fazla alıntı yapmıştır. Bunların yaklaşık 3.800 adedi Matta, Markos, Luka ve Yuhanna'dandır.*

Hipolit (M.S. 170 - 235), 1.300 referans vermiştir.

Şehit Yustin (M.S. 133), dini doktrinlere karşı çıkan Marcion'a karşı mücadele etmiştir.

Origenes (M.S. 185 – 253 ya da 254), kalemi bereketli olan bu yazar, tam altı bin eser vermiştir. On sekiz bin adetten fazla Yeni Antlaşma alıntısı listelemiştir. (Geisler, GIB, 353)

Cyprian (vefat M.S. 258), Kartaca Piskoposuydu. Eski Antlaşma'dan yaklaşık 740, Yeni Antlaşma'dan ise 1.030 alıntı yapmıştır.

Bütün bu tarihsel delillerin karşısında, Geisler ve Nix şu sonuca varmışlardır: “Vardığımız noktada çıkartılan kısa bir envanter, İznik Konseyinden önce (M.S. 325), Yeni Antlaşma'dan yapılan tam 32.000 alıntıyı ortaya çıkarmaktadır. Bu 32.000 alıntı rakamı hem tam bir rakam değildir hem de dördüncü yüzyıl yazarlarını içermemektedir. Bu rakama sadece bir yazar eklessek bile, örneğin İznik konseyinden önce eserlerini yayınlamaya başlayan ve konsey zamanı ile aynı dönemde çalışmalarına devam etmiş olan Yusibus; Yeni Antlaşma'dan yapılan alıntı rakamı 36.000 adedi geçmektedir.” (Geisler, GIB, 353, 354)

Yukarıdaki isimlere ayrıca Augustin, Amabiyus, Laitantiyus, Chrysostom, Eusebius Hieronymus, Gaius Romanyus, Athanasiyus, Milan'lı Ambros, İskenderiyeli Cyril, Suriyeli Efraim, Poitier'li Hilary, Nyssa'lı Gregory ve diğer yazarları da ekleyebilirsiniz.

Yeni Antlaşma'dan Patriksel alıntılar hakkında kitap yazan Leo Jaganay şöyle yazmıştır: “Dekan Burgon'un öldükten sonra bizlere bıraktığı, yayınlanmamış önemli ciltlerinin arasında, eski kilise Babalarının Yeni Antlaşma'dan yaptıkları alıntılarının indeksinin verildiği, 86.489 alıntıyı kapsayan ve British Müzesinde bulunan, on altı kalın ciltli eseridir.” (Jaganay, ITCNT, 48)

2A. YENİ ANTLAŞMA'NIN GÜVENİLİRLİĞİNİ SINAMAK İÇİN YAPILAN DAHİLİ KANIT TESTİ

1B. Şüphenin Getirdiği Kazançlar

Bu test için, John Warwick Montgomery, metin tenkitçilerinin hâlâ Aristo'nun “şüphenin getireceği kazançlar metine atfedilmelidir, eleştirmen için bir kibir kaynağı olmamalıdır” şeklindeki meşhur söylemini takip ettiklerini yazmıştır. (Montgomery, EA, 29)

Bu yüzden, “bir kişi, metnin iddialarını analiz edici bir üslûpla ele almalı; yazar, çelişkiler ve kabul edilmiş bilgi hataları ile kendisini diskalifiye edene kadar metni hileli veya hatalı olarak kabul etmemelidir.” (Montgomery, EA, 29)

Horn, şu sözleriyle bu ifadeyi desteklemektedir:

Bir doktrine karşı, sağlam bir tez kategorisine dahil etmeden önce, karşılaştığınız bir “sorunun” ne gibi özellikler barındırması gerektiği üzerinde biraz düşünün. Kesin olan bir şey varsa, o da sadece çelişkili gibi gözükmekten çok daha fazlasına gereksinim olduğudur. İlk olarak parçayı, kullanılan kelimeler ya da rakamlar doğrultusunda, düzgün bir şekilde anladığımızdan emin olmalıyız. İkinci olarak, bu konudaki mevcut olan tüm bilgiye sahip olmalıyız. Üçüncü olarak, gelişen bilim, metinsel inceleme ve arkeoloji gibi unsurların, bu metine daha fazla ışık tutamayacağı bir statüye sahip olmalıyız.

Metinsel sorunlar, karşı fikirler bina etmezler. Çözümlememiş problemler, hata olmak zorunda değildirler. Bunları bilmek, sorunların kapladığı alanı daraltmaz, ancak sorunlara bakış perspektifimizi genişletir. Sorunlar boğuşmak içindir, problemler ise bizleri daha açık ve kesin bakış açıları aramaya iter; ancak bir konuda kesin ve son bir anlayışa ulaşana kadar “işte ispatlanmış bir hata, kusursuz bir Kutsal Kitap kavramına karşı sorgulanamaz bir itiraz” şeklinde bir itham yapma hakkımız yoktur. 20. yüzyılın başından bugüne, sayısız “itirazların” çözüme kavuştuğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. (Horn, BTSI, 86, 87)

2B. İddia Edilen Çelişkiler Metinde Yer Almamakta mıdır?

Seminerler dünyasında, çoğunluğu Eski Antlaşma çağlarının Orta Doğu dünyasına ait olmak üzere, otuzdan fazla lisan bilen adamı olarak ün salmış, Kutsal Kitap eleştirisi dalında otuz yıldan beri yüksek lisans eğitimi vermekte olan Dr. Gleason Archer, anlaşılması zor kutsal metinlerin manasını tespit etme konusundaki vasıflarını, aşağıdaki alçak gönüllü cümlelerle ifade etmektedir:

Harvard Üniversitesinde lisans öğrencisiyken, inanç savunmalarından ve Kutsal Kitap’taki olaylardan çok etkilenmişim; böylece Kutsal Kitap araştırmacılığı ile ilgili bilgi içeren tüm lisanları ve kültürleri özümseme işini üstlendim. Üniversitede klâsikler öğrencisiyken Latince, Yunanca ve aynı zamanda Fransızca ve Almanca üzerine eğitim aldım. Seminerlerde İbranice, Aramice ve Arapça üzerine uzmanlaşırken, lisans üstü yıllarımda Süryanice ve Akkadice ile, bu iki dil için de ayrı ayrı eğitim verebilecek seviyeye gelecek kadar ilgilendim. Daha önceleri ise meselâ lise yıllarımda son iki senesinde Mısır Orta Krallığına karşı derin bir ilgi beslemeye başlamışım ve bunun sonucu olarak ileride bu alanda eğitim verecek seviyeye geldim. Şikago’daki Oriental Enstitüsünde, hem Keptikçe ve Sümerceyi inceledim hem de On sekizinci Hanedanlığın tarihi kayıtları hakkında özel bir çalışma gerçekleştirdim. Bu eski lisanların öğrenimine ek olarak, Hukuk okulundan mezun oldum ve Massachusetts Barosuna 1939 senesinde dahil oldum. Bu sayede hukuki olaylar konusunda sağlam bir zemin hazırladı.

Dr. Archer, *Encyclopedia of Bible Difficulties* adlı eserinin girişinde, Kutsal Kitap’ın iç tutarlılığı konusunda şu tanıklığı vermektedir:

Ortadaki sorunlu parçaları birbiri ardına elden geçirip, Kutsal Kitap ile linguistik, arkeoloji ya da bilim arasında iddia edilen tezatları inceledikten sonra, antik zamanlardan günümüze kadar, insanlar tarafından ortaya atılan bütün Kutsal Kitap’ın metni hakkındaki sorunların, ya Kutsal Kitap’ın kendi metni ya da objektif arkeolojik bilgiler tarafından tamamen tatmin edici bir şekilde açıklığa kavuşturulduğunu keşfetmek, ayetlere olan şahsi güvenimi tekrar tekrar doğrulamış ve güçlendirmiştir. Antik Mısır, Sümer ya da Akad metinlerinin mantıklı bir şekilde Kutsal Kitap’la harmanlanıp, tümden gelme yapıldığı zaman, düzgün bir eğitimden geçmiş hiçbir müjdecinin, bir araştırmacının düşmanca tartışmalardan, hümanist rasyonalistlerin meydan okumalarından ya da her türlü ikna edici alıntı yapmaya çalışanlardan korkmasını gerektirecek hiçbir şey yoktur.

Sonuç olarak Dr. Archer şunu belirtmiştir: “Kutsal Kitap, kendisine doğru yöneltilen her türlü suçlamayı çürütmek için gerekli tatminkâr ve yeterli cevapları kendi içinde barındırmaktadır. Ancak bu sadece, Yaşayan Tanrı’nın şaşmaz, kusursuz Sözü’nün kaleme alınmış hali olduğunu beyan eden Kutsal Kitap gibi kitaplardan beklenilmesi gereken bir durumdur.” (Archer, EBD, 12)

Kutsal Kitap öğrencileri sık sık Kutsal Kitap’ın içerisinde, Kutsal Kitap’taki diğer ifadeler ile çelişkideymiş gibi gözüken ifadelere rastlamanın sıkıntısını yaşarlar. Örneğin, bir çalışma arkadaşım, Yahuda İskariyot’un ölümünün anlatımının Matta ve Elçilerin İşlerinde neden farklı farklı iletildiğini merak etmekteydi. Matta, Yahuda İskariyot’un kendini astığını

ifade ederken, Elçilerin İşleri, Yahuda'nın ölümünü şöyle iletmektedir: “Baş aşağı düştü, bedeni yarıldı ve bütün bağırsakları dışarı döküldü.” Arkadaşım, bu iki farklı anlatımın ikisinin birden nasıl doğru olabileceği konusunda şaşkınlığa düşmüştü. Arkasından da Yahuda'nın kendisini bir tepenin kenarında astığı, ip koptuğu zaman da, bu tepeden aşağıya, baş aşağı düştüğü teorisini üretmişti.

Bir tarlaya düşüp, bedenin yarılmasının tek sebebi bu olabilirdi. Birkaç sene sonra, Kutsal Topraklara yaptığı bir gezide, arkadaşşıma Yahuda'nın tarihi ölüm noktası gösterilmişti: Yerusallm'in hemen dışındaki bir uçurumun dibindeki bir tarla.

Kutsal Kitap'taki hataların var olduğu gibi ithamlar, genellikle eski edebi eserlerin tefsiri yapılırken uyulması gereken temel prensiplerin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Aşağıdaki prensipler, bir kişiye elinde bulunan metindeki kusurları ya da çelişkileri tespit etmesinde yardımcı olabilirler ki, bu durumda bu metin, Kutsal Kitap'tır.

KUTSAL KİTAP'TAKİ, GÖRÜNÜŞTEKİ ÇELİŞKİLERİ ANLAMA KONUSUNDAKİ PRENSİPLERİN ÖZETİ

1. Açıklanmamış olanın, açıklanamayacak olması bir mecburiyet değildir.
2. Hatalı tefsirler olması, hatalı bir esinleme olması anlamına gelmez.
3. Parçanın bağlamı anlaşılmalıdır.
4. Zor parçalar, daha açık parçaların ışığı altında tefsir edilmelidir.
5. Anlaşılması güç parçalar üzerine, öğretiş bina edilmemelidir.
6. Kutsal Kitap, insanlara özgü karakteristik özellikler barındıran, insanlar için yazılmış bir kitaptır.
7. Bir bilginin tamamlanmamış olması, yanlış olduğunu göstermez.
8. Yeni Antlaşma'daki, Eski Antlaşma alıntılarının bire bir olması gerekmemektedir.
9. Kutsal Kitap, kayıtlarında sunduğu her şeyi tasvip etmek zorunda değildir.
10. Kutsal Kitap, teknik olmayan, gündelik bir lisanla yazılmıştır.
11. Kutsal Kitap, kesin rakamlar olduğu kadar, genel rakamlar da verebilir.
12. Kutsal Kitap'ın farklı edebi araçlar kullandığına dikkat edilmelidir.
13. Kopyalamadaki bir hata, orijinalde de aynı hatanın olduğu anlamına gelmez.
14. Genel ifadeler, evrensel vaatler olmak mecburiyetinde değildirler.
15. Bir sonraki esinleme, bir öncekinden daha geçerlidir.

Prensip 1#: *Açıklanmamış Olanın, açıklanamayacak olması bir mecburiyet değildir.* Bilgi sahibi hiçbir kişi, Kutsal Kitap'taki zor kısımları tamamen açıklayabileceğini iddia etmez. Ancak bir eleştirmenin, şu ana kadar açıklanmamış olan kısımların, asla açıklanamayacağını düşünmesi, çok büyük bir hata olur. Bir bilim adamı, doğada anormal bir durum tespit ettiğı zaman, bu konuda daha ileri bilimsel araştırmalar yapmaktan vazgeçmez. Aksine, açıklama getirebilmek için açıklanmamışları motivasyon aracı olarak kullanır.

Örneğin, bir zamanlar, bilim adamlarının meteorlar, ay ve güneş tutulmaları, fırtınalar, hortumlar ve depremler için doğal bir açıklamaları yoktu. Kısa bir süre öncesine kadar bilim adamları, yaban arısının nasıl uçtuğunu bile bilemiyorlardı. Ancak bunların karşısında hiçbir bilim adamı havluyu atıp, “çelişki var” diye bağırmadı. Bütün bu gizemler, bilimin aman vermeyen sabrı karşısında, sırlarını bir bir teslim etmişlerdir.

Aynı şekilde Hristiyan bir araştırmacı, Kutsal Kitap'a, şu ana kadar açıklanmamış olan hiçbir zaman açıklanmayacaktır, varsayımıyla yaklaşır. O, farklılıkları çelişki olarak algılamaz. Karşısına açıklamasını getiremediğı bir unsur çıktığında ise, eninde sonunda

açıklamasının bulunacağına olan inancı ile, basit bir tutum içerisinde araştırmasına devam eder. Zaten bunun tam tersi bir görüş yapısına sahip olsaydı, araştırmayı çoktan bırakırdı. Herhangi bir açıklamanın var olmadığına inanan bir kişi, neden bu açıklamayı araştırsın ki?

Bilim dalındaki karşılığında olduğu gibi, Kutsal Kitap öğrencisi, inancından ve araştırmasından dolayı ödüllendirilir. Araştırmacıların bir zamanlar cevaplarını bulamadıkları birçok sorular; tarih, arkeoloji, dil bilimi ve diğer disiplin dalları ile terbiye edilmişler ve boyun eğmişlerdir.

Örneğin, bir zamanlar tenkitçiler, Kutsal Kitap'ın ilk beş kitabının yazarının Musa olamayacağını, çünkü Musa'nın yaşadığı günlerde yazı yazmanın daha keşfedilmediğini iddia ediyorlardı. Günümüzde ise, Musa'nın zamanından birkaç bin yıl, hatta bu tarihten daha önceli dönemlerde bile yazının kullanıldığı bilinmektedir. Benzer bir şekilde tenkitçiler, Kutsal Kitap'ın Hititlilerden bahsederek ve tarihçiler için böyle bir uygarlık olmadığını ifade ederek, Kitap'ın hatalı olduğuna inanıyorlardı. Günümüzde ise tarihçiler, Türkiye'de bulunan bir Hitit kütüphanesinin ortaya çıkarılması ile bu uygarlığı tanımak durumunda kalmışlardır.

Bu olgular bizlere şu ana kadar açıklanmamış olan Kutsal Kitap'ın zor metinlerinin bir açıklaması olduğu ve Kutsal Kitap'ta hata olmadığı konusunda bir güvence vermektedir.

Ancak, Kutsal Kitap'ta çelişkiler olduğu iddiasını desteklemek için öne sürülen örnekler incelenmeye başlanıldığında, bu örneklerin *zor*, ancak *imkânsız* olmayan bir uyumu ortaya koydukları görülür. Herhangi iki doğal varsayımın tutarsız olduğu iddia edilmeden önce, onların uyum sağlamalarının *imkânsız* olduğunun ispat edilmiş olmasının gereksinimi çok açık bir gerçektir. Tarihsel bir araştırmanın kabul edilmiş prensiplerinden birisi de budur ve bir birey, bu iki ifadenin bütün şartları yerine getirdiğini iddia edip ve olası bir uyumluluk varsayımını reddetmeden önce, bu prensibi göze almak durumundadır (syf.54, İtali harfler yayıncıya aittir). (Geisler, DY, 52)

Prensip 2#: Hatalı tefsirler olması, hatalı bir esinleme olması anlamına gelmez. İnsanlar sınırlıdır ve sınırlı yaratıklar hata yaparlar. Bu yüzden kalemler olduğu gibi silgiler ve klavyelerimizde “delete/sil” tuşu mevcuttur. Mükemmel olmayan insan ırkı varolduğu sürece, Tanrı'nın Söz'ünün hatalı tefsirleri ve O'nun Söz'üne yanlış bakış açıları var olacaktır. Hiç kimse, bilimin, herhangi bir konu üzerindeki en son hakim görüş açısının, bu konudaki son nokta olduğunu düşünmemelidir. Geçmişin hakim olan birçok bilimsel görüşü, günümüzün bilim adamları tarafından hatalı olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden, bilim dünyasının popüler görüşleri ile, Kutsal Kitap'ın yaygın olarak kabul edilen tefsirleri arasında uyumsuzluk olmasını beklememiz gerekir. Ancak bu uyumsuzluklar, Tanrı'nın Sözü ile Tanrı'nın dünyası arasında ciddi uyumsuzluklar olduğunu ispatlama konusunda yetersiz kalmaktadırlar.

Prensip 3#: Parçanın bağlamı anlaşılmalıdır. Tenkitçilerin belki de en ortak hataları, metni, uygun olan bağlamından ayrı olarak ele almalarıdır. Özdeyişte ifade edildiği gibi, “bağlamından ayrı tutulan bir metin, sadece bir vesile olarak kullanılır.” Bu hatalı prosedüre uyan herhangi bir birey, Kutsal Kitap'tan istediği her şeyi ispatlayabilir. Kutsal Kitap'ta, "Tanrı yok!" der (Mezmurlar 14:1), ancak bağlamına bakarsak “Akılsız içinden, "Tanrı yok!" der” demektedir (Mezmurlar 14:1). Bir birey, bizleri, İsa'nın “kötüye karşı direnmeme” (Matta 5:39) konusunda azarladığını iddia edebilir ancak, O'nun bu ifadeyi, misilleme yapmama bağlamında belirttiği görmezlikten gelinmemelidir. Aynı şekilde birçok kişi, İsa'nın “İsteyene verin” ifadesinin, bağlamını anlamakta yetersiz kalmaktadır. Bu ifadeye göre, isteyen çocuğun eline gerçek bir tabanca verilmeli midir? Ya da sadece istedi diye, Saddam Hüseyin'in eline nükleer silâh? Kutsal Kitap ile ilgili olarak kusur bulanların en büyük hataları, anlamları bağlamlarının ışığı altında ele almamalarıdır.

Prensip 4#: Zor parçalar, daha açık parçaların ışığı altında tefsir edilmelidir. Kutsal Kitap'taki bazı parçaların anlaşılması zordur. Bazen bu anlaşılmalılığın sebebi, parçanın karışık bir yapıya sahip olmasından kaynaklanabilmektedir. Bazen bir ayetteki öğretiş ile başka bir ayetteki öğretiş, birbiri ile çelişiyor gibi gözükür. Örneğin; Yakup, kurtuluşun iyi işlerden geldiğini söyler gibi gözükmemektedir (Yakup 2:14-26), buna rağmen Pavlus'un, kurtuluşun lütuftan geldiği konusundaki öğretiş gayet açıktır (Romalılar 4:5; Titus 3:5-7, Efesliler 2:8-9). Bu olayda, Yakup Pavlus ile çelişmektedir diye bir yoruma girmemeliyiz. Pavlus, *Tanrı* karşısındaki haklılığımızdan (bu da sadece iman ile mümkündür), Yakup ise, *İnsan* karşısındaki (gözleriyle imanımızı değil, işlerimizi görmesi mümkün olan) haklılığımızdan bahsetmektedir.

Bir başka örneği Filipililer 2:12'den verebiliriz. Pavlus, "kurtuluşunuzu sonuca götürmek için daha çok gayret edin" diyerek, genel olarak kurtuluş, çabaya ve işlere bağlıdır der gibi gözükmemektedir. Ancak bu tefsir, "iman yoluyla, lütufla kurtuldunuz. Bu sizin başarınız değil, Tanrı'nın armağanıdır. Kimsenin övünmemesi için iyi işlerin ödülü değildir" (Efesliler 2:8-9) ve "Oysa çalışmayan, ama tanrısız aklayana iman eden kişi, imanı sayesinde aklanmış sayılır" (Romalılar 4:5) ayetleri ile tamamen bir çelişki içindedir.

"Kurtuluşunuzu sonuca götürme" üzerine olan bu ayet, çok açık olan bu parçaların ışığı altında incelendiğinde, ne anlama gelirse gelsin, işlerimizle kurtulduğumuz anlamına *gelmediğini* görürüz. Aslında ne anlama geldiği bir sonraki ayette ortaya konulmaktadır. Bizler kurtuluşumuzu sonuca götürmek için çalışmalıyız, çünkü Tanrı'nın lütfu bunu yapmamız için yüreklerimizde çalışmıştır. "Çünkü kendisini hoşnut eden şeyi hem istemeniz, hem de yapmanız için sizde etkin olan Tanrı'dır." (Filipililer 2:13)

Prensip 5#: Anlaşılması güç parçalar üzerine, öğretiş bina edilmemelidir.

Bazı Kutsal Kitap parçalarının anlaşılması daha güçtür, çünkü daha karmaşık bir yapıya sahiptirler. Bunu genel sebebi, sadece bu parçada (ya da çok ender olarak) kullanılmış olan bir anahtar kelimenin varlığıdır ve bu kelimenin anlamı, metindeki bağlamından anlaşılma durumunda ortaya çıkacak olan, yazarın ne söylediğinin anlaşılmasının güçlüğüdür. Örneğin, Yeni Antlaşma'nın en çok bilinen parçalarından bir tanesinde kullanılan kelime, Yeni Antlaşma'nın kaleme alındığı güne kadar, Yunan edebiyatında hiçbir yerde rastlanmamıştır. Bu kelime, Rab'bin Duası olarak bilinen ünlü parçada geçmektedir (Matta 6:11). Genel olarak tercümesi şu şekildedir: "Bugün bize gündelik ekmeğimizi ver." Tartışma konusu olan kelime ise, "gündelik" olarak tercüme edilmiş olan *-epiousion*, kelimesidir. Yunanca konusundaki uzmanlar, hâlâ bu kelimenin orijini ya da kesin anlamı konusunda bir uzlaşmaya varamamışlardır. Değişik yorumcular, anlamı kesin olarak bilinen Yunanca kelimelerle bağlantı kurmaya çalışmışlar ve aşağıda listelenen olası sonuçlara ulaşmışlardır. Tavsiye edilen anlamlar arasında şunlar mevcuttur.

Bu gün bize *devamlı olan ekmeğimizi ver.*

Bu gün bize *tükenmez* (doğüstü, göksel) *ekmeğimizi ver.*

Bu gün bize *gıdamızı karşılayacak olan ekmeğimizi ver.*

Bu gün bize *gündelik* (bugün ihtiyacımız olan) *ekmeğimizi ver.*

Her önerinin kendi savunucuları vardır, her birisi bağlamı ile ele alındığında akla mantıklı gelmektedir ve hepsi eldeki sınırlı bilgi üzerine bina edilmiştir. Genel olarak kabul edilmiş olan tercümeden vazgeçmemizi gerektirecek bir durum mevcut değildir. Ancak bu örnek, varmak istediğimiz noktaya bir örnektir. Bazı Kutsal Kitap parçalarının anlaşılması daha güçtür, çünkü sadece bir kere ya da çok ender olarak kullanılmış olan bir anahtar kelimeyi içermektedirler.

Diğer bir durum ise, kelimelerin çok açık ve çok net olmasıdır. Ancak bizler bu kelimelerin ne ile ilgili olduklarından emin olmadığımız ve anlamlarını açık olarak tespit edemediğimiz için bunlar bir sorun haline gelir. 1. Korintliler 15:29’da Pavlus, “ölüler için vaftiz olanlar” derken kastettiği, (Mormonların iddia ettiği gibi) vaftiz olamadan ölen imanlıların kurtuluşunu kesinleştirmek için onlar yerine vaftiz olan temsilciler mi? Ya da ölmüş olan kişilerin paylarının alınabilmesi için kilise adına vaftiz edilenler mi? Ya da kendi ölümü ve İsa ile birlikte gömülmesi için (“bu tip bir bakış açısı ile”) vaftiz olan imanlıları mı?

Emin olmadığımız durumlarda:

1. *Anlaşılması güç* olan bir parça üzerine doktrin inşa etmemeliyiz. Kutsal Kitap tefsirciliğinin altın kuralı şudur: “Ana fikirler, açık ve sade olanlardır, açık ve sade olanlar ise, ana fikirlerdir.” Buna Kutsal Yazılar’ın kavranabilirliği (açıklığı) denir. Eğer bir konu önemli ise, Kutsal Kitap’ta açık bir şekilde ve büyük bir olasılıkla birden fazla yerde öğretilir.
2. İncelenen bir parça çok açık değilse, asla bu parçanın anlamı olarak, Kutsal Kitap’ın başka bir yerinde açık olarak verilen bir öğretişin karşıtı olan bir anlam kabul edilmez.

Prensip 6#: Kutsal Kitap, insanlara özgü karakteristik özellikler barındıran, insanlar için yazılmış bir kitaptır. Kutsal Kitap; Tanrı’nın, sonsuz gerçekleri algılamaları ve iletmeleri için insan karakterlerini kullandığını iddia eder. Bu yüzden, konuşma ifadeleri (İsa’nın mecazi konuşmalarında olduğu gibi), her zaman metinde yazıldığı gibi algılanıp, başka ayetlere karşı olarak kullanılmaya çalışılmamalıdır.

Prensip 7#: Bir bilginin tamamlanmamış olması, yanlış olduğunu göstermez. Örneğin, Markos (5:1-20) ve Luka (8:26-39) olayda tek bir cinden bahsederken, Matta (8:28-34), iki cinden bahsetmektedir. Markos ve Luka, olayın aynı ilk elden ifadesini kullanmış ve iki cinden daha belirgin olana odaklanmışlardır. Bu aktarımlar birbiri ile çelişmemekte, aslında birbirini tamamlamaktadırlar. Beraberce ele alındığında daha fazla bilgi sunmaktadırlar.

Prensip 8#: Yeni Antlaşma’da yer alan, Eski Antlaşma alıntılarının birebir olması gerekmemektedir. Aynen günümüzde olduğu gibi, eski Hristiyanlar zamanında da değişik Kutsal Kitap tercümeleri vardı ve onların genellikle alıntı yaptıkları Septuagint (Eski Antlaşma’nın Yunanca tercümesi) versiyonu ise, aynı metin için değişik kelimelendirme yapmıştı.

Prensip 9#: Kutsal Kitap, kayıtlarında sunduğu her şeyi tasvip etmek zorunda değildir. Kutsal Kitap’ta mevcut olan her şeyin, Kutsal Kitap tarafından emredildiğini düşünmek çok büyük bir hatadır. Örneğin; Kutsal Kitap, Şeytan’ın (Yaratılış 3:4; çr. Yuhanna 8:44) ve Rahav’ın (Yeşu 2:4) bazı yalanlarına yer vermiştir.

Kutsal Kitap, bu yalanlara asla göz yumuyor ve günahkâr varlıkların yalanlarını ve hatalarını doğru ve titiz bir şekilde basitçe kaydediyor. Ayetlerdeki gerçekler, Kutsal Kitap’ın kaydettiği her şeyde değil, açıkladığında bulunmaktadır. Bu ayrımı idrak edemeyen bir kişi; Kutsal Kitap’tan, Davut’un günahını okurken (2. Samuel 11:4) ahlâksızlığı, Süleyman’ın eşlerini okurken (1. Krallar 11:3) çok eşliliği teşvik ettiği veya bir aptalın “Tanrı yok” alıntısını (Mezmurlar. 14:1) okuyarak da, Kutsal Kitap’ın ateizmi onayladığı gibi yanlış sonuçlara varabilir.

Prensip 10#: Kutsal Kitap, teknik olmayan, gündelik bir lisanla yazılmıştır. Kutsal Kitap’ta kullanılan bir terimin bilimsel olmaması, o terimin yanlış olduğunu göstermez.

Dünyanın kendi etrafında dönmesi gibi bilimsel ifadeler, kendi zamanının ifadeleri ile iletilmiş olabilir. (Ör: güneşin yörüngesinde dönmesi gibi)

Prensip 11#: *Kutsal Kitap, kesin rakamlar olduğu kadar, genel rakamlar da verebilir.* Günümüzdeki modern edebiyatta olduğu gibi, eski edebiyatta da yuvarlak rakamlar verilmekteydi. Kutsal Kitap da, bu linguistik geleneği içermektedir.

Prensip 12#: *Kutsal Kitap'ın farklı edebi araçlar kullandığına dikkat edilmelidir.* Genellikle, bir terimin mecazi anlamda mı, yoksa gerçek anlamında mı anlaşılması gerektiğini, o terimin bağlamı ortaya koyacaktır.

Prensip 13#: *Kopyalamadaki bir hata, orijinalde de aynı hatanın olduğu anlamına gelmez.* İlâhiyatçılar, Kutsal Kitap'ın kusursuzluğundan bahsederken, onların kastettikleri şey şuydu; metinler, yazarlarının kendi imzalarının olduğu orijinal metinlerdir, kopyalar ya da kopyaların kopyaları değil.

Prensip 14#: *Genel ifadeler, evrensel vaatler olmak mecburiyetinde değildir.* Tenkitçiler, genel ifadelerin her durumu kapsadığı sonucuna çok çabuk inanmaktadırlar. Genel gerçekleri sunan ayetlere sarılırlar ve bazı istisnâî durumları tespit edip, kıvanç ile bunları işaret ederler. Bu şekilde yaklaşmakla, bu tip ifadelerin amacının, sadece genelleme yapmak olduklarını unuturlar.

Özdeyişler kitabı buna güzel bir örnektir. Özdeyişler, doğası gereği, evrensel teminatlar değil, genel öğütler sunmaktadırlar. Bunlar hayat ile ilgili olan ve istisnâî durumları da içinde barındıran kurallardır. Buna uygun bir durum Özdeyişler 16:7'de mevcuttur. Bu parçada, “RAB kişinin yaşayışından hoşnutsa, Düşmanlarını bile onunla barıştırır” diye bir ifade vardır. Bu parçanın, açıkça evrensel bir gerçek sunmak gibi niyeti yoktur.

Pavlus, Rab'bin gözünde hoşnut bir yaşam sürmekteydi, ancak düşmanları onu yine de taşladılar (Elç. 14:19). İsa, Tanrı'yı hoşnut etti, ama düşmanları O'nu çarmıha gerdiler! Bununla birlikte, genel olan bir gerçek ise, Tanrı'yı hoşnut edecek davranışlarda bulunanların, sık sık düşmanları yanına çektiğidir. Pavlus'un, İsa'nın nasıl yanına çekildiğine bir bakın!

Prensip 15#: *Bir sonraki esinleme, bir öncekinden daha geçerlidir.* Kutsal Kitap, gelişmeci bir yapıya sahip esinlemelerle doludur. Çünkü Tanrı, ne her şeyi bir anda açıkladı, ne de her çağ için aynı ortamları sundu. Bundan dolayı, bir sonra gelen esinleme, bir önceki ifadeden daha geçerlidir. Kutsal Kitap tenkitçileri, bazen esinlemelerdeki değişiklikleri, bir hata olarak yorumlamaktadırlar.

Örneğin; bir ebeveynin çocuğuna, kaşık kullanana kadar, elle yemek yemesine izin vermesi bir çelişki değildir. Aynı ebeveynin çocuğuna, ileri yaşlarda, sebze yerken, kaşık yerine çatal kullanmasını söylemesi de, kendi kendine çelişmez. Bu bir gelişimci esinlemedir ve her buyruk, o anki koşullara uygun olarak verilmiştir.

Musa'nın şeriatının hüküm sürdüğü çağlarda Tanrı, insanlara günahlarının karşılığında hayvan kurban etmelerini buyurmuştu. Ancak İsa, dünyanın günahı için kendisini mükemmel bir kurban olarak sunduğundan beri, bu Eski Antlaşma buyruğu geçerli değildir (İbr. 10:11-14). Aynı şekilde Tanrı, insanları yarattığı zaman onlara sadece meyve ve sebze yemelerini emretmişti (Yar. 9:3). Ot oburluktan et oburluğa geçiş, gelişimci esinlemeye bir örnektir ve bir çelişki değildir. Aslında, bütün bu birbirini takip eden esinlemeler, Tanrı'nın büyük kurtuluş plânı için değişik zamanlardaki, değişik yerlerdeki, değişik insanlar için verdiği emirlerdi.

Kutsal Kitap'ı ciddiye alan bir birey, açıklayamadığı kısımlar için, Mark Twain'in Kutsal Kitap'ta kendisini en fazla rahatsız eden kısımların, anlamadıkları değil, anladıkları olduğu sözlerine katılabilir. (Geisler ve Howe, WCA, 15-26)

Ortakdaki sorunlu parçaları birbiri ardına elden geçirip, Kutsal Kitap ile linguistik, arkeoloji ya da bilim arasındaki iddia edilen tezatları inceledikten sonra, antik zamanlardan günümüze kadar, insanlar tarafından ortaya atılan bütün Kutsal Kitap'ın metni hakkındaki sorunların, ya Kutsal Kitap'ın kendi metni ya da objektif arkeolojik bilgiler tarafından tamamen tatmin edici bir şekilde açıklığa kavuşturulduğunu keşfetmek, ayetlere olan şahsi güvenimi tekrar tekrar doğrulamış ve güçlendirmiştir.

– DR. GLEASON ARCHER

3B. Yazar, Temel Kaynaklardan Faydalanmış mıdır?

Yeni Antlaşma'nın yazarları, olaylara tanıklık etmişler ya da ilk elden bilgileri aktarmışlardır. Yeni Antlaşma'nın kitaplarında, aşağıdaki iddialara rastlamaktayız:

Luka 1:1-3 : “Sayın Teofilos, Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişmiştir. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olanlar bunları bize iletmışlerdir. Ben de tüm bu olayları ta başından özenle araştırmış biri olarak bunları sana sırasıyla yazmayı uygun gördüm.”

2. Petrus 1:16 : “Rabbimiz İsa Mesih'in kudretini ve gelişini size bildirirken uyurma masallara başvurmamak. O'nun görkemini kendi gözlerimizle gördük.”

1. Yuhanna 1:3 : “Evet, sizin de bizlerle paydaşlığınız olsun diye gördüğümüzü ve işittiğimizi size ilân ediyoruz. Bizim paydaşlığımız da Baba'yla ve O'nun Oğlu İsa Mesih'ledir.”

Elçilerin İşleri 2:22 : “Ey İsraililer, şu sözleri dinleyin: bildiğiniz gibi Nasıra'lı İsa, Tanrı'nın, kendisi aracılığıyla aranızda yaptığı mucizeler, harikalar ve belirtilerle kimliği kanıtlanmış bir kişidir.”

Yuhanna 19:35 : “Bunu gören adam tanıklık etmiştir ve tanıklığı doğrudur. Doğruyu söylediğini bilir. Siz de iman edesiniz diye tanıklık etmiştir.”

Luka 3:1 : “Sezar Tiberyus'un egemenliğinin on beşinci yılıydı. Yahudiye'de Pontius Pilatus'un valiliği sürüyordu. Celile'de Hirodes, İtüreya ve Trahonitis bölgesinde Hirodes'in kardeşi Filipus, Abilini'de de Lisanyas yönetimin başındaydı.”

Elçilerin İşleri 26:24-26 : “Pavlus bu şekilde savunmasını sürdürürken Festus yüksek sesle, ‘Pavlus, sen çıldırmışsın! Çok okumak seni delirtiyor!’ dedi. Pavlus, ‘Sayın Festus’ dedi, ‘ben çıldırmış değilim. Gerçek ve akla uygun sözler söylüyorum. Kral bu konularda bilgili olduğu için kendisiyle çekinmeden konuşuyorum. Bu olaylardan hiçbirinin onun dikkatinden kaçmadığı kanısındayım. Çünkü bunlar ücra bir köşede yapılmış işler değildir.’”

Yeni Antlaşma'nın temel kaynakları hakkında, Manchester Üniversitesinde, Kutsal Kitap Eleştirmenliği ve Eksegesiz bölümünün Rylands'daki eski profesörlerinden F.F. Bruce, şunları söylemiştir:

Müjde'nin en eski vaizleri, ilk elden tanıklığın değerini biliyorlardı ve tekrar tekrar bunu vurguluyorlardı. Sürekli ve kendilerinden bir şekilde, "Biz bu olayların tanıklarıyız" ifadesinde bulunuyorlardı. Bazı yazarların düşüncelerinin aksine, o eski yıllarda, etrafta neler olup olmadığını hatırlayan havariler dolaşmaktaydı ve bir yazarın İsa'nın sözlerini ve işlerini uydurması, hiçbir şekilde kolay bir şey değildi.

Eski vaizlerin başvurduğu tanıkların hepsi de dostça tanıklar değildi, İsa'nın ölümü ve hizmeti hakkında temel gerçekler hakkında bilgi sahibi ama, daha az istekli olan tanıklarda mevcuttu. Havarilerin hatalı olmak gibi bir riski üstlenme olasılıkları yoktu (gerçeklerin istekleri doğrultusunda kullanılması hariç), çünkü bu hatalar, onları ortaya çıkarmak için can atan birçok birey tarafından anında teşhir edilirdi. Tüm bunların yanı sıra, orijinal elçisel vaizcilikteki güçlü noktalardan bir tanesi, hitap ettikleri kişilerin bilgilerine duyulan güven ve buna yapılan referanslardı; sadece "Biz bu olayların tanıklarıyız" denmemiş, "bildiğiniz gibi" (Elç. 2:22) ifadesi de kullanılmıştır. Dinleyiciler arasında, söylenenleri daha doğru bir şekilde düzelterek, düşman tanıkların varlığının olasılığı mevcut iken, herhangi bir materyalde, gerçeklerden uzaklaşma eğilimi olabilir miydi? (Bruce, NTD, 33,44-46)

Ancak bir birey, "Yapma ya Josh, bu sadece yazarların iddiası. Olaydan bir ya da birkaç yüzyıl sonra yazan sahtekâr bir yazar her şeyi iddia edebilir" gibi bir ifadeyle çekismeye devam edebilir.

Gerçek olan şudur; Yeni Antlaşma'nın kitapları, anlatılan olaylardan bir ya da birkaç yüzyıl sonra değil, aksine olaylara şahsen karışmış kişiler hayatta iken yazılmıştır. Bundan dolayı, çağımızın araştırmacıları tarafından Yeni Antlaşma, birinci yüzyıldan kalma, yetkin bir temel kaynak olarak kabul edilmelidir. (Montgomery, HC, 34,35)

Aşağıda sunulmakta olan grafik, şu kaynaklardan oluşturulmuştur: Howard Clark Kee tarafında tercüme edilmiş olan Werner Georg Kümmel'in *Introduction to the New Testament*, Abingdon Press, 1973 ; Everett Harrison'un *Introduction to the New Testament*, William B. Eerdmans Publishing Co., 1971; D. Edmond Hiebert'in *Introduction to the New Testament*, Cilt II, Moody Press, 1977; T.W. Manson ve F.C. Baur'un yazıları ve konferansları.

MUHAFAZAKÂR TARİHLEME

(bazı durumlarda (ör: Matta) bu tarihlendirme yeterince muhafazakâr bulunmamaktadır)

Pavlus'un Mektupları	M.S. 50-66	(Hiebert)
Matta	M.S. 70-80	(Harrison)
Markos	M.S. 50-60 M.S. 58-65	(Harnak) (T.W. Manson)
Luka	M.S. 60'ların başı	(Harrison)
Yuhanna	M.S. 80-100	(Harrison)

LİBERALTARİHLEME

(bazı durumlarda tarihinin ispatlanmasının imkânsız olduğu kabul edilmiş (ör: Yuhanna), diğerlerinde ise verilen tarihler, çağımızın yazarları tarafından ender olarak kabul edilmektedir.)

Pavlus'un Mektupları	M.S. 50-100	(Kümmel)
Matta	M.S. 80-100	(Kümmel)
Markos	M.S. 70	(Kümmel)
Luka	M.S. 70-90	(Kümmel)
Yuhanna	M.S. 170 M.S. 90-100	(Baur) (Kümmel)

Dünyanın önde gelen Kutsal Kitap arkeologlarından, William Foxwell Albright, “Üzerini vurgulayarak şunu ifade edebiliriz; Yeni Antlaşma’da yer alan herhangi bir kitabının yazılım tarihinin M.S. 80 yılından daha sonra olduğuna inanmak için, herhangi bir geçerli delil kalmamıştır ki bu tarih, günümüzün radikal Yeni Antlaşma tenkitçilerinin verdiği rakam olan M.S. 130 ve 150 yılları arasından, tam iki jenerasyon öncedir” demiştir. (Albright, RDBL, 136)

Kendisi bu iddiasını 18 Ocak 1963 senesinde, *Christianity Today* için tekrarlamıştır: “Şahsi fikrime göre, Yeni Antlaşma’nın bütün kitapları, vaftiz olmuş bir Yahudi tarafından birinci yüzyılın içinde, M.S. 40 ile 80 yılları arasında yazılmıştır. (Büyük bir olasılıkla M.S. 50 ilâ 75 arasındaki bir zaman diliminde).”

Albright birikimleri sonunda şu sonuca ulaşmıştır: “Kumran keşiflerine şükürler olsun ki, Yeni Antlaşma, ne olduğu konusundaki eskiden inanılan; İsa’nın ve O’nun takipçilerinin MS. 25 ile MS. 80 arasındaki öğretişleri olduğu ispatlanmıştır.” (Albright, FSAC, 23)

Birçok liberal araştırmacı, Yeni Antlaşma’nın yazılım tarihi için, daha erken tarihleri göz önüne almaya mecbur kalmışlardır. Muhafazakârlıkla alâkası olmayan Dr. John A.T. Robinson, depremler yaratan *Redating the New Testament* (Yeni Antlaşma’yı Tekrar Tarihlendirme) isimli kitabında, bu konuda şaşırtıcı bir sonuca ulaşmıştır. Araştırmaları sonucu, bütün Yeni Antlaşma’nın M.S. 70 yılında Yerusâlim’in düşüşünden daha önce yazılmış olduğu kanaatine varmıştır. (Robinson, RTN)

3A. YENİ ANTLAŞMA’NIN GÜVENİLİRLİĞİNİ SINAMAK İÇİN YAPILAN HARİCİ KANIT TESTİ

“Diğer tarihi materyaller, metinlerin kendisi tarafından sunulan içsel tanıklıklarını reddediyor ya da onaylıyorlar mı?” (Montgomery, HC, 31) Başka bir deyişle, analizi yapılmış olan bir metnin kesinliğini, güvenilirliğini ve orijinallliğini kanıtlayan başka ne gibi kaynaklar vardır?

1B. Kutsal Kitap Dışındaki Eski Hristiyan Yazarların Destekleyici Tanıklıkları

Eusebiyus, Ecclesiastical History III.39, isimli eserinde, Hiropolis’in piskoposu (M.S. 130) Papiyus’un, “İhtiyarın” (havari Yuhanna) sözlerini kaydettiği yazılarını muhafaza etmektedir.

İhtiyar (havari Yuhanna) şunu da söylerdi: “Markos, Petrus’un tercümanı olarak, Petrus’un, düzgün bir sırada olmasa bile, İsa’nın söylediğini ya da yaptığını, ifade ettiği her şeyi titiz bir şekilde kaleme almıştı. Kendisi Rab’bin yanında değildi, ama O’nun öğretişlerini bilen Petrus’la beraberdi. Markos, Petrus’un ilettiklerini yazarken hiçbir hata yapmadı; çünkü duyduklarını en ince ayrıntısına kadar, en ince titizlikle yazıyor ve hatalı bir tümce kullanmamak için çok dikkatli davranıyordu.”

Papiyus, aynı zamanda İncil’in Matta bölümü hakkında yorumlarda da bulunmuştur: “Matta, nasihatleri İbrani lisanında (Aramice) kaydetmiştir.”

Havari Yuhanna’nın öğrencisi olan ve M.S. 156 yılında, tam seksen altı yıllık bir iman hizmetinden sonra şehit edilen İzmir piskoposu Polikarp’ın öğrencisi ve Lyon piskoposu *Irenayus* (M.S. 180) şöyle yazmıştır: “Müjde’nin üzerine oturduğu temeller o kadar sağlamdır ki, bu öğretişlere karşı çıkanlar bile, bu metinlere şahitlik yapmakta ve kendi doktrinlerini kurmaya çalışırken bile ilk olarak bu metinlere başvurumaktadırlar.” (*Against Heresies III*)

İncil’in ilk dört kitabı, Hristiyanlık dünyasında tamamen kabul edilmiştir. *Irenayus*, aynen bir pusulanın dört ana yönünün baz alınması gibi, bu dört kitabı tanınmış ve onaylanmış gerçekler bütünü olarak görmüş ve onlara başvurmuştur.

Yaşadığımız dünya enlemler ve boylamlarla dört ana parçaya bölünmüştür ve rüzgârın evrensel kabul edilmiş dört ana yönü vardır. Kilise, dünyanın dört bir yanına yayılmıştır ve Müjde, Kilisenin ve yaşam nefesinin temeli ve sütunlarıdır. Bu yüzden dört adet tanıklık olması çok doğaldır, her biri bu kiliseyi ayakta tutan köşe sütunları olarak, sonsuz hayatı üflemede ve insanların içindeki yeni yaşamı alevlendirmektedirler. Bu nedenle, Söz'ün; her şeyin mimarı, meleklerin üzerine duran ve her şeyi bir araya getiren, insanlara açıklanmış olan, bize; Müjde'yi tek bir Ruh'un bir arada tuttuğu dört katlı bir bina olarak sunan olduğunu ilân eder.

Pavlus ve Petrus, Müjde'yi Roma'da vaaz edip, oradaki kilisenin temellerini atarlarken, Matta, Müjde'sini İbraniler (Yahudiler) arasında, onların lisanında yaymıştır. Onların ölümleri nedeniyle ayrılışlarından sonra (geleneksel öğretiyi kuvvetle bu tarihin Nero'nun 64 yılındaki zulümlerine denk geldiğini belirtir), Petrus'un öğrencisi ve tercümanı olan Markos, Petrus'un öğretişlerinin özünü kaleme alarak bizlere ulaştırmıştır. Pavlus'un takipçisi Luka, öğretmeni tarafından vaaz edilen Müjde'yi kitap haline getirmiştir. Arkasından, Rab'bin öğrencisi, O'nun göğsüne başını yaslamış (bu cümleler Yuhanna 13:25'e ve 21:20'ye yapılmış referanslardır) olan Yuhanna, Asya'da Efes'te yaşamakta iken Müjde'sini kaleme almıştır. (Irenaeus, AH)

*Seksen altı yıldır O'na hizmet etmekteyim ve O bana hiçbir kötülük yapmadı.
Beni kurtaran Kralım hakkında nasıl kötü konuşabilirim?*

– POLİKARP (YUHANNA'NIN ÖĞRENCİSİ) 86 YAŞINDA
İMANINDAN DOLAYI YAKILMADAN HEMEN ÖNCE SÖYLEDİĞİ SÖZLER

Romalı Klement (c. M.S. 95): Kutsal Yazılar'ı güvenilir ve orijinal kaynaklar olarak kullanmıştır.

İgnatius (M.S. 70-110): Antakya piskoposu idi ve o da, İsa Mesih'e olan imanından dolayı şehit edildi. Yuhanna'nın öğrencisi olan Polikarp'ın öğrencisi idi ve bütün havarileri tanımaktaydı. (Liplady, TIB, 209)

Elgin Moyer, Who Was Who in Church History? (Kilise tarihinde kim kimdir?) isimli eserinde, İgnatius'un sözlerini bizlere iletmektedir: “Kendisinin şu ifadelerde bulunduğu bilinmektedir; tüm dünyayı yönetmektense, İsa için ölmeyi tercih ederim, beni iblislerin elerine bırakın ki, ben onların sayesinde Rab'bimin paydaşı olayım. Kendisinin, Roma'da kolezyumda vahşi hayvanlara atıldığı ve mektuplarını Antakya'dan şehit edildiği mekâna yolculuk esnasında yazıldığı bilinmektedir.” (Moyer, WWWCH, 209)

İgnatius'un, Kutsal Yazılar'ın doğruluğuna olan inancını, Kutsal Kitap'ın kesinliği üzerine inşa ettiği imanından anlıyoruz. Kutsal Yazılar'ın güvenilirliğini destekleyecek çok sayıda metne ve tanığa sahip idi.

Polikarp, (M.S. 70-156) Yuhanna'nın öğrencisi idi, İsa'ya ve Kutsal Kitap'a olan amansız adanmışlığından dolayı, seksen altı yaşında şahadet şerbetinden içti. Polikarp'ın ölümü, onun Kutsal Yazılar'ın doğruluğuna olan güveninin açık bir ifadesidir. “155 yılları civarında, Antoniyus Piyus'un yönetimi sırasında, İzmir'de halkın önünde idam cezası uygulanıyordu ve kilisenin birkaç üyesi şehit edildikten sonra, kilisenin lideri olarak o tek başına öne çıkartılıp, kendisine idam cezası verildi. İmanından dönme ve yaşama fırsatı kendisine sunulduğu zaman, şu sözlerle karşılık verdi: ‘Seksen altı yıldır O'na hizmet

etmekteyim ve O bana hiçbir kötülük yapmadı. Beni kurtaran Kral'ım hakkında nasıl kötü konuşabilirim?' Karşılığında, imanından dolayı şehit edilen bir kahraman olarak, hemen yakılarak idam edildi." (Moyer, WWCH, 337) Polikarp'ın, inandıklarının gerçekliğini onaylayacak birçok tanık ile bağlantısı vardı.

Tatyan, (c. M.S. 170) Diatessaron'u oluşturarak, Kutsal Yazılar'ı düzenlemiş ve "İncil'in ilk dört kitabının uyumunu" oluşturmuştur.

2B. Yeni Antlaşma Tarihinin, Geçmiş Hristiyan Olmayan Kaynaklardan Kanıtlanması

Kutsal Kitap'ı olumsuz olarak eleştiren kişiler, Yeni Antlaşma metnlerinin, İsa'nın havarileri ya da daha sonraki Hristiyanlar tarafından yazılmış oldukları için, güvenilir olduğu iddiasında ve suçlamasında bulunurlar. Hristiyan olmayan kaynaklarda ne İsa, ne de Yeni Antlaşma olayları hakkında bir tanıklık olmadığını ifade ederler. Bu hem asılsız bir iddia, hem de Geisler'in belirttiği gibidir:

Yazıların taraflı olduğu konusundaki itirazlar açık, ancak hatalı bir ima olan; tanıkların tanıklığı, bahsettikleri kişinin yakını olmaları durumunda güvenilir olmadıklarını içermektedir. Bu çok açık bir hatadır. Yahudi katliamından kurtulup bu olayı dünyaya duyuranlar, olaylara çok yakın kişilerdi.

Aslında, olan bitenleri en iyi şekilde bilebilme özelliğini bu insanlara kazandıran durum da budur. Bu insanlar oradaydılar ve bu olaylar onların başına gelmiştir. Vahşi bir saldırıdan sağ kurtulmuş bir kişinin mahkemede verdiği tanıklık da, bu duruma başka bir örnektir. Aynı prensip, II. Dünya Savaşında, Normandiya çıkartmasına katılanlar ya da Vietnam savaşında, Kuzey Vietnam ordusunun, Tet bölgesindeki çirkin saldırısına maruz kalanlar için de geçerlidir. Yeni Antlaşma tanıkları, anlattıkları olaylara yakın olmalarından dolayı, diskalifiye edilemezler.

Geisler, şöyle devam etmektedir:

Farz edelim ki, bir cinayetin dört adet tanığı vardı. Bir de cinayet işlendikten hemen sonra olay mahalline gelen ve cesedi kendi gözleri ile gören beşinci kişi olsun. Bir başka kişi ise, bu cinayetle ilgili ikinci elden bir rapor etmiş olsun. Mahkemede, savunma avukatının iddiası şudur: "Dört tanık haricinde bu dava zayıf bir davadır ve suçlamalar, delil yetersizliğinden dolayı geri alınmalıdır." Genel bakış açısına göre, bu avukatın ortaya bir yem atmasından ve hakim ve jüri üyelerini en güçlü delillerden uzaklaştırmaktan ve en güçsüz delillerle kafalarını karıştırma çabasından başka bir şey değildir. Bunu yaparken sunduğu sebep ise, tamamen hatalı bir bakış açısıdır. Yeni Antlaşma tanıkları, İsa'nın anlattıklarının hem tanıkları hem de çağdaşları olan tek tanıklar olduklarına göre, Hristiyan olmayan laik kaynakları dikkate almak yanlış bir mantıktır. Her şeye rağmen, İsa için destekleyici kanıtların, Yeni Antlaşma dışından da elde edilebileceğini göstermek öğreticidir. (Geisler, BECA, 381)

Verilen referanslar, Bill Wilson ile beraber yazdığım isimli kitapta, daha detaylı bir şekilde paylaşılmaktadır. (McDowell, HWAU)

1C. Takitus

İlk yüzyılda yaşamış olan Romalı Takitus, antik dünyanın en doğru kabul edilen tarihçilerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Bazı kişilerin İmparator Nero'yu suçladıkları Roma'daki büyük yangın hakkındaki kayıtları şöyledir:

Sonuç olarak, kendisi hakkında yazılacak bir rapordan kurtulabilmek için Nero, suçlamaları zorla kabul ettirmek amacı ile en usta işkencelerini, halk tarafından Hristiyanlar olarak isimlendirilen ve iğrençlikleri yüzünden herkes tarafından nefret edilen bu sınıf üzerinde hızlandırdı. Bu ismin kaynağı, Tiberyus'un yönetimi esnasında, bizim vekillerimizden olan Pontius Pilatus'un ellerinde en büyük cezayı çekmiş olan Christus isimli şahıstır. O an için engellenmiş bile olsa, uğursuz bir söylenti yüzünden sadece, her türlü kötülüğün ilk kaynağı olan Yahuda'da değil, aynı zamanda bütün dünyanın her tarafındaki gizli ve utanç verici şeylerin merkezini bulduğu ve popüler olduğu Roma'da da yayılmaya başlamıştır. (Tacitus, A, 15.44)

Burada Takitus'un bahsettiği "uğursuz söylenti", İsa'nın yeniden dirilmesinden başka bir şey değildir. Burada belirtilenlerin hepsi, aşağıda bahsedilecek olan Suetoniyus içinde geçerlidir.

2C. Suetoniyus

Suetoniyus, M.S. 117-138 yılları arasında hüküm sürmüş olan İmparator Hadrian'ın baş sekreteriydi. Elçilerin İşleri 18:2'de iletilmiş olan, Klavdiyus'un M.S. 49 senesinde bütün Yahudilerin (Akvila ile Priskila da bu gruba dahildir), Roma'yı terk etmesi yolundaki buyruğunu onaylar. Bu konudaki iki referans çok önemlidir:

"Yahudiler, Chrestus'un öğretisinin yayılmasından dolayı, sürekli bir şekilde huzursuzluk çıkarttıkları için, Roma'dan kovuldular." (Suetonius, *Life of Claudius*, 25.4)

Roma'daki büyük yangının kötü sonuçlarından bahseden Suetoniyus, şunları söylemiştir: "Tüm suçlamalar tuhaf ve zararlı bir batıl inancın müptelâsı olmuş olan Hristiyan isimli bir grup, insanların üzerine yüklenmişti." (Suetonius, *Life of Nero*, 16)

Suetoniyus, bu yazıları olayların gerçekleşmesinden yaklaşık yetmiş beş sene sonra yazdığı için, Yahudilerin huzursuzluk çıkartmasına sebep olan kişinin isminin Chrestus mu yoksa Christus adına mı bu huzursuzluğun çıktığını bilecek durumda değildi. Büyük bir olasılıkla değindiği huzursuzluğun sebebi, Yahudilerin arasında İsa'nın kişiliği adına çıkan tartışmalardır.

3C. Josefus

Josefus (c. M.S. 37-c. M.S. 100), aile kuşağı din görevlisi olan bir Ferisi ve Roma otoritesi altında çalıştığı için, kayıtları ile Romalıları rahatsız etmemeye özen göstermiş olan Yahudi bir tarihçidir. Kendi otobiyografisi hariç, iki önemli eser olan *Jewish Wars* (Yahudi Savaşları) (M.S. 77-78) ve *Antiquities of the Jews* (Yahudilerin Eski Eserleri) (c. M.S. 94) kitaplarını kaleme almıştır. Aynı zamanda, daha küçük bir eser olan *Against Apion*'u da Josefus yazmıştır. Hem Eski Antlaşma'nın, hem de Yeni Antlaşma'nın tarihsel doğası bazında doğruluğunu kısmen ya da genel olarak onaylayan birçok ifadede bulunmuştur.

1D. Kanon'a Tanıklıklar

Josefus, Apokrifâ'yı (Eski Antlaşma'ya ait olup, İbranice metinleri bulunmadığı için, herkes tarafından Kutsal Kitap'ın metnine dahil edilmeyen ve Katolik kilisesi tarafından mukaddes kabul edilen bir takım kitaplar) sağlamlaştıran ve Eski Antlaşma'nın kanonu hakkında, Roma Katolik Kilisesinin aksine, Protestan görüşünü destekleyen bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda, Protestanlarca kullanılan Eski Antlaşma'nın otuz dokuz kitabı ile tamamen aynı olan, Eski Antlaşma kitaplarının isimlerini listelemiştir. Bu otuz dokuz kitabı, İbrani alfabesindeki harf sayısı ile uyumlu bir hale getirebilmek için yirmi iki ciltte toplamıştır:

“Elimizdeki kitaplar, birbiri ile uyum içerisinde olmayan, çelişkili rakamlarda veya sayılması imkânsız adetlerde değildir (Yunanlılarınkilerden farklı olarak). Hepsi, geçmiş olayları nakleden topu topu yirmi iki kitaptır; hepsinin ilâhi olduğuna inanılmaktadır ve bunlardan beş tanesi şeriatı içeren Musa’nın kitaplarıdır...Musa’dan sonra gelen peygamberler, kendi zamanında olan olayları on üç kitapta kaleme almışlardır. Elde kalan dört kitap ise, Tanrı’ya sunulmuş ilâhileri ve insan hayatının idaresi için gerekli olan temel prensipleri içermektedir.” (Josefus, AA, 1.8)

Josefys’un M.Ö. altıncı yüzyıl yazarlarından olan peygamber Daniel’i referans göstermesi (Josefus, AJ, 10-12), Geisler’in ifade ettiği gibi, “Daniel’in, kendi çağından sonraki zaman için sunduğu tarihi akış ile ilgili şaşırtıcı kehanetlerinin doğaüstü olan doğasını” doğrular. “Musa ilgili bölümlerde ya da Özdeyişler, Zebur, Derlemeci ve Süleyman’ın Ezgilerini içeren, Rab’be ilâhilerde yer almayan Daniel’i, Talmud’dan farklı olarak Josefus, açık bir şekilde peygamberler listesine almıştır. Bu Daniel’in yazılarının tarihinin, erken bir tarih olduğunun onaylanmasından da faydalı olmaktadır.” (Geisler, BECA, 254)

2D. Yeni Antlaşma’ya Dair Tanıklıklar

1E. İsa’nın Kardeşi Yakup. Josefus, İsa’dan, şehit edilmiş olan Yakup’un kardeşi olarak bahsetmektedir. Yüksek Rahip Ananias’a başvurarak şunları yazmıştır: “...hakimlerin Sanhedrin* (Eski Musevi meclisi)’ini topladı ve onların önüne Mesih diye adlandırılan İsa’nın kardeşi Yakup’u ve birkaç arkadaşını getirdi. Onların kanun çiğneyen kişiler olduğuna dair bir suçlama sunduktan sonra, onların taşlanarak öldürülmesi hükmünü getirtti.” (Josefus, AJ, 20.9.1)

Bu metnin yazılma tarihi M.S. 93’dür ve İsa’nın 1. yüzyılda yaşamış olan gerçek bir kişi olduğunun, kendisine Mesih denildiğinin, Yüksek Rahip Albinus’un ve Sanhedrin’in kararı ile şehit edilen Yakup isminde bir kardeşi olduğunun ispatıdır.

2E. Vaftizci Yahya.

Josefus, aynı zamanda İsa’nın habercisi olan Vaftizci Yahya’nın varlığını ve şehit edilmesini onaylamıştır. (Ant. XVIII.5.2) Bu parçanın yazılış üslûbuna baktığımız zaman, Hristiyanlığın içsel gerçekleri hakkında herhangi bir şüphe duymamız için geçerli bir sebep kalmamaktadır.

“Şimdi bazı Yahudiler, Herod’un ordusunun bozguna uğramasını, Herod tarafından katledilen ve vaftizci olarak adlandırılan; iyi bir insan olan, Yahudilere ahlâklı olmayı, birbirlerine karşı adaletli olmayı, dindarlığı ve vaftiz olmayı vaaz eden, Yahya’ya yaptıklarının bir sonucu olarak, Tanrı’nın bir işi ve adaleti olarak görmeye başladılar.” (Josefus, AJ, 18.5.2) Josefus’un Vaftizci Yahya ile ilgili kayıtlarıyla, Kutsal Kitap’ın ilettikleri arasındaki farklar; Josefus’un, vaftizin günahların bağışlanması için olmadığı, Kutsal Kitap’ın ise olduğunu belirtmesi (Markos 1:4) ve Yahya’nın öldürülme sebebinin, Herod ile Herodias’ın evliliğini kınamasından dolayı değil, politik sebeplerden olduğunu belirtmesidir. Bruce’unda işaret ettiği gibi, Herod’un, Yahya’yı hapsederek bir taşla iki kuş vurmayı düşünmüş olması büyük bir olasılıktır. Vaftiz üzerindeki farklılık konusunda ise Bruce; Kutsal Kitap’ın ilettiklerinin, “dini-tarihi” bakış açısına daha yakın olması ve Josefus’un eserinden daha eski olmasından dolayı, daha geçerli olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Buna rağmen, Josefys’un genel hatlarına baktığımız zaman, Kutsal Kitap’ın kayıtlarını onaylayıcı olduklarını görmekteyiz. (Bruce, NTD, 107)

3E. İsa.

Tartışmalı bir metinde Josefus, İsa ve misyonu hakkında açık bilgiler sunmuştur:

Bir zamanlar, bilge bir insan olan İsa vardı; ki ona insan demek çok yerinde olmayabilir, çünkü Kendisi birçok mucizeyi gerçekleştirmiş ve gerçekleri hoşnutlukla öğretmiş olan birisidir. Bu kişi hem Yahudilerden hem de diğer uluslardan olan halklardan birçok kişiyi kendisine çekmiştir. O, Mesih idi ve Pilatus aramızdaki önemli din liderlerinin tavsiyeleri üzerine O'nu çarmıh cezasına hükmetti. Onu sevenler ilk başta onu terk etmediler, çünkü kutsal peygamberler bunu ve O'nun hakkındaki on binlerce mucizeyi önceden bildirdiği gibi, üçüncü günde onlara tekrar canlı olarak gözüktü. Onun arkasından, Hristiyan olarak adlandırılan bu cemaatin günümüzde hâlâ soyu tükenmemiştir. (Josefus, AJ, 18.3.3)

Bu parça Eusebiyus (c. M.S. 325) tarafından, orijinal el yazmalarına uygun bir şekilde, günümüzdeki lisana uygun şekli ile örnek olarak gösterilmiştir (*Ecclesiastical History*, 1.11).

Bu metnin bütününe orijinal el yazmaları elimizde mevcuttur. Buna rağmen, günümüzde hâlâ bu metnin değiştirildiği iddiaları ortaya atılmaktadır, bunun en büyük sebebi ise, Yahudi olan Josefyus'un, İsa'nın Mesihliğini onaylaması, peygamberliklerin yerine geldiğini belirtmesi, mucizevi işler gerçekleştirdiğini iletmesi ve hatta ölümden dirildiğini söylemesi akla çok yatkın gelmemektedir. “Orijinal metinlerde, Josefus'un, İsa'nın Mesihliğini kabul etmediği ve bunu da ilân etmediği” yazıldığı halde bile. (*Contre Celsus* 2.47; 2.13; Bruce, NTD, 108)

F. F. Bruce'un iddiasına göre; “ki ona insan demek çok yerinde olmayabilir” cümlesinden yola çıkarak, Josefus'un aslında Hristiyan inancındaki İsa'nın, Tanrı'nın oğlu olması ile dalga geçmiş ve sarkastik (alaycı) edebi üslûbunu kullanarak küstahça bir metin yazmıştır. (Bruce, NTD, 109)

Bazı aydınlar ise, metnin orijinal mesajının korunarak ve Josefus'un, İsa'yı Mesih'i olarak kabul ettiği imasından kurtarılabilecek şekilde değiştirilmesini önermişlerdir. (bakınız Bruce, NTD, 110-111)

Dördüncü yüzyıldan kalma (onuncu yüzyılda keşfedilmiştir) Arapça bir el yazması gerçek niyeti ortaya koymaktadır:

Bir zamanlar, İsa adında bilge bir insan vardı. Onun öğretileri iyi idi ve kendisi bilge bir kişi olarak tanınmıştı. Yahudilerden ve de diğer uluslardan olan halklardan birçok kişi onun öğrencisi olmuştur. Pilatus, onun çarmıha gerilip idam edilmesini emretti. O'nun öğrencisi olanlar, O'nun öğretilerini terk etmediler. Ve bu kişiler çarmıha gerilmesinden üç gün sonra, onlara tekrar canlı olarak gözüktüğünü bildirdiler. Belki de mucizeler gerçekleştirmiş olan peygamberlerin belirttiği gibi, O Mesih idi. (Bu metin, Kitap Al-Unwan Al-Mukallal Bi-Fadail Al-Hikma Al-Mutawwaj Bi-Anwa Al-Falsafa Al-Manduh Bi-Haqq Al-Marifa isimli Arapça el yazmasından alınmıştır.)

Josefus Hakkında Daha Kapsamlı Bir Çalışma İçin:

F. F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?*

L.H. Feldman, *Studies on Philo and Josephus*

Josephus, *Against Apion*

Josephus, *Antiquities of the Jews*

Josephus, *Jewish Wars*

S. Pines, *An Arabic Version of the Testimonium Flavianum and Its Implications.*

4C. Thallus

Thallus, yaklaşık M.S. 52 yıllarında yazmaya başlamıştır. Başka yazarların yaptığı ufak alıntıların orijinal metinleri elimizde olmasına rağmen, kendi eserlerinden hiçbirinin orijinal metni mevcut değildir. Bu yazarlardan bir tanesi olan Afrikalı Julius'un M. S. 221 yılından kalma bir eserinde; Thallus'dan, İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra ortaya çıkan karanlık hakkındaki bir tartışma ile ilgili bir alıntı vardır: "Bütün dünya üzerine çok ürkütücü bir karanlık peydahlandı, kayalar zelzele ile titremekte ve Yahuda ile birlikte birçok yörede birçok yer alt üst oldu. Thallus, *Tarih* adlı eserinin üçüncü cildinde bu olayı, kesinlikle bir güneş tutulması olarak adlandırmıştır." (Julius Africanus, *Chronography*, 18.1 Roberts, ANF)

Afrikalı, Thallus'un güneş tutulması olarak adlandırdığı bu karanlığı, Luka 23:44-45'deki İsa'nın çarmıha gerilmesi olayı ile beraber tanımlamıştır. Thallus'la güneş tutulması hakkında zıt görüşe sahip olmasının sebebi ise, güneş tutulmalarının dolunay zamanı gerçekleşmeyeceği ve kayıtlarda "İsa'nın öldüğü zaman paskalya dolunay dönemiymiş" diye bahsedilmesi idi.

5C. Genç Filini

Eski zamanlarda hükümet yetkililerinin sahip olduğu pozisyon, onlara halkın ulaşamadığı bilgilere ulaşma yetkisini sunmaktaydı. Genç Filini, Romalı bir yazar ve yöneticiydi. Filini, yaklaşık M.S. 112 yıllarında İmparator Trayan'a yazdığı bir mektupta, ilk Hristiyanların tapınma uygulamalarını şöyle tarif etmiştir:

Belirli bir günde, şafak vaktinden hemen önce toplanma âdetini geliştirmişlerdi. İsa'ya sanki bir tanrıymış gibi, değişik ayetlerden oluşan ilâhiler söylerler, dini bir ant içerek kendilerini iğrenç işlerden uzak tutmaya, dolandırıcılık, hırsızlık ya da zina yapmamaya, ağızlarından çıkan sözün arkasında durmaya, kendilerine duyulan güveni inkâr etmemeye ve imkânı olduğunda bu güvenin karşılığını vermeye adanmışlardı.

Bunun arkasından kısa bir süre için ara verip, bir yiyecekten paylaşmak için tekrar bir araya toplanırlardı. Ancak bu yiyecek en basit ve en masum cinsinden bir yiyecekti. (Genç Filini, L, 10:96)

Bu referans, eski zamanlarda da Hristiyanların İsa'ya Rab olarak tapındığını ve Elçilerin İşleri 2:42 ve 46'da belirtildiği gibi, hep beraber ekmek bölmeyi uyguladıklarına dair sağlam bir delil sunmaktadır.

6C. İmparator Trayan

Filini'nin mektubuna cevap olarak, İmparator Trayan, Hristiyanların cezalandırılması için aşağıdaki kılavuz bilgileri vermiştir: "Bu insanlar için hiçbir soruşturma yapmaya gerek yoktur, kınandıkları ve suçlu bulundukları zaman hemen cezalandırılmalıdırlar, ancak şöyle bir sınırlandırma vardır; eğer kişi kendisinin Hristiyan olduğunu reddederse ve olmadığına dair delil sunarsa (bu da, bizim tanrılarımıza tapmakla mümkündür) daha önce şüpheli olarak yakalanmış olsa bile, tövbe yoluyla affedilmiş olur." (Genç Filini, L, 10:97)

7C. Talmud

Talmud metinleri arasında, İsa'nın dönemi hakkında yazılan yazıların arasında en değerli olanları, *Tannaitik Dönem* olarak da bilinen, M.S. 70 ile 200 yılları arasında derlenmiş olanlardır. En önemli metin olarak ise, Sanhedrin 43a gösterilir: "Fısıh bayramının arifesinde Yesua asıldı. İdamın gerçekleşmesinden önce, kırk gün boyunca bir haberci dolaşıp, 'Taşlanmak üzere hüküm giydi, çünkü büyü yapıyordu ve İsrail'i havarilik ile ayartmaya kalktı. Onun lehinde bir şey söylemek isteyen varsa öne gelsin ve onun adına yalvarsın' diye çığırdı. Ancak onun lehinde hiçbir şey gelmeyince, o da Fısıh bayramının arifesinde asıldı!" (Babilli Talmud)

Bu metin ile Yeni Antlaşma'da yer alan idam edilme, idamın zamanı ve Yahudi din adamlarının İsa'yı öldürmek için olan niyeti gibi, detayların hepsi onaylanmış olmaktadır.

8C. Lusyan

Samos'lu Lusyan, Hristiyanlık ile ilgili alaycı yazılar yazmış olan ikinci yüzyıldan kalma bir Yunanlı yazardır.

Hristiyanlar, bu güne kadar bir insana tapınmaktadırlar – bu seçkin ve önemli kişi, alışılmamış törelerini tanıttıktan sonra, bunun bedeli olarak çarmıha gerilmiştir... Gördüğünüz gibi, bu yanlış yönlendirilmiş yaratıklar ilk olarak, ölümsüz oldukları ile başlarlar. Bu da onların arasında çok yaygın olan ölümü küçümsemeyi ve gönüllü olarak kendilerini feda etmelerini açıklamaktadır.

Ayrıca bunların kanunlarını belirleyen kişinin kendisi tarafından, bunların kafasına sokulmuş olan bu dine inandıkları andan itibaren aralarında oluşan kardeşlik, Yunan tanrılarını reddetme, çarmıha gerilmiş bilgeye tapınma ve onun kanunlarına göre yaşama gibi fikirler vardır. Tüm bunlara imanla inanmışlardır ve netice de bütün dünyasal mal ve mülklere benzer her şeyi ortak mal olarak görmeye başlamışlardır. (Lucian of Samosata, DP, 11-13)

İsa'yı çevreleyen tarihi olaylar hakkında önde gelen araştırmacılardan ve yazarlardan olan Dr. Gary Habermas, bu metinden en titiz şekilde elde edilerek onaylanmış gerçekleri sıralamıştır: "İsa'ya, Hristiyanlar tarafından tapılmaktaydı ... İsa, Filistin'de yeni öğretişler tanıtmıştır ... Bu öğretişler yüzünden çarmıha gerilmiştir ... bundan dolayı, dinlerini değiştirdikleri ve sahte tanrıları reddettikleri andan itibaren, bütün imanlılar kardeştir ... (aynı zamanda) bu öğretişler İsa'ya tapmayı ve O'nun kurallarına göre yaşamayı da kapsamaktaydı." (Habermas, HJ, 206-207)

Habermas, sözlerine şöyle devam etmiştir: "Hristiyanlar hakkında bize iletilenlere göre, kendilerini ölümsüz olarak görmekteler ve İsa'nın takipçileri idiler.... İsa'nın öğretişlerini iman ile kabul etmişlerdi ve bu imanlarının bir uygulaması olarak dünyasal servetlere önem vermiyorlardı." (Habermas, HJ, 206-207)

Dr. Geisler, Lusyan hakkında şu sonuca varmıştır: "Kilisenin en sesli tenkitçilerinden olmasına rağmen, Yeni Antlaşma dışında İsa ve eski Hristiyanlar hakkında en fazla bilgi sunan metinlerin yazarıdır." (Geisler, BECA, 383)

9C. Mara Bar-Serapiyon

Suriyeli olan, Mara Bar-Serapiyon, bu mektubu oğlu Serapiyon'a birinci yüzyılın sonu ile üçüncü yüzyılın başı arasında bir zamanda yazmıştır. Bu mektup açık bir şekilde İsa'ya tanıklık etmektedir:

Atinalılar, Sokrat'ı ölümle cezalandırmakla ne gibi bir kazanç sağladılar? Bu yaptıkları suçun cezası olarak, kıtlık ve hastalık ile yargılandılar. Samon'un adamları Pitogoras'ı yakmakla ne elde ettiler? Bir anda diyarları kum ile kaplanmadı mı? Yahudiler, bilge Krallarını idam

etmekle ne kazandılar peki? Krallıkları tam bu olaydan sonra yok edilmedi mi? Tanrı, adil bir şekilde bu üç kişinin intikamlarını almıştır: Atinalılar açlıktan ölümler, Samiler deniz tarafından yutulmuşlar, Yahudiler ise mahvolmuşlar, yörelerinden sürülmüşler ve dünyanın dört bir yanına dağılmış şekilde yaşamaktadırlar. Ne Sokrat sonsuza kadar yok olmuştur ne de Yahudilerin bilge Kralı. Sokrat, Hera'nın heykelinde yaşamaya devam etmektedir. Kral ise verdiği öğretilerde yaşamaktadır. (British Museum, Syriac ins, add. 14, 658; alıntı: Habermas, HJ, 200)

10C. Gerçeğin Müjdesi

İsa'nın zamanından hemen sonra, kilise ile gevşek bağlantısı olan birkaç Hristiyan olmayan bir grup belirmiştir. Bunların arasında en başarılı olanları ise Gnostiklerdir. Bu, ikinci yüzyıl kitabının yazarı Valentinus (A.D. 135-160). olduğu tahmin edilmektedir. İsa'nın tarihte gerçekten var olduğunu birkaç metinde belirtmiştir.

“O’nu duydukları ve gördükleri zaman, onlara sevgili Oğul’u beş duyuları ile hissetme şerefini verdi. Onlara Baba hakkında bilgiler sunmak için belirmişti... ve insan bedeninde görünmüştü.” (Robinson, NHL, 30:27-33; 31:4-6)

“İsa, çektiği elemeleri kabul ederken sabırlıydı, çünkü kendi ölümünün, birçoklarının hayatı için gerekli olduğunu biliyordu... bir ağaca çivilerle çakıldı; Baba'nın fermanını çarmıhta ilân etti... kendisini hayattan aşağıdaki ölüme çekti. Kendisini çürümüş bez parçaları ile sardırıken, hiç kimsenin ondan söküp alamayacağı sonsuzluğu kuşandı.” (Robinson, NHL, 20:11-14, 25-34)

11C. Pontius Pilatus'un İşleri

İsa'nın yaşamı ile ilgili olmak üzere elimizde, Hristiyan kaynaklı olmayan tanıklıklardan başka, isminden söz edilmiş olan bazı metinler var olsa da, bunlar günümüze kadar keşfedilememişlerdir.

Pontius Pilatus'un İşleri isimli resmi bir doküman elimizde mevcut bulunmasa da, hem Şehit Yustin (M.S. 150), hem de Tertulyan (M.S. 200) tarafından bu metinlerden bahsedilmiştir. Yustin, bu metinler hakkında şöyle yazmıştır:

“‘Ellerimi ve ayaklarımı deldiler’ ifadesi, O’nun ayaklarına ve ellerine çarmıhta çakılan çivileri işaret etmek için ortaya çıkmıştır. Çarmıha gerildikten sonra, O’nu çarmıha gerenler, O’nun kıyafetleri için aralarında kura çektiler ve elbisenin parçalarını paylaştılar. Ve bütün bunlar gerçekleşmiştir, bunları ‘Pontius Pilatus’un İşlerinde’ araştırabilirsiniz.” (Martyr, FA, 35) Yustin, aynı zamanda İsa'nın mucizelerinin de bu metinlerden okunabileceğinden bahsetmektedir. (Martyr, FA, 48)

ÖZET

Dr. Geisler şöyle bir özet sunmuştur:

İsa'nın hayatı için ana kaynaklarımız dört müjdedir. Buna rağmen, İncil’de sunulan bilgilere ek ve onaylayıcı nitelikte olan, dikkate değer Hristiyan olmayan kaynaklar da mevcuttur. Bu eserler, çoğunlukla birinci yüzyıl Yunan, Roma, Yahudi ve Samiriye kaynaklarıdır ve bize şu konularda bilgi sunmaktadırlar :

- (1) İsa, Nasıra’lı idi.
- (2) Bilge ve hikmetli bir yaşam sürdü.
- (3) Pontius Pilatus zamanında, Filistin’de Sezar Tiberyus yönetimi esnasında, Yahudilerin kralı kabul edilerek idam edildi.

- (4) Öğrencileri, O'nun ölümünden üç gün sonra tekrar dirildiğine inanmaktaydılar.
- (5) Düşmanları, O'nun doğaüstü yetenekleri olduğunu kabul ettiler, ki bunu 'büyücülük' olarak adlandırdılar.
- (6) O'nun küçük öğrenci topluluğu, kısa bir sürede hızlı bir büyüme gösterdi ve Roma'ya kadar yayıldı.
- (7) O'nun öğrencileri çok tanrılığı reddettiler, ahlâklı bir yaşam sürdürdüler ve İsa'ya, Tanrı olarak tapındılar.

Çizilen bu resim, İncil'de aktarılmış olan İsa ile ilgili anlatımları desteklemektedir. (Geisler, BECA, 384-385)

Dr. Habermas şu sonuca ulaşmıştır: “Antik çağın İncil dışındaki kaynakları şaşırtıcı bir şekilde, hem İsa'nın hayatı hem de eski Hristiyanlık hakkında bolca detaylı bilgi sunmaktadırlar.” Ve birçoklarının gözden kaçırdığı bir noktayı işaret etmektedir: “Farkına varmamız gereken çok önemli bir nokta da, İsa'nın hayatı hakkında birçok temel bilgiyi, sadece 'laik' kaynakları kullanarak elde edebileceğimizdir, ki bu kesinlikle çok önemli bir durumdur.” (Habermas, HI, 224)

F. F. Bruce şu açıklamayı getirmiştir: “Karşılaştırma yaptığımız zaman, bazı metinlerin, İsa'dan biraz bile olsa bahsedip de, günümüze kadar sağlam bir şekilde kalmış olması çok şaşırtıcıdır. (Şu an için Pavlus'un mektupları ve bazı Yeni Antlaşma metinlerini dahil etmiyorum.)” (Bruce, JCQ, 17)

Michael Wilkins ve I. P. Moreland, eğer elimizde hiçbir Hristiyan metni olmasaydı dahi, ne olacağı konusunda şu sonuca varmışlardır: “Yosefus, Talmud, Takitiyus ve Genç Filini gibi Hristiyan olmayan kaynaklardan şu sonuçları elde edebilecektik:

- (1) İsa, Yahudi bir öğretmendi;
- (2) Birçok insan, O'nun iyileştirme ve cin çıkarma gibi eylemlerde bulunduğu inanmışlardır;
- (3) Yahudi din önderleri tarafından reddedilmiştir;
- (4) Pontius Pilatus zamanında, Filistin'de Sezar Tiberyus yönetimi esnasında çarşıya gerilmiştir;
- (5) Utanç verici idamına karşın, O'nun hâlâ yaşadığına inanan öğrencileri Filistin'den ötelere yayılmışlar ve bunun bir sonucu olarak M.S. 64 yılında, bu inanca sahip kişilerden kalabalık gruplar Roma'ya kadar ulaşmışlardır;
- (6) İkinci yüzyılın başlarında şehirlerden ve taşradan her tür insan –erkek ve kadın, özgür ve köle– O'na Tanrı olarak tapınmışlardır.” (Wilkins, JUF, 222)

Daha Detaylı Çalışma İçin

J. N. D. Anderson, *Christianity: The Witness of History*
F. F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?*
F. F. Bruce, *Jesus and Christian Origins Outside the New Testament*
Eusebiyus, *Ecclesiastical History*, C. F. Cruse, trans.
Flavius Josephus, *Antiquities of the Jews*
Josh McDowell and Bill Wilson, *He Walked Among Us*
G. Habermas, *The Historical Jesus*, 9. bölüm
Lucian of Samosata, *The Works of Lucian of Samosata*
Origen, *Contra Celsus*
Pliny the Younger, *Letters*. W. Melmoth, trans.
A. Roberts and I. Donaldson, eds., *The Ante-Nicean Fathers*
Suetonius, *Life of Claudius*
Suetonius, *Life of Nero*

Luka, birinci sınıf bir tarihçidir; sadece ifade ettiği salt gerçeklerin güvenilir olduğunun kabul edilmesi yetmez... bu yazar 'en büyük tarihçiler' listesinde yer almalıdır. Luka'nın tarih kayıtları güvenilirliği bakımından eşsizdir.

– SIR WILLIAM RAMSAY

3B. Taşlar Bize Sesleniyor: Arkeolojiden Gelen Deliller

Fizik bilimleri içine nispeten yeni giren arkeoloji, Kutsal Kitap'ın doğruluğuna etkileyici ve heyecanlandırıcı katkılarda bulunmuştur. Kutsal Kitap'ın tarihsel geçerliliğine olan güveni arttıran bulguların hepsini anlatmaya kitaplar yetmeyecektir. Burada sunulacak olanlar, seçkin arkeologların keşifleri ve bu keşiflerle ilgili ifadeleridir.

Meşhur Yahudi arkeolog *Nelson Glueck*, şöyle yazmıştır: “Kesin olarak şunu söyleyebiliriz, şu ana kadar yapılan hiçbir arkeolojik keşif Kutsal Kitap referansları ile çelişmemektedir.” Bu iddiasına şu cümlelerle devam etmiştir: “Kutsal Kitap'ın tarihsel sunuları, özellikle arkeolojik bulgularla sağlamlaştırıldığında, inanılmaz derecede kesinlik sergilemektedir.” (Glueck, RDHN, 31)

F. Albright bu konuya şu ifadelerle katkıda bulunmuştur: “Günümüzde bazı aşamaları ile periyodik olarak karşımıza çıkan, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın önemli tarih okullarının Kutsal Kitap'a karşı sergilediği yoğun şüpheci yaklaşım her gün daha çok artan bilgiler doğrultusunda çürütülmüştür. Keşif üstüne gelen keşif haberleri, sunulmuş olan sayısız detayın geçerliliğini ispatlamıştır ve Kutsal Kitap'ın saygı değer bir tarih kaynağı olarak kabul edilirliliğini arttırmıştır.” (Albright, AP, 127, 128)

Daha sonraki bir yazısında ise şunları söylemiştir: “Eski nesillerin Mısır, Suriye ve Filistin'de yaptıkları arkeolojik keşifler, eski Hristiyanlığın tarihsel olağanüstülüğünün eşsizliğini ortaya koyan bilgilere ulaşacak kadar ileri gidebilmiştir.” (Albright, AP, 248)

John Warwick Montgomery, tespit ettiği tipik bir problemi günümüzün aydınlarına açıklamıştır: “Amerikan Holy Land Studies Enstitüsünde bir araştırmacı olan Thomas Drobeno, Arkeoloji ve Kutsal Kitap arasında bir çekişme yaşandığı zaman, sorunun genellikle günümüz arkeolojisinin en sallantılı alanı olan 'tarihleme' kısmında gerçekleştiğini ve bilimsel öncelik ve genel yargının sağlam deneysel analizin yerini aldığı konusunda uyarıda bulunmuştur.” (Montgomery, EA, 47, 48)

Merrill Unger şu açıklamada bulunmuştur: “Arkeolojinin, Yeni Antlaşma (ve Eski Antlaşma) araştırmalarındaki bilimsel çalışmaları hızlandırma konusunda üstlendiği tenkitçi teorileri dengeleme, örnekleme, aydınlatma, bilgi çoğaltma, tarihsel ve kültürel arka plânların doğruluğunu kanıtlama gibi roller, Kutsal metin eleştirciliğinin geleceğinde parlak bir noktayı bina emektedir.” (Unger, AOT, 25, 26)

Yale'den, Millar Burrows'un görüşüne göre: “Arkeolojinin, birçok davada çağımız tenkitçilerinin görüşlerini çürüttüğünü görmekteyiz. Birçok olayda bu tenkitçi görüşlerin, gerçek olmayan varsayımlara ve insanlık tarihi ile ilgili sahte ve yapay teorilere dayandığı ortaya çıkmıştır. (AS 1938, syf. 182) Arkeolojinin katkısı küçümsenemeyecek kadar büyüktür.” (Burrows, WMTS, 291)

F. F. Bruce şöyle yazmıştır: “Luka'nın yazılarının hatalı olduğu şüphesi mevcut iken, bu yazıların geçerliliği eski yazıtlarla ispatlanmıştır, bundan dolayı arkeolojinin, Yeni

Antlaşma metinlerini onayladığını söylemek en doğal hakkımızdır” (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 331).

Bruce, şunları eklemektedir “Arkeolojinin, Yeni Antlaşma çalışmalarına olan katkılarının büyük bir kısmı, bizlere metinleri daha gelişmiş bir kavrayış ve değerlendirme ile okuma imkânını vermiş olan, ‘o çağın arka plânını bizlere sunması’ üzerine olmuştur. Burada bahsettiğimiz, arka plân birinci yüzyılın arka plânıdır. Yeni Antlaşma’nın yazıldığı birinci yüzyıl anlatımı, ikinci yüzyıl arka plânı ile uyuşmazdı.” (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 331)

William Albright, şöyle devam etmektedir: “Tenkitçi Kutsal Kitap çalışmaları, Antik Yakın Doğudan gelen yeni ve zengin materyallerden etkilendikçe, Eski ve Yeni Antlaşma’nın şu anda ciddiye alınmayan ya da hor görülen metinlerinin ve sundukları detayların tarihsel belirginliğine karşı duyulan saygıda istikrarlı bir yükseliş göreceğiz.” (Albright, FSAC, 81)

ŞÜPHECİ BİR ARKEOLOĞUN SEYAHATNAMESİ

Gelmiş geçmiş en büyük arkeolog olarak kabul edilen Sir William Ramsay, 19. yüzyılın ortalarında Almanya Tarih Okuluna gitti ve bunun sonucu olarak Elçilerin İşleri Kitabının M.S. ikinci yüzyılın ortalarında yazıldığına inanmaktaydı. Bu öğretiye katı bir şekilde bağlanmıştı. Anadolu’da topografya çalışmaları yapmakta iken, Luka’nın yazdığı metinlerden faydalanmak zorunda kalmıştı. Araştırmaları esnasında açığa çıkan çarpıcı deliller, sonuç olarak onun bütün inançlarını ters yüz etmeye mecbur bıraktı. Bu durumu şu sözleriyle tarihe kaydetmiştir: “Şu anda okuyucularıma doğruluğunu savunduğum iddiamı araştırmaya başlarken vardığım sonuca meyilli olmayıp, tamamen tarafsız olduğumu dürüst bir şekilde iddia edebilirim. Tam aksine, araştırmalarımın başında tam aksi bir görüşe sahip idim, çünkü Tübingen teorisinin ince bir zekâ ürünü olması ve görünüşte tamamen yerine oturmuş gözükmesi beni bir zamanlar ikna etmeyi başarmıştı. O zamanlar hayat çizgime baktığım zaman, ufukta bu konuyu araştırmanın hiçbir izi yoktu, ancak daha sonraları Anadolu’nun topografyasını, eski yapıtlarını ve toplumunu incelerken, bu konuda bir otorite olarak karşımda Elçilerin İşleri Kitabının yazarını buldum. Yavaş yavaş bu yazarın çeşitli detaylarda sergilediği muhteşem gerçeklere tahammül etmeye alıştım. Gerçeği söylemek gerekirse, başlangıçta bu eserin esasen ikinci yüzyılda kaleme alınmış olduğu ve birinci yüzyıl koşullarına hitap edemeyeceğini, güvenilir bir kanıt, bir kaynak olarak görülemeyeceğini düşünürken, gelişmeler bana bu kitabın, anlaşılması güç ve zor araştırmalarımın en büyük müttefikim olduğunu gösterdi.” (Blaklock, LAENT, 36 – Ramsay’in kitabından alınmıştır: *St. Paul the traveler and the Roman Citizen*)

Burrows, bu aşırı inkârın sebeplerini şöyle teşhir etmektedir: “Liberal ilâhiyatçıların aşırı şüpheciliği, ellerindeki mevcut olan bilgilerin titiz bir değerlendirmesi sonucu değil, anti-doğaüstü fikirlere olan ileri yatkınlıklarından gelmektedir.” (Burrows, alıntı yeri: Vos, CITB, 176)

Yale’li arkeolog, yukarıdaki ifadesine şu eklemeyi yapmıştır: “Genel olarak baktığımız zaman, arkeolojik çalışmalar, Kutsal Yazılar’ın geçerliliğine olan güveni inanılmaz bir biçimde güçlendirmiştir. Birçok arkeolog, Filistin yöresinde kazı çalışmalarında yer alma tecrübesini geçirdikten sonra, Kutsal Kitap’a olan saygılarının arttığını itiraf etmiştir.” (Burrows, WMTS, 1) “Sonuç olarak, arkeolojinin bizlere şu ana kadar sunmuş

olduğu bütün kanıtlar, özellikle daha eski ve daha fazla Kutsal Kitap el yazması sağlamış olması, yüzyıllarca bozulmadan elimize ulaşmış olan metinlerin doğruluğuna olan güvenimizi daha da pekiştirmektedir. (Burrows, WMTS, 42)

2C. Yeni Antlaşma'dan Örnekler

1D. Luka'nın Metinlerinin Şaşırtıcı Doğruluğu

Luka'nın bir tarihçi olarak güvenilirliği tartışmasıdır. Unger bizlere, İncil'in, özellikle de Luka'nın yazdığı kısımların, arkeoloji tarafından tarihsel geçerliliğinin onaylandığını söylemektedir. Unger'in ifadesi ile, "Günümüzde, Elçilerin İşleri'nin birinci yüzyılda yazıldığı ve kullandığı kaynaklar konusunda aşırı hassas, dikkatli bir tarihçinin eseri olduğu ve bu yazarın da Luka olduğu konusunda aydınların çoğu hemfikirdir." (Unger, ANT, 24)

Luka'nın bir tarihçi olarak yeteneğini göz önüne alan Sir William Ramsay, otuz senelik bir çalışma sonunda şu kaniya varmıştır: "Luka, birinci sınıf bir tarihçidir; sadece ifade ettiği salt gerçeklerin güvenilir olduğunun kabul edilmesi yetmez... bu yazar 'en büyük tarihçiler' listesinde yer almalıdır." (Ramsay, BRDNT, 222)

Ramsay şöyle devam etmiştir: "Luka'nın tarih kayıtları güvenilirliği bakımından eşsizdir." (Ramsay, SPTRC, 81)

Ramsay'ın sonuç olarak yaptığı işlem, bazı olasılıkları göz önüne almamaktır. Arkeolojik kanıtların ışığında şunu belirtmek gerekir: "Yeni Antlaşma, sadece M.S. birinci yüzyılın ikinci yarısını yansıtmakta ve bu tarihten sonraki durumları yansıtmamaktadır." Bu gerçeğin etkili bir şekilde ifade edilmesi, tarihsel açıdan çok önemli bir hassasiyet sergilemektedir. Dış koşullar ne olursa olsun, Elçilerin İşleri'nin yazarı, kendi çağındaki koşullara göre olunabilecek en yüksek hassasiyete ve geçerliliğe sahiptir.

Bir zamanlar Luka'nın, İsa'nın doğumu etrafında gelişen olayların akışını tamamen birbirine karıştırdığına inanılmıştır (Luka 2:1-3). Tenkitçiler, herhangi bir nüfus sayımı olmadığını, o tarihte Kirinyus'un Suriye'de valilik yapmadığını ve herkesin yazılmak için kendi kentine gitmediğini iddia etmişlerdir. (Elder, PID, 159, 160; Free, ABH, 285)

İlk olarak, bütün arkeolojik bulgular, Romalıların vergi veren tebaasını düzenli bir şekilde kaydettiklerini ve her on dört yılda bir nüfus sayımı yaptıklarını göstermektedir. Bu prosedür, Augustus zamanında uygulanmaya başlanmış ve ilk olarak M.Ö. 23-22 ya da M.Ö. 9-8 senelerinde tatbik edilmiştir. Luka'nın işaret ettiği ise, ikinci Tarihler dir.

İkinci olarak Kirinyus'un, M.Ö. 7 senelerinde Suriye'de valilik yaptığı hakkındaki arkeolojik bulgular elimizdedir. Bu kanıt, Antakya'da çıkartılmış olan ve Kirinyus'un bölgeye atanmasının üzerine kazındığı bir kitabe bulgusu üzerine bina edilmiştir.

Bu bulgunun doğal sonucu olarak, Kirinyus'un hem M.Ö. 7 hem M.S. 6 yılları olmak üzere iki kez valilik yaptığını anlamaktayız (bu tarihler Yosefus tarafından belirtilmiştir). (Elder, PID, 160)

Sonucu olarak, tüm bu kayıt altına alma işlemlerine delil olarak, Mısır'da bulunan bir papirüs bizlere nüfus sayımı talimatlarını vermektedir: "Yaklaşmakta olan nüfus sayımı yüzünden, herhangi bir sebepten dolayı evlerinden uzakta yaşayanlar, aile nüfus kayıtlarını tamamlayabilmek ve parsellenmiş arazilerin gerçek mülk sahiplerinde kalmasının sağlanması için, en yakın zamanda ait oldukları idari bölgeye geri dönmek için hazırlansınlar." (Elder, PID, 159, 160; Free, ABH, 285)

Dr. Geisler, bu sorunu ve çözümünü şu Yunanca metnin tercümesini yaparken özetlemiştir:

Augustus'un, Kirinyus ve Hirodes'in hükümdarlıkları zamanında, bütün imparatorluğu kapsayacak bir nüfus sayımı için çıkarttığı ferman, aynı zamanda birkaç problemi de içermektedir. İlk olarak, bu tip bir sayım ile ilgili kayıtlar mevcut değildir, ancak Mısır, Gaul ve Kirene'de düzenli bir nüfus sayımı yapıldığını bilmekteyiz. Büyük bir olasılıkla, Luka'nın bahsettiği nüfus sayımı, imparatorluğun bütün yörelerini kapsayacak bir yapı ile değişik dönemlerde uygulanmaktaydı ve bu uygulamayı başlatan kişi ise, Augustus idi. Luka'nın orijinal metinde güçlü bir şekilde kullanmış olduğu şimdiki zaman kipi, bizlere bu olayın tekrar eden bir niteliği olduğunu işaret etmektedir. Şimdi, Kirinyus M.S. 6 senesinde nüfus sayımı yaptırmıştı, ki bu tarih İsa'nın doğumundan sonradır ve Hirodes, Kirinyus vali olmadan önce ölmüştür. Peki, Luka'nın kafası mı karışmıştır? Hayır; aslında Kirinyus'un daha sonraki nüfus sayımından, Elçilerin İşleri 5:37'de bahsetmiştir. Luka'nın, herkes tarafından bilinen Kirinyus'un nüfus sayımından, Hirodes'in zamanındaki nüfus sayımını ayırmak istemiş olması daha doğru bir yaklaşım olacaktır: "Bu ilk sayım, Kirinyus'un Suriye valiliği zamanından önce yapıldı." Bu tercümeyle destekleyen Yeni Antlaşma paralelleri mevcuttur. (Geisler, BECA, 46-47)

Arkeologlar, ilk önce Luka'nın, Litra ve Derbe'nin, Likavonya'da olduğu, ancak Konya'nın olmadığı üzerine olan imasının hatalı olduğunu düşünmüşlerdir. (Elçilerin İşleri 14:6) Bu inançlarını ise Çiçero gibi, Konya'nın da Likavonya'da olduğunu belirten, Romalıların kaleme aldığı metinler üzerine bina etmişlerdir.

Elçilerin İşleri'nin tarihsel olarak geçerliliği etkileyici boyutlardadır... Onun tarihsel geçerliliğine karşı yapılacak her türlü itiraz, günümüzdeki bulgular sonucunda artık absürd olmaktadır. Roma tarihçileri buna emindirler.

– ROMA TARİHÇİSİ A. N. SHERWIN-WHITE

Bunların sonucu olarak arkeologlar, Elçilerin İşleri Kitabının güvenilir olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak 1910 senesinde Sir William Ramsay, Konya'nın bir Frigya şehri olduğunu gösteren bir anıt bulmuştur. Daha sonraki yıllarda gelen yeni keşifler bu bilgiyi onaylamıştır. (Free, ABH, 317)

Luka'nın tarihi referanslarından bir tanesi de, M.S. 27 senesinde Vaftizci Yahya'nın hizmetinin başlangıcı sırasında, Suriye ve Filistin'i yönetmiş olan ve Abilini'de hüküm sürmekte olan Lisanyas'dır (Luka 3:1). Antik dönem tarihçilerinin tanıdıkları Lisanyas ise, M.Ö. 36 senesinde öldürülmüştür. Ancak, Şam yakınlarındaki Abilini'de bulunmuş olan bir yazıtta, "Hükümdar Lisanyas'ın azat etmesinden" bahsetmektedir ve üzerindeki tarihler M.S. 14 ve 29 yıllarını işaret etmektedir. (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 321)

Romalılara Korint'den yazdığı mektubunda Pavlus, kentin haznedarı Erastus'tan bahseder (Rom. 16:23). 1929 senesinde Korint'te yapılan kazılar esnasında bulunan bir kaldırıma şu yazı kazınmıştı:

ERASTVS PRO : A E D : S: P: S T R A V I T

"Bu kaldırım, devlet mülklerinin müdürü Erastus'un bağışlarıyla yapılmıştır." Bruce'a göre, bu kaldırım birinci yüzyıldan kalmış ve Pavlus'un bahsettiği haznedar ile bu bağışı yapmış olan kişi aynı bireydir. (Bruce, NTD, 95; Vos, GIIB, 185)

Aynı zamanda, Korint’de bulunan bir yazıt parçasındaki yazının tamamının, “İbranilerin Sinagogu” olduğuna inanılmaktadır. Büyük bir olasılıkla bu yazıt, Pavlus’un tartışmalar yaptığı sinagogun giriş kapısının üzerinde durmaktaydı. (Elçilerin İşleri 18:4-7) Bir diğer Korint yazıtı, “kasaplar çarşısı” isminde bir yerden söz etmektedir ki Pavlus, 1. Korintliler 10:25’de bu yerden bahsetmiştir.

Böylece, birçok arkeolojik bulguya teşekkür borcumuz olduğu apaçık ortadadır. Elçilerin İşleri Kitabında adı geçen birçok antik kent toprak üstüne çıkarılmış ve tespit edilmiştir. Pavlus’un yolculuklarının haritası, bu bulgular doğrultusunda rahat ve kesin bir şekilde çizilebilmektedir. (Bruce, NTD, 95; Albright, RDBL, 118)

Geisler şu açıklamayı getirmiştir; “Toplam olarak, Luka otuz iki ülke, elli dört şehir ve dokuz ada ismini hatasız bir şekilde kaleme almıştır.” (Geisler, BECA,47)

Luka, Efes’teki isyandan bahsetmiştir ve bir tiyatroda gerçekleşen sivil bir toplantıyı tasvir etmektedir (Ecclesia) (Elçilerin İşleri 19:23-29). Bir yazıtta bulunan metin, bu toplantının Efes tiyatrosunda yapılmış olduğunu ve bu toplantı (Ecclesia) esnasında tiyatroya gümüş Artemis (KJV tercümesinde: “Diana”) heykellerinin yerleştirildiği anlatmaktadır. Kazılar sonrası tamamen ortaya çıkan bu tiyatronun kapasitesinin yirmi beş bin olduğu görülmüştür. (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 326)

Luka, aynı zamanda Pavlus’un tapınağa Grek bir kişiyi götürmesinden dolayı, Yeruşalim’de çıkan bir isyandan da bahsetmiştir (Elçilerin İşleri 21:28). Yunanca ve Latince olarak bulunan yazıtlarda şu cümlelere rastlamaktayız: “Tapınağı ve etrafını çevreleyen duvarı hiçbir yabancı geçemez. Bunu yaparken yakalanan herkes, kendi ölümünden sorumlu olacaktır.” Luka’nın yazdıklarının tarihsel geçerliliği, bir kez daha ispatlanmıştır! (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 326)

Luka’nın yazıtlarına karşı bir şüphe ise, Luka’nın bazı kelimeleri kullanmasından doğmuştur. Luka; Filipi’den, Makedonya’nın bir “kent” ve “yerleşme merkezi” olarak bahsetmiştir. Yunanca *meris*, kelimesini kullanmıştır ve bu kelime “kent” ve “yerleşme merkezi” olarak tercüme edilmiştir. F. I. A. Hort ise, Luka’nın bu kelimeyi kullanmakla hata yaptığını iddia etmiştir. Kendisi, *meris* kelimesinin “merkez” değil, “parça” anlamına geldiğini iddia etmiştir. Ancak, Arkeolojik kazılar sonucu elde edilen bulgular, *meris* kelimesinin, bir bölgenin merkezlerini ifade etmek için kullanıldığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak, arkeoloji bir kez daha Luka’nın metinlerinin geçerliliğini ortaya koymuştur. (Free, ABH, 320)

Luka’ya özgü olarak kabul edilen başka kelime kullanım hataları da olmuştur. Bunlardan bir tanesi ise, Filipeli yöneticiler için kullandığı “*praetor*” (vali) ifadesinin teknik olarak hatalı olduğudur. Araştırmacılara göre o dönemde, bir şehri iki “*duumvirs*” yönetmekteydi. Ancak, Luka gene haklı çıkmıştır. Bulgular bize “*praetor*” unvanının Roma kolonilerindeki yargıçlar tarafından kullanıldığını göstermiştir (Free, ABH, 321). Galyo için “*proconsul*” (vali) unvanını kullanmış olması (Elçilerin İşleri 18:12) doğru bir kullanımdır. Delfi yazıtları bunu ispatlamıştır: “...dostum ve Achaia valisi Lucius Junius Gallio,...”(Vos, TB, 180)

Delfi yazıtları (M.S. 52), bizlere Pavlus’un, Korint’teki bir buçuk senelik hizmetinin kesin tarihlerini sağlamaktadır. Başka kaynaklardan, Galyo’nun 1 Temmuz’da göreve başladığını ve valiliğinin bir sene sürdüğünü ve bu bir senenin Pavlus’un hizmeti ile çakıştığını öğreniyoruz. (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 324)

Luka, Malta’da lider olan Publius’a, “adanın baş yetkilisi” unvanını vermiştir (Elçilerin İşleri 28: 7). Bu şahsa “baş yetkili” unvanının verildiğini doğrulayan yazıtlar, toprak altından çıkartılmış ve elimizdedir. (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 325)

Bir başka olay ise, Selanik’teki sivil yetkililerden bahsederken, orijinal metinde *politarchs* kelimesini kullanmasıdır (Elçilerin İşleri 17:6). *Politarch* kelimesine klâsik edebiyatta rastlanılmadığı için, Luka gene yanlış kelime kullanılmakla itham edilmişti.

Ancak, daha sonra aynı unvanın kullanıldığı tam on dokuz yazıt bulunmuştur. Daha da ilginç olan nokta ise bu yazıtlardan beş tanesi, Selanik ile ilgilidir. (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 325) Bu yazıtlardan bir tanesi Selanik'teki antik bir Roma kemerinde bulunmuştur ve bu kemer üzerinde o şehrin altı *politarch*ının ismi kazanmıştır. (360)

Tanınmış bir Roma tarihçisi olan Cohn Hemer, *The Book of Acts in the Setting of Hellenistic History* isimli kitabında, Luka'nın kitabının doğruluğunu onaylayan sayısız arkeolojik ve tarihi bulguları kataloglamıştır. Aşağıda, kendisinin geniş ve detaylı raporunun bir parça özeti sunulmuştur (Hemer, BASHH, 104-107):

- O çağda yaşamış bir araştırmacı ve gezginden başka kimsenin bilemeyeceği, yaygın olmayan çok özel detaylar. Bu detaylar, yetkililerin unvanlarının tam olarak verilmesini, ordu birimlerinin tanımlanmasını ve ana yollar hakkında bilgileri kapsamaktadır.
- Arkeologların bildiği detaylar doğru olmasına rağmen, o zamanda verilmiş olan detaylar kadar kesin olmamaktadırlar. Bu detayların bazıları, yazarın şahsen o yöreyi gezmesinden sonra verebileceği türdendir.
- Yazarın tarihlerini verdiği tanınmış kralların ve valilerin kronolojisinin doğruluğu.
- Bahsedilen olayların ne daha sonraki, ne de daha önceki ortamlara değil, Pavlus'un ve o çağdaki kilisenin durumuna uygunluğu.
- Elçilerin İşleri ve Pavlus'un mektupları arasındaki "plânlanmamış benzerlikler."
- Elçilerin İşleri'nin içindeki içsel bağlantısı ve uyumu.
- Kabaca verilmiş coğrafi referansların, en ileri seviyedeki coğrafi bilgiler ile olan yakınlığı.
- Elçilerin İşleri'nin içindeki açık ve kesin ifadelerde kullanılan değişik bilgi kaynaklarının belirtilmesi.
- İlâhiyat gibi konularda bize şu an garip gelen, ancak birinci yüzyıl kilise hayatı bağlamında anlam bulan detayların verilmesi.
- Yazarın daha önceden yazdığı uzun bir metni tekrar düzelttiği izleniminden uzak, yazarın henüz gerçekleşmiş olayları naklettiğini gösteren, "ivedi" bir üslûpla kaleme alınmış bir yapı kullanması.
- Kullanılmış olan kültürel ya da deyimsel ifadelerin artık birinci yüzyıla mahsus olduğu bilinmektedir.

Romalı tarihçi A. N. Sherwin-White, bu görüşe katılmaktadır: "Elçilerin İşleri'nin tarihsel olarak geçerliliği etkileyici boyutlardadır... Onun tarihsel geçerliliğine karşı yapılacak her türlü itiraz, günümüzdeki bulgular sonucunda artık absürd olmaktadır. Roma tarihçileri bundan emindirler." (Sherwin-White, RSRLNT, 189)

Auckland Üniversitesi Klâsikler bölümünde profesör olan E. M. Blaidock'un şu yorumuna şaşırılmamak lazım: "Luka, kendi sınıfındaki Yunanlı tarihçiler ile aynı kategoride sayılması gereken, tam anlamıyla eksiksiz bir tarihçidir." (Blaidock, AA, 89)

2D. "Hristiyanlık Hakkındaki En Eski Kayıtlar"

1945 senesinde Yeruşalim'in bir semtinde, iki adet ossuaries (kemiklerin saklandığı kutu) bulunmuştur. Bu kutunun kâşifi olan Eleazar L. Sukenik'e göre, üzerindeki kazıntılar bizlere, bu kutunun elimizdeki "Hristiyanlık Hakkındaki En Eski Kayıtlar" olduğunu göstermektedir. Bu kemik kutuları, M.S. 50 senesinden önce kullanılmış olan bir mezarda bulunmuştur. Üzerindeki yazılar şu şekilde okunmaktadır: *lesous iou* ve *lesous aloth*. Kutu üzerine aynı zamanda dört adet haç işlenmiştir. Bunların birincisinin, İsa'ya yardım için dua, ikincisinin

ise, kemiklerinin saklandığı kişinin dirilmesi için yapılan bir dua olduğu tahmin edilmektedir. (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 327, 328)

3D. Taş Döşeme

Yüzyıllar boyunca İsa'nın, Pilatus tarafından yargılandığı mahkeme yeri ile ilgili hiçbir kayıt bulunamamıştır (*Gabbatha*, ya da Taş Döşeme diye bilinen yer, Yuhanna 19:13).

William F. Albright, *The Archaeology of Palestine* isimli eserinde, bu mahkeme alanının, Yeruslaim'daki Roma Ordusunun karargâhı olan Antonya Kulesinin avlusu olduğunu ispatlamıştır. Şehrin, Hadriyan zamanında tekrar inşa edilmesi esnasında, toprak altında bırakılmış ve çok yakın bir zamana kadar da yer altından çıkartılamamıştır. (Albright, AP, 141)

4D. Beythesta Havuzu

Beythesta Havuzu, İncil dışında başka bir yerde kaydına rastlanılmayan tarihi eserlerden birisidir. Günümüzde şu şekilde tanımlanmaktadır: “Kesin denilebilecek sonuçlara göre yeri, M.S. birinci yüzyılda eski şehir olarak isimlendirilmiş bölgenin kuzeydoğu bölümündedir (bu alan Bezetha veya ‘Yeni Çimenlik’ olarak bilinmektedir). İzler o noktada, 1887 senesinde St. Anne Kilisesinin yakınlarında yapılan kazı çalışmaları esnasında keşfedilmiştir.” (Bruce, ACNT, alıntı yeri: Henry, RB, 329)

5D. Yuhanna

Arkeoloji, Yuhanna'nın kayıtları da dahil olmak üzere İncil'deki metinlerin tarihsel geçerliliğini onaylamıştır. On yedi yıldır Yeruslaim'de bulunan *American School of Oriental Research*’de personel ve müdür olan Dr. William Foxwell Albright, şu ifadede bulunmuştur: “Kumran’daki Ölü Deniz Tomarları, İncil’in Yuhanna kitabının antik eserliğinin geçerliliği için, hayatı değer taşıyan yeni kanıtlar eklemiştir.” (Albright, AP, 249)

Sözlerine şöyle devam etmiştir: “Aziz Yuhanna’nın kitabı ile Essene (çn: milattan biraz evvel ve sonra Filistin’de yaşayan bir Musevi tarikatı) edebiyatı arasında kalan dönemdeki sözcük bilimi, sembolizm ve kavramsal söz sanatları konusundaki bağlam noktası birbirine çok yakın gözükmektedir, ancak bu benzerlikler Yeni Antlaşma’nın neredeyse bütün yazarları ile de gözükmektedir.” (Albright, AP, 249)

6D. Nasıra Kararnamesi

Geisler, bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

Nasıra’da; 1878 senesinde, mezarların kurcalanmaması, ölülerin toprak altından çıkartılmaması ve yerlerinin değiştirilmemesi üzerine, İmparator Klavdiyus (M.S. 41-54) tarafından verilen bir fermanın üzerine kazıldığı bir taş yazıt bulunmuştur. Bu tip bir fermanın doğal olmadığını söyleyemeyiz, ancak ürkütücü kısım, fermanın en başında bulunmaktadır : “Mezara zarar veren şahıs, ölüm cezası ile yargılanacaktır.” (Hemer, BASHH, 155) Bu konudaki diğer fermanlarda ciddi uyarılar vardı, ancak bir mezar için idam cezası? Klavdiyus’un, İsa’nın mezarından çıkması ve tekrar dirilmesi üzerine yayılan Hristiyan öğretisini ve M.S. 49 Yeruslaim’de çıkan isyanlar üzerine eline geçen raporları incelerken, bu tip bir olayın tekrarlanmaması için bu fermanı yayınlamış olması çok yüksek bir olasılıktır. Yahudilerin, cesedin çalındığına dair iddialarına kulak veren bir kişi için bu çok mantıklı bir çözüm yoludur (Matta 28:11-15). İsa’nın ölümden dirildiğine olan güçlü ve ısrarcı inancın en eski tanıklığı budur. (Geisler, BECA, 48)

7D. Yohanan - Bir Çarmih Kurbanı

Dr. Geisler, bu arkeolojik keşfin önemini şöyle açıklamıştır:

1968 senesinde Yeruslaim’de, otuz beş cesedin yattığı eski bir mezar keşfedilmiştir. Bu cesetlerin çoğunun M.S. 70 senesinde Roma’ya karşı çıkan kanlı isyanda, acı dolu bir ölüm çektikleri tespit edilmiştir. Bu cesetlerden bir tanesi yirmi dört, yirmi sekiz yaşları arasındaki Yohanan Ben Ha’galgol isimli bir şahısa aittir. Damağı yarılmış ve iki ayağından da yedi inçlik çiviler geçirilmişti. Ayakları, kare şeklindeki çivinin topuklara, tam *aşıl kirişi* bölgesine rahat çakılabilmesi için dışarıya doğru döndürülmüştü. Bu şekilde dizler de dışarıya doğru bükülmüş ve çarmıhta çakılı dururken destek alınamayacak şekle getirilmişti. Çivi, akasya ağacından yapılmış bir takozdan geçiyor, ayağa saplanıyor ve arkadan çıkıp zeytin ağacından yapılmış kütüğe ulaşıyordu. Aynı zamanda benzeri çivilerin, her iki bileğin aşağı kısmındaki iki kemik arasına çakıldığını işaret eden bulgular vardır. Bunun sonucu olarak, kurban nefes almak için bedenini yükseltip alçalttıkça üst kemiklerin direnci yok olmaya başlamaktadır (kollar yukarı doğru çivilendiği durumda nefes alıp vermek oldukça güçleşmektedir). Çarmıha gerilen kurbanlar, göğüs kafesindeki kaslarını rahatlatıp nefes alabilmek için bedenlerini yukarı çekmek durumundaydılar ve bedenleri artık bu acı verici eylemi yapamayacak kadar direncini yitirdiğinde ise, boğularak can verirlerdi. Yohanan’ın ayakları, Roma *crucifragium* cezalandırılmasında devamlı ve yaygın olarak görüldüğü gibi, bir darbe ile kırılmıştı (Yuhanna 19:31-32). Bu sunulmuş olan detayların hepsi , İsa’nın çarmıha gerilişinin Yeni Antlaşma tarifini tamamen desteklemektedir. (Geisler, BECA, 48)

8D. Pilatus Yazıtı

1961 senesinde İtalyan bir arkeolog olan Antonio Frova, Sezariye Maritima’da o zamanlar, Sezariye tiyatrosuna çıkan merdivenlerde bir basamak olarak kullanılan taş bir levhanın, aslında bir yazıt olduğunu keşfetmiştir. Latince olan yazıt, sadece üç tanesinin kısmen okunabildiği dört satırdan oluşmaktaydı. Kabaca bir tercüme ile bu satırlarda şunlar yazılıydı:

Tiberium (Tiberyum)
Pontius Pilate (Pontius Pilatus)
Prefect of Judea (Yahudi’ye Valisi)

Yazıt büyük bir olasılıkla, Tiberium (İmparator Tiberyus’un tapınması için inşa edilmiş tapınak) yapısında kullanılmıştır ve bu tapınağın yıkılmasından sonra, keşfedildiği yerde inşa edilmiş olan yapıtın merdivenlerinde kullanılmıştır. Bu yazıt ile “*prefect*” unvanın, en azından Pilatus zamanında kullanıldığının ispatlanmış durumdadır. Takitus ve Josefus, daha sonraki dönemlerde Pilatus’a “*procurator*” unvanı ile seslenmiştir, İncil’de ise her iki anlamı da kapsayan “vali” unvanı ile yaklaşılmıştır (Matta 27:2). Bu yazıt, Pilatus’u ve unvanını, bir arada barındıran tek arkeolojik bulgudur. (Dockery, FBI, 360)

9D. Erastus Yazıtı

Korint’deki tiyatronun yakınlarındaki kaldırımında kireç taşından bir tabaka üzerinde Latince olarak şu cümleler yazılmıştır, “Bu kaldırım, devlet mülklerinin müdürü, Erastus’un bağışlarıyla yapılmıştır.” Romalılar 16:23’de Pavlus (Korint’den yazarken), Erastus’tan şehirdeki bir devlet yetkilisi olarak bahsetmiştir. Bahsedilmiş olan Erastus’un aynı kişi olması çok yüksek bir olasılıktır. (Dockery, FBI, 361)

10D. Yeni Antlaşma'daki Para Birimleri

Yeni Antlaşma'nın orijinal Yunanca kopyasında para birimleri hakkında kesin bir bilgi elde ettiğimiz üç grup ifadeye rastlamaktayız:

1. "Vergi parası" (Matta 22:17-21; Markos 12:13-17; Luka 20:20-26). Bu parçada, İsa'ya gösterilen demir para için kullanılan Yunanca kelime olan "denarius", bir tarafında Sezar'ın resmini barındıran gümüş bir paradır. Bu paranın değeri, Filistin'de çalışan sıradan bir işçinin günlük kazancına eşit idi.
2. "Otuz gümüş" (Matta 26:14-15). Bu para, büyük bir olasılıkla otuz gümüş şekeldir. Orijinal kullanımında şekel, bir onsun beşte ikisine eşit olan bir ağırlık birimidir. Belli bir zaman sonra bu ağırlıkta dökülen gümüş paraya da bu isim verilmiştir.
3. "Dul kadının bağışı" (Markos 12:41-44; Luka 21:1-4). Kutsal Kitap'taki parça şu şekildedir: "Birkaç kuruş değerinde iki bakır para." Bakır para olarak tercüme edilmiş para biriminin Yunanca karşılığı olan "*lepta*", en küçük Yunan bakır parasıdır. Kuruş olarak tercüme edilmiş para biriminin Yunanca karşılığı ise, "*quadrans*" yani en küçük Roma bakır parasıdır. Kullanılan parasal birimlerin değerlerinin titiz bir şekilde analiz edilmesi, bu ayetin anlamının daha derin bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır. (Dockery, FBI, 362)

Bu bölüm en uygun bir şekilde, Sir Walter Scott'un Kutsal Yazılar hakkındaki sözleri ile özetlenmektedir:

*"O müthiş kitabın içinde gizemlerin gizemi yatmakta
Ne mutludur Tanrı'nın lütfunu sunduğu
o insan ırkına
Okuyana, korkana, ümit ve dua edene
Mandalı kaldırana ve yolu açana;
asla doğmamış olması daha iyidir,
O'nu şüphe ile okuyana ya da O'nu hor görene."*
-(Scott, M, 140)

SONUÇ

Kutsal Kitap'ın tarihselliğini ve geçerliliğini parçalamak için yaptığım denemelerden sonra onun tarihsel açıdan güvenilir olduğu sonucuna ulaştım. Eğer bir kişi, Kutsal Kitap'ı güvenilirmez olarak değerlendirip, onu diskalifiye etmeye kalkarsa, antik dönemin bütün bulgularını ve edebi eserlerini de geçersiz ilân etmesi gerekmektedir.

Benim sürekli olarak karşılaştığım bir sorun ise, bazı kişilerin belirli bir standardı ya da testi, lâik edebiyat eserlerine uygularken, konu Kutsal Kitap olduğu zaman, farklı metodlar kullanmak istemeleridir. Eğer bir eser inceleme altına alınacaksa, dini ya da lâik bir eserde olsa, aynı şekilde sınanmalıdır.

Ben şahsen bunu gerçekleştirmiş birisi olarak şuna inanmaktayım, bir kişi Kutsal Kitap'ı eline alıp, "Kutsal Kitap güvenilir ve tarihsel açıdan geçerlidir" diyebilir.

Daha Detaylı Çalışma İçin

W. F. Albright, "Retrospect and Prospect in New Testament Archaeology" in E. J. Var-daman, ed., *The Teacher's Yoke*
F. F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?*
N. Glueck, *Rivers in the Desert*

G. R. Habermas, *The Verdict of History*
C. I. Hemer, *The Book of Acts in the Setting of Hellenistic History*, C. H. Gempf, ed.
J. McRay, *Archaeology and the New Testament*
W M. Ramsay, *St. Paul the Traveler and the Roman Citizen*
J. A. T. Robinson, *Redating the New Testament*
A. N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament*
C. A. Wilson, *Rocks, Relics and Biblical Reliability*
E.Yamauchi, *The Stones and the Scriptures*

4

ESKİ ANTLAŞMA TARİHSEL OLARAK GÜVENİLİR Mİ?

BÖLÜME BAKIŞ

Eski Antlaşma El Yazmalarının Güvenilirliği

Metinsel İletim: Kopyalama Süreci Ne Kadar Hatasızdı?

El Yazmalarının Miktarı

Eski Antlaşma Metninin Tarihi

Ölü Deniz Tomarları

İbrani Olmayan El Yazması Deliller

Özet

Eski Antlaşma'nın Arkeolojik Ve Tarihsel Olarak Onaylanması

Giriş Ve Tanım

Bir Uyarı

Arkeolojik Verilerin Yorumlanması .

Arkeolojiye Karşı Kısa Bir Sürede Artan İlginin Temel Nedenleri

Taşlar Bize Sesleniyor: Eski Antlaşma Bilgilerine Arkeolojik Desteğin Birkaç Örneği

Eski Antlaşma Bilgilerinin Belgeler İle Kanıtlanması

Eski Antlaşma'nın Yeni Antlaşma Tarafından Onaylanması

İsa'nın Onaylaması

İncil Yazarlarının Onaylaması

1A. ESKİ ANTLAŞMA EL YAZMALARININ GÜVENİLİRLİLİĞİ

Bu bölüm, Yeni Antlaşma'nın güvenilirliğini ortaya koyan delillerden daha farklı deliller içeren, Eski Antlaşma'nın tarihsel güvenilirliği üzerine yoğunlaşmıştır. Hem 3. hem de 4. bölümlerde ilgilendiğimiz konu, Kutsal Kitap'ın esinlenmesi değil, tarihsel güvenilirliğidir. Kutsal Kitap'ın esinlenmesi, bu kitabın 2. bölümünde işlenmiştir.

Eski Antlaşma'nın güvenilirliği, en az üç temel metodlarla ispatlanmaktadır: (1) Metinsel iletim (tarih boyunca yapılan kopyalama sürecinin hatasızlığı), (2) Eski Antlaşma'nın arkeoloji aracılığı ile elde edilen sağlam deliller ile onaylanması ve (3) Yine arkeoloji tarafından keşfedilmiş metinsel deliller.

1B. Metinsel İletim: Kopyalama Süreci Ne Kadar Hatasızdı?

Eski Antlaşma'nın tarihsel güvenilirliğini keşfetmenin bir yolu, metinsel iletimin kusursuzluğunu incelemekten geçmektedir (orijinal metinlerden günümüzde basılmakta olan kopyalara uzanan yol). Antik çağlardan kalma diğer edebiyat eserlerinde olduğu gibi, elimizde orijinal metinler yoktur. Ancak, Kutsal Yazılar ile diğer antik çağların edebiyat eserleri ile kıyasladığımız zaman, kopyalama işlemiyle görevli İbranilerin ulaştığı kesinlik, şaşırtıcı boyutlardadır.

Gleason Archer şöyle ifade etmiştir;

İletim açısından baktığımızda, Eski Antlaşma'nın, varlığından haberdar olduğumuz diğer Hristiyanlık öncesi edebiyat eserlerinden çok büyük farklılıklar gösterdiğini açıkça anlamamız gerekmektedir. Zaten Eski Antlaşma'dan başka, çok yaygın zaman dilimlerinde oluşmuş herhangi bir ulusa ait el yazması eseriyle pek karşılaşamamaktayız. Ancak, Mısırca yazılmış olan Ölüm Kitabı gibi eserlerle karşılaştığımız zaman, bu el yazması kopyaların birbiri ile gösterdiği farklılıklar çok kapsamlı ve ciddi boyutlardadır. Örneğin, Ani Papirüsünün (On sekizinci hanedanlık zamanında yazılmıştır), on beşinci bölümünün içeriği ile Turin Papirüsünün (Yirmi altıncı hanedanlık ya da daha sonraki bir zamanda yazılmıştır) arasındaki fark şaşırtıcı boyutlardadır.

Birçok tümce eklenmiş ya da çıkarılmış ve bazı bölümlerde aynı metindeki birbiri ile bağlantılı gibi gözükmekte olan sütunlar çok farklı anlamlar içermektedir. İbrani metinlerindeki tanrısal yetkinliği bir yana bıraktığımız zaman, birbirinden asırlar sonra üretilmiş olan metinlerin birbiri ile olağan bir ayrılık ve değişiklik sergilememesi için tek bir sebep yoktur. Örnek olarak, 1947 senesinde Ölü Deniz yakınlarındaki 1 numaralı Kumran mağarasında keşfedilen iki kopya, Yeşaya'nın elimizdeki en eski el yazması kopyasından (M.S. 980) bin sene daha yaşlı olmasına rağmen, elimizdeki standart Eski Antlaşma ile kelimesi kelimesine karşılaştırıldığında, yüzde doksan beşlik oranında birebir uyum görülmüştür. Geriye kalan yüzde beşlik oran ise, kalem hatasından ve imlâ farklılıklarından oluşmaktadır ve sunulan esinleme mesajının anlamında en ufak bir farklılık oluşturmamaktadır. (Archer, SOT, 23-25)

Robert Dick Wilson'un muhteşem araştırmaları, Kutsal Yazılar'ın gerçekliğinin ve güvenilirliğinin, Eski Antlaşma İsrail'ini çevreleyen kültürle kadar dayandığının izini ortaya koymuştur:

İbranice Kutsal Yazılar, 26 ya da daha fazla yabancı Kralların isimlerini içermektedir ve bu isimlere o çağda yazılmış diğer metinlerde rastlanılmaktadır. Bu kralların isimleri, genellikle ya kendi yaptırdıkları anıtlarda olduğu gibi, ya da hükmettikleri zaman içindeki metinlerde, aynen Eski Antlaşma metinlerindeki gibi yazılmaktadır. Gözlemlenen yazım farklılıkları ise, o metnin kaleme alındığı tarihteki İbrani imlâ kurallarında yapılan değişikliklere bağlılığın bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Harfleri ya da okunuşları kesin olarak açıklanamayan

iki ya da üç isim olmasına rağmen bu birkaç örnek, bütün İbrani metinlerinin yanlışlığını iddia ettiremez. Tam aksine, Yahudiye ve İsrail krallarının isimleri aynı çağda yazılmış olan Asur metinlerinde aynen, günümüzdeki İbrani metinlerdeki yazıldığı şekliyle rastlanılmaktadır.

Mısır, Asur, Babil ve Moav dillerinden İbraniceye yapılan 144 tercüme ve İbraniceden bu dillere yapılan 40 tercüme ya da toplam 188 tercüme olayı incelendiğinde, 2300 ile 3900 sene boyunca yazılan bütün Eski Antlaşma metnindeki isimlerde, harfi harfine bir uyum olduğu görülmektedir. Orijinal el yazması metinlerin yazarlarının en geçerli filolojik prensiplere uyum içerisinde yazmış olmaları, onların uzmanlığının ve titizliğinin en büyük delilidir. Daha da ötesi, asırlar boyunca İbrani metinlerinin aynı titizlikle kopyalanmış olması, edebiyat dünyasında eşî benzeri olmayan harikulâde bir olaydır. (Wilson, SIOT, 64, 71)

Profesör Wilson şöyle devam etmektedir,

Ne Kutsal Kitap'a saldıranlar, ne de onu savunanlar, isimlerin asırlar boyunca doğru bir şekilde aktarılmış ya da hatasız bir şekilde temsil edilmiş olmasının doğal ve kolay bir şey olduğu fikrine bir an için bile kapılmasınlar. Bu tip bir araştırmanın içine girmemiş olan okuyucuların dikkatini, Mısır'daki Kralların isimlerinin verildiği Manetho'ya ve Mısır eserlerine çekmek istiyorum. Manetho, M.Ö. 280 senelerinde, Ptolemy Philadelphus zamanında, Mısır'da putperest tapınaklarında yüksek rahip unvanına sahip bir şahıs idi. Josefus, Eusebius ve diğerlerinin eserlerinden parçacıklar halinde alıntılar yaptığı Eski Mısır hanedanlıkları hakkında bir eseri kaleme almıştır.

31 hanedanlıktan sadece 20'sinden 40 kralın ismini vermiştir. Manetho'nun verdiği yazılış şekli ile, bu isimlerden 49 adedini eserlerin üzerindeki isimlerle karşılaştırdığımız zaman, ünsüz harfleri ile birebir tanıyabilmekte, 28 adedini ise kısmen tanıyabilmekteyiz. Diğer 63 tanesi ise, tek bir harfi ile bile tanınmamaktadır. Eğer Manetho'nun orijinal metinlerden bu isimleri aldığı doğru ise (ki 49 ismin uyumu bizlere bu olasılığın geçerliliğini göstermektedir), 50'den fazla tanınmaz durumdaki isimlerde mevcut olan yüzlerce değişiklik ve hata ya onun kopyalama konusundaki hatasına bağlıdır ya da onun yazdığı metinleri kopyalayanların suçudur.

Wilson, M.Ö. 2000 ilâ M.Ö. 400 seneleri arasında kronolojik bir sıra ile hüküm sürmüş yaklaşık kırk kralın varlığından bahsedildiği zaman: "Aynı ülkenin kralları ya da başka ülkelerin kralları hakkında bilgi verme açısından olaya baktığımız zaman, hayal edilebilecek en yüksek seviyedeki kusursuzluğu yakalamış olan Eski Antlaşma'nın, bizlere güvenilirliği ve sağlamlığı konusundaki en büyük delili, bu krallar grubu sunmaktadır." Bir ek bilgi olarak, böyle bir kusursuzluğun şansa bağlanması durumunda neler olacağını da araştırmıştır: "Matematiksel olarak hesaplandığında, bu kusursuzluğun sadece tesadüflere bağlanma olasılığı 750.000.000.000.000.000.000'da birdir." (Wilson, SIOT, 74-75)

Bu bulgular ışığında, Wilson şu sonuca varmıştır:

Orijinal metinlerin kopyalarının, 2000 sene boyunca kusursuz bir şekilde iletilmiş olmasının kanıtlandığını kimse reddedemez. İki bin sene önce var olan başka metinlerin kopyalarının böyle bir anlayışla günümüze ulaştığını düşünmek mümkün olsa bile, daha önce bahsettiğimiz gibi, bugün elimizdeki kopyaların sunduğu isimler ile orijinalleri mevcut olan Babil metinleri kıyaslandığında benzerlikler ortaya konulmuştur; günümüzdeki klâsiklerin modern baskıları ile kıyaslandığı zaman tam aksi bir şekilde, birbirinden binlerce yıl arayla yazılmış olan papirüsler, 2000 seneden fazla bir süre içinde sadece küçük metinsel değişiklikler yaşamış ve özellikle bilimsel ve ispatlanabilme açısından doğruluğunu, kralların isimlerinin ve sayısız yabancı terimlerin İbrani metinlerinin içine yerleşmiş, doğru bir şekilde yazılmış ve bizlere kadar ulaşmış olması ile ispatlamıştır. (Wilson, SIOT, 85)

F. F. Bruce şu ifadede bulunmuştur: “Masoretlerin kopyaladığı, İbrani Kutsal Kitap’ının ünsüz harflerden oluşan metinleri dikkat çekici bir aslına uygunluk içerisinde binlerce yılı aşkın bir süre boyunca kopyalanıp daha sonraki nesillere ulaşmıştır.” (Bruce, BP, 178)

William Green şu sonuca varmıştır “rahatlıkla şunu ifade edebilirim ki, antik dönemin hiçbir eseri bu kadar hatasız bir şekilde iletilmemiştir.” (Green, GIOT, 81)

İbrani metinlerin iletiminin doğruluğu hakkında, Cambridge Üniversitesinde kütüphane yetkililerinden olan Atkinson, şöyle bir yorumda bulunmuştur; “biraz mucizevi değil mi?”

Yahudi hahamlar, yüzyıllar boyunca İbrani metinlerin iletimini titizlik ile korumuşlardır. Bu bölüm bu titizliğin sonuçlarını gözler önüne sermektedir.

1C. El Yazmalarının Miktarı

Eski Antlaşma, Yeni Antlaşma’nın sahip olduğu gibi aşırı miktarda el yazma kopyaya (MSS) sahip olmasa da, bugün elimizdeki el yazması adedi gayet hatırı sayılı rakamlardadır. İbrani el yazmalarının sayısının düşük olması konusunda birkaç sebep sunmak mümkündür. Birinci ve en belirgin sebep olarak, eskiliği ve eskimeyi söyleyebiliriz; iki ile üç bin senelik bir zaman dilimi eski metinlerin sağlam bir şekilde günümüze kadar kalmasını beklemek için çok uzun bir dönemdir. Buna rağmen elimizde bulunan birkaç satırlık delil bile kullanılan malzemenin kalitesinin çok iyi olduğunu ortaya koymaktadır. İlk olarak elimizdeki el yazmalarının adedini ortaya koymamız gerekmektedir. Günümüzde korunmakta olan birkaç adet çok değerli İbrani el yazması koleksiyonları mevcuttur.

İbrani el yazmalarının ilk koleksiyonu Benjamin Kennicott (1776-1780) isimli bir şahıs tarafından oluşturulmuş ve Oxford tarafından yayınlanan bu listede 615 adet Eski Antlaşma el yazması sıralanmıştır. Daha sonra, Giovanni de Rossi (1784-1788), 731 adet Eski Antlaşma el yazması sıralamış ve yayınlamıştır. Çağımızdaki en önemli el yazması keşfi ise, Cairo Geniza (1890’ler) tarafından gerçekleştirilenler ve Ölü Deniz Tomarlarıdır (1947 ve takip eden yıllar). Kahire’deki sinagogun tavan arasında depo ya da *geniza* olarak adlandırılan yerde, eski iki yüz binden fazla el yazması tomarı ve parçacıkları keşfedilmiştir (Kahle, CG, 13 ve Wurthwein, TOT, 25) ve bunlardan on binlercesi Kutsal Kitap’a aittir. (Goshen-Gottstein, BMUS, 35)

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, Kahire’de, M.S. 882 senesine kadar Saint Michael kilisesi olarak kullanılmış olan sinagoga sayısız miktarda, altıncı yüzyıl ile sekizinci yüzyıl arasında yazılmış el yazması tomarı ve parçacıkları keşfedilmiştir. Bu el yazmaları, eski ya da hatalı el yazmalarının uygun bir şekilde yok edilene kadar istiflendiği, depo işlevini gören (*geniza* olarak adlandırılan) odacıkta, yerde bulunmuşlardır. Bu *geniza*, duvar arkasında kalmış ve bu keşif gününe kadar tamamen unutulmuştur. Bu küçük odacık, içinde İbranice ve Aramice Kutsal Kitap metinlerini de içeren, 200.000 gibi korkunç bir adette el yazmasını barındırmış ve korumuştur. Kutsal Kitap metinleri M.S. beşinci yüzyıldan kalmaz. (Dockery, FBI, 162-163)

Artık Kahire - Geniza’da bulunan el yazmalarının yarısının ev sahipliğini Cambridge Üniversitesi yapmaktadır. Diğer yarısı ise dünyanın her tarafına yayılmış durumdadır. Kahire Geniza konusunda bir otorite olan Paul Kahle, tam 120 adetten fazla ender bulunan “Babililer” isimli grup tarafından hazırlanmış olan Masoretik el yazması teşhis etmiştir.

İbrani Eski Antlaşma el yazmalarının en kapsamlı koleksiyonu ise, Leningrad’daki İkinci Firkowitch koleksiyonudur. Kutsal Kitap’tan ve Masora’dan tam 1.582 adet parşömen parçayı (725’i kağıt üzerinde) kapsamaktadır. Ayrıca Antonin koleksiyonunda 1.200 adet İbranice el yazması parçaları mevcuttur (Wurthwein, TOT, 23). Paul Kahle’nin yorumuna

göre, Antonin koleksiyonundaki el yazmaları ve parçacıklar da, Kahire - Geniza'dan getirilmiştir. (Kahle, CG, 7) Firkowitch Koleksiyonundaki (M.S. 929 -1121 senelerine ait) on dört adet İbrani Eski Antlaşma el yazması kopyası da Kahire-Geniza'dan getirilmiştir.

Kahire-Geniza el yazmaları tüm dünyaya yayılmış durumdadır. Amerika'da bulunanlar arasında iyi durumda olanların bazıları New York'taki Yahudi İlâhiyat Seminer'inde, Enelow Memorial koleksiyonunda barındırılmaktadırlar. (Goshen-Gottstein, BMUS, 44)

British Museum (Britanya Müzesi), 161 adet İbrani Eski Antlaşma el yazması kataloglamış bulunmaktadır. Oxford Üniversitesinin Bodleian kütüphanesi, 146 adet Eski Antlaşma el yazması listelemektedir ki, bunların her biri çok sayıda parçacıkları içermektedir. (Kahle, CG, 5) Goshen-Gottstein'in tahminlerine göre sadece Birleşik Amerika Devletlerinde bile yüzde beşi Kutsal Kitap'a -beş yüz adet el yazmasından daha fazla- ait olan on binlerce Sami dili el yazması parçacıkları mevcuttur. (Goshen-Gottstein, BMUS, 30)

En önemli İbrani Eski Antlaşma el yazmalarının yazılım tarihleri, M.Ö. üçüncü yüzyıl ile M.S. on dördüncü arasında değişmektedir. Bunların arasında en çok göze çarpanları, M.Ö. üçüncü yüzyıl ile M.S. birinci yüzyıldan kalan Ölü Deniz Tomarlarıdır. Bu tomarlar, Eski Antlaşma kitaplarından bir tanesinin tümünü (Yeşaya); Ester hariç, diğer Eski Antlaşma Kitaplarından binlerce parçayı kapsamaktadır. (Geisler, BECA, 549) (Bu bölümün içerisindeki "Ölü Deniz Tomarları" bölümüne bakınız.)

Ölü Deniz Tomarları'nın, kendilerinden sonra yazılmış el yazmalarının geçerliliğini ispatlamak gibi çok özel bir katkısı olmuştur. Örneğin, British Müzesinde korunmakta olan *Cairo Kodeks* (Kahire Kodeksi-M.S. 895), Ölü Deniz Tomarları'nın keşfinden önce elimizdeki en eski Masoretik el yazmasıydı. Bir diğer ismi, *Kodeks Cairensis*'dir. Masoretik, Musa ben Asher ailesi tarafından hazırlanmıştır.

Önceki ve Sonraki peygamberleri içermektedir, ancak bu el yazmasına ait olan Eski Antlaşma'nın geri kalan kısmı bulunamamıştır. (Bruce, BP, 115-16)

Kodeks of Prophets of Leningrad (Leningrad Peygamberlerinin Kodeksi-M.S. 916) içerisinde Yeşaya, Yeremya, Hezekiel ve on iki kısa kitabı yazmış peygamberleri içermektedir.

Eski Antlaşma'nın en eski el yazması Leningrad'da bulunmakta olan, *Kodeks Babilicus Petropolitanus*'dur (M.S. 1008). Haham Aaron ben Musa ben Asher'in M.S. 1000 yılından önce yazılmış olan metinlerinin düzeltilerek yazılmış halidir. (Geisler, GIB, 250)

Aleppo Kodeks (M.S. 900+), çok ayrı değeri olan bir el yazmasıdır. Bir süre için kaybedildiği düşünülmüş, ancak 1958 senesinde tekrar keşfedilmiştir. Ne yazık ki kayıplara karıştığı dönemde hasara uğramaktan kurtulamamıştır. 1947 yılında İsrail ayaklanmaları esnasında kısmen hasar görmüştür. *Aleppo Kodeks*, elimizdeki Eski Antlaşma'nın tümünü kapsayan en eski masoretik el yazmasıydı.

British Museum Kodeks (M.S. 950), Yaratılış'ın bazı parçalarından Yasa'nın Tekrarı'na kadar tüm bölümleri kapsar.

Reuchlin Kodeks of Prophets (M.S. 1105) Bu metinler, Masoret'e ben Naphtali tarafından hazırlanmıştır. Bu el yazmaları, kopyalama sürecine ne kadar güvenilebileceğimiz konusunda bazı soru işaretleri oluşturmaktadır. Metinsel tenkitçilerin, Eski Antlaşma el yazması kopyalarında bulabileceği değişik tipte hatalar mevcuttur (bu konu 4. bölümün ilerleyen kısımlarında irdelenecektir). Bu hataların doğası, bütün mesajı bozacak kadar ciddimidir yoksa mesajın verdiği manayı anlamamızı tamamen imkânsız hale getirmiş midir? Eğer, cevap evet ise, Tanrı'nın plânı bozulmuş mudur? Tanrı, esinlemesini, gelecek jenerasyonların doğru anlayabileceği bir şekilde iletememekte midir? Eğer Tanrı, Kutsal Yazılar'ın standart ve yetki içeren kopyalarını yazan kişileri denetleyici bir eylemde bulunmadıysa, o zaman bu kişiler, bu mesajı değiştirip onu bozmuş olmalı. Eğer mesaj hatalı ise, esinlenmiş bir metni insanlığa sunmaktaki bütün amaç yok olmuş durumda

olmalıdır; çünkü bu yapıdaki bir mesaj, içerisinde hem gerçekleri hem de yalanları barındıracaktır, insanlar üzerine hüküm getirmek yerine, hükmü insanların eline bırakacaktır.

2C. Eski Antlaşma Metninin Tarihi

Haham Aquiba, M.S. ikinci yüzyılda, tam ve eksiksiz bir metin oluşturma arzusuyla söylediği şu sözler ile tarihe geçmiştir: “Metnin hatasız iletimi (Masoret), Tevrat için bir kale suru gibidir.” (Harrison, IOT, 211) Yahudilik inancından birbiri ardına gelen aydınlar, her türlü hataya sebep olabilecek unsurları, bu surun dışarısında bırakarak, Kutsal metinleri standartlaştırma ve koruma için görevlendirilmişlerdir:

- ♦ *Sopherim* (İbranice anlamı: “yazıcılar”); Yahudi aydınlarından ve yetkililerinden olan bu kişiler, M.Ö. beşinci ve üçüncü yüzyılları arasında görev yapmışlardır.
- ♦ *Zugoth* (“çiftler”, metinsel uzmanlar); M.Ö. ikinci ve birinci yüzyıllarda bu görevi üstlenmişlerdir.
- ♦ *Tannaim* (“tekrarcılar” ya da “öğretmenler”); M.S. 200 senesine kadar göreve devam ettiler. Eski Antlaşma metnini korumanın yanı sıra, Tannaimlerin eserleri arasında *Midrash* (“metinsel tefsir”), *Tosefta* (“ilâve”), *Mishnah* (“tekrarlar”) ve *Gemara* (“öğrenilmesi gereken meseleler”) olarak ikiye ayrılmış olan *Talmud* (“tarifname”)’u sayabiliriz. Talmud, aşama aşama M.S. 100 ve M.S. 500 seneleri arasında derlenmiştir. Tannaimlerin, İbrani Kutsal Kitap’ını korumuş olması çok doğal bir durum idi, çünkü derleme üzerine yoğunlaşmıştı.
- ♦ *Talmudists* (M.S. 100-500): Geisler ve Nix, ikinci yazıcılık geleneği (M.Ö. 400’den M.S. 1000) dönemini şöyle açıklamıştır:

Eski Antlaşma birinci yazıcılık geleneğini takiben, *Sopherim*’in döneminde (c. 400 M.Ö.-c. M.S. 200), ikinci bir Talmud dönemi başlamıştır (c. M.S. 100-c. 500), bu dönem ise, daha yaygın bir şekilde bilinen Masoretik geleneğine yol açmıştır (c. 500-c. 950). Ezra, bu gruplardan birinci ile çalışmıştır ve İsa’nın zamanından sonraya kadar Kutsal Kitap derlemecileri olarak tanınmışlardır. M.S. 100 ve 500 seneleri arasında Talmudiler (tarifname ve öğreti), Tevrat’a dayalı bir İbrani sivil ve kanoniksel yasa koyucu kurul olarak gelişmiştir. Talmud, temel olarak, M.Ö. 300 ile M.S. 500 seneleri arasında yaşamış olan Yahudi öğretmenlerin görüşlerini ve kararlarını temsil etmektedir ve *Mishnah* ve *Gemara* isimli iki kısımdan oluşmaktadır. (Geisler, GIB, 306)

Bu dönem esnasında zamanının büyük bir kısmı, İbrani sivil ve kanoniksel yasalarının kataloglanması için harcanmıştır. Talmudiler, sinagog tomarlarını iletmek için çok karışık bir sistem kurmuşlardır.

Samuel Davidson, Talmudiler’in, Kutsal Yazılar hakkında uyguladıkları bazı disiplin kurallarını bizlere iletmektedir. Bu titiz uygulamalar aşağıda sunulmuştur: (Geisler tarafından oluşturulmuş sayılı liste kullanılmıştır)

[1] Bir sinagog tomarı, temiz hayvanların derisi üzerine yazılmalıdır, [2] sinagogun bu amaçla kullanması için, bu deriler özel olarak bir Yahudi tarafından hazırlanmalıdır. [3] Bu tomarlar, temiz hayvanlardan elde edilecek iplikler ile bağlanmalıdır. [4] Her deri tomarında, tüm kodeks boyunca eşit şekilde dağıtılacak, belli bir sayıda kolon olmalıdır. [5] Kolonların uzunluğu 48 satırdan az ya da 60 satırdan fazla olmamalıdır; genişliği otuz adet harften oluşmalıdır. [6] Kopyalar tek tek satırlardan oluşmalıydılar, eğer bir cümle üç ya da daha az kelimesi alt satıra kayarsa, kopya geçersiz sayılırdı. [7] Mürekkep, ne kırmızı ne yeşil ne de başka bir renk olmamalı, siyah olmalıdır ve belirli bir tarife göre hazırlanmalıdır. [8] Gerçek bir kopya kendinden sonrakiler içinde bir örnek olarak teşkil edeceğinden, yazıcı hatasız olmalı. [9] Ne bir Söz ne de bir harf, hatta bir yod (İbranice de bir harf) bile, yazıcı önündeki kodekse bakmadan, ezberden yazılmamalıdır... [10] Bütün ünsüzlerin arasında bir

saç ya da iplik kalınlığında bir boşluk olmalıdır; [11] Bütün yeni parashah (kısım) ya da bölümler arasında, dokuz ünsüz genişliği, [12] Bütün kitapların arasında, üç satır boşluk olmalıdır. [13] Musa'nın beşinci kitabı, tek bir satır halinde bitmelidir; ancak diğer kitaplar için bu prensip geçerli değildir. [14] Tüm bunların yanında, yazıcı özel Yahudi kıyafetini giymelidir, [15] bütün bedenini yıkamalıdır, [16] Tanrı'nın ismini yazmaya başlamadan önce, kalemni hokkaya yeniden batırmalıdır, [17] bu isim yazılırken, kendisine seslenen kişi bir kral bile olsa, dikkate almayacaktır. (Davidson, HTOT, 89)

Davidson, sözlerine devam etmiştir: “Bu şartlara uymadan yazıldığı tespit edilen tomarlar ya yakılır ya da toprağa gömülürlerdi; okullarda sadece okuma amacı ile kullanılmak üzere gözden uzaklaştırılırlardı.”

Talmudiler, bir el yazısı kopyayı tamamladıkları zaman, onun birebir ve kesin bir kopya olduğu konusunda hiçbir şüphe duymazlar ve bu yeni kopyaya da aynı yetkiyi verirlerdi.

Bundan dolayı, ellerindeki eski kopyaları daha değerli görmek yerine, daha mükemmel ve daha az yıpranmış olan yeni kopyaları tercih etmek, geleneksel bir Yahudi alışkanlığı olmuştur.

– SİR FREDERİC KENYON

Frederic Kenyon, *Our Bible and Ancient Manuscripts* (Kutsal Kitap'ımız ve Eski El Yazmaları) isimli eserinde, eski kopyaların yok edilmesi konusunda daha açıklayıcı bilgiler sunmaktadır:

El yazmalarının kopyalanmasında gösterilen aşırı hassasiyetin aynısı, eski kopyaların yok edilmesinde de gösterilmiştir. El yazması bir kopya olan Talmud, kurallara harfen uyularak yazıldığı ve hakkettiği onayı aldığı zaman, yetkisi kabul edilir, diğer kopyalar ile aynı değere sahip olurdu. Eğer hepsinin doğruluğu ve kesinliği aynı ise, bir el yazmasının eskiliği, onun değerini ya da önemini artırıcı bir kriter olamazdı, tam aksine, kullanılan malzemeler zaman akışı içerisinde eskiyeceği ve aşınacağı için, eski olmak, bir el yazmasına pozitif bir dezavantaj sunmaktaydı. Hasar görmüş ya da mükemmelliği bozulmuş olan bir kopya, en kısa zamanda kullanılamaz olarak kabul edilirdi.

Bütün sinagoglarda, hasar görmüş, eskimiş el yazmalarının terk edildiği, “Gheniza” isimli ahşaptan bir dolap bulundurulurdu. Günümüzde, elimizde bulunan birçok el yazması kopya, bu dolaplarda keşfedilmiştir. Bundan dolayı, ellerindeki eski kopyaları daha değerli görmek yerine, en mükemmel ve en az yıpranmış olan yeni kopyaları tercih etmek, bir Yahudi alışkanlığı olmuştur. “Gheniza” denilen dolaplarda terk edilen kopyalar, zamanla ya toz olurlar ya da dolabın aşırı şekilde dolmasından dolayı yakılırlardı.

Tüm bunlardan dolayı, Eski Antlaşma'nın en eski kopyalarının elimizde olması bizleri ne şaşırtmakta ne de telaşa sürüklemektedir. Şu ana kadar sayılmış olan sebeplere, birde Yahudilerin maruz kaldığı tarih boyunca tekrar eden zulümleri eklersek (mal ve mülke verilen zararları göz önüne alırsak), antik el yazmalarının yok olma olasılığını haklı çıkarmasına rağmen, elimizde bugün var olan metinler, Masoretik metin olarak bilinen metinlerin korunduğunun en güzel ispatı olarak kabul edilmelidir. (Kenyon, OBAM, 43)

“Masoretler, çok ileri bir disiplin düzeyine erişmişlerdi ve ellerindeki metinlere insan aklının alabileceği en büyük saygıyı gösterirler ve keşfettikleri karmaşık bir güvenlik sistemi ile yazım hatalarını engellerlerdi. Örneğin, her kitaptaki her harfin kaç kere tekrar ettiğini sayarlar, Pentateuch’un orta harfi ile tüm Eski Antlaşma’nın orta harfini tespit ederler ve bunlardan daha detaylı kontrol yöntemlerini kullanırlardı. Değişik toplamaların hatırlanabilmesi için rakam cetvelleri oluşturmuşlardı. Wheeler Robinson, masoretler hakkında ‘sayılabilinecek her şeyi sayarlardı’ demiştir.”

– F. F. BRUCE

“Kutsal Yazılar’a saygı gösterme ve bu metinlerin saflığına itibar etme, Yeruslaim’in düşüşünden sonra ilk defa ortaya çıkan bir kavram değildir.” (Green, GIOT, 173)

Masoretler, M.S. 500 ve M.S. 950 seneleri arasında, Eski Antlaşma metnine en son formunu veren Yahudi aydınlarıdır. M.S. 70 senesi içinde tapınağın yıkımı ve Yahudilerin topraklarından sürülmesi ile birlikte, Yahudiler şu konuların önemini kavrayıp bu konulara hızlı bir şekilde eğilmişlerdir: (1) Metinlerin standartlaştırılıp, kanonun kesinleşmesi, (2) noktalama işaretlerinin standartlaştırılıp, en doğru telâffuzun sağlanması ve korunması için sesli harflerin kullanıma sokulması. Onlara Masoretikler denmiştir, çünkü sesli harfleri, aksanları ve sıra dışı bir imla içeren bazı kelimeleri göz önüne alarak yazım içinde sesli geleneğini oluşturmuşlardır (masorah). Sopherim’in noktasız, (sesli harfleri olmayan İngilizce gibi düşünebilirsiniz), ünsüz alfabesini kabul etmişler ve her kelimeye en doğru gramatik formunu ve okunma şeklini vermesi için, ses noktalarını eklemişlerdir. Aynı zamanda, ılımlı bir şekilde metinsel eleştiride bulunmuşlardır. Sessiz metinle yazılmış olan bir kelimenin hatalı olabileceği konusunda şüphe duydukları an, çok ustaca bir metodla bu hataları düzeltmişlerdir. Sopherim’den aldıkları kelimenin ünsüz harflerine dokunmadan, aynısını koruyarak, ancak bu kelimeye sadece ses noktaları ekleyerek, hem eski kelimeyi korumuş hem de bu yeni kelimenin en doğru ifadesini sunmuşlardır, aynı zamanda bu oluşan yeni kelimenin eski formunu da, sayfanın altına çok küçük harflerle not olarak düşerek, herhangi bir karışıklık oluşmamasını garantiye almışlardır. (Archer, SOT, 63)

Masoretik eylemlerin merkezi ya da okulu olan ve birbirinden tamamen bağımsız olan iki yerin isimleri şunlardır: Babilli ve Filistinli. En meşhur Masoretler, dokuzuncu yüzyılın sonları ile onuncu yüzyılın başlarında yaşamlarını sürmüş olan Moses ben Asher (ve onun oğlu Aaron) ve Moses ben Naphtali isimli, Celile’deki Taberiye içinde yaşayan Yahudi aydınlarıydılar. Ben Asher metni, günümüzde Yahudilerin kullandığı standart İbrani metnidir ve en iyi şekilde Kodeks Leningradensis B19 A (L) ve Aleppo Kodeks’i tarafından sunulmaktadır.

Masoretler (*masora*’dan gelir, “gelenek”), metnin standartlaştırılması ve yazımı gibi çok büyük emek isteyen görevi kabul etmişlerdir. Genel merkezleri, Taberiye içindeydi. Masoretlerin devamını sağladığı metinlere, “Masoretik” metin denmiştir. Çalışmaların sonucunda ortaya çıkan bu metinler, en doğru okumayı sağlayabilmek için ses noktalarını içermektedir. Masoretik Metin, bugün elimizde bulunan standart İbrani metni oluşturmuştur.

Masoretler, çok ileri bir disiplin düzeyine erişmişlerdi ve ellerindeki metinlere “insan aklının alabileceği en büyük saygıyı gösterirler ve keşfettikleri karmaşık bir güvenlik sistemi ile yazım hatalarını engellerlerdi. Örneğin, her kitaptaki her harfin kaç kere tekrar ettiğini sayarlar, Pentateuch’un orta harfi ile tüm Eski Antlaşma’nın orta harfini tespit ederler ve bunlardan daha detaylı kontrol yöntemlerini kullanırlardı. Değişik toplamaların hatırlanabilmesi için rakam cetvelleri oluşturmuşlardı. Wheeler Robinson, bu konuda ‘sayılabilinecek her şeyi sayarlardı’ demiştir.” (Bruce, BP, 117)

Yazıcılar, gerek Yeşaya kitabında, gerekse bütün Eski Antlaşma'da, tek bir ünsüz harf bile eksik yazılsa, bunu tespit edebilecek düzeydeydiler. Yazılım esnasında o kadar çok koruyucu sistem geliştirmişlerdi ki, ellerindeki Kitap'ın kopyalama işlemi bittiği anda, ellerindeki kopyanın kesinlikle hatasız olduğundan emin olurlardı..

Sir Frederic Kenyon bu konuda şunları ifade etmiştir:

Kaydetme çeşitleri, okumalar, gelenekler ya da benzeri uygulamalar haricinde Masoretler, metinsel eleştirilenliğin çember alanına girmeyen birçok hesaplamaların da sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Her kitabın ayetlerini, kelimelerini ve harflerini rakamlandırmışlardır. Her birisinin ortasındaki kelimeyi ve harfi tespit etmişlerdir. Ayetleri, alfabenin harflerine göre ya da bazı rakamlara göre sıralandırmışlardır. Şu an bizler için önemsiz gözükebilecek bu detaylı çalışmalar, metnin hatasız bir şekilde kopyalanmasını sağlamak için çok hassas bir koruma işlevini görmekle beraber; yüceltmeyi hak eden bu Kutsal Yazılar'a duyulan saygının en ileri ifadesi olmuşlardır. Masoretler, Yasa'nın tek bir yotunun, başlığının ya da bir harfin en ufak parçasının yok olmaması ya da atlanılmaması için derin bir kaygı duymuşlardır. (Kenyon, OBAM, 38)

Yukarıda bahsi geçen İbrani el yazmalarının sağlamlığının kanıtları hakkındaki tartışmaların üzerinde olan bir gerçek var ise, o da Yahudilerin Kutsal Yazılar'a gösterdiği saygıdır. Ancak Yahudilerin, Kutsal Yazılar'ına olan saygılarından dolayı, kopyalanmış olan metinlerin hatasızlığını garanti ettiğini iddia edemeyiz. Aslında bu daha çok bizlere, onların Kutsal Kitap'a duydukları batıl saygıyı göstermektedir. Talmud'a göre, yerine getirilmesi gereken şartlar arasında sadece kullanılacak derinin tipi ya da kolonların ebadı değil, aynı zamanda, Tanrı'nın isminin yazılmasından önce yerine getirilmesi gereken dini törenlerde vardır. Kurallar; kullanılacak mürekkebi, kelimelerin arasındaki boşlukların ebadını ve akıldan bir şey yazmama gibi detayları kapsamaktaydı. Satırlar, -hatta harfler- belli bir metot ile sayılmaktaydı. Eğer bir el yazmasında, bir tane bile hata tespit edilse, elenir ve yok edilirdi. Yazıcılık resmi bir görevdi ve kopyalama işlemi esnasında aşırı titiz bir dikkat gösterme sorumluluğunu içermekteydi. Elimizde az el yazması kopya olmasının bir sebebi de budur, çünkü kurallar, kusurlu kopyaların yok edilmesini buyurmaktaydı. (Geisler, BECA, 552)

Elimizdeki Kutsal Yazılar'a saygımızı kazandıran bütün delillere sahibiz. Çok uzun bir zaman ve asırlar gelip geçmiş olsa da, hiç kimse O'na ne bir kelime ekleme, ne bir kelime çıkarma ya da bir heceyi değiştirme cüretini gösterememiştir. Doğduğu andan itibaren, O'nu, Tanrı'nın buyruğu olarak kabul etmek, onlara uymak ve gerekirse seve seve O'nun için canını vermek, her Yahudi için bir içgüdüdür.

- FLAVYUS JOSEFUS, BİRİNCİ YÜZYIL TARİHÇİSİ

M.S. birinci yüzyılda yaşamış olan Yahudi tarihçi Flavyus Josefus, şu ifadede bulunmuştur:

Bizler, bize ait olan Kutsal Yazılar'a olan saygımızı uygulamalarımızla ispatladık. Şu ana kadar, gelmiş geçmiş asırlar boyunca, hiçbir kişi ne bu yazılara bir şey ekleme, ne onlardan bir şey çıkarma ne de bir kısmını değiştirme cesaretini bulamamıştır; ancak bütün Yahudiler için doğdukları andan itibaren bu kitapların tanrısal bir doktrin içerdiğine güvenmişler, onlara sadık kalmışlar ve mecbur kalındığında da bu kitaplar uğruna canlarını vermekten çekinmemişlerdir. Tarih boyunca defalarca ve kitleler halinde esaret altına alınmış olanlarımız

için, herkesin önünde işkencelere ve katliamlara dayanmak, ama ne yaşamız aleyhinde ne de bu yasaları taşıyan kitaplar aleyhinde bir kelime söylememek, yeni bir şey değildir. (Josefus, FJAA, alıntı yeri: JCW, 179, 180)

Josefus, Kutsal Yazılar'a olan İbrani saygısı ile Yunanlıların edebiyatlarına olan saygısını karşılaştırarak devam eder:

Hangi Yunanlı, aynı sebep uğruna bu kadar çok eleme göğüs gerer? Kendi ulusunun bütün eserlerini kurtarmak için en ufak bir kişisel zararı göze almaz. Yunanlılar için bunlar sadece, yazarlarının keyfi doğrultusunda şekil bulmuş hikâyelerdir. Bu yargım; çağdaşlarının bazılarının tarihsel olayları anlatmak için kendisini tehlikeye attıklarını bilen, ancak ilgi alanlarına girmeyen bu konularda, gerçekleri bilen kişilerden bilgi arama zahmetine katlanmayan eski tarihçilerin varlığı ile haklı çıkmaktadır. (Josefus, FJAA, alıntı yeri : JCW, 181)

Tüm bunlara rağmen, M.S. 1000 yıllarından günümüze ulaşmış olan en eski Masoretik el yazmalarının geçerliliğinin kabul edilmesi, İsrail'in Ölü Deniz sahillerinde bulunan şaşırtıcı bir keşfi beklemiştir.

3C. Ölü Deniz Tomarları

Herhangi bir Kutsal Kitap uzmanına, Ölü Deniz Tomarlarının keşfinden önce, Eski Antlaşma'nın güvenilirliğine olan inancın artması için nasıl bir keşif gerçekleşmesini hayal ettiğini sorduysanız, alacağınız cevap şöyle bir şey olurdu: "Orijinal Eski Antlaşma el yazmalarına dair daha eski tanıklıkların keşfi." Şu büyük soru işaretini dile getiren ilk kişi, Sir Frederic Kenyon olmuştur: "Masoretik dediğimiz ve kökleri M.S. 100 yıllarına dayanan bu İbrani metni, Eski Antlaşma kitaplarının yazarlarının ilk olarak yazdıkları orijinal metni dürüst bir şekilde yansıtıyor mu?" (Kenyon, OBAM, 47)

Ölü Deniz Tomarları'nın keşfinden önce şu soru işareti belleklerimizde dolaşmaktaydı, "bugün elimizde olan kopyalar, birinci yüzyıl ve daha önceki kopyalar ile kıyaslandığı zaman ne kadar hatasızdır?" Eski Antlaşma'nın, elimizdeki en eski tam kopyasının tarihi, onuncu yüzyıldan kalmaz. Böylece şu büyük soru ortaya çıkmıştır: "Bu metin defalarca kez kopyalandığına göre, bu metne güvenmemiz doğru mudur?" Ölü Deniz Tomarları şaşırtıcı cevabı sunmuştur.

1D. Ölü Deniz Tomarları Nedir?

Tomarlar, kırk bin adet el yazması parçacıklardan oluşmaktadır. Bu parçacıkların bir araya getirilmesi ile tam beş yüz adet kitap oluşturulmuştur. İsrail'in Ölü Deniz sahillerindeki, Kumran'da dini cemaatin, M.Ö. birinci yüzyıl'dan, M.S. ikinci yüzyıla kadar olan tarihini aydınlatan Kutsal Kitap dışı birçok kitaplar ve parçacıklar keşfedilmiştir. "Zadokite metinleri", "Toplum Kuralları" ve "Disiplin El Kitabı" gibi kitaplar, bizlere günlük Kumran hayatının amacı hakkında derin bilgiler sunmaktadır. Birçok farklı mağarada bulunan el yazmalarında, Kutsal Kitap'taki ayetler hakkında yorumlar içeren kitaplar da bulunmaktadır. Ancak, Ölü Deniz Tomarları'nın en önemli metinleri, kuşkusuz İsa'nın doğumundan bir yüzyıl *öncesinden* kalma, Eski Antlaşma metin kopyalarıdır.

2D. Ölü Deniz Tomarları Nasıl Bulunmuştur?

Ralph Earle, tomarların nasıl bulunduğu konusunda, Tanrı'nın her şeyi sağlayıcı ilgisini gösteren olayı bizlerle paylaşarak, akılda kalıcı ve öz bir cevap sunmaktadır:

Bu keşfin hikâyesi, modern çağımızın en büyüleyici hikâyelerinden birisidir. 1947 senesinin Şubat ya da Mart aylarının içinde, Muhammed isimli bir Bedevi çocuk çoban, kaybolan keçisini aramaktadır. Eriha'nın sekiz mil güneyinde, Ölü Deniz'in batı yakasındaki bir tepede, bir delik içerisine bir taş atar ve aşağıdan gelen testinin kırılma sesine şaşırarak, delikte bir keşif yapmaya karar verir. Aşağıda yaptığı araştırma, onu hayretler içinde bırakan bir manzara ile karşılaşması ile sonuçlanır. Mağaranın zemininde, şeritten kumaşlara sarılmış, deri tomarların içinde olduğu büyük testiler görür. Testiler, zamanında dikkatlice mühürlendikleri için, tomarlar neredeyse 1900 sene boyunca hiç bozulmadan korunmuşlardır. (Bulgular, bu tomarların M.S. 68 senesinde oraya yerleştirildiğini göstermiştir)

Ölü Deniz Mağarası içerisinde bulunan tomarlardan beş tanesi, ismini aldıkları, Yeruslaim'deki Suriye Ortodoks Manastırı Baş Piskoposu tarafından satın alınmıştır. Bu arada, diğer üç tomar ise, gene oradaki İbrani Üniversitesinden, Profesör Sukenik tarafından satın alınmıştır.

Tomarlar ilk bulunduğu, halkın dikkatini çekmemiştir. 1947 Kasım'ında, Profesör Sukenik, mağaradaki iki testi ve üç tomarı satın aldıktan iki gün sonra günlüğüne şöyle yazmıştır: "Ümitlerimizin de ötesinde olan bu keşif, belki de Filistin içerisinde yapılmış en büyük keşiflerin bir tanesidir." Ancak o yıllarda bu önemli sözcükler yayınlanmamıştı.

Nihayet, 1948 Şubatının içinde, İbranice okumasını bilmeyen başpiskopos, Yeruslaim'deki Amerikan Şark Araştırma Okulu'nu aradı ve onlara bu tomarlardan bahsetti. İlâhi takdirin bir sonucu olarak, o dönemde okula vekaleten müdürlük yapan John Trever isimli genç eğitimci, aynı zamanda muhteşem bir fotoğrafçıydı. Çetin ve adanmışlıkla dolu bir çalışma devresinden sonra, 24 feet uzunluğundaki ve 10 inç yüksekliğindeki Yeşaya tomarının her bir sütununun tek tek fotoğraflarını çekti. Bu resimleri tek tek levhalara bastıktan sonra, bir kaç kopyasını uçakla Johns Hopkins Üniversitesinden, geniş çevrelerce tanınan ve Amerikan Kutsal Kitap Arkeologlarının başkanı olan Dr. W. F. Albright'a gönderdi. Geri gelen cevapta Albright şöyle yazmıştır: "Çağımızın en büyük el yazması keşfinden dolayı sizi yürekten kutlarım!...Ne kadar inanılmaz bir keşif! Artık el yazmalarının orijinalliği konusunda, dünyadaki hiç kimse en ufak bir şüphe duyamayacak." Kendisinin bu el yazmaları hakkındaki tarihlemesi, yaklaşık M.Ö. 100 olmuştur. (Earle, HWGB, 48-49)

3D. Ölü Deniz Tomarlarının Değeri

Ölü Deniz Tomarlarının keşfinden önce, elimizdeki en eski ve eksiksiz İbrani el yazmasının yazılım tarihi, M.S. 900 senesiydi. İsa'nın zamanı olan M.S. ilk yüzyıldan sonra yazılmış olan bu metinlerin hatasız iletimine ne kadar güvenebilirdik? Arkeoloji ve Ölü Deniz Tomarları'na bu konuda çok minnettarız, çünkü artık elimizdeki metinlere güvenebileceğimizi biliyoruz. Ölü Deniz mağaralarının içinde bulunan tomarların bir tanesi, Yeşaya kitabının tamamının el yazmasını içermektedir. Paleontolojik çalışmalar sonucunda bu tomarın yazılım tarihi, M.Ö. 125 olarak tespit edilmiştir. Bu el yazması, bizlerin sahip olduğu herhangi bir MSS'den bin yıldan daha önce yazılmıştı.

Bu keşfin en önemli özelliği, aralarında bin sene bulunan Yeşaya tomarının (M.Ö. 125), Yeşaya Masoretik Metnine (M.S. 916) tüm detaylarında izlenilen yakınlığıdır. Bu yakınlık bizlere, bin sene boyunca yaşanmış olan kopyalama sürecindeki şaşırtıcı kusursuzluğu sergilemektedir.

Yeşaya 53'deki 166 *kelimedede*, sadece 17 *harfte* tereddüt yaşanmaktadır. Bunların on tanesi, cümlelerin anlamını etkilemeyen, ancak kelimenin yazılım şeklindeki farklılıktan kaynaklanmakta, dört tanesi bağlaç kullanımında gözüktüğü gibi, stil değişiminden kaynaklanmakta ve son üç harf ise, ayet 11'de eklenmiş olan ve anlamı etkilemeyen "ışık" kelimesinden gelmektedir. Daha da ötesi, bu kelime LXX ve IQ

tarafından da (Ölü Deniz Mağaralarında bulunmuş olan bir Yeşaya tomarı) desteklenmektedir. Böylece, 166 kelimedenden oluşan bir bölümde, bin yıllık bir iletim ve kopyalama sürecinden sonra, sorunlu olarak gözüken tek bir kelime (üç harften oluşmakta olan) mevcuttur ancak, bu kelime parçanın anlamını değiştirmemektedir. (Burrows, SS, 304)

Gleason Archer'in ifade ettiği gibi, Kumran cemaatinin Yeşaya kopyaları, "elimizdeki standart İbrani metni ile kelime kelimesine karşılaştırıldığında, yüzde 95 gibi bir oranla tıpa tıp benzer olduğu tespit edilmiştir. Yüzde 5lik oran ise, açıkça görülen kalem hataları ve yazılım değişikliklerinden oluşmaktadır." (Archer, SOT, 19)

Millar Burrows, şu sonuca varmıştır: "Bir metnin, bin senelik bir dönem içerisinde çok az bir farklılık göstermiş olması, bir tür mucizedir. Bu tomar hakkında yazdığım ilk yazımda da daha önce belirttiğim gibi, 'Bu yazının içerisine baktığımız zaman, ortaya koyduğu temel önemini; Masoretik geleneğin güvenilirliğinin ispatını görmekteyiz'." (Burrows, TDSS, 304)

4D. Tomarlar Ne İçermektedirler?

Tomarlar tarafından bizlere ulaştırılmış olan sekiz yüz el yazmasını burada tek tek incelememiz mümkün değildir. Aşağıdakiler, tomarlar hakkındaki bilgilerimizin temelini oluşturan ilk çalışmalar ve 4 nolu mağaradan çıkartılıp, kısa bir süre önce yayınlanan metinler de dahil olmak üzere son kırk sene boyunca incelenmiş olan metinlerden örneklerdir. Bu metinler değişik kategorilere ayrılmışlardır: Kutsal Kitap metinleri, Kutsal Kitap yorumları, mezhepsel (*sectarian*) metinler, kutsallığı olmadığına inanılan (*pseudepigraphical*) metinler, vahiy niteliğindeki (*apocalyptic*) metinler, mistik ya da törensel metinler. (Price, SDSS, 86)

Ölü Deniz Tomarları Keşifleri: 1 nolu mağara, Arap bir çoban çocuk tarafından keşfedilmiştir. Bu çoban mağaradan, yaklaşık yedi adet civarında tam tomar, bir miktar da parçacık tomarlar almıştır.

Yeşaya A (IQIs a): St. Markos Manastırı Yeşaya Tomarı, en meşhur kopyalardan birisi olmakla beraber, satır üstlerinde ve sayfa altlarında birçok düzeltme içermektedir ve bu kitap elimizde bulunan en eski tam kopyasıdır.

Yeşaya B (IQIs b): İbrani Üniversitesi Yeşaya Tomarı tam değildir, ancak yazılı metni, Masoretik Metin ile kıyaslandığı zaman, Yeşaya A'ya göre daha uyum sergilemektedir.

Eski Antlaşma Kitaplarının Kumran El Yazmaları

Kanonsal Bölümleme (İbrani Kutsal Kitabına Göre)	Eski Antlaşma Kitabı (İbrani Kutsal Kitabındaki Sıralamaya Göre)	Kumran El Yazmalarının Adedi (?=olası parçacıklar)
Pentateuch (ilk beş kitap)	Yaratılış	18+3?
(Tevrat)	Mısır'dan Çıkış	18
	Levililer	17
	Çölde Sayım	12
	Yasa'nın Tekrarı	31+3?
Peygamberler	Yeşu	2

(Nevi'im)	Hakimler	3
Önceki Peygamberler	1-2. Samuel	4
	1-2. Krallar	3
Sonraki Peygamberler	Yeşaya	22
	Yeremya	6
	Hezekiel	7
	On ikiler (Kısa Kitap Yazan Peygamberler)	10+1?
Yazılar	Mezmurlar	39+2?
	Özdeyişler	2
	Eyüp	4
Beş Tomarlar	Ezgiler Ezgisi	4
	Rut	4
	Ağıtlar	4
	Derlemeci	3
	Ester	0
	Daniel	8+1?
	Ezra-Nehemya	1
	1-2 Tarihler	1
Toplam		223 (233)

Diğer 1 nolu Mağara Parçacıkları: Bu mağarada aynı zamanda şu kitaplara ait parçacıklar da keşfedilmiştir: Yaratılış, Levililer, Yasa'nın Tekrarı, Hakimler, Samuel, Yeşaya, Hezekiel, Mezmurlar ve bazı Kutsal Kitap'a ait olmayan eserler: Enoch, Musa'nın Sözleri (daha önce bu kitap hakkında hiçbir bilgi yoktu), Özgürlük Kitabı (*Book of Jubilee*), Nuh'un Kitabı, Levi'nin Vasiyetnamesi (*Testament of Levi*), Tobit ve Süleyman'ın Bilgeligi. Aynı zamanda, Daniel'in ilgi çekici parçalarından olan 2:4 (bu parçada metnin lisani, İbraniceden Aramiceye geçmiştir), bu mağarada keşfedilmiştir. 1 nolu mağarada ayrıca şu kitapların yorumlarından parçacıklar keşfedilmiştir: Mezmurlar, Mika ve Sefanya.

2 nolu Mağara: 2 nolu mağara ilk kez Bedeviler tarafından keşfedilmiş ve yağmalanmıştır. 1952 senesinde burada yapılan kazı çalışmaları sonucunda, yüz adet el yazmasından parçalarda; Mısır'dan Çıkış kitabından iki tane, Levililer kitabından iki tane, Çölde Sayım kitabından dört tane, Yasa'nın Tekrarı'ndan iki ya da üç tane, Yeremya, Eyüp ve Mezmurlar kitaplarından birer tane ve Rut kitabından ise iki tane keşfedilmiştir.

4 nolu Mağara: Keklik Mağarası ya da 4nolu Mağara, Bedeviler tarafından yağmalandıktan sonra, Eylül 1952'de tekrar araştırılmıştır ve en fazla tomar içeren mağara olduğu anlaşılmıştır. Kelimelerle ifade etmek gerekirse, binlerce parçacık, ya Bedevilerden satın alınarak ya da arkeolojistler tarafından mağarada yapılan araştırmalar sonucunda tekrar gün ışığına çıkartılmıştır. Bu parçacıklar; dört yüz tanesi tanımlanmış olan, yüzlerce el yazmasını içermektedir. Bu keşifler sonunda, Ester haricindeki bütün Eski Antlaşma kitaplarından en az yüz adet parça bulunmuştur.

4 nolu mağarada keşfedilen, M.Ö. 3. yüzyıldan kalma, Samuel kitabından bir parça ise, (4qşam b) elimizdeki en eski, Eski Antlaşma kitap parçasıdır. Aynı zamanda Mezmurlar, Yeşaya ve Nahum kitapları hakkında yorum metinlerinden parçalar da bulunmuştur. 4 nolu mağaranın tüm içeriğinin, Kumran kütüphanesinin kapsam alanını gözler önüne serecek bir kapasitede olduğuna inanılmaktadır. Keşfedilen kitapların sayılarına bakılarak yapılan yorumlara, Kumranlıların en sevdikleri kitapların adet sıralamasında göre: Yasa'nın Tekrarı, Yeşaya, Mezmurlar, Kısa Kitapları yazan Peygamberler ve Yeremya olduğu saptanmıştır.

Daniel 7:28 ve 8:1'i içeren bazı parçalarda, lisanın Aramiceden İbraniceye dönüştüğü gözlenmiştir.

7 ve 10 nolu Mağaralar: 1955 senesi içinde araştırılan 7 ve 10 nolu mağaralardan, belirgin bir Eski Antlaşma Kitabı el yazması çıkartılamamıştır. Ancak Jose O'Callahan tarafından, Yeni Antlaşma'ya ait olduğu iddia edilen, ancak üzerindeki tartışmaların devam ettiği bazı metin parçaları çıkartılmıştır. Eğer bu metin parçalarının Yeni Antlaşma'ya ait olduğu ispatlanırsa, M.S. 50 ya da 60 senesinden kalma bu el yazmaları, elimizdeki en eski Yeni Antlaşma el yazmaları olacaktır.

11 nolu Mağara: Bu mağara, 1956 senesinin başlarından itibaren araştırılmaya başlanmıştır. Eksiksiz ve iyi korunmuş bir durumda olan 36 adet Mezmur ile, daha önceleri elimizde sadece Yunanca metni olan ve apokrifaya ait olan Mezmur 151, burada keşfedilmiştir. Levililer kitabının bir kısmının iyi durumda olan bir tomarı, Yeni Yeruşalim Vahiy'inin geniş parçaları (*Apocalypse of New Jerusalem*) ve Eyüp kitabının (açıklamalı) Aramice Targum'u bu mağaradan çıkartılmıştır.

Son zamanlarda Ölü Deniz Tomarları üzerine yapılan detaylı çalışmalar, bizlere keşfedilen parçalar hakkında daha detaylı bilgiler ve envanterler sunmaktadır. Gleason L. Archer, Jr., *A Survey of Old Testament Introduction* isimli eserinde bu konuda ek bir bilgi sunmaktadır.

Murabba'at Keşifleri: Kumran'da kâr getiren keşiflerinden teşvik alan Bedeviler, araştırmalarına devam edip, Beytlehem'in güneyindeki bazı mağaralarda, üzerlerinde yazılım tarihleri olan ve İkinci Yahudi İsyanından (M.S. 132-135) kalan el yazması metinler ve belgeler keşfettiler. 1952 senesinin Ocak ayından itibaren bu mağaralarda sistemli kazılar ve araştırmalar başlamıştır. Daha sonraki tarihlerden kalma bu el yazmaları, Ölü Deniz Tomarlarının eskiliğini anlamamıza yardımcı olmuşlardır.

Bu mağaralarda aynı zamanda, Kısa Kitap yazarı Peygamberlerden Yoel'in ikinci yarısından, Hagay'ın sonuna kadar olan ve Masoretik Metin ile uyum içinde bir tomar daha keşfedilmiştir. Bilinen en eski Sami dili papirüs (üzerindeki yazı silinerek, tekrar kullanılmış bir papirüstür), ikinci kez eski İbrani harfleri (M.Ö. yedinci ve sekizinci yüzyıllar) ile yazılmış şekli ile burada keşfedilmiştir. (bakınız Barthelemy)

Kumran dokümanlarının metinsel eleştirisi bakımından olan önemi, aşağıdaki Eski Antlaşma uzmanlarının değişik perspektiflerden yaptıkları yorumlardan anlaşılabilir:

Ölü Deniz Tomarlarının birinci ve en önemli etkisi, metin uzmanlarını ellerindeki İbranice el yazması delillerinden bin sene geriye götürmüş olmasıdır. Kumran keşiflerinden önce Eski Antlaşma kitaplarının eksiksiz olarak en eski el yazması kopyalarının tarihi, M.S. onuncu yüzyıl civarları idi. Eski Antlaşma'nın tümünün en eski kopyasının tarihi ise, M.S. on birinci yüzyılın başları idi. Ölü Deniz el yazmaları ise, Eski Antlaşma metninin sağlamlığının delili olarak o ana kadar bilinen her metinden daha eski kanıtlar sunmuştur. (Brotzman, OTTC, 94-95)

Kumran'daki tomarların keşfinden önce elimizdeki en eski el yazmaları, yaklaşık M.S. 900 yıllarından kalmakta idi. Ölü Deniz Tomarları'nın; Yeşaya, Habakkuk ve diğerlerini içeren bazı el yazmalarının yazılış tarihi ise, M.Ö. 125 senesidir. Bu keşif bizlere, elimizdeki el yazmalarından bin sene daha eski el yazmaları sunmuştur. Ancak, asıl önemli sonuç ise, Kumran keşfinde ortaya çıkan Yeşaya tomarı ile, bin yıl sonrasına ait olan Masoretik İbranice metin Yeşaya'sı arasında büyük bir farklılık olmayışı idi. Bu keşif, elimizdeki İbrani metnin sağlamlığını ispat etmiştir. (Enns, MHT, 173)

Elimizdeki materyaller ile Ölü Deniz Tomarları bir araya geldikleri zaman, tarih, din ve dini edebiyat konularındaki bilgilerimizin ufğunun sınırlarını genişleten bir etki oluşturmuşlardır. (Harrison, AOT, 115)

Ölü Deniz tomarlarının, Kutsal Kitap çalışmalarında; bildiklerimizin onaylandığı ve gerçek olarak kabul edilmiş olan birçok verinin tekrar gözden geçirilmesine gerek kalınmayacağı yeni bir döneme geçişi sağladığına hiçbir şüphe yoktur. Hristiyanlık öncesi

orijinal Eski Antlaşma metnini oluşturma ve Tanrı'nın Söz'ünün günümüzün çağdaş okuyucusuna daha anlaşılabilir bir biçimde sunulabilmesi için, bundan daha faydalı bir olay gerçekleşmemiştir. (Harrison, AOT, 115)

Sonuç olarak Masoretler, hak ettikleri en büyük övgüleri, kendilerine emanet edilmiş olan Sopherim ünsüz metnini, azimli bir şekilde muhafaza etme konusunda gösterdikleri aşırı titizlik sayesinde hakketmişlerdir. İnsanlık medeniyeti tarihi boyunca, ister dini, ister lâik olsun, hiçbir antik edebi eserin korunması için gösterilmemiş olan gayreti, Masoretler ve Sopherimler, İbrani Kutsal Yazılar'ın hatasız korunması için göstermişlerdir. Kutsal Metinlerin kâhyalığı konusunda o kadar özen gösteriyorlardı ki, ünsüz harfleri ilgilendiren en bariz düzeltmeleri bile yapma cüretini göstermiyorlardı ve onlara emanet edilmiş olan *Vorlage* hiçbir değişikliğe uğramadan gelecek nesillere aktarılıyordu.

Sadakatlerinin bir sonucu olarak, bugün elimizdeki İbranice metin ile İsa ve havarileri hayattayken ya da bir asır sonra yetkin kabul edilen İbranice metin; bütün temel konuları ile kıyaslandığı zaman birbiri ile tutarlıdır. Geçmiş yüzyıllardaki en güvenilir el yazmalarının karşılaştırmaları sonucu güvenilirliği ortaya konmuş olan Eski Antlaşma metninin, ayrıca Kumran'da elde edilen delillere bakılarak karşılaştırılıp revize edilmesi sonucu, yetkinliği tartışılmaz bir Eski Antlaşma'ya sahip olduğumuz ispatlanmıştır. Tüm bunların sonucu olarak, Tanrı'nın Esinlemesinin ilk orijinal şeklinin, metinsel hâli ile tedarik edilmemiz için, bütün gerekli koşullar yerine gelmiştir. W F. Albright'ın dediği gibi, "İbrani Kutsal Kitap'ının sesli harfsiz metnine, kusursuz olmasa da, diğer Yakın Doğu edebiyat eserinin içinde eşi olmayan bir şekilde, doğruluğunun korunmuş olduğunu bilerek, huzur içinde güven duyabiliriz." (Archer, SOT, 65)

[Septuagint] düzensizdir, ancak bizim elimizdeki İbrani el yazmalarından, bin sene önce yazılmış bir İbrani metin üzerine oturtulduğundan çok faydalıdır.

– PAUL ENNS

4C. İbrani Olmayan El Yazması Deliller

Eski çağlardan kalma değişik Eski Antlaşma tercümeleri, metin araştırmacıları için çok değerli tanıklıklar oluşturmaktadır. Örneğin Septuagint (LXX), M.Ö. üçüncü yüzyıldan kalma bir metinsel geleneği korumakta iken, Samiriyeli Pentateuchal* (*ilk beş kitap*) geleneği, M.Ö. beşinci yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bunlarla beraber, Masoretik metni de sayınca, elimizde üç adet Eski Antlaşma metinsel geleneği bulunmaktadır ki, tenkitçi bir yaklaşımla değerlendirildiği zaman bu geleneklerin çokluğu, Eski Antlaşma metninin güvenilirliği için bol bol destek sunmaktadır. Metinsel güvenilirliğin en temel ispatları, Samiriyeli Pentateuch'un tanıklığından ve özellikle LXX'in düzeltilmiş ve karşılaştırılmış metninden gelmektedir.

1D. Septuagint, ya da LXX

Yakın Doğudaki Yahudiler, Aramice için kendi ana İbrani dillerini terk etmişler, aynı şekilde Mısır'daki İskenderiye gibi, Helenistik merkezlerde de, Yunanca için Aramiceyi terk etmişlerdir. Büyük İskender'in fetihleri esnasında, Yahudilere makul düzeyde imtiyazlar sunulmuştur. Aslında İskender, Sur (M.Ö. 332) kuşatması sırasında Yahudilerin, kendisine karşı izlemiş oldukları politika sayesinde onlara karşı bir sempati beslemiştir. İskender'in,

Yahudilerin Tanrı'sına olan hürmetini göstermek için Yerus alim'e gittiği kayıtlara geçmiştir. İşkender, yeni yerler fethettik e, buralarda genellikle İşkenderiye ismini taşıyan ve halkının arasında Yahudilerinde bulunduğu yeni yerleşim birimleri kurmuştur.

Yahudiler, kendi ana vatanlarından dağıldıkları için, o çağın ortak lisanında yazılmış Kutsal Kitap'lara ihtiyaç duyulmuştur. *Septuagint* ("yetmiş" anlamına geldiği için genellikle LXX olarak kısaltılmıştır) ismi, İbrani Kutsal Kitap'ının, Yunanca tercümesine, Mısır Filadelfyası Kralı Ptolemy'nin (285-246 M. .) hükümdarlığı esnasında verilmiştir.

F. F. Bruce, bu çevirinin isminin kaynağı hakkında ilginç bir tercümeyi bizlere sunmuştur. Bu tercüme, M. . 250 seneleri civarında (daha gerçekçi bir hesaplama M. . 100 senesinden biraz daha önce), Kral Ptolemy'nin saray görevlisi Aristeas tarafından, kardeşi Phiocrates'e yazıldığı düşünülen bir mektuptur:

Ptolemy, edebiyatın hamiliğini üstlenmiş ve 900 sene boyunca dünyanın kültür harikalarından birisi olan Büyük İşkenderiye kütüphanesi onun zamanında törenle hizmete açılmıştır. Mektup, Ptolemy'nin kütüphanecisi olduğunu bilinen Phalerumlu Demetrius'un, Kral'ın Yahudi yasalarına olan ilgisini nasıl çektiğini ve Yerus alim'deki Eleazar'a bir delegasyon göndermesi için Kral'a verdiği tavsiyeleri tarif etmektedir. Yüksek rahip, tercüman olarak, İsrail'in her on iki oymağından altışar tane ihtiyaç seçip, onları süslenmiş ve doğru olarak hazırlanmış bir Tevrat ile beraber İşkenderiye'ye göndermiştir. İhtiyarlar; kraliyet yemeklerinden yemiş, şaraplarından içmiş ve karşılıklı fikir alış verişleri bilgeliklerini ispatlamışlardır; yerleştikleri Pharos adasındaki (feneri ile de meşhur olan bir ada) evde, yetmiş iki günde, müzakereler ve mukayeseler ile, üzerinde hemfikir oldukları şekilde Pentateuch'u, Yunancaya tercüme etme görevlerini tamamlamışlardır. (Bruce, BP, 146, 147)

Yunanca, *Septuagint* Eski Antlaşması, İbrani kanonundan tercüme, içerik ve düzenleme kalitesi bakımından farklılıklar göstermektedir. İbrani Eski Antlaşma'sının yirmi iki kitabına ek olarak LXX; İbrani kanonunun hiçbir zaman parçası olmamış bazı kitapları da içermektedir. Muhtemelen bu kitaplar, Yunanca konuşulan yörelerde dolaşırken, İbrani kanonunda yer almamıştır. LXX tercümesinin kalitesi, bu durumu ortaya koymakta ve bazı gözlemleri ortaya koymaktadır: (1) LXX, mükemmellik konusunda farklı yollar izlemiştir,  rneğin, Tevrat harfi harfine kopya edilmiş ama, Yazılar (İbrani Kutsal Yazılar'ın üçüncü bölümü) bölümünde serbest tercüme uygulanmıştır. (bakınız: Sir Frederic Kenyon, *Text of Greek Bible*, 3d ed, A. W. Adams tarafından syf 16-19'da gözden geçirilmiş ve ele alınmıştır.) Adams, Eyüp kitabının orijinal LXX'de, İbrani karşılığından altıda bir daha kısa olduğuna dikkat çekmekte ve Yeş , 1. Samuel, 1. Krallar,  zdeyişler, Ester ve Yeremya'da bazı belirgin farklılıklar olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, diğer kitaplardaki k  k uyumsuzluklardan da bahsetmektedir. Bu farklılıkların sebebi, Septuagint'in en büyük zorluklarından birisidir. (2) LXX'in yazılım amacı, İbrani metnin yazılım amacıyla birbirinden farklıdır. LXX, sinagoglarda halkın kullanımı için yazılırken, diğer i eleme ve çoğaltma amacı ile yazılmıştır. (3) LXX, Eski Antlaşma metnlerinin ileti i için cesur ve  nc , aynı zamanda başarılı bir denemesidir. (4) LXX, genel olarak orijinal İbrani metnin okumasına sadıktır, ancak tercümanların konusunda uzman İbrani aydınları olmadığına dair iddialar vardır.

Septuagint hakkında Paul Enns şunları belirtmiştir: "Tercüme açısından, tam olarak düzenli bir halde olmasalar dahi, elimizdeki İbrani el yazmalarından bin sene önce yazılmış İbrani metin üzerine oturtulmaları bakımından çok faydalıdırlar. Daha da  tesi, Yeni Antlaşma yazarları, bazı yerlerde Septuagint'den alıntı yapmışlardır; bu da bizleri Eski Antlaşma metnini kavramamız konusunda bir adım ileri götürmektedir." (Enns, MHT, 174)

"LXX etkilerine baktığımız zaman, bu leksikonun her sayfası (*Yeni Antlaşma ve Diğer Erken Hristiyan Edebiyatının Yunanca-İngilizce Leksikonu* [Bauer, Arndt ve Gingrich])

edebiyatımız (M.S. birinci yüzyıl) üzerinde diğer bütün etkilerden daha ağır basmaktadır.” (Bauer, GELNT, xxi)

Septuagint (LXX), Eski Antlaşma’nın Yunanca tercümesi, M.Ö. 250 senelerinde başlamıştır ve önem sıralamasında Masoretik Metin ile aynı değerdedir. Yeni Antlaşma zamanlarında çok yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Yeni Antlaşma’da yer alan 250 Eski Antlaşma alıntısının çoğunluğu, bu eserden yapılmıştır. LXX’nin, Masoretik Metinden uzaklaştığı noktalar konusunda bazı uzmanlar, LXX tercümanlarının metin konusunda bazen kendi inisiyatiflerini kullandıkları yorumunu yapmışlardır. Kumran metinlerinden biliyoruz ki, bu farklılıklar tercümanların bir şekilde, Proto-Septuagint ailesi adını verdiğimiz, farklı İbrani metin kullanmalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. (Yamauchi, SS, 130, 131)

LXX’nin, bugün elimizde olan Masoretik Metine olan yakınlığı (M.S. 916), on üç yüzyıllık bir iletimin güvenilirliğini ortaya koymaktadır.

LXX ile Eklesiastikus, Özgürlük Kitabı ve diğer apokrafiye ait kitaplarda bulunan ayet alıntıları, bugün elimizde bulunan İbrani metin ile M.Ö. 300 senesinde kullanılan metnin aynı olduğunun delilidir.

Geisler ve Nix, Septuagint’in dört önemli katkısını listelemişlerdir: “[1] Yunanca ve İbranice konuşan insanlar arasındaki dini uçurumu birbirine bağlayan köprü görevi görmüş ve İskenderiye’deki Yahudilerin ihtiyaçlarını karşılamıştır. [2] Yahudilerin İbranice Eski Antlaşma’sı ile Yunanca konuşan Hristiyanların kullanması için gerekli olan Eski Antlaşma arasındaki tarihsel boşluğu kapatmıştır. [3] Misyonerlere değişik dillere ve lehçelere tercüme etmek için, anlaşılması bakımından daha üstün bir Kutsal Kitap sunmuştur ve [4] İbrani Eski Antlaşma metni ile güçlü bir uyum içinde olması, metinsel eleştirilerdeki bazı soru işaretlerini ortadan kaldırmıştır.” (Geisler, GIB, 308)

Yahudilerin Septuagint’e olan ilgilerinin kaybolması konusunda, F. F. Bruce iki sebep sunmaktadır:

1. “M.S. birinci yüzyıldan itibaren, Hristiyanların, Eski Antlaşma’nın bu versiyonunu benimsemeleri aynı zamanda, Hristiyan inancını korumak ve propagandasını yapmak amacı ile özgürce kullanmalarından dolayı.” (Bruce, BP, 150)
2. “M.S. 100 seneleri civarında, Yahudi uzmanlar tarafından yeniden gözden geçirilmiş standart bir İbrani Kutsal Kitap metni oluşturulmasından dolayı.” (Bruce, BP, 151)

Eski Antlaşma’nın, Yahudiler için yapılmış ve zamanında çok popüler olmuş olan bu tercümesi, yıllar sonra Yahudiler için cazibesini yitirmiştir.

2D. Hexapla

Hexapla (altı cilt), Origen tarafından ikinci yüzyıl içinde oluşturulmuştur ve kaçınılmaz olarak LXX ile bağlantılıdır.

Hexapla’ya ayrıca, Josefus, Philo ve Zadokite Metinleri (Ölü Deniz Kumran cemaati edebiyatı) eklendiği zaman hepsi, “M.S. 40 ilâ 100 seneleri arasında Masoretik [Metin]’e yakın bir metnin varlığına tanıklık eder.” (Skilton, *Infallible Word* isimli eserinde, “Kutsal Yazılar’ın Yayılması” başlıklı yazı [sempozyum], 148)

Origen’in Hexapla’sı (c. 240-50): M.S. üçüncü yüzyılda yapılmış olan bu Eski Antlaşma tercüme çalışması, dört adet Yunanca metinsel geleneği oluşturmuştur: Septuagint ve Aquila versiyonları; Theodotion ve Symmachus. Bu karışık durum, metinsel eleştiriciliğin ilk göze çarpan adımlarının atılmasına vesile olmuştur ve İskenderiyeli Origen’in Hexapla’sı (altı cilt) bu adımın kendisidir (M.S. 185-254). LXX’in o zamanlarda var olan el yazması kopyalarının arasında tespit edilen farklılıkların çokluğu, İbrani metin ile LXX arasındaki uyumsuzluklar, bir de Eski Antlaşma’nın Yunanca tercümelerini tekrar düzeltme çabaları göz önüne alındığı zaman, Origen’in, Yunanca konuşan Hristiyan dünyasına tatminkâr bir Eski Antlaşma sunma yolunda yaptığı çabanın çok isabetli olduğu görülmektedir. Hem metinsel yazım hatalarını

düzeltiltiği, hem de Yunanca metin ile İbranice metin arasındaki uyumsuzlukları kaldırdığı için, onun bu çalışması yeni bir versiyon oluşturmaktan daha çok, eski bir eserin çeşitli nüshalarına bakılarak tespit edilen en uygun metni oluşturma çalışması denilebilir. Böylece, onun iki ciltlik çalışmasında görülen amaç, Eski Antlaşma'nın çeşitli revizyonlarının, hatalı LXX'den daha üstün olduğunu ortaya koymak ve kusursuz İbrani metin ile kusurlu LXX arasında karşılaştırmalar yapmaktır. Bunu gerçekleştiren, İbrani Eski Antlaşma'sını, Tanrı'nın, gerçekleri insana açıklamak için kullandığı "kusursuz bir metin" olarak kabul etmiştir....

Hexapla, altı paralel sütundan oluşan bir yapı ile hazırlanmıştır. Her sütun, Eski Antlaşma'nın orijinal İbranice ya da mükemmel bir versiyonunu içermektedir, bu da o çağlardaki kitapların pazarlanması için, bu eserin çok büyük olmasına sebep olmuştur. Altı sütun şu şekilde düzenlenmiştir: Sütun bir, orijinal İbranice; sütun iki, orijinal İbranice'nin Yunan harfleri ile yazılmış versiyonu; sütun üç, ayetlerin Aquila tarafından yapılmış olan tercüme; sütun dört, Symmachus'un deyimsel revizyonu; sütun beş, Origen'in kendisinin yaptığı LXX revizyonu; sütun altı, Theodotion'un Yunanca revizyonu. (Geisler, GIB, 507-508)

Bu çalışmanın anıtsal bir değeri olmasına rağmen, modern bir metinsel eleştirmenin, kendisinin ve Origen'in amaçları arasındaki farkı iyi bir şekilde gözlemlemesi gerekmektedir. Bu konu Kenyon tarafından az ve öz bir şekilde ortaya konmuştur:

İbrani metne en yakın şekilde Yunanca bir metin oluşturma Origen'in amacı ise, o zaman bu prosedür yeterlidir. Ancak bizler için amaç, orijinal Septuagint'in tekrar oluşturulması ise... Masoretik metinden önce, İbranice'nin nasıl bir şey olduğunu anlamamız için bu eser, elimizdeki en iyi kanıtlardan bir tanesidir. Talihsiz olan tek durum, Origen'in doğal isteğiyle kaleme aldığı bu metinde, kritik hiçbir nokta olmaması olduğu için, Theodotion'dan yapılan eklemeler orijinal ve ilk yazılmış Septuagint'in bir parçası olarak gözükmektedir. (Kenyon, OBAM, 59)

Bu talihsiz durumun gerçekleşmiş ve "fonetik işaretlerinden arındırılmış olan Septuagint metninin kopyası, o günün İbrani metni ile uyum içerisinde olan bir Septuagint'e ulaşmak yerine, bozulmuş bir Yunanca Eski Antlaşma metninin yayılmasına sebep olmuştur." (Geisler, GIB, 509)

F. F. Bruce, bu konuda şöyle yazmıştır, "Eğer Origen'in *Hexapla*'sı bütünüyle elimize geçseydi, paha biçilmez bir hazine olurdu." (Bruce, BP, 155)

Samiriye Pentateuch metninin ilginç bir yönü ise, Masoretik Kutsal Kitap ve genel Yahudi-İbrani edebiyat formundan daha eski bir İbrani alfabe ile yazılmış olmasıdır.

– F.F. BRUCE

3D. Samiriye Pentateuch'u

Samiriyeliler, uzun ve sert bir kültürel ve dini çekişmelerden sonra Yahudilerden, M.Ö. dördüncü ya da beşinci yüzyılda ayrılmışlardır. Samiriyeliler kendi revize edilmiş Pentateuch'larını yazdıkları için, bu bölünme esnasında yanlarında Kutsal Yazılar'ı da götürdükleri tahmin edilmektedir.

Samiriye Pentateuch'u kaba bir bakış ile yeni versiyon değil, İbrani metnin kendisinin el yazması bir kopyasıdır. Musa'nın ilk beş kitabını kapsamaktadır ve antik İbrani yazım stili ile yazılmıştır. M.Ö. ikinci yüzyılda, Yunanlılara karşı çıkan Maccabean isyanı esnasında bu

yazı stili tekrar kullanılmaya başlandığı için, Kumran'dan çıkan bazı Kutsal Kitap el yazmalarında da bu stilin kullanıldığı tespit edilmiştir. Metin eleştirmeni Frank M. Cross, Jr., Samiriye Pentateuch'unun da, Maccabean döneminden geldiğine inanmaktadır.

Samiriye Pentateuch metninin bir formu da, eski kilise babalarından, Sezariyeli Eusebiyus (c. 265-339) ve Eusebius Hieronymus (c. 345- c. 419) tarafından bilindiği de bilinmektedir. Ancak bu metinler, 1616 senesinde, Pietro della Vale tarafından Şam'da keşfedilene ve Kutsal Kitap uzmanları arasında büyük bir heyecan dalgasını oluşturan kadar, modern Batılı aydınların eline ulaşamamıştır. Bu metin, 1815 senesinde Wilhelm Gesenius tarafından, metinsel eleştiri bakımından ele alınınca, değersiz olduğu ilân edilene kadar Masoretik Metine üstün sayılmıştır. Günümüze yakın bir zamanda ise, A. Geiger, Kahle ve Kenyon gibi uzmanların çalışmaları sonucu, Samiriye Pentateuch metninin değeri tekrar beyan edilmiştir.

Elimizdeki hiçbir Samiriye Pentateuch metninin el yazması kopyası, on birinci yüzyıldan eski değildir. Samiriye cemaati, tomarların bir tanesinin, Kenan diyarının fethinden on üç sene sonra, Musa'nın büyük torunu Abisha tarafından yazıldığını iddia etse de, yazarlığın sahte olduğunun ortada olması, bu iddiayı kolaylıkla reddetmemizi gerektirir. En eski Samiriye Pentateuch kodeksi, içerisinde 1149-1150 senelerinden kalma bir satış kağıdı içermektedir, ancak el yazmasının kendisi bu tarihten daha önce yazılmıştır. El yazmalarının bir tanesinin 1204 senesinde ve diğerinin de 1211-1212 seneleri içinde yazıldığı bilinmektedir ve bu el yazmaları şu an, Manchester'daki John Rylands Kütüphanesinde saklanmaktadır. New York Halk kütüphanesinde korunmakta olan başka bir el yazmasının yazılım tarihi ise, c. 1232'dir.

Samiriye Pentateuch metninde, Masoretik metinden yaklaşık altı bin adet önemsiz farklılık saptanmıştır. Bu farklılıkların bin dokuz yüz tanesinde Samiriyeli metin, Masoretik metin ile uyuşmasa da, Septuagint ile uyuşmaktadır. Farklılıkların bazıları kasıtlı olarak Samiriyeliler tarafından kendi dini uygulamalarını ve lehçelerini korumak amacı ile yapılmıştır. Masoretik metin ise, Yahudi lehçesini ve geleneklerini sürdürmüştür.

Samiriye Pentateuch metninin ilginç bir yönü ise, Masoretik Kutsal Kitap ve genel Yahudi-İbrani edebiyat formundan daha eski bir İbrani alfabe ile yazılmış olmasıdır. M.Ö. 200 senelerinde Yahudiler, bu eski "paleo-İbrani" alfabesi yerine, Arami alfabesini ya da köşeli karakterli alfabeyi kullanmaya başlamışlardır. Kumran'dan çıkan bazı el yazmalarında bu karakterleri görmek mümkündür. Paleo-İbrani alfabesi genel olarak; Moavite Taşı, Şiloha Yazıtları ve Lachish Mektuplarında görülen alfabe ile aynıdır, ancak Samiriyeliler bu alfabeyi biraz daha süsleyerek kullanmışlardır. (Bruce, BP, 120)

Paul Enns, Samiriye Pentateuch hakkında; "Eski Antlaşma metni için çok değerli bir tanık" demiştir. (Enns, MHT, 174) Bu metin, Pentateuch'u içerdiği için, metinsel okumaları saptama konusunda çok değerli bir yardımcı olmuştur. Bruce, "Kutsal Kitabın içeriği hakkında, Samiriye Pentateuch metni ile Masoretik metin [M.S. 916] arasındaki farklılıklar, uyumu engelleyecek seviyede değildir" demiştir (Bruce, BP, 122).

Sir Frederic Kenyon, LXX ve Samiriye Pentateuch ikilisinin, Masoretik Metin ile uyuşmadığı durumlar için: "Orijinal okunuşu yansıtmaktadırlar" demiştir ancak, LXX ile Masoretik Metnin karşı karşıya olduğu durumlarda bazen bir tanesi, bazen diğeri haklı olsa bile, bu farklılıklar metinden değil, tefsirden gelmektedir.

5C. Eski Antlaşma Metinlerine Diğer Tanıklıklar

1D. Aramice Targumlar

Targumlar (kopyalar), yazılı bir form olarak karşımıza M.S. 500 senelerinde çıkmıştır.

Targum kelimesinin basit olarak anlamı, “tefsir”dir. Targumlar, Eski Antlaşma’nın Aramice olarak açıklamalarıdır.

Targumların orijini, Geisler ve Nix tarafından şöyle açıklanmıştır:

Yazıcıların, Ezra (Neh. 8:1-8) zamanından beri, İbrani Kutsal Yazılar’ı hakkında Aramice olarak sözlü açıklamalar yaptığı konusunda birçok kanıt mevcuttur. Bu açıklamalı anlatımlar, birebir tercüme olmadıkları halde, Tevrat’ın artık kullanılmayan dil formlarını anlama konusunda çok büyük yardımları olmuştur... Bu yardıma olan ihtiyaç, İbranice’nin halk arasında her geçen gün daha az kullanılması sonucunu ortaya çıkarmıştır. M.Ö.’ki son yüzyıllarda bu aşamalı süreç, Eski Antlaşma’nın her kitabının sözlü açıklamalı anlatımı ya da tefsiri oluşana kadar devam etmiştir (Targum).

İbrani kanonu, metni ve tefsiri, hem Jamnia (c. M.S. 90) haham okullarından, hem de Yahudilerin, Filistin’den M.S. 135’deki sürgünlerinden çok daha önce pekiştirildiği için, M.S.’sının ilk asırlarında, bu Targumların yazımına karar verilmiştir ve eski zaman bilgileri resmi bir metne dönüşmüştür. En eski Targumlar yaklaşık M.S. ikinci yüzyılda, Filistin-Aramicesi ile yazılmıştır, ancak Hristiyanlık öncesi dönemde de Targumların mevcut olduğuna dair deliller mevcuttur. (Geisler, GIB, 304, 305)

Geisler ve Nix, bazı önemli Targumlar konusunda biraz daha detaya girmektedirler:

M.S. üçüncü yüzyıl civarlarında, Tevrat üzerine bir Aramice Targum, Babil’de bulunmuştur... geleneksel olarak, Onkelos’a özgü olarak kabul edilmiştir... Bir diğer Babil Aramice Targum’u, hem Önceki hem de Sonraki Peygamberleri de içermektedir ve Jonathan ben Uzziel Targum’u olarak tarihe geçmiştir. M.S. dördüncü yüzyıldan kalmadır ve üslup olarak hem daha serbesttir hem de metnin tercümesinde daha açıklamalıdır. Bu Targumların ikisi de sinagoglarda okunmuştur... Yazılar (Mezmurlar, Özdeyişler ve Eyüp), sinagoglarda okunmadıklarında dolayı, onlar için resmi bir Targum olmamasının bir açıklamasını yapmaya gerek yoktur. Ancak gayri resmi bazı versiyonlarının halk tarafından kullanıldığı bilinmektedir. M.S. yedinci yüzyılın ortalarında Pseudo-Jonathan isimli bir Pentateuch Targum’u ortaya çıkmıştır... Yeruşalim Targum’u da M.S. 700 senelerinde ortaya çıkmış olsa da, sadece birkaç parçacığı günümüze kadar gelebilmiştir. (Geisler, GIB, 304, 305)

Yahudilerin esaret günleri esnasında Kildani lisanı, İbranice’nin yerini almıştır. Bu yüzden, Yahudilerin konuştukları lisanda, Kutsal Yazılar’a ihtiyaçları oluşmuştur.

F. F. Bruce, Targumların geçmişi hakkında birkaç ilginç noktayı bizlere şöyle açıklar:

Sinagoglarda Kutsal Yazılar’ın okunmasına, kullanılan dil olan sözlü Aramice açıklama metinlerinin eşlik etmesi, daha çok M.Ö. dönemini kapatan yıllarda yaygınlaşmıştır. Okuduklarını anlamayı isteyen sıradan halk için, İbranice’nin kullanımı azalmasının doğal bir sonucu olarak, anladıkları bir lisanda Kutsal Yazılar’ın tefsiri ile beslenmeleri gerekmektedir. Bu sözlü tefsiri cemaate okumakla görevlendirilmiş kişiye, methurgeman (tercüman ya da tefsirci), tefsirin kendisine de, targum denilmekteydi.

Methurgeman... cemaatin okuduklarını orijinal Kutsal Yazı sanmaması için, tomardan okumasına izin verilmemekteydi. Şüphesiz ve hatasız bir tefsir gerçekleşmesi için ayrıca bir seferde, Pentateuch metninden bir ayet, Peygamberlerden ise üç ayetten fazla tercüme etmeleri yasaktı.

Bu şekilde devam ederken, Targumların kaleme alınmasına karar verildi. (Bruce, BP, 133)

J. Anderson, *The Bible, the Word of God (Kutsal Kitap, Tanrı’nın Söz’ü)* isimli eserinde, incelemelerini şöyle aktarmıştır: “Günümüzdeki metinler ile Eski Targumların oluşturuldukları metinlerin aynı olmasının en büyük faydaları, İbrani metnin orijinalliğinin ispatlanmasını da içermektedir.” (Anderson, BWG, 17)

Geisler ve Nix, şu sonuca ulaşmışlardır: “Metinsel bir eleştirmen için, bu Targumların çok büyük bir önemi yoktur, ancak tefsir ilmi ile uğraşan kişiler için bilgili hahamların Kutsal Yazı’yı nasıl bir üslûp ile tefsir ettiklerini anlama bakımından çok önemli eserlerdir.” (Geisler, GIB, 305)

2D. Mishnah

Mishnah (M.S. 200): “*Mishnah* (tekrar etme, açıklama, öğretme), M.S. 200 senelerinde tamamlanmış ve Musa’nın zamanından o güne kadar gelen bütün sözlü buyrukları tasnif etmiştir. Tevrat birinci, Mishnah ise ikinci yasa olarak da bilinir. Bu eser İbranice olarak yazılmıştır ve sözlü yasayı içerdiği gibi gelenekleri de içermektedir.” (Geisler, GIB, 502)

Ayet alıntıları Masoretik Metine çok yakındır ve onun güvenilirliğine tanıklık etmektedir.

3D. Gemara

Gemara (Filistin, M.S. 200: Babil, M.S. 500). “*Gemara* (tamamlama, başarma, öğrenme), İbrani lisanı yerine Aramice olarak kaleme alınmıştır ve temel olarak Mishnah üzerine yapılmış geniş bir yorum kitabıdır. İki farklı gelenek ile hazırlanmıştır: Filistin Gemarası (c. M.S. 200) ve hem daha geniş hem de daha yetkin olan Babil Gemarası (c. M.S. 500).” (Geisler, GIB, 502)

Aramice yazılmış olan ve Mishnah üzerine bina edilen bu yorum kitapları, Masoretik Metnin metinsel güvenilirliğini ortaya çıkarmada büyük bir pay sahibidir.

Mishnah ve Filistin Gemarası, Filistin Talmud’unu oluşturur.

Mishnah ve Babil Gemarası, Babil Talmud’unu oluşturur.

Mishnah + Filistin Gemarası = Filistin Talmud'u.

Mishnah + Babil Gemarası = Babil Talmud’unu oluşturur.

4D. Midrash

Midrash (M.Ö. 100-M.S. 300): Eski Antlaşma İbranice metninin üzerine yapılmış bir doktrin çalışmasıdır. Midrash alıntıları sağlam bir şekilde Masoretiktir. Midrash (metinsel çalışma, metinsel tefsir) aslında, İbranice ve Aramice yazılmış olan İbrani Kutsal Yazılar için hazırlanmış resmi bir doktrin ve vaaz açıklamasıdır.

Midrashim (çoğul), M.Ö. 100 ve M.S. 300 seneleri arasında toplanılan materyalden hazırlanmıştır. Midrash (tekil) içinde iki ana bölüm vardır: Halakah (prosedür), Tevrat’ın detaylı bir açıklamasıdır ve Haggada (bildiri, açıklama); bütün Eski Antlaşma’yı kapsayan yorumlardır. Midrashim sadece yorumlardan oluşur, ancak Targumlar ise, açıklamaları da içerir. Midrashim, atasözlerini ve meselleri de içinde barındıran, Eski Antlaşma üzerine yapılmış elimizdeki en eski sinagog vaazlarının bazılarını içermektedir. (Geisler, GIB, 306)

5D. Diğer Önemli Keşifler

Nash Papirüsü: Elimizdeki en eski Eski Antlaşma İbrani el yazmaları arasında, bir adet hasarlı Shema (Yasa’nın Tekrarı 6:4-9) kopyası ve iki parçacık On Emir (Mısır’dan Çıkış. 20:2-17; Yasa’nın Tekrarı 5:6-2 1) vardır. Nash Papirüsünün, M.Ö. ikinci yüzyıl ve M.S. birinci yüzyıl aralarında yazıldığı tahmin edilmektedir.

Kahire Kodeksi: Kodeks, kitap formunda sayfaları olan bir el yazması derlemesidir. Kitabın sonunda bulunan ve başlığı basımcının adını ve tarihini gösteren yazıya göre Kahire Kodeksi (C) M.S. 895 senesinde Moses ben Asher tarafından, Filistin'in Taberiyesinde kaleme alınmış ve sesli noktaları eklenmiştir. Sonraki Peygamberleri (Yeşu, Hakimler, 1. ve 2. Samuel, 1. ve 2. Krallar) ve Önceki Peygamberleri (Yeşaya, Yeremya, Hezekiel ve Kısa kitap yazan Peygamberler) içermektedir.

Aleppo Kodeksi: Aleppo Kodeksi, Shelomo ben Baya'a (Kenyon, OBAM, 84) tarafından yazılmıştır ancak, kitabın sonunda bulunan ve başlığı basımcının adını ve tarihini gösteren yazıya göre, sesli noktaları (ör, ünlü harfler) Moses ben Asher (c. M.S. 930) tarafından yerleştirilmiştir. Örnek bir kodeks olmasına rağmen, uzun bir süre kopyalanmasına izin verilmemiştir hatta yok edilmesi için ferman çıkartılmıştır. (Wurthwein, TOT, 25) Suriye'den, İsrail'e kaçırılmıştır. Günümüzde belgelenmiş, fotoğraflanmış ve İbrani Üniversitesi tarafından yayınlanmış olan Yeni İbrani Kutsal Kitap'ını oluşturmuştur. (Goshen-Gottstein, BMUS, 13) Ben Asher metni için sağlam bir yetki sunmaktadır.

Leningrad Kodeksi: Kitabın sonunda bulunan ve başlığı basımcının adını ve tarihini gösteren yazıya göre Leningrad Kodeksi, Samuel ben Yakup tarafından Eski Kahire'de, 1008 senesinde, Aaron ben Musa ben Ashar tarafından 1000 senesinde yazılmış bir el yazmasından (artık kayıp) kopyalanmıştır. (Kahle, CG, 110) İbrani Kutsal Kitap'ının tamamını kapsayan en eski el yazmalarından birisidir.

Sonraki Peygamberlerin Babil Kodeksi: Babil Kodeksi (V [ar] P), Peygamberlerin Leningrad Kodeksi (Kenyon, 85) ya da [St.] Petersburg Kodeksi (Wurthwein, TOT, 26) olarak da bilinir. Yeşaya, Yeremya ve On ikileri kapsar. 916 senesinde yazıldığı iddia edilse de asıl özelliği, bu kodeks sayesinde, Babil Okulunun Masoretik yazıcıların eklediği noktalama işaretlerinin tekrar keşfedilmesi olmuştur. 1105 tarihli Reuchlin Kodeksi, artık Karlsruhe'dedir. Britanya Müzesi el yazmasında olduğu gibi (c. M.S. 1150), Taberiyeli Masoret olan Ben Naphtali'nin karşılaştırmalı çalışmalarını kapsamaktadır. Ben Asher metninin aslına uygunluğunun tespitinde, bu eserlerin çok büyük yardımı olmuştur. (Kenyon, OBAM, 36)

Erfurt Codices: Erfurt Codices/Kanunları (I E2, E3), Tübingen Üniversitesi Kütüphanesi içinde listelenmiştir. Ben Naphtali metin ve noktalama geleneğini az ya da çok (daha çok E3 içinde) sergilemektedir. E1, on dördüncü yüzyıl el yazmasıdır. E2, büyük bir olasılıkla on üçüncü yüzyıldan kalmadır. E3, en yaşlılarıdır ve 1100 senesinden önceden kalmıştır. (Wurthwein, TOT, 26)

2B. Özet

1C. Metinsel Tenkitçiliğin Kuralları

Aşağıdaki liste, uzmanlar tarafından hangi okumanın doğru ya da orijinal olduğunun tespit edilmesine yardımcı olması için hazırlanmış kriterlerden oluşmaktadır ve yedi adet maddeden ibarettir.

DOĞRU BİR METNİN SEÇİLMESİ İÇİN KILAVUZ

1. Daha eski metinler tercih edilmelidir, çünkü orijinal metine daha yakındırlar.
2. Anlaşılması daha zor olan metinler tercih edilmelidir, çünkü yazıcıların zor metinleri kolaylaştırma eğilimleri vardır.
3. Daha kısa metinler tercih edilmelidir, çünkü yazıcılar Kutsal Yazılar'dan bir metin çıkartma değil, yeni eklemeler yapma eğilimindedirler.

4. Farklılıklar tespit edilen kopyalarda, en açıklayıcı olan kopya tercih edilmelidir.
5. Geniş coğrafi alanlara yayılmış olan metinler tercih edilmelidir, çünkü bu tip el yazmalarının ya da versiyonların birbirini etkileme olasılığı daha azdır.
6. Yazarın genel stiline en yakın olan metin tercih edilmelidir.
7. Doktrinsel bir yargıyı yansıtmayan metinler tercih edilmelidir.

(Wurthwein, TOT, 80-81)

2C. Tekrar Eden Parçaların Karşılaştırılması

Eski Antlaşma el yazmalarının kalitesinin ispatlanmasında kullanılan bir yöntemde, Masoretik metinde yer alan, tekrar eden parçaların karşılaştırılmasıdır. Bazı Mezmurlar iki kere yazılmıştır (örnek: 14 ve 53); Yeşaya 36-39, aynı zamanda 2. Krallar 18-20'da tekrar etmektedir; Yeşaya 2:24, Mika 4:1-3'e tamamen paraleldir; Yeremya 52, 2. Krallar 25'in tekrarıdır ve Tarihler'in büyük bir kısmı Samuel ve Krallar'da bulunabilir. Bu parçaların incelenmesi, sadece büyük bir metinsel uyumun ispatlanması değil, aynı zamanda kelime kelime gerçekleşmiş bir çoğaltma sürecinin ispatıdır. Bu paralel parçaların tek bir kaynağı olduğunu farz etsek bile, Eski Antlaşma metinlerinin radikal bir revizyona gidilmediği sonucuna bu parçalardan varabiliriz.

3C. Arkeolojiden Destek

Eski Antlaşma metninin orijinaline olan sadakatinin ispatlanmasında, arkeolojinin çok büyük etkisi olmuştur. Sayısız keşif, Kutsal Kitap metinlerinin kesinliğini, sık sık kullanılmış olan yabancı Kralların isminin doğruluğunu bile onaylamıştır. Kutsal Kitap metinlerinin kesinliği konusundaki arkeolojinin verdiği onay, birçok kitapta kaleme alınmıştır. Arkeolog Nelson Glueck'in üzerinde durarak ifade ettiği gibi, "Kesin olarak şunu söyleyebiliriz, şu ana kadar yapılan hiçbir arkeolojik keşif, Kutsal Kitap referansları ile çelişmemektedir." Bu iddiasına şu cümlelerle devam etmiştir: "Kutsal Kitap'ın tarihsel sunuları, özellikle arkeolojik bulgularla sağlamlaştırıldığında, inanılmaz derecede kesinlik sergilemektedir." (Glueck, RDHN, 31) (Daha detaylı bir çalışma için bu bölümün 2A kısmına bakınız, "Eski Antlaşma'nın Arkeolojik ve Tarihsel Olarak Onaylanması.")

4C. Septuagint ve Masoretik Metin

Septuagint, İsa ve havarilerin kullandığı Kutsal Kitap'tır. Yeni Antlaşma alıntılarının çoğu Masoretik Metin ile farklılık gösterdiği durumlarda bile, direkt olarak buradan alınmıştır. Bir bütün olarak ele alındığı zaman Septuagint, Masoretik Metin ile yakın bir paralellik içerisindedir ve onuncu yüzyıl İbrani metninin aslına uygunluğunun onaylanmasıdır.

Eğer elimizde başka hiçbir delil olmasaydı bile, Masoretik Metnin aslına uygunluğu davası, metinsel karşılaştırma ve Yahudi yazıcılık sisteminin olağanüstü titizliği göz önüne alınarak, güven içerisinde bir sonuca bağlanabilirdi. Ancak, 1947 senesinin başlarında gerçekleşen Ölü Deniz Tomarları'nın keşfi ile, elimize Masoretlerden ulaşan İbrani metinlerinin sağlamlığı, ezici bir şekilde ispatlanmıştır. Masoretik Metin tenkitçileri, el yazmalarının adedinin az ve yazılım tarihinin çok geç olduğunu öne sürmüşleridir. Ancak, Ölü Deniz Tomarları'ndan elde edilen eski el yazmaları parçaları bile, bizlere neredeyse tüm Eski Antlaşma'nın kontrolü imkânını sunmaktadır.

Bu kontrol için kullanılan el yazmaları parçaları, Büyük Masoretik el yazmalarının yazılım tarihinden bin sene daha önce kaleme alınmıştır. Kahire-Geniza ve Ölü Deniz mağaralarındaki keşiflerden önce, M.Ö 150-100 seneleri arasında yazıldığı saptanan Nash

Papirüsü (On Emrin ve Shema, Yasa'nın Tekrarı 6:4-9 bölümlerinin el yazması parçaları), Hristiyan çağının başlamasından önce bilinen tek İbrani metnidir.

5C. Samiriye Pentateuch'u ile Uyum

Samiriye Pentateuch'u ve Eski Antlaşma'nın İbranice metni arasında birçok küçük farklılıklar bulunsa bile, aralarında sağlam bir uyum söz konusudur. Daha önce bahsedildiği gibi, Masoretik Metin ile, mevcut olan altı bin adet farklılığın çok büyük bir kısmı, yazım farklılıklarına ve kültürel ifade farklılıklarına dayanmaktadır. Bu farklılıklardan ise bin dokuz yüz adedi, Septuagint ile uyum içindedir (örneğin: Yaratılış 5 ve 11'de rahipler için verilen tarihler). Bazı Samiriye Pentateuch farklılıkları ise, mezhepseldir, örneğin; tapınağın Yeruşalim yerine Gerizzim dağında kurulmasının emredilmesi gibi (Çıkış. 20:17'den sonra). Ancak, şuna da dikkat etmek gerekir, Samiriye Pentateuch el yazmalarının çoğu on üçüncü ve on dördüncü yüzyılın sonlarından kalmadır ve hiçbir tanesi onuncu yüzyıldan önce yazılmamıştır. (Archer, SOT, 44) Ancak Samiriye Pentateuch'u, yüzyıllarca önce yollarını ayırdığı genel metin ile bütün genel konularda tam bir uyum içindedir.

6C. Ölü Deniz Tomarları'nın Kontrolü

Ölü Deniz Tomarları'nın keşfi ile uzmanlar, İbrani el yazmalarının yazılım tarihini, Masoretik Metin el yazmalarınıninkinden bin sene daha önce olarak tespit ettiler ve bu da onlara İbrani metnin aslına uygunluğunu saptama imkânı vermiştir. Tüm kitapların kelime kelime karşılaştırılması sonucunda ise, yüzde 95'lik bir uyum saptanmış ve geri kalan yüzde 5'in ise, imlâ ve yazıcı hatası olduğu tespit edilmiştir. Kumran'dan elde edilen Yeşaya tomarı (IQIs a) gözden geçirilmiş, standart bir tercüme oluşturmakla görevli kişileri, Masoretik Metinde sadece on üç adet değişiklik yapmak zorunda bırakmıştır; bunlardan sekiz tanesi daha önceki el yazmalarında da tespit edilmiş olan değişimlerdir ve geriye kalanların sadece birkaç tanesinde dikkat çekici değişiklikler olmuştur. (Burrows, WMTS, 30-59) Yeşaya 53'deki 166 İbranice kelimenin harflerinden sadece Yeşaya B tomarındaki on yedi tanesi Masoretik Metinden farklıdır. Bunlardan on tanesi imlâ farklılığı, dört tanesi stil farklılığı ve diğer üç tanesi ise "ışık" (ayet 11'in içinde) kelimesinin eklenmesi sonucu ortaya çıkmıştır ki, bu da anlamı derin bir şekilde etkilememektedir. (Harris, IC, 124) Daha da ötesi, bu kelime aynı ayet içerisinde hem Septuagint'de, hem de Yeşaya A tomarı içinde de bulunmaktadır.

7C. Sonuç

Septuagint ve Samiriye Pentateuch'u ile aynı zamanda diğer dahili ve harici metinlerle yapılan çapraz kontroller sonucunda, güvenilirliği onaylanmış binlerce İbranice el yazması, Eski Antlaşma'nın güvenilirliği için bizlere sınırsız delil sunmaktadır. Tüm bunların ışığında bu davayı Kenyon'un şu ifadesi ile karara bağlamak gerekir, "Hristiyan birey, bütün Kutsal Kitap'ı eline alıp, korku veya tereddüt etmeden, elindekinin nesillerden nesillere kayba uğramadan aktarılmış, Tanrı'nın gerçek Söz'ü olduğunu söyleyebilir." (Kenyon, OBAM, 23)

Eski Antlaşma metni, önemli bir şekilde Yeni Antlaşma metni ile bağlantılı olduğu için, onun güvenilirliği aynı zamanda Hristiyanlık inancını da desteklemektedir. Bu, sadece Mesih'in gelişi ile ilgili olarak yapılmış olan doğaüstü iddialar açısından değil, aynı zamanda İsa ve Yeni Antlaşma yazarlarının doğruladığı Eski Antlaşma'nın tarihselliğinin geçerliliği açısından da çok büyük önem taşımaktadır. (Geisler, BECA, 552-553)

Bu konuda daha detaylı bir çalışma için aşağıdaki kaynaklara başvurunuz:
Allegro, I. M. *The Treasure of Copper Scroll*, 2. Gözden geçirilmiş basım.

Archer, G. L., Jr. *A Survey of Old Testament*, Giriş, Ek 4.
Barthelemy, D. ve J. T. Milik. *Ten Years of Discovery in Judean Wilderness*
Cass, T. S. *Secrets from the Caves*.
Elliger, K. ve W. Rudolph, eds. *Biblia Hebraica*.
Geisler, N. L. “*Bible Manuscripts*” *Wycliffe Bible Encyclopedia* içinde.
Geisler, N. L. ve W. E. Nix. *General Introduction to the Bible*.
Glueck, N. *Rivers in the Desert: A History of the Negev*.
Goshen-Gottstein, M. “*Biblical Manuscripts of the United States*.” *Textus* 3 (1962).
Haris, R. L. *Inspiration and Canonicity*.
Kahle P E. *Cairo Geniza*.
Kenyon E. G. *Our Bible and Ancient Manuscripts*.
Kittel R. ve P. Kahle, eds. *Biblia Hebraica*.
Mansoor, M. *The Dead Sea Scrolls*.
Trevor J.C. “The Discovery of the Scrolls.” *Biblical Archaeologist* 11 (Eylül 1948).
Vermes, G. Trans. *The Dead Sea Scrolls in English*.
Wurthwein, E. *The Text of the Old Testament: An Introduction to the Biblia Hebraica*.

2A. ESKİ ANTLAŞMA’NIN ARKEOLOJİK VE TARİHSEL OLARAK ONAYLANMASI

1B. Arkeolojinin Tanımına Giriş

Arkeoloji bilgi dalı, diğer fiziki ilimler arasında son zamanlarda belirgin bir önem kazanmıştır. Ancak Kutsal Kitap eleştirmenliği ve Kutsal Kitap metnlerinin aslına uygunluğu üzerine yaptığı araştırmaları gibi, birçok alana yaptığı katkılar bakımından da çok önemlidir.

Arkeoloji kelimesi, iki Yunanca kelimenin birleşiminden ortaya çıkmıştır: “Eski” ya da “Antik” anlamındaki *Archaios* ve “kelime, bilimsel inceleme veya çalışma” anlamında kullanılan *Logos*. Birebir kelime anlamı olarak “Geçmişin incelenmesidir.” Webster ise Arkeolojinin anlamını şu cümlelerle ifade etmiştir: “Geçmiş beşeri yaşamlarının ve eylemlerinin maddi kalıntılarının bilimsel çalışması. (ör: fosil, kalıntı, araç gereç ve anıt gibi...)” (*Merriam Webster’s Collegiate Dictionary*, 10. baskı, Springfield, Mass.: Merriam-Webster, Inc.1997) Bu açıklamaların ışığında, bir arkeoloğun görevi; toplumdan geriye kalan ne varsa bunları toplamak ve bu buluntuların ne anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmak olduğunu anlıyoruz.

Arkeoloji, bir tezin ispatlanması üzerine çalıştığı için, birçok modern bilim dalından çok farklıdır. Modern bilim için bir tezin dayanak noktası, bu tezin deneyler ile tekrar tekrar gerçekleştirilmesidir, ancak o zaman gerçek olarak kabul edilir. Diğer taraftan arkeolojinin tekrar eden gerçekler sunmasına imkân yoktur. İncelediği konu hakkında harici bir delil, metin ya da bilgi elde edemedikçe; salt gerçekleri değil, sadece konjonktürleri sunabilir. Kutsal Kitap arkeolojisinin eşsiz bir farkı ise bu noktada ortaya çıkmaktadır.

On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda, Kutsal Kitap’a, yüksek eleştiricilik denilen akımdan yoğun bir saldırı gerçekleşmiştir. Tenkitçiler, Kutsal Kitap’ın hataları olduğunu ve arkeolojinin “gerçeklerine” uyması için tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini öne sürerek, Kutsal Kitap’ın tarihselliğinin temellerini yok etmeye çalıştılar. Ancak günümüzde roller değişmiştir.

Nelson Glueck, bu konuda şu açıklamayı yapmıştır:

“Bütün arkeolojik keşifler içerisinde bir tanesinin bile, Kutsal Kitap’ın sunduğu ve doğru bir şekilde anlaşılmış olan bir ifade ile çelişmediğini belirtmenin gerekli olduğunu düşünüyorum.” (Glueck, alıntı yeri: Montgomery, CFTM, 6) Bu ifadenin, bir Yahudi aydın tarafından yapılmış olduğuna özellikle dikkatinizi çekmek istiyorum. Kendisi bir Hristiyan olmadığı halde, arkeolojinin Kutsal Kitap’ı onayladığını ifade etmektedir.

Bu kitabın amaçları doğrultusunda, Kutsal Kitap’ın arkeolojik onaylanması, kalıntısar delil ve metinsel delil olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Kalıntısar delil; önceki toplumların, Kutsal Kitap’taki bir olaya direkt olarak tanıklık etmekte olan kalıntıları olarak tanımlanabilir. Diğer taraftan, metinsel delil ise, Eski Antlaşma’da sunulan tarihsel olayları direkt ya da dolaylı yoldan onaylayan Kutsal Kitap dışındaki metindir (yazılı dokümanlar). Bu iki kategorideki delillerin de, arkeolojik bir doğası vardır.

2B. Bir Uyarı

Arkeoloji, şu ana kadar Kutsal Kitap ile çelişki içinde olmamış olsa da, bu konuda bir uyarı yapmamız gerekmektedir. Sık sık, “Arkeoloji, Kutsal Kitap’ı ispatlamaktadır” gibi ifadeler duymaktayız. Arkeoloji, Kutsal Kitap’ın “Tanrı tarafından esinlenip, açıklandığını” “ispatlayamaz”, ancak arkeoloji, “Kutsal Kitap olaylarının ve metinlerinin tarihselliğini” “ispatlayabilir.”

Ben arkeolojinin, Kutsal Kitap eleştirmenliğine katkıda bulunduğuna inanıyorum, ancak bu katkının esinleme ve vahiy alanında değil, kaydedilmiş olan metinlerin tarihselliği, aslına uygunluğu ve güvenilirliği alanlarında olduğuna inanıyorum. Farz edelim ki, On Emrin yazıldığı taş levhalar bulunmuş olsun. Arkeoloji, bunların taş levha olduğunu, üzerlerinde On Emrin yazılı olduğunu ve bu levhaların Musa zamanından geldiğini onaylayabilir, ancak bu levhaların Musa’ya, Tanrı tarafından verildiğini onaylayamaz.

Millar Burrows’a göre arkeoloji, “bizlere bir askeri harekâtın topografyası hakkında birçok bilgi sunabilir, ancak Tanrı’nın doğası hakkında hiçbir şey söyleyemez.” (Burrows, WMTS, 290)

Ancak, arkeolojinin de bazı limitleri vardır ve bunların başında yeterli delil bulma gelir. “Eski Yapıtların Tarihçileri” isimli eserinde, Edwin Yamauchi, şöyle yazmıştır; “arkeolojik delilleri kullanırken, sık sık elimizdeki delillerin ne kadar az olduğunu fark etmeme hatasına düşeriz. Elimizdeki olası delillerin; ilk parçanın, ikinci parçasının, üçüncü parçasının, dördüncü parçasının, beşinci parçası olduğunu söylemek, bir abartı değildir.” (Yamauchi, SSS, 9)

Joseph Free, Arkeoloji ve Kutsal Kitap Tarihi isimli eserinin içinde arkeoloji ve Kutsal Kitap ilişkisi sorusunun cevabını yazmaya çalışmıştır:

Yorumcuların kafalarını uzun süre karıştırmış olan birçok Kutsal Kitap parçasının üzerlerine yeni arkeolojik keşiflerin ışığı tutulduğu zaman, hepsinin anlamı ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, arkeoloji, Kutsal Yazılar’ı aydınlatmakta ve Kutsal Kitap’ın tefsirine ve yorumuna çok büyük katkılarda bulunmaktadır. Kutsal Kitap’ı aydınlatmanın yanı sıra, arkeoloji, tenkitçiler tarafından tarihsel olmadığı ya da bilinen gerçeklere uymadığı varsayıp, reddedilen sayısız parçanın geçerliliğini onaylamıştır. (Free, ABH, 1)

Kutsal Kitap’ı aydınlatmanın yanı sıra, arkeoloji, tenkitçiler tarafından tarihsel olmadığı ya da bilinen gerçeklere uymadığı varsayıp, reddedilen sayısız parçanın geçerliliğini onaylamıştır.

– JOSEPH FREE

Aynı zamanda arkeolojinin, bütün “radikal eleştirilerin” yanlışlığını kanıtlamadığını da unutmamak gerekir. Bu tenkitçiler, bazı önceden varsayımları yüzünden olaylara objektif bir açıdan bakamamaktadırlar. Burrows, bu konuda gayet açıktır: “Arkeolojik keşiflerin, tenkitçilerin bütün teorilerini çürüttüğünü söylemek doğru bir yaklaşım olmaz. Modern bilimsel tenkitçiliğin temel tutumlarının ve metodlarının yanlışlığının ispatlandığını iddia etmek, daha büyük bir yanlış olacaktır.” (Burrows, WMTS, 292)

Ancak, bu bölümde göreceğiniz gibi arkeoloji, radikal eleştirilerin vardığı yargıların çoğunun geçersiz olduğunu ortaya koymuştur ve tartışmasız doğru olduğuna inanılan “yoğun tenkitçiliğin kesin sonuçlarının” ne kadar kesin olduğu sorusunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yüzden, arkeoloji ile yapılan çalışmalarda sadece gerçekleri aramak değil, aynı zamanda, gerçekleri sunan kişilerin varsayımlarını gözden geçirmek çok önemlidir.

Örneğin, Albright, radikal tenkitçiler tarafından sorgulanan ve Süleyman’ın büyük saltanatı ile ilgili olarak bulunan bir delil hakkında şu yorumu yapmıştır: “Bir kez daha, geçmiş yarım yüzyıl hakkında yapılan radikal eleştirilerin sunduğu fikirlerin büyük bir şekilde düzeltilmesi gerektiğini gördük” (Albright, NLEHPC, 22)

Bazı kişiler, doğaüstücülerin ve doğaüstücülüğe karşı çıkanların, arkeoloji üzerinde asla uzlaşamayacaklarını, çünkü bu grupların, tamamen zıt gruplarda oldukları gibi bir temelsiz iddiayı ortaya atmışlardır. Bu iddia bize, arkeolojik bulguların, kendi kişisel görüşümüze göre yorumlayabileceğimiz fikrini vermektedir.

Joseph Free, “Arkeoloji ve Yoğun Tenkitçilik” isimli eserinde bu iddiaya gayet ikna edici bir şekilde karşılık vermektedir:

Bu görüşe göre, yapılan bir arkeolojik keşif, doğaüstücülere başka, doğaüstücülüğe karşı çıkanlara başka anlam ifade edecektir ve bundan dolayı da inanç savunması alanında çok küçük ve önemsiz bir fayda sağlamaktadır.

Aslında işin doğrusu bu değildir. Örnekleme gerekirse: On dokuzuncu yüzyılda yaşamış olan bir Kutsal Kitap eleştirmeni rahatlıkla, bir zamanlar Sargon’un yaşamadığını, Hititlilerin ya hiç var olmadıkları ya da var oldularsa bile hiç iz bırakmamış bir toplum olduklarını, ataların iletilerinin daha geç bir dönemin tarihi kapsadığını, tanıklık çadırının yedi ayaklı şamdanının daha sonra ortaya çıkan bir konsept olduğunu, Davud-i İmparatorluğun Kutsal Kitap’ta belirtildiği kadar kapsamlı olmadığını, Kral Belşassar’ın asla yaşamadığını, daha birçok olası hatanın sunulduğunu ve Kutsal Kitap içinde birçok imkânsızın yer aldığını iddia edebilirdi.

Arkeolojik keşifler ise, tam aksine, Sargon’un yaşadığını ve Ninova’nın on iki mil kuzeyinde, görkemli bir yerleşim bölgesinde yaşadığını, Hititlilerin sadece var olmadıklarını, aynı zamanda çok ileri bir toplum olduklarını ve ataların, Kutsal Kitap’ta ilettiklerinin içinde oldukları çağın gerçekleri ile uyum içerisinde olduğunu, yedi ayaklı şamdanın Eski Demir çağında var olduğunu, Davut’un İmparatorluğu içinde olduğu söylenen ve ismi verilen önemli bir şehrin kuzeylerde yer aldığını, Kral Belşassar’ın yaşadığını ve Babil’i yönettiğini ve daha birçok olası hatanın sunulduğu ve Kutsal Kitap içinde birçok imkânsızın yer aldığı iddialarının tamamen yanlış olduğunu göstermiştir.

Tabii ki bir kişinin teolojisi, bazı ikincil konularda, gerçekleşen bir arkeolojik keşfin ortaya çıkarttığı gerçeklerin yorumlanmasında etkili olabilir. Ancak olayları ister geniş bir çerçevede, ister küçük detaylar bazında ele alınca, keşifler, ister doğaüstücüler tarafından, ister doğaüstücülüğe karşı çıkanlar tarafından yapılmış olsun, gerçektir. Yazar olarak ben hâlâ, Sargon’un yaşamadığını, Hititlilerin hiç var olmadıklarını ve Kral Belşassar’ın asla yaşamadığını iddia edecek olan bir doğaüstücülüğe karşı çıkan birey tanımıyorum. Teolojilerine rağmen birçok dürüst aydının hemfikir olduğu birçok nokta vardır, ancak liberallerin delilleri, arkeolojiyi ya da bunların yeterliliğini önemsemedikleri birçok nokta mevcuttur. Bizler, Kutsal Kitap’ın kitaplarının yazarları, yazılım tarihleri, eksiksizliği ve güvenilirliği konularının doğruluğuna, dokümanların sunduğu gerçekler ışığında inanıyoruz. (Free, AHC, 30, 31)

3B. Arkeolojik Verilerin Yorumlanması

Arkeolojik verilerin Hristiyanlık ile ilgisini gözden geçirirken, aşağıdaki üç noktayı kendimize kılavuz almamızın çok faydası olacaktır. Birincisi, gerçek anlam sadece bağlamı ile ele alındığı zaman ortaya çıkar. Arkeolojik deliller; günün, yerin, materyallerin ve stilin bağlamı ile yakın bir ilişki içerisindedir ve nasıl anlaşıldığı, yorumcunun varsayımlarına bağlıdır. Bu yüzden, elde edilen bütün deliller hakkında yapılan yorumlar, Hristiyanlık ile dostane bir tavır içinde olmayabilir. Bir veri hakkında yorum yapmadan önce, bu varsayımların hatasız olup olmadığını gözden geçirmek çok önemlidir.

İkincisi, arkeoloji özel bir bilim dalıdır. Fizikçiler ve kimyacılar, araştırdıkları bazı süreçleri tekrar oluşturmak yoluyla her türlü deneyi tekrarlayabilirler ve sonuçlarını defalarca izleyebilirler. Arkeologlar ise yapamazlar. Onların elindeki tek şey, bir zamanlar yaşamış olan bir medeniyetten geriye o andan kalan delillerdir. Onlar, şu anki anın olasılıklarını değil, geçmişin tekliğini incelerler. İnceledikleri toplumları tekrar yaratma imkânları olmadığı gibi, elde ettikleri sonuçlar, diğer bilim dallarında olduğu gibi test edilemezler. Arkeoloji, elde ettiği delillere olası ve akla yatkın açıklamalar getirmeye çalışır. Fizik gibi kanunlar yapamaz. Bu yüzden de sonuçları tekrar gözden geçirilmeye ve düzeltilmeye açıktır. En iyi yorum, delile en iyi açıklamayı getiren yorumdur.

Üçüncü olarak ise, arkeolojik deliller, parçalar halindedir. Olan biten her şeyin sadece bir parçacığını yansıtabilir. Bundan dolayı, yeni delillerin keşfi bütün resmi değiştirebilir. Bu durum özellikle, çok uzun boşluklar içeren veya elimizde konu ile ilgili çok az delil olduğu zaman varılan kanaatler için geçerlidir. Arkeolojik keşifler sonunda, Kutsal Kitap hakkındaki birçok tenkitçi görüşler fikirlerini değiştirmek zorunda kalmıştır. Örneğin, uzun zaman boyunca Kutsal Kitap'ın, Hititlerden bahsetmesinin bir hata olduğu düşünülürken (Yar. 23:10), Türkiye'de keşfedilen Hitit kütüphanesi (1906), bunun bir hata olmadığını ortaya koymuştur. (Geisler, BECA, 48, 49)

Stratigrafinin, bilimsel analizlerin ve müze araştırmalarının yardımı ile arkeologlar, eski çağlarda yaşamış olan insanların gündelik hayatlarını dikkate değer bir yakınlık içerisinde tekrar oluşturmayı başarmaktadırlar.

– WILLIAM F. ALBRIGHT

4B. Arkeolojiye Karşı Kısa Bir Sürede Artan İlginin Temel Nedenleri

Neden son yıllarda arkeoloji, eskisine göre daha fazla ilginin odağı olmuştur? William F. Albright, arkeoloji alanındaki istikrarlı ilerleyişin dört faktörünü tespit etmiştir:

1. “Japonya’da dahil olmak üzere, birçok ülkede yaşanan arkeolojik keşiflerin sayısındaki ciddi artış. Kazı alanlarındaki bu hızlılığa, müze alanlarının genişleyerek ve yayınların artarak ayak uydurması. Sonuç olarak, sadece daha fazla kazı değil, aynı zamanda bu kazılar hakkında daha fazla yayın olması.”
2. “Neredeyse mucize gibi gözükten, Arkeolojik kazı metodlarında yaşanan gelişmeler. Bu gelişmeler, hem yer kabuğu katmanlarının analizini (Stratigrafi), hem de keşfedilen objelerin sınıflandırılmasını ve tarihlendirilmesini (tipology) kapsamaktadır.”

3. “Tarihleme için radyo karbon (carbon isotope 14) gibi doğal bilimlerden elde edilen sayısız yeni tekniğin kullanılması.”
4. “Son on seneye kadar haberdarı bile olmadığımız, değişik lisanlardan ve alfabelerden gelen sayısız metnin şifresinin çözülmesi ve yorumlanması. İyi bir şekilde muhafaza edilmiş çivi yazısı tabletlerin ve Mısır hiyeroglif papirüslerin, ses linguistiğinin ve filolojik metodların uygulanması, bu metinlerin hızlı ve aslına uygun bir şekilde yayınlanmasını mümkün kılmıştır. Yeni bir metnin, yeterli sayıda ipucu ya da kodun çözülmesi için bol miktarda materyalin bulunması sonucu, deşifre edilmesi hızlanmıştır. Batı Asya ve Mısır’daki kalıntıların altından çıkan ve üç bin yıllık bir süreden beri korunmuş olan çivi yazısı tabletlerinin sayısı neredeyse sonsuzdur. Yeni fırınlama ve tekrar oluşturma teknikleri, çok az bir kayıpla bu tabletlerin kurtarılmasına olanak sağlamıştır.”

“Stratigrafinin, bilimsel analizlerin ve müze araştırmalarının yardımı ile arkeologlar, eski çağlarda yaşamış olan insanların gündelik hayatlarını dikkate değer bir yakınlık içerisinde tekrar oluşturmayı başarmaktadırlar.” (Albright, ADS, 3)

5B. Taşlar Bize Sesleniyor: Eski Antlaşma Bilgilerine Arkeolojik Desteğin Birkaç Örneği

Arkeoloji, Kutsal Kitap metnlerinin, ekonomik, kültürel, sosyal ve politik geçmişini anlayışımızı geliştirir. Aynı zamanda arkeoloji, İsrail’i çevrelemekte olan diğer dinleri anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

1C. Sodom ve Gomorrah

Kutsal Kitap’ta ismi geçen ve ayrıca beş adet şehrin, bahsedilen coğrafi bölgelerde yer alması ve bunların gerçekten önemli ticari merkezler olduğu ispatlanana kadar, Sodom ve Gomorrah’ın yıkımının aslının olmadığı düşünülüyordu. Bu şehirlerin Kutsal Kitap’ta anlatılan yok oluşlarının da aslına uygunluğu konusunda bir şüphemiz yoktur. Elde edilen deliller, bu şehirlerde şiddetli deprem hareketlerinin gerçekleştiğini ve yer katmanlarının bazılarının çatladığını ve gök yüzüne doğru yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu bölgede aşırı miktarda katran ve zift bulunmaktadır, Kutsal Kitap’ta, Tanrı’yı reddeden bu şehirlere gökten kükürt yağdığı (kükürt çukurları) anlatılmaktadır. Bu bölgede tortulaşmış taşların, yüksek ısıdan dolayı birbirine kaynadığına dair deliller bulunmuştur. Jebel Usdum (Sodom dağı) isimli dağın tepesinde, bu tip bir derin yanmanın delilleri mevcuttur. Çok uzun bir geçmiş zamanda bu tip bir devasal yangının gerçekleştiğine dair elimizde sabit deliller mevcuttur, bu devasal yangın, Ölü Deniz altındaki petrol havzasının ateş alıp patlaması ile açıklanmaya çalışılmıştır. Tüm doğa, Tanrı’nın hükmü altında olduğuna göre, bu açıklama, bu olayın mucizeviyatından bir şey eksilmez. Bu olayın gerçekleştiği zaman, uyarılar ve meleklerin ziyareti bağlamında, mucizevi doğasını ortaya koymaktadır. (Geisler, BECA, 50, 51)

2C. Eriha

Eriha’daki kazı çalışmaları sırasında (1930-1936), Garstang, o kadar şaşırtıcı bir delil bulmuştur ki, o ve iki takım arkadaşı, keşfettikleri delilin açıklaması için yazılı ve imzalı bir antlaşma yapmaya karar vermişlerdir. Buldukları delil hakkında Garstang şöyle konuşmuştur: “Asıl ilginç olan ise, duvarların dışarıya doğru ve istilâcıların rahatlıkla şehre girmelerine imkân verecek bir şekilde tamamen yıkılmış olmasıdır. Peki garip olan nedir? Çünkü,

saldırıya uğrayan şehirlerin duvarları içeriye doğru yıkılırlar, dışarıya doğru ve tamamen değil.

Yeşu 6:20’de şunları okumaktayız: ‘Halk bağırmaya başladı, kâhinler de borularını çaldılar. Boru sesini işiten halk, daha yüksek sesle bağırdı. Kentin surları çöktü. Herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girdi. Böylece kenti ele geçirdiler.’ Duvarlar dışarıya doğru yıkılmıştır.” (Garstang, FBHJJ, 146)

Biblical Archaeology Review (Wood, DICJ, 44-59) için yazan Bryant Wood, arkeolojik deliller ve Kutsal Kitap’ta anlatılanlar arasındaki uyumu aşağıda listelemiştir:

1. Şehrin surları sağlamlaştırılmıştır. (Yeşu 2:5, 7, 15; 6:5, 20).
2. Saldırı tam hasat zamanından sonra, baharda gerçekleşmiştir. (Yeşu 2:1; 3:15; 5:16).
3. Orada yaşayan halkın yiyecekleri ile beraber oradan kaçma şansları yoktur. (Yeşu 6:1).
4. Kuşatma kısa sürmüştür. (Yeşu 6:15).
5. Bütün duvarlar, olası bir deprem sonucu dümdüz olmuşlardır. (Yeşu 6:20).
6. Şehir yağmalanmamıştır (Yeşu 6:17, 18).
7. Şehir yakılmıştır. (Yeşu 6:24).

3C. Saul, Davut ve Süleyman

Saul, İsrail’in birinci kralı olmuştur ve onun Giva’daki kalesi, kazılar sonucu ortaya çıkartılmıştır. Bu kazılar esnasında dikkate değer keşiflerden bir tanesi de, o günlerde kullanılan ana silâhlardan bir tanesinin sapan olduğunun ispatlanmasıdır. Bu keşif, hem Davut’un, Golyat’a karşı zaferine, hem de Hakimler 20:16’daki “yedi yüz seçme adam da bunların arasındaydı. Hepsi de bir kılı, sapanla vuracak kadar iyi nişancıydı” ifadesine dair bir referanstır.

Saul’un ölümünden sonra, Samuel bizlere onun zırhının, Bet She’an’daki, Aştarot tapınağının (Kenan diyarı bereket tanrıçası) içine konduğundan bahseder. Ancak Tarihler kitabında, kafasının, bir Filistin mısır tanrısı olan Dagon’un tapınağına konduğundan bahseder. Bu kayıtların, iki düşman toplumun, aynı yer ve aynı zamanda tapınakları olamayacağı düşüncesi ile yanlış ve hatalı olduğu iddia edilmekteydi. Ancak, yapılan kazıların ortaya çıkardığı gibi, bu alanda geniş bir hol ile birbirinden ayrılmış iki adet tapınağın varlığı ortaya çıkmıştır. Bu tapınakların bir tanesi Dagon için, diğeri ise Aştarot içindir. Görünüşe bakılırsa, Filistinlilerin Kenan tanrıçasını kabul ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Davut’un hükümdarlığının en önemli başarılarından bir tanesi, Yeruşalim’in fethidir. Bu ayetlerde kuşku uyandırdığı iddia edilen kısım ise, İsrail’in şehre Şiloha Havuzu’na giden bir tünelle girmeleridir. Bu havuzun o tarihlerde şehrin surlarının dışında olduğu zannediliyordu, ancak 1960 senesinde yapılan kazılar, kentin surlarının havuzu içine aldığını ortaya koymuştur.

Süleyman dönemi ile ilgili arkeoloji ve Kutsal Kitap uyuşması, diğerlerinden daha az değildir. Süleyman’ın tapınağının olduğu yerler, Müslümanların kutsal yerlerine yakın olduğu için şu anda kazılamamaktadır. Ancak, Süleyman’ın zamanı içinde yapılmış olan Filistin tapınaklarının dizaynı, dekorasyonu ve kullanılmış olan malzemeler, Kutsal Kitap’taki anlatımı ile uyum içerisindedir. Tapınağın kendisinden elde edilen tek delil ise, 1979 senesinde, Yeruşalim içindeki bir dükkânda bulunduktan sonra, 1984 senesinde geçerliliği onaylanan ve 1988 senesinde İsrail Müzesi tarafından sergilenen ve üzerinde “YAHVE’nin Tapınağına Aittir” yazan, küçük bir nar şeklindeki asa başlığı süslemesidir.

1969 senesindeki Gezer kazıları esnasında neredeyse bir tepeyi kapsayacak kadar büyüklükte bir kül yığını bulunmuştur. Bu küllerin içinde yapılan araştırmalar sonucunda, birçok İbrani, Mısır ve Filistin kalıntıları ele geçirilmiştir. Açıkça bu üç kültüründe aynı

zamanda orada olduğu kesindir. Bu keşif, Kutsal Kitap'ta yer alan bu konudaki ayetleri bilmeyen araştırmacıları şaşırtmıştır. "Mısır Firavunu gidip Gezer'i ele geçirmiş ve ateşe vermişti. Orada yaşayan Kenanlıları öldürerek, kenti Süleyman'la evlenen kızına armağan etmişti." (1. Krallar 9:16) (Geisler, BECA, 51, 52)

1989 sensinde, Alan Millard tarafından, *Biblical Archaeology Review* isimli yayında "Kutsal Kitap, Kral Süleyman'ın Zenginliğini Abartıyor mu?" başlıklı bir makalede şunlar yazılmıştır; "Kutsal Kitap metinlerini okuyan ve onun güvenilirliği hakkında sübjektif bir kanıya varmak isteyenler -doğal olarak- Süleyman'ın hazinesi ile ilgili ifadeleri salt abartı olarak algırlarlar. Kutsal Kitap'ın, Kral Süleyman'ın hazinesindeki altının miktarı ile verdiği bilgi, hem inanılmazdır hem de hayal bile edilemeyecek kadar fazladır.

Kutsal Kitap'taki Kral Süleyman'ın altınları ile ilgili verilmiş olan bilginin geçerliliğini daha ispat etmedik, ancak Kutsal Kitap metinlerini, diğer antik metinlerle ve arkeolojik keşifler ile kıyasladığımız ve bu konuda araştırmalara devam ettiğimiz zaman, Kutsal Kitap metinlerinin, hem altının kullanımı hem de altının miktarı konularında, içinde bulunduğu çağın uygulamaları ile tamamen bir uyum içinde olduğunu görürüz. Bu, her ne kadar bize bu konudaki Kutsal Kitap metinlerinin doğruluğunu ispatlamasa da, bu miktarların makul olduğunu gösterir." (Millard, DBEKS, 20)

4C. Davut

Arkeolog S. H. Horn, arkeolojinin Kutsal Kitap metinlerinin incelenmesine yaptığı yardım konusunda şu bilgiyi vermektedir:

Arkeolojik keşifler, Davut'un Yerus alim'i fethedi i hakkında ilginç noktaları aydınlatmı tır. Bu fetih hakkındaki Kutsal Kitap ifadeleri (II. Samuel 5:6-8 ve I. Tarihler. 11:6), arkeolojik delillerin ortaya çıkardığı gerçekler bilinmediği zaman biraz üstü kapalı kalmaktadır. II. Samuel 5:8'de şöyle yazılıdır, "Davut o gün adamlarına şöyle demişti: "Yevuslular'ı kim yenilgiye u ratırsa Davut'un nefret ettiği  u 'Topallarla körlere' su kanalından ula malı!" 'Körlerle topallar saraya giremeyecek' denmesinin nedeni i te budur. Ayrıca bu ayete I. Tarihler 11:6'yı ekleyelim, "Davut, 'Yevuslular'a ilk saldıran kişi, komutan ve  nder olacak' demişti. İlk saldırıyı Seruya oğlu Yoav yaptı, böylece ordu komutanı oldu."

Yıllar sonra, Yerus alim'in fethini anlatan garip bir resim gördüm. Bu resimde, ressam kentin surlarının dış yüzünde, demirden su borusu yapılmış oluklara tırmanan askerleri resmetmi ti. Bu resim, tamamen mantıksız bir çalışma idi, çünkü eski  a lardaki kentleri çevreleyen surların dış yüzeylerinde, ne borular ve de oluklar mevcut idi, o çağlarda, sadece ta ların içinden yürüyen ve suyun akıp gitmesini sağlayan, damlalık denilen boşluklar vardı. Arkeolojik kazıların bu konuyu açıklığa kavu turmasında, şüphesiz bu su olukları yanlış yorumlanmı tı. Peki, bu Seruya oğlu Yoav'ın tırmandı ı su kanalı nedir?

İleride büyük bir  ehir olacak olan Yerus alim, o günlerde, ovaya uzanmı  bir da  burnunun üzerindeki tepelere kurulmuş, k  k bir  ehir idi. Bu pozisyonu onun doğal gücünü oluşturmaktaydı, çünkü    tarafı derin vadiler ile  evrilmi ti. Bu yüzden Yevuslular, böbürlenerek bir k r ya da totalin bile şehirlerine saldıran güçlü bir orduya karşı savunabilece ini iddia ediyorlardı. Ancak,  ehrin su rezervleri yetersizdi ve  ehir halkı, su ihtiya ının çoğunu,  ehrin doğusunda yer alan bayırın pınarından sa lamaktaydı.

Böylece,  ehir halkının bu pınara gitmeden su ihtiya ını karşılaması için Yevuslular, kayaların içinde titiz bir çalışma sonucu tüneller inşa etmişlerdi. Birinci adım olarak, pınardan  ehre doğru ilerleyen yatay tüneli yapmışlar, ancak doksan feet kazdıktan sonra, doğal bir mağara ile kar ıla mı lardır. Ma aradan kırk be  feet yüksekliğinde dikey bir kuyu açtıktan sonra, bu kuyunun ucundan, 135 feet uzunluğunda meyilli bir tünel daha kazmı lardır. Bu tünelin sonunda ise, su kaynağından 110 feet yukarıda olan  ehrin merkezine ulaşan merdivenler bulunmaktadır. O yıllarda bu pınar, düşmanların onu fark etmemeleri için, bir şekilde gizlenmekteydi. Yevuslu kadınlar su elde etmek için bu basamaklardan a a ıya inip,

üst tünelde ilerleyip, bu kuyuya su tulumlarını sarkıtmaktaydılar. Su, bu kuyuya ulaşmak için önce kaynaktan yatay alt tünele doluyor, oradan mağaraya doğal akışı ile ulaşıyordu.

Bu keşif, Davut'un isminin Kutsal Kitap dışındaki antik bir kaynakta ilk defa rastlanılması anlamına gelmektedir. Bu yazıtın, sadece yalın bir şekilde [Davut]'dan değil ancak [Davut'un Evi]'nden ve [İsrail Kralı]'ndan bahsetmesi, bu keşfi daha da önemli kılmaktadır. . . Sami dili alfabesinde İsrail hakkında referans içeren en eski Kutsal Kitap dışı kaynak budur.

– AVARAHAM BIRAM

Ancak cevabı verilemeyen bir soru vardı. Kırk sene önce, R. A. S. Macalister ve J. G. Duncan tarafından yapılmış olan kazılarda, Yevuslular ve Davut döneminden kaldığına inanılan bir duvar ve kule keşfedilmişti. Bu duvarın izleri, tünelin girişinin batısındaki, Ofel tepesinin kenarlarından geçmekteydi. Bu durumda ise giriş, hem koruyucu şehir duvarlarının dışında kalmakta hem de düşmanlardan gelecek saldırılara açık kalmakta idi. Neden tünelin girişi şehrin içerisinde değildi? Bu bilmece, Kathleen Kenyon'un, Ofel'de yaptığı son kazılarda çözülmüştür. Macalister ve Duncan'ın keşfettikleri duvar ve kule için belirledikleri tarihlerin hatalı olduğunu, aslında bu kalıntıların Helenistik döneme ait olduğunu tespit etmiştir. Gerçek Yevuslu duvarının, tepedeki bayırın daha alt kısımlarında olduğunu ve tünel girişinin doğusundan geçtiğini böylece, bu girişin güvenli bir şekilde eski şehir alanında bulunduğunu ortaya çıkartmıştır.

Yeruşalim'in dört mil güneyindeki Beytlehem'in yerlisi olan Davut. . . su kanalından ulaşarak şehre giren ilk kişinin, komutan ve önder olacağı konusunda vaatte bulunmuştur. O esnada, ordunun başında zaten general olan Yoav, unvanını kaybetmek istemediği için saldırının önderliğini kendisi üstlenmiştir. Şehirleri kuşatılmış olan halk, bu kadar cüretkâr bir plânın uygulandığını anlamadan, İsraililerin tünelden geçtikleri, su kanalından tırmadıkları ve şehrin içine ulaştıkları aşınadır. (Horn, RIOT, 15, 16)

Avaraham Biram (Biram, BAR, 26), 1994 senesi içinde gerçekleşen yeni bir keşiften söz etmektedir:

M.Ö. dokuzuncu yüzyıldan kalma dikkate değer bir yazıt, hem [Davut'un Evi]'nden, hem de [İsrail Kralı]'ndan bahsetmektedir. Bu keşif, Davut'un isminin Kutsal Kitap dışındaki antik bir kaynakta ilk defa rastlanılması anlamına gelmektedir. Bu yazıtın sadece yalın bir şekilde [Davut]'tan değil, ancak [Davut'un Evi]'nden ve [İsrail Kralı]'ndan bahsetmesi bu keşfi daha da önemli kılmaktadır. . . Sami dili alfabesinde, İsrail hakkında referans içeren en eski Kutsal Kitap dışı kaynak budur. . . Bu yazıtın ispatladığı en önemli bulgu, Kutsal Kitap'ı minimize etmeye çalışan tenkitçilerin iddialarına rağmen, hem İsrail hem Yahuda krallıklarının, o dönemde çok önemli krallıklar olduğudur.

5C. Özet ve Sonuç

Henry M. Morris şu sonuca ulaşmıştır: “Arkeolojik materyaller ile Kutsal Kitap'ın tam bir uyumunu gerçekleştirme çabalarımızın bazı problemler ile karşılaştığı doğrudur, ancak bu problemlerin hepsi daha detaylı bir araştırma ve çalışma ile cevaplanabilecek nitelikte sorunlardır. Kutsal Kitap'ta aktarımı yapılmış olan tarihi dönemlerin, şüphe içermeyen ve geçerliliği ispatlanmış olan sayısız arkeolojik deliller doğrultusunda en ufak bir çelişki

içermemesi, elimizdeki Kutsal Kitap'ın hatalı olduğunu gösteren bir tane bile arkeolojik bulgu olmaması dikkat çekici bir unsurdur.” (Morris, BMS, 95)

Eski Antlaşma'nın aktardığı tarih dönemlerinin her birisi hakkında, Kutsal Yazılar'ın gerçekleri anlattığını ispatlamak için yeterince arkeolojik delile sahibiz. Hatta birçok olayda, Kutsal Yazılar, bahsettiği dönemlerin tarihi ve gelenekleri ile ilgili ilk elden tanıklığı bizlere sunmaktadır.

Birçok kişi Kutsal Kitap'ın doğruluğu hakkında şüphe duyarken, zaman ve devam eden araştırmalar, Tanrı'nın Söz'ünün istisnasız bir şekilde tenkitçilerin iddiaları karşısında haklı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Aslında, antik dünyadan günümüze kalan binlerce kalıntı, Kutsal Kitap'ın çizdiği resmin dış ve iç hatları ile örtüşmüş, daha da ötesi şu ana kadar şüphe içermeyen hiçbir arkeolojik bulgu Kutsal Kitap ile çelişmemiştir. (Geisler, BECA, 52)

Henry Morris şu eklemede bulunur:

Kutsal Kitap tarihinin, diğer yazılara göre çok eski dönemleri kapsamaması ve 19. yüzyılın evrimci önceden varsayımlarının ortaya atılması; birçok uzmanın Kutsal Kitap'ın sunduğu tarih anlatımının büyük bir kısmının efsaneden ibaret olduğu konusunda ısrarcı bir yaklaşım sergilemelerine sebep olmuştur. Kutsal Kitap tarihinin doğruluğunun ispatlanması için o dönemde insanlığın elinde, antik el yazmalarından başka bir delilin bulunmayışı, bu tip öğretilerin ikna ediciliğini arttırmıştır. Ancak günümüzde, arkeolojinin dikkate değer keşifleri sonucunda Kutsal Kitap'ın, en azından İbrahim'e kadar ispatlanmış tarihsel geçerliliğini reddetmek mümkün değildir. (Morris, MIP, 300)

Yeni keşifler, Pentateuch'un içindeki detayların tek tek tarihsel doğruluğunu ya da edebi eskiliğini onaylamaya devam etmektedir.... İşte bu yüzden, Pentateuch geleneğinin arkasındaki sağlam Tevrat karakterini reddetmek, katıksız bir aşırı eleştiriciliktir.

– WILLIAM F. ALBRIGHT

6B. Eski Antlaşma Bilgilerinin Belgeler ile Kanıtlanması

1C. Eski Antlaşma Tarihinin Güvenilirliği

Bu gün elimizde, Eski Antlaşma'nın doğruluğunun ispatlanmış kopyaları vardır ve de bu el yazmalarının içerikleri tarihsel olarak güvenilirlerdir.

En büyük arkeologlardan birisi olarak tanınan William F. Albright, şu ifadede bulunmuştur: “Arkeolojinin, sağlam Eski Antlaşma geleneklerini onayladığı konusunda kimsenin şüphesi olamaz.” (Albright, ARI, 176)

Profesör H. H. Rowley, (alıntı yapan: Donald F. Wiseman: *Revelation and the Bible*) şu iddiada bulunmuştur: “Günümüzün aydınları, kendilerinden öncekilerden daha muhafazakâr varsayımlarla yola çıktıkları için değil, deliller tüm bu gerçekleri güvence altına aldığı için, eskiden tarihsel değeri yok olarak kabul edilip, saygı gösterilmeyen atalar hakkındaki anlatımlara, daha fazla itibar göstermektedirler.” (Rowley, alıntı yeri Wiseman, ACOT, Henry, RB, 305)

Merrill Unger, konuyu şöyle özetlemiştir: “Eski Antlaşma arkeolojisi, Kutsal Kitap’ın tarihine sayısız miktarda bilgi ekleyerek, bütün ulusları yeni baştan keşfetmiş, önemli kişileri yeniden diriltmiş ve şaşırtıcı bir şekilde bütün tarihi boşlukları doldurmuştur.” (Unger, AOT, 15)

Ancak günümüzde, arkeolojinin dikkate değer keşifleri sonucunda Kutsal Kitap’ın, en azından İbrahim’e kadar ispatlanmış tarihsel geçerliliğini reddetmek mümkün değildir.

– HENRY MORRIS

Sir Frederic Kenyon’un söylediği gibi, “Eski Antlaşma’nın, On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı boyunca tahrip edici eleştirilerine maruz kalan kısmı hakkında, arkeolojinin keşfettiği deliller ile yetkisinin tekrar bina edildiğini, hatta arkeolojinin, geçmişi ve o günün koşulları hakkında bilgiler sunup, daha bilimsel bir şekilde inceleme imkânı sunarak, değerini arttırdığını söylemek meşru hakkımızdır. Arkeoloji, bu konudaki son sözlerini daha söylememiş olsa da, bugün ulaştığımız sonuçlar, inancımızın da işaret ettiği gibi, bilginin artışı ile Kutsal Kitap’ın da değeri artacaktır gerçeğini ispatlamıştır.” (Kenyon, BA, 279)

Arkeoloji, elimizdeki Masoretik metnin sağlamlığını ve doğruluğunu onaylayan sayısız delil keşfetmiştir. Bernard Ramm, Yeremya Mührü hakkında şunları yazmıştır:

Arkeoloji, aynı zamanda elimizdeki Masoretik metnin aslına uygunluğunu sağlam bir şekilde ispatlayan birçok delil sunmuştur. Yer sakızından yapılan ve şarap testilerini mühürlemek için M.S. birinci ve ikinci yüzyılda kullanılan, Yeremya Mührü diye isimlendirilen mührün üzerinde, genel olarak Masoretik metin ile uyum içerisinde olan Yeremya 48:11 baskısı vardı. Bu mühür, “...el yazmalarının yazıldığı dönem ile mührün yazıldığı dönem arasında bu ayetlerin değişmeden nakledildiğini kanıtlamaktadır.” Bundan başka, M.Ö. ikinci yüzyıldan kalma olan *Roberts Papirüsü* ve Albright tarafından M.Ö. 100’lerden kaldığı belirlenen *Nash Papirüsü* elimizdeki Masoretik metnin aslına uygunluğunu ispatlamaktadır. (Ramm, CITOT, 8-10)

William Albright, şu doğrulamayı yapmıştır: “Eski Antlaşma’nın harfsiz metninin, eskimeye rağmen, Yakın Doğu edebiyat eserleri arasında aslına en uygun korunma konusunda eşsiz olduğunu söyleyebiliriz. Ural-Altay edebiyatının antik dönemleri ile kıyaslandığı zaman, Kutsal Kitap’taki İbrani Şairliğine tutulan ışık, bizlere onun kompozisyon ve nakledilme konusundaki eşsizliğini göstermektedir.” (Albright, OTAAE, alıntı yeri Rowley, OTMS, 25)

Arkeolog Albright, arkeolojinin ortaya koyduğu sonuçlara göre Kutsal Yazılar’ın aslına uygunluğu hakkında şunları yazmıştır: “Elimizdeki Pentateuch’un içindekiler, genel olarak en son gözden geçirilmelerinde, çok daha eskidirler; yeni keşifler devam ettikçe, içinde detayların tek tek tarihsel doğruluğu ya da edebi eskiliği doğrulanmaktadır. . . . Bu yüzden, Pentateuchal geleneğinin sağlam Tivratsal karakterini reddetmek, bir aşırı eleştiricilik tutumudur.” (Dodd, MNTS, 224)

Albright, tenkitçilerin eskiden söyledikleri hakkında şu yorumda bulunmuştur,

Yakın bir zamana kadar, Kutsal Kitap tarihçileri arasında, Yaratılış bölümünün atalardan kalan ve İsrailiiler ülkelerini fethettikten sonra ortaya çıkan, ya kamp ateşi etrafında oturan

hayalperest efsanecilerin anlattığı bir destan ya da Bölünmüş Krallığın yazarları tarafından uydurulmuş bir hikâye olduğuna inanma modası hakimdi. Aydınlar arasındaki tanınmış isimlerin bile Yar. 11-50 bölümleri arasındaki her şeyin daha sonradan eklendiğine ya da Monarşi dönemi esnasında uzak geçmiş hakkında hiçbir şey öğretilmemiş olan yazarların, eskileri kapsayan ürünleri olduğu konusunda yazdığı yazılara rastlamak mümkündür. (Albright, BPFAE, 1, 2)

Albright, artık her şey değişti demektedir: “1925 senesinden sonra yapılan arkeolojik keşifler tüm bu fikirleri değiştirmiştir. Eski aydınlar arasındaki birkaç sabit fikirli kişi haricinde neredeyse, atalardan gelen bu geleneksel öğretilerin tarihselliğini sağlam bir şekilde destekleyen ve hızla çoğalan bulgular karşısında etkilenmemiş bir tane bile Kutsal Kitap tarihçisi kalmamıştır. Yaratılış öğretisinin geleneğine göre İsrail’in ataları, M.Ö. ikinci milenyumun son yüzyılları içinde ve birinci milenyumun ilk yüzyılları içerisinde Trans-Ürdün, Suriye, Fırat havzası ve Kuzey Arabistan yörelerindeki yarı-göçmen halklar ile sıkı bağlar kurmuşlardır.” (Albright, BPFAE, 1, 2)

Millar Burrows şöyle devam eder:

Durumu daha açık bir şekilde kavrayabilmek için iki tip doğrulamayı birbirinden ayırt etmek gerekir, genel ve özel. Genel doğrulama; belirli noktaların, kesin olarak kanıtlarla ispatlanmasına gerek duyulmadan diğer bilgiler ile uyum içinde olma durumudur. Açıklamak veya örneklemek için sunulan her şey genel doğrulama olarak da kabul edilebilir. Resmin çerçeveye oturması, melodi ve eşlik eden unsurların uyum içinde olması. Bu tip bir delilin gücü devamlı artış gösterir. Kutsal Kitap tarafından sunulan geçmiş, resminin içindeki unsurların, arkeolojinin bize sunduğu deliller ile uyum içinde olduğunu keşfettikçe, direkt bir kanıt olmasa bile, genel olarak verilen bilgilerin doğruluğuna olan inancımız artmaktadır. İster efsane, ister kurgu olsun eninde sonunda zaman aşımından ve çelişkilerinden dolayı kendi kendisine ihanet edecektir. (Burrows, WMTS, 278)

Şikago Üniversitesi profesörü Raymond A. Bowman, arkeolojinin Kutsal Kitap ve tenkitçi varsayımlar arasında bir denge unsuru olduğunu belirtmektedir: “Kutsal Kitap anlatımının geçerliliğinin ispatlanması, Kutsal Kitap’ın geleneksel öğretilerine yeni bir bakış açısı ile bakılmasına ve Kutsal Kitap tarihine daha muhafazakâr bir yaklaşım ile yaklaşılmasına sebep olmuştur.” (Bowman, OTRGW, alıntı yeri: Willoughby, SBTT, 30)

Albright, “*Archaeology Confronts Biblical Criticism*” isimli eserinde şunları söylemektedir: “Arkeolojik ve eski metinlerden elimize geçen bulgular, Eski Antlaşma’nın sayısız parçasının ve ifadesinin tarihsel geçerliliğini ispatlamıştır.” (Albright, ACBC, 181)

Arkeoloji, Kutsal Kitap’ın Tanrı tarafından esinlenip, açıklandığını ispatlamaz, ancak arkeoloji, Kutsal Kitap olaylarının ve metinlerinin tarihselliğini ispatlayabilir. Olayların ait oldukları iddia edilen zaman dilimine uyup uymadığını belirleyebilir. G. E. Wright şöyle yazmıştır: “Belki İbrahim’in gerçekten yaşadığını hiçbir zaman ispatlayamayabiliriz ancak, yaşamı ve dönemi hakkında anlatılanlar ile ikinci milenyum başlarının tarihinin mükemmel bir uyum sergileyip, daha sonraki çağların bu uyumu gösteremediğini ispatlayabiliriz.” (Wright, BA, 40)

Yale’den Millar Burrows, Kutsal Yazılar’ın aslına uygunluğunun ispatlanmasında arkeolojinin değeri hakkında şunları söylemiştir:

Kutsal Kitap, arkeolojik delillerle tekrar tekrar desteklenmektedir. Aslında kazı çalışmalarının tümü uzmanların, Kutsal Kitap’ın, tarihsel metinlerin toplaması olduğuna duydukları itibarı arttırmıştır. Bu onaylama hem genel hem özel açıdan geçerlidir. Kutsal Kitap’taki kayıtların sık sık arkeolojik bulgular ile aydınlanması ve açıklanabilmesi, bizlere bu metinlerin

resimdeki yerine tam olarak oturması için gerçekten eski çağlardan kalma bir eserin ürünü olması gerektiğini göstermektedir. Bu genel onaylamanın içinde, metinlerin defalarca değişik detaylarının da ispatlandığını görmekteyiz. Verilen yer ve şahıs isimlerinin, dönemleri için doğru isimler olduğu ortaya çıkmaktadır. (Burrows, HAHSB, 6)

Joseph Free, şu anısını anlatmaktadır: “Bir keresinde Yaratılış kitabının elli bölümünün her birisinin, arkeolojik keşifler sonucu ya aydınlandıklarını ya da ispatlandıklarını tespit ettim-aynı tespiti hem Eski, hem de Yeni Antlaşma’nın bütün bölümleri için geçerli sayabiliriz.” (Free, AB, 340)

Kutsal Kitap, arkeolojik delillerle tekrar tekrar desteklenmektedir. Aslında kazı çalışmalarının tümü uzmanların, Kutsal Kitap’ın, tarihsel metinlerin toplaması olduğuna duydukları itibarı arttırmıştır.

- MILLAR BURROWS

2C. Yaratılış

Yaratılış kitabının açılış bölümleri (1-11) hakkındaki eski genel görüş, Antik Yakın Doğuda başka örnekleri de bulunan eski mitolojik öykülerden kaynaklanmış olan tipik bir ürün olduğudur. Ancak bu görüş, sadece Yaratılış kitabı ile başka antik kültürlerin yaratılış hikâyeleri arasındaki benzer noktalara odaklanarak oluşturulmuş bir görüştür. Ancak, insan ırkının ve genel bir esinlemenin, bir aileden türediğini iddia ettiğimize göre, bu tarihsel gerçeğin birçok kültürde izine rastlanması çok doğal bir durumdur.

Önemli olan ise, aradaki benzerliklerden daha çok farklılıklar olmalıdır. Babil ve Sümer kayıtlarına göre yaratılışın, sınırlı tanrılar arasındaki bir sürtüşme sonucu gerçekleştiğini okumaktayız. Bu anlatıma göre bir tanrı, öldürülüp ikiye bölündükten sonra, bir gözünden Fırat, diğerinden de Dicle nehirleri akmaya başlamıştır. İnsanlık ise, kötü tanrının kanı ile kilin karışımı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu hikâyeler bizlere tarihi bir olayın mitolojik bir kalıba sokulduğu zaman uğrayacağı bozulmayı ve beşeri fikirler ile eklemeler yapılacağına göstergesidir.

Daha da küçük bir olasılık ise, Yaratılış 1. bölümün yalın ve zarif edebi anlatımının bir mitoloji öyküsünden ortaya çıkmasıdır. İbrani metnlerinin, Babil efsanelerinin basitleştirilmiş ve günahattan arındırılmış şekli olduğuna dair olan yargı ise, tamamen mantıksızdır. Antik Yakın Doğu’da efsaneler ile ilgili temel kural şudur: Küçük olaylar veya gelenekler devasallaştırılarak (resmiyet kazandırılarak ve kişisel süslemelerin eklenmesi ile) efsaneleştirilirler, ancak bunun tam tersi gerçekleşmez. Elimizdeki deliller bize, Yaratılış’ın bir tarihselleştirilmiş efsane olmadığını göstermektedir. Daha çok, Kutsal Kitap dışı tarihi kaynakların sunduğu gerçekler, efsaneleştirilmişlerdir. (Geisler, BECA, 48, 49)

1D. Tell Mardikh: Ebla’nın Keşfi

Bu yüzyılda gerçekleşen en önemli arkeolojik keşiflerin bir tanesi de, Ebla’nın keşfidir. Roma Üniversitesinde arkeolog olan Profesör Paolo Matthiae, 1964 senesinde o zamanlar neresi olduğu bilinmeyen bir şehrin sistemli kazılarına başlamıştır. Matthiae’nın azmi ve öngörüşü sayesinde, 1974 ve 1975 seneleri içerisinde büyük bir kraliyet sarayı ortaya çıkarılmıştır. Bu sarayın içerisinden on beş bin tablet ve parçalar halinde metinler ele geçirilmiştir. Kitabe okuma uzmanı olan Giovanni Pettinato, keşiflerin antik metin

özelliklerini tespit edebilmek için Matthiae ile beraber çalışmıştır. Günümüze gelindiğinde bu tabletlerin çok azının tercüme edilebildiği görülmektedir. Bu gün kesin olarak bilinen bir şey varsa, o da bu antik kazı alanının, Yakın Doğu’yu yönetmiş büyük bir imparatorluğun başkenti olan, bir zamanların önemli kenti Ebla olduğudur. Ebla’nın konumu, Kuzey Suriye’deki günümüzde var olan Aleppo şehrinin civarındadır.

Ebla’daki uygarlığın zirve noktası, M.Ö. üçüncü milenyumun içinde olmuştur (atalar dönemi ile aynı dönem). Her ne kadar Ebla metinlerinin tercüme edilen kısımları, Kutsal Kitap karakterlerinden ya da olaylarından bahsetmemiş olsa da (bu konudaki tartışmalar devam etmektedir, kesin bir karara varılamamıştır), Kutsal Yazılar’la kıyaslama yapabilmemiz için bizlere faydalı olan olayların arka plânları ve yer isimleri ile ilgili hatırı sayılır miktarda bilgi sunmuşlardır. Her ne kadar bu keşfin en etkileyici özelliği, Suriye tarihinin aydınlanması için yaptığı katkı olsa da, aslında Ebla’nın Kutsal Kitap çalışmalarındaki etkisi muhteşem olmuştur. Şu ana kadar buz dağının sadece tepesi ortaya çıkarılmıştır. Tüm delillerin ortaya çıkması biraz daha zaman alacaktır, buna rağmen Kutsal Yazılar’a destek olan keşifler aşağıda sıralanmıştır.

1E. Kutsal Kitap’taki Yerleşim Birimleri

Ebla arşivlerinde, Kutsal Kitap yerleşim birimleri ile olan referanslar konusunda, Kitchen şunları söylemiştir:

Ebla tabletlerinde bahsi geçen yerleşim birimlerinin elimizdeki en eski yazılı kayıtları burada bulunmaktadır ve bu yerleşim yerlerinin bir çoğunun Kutsal Kitap açısından önemi vardır.

Ebla tabletlerinde bizlere en fazla faydayı; Hazor, Megiddo, Yerusâlim, Lakiş, Dor, Gazze, Aşdot gibi Filistin yer isimlerinin kullanılması sağlamıştır. Arkeolojik bilgiler, bize bu yerleşim birimlerinden bazılarında M.Ö. üçüncü milenyumda yaşam olduğunu bildirmiştir (Erken Bronz Çağı III-IV) ve bu tabletler bu yerleşim birimlerinin olası şehir devletleri olarak önemini ispatlamıştır. En sonunda Kenan diyarının ismi, M.Ö. üçüncü milenyumun sonlarında kayıtlarda yer almıştır ve bu kayıt elimizdeki Kutsal Kitap haricindeki en eski kayıttır. Ebla metinlerinin içinde Kenan ile ilgili yazılanları öğrenmek, gerçekten ilginç olacaktır. (Kitchen, BIW, 53, 54)

2E. Kutsal Kitap’taki İsimler

“Ebla olayının en önemli katkısı bu ve benzeri isimlerin bir kez daha (i) insanlar tarafından kullanıldığını ispatlaması (tanrılar, belli kavimler ya da hikâye kahramanları tarafından değil) ve (ii) başta bu isimler olmak üzere, birçok bu tip ismin antikliğini göstermesi olmuştur.” (Kitchen, BIW, 53)

Dr. Giovanni Pettinato, İsrail, İsmail ve Mika gibi İbrani isimleri hakkında, Ebla varyasyonlarıyla bizlere açık bir şekilde göstermiştir. (Pettinato, RATME, 50)

3E. Antik Yakın-Doğu Haracı

Bazı kişiler, Süleyman’ın imparatorluğunun en yüksek döneminde topladığı haracın miktarını hayal ürünü bir abartma olarak kabul ederler. Ancak Ebla’daki keşifler, bizlere bu kayıtlara farklı bir yorum getirme olanağını vermiştir.

Ebla imparatorları, güçlerinin doruğunda iken, sahip oldukları gelir inanılmaz derecede yüksek idi. Sadece bir keresinde Mari isimli kralı yenip 11,000 libre gümüş ve 880 libre altın miktarında haraç almışlardır. Bu *tonlarca* gümüş ve *üçte bir tonun* üzerindeki altın, tam bir ganimet sayılmıyordu bile. Gene de, Ebla hazinesinin kapasitesi düşünüldüğü zaman “iştah açıcı” bir ekstra idi. Ekonomik bir genel durum muhasebesi yaptığımız zaman, on beş asır

sonraki Süleyman'ın bütün imparatorluğundan elde ettiği toplam temel gelirin, 666 talant (yaklaşık yirmi ton) altın olması (I. Krallar 10:14; II. Tarihler 9:13), bu hayalperest abartma iddialarını biraz havada bırakmakta, hatta Kutsal Kitap'taki diğer antik krallıklar ile kıyaslandığında biraz tatsız tuzsuz bırakmaktadır.

Bu kıyaslama, ne Süleyman'ın bütün imparatorluğundan elde ettiği toplam temel gelirin 666 talant altın olduğunu ne de onun krallığının, Kralların tasvir ettiği kadar organize olduğunu ispatlar. Ancak, açık olarak şunları göstermektedir: (i) Eski Antlaşma verileri, çağının bağlamı içinde incelenmeli, onlardan izole edilmemelidir ve (ii) Eski Antlaşma metinlerinde portresi çizilen olaylar kendisi dışındaki standartlar ile *mukayese edildikleri* zaman, ne imkânsız ne de inanılmazdır. (Kitchen, BIW, 51, 52)

4E. Dini Uygulamalar

Ebla tabletleri, birçok Eski Antlaşma dini uygulamalarının, bazı Kutsal Kitap tenkitçilerinin kabul ettiği kadar “geç” uygulamalar olmadığını ortaya koymuştur.

Rahipler, tarikatlar ve sunular gibi konularda Ebla tabletleri, M.Ö. üçüncü, ikinci ve birinci milenyumda, Mısır, Mezopotamya ve Anadolu için M.Ö. ikinci milenyumdan kalma Kuzey Suriye Katna ve Ugarit yazıtlarından bildiklerimizin, Suriye-Filistin için de geçerli olduğunu göstermiştir. Tarih öncesi çağlardan Greko-Romen dönemine kadar, organize tapınak tarikatlarının, kurbanların ve dinsel törenlerin, Yakın-Doğu din hayatının *vazgeçilmez* unsurları olduğunu görmekteyiz.

Din hayatının bu unsurlarının “geç dönemin sofistike uygulamaları” olarak adlandırılması gerektiği ve Babil sürgününden önce bütün antik Doğu halkları arasında sadece İbranilerin bunları bilemeyeceği gibi temelsiz, M.S. on dokuzuncu yüzyıl teorilerinin geçersizliği ortaya çıkmıştır. En azından yarım düzinesi bulunmuş olan Eblalılar tapınaklarında, ayın düzenlenmesinden en azından 1000 sene sonra kurulmuş olan Musa'nın tapınma çadırının (ç.ref. Levililer) ya da Süleyman'ın tapınağının, M.Ö. beşinci yüzyıl idealist yazarları tarafından uydurulduklarına dair dahice fikre, rasyonel bir temel bulunmamaktadır. (Kitchen, BLW, 54)

Giovanni Pettinato, Kitchen tarafından bahsi edilen özellikler hakkında şu yorumu yapmaktadır:

Tanrılara tapınmayı içeren Ebla tarikatlarının, Dagan, Astar, Kamos, Rasap isimli tapınaklarını Ebla tabletlerinden öğreniyoruz. Bu inanç adına yapılan sunular arasında ekmek, içecekler hatta hayvanlar mevcuttur. Bu konuda özellikle, bir ay içerisinde tüm kraliyet ailesi tarafından değişik tanrılara yapılan hayvan sunularından bahseden iki tablet (TM, 75, G, 1974 ve TM, 75, G, 2238) çok önemlidir. Bu tabletlerde yazılanlardan bir örnek, “En'den tanrı Adad'a 11 kuzu sunu”, “En'den tanrı Dagan'a 12 kuzu sunu”, “En'den, Edani şehrinin tanrısı Rasap'a 10 kuzu sunu.”

Eblaların inançlarının ilginç yönlerinden bir tanesi de, rahip ile rahibelerin değişik kategorilere ve rahiplerin *mahhu* ve *nabium* isimli iki farklı sınıfa ayrılmış olmasıdır. Bunlardan ikinci sınıfın Eski Antlaşma'da doğal bir benzeri mevcuttur. Kutsal Kitap'ın olağanüstülüğünü açıklayabilmek ve olayların arka plânlarını anlayabilmek için, aydınlar şu ana kadar Miro'ya bakmışlardır ancak, yakın gelecekte bu ilgilerini Ebla üzerine yoğunlaştıracaklardır. (Pettinato, RATME, 49)

5E. İbranice Kelimeler

K. A. Kitchen, Kutsal Metinler hakkında liberal uzmanların sahip olduğu tenkitçi görüş hakkında şunları söylemiştir: “Yetmiş ya da yüz sene kadar önce, bu kadar geniş ve derin bir perspektife sahip değildik; bunun sonucu olarak, Eski Antlaşma kitaplarının ve

tarihinin kuramsal olarak yeniden inşa edilmesinin uygun bir hale getirilmesi için özellikle Alman Eski Antlaşma uzmanları, İbranice birçok kelimeyi, ‘geç’- M.Ö. 600 senesi ve sonrası- olarak sınıflandırmışlardır. Bu basit yöntem ile elde edilen tek şey, günümüzde ‘bilimsel’ olarak tekrar inşa edilmesine karşı oluşan doğal önyargılar olmuştur.” (Kitchen, BLW, 50)

Buradan çıkarttığımız dersler açıktır-açık olmalıdır. Batı Sami dillerinin iki bin yıllık tarihi ve gelişmesi ile kıyaslandığı zaman, Kutsal Kitap İbranicesindeki kelimelerin tarihlendirilmesi ve kullanımının tamamen gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır.

– KENNETH KITCHEN

Bu konudaki ifadelerine şöyle devam etmiştir:

Ancak, Eski Antlaşma İbranicesinde kullanılmış olan kelimelerin tarihsel geçmişi hakkında elimizdeki bilgilerin çığ gibi büyümesi, bu önyargıların değişmesi eğilimini doğurmuştur. Eğer ele alınan kelime, M.Ö. 2300 yıllarında Ebla içinde ve M.Ö. 1300 yıllarında Ugarit içinde kullanılmış ise, bu kelimenin M.Ö. 600’den kalma “geç” bir kelime olarak sınıflandırmak için ya da standart Aramice’nin daha oluşmadığı bir dönemde bu kelimeyi “Aramaizm” olarak adlandırmak için, çok geniş bir hayal gücüne sahip olmak gerekmektedir. Bu durumda, bu kelime *erken* bir kelime değil, Kutsal Kitap İbranicesinin atalardan kalma bir mirası olmaktadır. Daha da ötesi, az kullanılan kelimeler için ortaya çıkan bağlamlar arttıkça, bu kelimelerin anlamının doğrulanması ya da düzeltilmesi için elimize daha fazla imkân geçmektedir. (Kitchen, BIW, 50)

Bu kelimeler hakkında Kitchen şunları belirtmiştir:

Eğer, Ebla’daki şehir yöneticilerini incelersek, “liderler” için kullanılan kelimenin *nase* olduğunu görürüz ki, aynı kelime *nasi* olarak, İsrail oymaklarının liderleri için (ör. Çölde Sayım 1:16, 44, vb.) ve Süleyman (I. Krallar 11:34) gibi tamamen insan olan diğer yöneticiler için, Kutsal Kitap İbranicesinde kullanılmıştır. Eski moda Kutsal Kitap tenkitçileri, bu kelimeyi “geç” bir kelime olarak sınıflandırmışlardır ve “rahipsel bir kod” olarak varsaymışlardır.

Hetem kelimesi, “altın” anlamına gelmektedir ve İbranicede daha sık kullanılan *zahab* kelimesinin daha çok şiirsel bir eş anlamıdır ve genel olarak “geç” bir kelime olarak sınıflandırılmış ve elenmiştir. Bu kelime, Mısırca tarafından, Kenancadan M.Ö. yirmi asır önce alınmıştır ve artık-hâlâ 1000 sene öncesinde-*kutim* şekli ile M.Ö. 2300 senesinde Ebla’nın Eski-Kenancasında tekrar vuku bulduğu bilinmektedir. (Kitchen, BIW 50)

Şöyle devam eder:

İbranice bir kelime olan *tehom* yani “derin”, Babilceden alınmamıştır, bu kelimeyi Ural dillerinde *thmt* (M.Ö. on üçüncü yüzyıl) şekli ile, aynı zamanda bin sene önce de Ebla’da (*ti’amatum*) görmek mümkündür. Bu terim Sami dillerinde genel bir yaygınlığa sahiptir.

Hem eskiden var olduğu hem de anlamının doğru olduğu ispatlanan ve ender olarak kullanılan İbranice kelime olan *ereshet* (tutku), Kutsal Kitap’ta, Mezmur 21:2 (İbr. 21:3)’de olmak üzere, bir kere kullanılmıştır. Ural dillerinde M.Ö. on üçüncü yüzyıl civarlarında kullanılmış olmasının yanı sıra, bu kelime bin sene önce de Ebla’da *irisatum* (Eblaca ya da Eski Akatça) olarak Sümerci/Eblaca kelime tabletlerinde kullanılmıştır.

Son olarak, bir zamanlar “geç” bir fiil olduğu iddia edilen *ha-dash/ hiddesh*, “yeni olma”, “yenilenme” uzak geçmişte -yine- Ural dillerinde (*hadath*) ve Ebla’da (h) edash (u) yerini bulmaktadır. Bunu gibi birçok kelime mevcuttur. (Kitchen, BIW, 50, 51)

Kitchen şu sonuca varmıştır:

Buradan çıkarttığımız dersler açıktır-açık olmalıdır. Batı Sami dillerinin iki bin yıllık tarihi ve gelişmesi ile kıyaslandığı zaman, Kutsal Kitap İbranicesindeki kelimelerin tarihlendirilmesi ve kullanımının tamamen gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır. Gerçek şudur ki, erken Batı Sami dilleri içinde, M.Ö. üçüncü ve ikinci milenyumda, engin ve zengin bir kelime hazinesi mevcuttu ve bu hazine ileriki zamanlarda Kenanca, İbranice, Finikece, Aramice, vb. gibi diğer dillere miras kalmıştır, ancak bu miras dengesiz bir şekilde dağılmıştır. Bu dillerin bir tanesinde, günlük konuşmanın bayağı bir kelimesi olan kelime, bir diğerinde, yüksek sanat eseri şiirlerde kullanılan, bir başkasında ise, geleneklerle ilgili olarak kullanıma sahip bir kelime olmuştur. Sonuç olarak, “geç” ya da “*Aramaizm*” olarak sınıflandırılan İbranice kelimelerin (özellikle şiir dalında) aslında, erken Batı-Sami dillerinde yaygın bir şekilde kullanılan kelimeler olduklarını ve ileriki dönemlerde, İbranicede ender kullanılırken, Aramicede daha fazla kullanıldıklarını görmekteyiz. (Kitchen, BIW, 51)

3C. Nuh Tufanı

Yaratılış ile ilgili metinlerdeki Tufan hadisesi, diğer antik versiyonlar ile karşılaştırıldığı zaman, aslına uygunluğunu işaret edici bir şekilde, daha fazla gerçekçi ve daha az mitolojik bir yapıya sahiptir. Genel benzerlikler, bizleri sadece Musa’nın aktarımına değil, diğer metinlerinde yazılmasına sebep veren bir tarihsel olayın çekirdeğine doğru yöneltmektedir. Temel hikâyeye benzer, isimler farklıdır. Sümerliler, Nuh’u, Ziusudra olarak adlandırmışlardır. Babilliler ise, Utnapishtim olarak. Bir insana belirli bir boyutta bir gemi inşa etmesi söylenmiştir, çünkü Tanrı(lar) dünyada büyük bir tufan gerçekleştirecektir. Bu insan da, kendisine söyleneni gerçekleştirir, tufandan canlı çıkar ve gemiden çıktıktan sonra bir kurban sunar. Tanrı(lar), yaşamın yıkılmasından sonra rahatsızlık duyar(lar) ve insanla bir antlaşma yapar(lar). Tüm bu ana hatların benzerliği, bizlere gerçekleşmiş bir tarihsel olayı işaret etmektedir.

Tüm dünya etrafında benzeri tufan anlatımı mevcuttur. Yunanlılar, Hintliler, Çinliler, Meksikalılar ve Havaililer aynı tufanı anlatmaktadırlar. Sümer krallarının bir tarihsel sıralamasında, bu tufan referans noktası olarak alınmıştır. Olağandışı uzun bir hayat yaşayan sekiz kralın ismi sıralandıktan sonra (on binlerce yıl), listeye şu cümle ile ara verilmiştir: “[Arkasından] tufan, bütün [dünyayı] silip süpürdü ve krallık [tekrar] gökyüzünden indirildiği zaman, krallık [ilk olarak] Kish’indi.”

Bu konudaki orijinal hikâyeyi Yaratılış kitabının sunduğuna dair birçok geçerli sebep mevcuttur. Diğer versiyonlarda metnin bozulduğunu belli eden detaylar mevcut iken, sadece Yaratılış kitabında tufanın senesi ve Nuh’un hayatı ile, kronolojik ilişkisi olan diğer olayların seneleri verilmektedir. Aslında Yaratılış kitabının tufan kısmı, bir tür gemilerdeki seyir defterleri gibi yazılmıştır. Küçük Babil gemisinin kimseyi kurtarması mümkün değildir, çünkü formundan dolayı, her dalgada başka bir yana yatacak ve içindekilerin bir oraya bir buraya çarpmasına sebep verecektir. Ancak Kutsal Kitap’taki geminin formu ise, dikdörtgen prizmasıdır, alçak uzun ve geniş formu onun rahatlıkla dalgalarla mücadele etmesine yardımcı olacaktır. Pagan metinlerin ilettiği yağmur süresi (yedi gün), tasvir ettikleri yıkımı oluşturmak için yeterli bir zaman dilimi değildir. Anlatımlarına göre, suların en azından on yedi bin feet civarındaki birçok yüksek dağı aşması gerekmektedir, bu koşulları göz önüne aldığımız zaman ise, yedi günlük bir yağış yetersiz kalmaktadır. Babillilerin anlatımındaki bir günlük şiddetli yağış ise, daha gerçek dışı bir iletimdir.

Yaratılış kitabı ile diğer versiyonların dikkat çekici bir büyük farklılığı ise, bu geminin kahramanına, ölümsüzlüğün hediye edilmiş olması ve kahramanın yüceltilmesidir. Kutsal Kitap ise, Nuh'un günahına odaklanmaktadır. Sadece gerçekleri iletmeye adanmış bir versiyonda bu gerçekçi itiraf yer alabilirdi.

4C. Babil Kulesi

Elimizde, dünyada bir zamanlar tek bir lisanın geçerli olduğuna işaret eden belli miktarda delil mevcuttur. Sümer edebiyatının birçok yerinde bu gerçek ile ilgili imalara rastlamaktayız. Dil bilimcileri ise lisanları sınıflandırırken, bu teoriden faydalanmaktan çekinmemektedirler. Peki, ya Babil Kulesi (Yar. 11) diye adlandırılan kuleye ve bu kulede dillerin birbirisine karışmasına ne demeli? Arkeolojik çalışmalar bizlere, M.Ö. 2044'den M.Ö. 2007'ye kadar hüküm sürmüş olan Ur kralı Ur-Nammu'nun, ay tanrısı Nannat'a tapınmaları için bir zıgarat (kule/piramit gibi bir tapınak) inşasının emrini verdiğini göstermektedir. Ur-Nammu'nun inşa ettirdiği eserler arasındaki beş feet eninde ve on feet yüksekliğinde bir *stèle* (anıt), kendisi hakkında birçok bilgiyi bizlere ulaştırmıştır. Bir panelde, kendisinin bu büyük kulenin inşasını başlatmak için, elinde harç dolu bir kap ile durduğunu anlatan bir resim mevcuttur; böylece tanrılara ne kadar sadık ve alçak gönüllü olduğunu anlatmakta ve bir işçi gibi çalıştığını göstermektedir.

Bir başka kil tablette ise, bu kulenin tanrıları kızdığını ve insan eliyle yapılan kuleyi yıktıklarını, onların konuşmalarını değiştirdiklerini ve onları dünyanın dört bir yanına dağıttıklarını görmekteyiz. Bu anlatım ciddi bir şekilde Kutsal Kitap'taki anlatımlara benzerdir.

Kutsal Yazılar'a göre, Babil Kulesinden önce, "Başlangıçta dünyadaki bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırlardı." (Yar. 11:1) Kulenin inşası ve yıkılması ile beraber, "RAB bütün insanların dilini orada karıştırdı ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıttı." (Yar. 11:9) Günümüzün birçok filoloji uzmanları, dünya dillerinin buna benzer bir şekilde oluşmuş olabileceği gerçeğine inandıklarını söylemektedirler. Ünlü dil bilimcilerden Alfredo Trombetti, bütün dilleri ilk oluşumlarına kadar takip edebildiğini ve hepsinin tek bir orijinden geldiğini ispatlayabileceğini söylemektedir. Max Mueller'de, ortak bir orijine inanan uzmanlar arasındandır. Otto Jespersen ise, ilk lisanın insana Tanrı tarafından direkt bir şekilde verildiğini söyleyecek kadar ileri gitmiştir. (Free, ABH, 47)

5C. Atalar

İbrahim, İshak ve Yakub'un hayatlarının yazarları, Yaratılış kitabının ilk bölümleri kadar zorluklarla karşı karşıya kalmasalar da, o dönemlerde elde bulunan delillerle desteklenemedikleri için uzun süre efsane olarak kabul edildiler. Daha fazla bilgiye ulaşıldıkça sonuç olarak bu hikâyelerin gerçekliği onaylanmış oldu. İbrahim'in dönemindeki hukuki kurallar bizlere, ataların Hacer'i kamptan atmakta tereddüt etmelerinin sebebinin, İbrahim'in, onu maddi olarak desteklemek konusunda bulunan yasal düzenlemeler olduğunu göstermektedir. Ancak, Tanrı'dan gelen yeni bir yasadın sonra İbrahim, Hacer'i gönderebilmiştir.

Mari mektupları, Abamram (İbrahim), Yakup-el ve Benyaminitler gibi birçok ismin tarihteki kullanılmışlığını ortaya çıkarıştır. Bu mektuplarda bahsedilen bireyler, Kutsal Kitap'taki kişiler olmasa da, en azından bu isimlerin o dönemde kullanıldığını göstermiştir. Bu mektuplar aynı zamanda, Yaratılış 14'deki beş kral ile dört kralın savaşının kayıtlarının da gerçekliğini onaylamaktadır. Bu kralların isimleri, o dönemin öne çıkan uluslarının isimleri ile uyum içerisindedir. Örneğin, Yaratılış 14'de Amor'lu kral Aryok'dan bahsetmektedir; Mari mektuplarında ise bu kralın ismi, Ariwwuk'tur. Tüm bu deliller ışığında, Yaratılış'ın

kaleme alınmasında kullanılmış olan kaynağın, İbrahim'in zamanında yaşamış olan bir görgü tanığı olduğu sonucuna varmaktayız. (Geisler, BECA, 50)

Kitchen tarafından yapılmış başka bir çalışmada (Kitchen, TPAMH, 48-95), ataların Orta Bronz Çağ'da yaşadığını işaret eden arkeolojik bulgulardan bahsetmektedir.

Kutsal Kitap verileri, antik dünyanın objektif gerçekleri ile esrarengiz bir biçimde uyushmaktadır ki, bu da Kutsal Kitap dönemlerinin genel güvenilirliğini ortaya koymaktadır. (48)

Kölelerin değerini belirlemek için kullanılan bir önemli değer birimi de, gümüş parçalardır (şekel). Antik Yakın Doğu kaynaklarından edindiğimiz bilgiler sayesinde, kölelerin değerleri hakkında M.Ö. 2400 ile M.Ö. 400 arası, 2000 senelik bir dönem hakkında detaylara sahibiz. Dış kaynaklardan gelen bulguların oluşturduğu sağlam delil, bizlere Kutsal Kitap'taki kölelerin değerlerinin bahsedildiği (Yaratılış 37:28; Mısır'dan Çıkış 20; Mısır'dan Çıkış 21:32; 2. Krallar 15:20) bölümlerle kıyaslama olanağını sunmuştur. Kutsal Kitap'taki bu bölümlerde verilen köle fiyatları, kendi dönemi için yaygın olan değerler ile uyum içerisinde. (52)

Artık bizlere miras kalmış olan dış kaynaklı delillerinde ışığında-Mısır'dan Çıkış'tan, İsraililerin Kenan diyarına girişine kadar atalardan, birleşmiş monarşi ve arkasından İsrail ve Yahuda krallıklarının bölünmesi ve Sürgün dönemi ile geri dönüşe kadar olan bölümlerin ana hatlarının gerçekten kusursuz olduğunu görmekteyiz. (94)

1D. İbrahim'in Soy

İbrahim'in soyunun tamamen tarihsel olarak doğru olduğunu bilmekteyiz. Ancak, burada kullanılan isimlerin birey ismi mi ya da şehir ismi mi olduğu konusunda; antik şehirlerin kurucuların ismi ile anıldığının bilinmesine rağmen, gene de bazı soru işaretleri mevcuttur. İbrahim hakkında kesin olan bir şey varsa o da, tarihte böyle bir şahsiyetin var olduğudur. Burrows'tan da okuduğumuz gibi: "Elimizdeki tüm bulgular, böyle bir şahsiyetin tarihte var olduğudur. Yukarıda belirtildiği gibi, ismi birçok arkeolojik kaynaklarda geçmese de, Babilonya'da, tam olarak Kutsal Kitap'ta belirtilen dönemde ismi geçmektedir." (Burrows, WMTS, 258, 259)

İbrahim'in yaşadığı dönemin M.Ö. on dördüncü ya da on beşinci yüzyıllar olduğunu kabul ettirme konusunda geçmişte bazı çabalar olmuştur ki, bu iddia edilen zaman, onun yaşadığı dönemden çok daha sonradır. Ancak, Albright'ında gösterdiği gibi, bahsetmiş olduğumuz bulgular ve diğer deliller sayesinde elimizde, "nedensiz yere uzayıp gelmiş olan bu geleneksel iddiaya karşı verilen yer ve kişi isimlerinin, tarihsel olarak doğruluğunu ispatlayan yeterli miktarda delil mevcuttur." (Garstang, FBHJJ, 9)

2D. Esav'ın Soy

Esav'ın soyunda, Horlulardan bahsedilmektedir (Yar. 36:20). İbranice mağara kelimesi ile Hor kelimesi arasındaki benzerlik yüzünden, uzun bir süre Horluların, "mağarada yaşayanlar" kavmi oldukları öne sürülmüştür. Ancak günümüzdeki bulgular, bu göze batan savaşçı kavmin atalar zamanında Yakın Doğu içinde yaşadığını ortaya koymuştur. (Free, ABH, 72)

3D. İshak: Kutsama Bölümü (Yaratılış 27)

Joseph Free'nin işaret ettiği gibi, İshak ile ilgili ilginç bölümlerden bir tanesi de, Yakub'un aldatmasını keşfetmesine rağmen, kutsamasını geri almamasıdır. Ancak, Nuzi Tabletlerinin

de ifade ettiği gibi bu tip kutsama, kesinlikle yasal ve bağlayıcı bir hüküm getirmekteydi. Bu yüzden de kutsamasını geri alamamıştır. Tabletlerin bir tanesinde, bir adamla evlenmek üzere olan bir kadın ve evleneceği adamın kıskanç erkek kardeşlerinin çekişmesi üzerine olan dava kaydedilmiştir. Bu adam davayı kazanmıştır, çünkü babası ağzıyla bu kadını oğluna vaat etmiştir. O dönemlerde ağızdan çıkan sözlerin sahip olduğu değer, günümüzdekilerden çok daha yüksekti. Nuzi metinlerinin geldiği kültür, Yaratılış'ın kültürüne çok benzer bir kültürdür. (Free, AL, 322, 323)

G. Wright, bu ciddi durumu şöyle açıklamıştır: “Kutsamalar ya da ölüm döşesindeki istekler, hem Nuzi metinlerinin yazıldığı toplumda hem de atalar zamanında geçerli olarak kabul edilmekteydi. Bu tip kutsamalar ciddi olaylardı ve geri dönüşü mümkün değildi, bunu, İshak'ın bu kutsamayı Yakub'un rol yapması sayesinde kendisinden kopartmış olduğunu anlamış olmasına rağmen, gene de bu kutsamaya sadık kalmasından hatırlamalıyız. “İshak'ı bir titremedir sardı. Tir tir titreyerek, "Öyleyse daha önce avlanıp bana yemek getiren kimdi?" diye sordu, "Sen gelmeden önce yemeğimi yiyip onu kutsadım. Artık o kutsanmış oldu.” (Yar. 27:33) (Wright, PSBA, alıntı yeri Willoughby, SBTT, 43)

Nuzi kayıtları hakkında çalışma yapmış olan Cyrus Gordon, üç noktaya işaret etmektedir: “Bu metinler, Atalar dönemindeki Kutsal Kitap kutsamaları ile şu açıdan uyum içerisindedir: (a) Sözlü bir eylem idi, (b) yasal geçerliliği vardı, (c) ölmek üzere olan bir baba tarafından oğluna söylenirdi.” (Gordon, BCNT, 8)

Böylece, hakkında yetersiz bilgiye sahip olduğumuz bir kültür üzerine bir az daha fazla ışık tutulmuştur.

4D. Yakup

1E. Esav'ın İlk Oğulluk Hakkını Devretmesi

Gordon, bizlere Yaratılış 25'de yer alan bu olay hakkında şunları iletmiştir: “Yakub'un ikiz kardeşi Esav'dan ilk oğulluk hakkını devralması, aile yaşamı içinde yaşanan olayların bir çoğundan daha büyük bir oranda zimmetine mal geçirme olarak gözükür. Nuzi tabletlerinden bir tanesinde benzeri bir olay olduğu görmüştük.” (Gordon, BCNT, 3, 5)

Gordon'un bahsettiği tableti bizlere Wright şöyle açıklamaktadır: “Esav'ın ilk oğulluk hakkını ikiz kardeşi Yakub'a satması, Nuzi tabletlerinde bir adamın, kardeşinin miras yoluyla sahip olacağı bir koruluk karşılığında üç kuzu vermesi olayı ile paralellik göstermektedir. Ancak, Esav'ın durumuyla karşılaştırıldığında, bu kişi çok daha avantajlıdır: ‘Yakup'a, "Lütfen şu kıvıl çorbadan biraz ver de içeyim. Aç ve bitkinim" dedi. Bu nedenle ona, Edomi adı da verildi. Yakup, "Önce sen ilk oğulluk hakkını bana ver" diye karşılık verdi. Esav, "Baksana, ağılıktan ölmek üzereyim" dedi, "İlk oğulluk hakkının bana ne yararı var?" Yakup, "Önce ant iç" dedi. Esav ant içerek, ilk oğulluk hakkını Yakup'a sattı. Yakup, Esav'a ekmek ve mercimek çorbası verdi. Esav yiyip içtikten sonra kalkıp gitti. Böylece Esav ilk oğulluk hakkını küçümsedi.” (25:30-34).” (Wright, PSBA, alıntı yeri: Willoughby, SBTT, 43)

Free, bu olayı şöyle aktarır: “Nuzi tabletlerinden bir tanesinde, bir koruluktan oluşan miras hakkını, üç kuzu karşılığında erkek kardeşi Kurpazah'a devreden, Tupkitilla ismindeki bir adamın kaydı geçmektedir. Esav'da kendi ilk oğulluk hakkını, arzuladığı kıvıl mercimek çorbasından içmek için benzer bir sistemle devretmiştir.” (Free, ABH, 68,69)

S. H. Horn, “Recent Illumination of Old Testament” (*Christianity Today*) isimli eserinde, renkli bir tablo çizmektedir: “Esav, haklarını kaptaki pişmiş bir çorba için satmıştır, ancak Tupkitilla, kendisinininkini hâlâ canlı olan bir yemek için satmıştır.” (Horn, RIOT, 14, 15)

2E. Yakup ve Lavan Bölümü (Yaratılış 29)

Cyrus Gordon, Yaratılış 29'u, Nuzi Tabletlerindeki benzer bir olay sayesinde daha iyi anlayabileceğimizi iddia etmektedir: "Lavan, Yakup'un ev halkından olmasını istediği için, ona evlenmesi için bir kızını vermeyi kabul etmektedir: 'Lavan, "Onu sana vermek, başkasına vermekten daha iyidir" dedi, "Yanımda kal.'" (Yaratılış 29:19). Yakup'un, Lavan'ın ev halkına katılması konusunda bizim iddiamız ile Nuzi metinlerindeki Wullu'nun evlat edinilmesi olayı arasındaki yaklaşık benzerlik, bu bölümün kavranmasına yardımcı olmaktadır." (Gordon, BCNT, 6)

Nuzi tabletlerinden bir tanesinde, bir koruluktan oluşan miras hakkını, üç kuzu karşılığında erkek kardeşi Kurpazah'a devreden, Tupkitilla isimindeki bir adamın kaydı geçmektedir. Esav'da kendi ilk oğulluk hakkını, arzuladığı kızıl mercimek çorbasından içmek için benzer bir sistemle devretmiştir.

- JOSEPH FREE

3E. Çalınan İlâhlar Bölümü (Yaratılış 31)

Bu olayı daha iyi anlamamızda, diğer Nuzi keşiflerinin faydası olmuştur. Aşağıdaki metin, J. P. Free'nin, "Arkeoloji ve Kutsal Kitap" (*His Magazine*) isimli yazısından alınmıştır. Bu yazı, hem bu bölümü açıklamakta hem de Nuzi tabletlerinin geçmişi hakkında bilgi vermektedir:

Bugün Yorgan Tepe ismi ile bilinen Mezopotamya yerleşim biriminde, 1925 senesi içinde yapılan kazılarda 1,000'den fazla kil tablet bulunmuştur. Sonradan devam eden çalışmalarda 3,000 tablet daha bulunmuştur ve bu antik alandan çıkan tabletlerin "Nuzi Tabletleri" olduğu ortaya çıkmıştır. Yaklaşık M.Ö. 1500 senelerinde yazılmış olan bu tabletler, Kutsal Kitap'taki atalar döneminin (İbrahim, İshak ve Yakup) koşullarını aydınlatmıştır. Bu dönemden bir alıntı yaparsak: Yakup ve Rahel, Lavan'ın evini terk ederken, Rahel, Lavan'ın aile ilâhlarından, "terafim" adında olanı çalmıştır. Lavan, bu hırsızlığı fark ettiği anda, kızlarının ve damadının peşin düşmüştür ve uzun bir yolculuk sonrası onları yakalamıştır (Yaratılış 31:19-23). Yorumcular, uzun süre Lavan'ın, yerel satıcılardan elde edebileceği bu ilâh resimlerinin peşinden neden bu kadar büyük zahmetlerle koştuğunu merak etmişlerdir. Nuzi tabletleri, aile ilâhlarını çalan bir damadın olayını nakletmektedir ve bu metine göre, aile ilâhlarına sahip olan bir damat, kayın pederinin malına hak iddia edebiliyordu. Bu tabletler bize, Lavan'ın endişesinin sebebinin göstermektedir. Nuzi tabletlerinde bulduğumuz bu ve diğer deliller, atalar döneminin arka plânında yatanlar ile uyushmaktadır ve bu bölümlerin ait oldukları dönemden 1000 sene sonra yazıldığını iddia eden tenkitçi görüşü desteklememektedir. (Free, AB, 20)

Arkeolojiye, Kutsal Kitap'ın yazıldığı dönemler hakkında bizleri aydınlattığı için teşekkür borçluyuz.

5D. Yusuf

1E. Köle olarak Satılma

K. A. Kitchen, *Ancient Orient and Old Testament* isimli kitabında, Yaratılış 37:28'de, M.Ö. on sekizinci yüzyıl için bir kölenin doğru bedelinin iletildiğini söylemiştir: “Yaratılış 37:28'de, Yusuf'un yirmi gümüşe satıldığını görmekteyiz ve bu bedel, M.Ö. on sekizinci yüzyıl için geçerli bir miktardır, bu tarihten daha önceleri, kölelerin fiyatı daha ucuzdur (ortalama on, on beş gümüş). İlerleyen yıllarda ise kölelerin fiyatları istikrarlı bir şekilde artmıştır. Yazılanlar ile kültür tarihinin uyumunu gösteren küçük bir detay daha. (Kitchen, AOOT, 52-53)

2E. Mısır'a Yolculuk

Bazı kişiler, Yusuf'un Mısır'a gidişine uzun süre şüphe ile bakmışlardır. Millar Burr ise, şu durumun altını çizmektedir: “Kıtlık zamanında Mısır'a gidilmesi hakkındaki kayıtlar (12:10; 42:1, 2) aklımıza, Mısırlıların aynı sebepten dolayı Mısır'a gelen Asyalılar hakkında ilettiklerini hatırlatmaktadır. Beni Hasan'daki mezarın duvarlarında, İbrahim'in zamanından çok uzak olmayan bir dönemde, ziyaret için Mısır'a gelen Samilerin resimleri işlenmiştir.” (Burrows, WMTS, 266, 267)

Howard Vos, (*Yaratılış ve Arkeoloji*) Mısır'daki Hyksos'un varlığına işaret etmektedir:

Yabancıların Mısır'a girişi hakkında, elimizde Knumhotep'un mezarındaki resimden çok daha fazlası mevcuttur. M.Ö. 1900 civarlarında Hyksos'un, Nil Havzasına sızdığını gösteren birçok bulgu elimizdedir. Diğer birlikler ise M.Ö. 1730 senelerinde gelmiş ve Mısırlı yöneticileri ezip geçmişlerdir. Eğer, İbranilerin Mısır'a gelmeleri için erken bir tarih ararsak, birçok yabancıların açıkça Mısır'a girdiğini göz önüne alarak, Hyksos sızmaları zamanında olması mümkündür. Eğer, İbranilerin, Mısır'a girmeleri için M.Ö. 1700 ya da 1650 senelerini kabul edersek, Hyksos'un Mısır'ı yönetiyor olduğunu ve diğer yabancıların da gelmesine izin vereceğini düşünmek çok mantıklıdır. (Vos, GA, 102)

Vos, Hyksos kabileleri ile Kutsal Kitap arasında dört bağlantıyı tespit etmiştir. İlk olarak, Mısırlılar, Hyksoslular ile İbranileri birbirinden farklı iki kavim olarak algılamışlardır. İkinci olarak, Yusuf'un halkı hakkında (Çıkış. 1:8) bilgisiz olan yeni Kral, Mısır kökenli ve milliyetçi bir Mısır kralı idi.

3E. Yusuf'un İkramları

Aşağıda sunduğumuz metin, Howard Vos'un, *Yaratılış ve Arkeoloji* isimli kitabından, Yusuf'un eşsiz ilerlemesi ile ilgili tartışmalardan oluşmuş olan bölümünden alınmış bir özettir:

Yusuf'un kölelikten, Mısır'ın yöneticiliğine atanması, bazı tenkitçilerin gözlerinin kısılmasına sebep olmuştur, ancak elimizde buna benzer olayların Nil yöresinde gerçekleştiğine dair arkeolojik kayıtlar mevcuttur.

Kenanlı olan Meri-Ra, Firavun'un zırh taşıyıcısı olmuştur, bir diğer Kenanlı BenMat-Ana, baş tercüman konumuna getirilmiştir ve bir Samili olan Yanhamu ya da Jauhamu, Amenhotep III'ün vekili olmuştur ve Yusuf'un kıtlık öncesinde ve esnasında üstlendiği sorumluluğun benzeri olarak, deltadaki tüm tahıl ambarlarının sorumlusu yapılmıştır.

Firavun, Yusuf'u yönetici yaptığı zaman, ona bir yüzük ve bir altın zincir ya da bir yakalık verilmiştir ki, bu Mısırlı yetkililerin terfi etmesinde uygulanan normal prosedürdür. (Vos, GA, 106)

E. Campbell, Amorna dönemi ile ilgili olarak yorum yaparken aynı zamanda, bu dönem ile Yusuf'un yönetici olması arasındaki paralelliği ortaya koymaktadır:

Rib-Adda mektuplarındaki bir birey, hem Filistin şehirlerinin prensleri ile güney arasında, hem de Kutsal Kitap ile ilginç bir bağ kurmaktadır. Bu bireyin ismi Yanhamu'dur ve bu kişi Rib-Adda mektuplarının bir bölümünde, kralın *musallil*'i olarak tanıtılmıştır. Bu unvanın anlamıysa, tüm olasılıklar göz önüne alındığı zaman, kralın yelpazecisi olarak tespit edilmiştir ki, bu onurlu unvan sadece krala çok yakın olanlara sunulmakta idi ve bu kişiler ülke yönetimi hakkındaki konularda fikirlerini paylaşma yetkisine sahiptiler. O dönemde, Yanhamu'nun, Mısır yönetiminde çok önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Onun ismi, yukarı ve aşağı Filistin-Suriye prensleri ile yapılan yazışmalarda geçmektedir. Rib-Adda döneminin başlangıcında Yanhamu, Yarimuta isimli Mısır ekmek sepetlerindeki mamullerin dağıtımından sorumluydu ve gördüğümüz gibi Rib-Adda, sürekli olarak onun hizmetinden faydalanmaya ihtiyaç duymaktaydı.

Yanhamu ismi, Sami dillerinde kullanılan bir isimdir. Bu da doğal olarak Yaratılış Kitabı'nın içindeki Yusuf ile her ikisinin de yabancılar ile ilgili yiyecek işlerinden sorumlu olmalarından daha büyük bir paralelliği ortaya koymaktadır. Yanhamu, Yusuf bölümünün arka plânının, Mısır kaynakları tarafından mükemmel bir doğrulanmasını sunmaktadır, ancak kesinlikle bu iki kişinin aynı insan olduğunu ya da aynı dönemde var oldukları anlamına gelmez. Aslında Yusuf, bazı sebeplerden dolayı, bundan bir önceki döneme daha çok uymaktadır, ancak kesin bir tarih belirtmemize yarayacak delil yetersizliği, bizi bu tespitten alıkoymaktadır. Samililerin, Mısır içerisinde yüksek otorite içeren konumlara yükselbilmeleri açık bir gerçektir: Hatta yerli liderliğin çok kuvvetlendiği ya da çok aile içinde kaldığı dönemlerde tercih sebebi olmaları, yüksek olasılık içermektedir. (Campbell, alıntı yeri: Burrows, WMTS, 16, 17)

O dönemde, Yanhamu'nun Mısır yönetiminde çok önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz. Onun ismi, yukarı ve aşağı Filistin-Suriye prensleri ile yapılan yazışmalarda geçmektedir. Rib-Adda döneminin başlangıcında Yanhamu, Yarimuta isimli Mısır ekmek sepetlerindeki mamullerin dağıtımından sorumluydu ve gördüğümüz gibi Rib-Adda sürekli olarak onun hizmetinden faydalanmaya ihtiyaç duymaktaydı.

- G. E. CAMPBELL

Mısır hükümdarlığı içerisinde Samilerin yönetime yükselmeleri hakkında Kitchen, çeşitli antik papirüslerden referanslar yaparak, şu yorumu yapmıştır:

Mısır Orta-Krallığın geç (M.Ö. 1850-1700) döneminde, Mısır'daki Asyalı kölelerin, yetkililerin ev halkına nasıl bağlandığı bilinmektedir ve Samililer, hükümdar Hur gibi yüksek mevkilere yükselbilmişlerdir (hatta Hyksos döneminden önce tahta bile oturmuşlardır). Yusuf'un kariyeri rahat bir şekilde, geç on üçüncü ve erken on beşinci hanedanlık dönemlerine uymaktadır. Tüm çağlarda, rüyaların etkisi bilinen bir gerçektir. M.Ö. 1300 senelerine ait Mısır'dan kalma, bir rüya tabirleri kitabı kopyası ve birkaç yüzyıl daha erken çağlardan kalma, Asur M.Ö. birinci milenyum rüya tabirleri kitapları elimizde mevcuttur. (Kitchen, BW, 74)

4E. Yusuf'un Mezarı

John Elder, *Prophets, Idols, and Diggers* isimli eserinde şu açıklamayı yapmıştır:

Yaratılış kitabının son ayetlerinde Yusuf'un nasıl, "Tanrı kesinlikle size yardım edecek; sizi İbrahim'e, İshak'a, Yakup'a ant içerek, söz verdiği topraklara götürecektir ve o zaman kemiklerimi buradan götürürsünüz" diye akrabalarına ant içirdiğini, arkasından da Yeşu 24:32'de, İsraililer, Mısır'dan çıkarken Yusuf'un kemiklerini de yanlarında getirdiğini ve bunları Yakup'un Şekem'deki tarlasına gömdüklerini okumaktayız. Yüzyıllardır Şekem'de Yusuf'un mezarı olarak bilinen mezar durmaktadır. Birkaç sene önce bu mezar açılmış ve içerisinde Mısırlıların usulüne göre mumyalanmış bir beden, Mısır yetkililerin sahip olduğu cinsten bir kılıç ve diğer eşyalar bulunmuştur. (Elder, PID, 54)

6D. Atalar Hakkında-Arkeolojik Deliller Hakkında Karar

Nuzi keşifleri, bu bölümlerin aydınlanması açısından çok değerli bir rol üstlenmiştir. S. H. Horn metinlerin etkilendiği altı noktayı işaret etmektedir:

Diğer [Nuzi] metinleri, bizlere o dönemdeki kültürlerinde aynen atalar gibi, oğulları için genellikle bir babanın gelin seçtiğini iletmıştır; bir kişi, evleneceği kızın babasına başlık parası ödemek zorundaydı, ancak bu parayı ödeyecek gücü yoksa aynı Yakup gibi, kayın pederi için çalışmak durumundaydı; bir babanın sesli olarak ilân ettiği bir isteği, aynen aldatılmayla da olsa, Yakub'u bereketleyen İshak'ın kutsamasını geri alamaması gibi, değiştirilemezdi; bir gelin evlendiği zaman, aynen Lea ve Rahel'in babalarının yaptığı gibi bir cariyeyi yanına kişisel hizmetlisi olarak verirlerdi; eğer dini objelerden ya da ilâh putlarından bir tanesi çalınırsa, bunun cezası ölümdü; aynen Yakup'un kayın pederinin ilâhının putunu çalana ölüm cezasını uygulayacağını bildirdiği gibi. Yahuda ve gelini Tamar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde hakim olan kurallar, antik Asur ve Hitit hukukunda da açık bir şekilde belirtilmiştir. (Horn, RIOT, 14)

Arkeolojinin kesinlikle Kutsal Kitap'ın arka plânı hakkındaki bilgilerimize çok büyük katkısı olmuştur.

6C. Asur İstilâsı

Asurlular hakkındaki bilgilerimizin büyük bir kısmını, M.Ö. 722 senesinde kuzey krallıklarını hükümdarlığı altına almış olan Esarhaddon'un oğlu Ashurbanipal'ın sarayı içinde yirmi altı bin tablet bulunmasına borçluyuz. Bu tabletlerde Asur imparatorunun fetihleri ve bu fetihlere direnenlerin karşılaştığı korkunç cezalandırmalar hakkında bilgiler edinmekteyiz.

Bu metinlerin birçok yerinde, Kutsal Kitap'ın tarihsel doğruluğunu bir kez daha görmekteyiz. Eski Antlaşma'daki Asur kralları hakkında yapılan bütün referansların doğru olduğu ispatlanmıştır. Bir süre için hakkında bilgi bulunamayan Sargon'un sarayı keşfedilip, bu alanda kazı çalışmaları yapılması sonucunda, Yeşaya 20'de bahsedilen savaşı betimleyen bir duvar resmi bulunmuştur. Shalmaneser'in kara dikili taşı, Kutsal Kitap karakterleri hakkındaki bilgilerimize ek kaynak olmuştur, bu taşta Jehu'nun (ya da memuru), Asur kralına eğilirken çizilmiş resmi mevcuttur.

Sennacherib'in kayıtlarındaki en ilginç kısım ise, Yerusâlim'in kuşatılmasını anlatan bölümdür. Şehri almaya kalktığı zaman, aynen Yeşaya'nın bildirdiği gibi binlerce adamı ölmüş ve sağa sola dağılmış, neticede şehri fethedememiştir. Bu durumda kendi zaferi ile böbürlenme şansı kalmayan Sennacherib, kulaklarına hoş gelecek bir şekilde olayı yansıtmıştır (Geisler, BECA, 52):

Bir Yahudi olan Hizkiya'ya gelince, o benim boyunduruğuma baş eğmedi. Ben de, onun sağlam duvarlarla çevrili 46 güçlü şehrini ve çevresindeki sayısız köyünü kuşatmaya aldım. Bu yerlerden; 200,150 yaşlı ve genç, erkek ve dişi kişiyi, atları, katırları, eşekleri, develeri, sayısız küçük ve büyük baş hayvanı sürüp kendime ganimet olarak aldım. Onu da kafesteki bir kuş gibi, kendi kraliyet mülkü olan Yeruşalim'e tutsak ettim. (Pritchard, ANET, alıntı yeri: Geisler, BECA, 52)

7C. Babil'deki Esaret Günleri

Eski Antlaşma tarihinin, Babil'deki esaret günlerini anlatan bölümlerinin sayısız detaylarının tarihsel doğruluğu onaylanmıştır. Babil'in meşhur asma bahçelerinde bulunan kayıtlarda, Yehoyakim'in ve beş oğlunun giderlerinin karşılandığı, onlara kalacak yerler verildiği ve çok iyi davranıldığını görmekteyiz (Krallar 25:27-30). Hiçbir yerde geçmeyen, Belşassar ismi ise, bazı sorunlara sebep olmuştur. Onun ismi, Babil krallarının isim listesinde yer almamaktadır; ancak Nabodoniyus oğlu Belşassar'ı (Daniel 5), kendi yokluğunda birkaç seneliğine ülke yönetimini devrettiğini belirten bir kayıt bırakmıştır. Her ne kadar Nabodoniyus hâlâ kral da olsa, başkentte yönetimi elinde tutan kişi Belşassar olmuştur. Aynı zamanda, Ezra tarafından iletilen Koreş fermanının, Yeşaya'nın peygamberliklerine gerçek olamayacak kadar birebir uymaktadır. Ancak bu emrin yazıldığı bir silindirin bulunması, bu metnin doğruluğunu ortaya koymuştur. (Geisler, BECA, 52)

8C. Lakiş Mektupları

1D. Keşfetmemiz Gereken Arka Plân

William F. Albright, *Religion in Life* isimli kitabının, “Yirmi Yıllık Arkeoloji Çalışmaları Sonucunda Kutsal Kitap” bölümünde bizlere son bulguları tanıtmıştır:

Gün ışığına 1935 senesinde kavuşan, M.Ö. altıncı ve beşinci yüzyıllardan gelen yeni dokümanlardan bahsetmiştik. 1935 senesi içinde, J. L. Starkey, çoğunluğu kırık çömlek parçaları üzerine mürekkeple yazılmış mektuplardan oluşan Lakiş Çömleklerini keşfetmiştir. 1938 senesinde bulunan diğer çömleklerle birleştirildiği zaman bu parçalar, Yeremya zamanından kalma eşsiz İbranice nesir metinlerini oluşturmuşlardır. Babil'de, Almanlar tarafından bulunan ve 1939 senesinde E. F. Weidner tarafından kısmen yayınlanan Nebukadnessar'ın istihkak listesi, Sürgün dönemine biraz daha ışık tutmuştur.. . . Biraz geç keşfedilmiş de olsa, Ezra ve Nehemya zamanındaki Yahudi tarihini ve edebiyatını anlamamız için, Aramice papirüslerin ve Mısır'da yazılı çömleklerin bulunması ve yayınlanması tartışmasız bir önem taşımaktadır. Bu metinlerin içindeki dört büyük grup şu ana kadar yayınlanmıştır ve hepsinin yayınlanması durumunda, bu konudaki son yirmi senede yayınlanan tüm bulguların toplamın iki mislinden daha fazla bulgu yayınlanmış olacaktır. (Albright, BATYA, 539)

R. S. Haupt, bu keşifler hakkında “Lakiş- Yahuda'nın Sınır Kalesi” isimli bir araştırma yazısı yazmıştır. Bu mektupların yazarlarını ve arka plânını incelemiştir:

En iyi korunmuş olan mektuplar, Hoşaya (Kutsal Kitap'tan güzel bir isim: Neh. 12:32; Yer. 42:1; 43:2) tarafından yazılmıştır; anlaşıldığı kadarıyla ikinci derecede bir ordu subayı olan bu kişi, Lakiş'e çok uzakta olmayan bir gözlem noktasından ya da ileri karakoldan, Lakiş'deki komutanı Yaoş'a mektupları göndermiştir. Bu mektupların hepsinin, birkaç gün ya da hafta içerisinde olduğu kanaati ise, üzerlerine yazıldıkları çömleklerin aynı şekil ve tarihli testilere ait olmaları ve hatta beş tanesinin birbiri ile birleştirildiğinde aynı kaptan çıkmış olduklarının görülmesidir. İki hariç tüm mektupların, nöbet odasında bulunmuş olması, bu mektupların

Yaoş tarafından Hoşaya'dan geldikten sonra orada saklandığını ortaya koymaktadır. (Hauptert, LFFJ, 30, 31)

2D. Yazılım Gününün Belirlenmesi ve Tarihi Durum

Albright, *Bulletin of American Schools of Oriental Research* isimli bültende, “En Eski İbrani Mektupları: Lakiş Çömlekleri” adında bir makale yazmıştır. Bu makalede bu mektupların yazıldığı ortamı ele almıştır:

“Bu anlatımın incelenmesinin akışı içerisinde, dikkatli bir okuyucunun, Lakiş metninin, klâsik İbranice'nin mükemmel bir örneği olduğuna dair olan inancı, deliller doğrultusunda artacaktır. Kutsal Kitap İbranicesi ile bu metinler arasındaki dil kullanım farkları, Torczner'in öngördüğünden çok daha az ve önemsizdir. Yeremya'nın kitabında anlattığı politik ve sosyal durumlar ile mükemmel bir uyum içinde olan bu mektuplarda, kendimizi Yeremya'nın çağında bulmaktayız. Kutsal Kitap İbrani tarihinde Lakiş mektupları, Samiriye Çömlekleri ve Elephantine Papirüsü kadar değeri yüksek bir kitabedir.” (Albright, OHL, 17)

G. E. Wright, “Kutsal Kitap Arkeolojisinin Günümüzdeki Durumu” isimli yazısında, mektupların yazılım tarihini, içsel delillere bağlı olarak saptamıştır:

“Mektup XX'de, ‘Kral Sidkiya'nın dokuzuncu senesinde’ cümlesi geçmektedir. Sidkiya'nın krallığının dokuzuncu yılında, onuncu ayın onuncu günü, Babil Kralı Nebukadnessar, bütün ordusuyla Yerusâlim önlerine gelip ordugâh kurdu. (II. Krallar 25:1; bu tarih M.Ö. Ocak 588'de başlayıp, M.Ö. Temmuz 587'ye kadar devam eden Yerusâlim kuşatmasıdır-II. Krallar 25:2, 3).” (Wright, PSBA, alıntı yeri: Willoughby, SBT, 179)

Millar Burrows (*Bu Taşların Anlamı Nedir?*), Wright ile hemfikirdir: “Lakiş delilindeki bahsi geçen iki yıkım vuku bulmuştur; bunlar şüphesiz M.Ö. 597 ve 587 senelerindeki Nebukadnessar'ın fethi ile ilgilidir. Günümüzde meşhur olan Lakiş mektupları, bu ikinci yıkımın kalıntıları arasında bulunmuştur.” (Burn, WMTS, 107)

Albright, bu buluntuların yazılım gününün belirlenmesi konusuna son noktayı koymaktadır: “Starkey, bu keşif ile ilgili çok faydalı bir çalışma gerçekleştirmiştir; çömleklerin keşfedildiği yerdeki arkeolojik durumu bizlere iletmiş ve bu keşfin yazılım tarihi olarak Sidkiya'nın hükümdarlığının sonu, Lakiş'in yıkımı olarak belirlemiştir. Gerçekler o kadar açıktır ki, Torczner, bu tarihlemeye olan itirazlarını geri almak zorunda kalmış ve bütün araştırmacılar tarafından bu tarih kabul edilmiştir.” (Albright, OHL, 11, 12)

Yeremya'nın kitabında anlattığı politik ve sosyal durumlar ile mükemmel bir uyum içinde olan bu mektuplarda, kendimizi Yeremya'nın çağında bulmaktayız. Kutsal Kitap İbrani tarihinde Lakiş mektupları, Samiriye Çömlekleri ve Elephantine Papirüsü kadar değeri yüksek bir kitabedir.

– WILLIAM F. ALBRIGHT

3D. Eski Antlaşma'nın Arka Plânı

Yeremya 34:6, 7'de şunlar yazılmıştır: “Peygamber Yeremya, bütün bunları Yerusâlim'de Yahuda Kralı Sidkiya'ya söyledi. O sırada Babil Kralı'nın ordusu Yerusâlim'e ve Yahuda'nın henüz ele geçirilmemiş kentlerine -Lakiş'e, Azekâ'ya- saldırmaktaydı. Yahuda'da surlu kent olarak yalnız bunlar kalmıştı.”

İsrail, Nebukadnessar'a karşı boşuna bir direnişte bulunuyordu. Bu ayaklanma esnasında Yahuda tek bir yönetim altında birleşmemişti. Yeremya, boyun eğmeyi önerirken, Yahudi liderler sadece direnmeden bahsediyorlardı, direndiler ve Nebukadnessar'ın ordusu karşısında ciddi bir yenilgi aldılar. Direnişin son günlerinde İbrani özgürlüğünün son sembolleri ise, Yerusâlim'in otuz beş mil güney batısındaki Lakiş ve Azekâ idi. Lakiş'ten günümüze, içlerinde oldukları durumu tasvirlerle betimleyen bir sıra mektup kalmıştır. Bu mektupların, bizlerin Kutsal Kitap tarihini daha iyi anlamamıza çok büyük katkıları vardır. Bu keşfe, Lakiş Mektupları ya da Çömlekleri adı verilmiştir.

Bu mektupta aynen Yeremya'nın kitabında iletiildiği gibi, hem Nebukadnessar'ın ordusunun Yahuda etrafındaki baskısını arttırdığını hem de Lakiş ve Azekâ arasındaki yakın ilişkiyi bulmaktayız.

– JOSEPH FREE

4D. Mektupların İçeriği ve Gedalya Mührü

Daha rahat bir anlaşımın sağlanması için, mektuplar numaralandırılmıştır. Hauptert bizlere, Mektup II ile Mektup VI'yı kapsayan bölüm ile ilgili şu genel bilgiyi sunmuştur: “Bu mektup grubu, baştan sona kadar incelendiğinde (Mektup II-VI), Hoşaya'nın kendisine yöneltilen suçlamalar çok açık olmasa da, üstüne karşı devamlı olarak kendini savunmakta olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu kişinin Yeremya'nın, Babilliler'e karşı savaşmak yerine, boyun eğmeyi ileten mesajından etkilendiğini söylemek istesek de, bu konuda kesin olarak emin değiliz.” (Hauptert, LFFJ, 31)

Arkasından bu mektupların bazılarını şöyle ele almıştır:

1E. Mektup I

“Mektup I... her ne kadar isimler listesinden oluşsa da, dikkat çekici tarafı, bu dokuz isimden üç tanesinin-Gemarya, Yaazanya ve Neriya -Eski Antlaşma'da sadece Yeremya kitabında geçmesidir. Kullanılan dördüncü isim ise Yeremya'dır ki, bu isim Eski Antlaşma'da sadece peygamber Yeremya için kullanılmamıştır. Beşinci bir isim ise, sadece bu dönem ile sınırlı olmayan Mattanya isimidir ki, Kutsal Kitap öğrencileri bu ismi, Kral Sidkiya'nın tahta çıkmadan önceki ismi olarak hatırlayacaklardır.” (Hauptert, LFFJ, 31)

2E. Mektup III

Hauptert şöyle devam eder:

“Mektup III'te Hoşaya, Yaoş'a, Mısır'a gitmekte olan bir kraliyet misyonunun varlığını ve bu gruptan bir kısım kişinin kendi karakoluna (ya da Lakiş'e) erzak almak için uğradığını rapor etmektedir. Bu mektup, Sidkiya'nın yönetimindeki Mısır yandaşlarının entrikalarına dair bir ima içermektedir. Bazı mektuplarda, ‘peygamber’ diye kişiye yapılan referansları, bazı yazarlar kesinlikle Yeremya ile bağdaştırmaktadırlar. Bu olasılığın doğru olma ihtimali çok yüksek olsa da, kesin olmamız mümkün değildir ve elimizdeki delilleri çok fazla zorlamamız gerekir.” (Hauptert, LFFJ, 32)

3E. Mektup IV

J. P. Free (*Arkeoloji ve Kutsal Kitap Tarihi*), ismi çok sık geçen Mektup IV'ten de bahsetmektedir:

Yeremya zamanında, Babil ordusu Yahuda içindeki şehirleri kasaba kasaba ele geçirirken (yaklaşık M.Ö. 589-586), bizlere Kutsal Kitap'ta Lakiş ve Azekâ isimli şehirlerin (Yer. 34:7) düşmediği anlatılmıştır. Bu iki şehrin hâlâ direnmeye devam etmesinin, Lakiş mektupları ile doğrulanması çok çarpıcı bir olaydır. Mektup No. 4, ileri karakolda görevli bir ordu subayı tarafından, Lakiş'deki üstlerine yazılmıştır ve şöyle söylemektedir, “Komutanımızın belirttiği tüm işaretleri Lakiş'den beklemekteyiz, çünkü Azekâ'yı göremiyoruz.” Bu mektupta aynen Yeremya'nın kitabında iletildiği gibi, hem Nebukadnessar'ın ordusunun Yahuda etrafındaki baskısını arttırdığını hem de Lakiş ve Azekâ arasındaki yakın ilişkiyi bulmaktayız. (Free, ABH, 223)

Hauptert, bu olaya başka bir açıdan bakmaktadır: “Mektup IV'teki son ifade, bizlere Yahuda Krallığının çöküş dönemine girdiğini kişisel bir ipucu ile iletmektedir. Hoşaya şu sonuca varmıştır: ‘Araştırılsın ve (komutanım) bizlerin Lakiş'den gelecek olan ateş işaretlerini beklediğimizi görecektir, komutanımızın belirttiği tüm işaretleri Lakiş'den beklemekteyiz, çünkü Azekâ'yı göremiyoruz’. Bu ifade aklımıza hemen Yer. 34:7'deki bölümü getirmektedir.” (Hauptert, LFFJ, 32)

Wright, Azekâ'nın görülememesi olayına şu açıdan bakmaktadır: “Hoşaya, ‘Azekâ'yı göremiyoruz’ derken bu şehrin düştüğünü ve artık işaret gönderemediğini ifade ediyor olabilir. Her durumda, kesin olarak öğrendiğimiz bir şey, Yahuda krallığında işaret sisteminin kullanıldığıdır ve bu işaretler ateş ya da duman ile verilmektedir. Bu mektupların yazıldığı hava, kuşatma altındaki bir ülkenin endişelerini ve düzensizliğini ifade etmektedir. Bu mektuplar için belirlenen yazılım tarihi, M.Ö. 589 (ya da 588) senesinin sonbaharıdır.” (Wright, PSBA, alıntı yeri: Willoughby, SBT, 179)

4E. Mektup VI

Joseph Free, Mektup VI ile Yeremya'nın yazıları arasındaki yakın ilişkiyi işaret etmektedir:

1935 senesi içinde, J. L. Starkey, on sekiz adet kırık çömlek parçaları üzerine, bir ordu subayından Lakiş'te üstlenmiş komutanına mürekkeple yazılmış mektuplardan oluşan Lakiş Çömleklerini keşfetmiştir. W. F. Albright, bu mektuplardan bir tanesinde (No. 6), [“A Brief History of Judah from the Days of Josiah to Alexander the Great,” *Kutsal Kitap Arkeoloğu*, Vol.9, No. 1, Şubat, 1946, syf. 4.] ordu subayı, kraliyet yöneticilerinin (sarim) her tarafa insanların “cesaretlerini kıran” mektuplar gönderdiklerinden yakınmaktadır. Bu Lakiş mektubunu yazan subay, yetkililerin aşırı iyimserliğinin etkisini ifade etmek için, “cesaretlerini kıran” ifadesini kullanmıştır, aynı ifadeye Yeremya (38:4) kitabında, Yeremya'nın, Yerusâlim'in düşüşü hakkında yaptığı gerçekçi peygamberliklerinin yarattığı etki hakkında kullanıldığını da görmekteyiz. Kraliyet yöneticilerinin Yeremya'yı itham ettikleri suçun aynı ile itham edilmektedirler. (Free, ABH, 222)

5E. Gedalya Mührü

John Elder, Lakiş Çömleklerinin yanı sıra keşfedilen ve Lakiş'in Kutsal Kitap anlatımına değer kazandıran önemli bir başka bulguyu işaret etmektedir:

Yakınlardaki Lakiş şehrinin kalesinin, kısa bir süre içinde iki kez yakıldığına dair yeterince delil toplanmıştır, bu ise Yerusâlim'in iki istilâsına açık bir işarettir. Lakiş'te, kilden bir mühür bulunmuştur ve bu kilden mührün arkasında yapıştırıldığı papirüsün parçacıkları hâlâ

durmaktadır. Bu mühürde şu yazılıdır: “Eve hükmeden, Gedalya’nın malıdır.” Bu önemli şahsiyete aynı zamanda II. Krallar 25:22’de rastlamıştık: “Babil Kralı Nebukadnessar, Yahuda’da kalan halkın üzerine Şafan oğlu Ahikam oğlu Gedalya’yı vali atadı.” (Elder, PID, 108, 109)

5D. Lakiş Keşiflerinin Önemi ve Sonuç

Hauptert, sonuç olarak şunları söylemiştir: “Lakiş Mektuplarının ne kadar önemli olduğunu ifade ederken, söylenenler abartı değildir. Eski Antlaşma’yı destekleyen bu kadar eski başka bir delil yoktur (Ölü Deniz Tomarlarından önce). Bu mektubu yazan kişiler (bu mektuplar grubunda birden fazla kişinin mektupları vardır), klâsik İbraniceyi eşsiz bir ustalıkla kullanmışlardır. Artık elimizde Yeremya’ya ek olarak, yeni bir Eski Antlaşma edebiyatı metni vardır.” (Hauptert, LFFJ, 32)

Arkeoloji, Kutsal Kitap’ı ispatlamaz. Babil Sürgünü hakkındaki büyük şüphe bulutlarına sahip olanlar için bu keşifler, yüzde yüz bir ispat değildir. Ancak, geleneksel fikre inanan bir kişiye, şüphecilerle aynı düzeyde tartışma olanağı vermektedir. Artık kimse kendisini Torrey’inki gibi ideallere inanmaya mecbur hissetmeyecektir.

Free, bu konudaki çalışmasının sonunda yalın bir ifade ile şunları söylemiştir: “Özet olarak, arkeolojik keşifler, nokta nokta Kutsal Kitap kayıtlarının tarihsel olarak doğru olduğunu göstermiş ve güvenilir olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Kutsal Kitap’ın tarihsel doğruluğunun onaylanması, çok istisnai birkaç genel durum dışında geçerlidir.” (Free, AHAS, 225)

NOT: Bu alanda daha derin bir çalışma için, ya Free ya da Albright’ın çalışmalarını inceleyin. Bu iki kişi, bu bölümde de gördüğünüz gibi, bu alanda çok yoğun bir çalışma gerçekleştirmişlerdir.

Free, Joseph P.: *Archaeology and Bible History* ve 1956-1957 seneleri arasında *Bibliotheca Sacra*’da yazılmış bir seri makale.

Albright, William Foxwell: *Archaeology of Palestine and the Bible*, “King Jehoiachin in Exile,” *Biblical Archaeologist*; ve *Religion in Life*’da “The Bible After Twenty Years of Archaeology.”

3A. ESKİ ANTLAŞMA’NIN YENİ ANTLAŞMA TARAFINDAN ONAYLANMASI

Eski Antlaşma’nın tarihselliğinin onaylandığı bir başka yer ise, Yeni Antlaşma’dır. Yeni Antlaşma’da, İsa’nın, Havarilerin ve diğer birçok İncil karakterlerinin, Eski Antlaşma’nın doğruluğu ve yazarı hakkında ifadeler mevcuttur.

1B. İsa’nın Onaylaması

Yeni Antlaşma’da İsa’nın, Tevrat’ı Musa’nın yazdığına inandığını belirttiği ayetler:

Markos 7:10; 10:3-5; 12:26

Luka 5:14; 16:29-31; 24:27, 44

Yuhanna 7:19, 23

Özellikle Yuhanna 5:45-47’de İsa, Tevrat’ın Musa tarafından yazıldığına olan inancını net bir şekilde ifade eder:

“Baba’nın önünde sizi suçlayacağımı sanmayın. Sizi suçlayan, umut bağladığınız Musa’dır.

Musa’ya iman etmiş olsaydınız, bana da iman ederdiniz. Çünkü o benim hakkımda yazmıştır.

Ama onun yazılarına iman etmezseniz, benim sözlerime nasıl iman edeceksiniz?”

Eissfeldt'in de ifade ettiği gibi: "Yeni Antlaşma'da kullanılan isim, açıkça tüm Pentateuch, Musa'nın Kitabı'nı kapsamaktadır ve tartışmasız olarak Pentateuch'un yazarı olarak Musa'yı göstermektedir." (Eissfeldt, OTI, 158)

2B. İncil Yazarlarının Onaylaması

Yeni Antlaşma yazarları da aynı şekilde, Tevrat ya da "Yasa" kitabının Musa tarafından yazıldığına inanmaktadırlar :

Havariler, "Musa'nın Yasa'yı yazdığına" inanıyorlardı. (Markos 12:19)

Yuhanna, "Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi" diye yazmıştır. (Yuhanna 1:17)

Pavlus, Pentateuch metninden bahsederken "Musa... yazıyor" iddiasında bulunmuştur. (Rom. 10:5)

Bu iddiayı içeren diğer ayetler:

Luka 2:22; 20:28

Yuhanna 1:45, 8:5; 9:29

Elçilerin işleri 3:22; 6:14; 13:39; 15:1, 21; 26:22; 28:23

1. Korintliler 9:9

2. Korintliler 3:15

İbraniler 9:19

Esinleme 15:3

Geisler ve Nix, Eski Antlaşma olaylarına, Yeni Antlaşma'nın yaptığı aktarımların çok faydalı bir listesini çıkartmışlardır (aşağıda).

Elimizdeki delilleri inceledikten sonra, benim derin kanaatime göre, ellerimdeki Kutsal Kitap'tır (Eski ve Yeni Antlaşma, beraber olarak) ve sonuç olarak bu Tanrı'nın Söz'üdür.

ESKİ ANTLAŞMA OLAYI	YENİ ANTLAŞMA REFERANSI
1. Evrenin Yaratılması (Yar. 1)	Yuhanna 1:3; Kol. 1:16
2. Adem ve Havva'nın Yaratılması (Yar. 1-2)	1. Tim. 2:13, 14
3. Adem ve Havva'nın Evlenmesi (Yar. 1-2)	1. Tim. 2:13
4. Kadının Ayartılması (Yar. 3)	1. Tim. 2:14
5. İtaatsizlik ve Adem'in Günahı (Yar. 3)	Rom. 5:12; 1. Kor. 1
6. Kayın ile Habil'in Kurbanları (Yar. 4)	İbr. 11:4
7. Kayın tarafından Habil'in Öldürülmesi (Yar. 4)	1. Yuhanna 3:12
8. Şit'in Doğumu (Yar. 4)	Luka 3:38
9. Hanok'un Yukarı Alınması (Yar. 5)	İbr. 11:5
10. Tufan öncesi Evlilik (Yar. 6)	Luka 17:27
11. Tufan ve İnsanlığın Yıkımı (Yar. 7)	Matt. 24:39
12. Nuh'un ve Ailesinin Korunması (Yar. 8-9)	2. Pet. 2:5
13. Sam'ın Soy Kütüğü (Yar. 10)	Luka 3:35, 36
14. İbrahim'in Doğumu (Yar. 12-13)	Luka 3:34
15. İbrahim'in çağrısı (Yar. 12-13)	İbr. 11:8
16. Melkisedek'in Ondalığı (Yar. 14)	İbr. 7:1-3
17. İbrahim'in Aklanması (Yar. 15)	Rom. 4:3

18. İsmail (Yar. 16)	Gal. 4:21-24
19. İshak'a vaat (Yar. 17)	İbr. 11:18
20. Lut ve Sodom (Yar. 18-19)	Luka 17:29
21. İshak'ın Doğumu (Yar. 22)	Elçilerin İşleri 7:9, 10
22. İshak'ın Sunusu (Yar. 22)	İbr. 11:17
23. Yanan Çalı (Çıkış. 3:6)	Luka 20:32
24. Kızıl Deniz'den Geçiş (Çıkış. 14:22)	1. Kor. 10:1, 2
25. Su ve Man Sunulması (Çıkış. 16:4; 17:6)	1. Kor. 10:3-5
26. Çölde Yılanın Yukarı Kaldırılması (Say. 21:9)	Yuhanna 3:14
27. Eriha'nın Fethi (Yeş. 6:22-25)	İbr. 11:30
28. İlyas'ın Mucizeleri (1. Krallar 17:1; 18:1)	Yakup 5:17
29. Yunus, Koca Balığın Karnında (Yun. 2)	Matta 12:40
30. Ateşteki Üç İbrani Genç (Dan. 3)	İbr. 11:34
31. Daniel, Aslanın Mağarasında (Dan. 6)	İbr. 11:33
32. Zekeriya'nın Öldürülmesi (2 Tar. 24:20-22)	Matta 23:35

İKİNCİ BÖLÜM

İSA

5

İSA, TARİHSEL BİR ŞAHSİYET

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

İsa'nın Tarihselliği Üzerine Seküler Otoritelerden Tanıklıklar

İsa'nın Tarihselliği Üzerine Yahudi Referanslar

İsa'nın Tarihselliği Üzerine Hristiyan Kökenli Kaynaklar

Ek Tarihi Kaynaklar

Sonuç

GİRİŞ

“Neden Hristiyan Değilim?” isimli yazısında filozof Bertrand Russell, şu iddiada bulunmuştur; “Tarihsel açıdan baktığımız zaman, İsa isimli şahsiyetin gerçekten yaşadığı konusunda şüpheler oluşmaktadır, ancak bu şahıs gerçekten yaşadıysa bile, O’nun hakkında hiçbir bilgiye sahip değiliz.” (Russell, WIANC, 16)

Günümüzde, Russell’ın bu radikal iddiasına katılacak ve bu konuda bilgi sahibi bir kişiyi bile bulabilmek neredeyse imkânsızdır. Tarih boyunca birçok kişi İsa Mesih hakkında sorular sormuş ve Kutsal Kitap’ta O’nun hakkında yazılanlardan şüphe duymuştur. Ancak İsa Mesih’in tarih boyunca asla var olmadığına, var olduysa bile O’nun hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığımıza inananların oluşturduğu grup çok azınlıkta kalmıştır. Hristiyanlığı tam anlamıyla aşağılamış olan Amerikan Devrimcisi Thomas Paine bile, Nasıra’lı İsa’nın tarihselliğini sorgulayamamıştır.

Paine, İsa’nın tanrısallığı hakkında Kutsal Kitap’taki ifadelerin mitolojik olduğuna inanırken, İsa’nın yaşamış olduğundan şüphe duymamıştır. Paine, şu ifadelerde bulunmuştur; “O [İsa Mesih], erdemli ve içten bir bireydir. O’nun vaaz ettiği ve uyguladığı iyilik ve yardımseverlik üzerine kurulu olan ahlâk anlayışının benzerleri kendisinden daha önce tarih boyunca yaşamış olan birçok erdemli insan, Konfiçyus, Quakers* (Ç.N: Hristiyan kökenli bir tarikat) ve bazı Yunanlı filozoflar tarafından da beyan edilmiş ancak hiçbirinin sunduğu ahlâk sistemi O’nun koymuş olduğu âhlak sisteminden daha yüce olamamıştır.” (Paine, CWTP, 9)

Çok ender de olsa; bazen sunulan bütün delillere rağmen, İsa isimli bir kişinin asla yaşamadığına ısrarla inanan, Russell gibi kişilere rastlarım. Amerika’nın orta batı bölgesindeki bir üniversitede, öğrencilerin düzenlediği bir tartışmada Russell’a benzer bir kişi ile karşılaşmıştım. Tartışmada karşıt fikirli olarak karşımda oturan bayan, New York’taki İlerici İşçi Partisinden (PLP/Marksist) kongre adayı idi ve konuşmasını şu cümle ile açtı: “Nihayet, günümüzün tarihçileri haklı olarak, İsa isimli bireyin tarihte var olmadığını beyan etmişlerdir.” Duyduklarıma inanamıyordum. Ancak karşımdaki bayanın bunları söylemesine de bir yandan sevinmiştim, çünkü bana iki yüz elli öğrenci karşısında tarih dersini yapmadan buraya geldiğini ispatlama şansını sunmuştu.

Eğer ödevini bir az olsun çalışmış olsaydı, Manchester Üniversitesinde Kutsal Kitap eleştirmenliği ve Eksegesiz* (Ç.N: Kutsal Kitap metinlerini sorgulayıcı bir üslup ile tefsir etme bilimi) dallarında Rylands profesörü olan F. F. Bruce’un ne dediğini bilirdi: “Bazı yazarlar hayal güçlerinde yarattıkları ‘İsa Mesih-efsanesi’ ile eğlenebilirler, ancak bunu yaparken tezlerini tarihsel delillere dayandırmamaktadırlar. Tarafsız bir tarihçi için İsa Mesih’in tarihselliği, Julius Sezar’ın tarihselliği kadar aksiyomatiktir. ‘İsa Mesih-efsanesi’ isimli teorilerin propagandasını yapanlar tarihçiler olmamıştır.” (Bruce, NTDATR ‘72, 119)

Otto Betz’in şu ifadesi çok yerindedir: “Hiçbir ciddi aydın, İsa’nın tarihte var olmadığını gerçek olarak varsayma cüretkârlılığını göstermemiştir.” (Betz, WDWKAJ, 9)

İsa’nın tarihselliği sadece meraklı bir Hristiyan’ın meselesi değildir. Hristiyan inancı tarihsel bir inançtır. Yeni Antlaşma âlimi Donald Hagner şunu ifade etmiştir:

Gerçek Hristiyanlık, Yeni Antlaşma metinlerinde ifade edilmiş olan Hristiyanlık, kesinlikle tarihe bağlı bir yapıya sahiptir. Yeni Antlaşma inancının tam merkezinde şu iman açıklaması bulunmaktadır: “Tanrı, insanların suçlarını saymayarak dünyayı Mesih’te kendisiyle barıştırdı.” (2. Kor. 5:19) İsa Mesih’in beden alması, ölmesi ve dirilmesinin, zamansal ve mekânsal bir boyutta gerçekleşmiş bir olay olarak kabul edilmesi ve bu olayın tarihsel olarak gerçekleşmiş olmasının zorunluluğu Hristiyan inancının temelini oluşturmaktadır. Tüm bunların sonucunda, bence Hristiyanlığın en iyi tarifi şudur: Tanrı’nın tarihteki işlerinin, Yeni

Antlaşma yazılarının üzerinde durduğu gibi her şeyin, İsa Mesih'te tamamlandığı şekli ile kabul edilmesi, kutlanması ve bu işlerin bir parçası olmaktır. (Hagner, NTCJ, 73, 74)

Bu bölüm İsa Mesih'in yaşamı hakkında Hristiyan kaynaklardan, seküler otoritelerden ve Yahudi kaynaklarındaki referanslardan delilleri içermektedir.

Hiçbir ciddi aydın İsa'nın tarihte var olmadığını ciddi bir iddia olarak varsayma cüretkârlılığını göstermemiştir.

– OTTO BETZ

1A. İsa'nın Tarihselliği Üzerine Seküler Otoritelerden Tanıklıklar

1B. Korneliyus Takitus

Habermas'a göre, "Korneliyus Takitus (c. M.S. 55-120), yarım düzineden fazla Roma İmparatoru döneminde yaşamış olan Romalı bir tarihçidir. Kendisine antik Roma döneminin 'en büyük tarihçisi' lâkabı verilmiştir ve aydınlar arasında ahlâki açıdan 'dürüst ve saf bir iyilik' taşıyan bir şahsiyet olarak kabul edilmiştir." (Habermas, VHCELJ, 87) Takitus'un en çok takdir alan eserleri *Annals* (Yıllıklar) ve *Histories*'dir (Tarihler). "*Annals*, Augustus'un ölümünden (M.S. 14) Nero'nun (M.S. 68) dönemini kapsamakta iken; *Histories*, Nero'nun ölümünden Domityan'ın ölümüne kadar olan dönemi kapsar (M.S. 96)." (Habermas, VHCELJ, 87)

Nero'nun hükümdarlık dönemi hakkında yazan Takitus, İsa Mesih'in ölümünden ve Roma'daki Hristiyanların varlığından bahsetmektedir. İsa Mesih'in ismini "Christus" yanlış yazması, pagan yazarlar arasında sık sık görülen bir hatadır:

Bütün esenlik insandan gelmediği gibi, bütün ödülleri de prens sunamaz, aynı şekilde, Roma yangını ya da büyük yangının emrini verdiğine inanılan Nero'yu rahatlatmak amacı ile tanrılara takdim edilen bütün sunular da kötü şöhretinden onu kurtaramaz. Buna karşılık bu söylentileri bastırmak isteyen Nero, suçlamaları zorla kabul ettirmek için en usta işkencelerini, halk tarafından Hristiyanlar olarak isimlendirilen ve iğrençlikleri yüzünden herkes tarafından nefret edilen bu sınıf üzerinde hızlandırdı. Bu ismin kaynağı, Tiberyus'un yönetimi esnasında, bizim vekillerimizden olan Pontius Pilatus'un ellerinde en büyük cezayı çekmiş olan Christus isimli şahıstır. O an için engellenmiş bile olsa, uğursuz bir söylenti yüzünden sadece, her türlü kötülüğün ilk kaynağı olan Yahuda'da değil, aynı zamanda bütün dünyanın her tarafındaki gizli ve utanç verici şeylerin merkezini bulduğu ve popüler olduğu Roma'da da yayılmaya başlamıştır. (*Annals* XV, 44)

Norman Anderson bu metinde, dirilme ile ilgili olası bir ima hakkında şunları söylemiştir: "Burada Takitus'un bahsettiği, o an için engellenmiş bile olsa yayılmaya başlamış olan uğursuz söylenti, çok büyük ve açık bir olasılıkla İsa'nın yeniden dirilmesinden başka bir şey değildir. Takitus, direkt ve bilinçli olmasa da, ilk kiliselerin, İsa'nın çarmıha gerildiği ve ölümden tekrar dirildiğine olan inancına tanıklık yapmıştır." (Anderson, IC, 20)

F. F. Bruce ise, Takitus'un bu metninden başka, ilginç bir noktayı ele almıştır: "Pilatus, bu metin hariç elimize ulaşan hiçbir pagan metninde yer almamaktadır. Bu olayı aslında tarihin bir ironisi olarak kabul etmemiz mümkündür; çünkü kendisi hakkında elimize

ulaşan tek kayıt, pagan bir tarihçinin onun İsa isimli bir şahıs üzerinde aldığı ölüm kararından bahsinden başka bir şey olmamıştır. Bir an için bile olsa Takitus, ellerini eski Hristiyan inanç açıklaması ile birleştirmiştir: ‘...Pontius Pilatus zamanında acı çekti.’” (Bruce, JCOCNT, 23) Cambridge’de eğitimci olan Markus Bockmuehl, o çağda yaşamış bir Romalı tarihçi olan Takitus’un ifadelerinin ve tanıklıklarının sunduklarına dikkat çekmiştir: “İsa’nın yaşadığına ve Yahuda’da Tiberius’un hükümdarlık döneminde, vali Pontius Pilatus (M.S. 26-36) tarafından resmi bir şekilde idam edildiğine dair bağımsız bir kaynaktan onaylama. Yazımı esnasında bu şekilde bir amaç gütmemiş dahi olsa, ara sıra ileri sürülmeye çalışılan iki teoriyi çürütme konusunda şaşırtıcı bir şekilde faydalı olmuştur. Birinci olarak, Nasıra’lı İsa’nın asla var olmadığı; ikinci olarak ise, Roma yönetimi tarafından Kendisi hakkında çıkartılan bir idam kararı ile öldürülmediği.” (Bockmuehl, TJMLM, 10, 11)

2B. Samos’lu Lusyan

İkinci yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Yunanlı bir satiristtir. Lusyan, İsa Mesih ve Hristiyanlar hakkında küçültücü ifadelerde bulunmuştur, ancak hiçbir zaman onların var olmadığı gibi bir kanıda bulunmamış ya da bunu ileri sürmemiştir. Lusyan’ın ifadesi şöyledir:

Hristiyanlar, bu güne kadar bir insana tapınmaktadırlar. Bu seçkin ve önemli kişi, alışılmamış törelerini tanıttıktan sonra, bunun bedeli olarak çarmıha gerilmiştir... Gördüğümüz gibi, yanlış yönlendirilmiş olan bu yaratıklar sözlerine ilk olarak ölümsüz olduklarıyla başlarlar ve bu da onların arasında çok yaygın olan ölümü küçümsemeyi ve gönüllü olarak kendilerini feda etmelerini açıklamaktadır. Ayrıca bunların kanunlarını belirleyen kişinin kendisi tarafından bunların kafasına sokulmuş olan, bu dine inandıkları andan itibaren aralarında oluşan kardeşlik, Yunan tanrılarını reddetme, çarmıha gerilmiş bilgeye tapınma ve onun kanunlarına göre yaşama gibi fikirler vardır. Bütün bunlara imanla inanmışlardır ve neticede bütün dünyasal mal ve mülklere benzer herşeyi ortak mal olarak görmeye başlamışlardır. (Lucian of Samosata, DP, 11-13)

3B. Suetoniyus

Diğer bir Romalı tarihçi olan Suetoniyus (M.S. 117-138 yılları arasında hüküm sürmüş olan), İmparator Hadrian’ın baş sekreteriydi. İmparatorluk Sarayında yıllıkları tutmakla görevliydi. Luka’nın Elçilerin İşleri 18:2’de anlattığı gibi, Suetoniyus da, Klavdius’un M.S. 49 senesinde bütün Yahudilerin (Akvila ile Priskila da bu gruba dahildir) Roma’yı terk etmesi yolundaki buyruğunu onaylar. “Yahudiler, Chrestus’un öğretisinin yayılmasından dolayı sürekli bir şekilde huzursuzluk çıkarttıkları için Roma’dan kovuldular.” (Suetonius, *Life of Claudius*, 25.4)

Bir başka eserinde, M.S. 64 senesinde gerçekleşmiş olan Roma’daki büyük yangının kötü sonuçlarından bahseden Suetoniyus, şunları söylemiştir: “Tüm suçlamalar, tuhaf ve zararlı bir batıl inancın müptelası olmuş olan Hristiyan isimli bir grup insanın üzerine yüklenmişti.” (*Lives of the Caesars*, 26.2)

İsa’nın M.S. 30 yıllarının başlarında çarmıha gerildiğini düşünürsek, Hristiyanlığa karşı bir sempati beslemeyen Suetoniyus, bu tarihten yirmi sene sonra Hristiyanların, imparatorluğun başkentindeki varlığını bildirmiştir ve İsa Mesih’in gerçekten yaşadığı, öldüğü ve ölümden dirildiğine olan inançlarından dolayı elem çektiklerini ve canlarını verdiklerini rapor etmiştir.

4B. Genç Filini

Anadolu'daki Bitinya'nın valisi olan Filini (M.S. 112), imparator Trayan'a Hristiyanlar konusunda ne yapması gerektiği hakkında danışmak için yazdığı yazılarda; hem erkek hem kadın hem de çocukları katlettiğini açıklamıştır. Sayılarının çokluğundan dolayı, Hristiyan olduğu keşfedilen herkesin tek tek öldürülmesinin mi daha iyi ya da sadece belirli Hristiyanların öldürülmesinin mi daha iyi olacağını danışmıştır. Aynı zamanda Hristiyanları, Trayan'ın heykellerine secde etmeye zorladığını da belirtmiştir. Filini sözlerine, onları "İsa Mesih'e küfretmeye zorladığını, ki gerçek bir Hristiyan'ın buna ikna edilemeyeceğini" belirterek devam etmiştir. Aynı mektupta, denenmelerden geçen insanların: "bütün suçlarını ve çarpıklıklarını; belirli bir günde, şafak vaktinden hemen önce toplanarak ve İsa'ya sanki bir tanrıymış gibi değişik ayetlerden oluşan ilâhiler söyleyerek, dini bir ant içerek kendilerini iğrenç işlerden uzak tutmaya, dolandırıcılık, hırsızlık ya da zina yapmamaya, ağızlarından çıkan sözün arkasında durmaya, kendilerine duyulan güveni inkâr etmemeye ve imkânı olduğunda, bu güvenin karşılığını vermeye adayarak ortaya koyarlardı." (Epistles X, 96)

İsa'nın çarmıha gerilmesi esnasında, gökyüzünün kararmasının İncil'deki tasviri herkes tarafında bilinmekteydi ve Hristiyan olmayan kişilerin bu olaya doğal bir açıklama getirmeye ihtiyaçları vardı. Thallus, İsa'nın çarmıha gerilmiş olması konusunda asla şüphe duymamıştır. Bu olay esnasında meydana gelen sıra dışı bir olay gerçekleştiğinin ve bu olaya bir açıklama getirilmesi gerektiğinin bilincindedir. Onun ifade ettiği fikir ise, gerçekleşenlerin farklı bir yorumudur. Temel gerçekler ise göz önüne alınmamıştır.

– F. F. BRUCE

5B. Thallus

İsa Mesih'ten bahseden ilk seküler yazarlardan bir tanesi Thallus'dur. Thallus, yaklaşık M.S. 52 yıllarında yazmaya başlamıştır. Başka yazarların yaptığı ufak alıntıların orijinal metinleri elimizde olmasına rağmen, kendi eserlerinden hiçbirinin orijinal metni mevcut değildir. Thallus, "Truva Savaşından kendi zamanına kadar olan Doğu Akdeniz dünyasının tarihini kaleme almıştır." (Habermas, VHCELJ, 93)

Bu yazarlardan bir tanesi olan Afrikalı Julius'un, M. S. 221 yılından kalma bir eserinde Thallus'dan, İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra ortaya çıkan karanlık hakkındaki bir tartışmadan ilgi çekici bir alıntı vardır: "Bütün dünya üzerine çok ürkünç bir karanlık peydahlandı, kayalar zelzele ile titremekte ve Yahuda'da ve birçok yörede yer alt üst oldu. Thallus, Tarih adlı eserinin üçüncü cildinde bu olayı kesinlikle bir güneş tutulması olarak adlandırmıştır (bu iddia kesinlikle mantıksızdır, çünkü güneş tutulmaları dolunay zamanı gerçekleşemez ve kayıtlarda 'İsa'nın öldüğü zaman paskalya dolunay dönemi' denmektedir)." (Julius Africanus, Chronography, 18.1 Roberts, ANF)

Bu referansa göre, İsa'nın çarmıha gerilmesi esnasında, gökyüzünün kararmasının İncil'deki tasviri herkes tarafından bilinmekteydi ve Hristiyan olmayan kişilerin bu olaya doğal bir açıklama getirmeye ihtiyaçları vardı. Thallus, İsa'nın çarmıha gerilmiş olması konusunda asla şüphe duymamıştır. Bu olay esnasında meydana gelen sıra dışı bir olayın gerçekleştiğini ve bu olaya bir açıklama getirilmesi gerektiğinin bilincindedir. Onun ifade ettiği fikir ise, gerçekleşenlerin farklı bir yorumudur. Temel gerçekler ise göz önüne alınmamıştır. (Bruce, NTDAIR, 113)

6B. Phlegon

Diğer bir seküler otorite olan Phlegon, *Chronicles* isimli bir tarih eseri yazmıştır. Bu eser kaybolmasına rağmen, Julius Africanus kendi eserinde bu kitaptan alıntılar yapmıştır. Thallus gibi Phlegon'da, İsa'nın çarmıha gerilmesi esnasında dünya üzerine peydahlanan karanlığı onaylamıştır ve o da aynı şekilde bunu bir güneş tutulması olarak açıklama yoluna gitmiştir: "Tiberius Sezar'ın zamanında, dolunay olduğu esnada bir güneş tutulması gerçekleşmiştir." (Africanus, *Chronography*, 18.1)

Africanus bir yana, Phlegon'un bu olaya verdiği referanstan aynı zamanda üçüncü yüzyıl Hristiyan apolojisti olan Origen (*Contra* 4.33, 59) ve altıncı yüzyıl yazarı Philopon'da (*De. opif mund.* II 21) bahsetmiştir. (Wilson, HWAU, 36)

7B. Mara Bar-Serapion

M.S. 70 senelerinde, Suriyeli ve büyük bir olasılıkla Stoik filozof olan Mara Bar-Serapiyon bu mektubu oğluna, bilgeliğin peşinden gitmesi için birinci yüzyılın sonu ile üçüncü yüzyılın başı arasında bir zamanda, hapisneden yazmıştır. Bu mektupta açık bir şekilde, İsa ile birer felsefeci olan Sokrat ve Pitogoras karşılaştırılmıştır:

Atinalılar Sokrat'ı ölümle cezalandırmakla ne gibi bir kazanç sağladılar? Bu yaptıkları suçun cezası olarak kıtlık ve hastalık ile yargıldılar. Samon'un adamları Pitogoras'ı yakmakla ne elde ettiler? Bir anda diyarları kum ile kaplanmadı mı? Yahudiler, bilge Krallarını idam etmekle ne kazandılar peki? Krallıkları tam bu olaydan sonra yok edilmedi mi? Tanrı, adil bir şekilde bu üç bilge kişinin intikamlarını almıştır: Atinalılar açlıktan ölümler, Samiler deniz tarafından yutulmuşlar, Yahudiler ise mahvolmuşlar, yörelerinden sürülmüşler ve dünyanın dört bir yanına dağılmış şekilde yaşamaktadırlar. Ne Sokrat sonsuza kadar yok olmuştur ne de Yahudilerin bilge Kralı. Sokrat, Hera'nın heykelinde yaşamaya devam etmektedir. Kral ise verdiği öğretilerde yaşamaktadır. (Bruce, NTDATR, 114)

Sokrat ve Pitogoras ile İsa'yı aynı kefiye koyan ve oğluna bu konuda mektup yazan bu babanın Hristiyan olmadığını biliyoruz. İsa'nın ebediyete kadar var olmasını ölümden dirilmesine değil, öğretilerine bağlamıştır ve metnin başka bir yerinde ise çok tanrılığa olan inancını dile getirmiştir. Her şeye rağmen, İsa Mesih hakkında verdiği referanslar bizlere bu bireyin, İsa'nın gerçekten yaşayıp yaşamadığı konusunda bir şüphe duymadığını göstermektedir.

2A. İSA'NIN TARİHSELLİĞİ ÜZERİNE YAHUDİ REFERANSLAR

Araştırmacılar, İsa hakkında birçok değerli, güvenilir ve bir zamanlar İsa'dan bahsettiği düşünülen, ancak bahsetmemiş olan referansları tespit etmişlerdir. (McDowell/Wilson, HWAU, 55-70). Benim bu bölümde üzerine odaklanmamız için seçtiğim referanslar ise, güvenilir olanlardan en önemlilerinden bazılarıdır. Bu konuda daha fazla alıntı okumak isterseniz, *He Walked Among Us: Evidence for the Historical Jesus* isimli kitabımın 3. bölümünü okuyunuz.

Hristiyanlığın kurucusu, takipçileri ve inançları hakkındaki seküler referanslarda olduğu gibi, eski Yahudi kaynaklarının verdiği referansların da pek dostça olduğunu söyleyemeyiz. Bu sebepten dolayı bu kaynakların, İsa'nın hayatını çevreleyen olaylar hakkında verdikleri tanıklıklar, bu olayların tarihselliğinin ispatlanması konusunda çok büyük bir değeri vardır.

Hristiyanlığın kurucusu, takipçileri ve inançları hakkındaki seküler referanslarda olduğu gibi, eski Yahudi kaynaklarının verdiği referansların da pek dostça olduğunu söyleyemeyiz. Bu sebepten dolayı bu kaynakların İsa'nın hayatını çevreleyen olaylar hakkında verdikleri tanıklıklar, bu olayların tarihselliğinin ispatlanması konusunda çok büyük bir değeri vardır.

1B. Çarmıha Gerilme

Babil Talmud'unda şunları okuruz: “Fısıh bayramının arifesinde Yesua asıldı. İdamın gerçekleşmesinden önce, kırk gün boyunca bir haberci dolaşp, ‘Taşlanmak üzere hüküm giydi, çünkü büyü yapıyordu ve İsrail’i havarilik ile ayartmaya kalktı. Onun lehinde bir şey söylemek isteyen varsa öne gelsin ve onun adına yalvarsın’ diye çığırdı. Ancak onun lehinde hiçbir şey gelmeyince, o da Fısıh bayramının arifesinde asıldı!” (Sanhedrin 43a; cf. t. Sanh. 10:11; y. Sanh. 7:12; Tg. Ester 7:9). Bu metnin başka bir versiyonunda, çarmıha gerilen şahsın ismi için “Nasıra’lı Yeşu” denmiştir.

“Yeşu” ismi, Yunancadan İngilizceye “Jesus” olarak geçmiştir, bu metindeki Nasıra’lı referansı, bu şahsın İsa Mesih ile olan bağlantısını daha da güçlendirmiştir.

Daha da ötesi, “asıldı” fiili çarmıha gerilmenin başka bir ifadesidir (bakınız Luka 23:39; Gal. 3:13). Yahudi aydın Joseph Klausner, şöyle yazmıştır: “Talmud, çarmıha gerilme olayını, Yahudi bilgelerin bu korkunç Roma idam şeklini sadece Roma mahkemelerinde gördükleri ve Yahudi hukuk sisteminde bir yeri bulunmadığı için, *asılma* olarak ifade etmektedir. Havarî Pavlus (Gal. iii. 13) ‘Ağaç üzerine asılan herkes lanetlidir’ (Yasa’nın Tekrarı xxi. 23) ayetinin İsa ile bağlantısını açıklamıştır.” (Klausner, JN, 28)

Aynı zamanda, bu çarmıha gerilme olayının “Fısıh bayramının arifesinde” gerçekleştiğinin referansı, Yuhanna 19:14 ile uyum içerisindedir (bu ifadeye, b. Sanh. 67a; y. Sanh. 7:16’da da rastlamaktayız).

Bu bilgilerin ışığında, bu metin açıkça İsa ve ölümünün tarihselliğini onaylamaktadır. Tanıklığını yaptığı bir başka olgu ise, Yahudi otoritelerin bu cezalandırma işindeki aktif rolleridir, ancak yazar, bu bireylerin bu eylemlerini haklı göstermeye çalışmaktadır. Dolaylı bir şekilde İsa’nın mucizelerinin gerçekliğini ortaya koymuş (bakınız: b. Sanh. 107b; t. Sabb. 11:15; b. Sabb. 104b.; b. Sota 47a) ancak, aynen İncil’in yazarlarının bahsetmiş oldukları gibi (Markos 3:22; Matta 9:34; 12:24), tüm bu mucizeleri bir büyücünün eylemleri ve sihirleri olarak açıklamaya çalışmıştır. (Klausner, IN, 23)

Bu Yahudi metnin arkasından, üçüncü yüzyılın sonlarına doğru yaşamış olan bir Ammora olan ‘Ulla, şu yorumda bulunmuştur: “Herhangi bir savunmanın onu gayet iyi bir şekilde müdafaa edebileceğine inanıyor musunuz? O bir aldatıcı idi ve Merhametli Tanrımız derki: ‘Onun canını bağışlamayın ve onları saklamayın.’ İsa için durum farklıydı, çünkü kendisi krallığa yakındı.” Bu cümle: “Krallığa yakındı”; ya İsa’nın soyunun Kral Davut’a dayandığının ya da Pilatus’un, İsa’yı kamçılanmaya ve çarmıha gerilmeye teslim etmeden önce ellerini yıkamasının bir sonucu olarak yazılmıştır.

2A. İsa ve Havarileri

İsa’nın çarmıha gerilmesi konusunda, geç dönemde yazılmış bir Talmud parçada, şu bilgilerin ifade edildiğini görmekteyiz: “Yeşu’nun beş havarisi vardı: Mattai, Nakiia Netzer, Buni ve Todah.” (b. Sanh. 107b) “Mattai”nin Matta’ya işaret ettiğini söylemekte zorlanmasak da, diğer isimleri İncil’deki havarilerin isimleri ile eşleştirmek daha zordur. İsa’nın beş adet havarisi olduğu iddiası ise, şu şekilde açıklanmaktadır: “Talmud’daki

Yohanan ben Zakkai ve Akiba gibi diğer öğretmenler de beş adet öğrenciye sahip olarak anlatılmıştır.” (McDowell/Wilson, HWAU, 65) Aynı oranda kesin olan bir şey varsa, o da bu metnin açık bir şekilde Yahudi geleneğinin İsa’yı haham olarak görmeleri ve öğrencileri olduğunu kabul etmeleridir.

3B. Bakire Doğan?

Talmud’da, İsa için, “Ben Pandera ya da Ben Pantere” ve “Jeshu ben Pandera” unvanları kullanılmıştır. Birçok uzman, *pandera*’nın bir kelime oyunu olduğunu ve Yunancadaki bakire anlamına gelen *parthenos* kelimesinin bir taklidi olduğunu düşünmektedir. Yahudi aydın Joseph Klausner, şu ifadelerde bulunmuştur: “Yahudiler devamlı bir şekilde Hristiyanların (Yunanca konuşan ilk Hristiyanların), İsa’yı ‘Bakirenin Oğlu’ olarak adlandırdığını duymuşlardır ve bununla alay etmek için İsa’ya, Ben ha-Pantera, diğer bir anlamı ile ‘Panterin Oğlu’ takma ismini kullanmışlardır.” (Klausner, JN, 23)

Babil Talmud’unun bir başka bölümünde şu ifade yer alır, “R. Shimeon ben Azzai dedi ki [İsa hakkında]; ‘Kudüs’te üzerinde, İşte o kişi bir zinacının gayri meşru çocuğudur, diye bir kaydın olduğu bir tomar buldum’” (b. Yebamoth 49a; m. Yebam. 4:13). Aynı şekilde başka bir parçada şunları okumaktayız: “Annesinin ismi Miriam idi ve kadınların saçlarını yapardı. Onun için ‘kocasından ayrılmış olan’ derlerdi” (b. Sabb. 104b). Başka bir bölümde bize Meryem hakkında şunlar söylenmektedir; “prenseslerin ve valilerin soyundan olan, marangozlar ile fahişelik yapmıştır” (b. Sanh. 106a). Bu parça ise, Hristiyanların, İsa’nın annesinin bakire olduğuna dair olan inançlarının aksini ispatlamak için yapılmış bir denemedir (bakınız b. Sabb. 104b). “Prenseslerin ve valiler” ise, Luka’nın vermiş olduğu soy ağacı ile ilgili bir ifadedir, bu soy ağacı sayesinde bazı kilise babaları Meryem’in soyunu Kral Davut’a kadar bağlamışlardır (çr. “İsa için durum farklıydı çünkü kendisi krallığa yakındı” b. Sanh. 43a). “Marangozlar” iması ise, kuşkusuz Yusuf ile ilgilidir (bakınız b. Sabb. 104b).

İddialarının devamı ise şöyle gelişmektedir: Eğer Yusuf, İsa’nın babası değilse, o halde Meryem başka bir erkek tarafından hamile bırakılmıştır; bu durumda kendisi bir zinacıdır ve İsa onun gayri meşru çocuğudur. Yeni Antlaşma, yazıcıların ve Ferisilerin, İsa’ya karşı bu suçlamayı dolaylı yoldan yaptığını belirtmektedir. (Yuhanna 8:41)

Her ne kadar Yeni Antlaşma, bu suçlamaların asılsız olduğunu belirtse de, bu suçlamalar bizlere eski kiliselerin İsa’nın mucizevi doğumu hakkındaki Hristiyan bildirisinin, tepki doğurmuş olduğunu göstermektedir. Ancak burada dikkat etmemiz gereken nokta, bu tepkilerin hiçbir zaman İsa diye birisinin varlığını reddetmediğini, sadece O’nun ortaya koyduğu kavramları farklı bir şekilde yorumladığıdır. Klausner’in ifade ettiği gibi, “*Mishnah*’ın en son baskılarında şu ifade vardır: ‘R. Yehoshua’nın sözlerini desteklemek için’ (kendisi aynı *Mishnah*’da şunları söylemiştir: Gayri meşru kimdir? Ebeveynleri, Beth Din tarafından ölüme maruz bırakılmış herkes). Burada bahsedilen kişinin İsa olduğuna dair hiçbir şüphe kalmamıştır.”

4B. Josefus’un Tanıklığı (Testimonium)

“Josefus ben Mattathias (doğum tarihi M.S. 37/38, ölüm tarihi M.S. 100’den sonra)”, Profesör John P. Meier’in yazdığı gibi, kendisi Yahudi bir aristokrat, dini bir politikacı, Celile’de başlayan Roma karşıındaki Birinci Yahudi Ayaklanmasının (M.S. 66-73) asi birliklerin isteksiz komutanı, kurnaz bir taraftar, Flaviyan imparatorlarının himayesindeki Yahudi bir tarihçi ve tahmini bir Ferisi’dir. M.S. 67 senesinde Vespasiyan’a teslim olduktan sonra, Romalılara ayaklanmanın geri kalan kısmında arabulucu ve tercüman olarak hizmet etmiştir. Roma’ya getirildikten sonra, iki önemli eser olan *Jewish Wars* (Yahudi Savaşları)

(M.S. 77-78) ve *Antiquities of the Jews (Yahudilerin Eski Eserleri)* (c. M.S. 94) kitaplarını kaleme almıştır. (Meier, BR, 20, 22)

Flaviyus Josefus, imparatorun yakın çevresine girdi hatta kendisine Roma'lı isim olarak, imparatorun ismi olan Flaviyus verilmiştir. Josefus onun Yahudi ismidir.

Yahudilerin Eski Eserleri isimli eserinde, araştırmacılar arasında tartışmalar açan bir pasaj vardır. Bu pasajda şunlar yazılıdır:

Bir zamanlar, bilge bir insan olan İsa -ki ona insan demek çok yerinde olmayabilir- çünkü, kendisi birçok mucizeyi gerçekleştirmiş ve gerçekleri hoşnutlukla öğretmiş olan birisidir. Bu kişi hem Yahudilerden hem de diğer uluslardan olan halklardan birçok kişiyi kendisine çekmiştir. O Mesih idi ve Pilatus, aramızdaki önemli din liderlerinin tavsiyeleri üzerine onu çarmıh cezasına hükmetti. Onu sevenler ilk başta onu terk etmediler, *çünkü kutsal peygamberlerin bunu ve onun hakkındaki on binlerce mucizeyi önceden bildirdiği gibi üçüncü günde onlara tekrar canlı olarak gözüktü.* Onun arkasından, Hristiyan olarak adlandırılan bu cemaatin günümüzde hâlâ soyu tükenmemiştir. (*Antiquities*, XVIII, 33, italik harfler eklenmiştir)

Ben, Testimonium diye bilinen bu pasaj hakkındaki uzmanların üzerinde tartıştığı artılarını ve eksilerini burada incelemeyeceğim. Bu tartışmalar hakkında daha fazla bilgi almak için, *He Walked Among Us* isimli kitabımın, 37'den 45'e kadar olan sayfalarını gözden geçirebilirsiniz. Bunun yerine benim belirtmek istediğim nokta, bu parçanın kızgınlık yaratmış olmasıdır, çünkü Hristiyan olmayan ve Yahudi olan Josefus, İsa hakkında Ortodoks bir Yahudi'nin asla onaylamayacağı ifadelerde bulunmuştur -örneğin İsa hakkında Mesih ibaresini kullanmıştır ve kutsal peygamberlerin bunu ve O'nun hakkındaki on binlerce mucizeyi önceden bildirdiği gibi, üçüncü günde tekrar canlı olarak gözüktüğünü söylemiştir.

Elimizdeki bu delil hakkında kendim düşünüp taşındıktan sonra, yukarıda *italik* harflerle yazılmış olan kısımların Hristiyan kaynaklı eklemeler olabileceğini, çünkü metine açıkça yabancı olduğunu, ancak Testimonium'un, Josefus'un kolaylıkla doğrulayabileceği gerçekleri içermekte olduğu fikrine inanan uzmanlar ile hemfikir olduğuma karar verdim. Meier'in ifade ettiği gibi:

Eğer Testimonium'u italik harfleri dikkate almadan okursanız, düşünce akışının gayet açık ve düzenli olduğunu görürsünüz. Josefus, İsa'yı genel bir unvan olan "bilge insan" (sophos an'r, ya da İbranice khakham) olarak adlandırmıştır. Josefus, arkasından bu genel unvanı (bilge insan), Greko-Roman dünyasının iki bileşkeni olan mucizevi işler ve etkili öğretiş ile "açıklama" sürecine girer. "Bilgeliğin" bu iki açılı ifadesi, İsa'ya hem Yahudiler hem de yabancı uluslardan birçok öğrenci kazandırmıştır ve bir varsayım olarak -açık bir sebep olarak verilmemiş olsa da- bu büyük başarı, liderleri Pilatus önünde İsa'yı suçlamaya itmiştir. İsa'nın çarmıhtaki utanç verici ölümüne rağmen, O'un eski taraftarları O'na olan sadakatlerinden ödün vermezler ve sonuç olarak da Hristiyan olarak adlandırılan bu cemaatin soyu tükenmez (not: yukarıdaki parça, İsa'nın ölümden sonra dirilmesinden bahseden kısımları çıkartıldığı zaman çok daha akıcıdır). (Meier, BR, 23)

Testimonium'dan birkaç bölüm sonra Josefus, İsa'dan, şehit edilmiş olan Yakup'un kardeşi olarak bahsetmektedir. *Antiquities* XX, 9. 1'de Yüksek Rahip Ananus'un işlerini anlatmıştır:

Belirtmiş olduğumuz gibi, yüksek rahipliğe atanmış olan genç Ananus, cesur bir mizaca sahipti ve özellikle cüretkârlığı ile bilinirdi; şu ana kadar anlatmış olduğumuz gibi, tüm Yahudiler arasında yargılama konusunda en sert olan Sadukiler birliğinin takipçisi idi. Kendi

mizacına uygun bir davranışı sergileyen Ananus, Festus'un vefatından ve Albinus'un daha yolda olmasından faydalanarak hakimlerin Sanhedrin'ini (Ç.N.: Eski Musevi meclisi.) topladı ve onların önüne Mesih diye adlandırılan İsa'nın kardeşi olan Yakup'u ve birkaç arkadaşını getirdi. Onların kanun çiğneyen kişiler olduğuna dair bir suçlama sunduktan sonra, onların taşlanarak öldürülmesi hükmünü getirtti. (Bruce, NTDATR, 107)

Yeshiva Üniversitesinde, klâsikler bölümünde görevli ve *Antiquities'lerin* Loeb baskısının tercümanı olan profesör Louis Feldman, şu ifadede bulunmuştur; "Bu parçanın orijinalliğinden çok azımız şüphe etmiştir" (Josefus, *Antiquities*, Loeb, 496). İsa hakkında verdiği "Mesih diye adlandırılan" referansı, eğer Josefus kendi *Antiquities'lerinde* İsa hakkında daha derin bir bilgi sunmadıysa, hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu ise, belirgin Hristiyan iç değerlemeleri hariç, *Antiquities'lerdeki* daha kapsamlı ve daha eski bir şekilde ele alınmış olan konuların hakikiliği konusunda bir başka işarettir.

Sonuç olarak, büyük birbirinci asır Yahudi tarihçisi olan, İsa'nın yaşamından ve çarmıha gerilmesinden yaklaşık elli sene sonra yazan Josefus, İsa'nın, Kilisenin bir hayal ürün olmadığına, tam aksine gerçek bir tarihsel şahsiyet olduğuna tanıklık etmektedir.

3A. İSA'NIN TARİHSELLİĞİ ÜZERİNE HRİSTİYAN KÖKENLİ KAYNAKLAR

1B. Yeni Antlaşma Öncesi İnanç Açıklamaları

İlk Hristiyanlar, İsa'nın yaşadığına, öldüğüne, ölümden dirildiğine ve dirilişten sonra birçoklarına görüldüğüne dair olan tanıklıklarının bedeli olarak ya hayatlarını vermişler ya da çok büyük zulüm çekmişlerdir. İlk Hristiyanların bu olayların gerçekten gerçekleştiğine dair tanıklıkları yüzünden kazanacakları bir şey olmamasına rağmen kaybettikleri çok şey vardı. Bundan dolayı, onların tanıklıkları çok değerli tarihsel kaynaklardır.

Yeni Antlaşma'nın yapraklarına kaydedilmiş olanlardan yola çıkarak Kutsal Kitap uzmanları, onların inandıklarının en azından ilk Hristiyan inanç açıklamalarını oluşturduğunu ve Yeni Antlaşma'nın kitaplarına kaydedilmeden önce ağızdan ağza yıllar boyunca aktarıldıklarını teşhis etmişleridir.

Apologist olan Gary Habermas, bu onaylayıcı ifadeler hakkında şu açıklamaları yapmıştır: "M.S. 30-50 seneleri arasında İsa hakkında yazılmış raporları ele alırsak ve gerçekçi bir bakış açısıyla bakarsak, bu inanç açıklamaları hem Yeni Antlaşma öncesi döneminden kalan tek materyallerdir hem de İsa'nın hayatı hakkındaki elimizdeki en eski kaynaklardır." (Habermas, VHCELJ, 119)

The Verdict of History isimli kitabında Habermas, Yeni Antlaşma'nın içerisine yerleşmiş olan bazı inanç açıklamalarına odaklanmıştır:

- Luka 24:34: "Bunlar, 'Rab gerçekten dirildi, Simun'a görünmüş!' diyorlardı." Joachim Jeremias ve onun "Paskalya Bayramı: En Eski Gelenek ve En Eski Tefsir" isimli yazısı hakkında Habermas şunları yazmıştır; "Jeremias, Luka'nın, İsa'nın dirilişi ve Petrus'a görünüşü hakkında yazdığı Luka 24:34 nolu ayeti, 1. Kor. 15:5'den daha eski olarak kabul etmiştir ki bu görünüşten sonraki (dirilişten sonraki) tanıklıklar içerisindeki en eski tanıklık olmaktadır." (Habermas, IELT. 122)
- Romalılar 1:3, 4: "Bedence Davut'un soyundan doğan Rab'bimiz İsa Mesih'in, kendi kutsal ruhu sayesinde ölümden dirilişiyle, Tanrı'nın Oğlu olduğu kudretle ilân edildi."

Habermas, bu ayet hakkında şunları söylemiştir:

Romalılar 1: 3 ve 4, İsa'nın, Davut'un soyundan gelmesi ve Tanrı'nın Oğlu olması arasındaki karşılaştırmının yapıldığı cümlelerin paralelliğinin de

gösterdiği gibi Pavlus, inanç açıklaması öncesinde yazılmış, eski ayetlerdir. Belirli bir zamanda ve yerde doğmuş olan İsa, ölümden dirilmiştir. Bu imana göre İsa'nın, Tanrı'nın Oğlu, Mesih ve ölümden dirilişi ile doğruluğu kanıtlandığı gibi, Rab olduğu ilân edilmektedir. (Oscar) Cullman, bu önemli inanç açıklaması niteliğindeki ilân edilmenin içerisine kurtuluşu ve İsa'nın son ve en büyük yüceliğini de dahil etmiştir. Üç ana Hristiyan prensibini ve İsa'nın bazı işlerini de içeren bu kapsamlı ifade, hem İsa Mesih'in doğasının açıklanışının en eski şekillerinden bir tanesidir, hem de İsa'nın ölümden dirilmesi ile doğruluğu ispatlanan bu teoloji ile bağlantılı bir inanç açıklamasının motifini barındırır. (ç.rf. Elçilerin İşleri 2:22). (Habermas, VHCELJ, 123)

- Romalılar 4:24, 25: “‘Aklanmış sayıldı’ sözü, yalnız onun için değil, aklanmış sayılacak olan bizler, yani Rab’bimiz İsa’yı ölümden diriltten Tanrı’ya iman eden bizler için de yazıldı. İsa suçlarımız için ölüme teslim edildi ve aklanmamız için diriltildi.” Kutsal Kitap eleştirmeni olan Rudolf Bultmann bile, bu ifadenin “açıkça Pavlus’dan önce var olduğuna ve ona da en eski bir elçisel Hristiyan geleneği olarak” ulaştırıldığına inanmaktadır. (Bultmann, TNT, 82)
- Romalılar 10:9, 10: “İsa'nın Rab olduğunu ağızla açıkça söyler ve Tanrı'nın O'nu ölümden dirittiğine yürekten iman edersen, kurtulacaksın. İnsan yürekten iman etmekle aklanır, imanını ağızla açıklamakla da kurtulur.”

İlk kiliselerde bu inanç ikrarı, imanlılar tarafından vaftiz oldukları anda söylenmekteydi. Bu ikrar, İsa'nın ölümden dirilmesinin tarihsel gerçekliğine, O'nun Rab'liğine ve kurtuluşun güvence altına alınmışlığına olan inanca dayanmaktaydı. (Habermas, VHCELJ, 123; Martin, WEC, 108; Martin, DPHL, 192)

- 1. Korintliler 11:23-26: “Size ilettiğimi ben Rab'den öğrendim. Ele verildiği gece Rab İsa eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve şöyle dedi: ‘Bu sizin uğrunuza feda edilen benim bedenimdir. Beni anmak için böyle yapın.’ Aynı şekilde yemekten sonra kâseyi alıp şöyle dedi: ‘Bu kâse benim kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır. Bunu her içtiğinizde beni anmak için böyle yapın.’ Bu ekmeği her yediğinizde ve bu kâseden her içtiğinizde, Rab'bin gelişine dek Rab'bin ölümünü ilân etmiş olursunuz.” Habermas şunları söylemiştir:

1. Kor. 11 :23’de Pavlus’un ilettikleri, sinoptik İncil (İncil’in ilk dört kitabı) kaynaklarından bağımsız materyaller üzerine kurulmuş sabit bir geleneği sunmaktadır. Jeremias, özellikle Pavlus’un kullandığı “aldı” kelimesine işaret ederek, bunun tipik bir Pavlus kelimesi olmadığını, ancak aktarılan bu geleneğin, “hahamların kullandığı teknik bir terim” ile iletilmiş olduğunu belirtmektedir. Bunlara ek olarak, Pavlus’un tipik terimlerinden olmayan başka ifadelerde mevcuttur; “ele verildiği”, “şükredip” ve “bedenimdir” gibi terimler (11:23, 24). Bu ifadeler, bu bilginin daha eski bir bilgiye dayandığının diğer işaretleridir. Aslında Jeremias, bu materyalin “çok eski dönemde; henüz Pavlusvari bir inanç açıklaması oluşmadan” önce, açık ve seçik bir şekilde ifade edildiğini iddia etmektedir. Pavlus aslında bu “geleneğin, İsa’nın kendisinden bu güne dek hiç bozulmadan geldiğini” bizlere göstermiştir. (Habermas, VHCELJ, 121)

- 1. Korintliler 15:3-5: “Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim. Şöyle ki, Kutsal Yazılar uyarınca Mesih, günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi. Kefas'a, sonra Onikilere göründü.”

Kutsal Kitap âlimi olan Ralph Martin, bu parçayı Pavlus’un yazılarından daha önce yazılmış “bir inanç açıklaması formülü” olarak “damgalayan” birkaç “belli edici işaretlerden” bahsetmektedir:

İnanç açıklamasının tüm üyelerini, ortaya dört adım çıkartmaktadır (3., 4. ve 5. ayetlerde). Kullanılan kelimeler, ender kullanılan, sıra dışı kelimelerdir ve Pavlus tarafından bir daha hiç kullanılmamıştır. Bölümün giriş cümlesi, bizlere Pavlus’un şüphesiz elçiliğinin ilk devrelerinde Kudüs, Antakya ve Şam’daki kiliseler ile olan bağları vasıtası ile “aldığı” bilgiyi, takip eden cümlelerde bizlere aktardığını bildirmektedir. Ve burada da, Korint kilisesine, kendisinin kutsal bir gelenek olarak aldığı bilgiyi iletmektedir (1. Korintliler xi, 23’de kullandığı teknik ifadelerin aynılarını kullanarak). Bu parçanın geçmiş, Pavlus’dan önce yazılmışlığı ve inanç açıklaması şeklindeki orijini hakkında ortaya atılan durum, bu bölümün 11. ayeti ile perçinlenmiştir. Bu ayette Pavlus, kendi ifadesinin aslında, bütün Havarilerin ortak beyanatı olduğunu söyler: “Gerek benim yaydığım, gerek diğer elçilerin yaydığı ve sizin de iman ettiğiniz bildiri budur.”

Metnin içerisinde bulunan bazı ipuçları, bizlere 1. Korintliler xv, 3’ün Yunancaya, Aramiceden tercüme edilmiş bir parça olduğunu göstermektedir. Bu ipuçları arasındaki en açık olanları, Petrus’un isminin Sami dili formu olan Kefas olarak verilmiş olması ve Eski Antlaşma ayetlerine yapılmış olan çift referanstır. Telkin gücü yüksek olan Profesör Jeremias, bu ayetleri, Yahudi-Hristiyan milieu’unda ortaya çıktığı tezini ortaya atmıştır ve daha yakın bir tarihte, İskandinavyalı bir uzman, Hristiyan inanç açıklamasının bu kısmının eski Filistin Kilisesi tarafından oluşturulduğu teorisini önermiştir. “Kudüs’teki havariler tarafından belirlenmiş bir logos (inanç ifadesi) adıyla hareket edilmiştir” demiştir. Eğer bu iddia gerçek ise, bu parçanın kilisenin en eski günlerine dayandığı ortaya çıkar ve gerçektir. Aynen E. Meyer’in ifade ettiği gibi, “Hristiyan Kilisesinin en eski var olan dokümanıdır.” İsa Mesih’in ölümünden hemen sonraki İbrani-Hristiyan yakınlığı, öğretisine kadar uzanmaktadır ve Luka xxiv, 25-27, 44-47’de bulunan, ölümden diriliş sonrasının ortaya çıkardığı sonuçların bilgisini ve yankılarını da dahil etmektedir. (Martin, WEC, 57-59)

- Filipililer 2:6-11: “Mesih, Tanrı özüne sahip olduğu halde, Tanrı’ya eşitliği sınıksız sarılacak bir hak saymadı. Ama yüceliğinden soyunarak kul özünü aldı ve insan benzeyişinde doğdu. İnsan biçimine bürünmüş olarak ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı. Bunun için de Tanrı, O’nu pek çok yükseltti ve O’na her adın üstünde olan adı bağışladı. Öyle ki, İsa’nın adı anıldığında göktekiler, yerdekiler ve yer altındakilerin hepsi diz çöksün ve her dil, Baba Tanrı’nın yüceltilmesi için İsa Mesih’in Rab olduğunu açıkça söylesin.”

Uzmanlar bu metni, hem insan hem Tanrı olan gerçek İsa’yı açıkça ikrar eden, Pavlus’dan önce ortaya çıkmış bir ilâhi olarak tanımlamışlardır. (Habermas, VHCELJ, 120; Martin, WEC, 49, 50)

Bu Yeni Antlaşma öncesi inanç açıklamaları kilisenin, İsa Mesih'in; günahsız Tanrı-insan olan, yaşamış olan, ölmüş olan, ölümden dirilmiş olan ve ağzıyla O'nun Rab olduğunu ikrar edip, Tanrı'nın O'nu ölümden dirilttiğine iman edenlerin kurtuluşu için yücelik içinde yukarı alınan olduğuna dair inancının en eski tanıklıklarını sunmakta olduğu açıktır.

- 1. Timoteos 3:16: “Kuşkusuz, Tanrı yolunun sırrı büyüktür.
O, bedende göründü,
Ruh'ça doğrulandı,
Meleklerce görüldü,
Uluslara tanıtıldı,
Dünyada O'na iman edildi,
Yücelik içinde yukarı alındı.”

Bu ayet de Pavlus'un yazılarından önceden gelen ve tapınma esnasında söylenmiş olan Mesih'e adanmış bir ilâhidir. (Martin, WEC, 48, 49)

- 1. Timoteos 6:13-14: “Her şeye yaşam veren Tanrı'nın ve Pontius Pilatus önünde yüce inanca tanıklık etmiş olan Mesih İsa'nın huzurunda...”

Habermas'a göre, bu parçada “eski bir gelenekselleşmiş inançtır, hatta olası bir kapsamlı Hristiyan inanç açıklamasının bir parçasıdır.” Habermas, uzman Vernon Neufeld'in, “İsa'nın tanıklığı, büyük bir olasılıkla, O'nun, Pilatus'un kendisinin Yahudilerin Kralı olup olmadığına dair sorusuna verdiği onaylayıcı cevaptır” diyerek işaret ettiği noktaya dikkatimizi çekmektedir. (bakınız Markos 15:2) (Habermas, VHCELJ, 122)

- 2. Timoteos 2:8: “Yaydığım müjdede açıklandığı gibi, Davut'un soyundan olup ölümden dirilmiş olan İsa Mesih'i hatırla.”

“Burada İsa'nın, Davut'un soyundan olması ile ölümden dirilmesinin mukayese edilmesi, İsa'yı geçmiş ile ilişkilendirmeye ait eski Hristiyan tutkusunu bizlere tekrar göstermektedir.” (Habermas, VHCELJ, 120)

- 1. Petrus 3:18: “Nitekim Mesih de bizleri Tanrı'ya ulaştırmak amacıyla doğru kişi olarak doğru olmayanlar uğruna, günahlar için kurban olarak ilk ve son kez öldü. Bedence öldürülmüş, ama ruhça diriltilmiştir.”

Bu eski geleneksel inanç, İsa'nın, Günahsız Mesih olarak çarmıh üzerindeki tarihi ölümü ile tarihsel ölümden diriliş olayını, birbirine bağlayan günahkârları Tanrı'ya getirmesi anlamında bağlanmıştır. (Habermas, VHCELJ, 122)

- 1. Yuhanna 4:2: “İsa Mesih'in beden alıp bu dünyaya geldiğini kabul eden her ruh Tanrı'dandır. Tanrı'nın Ruhunu bununla tanıyacaksınız.”

Bu ayette kısa ve öz bir biçimde, Yuhanna yazıları öncesi döneminden kalma, İsa Mesih'in tarihte yaşamış, etten ve kemikten bir insan olduğuna dair bir doğrulamadır. (Habermas, VHCELJ, 120)

Bu eski inanç açıklamaları üzerine derin düşününce Habermas, İsa'nın doğumundan, yücelik içinde göklere alınmasına kadar olan zaman dilimi hakkında, İsa için yapılmış tam on yedi adet tarihsel iddiayı tespit etmiştir:

Her ne kadar bu eski inanç açıklamaları Mesih'in teolojik unsurları ile ilgilenmiş olsalar da, kesinlikle İsa'nın hayatındaki olaylar hakkında elimizdeki en eski bilgileri de sunmaktadırlar. Bizlere şu bilgiler verilmektedir:

(1) İsa, gerçekten insan bedeni ile doğmuştur (Filip. 2:6; 1. Tim. 3:16; 1. Yuh. 4:2). (2) Davut'un soyundan ve ailesinden gelmiştir (Rom. 1:3, 4; 2. Tim. 2:8). (3) Vaftiz olmuştur (Rom. 10:9). (4) O'nun sözü vaaz edilmiştir. (5) İnsanlar, O'nun mesajına inanmışlardır (1. Tim. 3:16). Hayatında gerçekleşen belli başlı olayların dışında, şu konularda da bilgilendirilmekteyiz: (6) İhanete uğradığı gece, (7) akşam yemeğine katılmıştır. (8) Yemekten önce Tanrı'ya şükretmiştir, (9) ekmek ve şarabı paylaşmıştır, (10) bunu da, günah uğruna feda edilecek olan bedeni olarak ilân etmiştir (1. Kor. 11:23). (11) Daha sonra İsa, Pilatus önüne çıkartılmış ve iyi bir itirafta bulunmuştur, (12) bu itiraf, O'nun, Yahudilerin Kralı olma kimliği ile alâkalıdır (1. Tim. 6:13). (13) Daha sonra, günahsız yaşamına rağmen (1. Pet. 3:18), (14) İsa, insanlığın günahı için öldürülmüştür (1. Pet. 3:18; Rom. 4:25; 1. Tim. 2:6). (15) Öldükten sonra ölümden dirilmiştir (Luka 24:34; 2. Tim. 2:8). (16) Bu olay, İsa'nın daha önce bildirilmiş olan kişiliğinin ve mesajının doğruluğunu onaylamıştır (Rom. 1:3, 4; 10:9, 10). (17) Ölümden dirildikten sonra, İsa yücelik ve kudretle gökyüzüne alınmıştır (1. Tim. 3:16; Filip. 2:6). (Habermas, VHCELJ, 121, 123, 124)

Bu Yeni Antlaşma öncesi inanç açıklamaları kilisenin, İsa Mesih'in; günahsız Tanrı-insan olan, yaşamış olan, ölmüş olan, ölümden dirilmiş olan ve ağızyla O'nun Rab olduğunu ikrar edip, Tanrı'nın O'nu ölümden dirilttiğine iman edenlerin kurtuluşu için yücelik içinde yukarı alınan olduğuna dair inancının en eski tanıklıklarını sunmakta olduğu açıktır. Daha da ötesi, yukarıda belirtildiği gibi, bu inanç açıklamalarının bir çoğu İsa'nın kendi sözlerine ve havarilerin kendi tanıklıklarına kadar takip edilebilmektedir. Bu inanç açıklamaları sadece çok erken tarihlere dayanmamakta, aynı zamanda İsa'nın dünyadaki hayatına gözleri ile tanık olanların tanıklıklarına dayanmaktadır.

Yeni Antlaşma'nın yirmi yedi kitabı İsa Mesih'in tarihselliğini ilân eder, onaylar ve sık sık doğrular. Daha önceki bölümlerde ben, bu kitapların tarihsel geçerliliğini sizlere ispatladığıma göre, bu kitaplar, İsa'nın gerçekten yaşadığı hatta hâlâ yaşamaya devam ettiği konusundaki tanıklıkları bizlere belirgin ve reddedilemez deliller sunmaktadır.

2B. Yeni Antlaşma Metinleri

Yeni Antlaşma'nın yirmi yedi kitabı, İsa Mesih'in tarihselliğini ilân eder, onaylar ve sık sık doğrular. Daha önceki bölümlerde ben, bu kitapların tarihsel geçerliliğini sizlere ispatladığıma göre, bu kitaplar İsa'nın gerçekten yaşadığı hatta hâlâ yaşamaya devam ettiği konusundaki tanıklıkları bizlere belirgin ve reddedilemez deliller sunmaktadır.

Tarihçi ve hukuk uzmanı olan John Montgomery'nin, bu konuda bir benzeri olmayan açıklamasına şaşırmamak lazımdır; "tarihçiler ilk olarak ve her şeyden önce şunu bilirler, Yeni Antlaşma metinleri, İsa hakkında en doğru portreyi vermeye muktedirdir. Ve tarihçi bilir ki, bu portre kişisel dileklere, felsefi önceden varsayımlarla ya da kelime oyunları ile rasyonelize edilemez." (Montgomery, HC, 40)

3B. Havarilerden Sonraki Yazarlar

İsa'nın tarihsel doğası hakkında Havarileri takiben, sıradaki en kapsamlı Hristiyan kaynaklar, havarilerin ayak izlerini takip eden kişilerin yazlarında bulunmaktadır. Bu yazarların bazıları kilise liderleri, bazıları öğretmenler, bazıları da inanç savunucularıdır. Bu kişilerin hepsi, Kutsal Yazılar'da önceden bildirildiği ve Havarilerin öğrettikleri gibi, İsa'nın insan bedeni almış, Tanrı'nın Oğlu olduğuna iman etmişlerdi.

Aşağıda, bu kişilerin İsa Mesih'in tarihselliği hakkında yazdığı, daha özellikli referans yazılarından örnekler verilmiştir.

Davut'un soyundan gelmiş olan, Meryem'den doğmuş olan, gerçekten doğmuş, yemek yemiş ve içmiş olan, göklerdekilerin, dünya üzerindeki ve dünya altındakilerin gözleri önünde Pontius Pilatus tarafından gerçekten idam edilen; daha da ötesi, hakikatten ölümden diriltlen, Babası tarafından diriltlen, aynı şekilde O'na iman eden bizleri de diriltecek olan İsa Mesih.

– İGNATİYUS

1C. Romalı Klement

Klement, birinci yüzyılın sonlarına doğru Roma'daki kilisenin başpiskoposu olmuştur. Korint'deki kilisede, kilise liderleri ve tebaası arasında çıkan bir tartışmayı çözümlmek için, Korintliler isimli bir mektup kaleme almıştır. Bu eserde Klement şunları söylemiştir:

Havariler, bizler için Müjde'yi Rab'bimiz İsa Mesih'ten almışlardır; İsa Mesih, Tanrı tarafından bizlere gönderilmiştir. Yani, İsa Mesih Tanrı'dandır ve Havariler de İsa Mesih'tendir. İkisi de, bu durumda Tanrı'nın düzeni önceden belirlenmiş plânları doğrultusunda gerçekleşmiştir. İlk başta suçlama altında kalmalarına rağmen, İsa Mesih'in ölümden dirilmesine olan güven, Tanrı'nın Sözü'ne olan tüm iman ve Kutsal Ruh'un eksiksiz güvencesi ile hiç vakit kaybetmeden Tanrı'nın Krallığının geleceğinin müjdesi ile öne çıkmışlardır. Şehirlerde ve taşrada vaaz ettikten sonra, Kutsal Ruh tarafından da onaylanan elde ettikleri ilk ürünleri, sizlerin de inanmanız gereken piskoposluk ve diyakonluk görevlerine atamışlardır. (Corinthians, 42)

Diğer kısımlar bir yana, bu metin; Müjde'nin mesajının tarihte var olmuş ve Tanrı tarafından gönderilmiş İsa isimli şahıstan geldiğini ve bu mesajın gerçekliliğinin, O'nun ölümden dirilmesi ile ispatlandığını onaylamaktadır.

2C. İgnatıyus

Roma'daki idamına gitmekte olan Antakya başpiskoposu İgnatıyus, altısı değişik kiliselere ve bir tanesi de yakın dostu olan Polikarp'a olmak üzere toplam yedi mektup kaleme almıştır. İsa'nın tarihselliği hakkında İgnatıyus'un yaptığı üç referans, diğer ifadelerine özellikle uymakta ve karakteristiğini oluşturmaktadır:

- “Davut’un soyundan gelmiş olan, Meryem’den doğmuş olan, gerçekten doğmuş, yemek yemiş ve içmiş olan, göklerdekilerin, dünya üzerindeki ve dünya altındakilerin gözleri önünde Pontius Pilatus tarafından gerçekten idam edilen; daha da ötesi hakikatten ölümden diriltiilen, Babası tarafından diriltiilen, aynı şekilde O’na iman eden bizleri de diriltecek olan İsa Mesih.” (Trallians, 9)
- “Bedensel olarak gerçekten Davut’un soyundandır, ancak Tanrı’nın isteği ve kudreti doğrultusunda Tanrı’nın Oğludur, Bakireden doğmuştur ve tüm doğruluğun onda tamamlanması için Yahya tarafından vaftiz edilmiştir, bizlerin günahları için Pontius Pilatus ve bölge kralı Hirodes tarafından bedeni çarmıha gerilmiştir (bunun meyveleri ise biziz, yani O’nun en fazla kutsanmış olan sevgisi); ki O’nun yeniden dirilmesi ile çağlar boyunca düşmeyecek bir bayrak dikilsin.” (Smyrneans, 1)
- “Pontius Pilatus’un valiliği zamanında gerçekleşmiş olan doğum, ölüm ve ölümden dirilme konularında tamamen emin olun; çünkü tüm bunlar gerçektir ve kesinlikle umudumuz olan İsa Mesih tarafından gerçekleştirilmiştir.” (Magnesians, 11)

Hristiyan gelenek öğretişlerinin Petrus’un, Pavlus’un ve Yuhanna’nın öğrencisi olarak tanımladığı İgnatıyus, açıkça hem İsa’nın gerçekten yaşadığına hem de O’nun kim olduğu hakkında havarilerin söylediği her şeye ikna olduğunu görmekteyiz. (McDowell/Wilson, HWAU, 79)

3C. Kuadratus

Havarilerin öğrencisi ve Atina’daki kilisenin başpiskoposu olan Kuadratus, en eski inanç savunucularından birisidir. Kilise tarihçisi Eusebiyus, Kuadratus’un, Roma İmparatoru Hadrian’a (c. M.S. 125) yaptığı inanç savunmasından birkaç satırı bizlere aktarmıştır: “Kurtarıcımızın yaptığı işler hepinizin gözleri önünde gerçekleşmiştir ve olanların hepsi gerçek mucizelerdir; iyileşmiş olanlar, ölümden dirilenler, sadece iyileşme veya dirilme esnasında görülen kişiler değil, her zaman yanınızda olanlardır. Bu kişiler, sadece Rab’bimiz dünyada iken değil, dünyadan gittiği zaman da uzun süre yaşamayı sürdürmüşlerdir. Bu kişilerden bazıları, bizlerin zamanına kadar hayatta kalmışlardır.” (Eusebiyus, IV:III)

Habermas, Kuadratus’un, İsa’nın gerçekten var olduğunu ispatlamak için, O’nun mucizelerinin tarihselliğinden faydalandığı yorumunu yapmıştır: “(1) İsa’nın mucizelerinin gerçekliği ile ilgilenen bir insanın bunu kontrol etmesi mümkündür, çünkü bu mucizeler halkın gözü önünde gerçekleşmiştir. Mucizelerin türüne göre, bazı kişiler (2) sağlığına kavuşmuş, (3) bazıları ise ölümden dirilmiştir. (4) Bu mucizelerin gerçekleşmesine şahit olmuş kişiler mevcuttur. (5) İsa, ‘dünyadan ayrıldığı’ zaman iyileşenlerin veya ölümden dirilenlerin çoğu hayatta idi ve Kuadratus’un zamanına kadar yaşamış olanlar mevcuttur.” (Habermas, VHCELJ, 144)

4C. Barnabas’ın Mektubu

Bu mektubu kimin yazdığı bilinmemektedir. Mektupta Barnabas ismi geçmemektedir. Kutsal Kitap uzmanları bu mektubun Barnabas tarafından kaleme alındığını reddetmektedirler. Habermas, “bu mektubun yazılış tarihinin çok değişken” olduğuna işaret etmekte, bu tarihten “birinci yüzyılın sonu ile ikinci yüzyılın ortaları ya da genel olarak kabul edilmiş tarih olan M.S. 130-138” olarak bahsetmektedir (Habermas, VHCELJ, 145). Bu mektup, daha önce

alıntı yaptığımız kaynaklardaki, gerçek oldukları iddia edilen olayların hepsini doğrulamaktadır. Bu mektubun 5. kısmında şunları okumaktayız:

Ölümü yenebileceğini ve ölümden dirilebileceğini ölüme katlanarak gösterdi, bunu da kendi bedeninde ilân etti; bu gerçekleşirken aynı zamanda atalara verdiği sözün karşılığını ödedi ve Kendisi için yeni insanları hazırlaması, dünyada iken ölümden dirilme aracılığı ile yargıyı Kendisinin getireceğini göstermektedir. Bundan daha da ötesi, İsrail hakkında vaaz verdi ve öğretti, birçok mucize yaptı ve harika işler gerçekleştirdi ve İsrail'i çok sevdi. Ve Müjde'sini ilân edecek, Kendisinin olacak havarilerini seçerken, doğruları değil, günahkârları çağırmaya geldiğini göstermek için, her türlü günah üzerinde günahkâr olanları seçti. Arkasından, Kendisini Tanrı'nın Oğlu ilân etti.” (McDowell/Wilson, HWAU, 82, 83)

7. Bölümde, yazar şunları söylemiştir, “Daha da ötesi, O’nu [İsa] çarmıha geldikleri zaman, O’na içmesi için sirke ve öd verdiler.” (McDowell/Wilson, HWAU, 83)

5C. Aristides

Aristides, ikinci yüzyıl Hristiyan inanç savunucusu ve Atina'nın filozofudur. Eserleri on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar kayıp iken, bu yüzyılda üç farklı versiyon da keşfedilmiştir: Ermenice, Süryanice ve Yunanca. Hristiyanlık inancı savunmasını, M.S. 138 ve M.S. 161 seneleri arasında hüküm sürmüş olan Roma İmparatoru Antoniyus Piyus'a hitaben yapmıştır. Bu eserin bir kısmında Aristides, İsa Mesih'i şöyle tarif etmiştir:

... en yüce olan Tanrı'nın Oğlu, Kutsal Ruh tarafından açıklanan, gökyüzünden gelen, İbrani bir Bakire'den doğan. Bakire'den aldığı bedeni ile kendisini insan doğasındaki Tanrı'nın Oğlu olarak açıkladı. İyiliği ile mutlu haberi duyurarak, tüm dünyayı hayat veren vaazları ile kazandı... On iki havari seçti ve tüm dünyaya uzlaşmacı, aydınlatıcı gerçeği öğretti. Yahudiler tarafından çarmıha gerildi ve çiviler ile bedeni delindi; ölümden dirildi ve gökyüzüne yükseldi. Havarilerini tanrısal mucizelerle ve bilgelikle donatıp, tüm dünyaya gönderdi. Onların öğretisi bu güne değin çiçek açtı ve meyve verdi ve tüm dünyayı aydınlanmaya çağırdı. (Carey, “Aristides,” NIDCC, 68)

Bu yüzden, O çarmıha gerildikten sonra neredeyse O'nu tanıyanların hepsi O'nu terk ettiler, O'nu reddettiler; ve arkasından O ölümden dirildiği ve onlara gözüktüğü zaman ve onlara zamanında bildirilmiş olan peygamberliklerin hepsinin gerçekleştiğini öğrettiği an onlar, O'nun göğe alınışını seyrederken ve iman ederken ve göklerden O'nun tarafından üzerlerine gönderilen gücü alıp, uluslara gittiler ve işte bunları öğrettiler ve onlara havariler denildi.

- ŞEHİT YUSTİN

6C. Şehit Yustin

“Şehit Yustin'in eski Hristiyan inanç savunucuları arasında en iyilerinden bir tanesi olduğu, Kutsal Kitap uzmanlarının hemfikir oldukları bir konudur.” (Bush, CRCA, 1) M.S. 100 senesinde doğmuş, M.S. 167 senesinde inancından dolayı kırbaçlanıp, kellesi vurulmuştur. Tahsilli bir kişi olan Yustin, kendi döneminin önde gelen felsefe akımları olan

Aristotelianizm, Eflatunizm ve Platonizm dallarında söz sahibi idi. (Carey, “Justin Martyr,” NIDCC, 558) Hristiyan olduktan sonra (c. 132) “Yustin, Roma’daki kendi özel okulunda Hristiyanlık felsefesi profesörü olmuştur. Kendisi din görevlisi olmadığı için okulunu evinde oluşturduğu düşünülmektedir. Roma İmparatorluğu içinde yoğun seyahatlerde bulunmuş, kendisini öğretme ve müjdecilik hizmetlerine adanmıştır.” (Bush, CRCA, 3)

Birçok yazısında Yustin’in iman üzerindeki fikrini, Yeni Antlaşma metinleri ve bu metinlerin naklettikleri olayların bağımsız kaynaklardan doğrulanmaları üzerine kurduğunu görmekteyiz. İsa Mesih hakkındaki bilgilerin doğruluğu hakkında yazdığı yazılardan bazı seçmeler aşağıdadır:

- “Şimdi, Yahudilerin diyarında bir köy vardır, bu köy, Kudüs’ten otuz beş ok atımı uzaklıktadır. İşte, Yahudiye’deki ilk bölge yöneticiniz olan *Cyrenius*’un emri ile yapılan vergi kayıtlarından denetleyebileceğiniz gibi, İsa Mesih bu köyde doğmuştur.” (*First Apology*, 34)
- “O’nun doğduğu anda, Arabistan’dan gelen yıldızbilimciler, O’na tapındılar. Yıldız bilimciler ilk önce, o zamanlar sizin yörenizde yönetici olan Hirodes’e gitmişlerdi.” (*Dialogue with Trypho*, 77)
- “O’nu çarmıha gerdikleri, çivileri çaktıkları, ellerini ve ayaklarını deldikleri zaman; O’nu çarmıha gerenler, O’nun kıyafetlerini kendi aralarında bölüştüler, hepsi kendi sahip olacağı parçalar için kura çekti ve kura sonucuna göre sahip olduğu kıyafeti aldı.” (*Dialogue with Trypho*, 97)
- “Bu yüzden, O çarmıha gerildikten sonra neredeyse O’nu tanıyanların hepsi O’nu terk ettiler, O’nu reddettiler; ve arkasından, O ölümden dirildiği ve onlara gözüktüğü zaman ve onlara zamanında bildirilmiş olan peygamberliklerin hepsinin gerçekleştiğini öğrettiği an onlar, O’nun göğe alınışını seyrederken ve iman ederken ve göklerden O’nun tarafından üzerlerine gönderilen gücü alıp, uluslara gittiler ve işte bunları öğretiler ve onlara havariler denildi.” (*First Apology*, 50)
- “İsa Mesih aranızda (Yahudilerin) iken, en azından kendisi ölümden dirildikten sonra, kötü işlerinizden tövbe etmenizi teşvik etmek için Yunus peygamberin belirtisini göstereceğini söyledi... ancak sizler, O’nun ölümden dirildiğini öğrendikten sonra tövbe etmediniz, aksine daha önce belirttiğim gibi, ‘bizlerin çarmıha gerdiği, ancak çarmıhtan indirildikten sonra havarilerinin mezarından gece bedenini çaldığı ve şimdi de insanların ölümden dirilip, gökyüzüne yükseldi diye iddia ettikleri, Celileli bir yalancı olan İsa isimli şahıstan, tanrısız ve kanunsuz sahte bir din türemiştir’ diye bir iddiada bulunmak için dünyanın dört bir yanına seçtiğiniz ve atadığınız kişileri gönderdiniz.” (*Dialogue with Trypho*, 108)

7C. Hegesippus

“Eusebius, Hieronymus... Hegesippus’un, havarilerin zamanına yakın bir tarihte yaşadığını söylemiştir. Eusebius ise Hegesippus’un bir Yahudi olduğunu ve çalışmalarının ‘Yaşam Öyküleri İsimli beş adet kitaptan oluştuğu sonucuna varmıştır.’” (Williams, NIDCC, 457) Bu yaşam öyküleri, Eusebius’un eserleri içinde hayatta kalmayı başarmışlardır. Bu eserler bize, Hegesippus’un yoğun bir şekilde seyahat ettiğini ve “havarilerden, hedef kitlesine iletilen, İsa hakkındaki hikâyenin gerçekliğini ortaya çıkarmak niyetinde olduğunu göstermektedir.” Bu niyetine, Korint’deki sorunlu kilisede bile ulaşmıştır. Eusebius’un alıntı yaptığı gibi: “Korint Kilisesi, Primus başpiskopos olana kadar doğru bir doktrinde ilerlemişti. Roma’ya yaptığım bir yolculuk esnasında ben de aralarına karıştım ve Korintliler’le beraber bir zaman geçirdim, bu zaman dilimi boyunca hep beraber gerçek doktrinle tazelandik. Roma’ya vardığım zaman ise, anlatılanların sırasını Anicetus’a kadar belirledim. Anicetus’un diyakonu Eleutherus’dur. Kendisi Eleutherus’un yerini, Anicetus’un yerini ise Soter almıştır. İşte bütün bu piskoposlar

dizisinde, her şehirde öğretilen her şey Yasa'ya, Peygamberlere ve Tanrı'ya uygun vaaz edildi.” (Eusebiyus, Kilise Tarihi, 9. 22. 2)

İsa ve O'nun öğretisi hakkındaki temel gerçekler, havariler tarafından kiliselere, nesillerden nesillere, şehirlerden şehirlere, titiz ve sadık bir şekilde aktarıldı. Hüküm şudur: “Erken Kilise yazarları, yaşadıkları ve yazdıkları ile İsa'nın tarihsel yaşamı hakkındaki detayların İncil'de yazılmış olduğu şekli ile doğru ve güvenilir olduğunu onaylamışlardır.” (McDowell/Wilson, HWAU, 87)

4A. HIRİSTİYANLIK İÇİN EK TARİHİ KAYNAKLAR

İsa Mesih ve Hristiyanlık hakkında ek kaynaklar mevcuttur. Daha detaylı bir çalışma için aşağıda seküler kaynaklardan ek bilgiler sunulmuştur:

1B. Trajan, Roma İmparatoru (Genç Filini, Epistles 10:97): İmparatorun Filini'ye yazılmış olan bu mektupta, Romalılar tarafından dininden döndürülen Hristiyanların cezalandırılmaması bildirilmektedir. Aynı zamanda, Hristiyan kişilerin isimleri hakkında isimsiz ihbarların Romalı yetkililer tarafından dikkate alınmamasını da emretmektedir.

2B. Makrobiyus, *Saturnalia*, lib. 2, blm. 4. Paskal (*Pensees*), Beytlehem'deki bebeklerin katledilmesi konusunda, Augustus Sezar'ın fermanından bahseder.

3B. Hadriyan, Roma İmparatoru (Şehit Yustin, The First Apology, blm. 68, 69): Yustin, Hadriyan'ın Küçük Asya valisi Minucius Fundanus'a yazdığı bir mektuptan alıntı yapmıştır. Bu mektup, paganların Hristiyanlar aleyhinde yaptıkları suçlamalar hakkındadır.

4B. Antoninus Pius, Roma İmparatoru (Şehit Yustin, The First Apology, blm. 70): Yustin (ya da öğrencilerinden birisi), Antoninus'un Küçük Asya'daki topluluklara yazdığı bir mektuptan alıntı yapmıştır. Mektup, basitçe, Küçük Asya'daki yetkililerin kendi bölgelerindeki Hristiyanlardan çok rahatsız olduklarını ve bu bölgelerdeki Hristiyanlar ile başa çıkmada, Antoninus'un metodunda bir değişiklik yapılmaması gerektiğini anlatmaktadır.

5B. Marcus Aurelius, Roma İmparatoru (Şehit Yustin, The First Apology, blm. 71): İmparatorun, Roma Senatosuna yazdığı bu mektup, Yustin'in bir öğrencisi tarafından Yustin'in el yazmalarına eklenmiştir. İmparator, Hristiyanları Roma ordusundaki bir mücadele eyleminde tasvir etmektedir.

6B. Juvenal, *Satires*, 1, satır: 147-157. Juvenal, Roma'daki Hristiyanlara, Nero tarafından uygulanan işkencelerden üstü kapalı bir şekilde bahsetmiştir.

7B. Seneca, *Epistulae Morales*, Epistle 14 “İnzivaya Çekilmenin Sebepleri Üzerine,” ksm. 2. Seneca, Juvenal gibi Seneca'da Nero'nun Hristiyanlara uyguladığı zulümden bahsetmiştir.

8B. Hierocles (Eusebiyus, *The Treatise of Eusebiyus*, blm. 2): Eusebiyus'un yaptığı bu alıntı, Hierocles'in *Philalethes* ya da *Gerçeğin Sevgilisi* isimli kayıp kitabından bazı kısımları içermektedir. Bu kitapta Hierocles, Petrus ve Pavlus'u büyücülükle suçlamaktadır.

9B. İsa Mesih'in tarihsel şahsiyeti üzerinde araştırma yaparken, bu konudaki en önemli materyal koleksiyonlarından bir tanesi de, Cambridge'de 1923 senesinde yayınlanan, C. R. Haines imzalı *İlk Bir Buçuk Asır Boyunca Hristiyanlığın Kâfir Dünya ile Teması* isimli eserdir. Alt başlıkta şunlar yazılmıştır: "Bu Dönem İçerisinde Pagan Yazarlar Tarafından, Hristiyanlar Hakkında Yazılmış Bütün Referanslar."

SONUÇ

Boston Üniversitesinde emeritus profesör olan Howard Clark Kee, Yeni Antlaşma dışındaki kaynaklardan şu sonuçlara varmıştır: "İsa hakkındaki bilgilerimize direkt ya da endirekt olarak katkıda bulunan Yeni Antlaşma'nın dışındaki kaynakları incelemenin sonucu olarak, İsa'nın tarihsel varlığının, O'nun doğaüstü güçlerinin, takipçilerinin adanmışlığının, ölümünden sonra yarattığı hareketin Kudüs'teki Roma yönetimi esnasında devamının ve Hristiyanlığın birinci yüzyılda Roma'nın üst mertebelerine kadar yayılmasının onaylandığını gördüm." (Kee, WCKAJ, 19)

Kee şöyle devam eder: "İsa ile bağlantılı geleneklerin, iletimin çeşitliliğine rağmen bu figürün hayatının, öğretilerinin ve ölümünün, insan ırkının o andan itibaren ve devam edici bir şekilde oluşan tarihi üzerinde derin etkisini, istikrarlı bir sıra içinde anlamamıza yardımcı olacak açık ve dikkate değer delillere sahibiz." (Kee, WCKAJ, 114)

Encyclopaedia Britannica'nın 1974 baskısında İsa Mesih hakkındaki kısımda, O'nu tarif etmek için tam yirmi bin kelimenin kullanıldığını görürüz. O'na ayrılan alan; Çiçero, İskender, Julius Sezar, Buda, Konfiçyus ya da Napolyon Bonapart'dan çok daha fazladır. Nasıra'lı İsa hakkında birçok bağımsız seküler kaynağın sunduğu tanıklığı göz önüne alarak yazar, mantıklı bir şekilde şu sonuca varmıştır: "Bu bağımsız kayıtlar, bizlere antik çağlarda Hristiyanlığın düşmanları, İsa'nın tarihsel varlığından hiçbir zaman şüphe duymadıklarını ve sağlam bir dayanağa sahip olmayan bu teorinin, 18. yüzyılın sonlarında 19. yüzyıl boyunca ve 20.yüzyılın başlarında birkaç yazar tarafından ortaya atıldığını görmekteyiz." (EB, 145)

İsa'nın tarihsel varlığını reddedenler hakkında, Britanyalı meşhur Yeni Antlaşma âlimi I. Howard Marshall, şu yorumu yapmaktadır; "Hristiyan kilisesinin yükselişini ya da İncil'in yazılışını ve bunların arkasında yatan geleneksel eğilimleri, Hristiyanlığın kurucusunun aslında yaşamadığını düşünerek açıklamak imkânsızdır." (Marshall, IBHJ, 24)

Hristiyan olmayan kaynaklar İsa hakkında, Yeni Antlaşma kadar yoğun bilgi sunmasalar da, İsa'nın İncilsel portresindeki bazı temel gerçekleri, destekleyici bilgileri sunmaktadırlar. Yeni Antlaşma profesörü olan Robert Stein, şu ifadede bulunmuştur: "Hristiyan olmayan kaynaklar, aşağıda sunulan küçük şüpheleri kaldırarak bilgiler sunmaktadır: (1) İsa, gerçekten tarihsel bir bireydir. Bunu ifade etmek aptalca gözükebilir, ancak geçtiğimiz yıllar boyunca İsa diye birisinin gerçekte var olmadığını iddia edenler çıkmıştır. Kutsal Kitap dışındaki kaynaklar bu iddiaları susturmaktadır. (2) İsa, içinde bulunduğumuz devrin birinci yüzyılında Filistin'de yaşamıştır. (3) İsa'nın ölümünde Yahudi liderlerin parmağı olmuştur. (4) İsa, Pontius Pilatus'un valiliği esnasında Romalılar tarafından çarmıha gerilmiştir. (5) İsa'nın hizmeti ya mucize ya da büyücülükle bağdaştırılmıştır." (Stein, JM, 49)

R. T. France şunları yazmıştır: “Hristiyan olmayan deliller, İsa’nın yaşadığının, O’nun takipçilerinin, idamının ve O’nun zor günlerinin varlığını destekleyen kanıtlar sunmuşlardır.” (France, NBD, 564)

Miami Üniversitesinde tarih profesörü olan Edwin Yamauchi, İsa hakkında, diğer bütün din kurucuları hakkında olandan daha fazla ve daha iyi tarihsel dokümanlara sahip olduğumuzu iddia etmiştir (ör: Zoroaster ya da Buda). İsa Mesih hakkında tanıklık veren, Hristiyan olmayan kaynaklar hakkında Yamauchi şunları söylemiştir:

Hristiyan yazılar olan Yeni Antlaşma’ya sahip olmasaydık bile, Hristiyan olmayan yazarlar olan Josefus, Talmud, Takitus ve Genç Filini’nin yazılarından şu sonuçları çıkarırdık: (1) İsa, Yahudi bir öğretmendi; (2) Birçok insan, O’nun iyileştirme ve cin çıkarma gibi eylemlerde bulunduğuna inanmışlardır; (3) Yahudi din önderleri tarafından reddedilmiştir; (4) Pontius Pilatus zamanında, Filistin’de Sezar Tiberyus yönetimi esnasında çarmıha gerilmiştir; (5) Utanç verici idamına karşın, O’nun hâlâ yaşadığına inanan öğrencileri, Filistin’den ötelere yayılmışlar ve bunun bir sonucu olarak, M.S. 64 yılında bu inanca sahip kişilerden kalabalık gruplar Roma’ya kadar ulaşmışlardır; (6) İkinci yüzyılın başlarında şehirlerden ve taşradan her tür insan – erkek ve kadın – özgür ve köle – O’na Tanrı olarak tapınmışlardır.” (Yamauchi, JUF, 221, 222)

Bu yüzden O çarmıha gerildikten sonra, neredeyse O’nu tanıyanların hepsi O’nu terk ettiler, O’nu reddettiler; ve arkasından, O ölümünden dirildiği ve onlara gözüktüğü zaman ve onlara zamanında bildirilmiş olan peygamberliklerin hepsinin gerçekleştiğini öğrettiği an onlar, O’nun göğe alınışını seyrederken ve iman ederken ve göklerden O’nun tarafından üzerlerine gönderilen gücü alıp, uluslara gittiler ve işte bunları öğrettiler ve onlara havariler denildi.

– ŞEHİT YUSTİN

İsa’nın tarihsel bir figür olarak etkileyici ve kudretli hayatı, tarihin geri kalan bölümünde çok büyük bir etki yaratmıştır. Ünlü Yale’li tarihçi Jaroslav Pelikan, şunları yazmıştır, “Bireyler, bireysel olarak O’nun hakkında ne düşünürse düşünsün ya da inansın, Nasıra’lı İsa, yirmi yüzyıldan beri Batı kültüründe en dominant figür olmuştur. Eğer, dev ve olağanüstü bir miknatısımız olsaydı ve bu miknatısla üzerinde İsa’nın izi olan her türlü tarih dilimini toplayabilseydik, geriye ne kalırdı?” (Pelikan, JTC. 1)

O’nun tarih üzerindeki etkisinin bir eşi daha mevcut değildir. Newsweek magazininin bir yazarı şunları kaleme almıştır, “Tüm seküler standartları göz önüne alsak bile İsa, Batı kültürünün en dominant figürü olmuştur. Milenyumun kendisi, Batılı fikir dediğimiz birçok değer, icatlar ve değerler ilham kaynağını Tanrı’ya ismi ile tapınan bu dinde bulmaktadır. Sanat ve bilim, birey ve toplum, politika ve ekonomi, evlilik ve aile, doğru ve yanlış, beden ve ruh, hepsi ya Hristiyanlığın etkisi ile şekil bulmuş ya da etkisi altında değişim geçirmiştir.” (Woodward, N, 54)

İsa Mesih’in tarihsel varlığı hakkındaki deliller üzerine yaptığı araştırma sonucunda, Gary Habermas şu sonuca varmıştır, “Şaşırtıcı bir şekilde bazı aydınlar, İsa diye bir bireyin asla var olmadığını ortaya atıp, O’nun hayatı ve hizmeti üzerine büyük bir şüphe yüklemeye kalkmışlardır. Bu tip çabalar, aydınlar toplumu tarafından ender görülen bir protesto ile karşılaşmıştır. Bu tip girişimlerin, İncilin ilk zamanlarında bile ortaya çıktığını ve her

defasında Pavlus ve diğlerleri tarafından sunulan şahitler eşliğinde çürütüldüğünü gördük.” (Habermas, HJ, 46)

Elimizdeki deliller, şüpheleri ortadan kaldırıcı ve sonuca ulaştırıcı bir yapıya sahiptir. İsa, gerçekten aramızda yaşamıştır ve Hristiyan olmayan veya düşman kaynakların bile onaylamakta tereddüt etmediğı harika işleri gerçekleştirmiştir. İsa’nın tarihselliğı hakkında şüphe duyanlar, basitçe hatalıdırlar.

6

EĞER İSA TANRI DEĞİLSE, OSKARLIK BİR OYUNCUDUR

BÖLÜME BAKIŞ

Tanrısallığa Dair Açık İddiaları

Giriş: İsa Kimdir?

Mahkeme

Diğer İddialar

Tanrı Olarak Tapınılma

Diğerleri Ne Demiştir

Sonuç: İsa Tanrıdır

İsa'nın Tanrı Olduğuna Dair Dolaylı İddiaları

Günahları Bağışlamıştır

İsa "Yaşam" Olduğunu İddia Etmiştir

Yaşam Ondadır

Yetki Ondadır

Tanrı'nın Adı Ve Unvanları

YHWH-Rab

Tanrı Oğlu

İnsanoğlu

Abba-Baba

1A. TANRISALLIĞA DAİR AÇIK İDDİALARI

1B. Giriş: İsa Kimdir?

Best-seller yazar olan Tim LaHaye şöyle yazmıştır, “İsa ismini duyan insanların bir çoğu, O’nun hakkında kişisel fikirlerini geliştirmişlerdir. Bu çok doğal bir durumdur, çünkü İsa, hem tarihteki en çok tanınan kişi hem de en çok tartışmaya yol açan kişidir.” (LaHaye, JWH, 59)

Philip Yancey bu fikre katılmaktadır: “Ölümünden itibaren kendi kendine ortaya çıkan İsa hakkında tartışılan teorilerin tümü, sadece Tanrı’nın otopsi masasına uzandığından beri üstlendiği müthiş riski pekiştirmektedir; almaktan korkmadığı bir risk. ‘Beni inceleyin. Beni sınavın ve kararınızı verin’.” (Yancey, INK, 21)

Kutsal Yazılar’ın yazarları, bizleri İsa diye bilinen kişiyi kendimiz için, kendi kendimize incelememizi ve O’nun önemi hakkında kişisel bir karar vermeye davet etmektedirler. Ancak, bu incelemeyi sadece O’nun öğretilerine ya da işlerine yoğunlaşarak yapmamız mümkün değildir. İlk olarak ve öncelikle bu araştırmayı, O’nun kimliği üzerinde yoğunlaştırmamız gerekmektedir.

“Açıkkası, Mesih’in kim olduğu, O’nun yaptıkları kadar önemlidir.” (Linton, SV, 11)

“Yeni Antlaşma’nın, İsa hakkındaki tanıklığının bir sonra gelen jenerasyona okuduğu meydan, ‘İsa ne öğretmiştir?’den daha çok, ‘O kimdir? Ve kimliğinin bizimle ne ilgisi vardır?’ olmuştur.” (McGrath, UJ, 16)

Peki, İsa Mesih kimdir? Nasıl bir insandır?

“İsa’nın iddialarını başkasının ağzından duyarsak, bunu devasal bir egomanyanın direkt kanıtı olarak kabul ederiz, çünkü İsa, açıkça tüm dünyanın kendi etrafında döndüğünü ve tüm insanların kaderinin O’nu reddetmekten veya kabul etmekten geçtiğini iddia etmiştir.” (Stein, MMJT, 118)

İsa, kesinlikle diğer din liderlerinin kalıbına uymamaktadır. Tomas Schultz şöyle yazmıştır: “Hiçbir kabul edilmiş dini lider; ne Musa, ne Pavlus, ne Buda, ne de Konfüçyüs, vb., Tanrı olduğunu iddia etmemiştir; bu dini liderlere tek istisna, İsa Mesih’tir. İsa Mesih, tanrısallığı ilân eden tek dini lider olmakla beraber, dünyanın büyük bir çoğunluğunu kendisinin Tanrı olduğuna ikna eden tek birey olmuştur.” (Schultz, DPC, 209)

Bir “insan” nasıl olur da başkalarını Tanrı oluşuna ikna edebilir? Bu konuda F.J. Meldau’nun yorumu şöyledir:

“O’nun öğretileri mükemmel, en son ve hem Musa’ninkiler hem de diğer peygamberlerinkilerden daha üstündür. Sözlerinde ne düzeltmeye gitmiştir ne de revizyona; asla sözlerini geri almamış ya da değiştirmemiştir; asla tahmin yürütmemiş, ‘varsaymamış,’ ya da kesin olmayan ifadeler kullanmamıştır. İşte bunların hepsi beşeri bilgelerin öğretileri ile çelişmektedir.” (Meldau, PDC, 5)

Bir de bu yoruma Foster’ın tanıklığını ekleyelim: “Ancak, Celile’li Öğretmenin alçakça idam edilmesinin sebeplerinin hepsini gölgeleyen asıl sebep, basit bir marangoz olan babasının atölyesindeki talaşlara ve tozlara bulanmış, Kendisinin aslında beden almış Tanrı olduğuna dair inanılmaz iddiasıdır!” (Anderson, LH, 49)

Bir kişi şöyle bir fikre sahip olabilir, “Tabii ki İsa, Kutsal Kitap’ta böyle tanıtılacaktır, çünkü zaten bu kitabı yazanlar O’nun asla unutulmamasını isteyen, O’nun etrafındaki kişilerdir.

Ancak, tüm Kutsal Kitap’ı reddetmek demek, daha önceki bölümlerde göstermiş olduğumuz İsa, O’nun işleri ve O’nun öğretileri hakkında elimizde bulunan tüm tarihsel delilleri reddetmek demektir. William Robinson şu ifadede bulunmuştur: “Eğer bir kişi bu sorunu, tarihi objektif bir yaklaşımla incelerse, seküler tarih kaynaklarında İsa’nın dünyada

yaşadığına ve O'na Tanrı olarak tapınıldığına, kendisine 1900 yıldır tapınılan bir kiliseyi kurduğuna ve dünya tarihinin akışını değiştirdiğine dair referanslar bulacaktır.” (Robinson, OL, 29)

O'nun beşeri bir mahkemede yargılanırken, kendisi hakkında verdiği yasal tanıklığına dair olan delilleri aklınızdan çıkartmanız mümkün değildir.

2B. Mahkeme

“Ne var ki, İsa susmaya devam etti, hiç cevap vermedi. Başkâhin O'na yeniden, ‘Yüce Olan'ın Oğlu Mesih sen misin?’ diye sordu. İsa, ‘Ben'im’ dedi. ‘Ve sizler, İnsanoğlu'nun kudretli Olan'ın sağında oturduğunu ve göğün bulutlarıyla geldiğini göreceksiniz.’ Başkâhin giysilerini yırtarak, ‘Artık tanıklara ne ihtiyacımız var?’ dedi. ‘Küfürü işittiniz. Buna ne diyorsunuz?’ Hepsi de İsa'nın ölüm cezasını hak ettiğine karar verdiler.” (Markos 14:61-64)

New York yargıç kürsüsünün tanınmış hukukçusu olan Hakim Gaynor, İsa'nın mahkemesi hakkındaki yorumunda; Başkâhin karşısında Kendisi hakkında yapılan tek suçlama olan dine küfür olayını şöyle savunmaktadır: “Tüm Kutsal Kitap yazarlarının ifadelerinden anladığımız açık durum, İsa'nın dine küfür suçu ile yargılanıp, suçlu bulunduğudur. . . İsa, doğaüstü güçlere sahip olduğunu iddia etmiştir ki, bu da dine küfürdür.” (alıntı yeri Yuhanna 10:33)

Hakim Gaynor'un, İsa'nın Kendisini Rab ilân etmesindeki referansı, İsa'nın Tapınak hakkındaki söyledikleri değildir. (Deland, MTJ, 118-119)

Ferisilerin soruları hakkında A. T. Robertson şunları söylemiştir, “İsa, bu meydan okumayı görmüş ve her üçü de (Mesih, İnsanoğlu, Tanrı'nın Oğlu) olduğunu kabul etmiştir. *Humeislegete*, “evet” için kullanılan Yunanca bir kelimedir. (Markos 14:62 ‘Ben'im’ ile Matta 26:64 ‘Söylediğin gibidir’ kıyaslayın).” (Robertson, WPNT, 31/277)

Başkâhin'in giysilerini yırttıran İsa'nın cevabıdır. H. B. Swete bu olayın önemini bizlere şöyle açıklamaktadır: “Yasa, Başkâhin'in giysilerini kişisel meselelerinde yırtmasını engellemektedir (Levililer x. 6, xxi, 10), fakat hakimlik yaptığı zamanlar, huzurunda yapılan bu küfür ve dine hakareten dolayı yaşadığı dehşet ile böyle bir tepki göstermesi bir gelenektir. Utanç içindeki hakimın feryadı, bir bildiridir. Onun güvenilir deliline artık gerek kalmamıştır, artık o tanıklık yerine geçecek daha sağlam bir delil mevcuttur: Mahkum kendi suçunu itiraf etmiştir.” (Swete, GASM, 339)

Yavaş yavaş bu mahkemenin sıradan bir dava olmadığını anlarız. Avukat Irwin Linton, bizlere bunu şu sözleri ile gösterir: “Suç davaları arasında, sanığın eylemlerinden çok, kimliği mesele olduğu için, bu davanın eşsiz bir konumu vardır. İsa, hakkında yapılan ithamların arkasından yaptığı itiraf ya da tanıklık ya da mahkemedeki işleri yüzünden suçlu bulunması, Romalı Vali tarafından sorgulanması, idam edildiği haç üzerine asılan yazılı bir tahtada beyan edilen unvanı, tüm bunların hepsi İsa'nın gerçek kimliği ve unvanı ile ilgili bir soru yüzündendi. ‘Siz, Mesih hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce O kimin Oğlu?’ (Linton, SV,7)

Bir zamanların şüphecisi Frank Morison, aynı konuda şunu açıkça ifade etmektedir: “İsa, ölümle cezalandırılmıştır, ancak bunun sebebi O'nu suçlayan kişilerin iddiaları değil, O'ndan yemin altında yükselen itiraftır.” (Morison, WMS, 25)

Hilarin Felder bu konuda şu eklemeyi yapmaktadır, “İsa'nın mahkemesi üzerinde yapılacak inceleme, bizlere Kurtarıcı'nın, Kendi hakimleri önünde gerçek tanrısallığını beyan ettiğine dair olan sarsılmaz kanaati vermek için yeterli olacaktır.” (Felder, CAC, 299-300)

Suç davaları arasında, sanığın eylemlerinden çok, kimliği mesele olduğu için, bu davanın eşsiz bir konumu vardır.

– IRWIN LINTON

Harvard'ın eski hukuk profesörlerinden ve tanınmış bir avukat olan Simon Greenleaf, İsa'nın mahkemesi hakkında şunları söylemiştir, “Herhangi bir mahkeme karşısında İsa'nın davranışlarını, O'nun insanüstü karakteri hariç başka bir esas üzerine savunmasını kurmak kolay değildir. Hiçbir avukat, O'nun savunmasını başka bir unsur üzerine kurmayı tasarlamaz.” (Greenleaf, TT, 562)

İsa'nın, Başkâhin'e verdiği cevaplar, İncil'in Matta, Markos, Luka ve Yuhanna kitaplarında farkı bir form alsa da, Morison'ın da ifade ettiği gibi hepsinin manası birbiri ile eşittir: “Bu cevaplar gerçekten de birbiri ile benzerdir. ‘Ben'im’ ile ‘Söylediğin gibidir’ anlamında kullanılan cevaplar, günümüz insanına kaçamak ya da baştan savma gibi gelse de, o dönemin Yahudi kültüründe böyle bir anlam taşımamaktaydı. Kültürlü bir Yahudi için kötü bir haberin cevabı olan soruda ya da ölüm haberinde verilen cevaplarda kullanılan geleneksel form, ‘Söylediğin gibidir’. Nezaket kuralları direkt bir ‘evet’ ya da ‘hayır’ cevaplarına müsaade etmemektedir.” (Morison, WMS, 26)

İsa'nın cevaplarından gerçekten de bunları mı ima ettiğinden emin olmamız için, C. G. Montefiore, O'nun tanrısallığına dair beyanatındaki ifadelerini analiz etmiştir: “Şu iki ifade; ‘İnsanoğlu’ (sık sık kullandığı) ve ‘kudretli Olan'ın sağında’ (Tanrısallığa mahsup bir İbrani ifadesi), bizlere bu cevapların İsa'nın konuşma tavrı ve havası ile mükemmel bir uyum içinde olduğunu göstermektedir.” (Montefiore, TSG, 360)

Aynı şekilde, tanınmış bir Yeni Antlaşma âlimi ve yazar olan Craig Blomberg de, şunları ifade etmiştir:

İsa'nın sorgulayıcılarını bu şekilde konuşmaya yönlendirmiş olma olasılığı yüksektir. Ancak, bu kadarla da yetinmemiş, şu cümlelerle sözlerine devam etmiştir: “‘Ben'im’ dedi. ‘Ve sizler, İnsanoğlu'nun kudretli Olan'ın sağında oturduğunu ve göğün bulutlarıyla geldiğini göreceksiniz.’” (Markos 14:62). Bu cevap, Daniel 7:13 ile Mezmur 110:1'in kinayelerini birleştirmektedir. Bu bağlamda, ‘İnsanoğlu’ kelimesinin anlamı, basit bir insanın oğlundan çok daha fazlasını içermektedir. İsa, kendisini şöyle tasvir etmektedir: “Gece görümlerimde göğün bulutlarıyla İnsanoğlu'na benzer birinin geldiğini gördüm. Eskiden beri var olanın yanına doğru ilerledi, onun önüne getirildi. Ona egemenlik, yücelik ve krallık verildi. Bütün halklar, uluslar ve her dilden insan ona tapındı. Egemenliği hiç bitmeyecek sonsuz bir egemenlik, krallığı hiç yıkılmayacak bir krallıktır.” (Dan. 7:13, 14) Sıradan bir ölümlü insandan ötesi olma iddiası, Yahudi yüce mahkemesinin dine küfür hükmünü vermesine sebep olmuştur. (Blomberg, JG, 341-43)

İngiltere, Manchester Üniversitesinden F. F. Bruce, şunları yazmıştır: “Açıkça ifade edilmemiş olsa da, Daniel'in görünümünde bu kişiye taç giydirildiği ima edilmiştir... [İsa], İsrail Başkâhin'i kimliğini beyan etmesi için O'nu sorgularken bu iki ayeti birleştirmiştir.” (Bruce, RI, 64-65)

İsa'nın Kendisi hakkında bu tanıklığı vermeyi istediği tartışmasız bir şekilde ortadadır. Aynı şekilde, Yahudilerin, O'nun cevabının açıkça O'nun Tanrı olma iddiası olduğunu kavradığı da ortadadır. Bu durumda Yahudilere iki alternatif sunulmuştu; O'nun iddiaları ya katıksız bir dine küfürdü ya da O, gerçekten Tanrı'ydı. İsa'nın hakimleri bu durumu açıkça fark etmişlerdi, bu yüzden de açıkça O'nu çarmıha gerip arkasından da “Tanrı'ya güveniyordu; Tanrı O'nu seviyorsa, kurtarsın bakalım! Çünkü, ‘Ben Tanrı'nın Oğluyum’ demişti” (Matta 27:43) diyerek, O'nunla alay etmişlerdi. (Stevenson, TTG, 125)

Böylece, açıkça görüldüğü gibi İsa, gerçekten de Tanrı'nın Oğlu olduğu için çarmıha gerilmiştir. O'nun tanıklığının analizi bu gerçeği ortaya koyacaktır. O'nun tanıklığı şunları içermekteydi: Yüce Olan'ın Oğlu olandı. Kudretli Olan'ın sağında oturacak olandı. Göğün bulutlarıyla gelecek olan İnsanoğlu olandı.

William Childs Robinson şu sonuca varmıştır: “Bu [üç] bildiri, tamamen Mesih ile ilgilidir. Üçünün oluşturduğu Mesihlik bildirgesinin etkisi, ‘sarsıcı bir öneme’ sahiptir.” (Robinson, WSYIA, 65)

Herschel Hobbs şu yorumu yapmıştır:

Yüksek Kurul (Sanhedrin) bu üç noktayı da fark etmiştir. Ve üçünü de tek bir soru ile toparlamışlardır: “Tanrı'nın Oğlu Sen misin?” Bu soru, onaylayıcı bir cevabı davet etmektedir. Aslında bu, kendi suçlamalarını haklı çıkartacak bir ifadenin deklarasyonu idi. İsa, çok basit bir cevap vermiştir: “Söylediğin gibidir”. Bu şekilde, onların İsa'yı resmen suçlu bulup çarmıha germeden önce, O'nun kimliğini beyan etmesi sağlanmıştır. Bu, İsa'nın amacına hizmet eden başarılı bir stratejinin sonucudur. Böylece, durup dururken Kendi Rab'liğini beyan etmesinden değil, onların bu itirafı dile getirmesinden sonra ölüme yürümüştür.

Artık onlara göre herhangi başka bir tanıklığa ihtiyaç kalmamıştır. Her şeyi kendi kulakları ile duymuşlardır. Böylece O'nu “kendi ağzından çıkan sözler” ile yargılamışlardır. Fakat O'da, onları sözlerinden dolayı mahkum etmiştir. Artık Tanrı'nın Oğlu olduğunu iddia ettiği için O'nu çarmıha geldiklerini reddetme imkânları yoktur. (Hobbs, AEGL, 322)

Robert Anderson şöyle yazmıştır: “Karşı taraftan gelen bir tanıklık kadar daha ikna edici hiçbir doğrulayıcı delil olamaz ve Rab'bimizin Tanrısallık iddiası, tartışmasız bir şekilde O'nun düşmanlarının eylemleri ile bina edilmiştir. Hatırlamamız gereken bir gerçek varsa o da, Yahudilerin cahil vahşiler olmadığı, aksine yüksek kültür seviyesine sahip, ateşli dindar insanlar olduğudur ve bu itham konusunda tek bir muhalif ses bile duyulmadan O'nun ölüm hükmünü Sanhedrin'de vermişlerdir; Gamalyel ve onun önemli öğrencisi Tarsuslu Saul gibi en seçkin dini liderlerin oluşturduğu, Yahudilerin yüce ulusal meclisi.” (Anderson, LH, 5)

Hilarin Felder, Ferisilerin aslında kendilerini yargılamaları konusu üzerine daha fazla ışık tutmaktadır: “Ferisiler, Kurtarıcıyı kendi açıklaması sonucu dine küfür ile suçladıklarından dolayı, İsa'nın hem Mesih Kral ve Tanrı'nın insan Oğlu hem de Rab olan Mesih ve Tanrı'nın öz Oğlu olduğuna dair açıklamasını resmi bir şekilde onaylamışlar ve bu itirafa dayanarak O'nu ölümle yargılamışlardır.” (Felder, CATC, cilt 106)

Bu incelemenin sonucu olarak, İsa'yı itham eden herkesin anlayabileceği bir şekilde, Kendisini Rab olarak beyan ettiğine dair sağlam bir inancımız oluşmaktadır. Bu iddialar, din liderleri tarafından dine küfür olarak kabul edilmiştir; İbrani hukukuna ve geleneklerine göre cezasının ölüm olduğuna hüküm vermişlerdir. İsa'yı çarmıha germişlerdir: “Çünkü kendisinin Tanrı Oğlu olduğunu ileri sürmüştür.” (Yuhanna 19:7) (Little, KWYB, 45)

3B. Diğer İddialar

1C. Baba ile Bir Olma

İsa, birçok defa Baba Tanrı ile bir olduğunu iddia etmiştir.

1D. Yuhanna 10:25-33

İsa onlara şu karşılığı verdi: “Size söyledim, ama iman etmiyorsunuz. Babamın adıyla yaptığım işler bana tanıklık ediyor. Ama siz iman etmiyorsunuz. Çünkü benim koyunlarımdan değilsiniz. Koyunlarım sesimi işitir. Ben onları tanırım, onlar da beni izler. Onlara sonsuz yaşam veririm; asla mahvolmayacaklar. Onları hiç kimse elimden kapamaz. Onları bana veren Babam her şeyden üstündür. Onları Baba'nın elinden kapmaya kimsenin gücü yetmez. Ben ve Baba biriz.” Yahudiler O'nu taşlamak için yerden yine taş aldılar. İsa onlara, “Size Baba'dan kaynaklanan birçok iyi işler gösterdim” dedi. “Bu işlerden hangisi için beni taşıyorsunuz?” Yahudiler şöyle cevap verdiler: “Seni iyi işlerden ötürü değil, küfür ettiğin için taşıyoruz. İnsan olduğun halde Tanrı olduğunu ileri sürüyorsun.”

-Yuhanna 10:25-33

Bu olayda Yahudiler açık ve net bir şekilde İsa'nın Tanrı olma iddiasını kavramışlardır. Aynen mahkemede olduğu gibi, gösterdikleri tepki O'nun sözlerinden neyi anladıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Yunanca metin incelendiği zaman, ilginç ve bu kanıyı güçlendirici unsurlara rastlanılmaktadır. A. T. Robertson bu noktaya işaret etmektedir: “Bir (hen). Eril ve dişli olmayan (heis). İnsan olmayan (ç.r.f. ‘heis’ Gal. 3:28), fakat bir öz ya da asıl olan. (Robertson, WPNT, 186)

Kutsal Kitap yorumcusu, J. Carl Laney şu sonuca varmıştır, “‘Bir’ (hen) kelimesi hem cinsiyetsizdir hem de bir özden bahseder, bir kişiden değil ... Baba ve Oğul, tanrısal bir özlüğün birliğini paylaşmaktadırlar, ancak tek bir Tanrı olmakla beraber, iki ayrı unsurdurlar.” (Laney, JMGC, 195-96)

Robertson, sözlerine şöyle devam etmektedir: “Bu tez cevap Mesih'in, Baba ve Kendisi (Oğul) arasındaki ilişki ile ilgili iddialarındaki doruk noktasını oluşturmuştur ve Ferisilerin içlerinde kontrolü mümkün olmayan öfkeyi alevlendirmiştir.” (Robertson, WPNT, 187)

Artık bu ifadeyi duyan herkes için, İsa'nın herkesin önünde Tanrı olduğunu iddia etmiş olduğu şüphesiz ve aşikâr olmuştur. Böylece: “Yahudiler, İsa'nın sözlerini dine küfür olarak kabul ettiler ve bu suçun yargısını kendi elleri ile vermek istediler. Yasa'da dine küfrün cezası olarak taşlanma olduğu açıkça belirtilmişti. (Levililer 24:16) Fakat bu kişiler tam bir hukuk sürecinin yerine gelmesine engel oluyorlardı. Otoritelerin zaruri eylemlerini gerçekleştirmesi için gerekli olan suçlamayı hazırlamıyorlardı. Öfke içerisinde kendileri hem hakim hem de cellat olamaya hazırlanıyorlardı. ‘Tekrar’ kelimesi, onların daha önceki taşlama denemeleri ile ilgilidir. (Yuhanna 8:59)” (Bruce, NICNT, 524)

Yahudilerin, İsa'yı taşlama girişimleri, İsa'nın öğretişini açıkça kavradıklarının açık bir ispatıdır. Aynı şekilde bizlere, Yahudilerin bu iddianın doğru ya da yanlış olduğunu düşünmek için hiç duraksamadıklarını da göstermektedir!

2D. Yuhanna 5:17, 18

Ama İsa onlara şu karşılığı verdi: “Babam şimdiye dek çalışmaktadır, ben de çalışıyorum.” İşte bu nedenle Yahudiler O'nu öldürmek için daha çok gayret ettiler. Çünkü yalnız Sept gününü bozmakla kalmamıştı, aynı zamanda Tanrı'nın kendi Babası olduğunu söyleyerek kendisini Tanrı'ya eşit kılıyordu.

-Yuhanna 5:17-18

Saygıdeğer Kutsal Kitap âlimi Merrill C. Tenney, şu açıklamayı getirmiştir: “İsa'nın Sept gününü bozmasından dolayı Yahudiler çok kızgındılar, ancak Kendisini Tanrı'ya eşit

olarak kılmasına öfkelenmişlerdi. İsa'nın bu iddiası ile artık O'nu eleştirenler, O'nun Rab'liğine olan beyanını anlamışlardır, bu yüzden de aralarında var olan uçurumu bir az daha derinleştirmiştir. Buradaki iddiasında İsa, Tanrı ile tek kişi olmadıklarını, ancak Baba ile Oğulluk olarak tarif edilecek bir ilişki ile bütünleştiklerini ifade etmiştir.” (Tenney, GJ, 64)

A. T. Robertson'un, *Word Pictures of the New Testament* isimli eserinde, bazı önemli arka plân bilgilerine ulaşmaktayız: “İsa açıkça, ‘Babam’ (*ho pater mou*) demiştir. Daha genel bir ilişkiyi ifade edecek olan ‘Bizim Babamız’ ifadesinden kaçınmıştır. ‘şimdiye dek çalışmaktadır’ (*heos arti ergazetai*): Ayette, İsa'nın Kendisine Baba'nın aktivitesinde paydaşlık çıkardığını ve bu yüzden de Sept gününde yaptığı iyileştirmeyi haklı çıkardığını görmekteyiz.” (Robertson, WPNT, 82-83)

Dikkatinizi çekmek istediğim bir konu da, Yahudilerin Tanrı hakkında konuşurken ‘Babam’ kelimesini kullanmaması, ‘Baba’ kelimesini kullandıklarında ise, ‘göklerdeki’ ifadesini eklemeleridir. Ancak İsa böyle yapmamıştır aksine, yaptığı iddiada özellikle Yahudilerin yanlış anlamasına imkân vermeyecek ‘Babam’ ifadesini kullanmıştır. (Morris, GAJ, 309) İddiası, Tanrı'yı Babası olarak kabul ettiğini ve aralarında eşsiz bir ilişki olduğunu belirtmekteydi. Bir insanın oğlu da insan olduğuna göre, Tanrı'nın oğlu da Tanrı olmalıdır ve Baba ne ise, Oğul da odur.

İsa aynı zamanda Baba çalışırken, Oğul'unda çalıştığını belirtmiştir. (Pfeiffer, WBC, 1083) Yahudiler, İsa'nın Tanrı'nın oğlu olma iddiasını yine idrak etmişler ve bu ifade Yahudilerin nefretini yoğunlaştırmıştır. Genel olarak O'nu idam etme isteği, artık somut bir şekilde O'nu öldürme şeklini almıştır. (Lenski, ISJG, 375)

2C. “BEN”

İsa, "Size doğrusunu söyleyeyim, İbrahim doğmadan önce BEN varım" dedi.

-Yuhanna 8:58

Bir yorumcu bu ayeti şöyle açıklamıştır: “Bu bölümde, İsa iki kez ‘Size doğrusunu söyleyeyim’ ifadesini kullanmıştır ve önsözünde iki ‘Amin’ vardır, bu da en ağır yemindir. İsa, isminin bile söylenemediği Rab olduğunu iddia etmiştir, Yahudiler iddiasını kavramış, korku içinde O'nu taşlamaya çalışmışlardır.” (Spurr, JIG, 54)

Peki, Yahudiler bu iddiayı nasıl kavramışlardır? Henry Alford, bize şöyle açıklamaktadır: “Bu kelimelerin tarafsız bir şekilde yapılmış yorumlarında, bu ifadenin, İsa Mesih'in varoluş öncesinde de var olduğu deklarasyonunu içerdiği kabul edilmektedir.” (Alford, GT, 801-02)

Marvin Vincent, *Word Studies of the New Testament* isimli eserinde, İsa'nın ifadesinin, mutlak bir zaman kavramından özgür bir ‘BEN’ için formüle edilmiş olduğuna işaret etmiştir. (Vincent, WSNT, 2. cilt, 181)

Eski Antlaşma referanslarına dayanarak “BEN” zamirinin, sadece Tanrı'nın Kendisi, yani **Yahve** için kullanıldığını görüyoruz. (İngilizce Kutsal Kitap'lerde genellikle “RAB” olarak tercüme edilmiştir.) A. Campbell, bu konuda bir karışıklığı engellemek için bizleri uyarmaktadır: “Mısır'dan Çıkış 3:14, Yasa'nın Tekrarı 32:39 ve Yeşaya 40:10 gibi Eski Antlaşma referanslarına baktığımız zaman, İsa'nın ortaya yeni bir kullanım atmadığını görmekteyiz. Yahudiler, Eski Antlaşma'daki Yehova'nın sonsuzlardan beri var olduğu gerçeğini bilmekteydiler. Ancak, Yahudiler için yeni olan şey, bahsedilen kişinin İsa olmasıdır.” (Campbell, GTDC, 12)

Etraftaki Yahudilerin tepkisine baktığımız zaman, İsa'nın açık bir şekilde Rab'liğini iddia ettiğini görmekteyiz. Bu yüzden, Musa'nın Yasası'ndaki dine küfrün cezasını yerine getirmek üzere, İsa'yı taşlamak için harekete geçmişlerdir. (Levililer 24:13-16) Petrus

Lewis'in de belirttiği gibi: "Tek bir ifade ile, Yüce Olan hakkındaki gerçek ifade edilmiştir: O'nun sonsuzluktan beri var olduğu ve O'nun mutlak mevcudiyeti." (Lewis, GC, 92)

Campbell, bu noktayı Yahudi olmayanlara şöyle açıklamaktadır: "'BEN' (eimi) ifadesinin, İsa tarafından, Rab'liğini ifade etmek için bilinçli olarak kullanıldığını anlamamız gerekmektedir ve İsa'nın bu konuda açıklama yapmadığı fikrini tamamen yok eder. İsa, Yahudileri kendisini yanlış anladılar diye ikna etmeye çalışmamış, aksine birçok kez bu ifadeyi değişik olaylarda tekrarlamıştır." (Campbell, GTDC, 12-13)

Tanınmış Kutsal Kitap âlimi Raymond Brown, bu bölüm hakkında şunları kaleme almıştır, "İncil'de, tanrısallık konusunda bundan daha açık bir ifade bulunmamaktadır." (Brown, GAJ, 367)

3C. İsa Tanrı'nın Hakkettiği Onurlandırmayı Hak Etmektedir

"Öyle ki, herkes Baba'yı onurlandırdığı gibi, Oğul'u onurlandırsın. Oğul'u onurlandırmayan, O'nu gönderen Baba'yı da onurlandırmaz.

"Size doğrusunu söyleyeyim, sözümü işitip beni gönderene iman edenin sonsuz yaşamı vardır. Böyle biri yargılanmaz, ölümden yaşama geçmiştir."

-Yuhanna 5:23, 24

Bu ayetin en son kısmında İsa, Kendisini dine küfürle suçlayanları açık bir dille uyarmaktadır. Onlara, Kendisine çirkin sözler söyleyenlerin, aslında Tanrı'ya çirkin sözler söylemekte ve bu davranışları yüzünden Tanrı'nın öfkelenmekte olduğunu söylemektedir. (Godet, CGSJ, 2. cilt, 174)

Aynı zamanda İsa'nın, Tanrı'ya tapındığı gibi, Kendisine de tapınılmasını hakkettiğini iddia ettiğini görmekteyiz. Buna dayanarak da, daha önce belirttiğimiz gibi, İsa'yı onurlandırmamak, Tanrı'yı onurlandırmamakla aynı sonuca gitmekteyiz. (Robertston, WPNT, 86)

4C. "Beni Tanımak"

"O zaman O'na, 'Baban nerede?' diye sordular. İsa şu karşılığı verdi: 'Siz ne beni tanırırsınız, ne de Babamı. Beni tanısaydınız, Babamı da tanırdınız.'"

-Yuhanna 8:19

İsa, O'nu tanımanın ve görmenin, Baba'yı tanımak ve görmek ile eşit olduğunu iddia etmiştir. İsa, Baba'nın mükemmel ve eksiksiz bir esinlemesidir, çünkü Baba'nın özünden gelmektedir ve Baba ile Oğul ilişkisine sahiptir.

5C. "Bana İman Edin"

"Yüreğiniz sıkılmasın. Tanrı'ya iman edin, bana da iman edin."

-Yuhanna 14:1

Merrill Tenney, şu açıklamayı yapmıştır: "O, ölümlle cezalandırıldı, ölüm ise her insanın başına gelen bir şeydir. Bununla birlikte O'nda, insanların Kendisini iman hedefi yapmasını talep edecek cesaret vardır. Kendisini sonsuzluğun anahtarı olarak beyan etti ve açıkça insanlara geleceklerinin, O'nun yapacaklarına bağlı olduğunu ifade etti. Onlara bir yer hazırlayacağını ve onları miras olarak almak için geri geleceğini söyledi." (Tenney, JGB, 213)

6C. “Beni Görmüş Olan”

“Filipus, ‘Rab, bize Baba’yı göster, bu bize yeter’ dedi.

İsa, ‘Filipus’ dedi, ‘bunca zamandır sizinle birlikteyim. Beni daha tanımadın mı? Beni görmüş olan, Baba’yı görmüştür. Sen nasıl, ‘Bize Baba’yı göster’ diyorsun?’”

-Yuhanna 14:8, 9

7C. “Size şunu söyleyeyim...”

Matta 5:20, 22, 26, 28, 32, 34, 44

Bu ayetlerde İsa, Kendi adı ile öğretmekte ve konuşmaktadır. Böyle yaparak da Kendi sözlerinin yetkisini direkt olarak göklere bağlamıştır. Peygamberlerin söylediği gibi, “Ve Rab diyor” demek yerine, İsa devamlı olarak, “Size şunu söyleyeyim” demiştir.

Karl Scheffrahn ve Henry Kreyssler’in de işaret ettiği gibi: “O, konuşurken asla tereddüt etmemiş, özür dilememiştir. Söylediği hiçbir şeyi inkâr etmek zorunluluğu hissetmemiş, sözünü geri almamış ya da söylediği bir şeyi geri almamıştır. Tanrı’nın gönderdiği kişi olarak, Tanrı’nın sözlerini söylemiştir. (Yuhanna 3:34) Gök ve yer ortadan kalkacak, ama benim sözlerim asla ortadan kalkmayacaktır. (Markos 13:31)” (Scheffrahn, JN, 11)

4B. Tanrı Olarak Tapınılma

1C. Tapınılma Sadece Tanrı’ya Aittir

1D. Hürmet ile diz çökmek, Tanrı’ya karşı gösterilebilecek en büyük tapınma ve sevgi ifadelerinden birisidir. (Yuhanna 4:20-22; Elçilerin İşleri 8:27).

2D. Tanrı ruhtur, O’na tapınanlar da ruhta ve gerçekte tapınmalıdırlar (Yuhanna 4:24).

3D. “‘Tanrın olan Rab’be tap, yalnız O’na kulluk et.” (Matta 4:10; Luka 4:8)

2C. İsa Rab Olarak Tapınılmıştır ve Bunu Kabul Etmiştir

1D. “Bu sırada cüzamlı bir adam yaklaşıp O’nun önünde yere kapandı.” (Matta 8:2)

2D. “Kör doğan bir adam, iyileştikten sonra, O’nun ayaklarına kapanıp, O’na tapınıyor.” (Yuhanna 9:35-39).

3D. Havariler, “Sen gerçekten Tanrı’nın Oğlusun’ diyerek O’na tapındılar.” (Matta 14:33)

4D. “Sonra Tomas'a, ‘Parmağını uzat’ dedi, ‘ellerime bak, elini uzat, böğrüme koy. İmansız olma, imanlı ol!’ Tomas O’na, ‘Rabbim ve Tanrım!’ diye cevap verdi. İsa ona, ‘Beni gördüğün için mi iman ettin?’ dedi. ‘Görmeden iman edenlere ne mutlu!’” (Yuhanna 20:27-29).

3C. İsa ile Başkalarının Karşılaştırılması

1D. “Eve giren Petrus'u karşıladı, tapınırcasına ayaklarına kapandı. Petrus ise onu ayağa kaldırarak, ‘Kalk, ben de insanım’ dedi.” (Elçilerin İşleri 10:25, 26)

2D. “Ona tapınmak üzere ayaklarına kapandım. Ama o, ‘Sakin yapma!’ dedi. ‘Ben de senin gibi ve İsa’ya tanıklıklarını sürdüren kardeşlerin gibi, Tanrı’nın kuluyum. Tanrı’ya tap! Çünkü İsa’ya tanıklık, peygamberlik ruhunun özüdür.’” (Vahiy 19:10)

4C. Gördüğümüz gibi İsa, Tanrı gibi, kendisine tapınılmasını emretmiş ve tapınılmaları da kabul etmiştir. Thiessen’i şu cümleleri yazmaya teşvik eden unsur da bu olmuştur:

“Eğer İsa, yalancı ya da kendi kendini kandırmış ise, her durumda da İsa tanrı değilse, o zaman kötüdür (*Christus si Deus, non bonus*).” (Thiessen, OLSST, 65)

Oxford Üniversitesinde öğretim görevlisi olan ve tanınmış ilâhiyatçılardan birisi olan Alistér McGrath, şu eklemeyi yapmıştır: “Yahudi bağlamında olayları incelersek, ki ilk Hristiyanlar Yahudilerden idi; sadece ve yalnızca Tanrı’ya tapınılabildi. Pavlus, Roma’daki Hristiyanları, yaratıcılarına tapınmak varken, insanlardaki yaratıklara tapınma eğilimi konusunda uyarmıştır. (Romalılar 1 :23) İlk Hristiyan kilisesi, İsa Mesih’e Tanrı olarak tapınmıştır, ki bu uygulama açıkça Yeni Antlaşma’da belirtilmiştir.” (McGrath, CT, 280)

5B. Diğerleri Ne Demiştir

1C. Havarî Pavlus

1D. Romalılar 9:5

“*Büyük atalar onların (Yahudilerin) atalarıdır. Mesih de bedence onlardandır. O, her şeyin üzerinde hüküm süren, sonsuza dek övülecek Tanrı’dır. Amin.*”

-Romalılar 9:5

Princeton Üniversitesinin ilâhiyatçılardan ve Kutsal Kitap âlimi Charles Hodge, şu yorumu yapmıştır: “Pavlus, Mesih’in insan doğasının ya da bedeninin İsrail’den olduğunu belirttikten sonra, O’nun her şeyin üzerinde hüküm süren, sonsuza dek övülecek Tanrı olduğunu beyan etmiştir. Bu ayet açıkça, bizlere kelimelerin anlatabileceği en öz şekli ile Mesih’in Tanrı olduğunu bildirmektedir.” (Hodge, CF, 300)

Ünlü Yeni Antlaşma âlimi Dr Murray J. Harris, Romalıların bu bölümünün orijinal Yunanca metnini derinlemesine inceledikten sonra şu yorumu yapmıştır: “9:1-5’in sonunda, havarinin amin diyerek, onayladığı şudur: Kendi halkından olan İsrail’liler tarafından, en onur

kırıcı şekilde reddetme ile karşı karşıya kalan İsa Mesih, aslında her şeyin, evrenin, O'nu reddeden İsraililer de dahil olmak üzere yaşayan ve yaşamayan herkesin üzerinde yüceltilmiştir, bu doğada olduğu için, O Tanrı'dır ve tek tapınılacak O'dur." (Harris, JG, 172)

2D. Filipililer 2:6-11

"Mesih, Tanrı özüne sahip olduğu halde, Tanrı'ya eşitliği sınıksız sarılacak bir hak saymadı. Ama yüceliğinden soyunarak kul özünü aldı ve insan benzeyişinde doğdu. İnsan biçimine bürünmüş olarak ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı. Bunun için de Tanrı O'nu pek çok yükseltti ve O'na her adın üstünde olan adı bağışladı. Öyle ki, İsa'nın adı anıldığında göktekiler, yerdekiler ve yer altındakilerin hepsi diz çöksün ve her dil, Baba Tanrı'nın yüceltilmesi için İsa Mesih'in Rab olduğunu açıkça söylesin."

-Filipililer 2:6-11

Ayet 6'dan 8'e kadar, yüceltilmiş olan Mesih'in iki doğasından bahsedilmektedir: Tanrı doğası (2:6) ve kul doğası (2:7). Bu bölüm, İsa'nın doğasını tam Tanrı ve tam insan olarak tanıtmaktadır. Petrus Toon bu konuda şöyle yazmıştır: "Göksel ve yersel varlığın tezatlılığı, bizlere bir biçim değiştirme ile açıklanmıştır [hem ayet 6'da hem de ayet 7'de kullanılmıştır: Kul özünü almak ve insan benzeyişinde doğmak]. Hem gerçek olan Tanrı'nın katılımına hem de tarihte yaşamış olan insan doğasındaki İsa'nın katılımına işaret edilmektedir. (Toon, OTG, 168)

Ayet 9'dan 11'e kadar, Mesih ile Tanrı'nın eşitliğini görürüz. F. F. Bruce şöyle yazmıştır:

İlâhilerde, Yeşaya 52:13'ün ve Yeşaya 45:23'ün yankıları çınlamaktadır; tek ve gerçek olan Tanrı, "Kendi üzerime ant içtim, Ağzımdan çıkan söz doğrudur, boşa çıkmaz, Her diz önümde çökecek, Her dil bana ant içecek." demektedir. Ancak Mesih-ilâhisinde aynı Tanrı, "Öyle ki, İsa'nın adı anıldığında göktekiler, yerdekiler ve yer altındakilerin hepsi diz çöksün ve her dil, Baba Tanrı'nın yüceltilmesi için İsa Mesih'in Rab olduğunu açıkça söylesin" demektedir... Bazen, "her adın üstünde olan" denildiği zaman, bu ismin "İsa" mı, "Rab" mı olduğu sorulur. Cevap her ikisidir, çünkü ilâhi takdir ile "İsa" ismine, "Rab" isminin değeri verilmiştir ve bu isim olabilecek en yüce değere sahiptir -bu değer **Yahve**'dir. (Bruce, RJ, 202)

Böylece Filipililer 2:6-11, iki şekilde Mesih'in tanrılığını ortaya koymuştur: Tam olan iki doğası ile ve Eski Antlaşma'daki Tanrı'nın yüce ismi olan (RAB, **Yahve**) ismi ile O'nun ismini eşitleyerek.

3D. Koloseliler 1:15-17

"Görünmez Tanrı'nın görüntüsü, bütün yaratılışın ilk doğanı O'dur. Nitekim gökte ve yeryüzünde, görünen ve görünmeyen şeyler, tahtlar, egemenlikler, yönetimler ve hükümlerlikler, her şey O'nda yaratıldı. Her şey O'nun aracılığıyla ve O'nun için yaratılmıştır. Her şeyden önce var olan O'dur ve her şey varlığını O'nda sürdürmektedir."

-Koloseliler 1:15-17

15. ayette, Mesih'ten "Görünmez Tanrı'nın görüntüsü" olarak bahsedilmiştir. Peter Lewis, bu konuda şunları söylemiştir: "Görüntüsü olduğu ne ise, Olduğu da odur; Tanrı'nın gerçek varlığının görüntüsüdür, çünkü Tanrı ile aynı gerçek varlığı paylaşmaktadır. Tanrı'nın görüntüsü olarak, İsa Mesih insanların dünyasındaki Tanrı'nın karşılığıdır (Yuhanna 14:9)." (Lewis, GC, 259-60)

F. F Bruce, şunları eklemiştir, “Söylediği sözler, yaptığı işler, yönlendirdiği hayatlar, sahip olduğu kişilik -bunların hepsi Görünmez Baba’yı ifşa etmiştir. Pavlus’un söylediği gibi, O, ‘Görünmez Tanrı’nın görüntüsü’dür.” (Bruce, RJ, 158)

“Bütün yaratılışın İlk doğanı” terimi, O’nun ebedi Oğul olduğunu göstermektedir, Her şeyin başı O’dur. (Ryrie, RSB, 1831) Bu gerçek aynı zamanda bizlere, her şeyin yaratıcısının O olduğu açıklanarak bildirilmiştir (ayetler 16, 17). Peki İsa, Tanrı değilse, kimdir?

4D. Koloseliler 2:9

“Çünkü Tanrılığın tüm doluluğu bedence Mesih’te bulunuyor.”

-Koloseliler 2:9

Bu basit ifade bizlere, İsa’nın kimliğini ve neden bizler için önemli olduğunu işaret etmektedir. Carl F. H. Henry şu yorumu yapmıştır: “Hristiyan imanında özgün ve eş olmayan bir karakter sunmakta olan inanç, Tanrılığın tüm doluluğunun bedence Mesih’te bulunmasıdır (Kol. 2:9), ki Yeni Antlaşma öğretisinin en önemli ve nihai ifadesi bu olmaktadır; bu öğreti, İsa ile beraber yaşamış olan havariler tarafından hem doğrulanmış hem de birçok kez ifade edilmiştir.” (Henry, U, 53)

5D. Titus 2:13

“Bu arada, mübarek ümidimizin gerçekleşmesini, ulu Tanrı ve Kurtarıcımız İsa Mesih’in yücelik içinde gelmesini bekliyoruz.”

-Titus 2:13

Bu ayete baktığımız zaman, “Tanrı ve Kurtarıcımız İsa Mesih’in” ifadesinden dolayı, iki farklı kişiden bahsediliyormuş gibi yanlış bir izlenime kapılanlar olmuştur, ancak orijinal Yunanca kopyalarda cümle yapısı, açıkça tek bir kişiden bahsetmektedir. (Harris, JG, 173-85)

2C. Vaftizci Yahya

“İsa dua ederken gök açıldı ve Kutsal Ruh, bedensel bir görünüm alarak güvercin biçiminde O’nun üzerine indi. Gökten gelen bir ses de, ‘Sen benim sevgili Oğlumsun, senden hoşnudum’ dedi.”

-Luka 3:22

Yuhanna 1:29, 34’de, Vaftizci Yahya’nın şu iddialarını okumaktayız: “İşte, dünyanın günahını ortadan kaldıran Tanrı Kuzusu!’, ‘Ben de gördüm ve ‘Tanrı’nın Oğlu budur’ diye tanıklık ettim.”

3C. Havari Petrus

1D. Petrus’un en bilindik ikrarlarından bir tanesi, Matta 16:15-17’de bulunmaktadır: “İsa onlara, ‘Ya siz’ dedi, ‘ben kimim dersiniz?’ Simun Petrus, ‘Sen, yaşayan Tanrı’nın Oğlu Mesih’sin’ cevabını verdi. İsa ona, ‘Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun!’ dedi. ‘Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babamdır’.”

Bu ifade hakkında Scheffrahn ve Kreysler şunları yazmıştır: “Bu kez küstahlığından dolayı Petrus’u azarlamak yerine (İsa ne zaman yanlış bir ifade ile karşılaşsa, havarileri

azarlamış ve düzeltmiştir), İsa, onu inanç açıklamasından dolayı kutsamıştır. Hizmeti boyunca İsa, kendisine yapılmasını hak olarak gördüğü tüm duaları ve tapınmaları kabul etmiştir.” (Scheffrahn, JN,10)

2D. Petrus, inancını Elçilerin İşleri 2:36’da şöyle tekrarlamıştır: “Böylelikle tüm İsrail halkı şunu kesinlikle bilsin: Tanrı, sizin çarmıha gerdiğiniz bu İsa’yı hem Rab hem Mesih yapmıştır.”

3D. Petrus, mektuplarının birisinde şöyle yazmıştır: “İsa Mesih’in kulu ve elçisi ben Simun Petrus’tan, Tanrımız ve Kurtarıcımız İsa Mesih’in doğruluğu sayesinde bizimkiyle eşdeğer bir imana kavuşmuş olanlara selam!” (2 Petrus 1:1)

Murray J. Harris, bu ayetin, Yunanca metni ile karşılaştırmasını yaptıktan sonra, şunları belirtmiştir: “2. Petrus 1:1’de karşılaştığımız ‘Tanrımız ve Kurtarıcımız’ ifadesinin, İsa için yapılmış olduğundan kaçma şansımız yoktur.” (Harris, JG, 238)

4C. Havari Tomas

“Şüpheli” hakkındaki tanıklığı aşağıda okuyabiliriz: “Sekiz gün sonra İsa’nın öğrencileri yine evdeydiler. Tomas da onlarla birlikteydi. Kapılar kapalıyken İsa gelip ortalarında durdu, ‘Size esenlik olsun!’ dedi. Sonra Tomas’a, ‘Parmagını uzat’ dedi, ‘ellerime bak, elini uzat, böğrüme koy. İmansız olma, imanlı ol!’ Tomas O’na, ‘Rabbim ve Tanrım!’ diye cevap verdi.” (Yuhanna 20:28)

John Stott, *Basic Christianity* isimli adlı eserinde, bu olayı şöyle yansıtmıştır: “Paskalyayı takip eden Pazar günü kuşcularını açıkça dile getiren Tomas, diğer havariler ile birlikte üst katta otururken, İsa gelir. Tomas’ı yaralarını incelemeye davet eder ve gördüğü mucize karşısında coşkuya kapılan Tomas, ‘Rabbim ve Tanrım!’ diye haykırır. İsa bu ifadeyi kabul eder ve onu Kendisine tapındığı için değil, imansızlığından dolayı azarlar.” (Stott, BC, 28)

Yukarıda belirtildiği gibi, insanlar ya da melekler, kendilerine tapınıldığını gördükleri anda, bunu yapan kişileri azarlamış ve sadece Tanrı’ya tapınılması gerektiğini belirtmişlerdir (Elçilerin İşleri 10:25, 26; Esin. 19:10). İsa, hem Tomas’ın tapınışını kabul etmiştir hem de onu inanç açıklamasından dolayı teşvik etmiştir.

5C. İbraniler Kitabının Yazarı

1D. İbraniler 1:3

“Oğul, Tanrı’nın yüceliğinin parıltısı ve O’nun varlığının öz görünümüdür. Kudretli sözüyle her şeyi devam ettirir. Günahlardan arınmayı sağladıktan sonra, yücelerde ulu Tanrı’nın sağında oturdu.”

-İbraniler 1:3

F. F. Bruce, “öz görünümü” ifadesi hakkında şu yorumu yapmıştır: “Madeni paranın üzerindeki resim ve kabartma yazıların, metal kalıbın şekline birebir uyması gibi, Tanrı’nın Oğlu, ‘Tanrı’nın doğasının mührünü taşır’. Yunanca bir kelime olan ‘*karakter*’, Yeni Antlaşma’da sadece burada geçmektedir ve Mesih’i, Tanrı’nın ‘görünümü’ olarak (2 Kor.

4:4; Kol. 1:15) tanımlayan ‘eikon’ kelimesinden daha kesin bir şekilde ifade etmektedir... Tanrı’nın özde ne olduğu İsa Mesih’te beyan edilmiştir.” (Bruce, EH, 48)

2D. İbraniler 1:8

“Ama Oğul için şöyle diyor: ‘Ey Tanrı, tahtın sonsuzluk boyunca kalıcıdır ve adalet asası senin egemenliğinin asasıdır.’”

-İbraniler 1:8

Tomas Schultz şöyle yazmıştır: “‘Ey Tanrı, tahtın..’ şeklindeki hitaba daha yalın bir şekilde yaklaşırsak: ‘Senin tahtın Tanrım’ ya da ‘Tanrım, Senin tahtın’ diyebiliriz. Bir kez daha Kutsal Yazılar’daki metinlerden İsa Mesih’in Tanrı olduğunu görmekteyiz.” (Schultz, DPC, 180)

6C. Havarı Yuhanna

1D. Yuhanna 1:1, 14

“Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı’yla birlikteydi ve Söz Tanrı’ydı. Başlangıçta O, Tanrı’yla birlikteydi. Her şey O’nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O’nsuz olmadı... Söz insan olup aramızda yaşadı. Biz de O’nun yüceliğini, Baba’dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu olan biricik Oğul’un yüceliğini gördük.”

-Yuhanna 1:1, 14

Öğretim üyesi ve saygı değer ilâhiyatçı R. C. Sproul, Yuhanna 1:1’e yorumunu yaparken, Yunanca metinde Söz için kullanılan ‘Logos’ kelimesini referans almıştır: “Bu önemli metinde Logos, hem Tanrı’dan ayrılmıştır (‘Söz Tanrı’yla birlikteydi’) hem de Tanrı ile bağdaştırılmıştır (‘Söz Tanrı’ydı’). Üçlü Birlik doktrininin geliştirilmesinde bu paradoks çok büyük bir etken olmuştur, çünkü Logos, Üçlü Birliğin İkinci Kişisi olarak kabul edilir. Kişisel olarak Baba’dan ayrı, fakat Baba ile aynı özdendir.” (Sproul, ETCF, 105)

J. Carl Laney, Yuhanna 1’in şunları onayladığını belirtmiştir: “Ezeli varoluşu (ayet: 1a), kişisel ayrılığı (ayet: 1b) ve Logos’un tanrısal doğası [Söz] (ayet: 1c).” (Laney, J, 37-38) Yunanca uzmanı ve gramerci Dr. Daniel B. Wallace, bu cümlelerin Yunancada nasıl inşa edildiğine dikkatlerimizi çeker: “Yuhanna’nın; Söz’ün Tanrı olduğu, ancak Baba’dan ayrı olduğunu ifade edebilmesi için, kullanabileceği en etkin yöntem bu idi.” (Wallace, GGBB, 269)

2D. 1. Yuhanna 5:20

“Yine biliyoruz ki, Tanrı’nın Oğlu gelmiş ve gerçek Olan’ı tanımamız için bize anlama gücü vermiştir. Biz gerçek Olan’dayız, O’nun Oğlu İsa Mesih’teyiz. Kendisi gerçek Tanrı ve sonsuz yaşamdır.”

-1. Yuhanna 5:20

Bir kez daha, İsa Mesih’in yaşamına tanık olan Havarı Yuhanna, İsa’ya “Tanrı” demekte bir sakınca görmemiştir.

İ S A, Y A H V E' D İ R		
Y A H V E	Ortak Tanım ya da İşler	İ S A
Yeşaya 40:28	Yaratıcı	Yuhanna 1:3
Yeşaya 45:22; 43:11	Kurtarıcı	Yuhanna 4:42
1. Samuel 2:6	Ölüleri Dirilten	Yuhanna 5:21
Yoel 3:12	Yargıç	Yuhanna 5:27 ç.ref. Matta 25:31-46
Yeşaya 60:19, 20	Işık	Yuhanna 8:12
Mısır'dan Çıkış 3:14	BEN	Yuhanna 8:58, ç.ref. 18:5, 6
Mezmurlar 23:1	Çoban	Yuhanna 10:11
Yeşaya 42:8; ç.ref. 48:11	Rab'bin Yüceliği	Yuhanna 17:1, 5
Yeşaya 41:4; 44:6	İlk ve Oğlu	Esinleme 1:17; 2:8
Hoşea 13:14	Günahın Bedelini Ödeyen	Esinleme 5:9
Yeşaya 62:5; Hoşea 2:16	Koca	Esinleme 21:2, ç.ref. Matta 25:1
Mezmurlar 18:2	Kaya	1. Korintliler 10:4
Yeremya 31:34	Günahların Bağışlayıcısı	Markos 2:7, 10
Mezmurlar 148:2	Meleklerin Taptığı	İbraniler 1:6
Eski Antlaşma boyunca	Dua Edilen	Elçilerin İşleri 7:59
Mezmurlar 148:5	Meleklerin Yaratıcısı	Koloseliler 1:16
Yeşaya 45:23	Tanrı Olarak İkrar Edilen	Filipililer 2:11

6B. Sonuç: İsa, Tanrıdır

William Biederwolf, elimizdeki delillere dayanarak şu benzetmeyi yapmıştır: “Yeni Antlaşma’yı okumuş olan ve İsa Mesih’in herhangi bir insandan daha öte olduğunu göremeyen bir insan, öğlen vakti bulutsuz, masmavi bir gök yüzüne bakıp, güneşi göremediğini söyleyen adamdır.” (Mead, ERQ, 50)

Sevgili Havari Yuhanna, şunları yazmıştır: “İsa, öğrencilerinin önünde, bu kitapta yazılı olmayan başka birçok mucizeler yaptı. Ne var ki yazılanlar, İsa’nın, Tanrı’nın Oğlu Mesih olduğuna iman edesiniz ve iman ederek O’nun adıyla yaşama kavuşasınız diye yazılmıştır.” (Yuhanna 20:30, 31)

2A. İSA’NIN TANRI OLDUĞUNA DAİR DOLAYLI İDDİALARI

İsa, birçok olayda, Tanrılığının anlaşılması için, hem hareketleri hem de sözleri ile dolaylı iddialarda bulunmuştur. Aşağıda, İsa’nın dolaylı ve direkt olarak Tanrılığını belirttiği olaylardan bazıları sıralanmıştır.

Yukarıda bahsettiğimiz bazı iddiaların, daha detaylı açıklamaları aşağıda verilmektedir:

1B. Günahları Bağışlamıştır

“Onların imanını gören İsa felçliye, ‘Oğlum, günahların bağışlandı’ dedi. Orada oturmakta olan bazı din bilginleri ise, için için şöyle düşündüler: ‘Bu adam neden böyle konuşuyor? Tanrı’ya küfrediyor! Tek Tanrı’dan başka kim günahları bağışlayabilir?’”

-Markos 2:5-7

Tanrı’nın Yasasına göre biçimlenmiş bir Yahudi anlayışı karşısında, Tanrı’ya karşı işlenmiş günahları affedebilmesi, tasavvur edilemeyecek bir durumdu. Günahları bağışlamak, sadece Tanrı’ya mahsus bir işlevdi. Tanınmış bir Kutsal Kitap âlimi ve ilâhiyatçı olan John Stott, “Başkalarının, bize karşı yaptığı haksızlıkları affedebiliriz ama, Tanrı’ya karşı işlediğimiz günahları sadece Tanrı affedebilir” demiştir. (Stott, BC, 29)

Birçok kişi, İsa’nın gerçekten böyle bir tanrısal yetkiye sahip olmadığını sorgulayabilir, İsa, O’nun etrafında toplanıp, kendisini izlemekte olan kişilerin bu tip bir şüphe içinde olduğunun farkındaydı ve bu yüzden onlara bu yetkisini şöyle ispatlamıştır, “Hangisi daha kolay, felçliye, ‘Günahların bağışlandı’ demek mi, yoksa, ‘Kalk, döşeğini topla ve yürü’ demek mi? Ne var ki, İnsanoğlu’nun yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu bilirsiniz diye...” Sonra felçliye, ‘Sana söylüyorum, kalk, döşeğini topla ve evine git!’ dedi. Adam kalktı, derhal döşeğini topladı ve hepsinin gözü önünde çıkıp gitti. Herkes şaşakalmıştı. Tanrı’yı övüyorlar, ‘Böylesini hiç görmemiştik’ diyorlardı.” (Markos 2:9-12).

Bu olay esnasında İsa, etrafındakilere “hangisi daha kolay, felçliye, ‘Günahların bağışlandı’ demek mi, yoksa, ‘Kalk, döşeğini topla ve yürü’ demek mi?” diye sormaktadır. Wycliffe Yorum kitabına göre bu, “cevabı olmayan bir sorudur. Bu sözleri ağızımızla söylemek her ne kadar kolaysa da, bu sözlerin eylemlerini insanların gözleri önünde gerçekleştirmek, tanrısal bir güç ile mümkündür. Maskesinin düşmesini istemeyen bir sahtekâr için kolay olan, ‘günahların bağışlandı’ demektir. İsa ise zor olan yolu seçerek, insanların, hastalığın kaynağı ile baş edebilme yetkisi olduğunu bilmelerini sağlamıştır.” (Pfeiffer, WBC, 944)

İşte bu yüzden yazıcılar ve Ferisiler tarafından dine küfür ile suçlanmıştır. “Yazıcıların ve Ferisilerin ithamları sonucunda . . . Tanrı’nın sahip olduğu hakları kendisinde sayarak, dine küfür ile suçlu bulundu.” (Pfeiffer, WBC, 943)

C. E. Jefferson’ın da ifade ettiği gibi; “O, günahları bağışladı ve yetki ile konuştu. En kötü durumdaki günahkârlar bile pişman oldukları ve İsa’nın ayaklarına kapandıkları zaman, O’nun yetkin güvencesi altında günahlarının affedilmesini tecrübe etmişlerdir.” (Jefferson, CJ, 330)

Lewis Sperry Chafer’in işaret ettiği gibi, “dünya üzerindeki hiç kimsede günahları bağışlama yetkisi ve hakkı yoktur. Hiç kimse, herkesin Tanrı’ya karşı işlediği günahları affedemez ve insanları kurtaramaz. İsa Mesih, günahları bağışlamıştır ve bunu yaparken de asla beşeri bir imtiyaz ile gerçekleştirmemiştir. Günahları sadece Tanrı bağışlayabilir ve İsa Mesih günahları bağışladığını kesin bir şekilde belirttiğine göre, Tanrıdır ve bu da sonsuzluklar boyunca Tanrı olmak demektir.” (Chafer, ST, vol. 5, 21)

2B. İsa “Yaşam” Olduğunu İddia Etmiştir

Yuhanna 14:6’da İsa, “Yol, gerçek ve yaşam ben’im”, “Benim aracılığım olmadan Baba’ya kimse gelemmez”, iddiasında bulunmuştur. Bu ifadeyi analiz eden Merrill Tenney, “İsa ne onlara yolu ne de gerçeği bildiğini söylemiş, ne de bunları onlara öğretmiştir. Onlara yeni bir sistemin tanıtıcısı olarak konuşmamış; Kendisini tüm gizemlerin tek anahtarı olarak sunmuştur” sonucuna varmıştır. (Tenney, JGB, 215)

3B. Yaşam Ondadır

“Tanrı'nın tanıklığı da bize sonsuz yaşam vermesidir. Bu yaşam O'nun Oğlundadır. Kendisinde Tanrı'nın Oğlu bulunanda yaşam vardır. Kendisinde Tanrı'nın Oğlu bulunmayanda yaşam yoktur.”

-1. Yuhanna 5:11, 12

Bu yaşam hakkında John Stott şöyle yazmıştır: “İsa, Kendisini takip edenlerin kendisine olan bağımlılığını, bir asmanın dallarının kökünden beslenmesi gibi anlatmıştır. Tanrı'nın Kendisine her canlı üzerine yetki verdiğini ve Tanrı'nın kendisine vereceklerine bol yaşam sunacağını ifade etmiştir.” (Stott, BC, 29)

4B. Yetki Ondadır

Eski Antlaşma'da tüm yaratılış üzerindeki yargılama yetkisinin Tanrı'da olduğu açıkça belirtilmiştir (Yar. 18:25; Mez. 50:4-6; 96:13). Ancak, Yeni Antlaşma'da bu yetki Baba'dan Oğul'a devredilmiştir: “O'na (İsa'ya) yargılama yetkisini de verdi (Tanrı). Çünkü O (İsa), İnsanoğlu'dur.” (Yuhanna 5:27)

İsa, dünyayı yargılayacağını, ölüleri dirilteceğini, tüm ulusları önünde toplayacağını ve yücelik tahtında oturacağını iddia etmiştir. Böylece O'nun yargısına göre, bazıları cenneti miras olarak alırken, diğerleri cehennemi alacaktır.

John Stott, bu konuda şu eklemeleri yapmıştır: “İsa, sadece yargıç olmayacaktır aynı zamanda bu yargılamadaki kriter; insanların, O'nun ‘kardeşlerine’ ve Sözü'ne karşı davranışları ile belli olacak olan, Kendisine karşı tutumları olacaktır... Bu iddianın ne kadar büyük bir iddia olduğunu abartmak neredeyse imkânsızdır. Bu iddianın büyüklüğünü anlamak için gözlerinizin önüne, kilisede cemaatine karşı şu sözleri söyleyen bir din adamını getirin: ‘Sözlerimi dikkatlice dinleyiniz. Hepinizin ebedi hayatı bu sözlerime bağlıdır. Ben dünyanın sonu geldiği zaman sizleri yargılamak için geri geleceğim ve sizlerin kaderiniz bana olan itaatkârlığınıza bağlanmıştır.’ Bu vaiz, çok kısa bir süre içersinde polisin ve psikiyatristlerin ilgisini çekecektir.” (Stott, BC, 31-32)

3A. TANRI'NIN ADI VE UNVANLARI

1B. YHWH-RAB

Kutsal Kitap tercümelerinde, Tanrı'nın isminin geçtiği yerlerde, ya “RAB” (büyük harflerle) ya da “Yehova” yazılmaktadır. Orijinal İbranice metinlerde, bu iki ismin geçtiği yerlerde dört adet sessiz harf bulunmaktadır: YHWH. YHWH'nin okunuşu ise, *Yahve* şeklindedir.

1C. Yahudiler İçin Kutsal

Herbert F. Stevenson, bu konu hakkında şöyle yazmıştır: “İsmin kesin anlamı bilinmemektedir. İbranice metinlerde bu isim, dört adet sessiz harften oluşmaktadır: YHWH - ilâhiyat lisanında bu dört harf, ‘tetragrammaton’ olarak bilinmektedir- bu isme *Adonai* ünlüleri daha sonra eklenmiştir (eğer isim *Adonai* ile birleşik ise, bu durumda *Elohim* kullanılmaktadır). Yahudiler, bu ismi telâffuz edilemeyecek kadar kutsal gördüklerinden dolayı, Kutsal Yazılar'ı cemaat içinde okurken bu isme geldikleri zaman, *Adonai* olarak okumaktadırlar -Yehova, Yahudiler için söylenilmemesi gereken bir isimdir.” (Stevenson, :0)

Tanınmış ilâhiyatçı ve yazar Peter Toon, şöyle yazmıştır: “Bu isme gösterilen saygı devamlı artmıştır ve en sonunda Eski Antlaşma’nın geç dönemine gelindiğinde Yahudiler, bu ismi telâffuz etmekten kaçınmaya başlamışlardır.” (Toon, OTG, 96)

L. S. Chafer ise, bu konuda şunları belirtmiştir: “Bazı kişiler, bu ismin gerçek şekli ile telâffuz edilmesinden kaçınılmasını, sadece batıl bir davranış olarak yorumlayabilirler; ancak derinliklerine baktığımız zaman bu davranışın altında duyulan yüce bir saygının, hatalı bir tutuma dönüşmesini bulmaktayız ve sonuçlarının yarattığı tüm kafa karıştırıcı durumlara rağmen, Tanrı’nın betimlenemez karakterinin kavranması konusunda, hepimizin üzerinde derin bir etki oluşturmaya hizmet etmiştir.” (Chafer, ST, cilt 1, 264)

The Jewish Encyclopedia (ed., Isidore Singer, Funk ve Wagnalls, cilt 1, 1904) isimli ansiklopedide belirtildiği gibi, YHWH isminin tercümesinin “Rab” olarak yapılmasının köklerini Septuagint’de bulabilmekteyiz. “Rab”bin ‘özel ismi’ olan YHWH’nin, Shem ha Metorash telâffuzu hakkında orijinal bir bilgiye sahip değiliz.” Helenistik dönemin başlarından itibaren bu isim, sadece tapınak içinde telâffuz edilmeye başlanmıştır: “Sifre”den Num. vi. 27’ye, Mishnah Tamid, vii. 2 ve Sotah vii. 6’ya baktığımız zaman, sadece din görevlilerinin tapınakta yapılan kutsama esnasında bu ismi kullanmaya izinleri olduğunu görmekteyiz; bunun harici tüm durumlarda diğer unvan olan (*kinnuy*) ‘Adonai’ kullanılmaktaydı.”

The Jewish Encyclopedia, Yahudi tarihçilerden Philo ve Josefus’dan şu alıntılarını da açıklamasına eklemiştir:

Philo: “Dört harf, sadece kulakları ve dilleri bilgelik ile pak kılınmış kutsal adamlar tarafından dile getirilir ve işitilirdi, bu ismi başka kimse kullanamazdı, tapınak dışında anılmazdı.” (Life of Moses, iii, 41)

Josefus: “Musa, Tanrı’ya dua ederken, tapınırken ve kutsal ibadetleri yaparken, O’na ismi ile seslenebilmek için, ismini bildirsin ve telâffuzunu kendisine açıklasın diye yalvarmıştır; bunun üzerine Tanrı, o ana kadar hiçbir insan tarafından bilinmeyen ismini bildirmiştir ve bu ismi benim anmam günahtır.” (Antiquities. ii 12, par. 4)

2C. İsmi Anlamı

Mısır’dan Çıkış 3:14’ün içeriği ve uzmanların bu konudaki en son çalışmaları bizlere, YHWH’nin, *haya* fiilinin, “olmak” anlamında bir formu olarak alındığını göstermektedir. Bu bilginin ışığında, bu isimden iki anlamın çıktığını söylemek yerinde olacaktır. İlk olarak, Mısır’dan Çıkış 3:14 ve 15’den, YHWH’nin isim olarak, Tanrı’nın işlerinin, yardımının ve halkıyla konuşması ile aralarında var olacağının mutlak bir teminatı olduğunu görmekteyiz. “BEN”, her zaman seçilmiş halkı ile beraber olacaktır. Bugün Tanrı ne ise, sonsuzluklar boyunca aynı Tanrı olacaktır. İkinci olarak, Yasa’nın Tekrarı 4:39, 1. Krallar 8:60 ve Yeşaya 45:21, 22’deki beyanatlara göre, YHWH birdir ve tek tanrıdır, tüm yaratılışın üzerindedir ve kendi yarattıklarının arasındadır; diğer tanrılar, yalnızca insan hayal gücünün ürünü ve yansımasıdır. (Toon, OTG, 97)

3C. Mesih Kendisinden Yehova Olarak Bahsetmektedir

Scotchmer’den alıntılar yapan W. C. Robinson: “Rab’bimiz İsa Mesih ile Eski Antlaşma’nın Tanrısının kimliği, İsa’nın Tanrılığının kesin doktrini doğurmuştur” diye yazmıştır. (Robinson, WSYTIA, 118)

Kreyssler ve Scheffrahn şunları kaleme almışlardır:

YHWH’nin ya da Yehova’nın antlaşmasının Kendisine ait olduğunu iddia etmiştir. Yuhanna kitabının 8. bölümünde şu ayetleri okumaktayız: “İşte bu nedenle size, ‘Günahlarınızın içinde

öleceksiniz’ dedim. ‘BEN’im O olduğuma iman etmezseniz, günahlarınızın içinde öleceksiniz.” ayet 24; “Bu nedenle İsa şöyle dedi: ‘İnsanoğlu’nu yukarı kaldırdığınız zaman BEN’im O olduğumu, kendiliğimden hiçbir şey yapmadığımı, ama tıpkı Baba’nın bana öğrettiği gibi konuştuğumu anlayacaksınız.” ayet 28; “İsa, ‘Size doğrusunu söyleyeyim, İbrahim doğmadan önce BEN varım’ dedi.” ayet 58. İsa’nın, ‘BEN’ ifadesini kullanımı ile Mısır’dan Çıkış 3:14’deki, Tanrı’nın, Musa’ya: “BEN BEN'im”, “İsraililer'e de ki: 'Beni size BEN BEN'im diyen gönderdi.'” derken kullandığı kullanım aynıdır. Böylece, Tanrı’nın İbranice isminin YHWH ya da BEN olduğunu görmekteyiz. (Scheffrahn, JN, 11)

Matta 13:14, 15’de, İsa Mesih, Kendisini Eski Antlaşma’nın “Tanrı”sı (Adonai) olarak tanımlamıştır (Yeşaya 6:8-10). (Meldau, PDD, 15)

Clark Pinnock, *Set Forth Your Case* isimli kitabında şöyle yazmıştır: “O’nun öğretişlerinde, BEN ifadeleri çınlamaktadır ve bu kullanım Tanrısallığının yapısal ve içerik olarak kesin iddialarıdır. (Mısır’dan Çıkış 3:14; Yuhanna 4:26; 6:35; 8:12; 10:9; 11:25)” (Pinnock, SFYC, 60)

Yuhanna 12:41’de; Yeşaya’nın (Yeşaya 6:1’de) yüceliğini gördüğü ve hakkında konuştuğu kişinin, İsa olduğu anlatılmaktadır. William C. Robinson, bu konuda şunları söylemektedir: “Yeşaya ayrıca şöyle yazmıştır: ‘Şöyle haykırıyor bir ses: ‘Çölde RAB’bin yolunu hazırlayın, Bozkırda Tanrımız için düz bir yol açın.’” (Yeşaya 40:3) Mesih, ‘Bunlar kadına: ‘Bizim iman etmemizin nedeni artık senin sözlerin değildir’ diyorlardı. ‘Kendimiz işittik, O’nun gerçekten dünyanın Kurtarıcısı olduğunu biliyoruz.’” diyen Samiriyeliler’in iddialarını onaylamaktadır (Yuhanna 4:42). Eski Antlaşma’ya göre bu nitelik, sadece Yehova-Tanrı’ya işaret etmektedir. Hoşea 13:4: ‘Tanrın RAB benim, Benden başka tanrı tanımayacaksın, çünkü başka kurtarıcı yoktur.’” (Robinson, WSY, 117-18)

2B. Tanrı Oğlu

Tanınmış ilâhiyatçı ve Kutsal Kitap öğretmeni Charles Ryrie, “Tanrı Oğlu” unvanı hakkında şöyle yazmıştır: “Tanrı’nın Oğlu ne demektir? ‘Oğlu’ ifadesi ‘soyu’ anlamına gelmektedir, ancak aynı zamanda ‘düzeninden’ anlamını da içermektedir. Eski Antlaşma’da ‘peygamberlerin oğulları’, peygamberlerin düzeni demektir (1. Krallar 20:35) ve ‘ezgicilerin oğulları’, ezgicilerin düzeni anlamında kullanılmıştır (Neh. 12:28). İsa için ‘Tanrı Oğlu’ unvanı kullanıldığı zaman ise içerdığı anlam, Tanrı’nın Düzenidir ve tam olarak Tanrılık için yapılmış güçlü ve açık bir iddiadır.” (Ryrie, BT, 248)

H. F. Stevenson, bu konuda şu yorumu yapmıştır: “‘Tanrı oğulları’ ifadesinin, insanlar (Hoşea 1:10) ve melekler için Eski Antlaşma’da (Yar. 6:2; Eyüp 1:6; 38:7) kullanılmış olduğu doğrudur. Fakat Yeni Antlaşma’da, ‘Tanrı Oğlu’ unvanı Rab’bimiz tarafından ve başkaları tarafından çok daha farklı bir anlamda kullanılmıştır. Bütün kullanımlarına ifade ettiği anlam, Tanrı’nın tek Oğlu, Baba’ya eşit ve ebedi olandır.” (Stevenson, TTL 123)

“Oğlu” ile “Baba” ifadelerinin yan yana defalarca kullanılmış olması, İsa’nın Baba ile eşitliğini beyan etmekte ve Üçlü Birlik gerçeğini formüle etmektedir. (Matta 23:9, 10; Markos 13:32; Yuhanna 3:35; 5:19-26:27; 10:33-38; 14:13).

İsa, Filipus Sezariye’si bölgesine geldiğinde öğrencilerine, halk “İnsanoğlu’nun kim olduğunu söylüyor” diye sorduğu sorudan sonra, Petrus’u verdiği cevaptan dolayı onurlandırmıştır: “Simun Petrus, ‘Sen, yaşayan Tanrı’nın Oğlu Mesih’sin’ cevabını verdi. İsa ona, ‘Ne mutlu sana, Yunus oğlu Simun!’ dedi. ‘Bu sırrı sana açan insan değil, göklerdeki Babamdır.’” (Matta 16:16, 17).

Felder, İsa’nın, Tanrı’yı Baba’sı olarak ifade etmesi anlayışı hakkında şöyle yazmıştır: “İsa, Baba’sı ile olan ilişkisinden her bahsedişinde, istisnasız olarak ‘Babam’ ifadesini kullanmıştır; İsa, havarilerin Tanrı’nın ‘çocukları olma’ statüsü hakkında konuşurken ise, aynı derecede kesin bir ayrımı ortaya koyup, ‘Babanız’ demiştir: İsa, asla kendisi ile

havarilerini veya insanları eşit derecede görüp, konuşmanın doğal bir üslûbu olması gereken ‘Bizim Babamız’ ifadesini ağzına almamıştır.”

Felder sözlerine şöyle devam eder:

İsa’nın, Tanrı önünde kendisini havarilerle birleştirdiği durumlarda bile kullanması beklenen ortak kullanım ifadesi, “Bizim Babamız”dır. Ancak, tüm bu beklentilerin tersine kullanılan ifade her zaman ‘Babam’ olmuştur: “Size şunu söyleyeyim, *Babamın* egemenliğinde *sizinle* birlikte tazesini içeceğim o güne dek, asmanın bu ürününden bir daha içmeyeceğim.” (Matta xxvi, 29) “Ben de *Babamın* vaat ettiğini *size* göndereceğim. Ama siz, gökten gelecek güçle kuşanıncaya dek kentte kalın.” (Luka xxiv, 49) “O zaman Kral, sağındaki kişilere, ‘Sizler, *Babamın* kutsadıkları, gelin!’ diyecek. ‘Dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan egemenliği miras alın!’” (Matta xxv, 34) Bu örnekte ve bunun gibi birçok olayda İsa, Kendi Tanrısal Oğulluğu ile havari ve diğer insanların oğulları olma durumları arasındaki farkı göstermiştir. (Felder, CAC, 268-69)

İsa Baba’sı ile olan ilişkisinden her bahsedişinde, istisnasız olarak “Babam” ifadesini kullanmıştır; İsa, havarilerin Tanrı’nın ‘çocukları olma’ statüsü hakkında konuşurken ise, aynı derecede kesin bir ayrımı ortaya koyup, ‘Babanız’ demiştir: İsa, asla kendisi ile havarilerini veya insanları eşit derecede görüp konuşmanın doğal bir üslûbu olması gereken ‘Bizim Babamız’ ifadesini ağzına almamıştır.

- HILLARIN FELDER

3B. İnsanoğlu

İsa, “İnsanoğlu” unvanını üç farklı şekilde kullanmıştır:

1. Dünya üzerindeki hizmeti hakkında:
 - Matta 8:20
 - Matta 9:6
 - Matta 11:19
 - Matta 16:13
 - Luka 19:10
 - Luka 22:18
2. Yapacaklarını önceden bildirirken:
 - Matta 12:40
 - Matta 17:9, 22
 - Matta 20:18
3. Tekrar dönüşü hakkında öğretiş verirken:
 - Matta 13:41
 - Matta 24:27, 30
 - Matta 25:31
 - Luka 18:8
 - Luka 21:36

Stevenson, “İnsanoğlu” unvanına ayrı bir ilgi ile yaklaşmıştır: “Rab’bimizin Kendisi hakkında kullandığı geleneksel unvan bu olmuştur. Yeni Antlaşma’da kendisini

sorgulayanların O'nun sözlerinden alıntı yapmaları esnasında (Yuhanna 12:34) ve İstefan'ın şehit edilirken 'Bakın' dedi, 'göklerin açıldığını ve İnsanoğlu'nun Tanrı'nın sağında durmakta olduğunu görüyorum' haricinde, kendisinininkinden başka hiçbir ağızdan bu unvan çıkmamıştır (Elçilerin İşleri 7:56). Bu unvan, Yahudilerce bilinen açık bir Mesihlik unvanıdır." (Yuhanna 12:34) (Stevenson, TTG, 120)

Kreyssler ve Scheffrahn, "İsa açıkça Kendisinin, Mesih hakkındaki Eski Antlaşma peygamberliklerini tamamladığına inanmıştır. Kendisinden bahsederken devamlı bir şekilde, Daniel'in görünümünde bahsettiği 'İnsanoğlu' unvanını kullanmıştır (Daniel 7:13, 14)" diye yazmışlardır. (Scheffrahn, JN, 9-10)

Markos 14:61-64'de İsa, Daniel 17:13, 14'ü ve Mezmur 110:1'i kendisine atfetmiş ve insanların gözleri önünde bunların olacağını belirtmiştir. C. G. Montefiore, bu konuda özellikle şu noktaya işaret etmiştir: "Eğer İsa bu cümleleri söylediyse, o zaman İsa'nın Kendisini İnsanoğlundan ve Mesih'ten farklı tuttuğunu söylememiz imkânsızdır. İnsanoğlu Mesih'tir ve ikisi de İsa'nın Kendisidir." (Montefiore, SG, 361)

4B. Abba-Baba

Michael Green, *Runaway World* isimli kitabında şöyle yazmıştır:

İsa Mesih, Tanrı ile arasındaki ilişki hakkında ifadelerde bulunurken, hiç kimsenin daha önce iddia etmediklerini öne sürmüştür. Bunun en belirginini olarak, İsa'nın özellikle dua ederken Aramice bir kelime olan *Abba* kelimesini kullanmasından anlıyoruz. İsrail tarihinde, Kendisinden önce kimse Tanrı'ya bu kelime ile seslenmemiştir... Yahudilerin, Tanrı'ya Baba olarak hitap ettiklerini biliyoruz, fakat onların kullandıkları kelime olan *Abhinu* kelimesi, özellikle Tanrı'ya merhamet ve af için yaklaştıklarında kullandıkları bir kelimeydi. Ancak, İsa'nın Tanrı'ya yaklaşırken kullandığı *Abba* kelimesinde en ufak bir af dileme mevzu değildir. Bu kelime en içten yakınlık için kullanılan bir kelime idi. İşte bu yüzden O'nun, Tanrı ile arasında var olan ilişkisi, diğer insanların Tanrı ile olan ilişkisinden farklıdır. (Green, RW, 99-100)

Davut'un, Baba'ya yakınlığına rağmen, Tanrı'ya Baba olarak değil; "Bir baba çocuklarına nasıl sevecen davranırsa, RAB de kendisinden korkanlara öyle sevecen davranır" (Mezmur 103:13) şeklinde hitap etmiş olması çok ilgi çekici bir detaydır. Bunun tam tersi olarak İsa, özellikle dua ederken sık sık "Baba" kelimesini kullanmıştır. İşte bu yüzden Ferisiler, bu kullanımın ne anlama geldiğini anlamışlar ve O'nu dine küfür ile suçlamışlardır (Yuhanna 5:18). 'Aynı zamanda Tanrı'nın Kendi Babası olduğunu söyleyerek Kendisini Tanrı'ya eşit kılmıştır' ve gerçekten de Tanrı ile eşit olmasaydı bu sözleri dine küfür olurdu." (Stevenson, TTG, 97)

7

TANRISALLIĞIN ÖNEMİ: ÜÇLEME - TANRI, YALANCI YA DA DELİ?

BÖLÜME BAKIŞ

Nasıra'lı İsa Kimdir?
Üç Alternatif
İsa Yalancı mıydı?
İsa Deli miydi?
İsa Rab'dir.

1A. NASIRA'LI İSA KİMDİR?

“Nasıra’lı İsa kimdir?” Tarih boyunca insanlar bu soruya değişik cevaplar vermiştir. Cevapları ne olursa olsun hiç kimse, İsa’nın gerçekten yaşadığını ve hayatının, sonsuza kadar insanlık tarihini radikal bir şekilde değiştirdiği gerçeğini reddedemez. Dünyaca tanınmış tarihçi Jaroslav Pelikan, bu soruya açıklık getirmektedir: “Bireylerin, O’nun hakkında şahsen düşündükleri ya da inandıkları her ne olursa olsun, Nasıra’lı İsa neredeyse yirmi asır boyunca Batı kültürünün tarihindeki dominant figür olmuştur. Eğer mümkün olsaydı, dev bir süper miktatıs ile O’nun isminin en azından izini bile taşıyan tarih parçalarını metal parçacıkları gibi çekseydik, geriye ne kalırdı? İnsanlığın büyük bir çoğunluğu takvimlerini, O’nun doğumu ile başlatmıştır, milyonlar O’nun ismi ile lanet etmekte ve milyonlar O’nun ismi ile dua etmektedir.” (Pelikan, JTTC, 1)

Peki, İsa ne kadar etkili olmuştur? D. James Kennedy ve Jerry Newcombe, *What If Jesus Had Never Been Born?* (Eğer İsa Hiç Doğmasaydı?) isimli kitaplarında, bu sorunun en azından bir kısmını cevaplamaya çalışmaktadırlar. İlk olarak-Mesih’in bedeni-kilise, İsa’nın dünyaya öncelikli mirası olduğunu farz etmişlerdir. Arkasından, tarihte gerçekleşmiş ve kilisenin etkisini gösteren olayları incelemişlerdir. İşte yaptıkları alıntılardan birkaç “göze çarpan” örnek:

- Orta Çağda açılan hastaneler.
- Aynı şekilde Orta Çağda başlayan üniversiteler. Daha da ötesi dünyanın en büyük üniversiteleri Hristiyanlar tarafından, Hristiyan amaçları uğruna başlatılmışlardır.
- Toplumların eğitimi ve okuma yazma öğretimi.
- Özellikle, Amerika örneğinde olduğu gibi temsilci hükümet.
- Politik güçlerin ayrımı.
- Sivil özgürlükler.
- Hem geçmiş hem modern dönemlerde köleliğin yürürlükten kaldırılması.
- Modern bilim.
- Kolombus tarafından Yeni Dünya’nın keşfi.
- Yardım ve hayır kurumları; İyi bir Samiriye ahlâk değeri.
- Yüksek adalet değerleri.
- Sıradan halkın yükselmesi.
- İnsan hayatına duyulan haklı saygı.
- Birçok barbar ve ilkel kültürlerin medenileştirilmesi.
- Dünyadaki birçok lisanın düzenlenmesi ve yazıma uygun hale getirilmesi.
- Sanatın ve müziğin gelişimine büyük katkı. En müthiş sanat eserleri için ilham kaynağı olma.
- İncil sayesinde toplum için yük olmak durumundan, yararlı olmaya dönüşen sayısız değişen hayat.
- Sayısız ruhun sonsuza dek kurtuluşu! (Kennedy, WJJ, 3, 4)

Kilise tarihini incelemiş olan herhangi bir birey, İsa tarafından bina edilen yüce ülküleri suiistimal eden ve O’nun ismine utanç getiren liderlerden ve tarikatlardan kilisenin de payını aldığını bilir. Sık sık Hristiyan dünyasında kabul edilmiş olan bu tarikatlardan biri olmazsa diğerinin İsa Mesih’in sevgisi ile hiçbir şekilde bağdaşmayan politikaları ve uygulamaları yaygınlaştırdığı görülmüştür. Hristiyan bedenden olduğu varsayılan bir üyenin diğerine uyguladığı zulümler, ne yazık ki üzücü örnekler olarak karşımızdadır. Aynı şekilde kilise, sık sık seküler arenadan yapılması gereken değişimler ile ilgili gelen tekliflerin gerisinde kalmıştır. Afrika kökenli Amerikalıların sivil haklarını elde etmesi, bu konudaki örneklerden

bir tanesidir ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, Abraham Lincoln ve Martin Luther King Jr. gibi ırk eşitliğinin ve kölelerin özgürlüğe kavuşmasının dev mücadeleçilerinin motivasyonu, Hristiyanlık inancı olmuştur.

Diğer taraftan, yaşamın en alt seviyesindeki insanları yükseltmek için kendini feda edencesine adımlar atan kişiler, İsa'nın takipçileri olmuşlardır. Nasıra'lı İsa, neredeyse iki milenyumdan beri hayatları değiştirmektedir ve bu süreç içerisinde insanlık tarihinin gelişimini ve sonucunu baştan yazmaktadır.

On dokuzuncu yüzyılın ünlü ateistlerinden Charles Bradlaugh, Hristiyan bir kişiye, Hristiyanlığın iddialarının geçerliliğini tartışmak için meydan okumuştur. Londra'nın gecekondu mahallesindeki fakirler arasında hizmet eden aktif müjdecisi Hugh Price Hughes, bu Hristiyan kişi idi. Hughes, Bradlaugh'a bu tartışmayı bir koşul üzerine yapacağını bildirir.

Hughes'in koşulu şu idi; "Benim size teklifim, inançlarımızın geçerliliğini gösteren sağlam deliller getirmemizdir. Bu deliller, günah ve utanç dolu hayatlarından, öğretişlerimiz sayesinde kurtulmuş olan erkek ve kadınlardır. Ben bu tanıma uyan erkekler ve kadınlardan oluşan 100 kişiyi getireceğim ve size de aynısını yapma konusunda meydan okuyorum."

Hughes, bu sözlerinin arkasından, eğer Bradlaugh 100 kişiyi getiremezse, 50 kişiyi getirebilir, eğer 50 kişi getiremezse, 20 kişi getirebilir demiştir. En sonunda bu rakamı bire kadar küçültmüştür. Bradlaugh'un yapması gereken tek şey ateizm sayesinde hayatı değişen bir kişiyi getirmektir, bunun karşılığında Hughes İsa Mesih sayesinde hayatı değişen yüz kişiyi getirecekti ve tartışma yapmayı kabul edecekti. Bradlaugh meydan okumasını geri aldı!

(Kennedy, WJJ, 3, 4)

İsa'nın hayatı hakkındaki temel gerçekleri göz önüne aldığımız zaman, O'nun yarattığı devasal etki, bir tür mucizedir. On dokuzuncu yüzyılda yaşamış olan bir yazar, bu durumu şöyle tanımlamaktadır:

İsa, pek tanınmamış bir köyde, köylü bir kadının çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Otuz yaşına kadar, marangozluk yaptığı başka bir köyde büyümüştür. Arkasından üç sene boyunca gezgin vaizlik yapmıştır. Hiçbir zaman bir kitap yazmamış, bir ofis sahibi olmamıştır. Hiçbir zaman aile ya da ev sahibi olmamıştır. Bir üniversiteye gitmemiş, büyük bir şehir görmemiştir. Doğduğu yerin 200 milden fazla uzağına gitmemiştir. Yücelik ile beraber anılan işlerden hiçbirini yapmamıştır. Kendisinden başka hiçbir güvencesi olmamıştır.

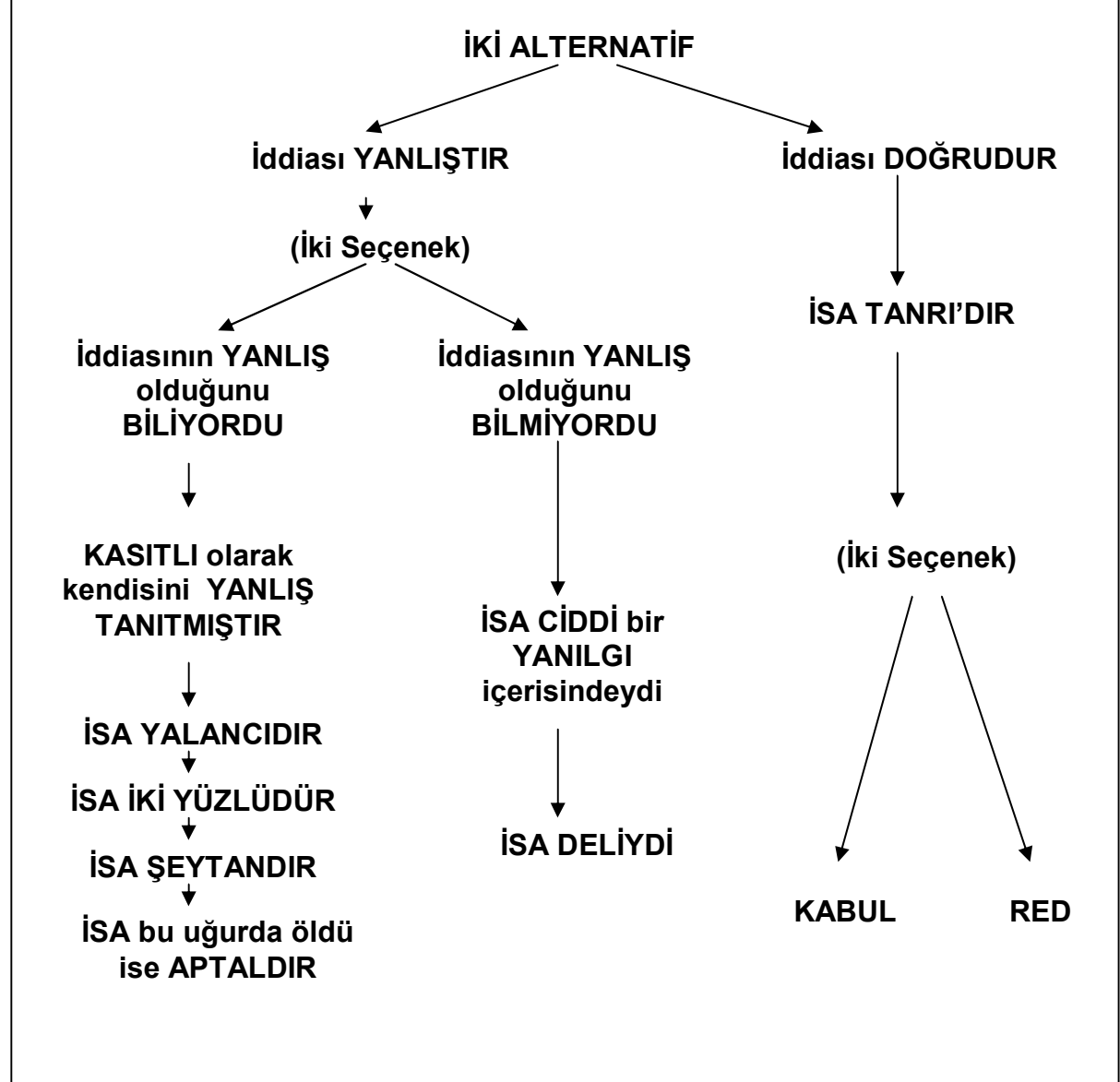
Halkın genel yargısı, kendisi aleyhinde seyir etmeye başladığında, sadece otuz üç yaşında idi. Arkadaşları O'nu terk etmiştir. Bir tanesi, O'nu tanıdığını bile reddetmiştir. Düşmanlarının eline bırakılmış ve aşağılayıcı bir yargılama süreci sonunda iki hırsızın arasında çarpmışa gerilmiştir.

Ölmek üzere iken, canını alan cellatlar, O'nun sahip olduğu tek şey olan, kıyafetleri üzerine kumar oynamışlardır. Öldükten sonra, bir arkadaşının acıması üzerine ödünç olarak verilen bir mezara yatırılmıştır. On dokuz asır gelip geçmiştir ve bugün kendisi insanlığın merkez figürü haline gelmiştir.

İşte bu münzevi hayatın insanlık üzerinde yarattığı etkiyi, ne ilerleyen orduların, ne denizlere açılmış donanmaların, ne kurulmuş parlamentoların, ne de hüküm sürmüş kralların tümü yaratabilmiştir. (Kennedy, WIJ, 7, 8)

Peki, İsa'nın Kendisi hakkındaki inancı neydi? Diğer kişiler O'nu nasıl gördüler? Bu yalnız adam kimdi? Nasıra'lı İsa kimdi?

İSA TANRI OLDUĞUNU İDDİA ETMEKTEDİR

İsa'ya göre, başkalarının kendisi hakkında inandıklarının çok temel bir önemi vardır. Bu ne nötr olunabilinecek ne de kanıtlara dürüst olmayan bir değer biçilecek bir konuydu. Eski bir agnostik ve Cambridge Üniversitesinde İngiliz edebiyatı profesörü olan C. S. Lewis, bu gerçeği *Mere Christianity* (Sadece Hristiyanlık) adlı eserinde yakalamıştır. İsa'nın kimliği hakkındaki kanıtları inceleyen Lewis, şunları yazmıştır:

O'nun hakkında insanların sık sık söylediği, gerçekten aptalca olan bir şeyi engellemeye çalışmak için buradayım: "İsa'yı yüce bir ahlâk öğretmeni olarak kabul etmeye hazırım

ancak, O'nun Tanrı olma iddiasını kabul edemem.” İşte söyleyemeyeceğimiz bir şey. Sadece insan olan bir kişi, eğer İsa'nın söylediği şeyleri söylerse, O'nun ahlâk öğretmeni olduğunu söylememiz mümkün değildir. Bu kişinin ya -kendisinin rafadan yumurta olduğunu iddia eden bir adamla aynı seviyedeki- bir deli ya da Cehennemden gelen bir Şeytan olması gerekir. Bu durumda bir tercih yapmanız gerekmektedir. Ya bu adam Tanrı'nın Oğludur ya deli ya da daha da kötü bir şeydir. O'nu deli olduğu için kilit altına alabiliriz, O'nu şeytan olduğu için suratına tükürüp öldürebiliriz ya da O'nu Rab ve Tanrı olarak çağırıp ayaklarına kapanabiliriz. Ancak, O'nun yüce bir beşeri öğretmen olduğu gibi saçma ve tevazu gösteren bir yaklaşımda bulunamayız. Bize bu tercih hakkını vermemiştir. Bu tip bir niyeti asla olmamıştır. (Lewis, MC'52, 40, 41)

F. J. A. Hort, bizler İsa hakkında ne düşünersek düşünelim, O'nu, Kendisi hakkında iddia ettiği kimlikten ayıramayacağımıza işaret etmektedir: “O'nun sözleri Kendisini tamamen tanımlamakta ve tamamlamaktadır, eğer bu sözleri dini bir nasihatçı ya da peygamber olarak söylediğini farz edersek, gerçeğin bu soyut ifadelerinin hiçbir anlamı olmadığını görürüz. Kendisi hakkında yaptığı iddiayı, ifadelerinden çıkarttığımız durumda, bu ifadelerin havada kalacağını görürüz.” (Hort, WTL, 207)

Yale Üniversitesinde, büyük bir Hristiyanlık geç dönem tarihçisi olan Kenneth Scott Latourette, şu ifadesi ile neredeyse Hort'un yorumunu tekrarlamıştır:

“İsa'yı olağanüstü yapan O'nun öğretişleri değildir, ki bu öğretişler bile O'nu belirgin yapmak için yeterlidir. O'nu olağanüstü kılan, bu öğretişleri ile Kendisinin kombinasyonudur. Bu ikisi birbirinden ayrılamaz.” (Latourette, AHC, 44) Daha sonra, bu ifadesine biraz daha ekleme yapmayı uygun görmüştür: “Herhangi bir açık görüşlü okuyucu, İncil'deki kayıtlara bakarak, İsa'nın Kendisini tanıtımı ile mesajını birbirinden ayrılamaz olarak gördüğünü kabul eder. O müthiş bir öğretmendi, ancak daha da ötesi vardı. O'nun Tanrı'nın Krallığı, insanlığın idaresi ve Tanrı'nın Kendisi hakkındaki öğretişleri çok önemlidir, ancak O'ndan bu öğretişleri mahvetmeden ayırmak imkânsızdır.” (Latourette, AHC, 48)

2A. ÜÇ ALTERNATİF

Bazı insanlar İsa'nın Tanrı olduğuna inanmaktadırlar, çünkü Kutsal Kitap'ın Tanrı tarafından esinlendiğine inanmaktadırlar ve bu Kitap, İsa'nın Tanrı olduğunu öğretiyor ise o zaman İsa Tanrı olmalıdır derler. Şimdi ben, her ne kadar Kutsal Kitap'ın tamamen Tanrı'nın vahiy edilmiş sözü olduğuna inansam da, İsa'nın Tanrı olduğuna inanması için birisinin bu inanca sahip olması gerektiğini düşünmüyorum. İşte sebebi:

Şu ana kadar Yeni Antlaşma kitaplarının tarihsel olarak aslına uygun ve güvenilir olduğunu, hatta o kadar çok güvenilir olduğunu ki, İsa'nın sadece bir efsane olduğunun söylenemeyeceğini gördük. İncil metni, bizlere O'nun yaptığı işleri, O'nun gittiği yerleri ve O'nun söylediği sözleri aslına uygun bir şekilde iletmektedir. Ve de İsa'nın kesinlikle Tanrı olduğunu iddia ettiğini (aşağıya ve 6. bölüme bakınız) iletmektedir. Böylece herkesi şu sorunun cevabını vermeye mecbur bırakmıştır: O'nun tanrısal olma iddiası doğru mudur ya da yanlış mıdır? İşte bu soru çok ciddi bir şekilde üzerinde düşünülmeyi hak eden bir sorudur.

Birinci yüzyılda insanlar, İsa'nın kimliği hakkında değişik cevaplar vermekte iken, İsa, havarilerine şu soruyu yöneltmiştir, “Ya siz” dedi, ‘ben kimim dersiniz?’” Simun Petrus, ‘Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin’ cevabını vermiştir. (Matta 16:15, 16) Herkes Petrus'un cevabına katılmayabilir, ancak kimse İsa'nın sorusunu göz ardı edemez.

İsa'nın, Tanrı olma iddiası ya doğru olmalıdır ya da yanlış. Eğer İsa'nın iddiaları doğru ise, O Rab'dir ve bizlere de, ya O'nun Rab'liğini kabul etmek ya da reddetmek düşer. Bu konuda hiçbir "mazeretimiz" yoktur.

Eğer İsa'nın Tanrı olma iddiaları yanlış ise, bu durumda iki alternatif mevcuttur: Ya Kendisi bu iddialarının sahte olduğunu biliyordu ya da bu iddialarının sahte olduğunu bilmiyordu. Bu iki alternatifi de ayrı ayrı ele alacağız ve arkasından elimizdeki kanıtlara bakacağız.

1B. İsa Yalancı mıydı?

Eğer İsa, iddialarını yaptığı zaman, Tanrı olmadığını biliyor ise, o zaman bile bile yalan söylüyordu. Eğer kendisi yalancı ise, aynı zamanda iki yüzlü bir kişidir, çünkü insanlara bedeli ne olursa olsun dürüst olmayı vaaz ederken, Kendisi kocaman bir yalanı yaşamakta ve öğretmekteydi.

Daha da ötesi, Kendisi bir şeytandı çünkü, insanlara kasten sonsuz hayatları için Kendisine güvenmelerini söylemişti. Eğer bu iddialarını yerine getiremezse ve onların sahte olduğunu biliyorsa, Kendisi bahsi bile edilmemiş kadar şeytani bir varlıktır.

Sonuncu olarak ise, O'nun tam bir aptal olma olasılığı vardır, çünkü O'nun Tanrı olma iddiası, O'nu çarmıh cezasına çarptırmıştır.

- Markos 14:61-64: "Ne var ki, İsa susmaya devam etti, hiç cevap vermedi. Başkâhin O'na yeniden, 'Yüce Olan'ın Oğlu Mesih sen misin?' diye sordu.

İsa, 'Ben'im' dedi. 'Ve sizler, İNSANOĞLU'NUN KUDRETLİ OLAN'IN SAĞINDA OTURDUĞUNU VE GÖĞÜN BULUTLARIYLA GELDİĞİNİ GÖRECEKSİNİZ.'

Başkâhin giysilerini yırtarak, 'Artık tanıklara ne ihtiyacımız var?' dedi. 'Küfürü işittiniz. Buna ne diyorsunuz?'

Hepsi de İsa'nın ölüm cezasını hak ettiğine karar verdiler."

- Yuhanna 19:7: "Yahudiler şu karşılığı verdiler: 'Bizim bir yasamız var, o yasaya göre O'nun ölmesi gerekir. Çünkü kendisinin Tanrı Oğlu olduğunu ileri sürüyor.'"

Eğer İsa bir yalancı, bir düzenbaz ise daha da ötesi şeytan ya da aptal ise, bizlere şu ana kadar kimsenin bırakmadığı, en etkileyici ahlâk öğretilerini ve kudretli bir ahlâk adamı örneğini nasıl bıraktığı gerçeğini kim açıklayabilir? Bir aldatıcı -eşi görülmemiş bir sahtekâr- bu kadar çıkarlarını gözetmeyen ahlâk değerleri öğretip, İsa gibi ahlâksal açıdan tam bir örnek olacak bir hayat yaşayabilir miydi? İşte kuşkuyu yaratan asıl kanı budur.

Filozof, şüpheli ve Hristiyanlığın baş düşmanlarından bir tanesi olan John Stuart Mill, İsa'nın, ilgimizi ve teşviğimizi arttırmayı hakkeden, birinci sınıf üstün bir ahlâkçı olduğunu kabul etmiştir. Bu konudaki Mill'in ifadesi şudur:

İsa'nın hayatında ve söylediklerinde, özgün bir orijinallik ile bizlerin gurur duyduğu, insanlığın önde gelen yüksek dehalarının sahip olduğu derin bir kavrayışın birleşmesinin sonucunu görmekteyiz. Bu önceden seçilmiş deha, olası en büyük ahlâk reformcusunun vasıfları ile donanmıştır ve bu inanç uğruna şehit olmuştur. Dünya üzerinde yaşayan hiçbir kişi, bu din ile ilgili olarak bu kişiyi (İsa), ideal bir temsilci ve insanlık için bir yol gösterici olarak kendilerine örnek aldıkları için yanlış bir seçim yaptığını düşünmez; hatta Hristiyan olmayan bir kişi için bile soyut vasıf kurallarının daha başarılı bir somut ifadesinin, Mesih'in onaylayacağı bir hayatı yaşamaya çalışan bir insanın hayatından daha güzel bir örneği olamaz. (Grounds, RFOH, 34)

Tarih boyunca İsa Mesih, hayatlarını O'nunkine benzer bir düzene sokmaya çalışan milyonların yüreklerini ve zihinlerini kazanmıştır. Büyük Britanya'nın en önemli tarihçilerinden bir tanesi, organize Hristiyanlığın ısrarcı muhalifi William Lecky, *History of European Morals from Augustus to Charlemagne* isimli eserinde bu konuya işaret etmiştir:

On sekiz yüzyıldır insanların kalplerine derinden bir sevgi ile tüm değişimler konusunda ilham veren; tüm çağlara, uluslara, mizaçlara ve durumlara göre işleme kapasitesine sahip olan; sadece vasıflılığın en yüce modeli değil, aynı zamanda uygulanması için en güçlü güdüde olan ideal karakteri dünyaya sunmak, Hristiyanlığa nasip olmuştur... İsa'nın basitçe yaşamına baktığımız zaman, hizmetindeki aktif hayatının üç sene sürdüğünü, ancak bu kısa zaman diliminin, insanlığı tekrar biçimlendirmek ve daha barışçıl kılmak için bütün filozofların öğretişlerinden ve bütün ahlâkçıların hararetli öğütlerinden daha fazla işe yaradığını görmekteyiz. (Lecky, HEMFAC, 8; Grounds, RFOH, 34)

İsa'yı uydurmak için İsa'dan çok daha fazlasına ihtiyaç vardır.

– TARİHÇİ PHİLLİP SCHAFF

Kilise tarihçisi Philip Schaff, İsa'nın tanrısallığı ile ilgili kanıtları gözden geçirdiği zaman, özellikle İsa'nın öğretişlerine ve insanları nasıl bir hayat yaşamaya yönlendirdiğine bakmıştır. Sonuç olarak, bu kanıtların sunduğu mantıklı iddialarından kaçarak yapılan açıklamaların anlamsızlığı karşısında sarsılmıştır. Schaff, bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Eğer bu tanıklık doğru değilse, ya dine küfürdür ya da tam bir deliliktir. Doğru olmama olasılığı, İsa'nın bütün işleri ve sözlerinde ispatlanmış olan ve evrensel normlara uyan ahlâksal temizliği ve dürüstlüğü karşısında şansını yitirmektedir. Bu kadar ciddi bir konuda tüm ifadeleri ile hem bilgili hem tutarlı hem de çok açık olup, kendi kendini kandırma düşüncesi ise tartışma konusu bile olamaz. Peki, nasıl olur da insanları aldatan ya da deli olan bir kişi, her türlü sorunların karşısında ve baskının altında iken bile, bulutların üzerindeki güneş gibi parlamaya devam edip asla zihinsel dengesini kaybetmez ve en hileli sorulara en bilge cevapları verebilir. Çarmıhtaki ölümü, üçüncü gündeki dirilişi, Kutsal Ruh'un gelişi, Kilisesinin kuruluşu, Yeruşalem'in yıkılışı gibi kelimesi kelimesine gerçekleşen öngörülerini sakın ve bilinçli olarak bildirir? Bu kadar orijinal, bu kadar eksiksiz, bu kadar her açıdan istikrarlı, bu kadar mükemmel, bu kadar insan ve aynı zamanda da bütün insanlığın yüceliğinden de yukarıda olan bir karakter, ne sahte ne de kurgu olabilir. Bir şairin dediği gibi, bu kişi kahramanlardan da ötedir. İsa'yı uydurmak için, İsa'dan çok daha fazlasına ihtiyaç vardır. (Schaff, HCC, 109)

The Person of Christ isimli eserinde Schaff, İsa'nın bir aldatıcı olduğu teorisini tekrar ele alır ve bu teoriye ikna edici bir saldırı ile hücum eder:

Sahtekârlık tezi, hem ahlâki hem de akli açıdan o kadar iğrençtir ki, bunun ifadesi kendi yargısını içermektedir . . . Terbiyesi ve öz saygısı olan hiçbir aydın, artık bu tezi dile getirme cüretini göstermez. Nasıl bir mantık, nasıl bir sağduyu ve yaşam anlayışı, tarihteki en saf ve

soylu karakteri yaratmış ve başından sonuna kadar istikrarla bu özelliklere sadık kalmış, doğruluğu ve gerçekliği her şekilde yansıtmış olan İsa'nın sahtekâr -yalancı, bencil, ahlâksız-olduğunu söyleyebilir? Böyle bir insan nasıl olur da, kendi insanlarının ve çağının en sert önyargıları karşısında eşsiz iyiliği, ahlâki yüceliği ve kutsallığı içeren bir plânı tasarlamış, başarılı bir şekilde uygulamış ve bunun için kendi hayatını kurban etmiş olabilir? (Schaff, TPOC, 94, 95)

Cevap tabii ki, İsa'nın sahtekâr olamayacağıdır! İsa gibi yaşamış olan, İsa gibi öğretmiş olan ve İsa gibi ölmüş olan herhangi bir kişi yalancı olamaz.

Bu da geçerli bir teori olmadığına göre, sıradaki diğer alternatife bakalım.

2B. İsa Deli miydi?

Eğer İsa'nın yalancı olması olasılık dışıysa, İsa'nın Tanrı olduğunu düşünmesi ancak hatalı bir olasılık mıdır? Ne de olsa bir konuda ciddi bir kanıya sahip olmak ancak hatalı olmak mümkündür.

Ancak, hatırlamamız gereken bir konu vardır, özellikle tek tanrılı inancın tartışmasız bir şekilde kabul edildiği bir kültürde, bir kişinin Tanrı olduğunu düşünmesi ve insanlara sonsuz kaderlerinin kendisine inanmalarına bağlı olduğunu söylemesi için sadece hayalperest olması yetmez, tam bir deli olması gereklidir. Peki İsa Mesih, bu tip bir insan mıydı?

Hristiyan filozof Peter Kreeft, ilk önce bu olasılığı sunmakta, arkasından da neden bu tezi reddetmemiz gerektiğini bizlere göstermektedir:

Zihinsel sağlığınızın bir ölçüsü de, ne olduğunuzu sandığınız ile ne olduğunuz arasındaki uçurumun derinliğidir. Eğer ben, Amerika'daki en büyük filozof olduğumu düşünürsem, sadece kendini beğenmiş küstah biri olurum, eğer kendimi Napolyon olarak görüyorsam, büyük bir olasılıkla sınırı aşmak üzereyimdir; eğer kendimi bir kelebek olarak görüyorsam, akıl sağlığım çoktan güneşli sahilden uzaklara açılmış durumdadır.

Ancak, kendimi Tanrı olarak görüyorsam, bu çılgınlık uçurumunun dibi yoktur, çünkü ölümlü olan ben ile ölümsüz olan Tanrı'nın arasındaki uçurum, insan ve kelebek gibi iki ölümlü arasındaki uçurumdan çok daha derindir.

Peki, o zaman neden İsa bir yalancı ya da deli değildir?... hemen hemen İncil'i okuyan hiç kimse, dürüst ve ciddi olarak bu iki olasılığı aklına getiremez. İncil'deki İsa'nın becerileri, zekâsı, beşeri bilgeliği; en ön yargılı ve katı okuyucuyu bile karşı konulamaz çekim gücü ile karşı karşıya bırakır... İsa ile yalancıları karşılaştırm... ya da Nietzsche gibi delirmiş ölümlülerle. Yalancıların ve delilerin sahip olmadığı ve en çok göze çarpan üç vasfa İsa yeterince ve kesinlikle sahiptir: (1) Pratik zekâsı ve insanların kalplerini okuma yeteneği; (2) Derin ve gönülleri fethedici sevgisi, ateşli merhameti, insanları kendisine çekme ve onları affedilmiş ve huzur içinde hissettirme yeteneği, “yazıcılarda olmayan” otoritesi; (3) Hayranlık uyandırma yeteneği, ne yapacağının önceden kestirebilinememesi, yaratıcılığı. Yalancılar ve deliler hem sıkıcıdırlar hem de ne yapacaklarını her zaman tahmin edebilirsiniz! İncil'i ve insan ırkının özelliklerini bilen hiç kimse, İsa'nın yalancı, deli ya da kötü niyetli bir kişi olduğu fikrini öne süremez. (Kreeft, FOTF, FOTF, 60, 61)

Napolyon Bonapart'ın bu konuda sarf ettiği şu sözler tarih kitaplarına geçmiştir:

Ben insanları tanıyorum ve size diyorum ki; İsa Mesih, bir insan değildir. Yüzeysel zihinler, İsa Mesih ile imparatorlukların kurucuları ve diğer dinlerin tanrıları arasında bir benzerlik görmektedirler. Böyle bir benzerlik mevcut değildir. Hristiyanlık ve diğer bütün dinlerin arasında sonsuz bir fark mevcuttur... Mesih'teki her şey, bende hayranlık uyandırmaktadır. O'nun ruhu beni korkutur ve O'nun istekleri beni allak bullak eder. O'nun ve dünyadaki her

şey arasında kıyaslama yapmak için mevcut hiçbir kelime yoktur. O, eşi olmayan bir varlıktır. O'nun ülküleri ve fikirleri, beyan ettiği gerçekler, O'nun ikna gücü, hiçbir beşeri organizasyon ya da varlıkların doğası ile açıklanabilir değildir... yaklaştıkça, daha dikkatlice inceledikçe her şeyin beni aştığını görüyorum. Her şey yüce gözükmemekte ve bu yücelik beni ezip geçiyor. O'nun sunduğu din, insanlardan gelemeyecek bir bilgeliğin esininin ürünüdür... O'nun hayatının benzerini ya da örneğini arayan kişi, bunu hiçbir yerde bulamayacaktır, çünkü bunu sadece O'nda bulabilir... umutsuz bir şekilde, tarihin sayfalarında İsa Mesih'in benzerini ya da İncil'e yaklaşabilecek bir şey aradım. Ne tarih, ne insanlık, ne asırlar, ne doğa bana bunları kıyaslayabileceğim ya da bunları açıklamama yardımcı olacak bir şey sunabildi. İsa Mesih ve İncil konusundaki her şey olağan dışıdır. (Grounds, ROH, 37)

On dokuzuncu yüzyılda yaşamış bir üniteryen ve hümanist olan William Channing, İsa'nın kimliğiyle ilgili olarak delilik teorisini, kesinlikle ikna edici olmadığı için reddetmiştir:

İsa'ya yapılacak ithamlar içerisinde, ölçsüzlük ve kendisini kandıracak seviyede bir zihinsel dengesizlik, en son sırada gelmelidir. O'nun hayatını anlatan tarihin neresinde bu iddiaların delillerini görebiliriz ki? Bunu, O'nun prensiplerini sunarken gördüğümüz dingin otoriteden mi çıkartıyoruz? O'nun dininin ılımlı, uygulanabilir ve iyilik ruhunun; yalın ve herkesin anlayabileceği bir dil ile iletilmiş olmasından ve inancının yüce gerçekleri ile O'nun ulu kudretinin gözler önüne sergilenmesinden mi? Ya da genel düşünceye göre, insan doğası konusundaki bilgeliğinden mi, ki bu gücünü işlerini gerçekleştirdiği değişik sınıflardan insanlar hakkındaki takdirlerinin ve davranışlarının mükemmelliğinden mi keşfedelim? Bu coşkunun açıklamasını, gelecek çağlarda kudreti ile yöneteceğini iddia etmesinden ve insanların zihinlerini her zaman cennete odaklarken, hiçbir zaman kendisinin ya da havarilerinin hayal gücünden esinlenmeyip, görülmemiş olan bu dönem için anlaşılır resimler ya da ayrıntılı tarifler vermemiş olduğu gerçeğinden mi çıkartıyoruz? Gerçek ortadadır; İsa'nınki kadar olağanüstü bir karakteri seçkin yapan unsur, sakinliğinden ve kendine olan hâkimiyetinden başka bir şey değildir. Bu özelliği, O'nun diğer üstünlüklerini kaplamıştır. O'nun dindarlığı huzur doluydu! Eğer yapabilirseniz, O'nun dini duygularını ifade ederken kullandığı bir tane öfkeli, hırs dolu bir ifadeyi bulup bana gösterin. Rab'bin Duası, ateşli bir coşku fırtınası ile mi yapılmıştır?

O'nun iyilik doluluğu, eşsiz bir dürüstlüğe ve derinliğe sahip olmasının yanı sıra, yatıştırıcı ve huzur doluydu. O, başkalarına olan şefkatini gösterirken hiçbir zaman kendini kaybetmemiştir; insanlara olan sevgisini gösterirken, asla aceleci ve düşüncesiz girişimlerde bulunmamıştır; ancak Tanrı'nın ilâhi takdirinin işaretini taşıdığını gösteren bir şekilde sakinliğiyle ve sabrı ile her zaman başarılı olmuştur. (Schaff, TPOC, 98, 99)

Tanınmış bir tarihçi olan Philip Schaff, şöyle yazmıştır: “Gökyüzü kadar açık, dağ havası kadar canlandırıcı, bir kılıç kadar keskin ve biçici, başından sonuna kadar sağlıklı ve canlı, her zaman hazır ve her zaman kendine hâkim olan bir zihin kendi varlığı ve misyonu hakkında en radikal ve en ciddi boyutlarda bir saplantıya eğilimli olması mı? Mantık dışı bir hayal gücü!” (Schaff, TPOC, 97, 98)

Gerçek şudur; İsa'nın sadece aklı başında değildi, ancak O'nun, zihinlerimizin ve gönüllerimizin huzuru için sunduğu öneri, bizlere en öz ve eksiksiz çözümü sağlamaktadır. Benim de çok hoşuma giden, Psikiyatrist J. T. Fisher'in bu konuya olan bakışı şöyledir:

Eğer zihinsel hijyen konusunda en vasıflı psikologlar ve psikiyatristler tarafından yazılmış olan bütün otoriter yazıların hepsini toplasanız, hepsini birbirine ekleyip, fazlalık laf

kalabalıklarını çıkartıp, bu metni rafine bir hale getirirseniz, yani maydanozu ayıklayıp sadece katıksız eti ele alırsanız ve eğer bu saf bilimsel bilginin katıksız parçalarını alıp, öz bir şekilde hayatta olan en başarılı şairlere ifade ettirseniz, Dağdaki Vaazın beceriksizce yapılmış ve eksik bir özetini elde ederdiniz. Bu yazı, bu mukayese sonucunda karşılaştırılmaya yeterli bulunmayacaktır. İki bin yıldan beri Hristiyan dünyası, insan ırkının huzursuzluğunun ve meyvesiz çabalarının çözümünü ellerinde tutmaktadır. İşte, ellerimizde... iyimser, akıl sağlığı yerinde, hoşnut ve başarılı bir insan hayatı için kaynağından gelen plân. (Fisher, AFBM, 273)

Hiçbir deli, bu tip bir zekâ ürünü ve etkili bir psikolojik kavrayışın kaynağı olamaz. C. S. Lewis, bu konuda haklıdır. Hristiyan bir kişi şu açıklamadan başka hiçbir açıklamayı kabul edemez: “İsa’nın yaşamına, söylediklerine ve etkisine, Hristiyan açıklamasından başka bir açıklama getirebilmenin büyük bir tarihsel zorluğu vardır. Tanrı olarak kabul edilmesi dışında; O’nun derinliği ve akıl sağlığı ve (benim eklememe müsaade ederseniz) ahlâk öğretişinin kurnazlığı ve O’nun ilâhiyat öğretişlerinin altında yatan sur gibi sağlam özgüveni arasındaki çelişkilere, hiçbir zaman tatmin edici bir açıklama getirilememiştir. Bundan dolayı, Hristiyan olmayan hipotezler, şaşkınlığın rahatsız edici doğurganlığı ile birbirinin yerini almaktadırlar.” (Lewis, MAPS, 113)

İşte, ellerimizde... iyimser, akıl sağlığı yerinde, hoşnut ve başarılı bir insan hayatı için kaynağından gelen plân

– J. T. FISCHER, PSKIYATRİST

3B. İsa Rab’dır!

Eğer Nasıra’lı İsa yalancı ya da deli değilse, o zaman kendisi Tanrı olmalıdır.

- “Ben de sana şunu söyleyeyim, sen Petrus’sun ve ben topluluğumu bu kayanın üzerine kuracağım. Ölüler diyarının kapıları ona karşı direnemeyecek.” (Matta 16:18)
- “Marta, ‘Evet, Rab’ dedi. ‘Senin, dünyaya gelecek olan Tanrı’nın Oğlu Mesih olduğuna iman ettim.’” (Yuhanna 11:27)
- Ölümünden dirilmiş olan İsa’yı gören “Tomas O’na, ‘Rabbim ve Tanrım!’ diye cevap verdi.” (Yuhanna 20:28).
- Markos kendi adını taşıyan kitabın girişini şu cümle ile yapmıştır: “Tanrı’nın Oğlu İsa Mesih’le ilgili müjdenin başlangıcı.” (Markos 1:1)
- “Oğul, Tanrı’nın yüceliğinin parıltısı ve O’nun varlığının öz görünümüdür. Kudretli sözüyle her şeyi devam ettirir. Günahlardan arınmayı sağladıktan sonra, yücelerde ulu Tanrı’nın sağında oturdu.” (İbraniler 1:3)

Tarih sahnesinden birçok tanrı ve kurtarıcı olduğunu iddia edenler gelmiş geçmiştir, ancak İsa hâlâ o sahnede dimdik durmaktadır. Modern tarihçi Arnold J. Tonybee, *Study of History* isimli muhteşem eserinin altıncı cildinde, tam seksen sayfa boyunca, tek tek “toplumların kurtarıcıları” diye adlandırılan, toplumsal felâketleri engellemeye çalışan,

kültürel dağılmayı engellemek için geçmişi yücelten, geleceği işaret eden, savaş ilân eden, barış için müzakere eden, bilgeliği iddia eden, ilâhiyatları sunan kişileri ele almıştır. Tonybee en sonunda, İsa Mesih'in hiçbir şekilde mukayese kabul etmeyeceğini beyan etmiştir:

Bu maceraya ilk adımımızı attığımız andan itibaren, kendimizi kudretli bir grubun ortasında buluruz; ancak aşama aşama ilerledikçe bu gruptakilerin bölük bölük dökülmeye başladıklarını görürüz. Şövalyeler, arkasından kadimler, sonra fütüristler, sonra filozoflar ve diğerleri döküldükçe, bu macerada daha fazla insan yarışmacı kalmadığını fark ederiz. En son aşamaya gelindiği zaman, insan ve tanrı, her türden sözde kurtarıcılardan oluşan bu gruptan azala azala, sadece tanrıların ayakta kaldığını görürüz. Artık maceranın zorlukları, son kalan katılımcıların insanüstü güçlerini zorlamaktadır, ama en son sınav olan ölümü yenmek söz konusu olunca, sözde-kurtarıcı-tanrıların dondurucu nehre dalarak, unvanlarını ortaya koyma cesaretini gösteremediklerini anladıktan sonra, şimdi dimdik durup uzaktaki kıyılara gözlerimizi dikersek, bu sel sularından tek bir figürün yükseldiğini ve bütün ufku bir anda kapladığını görürüz. İşte Kurtarıcımız oradadır; “ve RAB'in hoşnutluğu O'nun aracılığıyla gerçekleşecek.” (Toynbee, SOH, 278)

İsa Mesih'in kim olduğu konusundaki kararınız, faydasız bir entelektüel çalışma olmamalıdır. O'nu yüce bir ahlâk öğretmeni olarak kabul edip, kitabını rafa kaldıramazsınız. Bu mantık dışı bir olasılıktır. Kendisi ya yalancı, ya deli, ya da Rab'dir. Bir karar vermek durumundasınız. “Ancak,” Havarî Yuhanna şöyle yazmıştır, “İsa, öğrencilerinin önünde, bu kitapta yazılı olmayan başka birçok mucizeler yaptı. Ne var ki yazılanlar, İsa'nın, Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna iman edersiniz ve iman ederek O'nun adıyla yaşama kavuşasınız diye yazılmıştır.” (Yuhanna 20:31)

Kanıtlar, açıkçası İsa'nın Rab olduğundan yanadır. Buna rağmen, bazı insanlar bu açık kanıtları, içerdiği tinsel içeriğinden dolayı reddetmektedir. İsa'nın yalancı, deli ya da Rab ve Tanrı olduğu konusunda yapılan bir çalışmada, ahlâki bir dürüstlüğün var olması mecburidir.

[1] Birinci yüzyılda yalancılar nasıl bir muamele görmekteydiler? O dönemde, yalancıların ve delilerin gördüğü muameleyi öğrenmek için İncil'deki Beelzebub hakkındaki yazılara bakabilirsiniz.

[2] Bu konuda hakkında, elimizdeki kanıtlar nedir? Keener'a bakınız, *The IVP Bible Background Commentary: New Testament*, (Intervarsity, 1993) ve Ferguson, Everett'in *Backgrounds of Christianity*.

8

TANRISALLIĞA DESTEK: ESKİ ANTLAŞMA PEYGAMBERLİK SÖZLERİNİN İSA MESİH'TE TAMAMLANMASI

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

Mesih Hakkındaki Peygamberliklerin Amacı

Mesih Hakkındaki Peygamberliklere Başvuru

Kehânet Peygamberliğinin Önemi

Kehânet Peygamberliğinin Enginliği

İtiraz

Cevap

İsa'nın Tamamlanmış Peygamberlikler İle Mesihliğinin Gerçekliğinin Ortaya Konması

O'nun Doğumu Hakkındaki Peygamberlikler

O'nun Doğası Hakkındaki Peygamberlikler

Hizmeti İle İlgili Peygamberlikler

O'nun Gömülüşünden Sonra Olacak Olaylar Hakkındaki Peygamberlikler

Bir Günde Tamamlanan Peygamberlikler

İsa'nın Mesihliğinin Tamamlanmış Peygamberlikler Aracılığı İle Doğrulanması

İtiraz: İsa'da Tamamlanan Peygamberliklerin Hepsi Kasıtlı Bir Şekilde Kendisi Tarafından Hazırlanmıştır

İtiraz: İsa'da Tamamlanan Peygamberliklerin Hepsi Tesadüfidir-Rastlantısaldır

İtiraz: Medyumlar, Aynen Kutsal Kitap'takine Benzer Kehânetlerde Bulunmuşlardır

Mesih'in Gelişiminin Tarihi

Kelime Kelime İsa Mesih'te Tamamlanan Eski Antlaşma Peygamberliklerinin Özeti

Birinci Gelişi

Ulağı

Doğumu Ve İlk Yılları

Görevi

Arzusu

Dirilişi

Göğe Yükselmesi

İkinci Gelişi

Yeni Antlaşma'nın başından sonuna kadar havariler, Nasıralı İsa'nın Mesihliğinin ispatlanması için O'nun hayatı ile ilgili iki alana odaklanmışlardır. Bunlardan birincisi diriliş, diğeri ise, Mesih hakkında tamamlanmış peygamberliklerdir. Eski Antlaşma'da bin yıl içerisinde gelecek olan Mesih ile ilgili olarak yapılmış neredeyse üç yüz referans mevcuttur. Hepsisi de İsa'da tamamlanmıştır ve tamamlanmış peygamberlikler, O'nun Mesih olarak çağırılması için yeterli güvenceyi oluşturmaktadır.

1A. GİRİŞ

1B. Mesih Hakkındaki Peygamberliklerin Amacı

1C. Tanrı, Tek Gerçek Tanrıdır

O'nun bilgeliği sınırsızdır ve O'nun sözü her zaman gerçekleşir.

“Tanrı insan değil ki,
Yalan söylesin;
İnsan soyundan değil ki,
Düşüncesini değıştirsin.
O söyler de yapmaz mı?
Söz verir de yerine getirmez mi?” (Çölde Sayım. 23:19)

2C. Her Şey, Tanrı'nın İlâhi Takdirine Bağlıdır

“Çok önceden beri olup bitenleri anımsayın.
Çünkü Tanrı benim, başkası yok.
Tanrı benim, benzerim yok.
Sonu ta başlangıçtan,
Henüz olmamış olayları çok önceden bildiren,
'Tasarım gerçekleşecek,
İstedğim her şeyi yapacağım' diyen benim.” (Yeşaya 46:9, 10)

3C. Mesih, Önceden Bildirdikleri Sayesinde Kesinlikle Tanınacaktır

“Olup bitenleri çok önceden bildirdim,
Ağzımı açıp duyurdum.
Ansızın yaptım ve gerçekleştiler.
İnatçı olduğunuzu,
Tunç alınlı, demir boyunlu olduğunuzu bildiğim için
Bunları size çok önceden bildirdim,
Olmadan önce duyurdum.
Yoksa, 'Bunları yapan putlarımızdır,
Olmalarını buyuran
Oyma ve dökme putlarımızdır' derdiniz.” (Yeşaya 48:3, 5)

“Tanrı, öz Oğlu Rabbimiz İsa Mesih'le ilgili olan bu müjdeyi peygamberleri aracılığıyla Kutsal Yazılar'da önceden vaat etti. Bedence Davut'un soyundan doğan

Rabbimiz İsa Mesih'in, kendi kutsal ruhu sayesinde ölümden dirilişle Tanrı'nın Oğlu olduğu kudretle ilân edildi.” (Rom. 1:2-4)

2B. Mesih Hakkındaki Peygamberliklere Başvuru

1C. İsa

“Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim.” (Matta 5:17)

“Sonra Musa'nın ve tüm peygamberlerin yazılarından başlayarak, Kutsal Yazılar'ın hepsinde kendisiyle ilgili olanları onlara açıkladı.” (Luka 24:27)

“Sonra onlara, ‘Ben daha sizlerle birlikteyken size şu sözleri söylemiştim: ‘Musa'nın Yasasında, peygamberlerin yazılarında ve Mezmurlar'da benimle ilgili yazılmış olanların tümünün gerçekleşmesi gerektir’ dedi.” (Luka 24:44)

“Kutsal Yazılar'ı araştırıyorsunuz. Çünkü bunlarda sonsuz yaşama sahip olduğunuzu sanıyorsunuz. Bana tanıklık eden de bu yazılardır! Öyleyken siz, yaşama kavuşmak için bana gelmek istemiyorsunuz. Musa'ya iman etmiş olsaydınız, bana da iman ederdim. Çünkü o benim hakkımda yazmıştır. Ama onun yazılarına iman etmezseniz, benim sözlerime nasıl iman edeceksiniz?” (Yuhanna 5:39, 40, 46, 47)

“Yeşaya'nın şu peygamberlik sözü onların bu durumunda gerçekleşmiş oluyor: ‘Duyacak duyacak, ama hiç anlamayacaksınız, bakacak bakacak, ama hiç görmeyeceksiniz!’” (Matta 13:14)

“‘Bak, habercimi senin önünden gönderiyorum; o önden gidip senin yolunu hazırlayacak’ diye yazılmış olan sözler onunla ilgilidir.” (Matta 11:10 [Vaftizci Yahya hakkında])

“İsa onlara şunu sordu: ‘Kutsal Yazılar'da şu sözleri hiç okumadınız mı? ‘Yapıcıların reddettiği taş, işte köşenin baş taşı oldu. Rab'bin işidir bu, gözümüzde harika bir iş!’” (Matta 21:42)

“Ama bütün bunlar, peygamberlerin yazdıkları yerine gelsin diye oldu. O zaman öğrencilerin hepsi O'nu bırakıp kaçtı.” (Matta 26:56)

“O zaman İnsanoğlu'nun bulutlar içinde büyük güç ve görkemle geldiğini görecekler.” (Markos 13:26, [Dan. 7:13, 14'e referans])

“Sonra kitabı kapattı, görevliye geri verip oturdu. Havradakilerin hepsi gözlerini O'na dikmiş bakıyorlardı. İsa söz alıp onlara, ‘Dinlediğiniz bu Yazı bugün yerine gelmiştir’ dedi.” (Luka 4:20, 21)

“Size şunu söyleyeyim, yazılmış olan şu sözün bende yerine gelmesi gerekiyor: ‘O, suçlularla bir sayıldı.’ Gerçekten de benimle ilgili yazılmış olanlar yerine gelmektedir.” (Luka 22:37)

“Bu, yasalarında yazılı, ‘Hiçbir neden yokken benden nefret ettiler’ sözü yerine gelsin diye oldu.” (Yuhanna 15:25)

2C. Yeni Antlaşma Yazarları, İsa’da Tamamlanmış Peygamberliklere İşaret Etmişlerdir

“Ama tüm peygamberlerin ağzından Mesih’inin acı çekeceğini önceden bildiren Tanrı, sözünü bu şekilde yerine getirmiştir.” (Elçilerin İşleri 3:18)

“Peygamberlerin hepsi O’nunla ilgili tanıklıkta bulunuyorlar. Şöyle ki, O’na inanan herkesin günahları O’nun adıyla bağışlanır.” (Elçilerin İşleri 10:43)

“O’nunla ilgili yazılmış olanların hepsini yerine getirdikten sonra, O’nu çarmıhtan indirip mezara koydular.” (Elçilerin İşleri 13:29)

“Pavlus, her zamanki gibi Yahudilere giderek art arda üç Sept günü onlarla Kutsal Yazılar üzerinde tartıştı. Mesih’in acı çekip ölümden dirilmesi gerektiğine dair açıklamalarda bulunuyor, kanıtlar gösteriyordu. ‘Size duyurmakta olduğum bu İsa, Mesih’tir’ diyordu.” (Elçilerin İşleri 17:2, 3)

“Aldığım bilgiyi size öncelikle ilettim. Şöyle ki, Kutsal Yazılar uyarınca Mesih, günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi.” (1. Korintliler 15:3, 4)

“Tanrı, öz Oğlu Rabbimiz İsa Mesih’le ilgili olan bu müjdeyi peygamberleri aracılığıyla Kutsal Yazılar’da önceden vaat etti.” (Rom 1:2-4)

“O sizi diri taşlar olarak ruhsal bir tapınağın yapımında kullansın. Böylelikle, İsa Mesih aracılığıyla Tanrı’nın beğenisini kazanan ruhsal kurbanlar sunmak üzere kutsal bir kâhinler topluluğu olursunuz. Çünkü Kutsal Yazı’da şöyle deniyor: ‘İşte, Siyon’da bir taş, seçkin, değerli bir köşe taşı koyuyorum. O’na iman eden hiç utandırılmayacak.’” (1 Pet. 2: 5, 6)

“Tüm baş kâhinleri ve ulusun din bilginlerini toplayarak onlara Mesih’in nerede doğacağını sordu. ‘Yahudiye’nin Beytlehem kasabasında’ dediler. ‘Çünkü peygamber aracılığıyla şöyle yazılmıştır: ‘Sen, Yahuda diyarında olan ey Beytlehem, Yahuda önderleri arasında hiç de en önemsizi değilsin! Çünkü benim halkım İsrail’i güdecek olan önder sende çıkacaktır.’” (Matta 2:4-6)

3C. İsa Mesih’in İşlerinde ve Kişiliğinde Levililer’deki Bayramlar Tamamlanmıştır (Geisler, CTB, 41)

Bayramlar (Levililer 23)

Fısıh Bayramı (Nisan)
Mayasız Ekmek Bayramı (Nisan)
İlk Ürünler Bayramı (Nisan)
Hasat Bayramı (Haziran)
Anma Bayramı (Eylül)

İsa Mesih’te Tamamlanması

Mesih’in Ölümü (1. Korintliler 5:7)
Kutsal Yürüyüş (1. Korintliler 5:8)
Diriliş (1. Korintliler 15:23)
Kutsal Ruhla Dolma (Elçilerin İşleri 1:5; 2:4)
İsrail’in Tekrar Toplanması (Matta 24:3 1)

Günahları Bağışlatma Bayramı (Eylül)
Çardak Bayramı (Eylül)

Mesih ile kurtulma (Rom. 11:26)
Ulusların Mesih ile Huzura Kavuşması ve
Birleşmesi (Zek. 14:16-18)

3B. Kehânet Peygamberliğinin Önemi

1C. Eski ve Yeni Antlaşma'nın Arkasındaki Tanrısal Plânın Varlığını Ortaya Koyar

2C. Tanrı Gerçeğini Bina Eder

3C. İsa'nın Rab'liğini Belgeler

4C. Kutsal Kitap'ın Esin Kaynağı Olduğunu Gösterir

2A. KEHÂNET PEYGAMBERLİĞİNİN ENGİNLİĞİ

Eski Antlaşma içinde, bin yıl içerisinde gelecek olan Mesih ile ilgili olarak yapılmış neredeyse üç yüz referans mevcuttur.

1B. İtiraz

Peygamberlikler ya İsa zamanında ya da İsa'dan sonra yazılmıştır. Bu yüzden de peygamberliklere uydurulmuştur.

2B. Cevap

Eğer Eski Antlaşma metninin yazılımı için tespit edilen M.Ö. 450 tarihi sizi tatmin etmediyse (ki Mesih hakkındaki peygamberliklerin tümü bu tarihten evvel yapılmıştır), şuna dikkat edin: Septuagint -İbranice Kutsal Yazılar'ın Yunanca Tercümesi- Ptolemy Philadelphus (M.Ö. 285-246) döneminde yazılmaya başlanmıştır. Eğer elinizde Yunanca tercümesi M.Ö. 250 senesinde başlatılmış olan bir Kutsal Kitap mevcut ise, bu Kutsal Kitap'ın, bu tarihten önce İbranice versiyonunun mevcut olduğu gayet açıktır. Bu da, peygamberliklerin yazılımı ile bu peygamberliklerin İsa Mesih'te tamamlanması arasında 250 yıllık bir boşluk olduğunu göstermek için yeterlidir.

3A. İSA'NIN TAMAMLANMIŞ PEYGAMBERLİKLER İLE MESİHLİK GERÇEKLİĞİNİN ORTAYA KONMASI

1B. O'nun Doğumu Hakkındaki Peygamberlikler

1. Kadının Soyundan Gelmesi

PEYGAMBERLİK

“Seninle kadını, onun soyuyla senin soyunu
Birbirinize düşman edeceğim.
Onun soyu senin başını ezecek,
Sen onun topuğuna saldıracaksın.”
-Yaratılış 3:15

TAMAMLANMASI

“Ama zaman dolunca Tanrı,
Yasa altında olanları özgürlüğe
kavuşturmak için kadından doğan,
Yasa altında doğan öz Oğlunu gönderdi.”
-Galatyalılar 4:4 (Matta 1:20)

Yahudi kaynak: *Targum Onkelos*, Yaratılış 3:15: “Ve seninle kadın arasına düşmanlık koyacağım ve onun oğlu ile senin oğlun arasına düşmanlık koyacağım. O, senin O’na ilk başta ne yaptığını hatırlayacak ve sende sonunda O’na itaat edeceksin.” (Ethridge, TOJ, 41)

Yahudi kaynak: *Targum Pseudo Jonathan*, Yaratılış 3:15: “Ve seninle kadın arasına ve kadının soyu ile senin soyun arasına düşmanlık koyacağım; işte o zaman kadının soyu Yasa’nın emirlerine uyacaklar, sana tam isabetle saldırıp senin başını ezecekler; ancak ne zaman Yasa’nın emirlerini terk ederlerse, sen onlara tam isabetle saldırıp onların topuklarını ısıracaksın. Ancak onlar için bir kurtuluş mümkün olurken, senin için olmayacak ve gelecek zamanda kral yani Mesih’in günleri gelince topukları güvende ve huzurda olacak.” (Bowker, TRL, 122)

David L. Cooper, bu konuda çok ilginç bir gözlemde bulunmuştur:

Yaratılış 3:15’de, dünyanın Kurtarıcı’sının ‘kadının soyundan’ geleceğine dair bir peygamberlik vardır. Tanrı, ‘kadının soyu’ ile ‘yılanın soyu’ arasında çağlar boyunca sürecek bir savaştan bahsetmekte ve sonunda kadının soyu’nun zaferi kazanacağını önceden bildirmektedir. Bu yalın vaat bizlere; dünyanın Kurtarıcı’sının yani İsrail’in Mesih’i ile insan ruhunun düşmanı Şeytan arasındaki bir mücadeleyi işaret etmektedir. Bu önceden bildirim aynı şekilde, Mesih’in kesin zaferini de müjdelemektedir. Bazı yorumcular bu vaadin yansımalarının ve Havva’nın bu vaatten neler anladığının, Yaratılış 4:1’de ifade edildiğine inanmaktadırlar -Havva’nın ilk oğlu olan Kayin’i doğurduktan sonraki sözleri şu olmuştur: ‘Bir oğlum oldu hatta Yehova’. Havva bu yalın önceden bildirmeyi çok açık bir şekilde anlamıştır, ancak yorum hatası ise bunun tamamlanmasının kendi oğlu yani Kayin’de olduğunu zannetmesi olmuştur. Havva’nın, vaat çocuğunun Yehova’nın Kendisi olacağına inanmış olduğu açıkça ortadadır. Bazı eski Yahudi yorumcular, bu parçayı yorumlarken araya “melek” kelimesini koyup, Havva’nın kast ettiğinin aslında oğlunun ‘Yehova’nın meleği’ olduğudur, ancak bu yorumun hiçbir sağlam dayanağı mevcut değildir. (Cooper, GM, 8, 9)

Yaratılış 4:1: “Adem, karısı Havva ile yattı. Havva hamile kaldı ve Kayin’i doğurdu. “RAB’bin yardımıyla bir oğul dünyaya getirdim” dedi.”

2. Bakire’den Doğması

PEYGAMBERLİK

“Bundan ötürü Rab’bin kendisi size
bir belirti verecek:
İşte, erden kız gebe kalıp
bir erkek çocuk doğuracak
ve adını İmmanuel koyacak.”
-Yeşaya 7:14

TAMAMLANMASI

“İsa Mesih’in doğumu da şöyle oldu:
annesi Meryem, Yusuf’la nişanlanmıştı.
Ama evlenip birleşmelerinden önce
Meryem’in Kutsal Ruh’tan gebe kaldığı
anlaşıldı.
Yusuf uyanınca Rab’bin meleğinin

kendisine buyurduğu gibi yaptı ve Meryem'i eş olarak yanına aldı. Ne var ki, Meryem oğlunu doğuruncaya dek Yusuf onunla birleşmedi. Doğan çocuğun adını İsa koydu...”
-Matta 1:18, 24, 25 (Luka 1:26-35)

İbranice’de “bakire” kelimesi iki kelime ile ifade edilir:

1. *bethulah*: Bu kelime, tam olarak evlenmemiş bakire kız anlamına gelmektedir (Yar. 24:16; Levililer 21:13; Yasa. 22:14, 23, 28; Hakimler 11:37; 1. Krl. 1:2). Unger’e göre Yoel, 1:8’de, “evli olduğu kişi değil, nişanlı olduğu kişi” için tutulan yastan bahsettiğinden dolayı bu gruba dahil edilmelidir.

2. ‘almah (peçeli): Evlenme yaşına gelmiş, genç kız. Bu kelime, Yeşaya 7:14’de kullanılmıştır. “Kutsal Ruh, Yeşaya aracılığı ile *bethulah* kelimesini kullanmamıştır, çünkü hem evlilik yaşına gelme hem de bakire olma olguları, hem Kutsal Kitap’taki o anki kelime ihtiyacını karşılamak hem de bakirede doğan Mesih hakkındaki peygamberlikte bulunurken kullanılmak üzere tek bir kelimeye birleştirilmişlerdir.” (Unger, UBD, 1159)

Yunancada ise “bakireliği” ifade etmek için, *parthenos* kelimesi kullanılır: Bakire, evlenilebilir genç kız ya da yeni evli genç kadın ve saf bakire anlamlarına gelmektedir. (Matta 1: 23; 25:1, 7, 11; Luka 1:27; Elçilerin İşleri 21:9; 1. Korintliler 7:25, 28, 33; 2 .Korintliler 11:2). (Unger, UBD, 1159)

Septuagint tercümanları, Yeşaya 7:14’i Yunancaya çevirirken, *parthenos* kelimesini kullanmışlardır. Bu tercümanlara göre, Yeşaya 7:14, Mesih’in bakireden doğacağı anlamına gelmektedir.

3. Tanrı Oğlu Olması

PEYGAMBERLİK

RAB’bin fermanını ilân edeceğim:
Bana, "Sen benim oğlumsun" dedi,
"Sana bugün baba oldum."

-Mezmun 2:7

(1. Trh. 17:11-14;
2. Samuel 7:12-16)

TAMAMLANMASI

“Göklerden gelen bir ses de şöyle dedi:
‘Sevgili Oğlum budur, O’ndan
hoşnudum.’”

-Matta 3:17

(Matta 16:16; Markos 9:7; Luka 9:35; 22:70;
Elçilerin İşleri 13:30-33; Yuhanna 1:34, 49)

Markos 3:11: Kötü ruhlar da O’nun Oğulluğunu kabul ediyorlardı.

Matta 26:63: Başkâhin bile O’nun Oğulluğunu tanıdı.

E. W. Hengstenberg, şöyle yazmıştır: “Mezmun (Mezmun 2), Antik Yahudiler tarafından, Mesih’in önceden bildiriminin evrensel ifadesi olarak kabul edilmiş olması şüphe götürmez bir gerçektir ve bu Mezmurun, Mesih’i işaret etmediğini iddia edenlerin hepsi bu konuda hatalı olduklarını kabul etmişlerdir.” (Hengstenberg, COT, 43)

“Beden alma esnasında, İlk-doğan dünyaya gönderilmiştir (İbr. 1:6). Ancak, Tanrı’nın İlk-doğanının tanrısallığının, Tanrı tarafından beyan edilişi ve bunun kanıtlanması, İsa’nın ölümden dirilmesi ile gerçekleşmiştir. ‘Tanrı, öz Oğlu Rab’bimiz İsa Mesih’le ilgili olan bu müjdeyi peygamberleri aracılığıyla Kutsal Yazılar’da önceden vaat etti. Bedence Davut’un soyundan doğan Rabbimiz İsa Mesih’in, kendi kutsal ruhu sayesinde ölümden dirilişiyle Tanrı’nın Oğlu olduğu kudretle ilân edildi.” (Rom. 1:2, 4) (Fausset, CCEP, 107)

4. İbrahim'in Soyu

PEYGAMBERLİK

“Soyunun aracılığıyla
yeryüzündeki bütün uluslar kutsanacak.
Çünkü sözümü dinledin.”
-Yaratılış 22:18
(Yar. 12:2, 3)

TAMAMLANMASI

“İbrahim oğlu, Davut oğlu İsa Mesih'in
soyuyla ilgili kayıt şöyledir: İbrahim,
İshak'ın babasıydı. İshak, Yakup'un
babası; Yakup da Yahuda ve onun
kardeşlerinin babasıydı.”
-Matta 1:1

“İşte, vaatler İbrahim'e ve onun soyundan
olana verildi. Tanrı, birçok kişiyi
kastediyormuş gibi, ‘senin soyundan
olanlara’ demiyor, ‘soyundan olana’
demekle tek bir kişiyi, yani Mesih'i
kastediyor.”
-Galatyalılar 3:16

Tanrı'nın, atalar ile olan ilişkilerinde, ilk defa bu noktada Kendisi üzerine ant içmiş
olması, Yaratılış 22:18'deki olayın önemini bina etmektedir.

Matthew Henry, Yaratılış 22:18 hakkında şunları belirtmiştir: “Onun soyundan gelen,
belirli bir kişi ‘aynen elçinin belirttiği gibi’ birçoklardan değil, bir kişiden bahsediyor (Gal.
3:16), bütün uluslar ve dünya kutsanacak ya da Yeşaya 65:16'da belirtildiği gibi kutsanmayı
Tanrı'dan kendileri isteyecekler.” (Henry, MHCWB, 82)

Yukarıdaki ayetler, Mesih'in İbrani ırkından geleceğini ortaya koymaktadır.

5. İshak'ın Soyu

PEYGAMBERLİK

Ancak Tanrı İbrahim'e, “Oğlun ve
cariyen için üzülmeye” dedi,
“Sara'nın sözünü dinle. Çünkü senin
soyun İshak'la sürecektir.”
-Yaratılış 21:12

TAMAMLANMASI

“İsa'nın kendisi görevine başladığı zaman
otuz yaşlarındaydı. Yusuf'un oğlu olarak
biliniyordu. Yusuf da Eli oğlu... İshak
oğlu...”
-Luka 3:23, 34 (Matta 1:2)

İbrahim'in iki oğlu olmuştur; İshak ve İsmail. Tanrı, bu ayetlerle İbrahim'in soyunun
iki kolundan bir tanesini elemiştir.

6. Yakup'un Soyu

PEYGAMBERLİK

“Onu görüyorum, ama şimdilik değil,
Ona bakıyorum, ama yakından değil.
Yakup'tan bir yıldız çıkacak, İsrail'den
bir önder yükselecek.
Moavlılar'ın alınlarını, Şetoğulları'nın
başlarını ezecek.”

TAMAMLANMASI

“İsa'nın kendisi görevine başladığı zaman
otuz yaşlarındaydı. Yusuf'un oğlu olarak
biliniyordu. Yusuf da Eli oğlu... Yakup
oğlu, İshak oğlu, İbrahim oğlu, Terah
oğlu, Nahor oğlu,...”
-Luka 3:23, 34

Yahudi kaynak: Yaratılış 35:11, 12 hakkında *Targum Jonathan'da* yazılanlar: “Ve Tanrı dedi ki, Ben El Shaddai. Verimli ol, çoğal. Senin soyundan olan oğullarından kutsal olanlar, kâhinler ve peygamberler cemaati doğacak. Senden iki. Krallar öne çıkacak. İbrahim'e, İshak'a verdiğim toprakları sana da vereceğim ve senden sonra soyuna bağışlayacağım.” (Ethridge, TOJ, 279)

Yahudi kaynak: Çölde Sayım 24:17 hakkında *Targum Onkelos'da* yazılanlar: “Onu görüyorum, ama şimdilik değil, Ona bakıyorum, ama yakından değil. Yakup'tan bir önder yükselcek ve Mesih, İsrail'den meshedilecek.” (Ethridge, TOJ, 309)

Yukarıdaki Targumlarda görüldüğü gibi Yahudiler, bu metinlere Mesihsel atıflarda bulunmuşlardır. Aynı şekilde *Midrash Bamidbar Rabbah'da*, bu metine Mesihsel bir anlam yüklemiştir. Paul Heinich'in belirttiği gibi: “Hadrian (M.S. 132) zamanında Yahudiler, Roma yönetimine karşı isyan başlattılar. Başlarındaki liderine ise, ‘Yıldız Oğlu’ anlamına gelen Barkochba ismini taktılar ki, bunu sebebi, Yakup’un yıldızının Barkochba’da tamamlandığına ve onun aracılığı ile Tanrı’nın Romalıları sonsuza dek yok edeceğine olan inançları idi.” (Heinisch, CP, 44, 45)

Hengstenberg, *Christology of Old Testament* isimli eserinde, şu noktaya dikkatleri çekmektedir: “Bu Yönetici ile ortaya çıktığı gibi, Yahudiler çok eski zamanlardan beri ya bireysel olarak ya da prensip olarak, Mesih’in Davut için ikinci bir referans olduğunu düşünmüşlerdir. Ya Davut ile bireysel ilişkisi ortaya konulmaya, bina edilmeye çalışılmış ya da ilk olaylarda Davut ile ilgili olduğu yorumu yapılmasına izin vermişlerdir. Ancak, kendisinin ve zaferlerinin geçiciliği, bu durumda Mesih’e özgü olarak kabul edilmeye ve O’nun ruhsal zaferleri (bu tefsire göre) peygamberliğini ortaya koymuştur.” (Hengstenberg, COT, 34)

İshak’ın iki oğlu olmuştur; Yakup ve Esav. Tanrı bu ayetlerle, İshak’ın soyunun iki kolundan bir tanesini elemiştir.

7. Yahuda Oymağı

PEYGAMBERLİK

“Sahibi gelene kadar Krallık asası
Yahuda’nın elinden çıkmayacak,
Yönetim hep onun soyunda kalacak,
Uluslar onun sözünü dinleyecek.”

-Yaratılış 49:10 (Mika. 5:2)

TAMAMLANMASI

“İsa’nın kendisi görevine başladığı zaman
otuz yaşlarındaydı. Yusuf’un oğlu olarak
biliniyordu. Yusuf da Eli oğlu... Levi oğlu,
Şimon oğlu, Yahuda oğlu, Yusuf oğlu,...”

-Luka 3:23, 34 (Matta 1:2 ve İbr. 7:14)

Yahudi kaynak: Yaratılış 49:10, 11 hakkında *Targum Jonathan'da* yazılanlar: “Kral olan Mesih gelene kadar Yahuda evinden ne Krallar ve yöneticiler kesilecek, ne de yasanın sapherim öğretisi. O’nun en küçük oğlu, O’nun adı ile ulusları yönetecek. Ne muazzamdır Yahuda evinden çıkacak ve Kral olacak Mesih!” (Ethridge, TOJ, 331)

Yahudi kaynak: Yaratılış 49:11 hakkında *Targum Pseudo Jonathanon'da* yazılanlar: “Yahuda’nın evinden yükselcek olan Mesih, ne asildir.” (Bowker, TRL, 278)

Yakup, on iki oğlanın babası idi ve İbrani ulusunun on iki oymağı bu oğullardan oluşacaktır. Tanrı bu on iki oymağın, on bir tanesini elemiştir. Yusuf’un kendi adının verildiği bir oymağı olmamıştır, ancak onun iki oğlu; Efrayim ve Manaşşe kendi oymaklarının başlarına geçmişlerdir.

8. İşay'ın Soyu

PEYGAMBERLİK

“İşay'ın kütüğünden yeni bir filiz çıkacak, Kökünden bir fidan meyve verecek.”
-Yeşaya 11:1 (Yeşaya 1:10)

TAMAMLANMASI

“İsa'nın kendisi görevine başladığı zaman otuz yaşlarındaydı. Yusuf'un oğlu olarak biliniyordu. Yusuf da Eli oğlu... Natan oğlu, Davut oğlu, İşay oğlu, Obed oğlu, Boaz oğlu,...”
-Luka 3:23, 34 (Matta 1:6)

Yahudi kaynak: *Targum Yeşaya'da* yazılanlar: “Ve İşay'ın oğullarından bir Kral gelecek, Meshedilmiş birisi (ya da Mesih) O'nun oğullarından oğullar yetişecek. Ve O'nun üzerinde Rab'den gelen bir Ruh olacak, bilgelik ve anlayış ruhu, kudret ve akıl ruhu ve Tanrı korkusu ruhu.” (Stenning, TI, 40)

Delitzch, bu konuda şu yorumu yapmıştır: “İşay'ın kütüğünden..., gelmiş olduğu seçilmiş asil ailenin evinden, önemsizliğe kadar düşmüş, artık olmuş olandan bir fidan gelecek ve filizlendiği kütüğün yerini ve tacı alacak; toprakla kaplı köklerinin biraz üzerinden yeni bir *natzer* (filiz) çıkacak. Bu peygamberliğin tamamlanmasında kelimeler arasındaki uyum ilgi çekmektedir; Natzer ve Nazaret (nasıra): ‘Oraya varınca Nasıra denen kente yerleşti. Bu, peygamberler aracılığıyla bildirilen, ‘O'na Nasıralı denecektir’ sözünün yerine gelmesi için oldu’ (Matta 2:23).” (Delitzch, BCPI, 281, 282)

9. Davut'un Evi

PEYGAMBERLİK

“İşte Davut için doğru bir dalı
Çıkaracağım günler geliyor”
diyor RAB.
"Bu kral bilgece egemenlik
sürecek,
Ülkede adil ve doğru olanı
yapacak.”
-Yeremya 23:5

TAMAMLANMASI

“İsa'nın kendisi görevine başladığı zaman otuz yaşlarındaydı. Yusuf'un oğlu olarak biliniyordu. Yusuf da Eli oğlu..., Davut oğlu, İşay oğlu,...”
-Luka 3:23, 34
(Matta 1:1; 9:27; 15:22; 20:30, 31; 21:9, 15; 22:41-46; Markos 9:10; 10:47, 48; Luka 18:38, 39; Elçilerin İşleri 13:22, 23; Esin. 22:16)

Yahudi kaynak: Talmud'larda birçok yerde Mesih için, “Davut'un Oğlu” tanımlaması kullanılmıştır.

Driver, 2. Samuel 17:11 hakkında şunları söylemektedir “Bu ayette Nathan, peygamberliğinin ana noktasına değinmektedir, bu vaat Davut'un kendisi ile alâkalı değil, aksine onun soyu ile alâkalıdır ve bildirildiği gibi, Yahve için ev inşa eden Davut değildir, Yahve, Davut'un soyu için bir ev bina edecektir.” (Driver, NHT, 275)

Minkin, *The World of Moses Maimonides* isimli kitabında, bu eğitilmiş Yahudi aydının görüşünü iletmektedir: “Mesih hakkındaki mistik spekülasyonları, soyunu, eylemlerini ve kendisine özgü olarak kabul edilen insanüstü güçleri bir tarafa bırakan Maimonides, O'nun ölümlü bir insan olarak kabul edilmesi gerektiği konusunda ısrarcıdır. O'nu diğer insanlardan ayıran tek özellik daha zeki, daha yüce ve daha göz kamaştırıcı olması olacaktır. Davut'un evinden gelmesi ve onun gibi kendisini Tevrat çalışmaya ve onun buyruklarını yerine getirmeye adanması gerekmektedir.” (Minkin, WMM, 63)

“İşte, günler yaklaşıyor”, Mesih çağının başlayacağını belirtmek için kullanılan genel bir ifadedir. (bakınız Yeremya. 31:27-34) (Laetsch, BCJ, 189)

İşay’ın en az sekiz oğlu vardır (bakınız 1. Samuel 16:10, 11). Tanrı bu ayetlerle, İşay’ın Davut hariç bütün oğullarını elemiştir.

10. Beytlehem’de Doğması

PEYGAMBERLİK

“Ama sen, ey Beytlehem Efrata,
Yahuda boyları arasında önemsiz
olduğun halde,
İsrail’i benim adıma yönetecek
olan senden çıkacak.
Onun kökü öncesizliğe, zamanın
başlangıcına dayanır.”
-Mika 5:2

TAMAMLANMASI

“İsa, Kral Hirodes’in devrinde
Yahudiye’nin Beytlehem kasabasında
doğduktan sonra...”
-Matta 2:1
(Matta 2:4; Luka 2:4-7; Yuhanna 7:42)

Matta 2:6’da Hirodes’in, Mesih’in Beytlehem’de doğacağına emin olduğunu görmekteyiz. Yahudiler arasında Mesih’in Beytlehem’den geleceği herkes tarafından bilinen bir gerçektir (bakınız Yuhanna 7:42). Yaşam Ekmeği olacak bir kişinin, Ekmeğin Evi anlamına gelen Beytlehem’de doğması beklenen bir şeydi. (Henry, MHC, 1414)

Tanrı bu ayetlerle, beden almış Oğlu’nun girişi için Beytlehem hariç, dünyadaki bütün şehirleri elemiştir.

11. Hediyeler Sunulması

PEYGAMBERLİK

“Tarış’ın ve adaların kralları
Ona haraç getirsin,
Saba ve Seva kralları
armağanlar sunsun!”
-Mezmur 72:10
(Yeşaya 60:6)

TAMAMLANMASI

“İsa, Kral Hirodes’in devrinde
Yahudiye’nin Beytlehem kasabasında
doğduktan sonra bazı yıldızbilimciler
doğudan Kudüs’e gelip... çocuğu annesi
Meryem’le birlikte görünce yere
kapanarak O’na tapındılar. Hazine­lerini
açıp O’na armağan olarak altın, tütün ve
mür sundular.”
-Matta 2:1, 11

Bu Mez­mur, tarihsel açıdan Süleyman’ı kastetseler de, ayet 12’den 15’e kadar olan bölüm, Mesihsel anlam kazandırmaktadır. (Mez­mur 72)

Saba ve Seva halkı olan Sebalılar, Arabistan’da yaşamaktaydılar. (Nezikin, BT, 94) Matthew Henry, Matta 2, 1 ve 11 nolu ayetler hakkında şunları söylemiştir: “Bilge adamlar, söyledikleri saygı ile anılan doğulu adamlardır (Yeş. 2:6). Arabistan’a doğu yöresi denmekteydi (Yar. 25:6). Arabistanlılar’a doğulu adamlar denirdi (Hakimler 6:3). Onların getirdikleri hediyeler, o yörenin ürünleriydi.” (Henry, MHC, 16)

12. Hirodes’in Çocukları Öldürtmesi

PEYGAMBERLİK

“RAB diyor ki: "Rama'da bir ses duyuldu, Ağlayış ve acı feryat sesleri! Çocukları için ağlayan Rahel avutulmak istemiyor. Çünkü onlar yok artık!"”
- Yeremya 31:15

TAMAMLANMASI

“Hirodes, yıldızbilimciler tarafından aldatıldığını görünce büyük öfkeye kapıldı. Onlardan tam olarak öğrenmiş olduğu zamana göre, Beytlehem ve tüm yöresinde bulunan iki ve daha küçük yaştaki erkek çocukların hepsini öldürttü.”
-Matta 2:16

İsrail'in dağılması ve yayılmasından Yeremya 31:17, 18'de bahsedilmektedir. Peki, Beytlehem'de çocukların öldürülmesinin sürgün ile ne alâkası vardır? Matta, Hirodes'in zulümlerini, Yeremya'nın peygamberliğinin tamamlanması olarak görürken bir hata içerisinde mi? (Matta 2:17, 18) Ya da masumların katledilmesi, İsrail'in ya da Yahuda'nın yok olması mı demektir?

Laetsch'e göre kesinlikle hayır! Yeremya 30:20'den 33:26'ya kadar olan bölüm tamamen Mesih ile ilgilidir. Bu dört bölüm, Tanrı'nın kurtuluşunun yaklaşmasından, Mesih'in, Davut'un krallığını yeni bir antlaşma altında yeniden kurmak için geleceğinden ve bunun temelini ise günahların bağışlanmasını oluşturacağından bahsetmektedir (blm. 31:31-34); bu krallıkta bütün yorgun ve elem içindeki ruhlar huzur bulacaktır (ayetler 12-14, 25). Bu huzurun bir örneği olarak Tanrı, evlâtlarının katledilişini yaşayarak, İsa'nın uğruna büyük acı çeken annelere teselli sunmaktadır . (Laetsch, BCJ, 250)

2B. O'nun Doğası Hakkındaki Peygamberlikler

13. Önceden Varoluşu

PEYGAMBERLİK

“Ama sen, ey Beytlehem Efrata, Yahuda boyları arasında önemsiz olduğun halde, İsrail'i benim adıma yönetecek olan senden çıkacak. Onun kökü öncesizliğe, zamanın başlangıcına dayanır.”
-Mika 5:2

TAMAMLANMASI

“Her şeyden önce var olan O'dur ve her şey varlığını O'nda sürdürmektedir.”
-Koloseliler 1:17
(Yuhanna 17:5, 24; Esin.1:1, 2; 1:17; 2:8; 8:58; 22:13)

Yahudi kaynak: *Targum Yeşaya'da* şunlar yazılıdır: “Peygamber, Davut'un evine dedi ki; Bize bir çocuk doğacak, Bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzlarında olacak. Onun adı Harika Öğütçü, Güçlü Tanrı, Ebedi Baba, Esenlik Önderi olacak.” (Yeş. 9:6) (Stenning, TI, 32)

Yahudi kaynak: *Targum Yeşaya'da* şunlar yazılıdır, “RAB, İsrail'in Kralı ve Kurtarıcısı, Her Şeye Egemen RAB diyor ki: ‘İlk ve son benim, Benden başka Tanrı yoktur.’” (Yeşaya 44:6) (Stenning, TI, 148)

Hengstenberg, Mika 5:2 hakkında şunları söylemiştir, “Beytlehem'deki geçici doğumundan önce de Mesih'in varlığı bildirilmiştir ve O'nun sonsuzluğu burada belirtilmiştir.” (Hengstenberg, COT, 573)

14. O'na Rab Denilmesi

PEYGAMBERLİK

"RAB Rabbime dedi:
'Ben düşmanlarını senin ayaklarına
basamak koyuncaya
kadar
Sağımda otur.'"
-Mezmur 110:1
(Yeremya 23:6)

TAMAMLANMASI

"Melek ise onlara, 'Korkmayın!' dedi.
'Size, tüm halk için büyük sevinç kaynağı
olacak bir müjde getiriyorum: bugün size,
Davut'un kentinde bir Kurtarıcı doğdu.
Bu, Rab olan Mesih'tir.'
-Luka 2:11

"İsa şöyle dedi: 'O halde nasıl oluyor da
Davut, Ruh'tan esinlenerek O'ndan 'Rab'
diye söz ediyor? Şöyle diyor Davut: 'Rab
Rabbime dedi ki, Ben düşmanlarını senin
ayaklarının altına serinceye dek sağımda
otur.' Davut O'ndan Rab diye söz ettiğine
göre, O nasıl Davut'un Oğlu olur?'"
-Matta 22:43-45

Yahudi kaynak: *Midrash Tehillim*, (M.S. 200-500) Mezmurlar hakkında bir tefsirdir.
Mezmur 21:1 hakkında şunlar kaydedilmiştir: "Tanrı, Kral olan Mesih'i kendi ismi ile
çağırmaktadır. Peki O'nun ismi nedir? Cevap: 'Savaş eridir RAB, Adı Yahve'dir.'" (M.Çkş.
15:3) (Laetsch, BCJ, 193)

Yahudi kaynak: *Echa Rabbathi*, (M.S. 200-500) (Ağıtlar, Pentateuch üzerinde geniş
bir tefsir, beş tomar halinde) Ağıtlar 1:16 hakkında şunlar kaydedilmiştir: "Mesih'in ismi
nedir? R. Abba ben Cahana (M.S. 200-300), şunları kaleme almıştır: 'O'nun ismi Yehova'dır
ve bu 'O'nun ismi budur' ile ispatlanmıştır... O, Yahve Doğruluğumuz adıyla anılacak'."
(Yeremya. 23:6) (Laetsch, BCJ, 193)

"RAB Rab'bime dedi.' 'Yehova, Adonai'a dedi,' ya da 'Tanrım, Davut'un Tanrı'sına
dedi.' Sonuncusu Davut'un kişisel kapasitesi ile ilgili değil, aynı zamanda İsrail'in ruhsal ve
fiziksel temsilcisi olduğu içindir. Bunun sebebi, O'nu İsrail'in ve Kilise'nin Tanrı'sı olarak
çağırmasıdır; İncilin ilk dört kitabının üç tanesinde İsa bu alıntıyı yapmıştır. 'Davut, O'na
Tanrı diyor.'" (Fausset, CCE, 346)

15. Adının İmanuel Koyulması. İmanuel, 'Tanrı Bizimle' Demektir

PEYGAMBERLİK

"Bundan ötürü Rab'bin kendisi size
bir belirti verecek: İşte, erden kız
gebe kalıp bir erkek çocuk doğuracak
ve adını İmmanuel koyacak."
-Yeşaya 7:14

TAMAMLANMASI

"Bütün bunlar, Rab'bin peygamber
aracılığıyla bildirdiği şu sözün yerine
gelmesi için oldu: 'İşte, kız gebe kalıp bir
oğul doğuracak. O'nun adını İmanuel
koyacaklar.' İmanuel, 'Tanrı bizimle'
demektir."
-Matta 1:23 (Luka 7:16)

Yahudi kaynak: *Targum Yeşaya*'da, Yeşaya 7:14 hakkında şunlar yazılmıştır: "Bu
yüzden Tanrı'nın kendisi size bir işaret verecek; İşte asil bakire bir oğul doğuruyor ve O'na
İmmanuel adını veriyor." (Stenning, TI, 24)

Delitzsch, Yeşaya 9:6 hakkında şunları belirtir: “Mesih’in bu ismindeki El’i, İmmanu-El’den farklı bir şekilde görmemizin hiçbir mantıklı açıklaması yoktur. Yeşaya isminin her zaman Tanrı’nın ismi olduğunu söylemeye gerek duymuyorum ve bu peygamber El ve Adem arasındaki tezatlığı çok güçlü bir biçimde idrak etmiş durumdaydı. Bölüm 31, 3 ayetin açıkça gösterdiği gibi (ç.ref. Hoşea 11:9).” (Delitzsch, 232)

16. Peygamberlik Yapacak Olması

PEYGAMBERLİK

“Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurduklarımın tümünü onlara bildirecek...”
-Yasa’nın Tekrarı 18:18

TAMAMLANMASI

“Kalabalıklar, ‘Bu, Celile’nin Nasıra kentinden İsa peygamber’ diyordu.”
-Matta 21:11
(Luka 7:16; Yuhanna 4:19; 6:14; 7:40)

Yahudi kaynak: Yemen’deki bir cemaate mektup yazan Yahudi din bilgini Maimonides, Mesihliği iddia edenleri şu sözleri ile kınamaktadır: “Mesih, çok yüce bir Peygamber olacaktır, öğretmenimiz Musa hariç, diğer tüm peygamberlerden çok daha yüce bir peygamber olacaktır... O’nun konumu, Musa hariç diğer peygamberlerden daha yukarıda olacak ve daha onurlu bir mertebede olacaktır. Yaratıcımız, O’na yücelikler olsun, O’nu, diğerlerini çıkarmadığı gibi öne çıkaracaktır ve O’na, Musa’ya bile vermediklerini verecektir, çünkü şöyle yazılmıştır, ‘RAB korkusu hoşuna gidecek. Gözüyle gördüğüne göre yargılamayacak, Kulağıyla işittiğine göre karar vermeyecek’ (Yeşaya 11:3).” (Cohen, TM, 221)

İsa Mesih ile Musa’nın kıyaslaması:

1. Çocukluğu esnasında vahşi bir ölümden kurtarılmıştır.
2. Halkının Kurtarıcısı olmak istemiştir (M.Çkş. 3:10).
3. Yahve ve İsrail arasında arabuluculuk yapmıştır (M.Çkş. 19:16; 20:18).
4. Günahkâr insanların yerine ricada bulunmuştur (M.Çkş. 32:7-14, 33; Çölde Sayım. 14:11-20).

“Kadın, ‘Efendim, anlıyorum, sen bir peygambersin’ dedi.” (Yuhanna 4:19)

Kligerman, şöyle demiştir, “İsa’nın dönemindeki Yahudiler tarafından ‘peygamber’ teriminin kullanılması, bizlere hem onların Yasa’nın Tekrarı on sekizde vaat edildiği gibi Mesih’in bir peygamber olmasını beklediklerini hem de mucizeler sergileyen kişinin Vaat Edilen Peygamber olacağına inançları olduğunu göstermektedir.” (Kligerman, MPOT, 22, 23)

“Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi, ama lütuf ve gerçek İsa Mesih aracılığıyla geldi.” (Yuhanna 1:17)

17. Kâhin Olması

PEYGAMBERLİK

“RAB ant içti, kararından dönmez:
‘Melkisedek düzeni uyarınca
Sonsuza dek kâhinsin sen!’

TAMAMLANMASI

“Bunun için, göksel çağrıya ortak olan kutsal kardeşlerim, açıkça benimsediğimiz inancın elçisi ve baş kâhini olan İsa’yı düşünün.”

dedi..”
-Mezmur 110:4

-İbraniler 3:1

“Nitekim Mesih de baş kâhin olmak üzere kendi kendini yüceltmedi. Ama kendisine, ‘Sen benim Oğlumsun, bugün ben sana Baba oldum’ diyen Tanrı O’nu yüceltti. Başka bir yerde de diyor ki, ‘Sen Melkisedek düzenine göre sonsuza dek kâhinsin.’”

-İbraniler 5:5, 6

Mesih’in dünyadaki insanlar ve Şeytan üzerinde kazandığı son zafer kesindir. Tanrı’nın antlaşmasına göre Melkisedek düzeni geçerlidir; Haruni düzen uyarınca hareket edilmemiştir; “O, Yasa’nın soyla ilgili ön koşuluna göre değil, yok edilemez bir yaşamın gücüne göre kâhin olmuştur” (İbr. 7:15). “Uzziya’nın, kâhinlere özgü görevlere gasp etmeye çalışması sonucunda aldığı ceza, bizlere Davut’un burada bahsedilen Kral-Kâhin olamayacağının ispatıdır (II. Tarihler 26:16-21).” Davut ölmüştür ama, Melkisedek düzeni sonsuza kadar var olacaktır. Zek. 6:9-15’de özellikle 13. ayette Mesih, benzer bir şekilde anlatılmaktadır: “Evet, RAB’bin Tapınağı’nı kuracak olan O’dur. Görkemle kuşanacak, tahtında oturup egemenlik sürecek. Tahtında oturan kâhin olacak. İkisi arasında tam bir uyum olacak.” (Fausset, CCE, 347)

18. Yargıç Olması

PEYGAMBERLİK
Çünkü yargıcımız RAB’dir;
Yasamızı koyan RAB’dir,
Kralımız RAB’dir,
bizi O kurtaracak.
-Yeşaya 33:22

TAMAMLANMASI

“Ben kendiliğimden hiçbir şey yapamam. İşittiğim gibi yargılarım ve benim yargım adildir. Çünkü amacım kendi istediğimi değil, beni gönderenin istediğini yapmaktır.”

-Yuhanna 5:30 (2. Tim. 4:1)

Yahudi kaynak: Yeşaya 33:22 hakkında *Targum Yeşaya*’da şunlar yazılıdır: “Bizleri kudreti ile Mısır’dan getiren Tanrı’mız yargıcımızdır; Sina’da verdiği yasasını bize öğreten Tanrı’mızdır; Tanrı bizim Kralımızdır, bizi O kurtarır ve Yecüc’ün orduları karşısında öcümüzü O alacaktır.” (Stenning, TI, 110)

“Yargıç... Yasa veren... Kral, sadece Mesih altında anlamına kavuşacak bir teokrazi için en mükemmel durum: Yargılama, yürütme, yasama ve yönetme fonksiyonlarının tek bir Kişide toplanması (Yeşaya 11:4; 32: 1; Yakup 4:12).” (Fausset, CCE, 666)

19. Kral

PEYGAMBERLİK
“Ve, ‘Ben kralımı Kutsal dağım
Siyon’a oturttum2 diyor.”
-Mezmur 2:6
(Yeremya.23:5; Zek. 9:9)

TAMAMLANMASI

“Başının üzerine, ‘BU, YAHUDİLERİN KRALI İSA’DIR’ diye yazan bir suç yaftası astılar.”

-Matta 27:37

(Matta 21:5; Yuhanna 18:33-38)

20. Kutsal Ruh'un Meshetmesi

PEYGAMBERLİK

"RAB'bin Ruh,
bilgelik ve anlayış ruhu,
Öğüt ve güç ruhu,
bilgi ve RAB korkusu ruhu
Onun üzerinde olacak."

- Yeşaya 11:2

(Mezmur. 45:7; Yeşaya 42:1; 61:1, 2)

TAMAMLANMASI

"İsa vaftiz olur olmaz sudan çıktı. O anda gökler açıldı ve İsa, Tanrı'nın Ruhunun güvercin gibi inip üzerine konduğunu gördü. Göklere gelen bir ses de şöyle dedi: 'Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnudum.'"

-Matta 3:16, 17

(Matta 12:17-21; Markos 1:10, 11;

Luka 4:15-21, 43; Yuhanna 1:32)

Yahudi kaynak: Yeşaya 11:1-4 hakkında *Targum Yeşaya'da* şunlar yazılıdır: "Ve İşay'ın oğullarından bir Kral gelecek, Meshedilmiş birisi (ya da Mesih) O'nun oğullarından oğullar yetişecek. Ve O'nun üzerinde Rab'den gelen bir Ruh olacak, bilgelik ve anlayış ruhu, kudret ve akıl ruhu ve Tanrı korkusu ruhu. RAB korkusu hoşuna gidecek. Gözüyle gördüğüne göre yargılamayacak, Kulağıyla işittiğine göre karar vermeyecek. Yoksulları adaletle yargılayacak, Yeryüzünde ezilenler için dürüstçe karar verecek." (Stenning, TI, 40)

Yahudi kaynak: Babylonian Talmud, Sanhedrin II'de şunlar yazılmıştır: "Mesih, aynen yazıldığı gibi, Rab'bin Ruh, bilgelik ve anlayış ruhu, öğüt ve güç ruhu, bilgi ve RAB korkusu ruhu O'nun üzerinde olacak. O'na, Rab'bin korkusunu çabuk anlama [wa-hariho] gücü verilecek. R. Alexander, şunu belirtmiştir: "Bu sözlerden de öğrendiğimiz gibi Rab, Mesih'i aynen bir değirmenin doldurulduğu gibi, iyi ve elem işleri ile doldurmuştur." (Nezikin, BT, 626, 627)

21. Tanrı İçin Olan Coşkusu

PEYGAMBERLİK

"Çünkü evine harcadığım
çaba beni yedi bitirdi,
Sana edilen hakaretler
benim üstüme çöktü."

-Mezmur 69:9

TAMAMLANMASI

"İpten bir kamçı yaparak hepsini, koyunlar ve sığırlarla birlikte tapınaktan kovdu, para bozanların paralarını döktü ve masalarını devirdi. Güvercin satanlara, 'Bunları buradan kaldırın, Babamın evini pazar yerine çevirmeyin!' dedi."

-Yuhanna 2:15, 16

R. Fausset'in yazdığı gibi: "Gayretim beni tüketti, Çünkü düşmanlarım unuttu senin sözlerini." (Mezmur 119:139) 'Senin uğruna' ifadesinin açılımı (Mezmur 69:7): ç.ref. Yuhanna 2:17'de Mesih'in, Tanrı'nın evini onurlandırmak için gösterdiği çabaya örnek olarak kullanılmıştır. Ve hakaret edenlerin hakaretleri benim üzerime düştü, benim senin için gösterdiğim görkemli 'çabanın' sonucu olarak sana yöneltilen hakaretler, benim üstüme çöktü." (Fausset, CCE, 245)

3B. Hizmeti İle İlgili Peygamberlikler

22. Haberciden Üstün Olması

PEYGAMBERLİK

“Şöyle haykırıyor bir ses:

"Çölde RAB'bin
yolunu hazırlayın,
Bozkırda Tanrımız
için düz bir yol açın."

- Yeşaya 40:3

TAMAMLANMASI

“O günlerde Vaftizci Yahya ortaya çıktı. Yahudiye çölünde şu çağrıda bulunuyordu: ‘Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaşmıştır.’”

-Matta 3:1, 2

(Matta 3:5; 11:10;

Yuhanna 1:23; Luka 1:17)

Yahudi kaynak: Targum Yeşaya’da, Yeşaya 40:3 hakkında şunlar yazılmıştır: “Haykıran, şunları seslenmiştir, Bozkırda RAB'bin halkının önüne bir yol hazırlayın, çölde Tanrımızın cemaati için yolları düzleştirin.” (Stenning, TI, 130)

23. Hizmetinin Celile'de Başlaması

PEYGAMBERLİK

“Bununla birlikte sıkıntı çekmiş olan ülke karanlıkta kalmayacak. Geçmişte Zevulun ve Naftali bölgelerini alçaltan Tanrı, gelecekte Şeria Irmağı'nın ötesinde, Deniz Yolu'nda, ulusların yaşadığı Celile'yi onurlandıracak.”

- Yeşaya 9:1

TAMAMLANMASI

“İsa, Yahya'nın tutuklandığını duyunca Celile'ye döndü. Nasıra'dan ayrılarak Zebulun ve Naftali yöresinde, Celile gölü kıyısında bulunan Kefernahum'a gelip yerleşti. O günden itibaren İsa şu çağrıda bulunmaya başladı: ‘Tövbe edin! Göklerin Egemenliği yaklaştı.’”

-Matta 4:12, 13,17

24. Mucizeler İle Hizmet Yapması

PEYGAMBERLİK

“O zaman körlerin gözleri, Sağırkların kulakları açılacak; Topallar geyik gibi sıçrayacak, Sevinçle haykırarak dilsizlerin dili. Çünkü çölde sular fışkıracak, Irmaklar akacak bozkırda.”

-Yeşaya 35:5, 6

(Yeşaya 32:3, 4)

TAMAMLANMASI

“İsa tüm kent ve köyleri dolaştı. Buralardaki havralarda ders veriyor, Göksel Egemenliğin müjdesini duyuruyor, her hastalığı, her illeti iyileştiriyordu.”

-Matta 9:35

(Matta 9:32, 5 11:4-6; Markos 7:33-35; Yuhanna 5:5-9; 9:6-11; 11:43, 44, 47)

25. Özdeyişlerle Öğretmesi

PEYGAMBERLİK

“Özdeyişlerle söze başlayacağım, Geçmişteki gizleri anlatacağım.”

-Mezmur 78:2

TAMAMLANMASI

“İsa bütün bunları halka benzetmelerle anlattı. Benzetme kullanmadan onlara hiçbir şey anlatmazdı.”

-Matta 13:34

26. Tapınağa Gelecek

PEYGAMBERLİK

“İşte ulağımı gönderiyorum.
Önümde yolu hazırlayacak.
Aradığınız Rab ansızın tapınağına
gelecek; görmeyi özlediğiniz
antlaşma ulağı gelecek’
diyor Her Şeye Egemen RAB.”
-Malaki 3:1

TAMAMLANMASI

“İsa, tapınağın avlusuna girerek
oradaki bütün satıcı ve
alıcıları dışarı kovdu.
Para bozanların masalarını,
güvercin satanların sehпalarını devirdi.”
-Matta 21:12
(Yuhanna 1:14; 2:19-2 1)

26. Kudüs’e Sıpanın Üzerinde Girmesi

PEYGAMBERLİK

“Ey Siyon kızı, sevinçle coş!
Sevinç çığlıkları at,
ey Yerusalımlı kızı!
İşte kralın!
O adil kurtarıcı ve alçak gönüllüdür.
Eşegin sırtına,
Eşegin yavrusunun sırtına binmiş
sana geliyor!”
- Zekeriya 9:9

TAMAMLANMASI

“Sıpayı İsa'ya getirdiler, üzerine kendi
giysilerini atarak İsa'yı üstüne bindirdiler.
İsa ilerlerken halk, giysilerini yola
seriyordu. İsa Zeytin dağından aşağı inen
yola yaklaştığı sırada, öğrencilerinden
oluşan kalabalığın tümü, görmüş oldukları
bütün mucizelerden ötürü, sevinç içinde
yüksek sesle Tanrı'yı övmeye başladılar.”
-Luka 19:35-37
(Matta 21:6-11)

28. Yahudiler için “Sürçme Taşı” Olması

PEYGAMBERLİK

“Yapıcıların reddettiği taş,
Köşenin baş taşı oldu.”
- Mezmur 118:22
(Yeşaya 8:14, 28:1)

TAMAMLANMASI

“İman eden sizler için bu taş değerlidir.
Ama imansızlar için, ‘Yapıcıların
reddettiği taş işte köşenin baş taşı,’
‘sürçme taşı ve tökezleme kayası oldu.’
İmansızlar, Tanrı'nın sözünü
dinlemedikleri için sürçerler. Nitekim
sürçmek üzere belirlenmişlerdir.”
-1. Petrus 2:7
(Rom. 9:32, 33)

Yahudi kaynak: *Targum Yeşaya'da*, Yeşaya 8:13-15 hakkında şunlar yazılmıştır: “Her
şeye Egemen RAB'bi kutsal sayın. O, korkunuz ve gücünüz olsun. Eğer bunlara kulak
vermezseniz O'nun Memrası, İsrail'in iki krallığı içinse Sürçme taşı ve tökezleme kayası,
Yerusalımlı'de yaşayanlar için Kapan ve tuzak olmak, öç almak için aranızda olacak.
Birçokları sendeleyip düşecek, parçalanacak, Tuzağa düşüp ele geçecek.” (Stenning, TI, 28)

29. Uluslara “Işık” Olması

PEYGAMBERLİK

“Uluslar senin ışığına,
Krallar üzerine doğan
aydınlığa gelecek.”

-Yeşaya 60:3
(Yeşaya 49:6)

TAMAMLANMASI

“Çünkü Rab bize şöyle buyurmuştur:
‘Yeryüzünün dört bir bucağına kurtuluş
götürmen için seni uluslara ışık yaptım.’
Diğer uluslardan olanlar bunu işitince
sevindiler ve Rab’bin sözünü yücelttiler.
Sonsuz yaşam için belirlenmiş olanların
hepsi iman etti.”

-Elçilerin İşleri 13:47, 48
(Elçilerin İşleri 26:23; 28:28)

4B. O’nun Gömülüşünden Sonra Olacak Olaylar Hakkındaki Peygamberlikler

30. Dirilişi

PEYGAMBERLİK

“Çünkü sen beni ölümler
diyarına terk etmezsin,
Sadık kulunun çürümesine
izin vermezsin.”
-Mezmur 16:10

TAMAMLANMASI

“Geleceği görerek Mesih’in ölümden
dirilişine ilişkin şunları söyledi: ‘O, ölümler
diyarına terk edilmedi, bedeni çürümedi.’”

-Elçilerin İşleri 2:31
(Matta 28:6; Markos 16:6;
Luka 24:46; Elçilerin İşleri 13:33)

Yahudi kaynak: Friedlaender; “İbn Ezra, ölümlerin dirilişine olan şahsi inancını dile
getirmek için her fırsatları değerlendirmiştir” demiştir. (Friedlaender, EWA, 100)

Yahudi kaynak: *Sanhedrin II, Babylonian Talmud*’da şunlar yazılıdır: “Mishnah.
Gelecek olan dünyada tüm İsrail’in bir payı olacaktır, çünkü şöyle yazılmıştır, ‘Benim
ektiğimin dalları, Benim ellerimin işleri, Senin halkının hepsi inançlıdır; Benim yüceltilmem
için topraklara sonsuza dek mirasçılardır.’ Ancak şu kişiler mirasçı değillerdir: Tevrat’ın
Tanrı sözü olduğuna inanmayanlar ve dirilişin Kutsal Kitap öğretisi olmadığına inananlar.”
(Nezikin, BT, 601)

31. Göğe Alınması

PEYGAMBERLİK

“Sen yükseklere çıkıp düşmanları
tutsak ettin, İnsanlardan,
başkaldıranlardan bile armağanlar
aldın, Oraya yerleşmek için,
ya RAB Tanrı.”
-Mezmur 68:18

TAMAMLANMASI

“İsa bunları söyledikten sonra, onların
gözleri önünde yukarı alındı. Bir bulut
O’nu alıp gözlerinin önünden
uzaklaştırdı.”
-Elçilerin İşleri 1:9

32. Tanrı’nın Sağında Oturması

PEYGAMBERLİK

“RAB Efendime:

“Ben düşmanlarını ayaklarına tabure yapıncaya dek

Sağımda otur’ diyor.”

- Mezmur 110:1

TAMAMLANMASI

“Oğul, Tanrı’nın yüceliğinin parıltısı ve O’nun varlığının öz görünümüdür.

Kudretli sözüyle her şeyi devam ettirir.

Günahlardan arınmayı sağladıktan sonra, yücelerde ulu Tanrı’nın sağında oturdu.”

-İbraniler 1:3

(Markos 16:19; Elçilerin İşleri 2:34, 35)

5B. Bir Günde Tamamlanan Peygamberlikler

Rab’bimiz İsa Mesih’in uğrayacağı ihanet, yargılanma, zulüm ve gömülmesi gibi aşağıda belirtilmiş olan yirmi dokuz adet Eski Antlaşma peygamberlikleri, M.Ö. 1000-500 zaman dilimini kapsayan tam beş yüz yıl boyunca defalarca ve değişik kişiler tarafından bildirilmiştir. Ancak tüm bu kehanetler, İsa Mesih’in yaşamındaki yirmi dört saat içinde tamamlanmıştır.

33. Dostu Tarafından Ele Verilmesi

PEYGAMBERLİK

“Ekmeğimi paylaştığım,
güvendiğim yakın dostum bile,
İhanet etti bana.”

-Mezmur 41:9

(Mezmur 55:12-14)

TAMAMLANMASI

“İsa’yı sonradan ele veren Yahuda İskariyot.”

-Matta 10:4

(Matta 26:49, 50; Yuhanna 13:2 1)

Mezmur 41:9: “‘benim huzurumun adamı’; Yahuda İskariyot gibi bana selamet öpücüğü ile selamı verdi” (Matta 26:49: ç.ref. Yeremya 20:10). (Fausset, CCE, 191)

34. Otuz Parça Gümüş İçin Satılması

PEYGAMBERLİK

“Onlara, ‘Uygun görürseniz
ücretimi ödeyin, yoksa boş verin’
dedim. Onlar da ücret olarak bana
otuz gümüş verdiler.”

-Zekeriya 11:12

TAMAMLANMASI

“O sırada Onikilerden biri adı Yahuda İskariyot olanı baş kâhinlere giderek, ‘O’nu ele verirsem bana ne verirsiniz?’ dedi. Otuz gümüş tartıp ona verdiler.”

-Matta 26:15

(Matta 27:3)

35. Paranın, Tanrı’nın Evine Atılması

PEYGAMBERLİK

“RAB bana, ‘Çömlekçiye at’ dedi. Böylece bana biçtikleri parlak değer olan otuz gümüşü alıp RAB’bin Tapınağı’ndaki çömlekçiye attım.”

-Zekeriya 11:13

TAMAMLANMASI

“Yahuda paraları tapınağın içine fırlatarak oradan ayrıldı, gidip kendini astı.”

-Matta 27:5

36. Çömlekçi Tarlası İçin Bedel Ödenmesi

PEYGAMBERLİK

“RAB bana, ‘Çömlekçiye at’ dedi.
Böylece bana biçtikleri parlak değer
olan otuz gümüşü alıp RAB’bin
Tapınağı’ndaki çömlekçiye attım.”
-Zekeriya 11:13

TAMAMLANMASI

“Kendi aralarında anlaşarak bu parayla
yabancılar için mezarlık yapmak üzere
Çömlekçi Tarlasını satın aldılar.”
-Matta 27:7

Gördüğümüz son dört peygamberlikte, hem peygamberliği hem de tamamlanmasını gördük:

1. Otuz parça (yirmi dokuz değil)
2. Gümüş için (altın değil)
3. Dostu tarafından
4. İhanet
5. Para, TANRI’nın evinde
6. Yere atıldı (yerleştirilmedi)
7. Para, Çömlekçi Tarlasını almak için kullanıldı.

37. Öğrencileri Tarafından Terk Edilmesi

PEYGAMBERLİK

“Uyan, ey kılıç! Çobanıma,
yakınıma karşı harekete geç’
Diyor Her şeye Egemen RAB.
‘Çobanı vur da Koyunlar
darmadağın olsun. Ben de elimi
küçüklere karşı kaldıracam.’”
-Zekeriya 13:7

TAMAMLANMASI

“O zaman öğrencilerinin hepsi
O’nu bırakıp kaçtı.”
-Markos 14:50
(Matta 26:3 1; Markos 14:27)

Laetsch, Zekeriya 13:7 hakkında şunları yazmıştır: “Bu ayetler, İsa Mesih vurulduğu zaman, öğrencilerin korkup kaçışmaları ile ilgili açık bir peygamberliktir. Mesih, şahsen bu ayetleri açıklamıştır (Matta 26:32; Markos 14:27). Bu peygamberlikler tamamlanmıştır (bakınız Matta 26:56; Markos 14:50). Tüm bunlara rağmen Tanrı, koyunlarını unutmayacaktır. Tanrı, Şahsen, Oğlu’nun aracılığı ile O’nunla çalışarak (Yuhanna 5:19, 30), Elini küçüklere; umutsuz ve korkmuş olan öğrencilere (Luka 24:4, 11, 17, 37; Yuhanna 20:2, 11, 19, 26) karşı kaldıracaktır (küçüklere yardım edecektir). Bu ürkek firariler, Mesih’in Krallığının cesur ve muzaffer müjdecileri olmuşlardır.” (Laetsch, BCMP, 491, 492)

38. Sahte Tanıklar ile Suçlanması

PEYGAMBERLİK

“Kötü niyetli tanıklar türüyor,
Bilmediğim konuları soruyorlar.”
-Mezmur 35:11

TAMAMLANMASI

“Baş kâhinlerle Yüksek Kurul’un tamamı,
İsa’yı ölüm cezasına çarptırmak için
kendisine karşı yalancı tanıklar
arıyorlardı. Ortaya birçok yalancı tanık
çıktığı halde, aradıklarını bulamadılar.”

39. Suçlayanların Karşısında Sessiz Kalması

PEYGAMBERLİK

“O baskı görüp eziyet çektiyse de
Ağzını açmadı.
Kesime götürülen kuzu gibi,
Kırkıcıların önünde sessizce duran koyun
gibi
Açmadı ağzını.”
- Yeşaya 53:7

TAMAMLANMASI

“Baş kâhinlerle ihtiyarlar O'nu suçlayınca
hiç karşılık vermedi.”
-Matta 27:12

40. Yaralanması ve Deşilmesi

PEYGAMBERLİK

“Oysa, bizim başkaldırılarımız
yüzünden O'nun bedeni deşildi,
Bizim suçlarımız yüzünden O
eziyet çekti.
Esenliğimiz için gerekli olan ceza
O'na verildi.
Bizler onun yaralarıyla şifa bulduk.”
- Yeşaya 53:5 (Zek. 13:6)

TAMAMLANMASI

“Bunun üzerine Pilatus onlar
için Barabas'ı salıverdi.
İsa'yı ise kamçılattıktan sonra
çarmıha gerilmek üzere
askerlere teslim etti.”
-Matta 27:26

“Fiziksel bir yaralanma: Ruhsal bir çöküntü ya da üzüntü değil; *châlâl-mecholal*, sözcük anlamı deşilmek; elleri, ayakları ve bedeninin yan tarafı deşilen Mesih'in başına gelenler ile birebir uyum içinde (Mezmur 22:16).” (Fausset, CCE, 730)

“Kafasındaki dikenlerle kaplı taçtan, haça çivilenmiş ayak topuklarına kadar, bedeninde görülen tek şey, yaralar ve morluklardı.” (Henry, MHC, 826)

41. Dövülmesi ve Yüzüne Tükürülmesi

PEYGAMBERLİK

“Bana vuranlara sırtımı açtım,
Yanaklarımı uzattım sakalımı
yolanlara.
Aşağılamalardan, tükürükten
yüzümü gizlemedim.”
- Yeşaya 50:6
(Mika 5:1)

TAMAMLANMASI

“Bunun üzerine İsa'nın yüzüne tükürüp
O'nu yumrukladılar. Bazıları da O'nu
tokatlayıp, 'Ey Mesih, peygamberliğini
göster bakalım, sana vuran kim?'
dediler.”
-Matta 26:67
(Luka 22:63)

Yahudi kaynak: Yeşaya 50:6 hakkında, Targum Yeşaya'da şunlar yazılmıştır: “Beni dövenlere sırtımı açtım ve sakalımı yolanlara yanaklarımı uzattım; Aşağılamalardan, tükürükten yüzümü gizlemedim.” (Stenning, TI, 170)

Henry, bu konuda şunları yazmıştır: “Bu boyun eğmede Mesih, şunların kendisine yapılmasına izin vermiştir: (1.) Kırbaçlanmaya; ... (2.) Tokatlanmaya; ... (3.) Tükürülmeye; ...

Mesih bizleri, Kendisinin bizleri kurtarmak için olan isteği konusunda ikna etmek için, Kendi rızasıyla ve gönüllü olarak bunların hepsine maruz kalmıştır.” (Henry, MHC, 816)

42. Alay Edilmesi

PEYGAMBERLİK

“Beni gören herkes alay ediyor,
Sırtıp baş sallayarak diyorlar ki:
"Sırtını RAB'be dayadı, kurtarsın
bakalım onu,
Madem onu seviyor, yardım etsin!"”
-Mezmur 22:7, 8

TAMAMLANMASI

“Dikenlerden bir taç örüp başına
koydular, sağ eline de bir kamış
tutturdular. Önünde diz çöküp, ‘Selam, ey
Yahudilerin Kralı!’ diyerek O’nunla alay
ettiler.”
-Matta 27:29 (Matta 27:41-43)

43. Haçın Altında Düşmesi

PEYGAMBERLİK

“Dizlerim titriyor oruç tutmaktan;
Bir deri bir kemiğe döndüm.
Düşmanlarıma yüzkarası oldum;
Beni görünce kafalarını sallıyorlar!”
-Mezmur 109:24, 25

TAMAMLANMASI

“Askerler İsa’yı alıp götürdüler. İsa
çarmihini kendisi taşıyıp Kafatası -
İbranice’de Golgota denilen yere çıktı.”
-Yuhanna 19:17

“Askerler İsa’yı götürürken, kırdan
gelmekte olan Simun adında Kireneli bir
adamı yakaladılar, çarmihini sırtına
yükleyip İsa’nın arkasından yürüttüler.”
-Luka 23:26 (Matta 27:31, 32)

Sonuç olarak, İsa haçın ağırlığı altında o kadar güçsüz düşmüştü ki, O’nun dizleri doğrulamıyordu, bu yüzden çarmihini başkasına taşıtmak zorunda kaldılar.

44. Ellerin ve Ayaklarının Delinmesi

PEYGAMBERLİK

“Ellerimi, ayaklarımı deliyorlar.”
-Mezmur 22:16
(Zek. 12:10)

TAMAMLANMASI

“Ne var ki onlar, yüksek sesle bağışarak
İsa’nın çarmihine gerilmesi için direttiler.
Sonunda bağırırları baskın çıktı ve
Pilatus, onların isteğinin yerine
getirilmesine karar verdi.”
-Luka 23:33 (Yuhanna 20:25)

İsa Mesih, çarmihine geleneksel Roma üslubuna göre gerilmiştir: Ellerinden ve ayaklarından kör ve kalın çivilerle ahşap bir haça ya da kazığa sabitlenerek.

45. Hırsızların Arasında Çarmihine Gerilmesi

PEYGAMBERLİK

TAMAMLANMASI

“Çünkü canını feda etti,
başkaldıranlarla bir sayıldı.
Pek çoklarının günahını o üzerine aldı,
Başkaldıranlar için de yalvardı.”
-Yeşaya 53:12

“İsa'yla birlikte, biri sağında öbürü
solunda olmak üzere iki haydut da
çarmıha gerildi.”
-Matta 27:38
(Markos 15:27, 28)

Blinzler, şunları belirtmiştir: “Çarmıha gerilmenin, Yahudi ceza hukukunda yeri bulunmamaktadır. Yahudi hukukuna göre, puta tapmanın ve Tanrı'ya küfretmenin cezası, taşlanarak öldürülme'dir. Yahudi hukukçularının kaleme almış olduğu dar ağacına asılma ise, kendi başına bir ölüm cezası değildir. Suçlu olan şahıs, taşlanarak idam edildikten sonra, Tanrı'ya hakaret ettiğinin anlaşılması, herkese beyan edilmesi amacıyla ek bir ceza olarak ağaca asılırdı. Yasa'nın Tekrarı 21:23 (LXX): 'Eğer bir adam, bir günahından ötürü ölüm cezasına çarptırılıp öldürülür ve ölüsü ağaca asılırsa...' Yahudiler bu ayeti çarmıha gerilenler için de uygulamaktaydılar. Çarmıha gerilme, kâfir dünyanın bile en utanç verici ve en alçaltıcı ölüm cezası olduğu için, İsa'nın zamanındaki Yahudiler, Tanrı'ya hakaret eden bir kişinin maruz kalacağı cezalandırma olarak bunu kabul etmişler ve daha da ötesi, bu kişiye Tanrı'nın lanetlediği kişi olarak bakmışlardır.” (Blinzler, TJ, 247, 248)

Americana Ansiklopedisinin kayıtlarına göre: “Bir suçun cezalandırma metodu olarak çarmıha gerilmenin tarihini incelerken, bu konuyu Roma hukuk sisteminin bir parçası olarak ele almamız gerekir... Örneğin, İbraniler bu cezayı sadece Roma baskısı ile kabul etmişler ve uygulamışlardır: Filistin, bir Roma İmparatorluğu toprağı olmadan önce, uyguladıkları kendi hukuk sistemlerine göre ölüm cezasının uygulanma şekli, taşlanma idi.” (EA, 8:253)

“M.Ö. 63 senesinde Pompey'in lejyonları, Yahuda'nın başkentine doğru ilerlediler. Kukla bir Yahudi hanedanlığının ayakta kalmasına izin verilse de Filistin, bir Roma ili haline geldi.” (Wilson, DDWD,

Sonuç olarak, Yeşaya 53 ve Mezmur 22'de resmedilmiş olan ölüm sahnesinin Yahudi sistemi içinde yerini bulması için, bu yazıların yazılmasından sonra yüzyıllar geçmesi gerekmiştir.

46. Kendisine Zulmedenler için Yalvarması

PEYGAMBERLİK
“Çünkü canını feda etti,
başkaldıranlarla bir sayıldı.
Pek çoklarının günahını o üzerine aldı,
Başkaldıranlar için de yalvardı.”
-Yeşaya 53:12

TAMAMLANMASI
“İsa, 'Baba, onları bağışla' dedi. 'Çünkü
ne yaptıklarını bilmiyorlar.'”
-Luka 23:34

“Bu yalvarış haç üzerinde başlamıştır (Luka 23:34) ve şu anda cennette devam etmektedir (İbraniler 9:24; 1. Yuhanna 2:1).” (Fausset, CCE, 733)

47. Kendi Halkı Tarafından Reddedilmesi

PEYGAMBERLİK
“İnsanlarca hor görüldü,
Yapayalnız bırakıldı.
Acılar adamıydı, hastalığı
yakından tanıdı.

TAMAMLANMASI
“Kardeşleri bile
O'na iman etmiyorlardı.”
-Yuhanna 7:5, 48
(Matta 2 1:42, 43;

İnsanların yüz çevirdiği biri gibi
hor görüldü,
Ona değer vermedik.”
-Yeşaya 53:3 (Mezmur 69:8; 118:22)

Yuhanna 1:11)

“Bu peygamberlik, kardeşleri tarafından inanılmamış olan İsa Mesih’te tamamlanmıştır (Yuhanna 7:5). Kendi yurduna geldi, ama Kendi halkı O’nu kabul etmedi (Yuhanna 1:11). O karşılıksız olarak Kendini verdiği Kendi halkı ve Kendi öğrencileri tarafından bile terk edilmiştir.” (Henry, MHC, 292)

NOT: Yeşaya 53’ün peygamberlik doğasının bir diğer kabulü ise, İsa Mesih zamanından önce bütün Yahudi tefsircilerin doğal ve ortak kanaatlerinin bir sonucu olarak, bu ayetlerde Yeşaya’nın, Yahudi Mesih’ten bahsettiğini öğretmiş olmalarıdır (bakınız S. R. Driver, et al., trans., *The Fifty-Third Chapter of Isiah According to Jewish Interpreters* ‘Yahudi Tefsircilere Göre Yeşaya’nın 53.cü Bölümü’). İlk Hristiyanlar bu ayetleri kendi inanç savunmaları için büyük bir kudretle kullanmaya başlamalarından sonra, Yahudi hahamlarının öğretisi değişmiş ve Yeşaya’nın bu ayetlerinde bahsedilen Mesih’in acı çeken Yahudi Ulusunu işaret ettiğini öğretmeye başlamışlardır. Bu öğretişe şu bağlamda inanmak çok güçtür; Yeşaya’nın, Yahudi Ulusu hakkındaki standart referanslarına bakıldığında, üçüncü çoğul şahıs kullandığı görülmekte (“bizim” ya da “biz”) ancak, Yeşaya, 53. bölümde ise, Mesih’ten bahsederken birinci tekil şahıs kullanmıştır (“o” ve “onun” ve “onda”). (Geisler, BECA, 612)

48. Sebepsiz Yere Nefret Edilmesi

PEYGAMBERLİK

“Yok yere benden nefret edenler
Saçlarımdan daha çok. Kalabalıktır
canıma kasteden haksız düşmanlarım.”
-Mezmur 69:4 (Yeşaya 49:7)

TAMAMLANMASI

“Bu, yasalarında yazılı, ‘Hiçbir neden yokken benden nefret ettiler’ sözü yerine gelsin diye oldu.”
-Yuhanna 15:25

49. Dostlarının Uzak Durması

PEYGAMBERLİK

“Eşim dostum kaçır oldu derdimden,
Yakınlarım uzak duruyor benden.”
-Mezmur 38:11

TAMAMLANMASI

“Ama İsa’nın bütün tanıdıkları ve
Celile’den O’nun peşinden gelmiş olan
kadınlar uzakta durmuş, olanları
seyrediyorlardı.”
-Luka 23:49
(Matta 27:55, 56; Markos 15:40)

“Tam bir elem ve üzüntülü anımda, onların yanımda olmaları en çok istediğim ve hiç olmadığı kadar sebatla durmalarına ihtiyacım olduğu bir anda, onlar benim yanımda olmanın doğurabileceği tehlikelerden korktular. Düşmanlar yaklaştıkça, dostlar uzaklaşır. Aynı şey, Mesih’in de başına gelmiştir” (Matta 26:56; 27:55; Luka 23:49; Yuhanna 16:32). (Fausset, CCE, 184)

50. İnsanların Kafalarını Sallaması

PEYGAMBERLİK

“Düşmanlarıma yüzkarası oldum; Beni görünce kafalarını sallıyorlar!”
-Mezmur 109:5
(Mezmur 22:7)

TAMAMLANMASI

“Oradan geçenler başlarını sallayıp İsa'ya sövüyor...”
-Matta 27:39

“Acı çekmekte olanın, hiçbir ümidi kalmadığını belirten bir beden hareketinin sonucunda, harekete maruz kalan kişi hor görülür ve küçük düşürülür” (Eyüp 16:4; Mezmur 44:14). (Ethridge, TOJ, 148)

“Kendimin ve davamın telafisiz bir şekilde yok olduğunu düşünürken; tam her şeyin bittiğini düşünürken...” (Mezmur 22:7; Matta 27:39). (Ethridge, TOJ, 345)

51. İnsanların O'na Bakması

PEYGAMBERLİK

“Bütün kemiklerimi sayar oldum,
Gözlerini dikmiş,
bana bakıyorlar.”
-Mezmur 22:17

TAMAMLANMASI

“Halk orada durmuş, olanları seyreliyordu.”
-Luka 23:35

52. Giysilerinin Paylaşılması ve Kur'a Çekilmesi

PEYGAMBERLİK

“Giysilerimi aralarında
paylaşıyor,
Mintanım için
kur'a çekiyorlar.”
-Mezmur 22:18

TAMAMLANMASI

“Askerler İsa'yı çarمیha geldikten sonra O'nun giysilerini aldılar. Her birine birer pay düşecek biçimde dört parçaya böldüler. Mintanını da aldılar. Mintan boydan boya dikişsiz bir dokumaydı. Birbirlerine, ‘Bunu yırtmayalım’ dediler, ‘kimin olacak diye kura çekelim.’”
-Yuhanna 19:23, 24

Eski Antlaşma'daki Mezmur 22'ye kendi içinde baktığımız zaman, neredeyse kendi kendisi ile çelişen bir ayet gibi gözükmemektedir, ancak Yeni Antlaşma'daki çarمیh sahnesine baktığımızda, askerlerin elbiseyi parçalara ayırıp paylaştıklarını, ama mintan için kura çektiklerini görmekteyiz.

53. Susaması

PEYGAMBERLİK

“Yiyeceğime zehir kattılar,
Sirke içirdiler susadığımda.”
-Mezmur 69:21

TAMAMLANMASI

“Daha sonra İsa, her şeyin artık tamamlandığını bilerek Kutsal Yazı'nın yerine gelmesi için, ‘Susadım!’ dedi.

54. Ödle Karışık Şarap Sunulması

PEYGAMBERLİK

“Yiyeceğime zehir kattılar,
Sirke içirdiler susadığımda.”
-Mezmur 69:21

TAMAMLANMASI

“Golgota, yani Kafatası denilen yere
vardıklarında içmesi için İsa'ya ödle
karışık şarap verdiler. İsa bunu tadınca
içmek istemedi.”
-Matta 27:34
(Yuhanna 19:28, 29)

A. R. Fausset, bu ayetler hakkında şunları yazmıştır: “O’nun acı dolu ıstırapları karşısında, O’na bu elemeleri çektiren düşmanlarının yumuşamış olmalarını bekleyebiliriz, ancak bu kişiler susamış olan Mesih’e içecek olarak üzüm suyu vereceklerine, sirke verdiler. Haç üzerindeki Kurtarıcı’ya iki kere sirke sunulmuştur. Birincisi; ödle karışık bir şarap olarak, (Matta 27:34) ikincisi; mürle karışık bir şarap olarak (Markos 15:23); Mesih bunların tadına baktığı zaman içmeyi reddetti; bunun sebebi, mürün sersemletici etkisi altında haç acısını çekmek istemediği içindir. Suçlulara verilen mür, onlar için bir iyiliktir, ancak günahsız olan, günahları üstlenen için bu bir hakarettir. Daha sonra İsa, her şeyin artık tamamlandığını bilerek Kutsal Yazı’nın yerine gelmesi için, ‘Susadım!’ dedi. Orada ekşi şarapla dolu bir kap vardı. Şaraba batırılmış bir sünger zufa dalına takarak O’nun ağzına uzattılar.” (Yuhanna 19:28; Matta 27:48) (Fausset, CCE, 246)

55. Unutulmuşluk için Haykırması

PEYGAMBERLİK

“Tanrım, Tanrım, neden beni
terk ettin?
Niçin bana yardım etmekten,
Haykırışıma kulak vermekten
uzak duruyorsun?”
-Mezmur 22:1

TAMAMLANMASI

“Saat üçe doğru İsa yüksek sesle, ‘Elî,
Elî, lema şevaktani?’ yani, ‘Tanrım,
Tanrım, beni niçin terk ettin?’ diye
bağırdı.”
-Matta 27:46

Mezmur 22: “‘Tanrım’ diye yürekten iki kez haykırması (ayet 1), bizlere Elem çekenin, ortaya çıkan tersliklere rağmen, Tanrı’nın hâlâ O’nun Tanrı’sı olduğunun sarsılmaz gerçekliğine yapıştığının bir ifadesidir. Bu, O’nun eleme karşı bir ilâcı ve Tanrı’nın hâlâ O’nun Kurtarıcısı olduğuna değin bir andı olmuştur.” (Fausset, CCE, 148)

Bu haykırış, insanların dikkatlerini tekrar Mezmur 22’ye odaklamalarını sağlamıştır. Mesih, bu Mezmurdaki ayetlerden alıntı yapmaktaydı ve bu Mezmur, çarmıha gerilmenin açık bir peygamberliğidir.

56. Ruhunu Tanrı’ya Bırakması

PEYGAMBERLİK

“Ruhumu ellerine bırakıyorum.”

TAMAMLANMASI

“İsa yüksek sesle, ‘Baba, ruhumu ellerine

-Mezmur 31:5

bırakıyorum!’ diye seslendi.”

-Luka 23:46

57. Kemiklerinin Kırılmaması

PEYGAMBERLİK

“Bütün kemiklerini korur,
Hiçbiri kırılmaz.”

-Mezmur 34:20

TAMAMLANMASI

“İsa'ya gelince O'nun ölmüş olduğunu
gördüler. Onun için bacaklarını
kırmadılar.”

-Yuhanna 19:33

Kutsal Yazılar’da belirtilmiş olmasa da, Mesih’in kemikleri hakkında iki peygamberlik daha vardır.

1. “Bütün kemiklerim oynaklarından çıkıyor” (Mezmur. 22:14). İsa Mesih’in bedeni yerde iken çarmıha gerildiğini düşünürsek, çarmıh dikine kaldırıldığı zaman, bedeninin ağırlığından dolayı ellerinin ve ayaklarının kolayca oynaklarından çıkacağını görürüz.

2. “Bütün kemiklerimi sayar oldum. Gözlerini dikmiş, bana bakıyorlar” (Mezmur. 22:17). İsa Mesih haç üzerinde iken, tüm kemikleri belirgin bir şekilde gözükmekte idi. Haç üzerinde bedeninin gerilmesi ve uzamasından dolayı kemiklerinin görünümü, normalden daha belirgin olacaktır.

58. Yüreğinin Patlamış Olması

PEYGAMBERLİK

“Yüreğim balmumu gibi içimde eriyor.”

-Mezmur 22:14

TAMAMLANMASI

“Ama askerlerden biri O'nun böğrünü
mızrakla deldi. Böğründen hemen kan ve
su aktı.”

-Yuhanna 19:34

Bedeninin yanı deşildiği zaman su ve kan boşalması, yüreğinin patlamış olduğunun belirtileridir.

59. Böğrünün Delinmesi

PEYGAMBERLİK

“Bana, desteklerine bakacaklar.”

-Zekerya 12:10

TAMAMLANMASI

“Ama askerlerden biri O'nun böğrünü
mızrakla deldi. Böğründen hemen kan ve
su aktı.”

-Yuhanna 19:34

Laetsch, şöyle yazmıştır: “Bu ayetteki ifade çok önemlidir, çünkü Rab Yahve Kendisinden böğrü delinmiş ve yas ile seyredilen birisi olarak bahsetmektedir.”

“Deşilme-delinme, bir mızrak ya da kılıç ile gerçekleştirilen bir eylem olarak dokuz kez kullanılmıştır (Sayılar 25:8; Hakimler 9:54; 1. Samuel 31:4; 1. Tarihler 10:4; Yeşaya

13:15; Yeremya 37:10, ‘yaralanmak; 51:4; 13:3); bir defaya mahsus olmak üzere, açlıktan karına giren sancıların, bedeni deşen kılıçtan daha çok acı verdiğiinden bahsedilmektedir” (Ağıtlar 4:9). (Laetsch, BCMP, 483)

60. Karanlık Çökmesi

PEYGAMBERLİK

“‘O gün’ diyor Rab Yahve,
‘Öğleyin güneşi batıracağım,
Güpegündüz yeryüzünü
karartacağım.’”
-Amos 8:9

TAMAMLANMASI

“Bütün ülkenin üzerine öğleyin saat on
ikiden saat üçe kadar süren bir karanlık
çöktü.”
-Matta 27:45

Yahudiler, güneşin doğuşundan, güneşin batışına kadar geçen zamanı on iki saat olarak hesapladıkları için, bahsi geçen altıncı saat, öğlen vakti, dokuzuncu saat ise, öğleden sonra saat üçü işaret etmektedir.

61. Zengin Adamın Mezarına Gömülmesi

PEYGAMBERLİK

“Ama öldüğünde zenginin yanındaydı.”
-Yeşaya 53:9

TAMAMLANMASI

“Akşama doğru Yusuf adında zengin bir
Aramatyalı geldi... Pilatus'a gidip İsa'nın
cesedini istedi. Pilatus da cesedin ona
verilmesini buyurdu. Yusuf cesedi aldı,
temiz keten beze sardı, kayaya oydurmuş
olduğu kendi yeni mezarına yatırdı.
Mezarın girişine büyük bir taş yuvarlayıp
oradan ayrıldı.”
-Matta 27:57-60

4A. İSA’NIN, MESİHLİĞİNİN TAMAMLANMIŞ PEYGAMBERLİKLER ARACILIĞI İLE DOĞRULANMASI

1B. İtiraz: İsa’da Tamamlanan Peygamberliklerin Hepsi Kasıtlı Bir Şekilde Kendisi Tarafından Hazırlanmıştır

The Passover Plot isimli eserinde radikal Yeni Antlaşma uzmanı H. J. Schonfield, İsa’nın, masum bir Mesih taklitçisi olduğu ve iddialarının geçerliliğini ispatlamak için farkında olmadan peygamberlikleri ‘tamamlıyormuş’ gibi rol yaptığı iddiasında bulunmuştur. (Schonfield, H.J., 35-38)

En başta bu iddia İsa’nın dürüst karakterine aykırıdır. Bu iddia, İsa’nın tarih boyunca gelmiş geçmiş en büyük yalancı olduğunu ima etmektedir. İncil’de tasvir edilen mükemmel bir insandan söz edilmeksizin, kötü bir insan olduğu varsayılmaktadır. Bu tezin tamamen mantıksız olduğunu gösteren deliller zinciri mevcuttur.

İkinci olarak ise İsa’nın, Mesih hakkındaki Eski Antlaşma’daki peygamberliklerin tümünü kontrol etmesine olanak yoktur. Örneğin, İsa doğacağı yeri seçme (Mika 5:2), bakireden doğma (Yeşaya 7:14), öleceği zamanı belirleme (Daniel 9:25), ait olacağı kavmi

belirleme (Yaratılış 49:10), soy ağacını çizme (2. Samuel 7:12) ya da yaşamındaki peygamberlikleri tamamlayan birçok detayı belirleme konusunda hiçbir güce sahip olamazdı. Üçüncü olarak ise, İsa'nın kendisi dışındaki olayları ve insanların tepkilerini, tam ve eksiksiz olarak peygamberliklerin tamamlanacağı bir şekilde yönlendirmesini iddia etmek kadar doğaüstücü bir yaklaşım olamaz, buna Vaftizci Yahya'nın O'nu yüceltmesi (Matta 3), O'nu suçlayanın davranışları (Matta 27:12), askerlerin O'nun elbiseleri için kura çekmeleri (Yuhanna 19:23, 24) ve O'nun bedeninin yan tarafını mızrak ile deşmeleri de (Yuhanna 19:34) dahildir.

Açıkçası Schonfield'in kendisi bile, Romalıların İsa Mesih'i deşmeleri ile bu iddianın çürüdüğünü kabul etmektedir. Bu iddianın ortaya çıkardığı tek gerçek, bu kadar doğaüstü güçlere sahip bir kişinin tanrısal güçleri olması gerektiğidir ki, bu da Passover Tezi'nin çürütmeye çalıştığı unsurun ta kendisidir. Kısacası, bu peygamberliklerin doğaüstü bir şekilde tamamlanması ile kıyaslandığı zaman, *Passover Plot* iddiasının gerçekleşmesi için çok daha büyük bir mucize gerekmektedir. (Geisler, BECA, 585)

Cevap: Yukarıda bahsi geçen iddia, ilk bakışta akla yatkın gözükse de, Mesih hakkındaki peygamberliklerin çoğunun tamamen insan kontrolünün dışında olması, bu iddianın mantıksızlığını ortaya koymaktadır.

1. Doğum yeri (Mika 5:2)
2. Doğum zamanı (Daniel 9:25; Yaratılış 49:10)
3. Doğum şekli (Yeşaya 7:14)
4. İhanet
5. Ölüm şekli (Mezmun 22:16)
6. İnsanların tepkisi (alay etme, tükürme, seyretime, vb.)
7. Deşilmesi
8. Gömülmesi

2B. İtiraz: İsa'da Tamamlanan Peygamberliklerin Hepsı Tesadüfidir-Rastlantısaldır

Bir eleştirmen, "Bu peygamberliklerin bazılarının tamamlandığını Kennedy, Kral ve Nasser gibi birçok büyük şahsiyetin ölümünde de görebiliyoruz" demiştir.

Cevap: Bu konuda çalışma yapan bir kişi, bir ya da iki peygamberliğin birçok insanın hayatında tamamlandığını tespit etse de, toplam altmış bir peygamberliğin hepsinin tamamlanmış olduğu bir kişiyi bile tespit edemez! Aslında uzun yıllardır, Fred John Meldau'nun *İki Antlaşma'daki Mesih* isimli eserinde, Mesih ile ilgili mevcut peygamberlikler listesindeki unsurların yarısının bile tamamlandığı İsa dışındaki, ölü ya da diri bir başka kişiyi bulabilirsiniz, Denver'deki Christian Victory Publishing Company isimli yayın evi, sizlere bin dolarlık bir ödül vermeyi teklif etmektedir ve üniversitelerde bu ekstra parayı almak isteyen birçok kişi mevcuttur!

Goshen Üniversitesi, Amerikan Bilim Birliğinden H. Harold Hartzler, Peter Stoner'in kitabının önsözünde şunları yazmıştır: "*Science Speaks* (Bilim Konuşuyor) isimli eser, Amerikan Bilim Birliğinin üyelerinden oluşan bir komite tarafından ve aynı grubun İdare Konseyi tarafından titizlikle incelenmiştir. Bu eserin sunulan bilimsel materyaller ile genel olarak tutarlı ve hatasız olduğu tespit edilmiştir. Olasılık kanunlarının prensiplerine uygun bir şekilde ortaya konan matematiksel analizler baştan sona kadar sağlam ve kusursuzdur, Profesör Stoner bu prensipleri ikna edici ve doğru bir şekilde uygulamıştır." (Hartzler, "F," alıntı yeri: Stoner, 88)

Aşağıdaki olasılıklar Stoner'ın *Science Speaks* isimli eserinden, tesadüf olasılığının, olasılıklar bilimi tarafından çürütüldüğünü göstermek amacıyla alınmıştır. Stoner'a göre modern olasılık bilimini sekiz peygamberliğe uygularsak (1.-No. 10; 2.-No. 22; 3.-No. 27; 4.-

Nos. 33 & 44; 5.-No. 34; 6.-Nos. 35 & 36; 7.-No. 39; 8.-Nos. 44 & 45 [çarmıha gerildi]), şunları bulmaktayız:

Bahsi geçen sekiz peygamberliğin hepsinin, günümüze kadar yaşamış olan insanların arasındaki herhangi bir kişide tamamlanma olasılığı 10^{17} 'de 1'dir (10 'un 17 . kuvveti). Açıkça yazarsak, $100,000,000,000,000,000$ 'de 1 (1 'den sonra 17 adet sıfır vardır). Bu sersemletici rakamı daha iyi bir şekilde kavramamıza yardımcı olması için Stoner, 10^{17} adet gümüş Amerikan Dolarını alıp, hepsini Teksas eyaletinde yere yan yana dizdiğimizi varsaymıştır. Bu bozuk paralar tüm eyaletin üzerinde yan yana dizildiği zaman, iki feet yüksekliğinde bir yükselti oluşturmaktadırlar. Eğer bu bozuk paralardan bir tanesini alıp, üzerine bir işaret koyduktan sonra, tüm eyalet üzerindeki paraların arasına atıp, hepsini karıştırıp ve bir kişinin gözlerini bağlayıp, ona istediği kadar vakit ve dolaşma imkânı sağlayıp, işaretli bozuk parayı bulmasını söylediğimizi düşünürsek, bu kişinin doğru parayı bulma şansı ne kadardır? Sadece sekiz peygamberlik ele alındığında, değişik peygamberlerin sadece şahsi fikirlerinin bir ürünü olarak yazdıkları ve hepsinin birden yazıldığı günden günümüze kadar olan zaman diliminde yaşamış olan bir insanda gerçekleşmesi için de aynı olasılık oranı geçerlidir.

Bu durumda karşımıza iki olasılık çıkmaktadır; ya bu peygamberlikler Tanrı'nın esinlemesinin bir ürünüdür ya da peygamberler, olması gerektiğini düşündükleri gibi bu yazıları yazmışlardır. İkinci olasılığın bir insanda gerçekleşme olasılığı 10^{17} 'dir ve bu peygamberliklerin hepsi İsa'da tamamlanmıştır. Sekiz peygamberliğin tamamlanmasının ortaya koyduğu bir gerçek şudur: Eğer bu peygamberlikler Tanrı'nın bir esinleme ürünü ise, Tanrı'nın ilettiği bu peygamberlikler, İsa'da tamamlanmama olasılığı, 10^{17} 'de 1 kadar az olan kesin bir peygamberliklerdir. (Stoner, SS, 100-107)

Stoner, kırk sekiz peygamberliği göz önüne aldıktan sonra şu sonuca ulaşmıştır:

48 peygamberliğin hepsinin, günümüze kadar yaşamış olan insanların arasındaki herhangi bir kişide tamamlanma olasılığı 10^{157} 'de 1'dir (10 'un 157 . kuvveti). Bu rakam gerçekten, olasılığı neredeyse imkânsızlığa kadar düşürecek düzeyde yüksek bir rakamdır. Eğer bu rakamı, daha önce kullandığımız gümüş dolarlar ile betimlemeye çalışırsak, elde edeceğimiz sonuçlar, hayal gücümüzü zorlayacağı için daha küçük bir obje seçelim. Bir elektron, bildiğimiz en küçük objedir. Bir inç uzunluğunda bir çizgi oluşturabilmemiz için, 2.5×10^{15} adet elektronu yan yana dizmemiz gerekmektedir. Eğer bir inç uzunluğunda bir çizgideki elektronları saymaya karar verirsek ve her dakikada 250 adedini sayabilirsek, aynı zamanda hiç yorulmadan gece gündüz sayabilme yeteneğine sahip olsak bile, bir inç uzunluğundaki bir çizgide elektronları sayma işlemimiz $19,000,000$ yıl sürecektir. Eğer bu elektronlardan bir kübik inç olsaydı ve adedini saymaya karar verseydik, devamlı bir şekilde ve dakikada 250 tane sayma yeteneğimiz olsaydı, bu sayma işlemi, $19,000,000 \times 19,000,000 \times 19,000,000$ yıl ya da 6.9×10^{21} yıl olacaktır.

Bu bilgileri ilettikten sonra, 10^{157} 'de 1 olasılığına bir kez daha bakalım. Eğer bu elektronlardan bir tanesini alıp üzerine bir işaret koyup, hepsinin bulunduğu bir yere atıp, karıştırıp ve bir kişinin gözlerini bağlayıp, ona istediği kadar vakit ve dolaşma imkânı sağlayıp işaretli elektronu bulmasını söylediğimizi düşünürsek, bu kişinin doğru elektronu bulma şansı ne kadardır? Bu kadar çok elektronun oluşturacağı kütlelerin boyutları ne olacaktır? Elektronların oluşturacağı kütle, tasvir gücümüzü zorlayacak büyüklüktedir. (Stoner, SS, 109, 110)

Bir kişinin bu kırk sekiz peygamberliği tamamlama olasılığı işte tam bu kadardır.

3B. İtiraz: Medyumlar, Aynen Kutsal Kitap'takine Benzer Kehânetlerde Bulunmuşlardır

Kutsal Kitap kehânetlerinin çağımızdaki tenkitçileri, medyum kehânetleri ile Kutsal Yazılar'ın kehânetlerini aynı kefeye koymaktadırlar. Kutsal Yazılar'ın hatadan muaf

peygamberleri ile her bir medyum arasında çok büyük bir uçurum söz konusudur (bakınız *Miracle and Magic*). Aslında bir peygamberin kehânetinde mi bulunduğu yoksa varsayım mı konuştuğunun testi, Kutsal Yazılar'da söylediklerinin gerçekleşip gerçekleşmemesi olarak bildirilmiştir (Yasa'nın Tekrarı 18:22). Peygamberlikleri sahte çıkanlar ve tamamlanmayanlar ise taşlanarak öldürülüyorlardı (18:20), ki bu ceza uygulaması, şüphesiz kehânetlerinin Tanrı'dan geldiğine kesin emin olmayanları, bunları iletmekten alıkoymaktaydı. Yüzlerce kehânetin ortasında, Kutsal Kitap peygamberliklerinin bir tanesinde bile bir hata gerçekleşmemiştir. 1975 senesinde medyumlar tarafından yapılan kehânetler inceleme altına alınmış ve 1981 senesine gelindiğinde toplam yetmiş iki adet olan bu kehânetlerden sadece altı adedinin gerçekleştiği görülmüştür. Bu altı başarılı kehânetin iki tanesi kesin ifadeler içermemekte ve diğer iki tanesi ise, çok şaşırtıcı olmayan varsayımlardan oluşmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya, 1981 senesine gelindiğinde hâlâ süper güç olacaklar ve bu tarihe kadar 3. Dünya Savaşı çıkmayacak. *The People's Almanac* (1976), en çok tutulan yirmi beş medyumun öngörülerini üzerine bir çalışma yapmıştır. Elde edilen sonuçlar şunlar olmuştur: Toplam yetmiş iki öngörüden altmış altısı (%92) tamamen hatalı çıkmıştır. (Kole, MM, 69) Yüzde sekizlik bir tutturma oranı ise rahatlıkla şansa, başarılı tahmine ve koşulları analiz etmeye bağlanabilir. 1993 senesinde gerçekleşen ve Michael Jordan'ın emekliye ayrılması, Orta-Batı Amerika seli ve İsrail-Filistin barış antlaşması gibi tahmin edilmesi güç olan konularda hiçbir medyumun bir öngörüsü olmamıştır. Medyumların sahte kehânetlerinin arasında İngiltere Kraliçesinin rahibe olacağı ve The Tonight Show programının sunucusu Jay Leno'nun yerini Kathy Lee Gifford'un alacağı gibi öngörüler de yerini almışlardı. (Charlotte Observer 12/30/93)

Nostradamus'un meşhur 'kehânetleri' ise hiç şaşırtıcı değildir. Popüler inanışın tam aksine, kendisi hiçbir zaman büyük Kaliforniya depreminin yerinin ve zamanının kehânetinde bulunmamıştır. Hitler'in yükselişi gibi kendisine özgü olarak kabul edilen 'meşhur' kehânetlerin çoğunluğu, kesin olmayan, bulanık kehânetlerdir. Diğer medyumlar gibi sık sık hatalı kehânetlerde bulunmuştur ve Kutsal Kitap standartlarına göre, kendisi sahte bir peygamberdir. (Geisler, BECA, 615)

Nostradamus'un meşhur 'kehânetleri', hiç şaşırtıcı değildir. Popüler inanışın tam aksine, kendisi hiçbir zaman büyük Kaliforniya depreminin yerinin ve zamanının kehânetinde bulunmamıştır. Hitler'in yükselişi gibi kendisine özgü olarak kabul edilen 'meşhur' kehânetlerin çoğunluğu, kesin olmayan, bulanık kehânetlerdir. Diğer medyumlar gibi sık sık hatalı kehânetlerde bulunmuştur ve Kutsal Kitap standartlarına göre, kendisi sahte bir peygamberdir.

– GEISLER, BECA, 615

4B. Mesih'in Gelişinin Tarihi

1C. Asanın Kaldırılması:

“Sahibi (Şilo) gelene kadar Krallık asası Yahuda'nın elinden çıkmayacak, Yönetim hep onun soyunda kalacak, Uluslar onun sözünü dinleyecek.”

(Yaratılış 49:10)

Bu ayette “asa” olarak tercüme edilen kelimenin tam anlamı, “oymak değneğidir.” İsrail’in on iki oymağının her birinin kendisine ait bir “değneği” vardır ve bu değneklerin üzerine bu oymakların ismi kazılmıştı. Bu yüzden Yahuda’nın “oymak değneği” ya da “oymak kimliği”, Şilo gelene kadar elden çıkmayacaktı. Yüzyıllar boyunca Yahudi ve Hristiyan yorumcular, “Şilo” ismini, Mesih’in bir ismi olarak kabul etmişlerdir.

Yahuda, yetmiş sene süren Babil esareti esnasında ulusal egemenliğinden yoksun bırakılmıştır; buna rağmen Yahuda hiçbir zaman “oymak değneğini” ya da “ulusal kimliğini” kaybetmemiştir. Aslında bu esaret döneminde bile bu halkın kendi yargıçlarına ve kanun yürütücülerine sahip olduklarını görmekteyiz (bakınız Ezra 1:5, 8).

Kutsal Yazılar’daki ayetlere ve o dönemlerde yaşamış olan diğer Yahudi kayıtlarına baktığımız zaman, Mesih’in gelmesinden önce gerçekleşmesi gereken iki işareti görmekteyiz:

1. Yahuda’nın esasının ya da kimliğinin elinden alınması.

2. Hukuki gücünün ve tüzel kişiliğinin sindirilmesi.

Yahuda’nın esasının elinden alınmasının ilk görsel işareti, Yahudi kanından olmayan Büyük Hiroses’in, Yerusolim’de hüküm süren son Yahudi krallığı olan Levi oymağından gelen Maccabean prensesinin yerini alması olmuştur. (Sanhedrin, 97. folyoverso.) (*Maccabees*, Kitap 2)

Jesus before Sanhedrin isimli eserin sahibi Le Mann’ın kitabının ikinci bölümünün başlığı şudur: “Sanhedrin’in hukuki gücü, İsa Mesih’in yargılanmasından tam yirmi-üç sene önce kısıtlanmıştır.” Bu kısıtlamanın en büyük etkisi, ölüm cezası verme gücünün kaldırılması konusunda olmuştur.

Bu sınırlama, Hiroses’in halefi ve oğlu olan Archelaus’un M.S. 11 ya da M.S. 7 yılında tahtan indirilmesi ile gerçekleşmiştir (Josefyus, AJ, Kitap 17, Bölüm. 13, 1-5). Augustus adına yöneticilik yapan valiler, ölüm ve yaşam kararlarında egemen ve bağlayıcı olan *jus gladii*’nin kendileri tarafından uygulanabilmesi için, Sanhedrin’in üst gücünü ortadan kaldırmışlardır. Roma İmparatorluğu’nun boyunduruğu altına giren bütün uluslar, ölüm cezası verme gücünden mahrum bırakılmışlardır. Takitus’un yazdığı gibi, “Romalılar, kılıcın gücünü kendilerine saklarken, geri kalan her şeyi boş saymışlardır.”

Buna rağmen, Sanhedrin’in elinde tuttuğu bazı hakları vardı:

1. Havra dışı etme (afroz) (Yuhanna 9:22)
2. Hapishaneye atma (Elçilerin İşleri 5:17, 18)
3. Fiziksel cezalandırma (Elçilerin İşleri 16:22)

Talmud’un kendisi bile şu itirafta bulunmaktadır: “Tapınağın yıkımına kırk sene kalmasından birkaç yıl önce Yahudiler, ölüm cezası verme gücünden mahrum bırakılmışlardır” (*Talmud*, Yerusolim, Sanhedrin, fol. 24, recto.) Açıkçası, o yıllara kadar bile bu gücün (*jus gladii*), Yahudilerin elinde kalmış olduğuna inanmak güçtür. Bu gücün kullanımı büyük bir olasılıkla M.S. 7 senesinde, Coponius zamanında kaybedilmiştir (Essai sur l’histoire et la geographie de la Filistin, d’apres les Talmuds et la geographie de la Filistin, d’apres les Talmuds et les autres sources Rabbinique, p. 90: Paris, 1867.)

Sanhedrin üyeleri, kendilerini yaşam ve ölüm üzerindeki haklarından mahrum edilmiş buldukları zaman, Yahuda’nın elinden esasının, asil veya hukuki gücünü kaybettiklerini anladılar. Yahudiler bunu idrak edip, şunları söylediler! “Vay halimize, Yahuda’nın asası elinden alındı ve Mesih gelmedi!”

– TALMUD

Haham Rachmon, bu konuda şunları söylemiştir: “Sanhedrin üyeleri, kendilerini yaşam ve ölüm üzerindeki haklarından mahrum edilmiş buldukları zaman, yaygın bir dehşet ve üzüntü içerisinde kaldılar; yüzlerini küllere bulayıp, bitap giysiler kuşandılar ve ‘Vay halimize, Yahuda’nın asası elinden alındı ve Mesih gelmedi!’ diye ağıt yaktılar.” (LeMann, JBS, 28-30)

Bu alçaltıcı sürece şahit olan Josefyus, şunları yazmıştır: “Vali Festus’un ölümünden sonra Albinus, onun yerine hükmetmeye başlayacakken, başkâhin Ananus, Sanhedrin’in toplanması için bunun mükemmel bir fırsat olduğunu düşündü ve Mesih diye adlandırılan İsa’nın kardeşi Yakup ve birkaç başka kişinin, alelacele kurulmuş bu meclisin önünde yargılanmalarını sağladı ve hepsinin taşlanarak öldürülmesi hakkında karar çıkarttı. Yeruşalim’deki birçok bilge kişi ve kanun takipçileri, bu eylemin uygunsuzluğunu ifade ettiler... bazıları şahsen İskenderiye’de bulunan Albinus’a kadar gidip, yasaların çiğnendiğini kendisine iletip, bu konudaki görüşlerini aldılar. Kendisine, Ananus’un yasalara aykırı bir şekilde davranarak, Roma otoritesinden özgür bir şekilde Sanhedrin’i topladığını ilettiler.” (Josefyus, AJ, Kitap 20, Bölüm. 9, Kısım 1)

Saygınlıklarını koruma çabasında olan Yahudiler, ölüm cezasını ortadan kaldırmak için ortaya birçok bahane atmak zorunda kalmışlardır. Örneğin, Talmud (Bab., *Aboda Zarah* ya da *Of Idolatry*, fol. 8, recto.) şunu ifade eder: “İsrail’de cinayetlerin aşırı miktarda arttığını fark eden Sanhedrin üyeleri, bu kişilerin hepsine ölüm cezasının uygulanmasının imkânsızlığını anlamışlardır. Kendi aralarında bir karara varıp, şu beyanda bulunmuşlardır: ‘Her zamanki toplanma yerimizin değiştirilmesi ve toplantılarımızın başka bir yere alınmasının, bu şekilde ölüm cezasından kurtulmamızın, bizim avantajımıza olduğuna karar verilmiştir.’” Bu metne Maimonides, *Const. Sanhedrin* Bölüm 14’te şunları eklemiştir: “İsrail’de ikinci Tapınağın yıkımından kırk yıl önce, Tapınak hâlâ ayakta olduğu halde, ölüm cezası verme uygulaması durdurulmuştur. Bunlar, Sanhedrin’in Yontma Taş Salon’unda toplanmayı bırakmaları ile aynı zamanda oldu ve bir daha orada toplanmadılar.” (LeMann, JBS, 30-33)

1658 senesinde Cambridge’de yayınlanan *Evangelium Matthaei, horoe hebraicoe* isimli eserinin, 275. ve 276. sayfalarında, Lightfoot şunları eklemiştir:

Sanhedrin üyeleri, İsrail yurdu Romalıların egemenliği altında kaldığı sürece ve İsrail evlâtlarının yaşamları Romalıların tehdidi altında olduğu müddetçe ölüm cezası vermeyi durdurma kararı aldılar. Yahuda’nın her bir taraftan işgal edildiği bir zamanda, Roma lejyonlarının sandalları altında titrerken, İbrahim’in oğullarına ölüm cezası vermek eski ataların kanına hakaret olmaz mı? İsrailîlerin İbrahim’in soyundan geldiği ve bu soyun yabancı uluslardan daha üstün olduğu doğru değil mi? Tüm bunlardan dolayı, Yontma Taş Salon’unda toplanmayı bırakmalı, dışarıda kimsenin ölüm cezasına çarptırılmayacağı bir yerde toplanmalıyız. Olanlara protesto olarak ise, dünyaya hükmeden, ancak Yahuda hukuku ve evlâtları üzerinde asla söz sahibi olamayacak olan Roma hukuku karşısında gönüllü olarak boyun eğip sessiz kalalım. (Lightfoot, EM, alıntı yeri: LeMann, JBS, 33, 34, 38)

Talmud’da (Bab., Sanhedrin, Ch fol. Sib) yazılığ gibi, “Sanhedrin, ölüm cezası verme gücünü kaybettiğinden beri, sadece Mesih zamanında etkili olabilecek bu yönetimi kullanmanın pratik bir faydası kalmamıştır.” (Nezikin, BT, 346)

Sanhedrin üyeleri kendilerini yaşam ve ölüm üzerindeki haklarından mahrum edilmiş buldukları zaman, Yahuda’nın elinden asasının, asil veya hukuki gücünü kaybettiklerini anladılar. Yahudiler bunu idrak edip, şunları söylediler! “Vay halimize, Yahuda’nın asası elinden alındı ve Mesih gelmedi!” (Talmud, Bab., Sanhedrin, Bölüm. 4. fol. 37, recto.). Mesihlerinin aralarında dolaşan küçük Nasıralı olduğunun farkında bile değildiler.

2C. Tapınağın Yok Edilişi

“İşte ulağımı gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız Rab ansızın tapınağına gelecek; görmeyi özlediğiniz antlaşma ulağı gelecek’ diyor Her Şeye Egemen RAB” (Malaki 3:1).

Bu ayet ile beraber dört ayet daha (Mezmur 118:26; Dan. 9:26; Hag. 2:7-9; Zek. 11:13) Mesih’in, Yerus alim Tapınağı ayakta durmakta iken geleceğı iddiasında bulunmaktadır. Eğer bu Tapınağın M.S. 70 senesinde yıkıldığını ve tekrar inşa edilmediğini düşünürsek, bu ayetlerin önemi ortaya çıkmaktadır!

“Bu altmış iki hafta sonunda meshedilmiş olan öldürülecek ve onu destekleyen olmayacak. Gelecek önderin halkı, kenti ve Kutsal Yer’i yerle bir edecek.” (Daniel 9:26)

İşte önemli bir ayet daha! Tarihsel sıraya sokarsak:

1. Mesih gelir
2. Mesih ölür
3. Şehir (Yerus alim) ve Kutsal Yer (Tapınak) yerle bir edilir.

Şehir (Yerus alim) ve Kutsal Yer (Tapınak), Titus’un ordusu tarafından M.S. 70 yılında yerle bir edilmiştir; bu durumda ya Mesih bu tarihten önce gelmiştir ya da bu peygamberlikler sahte peygamberliklerdir.

3C. Bir Günde Tamamlandı

Daniel 9:24-27’de, Mesih hakkındaki bir peygamberlik üç ayrı bölüm halinde sunulmuştur; yetmiş yedi (yıl), ya da 490 sene. Birinci bölüm, altmış dokuz “hafta” (ya da yediler) sonunda Mesih’in Yerus alim’e geleceğini ifade eder. (Yedi ve altmış iki adet yedinin, altmış dokuz, yedi yıl dönemleri olarak anlaşılması, aynı bağlamdaki “yetmiş yılı” dönemleri ile anlaşılmaktadır [Dan. 9:2].) Altmış dokuz hafta ile yedi yılın çarpımı 483 yıla eşittir ve bu dönemin başlangıç noktası, ayet 25’de bulunan Yerus alim’in tekrar inşa edilmesinin buyruğudur.

İkinci bölüm, Mesih geldikten sonra öldürüleceğini bildirir. Arkasından gelecek olan önder, Yerus alim ve tapınağı yok ederek, yetmiş kez yedi, ya da 490 yılı son bir yedi yıllık dönem ile tamamlayacak.

Daniel 19:24-26’ya göre, yukarıda bahsedilenlerin hepsi, yılların altmış dokuz haftasından sonra meydana gelecektir. Ancak Daniel 19:24, altmış dokuz haftadan değil, yetmiş haftadan bahsetmektedir (7+62+1). Yetmişinci haftadan ise, 9:27’de bahsedilmektedir. Birçok uzman 9:27’de bahsedilen kişi ve zamanın 9:26’dakinden farklı olduğuna inanmaktadır. Peygamber bir önderden bahsetmiş olsa da, büyük bir olasılıkla bahsedilen, tarihin ilerleyen dönemlerinde gelecek olan bir başka önderdir. (Çifte referanslar, peygamberliklerde sıkça rastlanan bir olgudur. Örneğin, bir referans hem Kral Davut’u hem de daha sonra gelecek olan Mesih’i kapsayabilir.) Bu olgu, eylemler ile desteklenmektedir: 9:27’de ki önder, Yahudi Tapınağı uygulamalarının durdurulması için baskı yaparken, 9:26’da ki önder, Tapınağı çoktan yok etmiştir bile! Buradan çıkarttığımız sonuç, bu önderin Tapınağın tekrar inşa edilmesinden sonra geleceğidir ve bu daha gerçekleşmemiştir. Bir kişi yetmişinci haftayı nasıl tefsir ederse etsin, (peygamberliğin son yedi yılı), peygamberliğin ilk iki bölümü tarihsel olarak incelenmeye müsaittir. Daniel’in bu peygamberliği hakkında daha kapsamlı bir çalışma için, *Chronological Aspects of the Life of Christ* isimli esere bakınız. (Hoehner, CALC, 17)

1D. Metin

“Başkaldırıyı ortadan kaldırmak, günaha son vermek, suçu bağışlatmak, sonsuza dek kalıcı doğruluğu sağlamak, görüm ve peygamberliği mühürlemek, en Kutsal'ı meshetmek için senin halkına ve kutsal kentine yetmiş hafta kadar zaman saptanmıştır.

“Şunu bil ve anla: Yeruşalim'i yeniden kurmak için buyruğun verilmesinden, meshedilmiş olan önderin gelişine dek yedi hafta geçecek. Altmış iki hafta içinde Yeruşalim yeniden sokaklarla, hendeklerle kurulacak. Ancak bu sıkıntılı zamanlarda olacak.

“Bu altmış iki hafta sonunda, meshedilmiş olan öldürülecek ve onu destekleyen olmayacak. Gelecek önderin halkı, kenti ve Kutsal Yer'i yerle bir edecek. Sonu tufanla olacak. Savaş sona dek sürecek. Yıkımların da olacağı kararlaştırıldı.

“Gelecek önder, birçoklarıyla bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince, kurbanı da sunuyu da kaldıracak. Kararlaştırılan yıkım başına gelinceye dek, yok edici önder, tapmağın üst bölümüne yıkıcı iğrenç şeyler yerleştirecek.” (Dan. 9:24-27)

2D. Peygamberliğin Tefsiri

1E. Bu Peygamberliğin Temel Unsurları

(Dr. James Rosscup'un ders notlarından alınmıştır, Talbot Theological Seminary, Kaliforniya)

Daniel'in halkı, İsrail ve Daniel'in şehri, Yeruşalim hakkındaki kaygılar (ayet 24)

Bahsi geçen İki Önder:

1. Mesih (ayet 25)
2. Gelecek Önder (ayet 26)

Yetmiş haftalık zaman dilimi (ayet 24)

1. Birim olarak (ayet 24)
2. Üç periyodun dağılımı: yedi hafta, altmış iki hafta ve bir hafta (ayet 25, 27)

Yetmiş haftanın başlangıcının belirtilmesi (ayet 25)

Mesih, altmış dokuzuncu haftanın sonunda gözükmetedir (ayet 25)

Gelecek Önderin halkı, kenti ve Kutsal Yer'i yerle bir edecek (ayet 26)

Gelecek Önder, İsrail ile, son haftanın başlangıcında bir antlaşma yapacak (ayet 27) ve haftanın yarısı geçince, antlaşmayı kaldıracak (27. ayetin ortası).

Yetmiş hafta sonunda, İsrail ebedi bir adalete kavuşacak (ayet 24)

2E. Yetmiş Hafta ile Belirtilen Zaman Dilimi:

Yahudilere göre 'hafta' kavramı:

1. İbranice *shabua* kelimesi “hafta” anlamına gelmektedir, ancak bu kelimenin direkt anlamı “yedi” dir. (Cebail tarafından bahsedilen hafta kavramı ile bizlerin kullandığı hafta kavramını birbiri ile bağdaştırmamız gerekmektedir.) Bu durumda, İbranice bir cümlede bahsedilen yetmiş haftanın gerçek anlamı, “yetmiş yediler” dir.
2. Yahudiler için “yedi” kelimesinin, hem günler hem de yıllar için kullanılması alışıldık, süregelen bir kullanımdır. “Bazı açılardan, bu kullanımın çok büyük önemi vardı.” (McClain, DPSW, 13)
3. Levililer 25:2-4, yukarıda belirttiğimiz gerçeği resimler. Levililer 25:8, (“Yedi yılda bir kutlanan Şabat yıllarının yedi kez geçmesini bekleyin. Yedi kez geçecek Şabat yıllarının toplamı, kırk dokuz yıldır) yedinin kullanımın belirgin bir örneğidir.

Daha önce belirtilmiş olanları hatırlarsak, Daniel'de bahsi geçen yetmiş haftanın, yılların yetmiş yedileri olduğuna inanmamız için geçerli sebeplerimiz vardır.

1. Daniel, bölümün başlarında, yılları ve yedinin katlarını hesaba alarak konuşmaktadır (Dan. 9:1, 2).

2. Daniel, Babil esaretinin, Sabbatik senesini çiğnemek ve bozmak üzerine kurulduğunu biliyordu ve bu esaret yetmiş sene sürdüğüne göre, Sabbatik senesi açıkça 490 sene boyunca çiğnendi (Levililer 26:32-35; 2. Trh.36:21; ve Dan. 9:24).
3. ‘Hafta’ kelimesini, ‘yıl’ olarak kabul ettiğimiz zaman, içerik istikrarlı ve mantıklı bir hâle dönüşmektedir.
4. *Shabua* kelimesine, Daniel 10:2, 3’de rastlamaktayız. Metnin içeriği, bu kelimeye, günlerin toplamından oluşan “hafta” anlamını yüklemektedir. Kelime anlamı, “günlerden, üç yediler” dir. Eğer Daniel, 9:24-2 7’de günlerden bahsetse idi, neden aynı üsluptaki bir ifade ile 10. bölümde karşılaşmıyoruz? Açıkçası, 9. bölümdeki anlam ‘yıl’lardır.

Neh. ii, buyruğu, “Yeruşalim’i yeniden inşa etme ve onarma buyruğudur” ve bu şehrin onarılması ile ilgili iznin verildiği başka bir buyruk mevcut değildir. Diğer buyrukların tümü, sadece tapınağın inşası ile ilgilidir.

– J. D. WILSON

3E. Peygamberlik Yılıının Uzunluğu

Kutsal Yazılar’da kullanılan takvim yılı, kaynağı olan Kutsal Yazılar’dan belirlenmelidir.

1. Tarihsel: Yaratılış 7:11 ile Yaratılış 8:4’ü kıyaslayın, arkasından bu ikisini, Yaratılış 7:24 ve Yaratılış 8:3 ile kıyaslayın.
2. Peygambersel: Kutsal Yazılar’ın birçok bölümünde değişik terimler kullanılarak, büyük elem dönemlerinden bahsedilmiştir ve bu dönemler ifade edilirken, her zaman 360 günden oluşan payda kullanılmıştır.

Daniel 9:27: “bir haftalık sağlam bir antlaşma yapacak. Haftanın yarısı geçince” (açıkça 3 1/2 yıl)

Daniel 7:24, 25: “Kutsallar bir vakte, vakitlere, yarım vakte kadar eline teslim edilecekler” (sözcük anlamı: 3 1/2 kez)

Esinleme 13:4-7: “Canavara, kurumlu sözler söyleyen ve küfürler savuran bir ağız ve kırk iki ay süreyle kullanabileceği bir yetki verildi.” (3 1/2 yıl)

Esinleme 12:13, 14: “üç buçuk yıl.”

Esinleme 12:6: “Orada bin iki yüz altmış gün beslenmesi için Tanrı tarafından hazırlanmış bir yeri vardı.” (1260 gün ya da 3 1/2 yıl)

4E. Yetmiş Haftaların Başlangıcı

İsrail’in tarihinde, yetmiş haftalık dönemin başlangıcını (*terminus a quo*) belirleyen bazı emir veya buyrukların vuku bulduğu öne sürülmüştür. Bu buyruklar şunlardır:

1. Cyrus’un buyruğu, M.Ö. 539 (Ezra 1:1-4).
 2. Darius’un buyruğu, M.Ö. 519 (Ezra 5:3-7).
 3. Artakserkses’in Ezra’ya buyruğu, M.Ö. 457 (Ezra 7:11-16).
 4. Artakserkses’in Nehemya’ya buyruğu, M.Ö. 444 (Neh. 2:1-8).
- (Hoehner, CALC, 131)

Ancak, bulgular ile uyum içerisinde olduğu görülen buyruk, Artakserkses’in Nehemya’ya buyruğudur.

J. D. Wilson, peygamberliğin başlangıç noktası hakkında şu yorumları yapmaktadır:

Bu buyruktan, Neh. ii'de bahsedilmektedir. Artakserkses'in yirminci yılındandır. Buyruğun metni verilmemiştir, ancak ele alınan konuyu belirlemek çok kolaydır. Nehemya, Yerus alim'in ıssız durumu hakkında duyum almıştır ve derin bir üzüntü içine girmiştir. Kral bu üzüntünün sebebini sorunca Nehemya, şu cevabı verir, "Atalarımın g m ld    kenti yıkıldı, kapıları yakıldı. Nasıl  z lmem?" Kral, "Dile in ne?" diye sordu. Göklerin Tanrısı'na dua edip, krala şöyle dedim: "Eğer uygun görüyorsan, benden hoşnut kaldınsa, lütfen beni Yahuda'ya, atalarımın g m ld    kente g nder; kenti onarayım." Kutsal Yazılar'ın devamında okuduğumuz gibi, Nehemya gitme konusunda izin alır ve kenti onarır.

Bu metne göre bu buyruk, "Yerus alim'i yeniden inşa etme ve onarma buyru udur." şehrin onarılması ile ilgili yetkinin verildiği başka bir buyruk mevcut değildir. Bu buyruk, onarım yetkisini sağlamıştır ve Nehemya kitabı, bizlere bu işlerin nasıl y r t ld   n i iletmektedir. Kendi teorilerinin hesaplamalarının ortaya  ıkard  i zorunluluktan dolayı birçok kişi başka bir başlangıç noktası, *terminus a quo* olan buyruk arayışı içine girmişlerdir, ancak bir kişinin bu konuda başka bir buyru u, her türlü kuşkunun varlığına rağmen yapabilmesini anlamak çok zordur. Nehemya ii buyru u; "Yerus alim'i yeniden inşa etme ve onarma buyru udur" ve bu şehrin onarılması ile ilgili iznin verildiği başka bir buyruk mevcut değildir. Diğer buyrukların tümü, sadece tapınağın inşası ile ilgilidir. (Wilson, DDWD, 141, 142)

Bu buyruk, M. . 444 senesinde, aşağıdakiler üzerine bina edilerek verilmiştir:

1. "Kral Artakserkses'in yirminci senesinin Nisan ayında" (Neh. 2:1).
2. Artakserkses'in göreve gelmesi: M. . 465
3. Belli bir gün belirtilmemiştir ve Yahudi geleneklerine göre, bu ayın ilk gününü işaret etmektedir. Elimizdeki tarih 1 Nisan, M. . 444'd r.
4. 5 Mart, M. . 444, bizlerin takvimine göre uyarlandı ında ortaya çıkan tarihtir.

5E. Yılların İlk Yedi Haftalarının Bitimi

1. şehri onarmak kırk dokuz yıl sürdü (ayet 25).
2. Eski Antlaşma'ya ait kanonun ve İbrani peygamberli in Malaki'de bitmesinin ayrı bir dikkat çeken noktası ise bu tarihin, M. .444'den, kırk dokuz yıl sonra olarak belirlenmesidir.

Eğer Daniel haklı ise, Yerus alim'i onarmak ve yeniden inşa etmek için verilen buyruk (Nisan M. . 1444) ile Mesih'in Yerus alim'e gelmesi arasında 483 yıl (altmış dokuz kere yedi) vardır ve her sene, 360 günden oluşan Yahudi peygambersel yılına eşittir (173880 gün).

Zekeriya 9:9'da, peygamberli inde bulunduğu gibi, altmış dokuz haftanın en can alıcı olayı, Mesih'in Kendisini İsrail'e Mesih olarak sunması olmuştur. Daniel'in bu peygamberli i ve belirtilen tarihler üzerine çok derin araştırmalar yapmış olan Harold Hoehner, bu olayın tarih hesaplamasını aşağıda yapmıştır:

Altmış dokuz haftayı, yedi sene ile çarparsak yani her haftayı 360 gün ile çarparsak, elde ettiğimiz gün sayısı 173.880'dir ($7 \times 69 \times 360 = 173.880$). M. . 444 ve M.S. 33 arasındaki fark ise, 476 güneş yılıdır. 476 ile 365.242 19879 gün ya da 365 gün, 5 saat, 48 dakika, 45.975 saniye ile çarparsak [bir yılda 365 1/4 gün vardır], elde ettiğimiz sonuç 173,855 gün, 6 saat, 52 dakika, 44 saniye ya da 173,855 gündür. Bu durumda, M. . 444 ve M.S. 33. tarihleri arasına 25 günlük bir takvim farkı oluşmaktadır ($173.880 - 173,855 = 25$). Bu peygamberlik ifadesindeki kullanıma göre, 5 Mart'a (M. . 444), 25 gün eklersek, 30 Mart'a (ya da M.S. 33) geliriz ki, bu tarih M.S. 33'de 10 Nisan'a denk gelir ki, bu tarih ise, İsa'nın Yerus alim'e görkemli girişinin tarihidir. (Hoehner, CALC, 138)

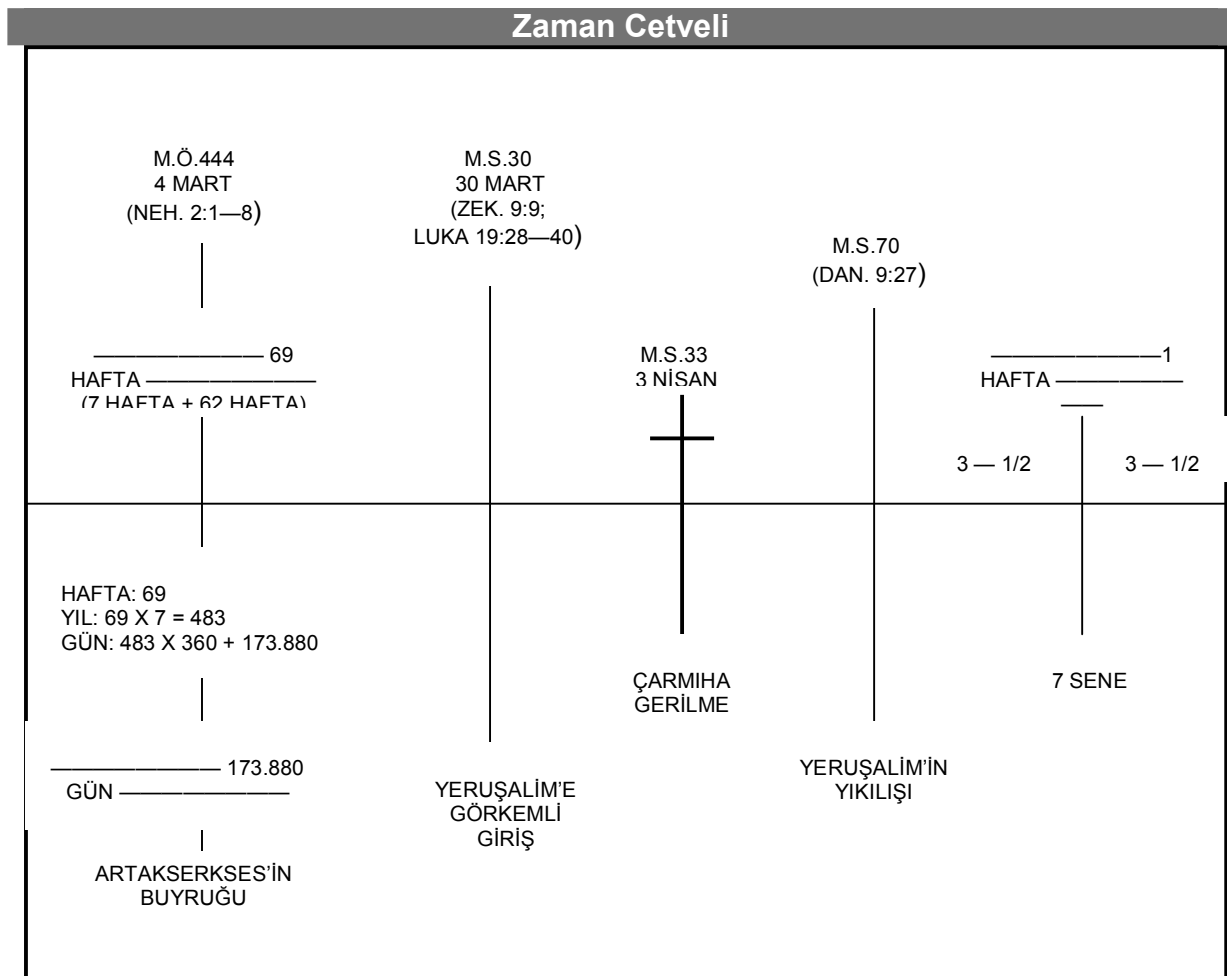
6E. Altmış dokuz ve Yetmiş haftalar Arasındaki Boşluk

Altmış dokuz haftanın bitiminde ve yetmişinci haftanın başlangıcından önce, iki olayın gerçekleşmesi gerekmektedir:

1. Mesih'in öldürülmesi (Daniel 9:26).
Mesih, Yerus l m'e görkemli girişinden sonraki Cuma günü çarmıha gerildi. 3 Nisan M. . 33.
2. Yerus l m'in ve Tapınağın yıkılması (Daniel 9:26).

Wilson, peygamberliğin bu bölümü hakkında şunları öne sürmüştür:

Bunun hemen arkasından, Roma prensi [Titus], Yerusalim tapınağını ve şehri tamamen yok eden bir ordu göndermiştir. Bu kati bir yıkımdır. Tapınak daha önce, Antiochus Epiphanes tarafından, olduğu gibi kirletilip, yıpratılmamış, tamamen yıkılmıştır. O günden beri de, Yerusalim’de tekrar inşa edilmemiştir. Yahudilerin dinsel törenine bir son verilmiştir. Törenler tekrar başlatılmamıştır ve başlatılamamıştır, çünkü Yerusalim’in düşüşünden beri, bir kâhinlik düzeni kalmamıştır; Harunoğullarının her biri katledilmiştir. Artık kâhinsel kurban verilemez ve başkâhin kefarete ödeyemezdi, çünkü o korkunç yıkım ve talan esnasında, Eski Ahit sona ermişti. Tanrı’nın Kuzu’su Golgota’da sunulduğu zaman, Eski Ahit’in yaşam damarları kesilmiştir ve geçerliliği kalmamıştır. Eski Ahit’ten geriye kalan dış kap, kırk sene boyunca yaşamaya çalışsa da, M.S. 70 senesinde Yerusalim’in yıkımı ile yok olmuştur. (Wilson, DDWD, 148, 149)

3D. Özet

Böylece, Daniel'in yetmiş haftalar peygamberliğinde, Mesih hakkında bulunduğu peygamberliğin doğru bir şekilde tamamlandığını görmekteyiz. Eğer, bu metinlerin yazılım tarihi olarak belirlenen M.Ö. 165 doğru ise, peygamberliğinde bulunulan olaylar, tam iki asır sonra tamamlanmıştır.

Bu peygamberlik şunları içermektedir:

1. Mesih'in gelişi.
2. Mesih'in ölümü.
3. Yeruşalim'in ve tapınağın yıkımı.

Peygamberliğin yetmişinci hafta ile ilgili son bölümünün gerçekleşmesine daha vardır.

5A. KELİME KELİME İSA MESİH'TE TAMAMLANAN ESKİ ANTLAŞMA PEYGAMBERLİKLERİNİN ÖZETİ

Hristiyan dininin modern bir savunması olan *The Basis of Christian Faith* (Hristiyan İnancının Temelleri) isimli eserinde Floyd Hamilton, şunları yazmıştır: "Eski Antlaşma'da, kelimesi kelimesine İsa Mesih'te tamamlanmış tam 332 adet peygamberlik mevcuttur ifadesinin arkasında, bu konuda bir uzman olan Canon Liddon vardır" (Hamilton, BCF, 160). Payne ise, *Encyclopedia of Biblical Prophecy* isimli eserinde, tam 191 tamamlanmış peygamberliği listelemiştir. (Payne, EBP, 665-670)

1B. Birinci Gelişi

Gerçek: Yaratılış 3:15; Yasa'nın Tekrarı 18:15; Mezmur 89:20; Yeşaya 9:6; 28:16; 32:1; 35:4; 42:6; 49:1; 55:4; Hezekiel 34:24; Daniel 2:44; Mika 4:1; Zekeriya 3:8.

Zaman: Yaratılış 49:10; Çölde Sayım 24:17; Daniel 9:24; Malaki 3:1.

O'nun Rab'liği: Mezmurlar 2:7, 11; 45:6, 7, 11; 72:8; 89:26, 27; 102:24-27; 110:1; Yeşaya 9:6; 25:9; 40:10; Yeremya 23:6; Mika 5:2; Malaki 3:1.

İnsan soyu: Yaratılış 12:3; 18:18; 21:12; 22:18; 26:4; 28:14; 49:10; 2. Samuel 7:14; Mezmurlar 18:4-6, 50; 22:22, 23; 29:36; 89:4; 132:11; Yeşaya 11:1; Yeremya 23:5; 33:15.

2B. Ulağı: Yeşaya 40:3; Malaki 3:1; 4:5

3B. Doğumu ve İlk Yılları

Gerçek: Yaratılış 3:15; Yeşaya 7:14; Yeremya 31:22.

Yer: Çölde Sayım 24:17, 19; Mika 5:2.

Yıldızbilimcilerin Sevinci: Mezmur 72:10,15; Yeşaya 60:3, 6.

Mısır'a iniş: Hoşea 11:1.

Masumların katli: Yeremya 31:15.

4B. Görevi

Görev: Yaratılış 12:3; 49:10; Çölde Sayım 24:19; Yasa'nın Tekrarı 18:18, 19; Mezmur 21:1; Yeşaya 59:20; Yeremya 33:16.

Melkisedek gibi kâhin: Mezmur 110:4.

Musa gibi peygamber: Yasa'nın Tekrarı 18:15.
Yabancı ulusların iman etmesi: Yeşaya 11:10; Yasa'nın Tekrarı 32:43; Mezmurlar 18:49; 19:4; 117:1; Yeşaya 42:1; 45:23; 49:6; Hoşea 1:10; 2:23; Yoel 2:32.
Celile'de hizmet: Yeşaya 9:1, 2.
Mucizeler: Yeşaya 35:5, 6; 42:7; 53:4.
Ruhsal bereketler: Mezmur 45:7; Yeşaya 11:2; 42:1; 53:9; 61:1,2.
Vaaz verme: Mezmurlar 2:7; 78:2; Yeşaya 2:3; 61:1; Mika 4:2.
Tapınağın temizlenmesi: Mezmur 69:9.

5B. Arzusu

Yahudiler ve Uluslar tarafından reddedilmesi: Mezmurlar 2:1; 22:12, 41:5; 56:5; 69:8; 118:22, 23; Yeşaya 6:9, 10; 8:14; 29:13; 53:1; 65:2.
Zulüm görme: Mezmurlar 22:6; 35:7, 12; 56:5; 71:10; 109:2; Yeşaya 49:7; 53:3.
Yeruşalim'e görkemli giriş: Mezmurlar 8:2; 118:25, 26; Zekeriya 9:9.
Kendi arkadaşı tarafından ihanete uğrama: Mezmurlar 41:9; 55:13; Zekeriya 13:6.
Otuz parça gümüş için ihanet: Zekeriya 11:12.
Hainin ölümü: Mezmurlar 55:15, 23; 109: 17.
Çömlekçi tarlasının alınması: Zekeriya 11:13.
Öğrencileri tarafından terk edilmesi: Zekeriya 13:7.
Sahte ithamlar: Mezmurlar 2:1, 2; 27:12; 35:11; 109:2.
Suçlamalar karşısında sessiz kalması: Mezmurlar 38:13; Yeşaya 53:7.
Alay edilme: Mezmurlar 22:7, 8, 16; 109:25.
Hakarete uğrama, tokatlanma, tükürülme, kamçılanma: Mezmur 35:15, 21; Yeşaya 50:6.
Eziyete sabır ile katlanma: Yeşaya 53:7-9.
Çarmıha gerilme: Mezmur 22:14, 17.
Öd ve sirke verilmesi: Mezmur 69:21.
Düşmanları için dua etmesi: Mezmur 109:4.
Çarmıhtaki haykırış: Mezmurlar 22:1; 31:5.
Ömrün ortasında ölüm: Mezmurlar 89:45; 102:24.
Suçlular ile beraber ölüm: Yeşaya 53:9, 12.
Doğanın ölüme eşlik etmesi: Amos 5:20; Zekeriya 14:4-6.
Kıyafetler için kura çekilmesi: Mezmur 22:18.
Kemiklerin kırılmaması: Mezmur 34:20.
Deşilme: Mezmur 22:16; Zekeriya 12:10; 13:6.
Gönüllü ölüm: Mezmur 40:6-8.
Başkası yerine acı çekme: Yeşaya 53:4-6, 12; Daniel 9:26.
Zengin ile gömülme: Yeşaya 53:9.

6B. Dirilişi: Mezmurlar 2:7; 16:8-10; 30:3; 41:10; 118:17

7B. Göğe Yükselmesi: Mezmurlar 16:11; 24:7; 68:18; 110:1; 118:19

8B. İkinci Gelişi: Mezmur 50:3-6, Yeşaya 9:6, 7; 66:18; Daniel 7:13, 14; Zekeriya 12:10; 14:4-8

Evrensel ve ebedi egemenlik: 1. Tarihler 17:11-14; Mezmurlar 2:6-8; 8:6; 45:6-7; 72:8; 110:1-3; Yeşaya 9:7; Daniel 7:14.

9

TANRISALLIĞA DESTEK: DİRİLİŞ ALDATMACA YA DA TARİHSEL BİR GERÇEK?

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

İsa Mesih'in Fiziksel Dirilişinin Önemi

Dirilişin Önemi

İsa Mesih'in Ölümden Dirileceğine Dair İddiaları

İddiaların Önemi

İsa Tarafından Verildiği Şekli İle İddialar

Tarihsel Yaklaşım

Mesih'in Dirilişinin Tarihteki Zamanı, Yeri Ve Boyutu

Tarih Ve Hukuk'un Tanıklığı

Eski Kilise Babalarının Tanıklığı

Diriliş Sahnesi

Diriliş Öncesi Durum

Diriliş Sonrası Durum

Tarihsel Gerçeklerin Doğruluğunun Ortaya Konulması

Psikolojik Gerçeklerin Doğruluğunun Ortaya Konulması

Sosyolojik Gerçeklerin Doğruluğunun Ortaya Konulması

Diriliş Hakkındaki Yetersiz Teoriler

Bayılma Teorisi

Hırsızlık Teorisi

Halusinasyon Teorisi

Kadınlar Ve Arkasından Herkes Yanlış Mezara Gitmiştir Teorisi

Sonuç: İsa Gerçekten de Ölümden Dirilmiştir!

1A. GİRİŞ

Bu konu üzerinde yedi yüz saatten fazla bir çalışma ve bu konunun temellerini baştan sona iyice araştırdıktan sonra vardığım sonuç şu olmuştur: İsa Mesih'in dirilişi, insanların zihinlerine yamanmış en kötü, en gaddar, en adi aldatmacadır YA DA tarihte gerçekleşmiş en muhteşem olaydır.

İsa'ya olan inancın üç temel güvencesi şunlardır: (1) Hayatı, mucizeleri ve öğretişleri ile tarih üzerindeki etkisi; (2) Yaşamında tamamlanan peygamberlikler ve (3) dirilişi. İsa'nın dirilişi ve Hristiyanlık birbirinden ayrılamaz, ya beraber ayakta kalırlar ya da beraber yok olurlar. Uruguay Üniversitesinden bir öğrenci, bir gün bana şu soruyu yöneltti: "Profesör McDowell, Hristiyanlığın inancını neden çürütemediniz?" Cevabım şu oldu: "Çok basit bir sebepten dolayı: Tarihi açıklamasını yapamadığım tek bir olay vardır -İsa'nın dirilişi."

Matta 28:1-11'de Dirilişin Anlatımı: (bakınız: Markos 16; Luka 24; Yuhanna 20, 21)

- Mat 28:1 Sept gününü izleyen haftanın ilk günü, tan yeri ağarırken, Mecdelli Meryem ile öbür Meryem mezarı görmeye gittiler.
- Mat 28:2 Ansızın büyük bir deprem oldu. Rab'bin bir meleği gökten indi ve mezara gidip taşı bir yana yuvarlayarak üzerine oturdu.
- Mat 28:3 Görünüşü şimşek gibi, giysileri ise kar gibi bembeyazdı.
- Mat 28:4 Nöbetçiler korkudan titremeye başladılar, sonra ölü gibi yere yıkıldılar.
- Mat 28:5 Melek kadınlara şöyle seslendi: 'Korkmayın! Çarmıha gerilmiş olan İsa'yı aradığınızı biliyorum.
- Mat 28:6 O burada yok; söylemiş olduğu gibi dirildi. Gelin, O'nun yattığı yeri görün.
- Mat 28:7 Hemen O'nun öğrencilerine gidip şöyle deyin: 'İsa ölümden dirildi. Sizden önce Celile'ye gidiyor, kendisini orada göreceksiniz.' İşte ben size söylemiş bulunuyorum.'
- Mat 28:8 Kadınlar, hem korku hem büyük sevinç içinde, çabucak mezardan uzaklaşıp koşa koşa İsa'nın öğrencilerine haber vermeye gittiler.
- Mat 28:9 Ansızın İsa onların karşısına çıktı, 'Selam size!' dedi. Onlar da yaklaşıp İsa'nın ayaklarına sarıldılar, O'na tapınmaya başladılar.
- Mat 28:10 O zaman İsa onlara, 'Korkmayın!' dedi. 'Gidip kardeşlerime haber verin, Celile'ye gitsinler, beni orada görecekler.'
- Mat 28:11 Kadınlar daha yoldayken nöbetçi askerlerden bazıları kente giderek olup bitenlerin hepsini baş kâhinlere bildirdiler.

Diriliş inancı olmadan, Hristiyan inancı var olamaz. Öğrenciler, yenilmiş ve dağılmış adamlar olarak anılırdı. İsa'nın çarmıha gerilip ölmüş olması, O'nun Mesih olduğuna dair tüm ümitleri sonsuza dek sustururdu, hatta sevgili öğretmenleri İsa'yı hafızalarından bile silebilirdi. Haç, İsa'nın kariyerinin utanç ve üzücü sonu olarak karşılarında hep dururdu. İşte bu yüzden Hristiyanlığın kökeni, erken dönemlerdeki öğrencilerin, Tanrı'nın İsa Mesih'i ölümden dirilttiğine dair olan inançlarına bağlıdır.

– WILLIAM LANE CRAIG

2A. İSA MESİH'İN FİZİKSEL DİRİLİŞİNİN ÖNEMİ

İsa'nın Kendisi, dirilmiş bedeninin fiziksel varlığını, ölümden dirildiğine delil olarak işaret ettiğine ve bu sayede Kendisinin beden almış Tanrı olduğuna dair imalarını kanıtladığına göre, tenkitçilerin İsa'nın bedeninin manevi bir beden olduğu iddiaları, İsa'nın Rab'liğine olan inancı baltalamaktadır. Morgdan kaybolan bir ceset, bu kişinin ölümden dirildiğini ispatlamayacağı gibi, tek başına boş bir mezar, İsa'nın ölümden dirildiğini ispatlamaz. Hristiyanlık inancının doğruluğu, İsa Mesih'in bedensel olarak dirilişinin gerçekliğine bağlıdır.

Dr. Norman Geisler'in ifade ettiği gibi: "Eğer İsa, mezara konulan fiziki bedenin aynısı ile dirilmediyse diriliş, O'nun Tanrı olduğuna dair iddialarının (Yuhanna 8:58; 10:30), delile dayanan ispatı olma değerini kaybeder. Bahsi geçen beden mecazi değil, fiziksel bir bedendir. İsa, maddesel bir beden ile dirilmedikçe, O'nun dirilişinin doğrulanması mümkün değildir ve tarih karşısındaki ikna kabiliyetini kaybeder." (Geisler, BR, 36)

3A. DIRİLİŞİN ÖNEMİ

Dünya üzerindeki büyük dinlerden, sadece dört tanesi felsefi savlar üzerine kurulmuştur. Felsefi sistemler yerine, kişilere dayandırılan dört büyük din içerisinde, kurucusunun mezarının boş olduğunu iddia eden tek din, Hristiyanlıktır. Yahudiliğin kurucusu İbrahim Peygamber, M.Ö. 1900 senesinde vefat etmiştir, ancak kendisi ile ilgili hiçbir diriliş iddiasında bulunulmamıştır.

Therefore Stand isimli eserde Wilbur Smith, şunları söylemiştir: "Buda'nın orijinal hikâyelerinde, onun ölümden dirilmesi hakkında hiçbir imada bulunulmamaktadır aksine, *Mahaparinibbana Sutta* isimli en eski kayıtlara baktığımız zaman, Buda'nın ölümü hakkında şu ifadeyi görmekteyiz: 'Buda ölmüş ve geride ondan hiçbir şey kalmamıştır'." (Smith, TS, 385)

Profesör Childers, şunları belirtmiştir: "*Pali* el yazmalarında ya da tefsir kitaplarında (benim bildiğim bütün kitaplarda) Sakya Muni'nin ölümünden sonra var olduğuna ya da öğrencilerine gözüktüğü yolunda bir kayıt bulunmamaktadır. Hz. Muhammed M.S. 632 senesinde 8 Haziran'da, 61 yaşında Medine kentinde vefat etmiştir. Binlerce Müslüman her sene Hz. Muhammed'in mezarını ziyaret etmektedir. Dünya üzerindeki milyonlarca Müslüman, Yahudi ve Budist, kendi inançlarının kurucularının ölümden dirilmediği konusunda hemfikirdirler." (Childers, alıntı yeri, Smith, TS, 385)

William Lane Craig, şöyle yazmıştır: "Diriliş inancı olmadan, Hristiyan inancı var olamaz. Öğrenciler, yenilmiş ve dağılmış adamlar olarak anılırdı. İsa'nın çarmıha gerilip ölmüş olması, O'nun Mesih olduğuna dair tüm ümitleri sonsuza dek sustururdu, hatta sevgili öğretmenleri İsa'yı, hafızalarından bile silebilirdi. Haç, İsa'nın kariyerinin utanç ve üzücü sonu olarak karşılarında hep dururdu. İşte bu yüzden Hristiyanlığın kökeni, erken dönemlerdeki öğrencilerin, Tanrı'nın İsa Mesih'i ölümden dirilttiğine dair olan inançlarına bağlıdır." (Craig, KTR, 116-117)

Theodosius Harnack, şöyle demiştir: "Diriliş hususunda sahip olduğunuz görüş bana göre sizin kişisel Hristiyan ilâhiyatınız olamaz. Bana göre Hristiyanlık, Diriliş gerçeğine göre ayakta durur ya da yıkılır." (Harnack, alıntı yeri Smith, TS, 437)

William Milligan, şu ifadede bulunmuştur: "Tanrımızın Dirilişi hakkında doğrulayıcı delillerden bahsederken, eğer bu diriliş gerçek ise, O'nun hayat hikâyesindeki her bulgunun, bu gerçekle uyum içerisinde olduğu öne sürülebilir." (Milligan, RL, 71)

Wilbur M. Smith, şu sonuca varmıştır: "Sık sık, detaylı ve tereddütsüz bir şekilde Yeruşalim'e gittikten sonra öldürüleceğini, ancak üçüncü gün mezarından dirileceğini belirten ve bu peygamberliği gerçekleştiren Rab'bimizin söylediği diğer her şeyi, her zaman tereddütsüz doğru olarak kabul etmişimdir." (Smith, TS, 419)

Bu konuda W. J. Sparrow Simpson ise, şu yorumda bulunmuştur:

Mesih'in ölümünden dirilişi, O'nun Tanrı Oğlu olmasını nasıl olur da ispatlar sorusunun cevabı şudur. İlk olarak, ölümünden Kendi gücü ile dirilmiştir. Kendi hayatını feda edecek ve tekrar hayatını geri alacak kudrete sahiptir, Yuhanna x.18. Bu, diğer ayetlerde öğretilen diğer gerçekler ile uyum içerisinde bir olgudur, Baba'nın kudreti ile ölümünden dirilmiştir, çünkü Baba ne yaparsa, Oğul da aynısını yapar; yaratma ve diğer gözle görülür bütün işler, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'da farksızdır. Ancak ikinci olarak, Mesih açık bir şekilde Kendisinin Tanrı Oğlu olduğunu beyan etmiştir ve ölümünden dirilişi, bu beyanatın gerçekliği üzerindeki Tanrı'nın mührüdür. Eğer Mesih, ölümün gücüne yenik düşse idi, bu durumda Tanrı'nın, İsa'nın Tanrı Olma iddiasını onaylamadığını anlardık; ancak Tanrı, İsa'yı ölümünden dirilttiğine göre, tüm herkese "Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnudum" gerçeğini beyan etmiştir. (Sparrow-Simpson, RCF, 287-88)

Aynı şekilde Petrus'un, Pentikost gününde verdiği vaaz baştan sona Diriliş üzerine bina edilmiştir:

Diriliş sadece bir prensip teması değildir, eğer bu doktrini çıkartırsanız geride hiçbir doktrin kalmaz. Diriliş olayı şunları ileri sürmektedir: (1) İsa'nın ölümünün açıklaması; (2) Mesih'in yaşayacağı bir olay olarak peygamberlik sözlerinden oluşan bir beklentinin yerine gelmesi; (3) öğrenciler tarafından tanık olunulması; (4) Kutsal Ruh'un yağmasının sebebi, ki bu dinsel mucizenin açıklanabilirliğinin sağlanması; ve (5) Nasıralı İsa'nın Mesih ve Kral unvanlarının gerçekliğinin ortaya konulması. Birçok tez ve varılan sonuçlar tamamen Diriliş'in gerçekliği üzerine bina edilmiştir. Diriliş olmadan, Nasıralı İsa'nın Mesih ve Kral unvanlarının gerçekliğini ikna edici bir şekilde anlayamazdık. Diriliş olmadan, Kutsal Ruh'un yeni bir şekilde yağması asla açıklanamayacak bir gizem olarak kalırdı. Diriliş olmadan, havarilerin tanıklığının anlamı kalmazdı. Mezmur xvi'nin Mesih hakkındaki izahatı ve tüm beklentiler, gelecekte ortaya çıkacak olan bir Mesih'in yaşayacağı tecrübeler olarak beklenmek zorunda kalmırdı. Tabii ki İsa'nın işlerinden dolayı üzerinde bir İlâhi Onaylama olacaktı, ancak bu Onay süresi sadece hayatının uzunluğu ile limitli olurdu; aynen ulusu tarafından daha fazla tahammül edilemeyen herhangi diğer bir peygamberinki gibi. İşte bu yüzden, ilk Hristiyan vaazı, İsa'nın Diriliş'i ile ortaya çıkan konumu üzerine olmuştur. (Smith, TS, 230)

Kilisenin dirilişe olan inancını reddeden Adolf Harnack bile şunları itiraf etmektedir: "Havarilerin İsa'daki derin güveni, ölüme yenilmediğine ve Tanrı tarafından diriltildiği inancında köklenmiştir. O'nda yaşadıkları ve kesinlikle kendi gözleri ile görmelerinden dolayı, havarilerin Mesih'in dirilişine olan inançları, O'nun ölümüne olan inançları kadar güçlüydü ve bu yüzden O'nun hakkında konuşurken ana tema olarak, bu gerçekleri seçmişlerdir." (Harnack, HD, alıntı yeri Gün, ER, 3)

Eğer Diriliş, tarihsel bir gerçek değilse, bu ölümün gücü ve günahın etkisi kırılmamış demektir ve Mesih'in ölümünün önemi teyit edilmemiş olur ki, bu durumda imanlı olanlar hâlâ günahlıdırlar ve kesinlikle İsa'nın ismini duymadan önceki yaşamları neredeyse yine aynı konumdadırlar.

– W. J. SPARROW-SIMPSON

H. P. Liddon, şunları belirtmiştir: "Dirilişe iman, Hristiyan inancı kemerinin anahtar taşıdır ve bu taşı yerinden oynatırsanız, ne yaparsanız yapın tüm kemer çökecektir." (Liddon, alıntı yeri Smith, TS, 577)

Douglas Groothuis, şu beyanatta bulunmuştur:

Yeni Antlaşma, İsa'nın dirilişinin gerçekliğini yansıtmakta ve yankılamaktadır. İncil metinleri, İsa'nın ihanete uğrayacağına, öldürüleceğine ve ölümden dirileceğine ve bunların gerçekleşmesi gerektiğine dair öğretişini bizlere iletmektedir. İncil'in ilk dört kitabı, İsa Mesih'in, mezarının boş olduğunun ve önceden bildirdiği gibi öğrencilere ve birçok kişiye görüldüğünün tanıklığını yapmaktadır. Elçilerin İşleri kitabı, Dirilmiş olan İsa Mesih'in vaazların odak noktası olduğunu kaydetmiştir. Yeni Antlaşma mektuplarının ve Esinleme kitabının, Dirilmiş bir İsa Mesih olmadan, anlamsızlığa doğru eriyip gidecekleri kesindir. Diriliş; İncil'in ilk dört kitabında, ilk kiliselerin tarihinde (Elçilerin İşleri), Petrus, Yuhanna, Yakup, Yahuda'nın mektuplarında ve İbraniler'e mektupta beyan edilmiştir. Elimizde farklı farklı ve güvenilir tanıklar vardır. Yeni Antlaşma metinleri, tarihsel geçerlilik olarak gayet sağlam olduğunu ispatladığına göre, dirilişi objektif bir gerçek olarak kabul etmek için elimizde yeterli sebep vardır. (Groothuis, JAC, 273)

Mesih'in dirilişi, her zaman için kilisenin koşulsuz olarak merkez prensibi olmuştur. Wilbur Smith'in de ifade ettiği gibi:

Hristiyan Kilisesi, Tanrı tarafından bahşedilen yaşamının ilk gününden beri, İsa Mesih'in Dirilişi konusundaki inancını tek vücut olarak sırtlamıştır. Kilisenin en önemli temel doktrinlerinden ve kanaatlerinden bir tanesi olan Diriliş inancı, Yeni Antlaşma'nın her satırına öyle bir işlenmiştir ki, eğer diriliş ile ilgili ifade ve referansları çıkartmaya kalkışsaksak, elimizde anlam ifade etmeyen kelimeler yığını kalır. Diriliş inancının, ilk Hristiyanların yaşamlarını derinden etkilediğini, anıt mezarlardan, yer altı mezarlarının duvarlarındaki resimlerinden, Hristiyan ilâhi sanatındaki etkisinden, ilk dört asır boyunca yazılan inanç savunmalarının en can alıcı konusu olmasından, İznik öncesi ve İznik sonrası dönemlerde devamlı bir şekilde vaaz konusu olarak ele alınmasından anlamaktayız. Kilisenin inanç açıklamasındaki yerini bir an önce almış, Elçilerin inanç açıklamasında ve takip eden bütün önemli inanç açıklamalarında yer almıştır.

Yeni Antlaşma'nın verdiği tanıklığın her zerresinde, Müjde'nin ya da İncil'in yükünün; "Bu Öğretmenin izleyicisi ol ve elinden geleni yap" öğretişinde değil, "İsa ve Diriliş" öğretisinde olduğunu görmekteyiz. Hristiyanlığın karakterini radikal bir şekilde değiştirmeden ve kimliğini yok etmeden, bu öğretişi çıkartmanız mümkün değildir. (Smith, TS, 369-70)

Profesör Milligan, şunları belirtmiştir: "Hristiyan Kilisesinin doğuşu şafağın ilk ışıklarının vurmasından itibaren kilise sadece Tanrı'sının Dirilişine inanmakla kalmamış, tüm varlığını bu gerçek üzerine kurmuş, bu öğretiş ile tek vücut olmuştur." (Milligan, RL, 170)

Robertson Nicoll, Pressensé'den şu alıntıyı yapmıştır: "Mesih'in boş mezarı, Kilisenin beşiği olmuştur." (Smith, TS, 580)

Sparrow Simpson şöyle demiştir: "Eğer Diriliş, tarihsel bir gerçek değilse, bu ölümün gücü ve günahın etkisi kırılmamış demektir ve Mesih'in ölümünün önemi teyit edilmemiş olur ki, bu durumda imanlı olanlar hâlâ günahlıdırlar ve kesinlikle İsa'nın ismini duymadan önceki yaşamları neredeyse yine aynı konumdadırlar." (Sparrow-Simpson, alıntı yeri Hastings, DCG, 514)

R. M'Cheyne Edgar, *The Gospel of a Risen Saviour* (Dirilmiş Kurtarıcı'nın İncil'i), isimli eserinde şunları yazmıştır:

Karşımızda bir din öğretmeni vardır ve bu kişi, kendinden emin bir şekilde, o ana kadar yaptığı bütün iddiaların gerçekliğini ispatlamak için, ölme ve ölümden dirilebilme yeteneğini masaya koymuştur. Kesinlikle emin olabileceğimiz bir şey varsa, o da tarih boyunca bunun benzeri bir teklif yapılmamıştır. Bu sıra dışı iddianın, peygamberin mistik öğrencileri tarafından icat edildiğini ve Kutsal Kitap'a sonradan eklendiğini söylemek,

sırtımıza çok ağır bir saflık ibaresi yüklemek demektir. Tüm iddialarını, ölümden dirilme yeteneğine bağlayan bu Öğretmenin iddiasının eşi bulunmamaktadır ve iddialarının doğruluğu, kendi kendisini ispatlayan yaşamı ile karşımızda parlamaktadır! (Edgar, GRS, alıntı yeri Smith, TS, 364)

William Lane Craig, Elçiler için dirilişin ne anlama geldiğine işaret etmektedir:

İsa'nın çarmıha gerilmesinin elçiler üzerinde ne kadar güçlü bir yıkıcı etki yarattığını tahmin etmek bile çok zordur. Onlarda ne ölen bir Mesih, ne de dirilen bir Mesih kavramı vardı, çünkü Mesih sonsuza kadar hükmedecek olardı (ç.ref. Yuhanna 12:34). Eğer diriliş konusunda bir ön inanca sahip değilseniz, İsa'nın ölümünden dolayı, Mesihliğine inanmanız imkânsız olur. Diriliş, bir felaketin bir zafere dönüşüdür. Çünkü Tanrı, İsa'yı ölümden diriltmiştir ve bütün olan bitenlerden sonra Mesih olarak ilân edilmelidir (Elçilerin İşleri 2:32, 36). Aynı durum haçın önemi için de geçerlidir. İsa'nın utanç verici ölümünün, teskin edici ifadeler ile tefsir edilmesini mümkün kılan, O'nun dirilişidir. Diriliş olmadan, İsa'nın ölümünün tek anlamı, aşağılanma ve Tanrı tarafından lanetlendiği olurdu; ancak bu ölüme, sadece diriliş ile bakıldığı zaman, günahların bağışlanması için gerekli bir olay olduğunu anlamamız mümkündür. Diriliş olmadan, Hristiyanlık diye bir şey asla var olmazdı. Elçiler, İsa'yı sevgili öğretmenleri olarak hatırlamaya devam etselerdi bile, ne O'nun Mesihliğine ne de Tanrılığına inanırlardı. (Craig, DJRD, alıntı yeri Wilkins, JUF, 159)

Aşağıdaki yazı, Elçisel Kilise Sözlüğünden alınmıştır:

Kilisenin Diriliş inancını eleştirme konusunda en ısrarcı ve tavizsiz kişi olan D. F. Strauss, şu itirafta bulunmaktadır: “Diriliş mevzuu sadece İsa'nın hayatını değil, tüm Hristiyanlığı etkileyen bir kriterdir”, “tüm Hristiyanlığı kısa bir sürede etkilemiş” ve “ tüm Hristiyanlar için varlığı kesin olarak kabul edilmiştir.” (*New Life of Jesus*, Eng. tr., 2 vols., Londra, 1865, i. 41, 397). Eğer dirilişi çıkartırsak, Hristiyanlığın üzerinde durduğu her şey yıkılmış, esas anlamı yok olmuş ve can damarları kesilmiş olur, ancak diriliş öğretisi ayakta kaldıkça Hristiyanlığa dair ne varsa hepsi ayakta kalacaktır. Böylece yüzyıllar boyunca Diriliş, Hristiyan inancına yapılan saldırıların hedef tahtası olmuştur. (Hastings, DAC, 330)

B. B. Warfield'in ortaya koyduğu gibi, “Mesih'in Kendisi, kasten bütün iddialarını insanların önüne, ölümden dirilmesi karşılığında koymuştur. O'ndan bir işaret istendiği zaman, Kendisinin tek ve tamamlanmış olan itimat belgesini işaret etmektedir.” (Warfield, alıntı yeri Anderson, CWH, 103)

Ernest Kevan, İsviçreli meşhur ilâhiyatçı Frederick Godet hakkında şunları söylemiştir: “*Lectures in Defence of the Christian Faith* [1883, p. 41] isimli eserine, Mesih'in dirilişinin öneminden bahsetmekte ve Mesih'in yetkisinin ve iddialarının geçerliliğinin ispatı olarak sadece bu mucizenin yeterli olduğuna işaret etmektedir.” (Kevan, RC, 3)

Michael Green, aşağıdaki hususların altını çizmektedir:

Hristiyanlık, diriliş mevzusunu, birçok inanç prensiplerinden sadece bir tanesi olarak görmemektedir. Diriliş inancı olmadan, Hristiyanlık diye bir inancın olması mümkün değildir. Hristiyan kilisesi asla başlayamaz, İsa hareketi, O'nun idam edilmesinden hemen sonra saman alevi gibi yok olur giderdi. Hristiyanlık, dirilişin gerçekliği üzerine kurulmuştur ve onu çıkarmanız Hristiyanlığın çöküşü olacaktır. Eğer dirilişin gerçekleşmediğini ispat ederseniz, Hristiyanlığın sahte bir inanç olduğunu ispatlamış olursunuz.

Hristiyanlık, tarihi bir dindir. Tanrı'nın insanlık tarihine Şahsen müdahale etme riskini üstlendiğinin iddiasında bulunmaktadır ve bu gerçekler hepimizin önünde en acımasız bir gayret ile incelenmek ve değerlendirilmek için karşımızdadır. Bu gerçekler, her türlü incelemeyi göğüsleyecek sağlamlıktadır.” (Green, MA, 61)

Mesih'in dirilişı hakkında meşhur İngiliz filozof John Locke, şu ifadelerde bulunmuştur: "Kurtarıcımızın dirilişinin, Hristiyanlık açısından çok büyük önemi vardır; bu önem o kadar büyüktür ki, İsa'nın Mesih olup olmaması, dirilişin gerçek olup olmamasına bağlıdır. Bu iki unsur birbirinden ayıramaz şekilde bir etkiye sahiptir. Hristiyanlığın başlangıcından beri bu unsurlardan birisine inanırsanız, ikicisine de inanmış olursunuz, eğer birisini reddederseniz, ikisini de reddetmiş olursunuz." (Smith, TS, 423)

Kilise tarihçisi Philip Schaff, şu sonuca ulaşmıştır: "İsa Mesih'in dirilişinin gerçekliği, Hristiyan dininin sahte ya da doğru bir inanç olduğunu belirleme konusunda önemli bir test sorusudur. Diriliş ya bir mucizedir ya da tarih kayıtlarındaki en büyük aldatmacadır." (Schaff, HCC, 173)

Tanınmış uzman ve eğitimci Wilbur M. Smith, şunları ifade etmiştir: "Önceden bildirilmiş ve tarihte devrim yaratan bu olayın, tarihsel delillerdeki rasyonel sağlamlığını yok etmek için kuşanılan silahlar, tarih boyunca başka hiçbir olay için kuşanılmamıştır, kuşanılmayacaktır. İsa Mesih'in dirilişinin gerçekliği, Hristiyan inancının kalesidir. Birinci asırda dünyayı alt üst eden Hristiyanlığı, Yahudilikten ve Akdeniz'in pagan dinlerinin üstüne yükselten doktrin budur. Eğer dirilişi kaldırırsanız, Rab İsa Mesih'in İncil'inin can damarını, eşsizliğini, aslında her şeyini kaybedersiniz. 'Mesih dirilmemişse, imanınız yararsızdır ve siz hâlâ günahlarınızın içindesiniz'" (1. Korintliler 15:17). (Smith, SR, 22)

Peter Kreeft ve Ronald K. Tacelli, dirilişin akıl almaz etkisini şöyle ifade etmektedirler:

Dirilişin hayati bir mantıksal önemi vardır, çünkü kurtuluşumuzu tamamlar. İsa, bizleri bedeli ölüm olan günden kurtarmak için gelmiştir (Rom. 6:23). Diriliş aynı zamanda, İsa'yı diğer bütün din kurucularından ayıran, eşsiz bir unsurdur. İbrahim'in, Hz. Muhammed'in, Buda'nın, Konfüçyus'un, Lao-Tzu'nun ve Zoroaster'ın naaşları hâlâ dünya üzerindedir, ancak İsa'nın mezarı hâlâ boştur.

Diriliş mevcudiyetinin oluşturduğu sonuçların etkisinin bir örneği daha yoktur. Diriliş, yaşamın bir ümidi olduğunun, çelikten, yaşanmış, olgulara dayanan bir ispatıdır; "sevgi, ölümden güçlüdür"; iyilik ve kudret müttefiklerdir, düşman değil; sonuçta zafer yaşamındır; Tanrı, bizlere tam burada dokunmuş ve son düşmanımızı yenmiştir; bizler, seküler modern dünyanın göstermeye çalıştığı gibi kozmik yetimler değiliz. Dirilişin mevcudiyetinin oluşturduğu sonuçların etkisini, öğrencilerin bu olaydan önceki ve sonraki davranışlarında görmekteyiz. Önce kendi Öğretmenlerini reddettiler, kaçıp kilitli kapılar arkasına korku ve karmaşa içinde saklandılar. Sonra bu ürkek tavşanlar, kendinden emin azizlere, dünyayı değiştiren misyonerlere, cesur şehitlere ve Mesih için her tarafta dolaşan esenlik dolu elçilere dönüştüler. (Kreeft, HC, 177)

Ancak, öğrencileri tarafından tam bir adanmışlık isteyen bir kişinin, bundan emin olmadıkça, çarmıha gerildikten üç gün sonra ölümden dirileceğini söylemesi, sadece bir şaşkının cesaret edebileceği bir ifadedir. Dünya üzerindeki bilinen hiçbir dinin kurucusu, böyle bir ifadede bulunma cesaretini gösterememiştir!

- WILBUR SMITH

4A. İSA MESİH'İN ÖLÜMDEN DIRİLECEĞİNE DAİR İDDİALARI

1B. İddiaların Önemi

Wilbur M. Smith, şu beyanatta bulunmaktadır:

Mesih olan İsa'nın, söylediği ve yaptığı olağanüstü şeylerin içinde, devamlı olarak belirttiği bir tanesi vardır ki, başka bir kişi tarafından ileri sürülse idi, insanlar bu kişiyi kaba bir egoist ya da tehlikeli ve dengesiz bir kişi olarak yargırlardı. İşte, bahsini ettiğimiz bu kişinin, haftalar hatta aylar öncesinden Yerusallim'e gidip, orada öleceğini en ince detayına kadar bildirmesi, muhteşem bir peygamberlik eseri de olsa, dikkatleri çekecek bir ifade değildir. Ancak, öğrencileri tarafından tam bir adanmışlık isteyen bir kişinin, bundan emin olmadıkça, çarmıha gerildikten üç gün sonra *ölümden dirileceğini* söylemesi, sadece bir şaşkın cesaret edebileceği bir ifadedir. Dünya üzerindeki bilinen hiçbir dinin kurucusu, böyle bir ifadede bulunma cesaretini gösterememiştir! (Smith, GCWC, 10-11)

Mesih, dirilişini hatasız ve dolaysız ifadelerle önceden bildirmiştir. Kendi elçileri bunu basit bir şekilde kavrayamazken, Yahudiler, O'nun açıklamalarını ciddiye aldılar.

Yukarıda belirtilen noktayı da göz önüne alarak, J. N. D. Anderson, aşağıdaki ifadede bulunmuştur:

Kısa bir süre önce İngiltere'de Frank Morison isminde genç bir dava vekili ya da başka bir deyişle bir avukat varmış ve bu genç adam imanlı bir kişi değilmiş. Yıllar boyunca kendi kendisine, bir gün dirilişi çürüten bir kitap yazacağına ve bu konuyu en sonunda sonsuza kadar çökerteceğine söz vermiş. En azından bunu gerçekleştirecek kadar vakti varmış. Kendisi dürüst bir adam olduğundan dolayı gerekli çalışmayı yapmış.

Ancak bu çalışmaların sonunda kendisi İsa'yı Rab'bi olarak kabul etmiş ve *Who Moved the Stone?* (Kayayı Kim Oynattı?) isminde bir kitap meydana getirmiş. Yeni Antlaşma metinlerine olabilecek en tenkitçi bir üslupla başlayan kitabının sonunda, diğer konular bir yana, İsa'nın davasının ve yargılanmasının açıklanabilmesinin tek olanağının, İsa'nın Kendi ölümü ve dirilişi hakkında bulunduğu önceden bildirmeler olduğunu söylemiştir. (Anderson, RJC, 9)

Smith daha da ileri giderek şunları belirtmiştir:

Eğer siz ya da ben, bir grup arkadaşınıza, doğal ya da şiddet altında belirlediğiniz bir tarihte öleceğinizi ve öldükten üç gün sonra dirileceğinizi söylerseniz, sessiz sedasız bir şekilde bir hastaneye kapatılırsınız ve tekrar akıl sağlığınıza kavuşana kadar oradaki psikologların ellerine bırakılırsınız. Bir kişi, Mesih, Tanrı Oğlu olmadıkça ve bunların kesinlikle gerçekleşeceğini bilmedikçe, kendi ölümü ve bu ölümden üçüncü gün dirileceği hakkında etrafta konuşması için deli olması gerekir. (Smith, TS, 364)

Bernard Ramm, şunları belirtmiştir: "İncil'deki kayıtları güvenilir bir tarih belgesi olarak kabul edersek, Mesih'in Kendi ölümünü ve dirilişini önceden bildirdiği ve bunu elçilerine açık bir dille beyan ettiği konusunda en ufak bir şüphemiz bile olamaz... İncil'i kaleme alan elçiler, bu peygamberliklerin kendileri tarafından tamamlanana kadar anlaşılamadığını yazacak kadar dürüst ve açık sözlüdürler (Yuhanna 20:9). Ancak, ölümünden üç gün sonra dirileceğine dair peygamberliklerin, Tanrı'mızın kendi sözlerinden oluşan kanıtları ortadadır. O, elçilerine, Kendisine olan nefretin sonucu olarak, acımasız bir şekilde ölüme gönderileceğini ve üçüncü gün ölümden dirileceğini söylemiştir. Bu söylediklerinin tümü gerçekleşmiştir." (Ramm, PCE, 191)

John R. W. Stott, şunları yazmıştır: "İsa, Kendi ölümü hakkında peygamberlikte bulunurken, her zaman ölümden dirileceğini de belirtmiş ve yaklaşan dirilişinin bir 'işaret' olacağını söylemiştir. Pavlus, Romalılar mektubuna şu sözlerle başlatmıştır: 'Rab'bimiz İsa Mesih'in, kendi kutsal ruhu sayesinde ölümden dirilişiyse, Tanrı'nın Oğlu olduğu kudretle ilân

edildi'. Elçilerin İşleri kayıtlarında, elçilerin ilk tapınmalarında ve sık sık diriliş aracılığı ile Tanrı'nın insanlığın yargılanmasını tersine çevirdiğini ve İsa'nın, O'nun Oğlu olduğunun doğruladığını okumaktayız." (Stott, BC, 47)

İsa'nın Kendi Dirilişi Hakkındaki Peygamberlikleri

Matta: 12:38-40; 16:2 1; 17:9; 17:22, 23; 20:18, 19; 26:32; 27:63

Markos: 8:31-9:1; 9:10; 9:31; 10:32-34; 14:28, 58

Luka: 9:22-27

Yuhanna: 2:18-22; 12:34; bölüm 14-16

2B. İsa Tarafından Verildiği Şekliyle İddialar

İsa, Kendi dirilişi hakkında peygamberlikte bulunmakta kalmamış, aynı zamanda ölümü yenmesinin, Kendisinin Mesih olduğuna dair iddialarını ispatlayan bir işaret olacağını vurgulamıştır. (Matta 12; Yuhanna 2)

Matta 16:21 -"Bundan sonra İsa, kendisinin Kudüs'e gitmesi, ihtiyarlar, başkâhinler ve din bilginlerinin elinden çok acı çekmesi, öldürülmesi ve üçüncü gün dirilmesi gerektiğini öğrencilerine anlatmaya başladı."

Matta 17:9 -"Dağdan inerlerken İsa onlara, 'İnsanoğlu ölümden dirilmeden önce, gördüklerinizi kimseye söylemeyin' diye buyurdu."

Matta 17:22, 23 -"Celile'de bir araya geldiklerinde İsa onlara, 'İnsanoğlu, insanların eline teslim edilecek ve öldürülecek, ama üçüncü gün dirilecek' dedi. Öğrenciler buna çok kederlendiler."

Matta 20:18, 19 -"İsa Kudüs'e giderken, yolda on iki öğrencisini bir yana çekip onlara özel olarak şunu söyledi: 'Şimdi Kudüs'e gidiyoruz. İnsanoğlu, başkâhinlerin ve din bilginlerinin eline teslim edilecek, onlar da O'nu ölüm cezasına çarptıracaklar. O'nunla alay etmeleri, kamçılıyıp çarmıha germeleri için O'nu diğer uluslara teslim edecekler. Ne var ki O, üçüncü gün dirilecek.'"

Matta 26:32 -"Ama ben dirildikten sonra sizden önce Celile'ye gideceğim."

Markos 9:10 -"Bu uyarıya uymakla birlikte kendi aralarında, 'Ölümden dirilmek ne demek?' diye tartışıp durdular."

Luka 9:22-27 -"İnsanoğlu'nun çok acı çekmesi, ihtiyarlar, baş kâhinler ve din bilginlerince reddedilmesi, öldürülmesi ve üçüncü gün dirilmesi gerekir" dedi. Sonra herkese şunları söyledi: 'Ardımdan gelmek isteyen, kendini inkâr etsin, her gün çarmihini yüklenip beni izlesin. Canını kurtarmak isteyen onu yitirecek; canını benim uğruma yitiren ise onu kurtaracaktır. İnsan bütün dünyayı kazanıp da canını yitirirse, canından olursa, bunun kendisine ne yararı olur? Kim benden ve benim sözlerimden utanırsa, İnsanoğlu da kendisinin, Babasının ve kutsal meleklerin görkemi içinde geldiğinde o kişiden utanacaktır. Size gerçeği söyleyeyim, burada bulunanlar arasında, Tanrı'nın Egemenliğini görmeden ölümü tatmayacak olanlar var."

Yuhanna 2:18-22 -"Yahudiler İsa'ya, 'Bunları yaptığına göre, bize nasıl bir mucize göstereceksin?' diye sordular. İsa şu cevabı verdi: 'Bu tapınağı yıkın, üç günde onu yeniden kuracağım.' Yahudiler, 'Bu tapınak kırk altı yılda yapıldı, sen onu üç günde mi kuracaksın?' dediler. Ama İsa'nın sözünü ettiği tapınak kendi bedeniydi. İsa ölümden dirilince öğrencileri bu sözü söylediğini hatırladılar, Kutsal Yazı'ya ve İsa'nın söylediği bu söze iman ettiler."

Basit bir dille ifade etmek gerekirse, İsa'nın ölümünün birkaç saat öncesi, Yeruşalim'in içinde ve yakınlarında yaşadığı olaylar hakkında sahip olduğumuz

detaylara, antik çağlarda yaşamış insanlar arasında başka kimsede sahip değiliz.

- WILBUR SMITH

5A. TARİHSEL YAKLAŞIM

1B. Mesih'in Dirilişinin Tarihteki Zamanı, Yeri ve Boyutu

İsa Mesih'in ölümden dirilişi, Tanrı'nın belirli bir zamanda ve yerde mucizesini gösterdiği tarihsel bir olaydır. Bu konu hakkında, Wilbur şunları söylemiştir:

Dirilişin *anlamı*, teolojik bir olaydır, ancak diriliş gerçeği tarihsel bir olaydır; İsa'nın bedeninin dirilmesinin doğası bir gizem olabilir, ancak mezardaki bedenin yok olması, tarihsel kanıtlar ile doğruluğunun kararlaştırılabilineceği bir olaydır.

Tarif edilen yerin coğrafi konumu doğrudur, mezarın sahibi olarak bildirilen kişi, birinci asrın ilk yarısında yaşamıştır; bahsi geçen mezar, mitolojik bir kurgu ya da mucizevi bir yer değil, coğrafi açıdan tarif edilebilir özelliğe sahip, Yeruslaim'in yakınlarında bir tepenin yamacındaki kayaların içindedir. Mezarı korumak için yerleştirilen nöbetçiler, Olympus dağından gelen göksel yaratıklar değildir; Sanhedrin, Yeruslaim'de sık sık toplanan bir meclistir. Çeşitli ve bol miktarda yazılı belgelerinde bahsettiği gibi, İsa adındaki bu kişi, insanlar arasında yaşamış olan bir kişi idi ve elçilerin insanlara vaaz ettiği Dirilmiş olan Tanrı, insanlar arasında yaşamış, yemek yemiş, içmiş, uyumuş, acı çekmiş ve ölmüştür. Bu olayda “doktrinsel” ne vardır? Bu tarihsel bir olaydır. (Smith, TS, 386)

Antakya başpiskoposu, Suriye vatandaşı ve Elçi Yuhanna'nın öğrencisi olan İgnatius (M.S. 50-115) hakkında şunlar söylenmiştir: “Kendisi, Roma kolezyumunda vahşi hayvanlara atılmıştır. Çalışmalarını Antakya'dan, şehit olmaya giderken yaptığı yolculuk esnasında yazmıştır” (Moyer, WWCH, 209). Akli başında ve gayet ciddi olduğu bu yolculuk esnasında Mesih hakkında şunları yazmıştır:

Pontius Pilatus zamanında çarmıha gerilmiş ve ölmüştür. Gerçekten ölümü, sadece görünüşte olmayan bir şekilde, gökyüzündeki, yeryüzündeki ve yerin altındaki yaratıkların gözleri önünde gerçekleşmiştir.

Üç gün sonra ölümden dirilmiştir... Hazırlık gününde, üçüncü saatte, Baba'nın buna izin vermesi ile Pilatus hükmünü verdi; altıncı saatte çarmıha gerildi; dokuzuncu saatte ruhunu teslim etti; güneş batmadan önce gömüldü.

Sept günü boyunca, yeryüzünün altında, Aramatyalı Yusuf'un verdiği mezarda yatmaktaydı.

O'da bizler gibi, annesinin karnında normal süre boyunca kaldı ve gene bizler gibi doğdu; ve süt ile beslendi, herkesin yediği etten yedi, içtiğini içti. İnsanların arasında otuz sene yaşarken Yahya tarafından gerçek bedeni vaftiz edildi ve üç sene boyunca Müjde'yi vaaz ederken, mucizeler yaparken, belirtiler gösterirken, Yargıç olan kendisi, Yahudiler tarafından yargılandı, vali Pilatus tarafından haksız yere suçlandı; kırbaçlandı, yüzü tokatlandı ve tükürüldü; dikenden bir taç ve mor bir kaftan ile kuşandırıldı; mahkûm edildi: Sahte, hayal ürünü ya da söylenti olarak değil, bedende ve herkesin önünde çarmıha gerildi. Gerçekten öldü, gömüldü ve ölümden dirildi. (İgnatius, JET, alıntı yeri Roberts, ANCL, 199-203)

Mesih'in ölümü ve dirilişinin tarihleri hakkında, müthiş tarihçi Alfred Edersheim şunları söylemiştir:

Masmavi bir bahar günü, “Sept gününün akşamına doğru süzülüyordu.” Yasa, genel durumlarda, ölümle cezalandırılan suçluların bedenlerinin gömülmemiş bir şekilde açıkta geceyi geçirmelerini yasaklamıştı. Belki de sıradan bir durum olsaydı, Yahudiler ısrarcı bir şekilde Pilatus’a çarmıhtaki kişilerin acı çekme sürelerinin kısaltılması için başvuramazlardı. Eğer ölüm anına kadar beklenirse, bazı durumlarda çarmıh üzerindeki bekleme süresi saatler değil, günler sürebiliyordu. Ancak o gün, sıradan bir gün değildi. Sept günü, “yüksek-gün”e doğru ilerlemekteydi. Bu, hem Sept günü hem de Fısıh bayramının ikinci günüydü. Bu gün, birinci gün ile eşit seviyede kutsal bir gün, hayır hayır, çok daha fazla kutsal bir gündür, çünkü Demet sallanması diye adlandırılan sunu, Tanrı’ya bu gün sunulur. (Edersheim, LTJM, 612-13)

Wilbur Smith’in ortaya koyduğu gibi: “Basit bir dille ifade etmek gerekirse, İsa’nın ölümünün birkaç saat öncesi, Yeruslaim’in içinde ve yakınlarında yaşadığı olaylar hakkında sahip olduğumuz detaylara, antik çağlarda yaşamış insanlar arasında başka kimsede sahip değiliz.” (Smith, TS, 360)

“Şehit Yustin (c. 100-165); filozof, şehit, inanç savunucusu... Gerçeğin ısrarcı takipçisi olarak Stoacılığın, Aristoculuğun, Pitagorculuk ve Platonculuğun kapılarını arka arkaya çalmış, ancak Epikürcülüğten nefret etmiştir... Bu coşkunu Platoncu, imanlı bir Hristiyan olduktan sonra şunları söylemiştir: ‘Güvenilir ve faydalı olarak sadece bu felsefeyi bulabildim.’” (Moyer, WWCH, 227)

Gerçekten de Şehit Yustin, dünyasal felsefi sistemlerinin entelektüel savlar sunmaktan ileri gidemediğini, ancak sadece Hristiyanlığın, Tanrı’nın Kendisinin belirli bir zaman ve yerde, İsa Mesih aracılığı ile beden alarak dünyaya müdahale ettiğini fark etmiştir. Çok açık bir dille şunları ifade etmiştir: “Mesih, yüz elli sene önce Kireneli zamanında doğmuştur ve arkasından gelen Pontius Pilatus zamanında yaşamıştır.” (Şehit, alıntı yeri: Roberts, ANCL, 46)

Tertullianus (M.S. 160-220), Kartaca, Kuzey Afrika. Şunları yazmıştır: “Ancak Yahudiler O’nun öğretilerinden dolayı çok öfkelenmişlerdi, çünkü birçok kişi O’nu takip etmeye başlamıştı; tehlike konusunda ikna olan liderler ve yöneticiler en sonunda O’nu, o dönemdeki Suriye bölgesinin Roma valisi olan Pontius Pilatus’un karşısına çıkardılar. O’na karşı olan suçlayıcı çıkışlarının şiddeti, O’nun çarmıha gerilerek öldürülme cezasını almasına sebep oldu.” (Tertullianus WQSFT, alıntı yeri Roberts, ANCL, 94)

Mesih’in göğe yükselmesi hakkında Tertullianus şunları yazmıştır: “Sizin Proculi’nin, Romulus hakkındaki iddiasından çok daha kesin olan bir gerçek” [Proculus, Roma imparatorluğunda bir senatördür ve Romulus’un öldükten sonra kendisine gözüktüğü iddiasında bulunmuştur].

Pilatus, bunların hepsini İsa Mesih’e yapmıştır ve aslında verdiği mahkûmiyet kararına göre, o bir Hristiyan’dır. İsa’nın sözlerini Sezar’a göndermiştir ki, o dönemde Sezar Tiberius’tur. Evet, eğer Hristiyanlar Sezar olabilselerdi ya da Sezarlar dünya için gerekli olmasalardı, onlar da Mesih’e iman ederlerdi. Onların Yöneticisi olan Tanrı’nın onlara emrettiği gibi, O’nun elçileri dünyaya yayıldılar ve yüreklerindeki arzudan, gerçeğe olan imanlarından bir şey kaybetmeden, Yahudilerin büyük eziyetlerinden yeterince çektikten sonra nihai olarak Nero’nun zalim kılıcı altında Roma’yı Hristiyan kanı ile suladılar. (Tertullianus, El, alıntı yeri Roberts, ANCL, 95)

Josefyus; M.S. birinci yüzyılda çalışmış olan Yahudi tarihçinin şu harikulâde yazısını okuyalım; *Antiquities*, 18.3.3:

Şimdi, bir zamanlar, bilge bir insan olan İsa ki, ona insan demek çok yerinde olmayabilir, çünkü kendisi birçok mucizeyi gerçekleştirmiş ve gerçekleri hoşnutlukla öğretmiş olan birisidir. Bu kişi, hem Yahudilerden hem de diğer uluslardan olan halklardan

birçok kişiyi kendisine çekmiştir. O Mesih idi ve Pilatus, aramızdaki önemli din liderlerinin tavsiyeleri üzerine onu çarmıh cezasına hükmetti. Onu sevenler, onu terk etmediler, çünkü kutsal peygamberlerin bunu ve onun hakkındaki on binlerce mucizeyi önceden bildirdiği gibi üçüncü günde onlara tekrar canlı olarak gözüktü. Onun arkasından, Hristiyan olarak adlandırılan bu cemaatin günümüzde hâlâ soyu tükenmemiştir. (Antiquities, XVIII, 3.3.)

Galatyalılara, Korintlilere ve Romalılarına yazılan mektupların tarihi ve orijinalliği konusunda, neredeyse yok denilecek kadar az itiraz vardır. Bu mektuplar, Pavlus'un misyon seyahatleri esnasında kaleme alınmıştır. Yazılım tarihi M.S. 55 ilâ 58 yılları arasındadır. Bu mektupların yazılması esnasında İsa Mesih'in dirilişi hâlâ akıllardaki bir olaydır; zaman aralığı yirmi beş senelik kısa bir dönemdir.

– ERNEST KEVAN

Josefys'un bu yazıyı kaleme almadığını ispatlamak için birçok girişimde bulunulmuştur (sayfa 127). Michael Green, *Man Alive* isimli eserinde şunları yazmıştır: “Bu parça, Eusebiyus'un dördüncü yüzyılda kullandığı metnin içerisinde. Aynı zamanda çalışmalarının sonraki Loeb basımında sık sık tekrar etmiştir. Bu metnin önemini kavrayabilmemiz için unutmamamız gereken bir nokta vardır, Hristiyanlara sempati beslemek bir yana, Josefys, Romalıları memnun etmek için yazan bir Yahudi'dir. Bu anlatımın onları memnun etmeyeceği kesindir. Eğer yukarıdaki parça gerçekleri içermeseydi, Josefys, metinlerine bu parçayı çok zor eklerdi. (Green, MA, 3 5-36)

Leaney, erken dönem kiliselerin inancının tarihsel doğası hakkında şunları söylemiştir:

Yeni Antlaşma'nın kendisi, bu olayın aşağıdakinden farklı bir şekilde algılanmasına izin vermemektedir: İsa, çarmıha gerilmiş ve gömülmüştür. O'nun takipçileri, derin bir hüznün içerisinde girmişlerdir. Kısa bir süre sonra aşırı bir coşkuya kapılmışlar ve büyük bir rahatlık içerisinde, bir Şehit'in ölümünden kaynaklanan adanmışlık dolu bir hayatı sürdürmüşlerdir. Eğer kendilerine adanan yazılar aracılığı ile kendilerine bu değişimin sebebini sorabilseydik, alacağımız cevap şu olmazdı: “Gözlerimizle gördüğümüz çarmıhtaki ölünün, aslında yaşadığına dair, zamanla gelişen kanaatimiz.” Şu olurdu “Öldükten sonra İsa'nın, aramızdaki birçok kişiye gözükmesi ve geri kalanlarımızın onların tanıklığına inanması.” Birçok kadını ve erkeği inanca çekmiş olan “Tanrı, gerçekten ölümden dirilmiştir,” gibi sık kullanılan ifadeleri kullanmak bize bir şey kaybettirmez, hatta çok önemli bir tarihsel olayı ifade eder. (Leaney, alıntı yeri Hanson, A.veHBC, 108)

Yeni Antlaşma anlatımının, hukuki anlatımı hakkında Bernard Ramm, şunları yazmıştır: “Elçilerin İşleri 1. bölümde Luka, İsa'nın tartışmasız delillerle (en pollois tekmeriois), Kendisinin canlı olduğunu gösterdiğini görmekteyiz. *En pollois tekmeriois* ifadesi, hukuk dilinde en güçlü kanuni deliller için kullanılmaktaydı.” (Ramm, PCE, 192)

Clark Pinnock şunları ifade etmiştir:

Elçilerin kuşkusuz yaklaşımı, onların gerçekler üzerine bina edilmiş tecrübelerine dayanmaktadır. İsa, onlara “tartışmasız delillerle”, Kendisinin canlı olduğunu göstermiştir (Elçilerin İşleri 1:3). Luka'nın kullandığı *tekmerion* terimi; kanıtlanabilir, ortada ve açık olan delil anlamına gelmektedir. Elçiler, kendilerine sunulan ve reddedemeyecekleri deneysel deliller sayesinde Paskalya inancına kavuşmuşlardır. Bu deliller bizlere, onların yazılı

tanıklıkları sayesinde ulaşmıştır. Hristiyan inancını sürdürebilmek için deliller talep eden bir çağda yaşayan bizler için, savunmamızı yaparken elimizdeki tarihsel gerçekleri göz önüne almak, çok büyük önem içermektedir. Diriliş, tarihsel gerçekler âleminde yer almaktadır ve bir kişinin İsa Mesih'e Kurtarıcısı olarak güvenmesi için en uygun motivasyonu oluşturmaktadır. (Anderson, DCR, 11)

Ernest Kevan, bu tanıklıkların delilsel kalitesini şu sözleri ile ortaya koymaktadır:

Elçilerin İşleri kitabı, M.S. 63 ilâ M.S. 70 senesindeki Yeruşalim'in düşüşü sırasında Luka tarafından kaleme alınmıştır. İncilin ilk dört kitabından birisini yazan Luka, kendi kitabının önsözünde yazdıkları bilgiyi görgü tanıklarından aldığını belirtmiştir. Buradan yola çıkarak *Elçilerin İşleri* kitabının da, aynı yöntemle kaleme aldığını kabul edebiliriz. O tarihteki belirli dönemlerin açıkça gösterdiği ve Luka'nın yazılarında "biz" zamirini kullanmasından da anlaşılacağı gibi, anlattığı olayların bazılarını kendisi bizzat iştirak etmiştir. Luka, erken dönemin vaazları verilirken ve önemli olaylar gerçekleşirken hep oradaydı. Luka, o çağın insanı ve birinci dereceden tanıktır... Erken Kilisenin içinde olduğu dönemdeki kendi yakın tarihini bilmemesi imkânsızdır ve bu kitabı kabul etmesi, bu kitabın doğruluğunun delilidir. (Kevan, RC, 4-5)

Tanınmış bir Hristiyan âliminden alıntı yapan Kevan, şu noktaya işaret etmektedir: "Kilise, bozukluk üzerine bina edilemeyecek kadar kutsal, efsaneler üzerine temel atmayacak kadar gerçekçidir." (Kevan, RC, 4-5)

"Öne sürülen tarihsel bir olayın gerçekliğinin ortaya konulması için, o çağda yazılmış mektuplar kadar değerli başka bir delil yoktur." (Kevan, RC, 6)

Profesör Kevan, Yeni Antlaşma'daki mektuplar için şunları söylemiştir: "Elimizde, Elçi Pavlus'un o çağda yazmış mektuplarının oluşturduğu, kuşku duyulamayacak kadar güvenli bir delil vardır. Bu mektuplar en üst seviyede tarihsel delil teşkil etmektedirler. *Galatyalılara*, *Korintlilere* ve *Romalılara* yazılan mektupların, tarihi ve orijinallliği konusunda, neredeyse yok denilecek kadar az itiraz vardır. Bu mektuplar, Pavlus'un misyon seyahatleri esnasında kaleme alınmıştır. Yazılım tarihi, M.S. 55 ilâ 58 yılları arasındadır. Bu mektupların yazılması esnasında İsa Mesih'in dirilişi, hâlâ akıllardaki bir olaydır; zaman aralığı yirmi beş senelik kısa bir dönemdir. Pavlus şahsen, mektuplarının konusunun, o kişilerin yanlarında iken konuştuklarının aynısı olduğunu açıkça belirtmiştir ki, bu da bu mektupların teşkil ettiği delillerin tarihini daha erken bir döneme atmaktadır. (Kevan, RC, 6)

Bernard Ramm, şunları ifade etmiştir: "İncil'in en üstünkörü bir şekilde bile okunması durumunda, bu kitabın ana temasının, İsa'nın yaptığı diğer hizmetler bir yana, en çok ölümü ve dirilişi üzerinde dönüp dolaştığını anlaşılabilir. Diriliş'in detayları, bu tutkulu anlatımdan yapay bir şekilde ayrılmamalıdır." (Ramm, PCE, 191-92)

İsa Mesih, dirilişinden sonra birçok defa görünmüştür. Bu görünmeler, belirli kişilerin yaşamlarındaki, belirli noktalarda olmuştur, üstelik belirli yerlerde gerçekleşmiştir.

Wolfhart Pannenberg, "Sistematik teoloji Profesörü, Münih Üniversitesi, Almanya, Barn ve Jaspers'in gözetiminde çalışmıştır. Temel ilgi alanı, tarih ile inanç arasındaki ilişki olmuştur. Heidelberg'deki küçük, ama dinamik teologlar grubu ile beraber, Hristiyanlığın başlangıcı ile ilgili tarihsel bulgu toplamayı, öncelikli hedef olarak kabul eden bir teoloji anlayışını perçinlemişlerdir." (Anderson, DC, 9)

Bu müthiş âlim şunları söylemiştir, "İsa'nın dirilişinin gerçekleşip gerçekleşmediği tarihsel bir sorudur ve bu noktanın tarihselliği kaçınılmazdır. Bu konu hakkında bir karara ulaşma süreci, tarihsel bulguların ve iddiaların seviyesinde gerçekleşmelidir." (Anderson, DCR, 10)

Yeni Antlaşma âlimi C. H. Dodd, şu ifadede bulunmuştur: "Diriliş, tarihte gerçekleşmiş bir olay olarak karşımızda durmaktadır." (Straton, BLR, 3)

Cambridge profesörlerinden, C. F. D. Moule'den alıntı yapan J. N. D. Anderson, şunları belirtmiştir:

İsa'nın ölümden dirilmesine olan kanaat, en başından beri Hristiyanlığın ayakta kalmasını ya da yıkılmasını belirleyecek unsur olmuştur. Hristiyanları açıklayacak ya da temsil edecek başka bir motivasyon olmamıştır... Yeni Antlaşma'nın hiçbir noktasında, Hristiyanların orijinal bir hayat felsefesi ya da orijinal bir ahlâk sistemini desteklediğini, temsil ettiğini göremeyiz. Onların tek eylemi, gerçekleştiğine inandıkları bir olayın tanıklığını yapmaktır, İsa'nın ölümden dirilmesi... Hristiyanlar'ın temsil ettikleri farklı bir şey vardır, o da İsa'nın, Tanrı'nın isteği üzerine ölümden dirilmiş olması, bunu sonucu olarak, değişik bir anlayış içerisinde Tanrı'nın Oğlu ve insanlığın temsilcisi olduğunun doğrulanmış olması ve tüm bunların ortaya koyduğu Tanrı ile barışma konseptinin beyan edilmesidir. (Anderson, CWH, 100-101)

J. Sparrow-Simpson şunları belirtir:

İsa Mesih'in Dirilişi, *Elçisel Hristiyanlığın* temelini oluşturur ve bu hem dogmatik bir inançtır hem de delillere bağlı olarak gerçekçi bir inançtır... Temel karakterinin bilinçliliği, tanıklığın konumunun içeriğinde ortaya konmaktadır. Öğrencilerden bir tanesinin Dirilişin tanığı olması buyrulmuştur (Elçilerin İşleri 1:22). Aziz Pavlus'un, Hristiyanlığı Atina'da öğrettiği, "İsa'yla ve dirilişle ilgili müjdeyi" içermekteydi (17:18). Elçilerin İşleri'nin ilk bölümleri şu ifadeyi tekrar etmektedir: "Tanrı, bu İsa'yı ölümden diriltti ve biz hepimiz bunun tanıklarıyız." (Anderson, CWH, 32)

Tarihsel bir gerçek olarak İsa'nın Dirilişi, insanların, O'nun insanüstülüğünün resmiyetine inanmasını sağlamıştır. Bu inanç, geçmişte O'nun karakterinin, tanıklığının ve öğretisinin ahlâki etkisinden oluşmuş bir inanç değildir; bu inanç şu anda insanların O'na Kurtarıcıları olarak teslim olmalarıdır ki, bu inancı yükselten ve kimliğini veren de bu unsurdur. Aziz Pavlus'un da belirttiği gibi, gerçekten de O'nun Dirilişini reddedenler, aynı zamanda ısrarcı bir şekilde O'nun Tanrılığını ve O'nun aklayıcı eylemini de her anlamda reddetmektedirler. (Sparrow-Simpson, alıntı yeri Hastings, DCG, 5 13-14)

Uzun yıllar boyunca, geçmiş medeniyetlerin tarihlerini ve bu tarihleri yazanların sunduğu delillerin ağırlığını inceledim. İnsanlık tarihi boyunca yazılanlar arasında, Tanrı'nın bizlere İsa Mesih'in ölmesi ve ölümden dirilmesi ile verdiği büyük işaret kadar, adil bir araştırmacıya etkin bir şekilde ispatlanan ve her türden delili ihtiva eden başka bir olay mevcut değildir.

- THOMAS ARNOLD (OXFORD ÜNİVERSİTESİ)

2B. Tarih ve Hukuk'un Tanıklığı

Tarihte bir olay gerçekleştiğinde ve bu olaya tanık olabilecek yeterli sayıda canlı insan bulunduğunda ya da olaya iştirak ettiğinde ve bu olay yayımlandığında, bu olayın tarihsel bir olay olarak geçerliliği tasdiklenmiş olur (duruma bağlı delil).

Kırk yılı aşkın süredir Yale'in tanınmış İngiliz edebiyatı Profesörlerinden, Yale'in sözcüsü ve yirmi ciltten fazla edebi çalışmanın yazarı William Lyon Phelps, şunları söylemektedir:

İsa Mesih'in hayat hikâyesinin en önemli olayı, kuşkusuz dirilişidir. Hristiyan inancı buna dayanmaktadır. Bu olayın hem İncil'in ilk dört kitabını yazan kişiler, hem de Pavlus tarafından nakledilmesi teşvik edici bir unsurdur. O'nun ölüm üzerindeki zaferinin tanıklarının isimleri kaydedilmiştir, nakledilen diğer mucizeler arasında tarihsel delillere en çok dayanan mucizenin, diriliş olduğunu söylememiz mümkündür; Pavlus'un da dediği gibi, eğer Mesih dirilmemişse, bildirimiz de, imanınız da boştur. (Phelps, alıntı yeri Smith, GCWC, 18)

Londra Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Emekli Profesörü Ambrose Fleming, St. John Cambridge Kolejinin onur üyesidir. 1928 senesinde Faraday madalyonunu almıştır ve İngiltere'nin önde gelen bilim adamlarındandır. Yeni Antlaşma metinleri hakkında şunları söylemiştir:

Astronomi hakkındaki gerçekleri, birbiri ile çelişmeyen astronomların ortaya koyduğu delillerden aldığımız gibi, bu metinlerin aslına uygunluğunu da, o çağın uzmanlarının sunduğu delillerden almamız uygundur. Bunu yaptıktan sonra, kendimize şu soruyu sorabiliriz: Otuz ya da kırk sene önce gerçekleşen olayların anlatıldığı böyle bir kitabın içeriği hatalı ya da efsanevi olsa idi, bu şekilde kabul edilip yüceltilmesi mümkün olabilir miydi? Bu imkânsız bir durumdur, çünkü orta yaşlı insanlar rahatlıkla ve mükemmel bir şekilde otuz ya da kırk sene önce gerçekleşmiş olan olayları hatırlar.

Yaklaşık kırk sene önce vefat eden Kraliçe Victoria hakkında hiç kimse uydurma öykülerden oluşan veya hatalı bilgiler içeren bir biyografi yayınlayamaz. Bunu yaptıkları anda hataları ve çelişkileri ortaya çıkar. Doğal olarak bu kitap halk tarafından kabul edilmez ve etrafa gerçekleri anlatıyor diye yayılamaz. Bundan dolayı, Markos tarafından iletilen ve İncil'in diğer yazarları tarafından kaleme alınan metinlerle tam bir uyum içinde olan Diriliş olayının, salt uydurma olmasının olasılığı yoktur. Efsane teorisinin terk edilmesi gerekir, çünkü incelemelere ve araştırmalara karşı koyamayacaktır. (Fleming, alıntı yeri Smith, TS, 427-28)

Ambrose Fleming, herhangi bir bilim adamının dürüst bir entelektüel yaklaşımla ele alması durumunda, İncil'de sunulan mucizeler ile ilgili bir problemi olmaması gerektiğini iddia etmektedir. “Eğer böyle bir çalışma emekli avukatların ifade edeceği gibi gönüllü bir irade ile sürdürülürse, Hristiyan Kilisenin, hayal ürünü iddialar üzerine bina edilmediğini, yanlış inançlar ile beslenmediğini ya da Aziz Petrus'un ifade ettiği gibi, ‘aldatıcı düzenler kurmaktaki hünerleriyle’ ortaya çıkan hikâyelere değil, her ne kadar dünya tarihi boyunca gerçekleşen en sıra dışı da olsalar, tarihsel olarak gerçekleşmiş olaylara dayandığının güçlü bir şekilde ispatlanmasına neden olacaktır.” (Fleming, alıntı yeri Smith, TS, 427-28)

Who Moved the Stone? isimli best-seller eserinde avukat Frank Morison...

Bizlere, rasyonalist bir çevrede büyüdüğünü anlatmakta ve diriliş hakkındaki, İsa'nın eşsiz hikâyesini bozan, bir tür peri masalı finali olduğuna dair kanaatini iletmektedir. Bunun üzerine, İsa'nın trajik son gününü anlatan, işlenen suçun tüm korkunçluğunu ortaya koyan ve İsa'nın kahramanlığının bir yıldız gibi parladığı bir kitap yazmaya karar verir. Tabii ki bu kitapta mucizeler yer almayacağı gibi, dirilişi de tamamen yok sayılacaktı. Ancak, kendisi gerçekleri derinden incelemeye başlayınca, fikrini değiştirmek zorunda kalır ve kitabını plânladığının tam aksi bir biçimde kaleme alır. Kitabın ilk bölümün ismi ise hayli ilginçtir: “Yazılmayı Reddeden Kitap.” Bu kitap, şu ana kadar okuduğum en zekice yazılmış ve en ilgi çekici kitaplardan bir tanesidir. (Morison, WMS, alıntı yeri Green, MA, 54-55)

Tanınmış âlim, Edwin Gordon şunları söylemiştir: “İsa Mesih'in üçüncü gün ölümünden bedence ve ruhça dirilmiş olması gerçeği, tarihsel delillerin sunabileceği en yüksek güvenceye sahiptir.” (Selwyn, alıntı yeri: Smith, GCWC, 14)

Wilbur Smith tarafından alıntısı yapılan Thomas Arnold, on dört sene boyunca Rugby'nin okul müdürlüğünü yaparak ün kazanmıştır. Üç ciltlik *Roma Tarihi* isimli meşhur eserin yazarıdır, Oxford'un modern tarih kürsüsüne atanmıştır, tarihsel gerçekleri belirlemede delillerin kıymetinden kesinlikle haberdar bir şahsiyettir. Kendisi şu ifadelerde bulunmuştur:

Tanrı'mızın yaşamı, ölümü ve dirilişi hakkındaki deliller, her zaman tatminkâr olarak gösterilmiştir ve öyle de olabilir; iyi delilleri, kötü delillerden ayırt etme üzerine var olan kurallara göre, bu deliller iyidir. Binlerce, hatta on binlerce insan bu delilleri tek tek, bir yargıcın en önemli davanın hükmünü verirken gösterdiği titizlikle incelemişlerdir. Ben şahsen, başkalarını ikna etmekten daha çok, kendimi tatmin etmek için bu işlemi birkaç kez yaptım. Uzun yıllar boyunca, geçmiş medeniyetlerin tarihlerini ve bu tarihleri yazanların sunduğu delillerin ağırlığını inceledim. İnsanlık tarihi boyunca yazılanlar arasında, Tanrı'nın bizlere, İsa Mesih'in ölmesi ve ölümden dirilmesi ile verdiği büyük işaret kadar, adil bir araştırmacıya etkin bir şekilde ispatlanan ve her türden delili ihtiva eden başka bir olay mevcut değildir. (Arnold, alıntı yeri a. Is, 425-26)

Simon Greenleaf (1783-1853), Harvard Üniversitesinin meşhur Hukuk Royal Profesörü Justice Joseph Story'nin 1846'daki ölümünden sonra, aynı üniversitede onun yerini alan Hukuk Dane Profesörü.

H. W. H. Knott, onun hukuk bilimindeki otoritesi hakkında şunları dile getirmiştir: "Harvard Üniversitesinin, Amerika Birleşik Devletleri içerisindeki Hukuk Okulları arasında en yüksek mertebeye ulaşması, Story ve Greenleaf'in çabalarına atfedilmektedir." (Knott, alıntı yeri Smith, TS, 423)

Greenleaf, *A Treatise on the Law of Evidence* (Delil Kanunları Üzerine İnceleme) isimli meşhur eserin sahibidir ve bu kitap günümüzde hâlâ tüm hukuk edebiyatı eserleri arasında, delil üzerine eşsiz bir otoriteye sahip bir kaynaktır. (Smith, TS, 423)

1846 senesinde, Harvard Üniversitesinde Hukuk Profesörlüğüne devam ederken Greenleaf, *Adalet Mahkemesinin Uyguladığı Delil Kanunlarına göre Dört Elçi'nin Tanıklıklarının İncelenmesi* isimli bir eser meydana getirmiştir. Bu klâsik eserde yazar, elçilerin Mesih'in dirilişi hakkındaki tanıklıklarının değerini incelemektedir. Aşağıda okuyacaklarınız bu zeki hukukçunun tenkitçi incelemelerinin ifadesidir:

Elçilerin ilân ettiği devasal gerçekler; Mesih'in ölümden dirildiği ve insanların kurtuluş için tek ümitlerinin, günahlarından tövbe edip, İsa'ya iman etmeleri olduğudur. Bu doktrini, tek ses olarak her yerde, insan zihnine empoze edilebilecek en korkunç yanlış öğretiler karşısında ve olabilecek her türlü yıldırma ve cesaret kırıcı ortam içerisinde yaymışlardır. Öğretmenleri, kısa bir süre önce, halk tarafından suçlu hükmünü giydirilerek idam edilmiştir. O'nun yaydığı din, tüm dünya dinlerini yıkmaya çalışmaktadır. O'nun elçilerinin öğretişleri, bütün ülkenin kanunlarının aksi yönündedir. Dünya üzerindeki tüm hükümdarların ve önemli kişilerin ilgi alanları, kazançları ve ihtirasları, onlara karşıdır. Dünyanın gidişatı, onlara karşıdır.

Bu yeni inancın, en pasif ve uzlaşmacı bir üslupla bile propagandasını yapmak demenin tek anlamı vardı: Aşağılanma, karşı konulma, hakarete uğrama, acı zulümler ile karşılaşma, kırbaçlanma, hapsedilme, işkence görme ve zalimce öldürülme. Buna rağmen, onlar coşku içinde bu inancın propagandasını yaptılar ve bütün bu ızdıraplara yılmadan dayandılar, üstelik bunlardan dolayı onur duydular. Her birisi, arka arkaya üzücü bir şekilde öldürülürken, hayatta kalanlar, onların başlattığı bu işi daha büyük bir istek ve azimle devam ettirdiler. Askeri müdahale benzeri tarihsel olaylar, kahramanca gösterilen metanetleri, sabrı ve korkudan uzak bir cesareti ortaya çıkarmaktan öteye gidemedi. İnançlarını ve iddia ettikleri devasal gerçeklerin delillerini gözden geçirmeleri için her türlü motivasyon üzerlerinde idi ve ne yazık ki bu motivasyon, üzerlerine en hüznü ve korkunç sıklıkta empoze edilmekteydi.

Bu koşullar altında, İsa'nın ölümden dirildiği ve geri kalan her türlü beyan ettikleri öğretilerin doğruluğu konusunda ısrarcı davranmaları, imkânsızlaşmıştı. Eğer onlar için manevi açıdan bu konu hakkında aldatılmak mümkün olsaydı, inançları hakkındaki hatalarını

keşfetmelerini ve bu hatayı itiraf etmelerini kolaylaştıracak her türlü beşeri motivasyon mevcuttu. Bu öğretilerin hatalı olduğunu bildikleri halde, bu kadar tiksindirici bir hata konusunda ısrarcı olmak, bunu bedelini bedensel olarak, hem hayatları hem de bir insanın başka bir insana yapabileceği en büyük kötülöklere maruz kalarak ödemek, iç dünyalarında söyledikleri yalanların vicdan azabının sancılarına katlanmak; yakın bir gelecekte bunların bitmesi için en ufak bir ümit beslemeden, iyi bir vicdan tanıklığı vermeden, insanlar arasında bir onurlandırılma ya da saygı duyulma beklemeden, bu dünyada ya da diğör dünyada bir mutluluk beklemeden yaşamak.

Elçilerin bu tür bir davranış içerisinde olmaları, genel doğamızın sıradan davranış biçimlerini yansıtmış olmaları gerçeğı ile net bir şekilde çelişirdi. Hayatlarına baktığımız zaman elçilerinde, bizler gibi insanlar olduklarını görmekteyiz; bizlerle aynı motivasyonları sergilemişlerdir, aynı umutlarla beslenmişlerdir, aynı hazzardan zevk almışlardır, aynı üzüntülerden sıkılmışlardır, aynı korkularla alt üst olmuşlardır ve aynı ihtiraslara, ayartılara ve bedensel sıkıntılara maruz kalmışlardır. Kaleme aldıkları metinler, bu kişilerin muhakeme güçlerinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Eğer tüm bunlara rağmen, elçilerin tanıklıkları doğru değil ise, bu uydurma ve yaşananlar için bilinen ve olası bir motivasyon yoktur. (Greenleaf, TE, 28-30)

Kendi asrının büyük bir olasılıkla en büyük filozofu olan Britanyalı John Locke, *A Second Vindication of the Reasonableness of Christianity Works* isimli eserinde şunları yazmıştır:

Kurtarıcımızın yaşamında, özellikle Mesih'e özgün öyle ayrıntılar, sayısız işaretler vardır ki, Nasıralı İsa'nın bunları yaşadığına inanmak, aynı zamanda O'nun Mesih olduğuna inanmak ve beyan etmek demektir. Bunların en başında, O'nun ölümden diriliş gelmektedir; O'nun, Mesih oluşunun en büyük ve en gözle görölmüş olan ispatıdır. O'nun Dirilişine inananların, aynı zamanda, O'nun Mesih olduğuna da inanmaları hiç de garip bir şey değildir, çünkü O'nun Dirilişini beyan etmek, O'nun Mesihliğini beyan etmek demektir. (Locke, SVRC, alıntı yeri Smith, TS, 422-23)

Brooke Foss Westcott (1825-1901): 1870 senesinde Cambridge'de regius Profesör olarak atanan İngiliz âlimi şunları dile getirmiştir: "Gerçekten de bütün delilleri bir araya topladığınız zaman, tarih boyunca İsa'nın diriliş kadar çeşitli kanıtlarla desteklenen başka bir olay gerçekleşmediğini söylemek yanlış olmaz. Diriliş destekleyen yeterli miktarda delil olmadığına dair bir ifade, bunun hiç gerçekleşmediğı kanaatinin ürününden başka bir şey değildir." (Little, KWhyB, 70)

Harvard Üniversitesinde profesör olan Clifford Herschel Moore şunları dile getirmiştir: "Hristiyanlık, Kurtarıcısının ve Aklayıcısının tarihini efsanelere dayanan, kaba, ilkel hatta iğrenç unsurlar içeren bir tanrı olarak tanımamıştır ... İsa Mesih, mitolojik bir yaratık değil, tarihsel bir şahsiyettir. Hristiyan bir imanlı üzerinde efsanevi ya da dış kökenli hiçbir unsur kök salamaz; onun inancı tarihsel ve kabul edilir gerçeklere dayanır." (Moore, alıntı yeri: Smith, GCWC, 48)

Princeton'dan Benjamin Warfield, bir yazısında şunları vurgulamıştır: "Mesih'in Diriliş, tanıklıklar tarafından nakledilmiş tarihsel bir olaydır". "Ebedi Tanrı'nın Beden Alması bir dogma olmak zorundadır; beşeri bir göz, Tanrı'nın insan bedeni alışıını göremez, beşeri bir dil, O'nun tanıklığını veremez, ancak bunlara rağmen bu bir gerçektir, eğer bu bir gerçek değilse, inancımız boşunadır ve şu an hâlâ günahlarımızın bedelini taşımaktayız. Diğör taraftan Mesih'in diriliş, beşeri düzeyde kavranabilir, tanıklığı verilebilir bir olaydır ve doktrin sistemimizin esasını oluşturmaktadır; diğör tüm doktrinler bu ana esas üzerine kurulabilir." (Warfield, RCHF, alıntı yeri S TS, 361-62)

Wilbur Smith, asrımızın önde gelen âlimlerinden bir tanesini şöyle tanıtmaktadır:

Bizim neslimizin en büyük fizyologlarından Illinois Üniversitesi (Şikago Kampüsü), Kimya Bilim Bölümünden Dr. A. C. Ivy, 1946-1953 seneleri arasında Şikago Profesyonel Üniversitelerinin Fizyoloji Dalı Başkanlığını ve 1939-1949 seneleri arasında Amerikan Fizyolojik Derneğinin Başkanlığını yapmıştır. Birçok bilimsel yazıyı kaleme alan bu şahsiyetin değerli sözleri şöyledir: “Ben, İsa Mesih’in dirilişine inanıyorum. Siz bana ‘bu kişisel bir konudur’ diyebilirsiniz, ancak ben dünyaya inandığımı söylemekten utanmıyorum ve bu inancımı da entelektüel açıdan savunmaya hazırım... Bu inancı, şu an kütüphanemdeki kitaplarda bulunan ve yüz yıl önce İsa Mesih’in dirilişi gibi gizemini koruyan, ancak ispatlanmış bilimsel bulgular gibi ispatlayamam. Fizyoloji bilimini geçerli kabul eden bir bilim adamı, İsa Mesih’in dirilişine kuşku ile yaklaşabilir, ancak var olan Kutsal Kitap bilgisinin sunduğu tarihsel deliller karşısında bunu reddedemez. Çünkü, bunu yapmak demek, dirilişin *gerçekleşmediğini* ispatlayabileceğini iddia etmek demektir. Günümüzün biyoloji bilimi, üç gün boyunca ölü olan bir bedeni canlandıramamaktadır. İsa Mesih’in dirilişini, biyoloji biliminin şu anki seviyesine bakıp reddetmek demek, benim doğru bir bilimsel yaklaşımına, bilimsel olmayan bir yaklaşımla, yaklaşmayı kabul etmek demektir.” (Ivy, alıntı yeri: Smith, SR, 6, 22)

Harvard Tıp’tan Armand Nicholi, J. N. D. Anderson’dan şöyle bahsetmektedir: “Delil ve kanıt konusunda uluslararası bir itibara ve son derece yüksek bir vafsa sahiptir. Dünyanın İslam Şeriatı hakkında en önde gelen otoritelerinden birisidir. Londra Üniversitesi Hukuk Fakültesinin Dekanıdır. Oriental ve African Studies Okulunun, hukuk bölümü kürsüsünde yer almaktadır ve Londra Üniversitesinin ileri seviyede hukuk çalışmaları enstitüsünün direktörüdür.” (Nicholi, alıntı yeri Anderson, RJC, 4)

Günümüzün uluslararası hukuk camiasının ileri gelen isimlerinden olan bu İngiliz âlimi, şunları söylemiştir: “Yeni Antlaşma’nın verdiği tanıklığının ve İsa’nın Kendi öğretişlerinin bir insan üzerindeki gerçek değeri, O’nun bedel ödeyen ölümünün gerçekliği ve önemi, diriliş hakkındaki elçisel tanıklığın ve mezarın tarihselliği konularında Hristiyan inancının tarihsel dayanağı hakkındaki deliller, inancımızı masaya yatırmaya yeterli temel sunmaktadır.” (Anderson, CWH, 106)

Oxford’ta okuyan, Dr. Johnson ve Alexander Pope’un yüzme kulübünden arkadaşları olan muktedir iki genç adam, Gilbert West ve Lord Lyttleton, Hristiyan inancının en temel değerlerine saldırma konusunda bir karar almışlar. Lyttleton’un amacı, Tarsuslu Pavlus’un asla Hristiyan olmadığını ispatlamak iken, West’in niyeti, İsa’nın asla mezardan dirilmediğini göstermekmiş.

Belli bir süre geçtikten sonra bu iki kafadar bir araya gelip, bulgularını masaya dökmüşler. Ancak, ikisi de hissedilir bir ürkeklik içerisindeymişler çünkü ikisi de, birbirinden bağımsız olarak benzer ve rahatsız edici sonuca ulaşmışlar. Lyttleton’un vardığı sonuç, Tarsuslu Pavlus’un, Hristiyan olduktan sonra, radikal bir değişim yaşayan yepyeni bir insan olduğuymuş. West ise, delillerin, İsa Mesih’in dirilişinin gerçekten gerçekleştiğini şüphe götürmez bir şekilde desteklediğini görmüş. West’in yazdığı kalın kitap hâlâ kütüphanelerde bulunabilir. 1747 senesinde basılan bu kitabın ismi, *Observations on the History and Evidences of the Resurrection of Jesus Christ (İsa Mesih’in Dirilişinin Tarihi ve Delilleri Üzerine İnceleme)*. Derlemeci Kitabından herhangi bir modern agnostiğin alabileceği çok güzel bir ders vardır: “Gerçeği inceleyenin üstünde suç olmaz.” (Green, MA, 55-56)

Deliller, İsa’nın üçüncü gün mezarından dirildiğini şüphe götürmez bir şekilde desteklemektedir. Bir zamanlar İngiltere’nin önde gelen hakimlerinden Lord Darling’in vardığı sonuç bu olmuştur: Özel bir akşam yemeğinde, sohbet dönüp

dolaşıp Hristiyanlık inancının ve Dirilişin ne kadar doğru olduğuna gelir. Ellerini birbirine kilitleyen, hakim üslubuna bürünen ve olağan dışı bir etki yapan ses tonu ile vurgulaya vurgulaya şunları söyler: “Biz Hristiyanlara, örneğin İsa’nın öğretişlerine ve mucizelerine güvenme konusunda çok büyük bir pay düşmektedir. Eğer tüm bunlara sadece güven duygusu ile inanmamız gerekseydi, örneğin ben, şüphecilikten kurtulamazdım. Sorunun merkezinde, İsa’nın kendisi hakkında iddia ettiklerinin doğru ya da sahte olması yatmaktadır ki, bunu da ortaya çıkaran Dirilişin gerçekliğidir. İşte bu en önemli konuda bizlere düşen, sadece güven ile doğan bir inanca sahip olmak değildir. Bu davanın en büyük avantajı, olumlu ya da olumsuz, gerçeklere ya da koşullara bağlı olsun, akıl sahibi herhangi bir jürinin, sunulan deliller karşısında, Diriliş hadisesinin doğruluğu hakkında olumsuz bir hüküm vermesinin imkânsızlığıdır. (Green, MA, 53-54)

3B. Eski Kilise Babalarının Tanıklığı

W. J. Sparrow-Simpson şunları söylemiştir: “İsa’nın Tanrılığı ile Diriliş, erken Hristiyan edebiyatında ana temayı oluşturan ve şüphe duyulmayan iki doktrin olmuşlardır. Elçisel dönemin altında bu konuda birçok referans bulmak mümkündür, ancak ikinci yüzyıl içerisinde kaleme alınmış ve özellikle bu konuya yoğunlaşmış çalışmaların bolluğu dikkatleri çekmektedir. Bunlara örnek olarak Şehit Yustin’e özgü olarak kabul edilen Athenagoras’ı gösterebiliriz.” (Sparrow-Simpson, RCF, 339)

Bernard Ramm, şu yorumda bulunmuştur: “Hem Hristiyan kilisesi tarihinde hem de inanç bildirgelerinde, en erken dönemlerden itibaren Dirilişin doğruluğunun kabulünü görmekteyiz. Kilise tarihinin en eski dokümanı olan Romalı Klement’in, *Korintliler’e Mektuplar* (M.S. 95) isimli eserinde ve eski patriklik dönemi boyunca yayınlanan bütün eserlerde aynı çizgiyi bulmaktayız. *Elçisel İnanç Bildirgesi’nin* bütün nüshâlarında Diriliş gerçeği mevcuttur ve kendisi hakkında asla bir şüphe ya da tartışma yer almamıştır.” (Ramm, PCE, 192)

Sparrow-Simpson şunları söylemiştir:

İgnatius’un yazdığı müjdede (c. 5-c. 115), İsa Mesih’in ve Hristiyan dininin asıl mesajının şu şekilde tanımlandığını görürüz: “İsa’ya iman ve sevgi, O’nun çarmıhta çektiği eleme ve Dirilişe olan inançtır.” Hristiyanlar’a “İsa’nın doğumuna, çarmıhta ölümüne ve dirilişine salt bir inançla sarılmalarını” buyurmaktadır. İsa Mesih şu şekilde tarif edilmiştir: “Diriliş vasıtası ile ümidimiz.” İsa’nın Diriliş’i, bizim dirilişimizin de vaadini oluşturmaktadır. (Sparrow Simpson, RCF, 339)

Sparrow-Simpson, şunları da eklemiştir: “İzmirli Aziz Polikarp’ın Filipililer’e yazdığı mektupta (yaklaşık M.S. 110), Rab’bimiz İsa Mesih’in ‘bizlerin günahların bedelini ödemek uğruna ölüme bile katlandığını, Tanrı tarafından diriltildiğini ve ölümün tutsaklığından kurtulduğunu’ görmekteyiz. Polikarp, şunları da söylemiştir: ‘Tanrı, Rab’bimiz İsa Mesih’i ölümden diriltilip, O’na sağ elinde taç ve görkem vermiştir. Yeryüzündeki ve gökyüzündeki her şey O’nun egemenliğine bırakılmıştır.’ Dirilmiş olan İsa ‘yaşayanları ve ölüleri yargılayacak olan Yargıç’tır.’ ‘O’nun iradesinde yürür ve O’nun buyruklarını yerine getirirsek, O’nu ölümden diriltten, bizi de ölümden diriltecektir.’ Aziz Polikarp’a göre, göklere çıkartılan İsa Mesih, Edebi Başkâhindir.”

“Aziz Başpiskopos, şehit edilmeden önce, İsa’nın adına canı alınan şehitlerin arasında yer almak, bedensel ve ruhsal olarak, Kutsal Ruh’un kanatları altında sonsuz yaşama dirilmek için dua etmiştir.” (Sparrow-Simpson, RCF, 341)

Profesör Sparrow-Simpson, Şehit Yustin'in (c. 100-165) Diriliş hakkındaki eseri hakkında şunları söylemiştir: "O çağın, iddia edilen diriliş inancına karşı sergilediği olumsuz tavrın arkasında imkânsızlığına, günahın sebebi olarak görülen bedenın varlığının arzu edilmemesine, organların yaşamını sürdürmesinin anlamı olmayacağına olan inançlar yatmaktaydı. Buna rağmen bu eser, diğerlerinden farklı olarak Hristiyanlığın bu doktrini üzerine odaklanmıştır. Bu görüşlere sahip kişiler ilerleyen zamanlarda, İsa Mesih'in dirilişinin fiziksel bir görünüm olduğunu, ancak fiziksel bir realite olmadığını ileri sürmüşler ve Şehit Yustin...[bunlara karşılık vermiştir]." (Sparrow-Simpson, RCF, 342)

Who Was Who in Church History (Kilise Tarihinde Kim Kimdir) isimli eserin yazarı olan Elgin Moyer, önemli bir başka kilise babasından da bahsetmektedir. "Kuzey Afrika, Kartaca'da doğmuş olan Latin kilise babası ve inanç savunucusu Quintus Septimius Florens Tertullianus'un (c160-220) aldığı kusursuz eğitim ona aynı zamanda politika, hukuk ve adli tıp konularında hem Yunanca hem de Latince yazma yeteneğini kazandırmıştır. Otuz ya da kırk sene boyunca şehvet dolu bir yaşam geçirdikten sonra, M.S. 190 yıllarında derin bir inanç ile Hristiyanlığa sarılmıştır. Hayatının geri kalanını imanlı bir şekilde Hristiyan inancını kâfirlere, Yahudilere ve inanç düşmanlarına karşı savunmaya adanmıştır. O..., büyük bir inanç savunucusudur." (Moyer, WWCH, 401)

Bernard Ramm, şu sonuca varmıştır: "İnanmayanların, Kilise Babalarının tüm tanıklıklarını reddetmeleri gerekmektedir... Onların, İsa Mesih'in dirilişinin gerçekliğini araştırarak motivasyona ya da yüksek standartlara sahip olmadığını farz etmek durumundadır. Kilise Babaları, Ortodoks Katolik Kilisesi, Katolik Kilisesi ve Anglikan Kilisesi tarafından yetkin ya da yüksek derecede söz sahibi olarak kabul edilmektedir, Reformcular tarafından yazılarına değer ve saygı verilmektedir ve tüm ilâhiyatçılar tarafından yazılarına hak ettikleri değer verilirken, bu yazıların *inançsız bir şekilde yazıldığını iddia etmek?* Bu metinler, elçisel dönem ve yakın-elçisel dönem teolojisi için güvenilir bilgiler verdiği kabul edilirken, delilsel bir tanıklık olduklarını reddetmek? Bunlara inanmamak, bu metinlerin geçerliliği hakkında hüküm verme yetkisine sahip değildir." (Ramm, PCE, 206)

Halkı memnun etmek isteyen Pilatus, onlar için Barabas'ı salıverdi. İsa'yı ise kamçılattıktan sonra çarmıha gerilmek üzere askerlere teslim etti. Askerler İsa'yı, Pretoryum denilen vali konağına götürüp tüm taburu topladılar. O'na mor renkte bir giysi giydirdiler, dikenlerden bir taç örüp başına geçirdiler. 'Selam, ey Yahudilerin Kralı!' diyerek O'nu selamlamaya başladılar. Başına bir kamışla vuruyor, üzerine tükürüyor, diz çöküp önünde yere kapanıyorlardı. O'nunla böyle alay ettikten sonra mor giysiyi üzerinden çıkarıp O'na yine kendi giysilerini giydirdiler ve çarmıha germek üzere O'nu dışarı göturdüler. (Markos 15:15-20)

6A. DİRİLİŞ SAHNESİ

1B. Diriliş Öncesi Durum

1C. İsa Ölür

Çarmıha gerilmeden önce kurbanın kırbaçlanması, John Mattingly tarafından şöyle anlatılmaktadır: “Hüküm giymiş olan suçlu ilk olarak sert bir şekilde, elbiseleri yırtılarak soyulurdu. Arkasından mahkeme avlusundaki bir sütuna ya da kazığa bağlanırdı. Zalim kırbaçlama cezası, ya kırbaççı ya da baltacı tarafından gerçekleştirilirdi. Her ne kadar İbraniler, yasaları gereği kırbaçlama cezasına limit koymuş olsalar da, Romalıların böyle bir limit anlayışı yoktu ve kurbanın çekeceği acı kırbaççıların merhametine kalmıştı.”

Kurbanı kırbaçlamak için kullanılan zalim silâha, flagrum ismi verilmişti. Bu silâh hakkında Mattingly, şu yorumda bulunmuştur: “Bu silâhın üzerinde bulunan uzun kemik ve metal parçaları, insan etini derinden yırtmak için eklenmiştir.” (Mattingly, COAC, 21)

Sezariyeli Piskopos Eusebiyus (üçüncü yüzyılda yaşamış olan kilise tarihçisi) (*İzmir’deki Kilisenin Mektubu*) Roma imparatorluğunda idam edilecekler verilen kırbaç cezası hakkında şunları söylemiştir: “Kurbanın damarları gözle görünür hale gelirdi, kurbanın bedeni, kaslarını, sinirlerini ve iç organlarını herkesin görebileceği bir şekilde açılırdı.” (Mattingly, COAC, 73)

John Peter Lange’dan alıntı yapan John Mattingly, Mesih’in çektiği elemeler hakkında şunları söylemiştir: “[O’nun] yaşadığı kırbaçlanmanın, sıradan bir insanın direncinin çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Sıradan bir kırbaçlama cezası, baltacılar tarafından uygulanırdı, ancak Pilatus’un elinde baltacı olmadığı için bu cezayı askerler uygulamışlardır. Lange’nin vardığı sonuca göre, bu seviyesiz ve alçak değerlere sahip askerlerin karakteri, baltacının ölçülü bir şekilde verdiği cezayı aşmaya çok müsaitti.” (Mattingly, COAC, 33)

Fiziki cezanın olabileceği en yoğun uygulamaları yaşadktan sonra, Mesih’in bir de çarmıha gerilme yeri olan Golgota’ya kadar çarmihını taşıması gerekiyordu. Mesih’in çektiği elemelerin bu aşaması hakkında Mattingly, şunları belirtmektedir:

1. Bu yolculuğun hazırlık evresi bile çok şiddetli bir acı kaynağı olmuştur. Matta 27:31: “O’nunla böyle alay ettikten sonra kaftanı üzerinden çıkarıp O’na yine kendi giysilerini giydirdiler ve çarmıha germek üzere O’nu alıp götürdüler.” Üzerindeki alaycı kıyafetleri çıkartıp, O’na giysilerini tekrar giydirmeleri, kırbaçlanma ile açık yaralarla kaplı bedenine tarifsiz acılar vermiştir. (Mattingly, COAC, 35)
2. “İsa’yı, Golgota yani Kafatası denilen yere götürdüler” (Markos 15:22) ifadesi, aynı zamanda Mesih’in artık yürüyecek hâli kalmadığını ve idam edileceği yere götürülmesi gerektiğini işaret etmektedir. Böylece iğrenç ve ürkütücü haç öncesi elemeleri sona ermekte ve çarmıha gerilme aşamasına başlanmak üzereydi. (Mattingly, COAC, 36)

Çarmıha gerilme hakkında Mattingly, şunları söylemiştir: “Haç üzerinde katlanılan acıların yoğunluğu ve ciddiliği hakkında abartı yapmak mümkün değildir. Bu işkencenin iğrençliği, Roma’nın en meşhur hatiplerinden, Marcus Tullius Cicero tarafından da dile getirilmiştir: ‘Haç kelimesi, Roma vatandaşlarının sadece dillerinden değil, düşüncelerinden, gözlerinden ve kulaklarından eksilmelidir.’ [Marcus Tullius Cicero, Pro Rabirio, V, 16]” (Mattingly, COAC, 26)

İsa’yı Golgota, yani Kafatası denilen yere götürdüler. O’na mürle karışık şarap vermek istediler, ama içmedi. Sonra O’nu çarmıha gerdiler ve kim ne alacak diye kura çekerek giysilerini aralarında paylaştılar. İsa’yı çarmıha gerdiklerinde saat dokuzdu. Üzerindeki suç yaftasında, ‘YAHUDİLERİN KRALI’ diye yazılıydı. İsa’yla birlikte, biri sağında öbürü solunda olmak üzere iki haydudu da çarmıha gerdiler. Oradan geçenler başlarını sallayıp İsa’ya sövüyor, ‘Hani sen tapınağı yıkıp üç günde

yeniden kuracaktın? Çarmıhtan in de kurtar kendini!’ diyorlardı. Aynı şekilde baş kâhinler ve din bilginleri de O’nunla alay ederek aralarında, ‘Başkalarını kurtardı, kendini kurtaramıyor’ diye konuşuyorlardı.

‘İsrail’in Kralı Mesih şimdi çarmıhtan insin de görelim ve iman edelim.’ İsa’yla birlikte çarmıha gerilmiş olanlar da O’na hakaret ettiler. Bütün ülkenin üzerine öğleyin saat on ikiden saat üçe kadar süren bir karanlık çöktü. Saat üçte İsa yüksek sesle, ‘Elohi, Elohi, lema şevaktani’ yani, ‘Tanrım, Tanrım, beni niçin terk ettin?’ diye bağırdı. Orada duranlardan bazıları bunu işitince, ‘Bakın, İlyas’ı çağırıyor’ dediler. Aralarından biri koşup bir sünger ekşi şaraba batırdı, bir kamaşın ucuna takarak İsa’ya içirdi. ‘Dur bakalım, İlyas gelip O’nu indirecek mi?’ dedi. Ama İsa yüksek sesle bağırarak son nefesini verdi. O anda tapınaktaki perde yukarıdan aşağıya dek yırtılarak ikiye bölündü.

İsa’nın karşısında duran yüzbaşı, O’nun bu şekilde son nefesini verdiğini görünce, ‘Bu adam gerçekten Tanrı’nın Oğluydu’ dedi. (Markos 15:22-39)

Michael Green, İsa’nın çektiği fiziki acılar hakkında şunları söylemiştir: “Kendisine yiyecek verilmeyen ve uykusuz geçen gecenin ardından, iki adet alay dolu yargılanmaya katlanmış ve sırtı zalim Roma kırbağı ile kırbaçlandıktan sonra, çarmıha gerilerek canı alınmıştır. Bu, bedeninin her sinirinin ıstırap ile gerildiği, çok şiddetli acı içeren bir ölüm olmuştur.” (Green, MA, 32)

Frederick Farrar, çarmıha gerilme ile ölmenin açık bir tarifini sunmaktadır:

Aslında çarmıha gerilme ile ölme, bir ölümün içerebileceği en korkunç ve en berbat unsurları içermektedir -baş dönmesi, kramp, susama, acıkma, uykusuzluk, travma, ateş, tetanos, utanç, utancın halka gösterilmesi, işkencenin uzaması, idrak ile gelen korku, tedavi görmeyen yaraların iltihaplanması- bütün bu acıların yoğunlaşması öyle bir noktaya gelir ki, artık hepsini birden hisseden kurban, bilincini kaybetmenin getireceği rahatlama ile son bulur.

Bedenin doğal olmayan pozisyonu, her hareketi bir işkenceye dönüştürmektedir; kopmuş damarlar ve yerinden çıkmış kemikler, sürekli acı zonklamaları oluşturmaktadır. Artık gözle görülebilen kızarmış ve kabarmış olan kaslar, aşama aşama kangren olurlar; özellikle kafa ve karın bölgesindeki atardamarlar, sürşarj yaşayan kan yüzünden şişer ve baskı yapar; her türlü elem, aşama aşama artan bir şekilde hissedilirken, dayanılmaz derecede yakıcı ve kurutucu bir su kaybı olur ve kurban şiddetli bir derecede susar; bütün bu fiziksel karmaşa üzerine ayrıca bilinmeyen düşman olan, insanları en çok ürperten ölümün yaklaşmasının getirdiği telaş ve endişe yaşanmaktadır. (Farrar, LC, 440)

Açıkçası, tarihsel ve tıbbi delillerin ağırlığı şuna işaret etmektedir: O’nun bedeninin yan tarafı deşilmeden önce İsa ölmüştür. Bu görüş aynı zamanda, İsa’nın sağ kaburgaları arasından sokulan mızrağın, sadece sağ akciğerini deşmekle kalmayıp, hem pericardium bölgesini hem de yüreği deşmesi ile ölümünü kesinleştirdiğine dair geleneksel inanç ile uyum içerisindedir. Tüm bunların ışığı altında olaylara bakıldığında zaman, İsa’nın haç üzerinde ölmediğine dair yapılan iddialardan doğan yorumların, modern tıp bilimi ile çelişki içerisinde olduğunu söylememiz gerekir.

– WILLIAM D. EDWARDS, M. D.

E. H. Day, şunları ifade etmiştir: “Pilatus’un, İsa Mesih’in kısa bir sürede ölmesi karşısında yaşadığı şaşkınlığı vurgulayan, Aziz Markos olmuştur. Yüzbaşı sorguladıktan sonra, bedenini haçtan alınmasına izin vermiştir. Roma askerleri haç üzerinde yaşanan ölüm belirtileri ile aşınaydılar.” (Day, ER, 46-48)

Michael Green’in işaret ettiği gibi, haça gerilme, “Filistin yöresi için normal bir durumdu.” (Green, MA, 32)

Pilatus, İsa Mesih’in ölümünün kesinleştirilmesini istemiştir. Bu konu hakkında Green, şunları belirtmiştir: “Aramatyalı Yusuf’un, bedenini gömülmesi için almasına izin verilmeden önce, ölümün kesinliğini kontrol etmek için dört infaz memuru görevlendirilmiştir.” (Green, MA, 32)

Green, bu dört memurun ölüm ve belirtileri hakkında uzman olduklarını belirtmektedir: “Bu kişiler, bir bakışta kurbanın ölü olup olmadığını anlayacak derecede uzmandılar ve başlarındaki subayın kendisi kurbanın ölüm haykırışını işitmişti ve vali olan Pontius Pilatus’a ölümün resmîyetini bildirdi.” [İsa’nın karşısında duran yüzbaşı, O’nun bu şekilde son nefesini verdiğini görünce, ‘Bu adam gerçekten Tanrı’nın Oğluydu’ dedi. (Markos 15:39)! “Pilatus, İsa’nın bu kadar çabuk ölmüş olmasına şaşıtı. Yüzbaşısını çağırıp, ‘Öleli çok oldu mu?’ diye sordu. (Markos 15:44).”] (Green, MA, 32-33)

John R. W. Stott, bu ayetler hakkında şu yorumda bulunmuştur: “Pilatus, İsa’nın bu kadar çabuk bir şekilde ölmüş olmasına gerçekten şaşırmıştı, ancak Yüzbaşından durumu öğrenince Yusuf’a, cesedi alması için izin verecek kadar da öldüğünden emindi.” (Stott, BC, 49)

Day, şu yorumda bulunmaktadır “Aziz Matta’nın bölümünde, mezarın başında nöbetçilerin bekliyor olması hakkında yazılanlar, Yahudilerin kendi açılarından bu ölüme inandıklarının açık bir kanıtıdır.” (Day, ER, 46-48)

Day, daha da ileri gidip şunları belirtmektedir: “Bedeni çarmıhtan alıp, mezara götürme işini üstlenenlerin hiçbirinde, bu bedende hayat olduğuna dair bir şüphe bulunmamaktaydı.” (Day, ER, 46-48)

The Physical Cause of the Death of Christ (Mesih’in Ölümünün Fiziksel Sebepleri) isimli eser hakkında, Profesör Day şunları söylemiştir: “Bu kitabın yazarı James Thompson, Mesih’in ölümünün sebebi olarak, fiziki bir boğulmayı ya da çarmıha gerilmenin oluşturduğu acıları değil, zihnin çektiği elem yüzünden oluşturduğu kalbe baskıyı göstermektedir. İsa’nın, her şey sona ererken sergilediği zihinsel ve bedensel davranışlar, ölümünün sebebinin boğulma olmadığını şüphesiz bir şekilde ispatlamaktadır; askerin mızrağı, İsa’nın ölüm sebebinin yüreğindeki bir kanama olduğunu tüm dünyaya göstermiştir ” (Day, ER, 48-49)

Journal of the American Medical Association isimli yayındaki bir yazı, İncil’de anlatılanlar ışığında varılan sonucun, İsa’nın kesinlikle haçtan indirilmeden önce öldüğüne dair olduğunu belirtmektedir: “Açıkçası, tarihsel ve tıbbi delillerin ağırlığı şuna işaret etmektedir: O’nun bedeninin yan tarafı değilmeden önce İsa ölmüştür. Bu görüş aynı zamanda, İsa’nın sağ kaburgaları arasından sokulan mızrağın, sadece sağ akciğerini deşmekle kalmayıp, hem pericardium bölgesini hem de yüreği deşmesi ile ölümünü kesinleştirdiğine dair geleneksel inanç ile uyum içerisindedir. Tüm bunların ışığı altında olaylara bakıldığı zaman, İsa’nın haç üzerinde ölmediğine dair yapılan iddialardan doğan yorumların, modern tıp bilimi ile çelişki içerisinde olduğunu söylememiz gerekir.” (Edwards, PDJC, 1463)

İrlanda, Dublin Üniversitesinden büyük fizyolojist M. D. Samuel Houghton, Mesih’in ölümünün fiziki sebebi hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

Asker, mızrağı ile Mesih’in yanını deştiği zaman, İsa çoktan ölmüştür; kan ve suyun akması ise, ya doğal sebeplere dayalı ve açıklanabilir olağanüstü bir olaydır ya da bir mucizedir. Aziz Yuhanna’nın bu olayı mucizevi olmasa bile, en azından sıra dışı olarak görmesi, üzerinde

yaptığı yorumlardan ve bu metinleri kaleme alırken ne kadar titiz davrandığını, ciddi bir şekilde ifade etme tutumundan anlaşılmaktadır.

İnsanlar ve hayvanlar üzerine ardı ardına yapılan deneyler ve incelemeler sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşmış bulunmaktayım: Bir canlının ölümünden sonra, sol tarafı Roma mızrağı büyüklüğündeki bir büyük bıçak ile deşildiği zaman, üç değişik sonuç ile karşılaşırız:

1. Deşilmenin arkasından, çok ince bir kan sızıntısından başka bir akıntı gerçekleşmez.

2. Deşilmenin arkasından, bol miktarda kanama gerçekleşir.

3. Deşilmenin arkasından, sadece su akıntısı ile bir kaç damlacık kan akıntısı gerçekleşir.

Bu üç durumdan en sık rastlanan ise, birinci durumdur; ikinci sonuca ise, genellikle suda boğulma ve zehirlenme olaylarında rastlanmaktadır. Bu durum, aynı zehir ile bir hayvanın öldürülmesi ile de gösterilebildiği gibi, çarmıha gerilmiş bir kişinin doğal durumu olduğu ispatlanmıştır. Üçüncü durum ise, akciğer zarı iltihabında, kalp zarı iltihabında ve kalbin yırtılmasında görülmektedir. Bu konuya kendini adanmış olan anatomisyenler, ilk üç durum ile aşinadırlar, ancak fizyolojik olarak açıklanabilir olmalarına rağmen, aşağıdaki diğer iki durum ile ilgili bilgiyi kitaplarına dahil etmemişlerdir (Aziz Yuhanna hariç). Ya da ben bunu yapan kişiler ile tanışma fırsatını şu ana kadar elde edemedim.

4. Deşilmenin arkasından, ilk önce su, sonra da bol miktarda kan gelir.

5. Deşilmenin arkasından, ilk önce kan, sonra da bol miktarda su gelir.

Çarmıha gerilme ile ölüm, akciğerlerdeki kanın suda boğulma ya da zehirlenme esnasında yaşanan reaksiyonların yaşanmasına sebep olur. Dört numaralı reaksiyon, çarmıha gerilmiş kişinin çarmıha gerilmeden önce, akciğerlerinde bir yırtılma ya da parçalanma olması durumunda, beş numaralı reaksiyon ise, çarmıha gerilmiş kişinin, haç üzerinde kalbinin yırtılması durumunda görülür. Rab'bimizin çarmıha gerilişinden önceki günlerle ilgili tarihi kayıtlar ve böğrün mızrakla deşilmesinden sonra önce kan, sonra su gelmesi, etkili bir şekilde akciğer zarı iltihabı olasılığının imkânsızlığını ortaya koymaktadır. Bu bilgiler ışığında yaşanmış olan bu doğal dışı olayın açıklamasının, *çarmıh üzerindeki ölümün kalbin yırtılması* olduğunu görmekteyiz.

Kalbin yırtılmasının, İsa Mesih'in ölümünün sebebi olduğunun bulunması, Dr. William Strout'un çabaları ile ortaya çıkarılmıştır ve ben de şahsen, İsa Mesih'in ölümünün sebebinin bu olduğuna inanıyorum." (Houghton, alıntı yeri Cook, CHB, 349-50)

Yusuf ve Nikodim'in, İsa'nın bedenini baharatlarla sıvaması olayının vurgulanmaya değer olmasının sebebi, Yahudilerin gömme esnasında yaptıkları bir eylem olduğu için İsa'nın ölü kabul edildiğinin ve öldüğünün tam bir ispatı olmasından gelmektedir. Eğer İsa, çarmıhtan indirildiğinde en ufak bir hayat belirtisi kalsaydı bile, mürün ve ödün keskin kokusu, acılığı, bunların bedenine sürülüp, şeritlerle sarılması, Yahudi geleneklerine göre yüzünün ve kafasının mendille sarmalanması ve örtülmesi, bunu yok ederdi.

– SAMUEL CHANDLER

Elçi Yuhanna, Golgota'da yaptığı gözlemlerin titiz bir tarifini kaydetmiştir. Houghton, bu konuda şu sonuca varmıştır: "Bu konunun önemi aşikârdır. Yuhanna xix'daki metnin uydurma olma olasılığının olmadığını ortaya koymaktadır, çünkü verilmiş olan bilgiler, sadece görgü tanığının verebileceği niteliktedir ve bu görgü tanığı o kadar şaşırmıştır ki, gördüğü olağanüstü olayın bir mucize olduğunu zannetmiştir." (Houghton, as Cook, CHB, 349-50)

Michael Green, Mesih'in ölümü hakkında şunları yazmıştır:

Görgü tanığının ilettiğine göre, “askerlerden biri O'nun böğrünü mızrakla deldi. Böğründen hemen kan ve su aktı.” (Yuhanna 19:34, 35). Görgü tanığı, bu konuya verdiği önemi belirtmekten geri kalmamıştır. Eğer mızrak böğrünü deştiğinde İsa hayatta olsaydı, kalbinin her atışında güçlü bir kan fışkırması gerçekleşirdi. Tam aksine gözlemci, yarı pıhtılaşmış ve koyu kırmızı rengini almış kanın aktığını ve bu kanın sulu bir akıntı ile takip edildiğini belirtmiştir. Kanın atardamarlarda pıhtılaşmış olması, kurbanın ölümünün açık ve güçlü bir tıbbi delilidir. Bu metnin etkileyici kısmı ise, elçi Yuhanna bunları kaleme alırken, patolojik için ihtiva ettiği önemin bilincinde değildir. Mızrağın hareketi ile akan “kan ve su”, İsa'nın çoktan öldüğünü ortaya koymaktadır. (Green, MA, 33)

Samuel Chandler, şunları söylemiştir: “Tüm havarilerin de hemfikir olduğu gibi Yusuf, Centurion'dan, çarmıhı koruyan subaya kurbanın öldüğünü onaylatan Pilatus'tan, İsa'nın bedenini talep etmiştir ve almıştır.” (Chandler, RJC, 62-63)

Chandler, arkasından şunları da eklemiştir “Yusuf ve Nikodim'in, İsa'nın bedenini baharatlarla sıvaması olayının vurgulanmaya değer olmasının sebebi, Yahudilerin gömme esnasında yaptıkları bir eylem olduğu için, İsa'nın ölü kabul edildiğinin ve öldüğünün tam bir ispatı olmasından gelmektedir. Eğer İsa, çarmıhtan indirildiğinde en ufak bir hayat belirtisi kalsaydı bile, mürün ve ödün keskin kokusu, acılığı, bunların bedenine sürülüp, şeritlerle sarılması, Yahudi geleneklerine göre yüzünün ve kafasının mendille sarmalanması ve örtülmesi, bunu yok ederdi.” (Chandler, RIG, 62-63)

Profesör Albert Roper'in de dediği gibi, “İsa, Romalı askerler tarafından çarmıha gerilmiştir, Roma yasalarına göre cezalandırılmıştır ve bu cezanın en titiz bir şekilde yerine getirilmesi konusunda askerler, büyük bir irade ve inanca sahiptirler.” (Roper, JRD, 33)

Sonuç olarak, Elçi Yuhanna'nın, Mesih'in ölümü hakkındaki araştırmaları sonunda, bu olay hakkındaki kendi tanıklığını değerlendirmesi ifadesine bizler de katılabiliriz: “Bunu gören adam tanıklık etmiştir ve tanıklığı doğrudur. Doğruyu söylediğini bilir. Siz de iman edersiniz diye tanıklık etmiştir” (Yuhanna 19:35).

Akşama doğru Yusuf adında zengin bir Aramatyalı geldi. O da İsa'nın bir öğrencisiydi. Pilatus'a gidip İsa'nın cesedini istedi. Pilatus da cesedin ona verilmesini buyurdu. (Matta 27:57, 58)

O gün Hazırlık günü, yani Sept gününden önceki gündü. Artık akşam oluyordu. Bu nedenle, Yüksek Kurul'un saygın bir üyesi olup Tanrı'nın Egemenliğini ümitte bekleyen Aramatyalı Yusuf geldi, cesaretini toplayarak Pilatus'un huzuruna çıktı ve İsa'nın cesedini istedi. Pilatus, İsa'nın bu kadar çabuk ölmüş olmasına şaşı. Yüzbaşayı çağırıp, ‘Öleli çok oldu mu?’ diye sordu. Yüzbaşından durumu öğrenince Yusuf'a, cesedi alması için izin verdi. (Markos 15:42-45)

Yüksek Kurul üyelerinden Yusuf adında iyi ve doğru bir adam vardı. Bir Yahudi kenti olan Aramatya'dan olup Tanrı'nın Egemenliğini ümitte bekleyen Yusuf, Kurul'un kararını ve eylemini onaylamamıştı. Pilatus'a gidip İsa'nın cesedini istedi. (Luka 23:50-52)

Bundan sonra Aramatyalı Yusuf, İsa'nın cesedini kaldırmak için Pilatus'a başvurdu. Yusuf, İsa'nın öğrencisiydi, ama Yahudilerden korktuğundan bunu gizli tutuyordu. Pilatus izin verince, Yusuf gelip İsa'nın cesedini kaldırdı. (Yuhanna 19:38)

2C. Mezar

Wilbur M. Smith, incelemeleri sonunda şunları dile getirmiştir “İncil’in ilk dört bölümünün dirilişi anlatan kısımlarında, mezar ya da sepulcher kelimesi tam otuz iki kez geçmektedir.” (Smith, JFET, 38)

Paskalya sabahında, Aramatyalı Yusuf’un sahibi olduğu mezarın, İncil’i kaleme alanların odak noktası olması doğaldır.

Mesih’in gömülmesi hakkında, W. I. Sparrow-Simpson, aşağıdaki incelemeleri aktarmaktadırlar:

Roma uygulamalarına göre, çarmıha gerilmiş olan kurban öldükten sonra aşağıya indirilmez ve vahşi hayvanlara ve kuşlara yem olurdu. Ancak bu kurala bir istisnai durum olamayacağı söyleminde hangi hayalperest bulunabilir ki? (Autobiography, bölüm. 75; Wars of the Jews, IV, v.2) Josefyus, Vali Titus’u canlı olan üç kişiyi çarmıhtan indirmeye ikna etmiştir. Kim bu bildirilenlerin tarihsel niteliği olmadığını, çünkü kurallara uymadığını söyleyebilir ki? Yahudi uygulaması, şüphesiz ölünün gömülmesini buyurmaktadır. Bu bir Yahudi yasasıdır. Ancak Josefyus, Yahudilerin bile kendi Gömülme Yasasını bazı durumlarda çiğnedikleri konusunda garanti vermektedir. “Yahudilerin Savaşları” isimli eserinde şöyle yazmıştır: “Onlar, ölü bedenleri gömmeden bırakacak ya da atacak kadar inançsız davrandılar. Oysa ki Yahudiler, yargılanan ve çarmıha gerilen kişileri güneş batmadan önce gömecek kadar, gömme konusunda titizdiler.”

Loisy, suçlunun gömülmesi için, yakınlarının izin elde edebileceği görüşünü savunmaktadır. Ancak, İsa’nın bedeni için ne bir akrabası ne de Onikilerden birisi izin talebinde bulunmuştur. Çarmıha gerilmiş üç adam için Josefyus, resmi bir izin kopartmıştır ki, haçtaki kişiler onun akrabaları değil, sadece arkadaşlarıdır. O, “bu kişileri eski tanıdıkları oldukları için gömmek istemiştir.” Josefyus’un talebinin gerçekçiliğini sorgulayan güçlü bir dava ortaya çıkartılabilir, ancak bu izin kendisine verilmiştir. Bu gerçekler hakkında kimse şüphe duymamaktadır. Bu unsurlar her zaman doğru olarak kabul edilmişlerdir. Niçin Aramatyalı Yusuf, benzer bir talebi Pilatus’a kabul ettiremesin ki? (Sparrow-Simpson, RCF, 2 1-22)

The Risen Master isimli eserinde Henry Latham, İsa’nın gömülmesi hakkında şu bilgileri sunmaktadır:

İlk olarak Rab’bimizin Kaya mezarının, İmparatoriçe Helena tarafından yeni keşfedildiği zamanlardaki tarifinden alıntı yapmıştır. Bu alıntı, kilise tarihinin babası sayılan Sezarili Eusebiyus’un 20. yüzyılda keşfedilen ve Dr. Lee tarafından Cambridge’de, 1843 senesinde tercüme edilip yayımlanan eseri Theophania’dan yapılmıştır.

Mezar tartışmasız bir şekilde kayalara oyulmuş mağaradan oluşmaktaydı; bu mağara, başka bir ölü bedene ev sahipliği yapmamıştır. Bu mağarada başka bir kişinin sonradan gömülmemiş olması bile bir mucizedir. Mağaranın ağzını kapatan taşın dik, tek başına ve dengeli bir şekilde girişin yanında durması hayranlık uyandırmaktadır. Etrafta başka bir mağara olmaması, ölümün yenilerek dirilişin gerçekleşmesinin anlaşılmasını daha da kolay kılmıştır. (Latham, RM, 87-88)

Guignebert, *Jesus (İsa)* isimli eserinde, aşağıdaki salt temelsiz ifadede bulunmuştur: “Gerçek şu ki, ne bizim ne de elçilerin, çarmıhtan indirildikten sonra İsa’nın cansız bedeninin nereye atıldığı konusunda bir bilgiye sahip olmamız olası değildir. Büyük bir olasılıkla İsa’nın bedeni, O’nu idam eden askerler tarafından yeni oyulmuş bir mağara *mezara* değil, idam edilmişlerin atıldığı bir *çukura* fırlatılmıştır.” (Guignebert, J, alıntı yeri: Smith, TS, 372)

1D. Profesör Guignebert, bu iddiada bulunurken en ufak bir destekleyici delil göstermemektedir.

2D. Seküler ve kilise edebiyatında, ilk üç yüz yıl boyunca verilen ve bu konu ile ilgili tanıklıkları hiçe saymaktadır.

3D. İncil'in bu konudaki direkt ve mükemmel bir tarafsızlıkla verilmiş kayıtlarını, tamamen hiçe saymaktadır.

1E. Eğer ölünün bedeni, Aramatyalı Yusuf tarafından gerçekten de alınmamış olsaydı, bu olay ve takip eden olaylar hakkında bu kadar detaylı bilgi neden verilmiştir?

Kayıtlar olayları anlatmaktayken, Mesih'in bedeninin idam edilmişlerin atıldığı bir *çukura* fırlatılması iddiası doğru değildir?

2E. Peki, ya gömülme hazırlıkları hakkındaki kayıtlar?
Eğer bu hazırlıklar yapılmadıysa, bu kayıtlar nereden çıkmıştır?

3E. Aramatyalı Yusuf ve Nikodim, İsa'nın bedenini hazırlarken ve mezara yerleştirirken onları izleyen kadınlar?

"İsa'yla birlikte Celile'den gelmiş olan kadınlar da Yusuf'un ardından giderek, mezarı ve İsa'nın cesedinin oraya nasıl konulduğunu gördüler." (Luka 23:55), "Mecdelli Meryem ile öteki Meryem ise orada, mezarın karşısında oturuyorlardı." (Matta 27:61), "Mecdelli Meryem ile Yose'nin annesi Meryem, İsa'nın nereye konulduğunu gördüler." (Markos 15:47)

Bu kadınlar kesinlikle bedenini, mağaraya konulduğuna tanıklık etmişlerdir. Kayıtlar bu noktayı açıkça ifade etmektedir.

Yusuf cesedi aldı, temiz keten beze sardı, kayaya oydurmuş olduğu kendi yeni mezarına yatırdı. Mezarın girişine büyük bir taş yuvarlayıp oradan ayrıldı. (Matta 27:59-60)

Yusuf da keten bez satın aldı, cesedi çarmıhtan indirip beze sardı ve kayadan oyulmuş bir mezara yatırarak mezarın girişine bir taş yuvarladı. (Markos 15:46)

Sept günü geçince, Mecdelli Meryem, Yakup'un annesi Meryem ve Şalome gidip İsa'nın cesedine sürmek üzere baharat satın aldılar. (Markos 16:1)

Evlerine dönerek baharat ve hoş kokulu yağlar hazırladılar. Ama Sept günü, Tanrı'nın buyruğu uyarınca dinlendiler. (Luka 23:56)

Bundan sonra Aramatyalı Yusuf, İsa'nın cesedini kaldırmak için Pilatus'a başvurdu. Yusuf, İsa'nın öğrencisiydi, ama Yahudilerden korktuğundan bunu gizli tutuyordu. Pilatus izin verince, Yusuf gelip İsa'nın cesedini kaldırdı. Daha önce geceleyin

İsa'nın yanına gelmiş olan Nikodim de otuz litre kadar karışık mür ve sarısabır özü olarak geldi. İkisi, İsa'nın cesedini alıp Yahudilerin gömme geleneğine uygun olarak onu baharatla keten bezlere sardılar. (Yuhanna 19:38-40)

4E. Bir kişi nasıl olur da, mezar hakkında verilen bilgileri yok sayabilir?

“Yusuf cesedi aldı, temiz keten beze sardı, kayaya oydurmuş olduğu kendi yeni mezarına yatırdı. Mezarın girişine büyük bir taş yuvarlayıp oradan ayrıldı.” (Matta 27:59, 60), “Yusuf da keten bez satın aldı, cesedi çarmıhtan indirip beze sardı ve kayadan oyulmuş bir mezara yatırarak mezarın girişine bir taş yuvarladı.” (Markos 15:46), “Cesedi çarmıhtan indirip keten beze sardı ve daha hiç kimsenin konulmadığı, kayaya oyulmuş bir mezara yatırdı” (Luka 23:53), “İsa'nın çarmıha gerildiği yerde bir bahçe, bu bahçenin içinde de henüz hiç kimsenin konulmadığı yeni bir mezar vardı.” (Yuhanna 19:41)

Yunanca âlimi Henry Alford, İncil kayıtlarında mevcut bulunan deliller hakkındaki gözlemlerini şöyle ifade etmiştir: “Sadece Matta, bu mezarın Yusuf'un *kendisinin* mezarı olduğunu belirtmiştir. Yuhanna, *çarmıha gerildiği yerde bir bahçede* olduğunu belirtmiştir. Markos hariç, hepsi mezarın *yeniliğini* belirtmiştir. Yuhanna, mezarın *Yusuf'a ait olduğunu* belirtmemiştir.” (Alford, GTCRT, 298-99)

Aramatyalı Yusuf hakkında da şunları eklemiştir: “Bedenin oraya yerleştirilmesinin ona göre de sebepleri vardı. Çarmıha en yakın yer olması ve hazırlıkların acele bir şekilde yapılması zorunluluğu.” (Alford, GTCRT, 298-99)

Alford'un yorumları şu sonuca ulaşmıştır: “Kaya mezarından elde edilen delillere göre şu bulgular tespit edilmiştir:

- (1) Mezar, *doğal* bir mağara değil, kayalara oyulmuş *yapay* bir mağaradır.
- (2) Bizim alıştığımızın aksine mezar, aşağıya doğru değil, yatay bir şekilde oyulmuştur. Mağaranın ağzı, taşı tamamen karşılayacak şekilde oyulmuştur.” (Alford, GTCRT, 298-99)

5E. Eğer bu tür bir kaya mezarı var olmadıysa, neden Yahudiler Pilatus'a, İsa'nın mezarının başına nöbetçi koymasını istesinler?

“Ertesi gün, yani Hazırlık gününden sonraki gün, baş kâhinlerle Ferisiler Pilatus'un önünde toplanarak, ‘Efendimiz’ dediler, ‘O aldaticının, daha yaşarken, ‘Ben öldükten üç gün sonra dirileceğim’ dediğini hatırlıyoruz. Onun için buyruk ver de üçüncü güne dek mezarı güvenlik altına alsınlar. Yoksa öğrencileri gelir, cesedini çalar ve halka, ‘Ölümden dirildi’ derler. Bu sonuncu aldatmaca ilkinden beter olur.’ Pilatus onlara, ‘Bir manga asker alın, gidip mezarı dilediğiniz gibi güvenlik altına alın’ dedi. Onlar da askerlerle birlikte gittiler, taşı mühürleyip mezarı güvenlik altına aldılar.” (Matta 27:62-66).

Gerçekten de bu olayın doğruluğu, Major'un ifade ettiği gibi çok net bir şekilde karşımızdadır: “Eğer Mesih'in bedeni gerçekten de idam edilenlerin atıldığı genel bir çukura atılmış olsaydı ve başında nöbetçi olmasaydı, O'nun düşmanlarının endişe içinde, bedeninin çalındığına dair haber yaymasının mantıklı bir açıklaması olamazdı.” (Major, alıntı yeri Smith, TS, 578)

6E. Sept gününden sonra kadınların mezarı ziyaret etmeleri bize ne ifade etmektedir?

“Sept gününü izleyen haftanın ilk günü, tan yeri ağarırken, Mecdelli Meryem ile öbür Meryem mezarı görmeye gittiler” (Matta 28:1).

“Haftanın ilk günü sabah çok erkenden, güneşin doğuşuyla birlikte mezara gittiler” (Markos 16:2).

“Kadınlar haftanın ilk günü, sabah çok erkenden, hazırlamış oldukları baharatları alıp mezara gittiler” (Luka 24:1).

“Haftanın ilk günü erkenden, ortalık daha karanlıkken Mecdelli Meryem mezara gitti. Taşın mezarın girişinden kaldırılmış olduğunu gördü” (Yuhanna 20:1).

Eğer İsa, gerçekten de Yusuf’un mezarına yerleştirilmemiş olsaydı, İncil kayıtlarında bu ziyaret ile ilgili bir anlatım yer almazdı.

7E. Kadınların bildirdiklerinden sonra, Yuhanna ve Petrus’un mezarı ziyaret etmeleri bize ne ifade etmektedir?

“Yine de, Petrus kalkıp mezara koştu. Eğilip içeri baktığında keten bezlerden başka bir şey görmedi. Olay karşısında şaşkına dönmüş bir halde oradan uzaklaştı.” (Luka 24:12)

“Bunun üzerine Petrus’la öteki öğrenci (Yuhanna) dışarı çıkıp mezara yöneldiler. İkisi birlikte koşuyordu. Ama öteki öğrenci Petrus’tan daha hızlı koşarak mezara önce vardı. Eğilip içeri baktı, keten bezleri orada serili gördü, ama içeri girmede. Ardından Simun Petrus geldi ve mezara girdi. Orada serili duran bezleri ve İsa’nın başına sarılmış olan mendili gördü. Mendil, keten bezlerle birlikte değildi, ayrı bir yerde dürülmüş duruyordu. O zaman mezara ilk varan öteki öğrenci de içeri girdi. Olanları gördü ve iman etti.” (Yuhanna 20:3-8)

Bu anlatımın sunduğu deliller bir kez daha inkâr edilmektedir.

8E. Guignebert’in hipotezi üzerine Wilbur M. Smith, aşağıdaki yorumda bulunmuştur: “İncil’in ilk dört kitabının ortaya koyduğu gerçekleri tamamen hiçe saymaktadır; İsa, Aramatyalı Yusuf’un mezarına yerleştirilmiştir. Kendisi bunu reddederken, sadece kendi hayal ürününe dayalı ve en ufak bir delil ihtiva etmeyen bir iddiayı ortaya atmaktadır. Aslında, bu kişinin İsa’nın ölü bedeninin çukura atılması ile ilgili iddiasının sadece hayal ürünü değil, aynı zamanda önyargıya dayalı (tarihsel olmayan felsefi) bir tutum olduğunu söylememiz doğru olacaktır.” (Smith, TS, 372)

Deliller her şeyi ortaya koymaktadır, ancak Profesör Guignebert bu delilleri kabul etmeyi reddetmektedir, çünkü bu deliller, mucize diye bir şey olmadığını savunan dünya görüşü ile çelişmektedir. Fransız Profesör, delillere dayanarak değil, delillere rağmen kendi fikrinde ısrar etmektedir. Gerçekten de, Smith’in de bu iddialar hakkında dediği gibi: “Bu iddialar geçersizdir, çünkü destekleyici en ufak bir tarihsel delil üzerine kurulmamıştır, bu yüzden de, İncil olarak bilinen tarihsel dokümanlar ışığında incelendiği zaman bu iddianın üzerinde durulmaya bile lâyık olmadığı görülür.” (Smith, TS, 372)

3C. Gömülüş

İsa’nın, Aramatyalı Yusuf’un kaya mezarına gömülmesini aktaran metinler üzerinde gerçekleşen tartışmalar hakkında Smith şöyle yazmıştır:

Antik tarihte yaşamış olan herhangi birisi ile kıyaslandığında, ölümü ve gömülüğü hakkında, Rab İsa’nınki kadar bilgi sahibi olduğumuz bir başka kişi yoktur. O’nun gömülüğü hakkındaki bilgilerimiz, Eski Antlaşma’daki karakterlerinkinden, Babil Krallarınıninkinden, Mısır Firavunlarınıninkinden, Grek filozoflarınıninkinden ya da muzaffer Sezar’inkinden çok daha fazladır. O’nun bedenini haçtan kimin indirdiğini; değişik baharatlar ile bedeninin sarıldığını, gömülürken üzerinde ne kıyafetler olduğunu, ölü bedeninin hangi mezara yatırıldığını, bu mezarın mülkiyetinin Aramatyalı Yusuf’ta olduğunu biliyoruz. Hatta bu mezarın konumunun, şehir duvarlarının dışında, çarşıya gerildiği yerin yakınlarındaki bir bahçede olduğunu da

biliyoruz. Rab’bimizin gömülüğü hakkında, elimizde dört farklı kişinin yazdığı kayıt mevcuttur ki, bu dört kayıt da birbiri ile tamamen uyum içersindedir. İsa’nın öğrencisi olan ve çarmıhta can verirken orda bulunmuş olan Matta, İsa’nın göğe alınmasından sonraki on sene döneminde kitabını kaleme alan Markos, Elçi Pavlus’un arkadaşı ve büyük bir tarihçi olan Luka ve haç önünden Petrus ile beraber en son ayrılan, Paskalya günü boş mezara giden on ikiden birincisi olan Yuhanna. (Smith, TS, 370-71)

Tarihçi Alfred Edersheim, Yahudilerin cenaze gelenekleri hakkında, şu detayları bizlere sunmaktadır:

Sadece zengin olanlar değil, durumu iyi olanların da, ihtiyaç zamanından önce satın alınan, hazırlanan ve özel mülk olarak kabul edilen, şahsa ait mezarları bulunmaktaydı. Bu mağaralara ya da kayalara oyulmuş mezarlara ölülerin bedenleri, mür, sarısabır, zufa gibi çeşitli baharatlar, ilerleyen dönemlerde de gül yağı ve gül suyu gibi hoş kokulu sıvılarla hazırlanırdı. Ölünün bedeni erken dönemde kıyafetler ile kuşatılırdı, ancak ilerleyen dönemlerde bedenler keten bezlerle, mümkünse Yasa Tomarının sarılmış olduğu bezlere sarılmaya başlandı. “Mezarlar” ya “kayalara oyulmuşlardı” ya doğal “mağaralardı” ya da yer altında açılan ve büyük duvarlarının içine mezarlar için nişler bırakılan “yer altı mezarlarıydı.” (Edersheim, LTJM, 3 18-19)

Mesih’in cenazesi hakkında Edersheim, şunları yazmıştır:

Kutsal Sept gününün yakınlığı ve bunun sonucu olarak doğan acele etme gereksinimleri, Yusuf’un, İsa’nın cansız bedenini, daha önce kimsenin yatırılmamış olduğu ve kendisine ait kayaya oydurulmuş yeni mezara konmasını teklif etmesini doğurmuş ya da belirlemiş olabilir...

Haç yatırıldıktan sonra, İsa’nın bedenindeki çiviler tek tek sökülür, ipler çözülür. Yusuf ve yanındakiler, İsa’nın Kutsal Bedenini “temiz keten beze sardılar”, arkasından yakın mesafede bulunan bahçedeki kayaya oyulmuş mezara götürdüler. Bu kayaya oyulmuş mezar ya da mağaranın (Meartha), ölülerin yatırıldığı nişleri (Kukhin). Hatırlanacağı gibi, “mezar” girişinde ve “kayanın” içinde dokuz feet kare büyüklüğünde bir “avlu” vardı ve genellikle tabut buraya yerleştirilirdi ve bu tabutu buraya getiren kişiler, ölü için son görevlerini bu avluda yerine getirirlerdi. (Edersheim, LTJM, 617)

Edersheim, arkasından şunları ifade etmiştir: “Daha önce, geceleyin İsa’nın yanına gelmiş olan Nikodim de, otuz litre kadar karışık mür ve sarısabır özü alarak geldi. İkisi, İsa’nın cesedini alıp, Yahudilerin gömme geleneğine uygun olarak onu baharatla keten bezlere sardılar.’ Bu işlemlerin -ki buna mumyalamak demek- acil olarak yapıldığı yer, bu mezarın avlusu olmuştur.” (Edersheim, LTJM, 617)

Mesih’in zamanında ölüyü, özellikle saygı duyulan kişileri mumyalamak için bol miktarda baharat kullanmak bir gelenektir.

Yahudi geleneklerine göre, bir ölünün bedeni gömülmek için hazırlanırken, ilk olarak yıkanır ve düz bir şekilde yatırılırdı. Arkasından bir foot genişliğinde keten bezlerle beden, koltuk altlarından ayak bileklerine kadar sarılırdı. Sakız kıvamındaki aromalı baharatlar, bu bezlerin aralarına sürülürdü. Bu baharatların fonksiyonu, kısmen koruma kısmen bedeni saran bezler için yapıştırıcı ve katılaştırıcı görevini yerine getirmektir. Yuhanna’nın terimi ile “sarılma” (Gr. edesan), Luka’nın 23:53’deki, ‘Cesedi çarmıhtan indirip keten beze sardı’ ifadesi ile tam bir uyuşum içersindedir. Haftanın birinci gününün sabahında İsa’nın bedeni mezardan yok olmuştu, ancak

bedeninin sarıldığı bezler hâlâ mezardaydı.

– MERRILL TENNEY

Michael Green, İsa'nın cansız bedenine yapılan gömülme hazırlıkları hakkında şunları belirtmiştir: “Beden, düz kaya üzerine yerleştirilmişti, keten bez şeritleri ile sımsıkı sarılmıştı ve üzerine baharatlar sürülmüştü. Aziz Yuhanna'nın yazdığı bölümde, otuz litre baharatın kullanıldığı yazılmıştır ki, bu miktar bedeni komple sıvazlamak için fazlasıyla yeterlidir. Yusuf, zengin bir kişiydi ve şüphesiz İsa yaşarken gösterdiği ürkekliğin bedelini, O'na muhteşem bir cenaze sunarak biraz da olsa ödemek istemişti. O devirde kullanılan baharat miktarına bakıldığında, aslında bu miktar çok aşırı değildir, örneğin, İsa ile aynı çağda yaşamış olan Haham Gamaliel'in bedeni, seksen pound baharat ile gömülmüştür.” (Green, MA, 33)

İsa'nın gömülüştür tarihselliğini kabul eden bir kişinin, aklına yatmadığı için boş mezarı reddetme olasılığı yoktur.

– WILLIAM LANE CRAIG

Birinci yüzyılın tanınmış Yahudi tarihçilerinden Flavius Josefyus, Aristobulus'un cenazesi hakkında şunları söylemiştir: “Kendisi, on sekiz yaşından küçük olduğu halde, bir sene boyunca başkâhinlik yapmıştır ve cinayete kurban gitmiştir.” (Josefyus, AJ, XV, iii, 3)

Cenazesine, “Herod aşırı bir titizlik göstermiş, bedeninin yatırılacağı türbenin şatafatlı olması için dikkat etmiş, Aristobulus için bol miktarda baharat kullandığı gibi, cesedinin yanında birçok süs eşyası da gömülmüştür.” (Josefyus, AJ, XVII, viii, 3)

James Hasting, Mesih'in boş mezarında bulunan ve bedeni sarmak için kullanılmış olan bezler hakkında şunları söylemiştir: “Chrysostom'un zamanında bile [M.S. dördüncü yüzyıl] üzerinde en çok durulan konulardan bir tanesi, bol miktarda kullanılan mürün, yapıştırıcı etkisi göstermesi ve keten bezleri bedene ayrılmayacak bir şekilde yapıştırması ve bu bezlerin İsa'nın bedeninden ayrılmış olmasıdır.” (Joan. Hom. 85). (Hastings, DCG, 507)

Merrill Tenney, bu bezler hakkında şu açıklamayı yapmıştır:

Yahudi geleneklerine göre, bir ölünün bedeni gömülmek için hazırlanırken, ilk olarak yıkanır ve düz bir şekilde yatırılırdı. Arkasından bir foot genişliğinde keten bezlerle beden, koltuk altlarından ayak bileklerine kadar sarılırdı. Sakız kıvamındaki aromalı baharatlar, bu bezlerin aralarına sürülürdü. Bu baharatların fonksiyonu, kısmen koruma kısmen bedeni saran bezler için yapıştırıcı ve katılaştırıcı görevini yerine getirmektir. Yuhanna'nın terimi ile “sarılma” (Gr. edesan), Luka'nın 23:53'deki, ‘Cesedi çarşıdan indirip keten beze sardı’ ifadesi ile tam bir uyum içerisinde. Haftanın birinci gününün sabahında İsa'nın bedeni mezardan yok olmuştu, ancak bedeninin sarıldığı bezler hâlâ mezardaydı. (Tenney, RR, 117)

Uluslararası Standart Kutsal Kitap Ansiklopedisinde George B. Eager, Mesih'in gömülüştür hakkında şunları söylemiştir:

Bu konuda, Musa'nın iletteği yasa ile Yahudi gelenekleri arasında güçlü bir uyum olduğunu görmekteyiz. Yasa'nın Tekrarı 21:23: "Eğer bir adam, bir günahından ötürü ölüm cezasına çarptırılıp öldürülür ve ölüsü ağaca asılırsa, ölüyü gece ağaçta asılı bırakmamalısınız. O gün kesinlikle gömmelisiniz. Asılan kişi Tanrı tarafından lanetlenmiştir. Tanrınız RAB'in miras olarak size vereceği ülkeyi kirletmeyeceksiniz." Çapraz referans: Galatyalılar 3:13: "İbrahim'e sağlanan kutsama, Mesih İsa aracılığıyla uluslara sağlansın ve bizler vaat edilen Ruh'u imanla alalım diye, Mesih uğrumuza lanetlenerek bizi Yasa'nın lanetinden kurtardı. Çünkü, 'AĞAÇ ÜZERİNE ASILAN HERKES LANETLİDİR' diye yazılmıştır." Aramatyalı Yusuf, hem insani duygularla hem de yukarıda belirttiğimiz unsurlardan dolayı çarmıha gerilme günü, Pilatus'a gidip İsa'nın cesedini istedi. Pilatus da cesedin ona verilmesini buyurdu. (Matta 27:58). (Eager, alıntı yeri Orr, ISBE, 529)

Eager, bu konuda şunları da belirtmiştir:

Suriye'ye giden misyonerlerin ve oranın yerli halkının ifadelerine göre, günümüzde hâlâ ölünün bedenini yıkama (ç.rf: Yuhanna 12:7; Markos 16:1; Luka 24:1), ellerini ve ayaklarını keten bezlerle sarma (Yuhanna 19:40), suratın mendil ya da bez ile örtülme (Yuhanna 11:44) gelenekleri devam etmektedir. Bedenin çürümelerini geciktirmek için bu bezlerin arasına aromalı baharatlar ve değişik maddelerin sürülmesi, günümüzde hâlâ uygulanan bir gelenek olduğu gibi... bizlere Kutsal Kitap'ta şu bilgiler verilmiştir... Nikodim de otuz litre kadar karışık mür ve sarısabır özü alarak geldi... Markos 16:1: Sept günü geçince, Mecdelli Meryem, Yakup'un annesi Meryem ve Şalome gidip İsa'nın cesedine sürmek üzere baharat satın aldılar... Luka 23:56: Evlerine dönerek baharat ve hoş kokulu yağlar hazırladılar. Ama Sept günü, Tanrı'nın buyruğu uyarınca dinlendiler... (Eager, alıntı yeri: Orr, ISBE, 529)

William Lane Craig, Yahudi kutsal adamlarının mezarlarının titiz bir şekilde korunması ile ilgili olarak şunları iletmiştir:

İsa'nın döneminde, Yahudi şehitlerinin ve kutsal adamlarının mezarlarına olağandışı bir ilgi gösterilmekteydi ve bu mezarlar titiz bir şekilde onurlandırılmakta ve bakımı yapılmakta idi. Buradan yola çıkarak, İsa'nın mezarının da aynı ilgiyi görmüş olmasını daha rahat kavrayabiliriz. Elçilerin, dünyanın sonunda gerçekleşecek olan genel dirilişten önceki bir diriliş hakkında herhangi bir sezgileri olmadığı için, Öğretmenlerinin gömülmesinin özensiz bir şekilde yapılmasına izin vermemeleri, çok çok doğaldır. Bu makul düşüncüyü aynı zamanda, kadınların İsa'nın gömülüşünü seyrettikten hemen sonra, İsa'nın bedenini parfümler ve baharatlar ile hazırlama konusundaki acele ve özenlerinden de anlayabilmekteyiz. (Luka 23:55, 56) (Craig, DJRD, alıntı yeri Wilkins, JUF, 148-49)

Craig, İsa'nın daha önce kullanılmamış, boş bir mezara gömülmesi hakkında şu yorumda bulunmuştur:

Eğer gömülme hikâyesi, güvenilir bir aktarım ise, İsa'nın mezarının boş bulunmuş olması da akla yatkındır. Eğer gömülme hikâyesi temel olarak doğru ise, İsa'nın gömüldüğü mezarın yeri, hem Yahudiler hem de Hristiyanlar için yeri bilinen bir mezardı. Ancak bu durumda ortaya çıkan bir gerçek vardır, eğer İsa'nın mezarında, İsa'nın cansız bedenini duruyor olsaydı, o zaman diriliş inancının var olmasının mümkünatı olmazdı. Elçiler, İsa'nın dirilişine inanmazlar; eğer inanmış olsalardı bile onlar, İsa'nın dirilişini ne kadar vaaz ederlerse etsinler, kimse onlara inanmazdı; onların Yahudi hasımları ise, tüm bu olayı etrafta duyururlar hatta ortaçağda iddia edilen Yahudi polemiginde olduğu gibi (Toledot Yeshu), İsa'nın bedenini halka teşhir ederlerdi. Bir kişinin, gömülme hikâyesinin doğruluğunu kabul edip, boş mezarın makul tarihsel gerçekliğini reddetmesi mümkün değildir. (Craig, DJRD, alıntı yeri Wilkins, JUF, 146-47)

4C. Kaya

İsa'nın mezarının ağzını kapatmak için kullanılan kaya hakkında, A. B. Bruce, şu bilgiyi vermiştir: "Yahudiler, bu kayaya *golel* ismini vermişlerdir." (Bruce, EGNT, 334)

G. M. Mackie'den alıntı yapan H. W. Holloman, şunları dile getirmiştir: "Merkez bölüme açılan giriş, ortasında hafif bir yiv bulunan, büyük ve ağır bir kayanın, mezarın kapısının önüne yerleştirilerek, koruma altına alınmıştır." (Holloman, EPR, 38)

T. J. Thorburn, şu bilgileri vermiştir: "Bu kaya, hem insanlara hem de hayvanlara karşı bir koruma sağlamaktaydı." İncelemelerinin sonucunda şunları bulmuştur: "Bu kayadan en fazla Talmudistler bahseder. Maimonideslere göre *ex linga, alia Materia* isimli nesneler de bu iş için kullanılmaktaydı. Bu kayanın devasal büyüklüğü hakkında Dr. Thorburn şu yorumda bulunmuştur: "Bu kayayı yerinden oynatmak için birkaç adama ihtiyaç duyulmaktaydı." İsa'nın mezarından bir hırsızlık yapılması beklendiği için, bu mezarın girişine yerleştirilen kaya, normal şartlarda kullanılan kayadan daha büyük olmuştur! (Thorburn, RNMC, 97-98)

Gerçekten de bu kayanın inanılmaz ağırlığı hakkında Thorburn, şu yorumda bulunmuştur: "Cod. Bez. [dördüncü yüzyıl bir el yazması kopyada bulunan ve Markos 16:4'ün metninin içinde bulunan, parantez içine yazılan bir ifade (Kodeks Bezae, Cambridge Kütüphanesi)]'de bulunan açıklamada şunlar yazılmıştır, 'Ve İsa oraya yatırıldığında, o (Yusuf) mezarın girişine bir kaya yerleştirmiştir ki, bu kayayı yirmi adam yuvarlayamamıştır.'" Dr. Thorburn'un araştırmasının önemi, el yazmalarının tercümesi ile ilgili kurallar hatırlandığı zaman daha çok ortaya çıkmaktadır. Eğer bir tercüman, bir metine kendi yorumunu dahil ediyor ise, bu yorumu metnin içine değil, sayfanın altına ya da kenarına yazması bir gelenektir. Ancak bir kişinin şu sonuca varması olasıdır: Metindeki bu ekleme Mesih'in zamanından, büyük bir olasılıkla birinci yüzyıldan gelen daha eski bir metinden kopyalanmıştır. Bu durumda bu ifadenin, İsa'nın mezarının girişine yuvarlanan kayanın büyüklüğünden etkilenmiş bir görgü tanığının ifadesi olması olasıdır. Oxford'dan Gilbert West, Bezae Kodeksinin bu noktadaki önemini, *Observations on the History and Evidences of the Resurrection of Jesus Christ* isimli kendi kitabının, 37. ve 38. sayfalarında dile getirmiştir. (Thorburn, RNMC, 1-2)

Torino Kefeni Nedir?

Torino Kefeni, 14.25 feete 3.58 feet ölçülerinde ve şu anda İtalya'nın Torino kentinde saklanan şerit bezdir (*Biblical Archaeology Review* '1986': 26). Bu kefenin üzerinde erkek bir ölünün bedeninin ön ve arkadan izleri vardır.

Bu kefenin varlığı 1354 senesinden beri bilinmesine rağmen, bu kefenin daha eski olduğuna inananlar çoğunluktadır. 1978 senesinde bu kefenin derin bir bilimsel inceleme altına alınmıştır. Kefenin üzerindeki insan görünümünü oluşturacak, ne boya ne de renk oluşumuna sebep verebilecek bir maddeye rastlanmamıştır. Kefen üzerindeki görüntü üç boyutludur ve sadece kefenin yüzeyinde bulunmaktadır.

Bu bulgulara rağmen, 1988 senesinde, üç bağımsız laboratuvarın kefenin bir parçası üzerinde yeniden bir karbon testi yapmıştır. Üç ayrı laboratuvar, bu kefenin orta çağdan kaldığını tespit etmişlerdir. Kefenin savunucuları ise, test için kullanılan kefen parçalarının çok küçük parçalar olduğunu ve orta çağda kefenin saklandığı kilisede çıkan bir yangın sonucunda zarar gördüğünü ve bu yüzden testlerin geçersiz olduğunu savunmuşlardır.

Bu kefen gerçekten de İsa'nın kefeni midir? Bu kefen hakkındaki iddialar hararetli bir şekilde tartışılmaktadır. Kefenin orijinalliğini savunanlar, onun nadir özelliklerini öne sürerler. Kefenin orijinalliğini reddedenler ise, tarihsel delillerin yetersizliğini ve karbon testinin sonuçlarını öne sürmektedirler. (Geisler, BEC, 706)

Samuel Chandler şu ifadede bulunmuştur: “Tüm görgü tanıkları, kadınların mezara vardıkları esnada *kayanın yuvarlanmış ya da devrilmiş olduğunu gördükleri* konusunda hemfikirdir. Kayanın *büyükliğünden* dolayı kadınların bunu yapmış olması mümkün değildir.” (Chandler, RJC, 33)

İbrani-Hristiyan, Alfred Edersheim, kendisinin uzmanlık konusu olan Yeni Antlaşma döneminin tarihsel koşullarından yola çıkarak İsa’nın gömülmesi hakkında şunları belirtmiştir:

“Arkasından, İsa’yı kayadan oyulma mezarının içindeki nişe yatırdılar. Dışarı çıktıktan sonra, geleneklere uygun olarak mağaranın girişini geleneklere uygun olarak kapatmak için *-Golel-* ismindeki ‘büyük kayayı’ yuvarlayıp, mağaranın ağzına dayadılar. Aynı uygulama, daha küçük kayalara verilen isim olan *Dopheg* ile de görülmektedir. Büyük kaya, mağaranın oyulduğu kayaya dayanmış durumda ve bir sonraki gün Sept günü olmasına rağmen, Yahudi yetkililer mezara yapılacak herhangi bir müdahalenin ortaya çıkması için, mezarın girişini mühürlettiler.” (Edersheim, LTJM, 618)

Frank Morison, Meryem’in ve arkadaşlarının Pazar sabahı erkenden İsa’nın mezarını ziyaret etmeleri hakkında şu yorumu yapmıştır:

Mezara doğru yürüyen kadınların kafalarındaki en büyük sıkıntıyı, mezarın girişini örten kaya oluşturuyordu. Bu kadınlardan en azından iki tanesi gömülme esnasında hazır bulundukları için, bu kayanın boyutu ve nasıl zor yerleştirildiği hakkında bilgi sahibiydiler. İncil’in eski kitabının yazarı Aziz Markos’un ilettiği gibi, kendi aralarında, ‘Mezarın girişindeki taşı bizim için kim yana yuvarlayacak?’ diye konuşuyorlardı. Kadınların ifadelerinden de anladığımız gibi, mezara giderken karşılarında bir sorun olarak dikilen kaya, problemin psikolojik parçası değil, mezara vardıklarında tarihin önemli bir parçası olacak olan bir unsurdur. (Morison, WMS, 76)

Morison, İsa’nın mezarındaki kaya ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

Bu kaya, bölümün sessiz, ancak sarsılmaz bir tanığı olarak karşımızda dikilmektedir, ancak bu kaya hakkındaki bazı gerçekler, bizleri titiz bir incelemeye ve araştırmaya itmektedir.

Bu kayanın ebatları ve cinsi ile bu incelemeye başladığımızda... şüphesiz... çok iri ve ağır olduğu sonucuna ulaşırız. Bu gerçeği, İncil kayıtlarındaki Aziz Markos’un “kocaman taş”, Aziz Matta’nın “büyük bir taş”, Petrus’un “taş büyüktü” ifadelerinde de görmekteyiz. Bu konudaki ek tanıklık ise, kadınların mezara giderken bu taşı oynatma zorluğu yüzünden yaşadıkları endişedir. Eğer kaya, çok ağır bir kaya olmasaydı, üç kadının güçlerinin birleşimi bu kayayı yerinden oynatmaya yeterdi. Bu ayetlerden bu kayanın ağırlığının, kadınların yardım almadan yerinden oynatma kapasitelerinin üstünde olduğuna dair çok açık bir fikir elde edebiliyoruz. Bütün bu unsurlar, bu olay üzerinde ciddi bir etki olmuştur. (Morison, WMS, 147)

5C. Mühür

Matta 27:66: “Onlar da askerlerle birlikte gittiler, taşı mühürleyip mezarı güvenlik altına aldılar.”

A. T. Robertson, İsa’nın mezarındaki kayanın mühürlenmesi metodu hakkında şunları söylemiştir.

Büyük bir olasılıkla, kayanın başından sonuna bir şerit astılar ve bunu aynen Daniel 6:17’de olduğu gibi mühürlediler: [“Bir taş getirip çukurun ağzına koydular. Daniel’le ilgili hiçbir şey

değiştirilmesin diye kral hem kendi mühür yüzüğüyle, hem soyluların mühür yüzükleriyle taşı mühürlendi"]. Mühürleme işlemi Roma askerlerinin nezaretinde gerçekleşmiştir, arkasından, Roma otoritesinin ve kudretinin simgesi olan bu mühürü korumak için, bir grup asker burada bırakılmıştır. Askerler, hırsızlığı ve dirilişi engellemek için ellerinden geleni yapmışlardır (Bruce). Ancak kendilerini aşan bir görevi üstlenmenin talihsizliği içerisinde boş mezar ve İsa'nın dirilişi gerçeğine tanık olmaktan başka bir şey yapamamışlardır (Plummer). (Robertson, WPNT, 239)

A. B. Bruce şu gözlemlerde bulunmuştur: "[Kayanın mühürlenmesi] fazladan alınan önlemleri işaret etmektedir. Kayanın mühürlenmesi, baştanbaşa bir şerit çekilmesi ve uçlarından kayaya mühürlenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu saygıdeğer beyefendiler, hırsızlığı ve dirilişi engellemek için ellerinden geleni yaptılar!" (Bruce, EGNT, 335)

Henry Sumner Maine, "Hindistan Yüksek Konseyinin Üyesi; Middle Temple'nin eski Hukuk bilimi ve Doçenti ve Cambridge Üniversitesinde, Sivil Hukuk bölümünde Regius Profesör. Roma mührüne özgü olarak kabul edilen hukuki bir otorite olduğunu belirtmiştir. Aslında "mührün resmiyeti belgeleyici" bir işlevi olduğuna işaret etmektedir." (Maine, alıntı yeri Lewis, M, 203)

Her koşulda, bu ayetteki ifadeler (Matta 27:63-64), aşağıdaki gerçeklerin her biri için tanıklık içermektedir. "O *aldatıcının, daha yaşarken*, (demek ki İsa ölmüştür) *'Ben öldükten üç gün sonra dirileceğim'* dediğini hatırlıyoruz. Onun için buyruk ver de *üçüncü güne dek mezarı güvenlik altına alsınlar* (demek ki İsa gömülmüştür). *Yoksa öğrencileri gelir, cesedini çalar.*" Mezarın mühürlenmesi ne demektir? Sahte iddiaların ortaya atılmasının engellenmesi demektir. Çünkü beden güven altında olacaktı. Onların diriliş ile ilgili ortaya atacağı iddialar apaçık bir şekilde çürütülecekti. Mezar mühürlendiğine göre, ortaya sahte iddialar atılamazdı. Eğer ortaya sahte iddialar atılması mümkün değilse ve mezar boş bulunmuş ise, bu İsa Mesih'in ölümden dirildiğinin açık ve seçik resmi bildirisiydi! Bu kişiler nasıl olmuştur da engellemeye çalıştıkları, dirilişin ispatlanmasını sağlamışlardır?

– CHRYSOSTOM

Hukuk bilimi dalından Maine, şunları belirtir: "Roma fermanları ve önem taşıyan belgeler üzerindeki mühürler, imza sahibinin varlığının anlaşmasının ya da onayının bir göstergesi olduğu gibi, aynı zamanda metin tomarını, okuması gereken kişiye ulaşana kadar kapalı ve bağlı tutan, okunmadan önce kırılarak açılması gereken tutucu işlevini gören bir maddeydi." (Maine, AL, 203-04)

Benzer bir tutum ile İsa'nın mezarının güvence altına alınmış ve kapıya Roma mührünün tutturulmuş olmasının sebebi, bu mezarın herhangi bir şekilde tahrip edilmesini ve cesedin çalınmasını engellemektir. Mezarın girişindeki kayayı oynatmak isteyen herhangi birisi mühürü kırmak zorunda idi ki, bu da Roma hukukunun gazabına uğramak anlamına gelmekteydi.

Henry Alford, bu konu hakkında şunları belirtmiştir: "Mühürleme işlemi, mağaranın ağzına yaslanmış olan kayanın üzerine sağdan sola bir şerit çekilip bu şeridin, mağaranın dış duvarına gelen kısımlarına kilden mühür basılması ile gerçekleştirilmiştir." (Alford, GTCRT, 301)

Marvin Vincent, şu yorumda bulunmuştur: “Kayayı nöbetçilerin gözü önünde mühürlediler ve onları orada beklemeleri için bıraktılar. Nöbetçinin mühürleme esnasında orada olması ve kendi gözüyle görmesinin çok büyük önemi vardı. Mühürleme işlemi, mağaranın ağzına yaslanmış olan kayanın üzerine boydan boya bir şerit çekilip bu şeridin, mağaranın dış duvarına gelen kısımlarına kil mühür basılması ile gerçekleştirilmiş. Eğer kayanın dışındaki şerit, çaprazlama gerilmiş iki şeritten oluşuyor olsa idi, o zaman mühür, bu şeritlerin kesiştiği noktadan kaya üzerine yapılırdı.” (Vincent, WSNT, 147)

D. D. Whedon, bu konu hakkında şunları belirtmiştir: “Mağaranın kapısı, mührü kırılmadan açılması mümkün değildi. Mührün kırılması ise, mührün hak sahibine karşı yapılmış bir hukuki suçtu. Nöbetçinin görevi, elçilerin asılsız bir iddiayı ortaya atmalarını engellemekti; mühür ise, nöbetçinin elçilerle gizli bir antlaşma yapma ihtimalini ortadan kaldırıyordu. Daniel vi, 17’de yazıldığı gibi; ‘Bir taş getirip çukurun ağzına koydular. Daniel’le ilgili hiçbir şey değiştirilmesin diye kral hem kendi mühür yüzüğüyle, hem soyluların mühür yüzükleriyle taşı mühürledi.’” (Whedon, CGM, 343)

Dördüncü yüzyılda İstanbul başpiskoposu olan Chrysostom, İsa’nın mezarında alınan güvenlik önemleri ile ilgili olarak şunları belirtmiştir:

Her koşulda, bu ayetteki ifadeler (Matta 27:63-64), aşağıdaki gerçeklerin her biri için tanıklık içermektedir. “*O aldatıcının, daha yaşarken, (demek ki İsa ölmüştür) ‘Ben öldükten üç gün sonra dirileceğim’ dediğini hatırlıyoruz. Onun için buyruk ver de üçüncü güne dek mezarı güvenlik altına alsınlar (demek ki İsa gömülmüştür). Yoksa öğrencileri gelir, cesedini çalar.*” Mezarın mühürlenmesi ne demektir? Sahte iddiaların ortaya atılmasının engellenmesi demektir. Çünkü beden güven altında olacaktı. Onların diriliş ile ilgili ortaya atacağı iddialar apaçık bir şekilde çürütülecekti. Mezar mühürlendiğine göre, ortaya sahte iddialar atılamazdı. Eğer ortaya sahte iddialar atılması mümkün değilse ve mezar boş bulunmuş ise, bu, İsa Mesih’in ölümden dirildiğinin açık ve seçik resmi bildirisidir! Bu kişiler nasıl olmuştur da engellemeye çalıştıkları dirilişin, ispatlanmasını sağlamışlardır? (Chrysostom, HGSM, alıntı yeri: Schaff, SLNPNF, 525)

“Ertesi gün, yani Hazırlık gününden sonraki gün, başkâhinlerle, Ferisiler Pilatus’un önünde toplanarak, ‘Efendimiz’ dediler, ‘O aldatıcının, daha yaşarken, ‘Ben öldükten üç gün sonra dirileceğim’ dediğini hatırlıyoruz. Onun için buyruk ver de üçüncü güne dek mezarı güvenlik altına alsınlar. Yoksa öğrencileri gelir, cesedini çalar ve halka, ‘Ölümden dirildi’ derler. Bu sonuncu aldatmaca ilkinden beter olur.’ Pilatus onlara, ‘Bir manga asker alın, gidip mezarı dilediğiniz gibi güvenlik altına alın’ dedi. Onlar da askerlerle birlikte gittiler, taşı mühürleyip mezarı güvenlik altına aldılar.” (Matta 27:62-66)

6C. Mezarın Başındaki Nöbetçi

1D. Nöbetçi Gerçeği

Did Jesus Rise from the Dead? isimli eserinde bu konuya değinen Albert Roper, aşağıdaki yorumlarda bulunmuştur:

Hanna ve Kayafa'nın yönlendirdiği başkâhinlerle, Yahudi liderlerden oluşan bir heyet, Pilatus'un önünde toplanarak; öğrencileri gelip, İsa'nın cesedini çalarak halka, 'Ölümünden dirildi' demelerinden korktukları için, üçüncü güne dek mezarın mühürlenip, Romalı nöbetçiler tarafından güvenlik altına alınması için buyruk vermesini istediler.

Bu talebe olumlu yanıt veren Pilatus, 'Bir manga asker alın, gidip mezarı dilediğiniz gibi güvenlik altına alın' dedi. Onlar da sayıları on ile otuz iki arasında değişen Roma askerleri ile birlikte gittiler, onların yönlendirmesi altında Aramatyalı Yusuf'un, İsa'nın bedeninin yerleştirilmesi için verdiği mezarın giriş taşını Roma İmparatorluk mührü ile mühürleyip, mezarı güvenlik altına aldılar. Bu mührü Valiliğin resmi pulunu yapıştırdılar ki, bu pulun yırtılmasının bile cezası çok ağırdı. İşte, İsa'nın en şiddetli düşmanları, farkında olmadan kendilerinin diriliş için iddia edecekleri açıklamaları çürütecek delillerin oluşmasını sağlamışlardır. Getirdikleri ve getirecekleri açıklamalar, olayların doğasını ortaya koymaktan uzak kalmıştır. (Roper, DJRD, 23-24)

Profesör Roper, şöyle devam eder:

Pilatus'un görevlendirdiği ve tamamen güven duyduğu nöbetçi subay, geleneksel bilgilere göre, Petroniyus isminde bir yüzbaşıydı. Bu yüzden, İmparator'un temsilcileri olan bu askerlerin, daha önce çarmıha germe örneğinde olduğu gibi, aynı sarsılmaz itaat ve disiplin ile mezarı koruma görevlerini hakkı ile yerine getireceklerinden emin olmamız, mantık çerçevesinde bir yargıdır. Bu askerler, atandıkları görevlerin içeriği ile en ufak bir şekilde bile ilgilenmezlerdi. Bağlılıkları üzerine yemin ettikleri Roma imparatorluğunun askerleri olarak, tek amaçları ve zorunlulukları, aldıkları görevleri tavizsiz bir şekilde yerine getirmektir. Yusuf'un mezarının önündeki kaya üzerindeki Roma mührü, bu askerler için İsrail'in bütün öğretilerinden ya da onun çok eskilerden beri süre gelen inancından çok daha kutsaldı. Çarmıha gerdikleri kurbanın kıyafetleri için kendi aralarında kura çekecek kadar soğukkanlı olan bu askerler, ürkek Celileliler tarafından aldatılacak ya da görev başında uyuyarak boyunlarını tehlikeye atacak türden adamlar değillerdi. (Roper, DJRD, 33)

2D. Nöbetçinin Kimliği

Matta 27:65'de bildirilen, "bir manga asker alın" ifadesi üzerine derin tartışmalar gerçekleşmiştir. Tartışmanın ana konusu, bu manganın "Roma'lı askerleri mi?" yoksa "tapınak korumalarını mı" kast ettiği üzerine olmuştur.

Bu konu hakkında Henry Alford, şunları söylemiştir: "Bu ayet, iki şekilde tercüme edilebilir: ya (1) tavsiye, *alın*: Bu tercüme şu soruyu doğurmaktadır, Yahudilerin sahip olduğu *askerler* kimdi? Ve eğer kendi askerleri var ise, neden Pilatus'a gittiler? Belki de Yahudilere kullanmaları için bayram dönemi boyunca bir manga asker verildiğine inanmamız gerekmektedir, ancak bu tip bir uygulama ile ilgili en ufak bir kayıt mevcut değildir... ya da (2) ...buyruk; ...mantığa uygun... ayetin üslubundan da anlaşılacağı gibi, *Bir manga asker alın, gidip mezarı dilediğiniz gibi güvenlik altına alın*." (Alford, GTCRT, 301)

E. Le Camus, şöyle yazmıştır:

Bazı kişiler, Pilatus'un kastettiği askerlerin, başkâhinlerin emrinde olan ve mezarı korumakla görevlendirebilecekleri Tapınak muhafızları olduğunu iddia etmektedirler. İlerde ortaya atılacak olan askerlerin uyuduğuna dair yalanlamaya yönelik iddialar için Roma askerleri yerine, tapınak muhafızlarını kullanmak daha kolay olabilirdi. Ancak, orijinal Yunanca metinde kullanılan kelime [koustodia], Latince'den alınmadır ve Roma askerini ifade etmektedir. Aynı zamanda yüzbaşı hakkında verilen referanslar... (Matta xxviii, 14) bu iddianın geçersizliğini ortaya koymaktadır. (Le Camus, LC, 392)

A. T. Robertson, tanınmış Yunanca âlimi, şunları söylemiştir: “‘Bir manga asker alın’ (*echete koustodian*) ifadesi, emir kipidir ve Tapınak muhafızlarını değil, Roma askerlerini işaret etmektedir.” (Robertson, WPNT, 239)

Robertson, daha da derin çalışmalarının sonucu olarak şunları ifade eder: “Latince bir terim olan *koustodia*, M.S. 22 senesinden kalma Oxyrhynchus papirüsünde de yer almaktadır.” (Robertson, WPNT, 239)

T. J. Thorburn, şunları ifade eder: “Genel anlayış, Matta’nın manga askerden kast ettiğinin Romalı askerler olduğudur... Ancak... ,kâhinlerin ellerinin altında Yahudi Tapınak muhafızları vardı ve bu muhafızların kendi bölgeleri dışında bir görevde kullanılması, Romalıların iznine bağlıydı. Pilatus’un cevabı bu durumda şu iki anlamda da olabilir: ‘Bir manga asker alın’ ya da ‘bir manga askerinizi alın’ (eğer talep bir manga Romalı asker ise, kibar bir reddediş şekli). Askerlerin Yahudi olması aynı zamanda, Pilatus’un bu disiplinsizliğe göz yummasını da açıklamaktadır. Ancak ayet 14 [Eğer bu haber valinin kulağına gidecek olursa biz onu yatıştırır, size bir zarar gelmesini önleriz], bu görüş ile çelişmektedir.” (Thorburn, RNMC, 179-82)

A. B. Bruce, aynı konu hakkında şunları söylemiştir: “‘bir manga asker alın’ ifadesi, tavsiyeden daha çok, bir buyruk üslubundadır. ‘...gidip mezarı dilediğiniz gibi güvenlik altına alın’ ifadesi, bu olanlara hiç gerek olmadığını düşünen, ancak bu kadar küçük bir meseleden dolayı da bu insanların isteklerini geri çevirmek istemeyen bir yöneticinin hazır bir cevabıdır.” (Bruce, EGNT, 335)

Arndt ve Gingrich (Yeni Antlaşma Yunanca-İngilizce Leksikonu, Chicago Üniversitesi Basımı Press, 1952), *koustodia* kelimesinin, nöbetçiler için kullanıldığı kaynakları belirlemişlerdir: “POxy. 294,20 [22 ad]; PRyl. 189,2; BGU 341,3; cf. Hahn 233,6; 234,7 w. lit. Lat. Loawn., custodia).” (Arndt, GEL, 448)

Ayetlerde bu kelime şu anlamla da kullanılmıştır: “Askerlerden oluşan nöbetçiler” (Matta 27:66; 28:11), “bir manga asker” (Matta 27:65). (Arndt, GEL, 4)

Harold Smith, *A Dictionary of Christ and the Gospels* isimli sözlükte, Roma nöbetçileri hakkında şu bilgileri vermiştir: “NÖBETÇİ. - 1.RV [*koustodia*] (Lat. *Custodia*) tercümesi, Mt. 27:65, 66; 28:11, AV ‘izleme’; Pilatus tarafından başkâhinlere ve Ferisiler’e mezarı korunması için sağlanmıştır. Bu koruma için Pilatus’un yetki vermesinden dolayı ve görevin başarısızlığı karşısında gene Pilatus’un ceza verme olasılığının bulunması (Mt. 28:14), bu askerlerin tapınak muhafızı değil, Yeruşalim’deki piyade taburundaki Roma askerlerinden oluştuğunu göstermektedir; bu askerlerin çarımhtaki askerler olma olasılığı vardır, ancak bu konuda kesin bir bilgimiz yoktur. [Bir manga asker alın], bir buyruk cümlesidir.” (Smith, alıntı yeri Hastings, DCG, 694)

Lewis ve Short, yayınladıkları Latince sözlüğünde, *Custodia* için şunları yazmışlardır: “*Custodia*, ae.f. (id) izleme, bakma, savunma, ilgilenme, koruma. 1. Genellikle çoğul anlam içerir ve askeri lisanda *nöbet tutan kişiler*-kişi, *nöbetçi*, *bekçi*, *gözcü* anlamındadır.” (Lewis, LD, 504-05)

Roma askeri hukukuna göre, görevi terk etmenin cezası ölümdü. (Dion. Hal, *Antik. Rom.* VIII.79) Kamp disiplinin sıkılığı konusundaki en meşhur söylev, Polibiyus’unkidir, VI.37, 38. Bu söylevden de anlaşılabilceği gibi ceza korkusu görevin, özellikle de nöbet görevinin hatasız bir şekilde yerine gelmesindeki en büyük etkendi. Nöbet disiplini, gelişmeleri kendi gözleriyle görmüş gibi anlatan yetkili kişi için bir prestij meselesiydi.

– GEORGE CURRIE

Matta 27. ve 28. bölümlerinin içeriği, İsa'nın mezarını koruyan nöbetçilerin "Roma askeri" olduğu görüşünü onaylamaktadır. Eğer Pilatus, başkâhinleri başından atmak için onlara, "tapınak muhafızlarını" almalarını söylemiş olsaydı, bu muhafızlar başarısızlıklarından dolayı Pilatus'a değil, başkâhinlere karşı sorumlu olurlardı. Ancak, eğer Pilatus, İsa'nın mezarının korunması için "Roma askeri" vermiş ise bu muhafızlar başarısızlıklarından dolayı başkâhinlere değil, Pilatus'a sorumlu olurlardı. 28. bölümün anahtar ayetleri 11 ve 14'tür.

Ayet 11, kadınlar daha yoldayken, nöbetçi askerlerden bazılarının kente giderek, olup bitenlerin hepsini başkâhinlere bildirdiklerini iletmektedir. İlk bakışta, askerlerin başkâhinlere karşı sorumlu olduğunu düşünebilirsiniz, ancak aşağıdaki bölümde açıklanacağı gibi, eğer bu askerler ilk olarak durumu Pilatus'a bildirselerdi, ölüm cezasına çarptırılırlardı. Ayet 14, bu askerlerin Roma askeri olduğunu ve Pilatus'a karşı sorumlu olduklarını onaylamaktadır.

Matta 28:14: "Eğer bu haber valinin kulağına gidecek olursa biz onu yatıştırır, size bir zarar gelmesini önleriz." Eğer bu askerler tapınak muhafızları olsalardı, Pilatus'un kulağına gitmesinden neden endişe duymuşlardı? Pilatus'un tapınak muhafızlarına ceza vereceğine dair bir ifade mevcut değildir. Yazara göre şu gerçekleşmiştir: Bu nöbetçiler, Pilatus'un dini hiyerarşi ile ilişkilerini bozmamak ve onları hoşnut etmek için mezarı korumakla görevlendirdiği "Roma askerleridir." Başkâhinler, özellikle "Roma askeri" olması konusunda ısrar etmişlerdir: "Onun için buyruk ver de üçüncü güne dek mezarı güvenlik altına alsınlar." (Matta 27:64)

Eğer başkâhinler mezara tapınak muhafızı göndermek isteselerdi, bu konu için Vali'nin buyruğuna ihtiyaçları olmazdı. Bu olay gerçekleştikten sonra, askerler korunma amacıyla başkâhinlere gelmişlerdir, çünkü askerler başkâhinlerin, Pilatus üzerinde etkisi olduğunu ve kendilerini idamdan kurtarabileceklerini bilmekteydiler: "Eğer bu haber valinin kulağına gidecek olursa biz onu yatıştırır, size bir zarar gelmesini önleriz." (Matta 28:14)

3D. Romalıların Askeri Disiplini

George Currie, şunları söylemiştir, "Roma askeri hukukuna göre, görevi terk etmenin cezası ölümdü. (Dion. Hal, Antik. Rom. VIII.79) Kamp disiplinin sıkılığı konusunda ki en meşhur söylev, Polibiyus'unkidir (VI.37, 38). Bu söylevden de anlaşılacağı gibi ceza korkusu görevin, özellikle de nöbet görevinin hatasız bir şekilde yerine gelmesindeki en büyük etkindir. Nöbet disiplini, gelişmeleri kendi gözleriyle görmüş gibi anlatan yetkili kişi için bir prestij meselesiydi. Onun ifadeleri ise genel bir şekilde yayılırdı." (Currie, MDR, 4 1-43)

Polibiyus'dan alıntı yapan Currie, şunları yazmıştır: "tahta sopa ile dövülmek [sica] ... kusurlu gece nöbetinin, hırsızlığın, yalancı şahitliğin ve kişinin kendi bedenine zarar vermesinin cezası olarak uygulanırdı; korkarak cepheden kaçmanın cezası ise, idam edilme olduğu özellikle belirtilmiştir." (Currie, MDR, 43-44)

Currie, şöyle devam eder, "Vegetiyus, lejyon komutanının, disiplinin sıkılığını her gün yakından takip ettiğinden bahseder (Askeri Kuruluş 11.9). Vegetiyus'un tartışmasız olarak ilettiği bir diğer bilgi ise (Askeri Kuruluş 1.21), eski Romalı [Mesih zamanındaki] askerlerinin, kendi çağındaki diğer ordulara göre çok daha disiplinli bir şekilde yetiştirildikleridir." (Currie, MDR, 43-44)

Currie'nin, Vegetiyus'un Roma ordusu hakkındaki yorumları, şu ifadelerde bulunmuştur: "Anlattığı askeri sistem, ağır ve ciddi yaptırımları içermektedir. İdam cezası uygulanacağı zaman, borazanlar *classicum* denilen marşı çalarlardı (11.22). Lejyon

komutanının bir görevi de, disiplinin sıkılığını her gün yakından takip etmektir (11.9).” (Currie, MDR, 49-50)

Currie, aynı zamanda şu konuya işaret etmektedir:

[Justinian] Cilt 49.16’da, askerlerin ölüm cezasına çarptırıldığı on sekiz suç, şu şekilde sıralanmıştır: bir gözcünün düşman ile kalması (-3.4), firar (-3.11; -5. 1-3), silâhını kaybetme (-3.13), savaş esnasında emre karşı gelme (-3.15), siperi ya da suru geçme (-3.17), isyan başlatma (-3.19), bir subayı korumayı reddetme ya da görevini terk etme (-3.22), askere çağırılmış birisinin teslim olmaması (-4.2), cinayet (-4.5), üstüne el kaldırma ya da bir generale küfretme (-6.1), başkalarını etkileyecek bir durumda iken, geri çekilme (-6.3), bilgi vererek ya da plânlara uymayarak düşmanla işbirliği yapmak (-6.4; -7), başka bir askeri kılıç ile yaralamak (-6.6), geçerli bir sebep olmadan kendisini sakat bırakmak ya da intihar teşebbüsünde bulunmak (-6.7), gece nöbetini terk etmek (-10.1), bir subayın esasını kırmak ve cezalandırılma esnasında ona geri vurmak (-13.4), nöbet kulübesini terk etmek (-13.5) ve huzuru bozmak (-16.1). (Currie, MDR, 49-50)

Currie, Roma askeri tarihinin yıllıklarında mevcut bulunan ve Roma ordusunun disiplin derecesini yansıtan örneklerden bazılarını aşağıda aktarmıştır: “418’de, sıradan bir hamal, savaş esnasında yavaş hareket ettiği için, ordunun başındaki General tarafından şahsen idam edilmiştir; 390’da, görev esnasında uyuyan bir asker, Capitolium’un bir tepesinden aşağıya atılmıştır [Dig. 49.16.3.6.; -10.1], 252’de, ihmalkârlık suçu yüzünden bir asker dövülmüş ve rütbesi düşürülmüştür; 218’de, ihmalkârlık suçu yüzünden bir asker cezalandırılmıştır; 195’de yavaş ilerleyen bir asker silâhla dövülmüştür; ...Yukarıda bahsi geçen ceza çeşitleri, bu disiplinin ne kadar ‘sıkı’ olduğunu göstermektedir.” (Currie, MDR, 33)

Currie’nin bu konudaki yorumları şöyle devam etmektedir: “102 davanın, 40 tanesinin ölüm cezası ile sonuçlanması, Roma ordusunun disiplin anlayışının, günümüz ordularınınkinden çok daha sıkı olduğunu ortaya koymaktadır.” Currie, Roma ordusunu şöyle tanımlamaktadır: “Fethetme ve hükmetme mekanizması.” Ordunun disiplini hakkında ise, şöyle yorumda bulunmuştur: “Valerius Maximus... Roma’nın fetihlerini ve gücünü, askeri birliklerin disiplinin sıkı bir şekilde kontrol altına alınmasına ve askeri eğitimlerine (11.8 giriş.; 11.9 giriş.) bağlamaktadır.” (Currie, MDR, 33, 38, 43-44)

T. G. Tucker, aşağıda Romalı bir askerin teçhizatını detaylı bir şekilde anlatmaktadır:

Askerin sağ elinde, meşhur bir Roma mızrağı vardır. Bu heybetli bir silâhtır. Uzunluğu, 6 feettir. Demirden, keskin bir ucu ve ahşaptan bir sapı vardır. Asker bu mızrağı, süngü misâli bir silâh gibi kullanabilir ya da bir cirit gibi düşmanına fırlatıp, arkasından kılıcı ile yakın dövüşe girebilir. Sol kolunda ise, değişik şekillerde olan geniş bir kalkan tutar. En sık rastlanılan form ise, kenarlarından içbükey olup ve silindirik bir formu andıran, uzunluğu 4, genişliği 2 1/2 feet olan bir kalkandır. Bir diğer form ise, altı uçlu elmas şeklindedir, elmasın uç kısımları ise ya düzleştirilmiş ya da ovalleştirilmiştir. Kalkanlar, saz örgüden ya da ahşaptan yapılırlar, deri ile kaplanırlar, üzerlerine metal bir kakmadan arma yapılı ki, bunlar arasında en sık rastlanılan yıldırım şeklinde olanıdır. Kalkanları sadece elle taşımaya gerek yoktur, üzerlerinde bulunan bir kemer sayesinde sağ omuza takılıp taşınmaları mümkün kılınmıştır. Kalkanın asıldığı yeri engellemek için kılıç, kesici bir aletten daha çok, delici bir alettir ve 3 feet uzunluğundadır -sol omuzdan geçen bir kemer sayesinde sağ tarafına takılırdı. Bu düzenleme bizlere garip gelebilir, ancak unutmamamız gereken nokta, sağ elde tutulan mızrak elden çıkana kadar kılıca ihtiyaç olmayacaktır, mızrak atıldıktan sonra ise, kılıç çekilmeden önce kemerin sallandırılması suretiyle silâh sol tarafa alınabilir. Askerler kemerlerinin sol taraflarına ise, kama takarlardı. (LRW, 342-44)

4D. Roma Nöbetçisi Kimdir?

William Smith, *Dictionary of Greek and Roman Antiquities* isimli sözlükte, Roma “nöbetindeki” asker sayısı konusunda bilgi vermektedir. Dr. Smith’e göre, bir manipule’de (Roma lejyonunun bir bölümünde ya 20 ya da 60 asker bulunurdu) bağlı olduğu sulh hakimine göre, dikilmiş olan çadırın iki adet nöbet noktası bulunurdu, her iki noktada da dört asker beklerdi. Bu askerlerden bazıları çadırın ön tarafında beklerken, diğerleri de arka tarafta atların yanında nöbet tutarlardı. Roma nöbet noktalarında dört asker beklerdi, ancak bunlardan bir tanesi gözcü görevini yaparken, diğerleri herhangi bir alârm durumunda saldırıya hazır olsalar da, belli bir seviyeye kadar istirahatta beklerlerdi. (Smith, William, DGRA, 250-5 1)

Harold Smith, şu açıklamayı yapmıştır: “Roma nöbet noktalarında, genellikle dört asker beklerdi (Polyb. vi.33), bu askerlerden her biri sıra ile gözcülük yaparlardı, diğerleri ise en ufak bir alârmda hazır olacak bir biçimde istirahat ederlerdi; ancak bu olayda asker sayısının daha çok olması olasıdır.” (Smith, alıntı yeri: Hastings, DCG, 694)

Profesör Whedon, nöbet hakkında şunları belirtmiştir: “Büyük bir olasılıkla dört askerden oluşmaktaydı. Bu adedi, çarmıha gerilme sahnesinde de görmekteyiz. Yuhanna xix, 23.” (Whedon, CGM, 343)

Gece boyunca “Tapınak nöbetçi subayı” etrafta teftiş yapardı. Nöbetçilere yaklaştığı zaman, muhafızların belirli bir üslupta ayağa kalkıp, onu selâmlaması gerekmektedir. Nöbet esnasında uyurken bulunan bir nöbetçi ise ya dövülür ya da üzerindeki elbiseler çıkartılır ve yakılırdı. Bildiğimiz gibi bu ceza, mahkeme kararına bağlıydı [Esinleme 16:15].

– ALFRED EDERSHEIM

5D. Tapınak Muhafızı Kimdir?

Yahudi tarihçi Alfred Edersheim, tapınak muhafızlarının özellikle kimliği hakkında şu bilgileri vermektedir: “Geceleri nöbetçiler, genellikle kapılara ve sarayın konumuna göre yirmi dört ayrı noktaya yerleştirilirdi. Bunlardan yirmi bir nokta Levililer tarafından tutulurken; en iç taraftaki diğer üç nöbet noktası ise, kâhinler ve Levililer tarafından beraber tutulurdu. Her nöbet noktasında on kişi beklerdi; bu hesaba göre, her gece iki yüz kırk Levi’li ve otuz kâhin görev başında idi. Tapınak muhafızları gündüzleri rahat bir görev üstlenirken, gece nöbetleri onlar için zor bir görevdi. Romalılar gece nöbetlerini dört parçaya bölerken, Yahudiler üçe bölmüşlerdir. Dördüncü nöbet ise, sabahın erken saatlerinde yer almıştır.” (Edersheim, TMS, 147-49)

Mishnah (tercüme eden: Herbert Danby, Oxford University Press, 1933), Tapınak muhafızları hakkında şunları bildirir: “Kâhinler, tapınağın üç noktasında nöbet tutarlardı: Abtinas Odası, Ateş Odası ve Yürek Odası. Levililer, tapınağın yirmi bir noktasında nöbet tutarlardı: Tapınak girişindeki beş kapının önünde beş, içerdeki dört köşede dört, Tapınak avlusunun beş kapısının önünde beş, dışarıdaki dört köşede dört, Sunak odasında bir ve Perde odasında bir ve bir tanede Merhamet Tahtının arkasında.” (Mishnah, Middoth, 1.1)

P. Henderson Aitken, şunları kaleme almıştır: “Tapınak nöbetçi subayının görevi, Tapınağın düzenini sağlamak, gece boyunca nöbet noktalarını kontrol etmek ve nöbetçilerin görevini lâyıkıyla yerine getirmelerini ve uyanık olmalarını sağlamaktır. Onun ve hazır

bulunan astsubayların, Ezra 9:2 ve Nehemya'da bahsi geçen 'önderler' tarafından tasarlanıldığı düşünülmektedir." (Aitken, alıntı yeri Hastings, DCG, 271)

6D. Tapınak Muhafızlarının Askeri Disiplini

Alfred Edersheim, tapınak muhafızlarının görevlerini yerine getirdikleri sıkı disiplin koşullarını şöyle tarif etmektedir: "Gece boyunca 'Tapınak nöbetçi subayı' etrafta teftiş yapardı. Nöbetçilere yaklaştığı zaman, muhafızların belirli bir üslupta ayağa kalkıp, onu selâmlaması gerekmektedir. Nöbet esnasında uyurken bulunan bir nöbetçi ise ya dövülür ya da üzerindeki elbiseler çıkartılır ve yakılırdı. Bildiğimiz gibi bu ceza, mahkeme kararına bağlıydı. Bundan dolayı bizlere, Tapınak muhafızının ağzındanmış gibi bir uyarı verilmiştir, 'Çıplak dolaşmamak ve utanç içinde kalmamak için uyanık durup giysilerini üstünde bulundurana ne mutlu!' [Esinleme. 16:15]." (Edersheim, TMS, 147-49)

Mishnah, nöbet esnasında uyurken yakalananlara verilen cezalar hakkında bilgiler içermektedir:

Tapınak nöbetçi subayı, önünde meşale ile bütün nöbet noktalarını teftişe giderdi ve eğer bir nöbetçi ayağa kalkıp, "Tapınak nöbetçi subayı, esenlik sizinle olsun!" diyemezse, bu onun uyuduğunun açık bir ispatı olurdu. Tapınak nöbetçi subayının bu askeri asasıyla dövme hakkı olduğu gibi, üzerindeki kıyafetleri yakma hakkı da vardı. İnsanlar sorarlardı, "Tapınak avlusundan gelen bu ses de nedir?" "Nöbeti esnasında uyuyan bir Levili'nin dayak yemesinin ve elbiselerinin yakılmasının sesi." R. Eliezer b. Jacob şunları söylemiştir: "Bir keresinde dayımı nöbette uyurken yakalamışlardı ve onun kıyafetlerini yakmışlardı." (Mishnah, Middoth, 1.2)

Yahudi Ansiklopedisi, [tapınak] içerisindeki kutsal mekânlar hakkında şu yorumda bulunmuştur, "bu noktalarda nöbet tutanların uyumak bir yana, oturmaya bile müsaadeleri yoktu. Tapınak nöbetçi subayı, her muhafızın uyanık olduğunu kontrol ederdi, nöbetinde uyuyan bir kâhini bile döverdi, bazı zamanlar başkalarına da uyarı olması açısından üzerindeki kıyafetleri yakardı. (Mid. kI)." (Yahudi Ansiklopedisi, 81)

7D. Sonuç

E. LeCamus, İsa'nın mezarında alınan sıkı güvenlik önlemleri hakkında şunları belirtmiştir: "Bir suçlunun idamından sonra hiçbir zaman bu kadar sıkı önlemler alınmamıştır. Her şeyden öte, çarmıhta gerilerek öldürülmüş hiç kimse, bedeninin bir manga asker tarafından korunması şerefine ulaşmamıştır." (Le Camus, LC, 396-97)

G. W. Clark ise şu sonuca varmıştır: "Dirilişin engellenmesi için her türlü beşeri politika ve önlem uygulanmıştır. Bu önlemlerin kendisi ise, Dirilişin en büyük işareti ve belirtisi olmaktan öteye gidememiştir (Matta 27:35)." (Clark, GM)

7C. Elçiler Kendi Yollarına Gittiler

Matta, İncil'in kaleme aldığı bölümünde, elçilerin gösterdiği korkaklığı ifade etmiştir (26:56). İsa, Getsemani bahçesinde tutuklandığı zaman "O zaman öğrencilerin hepsi O'nu bırakıp kaçtı."

Markos, İncil'in kaleme aldığı bölümünde (14:50): "O zaman öğrencilerinin hepsi O'nu bırakıp kaçtı" diye yazmıştır.

Ürkmüş ve korkmuş olan bu elçiler grubu, umutsuzluk içerisinde Celile'ye kaçmak için her şeylerini bırakıp gitmeye hazırlanırken; köylülerden, çobanlardan ve balıkçılardan oluşan bu grup kendi öğretmenlerine ihanet edip, onu reddetmişken ve onu hayal kırıklığına uğratmışken, bir gecede kendinden emin ve misyonu olan bir cemaate dönüşmüşlerdir. Kurtuluş konusunda ikna oldukları gibi, Paskalya'dan sonra, Paskalya öncesine göre daha başarılı olmuşlardır. Bu devrimsel değişimi açıklamak için, hiçbir görünüm ya da halusinasyon yeterli olmayacaktır.

– YAHUDİ HAHAM PINCHAS LAPIDE

George Hanson, şunları belirtmiştir: “Elçiler yapı olarak, ne cesur ne de büyük vizyonları olan kişiler değillerdi. Olabilecek en ürkek davranışlarla, Öğretmenleri tutuklandığı zaman, bildirildiği gibi hepsi ‘O’nu bırakıp kaçtı’ ve O’nu Kendi kaderi ile yüzüstü bıraktı.” (Hanson, RL, 24-26)

Albert Roper, Simon Petrus’un, “başkâhinin avlusunda, hizmetçi kızın sataşması karşısında korkudan sinmesi ve kendisine lânet okuyarak, ‘bahsettikleri bu adamı’ tanımadığı üzerine yemin etmesi” hakkında yorumlarda bulunmuştur. (Roper, JRD, 50)

Albert Roper, şunları yazmıştır: “Korku, kendi kişisel güvenliği için hissettiği küçültücü korku, Petrus’un gerçekten sevdiği Adamı reddetmesine sebep olmuştur. Korku, ödlelik yaratan korku, onu ağlarını bırakıp artık balıkları değil, insanları yakalamaya çağıran Kişiyi inkâr etmesine sebep olmuştur.” (Roper, JRD, 52)

Roper, elçilerin karakterleri hakkında şu yorumda bulunmuştur:

Bu kişiler, genel olarak balıkçı olan ve hepsi de şehir hayatına ve şehirlere yabancı Celilelidir'ler. Tek tek, her biri Nasıralı genç Öğretmene bağlanmışlardır ve O’nun yaşam biçimine kendilerini adanmışlardır. O’nu memnuniyet içerisinde takip etmişler ve tehlike saati kapıya gelene kadar O’na saygı duymuşlardır. O’nu Getsemani bahçesi yakınlarında tutukladıkları zaman, hepsi geri çekilmiş ve kaçmışlardır. Meşalelerden ve yaygaradan ve kılıçların seslerinden ürkmüşlerdir.

Elçiler, sığındıkları yerlerde saklanmışlar ve üçüncü gün Mecdelli Meryem tarafından şaşırtıcı haber gelene kadar kendilerinden bir ses duyulmamıştır. Bu olaydan sonra iki ve sadece iki tanesi tehlikeye atılıp, Mecdelli Meryem tarafından bildirilen haberin, gerçekleri mi yansıttığını, yoksa onların deyimi ile, ‘boş’ bir haber olup olmadığını kontrol etme cüretini gösterebilmiştir. Elçilerin davranış biçimi, sefilce olmasına rağmen, kendini korumaya yönelik bir tutum olmuştur. (Roper, JRD, 34-35)

Yahudi Haham Pinchas Lapide, Elçilerin değişimi hakkında şunları belirtmiştir:

Ürkmüş ve korkmuş olan bu elçiler grubu, umutsuzluk içerisinde Celile'ye kaçmak için her şeylerini bırakıp gitmeye hazırlanırken; köylülerden, çobanlardan ve balıkçılardan oluşan bu grup kendi öğretmenlerine ihanet edip, onu reddetmişken ve onu hayal kırıklığına uğratmışken, bir gecede kendinden emin ve misyonu olan bir cemaate dönüşmüşlerdir. Kurtuluş konusunda ikna oldukları gibi, Paskalya'dan sonra, Paskalya öncesine göre daha başarılı olmuşlardır. Bu devrimsel değişimi açıklamak için, hiçbir görünüm ya da halusinasyon yeterli olmayacaktır. Belki bir tarikat ya da tekke ya da bir sınıf için bir görünüm yeterli olabilir, ancak özellikle batıyı fetheden ve Diriliş'e şükrettiren bir dünya inancı, yeterli olamaz. (Lapide, RJ, 125)

Douglas Groothuis, elçilerin dirilmiş Mesih karşısında verdikleri tepkiyi şöyle dile getirmiştir: “Dirilmiş İsa görüldüğü halde, şüphe eden öğrenci Thomas’ın inançsızlığı

karşısında şöyle yapmıştır: ‘Sonra Tomas’a, ‘Parmağını uzat’ dedi, ‘ellerime bak, elini uzat, bögürüme koy. İmansız olma, imanlı ol!’ (Yuhanna 20:27). Tomas O’na, ‘Rabbim ve Tanrım!’ diye cevap verdi’ (ayet 28). İsa, beden almış Tanrı olduğunu göstermiştir, Mesih’in olması gerektiği gibi, bedence çarmıhta ölmüştür, ancak Tanrı olduğu için ölümden dirilmiştir.” (Groothuis, JAC, 256)

Alfred Edersheim, şu soruyu sormaktadır: “İsa Mesih’in ölümü; Aramatyalı Yusuf’un, Nikodim’in ve İsa’nın diğer öğrencilerinin, Elçilerin ve dindar kadınların zihinlerinde nasıl bir etki yaratmış olabilir?” (Edersheim, LTJM, 623)

Bu soruya şu cevabı vermektedir: “O’nun öldüğüne inanmışlardı ve O’nun ölümden dirilmesini beklemiyorlardı -en azından bizlerin anladığı şekilde. O’nun ölüm anı hakkında o kadar çok tanık ve delil vardı ki; Nikodim’in, gömülmesi için baharatları getirmesi, bedeninin kadınlar tarafından hazırlanması (bunların ikisi de, bedeninin çürümelerini geciktirmek için yapılan işlemlerdir), boş mezar karşısındaki kadınların üzüntüsü, onların bedeninin götürüldüğüne dair varsayımları, şaşkınlık içerisinde bu haberi Elçilere iletmeleri ve şüphe içinde olmaları, gerçekten de insanın şu soruyu sorası gelmektedir: ‘Kutsal Yazılar’ı bilmiyorlar mı, O’nun ölümden dirilmesi gerektiğini bilmiyorlar mıydı?’” (Edersheim, LTJM, 623)

J. P Moreland, kadınların verdiği tanıklık hakkında şunları söylemiştir:

Birinci yüzyıl Yahudiliğinde, bir kadının verdiği tanıklık değersiz olarak kabul edilmekteydi. Çok istisna durumlar dışında, bir kadının mahkemede şahitlik yapma hakkı yoktu. Hiç kimse, ilk görgü tanıkları olarak, kadınları göstereceği bir hikâye icat etmezdi. Kadınların tanıklığı zaten bir utanç kaynağıydı; 1. Korintliler 15. bölümde ve Elçilerin İşleri’ndeki müjdelemek amacıyla yapılan hitaplarda, kadınların tanıklığından bahsedilmemesinin açıklaması büyük bir olasılıkla budur. Müjdeci bir vaazda, anlatılan olayın içindeki bir detay verilmeyip, dinleyenlerin ana mesajı kavramak yerine, bir unsur yüzünden tökezlemesinin istenmemesi çok doğal bir davranıştır. Ancak İncil’de her türlü detay yer almıştır, çünkü İncil’de gerçekten neler olduğunun anlatımı mevcuttur. Başka hiçbir açıklama, bu tarihsel gerçeğin kayıtlarda yer almasının sebebinin anlaşılmasına yeterli olmayacaktır. (Moreland, SSC, 168)

J. P Moreland, Elçilerin, Hristiyanlığı uydurdukları konusundaki iddialar hakkında şunları belirtmiştir:

Birinci olarak, Elçilerin, yeni bir din başlatmaktan ve yalan söylemekten hiçbir kazançları olamazdı. Elçiler, zorbalık görmüşler, alay edilmişler, birçok düşman kazanmışlar ve bu inanç uğruna canlarını vermişlerdir. Bu gerçeklerin ışığında olaylara bakıldığında, hiç tükenmek bilmeyen motivasyonlarını yalan uğruna ayakta tutmalarının gerçekçi bir yanı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Elçiler aptal değildiler. Pavlus, önde gelen, birinci sınıf bir entelektüeldir. Bu misyonun ilk kırk senesi boyunca, olayları gözden geçirip, ortada bir yalan olduğunu beyan etmeleri için birçok fırsatları vardı. Bu inancın, bu kişilere getirileri olmuştur, ancak bu getiriler, bu inancın gerçekliğine olan samimiyetten doğmuştur. (Moreland, SSC, 171-72)

John Ankerberg ve John Weldon, kilisenin doğuşu hakkında şunları belirtmişlerdir:

Hristiyan Kilisesinin var olmasının sebebi, İsa’nın çarmıha gerilmesinden ve ölümünden sonra cesaretini kaybeden, korkan ve şüphe eden Elçiler mi sebep olmuştur? Mümkün değil.

Sadece Mesih’in dirilişi, elçilerin hayatları pahasına da olsa Mesih’i müjdelemelerine ve Tanrı’nın kurduğu Hristiyan Kilisesini geliştirmek için didinmeleri konusundaki motivasyonlarını açıklayabilir. Çarmıha gerilmenin, Elçiler üzerindeki yıkıcı etkisini tarif etmek çok zordur. Bu kişiler, işleri, evleri ve hatta aileleri olmak üzere her şeylerini İsa için

feda etmişlerdir (Matta 19:27). Değer verdikleri her şey İsa'da odaklanmış: umutları, yaşamları her şeyleri. Ancak, İsa artık halk tarafından suçlu kabul edilen bir ölüdür.

Elçiler, İsa'nın beklenen Mesih (Luka 24:21) olmadığı fikri ile umutsuzluğa kapılıp, hayal kırıklığına düşmüşlerdir. Bu durumdaki elçilerin umut dolu bir vizyon ya da bir halusinasyon sonucu ikna olmaları mümkün değildir; Bu kişiler, artık inanmaya çok hevesli kişiler değildir. İsa'nın, elçileri imansızlıklarından dolayı azarlamış olması gerçeği, bizlere şüpheli olan elçinin sadece Tomas olmadığını göstermektedir. İsa bir keresinde, on bir elçinin hepsini birden Kendi dirilişine olan imansızlıklarından dolayı azarlamıştır: Matta 28:17; Luka 24:25-27, 38, 41; Yuhanna 20:24-27. Bu, bizlere elçilerin ikna olma konusunda istekli olmadıklarını ispatlamaktadır.

İncil'in de gösterdiği gibi elçiler, İsa'nın dirilişi hakkındaki haberlere ilk başta inanmamışlardır. İsa, onlara defalarca göründükten, onlarla konuştuktan, Kendisine dokunmalarını teşvik etmesinden, fiziksel bir bedeni olduğuna inandırdıktan, elindeki ve yanındaki yaraları gösterdikten sonra elçiler, O'nun dirildiğine inanmışlardır. (Yuhanna 29:20, 27) Eğer elçiler bir diriliş beklentisinde olsalardı, bunu bekliyor olurlardı. Ancak böyle bir beklentileri yoktu ve bu gerçekleştiği zaman ikna olmaları için epeyce bir çaba gerekti (Elçilerin İşleri 1:3). (Ankerberg, RWA, 82)

Ürkmüş ve korkmuş olan bu elçiler grubu, umutsuzluk içerisinde Celile'ye kaçmak için her şeylerini bırakıp gitmeye hazırlanırken; köylülerden, çobanlardan ve balıkçılardan oluşan bu grup kendi öğretmenlerine ihanet edip, onu reddetmişken ve onu hayal kırıklığına uğratmışken, bir gecede kendinden emin ve misyonu olan bir cemaate dönüşmüşlerdir. Kurtuluş konusunda ikna oldukları gibi, Paskalya'dan sonra, Paskalya öncesine göre daha başarılı olmuşlardır. Bu devrimsel değişimi açıklamak için, hiçbir görünüm ya da halusinasyon yeterli olmayacaktır.

– J. P. MORELAND

2B. Diriliş Sonrası Durum

1C. Boş Mezar

Winfried Corduan, boş mezarın kesinliği hakkında şöyle yazmıştır:

Antik tarihin tartışılmaz şekilde kesin gözüyle bakılabilecek bir olayı var ise bu, boş mezar olayıdır. Paskalya, Pazar gününden itibaren İsa'nın bedeninin mevcut olmadığı, ancak İsa'nın mezarı olarak bilinen bir mezar olmak zorundadır. Bu su getirme bir gerçektir. Hristiyan öğretisi, yaşamış ve ölümden dirilmiş bir Kurtarıcıyı yüceltmektedir. Yahudi otoriteler, güçlü bir şekilde bu öğretilere karşı çıkmışlardır ve bu öğretimi bastırmak için ellerinden geleni yapmaya hazır olmuşlardır. Eğer bu otoriteler, potansiyel Hristiyanları alıp, çok kısa bir yolculuk yaparak İsa'nın mezarına gidip, O'nun cesedini teşhir edebilselerdi, bu çabaları çok kolaylıkla sonuç verirdi. Bu, Hristiyan mesajının sonu olurdu. Dirilmiş bir Mesih üzerine kurulmuş bir kilisenin var olmuş olması, boş mezar gerçeğinin ispatıdır. (Corduan, NDA, 222)

William Lane Craig, boş mezarın önemi hakkında şunları söylemiştir:

Boş mezar, dirilişin *sine qua non*'u dur. İsa'nın, ölümden yeni bir beden ile dirilmiş olması ve eski bedeninin mezarda yatıyor olması, çağımızda ortaya atılmış bir iddiadır. Yahudi mentalitesi, asla bir kişiye ait iki bedeni kabul etmezdi. Elçiler, mezarın dolu ya da boş

olduğunu kontrol etmeyi unutmuş olsalardı bile, Yahudi otoriteler böyle bir fırsatı asla gözden kaçırmazlardı. Tüm bunların ışığında, elçiler Yerus alim’de dirili i müjdelemeye ba ladılar ve insanlar iman etmeye ba ladılar. Bu olayları din liderlerinin çaresizlik içerisinde seyretmelerinin sebebi, mezarın boş olmasından başka bir şey olamaz. Hristiyan birlikteliğinin, İsa’nın dirili i üzerine kurulmuş olması gerçeği, O’nun çarmıha gerilip  ld r ld   ve g m ld    hrin ta kendisinde kök salmı  ve kabul edilmiş olması, boş mezarın tarihsel ger eklili ini ispatlamaktadır. (Craig, DJRD, alıntı yeri Wilkins, JUF, 151-52)

W. J. Sparrow-Simpson, elçilerin, İsa’nın dirili ine iman etmelerinin sebebinin boş mezar olmadığına işaret etmektedir. Sadece Yuhanna için şöyle yazılmıştır: “O zaman mezara ilk varan öteki   renci de içeri girdi. Olanları gördü ve iman etti.” (Yuhanna 20:8) Bu iman, Yuhanna’nın, İsa Mesih’in dirili i hakkında bildirdiklerini hatırlamasından ve idrak etmesinden kaynaklanmıştır. Ne Mecdelli Meryem, ne diğer kadınlar, ne de Petrus, boş mezarın tanıklığı ile iman etmemişlerdir. (Sparrow-Simpson, alıntı yeri Hastings, DCG, 506)

İsa’nın takipçilerinin, gerçekten de O’nun ölümden dirildi ine inanması, Mesih’in diriliş sonrası gözükmesi ile gerçekleşmiştir. Boş mezar, tarihsel bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır ve gözüken kişinin et ve kanda dirilm  Nasıralı İsa’dan başkası olmadığına dair ku kuları yok etmeye yaramı tır. (Hastings, DCG, 506)

Arkasından elçiler, Yerus alem’de dirili i müjdelemeye ba ladılar ve insanlar iman etmeye ba ladılar. Bu olayları din liderlerinin çaresizlik içerisinde seyretmelerinin sebebi, mezarın boş olmasından başka bir şey olamaz. Hristiyan birlikteliğinin, İsa’nın dirili i üzerine kurulmuş olması gerçeği, O’nun çarmıha gerilip  ld r ld   ve g m ld    hrin ta kendisinde kök salmı  ve kabul edilmiş olması, boş mezarın tarihsel ger eklili ini ispatlamaktadır.

– WILLIAM LANE CRAIG

J. N. D. Anderson, avukat ve Londra  niversitesinde Doğu Hukuku Profesörü,  u noktaya dikkat çekmektedir:

“Dikkat ettiyseniz, boş mezar hakkındaki bütün referanslar, Hristiyan cemaatine bilgi sunan bölümlerde geçmektedir. Ancak, Elçilerin İşleri’nde okuduğumuz ve imansız olanlara yapılan vaazlarda, diriliş gerçeği üzerinde korkunç bir vurgu yapılmaktayken, boş mezar hakkında tek bir kelime sarf edilmemiştir. Peki neden? Bence bu sorunun tek bir cevabı mevcuttur: Boş mezar hakkında tartışmanın en ufak bir anlamı yoktur. Çünkü herkes, dost ya da düşman, mezarın boş olduğunu bilmektedir. Boş mezar hakkında tartışmaya de ecek tek konu, mezarın neden boş olduğu ve bu bo lu un neyi kanıtladı ı olabilir.” (Anderson, RJC, 4-9)

Diğer yazılarında, Anderson şunları belirtmiştir:

Masif kayadan oluşan boş mezar, diriliş konusunda can alıcı bir delili oluşturmuştur. Bazılarının yaptığı gibi, mezarın boş olmadığını iddia etmek, sa malamaktan başka bir şey değildir. Bu tarihsel bir gerçektir. Elçiler, en ba ından beri Yerus alim’de düşmanları olan insanları imana davet ederlerken, Mesih’in mezarından dirildi i müjdesini vermekteydiler. Bu müjdeyi verirken, mezardan sadece kısa bir yürüyüş mesafesi uzakta durmaktaydılar. Bu vaazları dinleyen kişilerden herhangi birisi, bir yemek yeme ya da çay içme süresi içinde

anlatılanların doğruluğunu kontrol etmek için mezara kadar yürüyebilirdi. Elçilerden birisinin, O'nun hakkında "dirilmiş olan Rab'dir" iddiasında bulunurken, bu kişinin biraz ilerde Yusuf'un mezarında çürüyor olması ve insanların anlatılanlardan sonra iman etmesi akla yatkın mıdır? Birçok din adamının ve birçok katı fikirli Ferisilerin, eğer gerçekten de fiziksel bir diriliş olmasaydı ve sadece ruhsal boyutta ifade edilen bir dirilişten bahsedilseydi, diriliş beyanından etkilenmesi mümkün olur muydu? (Anderson, CWH, 95-96)

Wolfgang Pannenberg tarafından alıntı yapan Paul Althus, şunları söylemiştir: "İsa'nın idamının gerçekleştiği ve mezarının olduğu Yeruşalim'de, ölümünden kısa bir süre sonra İsa'nın ölümden dirildiği beyan edilmiştir. İlk Hristiyan cemaatinin olduğu bu günlerde, mezarın boş olduğuna dair, en azından bir tane bile olsa güvenilir bir tanıklık veren birisinin olması, bu durum için bir mecburiyettir.' Diriliş Kerygma (beyanatı) 'eğer mezarın boş olması herkes tarafından kabul edilen tartışmasız bir olgu olmasaydı, Yeruşalim'de bir gün bile bildirilemezdi.'" (Althus, alıntı yeri Panne JGM, 100)

E. H. Day, şu yorumda bulunmuştur: "Eğer bir kişi, mezarın aslında boş olmadığına dair bir iddiada bulunursa, kendisini bekleyen bazı ciddi problemler vardır. Örneğin, belirli bir inancın hızlı bir şekilde yayılması ve asla ciddi bir şekilde sorgulanmaması. Bu inancın beden alması esnasında, çevresindeki koşulların doğası. Yahudiler'in, İsa'nın bedenini teşhir edemeyip ya da mezarda yapılacak resmi bir araştırma ile dirilişin asla gerçekleşmediğini ispat edememesi. Bedenin teşhir edilmesi, Yahudiler için kuşkusuz en büyük ispat olacaktır." (Edersheim, LTJM, 25-26)

İngiliz dava vekili Frank Morison, şu yorumda bulunmaktadır: "Bize kadar ulaşmış olan bu antik tartışmanın bütün kalıntılarında ve yankılarında, İsa'nın bedeninin hâlâ mezarda olduğunu iddia eden tek bir kişinin bile ismi geçmemektedir. Bizlere, sadece bu beden nereden orada olmadığı sebepleri sunulmuştur. Bu antik dokümanlara bakıldığı zaman, istikrarlı bir biçimde İsa'nın mezarının boş olduğu bildirilmiştir. Bizler, bu artış gösteren ve iki karşıt taraftan da uyuşum içinde olan bu delilleri ret mi edeceğiz? Bence hayır. Ardı ardına gelen bu uyum içindeki deliller, yok sayılamayacak kadar güçlüdür." (Morison, WMS, 115)

Michael Green, İsa'nın boş mezarına tanıklık eden seküler bir kaynaktan alıntı yapmıştır. Bu delil parçasına, bulunduğu kasabadan dolayı "Nasıra Kitabesi" denmektedir. Bu bir imparatorluk fermanıdır. Ya Tiberyus'a (M.S. 14-37) ya da Klavdiyus'a (M.S. 41-54) aittir. Bu kitabede güçlü bir otorite ile mezar ve türbeleri karıştıranlara sövülmektedir! Bu ferdandan da anlaşılacağı gibi, boş mezarın haberleri Roma'ya yanlış bir şekilde iletilmiştir (Pilatus'un bir rapor vermesi gerekmektedir ve açıkçası mezarın talan edildiğinden başka söyleyebileceği başka bir şey yoktur). Bu ferman, imparatorluğun olaylara verdiği tepkiyi göstermektedir." (Green, MA, 36)

Green, şu sonuca varmıştır: "Paskalyanın ilk günü, İsa'nın mezarının boş olduğuna dair en ufak bir şüphe bile mevcut olamaz." (Green, MA, 36)

Matta 28:11-15'de, Yahudi otoritelerin, Roma askerlerine, İsa'nın bedeninin elçiler tarafından çalındığına dair beyanatta bulunması için rüşvet verme girişimleri kaydedilmiştir. *The Dictionary of the Apostolic Church* isimli Elçisel Kilise sözlüğünde, şu yorum yapılmıştır: "Bu yalanlama için yapılmış olan girişim, Hristiyanlığın düşmanlarının mezarın boş olduğuna dair bir tür itirafları olduğu için aslında bir kazançtır. Bu itiraf, mezarın boşluğuna dair delillerin reddedilemeyecek kadar yayıldığını göstermektedir." (Hastings, DAC, 340)

Moreland, şu sonuca varmıştır: "Elçilerin İşleri bölümündeki tüm bölümlere bakıldığında, elçilerin vaazlarında İsa'nın mezarının boşluğu hakkında açık bir söylev içermemektedir, bu bizlere bu olayın tartışma konusu bile olmayacak kadar yaygın bir bilgi olduğunu göstermektedir. Asıl tartışma konusu, mezarın boş olup olmadığı değil, neden boş olduğu olmuştur. İlk Hristiyan vaizlerinin mezarın boş olduğuna dair vaaz vermeleri için

ortada hiçbir sebep mevcut değildi... Bu, doğrulanması gerekirse, doğrulanmasının çok kolay olduğu, genel bir bilgiydi.” (Moreland, SSC, 163)

W. J. Sparrow-Simpson, şöyle yazmıştır: “Mezarın boş olması, hem elçiler hem de *karşıtları* tarafından kabul edilen bir gerçektir. Nöbetçilerin yalan söylemesi için yapılan girişimlerin anlatımı, bu gerçeği bir kez daha ispatlamaktadır (Matta 28:11-15). ‘Ancak Yahudilerin, elçilere karşı yaptıkları bu suçlamalar mezarın boş olduğunun ispatıdır. Yahudilerin ihtiyaçları olan tek şey, buna bir açıklama getirebilmektir.’ ... Yahudilerin, mezarın boş olduğunu kabul etmeleri, bu konuda ileride gelecek tüm Yahudi yorum ve iddialarında da yerini bulmuştur.” (Sparrow-Simpson, alıntı yeri Hastings, DCG, 507-08)

Sparrow-Simpson, bu noktayı şu örnekle desteklemektedir: “Boş mezarın 12. yüzyıl versiyonu, anti-Hristiyanlık propagandası olarak Yahudiler tarafından yayılmıştır. Bu hikâyeye göre, kraliçe, yaşlıların İsa’yı öldürüp, gömdüklerini ve O’nun tekrar ölümden dirildiğinin iddia edildiğini duymuştur. Elçilere, üç gün içerisinde ya bedeni ya da hayatlarını teslim etmelerini buyurur. Bunun hemen arkasından Yahuda İskariyot şunları söyler, ‘Gelin ve aradığımız adamı ben size göstereyim: Çünkü bu babasız mezarından alan benim. Bunu yaptım, çünkü bu elçilerin onun bedenini çalmasından korktum, bu bedeni bahçemde sakladım ve üzerine su yolu yürüttüm.’ Ve hikâyeye, İsa’nın bedeninin nasıl teşhir edildiğini böyle açıklar.” (Sparrow-Simpson, alıntı yeri Hastings, DCG, 507-08)

Sparrow-Simpson, şu sonuca varmıştır: “Bedenin teşhir edildiğine dair olan bu cüretkâr iddianın, bir orta çağ uydurması olduğunu söylemeye gerek yoktur, ancak bu asılsız iddia bile bazı gerçekleri içermekten kaçamamıştır. Mezarın boşluğu kabul edilirken, Diriliş reddedilmiştir.” (Sparrow-Simp-Oğul, alıntı yeri Hastings, DCG, 507-08)

Ernest Kevan, bu delilere şu ismi vermiştir: “Boş mezar olgusunun tartışılmazlığı. Mezar boştu ve Mesih’in düşmanlarının bunu reddetme olasılıkları yoktu.” (Kevan, RC, 14)

Şu yorumda bulunur, “Boş mezar olgusu, Hristiyan tanıklığına karşı üretilen bütün hipotezlere ölümcül bir darbe vermektedir. Bütün sahte teoriler, bu kaya üzerinde tökezler. Bundan dolayı ileri sürülen karşıt tezlerde, boş mezar hakkındaki referanslardan dikkatli bir şekilde kaçınılması şaşırtıcı değildir.” (Kevan, RC, 14)

Eski Antlaşma’yı tenkitçi bir üslup ile inceleme konusunda önde gelen, meşhur Alman âlimi Julius Wellhausen’den alıntı yapan W. J. Sparrow-Simpson, Mesih’in dirilişi hakkındaki bu tanıklığı aktarmaktadır: “Diriliş ile beraber, İsa’nın bedeninin mezardan yok olduğu da kabul edilmektedir ve bunu destekleyen deliller olmasaydı, bu iddiaya normal koşullarda itibar göstermek imkânsız olurdu.” (Sparrow-Simpson, alıntı yeri Hastings, DCG, 508)

Neden İsa’nın mezarı bir tapınma yerine dönüşmemiştir? J. N. D. Anderson, şu yorumda bulunmuştur: “Erken kilise döneminde, bu mezara aşırı bir değer gösterildiğine ya da bir tür hac merkezine dönüştüğüne dair en ufak bir işaret olmamasının çok büyük önemi vardır. Öğretmenlerinin ölümden dirildiğinden şüphe duymayan Hristiyanlar, mezarı ziyaret etme ihtiyacı duymamış olabilir, ancak Hristiyan cemaatine katılmayan, ancak İsa’nın öğretişini duymuş olan, O’nun şifa veren mucizelerine şahit olmuş olanlar? Görüldüğü kadarıyla onlar da İsa’nın bedeninin orada olmadığını biliyorlardı ve mezara yapılacak ziyaretlerin anlamsız olduğunu düşünüyorlardı.” (Anderson, CWH, 97)

Who Moved the Stone? isimli kitabında Frank Morison, ilginç bir gözlemde bulunmaktadır:

İsa Mesih’in mezarına hürmet ziyaretinde bulunulduğu konusunda, ne Elçilerin İşleri’nde ne Elçilerin Mektupları’nda ne de eskiliği bakımından itilaf içermeyen herhangi bir apokrafi dokümanında, en ufak bir ipucuna rastlanmaması, küçük gibi gözükse de, aslında çok önemli bir olgudur. Hristiyan geçmişinde en kutsal yer olan bu mezar hakkında en ufak bir ses çıkmamış olması, dikkatleri çekmektedir. Eğer İsa dirilmemiş olsaydı, Rab’binin cansız bedeni ile kutsanmakta olan bu mekânda hangi kadın birkaç dakika geçirmek istemez ki?

Petrus ve Yuhanna ve Andrey'a, Yüce Rab'lerinin ölümlü bedeninin yatmakta olduğu mabedi ziyaret etmek için bir arzu duymazlar mıydı? Saul'un kendisi de mi, eski kibrini ve kendinden eminliğini hatırlayıp, O'nun mezarına gidip, O'nun ismini reddettiği için tövbede bulunup, göz yaşlarını dökmeyi miydi? Eğer bu insanlar, Rab'lerinin orda gömüldüğünü biliyorlar ise, bu yaptıkları çok, ama çok gariptir.

Dirilişin gerçekliğini eleştiren birisi için, dirilişten sonra İsa'nın mezarı ile ilgili bir olayın gelişmesi konusunda antik çağlardan hiçbir ses gelmemesi, eminim ki büyük ve derin bir kaygı ve huzursuzluk kaynağıdır. (Morison, WMS, 137)

2C. Mezar Kıyafetleri

Aşağıdaki anlatımda Yuhanna, dirilişin bir delili olarak, mezar kıyafetlerinin içerdiği önemi belirtmektedir:

Bunun üzerine Petrus'la öteki öğrenci dışarı çıkıp mezara yöneldiler. İkiisi birlikte koşuyordu. Ama öteki öğrenci Petrus'tan daha hızlı koşarak mezara önce vardı. Eğilip içeri baktı, keten bezleri orada serili gördü, ama içeri girmedi. Ardından Simun Petrus geldi ve mezara girdi. Orada serili duran bezleri ve İsa'nın başına sarılmış olan mendili gördü. Mendil, keten bezlerle birlikte değildi, ayrı bir yerde düzürmüş duruyordu. O zaman mezara ilk varan öteki öğrenci de içeri girdi. Olanları gördü ve iman etti. İsa'nın ölümden dirilmesi gerektiğini belirten Kutsal Yazı'yı henüz anlamamışlardı. (Yuhanna 20:3-9)

Yuhanna'nın anlatımını hakkında yorum yapan J. N. D. Anderson, boş mezar hakkında şunları belirtmiştir:

Anladığımız kadarıyla mezar tamamen boş değildi. İncil'in Yuhanna kitabında anlatıldığı gibi Mecdelli Meryem, Petrus ve Yuhanna'ya koşup olan biteni anlatmıştır ve bu iki adam mezara doğru koşmaya başlamışlardır. Daha genç olan Yuhanna, Petrus'tan daha hızlı koşmuş ve ilk olarak mezara o varmıştır. Eğilip içeri bakmıştır ve orada serili duran bezleri ve İsa'nın başına sarılmış olan mendili görmüştür... Ardından Simun Petrus geldi ve mizacı gereği hemen mezara girdi, Yuhanna onu takip etti ve o da serili duran bezleri ve mendili gördü ve mendil, keten bezlerle birlikte değildi, ayrı bir yerde düzürmüş duruyordu. Bu metnin Yunancası incelendiği zaman, keten bezlerin mezar etrafına saçılmadığını, İsa'nın yatmış olduğu yerde sanki içinden geçilmiş ve gidilmiş, kıyafetler ellenilmeden ve bozulmadan içinden uçulup gidilmiş gibi, sarıldığı bir şekilde bozulmadan durduğunu, boyun boşluğundan sonra, yüzünü örten mendilin ise, kendine ait yerde dümdüz bir şekilde durduğunu görürüz. Bize, bunları gören Yuhanna'nın iman ettiği bildirilmiştir. Onun tanıklığı bizlere kadar ulaşmıştır. (Ander, - AC, 7-8)

E. H. Day, Yuhanna'nın anlatımını hakkında şunları söylemiştir:

Yuhanna'nın anlatımının karakteristik yapısında, kişisel bir etkilenmeyi görmemize rağmen, sadece görgü tanığı olarak değil, aynı zamanda delillerin bütün detaylarından etkilenen, gözlemci olan bir aktarım vardır. Elçilerin koşması, mezara varış sırası ve içeri girişleri, Yuhanna'nın ilk önce varmasına rağmen, içeri girmeyip sadece bakması ve bezleri görmesi, Petrus'un korkmadan içeri dalması ve orijinal kelime olan (*theorei*)'de ifade edildiği gibi içeriyi titiz bir şekilde gözlemlemesi (hatta incelemesi); bezlerin ve mendilin konumunun detaylı tasviri; bu tasvirin sıradan bir tasvir olmayıp, kelimelerin tek tek seçilmiş olması; Yuhanna'nın mezara girişi ve kıyafetlerin durumu karşısında iman etmesi -bu anlatımlar tartışmasız olayları kendi gözleriyle görmüş olan birisinin. Bu kişinin aklına tüm bu sahneler kazınmıştır, boş mezar ve içerideki bezlerin sıra dışı konumu onun yaşamında ve imanında çok önemli bir noktayı teşkil etmektedir. (Day, ER, 16-17)

Latham, İsa'nın yüzünü örten mendil hakkında şunları yazmıştır:

“...mendil, keten bezlerle birlikte değildi...” ifadesi, farkında olmadan bana şunları ifade etmiştir: bezlerin tümü tek bir yerdedir. Açıkça ifade edildiği ve benim de anladığım kadarıyla keten bezleri, İsa'nın üzerine yatırıldığı düz kayanın alt kısmında serili bir şekilde görmüştür. Ancak, keten bezler bir orda bir burada aceleyle atılmış gibi dağınık bir şekilde olsaydı, mendilin, keten bezlerle birlikte olmadığını belirtmenin hiçbir anlamı olmazdı, çünkü bu “keten bezlerin” durmuş olduğu belirli bir konum olmamış olurdu. Burada kullanılan “serili” kelimesinin kullanılmasına gerek yoktu, ancak mendil serili değil dürülmüş bir durumdaydı, belli ki Yuhanna, aradaki farka dikkat çekmek istemiştir. (Latham, RM, 44)

Latham şöyle devam eder: “Yüzün üzerinde kıvrılmış olarak duran mendil, İsa'nın yatırıldığı kayanın üzerinde...dürülmüş duruyordu.” (Latham, RM, 36)

Latham şunları söylemiştir: “‘dürülmüş’ ifadesi kafaları karıştırmaktadır, kıvrık duran mendil, orta kısmı olmayan ve açılmış bir türban gibi duruyor olabilir.” (Latham, RM, 36)

Kendisi, şu sonuca varmıştır:

Serili duran bezler, içine doğru kapanmış, şerit şerit sarılmış bir biçimde serilmişti ve en ufak bir baharat tanesi yerinden oynamadan durmaktaydı. Ölünün kafasına yastık görevi yapan mendil ise, düz taşın üzerinde dürülmüş ve bezlerden ayrı bir şekilde durmaktaydı. Bu sessiz sahnenin bizlere fısıldadığı bazı gerçekler vardır. Bunu kendi gözleriyle görenlere çok şey söylemiştir ve ben zihnimde bu resmi oluşturduğum zaman, arkadaki giriş kapısından gelen ışığın oluşturduğu hüzmelerin arasında durduğumda bana da çok şey söylemiştir.

Bana şunları fısıldamıştır: “Nasıra'lı İsa'nın acı çektiği beden değişmiş ve gitmiş. Dünya da kalanlar ise; biz, mezar kıyafetleri ve baharatlar ve mendildir.” (Latham, RM, 11)

3C. Mühür

A. T. Robertson, şu yorumda bulunmaktadır: “Mühürleme işlemi, Roma askerlerinin nezaretinde gerçekleşmiştir, arkasından Roma otoritesini ve kudretinin simgesi olan bu mührü korumak için bir grup asker burada bırakılmıştır.” (Robertson, WPNT, 239)

D. D. Whedon, şunları belirtmiştir: “Mağara kapısının mührünün kırılmadan açılması mümkün değildi, mührün kırılması ise mührün hak sahibine karşı yapılmış bir hukuki suçtu.” (Whedon, CGM, 343)

Kaya yan tarafa yuvarlandığı zaman mühür kırılmıştır. Mührü kıran kişinin ya da kişilerin, bölge valisine ve onun askerlerine hesap vermesi gerekir. Gerçekten de Mesih'in dirilişi olayında, insanları endişelendiren bir konu Roma mührünün kırılmış olmasıdır.

“Ansızın büyük bir deprem oldu. Rab'bin bir meleği gökten indi ve mezara gidip taşı bir yana yuvarlayarak üzerine oturdu. Görünüşü şimşek gibi, giysileri ise kar gibi bembeyazdı. Nöbetçiler korkudan titremeye başladılar, sonra ölü gibi yere yıkıldılar.”

“Kadınlar daha yoldayken nöbetçi askerlerden bazıları kente giderek olup bitenlerin hepsini başkâhinlere bildirdiler. Baş kâhinler ihtiyarlarla birlikte toplanıp birbirlerine danıştıktan sonra askerlere çok miktarda para vererek dediler ki, ‘Siz şöyle diyeceksiniz: ‘Öğrencileri geceleyin geldi, biz uyurken O'nun cesedini çalıp göturdüler.’ Eğer bu haber valinin kulağına gidecek olursa biz onu yatıştırır, size bir zarar gelmesini önleriz.’ Böylece askerler parayı aldılar ve kendilerine söylendiği

gibi yaptılar. Bu söylenti bugüne dek Yahudiler arasında tekrarlanı gelmiştir.” (Matta 28:2-4, 11-15)

4C. Roma Askerleri

Bu askerlerin kimliğinin anlaşılması konusunda Matta 28’in çok etkileyici bir rolü vardır. İsa’nın diriliş sahnesi o kadar ürkütücüdür ki, bu sert askerlerin “ölü gibi yere yıkılmasına” sebep olmuştur (Matta 28:4).

Roper, bu nöbetçi askerleri şöyle tanımlamıştır: “Bu askerler, atandıkları görevlerin içeriği ile en ufak bir şekilde bile ilgilenmezlerdi. Bağlılıkları üzerine yemin ettikleri Roma imparatorluğunun askerleri olarak tek amaçları ve zorunlulukları, aldıkları görevleri tavizsiz bir şekilde yerine getirmektir. Yusuf’un mezarının önündeki kaya üzerindeki Roma mührü, bu askerler için İsrail’in bütün öğretilerinden ya da onun çok eskilerden beri süregelen inancından çok daha kutsaldı. Çarmıha gerdikleri kurbanın kıyafetleri için kendi aralarında kura çekecek kadar soğukkanlı olan bu askerler, ürkek Celiler tarafından aldatılacak ya da görev başında uyuyarak boyunlarını tehlikeye atacak türden adamlar değillerdi.” (Roper, DJRD, 33)

T. G. Tucker, Romalı bir askerın silâh ve zırh teçhizatını detaylı bir şekilde tarif etmiştir. Bu tarif edilen tam bir savaş makinesidir. (Tucker, LRW, 342-44)

Tomas Thorburn, bu nöbeti tutmuş olan nöbetçinin çok zor bir durumda kaldığından bahseder. Kaya yuvarlanıp, mühür kırıldıktan sonra savaş mahkemesine çıkarılmaları gerekmektedir. Thorburn şöyle yazmıştır: “Askerler uyuduklarına dair bir beyanda bulunamazlardı, çünkü onların da bildiği gibi nöbet esnasında uyumanın cezası, her zaman şiddetli bir şekilde uygulanan ölümdür.” (Thorburn, RNMC, 179-82)

Thorburn, şöyle devam eder: “Bu durum karşısında askerlerin yapabilecekleri tek çıkış yolu, arkalarına kâhinleri almak olmuştur. Beden yok olmuştur ve görevlerinde başarısızlıklarının cezası (her durumda) ölüm ile cezalandırılmaktır (ç.rf. Elçilerin İşleri xii. 19).” (Thorburn, RNMC, 179-82)

M.S. 56’da Pavlus, şöyle yazmıştır: “Daha sonra da beş yüzden çok kardeşe aynı anda göründü. Onların çoğu hâlâ yaşıyor, bazılarıysa öldüler” (1. Korintliler 15:6). İlk Hristiyanların bu hikâyeyi uydurup, İsa’nın bedenini kolaylıkla teşhir edip, bu iddiayı çürütebilecek insanlara vaaz etmeleri her türlü mantık çerçevesinin dışındadır.

– JOHN WARWICK MONTGOMERY

5C. Görünmesinin de Ortaya Koyduğu Gibi, İsa Yaşıyor

1D. Görünmesinin Önemi

C. S. Lewis, Mesih’in diriliş sonrası görünmesinin önemi hakkında şunları yazmıştır: “Hristiyanlık âleminin, tarihinin birinci olgusu, Diriliş’e şahit olan insanların sayısıdır. Eğer bu insanlar, bu ‘müjdeye’ insanların inanmasını sağlamadan ölselerdi, herhalde hiçbir Müjde yazılamazdı.” (Lewis, M, 149)

J. P. Moreland, İsa'nın görünmesi ile ilgili haberler hakkında şunları söylemiştir: “En sonunda, diriliş hadisesi büyük kitlelerce tecrübe edilmiştir ve tanıklığı yapılmaya başlanmıştır. Ancak bu tanıklıkların, apokrafi kitapları ile (ikinci yüzyıl ve sonrasında yazılan), farklılıkları şaşırtıcıdır. Hatta bazı apokrafi kitaplarında, dirilişin an ve an nasıl gerçekleştiği kaleme alınmıştır ve mide bulandıran ve uydurma detaylar eklenmiştir. Örneğin, ikinci yüzyılın ortasında yazılan ve Petrus'un incili adındaki bir apokrafi kitabında, İsa'nın arkasından mezardan bir haç yükseldiğini ve İsa'nın boyunun bulutlara degecek kadar uzadığı yazılmıştır.” (Moreland, SSC, 175)

William Lane Craig, İsa'nın görünmesinin gerçeklere dayanan doğası hakkında şunları söylemiştir: “Elçiler; İsa inancının koruyucuları, Hristiyan cemaatinin yöneticileri ve dirilişin tanıkları oldukları için, onlar sağ oldukça uydurma diriliş hikâyelerinin yayılması imkânsızdı. İkincil detaylarda farklılıkların mevcudiyeti olası, elçilerin teolojilerinin inancı etkilemesi doğal bir durumdu, ancak genel inanç unsurlarının uydurma olma olasılıkları yoktu. İsa hakkında ileri ki yüzyıllarda ortaya çıkan ve tarihsellik içermeyen metinlerin en eskileri, ikinci yüzyıldan kalmaz ve ilk çıktığı andan itibaren kilise tarafından evrensel olarak reddedilmiştir.” (Craig, DJRD, alıntı yeri Wilkins, JUF, 155)

J. N. D. Anderson, İsa'nın görünmesi ile ilgili verilen tanıklıklar hakkında şunları yazmıştır:

Delilleri yok saymanın en güçlü ifadesi, bu tanıklıkların uydurma ve salt yalan olduklarını iddia etmektir. Bildiğim kadarıyla, günümüzde böyle bir tutuma sahip tek bir eleştirmen kalmamıştır. Hatta böyle bir iddiada bulunmak imkânsızlaşmıştır. Tanıklıkların sayısını bir düşünelim, 500'den fazla. Tanıklıkların karakterini düşünelim, dünyada şu ana kadar bilinen en yüce ahlâki öğretişi veren ve düşmanlarının bile ilettiklerine göre, yaşamlarıyla da bu öğretinin tanıklığını vermiş olan erkek ve kadınlar. Yenilgiye uğramış bir grup korkak insanın bir odaya tıklıp saklandığını ve bu insanların hiçbir işkence ve zulmün susturamayacağı insanlara dönüşmesi ve bu dramatik değişimi, dünyayı kendi uydurmaları olan bir hikâyeye ile ikna etme çabasına bağlamanın psikolojik çelişmesini gözünüzün önüne bir getirin. Bu iddialar kesinlikle mantık çerçevesinin dışında kalmaktadır. (Anderson, RJC, 5-6)

John Warwick Montgomery şu yorumda bulunmuştur:

İsa'nın elçilerinin, dirilişi beyan ettikleri zaman, bunu bir görgü tanığı olarak yapmalarına ve bunu beyan ettikleri kişilerin, olaylarla bağlantısı olan ve hayatta olan insanlar olduğuna dikkat etmemiz gerekir. M.S. 56 senesinde Pavlus, 500'den fazla kişinin, dirilmiş olan İsa'yı gördüğünü yazdığı zaman, bu insanların çoğunluğu hayatta olan insanlardı (1. Korintliler 15:6). İlk Hristiyanların bu hikâyeyi uydurup, İsa'nın bedenini kolaylıkla teşhir edip, bu iddiayı çürütebilecek insanlara vaaz etmeleri her türlü mantık çerçevesinin dışındadır. (Montgomery, HC, 78)

Bernard Ramm, şunları yazmıştır: “Eğer diriliş gerçekleşmemiş olsaydı, o zaman tenkitçiler şöyle bir iddiada bulunabilirlerdi: Pavlus, İsa'nın kendisine görüldüğünü söyleyerek elçileri aldattığı gibi elçiler de, İsa'nın kendilerine görüldüğünü söyleyerek, Pavlus'u aldatmışlardır. Bu noktada, Mektupların sunduğu delillerin tartışılmasının ne kadar güç olduğu ortaya çıkmaktadır, çünkü verilen bilgilerin doğruluğu kaleme alındığı dönemde çürütülemeyecek kadar kesindi!” (Ramm, PCE, 203)

J. P. Moreland, İsa'nın dirilişindeki bedeninin doğası hakkında şunları yazmıştır: “Birinci olarak şunu kabul etmemiz gerekir ki, hem İncil'in ilk dört kitabının yazarı hem de Pavlus, İsa'nın fiziksel bir bedende gözüktüğünü belirtmişlerdir. Bu beden, İsa'nın dünyasal bedeninden farklı bir ruhsal bedeni olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ancak İsa'nın ruhsal *bedeni hakkında*, hem elçilerin hem de Pavlus'un ilk başta anlamadığı nokta, bu ruhsal bedenin sadece zihinde görülen bir görünüm olmadığıdır. Bu beden, hem görülmekte hem de

hissedilmektedir. Mezardaki beden ile bir ilişkisi mevcuttur. Dirilmiş olan İsa'nın yemek yediğini de görmekteyiz (bakınız Luka 24:41-43).” (Moreland, SSC, 82)

William Lane Craig, İsa'nın dirilişindeki bedeninin doğası hakkında şunları yazmıştır:

Pavlus'un göksel bedenlerimiz hakkındaki öğretisine baktığımızda, bu bedenlerin ruhsal ve İsa'nın bedeninin benzerliğinde olacağını gördüğümüz doğru bir tespit olsa da, bu bedenlerin fiziksel olmayacağını söylemek doğru olmayacaktır. Bu yönde bir yorum, Pavlus'un öğretişleri ile uyum içerisinde değildir. Eğer bir kişi, *soma pneumatikon* (“ruhsal beden”) kelimesinden maddesel olmayan ve dokunulamayan bir bedeni anlıyor ise, Pavlus, bizlere dirilişten sonra alacağımız bedenler hakkında bu referansı vermiştir demek, hatalı olur. Yeni Antlaşma yorumcuları, *pneumatikos* kelimesinin anlamının “ruhsal” olduğu konusunda hemfikirler ancak bu bir konumu belli etmektedir, yapıyı değil (1. Korintliler 2:15; 10:4). Dünyasal bedenlerimizin *soma pneumatikon*'a dönüşümü, bu bedenleri fiziksellikten değil ölümlülükten kurtarmaktadır.

Soma (“beden”) fiziksel varlığı olmadan verilen bir beden olsaydı, elçinin kullandığı kelimeler ile çelişki oluşurdu. Diriliş bedeni ölümsüzdür, kudretlidir, yüceltilmiştir, Ruh tarafından yönlendirilir ve yeni yaradılış için uygundur. Bütün yorumcular, Pavlus'un sadece ruhun ölümsüzlüğünden bahsetmediği konusunda hemfikirler; onun bedenlerimizin dirilmesi hakkındaki öğretisi, bu bedenlerin fiziksel bir niteliğini içermeseydi, tamamen anlamsızlaşır ya da farkına bile varılmayan bir öğretiye dönüşürdü. Metinlerden elde ettiğimiz yorumsal deliller, diriliş bedeninin doğası hakkında, Pavlus ve elçiler arasında ikiye ayrılmışlığa dair bir eğilim göstermemektedir. (Craig, DJRD, alıntı yeri: Wilkins, JUF, 157)

İsa'nın Dirildikten Sonra Görünmesinin Listesi

1. Mecdelli Meryem'e: Markos 16:9, Yuhanna 20:14
2. Mezardan dönmekte olan kadınlara: Matta 28:9, 10
3. Aynı gün Petrus'a: Luka 24:34; 1. Korintliler 15:5
4. Emmaus yolunda elçilere: Luka 24:13-33
5. Tomas yokken elçilere: Luka 24:36-43; Yuhanna 20:19-24
6. Tomas varken elçilere: Yuhanna 20:26-29
7. Taberiye gölünün kenarında yedilere: Yuhanna 21:1-23
8. Celile dağında 500'den fazla imanlıya: 1. Korintliler 15:6
9. Yakup'a: 1. Korintliler 15:7
10. Onbirlere: Matta 28:16-20; Markos 16:14-20; Luka 24:33-52; Elçilerin İşleri 1:3-12
11. Göğe alınması: Elçilerin İşleri 1:3-12
12. Pavlus'a: Elçilerin İşleri 9:3-6; 1. Korintliler 15:8
13. İstefan'a: Elçilerin İşleri 7:55
14. Tapınakta Pavlus'a: Elçilerin İşleri 22:17-21; 23:11
15. Patmos'ta Yuhanna'ya: Esinleme 1:10-19

6C. İsa Mesih'in Düşmanları, Dirilişi Çürütücü Bir Bilgi Vermemişlerdir

1D. Sessizdirler

Elçilerin İşleri 2'de Luka, Petrus'un Pentikost günü verdiği vaazı iletmektedir. Bu cesur vaaz esnasında, İsa Mesih'in dirilişi vaaz edilirken Yahudiler bu bildiriye çürütme girişiminde bulunmamıştır. Niçin? Çünkü boş mezarın gerçekliği bir az ilerlerindeydi ve isteyen herkes

bu mezarın gerçekten de boş olup olmadığını kontrol edebilirdi. Ancak orada bulunan herkes, zaten mezarda İsa Mesih'in bedeninin olmadığını biliyordu.

Elçilerin İşleri 25'de Pavlus'un, Sezariye'de tutuklandığını görürüz. "Festus, onların arasında sadece sekiz on gün kadar kaldı; sonra Sezariye'ye döndü. Ertesi gün yargı kürsüsüne oturarak Pavlus'un getirilmesini buyurdu. Pavlus içeri girince Kudüs'ten gelmiş olan Yahudiler çevresini sardılar ve kanıtlayamadıkları birçok ağır suçlamada bulundular." (ayet 6, 7) Pavlus'un verdiği müjdede, Yahudileri bu kadar kızdıran unsur neydi? Kanıtlayamadıkları suçlamalar nelerdi? Kaçındıkları nokta? Festus, durumu Kral Agripa'ya açıklarken şu ifadelerde bulunmuştur: "Ancak, onunla çekiştikleri bazı sorunlar vardı. Bunlar, kendi dinlerine ve Pavlus'un iddiasına göre, ölmüş fakat yaşamakta olan İsa adındaki birine ilişkin konulardı." (Elçilerin İşleri 25:19) Yahudiler boş mezara bir açıklama getirememişlerdir.

Bu kişiler, Pavlus'a karşı her türlü kişisel saldırıda bulunmuş olsalar da, diriliş ile ilgili tarafsız delilden hiç bahsetmemişlerdir. Ona, sadece taraflı bir şekilde suçlamalar getirebilmişlerdir, ancak boş mezarın sessiz tanıklığını tartışmaktan kaçınmışlardır.

Yahudilerin bu konudaki sessizliği, Hristiyanların bu konudaki seslerinden daha büyük bir tanıklık vermektedir ya da Fairbairn'in belirttiği gibi: "Yahudilerin sessizliği, Hristiyanların verdiği vaazlar kadar etkilidir." (Fairbairn, SLC, 357)

Profesör Day, bu konuda şöyle demiştir: "Basit bir şekilde yapılacak herhangi bir yanlış iddiayı kanıtlama gerçekleşseydi, Hristiyanlığa ölümcül bir darbe vurulmuş olacaktı. Yahudilerin elinde, Hristiyanlığın bütün iddialarını çürütmek için her türlü ortam varken, bu imkânı sunacak deliller yoktu." (Day, ER, 33-35)

J. N. D. Anderson tarafından alıntı yapılan W. Pannenberg, şöyle yazmıştır: "İsa'nın dirilişi hakkındaki Hristiyan iddiasına karşı gelişen erken Yahudi polemiklerini, İncil kayıtlarında görmek de mümkündür, ancak bu polemiklerin hiç birisi, İsa'nın mezarı hakkında açıklama getirememiştir. Yahudi polemiklerinin, mezar hakkındaki bilgilerin yayılmasını engellemeye çalışması için her türlü sebebi mevcuttu. Ancak tam aksine, Yahudiler, rakipleri olan Hristiyanların mezarın boş olduğuna dair olan inançlarına katılmaktadırlar. Yahudiler, sadece mezarın boşluğuna kendi açıklamalarını getirmeye çalışmışlardır." (Pannenberg, alıntı yeri Anderson, CWH, 96)

Kilise, diriliş inancı üzerine kurulmuştur ve dirilişin çürütülmesi, bu hareketin sonu olacaktı. Ancak, birinci yüzyıl boyunca Hristiyanlar, inançlarının çürütülmesi girişimlerinden daha çok, tehdit, zulüm, dayak ve katledilmeye maruz kalmışlardır. Tüm bunların yerine, İsa'nın bedeninin sergilenmesi, bu yeni hareketi sonsuza kadar susturacaktı, ancak bu hiç bir zaman yapılamadı.

John R. W. Stott'un da belirttiği gibi, Mesih'in düşmanlarının sessizliği "elçilerin tanıklığı kadar sağlam bir delilin belâgatıdır." (Stott, BC, 51)

2D. Alay Ettiler

1E. Atina'da

Pavlus, Atinalılara Mesih'i müjdelediğinde, onun iddialarına verecek bir yanıt bulamamışlardır: "Ölülerin dirilmesiyle ilgili sözleri duyunca kimi alay etti, kimi de, 'Seni bu konuda bir daha dinlemek isteriz' dedi." (Elçilerin İşleri 17:32) Atinalılar sadece gülmüşlerdir, çünkü bir insanın ölümden dirilmesini anlayamamışlardır. Pavlus karşısında kendilerini savunma ihtiyacı bile hissetmemişlerdir. Aslında Pavlus'a, kısaca fikirlerinin sabit olduğunu ve onlara ilettiği gerçekler ile akıllarını karıştırmaması gerektiğini söylemekteydiler.

Neden Pavlus, Yerus alim’de bu konuda bir itiraz ile kar ıla mazken, Yunanistan’da bu konuda alaya alınmıştır?       kendisi Yerus alim’de iken, boş mezarın gerçekliği   r    lemedi (mezarı kontrol etmek bu insanların bir hakkıydı), ancak Atina’da bu delil çok uzaktaydı ve mezarın bo lu u tartışılmaz ve genel bir bilgi değildi. Pavlus’u dinleyenler, gidip mezarın bo lu unu kontrol edemezlerdi, aynı zamanda duyduklarını araştırma zahmetine katılmak yerine, bu konu ile ilgilenmemeyi tercih ettiler. Bu tutumlarına kısaca entellekt  el intihar adı verilebilir.

2E. Sezariye’de Agripa ve Festus’un   n nde

Pavlus, Agripa’ya ve orada bulunan herkese, Mesih’in “acı  ekece ini ve   l mden dirilenlerin ilki olarak gerek kendi halkına, gerek diğer uluslara ı ı ın do u unu il n edeceğini” bildirdi ini anlatmıştır. (Elçilerin   leri 26:23). Pavlus savunmasında bunları belirtirken, Festus şöyle haykırmı tır:

“‘Pavlus, sen  ıldırmı sın! Çok okumak seni delirtiyor!’ dedi. Pavlus, ‘Sayın Festus’ dedi, ‘ben  ıldırmı  değilim. Gerçek ve akla uygun s  zler s  lyorum. Kral bu konularda bilgili olduğu için kendisiyle çekinmeden konuşuyorum. Bu olaylardan hiçbirinin onun dikkatinden ka madı ı kanısındayım.       bunlar   ra bir k  dede yapımı    ler değildir. Kral Agripa, sen peygamberlerin s  zlerine inanıyor musun? Inandı ını biliyorum.’ Agripa Pavlus’a şöyle dedi: ‘Bu kadar kısa bir s  rede beni ikna edip Mesihçi mi yapacaksın?’” (Elçilerin   leri 26:24-28).

Aynı  ekilde Atina’da da olduğu gibi, Pavlus inançsızlık ile karşı karşıya kalmıştır. O’nun verdiği mesaj, Mesih’in   l mden dirildi i (Elçilerin   leri 26:23)   zerineydi ve karşı taraftan bunu   r  tecek hiçbir delil sunulamamı tır. Karşı taraftan gelen tepki ise, Festus’un alaycı yaklaşımıdır. Pavlus’un savunması ise, ‘ben  ıldırmı  değilim. Gerçek ve akla uygun s  zler s  lyorum’ şeklinde olmuştur. (Elçilerin   leri 26:25)

Pavlus, davasının ampirik yapısını ortaya koymak için, “bunlar   ra bir k  dede yapımı    ler değildir” (Elçilerin   leri 26:26) demiştir. Agripa ve Festus’a deliller ile meydan okumuş, ancak aynı Atinalılar gibi, Festus’da sadece gülerek karşılıklı vermiştir. Bu olaylar, herkesin boş mezar hakkında bilgisinin olmasının mümkün olmadığı Sezariye’de gerçekleşmiştir. Sunulan iddiaların doğrulanması ya da   r   lmesi, Yerus alim’e yapılacak bir yolculuğa bağlıdır.

3B. Tarihsel Gerçeklerin Do rulu unun Ortaya Konulması

Boş mezar, Mesih’in dirilişinin sessiz tanı ıdır ve bu mezarın boş olması asla   r    lmemi  bir gerçektir. Romalılar ve Yahudiler, Mesih’in bedenini ne bulabilmi lerdir ne de bedeninin nerede olduğunu a ıklayabilmi lerdir. Buna rağmen dirili e inanmayı da reddetmi lerdir. Günümüzde h    birçok insan, delillerin eksikliğinden dolayı değil, hatta delillerin bolluğuna rağmen dirili i reddetmektedir.

E. H. Day, şöyle yazmıştır: “Hristiyanlık  lemi, diriliş inancının ger ek ili ini ortaya koymak için, boş mezarın verdiği tanıklığı her zaman ön plana çıkarmıştır. Hristiyanlar asla mezarın       gün boş bulunduğu konusunda şüphe duymamı lardır;  ncil yazarları bu gerçeği vurgulamışlardır, ancak sadece bu inanca sahip olanlar değil, dirili e inanmayanlar da mezarın bo lu unu kabul etmektedirler. Ancak bu kişiler, Rab’bin bedeninin yokluğunu mantığa dayanmayan teoriler ile açıklamaya  alı mı lardır.” (Day, ER, 25)

Smith tarafından alıntı yapılan James Denney, şöyle s  lemi tir: “Boş mezar, inanç savunucusu bir ruhun saf bir ürünü değildir, bu ruh, diriliş hakkındaki delillerle bağlam

içerisinde, Rab'bin dirilişinin tanıklığı ve O'nun verdiği yeni yaşamın meyvesi olan bir ruhtur.” (Denney, alıntı yeri Smith, TS, 374)

Toplumların ahlâki yapılarını değiştiren bu adamlar, katıksız yalancılar ya da aklını kaybetmiş deliler midir? Destekleyici delillerden yoksun bu olasılıklara inanmak, Diriliş gerçeğine inanmaktan daha zordur.

– PAUL LITTLE

4B. Psikolojik Gerçeklerin Doğruluğunun Ortaya Konulması

1C. Elçilerin Değişen Yaşamları

John R. W. Stott, şöyle demektedir: “Belki de elçilerin değişimi, dirilişin en büyük delilidir.” (Stott, BC, 58-59)

Harvard’lı bir avukat olan Simon Greenleaf, elçiler hakkında şunları söylemiştir: “Eğer İsa gerçekten ölümden dirilmeseydi ve elçiler bundan hiçbir şeyden emin olmadıkları kadar emin olmasalardı, kaleme aldıkları unsurların doğruluğu konusundaki yılmazlıklarını asla gösteremezlerdi.”

“Askeri tarih içerisinde bile, böyle bir kahramanlık, sebat, sabır ve azim içeren bir cesaretin eşi bulunmamaktadır. Bu insanların inançlarını, iddia ettikleri büyük olguların delillerini gözden geçirmeleri için her türlü sebepleri vardı.” (Greenleaf, TE, 29)

Paul Little, şu soruyu yöneltir: “Toplumların ahlâki yapılarını değiştiren bu adamlar, katıksız yalancılar ya da aklını kaybetmiş deliler midir? Destekleyici delillerden yoksun bu olasılıklara inanmak, Diriliş gerçeğine inanmaktan daha zordur.” (Little, KWhyB, 63)

İsa’nın kardeşi Yakup’un değişen hayatına bir bakınız. Diriliş gerçekleşmeden önce kardeşinin yaptığı herşeyi hor görmekteydi. O’nun sözlerini ve iddialarını küstahça ve kendini beğenmişçe bulmakta ve aile isimlerinin karalandığını düşünmekteydi. Diriliş gerçekleştikten sonra Yakup’a baktığımız zaman diğer elçilerle birlikte Tanrı’nın müjdesini vaaz eden yeni bir kişi ile karşılaşırız. Kutsal Kitap’ta onun kaleme aldığı bölüm, İsa ile yeni bir ilişki üzerine odaklanmıştır. Kendisini şöyle tanımlamıştır: “Tanrı’nın ve Rab İsa Mesih’in kulu” (Yakup 1:1). Yaşamındaki bu değişim konusunda Pavlus, şu açıklamayı getirmiştir:

“...sonra bütün elçilere ve en son, zamansız doğmuş bir çocuğa benzeyen bana da göründü.” (1. Korintliler 15:7)

George Matheson, şunları söylemiştir

Tomas’ın şüpheciliği, İsa’nın ölümünün aynı zamanda, O’nun krallığının da ölümü olduğuna dair inancın bir ürünüdür. ‘Biz de gidelim, O’nunla birlikte ölelim!’ diyen bu kişinin, bu cümleyi sarf ederken, İsa’nın dirilişi ile ilgili en ufak bir beklentisi bulunmamaktadır. Birkaç saat sonra tekrar karşısında diri olarak göreceğini düşünen bir kişi uğruna hiçbir insan ölmeyi teklif etmez.

O esnada Tomas, sahip olduğu bütün entelektüel inancını bir tarafa bırakmıştır. İsa için her şeyin bittiğini düşünmektedir. O’nun fiziki kudretine inanmamaktadır. Dış dünyanın güçlerinin, O’nun gücünden daha büyük olduğunu ve O’nu ezeceğini düşünmekteydi. (Matheson, RMNT, 140)

Nitekim İsa, Tomas'a da görünmüştür. Yuhanna'nın kitabında da gördüğümüz gibi Tomas, O'na, 'Rabbim ve Tanrım!' diye cevap vermiştir (Yuhanna 20:28). Tomas, Rab'binin mezardan dirildiğini gördükten sonra imansızlık etmemiş ve şehit olarak canını vermiştir.

2C. İki Bin Yıldan Beri Değişen Hayatların Tanıklığı

İsa Mesih, sadece elçilerinin hayatını değil, iki bin yıldan beri sayısız insanın hayatını değiştirmiştir. Değişen hayatların tanıklıkları konusunda daha birçok delil mevcuttur.

3C. Hüküm

Değişmiş yaşamların ortaya koyduğu psikolojik gerçekler, dirilişin gerçekliğine inanmak için başka bir sebep grubunu teşkil etmektedir. Bu konudaki sübjektif deliller, İsa Mesih'in üçüncü gün ölümden dirilişi hakkındaki objektif olguya tanıklık içermektedir, çünkü sadece ölümden dirilmiş bir Mesih'in insanları değiştirme gücü kudreti olabilir.

Çarmıha gerilme günü geldiği zaman tüm öğrenciler üzüntülü; haftanın ilk günü ise, şükran içerisindeydiler. Çarmıha gerilme esnasında ümitsizdiler; haftanın ilk günü ise, yürekleri sevinç ve ümit ile dolmuştur. Dirilişin ilk haberi geldiği an kuşkulu ve ikna edilmesi zor bir karaktere sahip olan elçiler, dirilişin gerçekliğinden emin oldukları an, bir daha asla şüphe içine düşmemişlerdir. Bu insanların, bu kadar kısa bir süre içerisinde şaşırtıcı bir şekilde değişmesinin açıklaması ne olabilir? Mezardaki beden yok olması, bu kişilerin karakterlerindeki, ruhlarındaki bu değişimi açıklamaya yetmez. Üç gün içerisinde bir efsanenin uydurulup, kitleleri bu şekilde etkilemesinin mümkünatı yoktur. Bir efsanenin uydurulup, yayılması ve gerçekmiş gibi kabul edilmesi, belli bir süreç içermektedir. Bu değişim, eksiksiz bir açıklama gerektiren psikolojik bir unsurdur.

Tanıklıkların karakterini düşünelim, dünyada şu ana kadar bilinen en yüce ahlâki öğretisi veren ve düşmanlarının bile ilettiklerine göre yaşamlarıyla da bu öğretinin tanıklığını vermiş olan erkek ve kadınlar. Yenilgiye uğramış bir grup korkak insanın bir odaya tıkalı saklandığını ve bu insanların hiçbir işkence ve zulmün susturamayacağı insanlara dönüşmesi ve bu dramatik değişimi, dünyayı kendi uydurmaları olan bir hikâyeye ile ikna etme çabasına bağlamanın psikolojik çelişisini gözünüzün önüne bir getirin. Bu iddialar, kesinlikle mantık çerçevesinin dışında kalmaktadır.

– J. N. D. ANDERSON

5B. Sosyolojik Gerçeklerin Doğruluğunun Ortaya Konulması

1C. Bir Kurum: Hristiyan Kilisesi

1D. Kilisenin kurulmasının temel unsurlarından bir tanesi, Mesih'in dirilişinin vaaz edilmesi olmuştur.

Elçilerin İşleri 1:21, 22: “Buna göre, Yahya'nın vaftiz döneminden başlayarak Rab İsa'nın aramızdan yukarı alındığı güne değin bizimle birlikte geçirdiği bütün süre boyunca yanımızda bulunmuş olan adamlardan birinin, İsa'nın dirilişine tanıklık etmek üzere bize katılması gerekir.”

Elçilerin İşleri 2:23, 24: “Tanrı'nın önceden belirlenmiş amacı ve önbilgisi uyarınca elinize teslim edilen bu adamı, yasa tanımaz kişilerin eliyle çarmıha çivileyip öldürdünüz. Tanrı ise, ölüm acılarına son vererek O'nu diriltti. Çünkü O'nun ölüme tutsak kalması olanaksızdı.”

Elçilerin İşleri 2:31, 32: “Geleceği görerek Mesih'in ölümden dirilişine ilişkin şunları söyledi: ‘O, ölümler diyarına terk edilmedi, bedeni çürümedi.’ Tanrı, bu İsa'yı ölümden diriltti ve biz hepimiz bunun tanıklarıyız.”

Elçilerin İşleri 3:14, 15: “Kutsal ve adil Olan'ı reddedip bir katilin salıverilmesini istediniz. Siz Yaşam Önderi'ni öldürdünüz, ama Tanrı O'nu ölümden diriltti. Biz bunun tanıklarıyız.”

Elçilerin İşleri 3:26: “Tanrı, her birinizi kötü yollarından döndürüp kutsamak için Kulunu ortaya çıkarıp önce size gönderdi.”

Elçilerin İşleri 4:10: “Eğer bugün bir hastaya yapılan iyilik nedeniyle bizden hesap soruluyor ve bu adamın nasıl iyileştiği soruşturuluyorsa, hepiniz ve tüm İsrail halkı şunu bilin: bu adam, sizin çarmıha gerdiğiniz, ama Tanrı'nın ölümden dirilttiği Nasıralı İsa Mesih'in adı sayesinde önünüzde sapa sağlam duruyor.”

Elçilerin İşleri 5:30: “Atalarımızın Tanrısı, sizin çarmıha gererek öldürdüğünüz İsa'yı diriltti.”

Elçilerin İşleri 10:39-41: “Biz, İsa'nın, Yahudilerin ülkesinde ve Kudüs'te yaptıklarının hepsine tanık olduk. O'nu çarmıha gerip öldürdüler. Ama Tanrı O'nu üçüncü gün diriltti ve açıkça görünmesini sağladı. İsa, halkın tümüne değil de, Tanrı'nın önceden seçmiş olduğu tanıklara, ölümden dirilmesinden sonra kendisiyle birlikte yiyip içen bizlere göründü.”

Elçilerin İşleri 13:29-39: “O'nunla ilgili yazılanların hepsini yerine getirdikten sonra O'nu çarmıhtan indirip mezara koydular. Ama Tanrı O'nu ölümden diriltti. İsa, daha önce kendisiyle birlikte Celile'den Yerus alim'e gelenlere günlerce göründü. Bu kişiler şimdi halka O'nun tanıklığını yapıyor. ‘Biz de size Müjde'yi duyuruyoruz: Tanrı İsa'yı diriltmekle, atalarımıza verdiği sözü, onların çocukları olan bizler için yerine getirmiştir. İkinci Mezmur'da da yazıldığı gibi: ‘Sen benim O lum'sun, Bugün ben sana Baba oldum.’ ‘Tanrı, O'nu asla   r memek üzere ölümden diriltti ini Ő  sözlerle belirtmiştir: ‘Size, Davut'a söz verdiğim Kutsal ve güvenilir nimetleri vereceğim.’ ‘Bunun için başka bir yerde de Şöyle der: ‘Kutsalının çürümesine izin vermeyeceksin.’ ‘Davut, kendi ku a ında Tanrı'nın amacı uyarınca hizmet ettikten sonra gözlerini yaşama kapadı, ataları gibi gömüldü ve bedeni çürüyüp gitti. Oysa Tanrı'nın diriltti i Kişi'nin bedeni   r medi. Dolayısıyla kardeşler, Ő nu bilin ki, günahların bu Kişi aracılığıyla ba ı lanaca ı size duyurulmuş bulunuyor. Şöyle ki, iman eden herkes, Musa'nın Yasası'yla aklanamadığınız her suçtan O'nun aracılığıyla aklanır.’”

Elçilerin İşleri 17:30, 31: “Tanrı, geçmiş dönemlerin bilgisizliğini görmezlikten geldi; ama Ő imdi her yerde herkesin tövbe etmesini buyuruyor. Çünkü dünyayı, atadığı Kişi aracılığıyla adaletle yargılayaca ı günü saptamıştır. Bu Kişi'yi ölümden diriltmekle bunun güvencesini herkese vermiştir.”

Elçilerin İşleri 26:22, 23: “Ama bugüne dek Tanrı yardımcım olmuştur. Bu sayede burada duruyor, büyük k  k herkese tanıklık ediyorum. Benim söylediklerim, peygamberlerin ve Musa'nın önceden haber verdiği olaylardan başka bir Ő ey değildir. Onlar, Mesih'in acı  ekece ini ve ölümden dirilenlerin ilki olarak gerek kendi halkına, gerek diğer uluslara ı ı ın do u unu il n edeceğini bildirmişlerdi.”

2D. Kilise, tarihsel bir olgudur. Kilisenin varlığının açıklaması ise, dirilişin gerçekliğine olan inançtır. Kiliseye, erken dönemi boyunca Yahudiler ve Romalılar tarafından zulmedilmiştir. Bireyler, Rab'lerinin mezarından dirildiğine inandıkları için, işkenceye uğramış ve öldürülmüşlerdir.

Wilbur Smith, rasyonalist Dr. Guignebert'in şu itirafta bulunma zorunda kalmış olmasına işaret etmektedir:

Eğer diriliş inancı yerleştirilmemiş ve sistematize edilmemiş olmasaydı, bugün Hristiyanlık inancı olmazdı...tüm kurtuluş inancı ve Hristiyanlık öğretisinin özü, Diriliş inancına dayandırılmaktadır. Herhangi bir Hristiyan inanç açıklamasının ön sözünde, Pavlus'un da dediği gibi, eğer Mesih dirilmemişse, bildirimiz de imanınız da boştur sözleri yer almalıdır. Bu olaya tarihsel açıdan baktığımız zaman ise, diriliş inancının öneminin bir nebze daha az olduğu görülmektedir... Yahudilikten ayrıldıktan sonra onun baş düşmanı olan ve dünyayı fetheden bu inancın uygulanmasının temel unsurları ise, İsa'ya ve O'nun misyonuna olan inanç yatmaktadır. (Smith, GCWC, 20-2 1)

Eğer İsa'nın çarmıha gerilmesi, O'nun elçileri ile olan ilişkisinin sonu olsaydı, Hristiyan Kilisesinin kurulma olasılığı yok denecek kadar az olurdu. Bu kilise, İsa'nın Mesihliği üzerine kurulmuştur. İsa'nın Mesihliği, çarmıha gerilmiş bir mesih, mesih olamazdı diye düşünen Yahudiler tarafından reddedilmektedir ve Tanrı'ya hakaret olarak kabul edilmektedir.

– H. D. A. MAJOR

Paul Little, M.S. 32 senelerinde kurulmuş olan kilisenin kendi kendine var olmadığına ve belirli bir amacı olduğuna işaret etmektedir. İlk günlerde Antakya'daki Hristiyanların dünyayı alt üst ettiği belirtilmiştir. (Elçilerin İşleri 17:6) Bu etkinin sebebi ise, diriliştir. (Little, KWhyB, 62)

Oxford, Ripon Hall'un yöneticisi olan H. D. A. Major (Smith tarafından alıntı yapılmıştır), şunları söylemiştir: "Eğer İsa'nın çarmıha gerilmesi, O'nun elçileri ile olan ilişkisinin sonu olsa idi, Hristiyan Kilisesinin kurulma olasılığı yok denecek kadar az olurdu. Bu kilise, İsa'nın Mesihliği üzerine kurulmuştur. İsa'nın Mesihliği, çarmıha gerilmiş bir mesih, mesih olamazdı diye düşünen Yahudiler tarafından reddedilmektedir ve Tanrı'ya hakaret olarak kabul edilmektedir." (Major, alıntı yeri Smith, TS, 368)

Straton tarafından alıntısı yapılan Kenneth S. Latourette, şunları söylemiştir: "İsa'nın dirilişine olan inanç, O'nun izleyicilerinin, O'nun ölümü ile içine düştüğü ümitsizlikten kurtulmasını sağlamış ve O'nun tarafından başlatılan harekete ölümsüzlük sağlamıştır. Ancak bu insanların, Çarmıha gerilmiş olanın ölümden dirildiğine, onlara göründüğüne ve onlarla konuştuğuna dair derin inançları olmasaydı, hem İsa'nın ölümü hem de İsa'nın kendisi tamamen unutulurdu." (Latourette, alıntı yeri Straton, BLR, 3)

2C. Hristiyan Pazarı Olayı

Yahudiler'in dinlenme ve tapınma için orijinal günleri Cumartesi günüdür, çünkü Tanrı'nın yaratılışı bitirip, yedinci gün dinlendiği yazılmıştır. Bu, onların kutsal yasalarında da yer almaktadır. Sept günü, Yahudiliğin başlıca direklerinden birisidir. Bir Yahudi'nin hayatında

en çok saygı duyduğu unsurlardan bir tanesi ise, Sept günüdür. Hristiyanlar ise, dinlenme ve tapınma için Yahudi haftasının birinci gününü, İsa'nın dirilişini de göze alarak seçmişlerdir. İlk Hristiyanlar, dinlenme ve tapınma için asırlardır kullanılan ve teolojik açıdan da destek almış olan günü, Pazar gününe kaydırmayı başarmışlardır. Unutmamanız gereken unsur ise, **BU KİŞİLERİN DE İBRANİ OLDUĞUDUR!** Hatalı olma olasılıklarının akıllarında olduğunu varsayarsak, tarih boyunca din adı altında toplanmış bir insan grubunun aldığı ilk ve en büyük kararlardan bir tanesinin de bu olduğunu unutmamamız gerekir! Eğer Pazar günü diriliş gerçekleşmediyse, dinlenme ve tapınma gününün Cumartesi'den, Pazar'a alınmasını nasıl açıklayabiliriz? (Green, MA, 51)

J. N. D. Anderson, ilk Hristiyanların çoğunluğunun Yahudi kökenli olduğunu ve Sept günü konusunda fanatik olduklarına dikkat çekmiştir. Bu alışkanlığın değişmesi için çok belirgin bir unsurun gerçekleşmiş olması mecburidir; bu unsur ise, Diriliştir! (Anderson, RJC, 9)

3C. Hristiyan Sakramentleri Olayı

1D. Komünyon (Rab'bin Sofrası)

Bakınız: Elçilerin İşleri 2:46; Yuhanna 6; Matta 26:26; Markos 14:22; Luka 22:19; 1. Korintliler 11:23-24.

Rab'bin Sofrası, İsa'nın ölümünü hatırlamak için yapılan, ancak Elçilerin İşleri 2:46'da okuduğumuz gibi, bir esenlik ve sevinç eylemidir. Eğer diriliş gerçekleşmemiş ise, bu esenliğin ve sevincin kaynağı nedir? Bu yemek, onlara Rab'lerinin uğradığı ihaneti ve çarmıhtaki acı içindeki ölümünü hatırlatıp, onları tarifsiz kederlere boğmaz mıydı?

Michael Gren, şu yorumda bulunmuştur:

Hristiyanlar, İsa ile bu sakramente buluşuyorlardı. O, ölüp yok olmamış, dirilmiş ve yaşamaktaydı. Böylece O'nun ölümünü, O'nun dirilişinin ve yanlarında oluşunun bilinci içerisinde, zamanın sonu gelip, O geri gelene kadar hatırlamaya devam edeceklerdi (1. Korintliler 11:26). En eski Hristiyan cemaatlerinden olan ve Aramice konuşan kilisenin, Rab'bin sofrasında yaptığı duayı hâlâ tekrarlamaktayız (1. Korintliler 16:22; *Didache*, 10). Bu dua şöyledir: *Maranatha!* anlamı ise "Tanrı'mız, gel!" Eğer, gerçekten de İsa Mesih, üçüncü gün ölümden dirilmemiş olmasaydı, bu ilk Hristiyanların, Rab'lerinin ölümünü anmak için yaptıkları Rab'bin sofrası esnasındaki ruh hallerinin açıklamasını yapmak imkânsızdır. (Green, MA, 53)

Bu insanlar Yahudi idi ve Yahudilerin dini geleneklerine sımsıkı sarılma gibi bir davranış biçimleri vardır. Ancak, bu kişiler tapınma için Sept günü yerine, Rab'bin diriliş gününe sarılmışlardır.

– J. D. DOUGLAS tarafından alıntı yapılan L. L. MORRIS

2D. Vaftiz

Koloseliler 2:12; Romalılar 6:1-6

Hristiyanlar'ın başlattığı bir tören, vaftiz. Yahudilikten ayrılma cesaretini gösterdikleri bir uygulamada, vaftiz konusunda olmuştur. Yahudiler, sünnet uygulamasına devam ederlerken, Hristiyanlar, Rab'lerinin bir buyruğu olan vaftize sarılmışlardır. Bir kişi

günahlarını itiraf etmeye, dirilmiş olan İsa Mesih'i Rab'bi ve Kurtarıcısı olarak kabul etmeye ve vaftiz olmaya çağırılır.

Peki, vaftiz neyi simgeler? Bu konuda çok fazla fikir ayrılığı yoktur! Pavlus, bir imanlının vaftiz aracılığıyla, İsa Mesih ile ölümden ve dirilişte bir olduğunu belirtmiştir. İmanlı kişi suya girdiği zaman eski günahlı benliği ölür ve sudan çıktığı zaman, İsa'nın dirilişi ile kendisine verilmiş olan yeni yaşama kavuşur. Hristiyanlıkta, sakramentlerden eski başka bir uygulama yoktur. Sakramentler, direkt olarak İsa'nın ölümü ve dirilişi ile bağlantılıdır. Eğer diriliş asla gerçekleşmediyse, Hristiyan vaftiz inancı nasıl ortaya çıkmıştır?

4C. Hristiyan Kilisesinin Tarihsel Olayı

Kilise kurumu, sadece İsa'nın dirilişi ile açıklanabilecek tarihsel bir unsurdur. Hristiyanlığın uyguladığı bu sakramentler, kilisenin kaynağını ortaya koyan sürekli bir delil vazifesini üstlenmiştir.

İsa'nın dirilişine tanıklık eden ilk Hristiyanlar hakkında L. L. Morris, şu yorumda bulunmuştur:

Bu insanlar Yahudi'ydi ve Yahudilerin geleneklerini değiştirme konusunda toleransları yoktu. Ancak bu insanlar, Sept günü yerine dirilişin gerçekleştiği günü, Rab'bin günü olarak kabul ettiler.

Rab'bin gününde, bir ölünün anısı için değil, yaşayan ve muzaffer Tanrı'nın açıkladığı bereketlerin şükran dolu bir ifade ile hatırlanması amacıyla, kutsal komünyonu kutladılar. Diğer sakramentleri olan vaftizde ise; O'nunla birlikte gömülüp, O'nu ölümden diriltten Tanrı'nın gücüne iman ederek, O'nunla birlikte dirildiler (Koloseliler 2:12). Yaptıkları her şeye anlamını veren unsur, diriliş olmuştur. (Morris, alıntı yeri Douglas, NBD, 1088)

Çok kitap yazmanın sonu yoktur.

– DERLEMECİ 12:12

7A. DİRİLİŞ HAKKINDAKİ HÜKÜMSÜZ TEORİLER

Winfried Corduan, diriliş hakkındaki alternatif teoriler konusunda şu yorumda bulunmuştur: “Boş mezarda ne olduğu konusundaki mucizeyi reddeden açıklamaların, çok ciddi bir tercih yapma zorunluluğu vardır: Ya kendilerini haklı çıkarmak uğruna delil yaratmak zorundadırlar ya da şu an var olan deliller ile uyuşum içinde olmadıklarını kabul etmek zorundadırlar. Delillerin desteklediği tek hipotez, İsa'nın gerçekten dirildiği üzerine olmalıdır. Kendi ölümünü ve dirilişini önceden bildiren ve dedikleri harfi harfine gerçekleşen bir Kişi, Tanrı'dan başka kim olabilir?” (Corduan, NDA, 227).

Önümüzdeki birkaç sayfada, Mesih'in dirilişini inkâr ederek, açıklama getirilmek için öne sürülen en bilinen teorileri ele alacağız. Her teori, çürütülmesinin de gösterilmesi ile birlikte tek tek ele alınacaktır. Britanyalı avukat olan J. N. D. Anderson, bir davanın geçerliliğinin hükmünün verilmesi konusunda yeterli ve sağlam delillerin önemini çok iyi tespit etmiş birisidir. Tarihin, diriliş hakkında verdiği tanıklık üzerine şunları yazmıştır:

Üzerinde durmamız gereken bir nokta varsa o da, bir delilin tam olarak ele alınması gerektiğidir. Bu tanıklığı oluşturan unsurların bazılarını tek tek ele alınca, alternatif açıklamalar bulmak bir dereceye kadar kolay olabilir. Ancak bu açıklamalar, tanıklığı oluşturan diğer unsurlar ile uyum göstermiyor ise değersizdir. Birkaç değişik teori tek tek ele

alındığı zaman, eldeki delillere uygulanabilir ve akla yatkın gibi gözükse de olayların akışına uyum sağlayamayan bu teoriler, tüm yorumu etkileyecek bir alternatif sunmaktan acizdirler. (Anderson, DCR, 105)

Aşağıdaki teorileri ele alırken, bu yaklaşıma sadık kalınacaktır.

1B. Bayılma Teorisi

1C. Teori

Bu görüşe göre İsa Mesih, asla haç üzerinde ölmemiş, sadece bayılmıştır. Aramatyalı Yusuf'un mezarına yerleştirildiği zaman, aslında hâlâ yaşamaktadır. Birkaç saat sonra, mezarın serin havası ile kendine gelmiş ve mezarı terk etmiştir.

J. N. D. Anderson, bu teorinin ilk olarak birkaç yüz yıl önce Venturini isimindeki bir adam tarafından ileri sürüldüğünü belirtmektedir. Günümüzde, biraz daha değiştirilerek tekrar canlandırılması ise, Ahmadiya isimli bir İslâmi tarikat tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tarikatın merkezi ise, Londra'nın Putney isimli bir semtindedir.

Bu teori şöyledir: Mesih gerçekten de haça gerilmiştir. Şok, kan kaybı ve acı yüzünden derin acılar çekmiştir, ancak ölmemiştir. O dönemde, çok fazla ilerlememiş olan tıp biliminin doğal sonucu olarak elçiler tarafından öldüğü sanılmıştır. Bu yüzden bizlere de iletildiği gibi, bu kadar kısa sürede ölmesi Pilatus'u bile şaşırtmıştır. Bu iddiaya göre, İsa bayılmış bir vaziyette iken çarmıhtan indirilmiştir. O'nun ölü olduğunu zannederek hata yapan bu kişiler, O'nu mezara yatırmışlardır. Mezarın serin havası sayesinde kendisine gelmiş ve kendisini dışarı atmıştır. O'nun cahil elçileri ise, basit bir ayılma olayını, ölümden dirilme olarak algılamışlardır. (Anderson, CWH, 7)

Profesör Kevan, İsa'nın ayılmasında önemli bir faktörün de, "bedenine sürülen baharatların uyarıcı ve keskin kokusu" olduğunu belirtmektedir. (Kevan, RC, 9)

2C. Teorinin Çürütülmesi

Anderson, şu sonuca varmıştır: "Bu teori, incelemeye bile lâyık değildir." (Anderson, DCR, 95)

W. J. Sparrow-Simpson, bu teori için, "modası geçmiş" demiştir. (Fallow, PCBE, 510)

Aşağıda belirtilen unsurların, bu kişilerin tepkilerini haklı çıkaracağı konusunda eminim.

1D. Askerlerin, Yusuf'un ve Nikodim'in verdiği hükme göre, İsa Mesih haç üzerinde ölmüştür.

Paul Little, bayılma teorisine referans olarak şunları yazmıştır: "Hristiyanlığa antik çağda yapılmış olan acımasız saldırılarda bile, bu iddiaya benzer bir iddianın yer almaması ilgi çekicidir. Hatta tüm eski kayıtlar İsa'nın ölümünü vurgulamaktadır." (Little, KWhyB, 65)

T. J. Thorburn, İsa Mesih'in Pilatus'un ellerinden neler çektiği konusunda aşağıdakileri belirtmiştir: "Elem bahçesi, gece yarısı tutuklanma, Başkâhinlerin meclisinde insanlıktan uzak muameleye uğrama ve Pilatus'un yargısı altında iken Pilatus ve Herod arasında bezdirici git geller yapma, korkunç Roma kırbaçlamasına maruz kalma, Golgota'ya yolculuk ve bu yolculuk esnasında haçın ve işkencenin ağırlığı ile daha fazla yürüyememe,

fiziksel ve psikolojik olarak yıpratıcı olan haça gerilme işkencesini yaşama ve tüm bunları izleyen susuzluk ve hararet.” (Thorburn, RNMC, 183-85)

Thorburn, şu gözlemde bulunmuştur: “En güçlü yapıdaki bir insanın bile, bu süreci yaşadktan sonra ölüme boyun eğmemesini beklemek çok zordur. Daha da ötesi, tarihi kayıtlara göre, çarmıha gerildikten sonra affedilip aşağıya indirilen kurbanların en uygun koşullar sağlandığında bile sağlıklarına kavuştuklarına çok ender rastlanmıştır.” (Thorburn, RNMC, 183-85)

Thorburn, şu sonuca varmıştır: “Bu teoriye şu sözlerden daha şiddetli itiraz sunmamız mümkün değildir.... En imkânsız olan şudur, zayıf ve zavallı durumdaki İsa, kendini ayakta zor tutarken, saklanarak ve kimlik değiştirerek yaşayarak ölmüş müdür? Bu İsa, bir inancın, yüce duyguların ve taraftarları için zaferin sembolüdür. Tanrı’nın Oğlu’dur! İşte bunlar düşünüldüğü zaman, bu iddianın saçmalığı ve değersizliği ortaya çıkmaktadır. Bu iddianın lâayık olduğı tek itibar, reddedilme itibarıdır!” (Thorburn, RNMC, 183-85)

J. N. D. Anderson, İsa’nın ölmediğine dair tez üzerine, şunları söylemiştir:

Kurnaz bir tez olmasına rağmen, herhangi bir analize dayanması mümkün değildir. İsa’nın yaşadığı sürece baktığımız zaman, O’nun ölümünden emin olursunuz. Böğrüne saplanan mızrak ise, bu ‘ölümü’ tescil etmektedir. Ancak, sadece bu iddianın hatırına İsa’nın ölmediğini farz edelim. Herhangi bir tıbbi bakım olmadan Paskalya arifesinde, Filistin’in soğuk gecesinin ayazında sabaha kadar soğuk mezarda son hayat pırıltılarının sönmesi gerekirken, ayıldığını ve sağ kaldığını, metrelerce uzunluğundaki ve üzerinde otuz kilo baharat olan mezar bezlerini açtığını, üç kadının kıpırdatmada bile zorlanacağı kayayı yuvarladığını ve delinmiş ayaklarına basa basa kilometrelerce yürüdüğüne inanabiliyor musunuz? (Anderson, RIG, 7)

R. W. Stott şu soruyu sormaktadır:

Mahkemenin zorlu saatleri, alay edilme, kırbaçlanma ve çarmıha gerilmeden sonra, tam otuz altı saat boyunca kaya mezarın içinde sıcaklık ve tıbbi bakım olmadan sağ kalmasına inanmamızı mı bekliyorlar? Peki, ya arkasından bir anda iyileştğini ve insanüstü bir güç ile tek başına mezarın ağzını kapatan kayayı yuvarladığını ve tüm bunları Romalı nöbetçi askerlere çaktırmadan yaptığını? Tüm bu yaşananlardan sonra, zayıf, hasta ve aç bir şekilde elçilerine görünüp, onları ölümden dirildiğine inandırdığına da mı inanım? Tüm bunlardan sonra onlara bakıp, öldüğünü ve dirildiğini ve zamanın sonuna kadar onlarla olacağını, tüm ulusları öğrencileri olarak yetiştirmesini söyleyip, onları ikna mı etmiştir? Arkasından kırk gün boyunca bir yerlerde saklanıp, aniden karşlarına çıkıp onları şaşırtıp, tekrar saklanmaya devam edip, sonra da hiçbir açıklama yapmadan ortadan tamamen mi kaybolmuştur? Bu saflık, Tomas’ın şüphesizliğinden daha fazla inanılmazdır. (Stott, BG, 48-49)

İsa, çarmıha gerilmeden önce hem ruhsal hem de fiziksel olarak yeterince acı çekmişti. Getsemani bahçesinde ölümünün yaklaştığını kabul etmişti. Neredeyse idam cezasına yakın olan Roma kırbacının, kurbanın sırtında derin yarıklar bırakan acı verici tadını tatmıştı. Elleri ve ayakları çivilerle delinmişti. İçinde kalan bir zerre direnç varsa, o da çarmıh üzerindeki altı saat süren elem dolu korkunç süreç esnasında kendisinden koparılıp alınmıştı. Susuzluk ve bitkinlik ile tamamen bitme noktasına yaklaşırken, İncil’in yazarları tarafından kaydedilen son çığlığı ile ruhunu teslim etti. Arkasından Romalı bir asker, mızrağı ile yandan O’nun kalbini deldi. Yiyecek ve içecek olmadan, yaralarına bakım yapacak kimse olmadan, acılarını dindirecek kimse olmadan, yatırıldığı mağarada iki gece ve bir gündüz geçirdi.

Üçüncü günün sabahı ise, capcanlı ve parıldayan bir şekilde karşılarına çıktı!

– E. F. KEVAN tarafından alıntı yapılan F. GODET

İsa'nın dirilişini reddeden modern rasyonalist E. Le Gamus, şöyle yazmıştır:

Şöyle denir: “Eğer ölümden dirildi ise, ölmemiştir ya da eğer öldüyse, ölümden dirilmemiştir.”

Herbiri diğeri kadar kesin olan iki olgu, bu ikileme ışık tutmaktadır. Birincisi, Cuma akşamı İsa ölüdür ve ikincisi, İsa Pazar ve onu takip eden günlerde capcanlı olarak görülmüştür.

Cuma günü öldüğünden kimse şüphe duymamıştır; ne Sanhedrin'de (Yahudi meclisi), ne Valilik'te ne de Golgota'da. Sadece Pilatus, O'nun ruhunu bu kadar çabuk vermesine şaşmıştır, ancak bu şaşkınlığı, sadece O'nun bedenini isteyenlerin iddiasının, askerlerin tanıklığı ile doğrulanmasına sebep olmuştur.

Tüm bunlardan sonra, dost ve düşman, haça gerilmiş bakan herkes, O'nun öldüğü konusunda hemfikirdir. Bunu daha da ispatlamak istercesine, yüzbaşı O'nu mızrağı ile deşmiştir ve ölü bedeninden hiçbir tepki gelmemiştir. Yarasından su ve kan karışımı bir sıvı gelmiştir ki, bunlar yaşam unsurlarının çürüdüğünü ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi kanama, baygınlık esnasında ölümcül bir etki yaratmaktadır. Ancak, İsa zaten ölü olduğu için, ölümüne bu sebep olmamıştır. Gözlenen durum analiz edildiği zaman, İsa'nın birkaç dakika önce yaşamına veda ettiği açıkça ortaya çıkmaktadır. O'nun düşmanlarının arasındaki başkâhinler gibi en zeki olanlarının bile aklına, O'nun ölümünün gerçekliği üzerine gölge düşürmek gelmemiştir. Onların korktuğu tek şey, ölümünden emin oldukları İsa değil, elçilerin bedeni çalma olasılığı olmuştur. İsa haçtan indirilmiştir ve askerin mızrağına hiçbir yaşam tepkisi göstermemiştir. Artık soğuk ve cansız bedeni, O'nu kaldıran ve oradan alıp O'na olan sevgilerini ve vedalarını belirtmek için onu baharatlarla sarmalayan, mumyalayan, bezlere saran ve mezara yatıranların sevgi dolu kollarındadır. Bu kadar derin ve zamanlı bir bayılmanın olması mümkün müdür? Bu bayılma, hem yaşamın bitmesi için en uygun ana denk gelecek, hem şaşırtıcı bir şekilde ilâhi olacak hem de korkunç verimli bir etki yaratacaktır. Tüm bunların aynı anda tesadüfen gerçekleşmiş olması imkânsızdır! Bu kadar tesadüfün gerçekleşmiş olması, Dirilişin kendisinden daha mucizevidir! (Le Camus, LC, 485-86)

2D. İsa'nın elçileri, O'nun görünmesini, ayılma olarak algılamamışlardır.

Şüpheci David Friedrich Strauss, dirilişe kesinlikle inanmayan, İsa'nın ayıldığına dair teorilere şu sözleri ile öldürücü bir darbe vurmuştur:

Yarı ölü bir şekilde mezardan sürünerek çıkan, zayıf ve hasta bir biçimde, tıbbi bakıma ve yaralarının bandajlanmasına, güçlendirilmeye ve ilgiye muhtaç, çektiği acıları gizleyemeyen bir kişinin elçilere, ölümü Fetheden, Yaşam Prensi olduğu imajını verip, hizmetlerinin geleceğini bu kişiye bağlamaları imkânsızdır. Bu şekilde bir ayılma, sadece elçilerin İsa hakkındaki yaşamı ve ölümü esnasında geliştirdikleri etkilenimin azalmasına sebep olurdu. Bu şekilde bir görünümün en büyük etkisi, Kendisi hakkında ağıt yakılması olurdu. Üzüntülerini coşkuya dönüştürme, İsa'ya tapınma gibi etkileri uyandırması ise imkânsızdır. (Strauss, UP, 412)

Bu teoriye inanan kişilere göre, İsa ayıldıktan sonra tüm zayıflığına rağmen

mezarın girişini kapatan kayayı yuvarlamayı başarmıştır. Tarihçilere göre, bu kayayı birkaç adam beraberce yuvarlayabilir. Mezardan nöbetçileri uyandırmadan çıkabilmiştir ve kaçmıştır! (Bu teoriye göre nöbetçilerin uyuyor olduğu farz edilmektedir, ancak bilindiği gibi bir nöbetçiler uyumamaktaydı!)

– JAMES ROSSCUP

William Milligan, İsa'nın elçilerine görünmesi hakkında şunları belirtmiştir: “Bu kişiler, hastalıklı bir şekilde kendilerini odaya kapatmak yerine güçlenmişler, başlayacakları büyük hizmet için dirilip, acilen yoğun hazırlıklara girişmişlerdir. Umutsuzluk yerini umuda, yenilgi zafere, bitkinlik ise yerini enerjik bir çabaya bırakmıştır.” (Milligan, RL, 76-77)

William Milligan, sözlerine şöyle devam eder: “Elçilerin birinci korkuları yok olduktan sonra neşe ve coşku ile dolmuşlardır. Cuma akşam üstü bayılıp, Pazar sabahı ayılmış olan ve fiziksel olarak mahvolmuş ve iyileşmeye muhtaç bir insan karşısında hissedilmesi gereken acıma, acı çekene yakınlık hissetme, yardım etme arzusu gibi duygulara rastlamamız ilgi çekicidir.” (Milligan, RL, 76-77)

E. H. Day, şunları söylemiştir: “Dirilmiş olan İsa Mesih hakkında kaleme alınmış bütün metinlerde, eğer İsa bayılmış ve iki gün sonra ayılmış olsaydı, görülmesi gereken fiziki zayıflık hakkında en ufak bir ipucu bulunmamaktadır. Elçilerin karşısında bulunan ise, çektiği işkencelerden sonra beklenen şiddetli acılardan iyileşmeye çalışan bir kişi değil, ölümü yenmiş olan Rab, Yaşayan Tanrı'dır. Artık karşılarındaki İsa, eskiden bildikleri ve hizmeti esnasında fiziksel limitler ile sınırlanmış olan İsa değildir.” (Day, ER, 49-50)

3D. Bayılma teorisini savunanların aynı zamanda, İsa'nın ayıldıktan sonra kayıp gitmek gibi bir mucizeyi de yaptığını savunmak zorundadırlar. Çünkü, İsa'nın tüm bedeninin kıvrımlarını sımsıkı bir şekilde saran ve baharatlar ile yapışmış olan keten bezler, içerisinden yok olunmuş boş bir kabuk gibi taşın üzerinde kalmıştır.

Merrill C. Tenney, mezar kıyafetlerine şu açıklamayı getirmektedir:

Yahudi geleneklerine göre bir ölünün bedeni gömülmek için hazırlanırken, ilk olarak yıkanır ve düz bir şekilde yatırılırdı. Arkasından bir foot genişliğinde keten bezlerle beden, koltuk altlarından ayak bileklerine kadar sarılırdı. Sakız kıvamındaki aromalı baharatlar, bu bezlerin aralarına sürülürdü. Bu baharatların fonksiyonu kısmen koruma, kısmen bedeni saran bezler için yapıştırıcı ve katılaştırıcı görevini yerine getirmektir. Yuhanna'nın terimi ile “sarılma” (Gr. edesan), Luka'nın 23:53'deki ‘Cesedi çarmıhtan indirip keten beze sardı’ ifadesi ile tam bir uyuşum içerisindedir. Haftanın birinci gününün sabahında İsa'nın bedeni mezardan yok olmuştu, ancak bedeninin sarıldığı bezler hâlâ mezardaydı.

Mezar kıyafetleri, kafanın olması gereken yere doğru uzanmaktaydı, yüzü örten mendil ise, boyundan omuzlara kadar bir boşluk bırakacak şekilde ayrı olarak, bozulmadan durmakta idi ve bedeninin şeklini hâlâ korumaktaydı, ancak et ve kemikten oluşan beden yok olmuştu!... Beden nasıl olmuş da sargı bezlerinden, onları hiç bozmadan kurtulmuştu? Bu baharatla yapıştırılmış bezlerden, bedeninin tüm kıvrımlarına sımsıkı sarılmışken, içlerinden çıkıp gitmek imkânsızdır. (Tenney, alıntı yeri Smith, IS, 116-17)

4D. Bu teoriye inanan kişilere göre, İsa ayıldıktan sonra tüm zayıflığına rağmen mezarın girişini kapatan kayayı yuvarlamayı başarmıştır. Tarihçilere göre, bu kayayı birkaç adam beraberce yuvarlayabilir. Mezardan nöbetçileri uyandırmadan çıkabilmiştir ve kaçmıştır! (Bu

teoriye göre nöbetçilerin uyuyor olduğu farz edilmektedir, ancak bilindiği gibi bu nöbetçiler uyumamaktaydı!) (Rosscup, CN, 3)

E. H. Day, bu konu hakkında şu yorumda bulunmuştur: “Bu teorinin fiziken mümkün olma olasılığının bulunmayışının aşırı bir ağırlığı vardır diyebiliriz. Hatta mezarı koruyan hiçbir asker olmadığını farz etsek bile, İsa’nın aldığı fiziksel yaralardan sonra ayılması ve girişi kapatan kayayı yuvarlaması imkânsızdır, çünkü ‘bu kaya çok büyüktür.’” (Day, ER, 48-49)

İsa’nın kayayı yuvarladığını varsaysak bile, Roma askerlerini atlattığını düşünmek bile mantık dışıdır. Mezarı korumakla görevlendirilmiş bir manga askerin, mezarında ayılan, Straus’un tabiri ile “yarı yaşayan-yarı ölü” bir kişi ile başa çıkamaması düşünülemez. Nöbet başında uyumanın cezasının ölüm olduğunu düşündüğümüzde, bu askerlerin hepsinin birden uyumuş olmasının güçlüğü bir kez daha ortaya çıkar.

5D. Eğer İsa iki gün sonra ayılmış ise, ayıldıktan sonra uzun bir yolu yürüyerek kat etmesi gerekmektedir. Gideceği yer, “Kudüs’ten altmış ok atımı uzaklıkta bulunan ve Emmaus denilen bir...” (Luka 24:13) köydür ve İsa’nın o sağlık koşulunda bu mesafeyi yürümesi ise imkânsızdır.

Profesör Day, şu incelemede bulunmuştur: “Uzun bir yürüyüşten sonra Yeruslaim’de elçilere görünmesi; çarmıha gerilme öncesi, esnası ve sonrasında aldığı yaralar ve bunların ardından bayılma ve yorgunluk göze alındığında hayal dışı gelmektedir.” (Day, ER, 48-49)

E. F. Kevan, bu nokta hakkında şu yorumda bulunmuştur:

İki gün önce delinmiş olan ayakları üzerinde hiçbir zorluk çekmeden Emayus ve Yeruslaim arasındaki mesafeyi kat etmektedir. O kadar aktiftir ki, beraber yürüdüğü kişilerin yanlarından bir anda yok olmakta ve bu kişiler başkentte müjdeyi duyurmaya vardıklarında, O’nu tekrar karşılarında bulmaktadırlar! Onları geçmeyi başarmıştır. O’nun hareketlerini karakterize eden aynı çabukluk ile elçilerin toplandığı odada bir kez daha karşılarında belirmiştir... Bunlar çarmıhtan yarı ölü bir şekilde indirilip ve tamamen kendinden geçmiş bir şekilde mezara yerleştirilen bir adamın hareketleri olabilir mi? Hayır! (Kevan, RC, 9-10)

6D. Eğer İsa ölü gibi bir bayılmadan ayılmış olsaydı, bu durumu elçilere açıklardı. Elçilerin karşısında bu konuda sessiz kalmış ve aslında bir peri masalı olan dirilişin takipçileri tarafından yayılmasına izin vermiş ise, bir yalancı ve düzenbazdır.

E. Le Camus, şunları yazmıştır:

İsa’nın bayılıp daha sonra ayıldığını varsayarsak, başka insanları kendisinin öldüğüne inandırması, O’nun karakterindeki bozukluğu ortaya koyar. Eğer bu teori gerçek ise, kendisinin ölümden dirildiğini beyan etmek yerine, insanlara şans eseri kurtulduğunu söylemesi gerekirdi. Bu noktada da İncil’in her tarafında içine düştüğümüz klâsik ikilemimiz ile karşı karşıyayız: İsa Rab midir yoksa en büyük yalancı mıdır? Eğer Kendisi ölüp dirilmemiş ise ve kendisini bu şekilde tanıtmış ise, sahtekârlıktan dolayı suçludur ve genel dürüstlük ilkelerine göre reddedilmesi gerekir. (Camus, LC, 485-86)

Paul Little’e göre bu teori bizden “İsa’nın düzenbazlığa karıştığını kabul etmemiz gerektiğini talep etmektedir.” Bu teoriye göre: “Elçileri, İsa’nın öldüğüne ve dirildiğine inanmışlar ve bunu her tarafta vaaz etmişlerdir. İsa ise, bunu yalanlamak için hiçbir girişimde bulunmamıştır, aksine teşvik etmiştir.” (Little, KWhyB, 66)

Bu noktada da İncil'in her tarafında içine düştüğümüz klâsik ikilemimiz ile karşı karşıyayız: İsa Rab midir yoksa en büyük yalancı mıdır? Eğer kendisi ölüp dirilmemiş ise ve Kendisini bu şekilde tanıtmış ise, sahtekârlıktan dolayı suçludur ve genel dürüstlük ilkelerine göre reddedilmesi gerekir.

– E. LE CAMUS

Straton tarafından alıntı yapılan, Yeni Antlaşma âlimi John Knox, şöyle demiştir: “Hristiyan hareketini başlatmış olan sadece bir kişinin ölümden dirilmesi değil, aynı zamanda bu adamın yaptıkları ve söyledikleri olmuştur... derinlerde yatan sebep, İsa'nın karakteridir.” (Knox, alıntı yeri: Straton, BLR, 3)

Eğer bu teori doğru olsaydı bile, İsa'nın ölümden döndüğüne dair yalanın çıkmasına izin vermeyeceği kesindir. Bu türde bir itham, O'nun karakterinde yapılacak bir araştırma ile çürütülür.

7D. Eğer İsa Mesih bu şekilde ölmedi ise, ne zaman ve hangi koşullar altında ölmüştür?

E. H. Day, şu iddiada bulunmaktadır: “Eğer bayılma teorisi kabul edilir ise, tüm İncil'den göğsü alınma, onlara görünmesinin bir anda kesilmesi, onlardan artık uzak olması ile ilgili bölümlerin çıkartılması gerekir. Bu teoriye göre İsa, Kendi karakteri ve ne olduğu konusunda onlara yalan söylemiş; onlara dünya için sahte bir misyon vermiş olarak tam bir inzivaya çekilmiştir.” (Day, ER, 50)

William Milligan, şöyle yazmıştır:

Eğer Mesih haç üzerinde bayıldı ve iki gün sonra ayıldı ise, Kendisine en yakın elçinin bile bilmediği bir yerde inzivaya çekilmiş olması gerekmektedir. O'nun adına kurulan kilise yükselirken, antik dünyanın temellerini sarsarken, birçok zorluğun ortasındaiken bile dünyaya yeni bir düzen iletirken, sorunlar ile parçalanırken, tahrikler ile çevrenilirken, zulüm altında kalırken ve O'nun yardımına muhtaç, yokluklar içinde kıvranırken O, her şeyi uzaktan seyretmekte, sayısı hakkında bir bilgiye sahip olmadığımız yaşamının geri kalan günlerini aşâğılık bir inzivada geçirmiştir. Ve en sonunda bir gün dünyaya gözlerini kapatmıştır ki, kimse bunun nerede ya da nasıl olduğu konusunda bir fikre sahip değildir! Bu karanlık teoriyi aydınlatacak en ufak bir delil ışığı olmadığı gibi, efsanelere alışık olan eski Hristiyanlardan bize yardımcı olacak bir tanecik bile efsane ulaşmamıştır. (Milligan, RL, 79)

3C. Sonuç

George Hanson, bayılma teorisini dürüstçe ele alan birisi olarak şunları belirtmiştir: “On sekizinci yüzyıl rasyonalizminin en favori açıklamasının bu teori olduğuna inanmak gerçekten çok zordur.” Elimizdeki deliller bu hipotezin karşısındadır ve artık bu teorinin modası geçmiştir. (Hanson, G., RL, 19)

BOŞ MEZARIN SADECE İKİ AÇIKLAMASI VARDIR

İNSAN EYLEMİ

TANRISAL BİR EYLEM

2B. Hırsızlık Teorisi

1C. Teori

Bu teoriye göre, elçiler gece yarısı mezara gelip İsa'nın bedenini mezardan çalmışlardır.

1D. Matta, kendi zamanındaki Mesih'in dirilişi hakkında egemen teoriyi şöyle aktarmıştır:

Kadınlar daha yoldayken, nöbetçi askerlerden bazıları kente giderek olup bitenlerin hepsini başkâhinlere bildirdiler. Başkâhinler ihtiyarlarla birlikte toplanıp birbirlerine danıştıktan sonra, askerlere çok miktarda para vererek dediler ki, 'Siz şöyle diyeceksiniz: 'Öğrencileri geceleyin geldi, biz uyurken O'nun cesedini çalıp götürdüler.' Eğer bu haber valinin kulağına gidecek olursa biz onu yatıştırır, size bir zarar gelmesini önleriz.' Böylece askerler parayı aldılar ve kendilerine söylendiği gibi yaptılar. Bu söylenti bugüne dek Yahudiler arasında tekrarlana gelmiştir.
(Matta 28:11-15).

2D. Matta'da kaydedilmiş olan hırsızlık teorisi, Şehit Yustin, Tertullianus ve diğerlerinin de yazılarında görüldüğü gibi, Yahudiler arasında uzun bir süre popülerliğini korumuştur.

Profesör Thorburn, şu gözlemlerde bulunmuştur:

Yustin'in *Dialogue Against Trypho* 108, Yahudi yazar şöyle yazmıştır: "Celileli bir sahtekâr olan İsa'yı, biz çarmıha gerdirdik; ancak O'nun elçileri geceleyin O'nu haçtan indirip çözdükten sonra, yatırıldığı mezarından çaldılar ve şimdi de insanları İsa'nın ölümden dirildiği ve göğe alındığı yalanı ile kandırıyorlar."

Tertullianus (*Apology* 21) ise, şöyle yazmıştır: "Mezar boş bulunduğunda, kıyafetleri hâlâ oradaydı. Ancak tüm bu gerçeklere rağmen, Yahudilerin liderleri etrafa bir yalanın yayılmasını engellemek için ve insanların inançlarına sadık kalıp, ondalıklarını ödemeleri için Mesih'in bedeninin, O'nun öğrencileri tarafından çalındığını yaydılar." Sözlerine hor görme ifadeleri ile devam etmiştir [*De Spectacula* 30.], "Ancak dirildiği iddia edilen bu kişinin bedeni, ya elçileri tarafından geceleyin gizlice çalınmıştır ya da marullarının ziyaretçi akınları ile zarar görmesini istemeyen çiftçi tarafından yok edilmiştir!"

Bu ifadenin tekrarını Yahudi orta çağ edebiyatı eserleri arasında olan Eisenmenger'da bulmak mümkündür (i. pp. 189 ff., etca). Reimarus, aynı hikâyeyi tekrar etmektedir: "İsa'nın elçileri, gömüleli daha yirmi dört saat dolmadan, İsa'nın bedenini yürütmüşlerdi, gömülme yerinde boş mezar komedisini oynamışlardır ve diriliş iddialarını halka açıklamak için beden çürümesinin tamamlanacağı ellinci güne kadar bekletmişlerdir."

Bu ve buna benzer antik ifadeler ve iddialar Origen tarafından cevaplanmıştır [*Cont. Cels.*]. (Thorburn, RNMC, 191-92)

3D. Antakyalı Yuhanna Chrysostom (M.S. 347-407), hırsızlık teorisi hakkında şunları söylemiştir:

“Aslında bu teoriyi iddia edenler, ‘elçiler İsa’nın bedenini çalmışlardır’ diyerek, diriliş gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu iddia aynı zamanda, bedenın mezarda olmadığının bir itirafıdır. Bu kişiler bedenın mezarda olmadığını itiraf ettikleri zaman, hırsızlığın, nöbetçilerin varlığı, mühür ve elçilerin güçsüzlüğü göz önüne alındığında, gerçekleşmediğini ve imkânsızlığını göz ardı etmektedirler. Bu da diriliş olayının tartışmasız bir gerçek olduğunun anlaşılmasına hizmet etmektedir.” (Chrysostom, alıntı yeri GM, 531)

2C. Teorinin Çürütülmesi

1D. Boş Mezarın Bir Şekilde Açıklanması Gerekir

E. F. Kevan, boş mezarın varlığı dirilişini ispatlamasa da, iki farklı alternatifi ortaya koyması hakkında şunları söylemiştir: “Boş mezar, ya Tanrı’nın ya da insanların bir işidir.” Bu iki olasılık, ayrı ayrı ve tarafsız bir şekilde ele alınmalı ve en yüksek olasılığı içeren gerçek olarak kabul edilmelidir. (Kevan, RC, 14)

Kevan sözlerine devam eder: “Bu alternatiflerden birisini seçmek hiç de zor bir mesele değildir. İsa’nın düşmanlarının bedeni çalmaları için en ufak bir sebepleri yoktur. İsa’nın dostlarının ise bunu gerçekleştirecek imkân ve güçleri yoktur. Bedenin olduğu yerde, mühürlenmiş olan mezarda kalması otoritelerin avantajıdır. Elçilerin bedeni çaldığı iddiası ise imkânsızdır. Kurtarıcımızı, mezardan alan gücün Tanrı’dan olduğu açıktır.” (Kevan, RC, 14)

Le Camus ise, bu olayı şöyle açıklar:

Cuma günü mezara yatırılan İsa, Pazar günü orada değil ise, ya mezardan alınmıştır ya da Kendi kudreti ile oradan çıkmıştır. Başka bir alternatif yoktur. Neden mezardan alınmıştır? Kim tarafından? Dostlar mı ya da düşmanlar mı? Mezarın korunması için bir manga asker koyan yetkililer mi? Bu kişilerin İsa’nın kaybolması değil, kaybolmaması konusunda eğilimleri vardır. Daha da ötesi, bu kişilerin önlem alma sebebi, elçilerin diriliş hakkında kolayca bir hikâye uydurmasını engellemek içindir. Bunu engellemek için de yapabilecekleri en akıllıca iş, İsa’nın bedenini koruma altına almışlardır. Böylece diriliş konusunda gelebilecek her türlü iddiaya: “İşte bakın cansız beden burada, diriliş diye bir şey olmamıştır!” diyebileceklerdi.

İsa’nın dostlarının ise ne böyle bir niyeti ne de bu niyetlerini gerçekleştirebilecek güçleri vardı. (Le Camus, LC,482)

Wilbur Smith, şunları yazmıştır: “Askerler, boş mezar için nasıl bir açıklama getireceklerini bilemediler; ne söylemeleri gerektiği, onlara Sanhedrin üyeleri tarafından bildirildi ve bunun için kendilerine ödeme yapıldı. Böylece korku içinde olan bu askerlerin uydurma hikâyeyi anlatması garanti altına alındı.” (Smith, 22-23)

A. B. Bruce şu yorumda bulunmuştur: “Bedenin kaybolması ile ilgili açıklama içeren bir rapor verilme mecburiyeti vardı. Etrafta yayılan hikâye ise, askerlerin yalan söylediğini doğruluyordu.” (Bruce, EGNT, 337-38)

2D. Boş mezarı açıklamak için elçilerin, Mesih’in bedenini çaldığına dair bir iddia da bulunmak mantık dışıdır.

1E. Nöbetçilerin tanıklığı sorgulanmamıştır. “Kadınlar daha yoldayken, nöbetçi askerlerden bazıları kente giderek olup bitenlerin hepsini baş kâhinlere bildirdiler.” (Matta 28:11).

R. C. H. Lenski, başkâhinlerin diriliş mesajını kendi tanıklarından aldıklarına dikkat çekmektedir. “Kendilerinin talep ettiği askerlerin tanıklığı, en kuşkulanılamaz tanıklıktır.” Askerlerin tanıklığı tamamen gerçekleri yansıtmaktadır, çünkü bu askerlerin yalan söylemek için geçerli bir sebepleri yoktur. (Lenski, 1MG, 1161-62)

Wilbur M. Smith, şunları yazmıştır: “Yahudi otoritelerin, nöbetçilerin tanıklığını sorgulamaması ilgi çekici bir unsurdur. Kendileri gidip mezarın boş olup olmadığını kontrol etmeye gerek duymamışlardır, çünkü boş olduğundan emindirler. Nöbetçilerin uydurma bir hikâye ile gelmeyeceklerinden emindiler, çünkü bu kişiler, kendileri tarafından anlaşıldığı sürece her zaman gerçek ve tartışılmaz olayları haber verdiklerinden emindiler. Yahudi otoritelerin askerlere söylemelerini istedikleri hikâye ise, boş mezarın açılma sebebini getirmeye yöneliktir.” (Smith, TS, 375-76)

Hanna ve Kayafa hakkında Albert Roper, şunları yazmıştır: “İsa’nın bedeninin mezardan yok olması konusunda onların iki yüzlü açıklamaları, aslında bu kişilerin ithamlarının sahteliğini ortaya koymaktadır, çünkü bu kişiler, askerlerin yalancı tanıklığına ihtiyaç duymuşlardır.” (Roper, JRD, 37)

Yahudiler, nöbetçilerin tanıklığının sağlamlığını kontrol etmeden, Mesih’in mezarının boşluğuna inanmışlardır. Elçilerin İsa’nın bedenini çaldığına dair uydurdıkları hikâye ise, sağlam olmayan bir iddia idi, ancak o an için ellerinde öne sürecek daha iyi bir fikir yoktu.

2E. Mezarın hırsızlığa karşı korunması için yeterli miktarda güvenlik önlemi alınmıştı. Elçiler için bu güvenlik önlemleri, herhangi bir mezar soygunu plânından vazgeçmek için yeterliydi.

Albert Roper, şunları söylemiştir:

Olaylara dürüstçe bakalım. Karşımızdaki durum, mantık ile işleyen zihinler için açıklaması şaşırtıcı bir durumdur; bu çözümü olmayan bir sorundur. Başkâhinler Pilatus’u, “buyruk ver de üçüncü güne dek mezarı güvenlik altına alsınlar,” şeklinde ikna etmişlerdir. Gerçeklere dayanan kayıtlarında ortaya koyduğu gibi, en sonunda İsa’nın yattığı kaya mezar gerçekten de “emniyete” alınmıştır. Tüm bu koruma çalışmalarının sonunda ise karşımıza şu sonuç çıkmaktadır: Alınan tüm güvenlik önlemleri karşısında İsa’nın elçilerinin O’nun bedenini çalmaları, kuşkulanılamaz bir şekilde imkânsızlaştığı ispatlanmıştır. (Roper, JRD, 34)

Yuhanna Chrysostom, Pazar sabahı erkenden İsa’nın mezarına gelen kadınlar hakkında şunları yazmıştır: “O dirilmedikçe, O’nun yanında bu kadar çok sayıda asker varken, O’nu kimsenin alamayacağına emindiler.” (Chrysostom, HGSM, alıntı yeri Schaff, SLNPNF, 527)

3E. Elçilerin umutsuzluğu ve korkaklığı, bizleri onların bir anda cesarete kavuşup İsa’nın cesedini çalmak için askerlerle çatışmaya girmeye karar verecekleri ihtimalinden uzaklaştırmaktadır. Elçiler, kesinlikle bu şekildeki bir ruh halinden uzaktırlar.

Wilbur M. Smith, bu konuda şunları söylemiştir: “İsa yargılanırken O’ndan kaçan elçilerin, bir manga askerlerin karşısına çıkacak ne cesareti ne de fiziki gücü mevcuttu.” (Smith, GCWC, 22-23)

Smith, sözlerine devam eder:

Elçilerin, Romalı nöbetçi askerler ile mücadele edip, tüm mangaya boyun eğdirip İsa’nın bedenini mezardan çalmaları imkânsızdır. Şahsi fikrim, eğer elçiler böyle bir girişimde

bulunsalardı öldürülürlerdi ve elçilerin kesinlikle böyle bir işe kalkışacak ruh hali yoktu. O haftanın Perşembe gecesi, bir hizmetçi kız onu başkâhinlerin meclisinin yakınında, onu Nasıralı'nın öğrencisi olarak teşhis ettiği an, Petrus ne kadar korkak olduğunu ispatlamıştı. Hayatını kurtarmak için Tanrı'sını reddetmiş, üstelik lanet edip yemin etmişti. Aynı korkak Petrus'un, birkaç saat sonra bir manga Roma askeri ile savaşıma cesaret edeceğini düşünmek akla yatkın mıdır? (Smith, TS, 376-77)

Hırsızlık teorisi hakkında Fallow, ansiklopedisinde şöyle yazmıştır:

Elçilerin, İsa'nın bedenini çalmalarının olasılığı yoktur, hatta isteseler bile çalamayacakları kesine yakındır.

İsa'nın bedenini çalmanın sorumluluğu altına nasıl girebilirler? Zayıf ve korkak olan bu kişiler, İsa nezaret altına alındığı an kaçışmışlardır; içlerinde en cesurları olarak bilinen Petrus, hizmetçi kızın teşhisi karşısında tirtir titremiş ve İsa'yı tam üç kez reddetmiştir. Bu karaktere sahip insanların, valinin otoritesine başkaldırması düşünülemez. Sanhedrin meclisinin kararına karşı çıkıp, seçkin ve silâhlı Roma askerlerinin karşısına çıkmak, onlarla mücadele edip tehlikeye atılmak, bu insanların yapacağı bir iş değildir. Eğer İsa Mesih ölümden dirilmedi ise (inançsızlar adına konuşuyorum), kendi elçilerini dirildiği yalanı ile kandırmıştır. Peki, elçiler bu sahtekârlığı ortaya çıkaramamışlar mıdır? Elçiler, kendilerinin saflığından faydalanan bu kötü niyetli adam için bu tehlikeli hareketin öncülüğünü yaparak, kendilerine zarar verir miydiler? Diyelim ki elçiler İsa'nın bedenini mezardan almaya karar verdiler, bu hırsızlığı mezardaki güvenlik önlemleri karşısında nasıl gerçekleştirebilirler? (Fallow, PCBE, 1452)

A. Roper, şöyle yazmıştır: “Mezarı koruyan Roma askerleri olmasaydı bile, elçiler topluluğundan resmi mührü kırmaya cesaret edebilecek tek bir kişi yoktur. İçlerinden birisinin tüm güvenlik önlemlerine rağmen, mezardan İsa'nın bedenini çaldığını düşünmek, açıkça hayal dünyasında yaşamak demektir.” (Roper, JRI)

Eğer İsa Mesih ölümden dirilmedi ise (inançsızlar adına konuşuyorum), kendi elçilerini dirildiği yalanı ile kandırmıştır. Peki elçiler bu sahtekârlığı ortaya çıkaramamışlar mıdır?

– WILBUR SMITH

4E. Eğer askerler uyuyor ise, elçilerin ölü bedeni nasıl çaldığını söyleyebilirler?

Fallow's Encyclopedia'da, Augustinus'un hırsızlık teorisi hakkında aktarılan yorum: “Askerleri ya uyanık ya da uyuyor olması gerekmektedir; eğer uyanık iseler, neden İsa'nın bedeninin çalınmasından dolayı cezalandırılmayı göze alsınlar? Eğer uyuyor iseler, elçilerin ölü bedeni nasıl çaldığını söyleyebilirler? ‘Çalındığını’ nasıl iddia edebilirler?” (Fallow, PCBE, 1452)

A. B. Bruce, Romalı nöbetçi askerler hakkında şunları söylemiştir: “Yahudiler, askerlerin nöbetlerinde uyumadıklarından ve bir hırsızlığın gerçekleşmediğinden kesinlikle emindiler. Rüşvet ödedikleri yalan, aslında onların iddialarının intiharı olmuştur; kendi kendini çürütmüştür. Uyuyan askerlerin, hırsızlığı tarif etmesi mümkün değildir.” (Bruce, EGNT, 337-38)

David Brown, şuna dikkat çeker: “Eğer İsa'nın dirilişinin gerçekliğinin ortaya konulması için herhangi bir delile ihtiyaç var ise, nöbetçilerin rüşvet üzerine verdikleri yalancı tanıklığın aptallığı yeterli olacaktır. Bütün bir manganın gece nöbette uykuya kalması

hiç de akla yatkın gelmemektedir; otoritelerin, mezarın rahatsız edilmemesi konusunda aldığı tüm önlem ve titizlik karşısında bu nöbetçilerin görevlerini kaygı içinde yapmış olduklarını düşünmek ise, akla yatkın olan bakış açısıdır.” (Jamieson, CCEP, 133)

Paul Little, Yahudilerin kafadan uydurdukları teori hakkında şunları söylemiştir: “Askerlere rüşvet vermişlerdir ve gece uyurken elçilerin gelip bedeni çaldığına dair bir açıklamada bulunmalarını istemişlerdir. Bu hikâye, o kadar mantık dışı ve gülünçtür ki, Matta bu teoriyi çürütmek için bir çaba göstermeye gerek bile duymamıştır! Eğer gidip mahkemede, gece uyurken, komşunuzun evinize girip, televizyonunuzu çaldığına dair bir tanıklık verseniz, hangi hakim bu tanıklık üzerine, gözlerinizle görmediğiniz komşunuzun tutuklanması için hüküm verir? Kim uyurken etrafında olanlar hakkında tanıklık verebilir ki? Bu tip bir iddia, her mahkemede kahkaha ile karşılanacaktır.” (Little, KWhyB, 63-64).

5E. Askerler nöbet esnasında uyumazlar, üstleri tarafından bu suça verilen ceza idamdır.

A. B. Bruce, şunları söylemiştir: “Nöbet esnasında uyumanın cezası idamdır. Askerlerin herhangi bir para karşılığında idam edilme riskini üstlenmeleri mümkün müdür? Askerler böyle bir rüşvet karşısında büyük bir olasılıkla parayı ceplerine atıp, bağışta bulunan kişilere gülüp, üstlerine olanları rapor etmişlerdir. Başkâhinler başka neyin gerçekleşmesini bekleyebilirler ki? Bu hikâyenin birçok sorunlu noktası vardır.” (Bruce, EGNT, 337-38)

Wilbur Smith tarafından alıntısı yapılan Edward Gordon Selwyn, nöbetçilerin uyuması iddiası üzerine şu yorumda bulunmuştur:

Ölü bir bedenin çalınmasını engellemek gibi sıra dışı bir görev alan bir manga askerin, birisi bile eksik olmadan hepsinin aynı anda uyuması... özellikle bu askerlerin o çağdaki en sıkı disiplin kuralları altında yaşadığı düşünülürse, akla yatkın gelen bir iddia olmadığı ortaya çıkar. Roma ordusundaki bir gözcünün, görev başında uyumasının cezası idam edilmektir. Ancak bu askerlerin kendilerine verilen İsa'nın bedenini korumayı başaramamış olmalarına rağmen, kederli bir şekilde yıkıldıklarını ya da sinirlendiklerini, ne idam edildiklerini ne de kurallara göre suçlu sayıldıklarını göremiyoruz. . . . Yahudi yöneticiler askerlerin sözlerine inanmamışlar ve onlara kurguladıkları açıklamayı iletmeleri için rüşvet vermeleri, kendisi ile çelişen bir tutum olmuştur. Eğer askerler bu şekilde bir rapor vermiş iseler, neden elçiler hemen tutuklanıp, sorgulanmamışlardır? Eğer askerler böyle bir açıklamada bulunmuş olsalardı, elçiler mevcut otoritelerin karşısında çok ciddi bir suç işlemiş olarak yargılanırlardı. Niçin elçiler bedeni teslim etmeleri konusunda bir baskı görmemişlerdir? Ya da elçiler niçin hırsızlık ithamı karşısında kendilerini temize çıkarmayı başarma imkânları olmadığı halde cezalandırılmamışlardır? . . . Hiçbir yerde, otoritelerin bu suçlamaları kanıtlamak için bir girişimde bulunduklarına dair bir kayıt mevcut değildir. (Selwyn, alıntı yeri Smith, TS, 578-79)

İngiliz ilâhiyatçı ve filozof William Paley, şöyle yazmıştır: “Bence, Dr. Townshend'in (*Dis. upon Res. syf. 126*) -“O'nun elçileri gece gelip biz uyurken bedeni çalmışlar” ifadesi ile bütünleşen- nöbetçilerin gizli bir antlaşma yapma hikâyesi konusunda yaptığı gözlemler çok yerindedir. Bu askerlerin konumundaki insanların kendi hatalarını kabul etmeleri için, ellerinde cezalandırılmayacaklarına ve korunacaklarına dair çok ciddi güvenceler olması gerekir.” (Paley ve C, 196)

6E. Mezarın girişini büyük bir kaya kapatmaktaydı. Eğer askerler uyuyor olsaydı ve elçiler bedeni çalmaya çalışmış olsalardı, bu büyüklükteki bir kayanın yuvarlanması esnasında çıkacak olan gürültü nöbetçi askerleri uyandırır.

Wilbur Smith, bu konuda şunları söylemiştir: “Bu askerler şüphesiz, kayanın yuvarlanma ve İsa’nın bedeninin çalınması esnasında çıkacak olan gürültü ile uyanırlardı.” (Smith, GCWC, 22-23)

David Brown, şöyle yazmıştır: “Bir grup elçinin gelip, mührü kırıp, kayayı yuvarlayıp, bedeni taşıyıp götürdüğünü farz edersek, nöbetçilerin tam yanı başlarında gerçekleşen bu telaşlı ve gürültülü hırsızlık esnasında hiç uyanmamaları için derin ve uzun bir uykuda olmaları gerekmektedir.” (Jamieson, CCEP, 133)

7E. Mezar kıyafetleri, hırsızlığın imkânsızlığının sessiz tanıklığını vermektedir.

Merrill Tenney, şöyle yazmıştır: “Hiçbir hırsız, bedeni keten bezlerden ayırdıktan sonra, bezleri içinde bir insan varmışçasına ve baharatların oluşturduğu yapışkanlığı bozmadan tekrar birleştiremez, çünkü bu, titiz hatta imkânsız olan işi yapacak kadar bol vakti yoktur. Bir hırsız, bedenin üzerindeki bu keten bezleri açtıktan sonra nereye attığının farkında bile olmadan bedeni alıp kaçar. Fark edilme korkusu ile olabildiğince hızlı davranır.” (Tenney, RR, 119)

Albert Roper, şöyle demiştir:

Bu şekilde bir titizlik, mezar hırsızlığı ve ölü beden çalma ile istikrarlı bir beraberlik sergilemez. Böyle bir görevi üstlenecek kadar saygısız bir kişiyi bulabilselerdi bile, bu kişinin böyle bir titiz, sakın ve soğuk kanlılıkla yapılan bir iş çıkarmasını bekleyemezlerdi. Bu olay bizlerin aşına olduğu ağır suç eylemleri ile bir benzerlik içermemektedir, çünkü bu suçları işleyen kişiler, yağmaladıkları ya da zorla girdikleri mekânları, büyük bir çaba, kılı kırk yaran bir titizlik ve hassasiyet göstererek terk etmezler. Tam aksine, dağınıklık ve düzensizlik yasa dışı bir ziyaretçiye en yakışacak davranış biçimi olurdu. Askerler tarafından korunmakta olan bir mezarı soymak türünde bir eylem, sakın ve sallana sallana yapılamaz. İşlenen suç, hızlı davranmayı içermekte, anlamsız ve vakit alacak türden sallanmalara müsaade etmemekteydi. Yuhanna’nın tanıklığında gördüğümüz gibi mezarın düzeni, İsa’nın bedeninin elçileri tarafından çalındığı iddiasının mantık dışılığını ortaya koymaktadır. (Roper, JRD, 35-37)

Mezardaki keten bezlerin açılmadan, kaya kaidenin üzerinde serili olması, odadaki herhangi bir yerde değil, Kurtarıcımız’ın başının olması gereken yerde dürülmüş biçimde duran mendil, hırsızların acelesini ve telâşını yansıtmamakta ve hırsızlık teorisini çürütmektedir.

– NYSSA’LI GREGORY

Günümüzden bin beş yüz yıl önce yaşamış olan Nyssa’lı Gregory, şu gözlemlerde bulunmuştur: “Mezardaki keten bezlerin açılmadan, kaya kaidenin üzerinde serili olması, odadaki herhangi bir yerde değil, Kurtarıcımız’ın başının olması gereken yerde dürülmüş biçimde duran mendil, hırsızların acelesini ve telâşını yansıtmamakta ve hırsızlık teorisini çürütmektedir.” (Whitworth, LHP, 64-65)

Dördüncü yüzyılda yaşamış olan Chrysostom, şöyle yazmıştır:

Peki, ya mür ile yapıştırılmış olan mendil hakkında ne demeli? Petrus bu mendili dürülü bir şekilde bulmuştur. Eğer elçiler, İsa’nın bedenini çalma hevesinde olsalardı, bedeni çıplak olarak çalmazlardı. Bunun sebebi, ölüye karşı saygısızlık etmeme kaygısından daha çok, üzerindeki sargı bezlerini açma ile vakit kaybetmeme ve uyanıp onları yakalama konusunda

oldukça hevesli olan nöbetçileri uyandırmama kaygıları olurdu. Özellikle söz konusu olan bedene ve kumaşlara kolaylıkla yapışan bir madde olan mür olunca, İsa'yı soyamak o kadar kolay olmayacaktı ve mezarı soyduğu iddia edilenlerin bunu gerçekleştirecek vakitleri yoktu. Bu bilgiler doğrultusunda hırsızlık teorisinin imkânsızlığı bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Nasıl? Elçiler, Yahudiler'in öfkesinden habersiz miydiler? Ve bütün öfkelerini onlardan çıkartacaklarından? Eğer İsa gerçekten dirilmedi ise, tüm bu zahmet ve tehlikenin onlara ne faydası olabilirdi? (Chrysostom, HGSM, alıntıyı yapan: Schaff, SLNPNF, 530-3 1).

Harvard'lı meşhur hukuk profesörü Simon Greenleaf, şöyle demiştir:

Mezar kıyafetlerinin olduğu yerde düzenli bir şekilde durması, mendilin düzenli bir şekilde dürülüp serilmesi bizlere, bu mezarın yağmalanmadığını ya da vahşi kişilerin elleri ile soyulmadığını göstermektedir, çünkü bu kıyafetler bir ölünün bedeninden daha kıymetli olduğu gibi, hırsızların bu kıyafetleri dürmesi için bir sebep de yoktur. Aynı sebeplerden dolayı, İsa'nın bedeninin dostları tarafından da çalınmadığını iddia edebiliriz, çünkü kıyafetlerini mezarda bırakmaları için bir sebep yoktur. Bütün bu unsurları göz önüne aldığında Yuhanna, İsa'nın ölümden dirildiğine inanmaya başlamıştır." (Greenleaf, TE, 542)

Mezar kıyafetlerinin titiz bir tarifini veren Henry Latham, hepsinin düzenli bir şekilde bir yerde olmasına dikkat çekip gözlemlerini şöyle aktarmıştır:

Otuz kilo baharat kullanılmıştır. Bu baharatın kurutulmuş olduğunu göz önüne aldığımızda, bu miktarın gayet fazla olduğunu görmekteyiz; eğer keten bezler çözülmüş olsa idi, mürün ve sarılabır özünün tozu her tarafa göze çaracak şekilde saçılırdı. Petrus, Yuhanna'ya mezarın içini detaylara sadık kalarak tarif ederken eğer böyle bir durum söz konusu olsa idi, kesinlikle değinirdi. Bay Beard, her ne kadar baharatları göz önüne alarak, keten bezlere ağırlık verdiğini söylese de, kaçırdığı bir nokta vardır ki, bence bu nokta çok açıktır, eğer keten bezler açılmış olsaydı baharat dökülür ve etrafa saçılırdı. Baharatlar hakkında hiçbir şey söylenmemiş olması, ilk olarak sürüldüğü keten bezlerin arasında kaldığı varsayımını güçlendirmektedir. Keten bezler açılmadığı için, baharatlar olduğu yerde kalmıştır. (Latham, RM, 9)

8E. Elçiler, İsa'nın bedenini çalmazlardı. Wilbur Smith, şu yorumda bulunmuştur:

Elçilerin, onurlu bir şekilde gömülmüş olan İsa'nın bedenini çalmaları için herhangi bir sebepleri yoktur. Rab'lerinin bedeni adına yapabilecekleri başka bir şey kalmamıştır. Aramatyalı Yusuf, bedenin ilk gömülme yerinden alınmasını asla istememiştir; kimse böyle bir teklifte bulunmamıştır. Tüm bunların ışığında bakıldığında, eğer elçiler bu hırsızlığı gerçekleştirdiyse, bunu Rab'lerini onurlandırmak adına ya da kendi korunmaları için değil; başkalarını kandırmak, Filistin'de yaşayan insanlara İsa hakkında yalan söylemek amacı ile yapmışlardır. Rab'lerini üç sene boyunca adım adım takip etmiş olan bu kişiler için çoktan intihar etmiş olan Yahuda İskariyot hariç, söylenebilecek tek şey, inançları konusunda dürüst olduklarıdır. Bu kişiler, kendilerini düzenbazlığa adanmış kötü insanlar değildir. Kutsal olan ve her zaman sahtekârlığı yargılayıp gerçekleri yücelten, adaletliliğinin yüceltiildiği müjdeyi dünyanın hiçbir yerinde olmadığı bir şekilde duyuran ve açıklayan Tanrı Oğlu ile yaşamış olan onbirlerin, aniden ve hep beraber bu şekilde bir düzenbazlığa karar vermiş olmaları, hayal gücümüzü zorlayan bir iddiadır. (Smith, 15, 377)

9E. Elçiler, diriliş gerçeğini daha kavrayamamışlardı. Böyle bir olgunun gerçekleşmesini farz ettirmek gibi bir iddiaları olamazdı (bakınız Luka 24).

John F. Whitworth'un gözlemlediği gibi: "Elçilerin, İsa'nın üçüncü gün ölümünden dirileceğini anlamamış oldukları çok açıktır; İsa'nın ölümünden dirildiğini anladıkları zaman gerçekten çok şaşırılmışlardır. Bu olgular ışığında elçilerin, İsa'nın bedenini, O'nun ölümünden dirildiği izlenimini verdirmek için çalmayı tasarımları söz konusu olamaz. (Whitworth, LHP, 64)

A. B. Bruce, şöyle yazmıştır:

Elçilerin böyle bir hırsızlığı gerçekleştirecek yetenekleri olsaydı bile, bunun sonucunda uğrayacakları cezayı düşününce bu teşebbüste bulunmanın çılgınlık olduğu gözükmektedir. Böyle bir çılgınlık seviyesindeki cesarete sahip değillerdi. Yürekları, üzüntünün ağırlığı altında eziliyordu ve onları, çalmakla itham edildikleri ceset kadar hareketsiz bırakmıştı. Aynı zamanda, hırsızlık için gereken motivasyondan çok uzakta idiler ve böyle bir etkinin altına bile giremezlerdi. Diriliş inancının propagandasını yapmak için İsa'nın bedenini çalmak! Kendilerinin bile hayal edemedikleri bir inancın propagandasını yapmakta ne gibi kazançları olabilir? "İsa'nın ölümünden dirilmesi gerektiğini belirten Kutsal Yazı'yı henüz anlamamışlardı." Öğretmenlerinin, onlara yanlarından ayrılmadan önce bu konuda öğrettiklerini de hatırlamıyorlardı. (Bruce, TT, 494)

Tarihçilerin kabul etmesi gereken bir gerçek ise elçilerin, İsa'nın dirilmiş olduğuna içten inanmış olmalarıdır.

– DAVID STRAUSS, 19. YÜZYIL ŞÜPHECİSİ

10E. James Rosscup, şöyle demiştir: "Elçiler, onurlu insanlardı ve insanlara asla sahte bir inanç yaymazlardı. Korkaklıktan cesarete doğru geçirdikleri radikal değişimden sonra, yaşamlarının geri kalanını, diriliş mesajını yayarak geçirdiler. Tutuklanmaya, hapsedilmeye, dayak yemeye ve korkunç bir şekilde ölmeye razıydılar. İçlerinden hiçbirisi, ne Tanrı'yı ne de Mesih'in dirildiğine olan inancını reddetmiştir." (Rosscup, CN, 4)

Paul Little, hırsızlık teorisi hakkında şunları yazmıştır: "Daha da ötesi, hem psikolojik hem de ahlâki imkânsızlık ile karşı karşıyayız. Mesih'in bedeninin çalınması, elçilerin karakterine ve onlar hakkında bildiğimiz her şeye tamamen yabancı bir kavramdı. Bunları yapmış olmaları demek, sahte bir inancın kurucuları olmaları, insanları yanlış yönlendirmiş olmaları ve tarih boyunca can vermiş binlerce insanın sorumlusu olmaları demektir. Elçilerden bazılarının, diğerlerinden habersiz olarak bu hırsızlığı yapmış ve onlardan bunu gizlemiş olmaları hayal edilemez bir iddiadır." (Little, KWhyB, 63-64)

Britanyalı bir avukat olan J. N. D. Anderson, elçilerin Mesih'in bedenini çalma teorisi hakkında şunları söylemiştir: "Bu iddia, bizlerin elçiler hakkında bildiğimiz her şeyleri, onların ahlâki öğretisi, yaşamlarının kalitesi, zulüm altında gösterdikleri sebat ile çelişki içerisinde. Bu iddia elçilerin hüznü ve ümidi kırılmış kaçaklardan, tüm baskıların susturamadığı tanıklara dönüşmesi konusunda hiçbir açıklama getirmemektedir." (Anderson, CWH, 92)

Hırsızlık teorisi hakkında Kevan, şunları yazmıştır: "Hristiyan inancına karşı olanların bile, elçilerin mezardan İsa'yı çaldığına dair teoriye karşı çıkmaları, bu iddianın mantık çerçevesindeki imkânsızlığını ortaya koymaktadır. Şüpheli olan Strauss (1808-1874), elçilerin hırsızlık yapmasının imkânsızlığını şu sözleri ile ortaya koymaktadır: 'Tarihçilerin kabul etmesi gereken bir gerçek ise elçilerin, İsa'nın dirilmiş olduğuna içten inanmış olmalarıdır.'" (*Leben Jesu*, 1864, syf 289) (Kevan, RC, 9)

O zaman Kutsal Ruh'la dolan Petrus onlara şöyle dedi: 'Halkın yöneticileri ve ihtiyarlar! Eğer bugün bir hastaya yapılan iyilik nedeniyle bizden hesap soruluyor ve bu adamın nasıl iyileştiği soruşturuluyorsa, hepiniz ve tüm İsrail halkı şunu bilin: Bu adam, sizin çarmıha gerdiğiniz, ama Tanrı'nın ölümden dirilttiği Nasıralı İsa Mesih'in adı sayesinde önünüzde sapasağlam duruyor. İsa, 'Siz yapıcılar tarafından hiçe sayılan, ama köşenin baş taşı durumuna gelen taş'tır. Başka hiç kimsede kurtuluş yoktur. Bu göğün altında insanlara bağışlanmış, bizi kurtarabilecek başka hiçbir ad yoktur.'

(Elçilerin İşleri 4:8-12)

Wilbur Smith, şunları yazmıştır, "Günümüzde bile birçok Ortodoks Yahudi âlimleri bu hikâyeyi salt bir biçimde inkâr etmektedir. Klausner de dahil olmak üzere birçok âlim, elçilerin böyle bir düzenbazlığı yapmayacak kadar onurlu insanlar olduklarını belirtmektedir." (*Jesus of Nazareth; His Life, Times, and Teaching*, New York, 1925, syf 414) (Smith, GCWC, 22-23)

Elçilerin İşleri 4:8'de okuduğumuz, inanç savunmasını yapan Petrus'un cesaretinin kaynağı "çaldığı beden" mi olmuştur?

Wilbur Smith, şu açıklamayı yapmaktadır:

Pentikost gününde, Tanrı'nın gücü Petrus'un üzerine gelmiştir ve bir gün içerisinde, odak noktası İsa'nın Dirilişi olan bir vaaz sonrasında, üç bin ruh Rab'be iman etmiştir. Tartışmasız gerçek olan bir şey var ise o da, Petrus'un *en azından gerçek olduğuna inandığı bir şeyi vaaz etmiş* olmasıdır ki, bu da Tanrı'nın İsa Mesih'i ölümden dirilttiğidir. Hiç kimse bilinçli bir şekilde yalan söyleyerek bu kadar kudretli ve etkili bir şekilde konuşma yapamaz. Elçiler, bu yüce gerçeğe iman ile dünyayı alt üst ederek, Diriliş hakkında müjdeyi duyurmaya devam ettiler. Hayır, elçiler Rab'bimizin bedenini çalmamışlardır ve çalamazlardı. (TS, 377-78)

Yuhanna hariç elçilerin hepsi, şehit olarak ölmüşlerdir. Beyanatlarını ve inançlarını reddetmedikleri için idam edilmişlerdir. Paul Little'ın da yazdığı gibi: "İnsanlar, yanlış bile olsa, *doğru* olduğuna inandıkları değerler uğruna canlarını verirler, ancak insanlar *yalan* olduğunu bildikleri bir değer uğruna canlarını vermezler." (Little, KWhyB, 173) Eğer elçiler İsa'nın cansız bedenini çalmış olsalardı, yaymakta oldukları diriliş mesajının da sahte olduğunu bilirlerdi. Ancak, "elçiler istikrarlı bir şekilde Dirilişi; öğretişlerinin, vaazlarının, yaşamlarının ve en önemlisi ölümlerinin temel referansı olarak göstermişlerdir. Elçilerin, İsa'nın cansız bedenini çalmış olduğuna dair teori tamamen saçmadır!" (Lewis ve Short, LD, 62-64)

Ben de, John R. W. Stott ile aynı fikirdeyim: "Elçilerin, İsa'nın cansız bedenini çalmış olduğuna dair teori, kesinlikle mantık dışıdır. Hem düşüncesi hem de pratiği imkânsızdır. İncil'de açık olan bir şey varsa o da, elçilerin dürüst ve samimi bir inanca sahip olduklarıdır. Onların kandırıldığını düşünebilirsiniz, ancak onların başkalarını kandırdığını düşünemezsiniz. İki yüzlülük ve şehitlik aynı koltukta oturamaz." (Stott, BC, 50)

3D. Boş mezarın açıklanması konusunda Yahudilerin, Romalıların, ya da Aramatyalı Yusuf'un İsa Mesih'in bedenini çaldığına dair olan teori, bu bedenin elçiler tarafından çalınmış olduğuna dair teori kadar mantıksızdır.

1E. Yahudiler bedeni mezardan almış mıdır? J. N. D. Anderson, şu gözlemlerde bulunmuştur;

Mesih'in dirilişinden yedi hafta kadar kısa bir süre içerisinde -eğer kayıtları tamamen doğru olarak kabul edersek, ki ben Hristiyan yazarların sorun çıkartabilecek yedi haftalık bir boşluğu uydurmaları için olası bir sebep göremiyorum- Yeruşalim, diriliş hakkındaki müjdeyi duymaya başlamıştır. Elçiler, bu müjdeyi şehrin altında ve üstünde yayıyorlardı. Başkâhinler ise bu durumdan çok rahatsızdılar. Elçiler için, bu adamın kanını üzerlerine atmaya çalıştığını söylemeye başladılar, çünkü zafer dolu Rab'bi çarmıha germek ile suçlanıyorlardı ve bu iki yüzlülüğü susturmak için her ne gerekirse yapmaya hazırdılar. (Anderson, RJC, 6)

Eğer Yahudiler, İsa'nın bedeninin yerinden alınması için resmi bir emir vermiş olsalardı, elçiler Yeruşalim'de dirilişi müjdelerken, "Durun! İsa'nın bedeni bizde, İsa ölümünden dirilmedi" derler ve bu sürece ölümcül bir son verirlerdi.

Eğer dirilişin yanlışlığını kanıtlamak ellerinde olsaydı, niçin İsa'nın bedeninin yerini ilân etmesinler ki?

Eğer bu da yetersiz kaldıysa, niçin İsa'nın cansız bedenini boş bir el arabasına koyup Yeruşalim'in sokaklarında gezdirmediler ki? Bu eylem, Hristiyanlığı beşiginde değil, daha ana rahminde öldürdü!

İngiliz ilâhiyatçı ve filozof William Paley, şunları yazmıştır: "Eğer İsa'nın bedenini bulmak mümkün olsaydı, Yahudiler bunu yapıp, bütün diriliş hikâyesine olası en kesin ve en kısa cevabı verecekleri kesindir. Bu konuda önceden bilgilendirildikleri için, tüm aldıkları tedbirlere ve hazırlıklara rağmen; Mesih'in dirilişi hikâyesi yayıldığında, O'nun elçileri bunu halka beyan etmeye başladıklarında, O'nun ismi ile verdikleri vaazlarda, dirilişi hem konu hem de inançlarının temeli olarak aldıklarında ve O'nun dinine yeni insanları kattıklarında; Yahudilerin elinde bunları çürütecek bir beden yoktu." (PaleyveC, 196-98)

John Whitworth, İsa'nın bedeninin yeri konusunda ki Yahudiler'in sessizliği hakkında şunları yazmıştır:

"Hırsızlık hikâyesi rivayeti Yahudiler arasında dolaşmaya devam etmiş olsa da, Dr. Gilmore'un gözlemlediği gibi, 'Elçiler kısa bir süre sonra Yeruşalim'de İsa Mesih'in dirilişini cesurca ve açıkça bildirmeye başladılar ve bundan dolayı mahkeme önüne çıkartıldıklarında, hırsızlık suçu ile bir kez bile itham edilmediler.' Elçiler'in hırsızlık yaptığına dair söylentilerin kaynağı olan Sanhedrin meclisinin önünde yargılanan elçiler, bir kez bile olsun bu suçlama yüzünden cezalandırılmamışlar; hatta Sanhedrin meclisinin dudaklarından bu konu ile ilgili bir fısıltı bile duyulmamıştır; savunulacak bir noktası ve mantıklı bir dayanağı olmayan bu iddia kısa bir süre sonra terk edilmiştir." (Whitworth, LHP, 66)

2E. Romalılar bedeni mezardan almış mıdır?

İsa'nın bedeninin mezarında kalması valinin işine gelmekteydi. Pilatus'un tek kaygısı, huzur ortamının bozulmamasıydı. Bedenin yok olması ise, Yahudiler ve Hristiyanlar arasında istenmeyen bir tahrike sebep olacaktı.

J. N. D. Anderson, Pilatus hakkında şunları söylemiştir: "Pilatus, bu garip öğretiş konusunda çok rahatsızdı. Eğer, İsa'nın bedeni onda olsaydı, başkâhinler tamamen kendilerini kaybettikleri zaman bunu onlara bildirmemesi için hiçbir sebebi olamazdı." (Anderson, RIG, 6)

Pilatus'un tek isteği, düzenin bozulmamasıydı.

Tarihsel kesinliklere inanmak yerine, hayal gücünün azgın ve mantık dışı meyvelerini kabul eden şüphecinin saflığı ile Dirilişe inanan bir Hristiyanın sade imanı kıyaslandığında, şüphecinin inanma konusundaki cüretkârlığı ortaya çıkmaktadır. İmanın açıklanması zor olabilir, ancak kesin olan gerçekleri reddetmenin açıklaması yoktur.

– GEORGE HANSON

3E. Aramatyalı Yusuf bedeni mezardan almış mıdır?

Yusuf gizli bir öğrenciydi ve bu durumdaki bir kişi, ilk olarak diğer elçilere danışmadan bedeni mezardan almazdı.

Eğer Yusuf, Mesih'in bedenini elçilere danışmadan mezardan almaya girişmiş olsaydı bile, diriliş mesajı yayılmaya başladığı an, bunu elçilere bildirirdi.

4E. Sonuç: Olguların da açıkça gösterdiği gibi, Mesih'in bedeninin yerinden alınmış olma olasılığı yoktur.

George Hanson'ın dediği gibi: "Tarihsel kesinliklere inanmak yerine, hayal gücünün azgın ve mantık dışı meyvelerini kabul eden şüphecinin saflığı ile Dirilişe inanan bir Hristiyanın sade imanı kıyaslandığında, şüphecinin inanma konusundaki cüretkârlığı ortaya çıkmaktadır. *İmanın açıklanması zor olabilir ancak kesin olan gerçekleri reddetmenin açıklaması yoktur.*" (Hanson, G., RL, 24)

Halusinasyon Teorisine göre, eğer Petrus'un ve diğerlerinin etrafında başvurabilecekleri iyi bir nevroloji uzmanı olsaydı, Hristiyan kilisesi asla kurulamazdı.

– GRESHAM MACHEN

3B. Halusinasyon Teorisi

1C. Teori

İsa Mesih'in ölümünden sonra dirildiğine dair olan iddiaları desteklemek için öne sürülen görünmeler, aslında halusinasyondur.

2C. Teorinin Çürütülmesi

1D. İsa Mesih'in Görünmesi Bu Kadar Önemli midir?

C. S. Lewis, şöyle yazmıştır:

Hristiyanlığın ilk günlerinde "Elçi" olan kişiler, Dirilişin görgü tanığı olarak gösterilen ve en önde gelen kişilerdi. Çarmıha gerilmeden birkaç gün sonra ise, Yahuda İskariyot'un ihaneti

ile boşalan yeri için iki aday gösterilmiştir. Bu adaylarda aranan vasıflar ise, Yahya'nın vaftiz döneminden başlayarak, Rab İsa'nın yukarı alındığı güne değin elçilerle birlikte geçirdiği bütün süre boyunca yanlarında bulunmuş olmaları ve dış dünyaya İsa'nın dirilişinin tanıklığını verebilecek olmalarıdır (Elçilerin İşleri 1:22). Birkaç gün sonra Petrus, Hristiyanlığın ilk vaazını verirken şu iddiada bulunmuştur: “Tanrı, bu İsa'yı ölümden diriltti ve biz hepimiz bunun tanıklarıyız” (Elçilerin İşleri 2:32). *Korintliler'e* yazdığı mektupta Pavlus, elçiliğini şu temeller üzerine kurmuştur: “Elçi değil miyim? Rab’bimiz İsa’yı görmedim mi?” (Lewis, M, 148)

2D. Mesih’in Diriliş Sonrası Görünmelerinin, Halusinasyon Olarak Kabul Edilmesi Çok mu Önemlidir?

C. S. Lewis’in tanımlamasını göz önüne aldığımız zaman, Mesih’in diriliş sonrası görünmelerinin, halusinasyonlar olarak kabul edilmesi durumunda, elçilik kavramının değerinin yok olduğunu görürüz.

Eğer İsa’nın görünmelerini halusinasyonlar olarak kabul edersek, Gresham Machen’in de belirttiği gibi, “Hristiyan Kilisesi, birinci yüzyılda yaşamış olan bazı kişilerin patolojik tecrübeleri üzerine bina edilmiştir. Halusinasyon Teorisine göre, eğer Petrus’un ve diğerlerinin etrafında başvurabilecekleri iyi bir nevroloji uzmanı olsaydı, Hristiyan kilisesi asla kurulamazdı.” (Kevan, RC, 10-11)

Elçisel tanıklığın güvenilirliği hakkında J. N. D. Anderson, şunları belirtmiştir: “Hristiyanlık, elçilerin tanıklığının doğruluğu ile ayakta durmaktadır.” (Anderson, DCR, 100)

3D. Hayal nedir?

Wilbur Smith, bu konuda şunları söylemiştir

‘Hayal’ kavramının şu ana kadar gördüğüm en tatminkâr tanımını, Weiss vermiştir: “Bu kavramın bilimsel olarak tarifine göre, dış dünyada, algılandığı zannedilen objenin var olmaması durumudur. Optik sinirlerin, dışarıdan gelen bir ışık, renk ya da titreşim ile değil, içsel fizyolojik sebeplerden dolayı tepki vermesidir. Bu esnada, bu olayı tecrübe eden kişi, görsel duyusu ile algıladığı objenin gerçekliğini, tamamen ‘objektif’ bir yaklaşım ile kabul eder; hayalini gördüğü objenin karşısındaki varlığından şüphe duymayacak bir şekilde emin olur.” (Smith, TS, 581)

4D. Mesih’in Diriliş Sonrasındaki Görünmeleri Aslında bir Hayal midir?

Elçilerin tecrübe ettikleri olayın basit bir hayal olmadığını, bu hipotezin yanlışlığını, Yeni Antlaşma’nın verdiği tanıklıktan görebilmekteyiz.

Hilmyer Straton’un da dediği gibi: “Halusinasyon gören kişiler, tarih boyunca asla ahlâk kahramanları olarak kabul edilmemişlerdir. İsa’nın dirilişinin yaşam değiştirici etkisi asla bitmemiş ve bu dirilişe tanıklık eden en eski kişiler, dirilişi gerçeğini beyan ederek ölümle kucaklaşmışlardır.” (Straton, BLR, 4)

5D. Halusinasyon teorisi akla yatkın değildir, çünkü psikiyatristlerin belirttiği ve hayallerin uyması gereken kesin kurallar ve prensipler ile çelişmektedir.

1E. Genellikle belli bir insan grubu hayal görür. (Anderson, RJC, 4-9); (Little, KWhyB, 67-69); (Peru, OPC, 97-99)

Bu kişiler genellikle, asabi, sinirli ve hayalperest insanlardır. Mesih'in görünüşleri ise, sadece tek bir kişide ya da belirli bir psikolojik ortamda gerçekleşmemiştir.

John R. W. Stott, bu konuda şunları belirtmiştir:

“Görünüm esnasında insanların içinde olduğu durumlar farklı farklıdır; Mecdelli Meryem ağlamaktadır... kadınlar korku ve şaşkınlık içindedir... Petrus vicdan azabı çekmektedir... Tomas kuşku içindedir... Emayus’lu çift, hafta boyunca gerçekleşen olaylardan dolayı kaygı içerisinde... ..ve elçiler Celile’de balık avlamaktadırlar.”
“Rab’bin görünmesinin, çarpık zihinler tarafından halüsinasyon olarak kabul edilip, reddedilmesi mantıksızdır.” (Stott, BC, 57)

2E. Halüsinasyonlar, bireylerin bilinç altında kalan geçmişteki tecrübeleri ile bağlantılıdır. (Anderson, RJC, 4-9); (Little, KWhyB, 67-69); (Peru, OPC, 97-99)

1F. Halüsinasyonlar, hem kişisel hem de aşırı sübjektiftirler.

“*Psychopathology of Perception*” isimli eserinde Heinrich Kluener, meşhur nevrobiyolojist Raoul Mourgue’dan alıntıda bulunmuştur: “Halüsinasyonların, nevrobiyoloji üzerine yaptığı temel eser niteliğindeki tez araştırmasında vardığı sonuç, değişkenliğin ve kararsızlığın, halüsinasyon ve bununla ilişkili sıra dışı olayların değişmez unsuru olduğu yönünde olmuştur. Ona göre halüsinasyon, statik bir sıra dışı olay değil, özünde dinamik bir süreçtir. Yansıttığı istikrarsızlık ise, kaynaklandığı unsur ve durumun değişkenliğinden kaynaklanmaktadır.” (Kleurer, alıntı yeri Hoch, PP, 18)

İki kişinin aynı anda, aynı halüsinasyonu görme olasılığı ileri derecede olasılık dışıdır.

2F. İsa Mesih, aynı anda kitlelere ve değişik insan gruplarına görünmüştür.

Tomas J. Thorburn, şu iddiada bulunmaktadır:

Ortalama bir zekâ seviyesine sahip olduğunu farz ettiğimiz yaklaşık beş yüz kişiye kadar çıkan değişik rakamlardaki insan kitlelerinin, değişik zamanlarda ve durumlarda, her türlü duyu ile -görsel, işitsel, tensel- yaşadıkları ve aynı olduğunu iddia ettikleri bir tecrübenin, sübjektif bir halüsinasyon olduğunu söylemek, anlaşılması mümkün olmayan bir tutumdur. Diriliş hakkında iddia edilen bu teori için inanılmaz dememizin sebebi çok açıktır, eğer halüsinasyon iddiası, aynı koşullara sahip, ancak “doğadışı” olmayan tarihteki herhangi bir başka bir olay için öne sürülseydi, yeterli bir açıklama yapma ihtiyacı duyulmadan, saçmalama olarak kabul edilir ve ciddiye alınmazdı. (Thorburn, RNMC, 158-59)

Smith tarafından alıntısı yapılan Theodore Christlieb, şunları söylemiştir:

Hayallerin topluluk halde gözükebildiği ender olayları reddetmiyoruz. Ancak bu olaylara, ya *bilinç düzeyinde heyecan uyandıracak uyarıcılar* ya da *sinirsel hastalık* gibi etkenler eşlik etmektedir. Elçilerden birisinin ya da birkaçının sinirsel hastalık geçirdiğini farz etsek bile, hepsinin birden ruh hastası olduğunu farz edemeyiz. Tabii ki elçilerin hepsinin mizacı ve yapısı birbirinden farklı idi. Ancak, her birinin tek tek ruhsal bir hastalığa yakalandığını düşünmek, heyecanlanan kadınların, her zaman soğukkanlılığını koruyan balıkçı Petrus’un, Yakup’un, Emayus’a gidenlerin, kendinden emin şüpheci Tomas’ın onayının, bütün

onbirlerin, *beş yüzden fazla inanç kardeşinin*? Bu kadar çok kişinin ayrı zaman ve ayrı yerlerde ve farklı farklı ortamlarda (sabah mezarda, yolda sohbet ederken, gölde güvenilir dostlar grubu ile beraber çalışırken) olsalar da akıllara en gelmeyecek bir konuda aynı şekilde kendilerini aldatma kararı aldıklarını söylemek mümkün müdür? Ve hepsinin birden bu hayallerini dünyaya, İsa'nın ölümden dirildiği şeklinde müjdelemeye karar verdiklerini? Tüm dünyaya bu müjdeyi yaydıklarına göre, bu eylemleri kendi kendilerini kandırmanın ya da bilinçli bir aldatmanın sonucu olabilir mi? Muhakkak ki görgü tanıklarının bazıları yıllar sonra, kendi kendilerine yaşadıklarının bir hayal olup olmadığını sormuş olabilir. Schleiermacher, bu konuda şunları belirtmiştir: “Elçilerin kendilerini aldattığını ve iç dünyalarını dış dünyaları ile karıştırdıklarını düşünenler, hepsini birden zihinsel bozukluk ile itham etmektedirler. Aynı şekilde, bu adamları kendi tanıklığını vermesi için seçen İsa Mesih’e de bu ithamda bulunmaktadırlar. Ya da bu adamların hayal dünyası ile gerçekleri karıştırdığını bilip, özellikle onları seçtiğini kast etmektedirler. Bu durumda, İsa Mesih’in yalanlar üreten bir kişi olduğu ve O’nun yüksek değerlerinin ve ahlâk öğretilerinin allak bullak olduğunu öne sürerler.” (Christlieb, alıntı yeri Smith, TS, 396-97)

3E. Tanınmış iki psikiyatrist, L. E. Hinsie ve J. Shatsky’e göre hayal, “hatalı bir kavrama, duyumların yanlış bir şekilde yorumlanması ve hatalı tepki verilmesidir... Normal bir kişide, bu aldanma karşısında diğer duyu ya da duyularla olayın kontrolü yapılması arzusu oluşur, algılanan durumun sadece bir hayal olduğunun tatminkâr bir açıklaması geliştirilir.” (Hinsie, PD, 280)

İsa Mesih’in görünmesi, “hatalı” bir kavrama olamazdı:

Wilbur Smith, Luka’nın gözlemleri hakkında yazmıştır. Luka’yı şöyle tanımlamıştır: “İncelediği durumların bilimsel açıdan ele alınmasına aşına bir kişidir. Luka, kaleme aldığı ikinci kitap olan Elçilerin İşleri’nin ilk cümlelerinde şu ifadede bulunmuştur: ‘İsa, ölüm acısını çektikten sonra, birçok inandırıcı kanıtlarla elçilere dirilmiş olduğunu gösterdi.’” (Smith, 9)

Smith, şöyle devam eder:

Modern bilimin hatta modern ruh bilimcilerin, ele aldıkları bir olayın gerçekliğini tespit ederken ısrarla talep ettikleri her türlü delil, bizlere Rab İsa’nın dirilişi konusunda İncil’de sunulmuştur. Bunlar, gözle görülen, kulakla işitilen ve dokunulan türden delillerin tanıklığıdır. Bu türden delillere, ampirik (deneysel) delil denir. (Smith, TS, 389-90)

W. J. Sparrow-Simpson şunları kaleme almıştır: “Dirilmiş olan Rab’bin görünmesi, görüldüğü insanların hisleri bağlamında analiz edilebilir. Bu hisler; görme, duyma ya da dokunma gibi hislerdir. Doğaüstü olayın değişik olguları, bu hislere göre gruplandırılabilir.” (Sparrow-Simpson, RCF, 83)

Sparrow-Simpson devam eder: “Birinci olarak görme duyusunu ele alabilir. Bu duyunun birinci olması doğaldır, çünkü bir insanı görürken, ilk olarak bu duyumuz işleve geçer. Bu duyunun, görünümlerdeki rolüne değişik ayetlerde rastlamaktayız:

“İsa onların karşısına çıktı,” (Matta 28:9).

“İsa’yı gördükleri zaman” (Matta 28:17).

“O zaman onların gözleri açıldı ve kendisini tanıdılar” (Luka 24:31).

“Ürktüler, bir hayalet gördüklerini sanarak korkuya kapıldılar” (Luka 24:37).

“‘Ellerime, ayaklarıma bakın; işte ben'im! Bana dokunun da görün. Bir hayalette et ve kemik olmaz, ama görüyorsunuz, bende var.’

Bunu söyledikten sonra onlara ellerini ve ayaklarını gösterdi” (Luka 24:39, 40).

“Mecdelli Meryem öğrencilerin yanına gitti. Onlara, ‘Rab’bi gördüm!’ dedi” (Yuhanna 20:18).

“Bunu söyledikten sonra onlara ellerini ve böğrünü gösterdi. Öğrenciler Rab'bi görünce sevindiler” (Yuhanna 20:20).

“Öbür öğrenciler ona, ‘Biz Rab'bi gördük!’ dediler” (Yuhanna 20:25).

“İsa ona, ‘Beni gördüğün için mi iman ettin?’ dedi. ‘Görmeden iman edenlere ne mutlu!’” (Yuhanna 20:29).

“En sonra İsa, Simun Petrus'a, ‘Yuhanna oğlu Simun, beni bunlardan daha çok seviyor musun?’ diye sordu” (Yuhanna 21:12).

“İsa, ölüm acısını çektikten sonra birçok inandırıcı kanıtlarla elçilere dirilmiş olduğunu gösterdi. Kırk gün süreyle onlara görünerek Tanrı'nın Egemenliğine dair konuştu” (Elçilerin İşleri 1:3).

İsa'nın acı çekmesi esnasında aldığı yaraların da gösterilmesi ve dokunulması kayıtlarda yer almaktadır: Luka, el ve ayaklardan bahseder [Luka 24:29-40]. ... Matta, yaralardan bahsetmez. Yuhanna, ellerinden ve böğründen bahseder (Yuhanna 20:20-25, 27). (Sparrow-Simpson, RCF, 183-84)

“Dirilmiş olan İsa Mesih'in görünmesi esnasında, dokunma duyusu ile yapılan kontrollere de rastlamaktayız. Bu konudaki en önemli bölüm, Luka'da kaydedilmiştir: “Ellerime, ayaklarıma bakın; işte ben'im! Bana dokunun da görün. Bir hayalette et ve kemik olmaz, ama görüyorsunuz, bende var.” (Luka 24:39).

“Kendisine bir parça kızarmış balık verdiler. İsa onu aldı ve onların gözleri önünde yedi” (Luka 24:42, 43).” (Sparrow-Simpson, RCF, 92-93)

Tomas Thorburn, sözde halüsinasyon olan kadınların yaşadığı mezardaki tecrübe, duyma eylemi de yaşanmıştır: “Adam onlara, ‘Şaşırmayın!’ dedi. ‘Siz çarpmıha gerilmiş olan Nasıralı İsa'yı arıyorsunuz. O dirildi, burada yok. İşte O'nu yatırdıkları yer. (Markos 16:5-7)’”

Thorburn, devam eder, “Matta'da da, kadınların İsa'yı hem gördüğünü hem dokunduğunu hem de duyduklarını okumaktayız (Matta 28:9-10).” (Thorburn, RNMC, 133)

4E. Halüsinasyonlar, yaşandıkları yer ve zaman anlamında genellikle sınırlıdır. (Anderson, RJC, 4-9); (Little, KWhyB, 67-69); (Peru, OPC, 97-99)

Halüsinasyonlar genellikle şu durumlarda tecrübe edilirler:

- Nostalgik bir ortamda ya da
- Bir kişinin, özellikle eski günleri hatırlamasına sebep olacak zamanlarda.

Mesih'in görünmelerinin yaşandığı zaman ve yer, tanıkların halüsinasyon görmesini teşvik niteliklerinden uzaktır. İletilmiş olan ortamlar ve yerler yüzünden, düşsel bir olayın hayali kurulmamıştır.

John R. W. Stott, bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Halüsinasyon görülmesi için gereken dışsal teşvik edici unsurların eksikliği görülmektedir.” (Stott, BC, 57)

Stott devam eder: “Eğer İsa'nın karşılıklarına çıktığı yerler, bir iki kutsal mekân ile kısıtlı olsaydı ve bu mekânlar İsa'nın kutsamasının hatıraları, elçilerin yürekleri ise, diriliş beklentisi ile dolu olsaydı, o zaman halüsinasyon hakkında şüphelerimiz yükselebilirdi.” (Stott, BC, 57)

Stott şu sonuca varmıştır:

Eğer İsa'nın karşılıklarına çıkması hikâyesinin aktarımı, sadece üst oda ile kısıtlı olsaydı, şüphelenmemiz ve bu hikâyenin gerçekliğini sorgulamaya hakkımız olurdu. Eğer Onbirler, İsa'nın ölmeden önce onlarla özel vakit geçirdiği mekânda toplanıp, O'nun oturduğu yeri boş bırakıp, devamlı O'nun yaşamındaki büyümler hakkında duygusal bir şekilde konuşuyor olsaydılar, O'nun dirileceğine dair vaatlerini tartışsaydılar, O'nun ne zaman geleceğini merak edip geri dönmesi için olan ümitlerini arttırsaydılar ve beklentilerinin harareti İsa'nın aniden görünmesi ile sönseydi, her birimizin elçilerin talihsiz bir aldanma içerisinde olduklarını düşünmesi çok doğal olurdu. (Stott, BC, 57)

Kevan tarafından alıntısı yapılan W. Robertson Nicoll, şunları söylemiştir: “Elçilerin, İsa Mesih’i sadece görmediklerini aynı zamanda kendisi ile konuştuklarını, temas ettiklerini ve bu olayların değişik yer, zaman ve tanıkların önünde yapıldığını unutmamamız gerekir.” (Nicoll, alıntı yapan: Kevan, RC, 10)

James Orr, zaman unsurunu göz önüne alarak, “İsa Mesih’in karşısına kısacık bir an için çıkmadığına, tanıklar ile görüşmelerinin uzun zaman dilimlerini kapsadığına” dikkat çekmiştir. (Orr, RJ, alıntı yeri Ramm, PCE, 186)

Yer ve zamanın, çeşitliliğini göz önüne alalım:

Matta 28:9, 10: Mezardaki kadınlara sabah erkenden gözükmesi.

Luka 24:13-33: Emayus yolunda, öğleden sonra gözükmesi.

Luka 24:34; 1. Korintliler 15:7: Gün ışığı altında şahıslara gözükmesi.

Yuhanna 21:1-23: Göl kenarında, sabah erkenden gözükmesi.

1. Korintliler 15:6: Celile’deki bir dağda tam beş yüz kişiye gözükmesi.

Gerçekten de İsa’nın insanların karşısına çıkmasında değişik yer ve zaman modeli benimsediğini görmekteyiz ve bu çeşitlilik hayal hipotezini çürütmektedir.

5E. Halusinasyonlar, ümit dolu bir beklenti içerisinde olan ruh hâli ve beklentilerinin, kanaatlerine hükmetmeye başlamış olan insanlarda gerçekleşir. (Anderson, RJC, 4-9); (Little, KWB, 67-69); (Peru, OPC, 97-99)

1F. Aşağıdaki prensipler, halusinasyonların karakteristiğidir:

William Milligan, “hayalin konusu, ifade ettiği fikre olan inanç ve bu inancın bir şekilde doğruluğunun ispatlanmasına karşı duyulan büyük özlem ile karakterize edilir” demiştir. (William Milligan, RL, 93-95)

1G. “Bir kişinin, buna benzer bir tecrübeyi bilinçli olarak yaşayabilmesi için, gerçekte olmayan bir şeyi tasarlayıp, bunun varlığına inanmayı yoğun bir şekilde istemesi ve hayal gücüne gerçekliği eklemesi gerekir.” (Little, KWhyB, 68)

2G. H. Day, bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Hayal gösterebilmenin ve aynı esnada büyük bir kitlenin sübjektif bir şekilde, gerçek olmayan doğa dışı bir olayı hep beraber algılanmasının sağlanması için, makul limitlerin çok üzerinde bir süreyi içeren, psikolojik bir telkinin uygulanması gerekir.” (Day ER, 5 1-53)

3G. Paul Little, şunları söylemiştir: “Örneğin, savaşta oğlunu kaybetmiş bir anne, evladının her akşam saat 5:30’da işten eve döndüğünü hatırlar. Her akşam üstü balkondaki sandalyesine oturur, derin düşüncelere dalar ve devamlı oğlunu düşünür. Nihayet, oğlunun kapıdan içeri girdiğini ve kendisi ile konuştuğunu düşünür. İşte bu kadın bu noktada, gerçek dünya ile olan bağlantısını koparmıştır.” (Little, KWhyB, 68)

2F. İsa’nın diriliş sonrası görünümlerinde, Mesih’in takipçileri kendi iradelerinin dışındaki olaylara inanmak zorunda kalmışlardır.

W. J. Sparrow-Simpson şöyle yazmıştır: “Yaşanan doğaüstü olayın anlatımına bakıldığı zaman, İsa’nın görünmelerinin zihninin içinden gelen bir inanıştan daha çok, dışarıdan gelen bir olgunun zorla algılanmasının sağlanması sonucu oluşan bir inanmayı içerdiğini görmekteyiz.” (Sparrow-Simpson, RCU, 88)

Alfred Edersheim, şunları söylemiştir “Bu türden hayaller, yaşanan olayların tam tersine, olay öncesi beklentiyi içermektedirler.” (Edersheim, LTJM, 626)

E. H. Day, halüsinasyon teorisine karşıt olarak şunları yazmıştır: “Direngen mantık olgularının yönlendirmesi sonucu ikna olan elçilerin, bu konudaki yavaşlıklarını fark etmememiz mümkün değildir.” (Day, ER, 53-54)

“Psikolojik bir telkinin” eksikliği konusunda Day, şunları gözlemlemiştir:

Rab İsa, elçilere ilk görüldüğü zaman, bu kişileri değişik ruhsal tutumlar içerisinde bulmuştur, ancak beklenti, ümit etme ya da O’nu görme konusunda hazır olma tutumları dikkat çekici bir şekilde kategori dışında kalmıştır...

Elçilerin inancı, utanç verici ölüm felaketi karşısında tamamen sarsılmıştır. Bu ölüm, Yahudi yasasında açıkça şöyle tasvir edilmiştir: “Asılan kişi, Tanrı tarafından lanetlenmiştir” (Yasa’nın Tekrarı xxi. 23). Sübjektif hayal teorisi, eğer elçiler arasında bu kötü ölümü reddetme eğilimi izlense idi, akla yatkın gözükebilirdi. Ancak, elçilerin umutları o kadar derinden incinmiştir ki, dirilmeye rağmen iyileşmesi belli bir süreç almıştır.” (Edersheim, LTJM, 53-54)

Herhangi bir halüsinasyon teorisi, (ki bu iddia, insan zihninde yaratılmış en garip buluştur) halüsinasyon olduğu iddia edilen görünmelerin üç tanesinde, İsa kısa bir süre içerisinde tanınmaması karşısında, çürümektedir.

– C. S. LEWIS

Paul Little, Mesih’in takipçilerinin, halüsinasyon tecrübesi yaşayan kurbanlarının genel doğasından çok uzak olmalarını şöyle açıklar: “Meryem, birinci Paskalya Pazar sabahı elinde baharatlar ile mezara gitmektedir. Niçin? Sevdığı Rab’bin ölüsünü meshetmek için. Kesin olan bir unsur var ise, o da bu kadının İsa’yı ölümden dirilmiş olarak bulmayı beklemediğidir. Hatta O’nu ilk gördüğünde, O’nu bahçıvan ile karıştırmıştır! Rab, en sonunda elçilere gözüktüğünde ise, elçiler korkmuştur ve hayalet gördüklerini düşünmüşlerdir!” (Little, KWhyB, 68-69)

Alfred Edersheim şu yorumda bulunmuştur: “Luka tarafından kaleme alınmış olan anlatım, sanki özellikle ‘Hayal-hipotezinin’ imkânsızlığını ortaya koymak için dizayn edilmiştir. Bizlere açıkça ifade edildiği gibi, Dirilmiş Mesih’in karşısına çıkması, elçilerin beklentilerini karşılamak bir yana, onları korkutmuştur, çünkü İsa’yı hayalet sanmışlardır. Ancak Mesih onlara güven vermiştir ve onlara şöyle seslenmiştir: ‘Ellerime, ayaklarıma bakın; işte ben'im! Bana dokunun da görün. Bir hayalette et ve kemik olmaz, ama görüyorsunuz, bende var’ (Luka 24:39).” (Edersheim, LTJM, 628)

Edersheim sözlerine şöyle devam etmiştir: “*Reuss* der ki; eğer Kilisenin bu temel dogması bir uydurma ürünü olsaydı, bu uydurmayı aktaranlar, bu konuyu çok titiz ve kelimesi kelimesine uyumlu olacak bir şekilde aktarırlardı.” (Edersheim, LTJM, 628)

C. S. Lewis, şunları söylemiştir

Herhangi bir halusinyasyon teorisi, (ki bu iddia, insan zihninde yaratılmış en garip buluştur) halusinyasyon olduğu iddia edilen görünmelerin üç tanesinde, İsa kısa bir süre içerisinde tanınmaması karşısında, çürümektedir (Luka xxiv. 13-31; Yuhanna xx. 15, xxi. 4). Plânlananın aksine, birçok öğretişin tamamen anlaşılmaz hale gelmesine yol açabilme riskine rağmen, Tanrı'nın zaten yaygın bir şekilde inanılan ve başka metodlarca da kolayca öğretilen bazı gerçekleri öğretmek için kutsal bir halusinyasyon gönderdiği iddiasını doğru farz edersek, en azından Tanrı'nın bu halusinyasyonu düzgün bir biçimde gerçekleştireceğini düşünmez miyiz? Tüm yüzleri birbirinden farklı yaratan Tanrı, Kendisi olan adamın yüzünü doğru bir şekilde yapmaktan aciz olabilir mi? (Lewis, M, 153)

İsa'nın elçilerine görünmesi hakkında yazan T. J. Thorburn, şunları belirtmiştir: "Eğer bu olay basit bir sübjektif hayal ürünü olsaydı ve başkalarında da gerçek olmayan bir olaya inanmaya yönelik bir düşünce zinciri yaratmayı amaçlasaydı, Kutsal Kitap'ta, bu olay hakkında daha detaylı metinler yazılırdı." (Thorburn, RNMC, 29)

6E. Halusinyasyonlar, genellikle uzun zaman aralıklarla ve dikkat çekici bir düzen ile yinelenir. (Anderson, RJC, 4-9); (Little. 67-69); (Peru, OPC, 97-99)

Halusinyasyonlar, ya kriz noktasına ulaşana kadar sıklaşır ya da tamamen yok olana kadar seyrekleşir.

Mesih'in görünmeleri hakkında yapılan gözlemler aşağıda aktarılmıştır:

C. S. Lewis, şunları yazmıştır: "Bütün metinlerde, İsa'nın görünmesinin bir noktada sona erdiğinden bahsedilir, bu referanslarda ölümden sonra altı hafta gibi süreleri okumamız mümkündür... Bir hayalet, bir anda yok olabilir, ancak objektif ve fiziksel varlığı olan bir beden, ya bir yere gitmesi ya da bu bedene bir şeyler olması lazımdır." (Lewis, M, 153-154)

C. S. Lewis, şu sonuca varmıştır: "Eğer İsa'nın görünmeleri bir hayal ise, bu hayaller sistematik bir şekilde kaydı yapılmış en aldatıcı yalanlardır. Ancak olanlar gerçek ise, görünmelerin kesilmesi için bedene bir şeyler olmuş olması gerekmektedir. Göğün alınmanın yerine, başka bir şey yerleştirmeden onu metinlerden çıkarma olasılığınız yoktur." (Lewis, M, 154)

Hastings' Dictionary of Apostolic Church isimli sözlükte, halusinyasyon teorisinin, İsa'nın görünmesinin bir anda kesilmesi ile geçerliliğini kaybettiği yazılmıştır. Tüm koşulların ve amacın farklı olduğu, Pavlus'un başına gelenler hariç, kırk gün sonra Dirilmiş Rab ile ilgili gerçekleşen hiçbir görünme olayı kaydedilmemiştir. Hayal ürünü olan halusinyasyonlar, bu şekilde gerçekleşmemektedirler. Keim, "insanların gördüklerini sandıkları hayaletler, bu kadar çabuk yok olmazlar." (Hastings, DAC, 360)

Kevan şu soruyu sormaktadır: "Eğer Dirilmiş Kurtarıcı'nın görülmesi halusinyasyon ise, niçin bu görünüm bir anda kesilmiştir? İsa'nın göğün alınmadan sonra niçin bu halusinyasyonlara maruz kalanlar, İsa'yı görmeye devam etmemişlerdir? Dr. Mullins, gelişim yasasına göre, halusinyasyonların beş yüz kişiyi bile kurban olarak alabildiği durumlarda kronikleştiğini, ancak bu olayda halusinyasyon olarak tanımlanmak istenilen görünümün, yerini dünyayı fetheden ve istikrarlı bir müjdecilik programına bıraktığını belirtmiştir." (Kevan, RC, 11)

3C. Nasıl Bir Sonuca Varabiliriz?

Winfried Corduan, halusinyasyon teorisini şöyle özetler:

Bu teorisinin en büyük problemi, Dirilişini izleyen İsa'nın görünmesi durumlarında, halusinyasyonlar hakkında bilinen her türlü prensibin ihlâl edilmiş olmasıdır. İsa'nın

görünmesi, halusinasyonların izlediği modelin dışında kalmaktadır, özellikle bu olayların kişisel olmaması, yoğun bir duygusal değişkenlik anında gerçekleşmemesi, uyumsuzluğun başlıca öğeleridir. Dirilişten sonra gerçekleşenler de, normal durumdan çok farklıdır. Elçiler, İsa'nın ölümünü kolay bir şekilde kabul ettikleri gibi, kısa bir süre sonra balıklık yapmaya geri dönmüşlerdir. Başka konulara yönelmeye başladıkları için diriliş ve İsa'nın görünmesi, onlar için bir sürpriz olmuştur. En önemlisi, İsa *kitlelere* görünmüştür ve bu kitlelerin her bir bireyi aynı tecrübeyi yaşamıştır. Bu kadar basit sebeplerden bile halusinasyon teorisinin neden çürüdüğünü görmemiz mümkündür. Bu unsurlar ele alındığı zaman, Diriliş sonrası İsa'nın görünmesinin, halusinasyon olmasının imkânsız olduğunu ifade etmemiz doğru olacaktır. (Corduan, NDA, 221)

John R. W. Stott, şunları yazmıştır: “Elçiler kolay ikna olan kişiler değil, daha çok dikkatli, şüpheci ve ‘inanmakta ağır davranan kişilerdir’. Halusinasyonlardan kolay etkilenecek insanlar değildir. Değişik hayallerin de elçileri tatmin edebileceğini söyleyemeyiz. Elçilerin imanı, doğruluğu ispatlanabilen sağlam gerçeklerin tecrübe edilmesine dayanmaktaydı.” (Stott, BC, 57)

T. J. Thorburn, şöyle yazmıştır: “Halusinasyonlar, asla insanların olağanüstü büyüklükte bir hareket başlatmalarına sebep olmadığı gibi, insanların her türlü zulme rağmen kendilerini inkâr edecek bir şekilde hayatlarını değiştirmemiştir. ‘Hiçbir hayalet ya da halusinasyon, dünyayı değiştirecek bir şekilde sarsamaz’ diyen Dr. Sanday’ın sözlerine katılmamamız mümkün değildir.” (Thorburn, RNMC, 136)

4B. Kadınlar ve Arkasından Herkes Yanlış Mezara Gitmiştir Teorisi

1C. Teori

Profesör Kirsopp Lake, şöyle yazmıştır:

Yeruşalim’in etrafının kaya mezarları ile dolu olduğunu ve bu mezarların yeri hakkında titiz bir not almadıkça, birbiri ile karıştırılmasının çok kolay olduğunu göz önüne aldığımızda, kadınların gerçekten de Aramatyalı Yusuf’un, Rab’bin bedenini yerleştirdiğini gördükleri, mezara gittiği konusunda ciddi şüphe duymamız doğaldır... Hatta, İsa’nın bedeninin mezara yerleştirilmesi esnasında yakınlarda oldukları konusu bile şaibelidir... Büyük bir olasılıkla, Yahudileri temsilen elçiler yerine orada bulunan Aramatyalı Yusuf hazırlıkları yaparken, kadınlar da uzaktan olan biteni seyretmekte idiler. Eğer durum böyle ise, aynı kadınların İsa’nın mezarının yakınında olan başka bir kaya mezarı ile karıştırmaları işten bile değildir. Bu kadınların yanlış mezara geldikleri olasılığının en önemli doğrulayıcı unsuru ise, kapısının kapanmış olduğunu gördükleri mezarın kapısını açık olarak bulduklarını sanmalarıdır. Bu unsurun önemi, metnin içinden gelmesidir.

Eğer bu iki mezarın aynı mezar olmadığı iddiasını kabul edersek, tüm olayların daha kolay bir şekilde açıklanacağını da görürüz. Kadınlar sabah erkenden, Rab’lerinin gömüldüğünü zannettikleri kaya mezara gelmişlerdir. Mağara ağzının kaya ile kapalı olmasını beklerken, mezarın kapısını açık, ayrıca mezarın yanında duran genç bir adam bulmuşlardır. . . . Genç adam, bu kadınların hata yaptıklarını tahmin edip onlara, “O burada değil” derken aslında, “o bu mezarda değil, onun gömüldüğü yere bakın” demek isteyerek yandaki mezarı işaret etmiştir. Ancak, hatalarının tespit edilmesinden dolayı korku içinde olan kadınlar koşarak kaçmışlardır. (Lake, HERJC, 250, 251, 252)

Halusinasyonlar, asla insanların olağanüstü büyüklükte bir hareket başlatmalarına sebep olmadığı gibi, insanların her türlü zulme rağmen kendilerini inkâr edecek bir

şekilde hayatlarını değiştirmemiştir. ‘Hiçbir hayalet ya da halusinasyon, dünyayı değiştirecek bir şekilde sarsamaz’ diyen Dr. Sanday’ın sözlerine katılmamamız mümkün değildir.

– J. T. THORBURN

2C. Teorinin Çürütülmesi

Kadınların boş mezara Pazar sabahı yaptıkları ziyaret, İncil’deki en detaylı anlatımlardan birisidir. Kirsopp Lake’in teorisi de, bu metnin tarihselliğinin doğruluğunu kabul ederek bina edilmiştir.

Frank Morison, şu yorumda bulunmuştur, “Markos’un yazdığı, Matta’nın ve Luka’nın da aktardığı, kadınların başından geçenlerin anlatımı, elimizdeki en eski ve yetkin anlatımların birisidir. Yuhanna tarafından tekrar edilirken, Mecdelli Meryem’in kendisi tarafından da doğrulanmıştır. Petrus’un Apokrafi kitabında bulunduğu gibi; mevcut olduğu en önemli yer Luka, bölüm xxiv., ayetler 13-34, Emayus’a yolculuk esnasındadır.” (Morison, WMS, 98)

Lake, mezara yapılan ziyaretin tarihselliğini kabul etmekte, ancak mezarda olan olaylar hakkında yarattığı spekülasyonlar konusunda hatalıdır.

1D. Bu kadınlar yetmiş iki saatten daha kısa bir süre önce, İsa’nın bedeninin yerleştirildiği mezarın yerini dikkatli bir şekilde gözlemlemişlerdir:

“Mecdelli Meryem ile öteki Meryem ise orada, mezarın karşısında oturuyorlardı.” (Matta 27:61)

“Mecdelli Meryem ile Yose’nin annesi Meryem, İsa’nın nereye konulduğunu gördüler.” (Markos 15:47)

“İsa’yla birlikte Celile’den gelmiş olan kadınlar da Yusuf’un ardından giderek mezarı ve İsa’nın cesedinin oraya nasıl konulduğunu gördüler.” (Luka 23:55)

Benim, sizin ya da bu kadınların çok sevdikleri bir kişinin yetmiş iki saat önce yerleştirildiği mezarı unutmasının mümkün olduğunu düşünebilir misiniz?

2D. Kadınlar, tecrübe ettiklerini hemen elçilere aktarmışlardır, mezara koşan Petrus ve Yuhanna’da mezarı boş bulmuştur.

Koşarak, Simun Petrus’a ve İsa’nın sevdiği öbür öğrenciye geldi. Onlara, ‘Rab’bi mezardan almışlar, nereye koyduklarını da bilmiyoruz’ dedi. Bunun üzerine Petrus’la öteki öğrenci dışarı çıkıp mezara yöneldiler. İkisi birlikte koşuyordu. Ama öteki öğrenci Petrus’tan daha hızlı koşarak mezara önce vardı. Eğilip içeri baktı, keten bezleri orada serili gördü, ama içeri girmedi. Ardından Simun Petrus geldi ve mezara girdi. Orada serili duran bezleri ve İsa’nın başına sarılmış olan mendili gördü. Mendil, keten bezlerle birlikte değildi, ayrı bir yerde dürülmüş duruyordu. O zaman mezara ilk varan öteki öğrenci de içeri girdi. Olanları gördü ve iman etti. (Yuhanna 20:2-8)

Petrus ve Yuhanna’nın yanlış mezara gitmiş olması akıl kârı mıdır?

Paul Little, şuna dikkat çeker, “Petrus ve Yuhanna’nın da aynı hatayı yinemesi çok olası gözükmemektedir.” (Little, KWhyB, 65)

Kadınların, elçilerin, Yahudilerin ve Romalıların yanlış mezara gittiğini varsaysak bile, emin olduğumuz bir şey vardır: “İsa’nın bedenini yerleştiren ve mezarın mülküne sahip olan Aramatyalı Yusuf, bu hatayı kesinlikle düzeltirdi.”

– PAUL LITTLE

3D. Daha da ötesi, oraya gelen bir melek şunları söylemiştir: “O burada yok; söylemiş olduğu gibi dirildi. Gelin, O’nun yattığı yeri görün” (Matta 28:6). Meleğin de hata yaptığını düşünmemiz mümkün müdür?

Wilbur Smith, şunları söylemiştir: “Yanlış mezar teorisini sonuna kadar zorlamak isteyen bir kişi, meleğin sözlerinin aslında, ‘Yanlış yerdesiniz, gelin ve Rab’bin bedeninin yerleştirildiği yeri görün’ anlamına geldiğini iddia etmiştir. Tarihin en aptalca ve en komik ayet yorumu. Yeni Antlaşma’yı on dokuz asırdan beri inceleyen âlimlerin, sayısız güvenilir ayet yorumundan sonra günümüze bir bilgiç tarafından gelmiştir.” (Smith, TS, 381-82)

4D. Eğer kadınlar yanlış mezara gitmiş olsalardı (boş bir mezara), Sanhedrin üyeleri doğru mezara giderler ve İsa’nın bedenini (eğer İsa ölümden dirilmediyse) teşhir ederlerdi. Bu hareketleri ile elçileri sonsuza kadar susturmuş olurlardı!

İsa’nın diğer düşmanları ve başkâhinler kesinlikle doğru mezara giderlerdi!

5D. Kadınların, elçilerin, Yahudilerin ve Romalıların yanlış mezara gittiğini varsaysak bile, emin olduğumuz bir şey vardır: “İsa’nın bedenini yerleştiren ve mezarın mülküne sahip olan Aramatyalı Yusuf, bu hatayı kesinlikle düzeltirdi.” (Little, KWhyB, 65)

6D. Markos’un anlatımında şunları okuruz:

“Mezara girip sağ tarafta, beyaz kaftan giyinmiş genç bir adamın oturduğunu görünce çok şaşırdılar. Adam onlara, ‘Şaşırmayın!’ dedi. ‘Siz çarmıha gerilmiş olan Nasıralı İsa’yı arıyorsunuz. O dirildi, burada yok. İşte O’nu yatırdıkları yer.’” (Markos 16:5, 6)

Profesör Lake’in, Markos 16:6’dan yaptığı alıntı eksiktir. Sadece genç adamın söylediklerinin bir kısmını aktarmakta, onun ‘O dirildi, burada yok’ sözlerini görmezlikten gelmektedir ki, bu ayetin kilit konumunda olan bu cümleleri bilinçli bir şekilde görmezlikten gelmesi çok dikkat çekicidir. Aşağıdaki karşılaştırmaya bakarsanız:

LAKE’İN VERSİYONU

“O burada yok. İşte O’nu yatırdıkları yer.”

GERÇEK VERSİYON

“O dirildi, burada yok. İşte O’nu yatırdıkları yer.”

J. N. D. Anderson, Lake’in ayetten çıkarma yapması hakkında şunları belirtmiştir:

“Bu çıkarma için en ufak bir bilimsel ve profesyonel bir sebep bulamıyorum.” (Anderson, RJC, 7)

Eğer ayetten kelime eksilmesi yapılmazsa, bu teori ayakta duramaz!

7D. Anderson, Lake’in teorisini savunan kişilere bir başka sorunu göstermektedir:

“Kadınlar elçilere koşarak gittikleri zaman, bu kişilerin gösterebileceği iki tepki vardır: Ya kadınların anlattıklarının doğruluğunu kontrol etmek için mezara giderlerdi ya da hemen sokağa çıkıp dirilişi beyan etmeye başlardı.” (Anderson, RJC, 7)

Dirilişin beyanı ise, yedi hafta sonra gerçekleşmiştir.

Anderson şunları yazmıştır: “Hristiyan yazarların bu yedi haftalık boşluğu icat etmeleri için bir motivasyon bulamıyorum. Bizim inanmamızı bekledikleri ve iddialarının içerdiği unsur ise, elçilerin hikâyelerini uzun süre anlatmadıklarıdır. Peki neden anlatmamışlardır? İddiaya göre, elçiler Celile’ye kaçmışlardır.” (Anderson, RJC, 7)

Bu noktayı göz önüne alarak, Frank Morison şunları söylemiştir

Konusu geçen kadınların, erkeklere olan bağlılığı ve ihtiyacı, Prof. Lake’in teorisini bu can alıcı noktada utandırmaktadır... Prof. Lake’in teorisi, bazı koşulların zorunlu olarak gerçekleştiğini varsayar, bunlardan birisi kadınların Pazar sabahına kadar Yeruşalim’de olduklarıdır, çünkü kadınların kısa bir yolculuk yapıp mezara gittiklerini kabul etmektedir. Bir diğeri ise, kadınların sessizliklerini bozmadıklarını düşündüğü için, elçilerin de Pazar sabahından önce Yeruşalim’i terk etmiş olduklarına dair bir zorunluluktur.

Sonuç olarak, burada kabul edilen zorunlu koşullar ile gerçekleşmiş tarihsel olayları karşılaştırdığımızda, kadınların olanları elçilere belli bir süre sonra anlatmaları gerekmektedir. Mantıksal olarak vardığımız sonuca göre, elçiler yanlarındaki kadınları sebepsiz yere Yeruşalim’de bırakıp kendi kasabalarına geri dönmüşlerdir ve haftalar sonra yine belli olmayan bir sebepten dolayı başkente geri dönüp, kadınlardan hikâyeyi öğrenmişlerdir. (Morison, WMS, 10)

8D. John R. W. Stott, kadınların içerlerinde oldukları tutum hakkında dikkat çektiği nokta; kadınların sabahın erken saatlerinde mezara çıkışları içinde değil, belli bir amaç uğruna gittikleridir.

John R. W. Stott, şöyle yazmıştır: “Yanlarına baharatlar aldılar, çünkü Rab’lerinin bedenini hazırlanma işini tamamlayacaklardı. Bunun sebebi ise iki gün önce yaptıkları işin, Sept gününün yaklaşmasından dolayı hızla yapılmış olmasıdır. Kendilerini Rab’be adanmış ve çalışkan bu kadınların, bir kandırmacaya inanmaları ya da başladıkları işi bırakmaları çok mümkün değildir.” (Stott, BC, 48)

9D. Bu mezarın olduğu yer halk mezarlığı değil, şahsa ait bir gömülme yeri idi. Bu hatayı yapmalarına sebep olabilecek başka bir mezar mevcut değildi.

Wilbur Smith, bu nokta hakkında şu yorumu yapmıştır: “Bu iddia, salt bir biçimde hayal ürünüdür. Muhafazakâr olduğunu söylememizin çok zor olduğu Profesör A. E. J. Rawlinson, yorumunu yaptığı Markos’un kitabını işlerken, Lake’in teorisi hakkında şunları söylemek zorunda kalmıştır: ‘Kadınların hata yaparak yanlış mezara gitmeleri ve orada durmakta olan bir kişinin bu hatayı düzeltme girişiminin yanlış anlaşılması iddiası, metnin anlatımına tamamen yabancı bir yorumun rasyonalize edilme çabasıdır.’” (Smith, TS, 382)

10D. Merrill Tenney, şunları yazmıştır: “Lake, ‘genç adamın’ (Markos 16:5) neden halk mezarı olmayan ve şahsa ait bir mezarın başında ya da oradaki bahçede, sabahın ilk ışıklarında ne aradığını açıklama konusunda başarısız olmuştur.” (Tenney, RR, 115-16)

Arkasında şu soruyu yöneltmiştir: “Yabancı bir adamı oraya çekmiş olan ve bizlere tatminkâr gelebilecek bir sebep var mıdır? Eğer bu genç adam, bir yabancı değil ise ya da orada bilmediğimiz bir amaçla bulunan öğrencilerden birisi ise, onun varlığı niçin kadınları korkutmuştur?” (Tenney, RR, 115-16)

Tenney, daha da ileri giderek şu yorumda bulunmuştur: “Lake’in bel bağladığı, Markos’un kaleme aldığı ayetlerin de ifade ettiği gibi, bu ‘genç adam’, mezarın sağında oturmaktadır ve kadınlara ‘Siz çarmıha gerilmiş olan Nasıralı İsa’yı arıyorsunuz..., burada yok. İşte O’nu yatırdıkları yer’ demiş olsaydı bile, kadınların mezarın içerisinin boş olduğunu görebilecek kadar yakın olduklarını göstermektedir.” (Tenney, RR, 115-16)

11D. Bazı kişiler, ‘genç adam’ olarak geçen kişinin aslında bir bahçıvan olduğunu iddia etmektedirler. Frank Morison, bu iddia hakkında şunları belirtir:

İlk bakışta rasyonel gibi gözüken bu teorinin çok zayıf noktaları vardır. Eğer kadınlar yanlışlıkla, yanlış mezara gittiklerinde hava yeterince aydınlık değil ise, bahçıvanın o saatte orada çalışıyor olması mantık limitlerini zorlamak demektir. Eğer hava yeterince aydınlık ise, kadınların hata yapmaları imkânsızdır. Bu teori, iki şüpheli varsayımın senkronize edilmesi üzerine oturtulmuş durumdadır. Verdiğim bu örnek, bu teori etrafında çember olmuş mantıksızlıklar ve entelektüel yetersizlikler zincirinin sadece bir halkasıdır. (Morison, WMS, 97)

Eğer ‘genç adam’, bazı kişilerin iddia ettikleri gibi bir bahçıvan olsaydı, niçin başkâhinler bu bahçıvanın, İsa’nın bedeninin orada olduğuna dair tanıklığına itimat göstermediler? (Morison, WMS, 101-2)

O, bahçıvan değil, Rab’bin bir meleğidir (Matta 28: 1-10).

Herkes Mesih’in mezarının boş olduğunu *bilmekteydi*, akıllardaki soru ise, mezarın *nasıl* boşalmış olduğuna dair idi.

12D. Profesör Lake’in insanların yanlış mezara gittiğine dair teorisi hakkında ne düşünmeliyiz?

George Hanson, şunları belirtmiştir: “Eğer Diriliş hakkında şüphelerim olsaydı bile, Profesör Lake’in kitabı şüphelerime en büyük darbeyi indirecek ders olurdu. Bu kitabı okuduktan sonra, De Wette’nin ‘Historical Criticism of the Evangelical History’ isimli kitabında belirttiği ‘Diriliş *gerçeğinin* yapısı üzerinde bulutlar dolaşmasına sebep olmaktadır, ancak aynı yapı bu gerçek hakkında hiçbir şüpheye yer vermemektedir’ ifadesine daha fazla katılırdım.” (syf. 229) (Hanson, G., RL, 8)

Wilbur Smith tarafından alıntısı yapılan Britanyalı Profesör Morse’un vardığı sonuç şu olmuştur: “Kadınların yanlış mezara gittiğine dair teori, delillerin değil, Rab’bimizin mezarının doğaüstü bir şekilde boşaldığını reddeden tutumun bir ürünüdür.” (Smith, TS, 382)

Tanıkları kendi içlerinde, aralarında ve çevre koşulları ve unsurları ile kıyaslayalım. Tanıklıklarını, adalet mahkemesindeki bir davayı inceler, hatta aksine inanıyormuş gibi kalburdan geçirelim, tanıkları en sert çapraz sorgulamadan geçirelim. Varacağımız sonuç; şüphe götürmez bir biçimde, bu tanıklıkların dürüstlüğü, erdemi

ve doğruluğu olacaktır.

– SIMON GREENLEAF, HARVARD HUKUK PROFESÖRÜ

8A. SONUÇ: İSA GERÇEKTEN DE ÖLÜMDEN DİRİLMİŞTİR!

John Warwick Montgomery, yazılarında şunları kaleme almıştır:

İsa'nın yaşamı ve hizmeti ile ilgili elimizdeki en eski kayıtlara baktığımız zaman, bu kişinin etrafta “iyi işler” yaparak değil, kendisinin kararlı bir şekilde sorunlar çıkarttığına dair güçlü bir izlenim alırız.

Bu konuda, İsa'nın, Sokrat ile gösterdiği paralellik çok kuvvetlidir: İkisi de çağdaşlarını o kadar çok çileden çıkartmıştır ki, en sonunda ikisi de ölümle cezalandırılmışlardır. Ancak Sokrat, Atina öğretilerinin birleşimi üzerinde başıboş dolaşp, kendisini dinleyen insanlara “kendilerini tanımaları” gerektiğini nasihat edip, onları kendilerini sorgulamaya iterken; İsa, çağdaşlarına, “Kendisini tanımaları” gerektiğini nasihat edip onları Kendisi, hakkındaki tutumlarını sorgulamaya zorlayarak, Kendisinden yabancılaştırmıştır. İsa, insanlara, ‘kimin Oğlu olduğunu’, ‘Kendisi hakkında ne düşündüklerini’, ‘insanların Kendisi hakkında kimin oğlu olduğunu söylediklerini’, ‘karşısındakinin Kendisi için kimin oğlu dediğini’ sormuştur. (Montgomery, HG, 12)

Mesih, Tomas’a ve bizlere kim olduğunu çok açık bir şekilde belirtmiştir: “‘Yol, gerçek ve yaşam ben'im’. ‘Benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemmez.’” (Yuhanna 14:6)

Elçi Pavlus, Mesih'i şöyle tanıtmıştır: “Bedence Davut'un soyundan doğan Rabbimiz İsa Mesih'in, kendi kutsal ruhu sayesinde ölümden dirilişle Tanrı'nın Oğlu olduğu kudretle ilân edildi.” (Rom. 1:4)

Tanınmış Harvard Hukuk Profesörü Simon Greenleaf, şunları belirtmiştir:

Hristiyanlığın insanlardan istediği tek şey ... kendisi hakkındaki delilleri, başka konulardaki delilleri gözden geçirdikleri gibi gözden geçirme, kendisini aktaran tanıkları ve barındırdığı kişileri, etraflarındaki herhangi bir insanı ele alır gibi ele alıp, hüküm verme ve insanların eylemlerinin ve ilişkilerinin yargılandığı mahkemelerdeki gibi bu kişileri de aynen o şekilde yargılamaları... konularında istikrarlı davranmalarıdır. Tanıkları kendi içlerinde, aralarında ve çevre koşulları ve unsurları ile kıyaslayalım. Tanıklıklarını, adalet mahkemesindeki bir davayı inceler gibi inceleyelim, hatta aksine inanıyormuş gibi kalburdan geçirelim, tanıkları en sert çapraz sorgulamadan geçirelim. Varacağımız sonuç, şüphe götürmez bir biçimde, bu tanıklıkların dürüstlüğü, erdemi ve doğruluğu olacaktır.

(Greenleaf, TE, 46)

G. B. Hardy'nın belirttiği gibi:

Konfiçyus'un mezarı: Dolu

Buda'nın mezarı: Dolu

İsa'nın mezarı: **BOŞ**

Bu konudaki hüküm açıktır. Delillerinde açıkça ortaya koyduğu gibi, karar kesindir:

İSA GERÇEKTEN DE ÖLÜMDEN DİRİLMİŞTİR!

10

TANRISALLIĞA DESTEK: BÜYÜK SAV

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

İnsanlık Tarihine Kesinlikle Çok Özgün Bir Şekilde Damga Vurarak Başlamış Olması

Bakireden Doğum Konusunda Kutsal Kitap'ın Tanıklığı

Bakireden Doğum Konusunda Ekstra Kutsal Kitap Delilleri

Çeşitli Yazarlardan Özetler

Eğer Tanrı İnsan Bedeni Almış İse, Günahsız Olması Gerekir

İsa'nın Kendisi Hakkındaki Görüşü

Dostlarının Tanıklığı

Düşmanlarının Tanıklığı

Eğer Tanrı İnsan Bedeni Almış İse, Mucize Diye Adlandırdığımız, Doğaüstü Olaylar İle Doğaüstülüğünü Bildirmiş Olması Gerekir

Kutsal Yazılar'daki Tanıklık

İsa'nın Mucizeleri Hakkındaki Yorumlar

Erken Dönem Yahudi Tanıklığı

Eleştirileri Susturmak

Eğer Tanrı İnsan Bedeni Almış İse, Dünya Üzerinde Yaşamış Olan Her İnsandan Daha Mükemmel Bir Şekilde Yaşamış Olması Gerekir

O'nu Sevenler Neler Demiştir

O'na Karşı Çıkanlar Neler Demiştir

Eğer Tanrı İnsan Bedeni Almış İse, Söylenmiş En Yüce Sözleri Söylemiş Olması Gerekir

Yeni Antlaşma'da Neler Kaydedilmiştir

En Yüce Sözler

Eğer Tanrı İnsan Bedeni Almış İse, Sonsuz Ve Evrensel Bir Etkiye Sahip Olması Gerekir

Eğer Tanrı İnsan Bedeni Almış İse, İnsanlığın, Ruhsal Açlığını Tatmin Ediyor Olması Gerekir

Eğer Tanrı İnsan Bedeni Almış İse, İnsanlığın En Yaygın Korkusu Olan Ölümü Yenmiş Olması Gerekir

O'nun Ölümü

O'nun Gömülmesi

O'nun Dirilişi

1A. GİRİŞ

“Eğer Tanrı insana dönüşse idi acaba NEYE benzerdi?”

ya da

“İsa, Tanrı’nın niteliklerine sahip miydi?”

Bu soruları cevaplayabilmek için, başka bir soruyu yanıtlamanın faydası vardır:

“Tanrı neden insana dönüşsün ki?”

Bunun sebeplerinden bir tanesi, bizlerle daha etkin bir şekilde iletişim kurmasıdır. Bir çiftçinin tarlasını sürdüğünü farz edin. Çiftçinin, sabanının kara toprak üzerinde yollar açışını izlerken birden çiftçinin ilerisinde duran ve saban ile mahvolacak bir karınca yuvası fark ettiğinizi ve karıncaları çok sevdiğinizi düşünün. Hemen karınca yuvasına koşup, karıncaları kurtarmak ve onları yaklaşan tehlike konusunda uyarmak için seslendiğinizi, ancak onların işlerine devam ettiklerini görürsünüz. Arkasından birçok iletişim yöntemi denerseniz de, istediğiniz sonucu alamadığınızı ve mahvolma tehlikesi altındaki karıncalara bir türlü ulaşamadığınızı, en sonunda da karıncalara ulaşmanın, onları uyarmanın ve onlardan birisi olmaktan geçtiğini anlarsınız.

İnsanlık tarihi boyunca Tanrı, insanlara mesajı ile ulaşmak için iletişim anlamında birçok yöntem kullanmıştır. En sonunda da kendi Oğlunu dünyaya göndermiştir. İbraniler kitabının açılış ayetleri şöyledir: “Tanrı eski zamanlarda peygamberler aracılığıyla birçok kez ve çeşitli yollardan atalarımıza seslendi. Bu son çağda da her şeyin mirasçısı olarak belirlediği ve aracılığıyla evreni yarattığı kendi Oğluyla bize seslenmiştir.” (İbraniler 1:1, 2) Yuhanna ise kaleme aldığı ayetlerde şöyle seslenmektedir: “Söz insan olup aramızda yaşadı. Biz de O’nun yüceliğini, Baba’dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu olan biricik Oğul’un yüceliğini gördük. Yahya O’na tanıklık etti. Yüksek sesle şöyle dedi: ‘Benden sonra gelen benden üstündür. Çünkü O benden önce vardı’ diye sözünü ettiğim kişi budur.’ Nitekim hepimiz O’nun doluluğundan lütuf üzerine lütuf aldık. Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi, ama lütuf ve gerçek İsa Mesih aracılığıyla geldi. Tanrı’yı hiçbir zaman hiç kimse görmemiştir. O’nu, Baba’nın bağrında bulunan ve Tanrı olan biricik Oğul tanıttı” (Yuhanna 1:14, 18).

Peygamberler bizlere Tanrı’nın Söz’ünü verdiler. Ancak İsa, Tanrı’nın Söz’ünün insan bedeni almış şeklidir, bizlere kişisel olarak sadece sözlü ifadelerle değil, kendi yaşamı ile Tanrı’yı açıklamaktadır. Bizlere dokunabileceğimiz, iştebileceğimiz ve görebileceğimiz şekilde Tanrı’yı sunmuştur. İsa aracılığı ile Tanrı’yı kendi seviyemizde gördüğümüz gibi, bizleri de O’nunla beraber bu süreç esnasında yüceltmıştır.

Tanrı’nın tek isteği bizlerle iletişim kurmak değildi, Tanrı bizlere, bizi ne kadar çok sevdiğini göstermek istiyordu. “Çünkü Tanrı dünyayı o kadar çok sevdi ki, biricik Oğlunu verdi. Öyle ki, O’na iman edenlerin hiçbiri mahvolmasın, ama hepsi sonsuz yaşama kavuşsun. Tanrı, Oğlunu dünyayı yargılamak için dünyaya göndermedi, dünya O’nun aracılığıyla kurtulsun diye gönderdi.” (Yuhanna 3:16-17). Elçi Yuhanna, İsa’nın sözlerini bize iletmiştir: “Tanrı, biricik Oğlunun aracılığıyla yaşayalım diye O’nu dünyaya gönderdi ve böylece bize olan sevgisini gösterdi. Tanrı’yı biz sevmiş değildik, ama O bizi sevdi ve Oğlunu günahlarımızı bağışlatan kurban olarak dünyaya gönderdi. İşte sevgi budur” (1.Yuhanna 4:9, 10).

The Jesus I Never Knew isimli kitabında Philip Yancey, bu fikri unutulmayacak cümlelerle ifade etmiştir.

Yahudiler, korku ile tapınmayı birleştirmişlerdir... Tanrı, yemlikte görünerek bir sürpriz yapmıştır. Kolları küçücük bedenine sarılmış yeni doğmuş bir bebekten daha ürkütücü ne olabilirdi? İsa aracılığı ile Tanrı, korku içermeyen bir iletişim kurmaktaydı. Beden almanın asıl anlamını deniz-akvaryumu aldığım gün daha iyi bir şekilde kavradım.

Akvaryumun üzerinde benim dev görüntüm belirdiği anda, balıklar akvaryumun dibinde bulunan deniz kabuklarının içine saklanıyorlardı. Balıkların bana karşı sergiledikleri tek bir duygu vardı, 'korku'. Düzenli bir şekilde, günde üç kere akvaryumun kapağını açıp içeri balık yemi attığım halde, benim görüntüm karşısında acı çeken balıklara gerçek niyetimin onlara sadece yemek sunmak olduğunu asla ifade edemedim.

Onların algılayışını değiştirebilmek için ne yapmam gerektiğini anlamıştım. Benim de onlar gibi balık olmam ve onlarla, onların anlayacağı şekilde konuşmam gerekiyordu.

Tanrı'nın bebeğe dönüşmesi ile kıyaslandığında, bir insanın balığa dönüşmesi hiçbir şeydir. Ancak İncil'de anlatılanlara göre, Beytlehem'de gerçekleşen budur. Bir ressamın tabloda bir nokta veya senaryo yazarının kendi rolünü yazması gibi maddeyi yaratan Tanrı, yarattığının şekline bürünmüştür. Tanrı, gerçek kişileri kullanarak, gerçek tarih kitabının sayfalarını yazmıştır. Söz, beden almıştır. (Yancey, JNK, 37-39)

İnsanlık, Tanrı olduğunu iddia eden birisinin gerçekten Tanrı olduğunu nasıl anlayacaktır? Bunun bir yolu, yapılan peygamberliklerin tamamlanmasıdır. Tanrı insanlara, onların dilinde, onların düşüncelerinde konuşabilir ve Kendisi beden almadan önce bakmaları gereken özellikleri belirtebilir. Arkasından beden aldığı ve bu peygamberlikleri tamamladığı zaman, dünya konuşanın O olduğunu bilecektir. İşte Tanrı aynen bunları yapmıştır.

Peygamber Yeşaya, Mesih olan Rab'bin geleceğinin peygamberliğinde bulunmuştur (Yeşaya 9:6; karşılaştırınız, Mezmurlar 45:6; 110:1). Kutsal Kitap, bu peygamberin ilettikleri ile ilgili olarak sık sık, "Rab'bin peygamber aracılığıyla bildirdiği şu sözün yerine gelmesi için oldu" ifadesini kullanmıştır (bakınız Matta 2:15, 17, 23; 13:14).

Eğer Tanrı, insan tarihine girmiş ve insan bedeni olarak aramızda yürümüş ise, O'nun varlığı ile ilgili hangi izleri bulmayı bekleyebiliriz? O'nun, gerçekten de insan bedeni olarak aramıza geldiğinden nasıl emin olabiliriz? Bence, Tanrı'nın tarihsel beden alışı ile ilgili aşağıdaki sekiz işareti beklememiz doğaldır:

EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, ŞUNLARIN OLMASI GEREKİR

1. İnsanlık tarihine kesinlikle çok özgün bir şekilde damga vurarak başlamış olması.
2. Günahsız olması.
3. Mucize diye adlandırdığımız, doğaüstü olaylar ile doğaüstülüğünü bildirmiş olması.
4. Dünya üzerinde yaşamış olan her insandan daha mükemmel bir şekilde yaşamış olması.
5. Söylenmiş en yüce sözleri söylemiş olması.
6. Sonsuz ve evrensel bir etkiye sahip olması.
7. İnsanlığın, ruhsal açlığını tatmin ediyor olması.
8. İnsanlığın en yaygın korkusu olan ölümü yenmiş olması.

İsa Mesih'in yaşamında bu işaretlerin sekizini birden açıkça bulabileceğimizi iddia ediyorum. İsa bizlere, kendisinin insan görünümdeki Tanrı olduğundan şüphe etmemiz için hiçbir sebep vermeyen bir kişidir. Tanrı'nın insanlık tarihi varlığı ile ilgili sekiz beklentimizi açıkça net bir şekilde yerine getirmiştir.

2A. İNSANLIK TARİHİNE KESİNLİKLE ÇOK ÖZGÜN BİR ŞEKİLDE DAMGA VURARAK BAŞLAMIŞ OLMASI

Konfiçyus, Buda ve bütün diğer insanlar doğal yollarla dünyaya gelmişlerdir: Erkek sperminin, kadın yumurtasını döllemesiyle. Sadece İsa Mesih'te durum farklı olmuştur. Annesi, İsa'ya bakire iken hamile kalmıştır. İsa'nın kan bağı içeren bir babası yoktur. Mesih'in doğumundaki bakire kavramının, insanlık tarihinde başka bir örneği mevcut değildir.

1B. Bakireden Doğum Konusunda Kutsal Kitap'ın Tanıklığı

“Bakireden doğan” hakkındaki tanıklığın temel anlatımı, İncil'de Matta ve Luka'da karşımıza çıkar. Buna rağmen Eski Antlaşma, İncil'in Matta ve Luka bölümlerinin yazılmasından asırlar önce Mesih'in sıra dışı doğumu hakkında peygamberlikler ile dolup taşmıştır. İsa'nın bakireden doğma kavramı, Eski Antlaşma'daki Mesih hakkındaki buyruk ile uyum içinde olmak zorundadır. Bu konudaki Eski Antlaşma anahtar ayeti, Yeşaya 7:14'tür. Yaratılış 3:15'de bakire kavramı hakkında bir ima bulunmaktadır.

1C. Yaratılış 3:15

“Seninle kadını, onun soyuyla senin soyunu, Birbirinize düşman edeceğim. Onun soyu senin başını ezecek, Sen onun topuğuna saldıracaksın”

Mesih'in birinci gelişi hakkındaki ilk peygamberlik, Yaratılış 3:15'de karşımıza çıkmaktadır. Bu ayette Tanrı, kadının soyunun yılanın başını ezeceği vaadini vermektedir.

Eski Antlaşma âlimi Claus Westermann, şu ifadede bulunmuştur: “Irenayus zamanından bu güne kadar Hristiyanlık inancı bu ayetleri, Mesih (ve Meryem) hakkında peygamberlik olarak kabul etmiştir. ‘Kadının soyu’, yılanın başını ezecek bir kişiye işaret etmektedir, ‘senin soyunu’ olarak bahsedilen kişi ise (Şeytan), ‘kadının soyu’ ile ölümcül bir mücadeleye girmiştir ve bu mücadelenin sonunda başı ezilir. Bu açıklama, Irenayus zamanından bu güne dek hem Katolik hem de Protestan inancında kabul görmüştür.” (Westermann, GAC, 260)

Amerika'nın uzun süre önde gelen Protestan Kutsal Kitap ilâhiyatçılarından olan John Walvoord'da aynı fikirdedir. *Jesus Christ Our Lord* isimli kitabında şöyle demiştir: “Kadının soyu hakkındaki referans, Tanrı Oğlu'nun doğumu hakkında bir peygamberliktir. Luka'nın soy kütüğünün (ç.ref. Gal. 4:4) işaret ettiği nokta budur. Gelecek olan Kurtarıcı, kadının soyundan olacaktır, insan olacaktır; buna rağmen O'ndan erkeğin soyu olarak bahsedilmemiştir, bizlere bakireden doğacak olan hakkında bir belirti verilmiştir (Yeş. 7:14; Matta 1:2 1, 22). Adem için her şey çok basit ve netti. Ümidini, kadının gelecekte doğuracağı Çocuğun üzerine kurmuştu, bu Çocuk sayesinde Tanrı'dan bizlere kurtuluş sağlanacaktı.” (Walvoord, JCOL, 57)

Alman bir Lutheran din görevlisi olan ve on ikinci yüzyılın ortalarında yazan Karlheinz Rabast, Yaratılış 3:15 hakkındaki geleneksel görüşe katılanlardandır. “Kadının soyu ... Bakire Meryem ve onun Soy, Mesih anlamında en engin ve derin manasına kavuşmaktadır.” (Rabast, GADES, 120)

Tanınmış Eski Antlaşma âlimi Edward Young, şu ifadede bulunmuştur: “Mesih hakkında bir referans olduğu reddedilmemektedir. İnsanlığın, Şeytan'ın başının ezilmesi için, kadının soyundan gelecek olan Kurtarıcıyı beklemesi gerekmektedir. Çünkü, Şeytan'a öldürücü darbeyi vuracak olan kişi, kadının soyundan olan; yani İsa Mesih'tir.” (Rabast, GADES, 120)

Yaratılış 3:15'in nihai tamamlanması, İsa Mesih'in gelmesi ile olmuştur. İsa Mesih, “kadının soyundan” yani bakire Meryem'den gelmektedir, Kendisinde erkeğin tohumu yoktur.

2C. Yeşaya 7:14

“Bundan ötürü Rab’bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, erden kız gebe kalıp bir erkek çocuk doğuracak ve adını İmmanuel koyacak.”

Bu konuda Yeşaya’da daha açık bir peygamberlik vardır. Bu ayetin yorumlanmasında iki anahtar kelimenin ayrı bir önemi vardır.

Birincisi, ‘bakire’ olarak tercüme edilen ‘*almah*’ kelimesinin anlamı nedir?

İkincisi, ‘bakire’ olarak kastedilen kişi kimdir?

1D. ‘Almah’ Kelimesinin Anlamı Nedir?

Bir kelimenin tam anlamını, ancak bağlamı ile ele aldığımızda tespit edebiliriz. Örneğin, ‘göz’ kelimesini ele alalım. Görme duyumuzu gerçekleştirdiğimiz organımıza göz deriz: “Hayvanat bahçesine gittiğimizde, yeşil gözleri ile gözlerime dik dik bakan kaplan, tüylerimi diken diken etti.” Aynı zamanda ‘göz’ kelimesi delik anlamına da gelmektedir. “Görevliler, kaplanın kafesinin arkasındaki gözden içeri canlı bir kuzu attıklarında, daha fazla bu manzaraya katlanamayacağımı anladım.” Aynı uygulamayı ‘*almah*’ kelimesinin anlamını tespit etmek için de yapmamız gerekir.

Eski Antlaşma’da, ‘*almah*’ kelimesi tam yedi kez genç kadın anlamında geçmektedir. (Yarat. 24:43; Mıs. Çık. 2:8; Mez. 68:25; Özd. 30:19; Ezgi. 1:3; 6:8; Yeş. 7:14). Edward Hindson, bu konuda şunları belirtmiştir: “İncelediğimiz ‘*almah*’ kelimesinin, bakire için kullanılan genel bir kelime olmadığını biliyoruz, ancak kullanıldığı yerlerde, bekârete işaret etmek gibi bir görev üstlenmiştir.” Daha da ötesi, “Kutsal Kitap’ta ‘*almah*’ kelimesi, asla evli olan bir kişi için kullanılmamıştır.” (Hindson, II, 7) Belirtilen hususları, Kutsal Kitap ayetlerinde görmek mümkündür.

1E. Yaratılış 24:43

“İşte pınarın başında bekliyorum. Su almaya gelen kızlardan birine, lütfen testinden bana biraz su ver, içeyim, diyeceğim.”

Yaratılış 24’de Eliezer, Nahor’a vardıktan sonra, Rab’be dua eder ve İbrahim’in oğlu için doğru kızı bulması için yardım ister. Ayet 16, Rebeka’yı şöyle tarif eder: “Çok güzel bir genç kızdı [*betulah*]; Ona erkek eli değmemişti.” Eliezer ise kız kelimesi için [*almah*] kelimesini kullanmıştır (ayet 43).

Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi, biyolojik bir bekâret (*almah*) olarak kullanılan terimin, kullanıldığı yaşı ile ilişkisinden anlaşılmaktadır. Miryam, bakire olan genç bir kızdır.

– RICHARD NIESSEN

2E. Mısır’dan Çıkış 2:8

“Firavun’un kızı, ‘Olur’ diye yanıtladı.

Kız gidip bebeğin annesini çağırdı.”

Bu ayet hakkında Richard Niessen, şunları kaleme almıştır:

Mısır'dan Çıkış 2, bebek Musa'nın nehirden Firavun'un kızı tarafından kurtarılmasını aktarır. Musa'nın kız kardeşi Miryam, olaylara tanık olunca hemen Firavun'un kızına, bebeğe sütinelik yapması için bir İbrani bir kadın (Musa'nın annesi) bulmayı teklif etti. "Firavun'un kızı, 'Olur' diye yanıtladı. Kız ('*almah*) gidip bebeğin annesini çağırdı" (Mısır'dan Çıkış 2:8).

Mısır'dan Çıkış 2:4'de Miryam'ın tanıtılma şekli, O'nun Musa'dan çok büyük olmadığını göstermektedir ve olan bitenlerden haberi olması, onun hâlâ annesinin evinde yaşadığının bir işaretidir.

Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi, biyolojik bir bekâret (*almah*) olarak kullanılan terimin, kullanıldığı yaşı ile ilişkisinden anlaşılmaktadır. Miryam, bakire olan genç bir kızdır. (Niessen, V, 137)

Albert Myers, "Musa'nın kız kardeşi Miryam'ın bakire olduğu" konusunda emin olduğunu iddia etmektedir (Mısır'dan Çıkış 2:8). (Myers, UAOT, 139)

3E. Mezmur 68:25

*"Başta okuyucular, arkada çalgıcılar,
Ortada tef çalan genç kızlar."*

Bu ayette bahsi geçen kızlar ['*almah*], ilâhi Kral'a törenlerde ve tapınağa giderken eşlik etmekteydiler. Niessen, bu kızların, "kesinlikle saf olmayan hafif kadınlardan ya da fahişeler olmayan bu kızların, Rab'bin hizmetindeki hizmetkârlar olduğunu ve bu kızların bakire olması gerektiğini" söylemiştir.

Daha da ötesi, Semitik geleneklerine göre bekâr bir kız, düğün ile ilgili törenlerde ve benzeri şenliklerde görev alır. Gelenekler göz önüne alındığında, bu ayetlerde geçen '*almah*' kelimesinin bakire kızları kast ettiği açıktır. (Niessen, V, 138)

4E. Özdeyişler 30:19

*"Kartalın gökyüzünde, Yılanın kayada,
Geminin denizde izlediği yol Ve erkeğin genç kızla ['almah], tuttuğu yol."*

"Bu bölümün yazarı, onun "aklının ermediği üç şeyden" bahsetmektedir. Ayet 20'de ise, erdemli bir kız ile zina eden erkeği kıyaslamaktadır." (Hindson, II, 7)

Özdeyişler 30:19'un yorumunu sunan Hindson, şu noktaya dikkat çekmektedir, "Bir sonraki ayetler yan yana koyulup derlendiği zaman, erdemli bir kızın doğal bereketleri ile zina eden bir kadının laneti ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı burada sergilenen resim, bakire bir kızın resmidir." (Hindson, II, 7)

Niessen, ayetlerin benzerliğini kavramıştır: "Burada bahsedilen ve tarif edilen genç bir erkek ile onun genç kız arkadaşı arasında geçen kur ve sırılsıklam âşık olma olayında açıkça belirtilmese de, Kutsal Kitap'ta bahsi geçen bu kızın bakire olduğunu düşünebiliriz." (Niessen, V, 140)

5E. Ezgiler Ezgisi 1:3

*"Ne güzel kokuyor sürdüğün esans,
Dökülmüş esans sanki adın,
Kızlar bu yüzden seviyor seni."*

Süleyman'ın aşk şiirinin bu bölümünde, gelin, evleneceği kişiye konuşmaktadır. "...Kızlar ['almah] bu yüzden seviyor seni ..." Jack Deere, bir kişinin isminin, o kişinin karakterini ya da şöhretini yansıttığını açıklamıştır (ç.ref. 2. Samuel 7:9). Süleyman'ın ismini parfüm ile karşılaştırmak, onun karakterinin sevgilisi için çekici ve hoş olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeplerden dolayı gelin, birçok kişinin onu sevdiğini belirtmiştir." (Deere,

SS, 1011, 1012) Kendisini seven diğer kadınları ise evli kadınlar değil, bekâr olan, ancak onunla evlenmeyi başaramamış olan kadınlardır. Bu parçadaki [‘almah] kelimesi bekar ve bakire kız için kullanılmıştır. (Niessen, V, 140-41)

6E. Ezgiler Ezgisi 6:8

*“Altmış kraliçe, Seksen cariyeye,
Sayısız bakire kız olabilir.”*

Bu parçada, kralın saray halkını oluşturabilecek üç kadın kategorisini görmekteyiz: Kraliçe, cariyeye ve bakire kız [‘almah].

Niessen, bu konuda şunları gözlemlemiştir:

Kraliçelerin evli olduğu açıktır, cariyeler ise saray halkının eşleridir. Bakire kızlar ise [‘almah] bu iki gruptan farklı bir yer işgal etmektedirler. Bu kızlar kraliçeye hizmet etmekte idiler ve ileride Kral’ın eşi olmanın beklentisi içindedirler. Bu durumda bu kızların bakire olmasını beklemek çok doğal olacaktır. Bu konudaki diğer bir doğrulamayı Ester 2’de görmek mümkündür. Kral Ahaşveroş, yeni bir kraliçe seçmek için birçok sayıda bakire kızı toplamıştır (2:1-4). Saflığın önemini, Kral’ın yanına çıkmadan önce bu kızların on iki ay süren güzellik bakımını tamamlaması gerekmesinden (2:12, 13) anlaşılabilir. Bu kızların biyolojik olarak bakire olmaması konu bile değildi. (Niessen, V, 141)

7E. Yeşaya 7:14

*“Bundan ötürü Rab’bin kendisi size bir belirti verecek:
İşte, erden kız gebe kalıp bir erkek çocuk doğuracak ve
adını İmmanuel koyacak.”*

İbrani Kutsal Yazılar’ında ‘almah kelimesinin kullanımını inceledikten sonra R. Dick Wilson, iki sonuç çıkartmıştır: “Birinci olarak ‘almah, bilindiği ve kullanıldığı kadarı ile asla ‘genç evli kadın’ anlamına gelmemiştir; ikinci olarak ise, ‘*almah* ismi ile tanımlanan her kadının aksi ispat edilene kadar bakire ve erdemli olarak kabul edilmesi, genel anlayış ve kullanımdan gelmektedir. Tüm bunların ışığında bizler haklı olarak Rebeka’yı ve Yeşaya vii. 14’deki kullanımı ve bütün diğer ‘almah kullanımlarını, aksi ispat edilene kadar bakire kız olarak kabul ediyoruz.” (Wilson, M’AI, 316)

Engin bir bilgi birikimine sahip olan J. Gresham Machen, *The Virgin Birth of Christ* isimli eserinde, aynı sonuca varmıştır: “Eski Antlaşma’da ‘*almah* kelimesinin kullanılmış olduğu yedi olayda da, saf ya da bakire olmayan bir kadından asla bahsedilmemiştir, buna rağmen ‘*almah* kelimesinin, *bethulah* kelimesi gibi direkt bir bekâret anlamında kullanılmadığı ifade edilebilir. ‘Evlenme yaşına gelmiş genç kadın’ anlamına daha çok itibar gösterilebilir. Ancak bu kelimenin, bakire olmayan kişiler için kullanılması iddiası, şüphe uyandırmaktadır.” (Machen, VBC, 288)

Willis J. Beecher, *The Prophecy of the Virgin Mother* isimli klâsik eserinde aynı iddiaya katılmaktadır: “İbrani leksikonları, bizlerin Yeşaya vii. 14’te bakire olarak tercüme ettiğimiz ‘*almah* kelimesinin, evlilik yaşında olan bir kızı tasvir ettiğini, ancak bu kızın bakire olup olmadığı konusunda bir ipucu verilmediği belirtilmektedir. Bu kelimenin türevlerine bakıldığında, bu ifadenin doğru olma olasılığı ortaya çıksa da, Kutsal Kitap’taki kullanımında, belirtilmek istenen ve bahsedilen kişilerin bakire olduğu görülmektedir.” (Beecher, PVM, 179-80)

Başka bir deyiş ile, ‘*almah* kelimesi Kutsal Kitap’taki bağlamında bekâreti işaret ediyor ise, Yeşaya vii. 14’te de durumun farklı olduğunu düşünmemiz için bir sebep yoktur.

Bu ayetin de bağlamı incelendiği zaman, bahsedilen kişinin bakire olduğuna dair inancımız artar.

Eski Antlaşma'da '*almah* kelimesinin kullanılmış olduğu yedi olayda da, saf ya da bakire olmayan bir kadından asla bahsedilmemiştir.

– GRESHAM MACHEN

1F. Tarihsel Ortam

Bakireden doğmanın işaretleri, Yahuda tarihinin travmatik bir döneminde verilmiştir. Yeşaya 7:1'e göre: "Uzziya oğlu Yotam oğlu Ahaz Yahuda Kralı'yken, Aram Kralı Resin'le Remalya oğlu İsrail Kralı Pekah Yeruslaim'e saldırdılar." Ahaz, korku içine kapıldı ve kendisine yapılan saldırıları durdurabilmek için Asur kralından askeri yardım talebinde bulunmayı düşünmeye başlar. Niessen'in de işaret ettiği gibi, bu konuda opsiyon aynı zamanda ciddi sorunlar içermektedir. "Asur, bencil ve istilâcı bir devlettir. Bu anlayıştaki bir devletten yardım talebinde bulunmak, Yahuda'nın bağımsızlığına kısıtlayıcı sonuçlar doğurabilirdi. Kısa bir süre sonra Yehova kendi tapınağında anılmaz olup, yerine Asur putları ve tanrılarının anılması işten bile değildir."

Niessen, şöyle devam eder:

Yeşaya, Ahaz'a Tanrı'nın Yeruslaim'i kurtaracağını haber vermek ve Asur ile müttefikliğin getireceği sonuçlar hakkında uyarmak için buluşmuştur. Yeşaya'nın mesajı iki bölümden oluşmaktaydı: (a) Rab, istilâcı. Kralları tüten iki yanık odun parçası olarak görmekteydi ve bu konuda endişelenmeye gerek yoktu (7:3-9). (b) Hem Yeşaya'nın sahte bir peygamber olmadığı, hem de Rab'bin Yahuda'yı kurtaracak kudreti olduğu konularında emin olunması için Kral Ahaz'dan, ölümler diyarı kadar derin, gökleri kadar yüksek olan bir işaret talep etmesi istenmiş (7:10,11), ancak kral bunu reddetmiştir (7:12).

Ahaz, Yeşaya tarafından bir ikileme sokulduğunun farkındaydı. Eğer Rab'den gelecek bir işareti kabul eder ise, Asur'lular ile yapma konusunda kararlı olduğu antlaşmadan hem kendi onurunu kurtarma hem de halk baskısı yüzünden vazgeçmek zorunda kalacaktı, diğer yandan yüreğinde inanç yoktu. Bunların üzerine eklenen politik hesaplar sonucunda, işaret talebinde bulunmadı. Ahaz'ı azarladıktan sonra Yeşaya, mesajına şöyle devam etmiştir: "Dinleyin, ey Davut'un torunları!" dedi, "İnsanların sabrını taşırmazsınız yetmezmiş gibi şimdi de Tanrım'ın sabrını mı taşıyorsunuz? Bundan ötürü Rab'bin kendisi size bir belirti verecek: İşte, erden kız (*almah*) gebe kalıp bir erkek çocuk doğuracak ve adını İmmanuel koyacak (7:13-14)." (Niessen, V, 142-43)

2F. İşaretin Doğası

Bu ayetlerin bağlamında ele alındığı zaman 'işaret', doğaüstü ve sadece Tanrı'nın yapabileceği bir olay, bir mucize anlamına gelmektedir. John Martin'in de belirttiği gibi, "bu ayetlerde geçen işaret, gelen sözlerin Rab'den olduğunun onaylanacağı ve beyan edileceği bir mucize anlamına gelmektedir." (Martin, I, 1047) A. Barnes, bu ayetlerde geçen *işaret* kelimesinin, tanrısal vaat ya da mesajın beyan edildiği bir mucize anlamına geldiği sonucuna varmıştır. (Feinberg, VBOTI, 253)

Ahaz, Tanrı'dan gelecek işareti reddettikten sonra, vereceği işareti Tanrı'nın Kendisi açıklamıştır. Tanrı, işaretini verdiği zaman, bu işaretin mucizevi olacağını düşünmek çok

doğaldır. J. A. Alexander, metinden çıkardığı şu anlam konusunda haklıdır: “Böyle bir tekliften sonra [Tanrı’dan Ahaz’a] verilecek olan işaretin [Tanrı’nın vereceği] sıradan ve günlük bir olay olabileceğini ya da sembolik bir ismin verileceğini düşünmek akla yatkın gelmemektedir. Bu anlayış, peygamberin bahsettiği doğumun doğal ve sıradan bir doğum olmayacağını, büyük bir hayranlık uyandıracak peygamberlik görünümünde bildirmesi, bu görüşü güçlendirmektedir.” (Feinberg, VBOTI, 254)

Hindson, şunları söylemiştir: “[Tanrı’nın vaat ettiği] Bu işaret: 13. ayette, ‘Dinleyin, ey Davut’un torunları’, ayet 14’te ise, ‘Rab’bin kendisi size bir belirti verecek’ şeklinde bildirilmiştir ve iki ayette de görüldüğü gibi tekil değil, çoğul bir ifadedir. Bu vaat kişisel olarak Ahaz’a verilmemiştir. Ayete baktığımız zaman, bir istilâ esnasında Davut’un Krallığının tehlike altında olacağını görürüz. Bu yüzden mesajın, ‘Davut’un torunlarına’ verilmiş olması çok doğaldır.” (Hindson, II, 6)

Bir kadının doğal koşullar altında hamile kalması, doğaüstü bir işaret olarak kabul edilemez. Büyük Protestan reformcusu John Calvin, açıklaması ile hedefi tam on ikiden vurmuştur:

Eğer peygamber, bir kadının bir erkek ile ilişkiye girmesi sonucu hamile kalmasından bahsediyor ise, burada harikulade olan nokta nedir? Böyle bir hamileliği, işaret ya da mucize olarak kabul etmek, tamamen mantık dışıdır. Bir an için bu peygamberliğin, doğal koşullar altında hamile kalacak olan bir kadının işaret olacağını belirttiğini faz edelim; herkes bir peygamberin sıra dışı ve mucizevi bir işaret olarak ‘genç bir kız hamile kalacak’ diye bir peygamberlikte bulunmasının ne kadar aptalca ve basit bir hareket olduğunu düşünürdü. Peygamberin, hamile kalacağını belirttiği kızın bakire olacağı çok açıktır, bu kız doğal bir şekilde hamile kalmayacak, Kutsal Ruh’un lütufkâr etkisi ile hamile kalacaktır. (Calvin, CBPI, 248)

Tanrı’nın insanlara verebileceği en değişik işaretler, biyolojik açıdan imkânsızlıkları kapsayan işaretlerdir. Biyolojik olarak bakire olan bir kadının hamile kalması ve bir oğlan doğurması da bunlardan bir tanesidir.

– RICHARD NIESSEN

Yeşaya 7:14’ün anahtar kelimelerinin daha derinden incelenmesi, Calvin’in gözleminin doğruluğunu ortaya çıkartır. İbranice *h-r-h* kelimesi, Yeşaya 7:14’de “hamile kalmak” olarak tercüme edilmiştir. Bu kelime ne fiildir ne de ortaçtır, aktif ortaca bağlanan dişi bir sıfattır. Kullanılan zaman ise şimdiki zamandır. (Hindson, II, 8) Kullanılan kelime ve zaman kipi, yüz yıllar önce Rab’bin meleği çölde Hacer’e seslenirken kullanılanın aynısıdır: “İşte hamilesin, bir oğlun olacak,... Çünkü RAB sıkıntı içindeki yakarışını işitti” (Yaratılış 16:11). Kısaca, Yeşaya 7:14 şu şekilde tercüme edilmelidir: “İşte, bakire kız (‘almah) hamile ve bir erkek çocuk doğuracak ve adını İmmanuel koyacak.”

Edward Hindson, şu yorumda bulunmuştur:

Açıkça görebildiğimiz gibi, *h-r-h* fiilinin zaman kipi, şimdiki zamandır. Bu metnin yorumlanmasında kullanılan zaman kavramının çok büyük önemi vardır. Eğer ‘*almah*’ kelimesinin anlamı “bakire” ise ve eğer bu ‘*almah*’ kelimesi, bir oğul doğurmak üzere hamile olan bir kişi için kullanılmışsa, karşımıza hamile olan bir bakire kız çıkmaktadır. Eğer bu ayet, tarihteki tek bakireden doğum olayı olan İsa Mesih’in doğumunu işaret etmeseydi, kendi

içinde çelişkili bir ayet olurdu. *Hamile olan bakire!* Bir kız aynı anda hem hamile hem bakire nasıl olabilir? Ayetin işaret ettiği bu çocuk, babasız, annesinin bir erkekle ilişkisi olmadan, mucizevi bir şekilde dünyaya gelecektir. Hamile olmasına rağmen, annesi bakire olacaktır. *'almah* kelimesi (bakire) bekaretin o an ki durumunu kapsadığı gibi, *h-r-h* kelimesi de o anki hamileliği kapsamaktadır. Eğer zaman kipi, gelecek zaman kipi olsa idi, bakire olan kızın, ilerde oğul doğuracağına ve hâlâ bakire kalacağına dair hiçbir güvencemiz olmazdı. Ancak bahsedilen kız, hem bakire hem de hamile olduğu için, bu ayet bakireden doğmaktan başka bir şeyi işaret etmemektedir. (Hindson, II, 8)

Niessen, şu sonuca varmıştır, “Yeşaya 7:14’teki işaret, doğanın doğal sürecinin dışında gerçekleşebilecek bir işarettir. Anlamsız bir belirti değil, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan Davut soyunun devam edeceğine dair içlerinde bulundukları koşullar ile ilgili bir işaret olacaktır. Tanrı’nın insanlara verebileceği en değişik işaretler, biyolojik açıdan imkânsızlıkları kapsayan işaretlerdir. Biyolojik olarak bakire olan bir kadının hamile kalması ve bir oğlan doğurması da bunlardan bir tanesidir. (Niessen, V’al, 144)

3F. Tercüme ile Ortaya Çıkan Ek Deliller

Bakire kelimesinin Yunanca karşılığı *parthenos*, Latince karşılığı *virgo*, İbranicede sık olarak kullanılan karşılığı ise, *betfl-h* kelimesidir (*betfl-h* kelimesinin kullanıldığı bağlama göre, bakire anlamına gelip gelmediği ortaya çıkmaktadır). R. Dick Wilson, bu konuda şunları gözlemlemiştir:

Yeşaya vii. 14’ün LXX versiyonu (Yunanca Eski Antlaşma tercümesi), yaklaşık olarak M.Ö. 200’lü yıllarda kaleme alınmıştır. M.S. 1. yüzyıldan kalma Matta i. 23 ve bunun M.S. 2. yüzyıldan kalma Süryanice Peshitto’su, M.S. 4. yüzyıldan kalma Eusebius Hieronymus’un Latin Vulgat’ı *'almah* kelimesini, ya *parthenos* ya *virgo* ya da *betfl-h* olarak tercüme etmişlerdir. Yeşaya vii. 14’ün LXX versiyonunu M.Ö. 200’lü yıllarda yaparlarken, *'almah* kelimesini *parthenos* olarak tercüme etmeleri için yeterli sebepleri olmalıydı. Buradan anlayabileceğimiz gibi, Matta i. 23 yazılana kadar, Yahudi yorumcular tarafından yapılan bu eski tercüme kabul görmekteydi. (Wilson, 510-15)

Henry Morris, “Eski Antlaşma’yı Yunanca Septuagint’e çeviren 72 Yahudi âlim, Yeşaya vii. 14’ün tercümesini yaparken, standart ‘bakire’ kelimesini kullanmışlardır. Matta’da, İsa Mesih’in doğumu ile tamamlanan bu peygamberliğin, Yeşaya vii. 14’ten alıntısını yaparken, aynı tercümeyle sadık kalmıştır” demiştir. (Morris, BHA, 36)

B. Witherington III, şu ifadesi ile bu görüşe katıldığını belirtmektedir. “Eğer *'almah* kelimesinin bekâreti işaret eden bir anlamı olmasaydı, LXX tercümanlarının bu kelimenin yerine *parthenos* kelimesini kullanmaları imkânsız olduğu gibi, kullanımının da hiçbir anlamı olmazdı.” (Witherington III, BJ, 64)

Yeşaya’nın peygamberliğinde kullandığı *'almah* kelimesinin, genç ve bakire bir kızı işaret eden bir anlamı olduğuna dair her türlü onaylayıcı ve kesin delil elimizdedir. Bu kelimeye başka bir anlam yüklemeye çalışmak, bu kelimenin, terimsel, edebi, sosyal ve tarihsel anlamını yok saymak demektir.

Yeşaya 6-12’nin geniş bağlamına bakıldığında, bakireden doğan çocuk olan İmanuel’in, basit bir insan değil, insan bedeni almış Tanrı olması gerekmektedir (bakınız: Yeşaya 9:6, 7; 11:1-16). Nasıralı İsa hariç, tarih boyunca yaşamış hiçbir insan bu peygamberliği tamamlayamaz.

2D. ‘*Almah* kimdir?

Yeşaya vii. 14’de kullanılan ‘*almah*’ kelimesinin, evlilik yaşına gelmiş ve bakire olan bir kızın doğaüstü yollar ile hamile kalmasını işaret eden bir anlamı olduğunu kabul ettikten sonra, tarihe bir göz attığımızda bu tanımlamaya uyan tek kişinin, İsa Mesih’in annesi Bakire Meryem olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Hindson, şu ifadesinde çok haklıdır: “Bu peygamberliğin kriterlerini karşılayabilen tek kişi, İsa Mesih’in annesi Bakire Meryem olmuştur. Bu bakire, peygamber’in [Yeşaya’nın] eşi değildir, Ahaz’ın eşi değildir, Hizkiya’nın eşi değildir, orada durmakta olan herhangi bir kişinin eşi değildir. Kutsal Kitap tarihinin kayıtlarındaki tek Bakire, Anne Meryem olmuştur.” (Witherington III, BJ, 9)

Bazı Kutsal Kitap âlimleri, varılan bu sonuca karşı çıkmakta, Yeşaya’nın peygamberliğinin, Tanrı’nın Kral Ahaz’a çok yakında gerçekleşecek olan Asur Kralının Kuzey ve Güney krallıklarını istilâsı hakkında bir işareti olduğunu savunmaktadırlar. Eğer bu çocuğun doğumunun, Ahaz’a verilmiş bir işaret olduğunu kabul edersek, mantıken bu olayın Ahaz’ın yaşamı ve hükmü esnasında gerçekleştiği sonucuna varırız. Bundan dolayı da Yeşaya 7:14’te verilen peygamberliğin, kısa bir süre içerisinde gerçekleşmiş olmasını bekleriz. (Mueller, VSC, 205-6) Bazı kişiler bu görüşün geçerliliğine inanırken, ben bu görüşün birkaç önemli noktada çürüdüğünü düşünmekteyim.

Birinci olarak, bu iddianın başarılı olabilmesi için, Yeşaya 7:14’te geçen ‘*almah*’ kelimesinin bekâreti işaret etmediğine inanmamız gerekmektedir. Aksi takdirde bu iddianın avukatları, tarih kayıtlarında imkânsız olan bakireden doğumun ikincisini de bulmaları gerekmektedir. Bir tanesi Ahaz’ın zamanında gerçekleşmiş olmak durumundadır ve diğeri zaten kabul görmüş olan İsa’nın annesi Meryem’dir. Ancak sizlere bu konunun başında, bu kelimenin anlamı konusunda yeterince delil sunulmuştur ve bu delillerin açıkça gösterdiği gibi, Yeşaya vii. 14’te kullanılan ‘*almah*’ kelimesi, basitçe bir genç kızı değil, evlilik yaşına gelmiş ve bakire olan bir kızı işaret etmektedir. Yeşaya’nın bahsettiği ‘*almah*’, kesinlikle hamile olan bir bakiredir.

İkinci olarak, peygamberliğin hemen tamamlanma beklentisine sahip olan iddia, Yeşaya 7:14’ün zaman kipini ciddiye almamış gibi bir durum sergilemektedir. Bu zaman fiillerine baktığımız zaman elde ettiğimiz sonuç şudur: ‘*almah*’, bakire iken aynı zamanda hamile olan birisini işaret etmektedir.

Üçüncü olarak, Yeşaya 7:14’te geçen işaret doğal değil, doğaüstü bir işarettir. Bir kadının, bir erkek ile cinsel ilişkiye girip hamile kalması, peygamberlik sözlerinin Tanrı’dan geldiğinin doğrulanması için çok yetersizdir. Bu bir mucize ile gerçekleşecek bir doğrulamadır ve bu mucize de, bir bakirenin doğum yapması olacaktır.

Dördüncü olarak, Yeşaya 6-12’nin geniş bağlamına bakıldığında, bakireden doğan çocuk İmanuel’in basit bir insan değil, insan bedeni almış Tanrı olması gerekmektedir (bakınız: Yeşaya 9:6, 7; 11:1-16). Nasıralı İsa hariç, tarih boyunca yaşamış hiçbir insan bu peygamberliği tamamlayamaz.

Sonuncu olarak ise, Yeşaya’nın 7:14’teki peygamberlik sözü, sadece Davut’un kraliyet soyundan olduğu ve arkasından gelecek olan kralların atalarından olacağı için, Ahaz’a emaneten verilmiştir. Peygamberliğin verilme amacı ise, Ahaz’ın ve soyu olan Davut’un torunlarının yaşayacağını, yok olmayacağını bildirmektir. Bu olguyu göz önüne aldığımız zaman bu peygamberliğin, kısa vadeli değil, uzun vadeli bir peygamberlik olduğu ortaya çıkmaktadır. Kutsal Kitap âlimi Charles Feinberg, bu noktayı daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Ahaz ve onun saray adamları, Davut'un hanedanlığının son bulması ve tahtın Suriyeli bir zorba tarafından ele geçirilmesi olasılığı karşısında dehşete kapılmışlardı. Buna rağmen, Davut'un evine verilen vaadin tamamlanmasına daha çok vardı, demek ki bu ön bildirinin gerçekleşmesi için Davut'un hanedanlığının varlığı devam edecekti. Alexander: "... Mesih'in Yahuda'da, kraliyet ailesi soyundan doğacağına dair verilen güvence, krallığın yok olmayacağına dair Ahaz'a verilen işarettir ve bu işaretin ileri bir döneme ait olması, işareti garip ya da uygunsuz değil daha makbul yapmaktadır, çünkü işaretin gelmesi ne kadar geç olursa, Yahuda'nın varlığı o kadar uzun sürecektir ve bu da garanti altına alınmıştır. Vardığımız kaçınılmaz sonuç ise, çağlar boyunca kilisenin, bu ayetlerde verilen peygamberliğin ve beklenen işaretin, İsa Mesih'in annesinin bakire olarak hamile kalması ve doğurması hakkında olduğuna dair duyulan inancını sarsacak metinsel, tarihsel ya da mantıksal bir sebebin mevcut olmadığıdır" demiştir. (Feinberg, VBOTI, 258)

Bu incelemeden elde ettiğimiz sonuç ise, Yeni Antlaşma'da verilen bakireden doğan İsa Mesih doktrininin, Eski Antlaşma'nın öğretileri ve Mesih hakkındaki peygamberlikleri ile uyum içinde olduğudur.

3C. İncil'in Matta ve Luka Bölümleri

İncil'in Matta ve Luka bölümlerinin ilk iki bölümü, Bakire'nin İsa'yı doğurmasının mucizevi yapısı ele alınmıştır. Matta'nın ele aldığı bakış açısında, İsa'nın hukuki babası olan Yusuf ön plâna çıkartılırken, Luka'nın odaklandığı kişi, İsa'nın annesi olan Meryem olmuştur. İlahiyatçı James Buswell, bu vurgulama farkının sebebi olarak, bu olaylar hakkında Matta'nın Yusuf'tan, Luka'nın da Meryem'den bilgi almış olabilme olasılığını ileri sürmektedir:

Bakireden doğum hakkındaki kayıtlar, İncil'in birinci ve üçüncü kitaplarında bulunmaktadır. Matta'nın aktarımı (Matta 1:18-25), Meryem'in kocası olan Yusuf'un bakış açısına göre gerçekleşmiştir... Orr'a göre Matta'nın, Mesih'in doğumu ve çocukluğu hakkında anlatımı, Yusuf'un anlatımından direkt olarak alınmış olabilir.

Diğer yandan Luka'nın kayıtları ise (Luka 1:26-38; 2:1-7), Meryem'in bakış açısına göre gerçekleşmiştir... Luka'nın kaynak olarak aldığı kişi olan Meryem, olayların en yakın tanığı, görgü şahididir (Luka 1:2)." (Buswell, 81CR, vol. 2, 41)

Witherington III şu sonuca varmıştır:

Doğum hakkındaki bu iki aktarımın, Yahudi izlerini veya elçilerin, müjdenin İsa olduğunu ve İsa'dan geldiğini ve bu unsuru, değişik kaynaklardan elde ettikleri bilgiler ile birleştirip, anlamlı bir sunuma dönüştürmelerini, kimsenin küçümsemeye hakkı yoktur. İkisinin de aktarım üslubu arasında, aynı konuyu işlerlerken bile çarpıcı bir çeşitlilik izlenmektedir. İncil'in Birinci ve Üçüncü kitaplarının yazarları, sadece kaynaklarından elde ettikleri bilgileri ileten araçlar olmamışlar, ellerindeki materyalleri zekice şekillendirip, teolojik vurgularını bu materyallerle aydınlatmışlar ve başarılı bir şekilde doğum olayını kitaplarının geniş şemasına işlemişlerdir. (Witherington III, BJ, 63)

1. İsa, Kral Hirodes'in devrinin son günlerinde doğmuştur (Matta 2:1, 13; Luka 1:5).
2. Annesi Kutsal Ruh'tan gebe kalmıştır (Matta 1:18, 20; Luka 1:35).
3. Annesi bakiredir (Matta 1:18, 20; Luka 1:27, 34).
4. Meryem, Yusuf'la nişanlanmıştır (Matta 1:18; Luka 1:27, 2:5).
5. Yusuf, Davut'un evinden ve soyundandır (Matta 1:16, 20; Luka 1:27, 2:4).

6. İsa, Beytlehem kasabasında doğmuştur (Matta 2:1; Luka 2:4, 6).
7. Tanrısal bir yönlendirme ile ismi İsa olmuştur (Matta 1:21; Luka 1:31).
8. Kurtarıcı olduğu beyan edilmiştir (Matta 1:21; Luka 2:11).
9. Yusuf'a önceden Meryem'in durumu ve sebebi bildirilmiştir (Matta 1:18-20; Luka 2:5).
10. Yusuf tüm bunlara rağmen, Meryem'i eşi olarak almış ve çocuğun sorumluluğunu üzerine almıştır (Matta 1:20; Luka 2:5).
11. Hamileliğin bildirilmesi ve doğum, vahiyler ve görünümler eşliğinde olmuştur (Matta 1:20; Luka 1:26, 27, vb...).
12. İsa'nın doğumundan sonra, Yusuf ve Meryem Nasıra'ya yerleşmişlerdir (Matta 2:23; Luka 2:39).

(Orr, VBC, 36-37)

Matta ve Luka'nın değişik vurgulamalarına rağmen, içerik olarak dikkat çekici bir benzerlik ile karşı karşıya kalırız. Bu ortak noktalar en fazla, bakireden doğumun en önemli hususlarında ve asıl anlamını ortaya koyan noktalarda hissedilmektedir. *The Virgin Birth of Christ* kitabında James Orr, İncil'in iki kitabı arasındaki ortak noktaları yukarıda listelemiştir.

Olayların en yakın tanıklarının ifadelerinde uyuşum içinde olmaları, bir olayın gerçekliği açısından can alıcı bir önem taşımaktadır. Matta ve Luka'nın metinleri hakkında Orr, değişik bakış açılarından ve kaynaklardan ele alınmalarına rağmen kritik unsurların hepsi birbiri ile uyum içerisindedirler. Bunların en önemlisi ise: "İsa'nın annesinin Kutsal Ruh'tan gebe kalması, annesinin Yusuf'un nişanlısı olan Meryem olması ve Yusuf'a önceden Meryem'in durumu ve sebebinin bildirilmiş olmasıdır." (Orr, VBC, 35)

Delillerin güçlü bir şekilde ortaya koyduğu gibi, Matta ve Luka'nın doğum aktarımları, İsa'nın kendi ailesinden olan ve birinci dereceden görgü tanığı olan kişilerden alınan bilgiler üzerine kurulmuştur. Tüm bunlar, İsa'nın doğumunun Yeşaya'nın eski çağlarda yapmış olduğu peygamberliğin tamamlandığı sonucunu desteklemektedir. Matta'nın da yazdığı gibi: "Bütün bunlar, Rab'bin peygamber aracılığıyla bildirdiği şu sözün yerine gelmesi için oldu: 'İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak. O'nun adını İmanuel koyacaklar.' İmanuel, 'Tanrı bizimle' demektir." (Matta 1:22, 23)

Birçok Kutsal Kitap uzmanı, yıllar boyunca İncil'in ilk kitabını kaleme alan kişinin Markos olduğunu düşünmüştür. Elçi Yuhanna'nın öğrencisi olan İzmirli Polikarp'ın öğrencisi olan Irenaeyus'un (M.S. 180 senesinde Lyon piskoposluğunu yapmıştır) sözlerine bakmakta fayda vardır. Irenaeyus, bizlere İncil'in ilk dört kitabının arka plânı hakkında değişik bilgiler sunmuştur. Irenaeyus'un verdiği bilgilere göre, İncil'in ilk kitabını kaleme alan ve bakireden doğum hakkındaki bilgileri ilk olarak ileten kişinin Matta olduğunu söyler:

Pavlus ve Petrus müjdeyi Roma'da vaaz edip, oradaki kilisenin temellerini atarlarken, Matta, müjdesini İbraniler (Yahudiler) arasında, onların lisanında yaymıştır. Onların ayrılışından sonra (ölümlerinden, geleneksel öğreti kuvvetle bu tarihin Nero'nun 64 yılındaki zulümlerine denk geldiğini belirtir), Petrus'un öğrencisi ve tercümanı olan Markos, Petrus'un öğretilerinin özünü kaleme alarak bizlere ulaştırmıştır. Pavlus'un takipçisi Luka, öğretmeni tarafından vaaz edilen müjdeyi kitap haline getirmiştir. Arkasından, Rab'bin öğrencisi, O'nun göğsüne başını yaslamış (bu cümleler Yuhanna 13:25'e ve 21:20'ye yapılmış referanslardır) olan Yuhanna, Asya'da Efes'te yaşamakta iken müjdesini kaleme almıştır. (Irenaeus, AH, 3.1.1)

Eski bir vergi memuru olan Matta, titiz kayıt tutmak konusunda yeterince tecrübeli bir kişi idi ve altmış yaşlarına yaklaştığı yıllarda, İsa'nın yaşamı ile ilgili olarak kaydettiği ve bildiği her şeyi, düzgün ve doğru bir şekilde gelecek nesillere bırakmak için bir ihtiyaç

hissetmekteydi. Kitabına İsa'nın soy kütüğünü anlatmakla ve İsa'nın bakireden mucizevi bir şekilde doğumunu detaylı bir biçimde ileterek başlamıştır.

İsa Mesih'in doğumu da şöyle oldu: Annesi Meryem, Yusuf'la nişanlanmıştı. Ama evlenip birleşmelerinden önce, Meryem'in Kutsal Ruh'tan gebe kaldığı anlaşıldı. Meryem'in nişanlısı Yusuf, doğru bir adam olduğu ve onu herkesin önünde utandırmak istemediği için ondan gizlice ayrılmak niyetindeydi. Ama böyle düşünmesi üzerine Rab'bin bir meleği ona rüyada görünerek şöyle dedi: 'Davut oğlu Yusuf, Meryem'i kendine eş olarak almaktan korkma. Çünkü onun rahminde oluşan, Kutsal Ruh'tandır. Meryem bir oğul doğuracak. Adını İsa koyacaksın. Çünkü halkını günahlarından kurtaracak olan O'dur.' Bütün bunlar, Rab'bin peygamber aracılığıyla bildirdiği şu sözün yerine gelmesi için oldu: 'İşte, kız gebe kalıp bir oğul doğuracak. O'nun adını İmanuel koyacaklar.' İmanuel, 'Tanrı bizimle' demektir. Yusuf uyanınca Rab'bin meleğinin kendisine buyurduğu gibi yaptı ve Meryem'i eş olarak yanına aldı. Ne var ki, Meryem oğlunu doğuruncaya dek Yusuf onunla birleşmedi. Doğan çocuğun adını İsa koydu. (Matta 1:18-25)

1D. İtirazlara Verilen Cevaplar

Bazı tenkitçiler, Matta ve Luka'da iletilen bakireden doğum olayının tarihsel gerçekliğinin olmadığını savunmaktadırlar. Bu savunmalarını olgulara dayanan gerçeklere ve çelişiklere dayandırdıklarını iddia etmektedirler. En sık karşılaşılan itirazlar, bu kitaplarda verilen soy kütükleri, Luka'nın Kirinyus'tan bahsetmesi ve Pontius Pilatus'un valiliği hakkındadır (Luka 2. ve 3. bölümler).

Çelişkili soy kütükleri problemi ise, Matta'nın "Davut oğlu İsa Mesih'in soyuyla ilgili kayıt şöyledir..." (Matta 1:1) ifadesi ile Luka'nın, İsa'nın Yusuf'un soyundan olduğuna dair ifadesi (Luka 3:23) yüzünden ortaya çıkmıştır. James Montgomery Boice, bu problemi şöyle açıklar:

Matta'nın soy kütüğü İbrahim ile başlamakta ve zaman cetvelinde İsa'ya kadar ilerlemektedir. İbrahim'den Davut'a kadar uzanan on dört nesli, Davut'tan Babil sürgününe kadar uzanan on dört nesli ele aldıktan sonra, on dört nesil daha ilerleyerek şu noktaya varmıştır: "Yakup, Meryem'in kocası Yusuf'un babasıydı. Meryem'den de Mesih denilen İsa doğdu." Luka ise, diğer taraftan geriye doğru ilerlemiştir. Yusuf ile başlayıp Davut'a, oradan ise İbrahim'e, İbrahim'den ise Adem'e kadar uzanır ve Adem için de Tanrı oğlu ifadesini kullanır.

Luka'nın soy kütüğünün iki bölümü ile ilgili olarak hiçbir itiraz ile karşılaşmayız. Son bölüm olan İbrahim'den Adem'e kısmı, Matta'da yer almamaktadır, böylece kıyaslama yapabilmenin bir imkânı kalmamıştır. Luka'nın ikinci bölümü olan Davut'tan İbrahim'e olan kısmında da bir sorun bulunmamaktadır, çünkü Matta'nın soy kütüğü ile uyum içerisindedir.

İddia edilen sorun ise, Luka'nın soy kütüğünün birinci bölümünde yer almaktadır. Luka, Yusuf'un soyunu Davut'un oğullarından birisi olan Nathan'a dayandırmaktadır. Matta'nın takip ettiği soy sıralamasında ise, Davut'un oğullarından bir başkası olan Süleyman yer almaktadır. Doğal olarak, soy kütüğünde bu noktadan sonra verilen isimler farklı olmuştur.

Aslında bu noktadan sonra iki ayrı soy çizgisinin olmasında bir sorun bulunmamaktadır. Davut'un iki oğlundan doğan iki soy olması çok anlaşılır bir olgudur. Problem ise, Matta ve Luka'nın, Yusuf'un soyu hakkında bu noktadan sonra ayrılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Luka'ya göre Yusuf, Eli oğludur (3:23), Matta'ya göre Yusuf, Yakup oğludur ve ikisinin birden doğru olması mümkün değildir. (Boice, CC. 40-41)

Uzmanlar, bu problem için birkaç sonuç önermişlerdir.

1E. Evlatlık Edinilme ile Kan Bağı

Bu konudaki en eski çözüm önerisi, Africanus'tan gelmiş ve bizlere antik kilise tarihçisi Eusebiyus tarafından iletilmiştir. Yeni Antlaşma uzmanı I. Howard Marshall, bu teori hakkında şunları belirtmiştir:

Africanus (Eusebius, O 1:7), evlatlık edinilme ve kan bağı kavramlarının çözüm olarak önermesinin altında yatan gelenek ise, İbranilerde ölen bir adamın karısı ile ölünün kardeşinin veya en yakın akrabasının evlenme mecburiyeti geleneğidir. Böylece iki soy çizgisi birbiri ile kaynaşmıştır. Africanus'un, İsa'nın kardeşi olan Yakup'un torunlarından aldığını ileri sürdüğü bilgiye göre Matan, Estha ile evlenmiş (Mt. 1:15) ve Yakup isminde bir oğula sahip olmuştur. Matan öldükten sonra dul kalan eşi, geleneklere göre Malki ile evlendi (Lk. 3:24) ve Eli isminde bir oğlu oldu. (Lk. 3:23; Africanus'un, Luka'nın soy kütüğünde yer alan Malki ve Matat'tan bahsetmemiş olması ilgi çekicidir) Bu yarı kan bağına sahip kardeşlerden ikincisi olan Eli evlenmiştir ancak ölmüştür; onun yarı kan bağına sahip kardeşi Yakup, eşini geleneklere göre almak zorunda kaldı, böylece onun kanından gelen oğlu olan Yusuf, Eli'nin oğlu olarak kabul edildi. (Marshall, GL, 158)

Bu evlilik geleneği, Kutsal Kitap'ta da yer almaktadır (Yasa'nın Tekrarı 25:5, 6; Yaratılış 38:8-10; Rut kitabı). Kutsal Kitap'ta bulunan bu evlilik geleneğini yorumcu Walter Liefeld şöyle açıklamaktadır,

Çocuğu olmamış bir adamın dul eşi, ölü kocasının kardeşi ile evlenebilir, ikinci evlilikten doğacak çocuk ise, isminin devamının sağlanması için ilk kocanın hukuki oğlu olarak kabul edilir. Bir soy kütüğünde ise, çocuk ya doğal ya da hukuki babasının isminin altında yer alır. Luka'da Yusuf, Eli'nin oğlu olarak listede yer almıştır, ancak Matta'da Yakup'un oğlu olarak listede yer almıştır. Bu evlilik teorisinde, Eli ve Yakup'un aynı anneye sahip, ancak babalarının ismi farklı olan iki kardeş olmaları olasıdır. Belki de Eli ölmüş ve Yakup onun dul eşi ile evlenmiştir. (Liefeld, L, 861)

Marshall, bu teoriyi şöyle yorumlamıştır: “imkânsız değildir ..., ancak, Luka'nın metnini kabul ediyor isek, çok da uygun olduğunu düşünmemiz zordur.” (Marshall, GL, 158)

2E. Baba ile Dede

R. P. Nettelhorst tarafından geliştirilen teori şöyledir: “Luka'daki soy kütüğü, Yusuf'un babasından ilerlemekte, Matta'da ki ise, Yusuf'un annesinin babasından ilerlemektedir.” Nettelhorst, şunları belirtir:

Matta'nın soy kütüğü listesinde Yusuf'un annesini atlamış olması çok olağan dışı bir durum değildir, çünkü Matta'nın soy kütüğünde atlamış olduğu başka birkaç kişi daha mevcuttur. Örneğin, Matta 1:8'e göre: “Asa, Yehoşafat'ın babası; Yehoşafat, Yoram'ın babası; Yoram, Uziya'nın babasıydı.” Bu ifadesi 1. Tarihler 3:10-12'i ile karşılaştırıldığı zaman, Matta'nın soy kütüğünde eksik olan üç isim göze çarpar: Ahazya, Amasya ve Yoaş.

Matta bu isimleri, iletmek istediği strüktürel simetriyi sağlamak amacı ile dışarıda bırakmıştır: “Buna göre, İbrahim'den Davut'a kadar toplam on dört kuşak, Davut'tan Babil sürgününe kadar on dört kuşak ve Babil sürgününden Mesih'e kadar da on dört kuşak geçti.” (Matta 1:17).

Bunlardan dolayı, Matta'nın Yusuf'un annesini de strüktürel simetriyi sağlamak amacı ile atlamış olması olasıdır. Daha da ötesi onun soy kütüğünde dört kadın ismi vardır - Tamar, Rahav, Rut ve Bathsheba ve bu isimlerin kullanılması, bu soy kütüğünün anne tarafından ilerlemiş olduğu iddiası güçlenmektedir. (Nettelhorst, GJ, 171-72)

Bu görüşün güçlü yanları olmasına rağmen, Matta'nın soy kütüğünün dört kadın ismini içerirken, aynı soy kütüğünün merkez noktası olarak gözüken kadını dışarıda

bırakması anlamsız gözükmetedir. Eğer, Matta simetri adına birkaç ismi çıkarmaya karar verdiyse bile neden en önemli isimlerden birisi olan Yusuf'un annesininkini çıkartsın ki?

3E. Yusuf ile Yusuf

Lord A. Hervey'in önerdiği çözümü, J. Gresham Machen geliştirmiştir. Bu "teori, çağımızda en büyük desteği alan çözümdür." (Marshall, GL, 158) Boice'in de özetlediği gibi Machen, Matta ve Luka'nın soy kütükleri için şöyle demiştir: "İkisi de Yusuf'un gerçek soy kütüğüdür. Machen'in tanımladığı gibi Matta, Davut'un 'hukuki' soyunu vermiştir ki, bu sıralama, tahta oturan ve taht devam etseydi hak sahiplerine bağlı olarak hazırlanmıştır. Luka'nın verdiği soy kütüğü ise, Yusuf'un 'kan bağına bağlı' bir çalışmadır." (Boice, CC, 41)

Bu çözümün bazı erdemleri olduğu gibi, Marshall'ın da dediği gibi: "Çözüm, bazı varsayımlara dayanmaktadır ve bu varsayımların, gerçekleri yansıtır yansıtmadığını bilmek mümkün değildir." (Marshall, GL, 159) Witherington, "ne yazık ki bu teoriyi ispatlamak ya da çürütmek mümkün değildir" sonucuna varmıştır. (Witherington III, BJ, 65)

Luka, İsa'nın soy kütüğünü Yusuf'a göre verdiğini asla belirtmemiştir. Luka, İsa'nın daha çok Yusuf'un oğlu olarak bilindiğini belirtmiş (Luka 3:23). Aslında sadece Meryem'in oğlu olduğunu ortaya koymuştur.

4E. Yusuf ve Meryem

Belki de en iyi çözüm, bu eski teoride yatmaktadır: "En azından Viterbo'lu Annus (M.S. 1490) zamanından kalanda yatmaktadır" diyen Witherington, şunları dile getirmiştir:

Matta'nın soy kütüğünün, İsa'nın Yusuf'tan gelen soyunu (resmi soy kütüğü), Luka'nın soy kütüğünün ise, İsa'nın Meryem'den gelen soyunu (doğal soy kütüğü) açıkladığına inanmak gelenek haline gelmiştir. Bu teorinin en büyük desteği, Matta'nın anlatımında ön planda Meryem değil Yusuf'un olması, Luka'da ise, bunun tam tersinin görülmesidir. Bu şekilde, Luka'nın anlatımında kaynak olarak Meryem'i aldığına ve Matta'nın ise bu bilgilere Yusuf sayesinde ulaştığına dair eski inanış pratik bir geçerlilik kazanmaktadır. (Witherington III, BJ, 65)

Geisler ve Howe, iki soy kütüğünün arasındaki farkı çözümlemek için bu görüşü benimsemişlerdir. Bu görüşü açıkça kabullenişleri ve kabul etme sebepleri, Witherington'un gözlemlerine ek destek noktalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur:

Matta ve Luka'nın soy kütükleri, iki değişik ata soyunu takip etmektedir, bir tanesi İsa'nın *hukuki* babası olan Yusuf'tan yola çıkarken, diğeri İsa'nın *gerçek* annesi olan Meryem'den yola çıkmıştır. Matta, *resmi* soy kütüğünü vermiştir, çünkü Yahudi beklentilerindeki Mesih'in, İsa'nın soy kütüğünde tamamlandığını ve İbrahim oğlu, Davut oğlu İsa'nın, Mesih olduğunu göstermek gibi bir amaç içermektedir (ç.ref. Matta 1:1). Luka'nın hedefi ise, Yunanca konuşan topluluklar olduğu ve o Yunan düşünce sisteminin hedefinin ulaşmaya çalıştığı mükemmel insanın İsa olduğunu, O'nun soyunun Adem'e dayandığını göstererek güçlendirmek istemiştir (Luka 3:38).

Matta, Luka gibi İsa'nın kan bağından oluşan soy kütüğünü değil, Yahudi hukukuna göre oluşan soy kütüğünü vermiştir. İki soy kütüğü de Mesih'in soyunu Davut'a kadar açıklarken farklı oğullardan ilerlemişlerdir. Matta, İsa'nın babasından yola çıkarak (*hukuki*

babası olan Yusuf) Davut'un oğlu Kral Süleyman'a ulaşarak O'nun taht üzerindeki hakkını ortaya koymuştur (ç.ref. 2. Samuel 7:12). Diğer taraftan Luka ise, İsa Mesih'in insansal yönünü ortaya koyma amacını güttüğü için gerçek kan bağına göre bir soy kütüğü oluşturmuştur. Mesih'i, *gerçek* annesi Meryem'den ilerleyerek Davut'un oğlu Natan'a kadar izlemiştir. İsa'nın insansal yönünü ön plâna çıkartarak, O'nun insanlığın kurtarıcısı olduğunu göstermek istemiştir.

Luka, İsa'nın soy kütüğünü Yusuf'a göre verdiğini asla belirtmemiştir. Luka, İsa'nın daha çok Yusuf'un oğlu olarak bilindiğini belirtmiş (Luka 3:23). Aslında sadece Meryem'in oğlu olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda Luka'nın soy kütüğünü anneden ilerletmesi ile Luka'nın bir hekim olarak kadınlara ve doğuma verdiği değer, İncil'in kaleme aldığı kitabında kadınlara daha çok yer vermesi, kitabı için "Kadınlar İçin İncil" adının takılması ile bu teori uyum sergilemektedir.

Sonuç olarak, iki soy kütüğünde ortak isimler bulunsa da (örneğin Şaltiyel ise Zerubabel, Matta 1:12; ç.ref. Luka 3:27), aynı soy kütüğü olmadıkları iki sebepten dolayı açıktır. Birinci olarak, bu isimler yaygın isimlerdir. İkinci olarak ise, aynı soy kütüğünde (Luka'nın) Yusuf ve Yahuda isimleri tekrar etmektedir (3:26, 30). (Geisler, WCA, 385-86)

Bu anlatılanların en büyük ispatı ise, Matta'nın kayıtlarındaki bir isimde yatmaktadır: Yekonya. Bu isim bizlere, İsa'nın üvey babasının soy kütüğünün eklenmesinin sebebini açıklamaktadır ve böylece Yusuf'un, İsa'nın gerçek babası olmadığı ispatlandığı gibi, Yusuf'un gerçek baba olması durumunda, İsa'nın Mesih olamayacağı da ortaya çıkar.

– DONALD GREY BARNHOUSE

Kutsal Kitap uzmanı Gleason Archer, bu çözümü benimsediği gibi, çözüme birkaç katkıda da bulunmaktadır:

Matta 1:1-16, İsa'nın, Kral Davut'un soyundan olan Yusuf'tan gelen soy kütüğüdür. Yusuf'un İsa'yı evlat edinmesi, İsa'yı onun soy kütüğünün resmi parçası ve mirasçısı yapmıştır. Ayet 16'ya dikkat edelim: "Yakup, Meryem'in kocası Yusuf'un babasıydı. Meryem'den de Mesih denilen İsa doğdu." Bu ifade, metnin diğer ifadeleri ile değişik bir tutum içindedir. Diğer ayetlere bakıldığında: "İbrahim, İshak'ın babasıydı. İshak, Yakup'un babası..." Ancak Yusuf, İsa'nın babasıydı diye bir ifadeye rastlanmamaktadır, aksine soy kütüğünde sıra İsa'ya geldiğinde, "Meryem'den de Mesih denilen İsa doğdu" ifadesi kullanılmıştır.

Diğer taraftan Luka 3:23-38 ise Meryem'den kaynaklanan bir soy kütüğüdür. Bu soy kütüğü İbrahim'e, oradan da Adem'e kadar uzanır ve insan soyunu ortaya koyar. Ayet 23'te şöyle bir ifade ile karşılaşırız: "Yusuf'un oğlu olarak biliniyordu." Bu, "biliniyordu" ifadesinden de anlaşılacağı gibi, İsa'nın, Yusuf'un biyolojik oğlu olmadığı ortadaydı, ancak halkın çoğu bunun bilincinde değildi. Ayetlerin devamında anne olan Meryem'e dikkat çekildiği görülmektedir. Tamamen insan olan annesi sayesinde, İsa'nın insansal soy kütüğü oluşmuştur. Meryem'in soy kütüğü aslında Yusuf'un üvey babası olan Eli ile başlar. Yusuf'un asıl babası Yakup'tur (Matta 1:16). Meryem'in atalarının soyu Nathan'a dayanmaktadır ki, kendisi Davut'un eşi olan Bathsheba'nın oğludur (1. Tarihler 3:5). Tüm bunların sonucunda elde ettiğimiz sonuç şudur: İsa, kan bağı ile Nathan, hukuken ise Süleyman tarafından Davut'un soyundan gelmektedir. (Archer, EBD, 316)

Kutsal Kitap izahatçısı Donald Grey Barnhouse, bu konuda ek deliller sunmaktadır:

Elimizde iki adet soy kütüğü vardır. İbrahim'den Davut'a kadar paralel ilerleyen bu soy kütüklerinin farkı ise, Matta'nın İsa'ya Davut oğlu Süleyman; Luka'nın ise, Davut oğlu Nathan çizgisinden ulaşmasıdır. Diğer bir ifade ile, iki soy kütüğü de iki kardeşin ve kuzen olan çocuklarının soy kütüğüdür. Luka'nın soy kütüğü Bakire Meryem'den ve Matta'nın soy kütüğü Yusuf'tan gelmektedir derken, aslında yaptığım, dünyasal kilisenin geleneksel inancını takip etmek değildir, Dr. James Orr'un da ifade ettiği, gerçeklere uyan tek açıklamayı kucaklamaktır. Bu iki soy kütüğünün tek farkı ise, Süleyman'ın soyu İsa'nın kan bağına bağlı soyu iken, Nathan'ın soyu İsa'nın hukuki soyu olmasıdır.

Bu anlatılanların en büyük ispatı ise, Matta'nın kayıtlarındaki bir isimde yatmaktadır: Yekonya. Bu isim bizlere, İsa'nın üvey babasının soy kütüğünün eklenmesinin sebebini açıklamaktadır ve böylece Yusuf'un, İsa'nın gerçek babası olmadığı ispatlandığı gibi, Yusuf'un gerçek baba olması durumunda, İsa'nın Mesih olamayacağı da ortaya çıkar. Bu isim, İsa'nın Meryem'in oğlu olup, Yusuf'un oğlu olmadığını ortaya çıkartan delildir. Yekonya, Tanrı'nın lanetine uğramış bir soyun üyesiydi ve kendilerinden taht mahrum edilmişti.

Yeremya 22:30'da şunları okuruz: "RAB diyor ki: "Bu adamı çocuksuz, Ömrünce başarısız biri olarak yazın. Çünkü soyundan gelen hiç kimse başarılı olmayacak, Soyundan gelen hiç kimse Davut'un tahtında oturamayacak, Yahuda'da bir daha krallık etmeyecek." Bu adamın yedi oğlundan bir tanesi bile tahta sahip olamamıştır (1. Tarihler. 3:17, 18). Bu adamın kan bağı ile oluşan soyundan gelen hiçbir kişi kral olamazdı Tanrı, bunu engelleyen bir lanet koymuştu. Eğer İsa, Yusuf'un oğlu olsa idi, lanetlenmiş olur ve asla Mesih olamazdı.

Diğer taraftan Nathan'ın soyu, İsa'nın hukuki soyudur. Herhangi bir Eli oğlu, Nathan'ın soyundan gelecek ve hak talep eden bir çekişme ile karşı karşıya kalabilirdi. Bu ikilemin çözümü nedir? Bu çözüm o kadar kolaydır ki, Kutsal Kitap'ı parçalara ayırmak için can atan agnostikleri salt bir karmaşa içinde bırakmıştır. Bu çözüm şudur: Üzerinde lanet olmayan soydan Eli gelmiştir, Eli'den, kızı Bakire Meryem ve Oğlu İsa. Böylece İsa, Nathan soyu aracılığı ile hak sahibi olmakta, aynı zamanda laneti de bitirmektedir. Lanetli olan soydan gelen Yusuf, Süleyman'ın soyunu bitirmektedir çünkü Yusuf'un diğer çocuklarının üvey ağabeyleri, resmen taht üzerinde hak sahibidir. Bu unvanı meşru ne kılabilir? Bir soy üzerinde lanet varken, diğer soyda da taht üzerinde hak talep etme yetkisi yoktur.

İşte, Kutsal Ruh aracılığı ile Bakire Meryem, İsa Mesih'e hamile kaldığı zaman, insan olan bir babası olmamıştır ve annesinin kanından dolayı Davut'un soyundandır. Yusuf, Bakire Meryem ile evlendiği zaman, çocuğu kabul etmiştir. O'na hukuken baba olması, İsa'yı Süleyman'ın soyunun bir üyesi yapmaktadır. Böylece, Rab İsa Mesih; hukuki Mesih, kraliyet soyundan gelen Mesih, üzerinde lanet olmayan Mesih, gerçek Mesih ve olası tek Mesih olmuştur. İki soyda son bulmuştur. Mesih hakkındaki peygamberlikleri tamamladığını iddia eden herkes yalancıdır ve Şeytan'ın çocuğudur." (Barnhouse, MR, 45-47)

Liefeld, şu sonuca varmıştır: "İçinde olduğumuz durum, olasılıklar konusunda yoksunluk değil, gereğinden fazla bolluktur. Elimizdeki bilgi eksikliğinden dolayı, bu iki soy kütüğünden bir tanesinin hatalı olduğunu söyleyemeyiz." (Liefeld, L, 861-62)

Matta'nın ve Luka'nın soy kütükleri arasındaki farkı kesin olarak açıklayacak bilgiye sahip değiliz, ancak bu iki soy kütüğünün farkının hatadan kaynaklanmadığını açıklayacak bilgiye sahibiz. Bu yüzden soy kütüklerinin farklılığının, Kutsal Kitap'taki İsa'nın, bakireden doğduğuna dair öğretiyi çürütecek bir çelişki olarak görülmesi mümkün değildir.

4C. Markos, Yuhanna ve Pavlus'un Tanıklıkları

Tenkitçiler, Yeni Antlaşma'da Matta ve Luka haricinde bakire doğumundan bahsedilmemesini öne sürerek bu öğretinin, Yeni Antlaşma kilisesinin mesajının bir parçası olamayacağını ileri sürmektedirler. Ben bu tenkitçilerin dar görüşlü oldukları kanaatindeyim, çünkü Yeni Antlaşma'nın başka bölümlerinde de bakireden doğum hakkında referanslar

mevcuttur (aşağıya bakınız). Ancak ilk olarak bu iddia sahiplerinin mantık hatalarını ortaya koymak daha yerinde olacaktır.

Kolombiya İlahiyat Üniversitesinin, tarihsel teoloji emeritus profesörü William Childs Robinson, “Matta ve Luka’da açıkça ifade edilenlerin, Yunanna ve Pavlus’da ima edildiğine” işaret etmiştir. (Robinson, WSYTIA, n.p.)

Robert Gromacki, şunları kaleme almıştır:

Sessizlikten inançsızlığın veya sessizlikten doktrin doğmasının savunulabilinir bir yanı yoktur. Elçiler, öğrettikleri ve bildikleri her şeyi kayıt altına almamışlardır (ç.ref. Yuhanna 20:30). Aslında liberallerin sessizliğe dayandırdıkları iddialar, bir bumerang misali kendilerine zarar vermektedir. Pavlus, İsa’nın babası olarak bir insandan asla bahsetmemiştir, bunun anlamı, Pavlus’un İsa’nın babası olmadığına inanması mıdır? Eğer Pavlus ve diğerleri bakireden doğuma inanmıyor olsalardı, bu konuda daha önce verilmiş olan tanıklıkları düzeltmeleri gerekmez miydi? Sessizlikten iddia çıkarmak, iki tarafı da kesen bir bıçaktır. Sessizlikten ne öğreti çıkartılmalıdır ne de bir öğretiyi reddetme sebebi olarak gösterilmelidir. (Gromacki, VB, 183)

Clement Rogers, şunları yazmıştır:

Bakireden doğumun İncil’in sadece birinci ve üçüncü kitaplarında anlatıldığı doğrudur. Markos’un kitabında bu konudan bahsedilmemiştir. İlk kaleme alınan kitap olarak ve diğer kitaplar için kaynak olduğu düşünülen Markos’un kitabında olmaması, Markos’un “bu konuda hiçbir şey bilmediğine” dair olan iddiayı akıllara getirmektedir. Markos’un İncil’in kaleme aldığı kitabının, Petrus’un vaazlarından kaynaklandığı bilinmektedir, çünkü kendisi Petrus’un tercümanıdır. Onun kitabı, aynen Pavlus’un Atina ya da Yeruşalim, Antakya ve Roma’da yaptığı gibi, Petrus’un da halk karşısında faydalı ya da gerekli olacağına inanıp, vaaz ettiği konulardan oluşmaktadır.

Gayet açık sebeplerden dolayı, Rab İsa’nın doğumunu tartışmanın yeri bu ortamlar değildir, özellikle de İsa’nın Annesi hayatta ve dinleyen kişilerin çoğunun şahsen tanıdığı bir kişi olması, bu tutuma daha büyük bir ışık tutmaktadır. Ana mesaj; Mesih’in verdiği öğreti, O’nun tamamladığı işaretler ve hepsinden öte, tüm referanslarda da görüldüğü gibi O’nun çarmıhta çektiği acılar olmuştur. (Rogers, CM, 99-101)

İsa, kendisinden bahsederken Tanrı Oğlu olduğunu belirtmiştir ve bir oğul, sadece bir babanın fiziksel bir ilişki sonucunda ve fiziksel bir doğum sonrası sahip olabileceği bir varlıktır. İsa, Kendisinin Yusuf’un değil, Tanrı’nın Oğlu olduğunu ısrarla belirtmiştir. Bu anlamı ifade etmekte olan Yunanca *monogenes* kelimesi, Yeni Antlaşma’da altı kez kullanılmıştır. Bu altı kullanımın iki tanesi, İsa’nın Kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir.

– JOHN R. RICE

Diğer taraftan Millard Erickson, şu ifadede bulunmuştur,

İncil’in Markos kitabına baktığımız zaman, yazarın bakireden doğum hakkında bir imada bulunduğu görülmektedir. Bu imaya 6:3’te rastlamaktayız: “Meryem’in oğlu, Yakup, Yose, Yahuda ve Simun’un kardeşi olan marangoz değil mi bu? Kız kardeşleri burada, aramızda yaşamıyor mu?” Bu ayete paralel parçayı Matta’da ve Luka’da da bulmaktayız: “Marangozun

oğlu değil mi bu? Annesinin adı Meryem değil mi? Yakup, Yusuf, Simun ve Yahuda O'nun kardeşleri değil mi?" (Matta 13:55); "Herkes İsa'yı övüyor, ağzından çıkan lütfkâr sözlerle hayran kalıyordu. 'Yusuf'un oğlu değil mi bu?' diyorlardı." (Luka 4:22) Markos'un ifadelerine bakıldığı zaman, İsa'nın Yusuf'un oğlu olmadığını vurgulama kaygısı hissedilmektedir. Matta'nın ve Luka'nın kitabını okuyan bir okuyucu, bu kitapların daha ilk bölümlerinde İsa'nın bakireden doğduğunu öğrenmektedirler, ancak Markos'un kitabını okuyan bir okuyucunun böyle bir imkânı yoktur. Bundan dolayı Markos, yanlış bir anlaşılmayı engellemek için kelimelerini çok titiz bir şekilde seçmiştir. Önemli olan nokta ise, Markos'un kayıtlarının, İsa'nın Yusuf'un oğlu olduğuna dair bir bilgi içermemesidir. Markos, bakireden doğumdan bahsetmese de, bunun aksinde hiçbir imada bulunmamıştır. (Erickson, CT, cilt 2, 750-51)

Ben şahsen, elçi Yuhanna'nın İsa'nın mucizevi doğumuna, Yuhanna 3:16'da kullandığı biricik kelimesi ile referans verdiğine inanmaktayım. Kutsal Kitap izahatçısı John R. Rice, bu görüş hakkında şunları belirtmiştir:

İsa, Kendisinden bahsederken Tanrı'nın biricik Oğlu olduğunu belirtmiştir ve biricik oğulluk, sadece bir babanın fiziksel bir ilişki sonucunda ve fiziksel bir doğum sonrası sahip olabileceği bir varlıktır. İsa, Kendisinin Yusuf'un değil, Tanrı'nın Oğlu olduğunu ısrarla belirtmiştir. Bu anlamı ifade etmekte olan Yunanca *monogenes* kelimesi, Yeni Antlaşma'da altı kez kullanılmıştır. Bu altı kullanımın iki tanesi, İsa'nın Kendisi tarafından gerçekleşmiştir! Dikkat ederseniz İsa, Baba'sının birçok biricikinden birisi olduğunu söylememiş, sadece tek bir kişinin biricik olabileceğini belirtmiştir. O, Tanrı'nın biricik Oğlu'dur, O'ndan başka kimse bakireden doğmamıştır. Ruhsal bir anlamda Hristiyanlar'ın "yaşayan bir ümit ile biricik" (1. Petrus 1:3) olduğunu söylememiz mümkün olsa da, İsa'nın Tanrı'nın biricik olması anlamında bir başka kimsenin olması mümkün değildir. Açıkçası İsa, bir insanın değil, Tanrı'nın Oğlu olduğunu belirtmiştir. (Rice, JIG, 22-23)

Elçi Yuhanna'nın soy kütüğü aslında "başlangıçta" sözü ile başlamaktadır. Sonsuzluğu kapsayan bu ifadede, bakireden doğumdan bahsedilmeye gerek duyulmamıştır. "Başlangıçta Söz vardı ... Söz insan olup aramızda yaşadı." (Yuhanna 1:1, 14)

Aynı şekilde Pavlus'a bakarsak: "Pavlus, Luka'yı şahsen tanımakta idi. Uzun süre boyunca onun yolculuklarında ona kılavuzluk yapmış, eşlik etmişti. Roma'da onunla beraberdi. Bahsettiğimiz Luka, İsa'nın doğumu hakkındaki en detaylı bilgiye sahip olan kişidir. Pavlus'un, Luka'dan bu konuda bilgi almış olması çok doğaldır ve bu bilgiler ışığında, Tanrı, erkekten olan değil, kadından olan Oğlunu göndermiştir demiştir." (Rogers, CM, 101)

Her sene milyarlarca insanın, kutladıkları olayın eşsizliğini bilmeden Noel bayramını kutlaması ilginç değil midir? Bir bebeğin, bakireden doğması! Asparagas haberler yazan gazeteler bile bu fikri akıl edemezler!

2B. Bakireden Doğum Konusunda Kutsal Kitap Dışı Deliller

1C. Zaman

İncil metinlerini incelerken, dikkate aldığımız önemli başka bir unsur ise, zaman unsurudur. İncil metinlerinin çok erken bir dönemde kaleme alınmış olması sayesinde, İsa'nın doğumu hakkında efsanelerin türetilip, bunların gerçekmiş gibi algılanma olasılığı ortadan kalkmıştır. Erken dönem kiliselerinde, İsa'nın bakireden doğumunun öğretildiğini bilmekteyiz. Bu durumda, karşımızda yükselen iki soru ortaya çıkar: Eğer, bakireden doğum kavramı gerçeklere dayanmıyor ise, nasıl olmuştur da bu kadar kısa bir sürede yayılmıştır? Eğer İncil,

tarihsel gerçeklere uygun olmasaydı, nasıl olur da erken dönemde evrensel bir şekilde kabul görürdü?

Gresham Machen, erken dönem kiliselerinin bakireden doğum inançları hakkında şunları yazmıştır: “... eğer bu konu hakkında Yeni Antlaşma’da hiçbir metin bulunmasaydı bile, ikinci yüzyıldan gelen diğer metinlerdeki bu konu hakkında yoğun tanıklık, bizlere bu inancın birinci yüzyılda da var olduğunu gösterirdi.” (Machen, VBC, 44)

Elçiler’in İnanç Açıklaması, kilisenin en eski inanç açıklamalarından birisidir. Bakireden doğum hakkında şunları belirtmiştir: “O Kutsal Ruh’tan vücut buldu ve bakire Meryem’den doğdu.” Evrensel bir şekilde kabul edilmiş olan bu kilise inanç açıklaması hakkında Erickson, şunları kaleme almıştır:

Günümüzde kullandığımız Elçiler’in İnanç Açıklamasının bu formunu, beşinci veya altıncı yüzyılda Gaul’dan kalan bir belgeden almış olsak da, bu metnin geçmişinin çok daha öncelere gittiğini bilmekteyiz. Bu metnin kökünün Roma Vaftiz törenlerinden kaldığı tahmin edilmektedir. Bakireden doğma hakkındaki bölümler, hem önceki şekilde hem de beşinci yüzyıldaki şeklinde de bulunmaktadır. İkinci yüzyılın ortalarında eski formu, hem Roma’da hem Kuzey Afrika’da Tertullianus tarafından hem de Irenaeyus tarafından Gaul ve Anadolu’da kullanılmaktaydı. Erken dönemlerde, sadece Roma’da değil birçok önemli kiliselerde bu metnin kullanılmış olmasının en büyük önemi, bakireden doğma doktrininin o dönemde kabul edilmiş olduğunu göstermektedir ki, o dönemde yeni bir doktrini uydurmanın ve inanç açıklamasına eklemenin en ufak bir ihtimali bile mevcut değildi. (Erickson, CT, cilt. 2, 747)

Erken kilisede de, bakireden doğumu reddetmeye çalışan birkaç kişinin olduğu bilinmektedir. Bu kişilerin çoğunluğu, Ebionitler diye adlandırılmış olan Yahudi kökenli Hristiyanların oluşturduğu bir tarikate mensupturlar. Ancak, bu tarikat içerisinde bile bakireden doğumu destekleyen kişiler olduğu ve bu yüzden bölünmelerin gerçekleştiği, tarihsel gerçeklerdir. Bakireden doğma doktrininin reddedenlerin çoğunluğu, bunu kilisenin Yeşaya’nın bakireden doğum hakkındaki peygamberliğinin kullanılmasından dolayı yapmaktaydılar (Yeş. 7:14). Tercüme yapılırken, işaret edilen genç kızın bakire olarak anlaşılmaması konusunda ısrar ediyorlardı. (Rogers, CM, 105)

Ebionitlerin bir grubu ve bağımsız birkaç kişisel itiraz dışında, geri kalan Hristiyanların hepsi Mesih’in bakireden doğduğuna dair olan doktrini kucaklamışlar ve bunu Ortodoks doktrininin bir unsuru olarak kabul etmişlerdir. James Orr, bu konuda şöyle yazmıştır: “Ebionitler ve ... bir kaç Gnostik dışında hiçbir erken dönem Hristiyanı, inancının bir parçası olarak, İsa’nın, bakire Meryem’den doğduğunu kabul etme konusunda bir itirazda bulunmamıştır; *bu inancın kilisenin genel iman anlayışından bir tanesi olduğuna dair yeterince bol delilimiz mevcuttur.*” (Orr, VBC, 138)

Erken kiliseden bahsederken, Aristides şunları söylemiştir: “İkinci asrın başındaki dogmatik düşünceler hakkında bildiğimiz her şey bizlere, o dönemde de İsa’nın, bakire Meryem’den doğduğunun Hristiyan inancının bir parçası olduğunu göstermektedir.” (Aristides, AA, 25)

M.S. 150 senesinde yazmış olan Şehit Yustin, ‘İsa’nın mucizevi doğumu’ kavramı hakkında bol bol delil vermiştir: “Baba Tanrı’nın biricik Oğlu olan Öğretmenimiz İsa Mesih, cinsel bir ilişki ile dünyaya gelmemiştir... bakirenin üzerine inen Tanrı’nın kudreti, o daha bakire iken hamile kalmasına sebep vermiştir... Çünkü İsa, Tanrı’nın kudreti ile bakirede vücut buldu... Tanrı’nın isteği üzerine, Oğlu olan İsa Mesih, Bakire Meryem’den doğdu.”

2C. Erken Dönem Kilise Babalarının Tanıklıkları

Erken dönem kilise babalarının bakireden doğum hakkındaki tanıklıkları, kilise tarihinde çok önemli bir yer tutmaktadır. M.S. 110 senesinde Antakya piskoposu İgnatius, Efesliler'e yazdığı mektupta şunları dile getirmiştir: "Rab'bimiz İsa Mesih, Kutsal Ruh'tan, bakire Meryem'in karnında vücut buldu..." (GEAF, 18:2) Sözleri şöyle devam eder, "Meryem'in bakireliği ve ondan doğan İsa ... Tanrı tarafından gizlice yapıldığı halde, dünya üzerinde konuşulan en büyük gizem olmuştur." (Wells, OH, 19:1) İgnatius, bilgilerinin çoğunu öğretmeni olan Elçi Yuhanna'dan almıştır.

Erickson, İgnatius'un, Docetistler denilen bir gruba karşı inanç mücadelesi vermekte olduğuna işaret etmektedir. Docetistler, İsa'nın insansal doğasını reddediyorlar ve O'nun doğmuş ya da acı çekmiş olabileceğini kabul etmiyorlardı. Onlara göre İsa sadece tanrısal özellikleri barındırmakta idi. İgnatius bu ikiyüzlülüğe, "Mesih hakkındaki gerçekleri" yayımlayarak cevap vermiştir. Bu gerçekler arasında bulunan Meryem'in bekâreti, 'yayılması gereken bir gizem' olarak belirtilmiştir."

Erickson'a göre:

Birkaç gözlem, bu referansı daha etkili kılmaktadır: (1) İgnatius, Docetisme cevap olarak yazdığı için "kadından doğan" (ref: Gal. 4:4) ifadesi, "bakireden doğan" ifadesinden amaçlarına daha uygundur; (2) bu metinler bilgisiz birisi tarafından değil, yabancı uluslara Hristiyanlığa geçmeleri esnasında analık yapmış olan kilisenin piskoposu tarafından yazılmıştır; (3) M.S. 117'den önce yazılmıştır.

J. Gresham Machen'in de söylediği gibi, "İgnatius, bakireden doğuşu beyan ederken, bunu bir yeni fikir olarak sunmamakta, Mesih hakkında kabul edilmiş olan gerçeklerden sadece bir tanesi olarak sunmaktadır. Bu unsuru göz önüne aldığımız zaman, bakireden doğma inancının birinci yüzyılın sonlarından çok daha öncesinden beri var olduğunu anlamış oluruz." (Erickson, CT, vol. 2, 747-48)

Clement F. Rogers şöyle yazmıştır: "İgnatius'un zamanında var olan inancın, yeni bir inanç olmadığına dair elimizde birçok delil vardır. Hristiyanlar'ın bakireden doğma inancına yapılan saldırıdan haberimiz vardır. Örneğin Cerinthus, Yuhanna'nın hem çağdaşı hem de düşmanıdır. Bir gün Cerinthus ile hamamda karşılaşan Yuhanna'nın, 'Hemen hamamdan dışarı çıkalım, çünkü gerçeğin düşmanı olan Cerinthus yüzünden hamam çökebilir' dediği rivayet olunur. Irenaeus'un ilettiğine göre Cerinthus, Rab'bimizin her insan gibi doğduğunu ve Yusuf ve Meryem'in meyvesi olduğunu öğretmektedir." (Rogers, CM, 105)

Bir diğer elçiler sonrası dönem yazarlarından Aristides, M.S. 125 yılında, bakireden doğma hakkında şunları dile getirmiştir: "O, yüceltilmiş Tanrı Oğlu'dur, Kutsal Ruh'tan beden bulmuştur, cennetten gelmiştir, İbrani bir bakireden doğmuş, bedenini bakireden almıştır... bedence İbrani ırkından gelmektedir, Tanrı, doğuran bakire Miryam'dan gelmektedir." (Aristides, AA, 32)

M.S. 150 senesinde yazmış olan Şehit Yustin, 'İsa'nın mucizevi doğumu' kavramı hakkında bol bol delil vermiştir: "Baba Tanrı'nın biricik Oğlu olan Öğretmenimiz İsa Mesih, cinsel bir ilişki ile dünyaya gelmemiştir... bakirenin üzerine inen Tanrı'nın kudreti, o daha bakire iken hamile kalmasına sebep vermiştir... Çünkü İsa, Tanrı'nın kudreti ile bakirede vücut buldu... Tanrı'nın isteği üzerine, Oğlu olan İsa Mesih, Bakire Meryem'den doğdu." (Apology 1:21-33; *Dialogue with Trypho the Jew*)

"İlk Latince konuşan Hristiyanlar arasında bir önemli isim de avukat Tertullianus olmuştur. Yazılarında bizlere, yaşadığı dönemde (M.S. 200), bütün kiliselerin hemfikir

olduğu, açık ve kesin bir Hristiyan inanç açıklaması olduğunu söylemekte ve ayrıca bu inanç açıklamasının teknik ismini bizlere bildirmektedir: *tessera*. Bir şeyin teknik bir isme kavuşması için, yaygın ve süregelen bir kullanıma sahip olması gereklidir. Yazılarında bu inanç açıklamasından dört kez alıntı yapmıştır. Bu alıntılarda şu ifadeye rastlanmaktadır: ‘*ex virgine Maria*’ (Bakire Meryem’den).” (Rogers, CM, 103)

3C. Erken Yahudi Tanıklıkları

Beklenileceği gibi, bakireden doğum hakkında olumsuz itirazlar mevcuttur. Bunların çoğunluğu Yahudiler tarafından ileri sürülmektedir. Buradaki amacımız, kilisenin erken günlerinde bile dışarıdan gelen ve İsa’nın doğumu öğretisini hedef alan saldırıların mevcut olduğunu göstermektir. Bu saldırıların mevcut olması ise bizlere o dönemde bile, kilisenin İsa’nın mucizevi doğumunu öğrettiğini ispatlamaktadır.

Ethelbert Stauffer, şunları söylemiştir “M.S. 70 senesinden kalan bir soy kütüğünde İsa için, ‘evli bir kadının gayri meşru çocuğu’ ibaresi kullanılmıştır. Elçi Matta’nın bu listelerden haberdar olduğu ve bunlara karşı mücadele verdiği bilinmektedir. Daha sonraki tarihlerde ise hahamlar, terbiyesiz bir biçimde İsa için ‘zinacının oğlu’ ibaresini kullanmışlardır. Bazıları ise bu bilinmeyen babanın ismini dahi bildiklerini ileri sürmüşlerdir: ‘Panthera.’ Eski haham metnlerinin İsa ben Panthera ve eklektik Platonist ifadesine rastlanabilmektedir. 160 yılları civarında Celcus; Meryem ve lejyoner Panthera hakkındaki tüm dedikoduları kaleme almıştır.” (Stauffer, JHS, 17)

Toldoth Jeschu isimli beşinci yüzyıldan kalma eserde, İsa Mesih hakkında uydurma bir hikâye yer almaktadır. Bu öğretiye göre İsa şöyle tanımlanmıştır: “Gayri meşru orijini olan bu kişi, annesinin Panthera isimli bir askerden hamile kalması sonucu dünyaya gelmiştir.” (Orr, VBC, 146)

Yahudi şüpheci Hugh Schonfield, şöyle yazmıştır: “R. Shimeon ben Azzai’nin sözleri: ‘Yeruşalim’de bir soy kütüğü tomarı buldum, listede şöyle bir isim vardı, ‘şu ve şu, zinacının gayri meşru çocuğu.’” (Schaff, HCC, 139) R. Shimeon, birinci yüzyılın sonundan, ikinci yüzyılın başına kadar yaşamıştır. Schonfield’e göre bu tomarın, Yeruşalim’in M.S. 70 senesinde ele geçirilmesi esnasında var olması gerekmektedir. Daha eski bir Yahudi metnine bakıldığında ise, İsa’nın isminin “şu ve şu” şeklinde yer alması ilgi çekicidir. Schonfield, bu konuda şunları belirtmiştir: “Eğer Hristiyanların, İsa’nın olağan dışı doğumu hakkında iddiaları olmasaydı ve bununla ilgili orijinal bir soy ağacı hazırlamasalardı, Yahudilerin İsa hakkında bir soy ağacı hazırlamalarının hiçbir anlamı olmazdı.” (Schonfield, AH, 139, 140). R. Shimeon’un verdiği referans hakkında Schonfield, şunları söylemiştir: “İsa’nın zinacının gayri meşru çocuğu olduğuna dair suçlamalar eski tarihlere uzanmaktadır.” (Schonfield, AH, 140)

Yahudilerin isim verme konusunda, sert kuralları vardı. Bir Yahudi, babasına göre isim alırdı (ör: Jochanan ben Sakall), babasının çocuğunun doğumundan önce ölmüş olması bu durumu değiştirmezdi. Bir çocuğun annesine göre isim alması ise, sadece babasının bilinmemesi durumunda gerçekleşirdi.

– ETHELBERT STAUFFER

Origen (M.S. 185-M.S. 254), *Contra Celsum* isimli eserinde şunları yazmıştır:

Bir de Yahudilerin ağızlarına dolanmış olan şu cümlelere göz atalım: İsa'nın annesi olan Meryem, nişanlısı olan marangozu aldatmıştır ve zina yolu ile hamile kalmış ve ismi kesin olarak bilinen bir asker olan Panthera'dan bir oğul dünyaya getirmiştir, bunun üzerine marangoz onu kovmuştur. Eğer bu iddiayı ya da efsaneyi uyduranların kör olmadıklarını farz edersek, Meryem'in ve Panthera'nın zina yaptıklarını ve marangozun Meryem'i kovduğu iddiasında bulunulmasının, İsa'nın mucizevi bir şekilde Kutsal Ruh'tan vücut bulması kavramını yok etmeye yönelik bir teşebbüs olduğu açıktır. İsa'nın doğumunun yüksek derecede mucizevi karakterini göz önüne alarak, sanki tüm bunların farkında değilmişler gibi, O'nun doğum hikâyesini çarpıtıp, sıradan bir evlilikten olmadığını ortaya koymaya çalışmışlardır. İsa'nın mucizevi doğumunu kabul etmeyenlerin bir yalan icat etmeleri kaçınılmaz bir sonuçtur. Ancak, bu girişimlerini ikna edici bir şekilde yapma konusunda başarısız olmuşlardır. İsa'nın bakire ile Yusuf'un ilişkisinden vücut bulmadığını kabul ederlerken, hikâyenin geri kalanını uydurmuşlar, ancak bunu destekleyecek bir delil sunmamışlardır. İnsanlık için evrende yapılabilecek en iyi şeyi yapmaya cüret eden birisinin, doğal olarak mucizevi bir şekilde dünyaya gelmesini reddetmek, en uygunsuz ve en utanç verici bir şekilde dünyaya geldiğini iddia etmek mantık çerçevesine sığar mı?... Dünya üzerinde, gelmiş geçmiş en faydalı işi yapmış olan bu kişinin (tüm insanlar arasında), diğer insanlar arasında göze batmayacak bir şekilde beden alması değil, her insandan ve her canlıdan daha üstün bir şekilde beden alması doğaldır. (Origen, CC, 1:32-33)

Bu tartışmalı konu İncil'de de ortaya konulmuştur: “Meryem'in oğlu, Yakup, Yose, Yahuda ve Simun'un kardeşi olan marangoz değil mi bu? Kız kardeşleri burada, aramızda yaşamıyor mu?” Ve gücenip O'nu reddettiler.” (Markos 6:3) Ethelbert Stauffer, bu ayet hakkında şunları yazmıştır: “Sadece Markos'ta işlenmiş olan bu konu, duruma açıklık getirmektedir. Yahudilerin isim verme konusunda, sert kuralları vardı. Bir Yahudi, babasına göre isim alırdı (ör: Jochanan ben Sakall), babasının çocuğunun doğumundan önce ölmüş olması bu durumu değiştirmezdi. Bir çocuğun annesine göre isim alması ise sadece babasının bilinmemesi durumunda gerçekleşirdi.” (Schonfield, AH, 16)

Daha da ötesi,

Logia incelendiği zaman, İsa'nın “obur ve ayyaş” olarak isimlendirildiği görülür. Böyle bir suçlamanın belirli sebebi olması gerekir. Bu itham aslında İsa'nın tutumlarına ve Ferisilerin bu tutumlarına karşı gösterdikleri tepkiler hakkında bildiğimiz her bilgi ile uyum içerisindedir. Filistinli Yahudiler için bu küfrün edilmesi demek, bu şahsın hem usulsüz bir ilişkinin meyvesi olduğunu hem bu kişinin yaşam biçimi ile ihanet içinde olduğunu, hem de zina ile lekelenen bu doğumun bu şahsın dini hayatını da olumsuz olarak etkilediğini kast etmek demektir. Bu mantık çerçevesindeki Ferisiler ve onların takipçileri bu yüzden İsa için bu sıfatları kullanmışlardır. Bu sıfatların anlamı ise: “gayri meşru” demektir. (Schonfield, AH, 16)

Erken dönemde yapılan ve İsa'nın doğumunun uygunsuzluğunu işaret eden Yahudi imaları (M.S. 70 yılından önce), bizlere İsa'nın ebeveynleri hakkında tartışmalar olduğunu göstermektedir. Bu hikâyelerin uydurulması ise bizlere, erken dönem Hristiyan kilisesinin, en azından İsa'nın ölümünden sonra kırk sene boyunca Mesih'in doğumu hakkında olağan dışı bir öğreti sunduğunun ispatıdır, bu öğretisi ise, İsa'nın bakireden doğduğu öğretisidir.

4C. Kuran'ı Kerim

Kuran'ı Kerim'de İsa için düzenli bir şekilde *İsa ibn Maryam*-Meryem oğlu İsa ifadesi kullanılmıştır. Stauffer, bu konuda şöyle yazmıştır, “Klâsik bir Kuran'ı Kerim tefsircisi olan Abdullahal-Baidawi, isim verme konusundaki Semitik uygulamanın tam bir bilicinde olarak

İsa'nın ismi için, annenin ismi bilinip, babanın ismi bilinmediği durumda verilen bir isim olduğunu belirtmiştir. Ancak Kuran'ı Kerim'de, bu ismin kullanılması ve yukarıdaki açıklama tamamen olumlu yaklaşımlardır. İslâm inancına göre İsa, Bakire Meryem'in Oğlu ve Rab'bin Söz'üdür." (Schonfield, AH, 17-18)

Kuran'ı Kerim'in, İsa'nın bakireden doğması hakkındaki ayetlerini Meryem bölümünde görmekteyiz. 20. ve 21. ayette şunlar kaydedilmiştir: "“Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir?” dedi... Rabbin buyurdu ki: Bu bana kolaydır.” (Box, MC, 6)

3B. Çeşitli Yazarlardan Özetler

Elimizdeki delilleri göz önüne aldığımızda, İsa'nın insanlık tarihine sıra dışı girişi hakkında yazarların söylediklerine bakmanın da ayrı bir önemi vardır.

W. H. Griffith Tomas, şöyle yazmıştır, “Bu doktrininin [bakireden doğma] ana desteği, İsa'nın yaşamının eşsizliğinin ortaya konulmuş olmasıdır.” (Griffith Tomas, CIC, 125)

Henry Morris, şu ifadede bulunmuştur:

Yaşamı esnasında sayısız mucizeler gerçekleştirmiş, başkalarının günahlarının bedeli karşılığında kendisini çarmıha kurbanlık olarak sunmuş ve aynen önceden bildirdiği gibi, bedence ölümden dirilmiş olan birisinin eşsiz hayatına, eşsiz bir şekilde başlaması gerekir...

Eğer İsa, gerçekten de bizlerin Kurtarıcısı ise, gerçekten de İnsanoğlu iken, sıradan bir insandan da çok daha üstün olması gerekir. Bizlerin günahı için ölebilmesi için, öncelikle kendisinin günahsız olması gerekmektedir. Uygulamadan günahsız olabilmesi için, doğasının günahsız olması gerekmektedir. İsa, diğer tüm insanların mirası olan bir insani doğaya sahip değildi. Lanet altında ve günaha köle olarak doğmadı. O'nun doğumu bundan dolayı mucizevi bir doğum olmalıydı. “Kadının soyu” bakirenin rahminde, melek şunları söylerken beden bulmuştur: “Kutsal Ruh senin üzerine gelecek, en yüce Olan'ın gücü senin üstüne gölge salacak. Bunun için doğacak olana kutsal, Tanrı Oğlu denecek.” (Luka 1:35).

Bakireden doğum, sadece Kutsal Kitap'ta açıkça öğretildiği için değil, aynı zamanda İsa Mesih'in karakterine ve görevine, aynı zamanda Tanrı'nın dünyanın kurtuluşu için sunduğu büyük plâna uygun tek doğum şekli olduğu için gerçektir...

Bu şekilde mucizevi bir doğumun imkânsızlığına inanmak, hem Tanrı'yı hem de O'nun kendi yarattığı evrene olan hükmünü reddetmektir. (Morris, BHA, 38)

İsa'nın doğumu ile ilgili olan delilleri toplayan J. Gresham Machen, şunları dile getirmiştir, “Hristiyan Kilisesinin İsa'nın babasız bir şekilde doğduğuna, çünkü basitçe ele alındığında, bu şekilde doğduğuna inanması için yeterli her türlü destek ve sebep mevcuttur.” (Machen, VBC, 269)

Clement Rogers, şu sonuca varmıştır: “Bütün deliller, İsa Mesih'in mucizevi doğumunu desteklemektedir.” (Rogers, CM, 115)

İsa Mesih, gerçekten de insanlık tarihine salt bir biçimde eşsiz bir giriş yapmıştır.

İsa Mesih kadar ahlâk konusunda hassas olan birisinin, öğrencilerine, günahlarının bağışlanmasını istemelerini öğretmesinin, Kendisinin de bağışlanması gereken günahlarının olduğuna dair bir ipucu olmadığını anlamamız çok önemlidir. Ne Kendisi adına ne de Tanrı adına özür dileme, af isteme veya bağışlanma talep etmeye ihtiyacı yoktur.

– KENNETH SCOTT LATOURETTE

3A. EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, GÜNAHSIZ OLMASI GEREKİR

1B. İsa'nın Kendisi Hakkındaki Görüşü

İsa bir keresinde, karşısında duran düşman topluluğuna, “Hanginiz bana günahlı olduğumu kanıtlayabilir?” (Yuhanna 8:46) diye bir soru yöneltmiş ve hiçbir cevap alamamıştır. Kendisini suçlamalarını istediği insanların karşısında beklemiş ve onların titiz sorgulamaları karşısında sıkılmış ve masum bulunmuştur. İsa, halk önünde bu şekilde sorgulanmaktan çekinmemekteydi, çünkü günahsızdı.

“Beni gönderen benimledir, O beni yalnız bırakmadı. Çünkü ben her zaman O’nu hoşnut edeni yaparım” (Yuhanna 8:29) gönderen ise, O’nun Göklerdeki Babasıdır. Anlaşılabileceği gibi, İsa’nın Tanrı ile asla kopmayan bir iletişimi mevcuttu.

İsa’nın bilincinde olduğu saflığının çok derin bir etkisi vardır. Bu diğer Hristiyanların Tanrı ile olan tecrübesinden çok daha farklı bir durumdur. Her Hristiyan, Tanrı’ya yaklaştıkça, günahlarının daha fazla bilincinde olacağını bilir. İsa Mesih’te ise durum tamamen bizimkinden farklıdır. İsa, Tanrı’ya dünya üzerindeki herkesten daha yakın olmasına rağmen, her türlü günah duygusundan çok uzaktaydı.

Kutsal Kitap’a bu düşünce zinciri ile baktığımızda, örneğin Luka 4’te, İsa’nın sınanmalarını görmekteyiz ve O’nun asla günaha düşmediğini de anlamaktayız. İsa, bunu öğrencilerine öğretmiş olsa da, kendi adına bir kez bile olsun yaptığı kötü bir işten dolayı özür ya da bağışlanma dilerken görmemekteyiz. Görünüşüne göre, insanlık ailesinin ortak paydaşı olan günahkâr doğa ile birlikte gelen suçluluk duygusu, İsa’da yer almamıştır.

C. E. Jefferson, şunları yazmıştır:

İsa Mesih’in günahsızlığına olan inancımızın en büyük sebebi, Kendisine en yakın olan kişilerin bile böyle düşünmesine izin vermiş olmasıdır. Bütün konuşmalarında ne pişmanlık ne vicdan azabı ne de yetersizlikten gelen bir üzüntü izine rastlanmamaktadır. Diğer insanlara kendilerini günahkârlar olarak görmelerini öğretmiş, açıkça insan yüreğinin kötülüğünü beyan etmiş, elçilerine dua ettikleri her an bağışlanmak için dua etmelerini buyurmuş, ancak Kendisi adına Tanrı’yı hoşnut etmeyecek bir şey yaptığına dair asla konuşmamış ya da davranmamıştır. (Jefferson, CI, 225)

Bu konu üzerine Philip Schaff, şu ifadede bulunmuştur: “Hem hizmetinden hem göstermiş olduğu adanmışlığından hem de istikrarlı davranış biçiminden tartışılmaz bir gerçek olarak elde ettiğimiz bilgi, Mesih’in Kendisinin günahsız ve suçsuz olduğunu bildiğidir. Bu durumun tek mantıklı açıklaması ise, Mesih’in bir günahkâr olmadığıdır.” (Schaff, PC, 40)

Bu konudaki bir diğer tanıklık, A. E. Garvie’den gelmiştir: “Eğer İsa’da herhangi bir gizli günah ya da geçmişte işlenmiş olan bir günahın hatırası mevcut olsa idi, bu ahlâki bilinçsizlik, İsa’nın öğretisinin işaret ettiği ahlâki farklılık ile uzlaştırılmaz bir tezat yaratırdı.” (Garvie, HCA, 97)

C. E. Jefferson şunları eklemiştir, “İsa’nın bilinçliliğine bakıldığı zaman, O’nun herhangi bir günahattan dolayı suçlu olmadığına farkında olduğu anlaşılır.” (Jefferson, CJ, 328)

İsa’nın şahsiyeti ile öğretişleri birbirine bir açıdan ters düşmektedir. John Stott’ın da ifade ettiği gibi, “İsa’nın Kendisini günahsız, Mesih ve Tanrı Oğlu olarak gördüğü açık bir gerçektir.” (Stott, BC, 39)

Kenneth Scott Latourette, meşhur tarihçi, şunları belirtmiştir: “İsa hakkındaki bir önemli farklılık ve özellik ise, sık sık belirtilen günahsızlığının bilincinde olması ve

Kendisinde hiçbir çürümüşlük olmadığına dair olan inancıydı... İsa Mesih kadar ahlâk konusunda hassas olan birisinin öğrencilerine, günahlarının bağışlanmasını istemelerini öğretmesinin, Kendisinin de bağışlanması gereken günahlarının olduğuna dair bir ipucu olmadığını anlamamız çok önemlidir. Ne Kendisi adına ne de Tanrı adına özür dileme, af isteme veya bağışlanma talep etmeye ihtiyacı yoktur.” (Latourette, HG, 47)

2B. Dostlarının Tanıklığı

Kutsal Kitap boyunca yer alan karakterlerin bütün istikrarsızlıkları ortaya dökülmüştür. Büyük Yahudi kahramanların hiçbirisi lekesiz bir şekilde sunulmamıştır; buna İsrail’in en büyük kralı olan Davut ya da İbranilerin en yüce kurtarıcılarında olan Musa da dahildir. Yeni Antlaşma’da bile elçilerin yetersizlikleri her kitapta tekrar tekrar yer almış olsa da, metinlerin hiçbir yerinde, Mesih’in yaşamında var olan bir günahın izine rastlanmaz. Elçilerin, üç buçuk yıllık hizmet dönemi boyunca her gün İsa’nın yanında olmaları, bu durumun muhteşemliğini daha çok ortaya koymaktadır. Elçilerinin, bu süreç esnasında İsa ile yakın kontakta olduğunu, bu kişilerin Yahudi kökenli olduğunu ve aldıkları öğretinin insanın günahkârlığını vurgulayıp, Tanrı’nın kurtarıcı eylemine ihtiyacı olduğunu içerdiğini göz önüne alırsak, öğretmenlerinde en ufak bir kusur bile bulmamış olmaları gerçekten inanılmaz bir durumdur. Bu insanların İsa’nın altında hizmette bulunurken, en azından bir tane bile olsa bir kusurunu görmeleri gerekirdi, ancak tanıklıklarında böyle bir bilgi yer almamıştır.

Elçiler, İsa ile kurdukları yakın ilişki esnasında kendi içlerinde gördükleri günahları, İsa’nın içinde görmemişlerdir. Elçiler birbirlerinin sinirlerini bozmuş, kavga etmişler ve tartışmışlardır, ancak asla bu tür davranışları İsa’da görmemişlerdir. Elçiler, sahip oldukları sert Yahudi kültüründen dolayı, gerçekten İsa’nın günahsız olduğunu düşünmeselerdi, bunu söylemeye asla ikna edilemezlerdi.

İsa’nın en yakınları olan Petrus ve Yuhanna, O’nun günahsız olduğunu belirtmiştir:

- 1. Petrus 1:19: “Biliyorsunuz ki, atalarınızdan kalma boş yaşayışınızdan gümüş ya da altın gibi geçici şeylerle değil, Mesih’in kusursuz ve lekesiz bir kuzunun kanına benzer değerli kanı fidiyesiyle kurtuldunuz.”
- 1. Petrus 2:22: “O, günah işlemedi, ağızından hileli bir söz çıkmadı.”
- 1. Yuhanna 3:5: “Mesih’in, günahları kaldırmak için ortaya çıktığını ve kendisinde günah olmadığını bilirsiniz.”

Yuhanna, daha da ileri giderek kendisinde günah olmadığını söyleyenlerin yalancı olduklarını ve aynı zamanda Tanrı’ya da yalancı dediklerini belirtmiştir. Bunu söyleyen Yuhanna, İsa için ise şunları kaydetmiştir: “Mesih’in, günahları kaldırmak için ortaya çıktığını ve kendisinde günah olmadığını bilirsiniz.” (1. Yuhanna 3:5)

İsa’nın ölümünden sorumlu olan kişi bile, O’nun günahsızlığının ve suçsuzluğunun farkındaydı. “İsa’yı ele veren Yahuda, O’nun mahkûm edildiğini görünce yaptığına pişman oldu. Otuz gümüşü baş kâhinlere ve ihtiyarlara geri götürdü. ‘Ben suçsuz birini ele vermekle günah işledim’ dedi.” (Matta 27:3, 4)

İsa’nın günahsızlığını, Elçi Pavlus’tan şu ayet ile bir kez daha okumaktayız: “Tanrı, Mesih sayesinde kendisinin doğruluğu olalım diye, günahı bilmeyen Mesih’i bizim için günah yaptı.” (2. Korintliler 5:21)

Bu ayet hakkında yorum yapan Murray Haris, şunları yazmıştır:

Pavlus’un bu ayette vermek istediği mesaj, O’nun doğruluğu olmamızdan daha öte, O’nun bizim için günah olmasından daha azdır. Günahsız olan İsa’nın üzerinde günahkârın günahının olması, bu günahın ölümcül cezası ile Tanrı’dan uzaklaştırılmanın da buna dahil

edilmiş olması, mükemmel bir kimlik tanımıdır. Pavlus, etkin bir biçimde şunları söylemiştir: “Tanrı, ... günahı bilmeyen Mesih'i bizim için günah yaptı.”

Pavlus'un, İsa Mesih'in günahsızlığına dair beyanı, Petrus'un (1. Petrus 2:22, alıntı yeri Yeş. 53:9), Yuhanna'nın (1. Yuhanna 3:5) ve İbraniler kitabının yazarının ifadeleri ile uyum içerisindedir (İbr 4:15; 7:26). “Tanrı'nın adaleti” bizler için ne kadar harici ise, İsa'nın tanımlandığı günahta kendisi için o kadar haricidir. O, günahlı bir tutum sergilemediği ve günah işlemediği için günahı tanıımıyordu. (Harris,10, 354)

İncil'in İbraniler kitabının yazarı bu konuya şu ayet ile katılmıştır: “Çünkü zayıflıklarımızda bize yakınlık duyamayan değil, tersine, her alanda bizim gibi sınanmış, yine de günah işlememiş bir baş kâhinimiz vardır.” (İbraniler 4:15) Yeni Antlaşma âlimi Philip Hughes, bu ayetin anlamını ve vermek istediği imayı açık ve güçlü bir şekilde ifade etmiştir:

Ayartılmanın kendisi tarafsızdır: Ayartılmış olmak demek, erdemli olmak ya da günahkâr olmak demek değildir; ayartılmanın yan anlamı ise, sınanma ya da ispatlanma iken, erdem ise üzerimize gelen ayartılmaya direnme ve karşı koymadır, aynı şekilde günah, gevşeklik ve teslim olmadadır. Yüce kâhinimizin ayartılma tecrübesi, bizlerin bu konuda yaşadığı ayartılma ile *uyum* içerisindedir. İsa, hizmetinin başlangıcından sonuna kadar denenmiştir: Çölde, kendini düşünme, canını kurtarma, beğenilme ve hayranlık duyulma arzusu, güç ve kudret arzulama (Mt. 4:1); bahçede, önünde duran acı kasesinden içmek yerine uzaklaşmayı istemesi (Mt. 26:38), haç üzerinde, acı çekerken oradan geçenlerin kendisine, “Haydi, kurtar kendini! Tanrı'nın Oğluyun, çarmıhtan in!” diyerek haykırmaları (Mt. 27:40). ... İsa'nın dünya üzerindeki yaşamı, denenme ve ispatlanma üzerine kurulmuştur: Golgota yaklaştığı zaman, yakın ilişki çemberinin merkezindeki elçilere sınandığı zamanlarda O'nunla birlikte dayanmış olanlar olarak seslenmiştir (Lk. 22:28). İsa, ayartılma yolu ile zafere ulaşmamıştır, ancak bu ayartılmalar aracılığı ile bizlerin zayıflıklarını derin bir şekilde hissetmiştir, aynı zamanda bizlerin insani zayıflığının gösterilmesi, Tanrı'nın kudretinin ve O'nun lütfunun zaferini ortaya koymaktadır (2. Kor. 12:9).

Başkâhinimizi sadece bu denenmeden başarı ile çıkarmıştır, aynı zamanda her bir ayartılma üzerinde de bir zafer kazanmıştır ve bu yüzden kendisine *günah işlememiş bir başkâhin* denmiştir. İsa'nın bu unvanını gösteren işaretler gayet açık ve seçiktir. Eğer İsa, bir şekilde ayartılmaya yenilip, günaha düşmüş olsaydı bu durumda, O'nun da günahlarının bedelinin ödenmesi gerekirdi ve böylece O'nun, diğer başkâhinler gibi her gün önce kendi günahları için, sonra da halkın günahları için kurbanlar sunması gerekmemektedir. Çünkü kendi kendini sunmakla bunu ilk ve son kez yaptı (İbr. 7:27) ve başka kâhinlerden çok daha üstün olduğu için, başka insanlar için de ebedi kurtuluşu bir kerede sağladı. Bir diğer unsur ise, O'nun hem kurban hem de aslında kurbanı olmasıdır. Eğer kurban lekeli olsa idi, Tanrı'nın Kuzusu olmak için yeterli olamazdı ve kurban kabul olunmazdı. (ç.ref. Yhn. 1:29; 1 Pet. 1:19; Ef. 5:2) (Hughes, CEH, 172-73)

3B. Düşmanlarının Tanıklığı

İsa ile beraber çarmıha gerilmiş adamlardan bir tanesi, İsa'nın günahsızlığı konusunda tanıklıkta bulunmuş ve Luka 23:41'de okuduğumuz gibi, diğer çarmıha gerilen adama şunları söylemiştir: “...bu adam hiçbir kötülük yapmamıştır.”

Pilatus'ta aynı şekilde, İsa'yı kötü bir şey yapmamış bir kişi ve masum olarak görmüştür. İsa'yı sorguladıktan ve üzerindeki suçlamaları gözden geçirdikten sonra Pilatus, dini liderlere ve halka şöyle seslenmiştir: “‘Siz bu adamı bana, halkı saptırıyor diye getirdiniz’ dedi. ‘Oysa ben bu adamı sizin önünüzde sorguya çektim ve kendisini suçladığınız konularda O'nda hiçbir suç bulmadım.’” (Luka 23:14) Kızgın kalabalık İsa'nın ölümü için bağırdıktan sonra bile Pilatus, kuşkulu bir şekilde şu soruyu sormuştur: “Pilatus üçüncü kez onlara, ‘Bu adam ne kötülük yaptı ki?’ dedi. ‘Ölüm cezasını gerektirecek hiçbir suç bulmadım O'nda. Bu nedenle O'nu dövdürüp salıvereceğim.’” (Luka 23:22)

İsa'nın gerildiği haçın hemen yanında duran Romalı yüzbaşı, 'Bu adam gerçekten doğru biriydi' diyerek Tanrı'yı yüceltmeye başlamıştır (Luka 23:47).

İsa'nın düşmanları sık sık O'nu suçlamışlar ve O'nun yapmadığı yanlış işler yüzünden yargılanmasını sağlamaya çalışmışlardır. Ancak bu çabalarında asla başarılı olamamışlardır (Markos 14:55, 56). Markos, bizlere bu dört suçlamayı nakletmiştir (Markos 2:1-3:6).

Birinci olarak; İsa'nın düşmanları, İsa'yı bir adamın günahlarını bağışladığı için dine küfür ile suçlamışlardır. Ancak İsa, Rab olduğu için bağışlanma sunma yetkisine ve kudretine sahiptir.

İkinci olarak; İsa'nın 'kirli olanlar' -günahkarlar, sarhoşlar, fahişeler ve benzerleri- ile kurduğu yakın ilişkiye dikkat çekmişlerdir. Birçok dini lider, doğru insanların bu türden kişiler ile ilişki kurmaktan kaçınmasının daha uygun olduğunu düşünürler. İsa, bu suçlamaları, Kendisinin hastaları iyileştirmeye gelen bir doktor gibi olduğunu söyleyerek savuşturmuştur (Markos 2:17).

Üçüncü olarak; elçileri ve Kendisi, Ferisiler gibi oruç tutmadığı için, Yahudiliğin sulandırılmış bir yorumunu uygulamakla suçlanmıştır. İsa bu suçlamalara, elçilerinin yanında olduğu sürece, onların oruç tutmasının bir gereği olmadığını, ancak Kendisi gittikten sonra oruç tutmanın onların bir uygulamaları olacağını belirterek cevap vermiştir.

Sonuncu olarak ise, İsa'da kusur bulmaya çalışan kişiler, O'nu Sept günü insanları iyileştirip, kutsal günde üründen topladıkları ve geleneklere karşı geldikleri için eleştirmişlerdir. Buna rağmen İsa Kendi eylemlerini, Kendisini eleştirenlerin geleneklerinin kusurlarını göstererek savunmuştur. İsa, kesinlikle Tanrı'nın Yasasına karşı itaatkârdı, ancak diğer taraftan Kendisi, "Sept gününün Tanrı'sı" olduğu için Kendi Yasasının gerçek niyeti ve anlamını yok etmeye çalışan insan geleneklerini reddetmiştir.

Tanrı'nın ve insanların hizmetine kendini salt bir biçimde vermeye Kutsal Kitap, *sevgi* demektedir. Gerçek sevgide, kişisel çıkar yoktur. Sevginin özü, kendini feda etmedir. En kötü insanlar bile bazen bu asilliğin pırıltısını yansıtabilirler, ancak İsa'nın yaşamının yansıtması, hiçbir an eksilmemiş her zaman gözleri kamaştırmıştır. İsa günahsızdır, çünkü O, sadece başkalarını düşünmüştür. İşte bu sevgidir. Tanrı, sevgidir.

– JOHN STOOT

1C. Tarihin Vardığı Yargı

İsa'nın kusursuz yaşamı, iki bin yıldır kadın ve erkek herkesi kendisine çekmektedir. Bu yaşam, tenkitçi incelemelere dayanabilmiş ve değişik inançlardan, hayatın değişik yönlerinden insanların yüreklerini ve zihinlerini fethetmiştir. İslâm dünyasının kitabı olan Kuran'ı Kerim'de İsa ile ilgili bölümlere baktığımızda melek Cebrail'in, Meryem'e şunları söylediğini görmekteyiz: "Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için rabbinin bir elçisiyim" (Meryem, V. 19).

Kilise tarihçisi Philip Schaff, Mesih için şunları söylemiştir: "İşte, insanlığın en Kutsalı." (Schaff, HCC, 107) "Dünya üzerinde daha zararsız başka hiçbir insan yaşamamıştır. O, kimseye zarar vermemiş, kimseyi kullanmamış, uygun olmayan hiçbir kelime söylememiş, asla kötü bir eylemde bulunmamıştır." (Schaff, PC, 36-37)

"İsa'nın yaşamından edindiğimiz birinci izlenim, mükemmel bir masumiyet ve günahkâr dünyanın ortasındaki bir günahsızlıktır. O ve yalnızca O, çocukluk çağının saflığını ve masumiyetini gençlik ve olgunluk dönemlerinde de katrana bulaşmadan tertemiz tutmayı

becerebilmiştir. Bundan dolayı kuzu ve güvercin O'nun için uygun semboller olmuştur.” (Schaff, PC, 35)

“Tek kelime ile, salt mükemmel olan İsa'nın karakteri, O'nu diğer insanların ulaşamayacağı kadar yükseklerle çıkartmaktadır ve evrensel olan bir durumda eşsiz bir istisnai durumuna getirmektedir.” (Schaff, HCC, 107) “O, erdemin ve kutsallığın beden almış standardıdır. İnsanlığın ve Tanrı'nın gözündeki saflığın, asilliğin ve iyiliğin tek ve en yüce örneğidir.” (Schaff, PC, 44)

“Nasıralı İsa; bedeni, ruhu ve canı ile tam bir insandır, ancak tüm insanlıktan farklıdır; çocukluğundan olgunluğuna kadar gösterdiği karakteri eşsizdir, Tanrı ile kopmayan bir beraberlik yaşamış, insanlara sevgisini bol bol sunmuş, her türlü günahı ve kusurdan uzak yaşamış, masum ve kutsal kalmış, Kendisini yüce değerlere adanmış, tüm erdemleri mükemmel bir uyum içerisinde yaşamış ve öğretmiştir, saf hayatını gurur verici bir ölüm ile mühürlemiş ve iyiliğin ve kutsallığın tek mükemmel modeli olarak kabul edilmiştir.” (Schaff, PC, 73)

John Stott, şu eklemede bulunur: “Tanrı'nın ve insanların hizmetine kendini salt bir biçimde vermeye Kutsal Kitap, *sevgi* demektir. Gerçek sevgide, kişisel çıkar yoktur. Sevginin özü, kendini feda etmedir. En kötü insanlar bile bazen bu asilliğin pırıltısını yansıtabilirler, ancak İsa'nın yaşamının yansıtması, hiçbir an eksilmemiş her zaman gözleri kamaştırmıştır. İsa günahsızdır, çünkü O, sadece başkalarını düşünmüştür. İşte bu sevgidir. Tanrı, sevgidir.” (Stott, BC, 44-45)

Wilbur Smith, şu ifadede bulunmuştur: “İsa'nın dünyasal yaşamının göze çarpan karakteristik özelliği, her birimizin ulaşmada yetersizliğimizi kabul ettiğimiz ve aynı zamanda bütün insanlığın bir insanın sahip olabileceği en değerli özellik olan gördüğü *salt iyilik* özelliğidir. Başka bir deyişle, mükemmel saflık, orijinal *kutsallık* veya İsa'da olduğu gibi günahsızlık.” (Smith, HYCH, 7)

Günahsız bir yaşama sahip olmak imkânsız olmasına rağmen, İsa bunu başarmıştır. Wilbur Smith, bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Dünyamızda, çürümüş bir toplumun içinde on beş milyon dakika geçirmiştir -her düşüncesi, her işi, her amacı, her eylemi, özel zamanlarındaki ya da halkın karşısında, dünyaya gözlerini açtığından çarmıhta gözlerini kapatana kadar- her dakikası Tanrı tarafından onaylanmıştır. Rab'bimiz asla bir günahını itiraf etmemiştir, çünkü hiçbir günahı yoktur.” (Smith, HYCH, 8-9)

İsa'nın en meşhur ve en çok yüceltilen vaazını Thomas Wright, kurnazca incelemiş ve şu yorumu yapmıştır: “Dağdaki vaazı, aslında İsa Mesih'in biyografisidir. Telâffuz ettiği her hece, aslında işlerinin ifadesidir. Bu vaaz aslında O'nun yaşamının sesli bir tercümesi olmuştur.” (Mead, ERQ, 60)

Bernard Ramm, şunları söylemiştir: “Tanrı'nın beden alması özgül durumunun doğal sonucu olarak İsa, dindarlık ve kişisel kutsallık ile yoğrulmuş mükemmel bir yaşam sürdürmüştür.” (Ramm, PCE, 169) Henry Morris'in de işaret ettiği gibi bu nokta çok önemlidir, çünkü “Eğer Tanrı'nın Kendisi, tek Oğlunda beden almış ise ve İsa bu Kendi kutsallık standardını yakalayamıyor ise, evrenin başka bir yerinde kurtuluşun anlamını aramak salt boşuna bir eylemdir.”

Buna rağmen, Griffith Thomas'ında belirttiği gibi, İsa'da Tanrı'nın standardının mükemmel bir şekilde yakalandığını görmekteyiz: “İsa ve O'nun göklerdeki Babası arasında silik bir gölge olarak giren en ufak bir olay gerçekleşmemiştir. O günahsızdır... Eğer Mesih'in kendi yaşamı günahsız olmasaydı, O'nun, insanlığı günahı kurtaran kişi olması mümkün olmazdı.” (Griffith Thomas, CIC, 17)

Kutsal Kitap'ın doğaüstü bütün unsurlarının en sert düşmanı olan David Strauss,

çağımızda yaşamakta olan tüm yazarlar arasında İsa Mesih'e olan inancı yıkmaya amacı ile en fazla eserleri kaleme alan, mucizevi olarak aktarılmış olan her şeyi parçalamak için kurnazca ve zekice, ama, kötü niyetli saldırılarda bulunan bu kişi, yaşamının son dönemlerinde, mükemmel ahlâklılığın sadece İsa Mesih'te beden bulabildiğini itiraf etmiştir: "İsa Mesih, efsanevi değil tarihi ve sembolik değil, etten kemikten bir insan olarak yaşamıştır. İnsan düşünce sistemlerinin algılayabileceği en yüksek din sistemini geride bıraktığı gibi, yüreğinde İsa olmayan hiç kimsenin mükemmel bir anlamda inançlı olması mümkün değildir."

– WILBUR SMITH

Philip Schaff'dan şunları okuruz: "Bir insan daha iyi ve kutsal oldukça, bağışlanmaya olan ihtiyacının ve aslında kendisinin mükemmel olmayan üstünlük standardına bile ulaşmaktan ne kadar uzak olduğunun daha çok bilincine varır. Ancak İsa, bizlerle aynı doğaya sahip olup, bizler gibi ayartılmasına rağmen, asla ayartılmaya yenilmemiştir; asla bir düşüncesinden, sözünden ya da eyleminden dolayı pişman olma ihtiyacı hissetmemiştir; ne affedilmeye ne düzeltilmeye ne de yeniden şekillendirilmeye ihtiyaç duymuştur; O'nun göklerdeki Babası ile olan uyumu asla kopmamıştır. O'nun tüm yaşamı, Tanrı'nın zaferi ve Kendisine ait olanların kurtuluşu için kendini adama eylemi üzerine kurulmuştur." (Schaff, HCC, 107)

William Ellery Channing, "İsa Mesih'in önünde parıldayan ahlâki mükemmellik dışında sonu gelmeyen hiçbir salt iyilik mevcut olmamıştır" demiştir. (Mead, ERQ, 51) İşte bu, Tanrı ve insan olan, İsa Mesih'in yaşamının tarihsel sonucunun haykırışıdır.

2C. Dünyanın En İyi Bilinen Şüphecilerin Tanıklıkları

Fransız deist Jacques Rousseau, "Erdemin en yüce ödülüne sahip olduğu halde, suç yükünü omuzunda taşıyandır diyerek, hayalindeki doğru bir insanı tarif eden Eflatun, farkında olmadan İsa Mesih'in karakterinin mükemmel bir tanımını vermiştir" demiştir. (Schaff, PC, 134)

Meşhur felsefeci ve eğitimci John Stuart Mill, şu soruyu yöneltmektedir: "O'nun elçileri ya da takipçileri arasında kim, İsa'ya özgü olarak kabul edilen sözleri ve İsa'nın İncil'de açıklanan yaşam ve karakterini hayal edip yaratma ve tüm dünyayı inandırma kapasitesine sahiptir?" (Schaff, PC, 145)

Beklenen cevap tabii ki, *hiç birisidir*. İncil'in İsa'sı, tarihin İsa'sıdır. Ralph Waldo Emerson, "İsa, şu ana kadar dünya üzerinde yaşamış olan en mükemmel insandır" demiştir. (Mead, ERQ, 52)

Tarihçi William Lecky, "O [İsa] ... sadece erdemliliğin en yüce modeli değildir, aynı zamanda bu erdemliliğin uygulanması için tek güdü ve dürtü kaynağıdır" demiştir. (Lecky, HEMAC, 8)

Wilbur Smith, "Kutsal Kitap'ın doğaüstü bütün unsurlarının en sert düşmanı olan David Strauss, çağımızda yaşamakta olan tüm yazarlar arasında İsa Mesih'e olan inancı yıkmaya amacı ile en fazla eserleri kaleme alan, mucizevi olarak aktarılmış olan her şeyi parçalamak için kurnazca ve zekice, ama kötü niyetli saldırılarda bulunan bu kişi, yaşamının son dönemlerinde, mükemmel ahlâklılığın sadece İsa Mesih'te beden bulabildiğini itiraf etmiştir: 'İsa Mesih efsanevi değil, tarihi ve sembolik değil etten kemikten bir insan olarak yaşamıştır. İnsan düşünce sistemlerinin algılayabileceği en yüksek din sistemini geride

bıraktığı gibi, yüreğinde İsa olmayan hiç kimsenin mükemmel bir anlamda inançlı olması mümkün değildir' demiştir". (Smith, HYCH, 11)

Sonuç olarak, Bernard Ramm şunları kaleme almıştır:

"Beden almış Tanrı'dan, günahsız bir mükemmeliyet ve mükemmel bir günahsızlık bekleriz ve bunların hepsinin bulunduğu yer ise, İsa Mesih'in Kendisidir. Hipotez ve gerçekler uyuşum içindedir." (RAMM, PCE, 169)

4A. EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, MUCİZE DİYE ADLANDIRDIĞIMIZ DOĞAÜSTÜ OLAYLAR İLE DOĞAÜSTÜLÜĞÜNÜ BİLDİRMİŞ OLMASI GEREKİR

1B. Kutsal Yazılar'daki Tanıklık

İsa, "Gidin, görüp işittiklerinizi Yahya'ya bildirin. Körlerin gözleri açılıyor, kötürümler yürüyor, cüzamlılar temiz kılınıyor, sağırlar işitiyor, ölümler diriliyor ve Müjde yoksullara duyuruluyor" demiştir (Luka 7:22). İsa'nın mucizeleri büyük bir kudretin göstergesi olmuştur: Doğa, hastalık, cinler ve ölüm üzerinde yetki ve yaratma kudreti bunlardan bazılarıdır. İsa'nın işleri aynı zamanda, İbrani Kutsal Yazılar'ında verilmiş olan ve Mesih'i işaret eden peygamberliklerin tamamlanmasını da sağlamıştır.

İsa'nın yaptığı birçok doğaüstü eylemlerin bazıları şunlardır (Stott, BC, 500):

Fiziki İyileştirme Mucizeleri

- Cüzam (Matta 8:2-4; Markos 1:40-45; Luka 5:12-15)
- Felç (Matta 9:2-8; Markos 2:3-12; Luka 5:18-26)
- Petrus'un kaynanası (Matta 8:14-17; Markos 1:29-31)
- Bir memurun oğlu (Yuhanna 4:46-53)
- Fiziki yetersizlik (Yuhanna 5:1-9)
- Fiziki sakatlık (Matta 12:9-13; Markos 3:1-6; Luka 6:6-11)
- Sağırlık ve dilsizlik (Markos 7:31-37)
- Körlük, Beytsayda'da (Markos 8:22-25); Yerusolim'de (Yuhanna 9); Bartimay (Markos 10:46-52)
- On cüzamlı (Luka 17:11-19)
- Malkus'un kopan kulağı (Luka 22:47-51)
- Kanama (Matta 9:20-22; Markos 5:25-34; Luka 8:43-48)
- Su toplaması (Luka 14:2)

Cisimler ve Doğa ile İlgili Mucizeleri

- Kana'da suyun şaraba dönüştürülmesi (Yuhanna 2:1-11)
- Fırtınayı dindirme (Matta 8:23-27; Markos 4:35-41; Luka 8:22-25)
- Doğaüstü bir biçimde balıkların yakalanması (Luka 5: 1-11; Yuhanna 21:6)
- Yiyeceğin çoğaltılıp: 5,000 kişinin doyurulması (Matta 14:15-21; Markos 6:34-44; Luka 9:11-17; Yuhanna 6:1-14); 4,000 kişinin doyurulması (Matta 15:32-39; Markos 8:1-9)
- Su üzerinde yürüme (Matta 14:22, 23; Markos 6:45-52; Yuhanna 6:19)
- Balıktan gelen para (Matta 17:24-27)
- İncir ağacının kuruması (Matta 21:18-22; Markos 11:12-14)

Ölüleri Diriltme Mucizeleri

- Yair'in kızı (Matta 9:18-26; Markos 5:35-43; Luka 8:41-56)
- Dul kadının oğlu (Luka 7:11-15)
- Beytanya'lı Lazar (Yuhanna 11)

2B. İsa'nın Mucizeleri Hakkındaki Yorumlar

Paul Little, sade bir biçimde, "Mesih, doğa güçlerini yaratan Tanrı'nın gösterebileceği kudreti, doğa güçleri üzerinde göstermiştir" demiştir. (Little, KWYB, 56)

Philip Schaff, Mesih'in mucizeleri hakkında şunları söylemiştir: "Aldatıcı hilecilerin işleri ve apokrafi edebiyatının faydasız ve çarpık mucizeleri ile çarpıcı bir tezat oluşturmaktadır. Bu mucizeler gösterişli bir biçimde sergilenmiş, tamamen salt bir yalınlık içerisinde ve tamamen O'na özgün bir biçimde gerçekleşmişlerdir." (Schaff, HCC, 105)

Bu düşünce doğrultusunda Griffith Thomas, şunları söylemiştir: "İncil'de, İsa'nın mucizelerini tanımlamak için, eylem anlamına gelen ve sıradan bir kelime olan (*erga*) kelimesinin kullanılması çok dikkat çekici bir durumdur. Bu mucizeler, İsa'nın yaşamaının doğal ve zaruri sonuçları olmakla beraber, İsa'nın kimliğinin bir tür eylemsel ifadesi olmuşlardır." (Thomas, CIC, 50)

Thomas, sözlerine şöyle devam etmiştir: "Araştırmaların sonunda varılan salt gerçek şudur: Doğaüstü olduğunu kabul ettiğimiz bu Kişi'nin doğaüstü işleri, yaşamı ile uyum içerisinde midir? Ya O'na özgü olarak kabul edilen işlerin karakteri, onların iyiliği, bu işlerin gerçekleştirildiği zor koşullar, hizmeti ile kıyaslandığında bu işlerin önemli bir yer kaplamaması ve O'nun ruhsal kardeşliğe verdiği sarsılmaz önem. Bütün bunlar, mucizevi ve insanüstü bir kişi olan İsa Mesih'in işleri ve kendini açıklaması ile tamamen uyum içerisinde." (Thomas, CJC, 54)

Philip Schaff, bu yargıya katılmaktadır:

"İsa'nın bütün mucizeleri, O'nun kişiliğinin doğal bir bildirisi ve bu yüzden bizlerin günlük işlerimizi yaparken yaptığımız rahatlık ve doğallıkla sergilenmişlerdir." (Schaff, PC, 76-77)

"O'nun mucizelerinin bir tanesi bile istisna olmadan hepsi, en saf motivasyonlar ile uygulandığı gibi, Tanrı'nın zaferi ve insanlığın yararı için gerçekleştirilmiştir; bunlar sevgi ve merhamet mucizeleridir, öğretici ve dikkat çekici bir nitelikleri olduğu gibi, O'nun karakteri ve hizmeti ile tam bir uyum içerisinde." (Schaff, PC, 91)

F. H. Chase, şu ifadede bulunmuştur:

İncil'de kaydedilmiş olan Tanrı'nın mucizelerinin motivasyonu ve içeriği her zaman aynıdır. Mucize aktarımları İncil'in dört bir yanına dağılmış durumdadır. Buna rağmen bu mucizelerin birbiri ile olan ilişkilerini ele alır isek, her biri arasındaki katıksız bir birliğin tanıkları oluruz. Beraberce ele alındığında bu mucizelerin, Tanrı'nın Kurtarıcı olarak yaptıklarının temelini oluşturduğunu, insanın karışık varlığının her bir unsurunu yenilediğini ve fiziki düzen içerisindeki huzuru yeniden bina ettiğini görürüz. Mucizelerin İncil'de yer almalarının temel amacı, Tanrı'nın saygınlığını ve kudretini arttırmak değildir. Mucizeler, Tanrı'nın yüceliğini ve O'nun zaferini ortaya koymak amacını içeren dindar arzularımızın bir ürünü olup metinlere eklenmiş olamazlar, çünkü kurnazca tasarlanmış amaç birliğinin, aşırı istikrar içermesi ve üstünkörü aktarılmış olması, ahlâken ve mantiken imkânsızdır. (Rice, JIG, 404)

Bizler için günümüzde İsa Mesih'in kişiliğinin kendisi en büyük mucizedir. Doğru bir düşünce yapısı, mucizelerinden dolayı İsa'nın değil, İsa'dan dolayı mucizelerinin

doğruluğunu kabul eder.

– GRIFFITH THOMAS

A. E. Garvie, “İsa’nın mucizeleri, O’nun karakteri ve bilinçliliği ile tam bir uyum içerisinde; bunlar harici onaylamalar değil, biricik Oğul’a yani insanlığın merhametli Kardeşine verilmiş olan, Göksel Baba’nın sevgi, merhamet ve lütfundan doğan bir esinin dahili birleşmesidir” demiştir. (Rice, JJG, 51-52)

Thomas şu sonuca varmıştır, “Bizler için günümüzde İsa Mesih’in kişiliğinin kendisi en büyük mucizedir. Doğru bir düşünce yapısı, mucizelerinden dolayı İsa’nın değil, İsa’dan dolayı mucizelerinin doğruluğunu kabul eder.” (Thomas, cic, 49)

İslâm inancı da İsa’nın mucizeler yaptığını vurgular. Kuran’ı Kerim’de, İsa’nın körleri ve cüzemlileri iyileştirdiği, aynı zamanda ölüleri dirilttiği konusunda referanslar verilmiştir.

3B. Erken Dönem Yahudi Tanıklığı

“İsa’nın mucizeleri hakkındaki birçok referansı, Yahudi kanun ve tarih kitaplarında bulmak mümkündür.” (*Jesus and His Story* - Ethelbert Stauffer) Yaklaşık olarak M.S. 95 yıllarında Lidyalı Haham Eliezer ben Hyrcanus, İsa’nın büyü sanatından bahsetmiştir.” (Stauffer, JHS, 9) “Yaklaşık olarak M.S. 110 yıllarında ise Filistili Yahudiler arasında, İsa’nın adı ile iyileştirme yapmanın doğru olup olmadığına dair tartışmalar yaşandığına dair metinler vardır... İsa adına iyileştirme gibi mucizevi olaylar hakkında tartışmaların olması, İsa’nın Kendisinin de bu mucizeyi gerçekleştirdiğinin ispatıdır.” (Stauffer, JHS, 10)

Dolaylı bir referans ise, M.S. 361-363 seneleri arasında Roma İmparatoru olan Julian Apostate tarafından verilmiştir. Kendisi antik dönem Hristiyanlığının en etkin düşmanlarından birisi olmuştur ve Hristiyanlığa karşı verdiği mücadele esnasında şu ifadeye bulunmuştur: “İsa ... tam üç yüzyıldan beri tanınmaktadır; eğer Beytsayda ve Beytanya yerleşim birimlerinde gerçekleştirdiği sakat ve körleri iyileştirme ve cin çıkartma işlerini büyük bir iş olarak kabul etmiyorsanız, bu adamın yaşamı boyunca bu tanınmışlığı hakkettirecek hiçbir şey yapmadığını söyleyebilirsiniz.” (Schaff, pc, 133) Julian farkında olmadan, İsa’nın mucize gerçekleştirme gücü olduğunun tanıklığını yapmıştır.

4B. Tenkitçiyi Susturmak

Bernard Ramm, bu konuda şöyle demiştir: “Eğer mucizeler, duyular ile kavranabilecek cinsten ise, bu mucizelerin tanıklığı verilebilir. Uygun ve yeterli tanıklığa sahip iseler ve bu tanıklıklar metne çevrilmiş ise, bu metinler görgü tanıklarının tanıklığı ile aynı delilsel değere sahiptirler.” (Ramm, PCE, 140) Bu durum kesinlikle İsa’nın mucizeleri için de geçerlidir, çünkü bu mucizeler halk önünde gerçekleştirilmiştir ve bu sayede herkesin hatta şüphecilerin bile incelemesine ve araştırmasına açık bir imkân sunmuştur.

Örneğin, Kutsal Kitap’ta İsa’nın, Lazarus’u diriltme mucizesine bakalım. Bernard Ramm, bu konuda şunları gözlemlemiştir, “Eğer Lazarus’un dirilme mucizesine Yuhanna tanıklık etmiş ve bu olayı zihninde kaybolmadan önce aslına sadık bir şekilde kaydetmiş ise, bu olayı gören ile bu metni okuyan için delilsel amaç aynıdır.” (Ramm, PCE, 140-41)

Mesih’in düşmanlarının Lazarus’un dirilme mucizesini inkâr etmemeleri dikkat çekicidir. Bundan dolayı, herkes O’na iman etmeden önce İsa’yı öldürmeye karar verirler (Yuhanna 11:48).

Sonuç olarak, İsa'nın çağında yaşamış olan kişiler, ki buna düşmanları da dahildir, İsa'nın mucizeler gerçekleştirme yeteneğinden bahsetmişlerdir.

Ancak, İsa'nın dostları bu kudretinin kaynağının Tanrı'dan olduğunu kabul etmişlerken, düşmanları Şeytandan olduğunu öne sürmüşlerdir: "Ferisiler bunu duyunca, 'Bu adam cinleri, ancak cinlerin reisi Beelzebub'un gücüyle kovuyor' dediler. Onların ne düşündüğünü bilen İsa şöyle dedi: 'Kendi içinde bölünmüş olan her ülke yıkıma uğrar. Kendi içinde bölünmüş hiçbir kent ya da ev ayakta kalamaz. Eğer Şeytan Şeytan'ı kovarsa, kendi içinde bölünmüş demektir. Bu durumda onun egemenliği nasıl ayakta kalabilir?' (Matta 12:24-26)

Elimizdeki delillere ve tanıklıklara bakıldığında, bazı pagan mucize anlatımlarının mantık dışı veya batıl olmalarından dolayı, İncil'deki mucizelere de inanamazlık edemeyeceğimizi anlarız. Bazı mucize iddialarının uydurma olması, İncil'deki mucizelerinde hileli olduğunu ortaya koymaz.

İsa'nın mucizelerini reddedip, Hristiyanlığın bazı değerlerini kabul etme şansımız yoktur. C. S. Lewis, bu konuya açıklık getirmiştir: "Eğer mucizeleri reddederseniz, Hinduizm ya da İslâm inançlarının esas öğretilerinde bir yıkılma ya da sarsılma gerçekleşmeyebilir, ancak Hristiyanlık için aynı durum söz konusu değildir. Hristiyanlık, büyük bir mucizenin titiz bir hikâyesidir. Natüralist bir Hristiyanlık demek, Hristiyanlığın tüm unsurlarını reddetmek demektir." (Lewis, M, 83)

Hristiyanlık inancı için mucizeler, kitabın orasına burasına eklenmiş ve çıkartılmaları durumunda önemli bir kaybın gerçekleşmeyeceği unsurlar değildir. Bernard Ramm, şu sözlerinde çok haklıdır: "Mucizelere Hristiyan olmayan dinlerde de inanıldığı görülmektedir, ancak bu dinlere zaten inanılmıştır ve mucizelere bu inancın sonucu olarak gelmekte iken, KUTSAL KİTAP dininde mucizeler, gerçek dinin ana unsurlardır. Bu farklılığın uçsuz bucaksız bir önemi mevcuttur. İsrail, bir grup seri mucize sonucunda kurulmuştur, Yasa ise, doğaüstü mucizeler ile kuşanmış bir şekilde sunulurken, peygamberlerin bir çoğu, mucize gerçekleştirme kudreti sayesinde Tanrı'nın sözcüsü olarak tanımlanmışlardır. İsa sadece vaaz etmeye değil aynı zamanda mucizeler gerçekleştirmek için gelmiştir ve O'nun elçileri zaman zaman mucizeler sergilemişlerdir. Bir dinin gerçekliğini ispatlamadaki en etkin unsur mucizeler olmuştur." (Ramm, PCE, 142-43)

John A. Broadus'un belirttiği gibi, "bizler İncil'i aynen ifade edildiği şekilde almalıyız ... ve eğer Nasıralı İsa doğaüstü işler gerçekleştirmemiş ise, söylediklerinin bir çoğu yalandır. O halde şunu söyleyebiliriz; İsa hiçbir insanın konuşmadığı gibi konuşurken kendisini dinleyenlerin karakterinde duyduklarını kritik etme güdüsü yoktu ve her an yalan söyledi ya da Kendisi doğaüstü mucizeler gerçekleştirdi." (Broadus, IN, 72) A. E. Garvie aynı fikirdedir ve "Tanrı'nın Oğlu olduğunu iddia eden, insanlığın Kurtarıcısı olmayı hedefleyen ve hiçbir mucize gerçekleştiremeyen bir Mesih, İncil kayıtlarında istikrarlı bir şekilde bizlere tanıtılan İsa ile kıyaslandığı zaman, hem daha az anlaşılır hem de daha az güvenilir bir Mesih olacaktır" demiştir. (Garvie, HCA, 73)

İsa, mucizeler ile çalışmıştır, çünkü Kendisi Tanrı Oğlu olduğu için Tanrı'nın kudreti O'nunla beraberdir.

İsa Mesih'in coşkusu hırsa, sabrı inada, iyiliği güçsüzlüğe, şefkati duygusallığa dönüşmemiştir. O'nun dünya dışılığı, kayıtsızlıktan ya da toplum dışı olmaktan özgür bir durum idi. O'nun saygınlığı, gurur ve küstahlıktan uzak idi. O'nun düşkünlüğü, uygunsuz lâubalilikten arınmıştı. O'nun feragat etmesi demek, kabuğuna çekilmek demek değildi. O'nun özdenetimi olması, katılığı ve duyarsızlığı doğurmamıştı. İsa çocuksu bir masumiyeti olgunluğun gücü ile birleştirmiş, insanlığın refahına önem

gösterirken, Tanrı'ya olan adanmışlıktan uzaklaşmamış, günahkâra samimi bir sevgi beslerken, günaha kıyaslanması mümkün olmayan sertlikte yaklaşmış, alçak gönüllülüğünden kazanılan saygınlığı buyurmuş, bilge bir dikkatliliği içeren korkusuz bir cesareti salık vermiş, sarsılmaz bir dayanıklılığı işaret edip, en sevecen bir biçimde kibar olmamızı istemiştir.

– TARIHÇİ PHILIP SCHAFF

5A. EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, DÜNYA ÜZERİNDE YAŞAMIŞ OLAN HER İNSANDAN DAHA MÜKEMMEL BİR ŞEKİLDE YAŞAMIŞ OLMASI GEREKİR

1B. O'nu Sevenler Neler Demiştir

“İsa, her açıdan bakıldığında hem gerçek bir insandır hem de insanüstüdür.” (Scott, JMSH, 27)

Philosophy of the Christian Religion isimli eserinde A. M. Fairbairn, şunları kaleme almıştır: “İsa'yı kelimelerle ifade etmek gerekirse O, Tanrısallığın insan bedeninde ve çağının ortaya koyduğu durum içerisinde açıklanmasıdır. Bu açıklama kendi içerisinde sıra dışı bir kavram olsa da, bir kişinin yaşamı ile muhteşem bir şekilde gerçekleşmiş olması bu durumu daha da sıra dışı yapmaktadır. Bundan daha yüce bir ülkü asla var olmamıştır.” (Fairbairn, PCR, 326)

“O'nun yaşamı kutsaldı; O'nun sözleri doğrudur; O'nun tüm karakteri gerçeğin beden almışlığıdır. Tarih boyunca hiçbir zaman Nasıralı İsa'dan daha gerçek ya da daha doğal bir insan olmamıştır.” (Thomas, CIC, 11)

Frank Ballard tarafından alıntısı yapılan Hausrath, şunları söylemiştir: “Beşeri kayıtlarda yer almış bir diğer onurlu yaşam yoktur ki, bu kadar az dünyevi, geçici ve yöresel unsurlar kendisine ayak bağı olurken yüce ve evrensel amaçlara hizmet etsin.” (Ballard, MU, 252)

Christ of History isimli eserinde John Young, şu soruyu yöneltmektedir: “Nasıl oldu da tüm insanlık arasından sadece İsa ruhsal mükemmelliğe ulaştı? Tanrı'nın inanç ve erdem için bir kişide ve bir durumda yapıp da başka yerler, dönemler ve kişilerde yapabileceği halde yapmadığı nedir? Eğer İsa sadece insan olsa idi Tanrı; dünyayı düzeltmek, bilgilendirmek ve geliştirmek için birbirini izleyen çağlar boyunca birçok kutsanmış insanı insanlığa sunabilirdi, ancak Tanrı bunu yapmadı.” (Young, CH, 243)

Carnegie Simpson, şunları kaleme almıştır:

İç güdülerimiz doğrultusunda İsa'yı başkaları ile aynı sınıfa sokamayız. Eğer bir kişi O'nun ismini, Konfiçyus ile başlayıp Goethe ile biten bir listede okur ise, dindarlık ile bir alakası olmayan bir tutuma sahip olmasa da, bunun bir hakaret olduğunu düşünür ve bu davranışı terbiye kuralları ile bağdaştıramaz. İsa, dünyanın en büyük isimlerinin bulunduğu bir grubun üyesi olamaz. Bu listeye İskender'i, Napolyon'u dahil edebilirsiniz ama, İsa'yı dahil edemezsiniz. O, büyük bir isim değil, eşi olmayan bir şahsiyettir. O Tek'dir. O kısaca İsa'dır. Buna eklenecek başka bir sıfat yoktur... O, bizim analizlerimizin üzerindedir. O'nu tanımlama çabası bizim genel kurallarımızı ve ilkelerimizi allak bullak eder. Bizim eleştirilerimizi, kendi kendilerini çürütmek zorunda bırakır. Bizim ruhlarımızı korku ve merak duyguları ile doldurur. Charles Lamb'ın bir sözü vardır “...eğer Shakespear kapıyı açıp şu an bu odaya girse, hepimiz ayağa kalkar ve heyecanla onu karşılardık, ancak kapıdan giren kişi İsa Mesih olsa idi, yere kapanır ve O'nun kıyafetlerinin uçlarını öpmeye başladık.” (Stott, BC, 36)

Griffith Thomas, şu ifadede bulunmuştur, “İsa, dünya tarihinin belli bir noktasında, insanlık adına yapılmış kesin ve tanrısal bir müdahalenin temsilcisidir. Bizler, İsa Mesih’teki bu yüce mucizenin yanında yer almaktayız.” (Thomas, CIC, 53) “O, diğer tüm insanlarda iz bırakmış olan bütün iyi unsurlara sahiptir ve insan karakterinde olması arzulanan her ne kadar olumlu unsur varsa, O’nda bunların hepsinin mevcut olduğunu söylemek bir abartı değildir.” (Thomas, CIC, 11)

Philip Schaff, şu yorumda bulunmuştur:

İsa Mesih’in coşkusu hırsa, sabrı inada, iyiliği güçsüzlüğe, şefkati duygusallığa dönüşmemiştir. O’nun dünya dışılığı, kayıtsızlıktan ya da toplum dışı olmaktan özgür bir durum idi. O’nun saygınlığı, gurur ve küstahlıktan uzak idi. O’nun düşkünlüğü, uygunsuz lâubalilikten arınmıştı. O’nun feragat etmesi demek, kabuğuna çekilmek demek değildi. O’nun özdenetimi olması, katılığı ve duyarsızlığı doğurmamıştı. İsa çocuksu bir masumiyeti olgunluğun gücü ile birleştirmiş, insanlığın refahına önem gösterirken Tanrı’ya olan adanmışlıktan uzaklaşmamış, günahkâra samimi bir sevgi beslerken, günaha kıyaslanması mümkün olmayan sertlikte yaklaşmış, alçak gönüllülükten kazanılan saygınlığı buyurmuş, bilge bir dikkatliliği içeren korkusuz bir cesareti salık vermiş, sarsılmaz bir dayanıklılığı işaret edip, en sevecen bir biçimde kibar olmamızı istemiştir. (Schaff, PC, 63)

Yahudi âlimi olan Klausner, “İsa, Yahudilerin Yahudi’sidir; Hillel’den bile daha fazla Yahudi’dir” demiştir. (Klausner, YH, 1249)

Evrensel olarak kabul edilen bir gerçek varsa, o da Mesih’in en saf ve en yüce ahlâk sistemini öğrettiğidir. İsa’nın öğretişi, antik çağların en bilge adamlarının öğrettiği ahlâki prensiplerin ve özlü sözlerin bir kenara atılmasına sebep olmuştur.” (Schaff, PC, 44)

Joseph Parker, *Ecce Deus* isimli eserinde şöyle yazmıştır: “Sadece bir Mesih, mesih fikrini tasavvur edebilir.” (Martin, CC, 57)

Johann Gottfried Von Herder, “İnsanlık için en asil ve en mükemmel anlamdaki ideal, İsa Mesih’te beden bulmaktadır” demiştir. (Mead, ERQ, 53)

G. A. Ross, şu sözleri söyleyecek kadar ileri gitmiştir:

Hiç aklınıza, İsa’nın cinsiyetlerin idealleri üzerindeki olağan dışı konumunu getirdiniz mi? Şu ana kadar hiçbir erkek, İsa’yı hakaret anlamında cinsiyetsiz olarak tanımlama cesaretini gösterememiştir; buna rağmen bu konudaki karakteri bakımından O, herkesten farklı bir şekilde durmaktadır. Eğer birisi İsa için “cinsiyetlerin ortasında bir yerde” terimini kullanırsa, şunu ifade etmektedir; O’nun çok yönlü insanlığı, her iki cinsiyet için ayrı ayrı ilişkilendirdiğimiz idealleri kapsayacak kadar yücedir. Bu ideallerin İsa’daki varlığını görmek için hiçbir kadın, bir erkekten daha çok çaba harcamamıştır. Bir erkeğin gücünde, adaletinde ve bilgeliğinde; bir kadının hassaslığında, saflığında ve kavrayışında ne varsa, hepsi İsa’da en mükemmel şekli ile beden almıştır. Herhangi bir kişinin bütün erdemleri kendisinde toplamasını engelleyen bütün unsurlar ise, Mesih’te yer almamaktadır. (Ross, UJ, 23)

W. R. Gregg, “İsa, ender bir şekilde rastlanacak bir hediye almış doğaya sahiptir. Ender olarak rastlanan benzerlerinde ise aynı derecedeki mükemmelliği, saflığı ve sadece bir peygamberin sahip olabileceği zihinsel ve ahlâki unsurlar arasında bir vizyon oluşturmadaki katıksız bir uyumu yakalamak mümkün değildir” demektedir. (Ballard, MU, 152)

Napolyon Bonapart bu konuda sarf ettiği şu sözler ile tarih kitaplarına geçmiştir: “Ben insanları tanıyorum; ve size diyorum ki, İsa Mesih bir insan değildir. O ve dünya üzerindeki diğer her insan arasında kıyaslama yapmanın bile imkânı yoktur. İskender, Sezar, Charlemagne ve ben imparatorluklar kurduk. Ancak yaptıklarımızın hangisi bizim yaratıcılığımızın eseridir? Hepsi zorbalıkla, güçle kurulmuştur. İsa Mesih ise,

İmparatorluğunu sevgi üzerine kurmuştur ve tam şu an bile dünya üzerinde onun için canını verecek milyonlarca insan mevcuttur.” (Mead, ERQ, 56)

Meşhur Üniteryen Theodore Parker, şu itirafta bulunmaktadır: “İsa Mesih, Kendisinde en yüce prensipleri ve en ilâhi uygulamaları birleştirmiştir, böylece bilgelerin ve peygamberlerin arzuladıklarını gerçekleştirmekle kalmamış aynı zamanda kendi çağının, ulusunun ya da inancının ön yargı bağlarından serbest bir şekilde, ışık kadar hafif ve gökler kadar yüce ve Tanrı kadar gerçek bir doktrini yaymıştır. İnsanlık güneşinin İsa’da yükselmesinden günümüze tam on sekiz asır geçmiştir (yazarın bu metni yazdığı tarihe göre). Kim ya da hangi mezhep O’nun düşüncelerini tam olarak özümseyebilmiş, O’nun metodlarını kavrayabilmiş ve kendi yaşamlarına tam olarak uygulayabilmiştir?” (Ballard, MU, 252)

İsa’nın insanlar üzerinde öyle bir etkisi vardır ki, O’nunla yüzleşen insanlar, ya O’nun yanında ya da O’nun karşısında yer alırlar. Birçok kişi tarafsız gibi gözüküyor gibi dursalar da, bu konumda kalmanın mantıken mümkünatı yoktur.

Kuran’ı Kerim’de (Al-i İmran, ayet 45) İsa için şunlar yazılmıştır: “Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir Kelime’yi müjdeliyor. Adı, Meryem oğlu İsa’dır. Mesih’tir: dünyada da ahirette de itibarlı ve Alah’ın kendisine yakın kıldıklarındandır.”

Pascal, şu soruyu yöneltmiştir: “Kim, elçilerin en mükemmel ve yüce kahraman ruhu tasvir edip, bunu İsa Mesih’te en kusursuz bir şekilde resmettiklerini iddia edebilir ki?” (Wolff, SMJCU, 29)

Miracles of Unbelief isimli eserin yazarı olan Frank Ballard’ın, Channing’den yaptığı alıntı şöyledir: “İsa’ya karşı duyulan hayranlığı, saygıyı ve sevgiyi yükseltmek için eklenecek hiçbir şey bulamıyorum.” (Ballard, MU, 252)

Bernard Ramm, şöyle yazmıştır: “Rab ve insan olan İsa Mesih, tarih boyunca yaşamış olan en büyük kişiliktir ve bu yüzden de O’nun kişisel etkisi, yaşamış olan her insaninkinden çok daha büyük olmuştur.” (Ballard, MU, 173)

Belki de bütün bu düşünce yığını az ve öz bir şekilde en iyi özetleyebilen kişi Phillips Brooks’tur: “İsa Mesih, Tanrı’nın bizlere tenasülü ve insanlığın yüceltilmesi.” (Mead, ERQ, 56)

2B. O’na Karşı Çıkanlar Neler Demiştir

Tarihçi Philip Schaff, alıntısını yaptığı Goethe için, “önde gelen bir başka zeki kişidir. Çok değişik bir karakteri vardır ve bu değişik karakter, din dahil birçok şeye karşı şüphe beslemesine sebep olmuştur. Kendi yaşamının son yılları ile engin insanlık tarihini kıyasladığı zaman, ‘eğer Tanrı bir gün dünya üzerinde göründü ise, bu görünme İsa Mesih’te gerçekleşmiştir’ ve ‘diğer her alanda ne kadar ilerlemiş olan ve ilerleyecek olan insan zekâsı İncil’de parlayan Hristiyanlığın yüceliğini ve ahlâki kültürünü aşmayı asla başaramayacaktır’ şeklinde, zoraki bir itirafta bulunmuştur” demiştir. (Schaff, HCC, 110)

“Ben, İncil’in tamamen orijinaline uygun olduğuna itibar ediyorum, çünkü İncil’de İsa Mesih’in kişiliğinden kaynaklanan yüceliğin görkemi yansımaktadır ve bu yücelik şu ana kadar dünyada açıklanmış olan en ilâhi olanıdır.” (Ballard, MU, 251)

Tanınmış tarihçi H. G. Wells, İsa Mesih’in muhteşem bir tanıklığını kaleme almıştır:

İsa, elçileri için fazlasıyla yücedir. İsa’nın açıkça belirttikleri göz önüne alındığında zengin ve refah içerisinde olanların kendi dünyalarının, İsa’nın öğretisinde kavrulmasından sonra korku içinde kalmamışlar mıdır? Belki de din görevlileri ve yöneticiler ve zenginler İsa’yı, O’nun takipçilerinden daha iyi anlamışlardır. İsa, bu kişilerin sosyal yaşamlarından gizledikleri özel yaşamlarına, evrensel bir dini yaşamın ışığını vurdurmuştur. Yaman bir avcı gibi, insanlığı o ana kadar yaşamış oldukları rahat ve sıcak çukurlardan çıkartmaktadır. Bu krallığın beyaz ışığı altında mülkiyet sahibi olmak, öncelikli ve ayrıcalıklı olmak, kibirli olmak ve üstün olmak yoktu; bunlar için ne bir motivasyon ne de bir ödül vardı, mevcut olan tek şey ise,

sevgiydi. İnsanların İsa'ya karşı çıkmaları, bağırımları, şaşırımları ve görmezlikten gelmelerine kim şaşırabilir ki? O'nun elçileri bile kendilerine bir imtiyaz olmayacağını anladıklarında haykırmamışlar mıdır? Din görevlileri, kendileri ile bu adam arasında bir seçim yapılması ve seçimin İsa olması durumunda, kâhinlik diye bir sistemin yok olacağını anlamış olmaları şaşırtıcı mıdır? Romalı askerlerin karşısında dikilen bu şaşırtıcı durumun, kavrama kapasitelerini aşması ve kendi kontrol sistemlerinin dışında kalması sonucunda, kahkahalar arkasına sığınıp, İsa'yı dikenden bir taç ve mor bir kaftan giydirip, O'nu alay edilecek bir Sezar benzeri yapmaları normal değil midir? İsa'yı ciddiye almak demek, garip ve ürpertici yaşama adım atmak, alışkanlıkları terk etmek, güdülerini ve isteklerini kontrol etmek ve inanılmaz bir mutluluğu tecrübe etmek demektir...

Günümüzde bile, yüreklerimizin bu Celileli karşısında küçük kalması şaşılabilir bir durum mudur? (Wells, OH, 535-536)

Wells'e insanlık tarihinde en kalıcı etkiyi bırakan kişi sorulduğunda, tarihsel standartları göz önüne aldığı zaman, kalıcılık testinden birinci çıkan ismin İsa olduğunu söylemiştir. (Ramm, PCE, 16)

Ernest Renan, "Geleceğin getireceği bütün şaşırtıcı olaylar, İsa'nın etkisini asla bastıramayacaktır" iddiasında bulunmuştur. (Ross, UJ, 146)

Thomas Carlyle, İsa'dan en ilâhi sembol olarak bahseder: "İsa o kadar yücedir ki, insanlığın düşüncelerinin erişemediği bir rakımdadır. Dayanıklı ve sonsuz bir karakterin sembolüdür; O'nun eşsizliği ve değerine bir ek sağlayacak ne bir araştırma sonucu ne de yeni bir bildiri olabilir." (Schaff, PC, 139)

Rousseau, şu soruyu yöneltir: "İncil kayıtlarında, tarihi anlatılmakta olan insanın gerçekten insan olması mümkün müdür? O, sevgi davranışlarındaki art niyetsizlik, öğretişlerindeki etkileyici iyilik, önemli sözlerindeki yücelik, vaazlarındaki derin bilgelik, cevaplarındaki zekâ ifadesi, kendini bilmişlik ve beceri! Evet, eğer Sokrat'ın yaşamı ve ölümü bir felsefeciye ait ise, İsa Mesih'in yaşamı ve ölümü de Tanrı'ya aittir." (Ballard, MU, 251)

6A. EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, SÖYLENMİŞ EN YÜCE SÖZLERİ SÖYLEMİŞ OLMASI GEREKİR

1B. Yeni Antlaşma'da Neler Kaydedilmiştir

İsa kendi sözleri hakkında şunları söylemiştir: "Gök ve yer ortadan kalkacak, ama benim sözlerim asla ortadan kalkmayacaktır" (Luka 21:33).

İsa Mesih yetkiyle konuştuğu için O'nun öğretişine kitleler şaşıp kalıyorlardı (Luka 4:32). Romalı bir subay, "Hiç kimse hiçbir zaman bu adamın konuştuğu gibi konuşmamıştır" demiştir. (Yuhanna 7:46)

2B. En Yüce Sözler

Sholem Ash, şöyle yazmıştır: "İsa Mesih, tüm zamanların en önde gelen kişiliğidir... İster Yahudi olsun ister Hristiyan ister Budist, başka öğreti sunan kişiler, en fazla bir öğretmen olabilir ve öğretileri sadece içinde yaşadığımız dünya için kılavuz bilgilerini içerir. Diğer öğretmenlerin öğretişleri batıdaki, doğudaki ya da belli bir halkı derinden etkileyebilir, ancak İsa'nın sözleri bütün dünya için sarsıcı bir etki yaratmaktadır. İsa Mesih, Dünyanın Işığıdır. Bir Yahudi olan ben, bundan gurur duymayım da neden gurur duyayım?" (Mead, ERQ, 49)

G. J. Romanes, şöyle yazmıştır:

İsa Mesih'in Kendisi ya da sözleri hakkında söylenmiş milyarlarca sözün kayıt altına alınmış olduğunu düşünürsek, O'nun sözlerinin asla ortadan kalkmayacağını, başka bir deyiş ile unutulmayacağını ya da modasının geçmeyeceğini daha rahat bir şekilde kavrayabiliriz... Antik dünyanın düşünürleri ile İsa Mesih'i bu açıdan kıyasladığımızı düşünelim. Zaman cetvelinde İsa Mesih'ten dört asır daha önce gelmekte olan Eflatun, felsefe açısından daha fazla üretken bir kişi olduğu iddia edilebilse bile, sözlerinin kaydedilmesi ve bu sözlerinden alıntı yapılması konusunda İsa Mesih ile kıyaslanamaz. Örneğin, *Dialogues* isimli eserini okursanız ve İncil ile kıyaslama yapmaya kalkarsanız, karşılaşacağınız her türlü hata, sağduyusuz ve garip düşünce sistemleri ve ahlâki açıdan şok edici sözler doğrultusunda, aradaki uçurumu çok daha iyi kavrayarsınız. Buna rağmen bu eser, iddia ettiğimiz esinleme ile kıyaslanmadığı durumlarda insanlığın sağduyusunun en üstün seviyesi olarak kabul edilmektedir. (Ross, UJ, 157)

Joseph Parker, şu ifadede bulunmuştur: "Eflatun, Sokrat ya da Aristo'nun doktrinlerini okuduktan sonra, onların ve Mesih'in sözleri arasındaki akıl yürütme ile vahiy arasındaki farkı anlayabiliyoruz." (Mead, ERQ, 57)

"İki bin yıldan beri İsa, Dünya'nın Işığı olduğu gibi, O'nun sözleri asla yok olmamıştır." (Morris, BHA, 28)

F. I. A. Hort, "O'nun sözleri Kendisini tamamen tanımlamakta ve tamamlamaktadır, eğer bu sözleri, dini bir nasihatçı ya da peygamber olarak söylediğini farz edersek, gerçeğin bu soyut ifadelerinin hiçbir anlamı olmadığını görürüz. Kendisi hakkında yaptığı iddiayı, ifadelerinden çıkarttığımız durumda, bu ifadelerin havada kalacağını görürüz" demiştir. (Hort, WTL, 207)

"Ancak, İsa'nın sözleri ve işleri etkileyici bir şekilde birbiri ile uyum içerisindedir ve bu söylemlere güvenilir, çünkü bu ifadelerin O'nun kişiliğinin açığa vurması, bu söylemlerin sahibine ait olduğunun ek bir ispatıdır. İsa, kişisel zamir, 'Ben' (ör: '*Ben size şunu söyleyeyim*') kullanarak, söylediği her sözün arkasında kişisel sadakati ve kişisel bilinci ile durduğunu bizlere bildirir. Eğer O'nun sözleri ve eylemleri mesihvari bir karaktere sahip ise, İsa'nın böyle olma niyetinde olduğu anlaşılır ve eğer böyle bir niyeti var ise, bu durumda Kendisini Mesih olarak görmektedir." (Gruenler, JPKG, 97)

"Mesih'in kişiliği yüzünden, sözlerinin kalıcı bir değeri vardır; O'nun sözleri yok olmayacaktır, çünkü Mesih yok olmayacaktır." (Thomas, CIC, 44)

Bernard Ramm'ın ifadesine göre:

İstatistiksel bir açıdan bakıldığında Kutsal Kitap, gelmiş geçmiş yazılmış en büyük edebiyat eseridir. Herhangi bir yüzyılda ve herhangi bir insan tarafından kaleme alınmış tüm kitaplarla kıyaslandığı zaman, en fazla okunmuş, yazarlar tarafından en fazla alıntısı yapılmış, en çok değişik dile çevrilmiş, değişik sanat dallarında yer almış, birçok besteye ilham kaynağı olmuş kitap, Kutsal Kitap'tır. Ancak, Mesih'in sözlerini yüce yapan şey, bu sözlerin başkalarının sözleri ile kıyaslandığı zaman istatistiksel olarak üstün olması değildir. Bu sözler, söylenmiş olan en yüce sözler oldukları için en fazla okunmuş, alıntısı yapılmış, sevilmiş, inanılmış ve değişik dillere çevrilmişlerdir. Peki bu sözlerin yüceliği nerden gelmektedir? Bu sözler yücedir, çünkü insanlığın boğazını sıkmakta olan en büyük problemler ile başa çıkmada en saf, açık ve net ruhsal çözümü sunmakta, kısaca; Tanrı kimdir? Beni seviyor mu? O'nu hoşnut etmek için ne yapmalıyım? Benim günahlarıma nasıl bakmakta? Nasıl bağışlanabilirim? Öldükten sonra nereye gideceğim? Başka insanlara karşı nasıl davranmalıyım? gibi sorulara cevap sunmaktadır. Başka hiçbir insanın sözleri, İsa'nın sözleri ile kıyaslanamaz, çünkü bu temel soruları İsa'nın cevapladığı gibi kimse cevaplayamamıştır. Bu sözler, Tanrı'nın söyleyeceği türden sözler ve cevaplardır. İsa'nın tanrısallığına inanan bizler için, bu sözlerin İsa'nın ağzından nasıl çıktığını anlama konusunda en ufak bir sorun yoktur. (Ramm, PCE, 170-71)

Özel bir eğitim almamış, kültürel açıdan cahil ve öğrenebileceklerini Yunanlılardan öğrenmesi gereken, kendi atalarının büyük öğretmenleri sinirli, hırçın, hoşgörüsüz, kuralcılıkta titiz olan bir marangoz nasıl olur da dünyanın tanıdığı en yüce inanç Öğretmeni olur ve bu yüceliği sayesinde insanlık tarihinin en önemli şahsiyeti konumuna yükselir?

“Hiçbir konuşmacı, böyle görkemli bir iddiayı dile getirdiğinde bu kadar salt bir biçimde yalnız kalmamıştır. Hiçbir söylevin gerçekleşmesi bu kadar çok inanılmaz olmamıştır. Asırlar öncesine baktığımız zaman, bu söylevin nasıl algılandığını görmekteyiz. O’nun sözleri kanun kitaplarına girmiş, doktrinleri oluşturmuş, özlü sözler arasında yer almış, teselli sözleri olmuş, ancak asla yok olmamışlardır. Hangi beşeri öğretmen, kendi sözlerinin sonsuza kadar var olacağı iddiasında bulunma cesaretini gösterebilir ki?” (Maclean, CBS, 149)

“İnsanların bilgeliğine dayanan sistemler gelip geçer, krallıklar ve imparatorluklar yükselir ve çöker, ancak İsa Mesih her zaman var olacaktır, ‘Yol, Gerçek ve Yaşam.’” (Schaff, HCC, 111)

Mesih’in öğretişleri düşüncenin düzenlenmesinden, iradenin kontrolüne kadar her unsuru ile tamdır. Bu açıdan ele alınca Griffith Thomas, Mesih’in mesajının “tükenmez” bir mesaj olduğuna işaret etmektedir. Her yeni nesil, bu mesajı yeni ve heyecan verici olarak görmektedir. (Thomas, CIC, 36)

Mark Hopkins, bu fikre katılmaktadır, “Toplumların yaşadığı hiçbir devrim, İsa Mesih’in sözlerinin meydana getirmiş olduğu etkiler ile kıyaslanamaz.” (Mead, ERQ, 53)

W. S. Peake, bu konuda tamamen hemfikirdir:

Bazı kişiler, “İsa Mesih’in söylediği her söz önceden başkaları tarafından da dile getirilmiştir” iddiasında bulunmaktadırlar. Bir an için bu iddianın doğru olduğunu varsayalım. Orijinallik bir ölçü olabilir ya da olmayabilir. Eğer, gerçekler daha önceden dile getirilmiş iseler, erdemlilik bunların tekrar edilmesinde ve bu gerçeklere daha geniş ve daha uygun uygulama alanları yüklemekte yatar. Ancak, ölçüp biçmemiz gereken başka unsurlar da mevcuttur. Boş, geçici ve kurmaya çalıştığı sistemin hatalı yönlerini ortaya koyabilecek sözlerden tamamen kaçınmayı başarmış olan başka bir öğretmen yoktur. O’ndan başka sonsuzluğu ve evrenselliği hedef alıp, bu gerçekleri öğretişleri ile en uygun bir şekilde bağdaştıran başkası olmamıştır. Birçok öğretmenin öğretişleri, İsa’nınkiler ile bazı noktalarda paralellik içerse de, nasıl olur da İsa Mesih’in öğretişlerinin tümü bir başkasının öğretişi ile paralellik gösteremez? Hepsini birden ele aldığımızda, her birinin değerli gerçekleri sunduğunu görsek de İsa Mesih, bizlere her şeyi içeren bir karışım sunmuştur, diğerlerinin karışımlarında ise, her zaman boş sözler ve gariplikler yer almıştır. Özel bir eğitim almamış, kültürel açıdan cahil ve öğrenebileceklerini Yunanlılardan öğrenmesi gereken, kendi atalarının büyük öğretmenleri sinirli, hırçın, hoşgörüsüz, kuralcılıkta titiz olan bir marangoz nasıl olurda dünyanın tanıdığı en yüce inanç Öğretmeni olur ve bu yüceliği sayesinde insanlık tarihinin en önemli şahsiyeti konumuna yükselir? (Peake, CNT,226-27)

Griffith Tomas, şu sonuca varmıştır:

İsa Mesih, resmi bir hahamlık eğitiminden yoksun olduğu halde, doğru olduğuna inandıklarını ifade etmekte ürkekliğin, bilinçsizliğin, tereddütlerin izine rastlanmamıştır. Kendisinden veya dinleyicilerinden bir ekleme yapmadan, Baba’sının mesajını ve gerçekleri iletmekten başka bir tasası olmadan, her durumda korkusuzca ve Kendi başına gelebilecekleri hakkında umursamadan konuşmuştur. O’nun öğretişlerini işiten kişilerdeki derin etkisi, bu öğretişlerin

gücünü ortaya koymaktadır. “Yetkiyle konuştuğu için O'nun öğretişine şaşıp kaldılar.” (Luka 4:32) O'nun kişiliğinin ruhsal gücü, sözlü ifadelerinde kendisini ortaya koymuş ve O'nu işitenlerin dikkatini etkin bir şekilde çekmiştir. İşte bu yüzden, O'nun yaratmış olduğu etkinin eşsizliği hakkında yazılar okurken hiçbir şaşkınlık yaşamayız. “Hiç kimse hiçbir zaman bu adamın konuştuğu gibi konuşmamıştır” (Yuhanna 7:46). Yalınlık ve çekicilik aynı zamanda derinlik ve açıklık, evrensellik ve doğruluk O'nun mesajlarının derin bir etki bırakmasına sebep olan unsurlardan bazılarıdır. İşte bu yüzden, dinleyiciler daha önce asla böyle bir öğretmenden duymadıkları kanaatine varmışlardır. İncil’de okuduğumuz öğretileri ve İsa Mesih’in Kendisinin yaptığı etkileri düşününce, yıllar sonra Yabancı Ulusların Elçisinin yaptığı şu uyarı bizi şaşırtmamalıdır: “Rab İsa'nın, ...sözünü unutmamamız gerektiğini gösterdim.” (Elçilerin İşleri 20:35) Aynı uyarıyı, Mesih ve O'nun elçilerinin yaşadığı çağdan sonra gelen her çağda hissetmekteyiz; Hristiyanlığın özünün İsa Mesih olmasından dolayı, O'nun öğretişlerini dikkatli bir biçimde incelemeliyiz. (Thomas, CIC, 32)

On sekiz yüz yıldır insanların kalplerine derinden bir sevgi ile tüm değişimler konusunda ilham veren; tüm çağlara, uluslara, mizaçlara ve durumlara göre işleme kapasitesine sahip olan; sadece vasıflılığın en yüce modeli değil, aynı zamanda uygulanması için en güçlü güdüde olan, ideal karakteri dünyaya sunmak, Hristiyanlığa nasip olmuştur... İsa'nın basitçe yaşamına baktığımız zaman, hizmetindeki aktif hayatının üç sene sürdüğünü ancak bu kısa zaman diliminin, insanlığı tekrar biçimlendirmek ve daha barışçıl kılmak için bütün filozofların öğretişlerinden ve bütün ahlâkçıların hararetli öğütlerinden daha fazla işe yaradığını görmekteyiz.

– WILLIAM LECKY, ŞÜPHECİ

7A. EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, SONSUZ VE EVRENSEL BİR ETKİYE SAHİP OLMASI GEREKİR

İsa Mesih’in kişiliği insanlık üzerinde tartışmasız bir etki yaratmıştır ve bu etki iki bin sene sonra hâlâ, hatta daha da artarak devam etmektedir. Dünyamızda hergün, devrimsel bir şekilde İsa’ya tecrübe eden insanlar vardır.

Büyük tarihçi Kenneth Scott Latourette, “Asırlar geçtikçe elimizdeki deliller artarak çoğalmaktadır, İsa Mesih’in tarih üzerindeki etkisine baktığımız zaman O'nun bu dünya üzerinde yaşanmış olan en etkileyici hayata sahip olduğu tartışmasızdır” demiştir. (Latourette, AHR, 272)

Philip Schaff, şunları ekler:

Nasıra’lı İsa denilen bu kişi, parası ve ordusu olmadan; Büyük İskender’den, Sezar’dan ve Napolyon’dan çok daha fazla milyonları tebaasına almış, bilimi ve eğitimi olmadan; beşeri ve ilâhi konulara, bütün felsefecilerden ve bilginlerden daha çok ışık tutmuş, okulların belâğatı olmadan; hayat hakkında, o ana kadar ve bugüne kadar hiç söylenmemiş kelimeler telâffuz etmiş ve bir hatibin veya bir şairin ulaşabileceğinden çok ötesinde etki yaratmış, tek satır yazmadan; eski çağların ve modern zamanların önemli şahıslarının tamamının gerçekleştirebileceğinden çok daha fazla kalemi harekete geçirmiş, vaazlar, söylevler, müzakereler, bilgelik dolu kitaplar, sanat eserleri ve tapınma ilâhileri için konu tedarik etmiştir. (Schaff, PC, 33)

“İsa’nın aramızda yaşarken insanlık üzerinde yarattığı etki, günümüzde aynen geçerlidir.” (Scott, JMSH, 29)

“İsa’nın hizmeti sadece üç sene sürmüştür ve sadece bu üç sene içerisinde inanç tarihinin en derin anlamı insanlığa verilmiştir. Bu kadar kısa, alçak gönüllü, gürültü patırtı ve dünyanın kargaşasından uzak bir yaşam yaşanmamıştır ve hiç bir yaşam, bitişinden sonra bu kadar evrensel ve sonsuz bir ilgiyi doğurmamıştır.” (Schaff, HCC, 103)

Griffith Thomas, şunları kaleme almıştır:

İsa Mesih, bu dünyadan ayrılırken elçilerine, kendisinin yaptığı işlerden çok daha fazlasını yapmalarını söylemiştir ve asırlar boyunca Hristiyanlık âlemi bu buyruğa sadık kalmıştır. Türüne göre daha büyük işler yapılmıştır ve yapılmaktadır. İsa Mesih, dünya üzerinde olduğu günlere kıyasla, günümüzde çok daha fazla harika işler yapmaktadır. Ruhları kurtarmakta, yaşamları değiştirmekte, karakterleri dönüştürmekte, ülkeleri yükseltmekte, hayır severlere ilham kaynağı olmakta ve insanlığın yaşamı ve gelişimi için en iyileri, en doğruları ve en yüceleri gerçekleştirmektedir... İşte bu yüzden, İsa Mesih’in asırlar üzerindeki etkisine dikkat çekilmesini talep etmeye hakkımız vardır. Bu etki, Hristiyanlığın Mesih ve tüm bu işlerin tek kaynağının da Mesih olduğunun en açık ve kendi kendini ispat eden delilidir. İsa Mesih konusunu sadece tarihteki bir olay olarak ele almak imkânsızdır, çünkü Kendisi yaşamlara bugün bile her açıdan dokunmaktadır. (Thomas, CIC, 121)

Britanya’nın en önemli tarihçilerinden bir tanesi ve şüpheci William Lecky, *History of European Morals from Augustus to Charlemagne* isimli eserinde bu konuya işaret etmiştir:

Eflatuncular, insanlığa Tanrı’yı taklit etmeyi öğütlemişlerdir; Stoacılar, sağduyuyu takip etmeyi; Hristiyanlık ise, İsa Mesih’in sevgisini. Geç Stoacılar mükemmellik görüşlerini bir bilgede birleştirirken, daha da ileri giden Epiktetus, öğrencilerinin kafalarında mükemmelliği aşan bir kişiyi yaratmalarını ve bu kişinin her an yanlarında olduğunu düşünmelerini istemiştir; Stoacıların bütün gayretlerine rağmen ideal insan, taklit edilme ya da özenilme unsuru olarak kalmış ve asla duygulara hitap edememiştir. On sekiz yüz yıldır insanların kalplerine derinden bir sevgi ile tüm değişimler konusunda ilham veren; tüm çağlara, uluslara, mizaçlara ve durumlara göre işleme kapasitesine sahip olan; sadece vasıflılığın en yüce modeli değil, aynı zamanda uygulanması için en güçlü güdü de olan, ideal karakteri dünyaya sunmak Hristiyanlığa nasip olmuştur... İsa’nın basitçe yaşamına baktığımız zaman, hizmetindeki aktif hayatının üç sene sürdüğünü, ancak bu kısa zaman diliminin, insanlığı tekrar biçimlendirmek ve daha barışçıl kılmak için bütün filozofların öğretilerinden ve bütün ahlâkçıların hararetli öğütlerinden daha fazla işe yaradığını görmekteyiz. Hristiyan yaşamında iyi ve saf ne varsa, işte kaynağı budur. Bütün günahların ve düşüşlerin ortasında, Kiliseyi çirkinleştirmiş olan rahiplik sistemlerinin, zulümlerin ve fanatikliğin ortasında, karakterini ve Kurucusunun örneğini korumuş hatta değişim prensibine karşı dayanabilmiştir. (Lecky, HEMAC, 8)

Griffith Thomas, “O, günümüzdeki en büyük etkidir. Kutsal Kitap’ın yazılmakta olan bir bölümü daha vardır; İsa Mesih’in insanların ve ulusların yüreklerindeki ve yaşamlarındaki işleri” demiştir. (Thomas, CIC, 117)

Napolyon, şunları dile getirmiştir:

Sadece İsa Mesih, insanların gözlerini zaman ve mekân sınırlarını aşan bir görülmeyene diktirtmeyi başarmıştır. On sekiz asır gibi uzun bir zaman önce İsa Mesih, bizlerden diğer tüm taleplerle kıyaslandığında yerine getirilmesi çok zor olan bir talepte bulunmuştur. O bizlerden, filozofların dostlarından, babanın çocuklarından, gelinin damadından, bir adamın kardeşinden umutsuzca istediği bir şey talep eder; kalbimizi. Kalbimizi bizden Kendisi için ve ebediyen ister; kalbimizi koşulsuzca ister ve bu talebi anında karşılanır. Bu talebin kudreti ve yetkisi, İsa Mesih’in imparatorluğunun genişlemesini sağlar. O’na yürekten inanan herkes, O’na karşı doğaüstü bir sevgi besler. Bu olağanüstü durumu tasvir etmek mümkün değildir, çünkü

insanlığın hayal gücünün kavrama yeteneğini aşmaktadır. Büyük yok edici zaman bile, bunun gücünü ne azaltabilir ne de sınırlayabilir. (Ballard, MU, 265)

Napolyon şöyle devam eder: “İtiraf etmeliyim ki, İsa Mesih’in varlığının doğası gizemlidir; ancak bu gizem insanlığın ihtiyaçlarını karşılamaktadır, eğer bunu reddetmeye kalkarsanız, tüm dünya açıklaması olmayan bir muammaya dönüşür; eğer kabul ederseniz, insanlık ırkının hikâyesi tatminkâr bir şekilde açıklığa kavuşur.” (Mead, ERQ, 56)

“Bir insanın İsa Mesih’in zamanından beri gerçekleşen düşünce hayatındaki bütün gelişmelere rağmen, dünyaya yeni bir ahlâki ülkü sunulamamıştır.” (Hunter, WWJ, 35)

R. G. Gruenler, “İsa Mesih’in beyan edildiği her yerde ve her zamanda; insanlık, O’nun doğruluğu, insanlığı ile karşı karşıya kamış ve Tanrı’nın huzuruna girmişlerdir” demiştir. (Hort, WTL, 25)

Diğer dinlerde çalışma, herkese fırsat sağlama hatta sevgiye dayalı ahlâki ülküleri vardır, ancak idealleri, İsa Mesih’e ne gerçekte ne de gücünün çekiciliğinde asla yaklaşılamamıştır. Mesih’in mesajının en önemli özelliklerinden birisi, evrensel uyarlamaya uygun olmasıdır. Uygulaması evrenseldir, tüm insanlığa; çocuklardan büyüklere kadar herkese hitap eder, sadece verildiği çağa değil, tüm zamanlara uygundur. Tüm bunların sebebi ise, Tanrı’ya karşı üç değişik boyutta sevgiye imkân vermesidir ki, bu başka bir yaklaşımın sunamayacağı evrensel bir cazibeyi oluşturmaktadır. Mesih; bizleri tövbeye, güvenmeye ve sevmeye çağırmaktadır. (Thomas, CIC, 35)

“On dokuz asır boyunca gerçekleşmekte olan en hayranlık uyandırıcı şey, İsa Mesih’in, Hristiyan Kilisesinin üyelerinin yaşamları üzerindeki gücüdür.” (Thomas, CIC, 104)

“Diğer dinlerin de milyonlarca inananı olduğu tartışılmaz bir gerçektir, ancak aynı şekilde Kilisenin varlığının ve gelişiminin özgünlüğünün, Hristiyanlığın insanlığın en etkileyici düşünürleri kendisine çekmesinde ve insanlığın devamlı gelişen bilgi dağarcığı tarafından engellenmemesinde yatması da tartışılmaz bir gerçektir.” (Thomas, CIC, 103)

A. M. Fairbairn, “O’nun dininin tarihinin en göze çarpan özelliği, İsa Mesih’in kişiliğinin her yerde hissedilen ve sürekli olarak devam eden eylemleridir. Bu inancın yayılmasındaki ve gelişmesindeki kalıcı ve etken unsur, İsa Mesih’in Kendisidir. Değişik yapılara, değişik dönemlere ve bütün bölünmüşlüklere rağmen, O’na kendini adama, ortak bir prensibin gerçekliği, birliği ortaya koymaktadır” demiştir. (Fairbairn, CMT, 380)

George Bancroft, açık bir ifadede bulunmuştur: “Modern tarihin her sayfasının üstüne İsa Mesih’in ismi kazılıdır.” (Mead, ERQ, 50)

Meşhur makale olan “*One Solitary Life*” (Münzevi Bir Yaşam), aşağıdaki kutuda yer almaktadır:

İsa, pek tanınmamış bir köyde, köylü bir kadının çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Otuz yaşına kadar marangozluk yaptığı başka bir köyde büyümüştür. Arkasından üç sene boyunca, gezgin vaizlik yapmıştır. Hiçbir zaman bir kitap yazmamış, bir ofis sahibi olmamıştır. Hiçbir zaman aile ya da ev sahibi olmamıştır. Bir üniversiteye gitmemiş, büyük bir şehir görmemiştir. Doğduğu yerin 200 milden fazla uzağına gitmemiştir. Yücelik ile beraber anılan işlerden hiçbirini yapmamıştır. Kendisinden başka hiçbir güvencesi olmamıştır.

Halkın genel yargısı Kendisi aleyhinde seyir etmeye başladığında, sadece otuz üç yaşında idi. Arkadaşları O’nu terk etmiştir. Bir tanesi O’nu tanıdığını bile reddetmiştir. Düşmanlarının eline bırakılmış ve aşağılayıcı bir yargılama süreci

sonunda, iki hırsızın arasında çarmıha gerilmiştir.

Ölmek üzere iken, canını alan cellatlar, O'nun sahip olduğu tek şey olan kıyafetleri üzerine kumar oynamışlardır. Öldükten sonra, bir arkadaşının acıması üzerine ödünç olarak verilen bir mezara yatırılmıştır. On dokuz asır gelip geçmiştir ve bugün Kendisi insanlığın merkez figürü haline gelmiştir.

İşte bu münzevi hayatın insanlık üzerinde yarattığı etkiyi ne ilerleyen orduların, ne denizlere açılmış donanmaların, ne kurulmuş parlamentoların, ne de hüküm sürmüş kralların tümü yaratabilmiştir.

– ANONİM

Neredeyse iki milenyum sonra David Strauss, şu itirafta bulunmak zorunda kalmıştır: “İsa Mesih, bizlerin düşünce yelpazesindeki en yüce inanç modeli olarak kalmaktadır; O'nun varlığı yüreklerde olmadıkça mükemmel bir dindarlığın mümkünatı yoktur.” (Schaff, PC, 142)

William E. Channing, “Tarihteki ünlü düşünürler ve kahramanlar sanki bizden yavaş yavaş uzaklaşmaktadırlar ve tarih kitaplarında bu kişilerin yaptığı işlere ayrılan bölümler, her geçen yıl daha da azalmaktadır. Ancak zamanın, İsa Mesih'in ismi, işleri ve sözleri üzerinde bir hükmü yoktur.” (Mead, ERQ, 51)

Ernest Renan'dan iki alıntımız vardır: “İsa, yaşamış olan en zeki din adamıdır. O'nun güzelliği ebedidir ve O'nun hükümdarlığı asla son bulmayacaktır. İsa, her açıdan eşsizdir. O'nunla hiçbir şey kıyaslanamaz.” (Mead, ERQ, 57) “Mesih olmadan tarihi anlamının imkânı yoktur.” (Mead, ERQ, 57)

Bernard Ramm, “Celileli bir marangoz, Dünyanın Işığı olduğunu iddia etmektedir ve asırlar sonrasında bile bunun geçerliliğinin tek açıklaması, O'nun Rab'liğinde yatmaktadır” sonucuna varmıştır. (Ramm, PCE, 177)

Life dergisinin bir makalesinde George Buttrick, şunları kaleme almıştır: “İsa Mesih, tarihe bir yeni başlangıç vermiştir. Dünyanın her bir köşesi O'nun yuvasıdır, her tarafta insanlar O'nun itibarını en iyi itibar olarak görmektedir -Tanrı'nın itibarını. O'nun yaşgünü tüm dünyada kutlanmaktadır. O'nun ölüm günü, her şehrin ufuk çizgisinde bir darağacı gibi yükselir.” (Mead, ERQ, 51)

Önemli bir başka makale olan “*The Incomparable Christ*” (Eşsiz İsa Mesih) ise, aşağıda sunulmuştur:

Bin dokuz yüz yıldan önce, bir adam, doğa kanunlarına aykırı bir şekilde dünyaya geldi. Yoksulluk içinde ve belirsiz bir hayat yaşadı. Geniş alanları kapsayan yolculuklar yapmadı. Kendi ülkesinin sınırlarına sadece bir kez yaklaştı ki, o da çocukluğu esnasındaki sürgün zamanı.

Ne zenginlikte ne de yönetimde gözü vardı. O'nun akrabaları göze çarpmayan insanlardı ve ne eğitim aldı ne de resmi bir öğretim. Bebekliği esnasında bir Kralın yüreğine korku saldı; çocukluğu esnasında doktorları şaşırttı; gençliğinde doğaya hükmetti, dalgalar üzerinde kaldırırda yürür gibi yürüdü ve denizi azarlayıp yatıştırdı. Kitleleri ilaçsız ve karşılıksız bir şekilde iyileştirdi.

Asla bir kitap yazmadı, ama buna rağmen bir ülkenin bütün kütüphanelerini açsanız, O'nunla ilgili yazılmış kitapları sığdıramazsınız. Asla bir şiir yazmadı, ama tüm şarkıcılardan çok daha fazlasına ilham kaynağı oluşturdu.

Asla bir üniversite kurmadı ama, bütün dünyanın okullarından daha fazla öğrenci yetiştirdi.

Asla bir ordu yönetmedi ya da bir tane bile asker yetiştirmede, asla eline silah almadı; buna rağmen hiçbir lider, O'nun kadar çok gönüllü toplayamadı. Başka hiçbir gönüllü topluluğu, asilerin tek bir ateş edilmeden silâh bırakmasından oluşmadı.

Asla psikiyatri okuluna gitmedi, ancak tüm hekimlerden daha fazla kalp onardı. Her hafta bir gün, ticaret çarkları durmakta ve kitleler O'na tapınmak, saygı göstermek için toplanma yerlerine doğru akmaktadır.

Gururlu Yunanlı ve Romalı valilerin isimleri, eski bilim adamlarının, felsefecilerin ve ilâhiyatçıların isimleri gelmiş geçmiştir. Ancak bu adamın ismi her geçen gün daha çok tanınmaktadır. Bu kişinin çarmıha gerilmesinin üzerinden, günümüz nesline kadar on dokuz asırdan fazla geçmiştir, ama Kendisi hâlâ yaşamaktadır. Hirodes, O'nu yok edememiştir, mezar O'na hükmedememiştir.

Cennetin en yüksek zirvesinde oturmaktadır, Tanrı olarak beyan edilmiştir, melekler ve azizler tarafından tapınılmakta, iblisler tarafından korkulmaktadır, O, yaşayan Rab'bimiz ve Kurtarıcımız İsa Mesih'tir. -Anonim

8A. EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, İNSANLIĞIN RUHSAL AÇLIĞINI TATMİN EDİYOR OLMASI GEREKİR

Otto Rauk, *Beyond Psychology* isimli eserde şunları söylemiştir: “İnsanların kendisinden üstün olan bir şey ile iletişim kurma ihtiyacı vardır.”

Ana dinler insanlığın bu ihtiyacına tanıklık etmektedirler. Meksika piramitleri ve Hindistan tapınakları insanlığın ruhani arayışının örnekleridir.

Mark Twain, insanlığın bu boşluğu hakkında, “Bir insan beşikten mezarına kadar en önemli ve önde gelen hedefinden etkilenmeden, hiçbir eylemde bulunmaz -huzurunu güvence altına almak- kendisi için ruhsal bir rahatlık, huzur yaratmak” demiştir.

Tarihçi Fisher, “Ruhumuzda, bu dünyadaki hiçbir şeyin durduramadığı bir inleme vardır” demiştir.

Thomas Aquinas, “Ruhun huzursuz susamışlığı mutluluk içindir ve susuzluğu giderecek tek kaynak ise, Tanrı'dadır.”

“Her çağda olduğu gibi günümüzde de binler ve milyonlar, günahları ve kötülükleri ile başa çıkmada Hristiyanlığın kudreti ve zaferine tanıklık vermektedirler. Tüm bunlar, öğrenmek isteyenler için denemeye açık ve kendi kendini ispatlayan gerçeklerdir” demiştir. (Thomas, GIG, 119)

Bernard Ramm, “Yalnızca Hristiyan tecrübesi bir insanın ruhuna uygun bir tecrübeyi sunabilmektedir... Tanrı'dan başka her şey insanın ruhunu susuz, aç, huzursuz, yılgın ve eksik hissettirmektedir” demektedir. (Ramm, PCE, 215)

Philip Schaff, şunları yazmıştır: “İsa, Kendi çağının ve ulusunun önyargıları, mezhepleri ve politik gruplarından sıyrılmıştır. O, insanların yüreklerine dokunmuş ve vicdanlarını harekete geçirmiştir.” (Schaff, HCC, 104-105)

George Schweitzer, *Ten Scientists Look at Life* isimli eserinde verdiği kişisel tanıklığında şunları belirtmiştir:

İnsanoğlu bu dünyayı çok önemli bir şekilde değiştirmiştir, ancak tek değiştiremediği kendi doğası olmuştur. Bu problem, temelde ruhsal bir problem olduğu için ve insan doğal olarak kötülük yapma eğiliminde olduğu için (tarihin de onayladığı gibi), insan doğasının değişimi sadece Tanrı'nın yapabileceği bir eylemdir. Bir insanın değişmesi için kendisini İsa Mesih'e adanması ve hayatını yönlendirmesi için Kutsal Ruh'a itaat etmesi gerekir. Dünyamızın ve üzerinde yaşayanlar için tek ümit, bu mucizevi değişimde saklıdır. (Schweitzer, TSLL, n.p.)

Abbott Laboratuvarları'nın bilimsel ilişkiler müdürü E. J. Matson, “Bir bilim adamı, iş adamı, baba ya da eş olarak hayatım ne kadar zorlu ve yorucu olursa olsun yapmam

gereken tek şey İsa Mesih'e dönüp, O'nun koruyucu ve kurtarıcı gücüne kendimi bırakmaktır" demiştir. (Schweitzer, TSLL, n.p.)

Pittsburgh Üniversitesinde bir öğrenci, "Geçmiş tecrübelerimde ne kadar mutluluk ve şükran duygusu var ise hepsini bir araya toplasanız, Rab İsa Mesih hayatıma yönetmek ve yönlendirmek için girdiğinde bana verdiği özel mutluluk ve huzur ile asla kıyaslanamaz" demiştir. (Ordenez, IWBBNIS, n.p.)

Wheaton Üniversitesinde zooloji profesörü R. L. Mixter, "Bir insan mesleğinin değerlerine inanıyor ise ve bu insan bir bilim adamı ise, bulduğu delillerden dolayı yaptığı işe inanır. Ben içimde sadece İsa Mesih tarafından tatmin edilebilir bir ihtiyaç duyduğum için Hristiyan oldum. Benim bağışlanmaya ihtiyacım vardı ve O, bana bunu verdi. Benim arkadaşlığa ihtiyacım vardı ve O, bana dost oldu. Benim teşvik edilmeye ihtiyacım vardı ve O, bana cesaret verdi" demiştir. (Schweitzer, TSLL, n.p.)

Paul H. Johnson: "Tanrı, her birimizin içinde olağan dışı bir şekli olan bir boşluk yaratmıştır, bu boşluk Tanrı şeklindedir. Bu boşluğu Tanrı'nın Kendisinden başka hiçbir şey dolduramaz. Bu boşluğu para, gayri menkul, refah, güç ve şöhret doldurabilirsiniz, ancak bu boşluk bunların hepsini yutacaktır. Bu boşluğu tek dolduran, uyan ve tatmin eden Tanrı'dır." (Johnson, MP, n.p.)

Ohio Eyalet Üniversitesinden Walter Hearn, "Kendimi sık sık felsefi bir mücadele içinde bulurum... ancak Mesih'in benim için yaşam demek hatta yeni ve 'bol yaşam' demek olması ve O'nun bana bunları vaat etmesi, beni bu mücadeleden çıkartır" demiştir. (Schweitzer, TSLL, n.p.)

Halkla ilişkiler ve reklamcılık uzmanı olan Frank Allnutt, "Arkasından İsa Mesih'ten hayatıma girmesini ve orada yaşamasını istedim. Hayatımda ilk kez mutlak bir huzur hissettim. Yaşam boyu hissettiğim boşluk nihayet yok olmuştu ve o günden beri kendimi asla yalnız hissetmedim" demiştir. (Allnutt, C, 22)

Beysbol birinci liginin önde gelen top yakalayıcılarından olan J. C. Martin, "İsa Mesih'te mutluluk ve arzuladığım her şeyi buldum" demiştir. (Martin, CC, n.p.)

Matta 5:6 Ne mutlu doğruluğa acıkıp susayanlara! Onlar doyurulacaklar.

Matta 11:28 Ey bütün yorgunlar ve yükü ağır olanlar! Bana gelin, ben size huzur veririm.

Yuhanna 4:14 Oysa benim vereceğim sudan içen sonsuza dek susamaz. Benim vereceğim su, içende sonsuz yaşam için fışkıran bir su kaynağı olacak.

Yuhanna 6:35 İsa, 'Yaşam ekmeği ben'im. Bana gelen asla acıkmaz, bana iman eden hiçbir zaman susamaz' dedi.

Yuhanna 7:37 Bayramın son ve en önemli günü İsa ayağa kalktı, yüksek sesle şöyle dedi: 'Bir kimse susamışsa bana gelsin, içsin.'

Yuhanna 10:10 Hırsız ancak çalıp öldürmek ve yok etmek için gelir. Bense insanlar yaşama, bol yaşama sahip olsunlar diye geldim.

Yuhanna 14:27 Size esenlik bırakıyorum, size kendi esenliğimi veriyorum. Ben size dünyanın verdiği gibi vermiyorum. Yüreğiniz sıkılmasın ve korkmasın.

9A. EĞER TANRI İNSAN BEDENİ ALMIŞ İSE, İNSANLIĞIN EN YAYGIN KORKUSU OLAN ÖLÜMÜ YENMİŞ OLMASI GEREKİR

1B. O'nun Ölümü

İsa'nın yaşamı elinden zorla alınmamıştır. Matta 26:53, 54'te kanıtlandığı gibi, İsa Mesih'in istediği her şeyi yapabilecek kudreti vardı. Yuhanna 10:18: 'Canımı kimse benden alamaz; ben onu kendiliğimden veririm. Onu vermeye de tekrar geri almaya da yetkim var. Bu buyruğu Babamdan aldım.'

İsa Mesih, kendi rızasıyla ve gönüllü olarak tüm insanlığın günahları için canını vermiştir.

W. H. Griffith Thomas, İsa'nın ölümü hakkında şu iddiada bulunmuştur: "Bu bir intihar değildir, çünkü İsa, hayatımı kendi kendime alıyorum dememiştir. Bu ölüm, tek kelime ile gönüllü bir ölümdür. Bizim acı çekmemiz gerekirken, O bizim yerimize acı çekmiştir. Ağzından çıkacak tek bir kelime, O'nun yaşamının devam etmesini sağlayabilecek güçtedir. Bu kazara bir ölüm de değildir, bilinen sebeplerden dolayı bu ölüm önceden bildirilmiş, görülmüş ve hazırlanmıştır. Aynı şekilde bu bir suçlunun idamı da değildir, çünkü O'nu suçlayacak ve birbiri ile çelişmeyecek iki insan bir araya gelip suçlamada bulunamamıştır. Pilatus, İsa'da bir suç bulamadığını bildirmiştir ve hatta Hirodes'in bile O'na karşı söyleyecek tek bir kelimesi olmamıştır. Demek ki, bu sıradan bir idam değildir." (Thomas, CIC, 61)

İsa Mesih'in ölümünün bir önemli olgusu da, W. C. Robinson tarafından vurgulanmıştır: "Tarih boyunca hiç kimse İsa gibi kendi ruhunu, kendi iradesi ile teslim etmemiştir (Luka 23:46)... Luka ve Yuhanna'nın kullandığı fiillerden elde ettiğimiz anlama göre, İsa'nın Tanrı'ya, günahın bedeli olarak mucizevi bir şekilde Kendi ruhunu teslim ettiğini görürüz. Paskalya sabahı yaşanan mucizeden önce, Golgota'da Cuma günü de bir mucize yaşanmıştır." (Robinson, WSYTIA, 85-86)

2B. O'nun Gömülmesi

"Akşama doğru Yusuf adında zengin bir Aramatyalı geldi. O da İsa'nın bir öğrencisiydi. Pilatus'a gidip, İsa'nın cesedini istedi. Pilatus da cesedin ona verilmesini buyurdu" (Matta 27:57, 58).

"Daha önce geceleyin İsa'nın yanına gelmiş olan Nikodim de otuz litre kadar karışık mür ve sarısabır özü alarak geldi" (Yuhanna 19:39).

"Yusuf da keten bez satın aldı, cesedi çarmıhtan indirip beze sardı ve kayadan oyulmuş bir mezara yatırarak mezarın girişine bir taş yuvarladı. Mecdelli Meryem ile Yose'nin annesi Meryem, İsa'nın nereye konulduğunu gördüler" (Markos 15:46, 47).

"Evlerine dönerek baharat ve hoş kokulu yağlar hazırladılar. Ama Sept günü, Tanrı'nın buyruğu uyarınca dinlendiler" (Luka 23:56).

"Onlar da [Ferisiler] askerlerle birlikte gittiler, taşı mühürleyip mezarı güvenlik altına aldılar" (Matta 27:66).

3B. O'nun Dirilişi

Profesör Brooke Foss Westcott, şunları dile getirmiştir: "Gerçekten de bütün delilleri bir araya topladığınız zaman, tarih boyunca İsa'nın dirilişi kadar çeşitli kanıtlarla desteklenen başka bir olay gerçekleşmediğini söylemek yanlış olmaz. Dirilişi destekleyen yeterli miktarda delil olmadığına dair bir ifade, bunun hiç gerçekleşmediği kanaatinin ürününden başka bir şey değildir." (Westcott, GR, 4-6)

Henry Morris'in yazılarından şunları okuruz: "O'nun diriliş olgusu, tarihteki en önemli ve etken bir olaydır ve bundan dolayı tarih boyunca gerçekleşmiş her şeyden daha çok gerçekleştiği kesindir." (Morris, BHA, 46)

İsa, sadece ölümünü değil, aynı zamanda dirilişini de önceden bildirmiştir. Yuhanna 2:19: "Bu tapınağı yıkın, üç günde onu yeniden kuracağım." Bu ayetteki tapınak, O'nun bedenini işaret etmektedir.

Morris, sözlerine şöyle devam eder: "Yaşamış olan tüm insanların arasında sadece O ölümü yenmiştir. Deliller kanununun tüm kurallarına göre, O'nun mezardan bedensel dirilişi hakkında tüm tarihin en iyi kanıtlanmış olgusu yargısına varılır. 'Diriliş ve yaşam ben'im', 'Ben yaşadığım için siz de yaşayacaksınız'" (Yuhanna 11:25; 14:19). (Morris, BHA, 28)

"İsa Mesih'in hastaları iyileştirmesi, günümüzde İsa Mesih'e iman eden herkesin iyileşeceğini ya da Lazarus'un diriltilmesi bizlerin hiç ölümü tatmayacağımızın garantisi değildir, ancak Mesih'in dirilişi bizim dirilişimizin mührüdür. Bir imanlının mezarından sonsuz hayat kavuşması beklentisi, Mesih'in dirilişinin meyvesidir. 'Mesih İsa'yı ölümden dirilten Tanrı'nın Ruhü içinizde yaşıyorsa, Mesih'i ölümden dirilten Tanrı, içinizde yaşayan Ruhuyla ölümlü bedenlerinize de yaşam verecektir' (Romalılar 8:11)." (Ramm, PCE, 185-86)

İsa'nın dirilişinden sonra, elçileri de O'nun gücü aracılığı ile ölüleri diriltmişlerdir (Elçilerin İşleri 9:40, 41). İsa Mesih, Kendi ölümünden sonra da başkalarına hayat vermeye devam etmiştir.

Deliller, İsa'nın yaşamakta olduğunu göstermektedir (İbr. 13:8) ve ayetlerde yazıldığı gibi, "Sizden göğe alınan bu İsa, göğe çıktığını nasıl gördünüzse, aynı şekilde geri gelecektir." (Elçilerin İşleri 1:11).

"Ancak İsa Mesih, Tanrı'nın ebedi Oğlu ve dünyanın vaat edilmiş Kurtarıcısı, ölümü yenmiştir." (Morris, BHA, 46)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HRİSTİYANLIK

1. KISIM

GİRİŞ

11

KUTSAL KİTAP'IN KAYNAĞI TANRI MIDIR?

BÖLÜME BAKIŞ

Kutsal Kitap Ne İddia Eder?

Eski Antlaşma'daki Esinlenme İddiaları

Yasa'nın Esinlenmesi

Peygamberler'in Esinlenmesi

Bütün Kitaplar Esinlenmiş midir?

Yeni Antlaşma'daki Esinlenme İddiaları

Tanrı'nın Sözü Hatasız mıdır?

Tanrı'nın Karakteri

Hatasızlık Ne Demektir?

Hatasızlık Ne Değildir

İddialara İtirazlar

Paradoks

Kutsal Kitap'ta Hatasızlık Öğretişi Yoktur

Hatasızlık Önemli Değildir

Hatasızlık Yakın Tarihte Ortaya Çıkan Bir Kavramdır

Kutsal Kitap'ta Hatalar Vardır?

Sınırlı Esinleme

Var Olmayan Orijinaller

Tanrı Umursuyor mu?

Şartların Fazlalığı

Sonuç

Bu kitabın bu bölümünde hem Kutsal Kitap’a karşı yapılan eleştirileri savunanların görüşleri hem de O’nun esinlenmişliğini ve yetkinliğini savunanların görüşleri ele alınacaktır. Bundan dolayı, kitabımızın bu bölümüne eleştiriler yönelten tarafın dillerinin altındaki imayı ele alarak başlamak bir gerekliliktir: Mükemmel bir Tanrı ile düşmüş insanlık arasındaki hatasız iletişim.

Bu kitabın ilk kısmında, Kutsal Kitap’ın tarihsel olarak aslına dikkat çekici bir şekilde uygun olduğunu ispatlayan delilleri sunmuştum. Ancak o bölümde de bulunduğum uyarıyı tekrar etmek gerekirse, Kutsal Kitap’ın aslına uygun olması, O’nun Tanrı tarafından esinlendiğini ispatlamaz. Bu sabah okuduğunuz gazetenin sonunda verilen maç sonuçları da aslına uygundur ancak bunun anlamı Tanrı tarafından esinlenmiştir değildir.

Diğer taraftan Kutsal Kitap, Tanrı’nın Sözü’ü olduğunu iddia etmektedir.

1A. KUTSAL KİTAP NE İDDİA EDER?

Kutsal Kitap’ın birçok yerinde kendisinin “Tanrı’nın Sözü” olduğuna dair iddialar ile karşılaşırız. Peki, bu iddianın tam olarak anlamı nedir? Eğer Kutsal Kitap Tanrı’nın Sözü ise, Tanrı insanlık ile nasıl iletişim kurmuştur?

Pavlus’un kaleme aldığı ayetlerde: “Kutsal Yazılar’ın tümü Tanrı esinidir ve öğretmek, azarlamak, yola getirmek ve doğruluk konusunda eğitmek için yararlıdır.” (2. Tim. 3:16). Bu ayet esinlenme doktrinin anahtar ayetidir. Yunanca *theopneustos* kelimesi genellikle “esinlenme” olarak tercüme edilmiştir. Başka bir deyiş ile Kutsal Kitap, Tanrı tarafından “esinlenmiştir.” Bu kelimenin basit anlamı ise “Tanrı-nefesidir.” Kutsal Kitap, Tanrı’nın nefesindendir.

Esinlenme, Tanrı’nın insan yazarları, onların kişisel özelliklerini ve stillerini de kullanarak, ilâhi yetkiye sahip, kusursuz metinleri oluşturduğu gizemli bir süreç olarak tanımlanabilir. (Geisler, GIB, 39)

“Esinlenme” terimini kullanırken, kullanım şekline dikkat etmemiz çok önemlidir. Bu kelime günlük lisanımızın bir parçasıdır. “Bu ressam doğadan esinlenmiş” gibi kullanımlar, bu terimin genel kullanımlarından bir tanesidir. Ancak bu kelime, Kutsal Kitap için kullanılırken başka bir anlam üstlenir. Kutsal Kitap, bir insanın ya da bir sanatçının esinlendiği gibi esinlenmemiştir. Kutsal Kitap, Tanrı’nın nefesidir. Kutsal Kitap, Tanrı’nın Sözü olduğunu, O’nun ağzından geldiğini iddia eder.

Yasa (Tevrat)	Yaratılış, Mısır’dan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım, Yasa Kitabı
Peygamberler (Nebhim)	Yeşu, Hakimler, Samuel, Krallar (Önceki Peygamberler) Yeşaya, Yeremya, Hezekiel, On ikiler (Sonraki Peygamberler)
Yazılar (Kethubhim ya da Hagiographa (GK))	Zebur, Özdeyişler, Eyüp (Şiirsel kitaplar) Ezgiler ezgisi, Rut, Ağıtlar, Ester, Derlemeci (Beş tomar (Megilloth)) Daniel, Ezra, Nehemya, Tarihler (Tarihi Kitaplar)

1B. Eski Antlaşma'daki Esinlenme İddiaları

Eski Antlaşma'nın bazı kitapları açıkça Tanrı'dan esinlendiğini iddia eder. Tarih boyunca Kutsal Kitap'ın bu kısmı "Tanrı'nın Sözü" olarak kabul edilmiştir. Eski Antlaşma, değişik şekillerde bölümlenebilir. Yeni Antlaşma'da Eski Antlaşma'nın hem iki bölümlü (Matta 5:17; 7:12) hem de üç bölümlü olarak (Luka 24:44) yer aldığını görürüz. Bizler bu bölümde iki bölümlü olarak düzenlenen Eski Antlaşma'yı -Yasa ve Peygamberler- esinlenme konusundaki iddiaları bakımından inceleyeceğiz. Aynı zamanda esinlenme iddiaları ile ilgileri olmayan bazı bölümleri de gözden geçireceğiz.

1C. Yasa'nın Esinlenmesi

Eski Antlaşma'nın ilk beş kitabı "Yasa" olarak kabul edilir. Yasa kelimesinin İbranice karşılığı olan "Torah" (Tevrat) ya da "Pentateuch" kelimesi de kullanılır. Yaratılış, Mısır'dan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım ve Yasa'nın Tekrarı Geleneksel inanç bu kitapları Musa'ya atfeder.

Mısır'dan Çıkış (32:16), Levililer (1:1), Çölde Sayım (1:1) ve Yasa'nın Tekrarı (31:24-26), esinlenmişlik iddialarında açıkça bulunurlar. Sadece Yaratılış kitabında böyle bir iddia kaleme alınmamıştır. Buna rağmen Yaratılış kitabı da Musa'ya atfedilir (2. Tarihler 35:12; Nehemya 13:1), bu ilişkilendirmenin erdemi aynı ilâhi otoriteden kaynaklanmaktadır. Bu kitaplardan birisi için geçerli olan hepsi için geçerlidir. Başka bir deyiş ile, kanonun bu bölümünde bulunan herhangi bir kitap için yapılacak iddia, bütün hepsine yapılmış sayılır, çünkü bu kitaplar tek bir başlık ile anılırlar: Musa'nın Kitabı, ya da Yasası.

Eski Antlaşma'nın geri kalan kısmı boyunca, ardı ardına Musa'nın Yasası, insanlara Tanrı'nın Yasası olarak buyrulmuştur; Musa'nın sesine Tanrı'nın sesiymiş gibi önem verilmiştir. Yeşu, hizmetine Musa'nın halefi olarak başlamış ve şunları dile getirmiştir: "Yasa Kitabı'nda yazılanları dilinden düşürme. Tümünü özenle yerine getirmek için gece gündüz onu düşün. O zaman başarılı olacak ve amacına ulaşacaksın" (Yeşu 1:8). "RAB İsrailiiler'i sınamak, Musa aracılığıyla atalarına verdiği buyrukları yerine getirip getirmeyeceklerini görmek için bu ulusları ülkelerinde bıraktı" (Hakimler 3:4). "Samuel konuşmasını şöyle sürdürdü: 'Musa ile Harun'u görevlendiren, atalarınızı Mısır'dan çıkaran RAB'dir. Şimdi burada durun da, RAB'bin önünde, O'nun sizin ve atalarınız için yaptığı bütün doğru işlerle ilgili kanıtlar göstereyim size. Yakup Mısır'a gittikten sonra, atalarınız RAB'be yakardı. O da atalarınızı Mısır'dan çıkarıp burada yerleşmelerini sağlayan Musa ile Harun'u gönderdi. Ama atalarınız Tanrıları RAB'bi unuttular. Bu yüzden RAB onları Hasor ordusunun komutanı Sisera'nın, Filistliler'in ve Moav Kralı'nın eline teslim etti. Bunlar atalarınıza karşı savaştılar'" (1. Samuel 12:6, 9). Yoşiya'nın günlerinde, "RAB'bin Tapınağı'na getirilen parayı çıkarırlarken, Kâhin Hilkiya Musa aracılığıyla verilmiş olan RAB'bin Yasa Kitabı'nı buldu" (2. Tarihler 34:14).

Sürgün esnasında Daniel, Yasa'yı Tanrı'nın Sözü olarak kabul eden bir ifade ile şunları söylemiştir: "Bütün İsrail halkı yasayı çiğnedi, sırtını sana dönüp seni dinlemek istemedi. Bu yüzden Tanrı kulu Musa'nın Yasası'nda yazılan lanet başımıza yağdı, içilen ant yerine geldi. Çünkü sana karşı günah işledik. Üzerimize büyük yıkım getirerek bizim ve bizi yöneten önderlerimiz için söylediğin sözleri yerine getirdin. Yeruşalim'in başına gelen, göğün altındaki başka hiçbir kentin başına gelmemiştir" (Dan. 9:11, 12). Sürgün sonrası dönemde Nehemya'nın zamanında gerçekleşen uyanış Musa'nın Yasasına itaatin sonucudur (bakınız Ezra 6:18; Neh. 13:1). (Geisler, GIB, 71)

“Çünkü RAB konuşuyor...” gibi karakteristik ifadeler Eski Antlaşma’nın her bölümünde yüzlerce defa kullanılmıştır.

2C. Peygamberler’in Esinlenmesi

Eski Antlaşma’nın ikinci kısmına “Peygamberler” adı verilmiştir. Bu konuda ufak bir uyarı faydalı olacaktır; bazılarımız Peygamberler bölümü denildiği zaman Yeşaya, Yeremya ve aynı nitelikteki kitapların kast edildiğini düşünürler, ki bu kullanım da yaygındır. Ancak, Peygamberler adı verilen bu kısım, birçok zaman Yasa adı verilen ilk beş kitap hariç tüm Eski Antlaşma’yı kapsamaktadır.

Sonraki peygamberlerde yer alan bazı referanslar, önceki peygamberlerin ifadelerine gösterilen büyük önemi ortaya koyar. Tanrı, Daniel’e Yeremya’nın metinleri aracılığı ile konuşmuştur (Dan. 9:2 ile Yer. 25:11’i kıyaslayın). Ezra’da aynı şekilde Yeremya’nın (Ezra 1:1), Hagay ve Zekârya’nın (Ezra 5:1) kitaplarının ilâhi otoritesinden bahsetmiştir. Bu konudaki en güçlü ifadelerin bir tanesi, Eski Antlaşma’nın son peygamberlerinden olan Zekârya’nın kitabında yer almaktadır: “Yasayı ve Her Şeye Egemen RAB’bin kendi Ruhü’yla gönderdiği, önceki peygamberler aracılığıyla ilettiği sözleri dinlememek için yüreklerini taş gibi sertleştirdiler. Bu yüzden Her Şeye Egemen RAB onlara çok öfkелendi” (Zekârya 7:12). Benzer bir ayete Eski Antlaşma’nın son tarihsel kitaplarından olan Nehemya’da rastlarız: “Yıllarca onlara katlandın. Ruhun’la, peygamberlerin aracılığıyla onları uyardın. Ama kulak asmadılar. Bunun üzerine onları çeşitli ülke halklarının ellerine teslim ettin” (Neh. 9:30). Bu örnekler sonraki peygamberlerin, kendi seleflerinin metinlerine verdikleri büyük değeri gözler önüne sermektedir; bu sözleri Tanrı’nın Ruhü tarafından İsrail’in iyiliği için verilen Tanrı Sözü olarak kabul etmişlerdir.

“Çünkü RAB konuşuyor...” gibi karakteristik ifadeler Eski Antlaşma’nın her bölümünde yüzlerce defa kullanılmıştır. (bakınız Thomas, NASECB, 1055-65)

Bu konudaki birkaç örneğe göz atabiliriz: “Ey gökler dinleyin, ey yeryüzü kulak ver! Çünkü RAB konuşuyor” (Yeşaya 1:2). “RAB, ‘Yeremya, ne görüyorsun?’ diye seslendi” (Yeremya 1:11). “Kildan ülkesinde, Kevâr Irmağı kıyısında RAB Buzi oğlu Kâhin Hezekiel’e seslendi. RAB’bin eli orada onun üzerindeydi” (Ezek. 1:3). On iki peygamberin kitaplarında da benzer ifadelere sık sık rastlarız (bakınız Hoşea 1:1-2; Yoel 1:1).

Peygamberler bölümündeki kitaplar, daha sonraki tarihlerde “Yazılar” olarak kısımlandırılmışlardır. Ancak bu kısım genel olarak ait olduğu peygamberler bölümünün bir parçasıdır. İsa Mesih, Mezmurlar kitabının (“Yazılar” bölümüne dahil edilen), Mesihsel metinlerinin önemini işaret etmiş (Luka 24:44), Yasa ve Peygamberler ile beraber “bütün Kutsal Yazılar’ı” oluşturduğunu belirtmiştir (Luka 24:27). Josefyus, Daniel kitabını (daha sonra “Yazılar” bölümünde yer alması kabul edilen) “Peygamberler” bölümünde göstermiştir (*Against Apion* 1. 8). Eski Antlaşma kitaplarının düzenlenmesinde daha sonraları ortaya çıkan alternatifler ne olursa olsun, ki bunlara üç bölümlü düzenleme de dahildir, ilk düzenlemenin iki bölümlü olduğu ve bu bölümlerin Yasa ve Peygamberler (“Yazılar” bölümündeki kitaplar da dahil olmak üzere) olduğu açıktır. Bu düzenleme Eski Antlaşma’nın geç döneminden, antlaşmalar arası dönem de dahil olmak üzere Yeni Antlaşma çağına kadar böyle devam etmiştir. (Geisler, GIB, 72)

Peygamberler sadece *söylediklerinde* değil aynı zamanda *yazdıklarında* da Tanrı’nın sesi olmuşlardır. “RAB Musa’ya, ‘Bunları yaz’ dedi, ‘Çünkü seninle ve İsraililer’le bu sözlerle dayanarak antlaşma yaptım.’” (Mısır’dan Çıkış 34:27) “RAB Yeremya’ya şöyle seslendi: ‘Başka bir tomar al, Yahuda Kralı Yehoyakim’in yaktığı ilk tomardaki bütün sözleri yazdır’” (Yeremya 36:28). “RAB bana şöyle dedi: ‘Büyük bir levha alıp okunaklı harflerle

üzerine, 'Maher-Şalal-Haş-Baz' yaz'" (Yeşaya 8:1). "Şimdi git, söylediğimi onların önünde bir levhaya yazıp kitaba geçir ki, gelecekte kalıcı bir tanık olsun" (Yeşaya 30:8). Benzer bir buyruk Habakkuk'a da verilmiştir: "Göreceklerini taş levhalara oyarak yaz. Öyle ki, herkes bir çırpıda okusun" (Hab. 2:2).

3C. Bütün Kitaplar Esinlenmiş midir?

Eski Antlaşma'daki kitapların çoğunluğu (yaklaşık yirmi dört kitabın on sekizi) açıkça Tanrı'nın insanlara olan Söz'ü olduğunu belirtir. Ancak bazı kitaplar, kaynakları hakkında özel bir bildiride bulunmaya gerek görmemişlerdir. Aşağıda bu durumun sebepleri sıralanmıştır:

1D. Hepsi Belirli Bir Bölümün Parçasıdır

Eski Antlaşma'daki her kitap bir bölümün parçasıdır -ya Yasa ya da Peygamberler- ve bu bölümlerin ikisinde de esinlenmişliğe dair açık ve net bir ifade yer almaktadır. Bu iddialar içinde bulundukları bölümün tüm kısımları kapsamaktadır. Sonuç olarak her bir kitap, kendisinin kaynağı hakkında bilgi sunmak mecburiyetinden özgürdür; kitapların kaynağı hakkındaki iddia zaten bölüm içerisinde defalarca yapılmıştır ve bu iddia tüm bölümü kapsamaktadır. Daha sonra gelen kitaplarda da, bölümlerin yetkisinin bütün olarak ele alındığı açık ve onaylanmış bir gerçektir.

2D. Tarihi ve Şiirsel Kitapların Doğası

Kaynağının Tanrı olduğunu direkt olarak iddia etmeyen tek bölüm ise, Tarihi ve Şiirsel kitaplar bölümleridir. Didaktik kitapların hepsinde "RAB dedi" iddiası yer almıştır. Tarihi ve Şiirsel kitaplarda bu iddianın yer almama sebebi ise, bu kitapların "Tanrı'nın söylediklerinden (Yasa ve Peygamberler)" daha çok, "Tanrı'nın yaptıklarına (tarih)" odaklanmış olmalarıdır. Buna rağmen, dolaylı olarak didaktik unsurlar yer almıştır. "RAB dedi" ifadesi, Tarihi ve Şiirsel kitaplarda da yer almaktadır. Tarih, bir ulusun yaşamında gerçekleşmiş olan gerçekliği tartışılmaz olaylarda Tanrı'nın dedikleridir. Şiir ise, bir ulusun bireylerinin yüreklerinde oluşturduğu tutkular ile Tanrı'nın dedikleridir. Her ikisi de Tanrı'nın sözleridir. Yasa ve diğer didaktik yazılarda olduğu gibi açıkça belirttikleridir.

3D. Kitapların Yazarları Tanrı'nın Yetkilendirdiği İnsanlardır

Yahudi inançlarına göre Süleyman'ın kaleme aldığı kitaplar şunlardır: Ezgiler Ezgisi, Özdeyişler ve Derlemeci. "Tanrı, Süleyman'a bilgelik, derin bir sezgi, kıyılarıdaki kum kadar anlayış verdi" (1. Krallar 4:29). Daha da ötesi, Süleyman bir peygamberde olması gerektiği bildirilen tüm vasıfları yerine getirmiştir, Çölde Sayım 12:6: "Ben RAB görümde kendimi ona tanıtır, Onunla düste konuşurum." (bakınız 1. Krallar 11:9).

Davut, Mezmurlar'ın neredeyse yarısını kaleme almıştır. Mezmurlar'da ilâhi bir esinlenme hakkında direkt bir iddia yer almasa da, Davut'un hizmeti hakkındaki kendi tanıklığı 2. Samuel 23:2'de kayıtlıdır: "RAB'bin Ruhu benim aracılığım ile konuşuyor, Sözü dilimin ucundadır."

Yeremya, 1. ve 2. Krallar'ı kaleme almıştır. Aynı zamanda peygamber olduğu bilinmektedir (bakınız Yeremya 1:4, 17).

Tarihler, Ezra-Nehemya ise Kâhin Ezra'ya özgü olarak kabul edilmiştir. Kendisi bir peygamberin yetkisi ile hizmet etmiştir, Musa'nın Yasasını yorumlamıştır, sivil ve dini reformları gerçekleştirmiştir (bakınız Yeremya 1:10, 13).

Görüldüğü gibi, Eski Antlaşma kitapları ya kendi kaynakları hakkında tanıklık vermektedirler ya da bu kitapları kaleme alan insanların hepsi istisnasız bir şekilde, yazdıkları metinlerin Tanrı'nın Söz'ü olduğunu belirtmişlerdir. (Geisler, GIB, 69-70)

“Tanrı eski zamanlarda peygamberler aracılığıyla birçok kez ve çeşitli yollardan atalarımıza seslendi. Bu son çağda da her şeyin mirasçısı olarak belirlediği ve aracılığıyla evreni yarattığı kendi Oğluyla bize seslenmiştir.”

“Başlangıçta Rab tarafından bildirilen bu kurtuluş, Rab'bi dinlemiş olanlarca bize doğrulandı.”

– İBRANİLER 1:1, 2; 2:3

2B. Yeni Antlaşma'da kiEsinlenme İddiaları

Yeni Antlaşma'da “Tanrı'nın Söz'ü” olduğunu iddia eder. Yazılmaya başlandığı günden beri Tanrı'nın halkı bu metinlerin özelliğinin farkında idi.

İncil'e göre İsa Mesih, Kutsal Yazılar'ın esinlenmesinde ve kanonun oluşturulmasında kilit rolü oynamaktadır. Eski Antlaşma'nın İbrani kanonunun esinlenmişliğini onaylayan O'dur; Kutsal Ruh'un elçileri, her gerçeği göstermek için yönlendireceğini ve sonuçta Yeni Antlaşma'nın tamamlanacağı vaadinde bulunmuştur. (Geisler, GJB, 89)

Eski Antlaşma peygamberlerinin gördüğü itibarı ve onların yazılarının ilâhi otoritesinin gördüğü kabulü hatırlayarak Yeni Antlaşma ile Eski Antlaşma'yı kıyaslar isek, her ikisinin de aynı esinlemeye ve aynı otoriteye sahip olduğunu iddia ettiğini görürüz. Bu iddiayı ayetlerde okumamız mümkündür: İbraniler 1:1-2: “Tanrı eski zamanlarda peygamberler aracılığıyla birçok kez ve çeşitli yollardan atalarımıza seslendi. Bu son çağda da her şeyin mirasçısı olarak belirlediği ve aracılığıyla evreni yarattığı kendi Oğluyla bize seslenmiştir”, Oğul'un verdiği mesaj ise: “Başlangıçta Rab tarafından bildirilen bu kurtuluş, Rab'bi dinlemiş olanlarca bize doğrulandı” (İbr. 2:3). Diğer bir deyiş ile, Mesih'in O'nun elçileri tarafından iletilen mesajı, geçmişte peygamberlerin verdiği mesaj gibi Tanrı'nın bugünkü sesidir.

Efesliler 2:20'ye göre: Kilise “Elçilerle peygamberlerden oluşan temel üzerine bina” edilmiştir. Köşe taşı Mesih İsa'nın Kendisidir ve “Elçi” kelimesinin anlamı sadece on iki elçiler ile sınırlandırılmamalıdır. Pavlus da bir elçidir (Galatyalılar 1; 2. Korintliler 12), Barnabas da (Elçilerin İşleri 14:14). Yakup, ilâhi bir yetki ile yazmıştır (Yakup 1:1) ve peygamberlik armağanı alan başkaları olmuştur (ör: Agabus, Elçilerin İşleri 11:28). Elçilik ya da peygamberlik hediyesi bir kişinin esinleme alması için gereklidir (bakınız Efesliler 2:20) ve bazı Yeni Antlaşma yazarları “peygamberlik” vasfına ulaşmışlardır (örneğin, Markos, Luka, Yakup ve Yahuda).

Elçilerin İşleri 2:42'de imanlıların, “kendilerini elçilerin öğretilisine, paydaşlığa, ekmek bölmeye ve duaya” adadıklarını görmekteyiz. Buradan anladığımız gibi elçilerin öğretisinin yetkisi, onların peygamberlerin erdemi ile olan eşitliklerini ortaya koymaktan öte, kilisenin temelini oluştuyordu. Elçilerin öğrettikleri, kilisenin kurulmasında yetkin olmuştur. Bu yüzden Yeni Antlaşma, kilisenin temelini otoritesidir. (Geisler, GIB, 92)

Petrus, Pavlus'un yazılarından “Kutsal Yazılar” (2. Pet. 3:16) olarak bahseder ve 1. Timoteos 5:18, “çünkü Kutsal Yazı'da şöyle deniyor...” ibaresini kullandıktan sonra, hem Luka 10:7'den hem de Yasa'nın Tekrarı 25:4'ten alıntı yapmıştır. Eğer elçi olmayan

Luka'nın yazıları, Kutsal Yazı olarak kabul ediliyor ise ve Petrus kendisini bilinçli olarak azarlayan Pavlus'un (Galatyalılar 2:11) kitaplarını Kutsal Yazılar'ın bir parçası olarak görmekte ise, Yeni Antlaşma'nın tümü Kutsal Yazı olarak kabul edilmelidir. 2. Timoteos 3:16: "Kutsal Yazılar'ın tümü Tanrı esinidir ve öğretmek, azarlamak, yola getirmek ve doğruluk konusunda eğitmek için yararlıdır."

"Kutsal Yasa'yı ya da peygamberlerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim. Size doğrusunu söyleyeyim, gök ve yer ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan ufacık bir harf ya da bir nokta bile eksilmeyecek."

– MATTA 5:17, 18

"Ama Baba'nın benim adımla göndereceği Yardımcı, Kutsal Ruh, size her şeyi öğretecek, bütün söylediklerimi size hatırlatacak."

– YUHANNA 14:26

3B. Tanrı'nın Sözü Hatasız mıdır?

Kutsal Kitap, Tanrı tarafından esinlendiğini iddia etmektedir. Eğer bu doğru ise, mantıken Kutsal Kitap'ın hatasız ve kusursuz olduğunu düşünmemiz gerekir. "Esinlenmiş" ve "hatasız" kelimeleri genellikle birbiri ile sıkı bir bağ içerisindedir. Hatasızlık konusunu anlayabilmek için ilk olarak aşağıdaki konulara göz atalım: Tanrı'nın karakteri, hatasızlık ne demektir ve hatasızlık ne demek değildir.

1C. Tanrı'nın Karakteri

Kutsal Kitap'ın esinlenmesini doğru bir şekilde anlayabilmemiz için bu anlama hatasızlık kavramını da dahil etmemiz gerekir. Kutsal Kitap, Tanrı'nın Söz'üdür... ve Tanrı hata yapmaz (İbr. 6:18; Titus 1:12). Kutsal Kitap'ın hatasızlığını inkâr etmek demek, Tanrı'nın dürüstlüğüne ya da Kutsal Kitap'ın Tanrı'nın Sözü olduğuna dair kimliğini inkâr etmek demektir.

Tanrı'nın karakteri hatasızlık talep eder. Eğer Kutsal Kitap'taki her ifade Tanrı'dan ise ve Tanrı, Kutsal Kitap'ın beyan ettiği gibi Doğruluk Tanrı'sı ise, Kutsal Kitap tamamen doğru ya da hatasızdır. İsa, Tanrı'nın ifadeleri için, "Onları gerçekle kutsal kıl. Senin sözün gerçektir" (Yuhanna 17:17) demiştir. Mezmurlar'ın yazarı, "Sözlerinin temeli gerçektir, Doğru ilkelerinin tümü sonsuza dek sürecektir" (Mezmurlar 119:160) şeklinde yazmıştır. Süleyman, "Tanrı'nın her sözü güvenilir, O, kendisine sığınan herkese kalkandır" (Özdeyişler 30:5) demiştir. Pavlus, Titus'a "Elçiliğim, yalan söylemeyen Tanrı'nın zamanın başlangıcından önce vaat ettiği sonsuz yaşam ümidine dayanmaktadır" (Titus 1:2) demiştir. İbraniler kitabının yazarı şu beyanda bulunmuştur, "Öyle ki, önümüze konan ümide tutunmak için Tanrı'ya sığınan bizler, Tanrı'nın yalan söylemesi olanaksız olan bu iki değişmez şey aracılığıyla büyük cesaret bulalım" (İbr. 6:18). Genel bir analiz yaparsak, Kutsal Kitap'ın hatasızlığına yapılan her saldırı, Tanrı'nın karakterine yapılan bir saldırdır sonucuna varırız.

Her gerçek Hristiyan, Pavlus'un şu sözlerine yürekten inanır: "Kesinlikle hayır! Her insan yalancı olsa da, Tanrı'nın doğru olduğu bilinmelidir. Yazılmış olduğu gibi: 'Öyle ki, sözlerinde doğru çıkasın ve yargılandığında davayı kazansın.'" (Romalılar 3:4)

2C. Hatasızlık Ne Demektir?

Her türlü gerçeğin bilindiği bir durum içerisinde Kutsal Yazılar'ın orijinal metinlerinin doğru ve uygun bir şekilde yorumlanması sonucu, doktrinsel, ahlâki, sosyal, fiziki ve bilimsel de dahil olmak üzere bildirilen her şeyin tamamen doğru olması durumu "hatasızlık" demektir.

Bu konuda tek cümle bir söylemek gerekir ise, bu cümle şu olmalıdır; Kutsal Kitap Tanrı'nın nefesidir. Tanrı, insanları, tam olarak yazmalarını istediklerini yazması için kullanmıştır. Tanrı, bu metinlerde hatalar, yanlışlıklar olmasını engellemiştir. Tanrı, yazarların kişisel karakterlerini ve stillerini de nakletmek istediklerinin tam ve doğru olarak nakledilmesi için de kullanmıştır.

Petrus, şu ayeti kaleme almıştır, "Çünkü hiçbir peygamberlik sözü insanın isteğinden kaynaklanmadı. İnsanlar Kutsal Ruh tarafından yöneltilerek Tanrı'nın sözlerini iletiler" (2. Pet. 1:21). Nakledilen resim ise şöyledir: Bir yelkenlinin deniz üzerinde rüzgâr tarafından kontrol edildiği gibi, Kutsal Kitap'ın yazarları da, Tanrı'nın nefesi ile kontrol edilmiştir. Elde edilen sonuç ise Tanrı'nın tasarısıdır.

1D. Tanrı, Çeşitli İfadeler Kullanmıştır

Hatasızlık demek, Kutsal Kitap'ta kullanılan her sözün aynı olacağı demek değildir. Tanrı, yaratıcı olduğu için (O Yaratıcıdır), aynı şeyi değişik ifadelerle, değişik görüş açıları ile ve değişik zamanlarda beyan etmiştir. Esinlenme, ifade farklılıklarını da kapsamaktadır. İncil'in ilk dört kitabında aynı hikâye değişik yöntemler ile değişik insan gruplarına anlatılmaktadır. Hatta bazı durumlarda İsa Mesih'in sözlerinden yapılan alıntılar aynı mesajı verse de, farklı kelimelerle kaydedilmişlerdir.

Örneğin, Petrus'un, Sezariye - Filipus'daki meşhur inanç açıklamasını karşılaştıralım:

Matta'nın kayıtlarında: "Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin" (16:16).

Luka'nın kayıtlarında: "Sen Tanrı'nın Mesihisin" (9:20).

On Emir ile ilgili bölümlerde bile değişik kelimeler ile ifade edilişlere rastlamaktayız: "RAB Tanrı parmağıyla yazmış olduğu iki taş levhayı bana verdi" (Yasa'nın Tekrarı 9:10), aynı olay başka bölümlerde farklı ifade edilmiştir (karşılaştır: Mısır'dan Çıkış 20:8-11 Yasa'nın Tekrarı 5:12-15). Örneğin, Mısır'dan Çıkış kitabı, İsrail'in Sept günü dinlenmesini yaratılışa bağlarken Yasa'nın Tekrarı kitabı, Mısır'dan kurtarılmaya bağlar. (bakınız Archer, EBD, 191-92)

Eğer Petrus'un, Mesih hakkındaki inanç açıklaması veya haç üzerindeki yazı (bakınız Matta 27:37; Markos 15:26; Luka 23:38; ve Yuhanna 19:19) ve en temel ve sabit kuralların "Tanrı parmağıyla" yazılmış olması değişik ifadeler ile nakledilebiliyor ise, Kutsal Kitap'ın gerisinde kalan bütün ifade farklılıklarını hatasızlık kavramının bir parçası olarak kabul etmede hiçbir problem yoktur.

2D. Tanrı Çeşitli Yazarların Kişiliklerini ve Stillerini Kullanmıştır

Esinleme, aynı zamanda Tanrı'nın yazarların -kişisel edebi ve karakter özelliklerini- sözlerinin nakledilmesi için kullanmasını kapsar. Bu unsuru anlamak için Eski Antlaşma'daki Yeşaya'nın güçlü ifadeleri ile Yeremya'nın yalın ifadelerini kıyaslamanız yeterli olacaktır. Yeni Antlaşma'da ise, örneğin Luka, tanınmış bir doktorun ifadeleri kıvamında metinler ortaya koyarken Yakup, açıkça pratik bir lisanda yazmış, Pavlus ilâhiyatçı ve polemikçi bir

üslup kullanırken, Yuhanna yalınlıktan ayrılmamıştır. Tanrı, çok çeşitli insanların stillerini ve her birinin eşsiz edebi karakteristik özelliklerini kullanmıştır.

Geleneksel Kutsal Kitap yazarları şunları kapsar: Yasa verici (Musa), general (Yeşu), peygamberler (Samuel, Yeşaya, vb.), krallar (Davut ve Süleyman), müzisyen (Asaf), çoban (Amos), prens ve devlet adamı (Daniel), kâhin (Ezra), vergi memuru (Matta), doktor (Luka), âlim (Pavlus), balıkçı (Petrus ve Yuhanna). Tanrı, sonsuzluğa kadar değişmeyecek olan gerçeklerini yansıtmak için Kutsal Kitap yazarlarının değişik mesleklerini ve yaşam koşullarını, aynı zamanda bu kişilerin kişisel eşsiz ilgi alanlarını ve karakter özelliklerini kullanmıştır.

“Sayın Teofilos, Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişmiştir. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olanlar bunları bize iletmışlerdir. Ben de tüm bu olayları ta başından özenle araştırmış biri olarak bunları sana sırasıyla yazmayı uygun gördüm. Öyle ki, sana verilen bilgilerin doğruluğunu bilesin.”

– LUKA 1:1-4

3D. Tanrı Zaman Zaman Kutsal Kitap Dışı Kaynakları Kullanmıştır

Şüphesiz esinlenme doktrini, ilâhi gerçeğin kaynağı olarak insanlara ait olan kaynakları kullanmayı dışlamamaktadır. Açıkçası bu kullanım, Kutsal Kitap’ın tam olarak ifade ettiğiidir. Luka’nın kitabı, o çağda bulunan yazılı metinler üzerinde yaptığı araştırmaya dayanmaktadır (bakınız Luka 1:1-4). Yeşu kitabının yazarı, güneşin sabit kalması konusundaki alıntıyı Yasher’in kitabındaki meşhur metinden yapmıştır (Yeşu 10:13). (bakınız Nix, J, alıntı yeri: Criswell, CSB, 267-96) Elçi Pavlus, Mars tepesindeki konuşmasında hiç çekinmeden kâfir bir şairden alıntı yapmıştır (Elçilerin İşleri 17:28). Yahuda, kanona ait olmayan Hanok’un peygamberliğinden (ayet 14) alıntı yapmıştır.

Kutsal Kitap dışı kaynakların kullanımı esinlenme ile uyuşum içinde değildir olarak kabul edilmemelidir. Tanrı için “Senin sözün gerçektir” yazılmıştır ve Tanrı “Karanlıktan ışık parlayacak” buyruğunu vermektedir (2. Korintliler 4:6) ve kâfir bir kâhinden (Çölde Sayım 24:17), tanıklık etmek istemeyen bir baş kâhinden (Yuhanna 11:50), hatta inatçı bir katırdan (Çölde Sayım 22:28) bile gerçekleri söyletecek kudrete sahiptir.

3C. HATASIZLIK NE DEĞİLDİR

1D. Katı Olmayan Bir Gramer

Hatasızlık, gerçeğin ifadesi olarak tanımlanır ve bu ifadenin gerçekleşmesi için kelimelerin uygun bir şekilde organize edilip cümleler oluşturması gerekir. Ancak, çağımızın bakış açısı ile fark edilen gramer hatası, hatasız Kutsal Kitap inancını çürütemez. Bazı hataların olması gereklidir ve Tanrı tarafından bilinçli olarak yaptırılmıştır. Gramer kuralları sadece bir lisanın normal kullanımını yansıtır. Günümüzün yetenekli yazarları, daha üstün bir iletişim kurabilmek için bu kuralları her gün çiğnemektedirler. Kutsal Kitap yazarlarının bu ayrıcalıktan faydalanma haklarının olduğunu neden inkâr edelim ki? (Feinberg, MI, alıntı yeri Geisler, I, 299)

2D. Değişik Söylem Stilleri İçerir

“Esinlenmiş” bir kitabın sadece bir -ve yalnızca bir- edebi kalıp ile yazılması gerektiği düşünülemez. İnsanlık, bizlerin ifade yöntemlerimiz ile kısıtlanmadığı gibi, Tanrı’nın da insanlık ile olan iletişiminde tek bir stil ya da edebi akım ile kısıtlanmasını düşünemeyiz.

Kutsal Kitap, değişik edebi araçları kullanmıştır. Bazı kitapların tümü şiirsel bir üslup ile kaleme alınmıştır (ör: Eyüp, Mezmurlar, Özdeyişler). İncil, meseller ile doludur. Galatyalılar 4’te, Pavlus kinaye sanatını kullanmıştır. Yeni Antlaşma’da çok sayıda metaforlar bulunmaktadır (2. Korintliler 3:2-3; Yakup 3:6) ve ayrıca teşbih sanatı (Matta 20:1; Yakup 1:6) ve mübalâğa sanatı da yerlerini bulmuşlardır (Koloseliler 1:23; Yuhanna 21:25; 2. Korintliler 3:2). İsa, hiciv sanatının güzel bir örneğini vermektedir (karşılaştırm: Matta 19:24 ile 23:24).

Esinlenme iddiası, esinlenmiş materyalin karakterinin ışığında incelendiğinde, “esinlenme” sürecinin mekanik ya da katı bir süreç olmadığı açıkça görülmektedir. Bu süreç hem dinamiktir hem de kişisel bir gelişimi içerir ve elde edilen sonuç ilâhi bir otoriteye sahip, hatasız bir üründür -Tanrı’nın Söz’ünün kayıt altına alınmış şeklidir. (Geisler, GIB, 58)

3D. Tarihsel Kesinlik?

Genel olarak öne sürülen bir iddia ise hatasızlık doktrininin kabul edilemez olduğu, bunun sebebinin ise, Kutsal Kitap’ın modern dünyanın kabul ettiği ve kendi öğretisi için ihtiyaç duyduğu tarihi ve linguistik değerleri yansıtmamasıdır. Hatasızlığı ve hatalılığı savunan iki grup arasındaki tartışmalarda kullanılan birçok kelime gibi “kesin” kelimesinin tanımı belirsizdir. Bazıları için kesin olmamak demek hatalı olmak demektir. Bu kesinlikle hatalı bir yaklaşımdır. Antik çağların bilgelerinin belirttiği gibi, gerekli olan tek şey ifadelerin uygun ve yeterli olmasıdır. Ben ise bunu gerçekler ışığında yorumluyorum. Neredeyse herhangi bir ifadeyi alıp daha kesin bir şekilde ifade etmeniz mümkündür. Tarihsel herhangi bir anlatım, hatta detaylı bir tarihi sıralama bile gerçeklerin yaklaşık bir anlatımıdır.

Bir örnekle açıklamak gerekirse: 1978 senesinde gerçekleşmiş olan bir olayı kaydettiğimizi düşünelim. Bu olayı kesinlikle daha kesin bir şekilde anlatmak mümkündür - Mayıs ayının on beşinde, saat 22 sularında, vb. Ancak, bu olayın gerçekleştiği tarih olarak sadece 1978 yılından bahsetmek hatalı bir söylem değildir. Benim bakış açımına göre hatasızlık için esas olan kriter şudur: Bir cümle ifade edildiği şekli ile doğruları yansıtmakta mıdır? Eğer yansıtmakta ise, bu doktrin için ortada bir sorun yok demektir. Neden çağımızın kesinlik kriteri, hatasızlığı belirleyici salt unsur olsun ki? Kutsal Metinlerin, kendi gününün standartlarını yansıtmalarını beklemek hata mıdır? Bizim kriterlerimizin geçerli, kitapları yazanların kriterlerinin ise hatalı olduğunu iddia etmek kibirli bir davranış değil midir? (Feinberg, MI, alıntı yeri Geisler, I, 299-300)

4D. Kutsal Kitap Bilimsel Olmayan Bir Lisan Kullanır

Esinlenme, kesinlikle profesyonel, teknik ya da bilimsel bir dil kullanmak zorunda değildir. Kutsal Kitap, her nesil için ve her insan için kaleme alınmıştır, bu yüzden de günlük ve genel bir lisan içerir. Gözlemci ve bilimsel olmayan bir lisan kullanılması, bu metinlerin bilime aykırı olduğu anlamına gelmez. Bu metinler, sadece bilim öncesi metinlerdir.

Kutsal Yazılar, *antik* standartlara göre *antik* çağda yazılmıştır. Kutsal Kitap metinlerine modern bilimsel standartları empoze etmeye çalışmak, tarihsel hatalara sebep verir. Güneşin sabit olarak durduğunu söylemek ne kadar bilimsellikten uzak ise (Yeşu 10:12), güneşin doğmasını iddia etmek de bilimsellikten uzak bir davranış olacaktır (Yeşu

1:16). (Nix, J, 267-96) Buna rağmen, dünyadaki tüm meteorolojistler her gün güneşin doğmasından ve batmasından bahsederler. Kutsal Yazılar, Şeva Kraliçesinin “dünyanın ta öbür ucundan” geldiğini söylemektedir (Matta 12:42). Dünyanın ta öbür ucu denilen yerin birkaç yüz kilometre uzaklıktaki Arabistan olduğunu düşünürsek (Kraeling, RMBA, 231, harita IV), bu ifadenin gözlemci bir ifade olduğunu söyleyebiliriz. Benzer bir tutum ile Kutsal Yazılar’da Pentikost gününde “O sırada Kudüs’te, dünyanın her ülkesinden gelmiş dindar Yahudiler bulunuyordu” (Elçilerin İşleri 2:5) ifadesi ile karşılaşırız. Bu ülkeler Elçilerin İşleri 2:9-11’de belirtilmiştir ve bu ülkeler, gerçekten de dünyanın tüm uluslarını kapsamamaktadır (ör: Kuzey ve Güney Amerika bu listede yer almamaktadır).

Böylece görüldüğü gibi bu ayette kullanılan evrensel lisan, *coğrafi* bir anlamda kullanılmıştır ve genel anlam olarak “bilinen-dünya” anlamına gelmektedir. Kutsal Kitap, bilimden uzak insanlar için, bilimden önceki çağlarda yazılmıştır. Kutsal Kitap, modern bilimsel lisanı kullanmadığı için bir kişinin Kutsal Kitap’ın bilimsel *olmadığını* iddia etmesi mantık dışı bir tutumdur. Ancak, Kutsal Kitap’ın mükemmel bir evrensellik kazanmak ve yalın bir stile sahip olmak için anlaşılmasız bilimsel lisanı kurban ettiği bir gerçektir.

Kutsal Kitap, aynı zamanda rakamlarda yuvarlama yapmıştır (bakınız 1. Tarihler 19:18; 21:5). Çağımızın teknolojik toplumu için belki 3.14159265 rakamından üç diye bahsetmek kesin bir ifade olarak kabul görmeyebilir, ancak antik çağın teknolojik olmayan toplumları için 3.14159265 rakamından üç diye bahsetmek hatalı bir ifade olmayacaktır. Bu rakamlar bir İbrani tapınağındaki “Dökme tunçtan on arşın çapında, beş arşın derinliğinde, çevresi otuz arşın yuvarlak bir havuz” (2. Tarihler 4:2) için yeterli olacaktır, ancak bir roketi uçuran bilgisayar için tabii ki yetersiz kalacaktır. Bilim öncesi bir çağda, bilimsel bir kesinlik beklemek hatalı bir tutumdur.

Kutsal Kitap, kendi çağına özgün bir lisan ile konuşmaktadır ve anlatım stili o günün insanları için anlaşılardır. Bu metinler, ilâhi esinleme standartlarına göre ölçülüp biçilmelidir. Esinleme Tanrı’dan gelmiştir ve insanların lisanını konuşan ve belli bir kültürel bağlama ait olan bir kişi tarafından diğer insanlara iletilmiştir.

Bu metinlerin anlamlı olmaları için, ulaştığı peygamberlerin ve elçilerin lisanında olmalıdır. Bu kişilerin kültürel alt yapılarında benzetmeler, betimlemeler, örneklemeler ve linguistik iletişim ile bağdaştırılan diğer unsurlar ile anlam kazanmalıdır. Hatasızlık doktrini hakkında üretilen ve modern bilimsel ya da teknik kesinliği Kutsal Yazılar’a empoze etmeye çalışan yapay ya da garip hiçbir teori ciddiye alınmamalıdır. (Geisler, GJB, 57)

Yeni Antlaşma yazarları, günümüz yazarlarının sahip oldukları linguistik geleneklerine sahip değillerdi. Bu yüzden hangi alıntıların birebir olup, hangilerinin ikinci ağızdan söylev ve hangilerinin serbest anlatım olduklarını bilmemiz mümkün değildir.

5D. Birebir Kelimeler?

Hatasızlık, *logia jesu* (İsa’nın sözlerinin) *ipsissima verba* (birebir sözleri) olmasını talep etmez, *ipsissima vox* (İsa’nın mesajını vermesini) talep eder. Bu unsur, tarihsel kesinlik unsuruna benzer bir şekilde ele alınmalıdır. Yeni Antlaşma yazarları İsa’nın sözlerinden alıntı yaparlarken, İsa’nın sözlerini bire bir yazma zorunluluğu hissetmemişlerdir. Şüphesiz Yeni Antlaşma’da İsa’nın sözlerinin bire bir yazıldığı ayetler fazlası ile bulunmaktadır, ancak her anlatılan olayda bu tutum sergilenmemiştir.

İsa'nın sözlerinin çoğu Aramice idi ve İncil yazarlarının bu sözleri Yunancaya tercüme etmesi gerekiyordu. Daha da ötesi, yukarıda belirtildiği gibi, Yeni Antlaşma yazarları, günümüz yazarlarının sahip oldukları linguistik geleneklerine sahip değillerdi. Bu yüzden hangi alıntıların bire bir olup, hangilerinin ikinci ağızdan söylev ve hangilerinin serbest anlatım olduklarını bilmemiz mümkün değildir. (Osborne, RCGC, 83-85)

Bu sözlerin tercümesi yapılırken, bu sözleri duyanların da hayatta oldukları ve yukarıda belirtilen tüm gerçeklerin ışığında bakıldığında İsa'nın sözlerinin Kutsal Kitap'ın hatasızlığına nasıl muhalefet ettiği iddia edilebilir ki? Eğer, İncil'de bulunan alıntılarda belirtilenler İsa'nın kast ettikleri olmasa idi ya da İsa'nın sözleri Kendisi tarafından ima edilmediği bir anlam ile yansıtılsaydı, bu durumda Kutsal Kitap'ın hatasızlık doktrini tehlike altına girerdi.

Tanrı'nın bizlerle (mekanik ve kesin ifadeler yerine) tam ve doğru bir *anlam* ile iletişim kurma arzusunu, bizlere İsa'nın hayatı ile ilgili olarak dört tanıklık vermesinden anlayabiliriz. İsa'nın sözlerindeki ufak farklılıklar aslında bizlerin İsa'nın vermek istediği gerçek imayı kavramamıza yardımcı olmaktadır. Eğer tüm yazarlar birbirinin yazılarını kopyalasalardı metinde ufak farklılıklar oluşmaz, ama tam anlama ulaşılma yolunda geri kalırdı.

6D. Çok Yönlü Anlatım?

Hatasızlık demek bir olayın ya da ilişkili olayların anlatımının ayrıntılı çok yönlülüğünün iletilmesi demek değildir. Bu unsur, kesinlik konusunda belirtilen unsurlar ile beraberce ele alınmalıdır. Herhangi bir disiplinin -ki buna teoloji de dahildir- bakış açısında Kutsal Yazılar kısmi kaynaktır diye bir iddia yaygındır. "Kısmi kaynak" olma ifadesi, genellikle hatalı ya da bozuk anlam yerine kullanılmaktadır. Ancak bu fikir tamamen hatalıdır. Bir insanın imanı ve imanını uygulaması için gerekli her şey, tam bir esinleme olan Kutsal Kitap'ta mevcuttur. Bizlerin öğrenme arzusunda olduğumuz, ancak Tanrı'nın açıklamaya uygun görmediği birçok konu vardır. Aynı şekilde her olayın her detayını kaydettirmeyi uygun görmediği de bir gerçektir.

Bence bu durum aynı zamanda İncil'in ilk dört tanıklığı içinde geçerlidir. İncil'de var olduğu öne sürülen sorunlar, bu sorunları öne süren kişinin, İncil yazarlarının olaylar hakkında detaylı bilgi sunmak zorunlulukları olmadığını hatırlaması ile yok olacak türdendir. İncil yazarlarının bir olayı anlatırken, kitabını yazma amacına uygun bir şekilde ve yeterli olacak şekilde iletmeye hakkı vardır. Daha da ötesi ilk dört tanıklığın yazarlarının hep beraber aynı olayı detaylandırmadıkları da bir gerçektir. İddia edilen çelişkilerin çözümlenmesini sağlayacak bazı konularda bilgi eksikliği olabilir. Aslında bu sorunları çözerken ve metinleri incelerken ihtiyacımız olan tek şey, her yazarın kaleme aldığı her cümlemin doğru olduğunu kabul etmek ve bu bağlamda çalışma yapmaktır. (Feinberg, MI, alıntı yeri Geisler, I, 300-2)

7D. Orijinal Metin

Hatasızlık, kopyalanmış her metni kapsayan değil, orijinal metinleri kapsayan bir doktrindir. Süre gelen bu görüş asırlar boyunca sürmüştür ve günümüzdeki birçok Protestan, hatasızlık doktrinin (aynı zamanda kusursuzluk, bozulmazlık ve esinlenmişlik) sadece orijinal metinleri içerdiğini kabul etmektedir.

Eusebius Hieronymus'a yazılmış olan bir mektupta (82 nolu mektup) Augustinus, incelediği bir Kutsal Kitap kopyasında bildiği gerçekler ile çelişen noktaları anlatmıştır: "Bu metinler ya hatalıdır ya da tercüman söylenilen her şeyi anlamamıştır ve kaydedememiştir." (Bahnsen, IA, alıntı yeri Geisler, I, 155-156)

Kutsal Kitap'ın çeşitli yerlerinde Tanrı Söz'ünün orijinalleri bir yana, kopyalarının ya da tercümelerinin geçerliliğinin kabul edilmesine ve alıntı yapılmasına sık sık rastlanmıştır. Kutsal Yazılar'daki çeşitli ayetlerden, yazıldığı gün elde bulunan kopyalar ve ardından gelen tercüme ile ilgili Kutsal Kitap'ın tutumunu anlayabilmemiz için faydalı çıkarımlara ulaşmamız mümkündür. Elde ettiğimiz temel bilgi ise, bu el yazması kopyaların Tanrı'nın orijinal metinleri yazdırmadaki amacını yerine getirmeye sayılabilecek nitelikte olmasıdır. Kral Süleyman, Musa'nın ilettiği yasanın orijinalinin kopyasına sahip olduğu halde (bakınız: Yasa'nın Tekrarı 17:18), elindekinin gerçek ve asıl metinler olduğu kabul edilmiştir, "Tanrının RAB'bin verdiği görevleri yerine getir. Onun yollarında yürü ve Musa'nın yasasında yazıldığı gibi Tanrı'nın kurallarına, buyruklarına, ilkelerine ve öğütlerine uy ki, yaptığın her şeyde ve gittiğin her yerde başarılı olasın" (1. Krallar 2:3). (Payne, PB,)

Ezra'nın elinde bulunan Tanrı Yasası da açıkça bir kopya idi, ancak aynı şekilde onun hizmeti esnasında bu kopyaların yetkinliğinden şüphe edilmedi (Ezra 7:14). Ezra, insanların yaşamlarında ilâhi bir yönlendirme olması için bu yasadan okurken, tam anlaşılması için halkın sürgün esnasında aşına olduğu Aramice tercümesine göre okumuştur. "Tanrı'nın yasa kitabını okuyup açıkladılar, herkesin anlamasını sağlayacak biçimde yorumladılar" (Neh. 8:8). (Berkouwer, HS, 217) Bu örneklerin tümünde görüldüğü gibi, orijinal olmayan metinler, Rab'bin Yazılı Söz'ünün görevini üstlenmekte ve uygulamada asıl metinlerin ilâhi otoritesini paylaşmaktadır.

Kesin bir şekilde tekrarlanması gerekli olan bir unsur ise, hatasızlığın sadece orijinal metinler ile sınırlanmasının sonuçlarıdır: (1) Sadece orijinal metinlerin kapsanıp, bu şekilde Tanrı'nın sözlü mesajının eşsizliğinin korunması ve (2) elimizdeki Kutsal Kitap'ların metinsel kopyalamadan dolayı hatasız olmadıkları için Tanrı Söz'ü olma sıfatlarını kaybetmemesi. Protestan görüşe göre, elimizdeki Kutsal Kitapların hatasızlığı ya da esinlenmişliği ya hep ya hiç meselesi değildir. (Bahnsen, IA, alıntı yeri Geisler, I,173)

Eğer, sadece hatasız asıl metinler esinlenmişler ise tercüme konusunda ne yapmamız gerekir? Eğer, sadece orijinal metinler Tanrı'nın nefesinden yazılmışlar ise, tercümanlar hatalardan korunmamışlardır, bu durumda Kutsal Kitap'taki hangi ayetten emin olunabilir? Belki de sorudan sonra hemen gelen ayet bile yanlış ve hatalı bir kopya ya da tercümedir. Metinsel eleştiri uzmanlarının prosedürü bu soruya, kopyaların orijinallerine olan sadakati konusundaki süreci inceleyen çalışmalarında cevap vermişlerdir. Önceki bölümlerde vardığımız sonuca tekrar değinmemiz gerekirse, kopyaların doğruluğu ve aslına uygunluğu çok küçük detaylar hariç kabul edilmiştir.

Sonuç olarak vardığımız noktada ise, sadece orijinal metinlerin esinlendiğini kabul edersek, bütün doğru kopyaların ve tercümelerin eşit değerde oldukları sonucuna varırız. Çağımızda hiç kimse kusursuz olan orijinal metinleri görmediği gibi, aynı şekilde hatalısını da görmemiştir.

Tanrı'nın orijinal metinleri neden korumadığı bilinmemektedir, ancak insanların dini objelere tapınma güdüsünü engellemek belirleyici bir unsur olmuş olabilir (2. Krallar 18:4).

Bazı kişiler Tanrı'nın orijinal metinlerin putlaştırılıp tapınılmasını engellemek için mükemmel bir kopyayı koruduğunu öne sürmektedirler. (Bahnsen, IA, alıntı yeri Geisler, I, 172-73) Ancak, Tanrı bunu yapmayı uygun görmemiştir. Tanrı'nın orijinal metinleri, insanların kurcalamasını engellemek amacı ile korumamış olması akla yatkın bir iddiadır. Bir kişinin var olan binlerce kopyada birden değişiklik yapması ise imkânsızdır.

Ulaşılamaz bir orijinal metin ile hatalı bir metin arasında aşırı uçlarda bir tercih yapma konusundaki tutuma karşı ise, orijinallerin başarılı bir kopyasının ya da tercümesinin Tanrı'nın Söz'ünün bütün uygulama amaçlarına hizmet etmek için yeterli olduğunu söylememiz gereklidir. (Geisler, GIB, 42-44)

2A. İDDİALARA İTİRAZLAR

Kutsal Kitap açıkça Tanrı'nın esinlenmiş Söz'ü olduğunu iddia eder. Ancak bazı kişiler, Kutsal Kitap'ın Tanrı Söz'ü olduğuna ve hatasız olduğuna itiraz etmektedirler. Bu bölümde esinlenme ve hatasızlık konularında gösterilen temel itirazlara değinilecektir.

1B. Paradoks

Bazı kişiler hatasızlık doktrininin bir paradoks olduğunu iddia etmektedirler. “Hatasızlığa inanıyorsunuz, çünkü Kutsal Kitap'ın bunu öğrettiğine inanıyorsunuz, ancak Kutsal Kitap'a da hatasızlığa inandığınız için inanıyorsunuz” denmektedir.

Ancak durum bu ifadede olduğu gibi bir paradoks değildir. Mantıki bir açıklama bunun böyle olmadığını sizlere gösterecektir.

Kutsal Kitap, güvenilir bir dokümandır. Bu sonuca ise Kutsal Kitap'ın, Josefyus'un çalışmaları ya da Julius Sezar'ın savaş kayıtları gibi diğer tarihsel metinlerle aynı şekilde ele alınması ile varılmaktadır.

Kutsal Kitap tarafından kaydedilen tarihe göre, Kutsal Kitap'ın merkez karakterinin İsa Mesih olduğuna inanmamız için yeterli sebeplerimiz mevcuttur. İsa Mesih, yapması iddia edilenleri gerçekleştirmiştir, bu yüzden de iddia edildiği kişidir. İsa Mesih, Tanrı'nın eşsiz Oğlu -aslında Tanrı'nın beden almış şekli olduğunu iddia etmiştir. Tanrı'nın eşsiz Oğlu olarak, Rab İsa Mesih kusursuz, şaşmaz ve yanılmaz bir yetkiye sahiptir.

İsa Mesih hem gününde var olan Kutsal Kitap'ın yani Eski Antlaşma'nın yetkisini onaylamıştır hem de Kutsal Yazılar'ın tamamen hatasız olduğunu ve Tanrı'nın sonsuza dek var olacak olan Sözü olduğunu öğretmiştir.

Eğer Kutsal Yazılar İsa'nın da öğrettiği gibi Tanrı'nın Sözü ise sadece bu sebepten dolayı bile tamamen güvenilir ve hatasızdır, çünkü Tanrı, gerçeklerin Tanrı'sıdır.

Tanrı'nın şaşmaz ve yanılmaz Oğlu İsa Mesih'in öğretisini temel alır isek, kilise Kutsal Kitap'ın hatasız olduğuna inanır.

Bu iddia, Kutsal Kitap'ın genel doğası ile başlar, İsa Mesih'in sıfatı ve öğretisine doğru ilerler ve Kutsal Kitap'ın doğası hakkındaki O'nun öğretisini kabul etmek ile belli bir sonuca varır.

Üçlülük konusunda olduğu gibi hiçbir yerde açıkça, “Kutsal Kitap, bildirdiği her şeyde hatasızdır” yazılmamıştır. Buna rağmen Kutsal Kitap'ta var olan ve vurgulanarak açıkça öğretilen iki gerçek, bu sonucu kaçınılmaz kılmaktadır.

2B. Kutsal Kitap'ta Hatasızlık Öğretilmemiştir

“Kutsal Kitap'ta hatasızlık öğretisi yoktur” iddiası da, hatasızlığa karşı çıkanların sık sık başvurdukları bir söylevdir. Kutsal Kitap'ın kendi hatasızlığını değil, esinlenmişliğini öğrettiğini ileri sürerler.

Bu iddia, Kutsal Kitap'ta Üçlülük öğretisi yoktur demek kadar hatalıdır. Doğru olan, Kutsal Kitap'ın hiçbir yerinde “Tanrı üç kişiden oluşmaktadır: Baba, Oğul ve Kutsal Ruh” yazılmamıştır. Ancak bu olguya rağmen, Üçlülük doktrini Kutsal Kitap'ta açıkça ve vurgulanarak öğretilmiştir. Peki bu sonuca nasıl varılmıştır? Kutsal Kitap'ta açıkça öğretilen iki prensipten varılan sonuç ile: (1) Tanrı olarak adlandırılan üç kişi vardır Baba, Oğul ve Kutsal Ruh; ve (2) tek bir Tanrı vardır. Basit bir mantıksal çıkarım bu iki gerçekten

tek bir sonuca varır ve inancına bağlı hiçbir Hristiyan bu sonuca karşı çıkmamaktadır: Tek bir Tanrı'da üç kişi vardır.

Kutsal Kitap, aynı mantık ile kendi hatasızlığını öğretmektedir. Üçlülük konusunda olduğu gibi hiçbir yerde açıkça, "Kutsal Kitap, bildirdiği her şeyde hatasızdır" yazılmamıştır. Buna rağmen Kutsal Kitap'ta var olan ve vurgulanarak açıkça öğretilen iki gerçek, bu sonucu kaçınılmaz kılmaktadır: Birinci olarak Kutsal Kitap'ın kendi sözlerinin tümü Tanrı'nın esinlemesidir. Pavlus şöyle yazmıştır: "Kutsal Yazılar'ın tümü Tanrı esinidir ve öğretmek, azarlamak, yola getirmek ve doğruluk konusunda eğitmek için yararlıdır." (2. Tim. 3:16) "Kutsal Yazılar" yazılı metinlerdir ve peygamberler defalarca Tanrı'nın Söz'lerini kaydetme buyruğunu almışlardır (Mısır'dan Çıkış 24:4; Esinleme 22:19). Davut, ölmek üzere iken şu itirafıta bulunmuştur, "RAB'bin Ruh'u benim aracılığımla konuşuyor, Sözü dilimin ucundadır" (2. Samuel 23:2). Yeremya'ya "Sana buyurduğum her şeyi tek söz eksiltmeden onlara bildir" denmiştir (Yeremya 26:2). Elçi Pavlus, şu iddiada bulunmuştur "Ruh'a uyanlara ruhsal gerçekleri açıklarken, Tanrı'nın lütfettiklerini insan bilgeliliğinin öğrettiği sözlerle değil, Ruh'un öğrettiği sözlerle bildiririz" (1. Korintliler 2:13).

İkincisi ise, Kutsal Kitap Tanrı'nın söylediği her şeyin gerçek olduğunu ve tamamen hatasız olduğunu vurgulayarak belirtmiştir. İsa, "Onları gerçeğe kutsal kıl. Senin sözün gerçektir" demiştir (Yuhanna 17:17). Mezmurcu, "Sözlerinin temeli gerçektir" demiştir (Mezmurlar 119:160). İbraniler kitabının yazarı vurgulayarak, "Tanrı'nın yalan söylemesi olanaksız" demiştir (İbraniler 6:18). Pavlus, Titus'a "yalan söylemeyen Tanrı'nın" demiştir (1:2). Özdeyişler, "Tanrı'nın her sözü güvenilirdir" diye belirtmektedir (30:5). Kısaca Tanrı'nın karakteri, O konuşurken sadece gerçekleri söylemesini talep eder. Aynı zamanda Kutsal Kitap, Tanrı'nın kendi ifadesidir. Kutsal Kitap'ta açıkça öğretilen bu iki gerçeğe dolaylı mantıken tek bir sonuca varılır: Kutsal Kitap'ın öğrettiği her şey, Tanrı'nın hatasız gerçekleridir.

Mantıksal bir zincir kurulması durumunda esinlenmeyi her zaman hatasızlık takip etmek durumundadır. Eğer Kutsal Kitap Tanrı'nın Söz'ü ise, hatasızdır. Hristiyanlar hatasızlık doktriniyi genellikle şu şekilde özetlemektedirler: "Kutsal Kitap'ın dediği, Tanrı'nın dediğidir." Gerçekten de "Tanrı" ve "Kutsal Yazı" kelimelerinin birbiri yerine kullanılması bunun en güzel ispatıdır. Örneğin, İbraniler 3:7'de; "Bundan dolayı, Kutsal Ruh'un dediği gibi, 'Eğer bugün O'nun sesini işiterseniz, atalarınızın başkaldırdığı ve çölde O'nu sınıdığı günkü gibi, yüreklerinizi nasırlaştırmayın'" denmektedir, ancak bu ayet aslında Eski Antlaşma Metnine bir referanstır (Mezmur 95:7). Bu model başka ayetlerde de kullanılmıştır (bakınız: Elçilerin İşleri 2:17; Galatyalılar 3:8; İbraniler 9:8).

Kutsal Kitap, Üçlülük öğrettiği gibi, kendi hatasızlığını da öğretmektedir.

3B. Hatasızlık Önemli Değildir

Bazıları ise "Hatasızlık önemli değil" derler. Bu kişilerin Kutsal Kitap'ın hatasız olması ya da yetkin olması konusunda bir inançları yoktur.

Hatasızlık doktrini karşıtlarının öne sürdükleri bu itiraz biraz önce vardığımız sonuç doğrultusunda kolaylıkla bertaraf edilir. Bu kişiler hatasızlığın önemli bir doktrin olmadığını iddia ederler. Onlara göre asıl önemli olan esinlenmedir, hatasızlık değildir. Eğer Kutsal Kitap'ın açıkça ve vurgulayarak öğrettikleri önemli ise ve eğer Kutsal Kitap hatasızlığını bu şekilde öğretmekte ise varılan sonuç, hatasızlığın önemli olduğuna dairdir.

Hatasızlığın önemli olmadığını söylemek, Tanrı'nın söylediklerinin doğru olup olmamasının önemli olmadığını öne sürmekle aynıdır. Rab İsa, bizlere Kutsal Kitap'ın en ufak ayrıntısına kadar doğru olduğunu öğretmiştir: "Size doğrusunu söyleyeyim, gök ve yer ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa'dan ufak bir harf ya da bir nokta bile eksilmeyecek" (Matta 5:18). Başka bir ayette İsa, şunları dile getirmiştir: "Tanrı,

kendilerine sözünü gönderdiği kimseleri ilâhlar diye adlandırır. Kutsal Yazı da geçerliliğini yitirmez” (Yuhanna 10:35). Bundan dolayı İsa Mesih, Tanrı olduğu sürece hatasızlık önemli olacaktır!

4B. Hatasızlık Yakın Tarihte Ortaya Çıkan Bir Kavramdır

Hatasızlık doktrini reddedenler sık sık hatasızlık doktrininin yakın tarihte ortaya çıktığını öne sürerler. Bazıları bu doktrinin 1800’lerin sonunda Princeton’da B. B. Warfield tarafından icat edildiğini öne sürerler. Bazıları ise bu doktrinin örneğin, Fuller’den Jack Rogers gibi, Reformasyon’dan hemen sonra yaşamış olan Lutheran ilâhiyatçı Turretin’e kadar dayandığını iddia eder.

Bu görüşlerin ikisi de hatalıdır. Hatasızlık, Kutsal Kitap’ta Luther’den ya da Calvin’den çok daha öncelerde öğretilmekteydi. En eski kilise babalarının hatasızlık doktrini savunduklarına dair deliller mevcuttur. Augustinus, “Sadece ve yalnızca, Kutsal Kitap kanonunun kitaplarına saygı ve hürmet göstermeye ikna oldum. Bu kitaplar hakkında ise kesin kanaatim, yazarların kesinlikle hatadan uzak oldukları şeklindedir” demiştir. (Mektuplar, LXXXII)

Büyük ortaçağ ilâhiyatçısı Thomas Aquinas, “Kutsal Kitap’ın metinsel anlamının temelini hatalı hiçbir şey oluşturamaz” demiştir. (*Summa Theologica*, 1, 1,10, ad 3) Büyük Reformcu Martin Luther defalarca, “Kutsal Yazılar’da asla hata olmamıştır” ve “ Kutsal Yazılar hata içeremez” demiştir. (*Works of Luther*, XV:1481; XIX:1073) John Calvin, eserlerinde açıkça Kutsal Kitap’ın hatasızlığını desteklemektedir, “Tanrı’nın gerçeğinin bilgisi [Kutsal Kitap aracılığı ile] yüreğine ekilene kadar, insanın yüreğindeki hatanın kökü asla kurutulamaz.” (Kitap I, Bölüm 6) Methodizmin kurucusu John Wesley, Kutsal Kitap’ın hatasızlığını önemli bulmaktadır. Eserlerinde şöyle yazmıştır: “Hayır, eğer Kutsal Kitap’ta en ufak bir hata var ise, binlerce hata olabilir. Eğer bu kitapta bir hata bile varsa, bu kitap Gerçek ve Doğruluk Tanrı’sından gelmemiştir.” (Journal, VI, 117)

Kilise babalarının ve Reformcuların açık ifadelerine baktığımız zaman, hatasızlık doktrininin Reform teolojisinden sonraki dönemin ya da on dokuzuncu yüzyıl Amerikan ilâhiyatçılarının bir icadı olmadığını tartışmasız bir şekilde anlamaktayız.

5B. Kutsal Kitap’ta Hatalar Vardır?

Bazı kişiler ise, Kutsal Kitap’ta hatalar olduğunu bu yüzden de bu doktrinden vaz geçmemiz gerektiğini öne sürmektedirler. Davis, Tanrı’nın buyruğundaki bir hataya örnek olarak ise, Yeşu’ya Kenanlıları öldürmesi için verdiği buyruğu göstermektedir. Peki, bu buyruğa yanlış ve hatalı demesini neye dayandırmaktadır? Davis açıkça cevaplar: “Ben kendi adıma konuşuyorum, bence masum insanların öldürülmesi ahlâken yanlıştır.” (Davis, DAB, 96)

Ancak, Davis’in gözden kaçırdığı bazı önemli noktalar vardır. İlk olarak Kenanlılar masumiyetten uzak bir kavimdir (Levililer 18:25; Yasa’nın Tekrarı 9:5). Yörelerinde çocukların kurban edilmesi ve benzeri insanlık dışı adetler edinmişlerdir. İkinci olarak ise, bu çok eşsiz bir buyruktur. Bu, her zaman uygulanması için verilmiş olan bir Kutsal Kitap doktrini değildir. Bu, tarihte belli bir zamanda, belli bir olay karşısında verilmiş olan bir buyruktur. Üçüncü olarak ise, Tanrı tüm yaşamlar üzerinde hakimdir. Yaşamı veren de O’dur, alma hakkına sahip olan da (Eyüp 1:21; Yasa’nın Tekrarı 32:39).

Burada bir hata olduğu doğrudur, ancak bu hata Tanrı’nın buyruğunda değil, Tanrı’nın Yeşu’ya vermiş olduğu buyruğunu yani Tanrı’nın Söz’ünün doğruluğunu ya da yanlışlığını belirlemek için insani mantık çerçevesinin ve duyguların kullanılmış olmasıdır. Tanrı, bu konuda Yeşaya 55:8’de konuşmuştur, “‘Çünkü benim düşüncelerim, Sizin düşünceleriniz değil, Sizin yollarınız benim yollarım değil’ diyor RAB.”

Bazı öne sürülen hatalar ise, Kutsal Kitap'ın el yazısı ile kopyalama işlemini yapan yazıcıların bu işlem esnasında oluşturduğu uyumsuzluklardan doğmuştur. Bu konudaki bir örnek, Kral Ahazya'nın yaşı ile ilgilidir. Tahta çıkma yaşı 2. Krallar 8:26'ya göre yirmi iki iken, 2. Tarihler 22:2'ye göre kırk ikidir. Diğer öne sürülen "hatalar" ise *çelişkili* değil, *farklı ifadeli* durumlardır. Luka, dirilişten sonra mezarın başında iki adet melek olduğunu kaydederken (24:4), Matta tek bir (28:2) melekten bahseder. Bu bir ifade ayrılığıdır. Eğer Luka iki melek var derken, Matta özellikle mezarın başında *sadece* bir adet melek var diye bir ifadede bulunmuş olsa idi, bu bir çelişki olurdu.

Öne sürülen çelişkiler ortaya yeni çıkmamışlardır. Asırlar önce Kutsal Kitap âlimleri tarafından fark edilmişlerdir. Ancak günümüzde bu ayrılıkları fark eden kişiler, bunu yeni bir keşif gibi algılayıp, hatasızlık doktrininin terk edilmesi çağrısını yaparlar. Çağımızda yaşayan ve hatasızlık doktrininin inkâr eden bu âlimler, son zamanlarda elde edilen bazı bulgulardan sonra hatasızlık doktrininden mecburen vazgeçtikleri izlenimini yaratırlar. Aslında bunun tam aksi doğrudur. Günümüzde Kutsal Kitap'ın orijinaline olan uygunluğunun doğrulanmış kısımlarının yüzdesi, geçen asırlara göre kıyaslandığında çok daha fazladır. Aynı durum eskiden açıklanamayan, ancak günümüzde açıklamaya kavuşmuş bazı sorunlar için de geçerlidir. Ölü Deniz Tomarları, Sümer, Nag Hamn ve en son zamanlarda gerçekleşen Ebla keşifleri, günümüz aydınlarına geçmişteki Protestanların asırlar boyunca sahip oldukları delillerden çok daha fazlasını bizlere sunmuştur.

Neden o zaman, sanki elde edilen bulgular insanların Hristiyan inancının en önemli doktrinlerinden bir tanesini terk etmeye zorluyor gibi gözükmektedir? Ben bunun gerçeklere dayanan değil, felsefî bir tutum olduğu kanaatindeyim. Pavlus şu uyarıda bulunmuştur: "Dikkatli olun! Mesih'e değil de, insanların geleneğine ve dünyanın temel ilkelerine dayanan felsefeyle, boş ve aldatıcı sözlerle kimse sizi tutsak etmesin" (Koloseliler 2:8). Bu gelişme karşısında benim kanaatimce olan şudur, bazı yetenekli Hristiyan âlimler, felsefî varsayımlar ile ayartılmışlardır, bu bilinçsiz olarak gelişen durum genellikle bu kişilerin yüksek öğrenim çalışmaları esnasında gerçekleşmektedir. Ne yazık ki bu kişilerin vardığı sonuçlar Tanrı'nın Söz'ü tarafından değil, rasyonalist ve var oluşçu düşünceler tarafından belirlenmektedir.

Çağımızda yaşayan ve hatasızlık doktrininin inkâr eden bu âlimler, son zamanlarda elde edilen bazı bulgulardan sonra hatasızlık doktrininden mecburen vazgeçtikleri izlenimini yaratırlar. Aslında bunun tam aksi doğrudur. Günümüzde Kutsal Kitap'ın orijinaline uygunluğunun doğrulanmış kısımlarının yüzdesi, geçen asırlara göre kıyaslandığında çok daha fazladır. Aynı durum eskiden açıklanamayan, ancak günümüzde açıklamaya kavuşmuş bazı sorunlar için de geçerlidir. Ölü Deniz Tomarları, Sümer, Nag Hamn ve en son zamanlarda gerçekleşen Ebla keşifleri, günümüz aydınlarına geçmişteki Protestanların asırlar boyunca sahip oldukları delillerden çok daha fazlasını bizlere sunmuştur.

Davis bir yazısında farkında olmadan, hatasızlık doktrininin reddedenlerin probleminin analizini yapmıştır, "Bu kişileri liberalizme iten şey ... Hristiyanlığın teolojisine muhalif olan bazı felsefî ve bilimsel varsayımları kabul etmeleridir, yani 'modern insanların inanabileceği' türden varsayımları." (Davis, DAB, 139, alıntı yeri Geisler, ID, 2)

6B. Sınırlı Esinleme

Hatasızlık doktrinine bir itiraz da, esinlenmenin Kutsal Kitap'ın sadece doktrinsel ya da ahlâki bölümleri kapsadığına, tarihi ya da bilimsel kısımlarını kapsamadığına dair olan bir iddiadan ibarettir. “Kutsal Yazılar'ın tümü Tanrı esinidir ve öğretmek, azarlamak, yola getirmek ve doğruluk konusunda eğitmek için yararlıdır” (2. Timoteos 3:16).

“Sınırlı Esinleme” görüşü ciddi kusurları içermektedir. İlk olarak, Kutsal Kitap'ta doktrinsel ya da tarihsel diye bir ayrım yoktur. Kutsal Kitap'ta açığa kavuşan *her* bilgi doğrudur. İkinci olarak, Kutsal Kitap öğretilerinin çoğunda ruhsal olanı fiziki ya da tarihi olandan ayırmanın mümkünatı yoktur. Örneğin, İsa Mesih'in boşanma hakkındaki öğretisi ile Tanrı'nın Adem ve Havva'yı yaratmış olması gerçeği birbirinden ayrılamaz (Matta 19:4). Haç ya da Diriliş hadiselerini ruhsal ya da tarihsel diye ayırmak mümkün müdür?

Üçüncü olarak ise, ruhsal ve tarihsel arasındaki bu yapay ayrımlar Tanrı'mızın Nikodim'e söylediklerini hiçe saymak demektir: “Sizlere yeryüzüyle ilgili şeyleri söylediğim zaman inanmazsanız, gökle ilgili şeyleri söylediğimde nasıl inanacaksınız?” (Yuhanna 3:12). Anlatılmak istenilen düşünce şudur: Eğer biz Kutsal Kitap ve Tanrı tarihsel olaylardan bahsederken, bahsedilenlere güvenemezsek ruhsal konulardan bahsederken nasıl güvenebiliriz?

Son olarak, Kutsal Kitap'ın hatasızlığını inkâr eden Hristiyanlar, inkârlarını sadece bilimsel, tarihsel ya da kronolojik konular ile sınırlandırmamaktadırlar. Paul Jewett, Pavlus'un kadınlar hakkındaki öğretilerini reddetmektedir. Davis, Tanrı'nın Kenanlıların sürülmesi hakkındaki buyruğunun geçerliliğini ahlâki sebeplerden dolayı reddetmektedir. Hatalı bir Kutsal Kitap varlığı inancına kapılmak demek, her isteyenin Tanrı'nın buyruklarından istediklerini seçip kabul edip, beğenmediklerini reddetmeleri anlamına gelmektedir.

7B. Var Olmayan Orijinaler

Bu itiraz ise, hatasızlığa inanan Hristiyanların, orijinal metinlerin var olmamasından dolayı risksiz bir konumda durup kendilerini güvenceye aldıklarını iddia etmektedir. Sadece orijinal el yazmaları Tanrı tarafından esinlendiği için ve bugün elimizde bahsi geçen orijinal el yazmaları mevcut olmadığı için var olan bir hatayı ispatlamanın mümkünatı yoktur.

Bu iddiaya vereceğimiz cevap ise, elimizde aslına uygun kopyaların var olduğu ve bu kopyaların Hristiyan öğretisi ve yaşamı için mükemmel derecede yeterli olduğudur. Aslında hiçbir büyük (ya da küçük) Kutsal Kitap doktrini kopyalama hatası yüzünden çürütülme riski taşımamaktadır.

Kutsal Kitap'ta kopyalamadan doğan uyuşmazlıklar çok ufak detaylardadır. Tenkitçilere Hristiyanları eleştirmek için fırsat veren bu küçük hatalar ortadadır.

Kısaca, orijinal metinler bütün uygulanabilir amaçlar doğrultusunda mevcuttur. Elimizdeki kopyalarda bütün esas öğretiler korunmuştur. Dünyadaki bütün kütüphanelerde bulunan eserlerin orijinalleri mevcut olmadığı için bu eserler tehlikeye düşmediği gibi, elimizde aslına uygun olduğu sürece, Hristiyanların ellerinde Kutsal Kitap'ın orijinal metinleri mevcut değil diye korkmalarına gerek yoktur.

8B. Tanrı Umursuyor mu?

Bazı iddialara göre ise, eğer Tanrı hatasız kopyalar sağlamadıysa, orijinal metinlerin kusursuz olmalarına çok önem vermemektedir. Küçük kopyalama hataları içermelerine rağmen kopyalar yeterli miktarda ise, orijinallerin hatasız olmalarının ne önemi vardır? Başka bir deyiş ile Tanrı neden kusursuz orijinalleri korumamıştır ya da kopyacıların hata yapmalarını engellememiştir?

Bu sorunun birinci kısmının cevabı, Tanrı'nın doğasındaki tutarlılık ile ilgilidir. Tanrı mükemmel olduğu için, O'nun ellerinden direkt olarak gelen her şey mükemmel olmak zorundadır. Hatalar içeren orijinal bir Kutsal Kitap, Tanrı'nın hata yapabileceğini gösterir. Bu, Tanrı Adem'i sakat yaratmıştır demek gibi bir ifadedir.

Bu sorunun ikinci kısmının cevabı ise başka bir soru ile verilecektir: Tanrı neden Adem'i günah işlemekten alıkoymamıştır? İnsanlığın dokunduğu her şeyi bozma eğilimi vardır, bu ister hemcinsimiz olsun ister Kutsal Kitap. Tabii ki Tanrı her iki "orijinali de" yani hem Kutsal Kitap'ın hem insanlığın bozulmasını engellemiştir. İnsan hâlâ Tanrı'nın benzerindedir (bozulmuş olsa bile) ve Kutsal Kitap hâlâ Tanrı'nın Söz'üdür (kopyalama esnasında çok küçük hatalar gerçekleşmiş olsa bile).

Tanrı'nın orijinal el yazmalarını korumamasının önemli sebepleri vardır. Birinci sebep, insanlığın Yaratan'dan daha çok yaratılmış olana tapınma eğilimidir (Rom. 1:25). Tanrı'nın İsrail'in kurtuluşu için kullandığı bronz yılanı hatırlayın? İlerleyen tarihlerde bu yılan bile tapıldığını görmekteyiz (2. Krallar 18:4). Ayrıca bizim kurtuluşumuz için Tanrı tarafından yazdırılmış orijinal metinlere gösterilecek tapınmayı bir tahmin edin. Daha da ötesi, orijinal metinler korunmayarak, günahlı insanların içindekilerle oynamalarına imkân verilmemiştir.

Basitçe bakarsak, hatasızlığın iki şartı vardır: Birincisi, kopyalar değil sadece orijinal el yazmaları hatasızdır; ikincisi, içerdiği metinsel her şey değil sadece Kutsal Kitap'ın doğruladıkları hatasızdır.

9B. Şartların Fazlalığı

Son iddia ise şu şekildedir: Hatasızlık doktrini savunanlar o kadar çok sınırlama koymuşlardır ki, doktrini çürütmek için bütün yollar tıkanmıştır.

Bu görüş biraz abartılmış bir ifadedir. Basitçe bakarsak, hatasızlığın iki şartı vardır: *Birincisi*, kopyalar değil sadece orijinal el yazmaları hatasızdır; *ikincisi*, içerdiği metinsel her şey değil sadece Kutsal Kitap'ın doğruladıkları hatasızdır.

Kutsal Kitap'ın içindeki bir metnin, mana, bağlam ve edebiyat açısından kesin olarak ne bildirdiğinin anlaşılmasında, birçok karmaşık etkenin varlığı söz konusudur. Ancak, bahsedilen mevzu esinlenmişliği değil tefsiri ilgilendirmektedir. Kutsal Kitap'ta yalan ile ilgili ifadeler vardır, örneğin Şeytan'ın yalanları kaydedilmiştir (örnek: Aden bahçesinde). Ancak bunun anlamı, bu yalanların doğru olduğu veya Kutsal Kitap'ın mesajının bu olduğu anlamında asla ve asla değildir. Hatasızlık doktrinin iddia ettiği tek şey, bu yalanların *kaydının* doğruluğudur, yalanların kendisinin değil.

Diğer taraftan birçok insan Derlemeci kitabında verilen mesajın doğruluğunu sorgulamak isteyebilir. Birçok Hristiyan yorumcu Derlemeci kitabının ortasındaki ifadeleri "güneşin altındaki" *doğal bir insanın, yanlış görüşlerinin hatasız kaydı* olarak yorumlar.

Bunun gibi bazı bölümler hakkında yorum ayrılıkları mevcuttur (Eyüp'ün arkadaşlarının konuşmaları). Hristiyanlar, Kutsal Kitap'ın bir metninde yazılı metin ile doğrulanan bilgi hakkında ayrılığa düşebilirler, ancak ayrılığa düşülmemesi gereken bir unsur vardır, o da Kutsal Kitap'ın doğruladığı her şeyin hatasız olduğudur. Çünkü Tanrı hata yapamaz.

Ayetlerin nasıl yorumlanması gerektiğine dair soru ile birlikte vurgulanması gereken bir unsur ise, hatasızlık doktrinin metinlerin kelime anlamı ile kabul edilmesi gerektiğine dair bir öğretisi olmadığıdır. Buna rağmen bu doktrin bu açıdan sık sık saldırıya uğramaktadır.

Örneğin, mecazi bir anlatımı kelime anlamı ile kabul edip uygulama kesinlikle hatalı olacaktır (Galatyalılar 4:24, 25). Benzer bir şekilde Kutsal Kitap'ta rakamların yuvarlandığı da bir gerçektir. Ancak daha önceden de belirttiğimiz gibi, detaylı rakamlar ya da tarihler verilmemesi, verilmiş rakamların hatalılığını göstermez (örnek: 1973 ya da 06-Mayıs-1973). Hiçbir matematik öğretmeni “Pi” sayısının değeri olarak 22/7 ya da 3.1416 yazdığı için öğrencisine kırık not vermez, ki bu iki ifade de eksik bir ifadedir.

Aynı şekilde Kutsal Kitap yazarları da, günümüz insanının -bilim adamları da dahil olmak üzere- günlük konuşması gibi bir üslup ile metinleri kaleme almıştır. Bu ifade şekline gözlemci ifade şekli denmektedir. Örneğin, bizlere “güneş batmakta” gibi gelmektedir, hatta bir bilim adamı, bir uzay bilimci bile “güneş ne güzel batıyor” demektedir. Ancak bahsedilen mevzu, esinlenmişlik değil yorum meselesidir. Hatasızlık doktrinin ele alınmasında üzerinde durmamız gereken nokta şudur: Kutsal Kitap'ın doğruladığı her şey hatasız mıdır yoksa değil midir? Kutsal Kitap'ın, Tanrı'nın Adem ve Havva'yı yaratması, Nuh zamanında bir tufanın dünyayı mahvetmesi, Yunus'un büyük bir balığın midesinde üç gün kalması, İsa'nın ölümden dirilmesi konularındaki öğretileri hatasız mıdır, değil midir? (Geisler, ID, 1-4)

SONUÇ

Yukarıda bahsi geçen tartışmalar, günümüzün ortalama bir insanı için ne anlama gelmektedir? Elimdeki Kutsal Kitap esinlenmiş ve hatasız mıdır, değil midir? Kutsal Kitap'ta okuduklarımız gerçekten Tanrı'dan mıdır?

Bu soruların cevabı yürekten bir “Evet!” Elimizdeki Kutsal Kitap, Tanrı'nın esinlenmiş Sözü'dür. Son zamanlardaki arkeolojik keşifler (arkeoloji hakkındaki bölüm 3, 4 ve 14'e bakınız), elimizdeki Kutsal Kitap'ın iki bin sene önceki metinlerin hatasız bir iletimi olduğunu ispatlamıştır. Evimizdeki Kutsal Kitap ise, Tanrı esinlemesi ile Aramice, İbranice ve Yunanca yazılan Kutsal Yazılar'ın günlük lisanımıza tercüme edilmiş şeklidir.

Hatırlarsanız hatasızlık doktrini, Kutsal Kitap'ın sadece orijinal kopyalarını kapsamaktadır. Matbaa teknolojisi gelişene kadar, Kutsal Kitap en azından bin sene boyunca el yazısı ile kopyalanarak çoğaltılmıştır. Bu kopyalama süreci esnasında bazı küçük hataların yapılmış olması ve bu hataların metne yerleşmiş olması mümkündür. Buna rağmen el yazmalarının bolluğu ve arkeolojik bulgular, metinsel notlar ve diğer teçhizatlar, Tanrı'nın Söz'ünün hatasız bir tercümesine kavuşmamızı mümkün kılmışlardır.

“Elinizdeki Kutsal Kitap'a güvenebilirsiniz, çünkü bu kitap Tanrı'nın esinlenmiş Sözü'dür. Kutsal Kitap'ın kopyalanması ve tercümesi esnasında içeri sızan kirlenmeler ise hem küçük, hem kontrol altında, hem de her geçen gün azaltılmaktadır. Bundan dolayı elinizdeki Kutsal Kitap güvenilirdir.” (Goodrick, IMBIWG, 113)

Kitabın bu bölümünün geri kalan kısımlarında yapılacak olan, Kutsal Kitap hakkındaki eleştiriler ve saldırıları hakkındaki bir inceleme, Tanrı'nın bizlerle Kutsal Yazılar boyunca kesinlikle konuştuğuna dair olan inancımızı yıpratmak için yapılan denemeleri ortaya çıkaracaktır. Bu eleştirilere bir cevap verilmeden önce Kutsal Kitap'a karşı olanların arasında yaygın olan bir yanlış anlamayı ve hatalı bir düşünüş şeklini anlamamız çok önemlidir: Doğaüstücülüğün Karşıtlarının Varsayımları.

12

DOĞAÜSTÜCÜLÜĞÜN KARŞITLARININ ÖNCEDEN VARSAYIMLARI

BÖLÜME BAKIŞ

Önceden Varsaymak

Tanım

Eşanlamlı Sözcükler

Kaçınılmaz

Hakkımız Var Mı?

Anti-Doğaüstücülük

Tanım

Açıklama

Bazı Örnekler

Bu Görüşün Savunucularından Örnekler

Bilim Ve Mucizeler

Mucizelerin Tanımı

Hristiyan Çerçevesinde Mucizeler

Mucizeler Ve Doğaüstü Olaylar Konusunda Bilimin Sınırları

Hume'un Felsefi Tezi

Tarihin Uygun Bir Şekilde Ele Alınması

İzafiyetçilerin Tezinin Çürütülmesi

Tenkitçi Metot

Uygun Bir İnceleme

Özet

Anti-Doğaüstücü Önceden Varsayım

Hem Muhafazakârlar Hem Radikaller Ön Yargılar Konusunda Dikkatli Olmalıdır.

Modern Bilim, Artık Doğayı "Kapalı Bir Sistem" Olarak Görmemektedir. Bundan Dolayı Mucizelerin Var Olmadığı Konusunda Israrcı Olamaz.

Tarihçiler, Olguları, Önceden Varsayımlarına Uydurmaya Çalışmamalı, Sonuçlara Elleriindeki Olgular Doğrultusunda Ulaşmalıdırlar.

Metinlere dayalı hipotez ve biçimsel kritik konularındaki çalışmamıza başlamadan önce hayati bir önem taşıyan, ancak sık sık yanlış anlaşılan bir konuya değinmemiz gerekir: Anti Doğaüstücülük.

Eğer bilgisizliğin üzerine ağlarını örttüğü bir konu var ise işte bu konudur. Birçok samimi öğrenci ve din adamı olmayan kişi, tarihsel ya da metinsel objektif araştırma ve metoda dayandırılarak elde edildiği öne sürülen sonuçlardan etkilenerek doğru yoldan sapmıştır. Aslında bu sonuçlar, sübjektif dünya görüşünün ürünüdürler.

1A. ÖNCEDEN VARSAYMAK

1B. Tanım

Önceden Varsayımın gerçekleşmesi için bir şeyin önceden varsayılması ya da farz edilmesi gerekir. Başarılı bir tanım ise, “bir önceki durum olarak zorunluluk içermeye ya da isteme” şeklinde olacaktır. Önceden Varsayımın basit bir ifade ile açıklanması ise, bir olayda herhangi bir inceleme yapılmadan sonuca varılması şeklindedir.

2B. Eşanlamlı Sözcükler

Önyargıda bulunmak, önyargı ile yaklaşmak, bir şeyin doğru olduğunu varsaymak, önyargı, sabit fikirli olmak, prematüre sonuçlara varmak.

3B. Kaçınılmaz

Varsayımda bulunmak bir dereceye kadar kaçınılmaz bir durumdur. Britanya’dan Thomas Whitelaw, ilâhiyatçı Biedermann’dan alıntılar yapmıştır. (*Christliche Dogmatik*)

Eğer tamamen bilimsel ve tarihi bir kritiğin, dogmatik önceden varsayımlardan özgür bir şekilde gerçekleşeceğini ve gerçekleşmesi gerektiği öne sürülse bile, bu tamamen geçerli değildir. En son örnekte gördüğümüz gibi, tamamen salt bir tarihi temellere dayandırılarak yapılan bir tenkitte bile iddianın kendisinden bazı noktaların dışlanması mümkün olmamıştır, kendisinden bazı unsurları dahil etmiştir... Her öğrencinin tarihsel mercek altında incelenmesi için ortaya attığı olayların tarihsel olarak gerçekleşmesinin mümkünatı ele alınırken kabul edilen bazı sınır ya da limit tanımları esnek olmak durumundadır. Bu olaylar ise, genellikle o öğrenci için dogmatik önceden varsayımdır. (Whitelaw, OTC, 172)

James Orr, bu konuda şunları söylemektedir: “Dünya üzerinde, araştırma ve inceleme prensiplerine bağlı olarak yapılan hiçbir incelemenin, bazı önceden varsayımların kuşanılmadan gerçekleştirilmediğini söylemek şüphesiz yerinde bir ifade olacaktır... Ancak, bu önceden varsayımların gerçekleri çarpıtmadığına ya da önyargıya dayanan bir sonucu desteklemek için kullanılmadığına emin olunulmalıdır. Bilim adamları, sorgulamalar ve deneysel yöntemlerle sınanması gereken öneri niteliğindeki hipotezleri aracılığı ile ‘doğayı çözebilmeyi’ kendilerine görev edinmişlerdir.” (Orr, TPOT, 14)

Önceden varsayımların kullanılmasının mecburiyeti konusunda John Warwick Montgomery, şunları gözlemlemiştir: “Bütün tezlerin bir ön yargıya dayanarak öne sürüldüğünü iddia eden Kant haksız sayılmaz, ancak bu bize her önceden varsayımın da doğru olduğunu göstermez.” (Carlson, 88, 388)

Thomas Whitelaw, hem radikal hem de muhafazakâr tenkitçilerin gereğinden fazla ve önceden varsayımda bulunduklarını belirtir:

Aşırı Tenkitçiler bir Tanrı'ya inandıkları sürece O'nun, neden sonuç ilişkisinin alışılmış düzenine karışmasını inkâr etmeye ya da "mucizelerin gerçekleştiğini" baştan kabul etmemeye ya da gelecekte olacak olayların önceden bildirilmesini imkânsız olarak yorumlamaya hakları yoktur. Birbirine zıt varsayımlarda bulunmanın mantıksız bir davranış olduğunu kabul edersek, doğaüstü sorusu ile ilgili olarak ortaya atılan sorular, ki bunları isimlendirmek gerekirse; Tanrı'nın dünyayı ilâhi takdiri ile yönetmesi ve Kendisini mucizeler ve gerçekleşecek olayları önceden bildirmekle esinlemesi, O'nun için doğal olanın sınırları ve çizgisi dışında olmadığı için olağanüstü olarak iddia edilmesinin oluşturacağı tezat, bu tartışmanın haksız bir tartışma olduğunu ortaya koyacaktır. Tarafsız araştırmacılar, bahsi geçen konuların gerçekliğini ya da gerçek dışılığını incelemekten ciddi bir şekilde kaçınacaklardır yani bu olayın gerçek karakterini yani doğal olup olmadıklarını tespit etmeye çalışmak, doğaüstü bir olayı incelemek ve ispatlamak. (Whitelaw, OTC, 178)

Radikal bir eleştirmenin hakkını da vermek gerekir, "bazen açıkça muhafazakâr olduğunu belirten yazarlar, Kutsal Kitap'ın en basit gerçekleri konusunda bile büyük liberal fikirleri savunabilirler ve radikal bir eleştirmenin bile dayanaksız olarak tabir edeceği sonuçları ileri sürmektedirler." (Allis, TFBM, 339)

Oswald Allis, her iki tarafın da bu konuda sahip olduğu önyargıları gözlemlemiştir:

Bir muhafazakârın Eski Antlaşma'nın yetkisini kabul etmesi ve O'nu koruması ne kadar dogmatik bir davranış ise, genel anlamda bir bilim adamının O'nu reddetmesi de dogmatik bir davranıştır. Bilim adamı Eski Antlaşma'yı, Kutsal Kitap'ın kurtarıcı doğa dışılığını, O'nun tarihselliğinin, dininin ve kültürünün eşsizliğini reddeden bir dünya görüşüne sığdırma konusunda her ne kadar ısrarcı ise, Kutsal Kitap savunucusu da Eski Antlaşma'nın tarihselliğinin ve her tarafına yayılmış olan doğaüstü olayların eşsizliği konusunda ısrarcıdır... Hasminızı önyargı ve dogmatizm ile itham etmek, bir olayı savuşturmanın kolay yoludur. (Allis, TFBM, 338)

4B. Hakkımız Var mı?

Bir insanın önceden varsayımları hakkında sürekli olarak bilinçli olması gereklidir. Herkes kendisine şu soruyu yöneltmelidir: "Önceden varsayımlarımı kuşanmam konusunda haklı mıyım?" Anahtar bir soru ise şudur: "Önceden varsayımlarım, gerçeklerle uyum içerisinde mi? Gerçek olarak gördüklerimi destekleyecek yeterli miktarda delil var mı?"

2A. ANTİ-DOĞAÜSTÜCÜLÜK

Anti-doğaüstücülük kavramı, metinlere dayalı hipotez ve biçimsel kritik okullarının radikal yandaşları arasında yaygın olduğu için, bu konuyu o bölümlerde değil, bu bölümde ele almaya karar verdim.

1B. Tanım

Konumuzla bağlamını göz önüne alarak anti-doğaüstücülüğü, Tanrı'nın varlığına ya da O'nun evrenin doğal düzenine olan müdahalesine karşı inançsızlık olarak tanımlayacağım. Pentateuch'da açıkça, en az 235 kez Tanrı'nın Musa'ya "konuştuğunu" ya da "buyurduğunu" okuruz. Anti doğaüstücü bir eğilime sahip olan bir eleştirmen (önceden varsayım) bu metinleri, tarihsel olmadıklarını varsaydığı için hemen reddedecektir.

A. J. Carlson, *Science and Supernatural* isimli yayında doğaüstüyü şöyle tanımlamaktadır: "Doğadaki bilinen sürece tezatlık içeren olaylar ya da doğruluğu

kanıtlanabilir tecrübeler ve düşüncelerden farklı bir kaynak iddia eden bilgiler, teoriler, inançlar ve uygulamalar.” (Carlson, SS, 5-8)

2B. Açıklama

1C. Durum İfadesi

Anti-doğaüstücülüğe göre, evren denilen *kapalı* bir sistemde yaşadığımızdan dolayı, var olduğu öne sürülen Tanrı'dan, bu sisteme müdahale olamaz. Bu kapalı sistemin ve sürekliliğin anlamı ise, her sebebin kendi doğal etkisinin olmasıdır. Daha basit bir ifade ile her olayın doğal bir açıklaması vardır. Bundan dolayı ilâhi eylem iddiaları boş bir tutumdur, çünkü her doğaüstü olayın doğal bir açıklaması olduğu kabul edilmiştir.

2C. Temel Prensipler

Anti-doğaüstücü olanların temel prensiplerini özetlemek gayet zor olacaktır, çünkü bu grup kendi içerisinde birçok ayrılık yaşamaktadır. Aşağıdakiler ise genel olarak kabul edilenlerdir:

1D. Bizler kapalı bir sistemde yaşamaktayız (her sebebin kendi doğal etkisi vardır).

2D. Tanrı yoktur. (Birçok eleştirmen için şu ifade daha geçerlidir: “Tüm uygulanabilir amaçlar doğrultusunda, Tanrı yoktur.”)

3D. Doğaüstü diye bir şey yoktur.

4D. Mucizelerin gerçekleşmesi mümkün değildir.

3B. Bazı Örnekler

1C. Birinci Kitabımın Öyküsü

Bir grup öğrenci, kitabımı tanınmış ve büyük bir üniversitenin tarih bölüm başkanı olan bir profesöre vermişler. Bu şahıstan *Evidence That Demands A Verdict* (şu an okuduğunuz kitap) isimli eserimi okumasını ve öğrencilere kitap hakkındaki yorumunu yapmasını rica etmişler.

Birkaç ay sonra öğrencilerden bir tanesi profesörün ofisine girip, kitabın durumu hakkında soru sormak istemiş. Profesör, öğrenciye kitabı okumayı bitirdiğini söylemiş. Şu ana kadar okuduğu en ikna edici tezleri öne sürdüğünü ve bu iddiaları çürütecek birisini tanımadığını itiraf etmiş. “Ancak” demiş, “ben Bay McDowell’ın sonucuna katılmıyorum.” Biraz şaşırın öğrenci şu soruyu yöneltmiş; “Neden?” Bölüm başkanı cevaplamış, “Dünya görüşümden dolayı!”

Bu profesörün nihai reddi, delile dayanmamaktaydı hatta delillere rağmen takınılan bir tutumdur. Bu kişinin kabul edilmiş delilleri inkâr etme tutumunun altında tarihsel olayları inceleme, araştırma değil, doğaüstü olaylar hakkında önceden vardığı önyargı yatmaktadır.

2C. Başka Bir Üniversitede

Başka bir üniversitede, felsefe dersinde konuşma yapıyordum. Vardığım sonucu ifade ettikten hemen sonra, bir profesör dirilişin geçerliliği hakkında sorular yağdırmaya başladı. Tartışma başladıktan birkaç dakika sonra, durum neredeyse çirkinleşmeye başlamıştı.

En sonunda bir öğrenci profesöre, paskalya sabahı gerçekleşenler hakkındaki fikrini sordu. Hissedilir bir duraklamadan sonra profesör dürüstçe cevapladı: “Açıkçası ne olduğunu ben de bilmiyorum.” Arkasından telaşlı bir haykırış ile, “ama bir Diriliş olmadığını biliyorum!”

Kısa süreli bir münazaranın arkasından profesör, bu görüşünün altında dünyasal imajının ve Tanrı'nın tarihsel olaylara müdahalesini reddeden önyargısının olduğunu kabul etti.

3C. Başka Bir Sınıfta Başka Bir Konuşma Esnasında

Hristiyanlık ve felsefe hakkında başka bir sınıftaki başka bir konuşmam esnasında, bir profesör sözümü kesip şunları söyledi: “Bunların hepsi saçmalık. Boş mezarın daha farklı bir açıklaması olduğunu hepimiz biliyoruz.”

4C. Tarih Hakkında, Giriş Niteliğindeki İfadelerimin Sebebi

Yukarıdaki örnekler, tarih sınıflarında sık sık sarf ettiğim şu cümlelerin sebebidir: “Eğer modern tarihsel yaklaşımı takip eden birisi olsaydım, Rab’bim ve Kurtarıcım olan İsa Mesih’in Dirilişine inanmam mümkün olmazdı.” Bu ifademi duyan birçok Hristiyan bana soru işareti ile bakarlar, çünkü hepsi benim Hristiyanlığım tarihe dayalı inanç olduğunu ve onlara da böyle öğrettiğimi bilirler. Ben de onlara bakıp ifademdeki “modern tarihsel yaklaşım” kelimelerinin altını çizerek tekrar ederim. Eğer, “modern tarihsel yaklaşım” kavramına sınıksız sarılan bir insan olsaydım, tarih üzerinde yaptığım çalışmaların ve vardığım sonuçların haklılığını savunamazdım. Bunun ise tek bir sebebi vardır; modern tarihsel yaklaşım, bir konuda araştırma ve inceleme yapmadan önce, o konu hakkında önceden varsayımlarda bulunup tartışmaya kapalı sonuçlara varmaktadır. Ortalama bir “modern” tarihçi, doğaüstü bir referansı ya direkt olarak çizer atar ya da bayat bir ifade olan “efsane” etiketini üzerine yapıştırıp dosyayı kapatır.

Bu kişiler, tarihe ön yargıya dayalı bir kanı ile yaklaşırlar ve ellerindeki delilleri buna uydurmaya çalışırlar. Başka bir ifade ile, tarihsel incelemeye başlamadan önce varacakları sonucun içeriğini çoktan belirlemiş durumdadırlar.

Birçok tarihçi, tarihe kesin ve önceden varsayımları ile yaklaşır. Bu önceden varsayımlar, tarihsel eğilimlerden daha çok felsefi önyargılardır. Onların tarihsel perspektifleri, belirli bir felsefi çerçeve içerisine hapsedilmiştir ve fizik ötesi kanaatleri ise, genellikle “tarihsel” içerik ve sonuçları belirler. “Modern” araştırmacıya Diriliş hakkında tarihsel bir delil sunduğunuzda, genellikle bunu inkâr ederler, ancak bu reddediş bu kişinin tarihsel incelemelerine dayanmaz.

“İşte bu yüzden elde edilen sonuçlar, doğaüstü üzerinde açık fikirli bir çalışmanın ürünü olmamaktadır. Elde edilen sonuçlar, anti doğaüstücü bir metafizikçinin dogmatik zorla kabul ettirmeleridir. Tarihsel bir değeri olduğu ispatlanmış olan bir dokümanın tenkitçiler tarafından reddedilişini ve varlığının hiçe sayılmasını başka

hangi temellere dayandırarak açıklayabilirsiniz ki?”

– BERNARD RAMM

Verilen cevaplar genellikle şu ekseninde dolaşır durur: “Tanrı olmadığını bildiğimiz için”; ya da “doğaüstü imkânsızdır”; ya da, “Bizler, dışardan müdahalelere kapalı bir sistemde yaşamaktayız”; ya da “Mucize diye bir olasılık yoktur.” Benim genellikle verdiğim cevaplar ise, bu eksenî sarsar; “Bu sonuçlara tarihsel delilleri inceleyerek mi ulaştınız, yoksa bu sizin felsefi bir yaklaşımla elde ettiğiniz bir sonuç mudur?” Bütün bu ifadeler, tarihsel bir incelemenin ürünü değil, felsefi spekülasyonların yabani filizlenmeleridir.

Bölümün başında bahsi geçen profesörler, benim bakış açımı kabul etmemişlerdir. Bunun sebebi, sunduğum materyallerdeki eksiklik ya da zayıflık değil, bu kişilerin müzmin natüralistler olmasıdır.

Clark Pinnock, bu problemi açıkça tanımlar: “Onlar (natüralistler), Tanrı’nın varlığını içeren bir dünyanın olasılığını kabul edene kadar, modern bir insana Diriliş’in saçma bir şey olmadığını ikna etmek için sunulacak delil miktarı asla yeterli olmayacaktır.” (Pinnock, SFYC, 6-7)

Bernard Ramm, natüralistik yaklaşım ve bu yaklaşımın bir çalışmanın sonuçlarının üzerindeki etkisi konularına açıklık getirmiştir: “Eğer ele alınan konu, doğaüstü bir olayın varlığını içermekte ise, bu yaklaşım temel dayanak noktasından hareket etmekte ısrarcıdır. Kısaca belirtmek gerekirse, daha inceleme başlamadan önce doğaüstü unsurların üstü çizilir. Bu unsurlardan en ufak bir iz bile kalmamalıdır. İşte bu yüzden elde edilen sonuçlar, doğaüstü üzerinde açık fikirli bir çalışmanın ürünü olmamaktadır. Elde edilen sonuçlar, anti-dogaüstücü bir metafizikçinin dogmatik zorla kabul ettirmeleridir. Tarihsel bir değeri olduğu ispatlanmış olan bir dokümanın tenkitçiler tarafından *reddedilişini* ve *varlığının hiçe sayılmasını*, başka hangi temellere dayandırarak açıklayabilirsiniz ki?” (Ramm, PCE, 204)

5C. Önceden Varsayımlardan Sonuca Varmanın Güçlü Bir Örneği

Uzun yıllar boyunca J. Warwick Montgomery tarafından anlatılmış olan kısa bir öyküyü insanlara iletmeyi kendime görev bilmişimdir. Bu hikâye, önceden varsayımçı görüşü resmetmektedir:

Uzun yıllar önce kendisinin ölü olduğuna inanan bir adam yaşamaktaymış. Bu adamın durumundan ciddi endişe duyan karısı ve arkadaşları, onu mahallelerinde bulunan bir psikiyatriste göndermişler. Bu psikiyatrist, hastasını telkin ve ikna yolu ile tedavi etmeye karar verdikten sonra kendisini ölü olarak görmesi ile çelişecek bir unsur bu kişiye benimsetmiş. Psikiyatrist hastasına basit bir gerçeği, yani ölülerin kanama geçirmeyeceklerini seçmiş. Hastasına bu konudaki tıp kitaplarını ve otopsi kayıtlarını okutmuş. Birkaç haftalık uğraşı sonucunda hasta en sonunda “Tamam tamam, beni ikna ettiniz. Ölülerin kanama geçirmeyeceğine ikna oldum” dedikten hemen sonra doktor cebindeki iğneyi çıkartıp hastasının koluna batırmış. Kolundan süzülen kan damlacıklarına korku ve şaşkınlıkla bakıp, benzi sararan adam: “Aman Tanrım! En sonunda ölüler de kanama geçiriyor!” diye haykırmış.

Montgomery şu yorumda bulunmuştur:

Bu hikâye bizlere, sağduyudan uzak önceden varsayımları inatla kuşanan bir insan için gerçeklerin hiçbir şey ifade etmeyeceğini resimlemektedir. Bu kişiler, gerçeklerle alâkası

olmayan, gerçeklerin müdahalesine tamamen kapalı, kendilerine ait bir dünya kurarlar. Bu durumu filozoflar tekbencilik, psikologlar psikoz, avukatlar ise delilik olarak tanımlar ve ölü olmaya eş değer bir konum olarak görülmektedir, çünkü yaşayan dünya ile olan bağlar ciddi bir biçimde hasar görmüştür. Hikâyedeki adam sadece öldüğünü düşünmemektedir, bu kişi gerçekten de ölmüştür, çünkü kendisi için artık gerçekler ölüdür. (Montgomery, TAMD, 21-22)

4D. Bu Görüşün Savunucularından Örnekler

Bu bölümde, metinlere dayalı hipotez ve biçimsel kritik ikilisinden birisini ya da ikisini birden savunmakta olan kişiler ele alınacaktır.

1C. Metinlere Dayalı Hipotez

Alman âlim Frank (*Geshichte und Kritik der Neuren Theologie*, syf. 289), metinlere dayalı hipotezden elde edilen önceden varsayımların tam bir özetini sunmuştur: “Tarihin akışının tekrar sunulabilmesi için öncelikle doğaüstü unsurları içeren unsurların yanlış ve tarihsel olmayan bir şekilde kabul edilmesi lazım gelir. Tarih akışının içerisindeki her şey natüralize edilmeli ve doğal bir akışa uygun hale getirilmelidir.”

De Profeten en de Profetie onder Israel (cilt I, syf. 5, 585) isimli eserinde A. Kuenen, anti doğaüstücü konumu şöyle dile getirmektedir:

“İsrail’in dini yaşamının bir kısmını direkt olarak Tanrı’ya atfettiğimiz sürece ve tek bir olayda bile Tanrı’nın müdahalesinin ve aktif iletişiminin kabul edilmesi durumunda, görüşümüzün tümü hatalı durumuna düşer. Güvenilirliği kesin olan tarihsel kayıtların bazı yerlerinde değiştirme ve bozma yapmaya kendimizi mecbur buluruz. Yalnızca doğal bir tarihsel gelişme görüşü ile tüm bu doğaüstü iddialarının farz olduğunu kabul edebiliriz.”

De Godsdienst van Israel (cilt. I, syf. 111) isimli eserde, Kuenen şu itirafta bulunmaktadır: “Atalar ile Tanrı’nın bahsi geçen ilişkisi, benim bu anlatımların tarihselliği hakkında endişe duymamın en temel sebebini teşkil etmektedir.”

Tanrı’nın İsrailîlerle olan ilişkisinde doğaüstü bir müdahale olmadığı iddiası ise, ele alınan başka bir konu olmuştur.

Vanderbilt Üniversitesinin önde gelen isimlerinden ve artık Şikago Üniversitesinde görevli olan Langdon B. Gilkey, Kutsal Kitap’taki Mısır’dan Çıkış-Sina tecrübesi anlatımını şöyle tanımlar: “İbraniler’in Tanrı’nın yaptığına inandıkları eylemler ve söylediğine inandıkları olaylardır, ancak bizler bunların ilâhi bir olay olmadığını biliyoruz.” (Gilkey, COTBL, 148)

Julius Wellhausen, *Israelitische und Juedische Geschichte* (syf 12), isimli eserinde, Tanrı’nın Musa’ya Yasa’yı verdiği Sina’da gerçekleşen mucizelerin anlatımları ile “Bütün bunların ciddi olduğuna kim inanabilir ki?” diyerek alay eder.

Yahudilerin Kızıl Deniz’i geçmesi mucizesi hakkında Gilkey, şunları kaleme almıştır: “Bu olayın mucizevi karakterini, doğu rüzgârının bir etkisi olarak görüp inkâr ederiz ve arkasından Yahudi inancının bu olaya gösterdiği sıra dışı tepkiyi anlamaya çalışırız.” (Gilkey, COTBL, 150)

Bu anti-doğaüstücü görüşlere tezat olarak W. H. Gren, şu sonuca varmıştır: “Eleştiri teorilerini zehirlemiş olan ve doğaüstüne karşı var olan somut önyargıya, bile bile ya da zararsız olarak kabul edip göz yummamız mümkün değildir... Bu hareketin tanınmış bütün liderleri, istisnasız bir şekilde, mucizelerin gerçekliğini ve peygamberlikleri ve bunların orijinallliği anlamında içerildiği iddia edilen ilâhi esinlemeyi alaya almışlardır. Onların bütün teorileri, parçalanmadan çözülemeyen, natüralistik önceden varsayımları ile yapılmıştır.” (Green, THCP, 157)

J. Orr, yirminci yüzyıl ile çok benzer olan, on dokuzuncu yüzyıl belgeleri ile ispatlama ilminden bahsederken, “gerçeklerin açıkça ortaya çıktığı gibi, ki bunu saklamak yolunda en ufak bir çabanın sergilenmemesi de başka bir gerçektir, eleştirisel araştırmacıların yetiştirildiği ve etkin bir okula göre,-ki, daha da ötesi bu okulun mensupları, günümüzün eleştiri teorilerinin şekillenmesinde en aktif rolü üstlenmiş olan kişilerdir- İsrail’in dininin doğaüstü kaynağı dosyası daha baştan kapatılmıştır, üzeri çizilmiştir ve öncelikle akla yatkın değildir sıfatına lâyık görülmüştür” demiştir. (Orr, TPOT, 12)

2C. Biçimsel Kritik

Rudolph Bultmann, biçimsel kritiğin en önde gelen yandaşlarından ve kendi bilgi dalının temel unsurunu bu görüş oluşturmuştur:

Tarihsel metot, tarihin değişmez ve arkası kesilmez etkilerin yer aldığı kapalı bir sistem birliği olarak düşünülmesini önceden varsayar. Bireysel olaylar ise, birbiri ardına gelen sebep ve sonuç ilişkisi ile direkt bir bağlantı içerisinde. Bunun anlamı, tarih sürecinin sadece sebep ve sonuç ilişkisi tarafından belirlendiği ve davranışları ile tarihsel olayların gidişatını belirleyen insanların özgür kararları olmadığı değildir. Ancak, özgür bir karar sebepsiz yere verilmez, bir motivasyona ihtiyacı vardır. Tarihin görevi ise, eylemlerin motivasyonlarını belirlemektir. Bütün kararlar ve bütün eylemler, kendi sebep ve sonuçlarına sahiptirler. Tarihsel metot, tüm bunların ve bağlantılarının prensip olarak gösterilebilmesini önceden varsayar ve böylece tüm tarihsel süreci, kapalı bir birlik olarak algılar.

Bu kapalılık, değişmez ve arkası kesilmez tarihsel olayların doğaüstü müdahalelere, yüce güçlere kapalı olması anlamına gelir ve bu yüzden de “mucize” diye birşey mevcut değildir. Böyle bir mucizenin sebebi, tarih çerçevesi içinde kendine bir yer bulamaz. ... Tarih bilimi, bütün tarihsel metinler üzerinde bu metot ile çalışırken belli bir uyum sergilenmektedir. Kutsal Kitap metinlerinin bütününün tarihsel olarak anlaşılması uğruna bazı istisnaları kabul edemeyiz. (Bultmann, KM, 291-92)

Bultmann, yirminci yüzyıl insanların, doğa ve tarih olaylarının hiçbir zaman doğaüstü bir müdahale ile karşı karşıya kalmadıklarına emin olduklarını önceden varsaymaktadır. Bultmann’a göre, “Ölümden dirilmeyi içeren tarihsel bir gerçek kesinlikle tasavvur bile edilemez.” (Bultmann, KM, 39)

Norman Perrin, *The Promise of Bultmann* isimli eserinde, “belki de Bultmann için her şeyden önemli olan tek şey, tarihte tek bir eşsiz olayın olmaması değil, tarihin sebep ve sonuçlara dayalı kapalı bir zincir olduğunun ispatlanmasıdır. Tarihe müdahale eden bir güç ve etken bir sebep olarak Tanrı’nın varlığı ise, bir tarihin asla düşünmeyeceği bir olasılıktır” demiştir. (Perrin, TPB, 38)

Ölümden dirilmeyi içeren tarihsel bir gerçek kesinlikle tasavvur bile edilemez.

– RUDOLPH BULTMANN

Perrin sözlerine şöyle devam eder: “Söylediklerimizden çıkartacağımız sonuca göre Tanrı, tarihteki bir olayın etkin sebebi olamaz; sebebi oluşturan iki unsur olabilir, bir insan ya da bir insanın Tanrı inancı. Daha da ötesi, tarih süreci rastlantısal değil, düzenli olduğu içindir. Eğer rastlantısal olsaydı, herhangi bir tarihsel varoluşun mümkünatı olmazdı, bundan

dolayı Tanrı'nın dünya tarihindeki bir olayın etkin sebebi olmuş olması veya olacağı olanak dışında bir ihtimaldir.” (Perrin, TPB, 90-91)

Bultmann, mucizelerin gerçekleşmiş olma olasılığını reddeder. *Jesus and Mythology* isimli eserinde şunları söylemiştir: “Modern insan, sadece evrenin rasyonel düzeninin bir parçası olabilen olayları gerçek olarak kabul etmektedir. İşte bu yüzden modern insan mucizeleri, bu kurallara dayanan sürece uymadığı için reddeder.” (Bultmann, JCM, 37-38)

Bultmann, *Kerygma and Myth* isimli eserinde şöyle devam eder:

Kritikçilerin, günümüz dünyasının bilim anlayışının, ondokuzuncu yüzyılkinden farklı olduğunu işaret etmeleri ve sanki bu görecelik ile üstün güçlerin müdahalesini mümkün kılan bir kapı açılmış gibi rastlantısallık kuralının göreceliği ile mucize kavramını yeni baştan inşa edilmeye çalışılmasının bir saflık olduğunu söylemeleri, yerinde bir yaklaşım değildir. Günümüzün bilimi, deneysel çalışmalardan ve deneyin öneminden vaz mı geçmiştir? Hayır, vaz geçmemiştir ve vaz geçmediği sürece Antik Yunanda başlamış olan sebep ve sonuca dayalı, her şeyin bir açıklamasını talep eden düşünce sistemi geleneği devam etmekte demektir. (Bultmann, KM, 120-21)

Anti-doğüstücülük ve Bultman hakkında yazan Herman Ridderbos, şu yorumda bulunmuştur:

Bir bedenin işeyişinin ve organlarının organizasyonunu anlamayı kavramış ve öğrenmiş olan modern bir düşünürün, ölü olan bir kişinin tekrar beden almasını ve canlanmasını kabul etmesi hayâl bile edilemez. Modern insan zihninde, Tanrı'nın eylemlerini sadece O'nun kendi öz hayatının gerçekliğine bağımlı etkiler, müdahaleler ve değişimler olarak tasarlar ya da daha açık söylemek gerekirse, O'nun “ruh” olması gerçeğine bağlı olarak, bu eylemleri sadece ruhsal eylemlerdir. Modern insan, kurtarma eylemini bir insanın doğal fiziksel bedeninin gerçekliği hatta evrenin fiziksel varlığı ile bağlantılı bir çerçevede kavrayamaz. Aynı zamanda; önceden var olan bir insan olarak Mesih'in iddia edilmesi, O'nun bedensel varlığının göklere alınmış olması, insanın göksel bir bedene kavuşması gibi kavramlar hem rasyonel açıdan düşünülemez hem de anlamsızdır. Kısaca hiçbir şeydir. (Ridderbos, B, 18)

Pierre Benoit, biçimsel kritik metodunu analiz ettikten sonra şu sonuca varmıştır:

Bütün bu nispeten yeni metodların arkasında, ki bunların yeniliği sadece teknik uygulama kısmında izlenilmektedir, hiç de yeni olmayan tek bir temel tezin varlığı dikilmektedir. Modern rasyonalist tenkitçilerin çalışmalarında karşılaşmaya alışık olduğumuz bu tez, doğüstünün reddedilmesi tezidir. Bu tezin üzerindeki maskeler, sözde tarihsel ve sosyolojik analizler sökülüp atıldığı zaman, karşımızda bu tez gerçek kimliği ile dikilir ve bu bir felsefedir. (Benoit, IG, Vol. I, 39)

3C. Diğer Yandaşlar

W. J. Sparrow-Simpson, David Strauss hakkında şunları belirtir:

Strauss'un uzun zaman önce bulunduğu itiraf şunları içermektedir “Elçilerin içindeki imanın kaynağı, sadece İsa'nın Diriliş'i dikkate alındığında anlaşılabilir. Protestanların tarif ettiği gibi, bu olay içsel değil harici bir mucizevi olaydır.” (New Life, i, 399) Strauss'un, dirilişin akla uygun olmadığına dair bir olguyu öncelik olarak kabul edip, bu doğrultuda yönlendirildiğini kabul etmesi, samimi bir itiraftır:

“İsa'nın mucizevi dirilişinin kayıtlarının varlığı, bizleri bir tercih yapma noktasında bırakmıştır; ya İsa'nın yaşamının doğal ve tarihsel görüşünün akla yatkın olmayışını kabul eder, buna bağlı olan her şeyi geriye çeker ve tüm sorumluluklarımızdan feragat ederiz ya da

bu kayıtların olası sonuçlarını ispatlamak için kendimizi adarız. Örneğin, mucizevi olguları karıştırmadan, İsa'nın dirilişine duyulan inancın kaynağını bulmak gibi.”

Evren hakkındaki belirli bir görüşün önceden varsayımı hakkındaki delilleri sunmak ve açıklamak, bu kişinin bilinçli ve kasıtlı sorumluluğudur. Yusuf'un bahçesindeki mezarın başında iki rakip dünya teorisi birbiri ile mücadele etmektedir (çapraz referans Ihmels, Auferstehung, syf. 27; Luthardt, *Glaubenslehre*).

Diriliş delillerinin tarihsel olmadığını iddia etmenin en büyük sebebi, Sabatier'in de ifade ettiği gibi, “En büyük farklılıklarda bile uzlaşmaya varılmış olsa ya da bu farklılıklar asla var olmamış olsa bile, mucizeleri kabul etmeyen bir kişinin tanıklıkları da reddedeceği şüphe götürmeyen bir gerçektir. Zeller'in dürüstçe itiraf ettiği gibi, bu reddedişler tarihsel kaygılara değil, felsefi teorilere dayanmaktadır.” (L'Apotre Pavlus, p.42) (Sparrow-Simpson, RC, 511)

Biçimsel kritik olan Schubert Ogden, Glauben ve Verstehn'den (“The Problem of Miracles,” *Religion in Life*, I, Winter, 1957-58, syf. 63) şu alıntıyı yapmıştır: “Mucize fikri, günümüz insanları için iyice imkânsızlaşmıştır, çünkü bizler için doğa; kanunları olan bir olaydır ve kanunları olan, değişmez ve tükenmez bir düzene, mucize denilen unsur muhalefet etmektedir. Bu ve benzeri fikirlerin bizler tarafından kabul edilmesi mümkün değildir.” (Ogden, CWM, 33)

Jesus Christ isimli eserde F. C. Burkitt, şunları söylemiştir: “İtiraf etmeliyim ki, 5000 kişiyi doyurma olayı için samimi bir verimlilik sürecinden başka bir açıklama getiremiyorum ... bana mantıklı gelen tek çözüm ise şudur: İsa, elçilerine ellerindeki kıt kumanyayı dağıtmalarını söylemiş ve elçilerin oluşturduğu bu iyi tanıklıktan etkilenen kişiler, ellerindeki bol miktardaki yiyecekleri, ellerinde az olanlar ile paylaşmışlardır.” (Burkitt, JC, 32)

Ernst Käsemann, anti-doğaüstücünün görüşünü açık bir ifade ile ortaya koymuştur. İsa'nın İncil'de yer alan işleri ve sözleri hakkında şunları söylemiştir: “bunlar aralıksız bir şekilde gerçekleşmiş ilâhi esinler ve yüce işlerdir ancak, bunların herhangi başka bir insan yaşamı ile karşılaştırılması gerekli olan ortak paydaları mevcut olmadığı için tarih kategorisinde algılanması olası değildir.” (Kasemann, ENTT, 30)

Eğer İslâmiyetten, Budizmden, Konfüçyüsizmden ya da Taoizmden mucizeleri çıkartırsanız, elinizdeki aynı inanç, aynı sağlamlıkta kalır. Eğer Hristiyanlıktan mucizeleri çıkartırsanız, Amerikalı Hristiyanların her hafta (ve her hafta) kilise kürsüsünden duydukları klişe cümlelerden ve basmakalıp laflardan daha fazlasını duyamazsınız.

– PETER KREEFT

3A. BİLİM VE MUCİZELER

1B. Mucizelerin Tanımı

“Her tartışmada olduğu gibi bu tartışmada da atılacak birinci adım, kullanılan terimlerin anlamına muvaffak olmaktır. ‘Mucize’ kelimesinin anlamı konusunda anlaşmaya varılmadıkça, mucizelerin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda yapılacak her türlü tartışma, havanda su dövmeye benzer.” (Huxley, WTHH, 153)

Bizler mucizeleri, Tanrı'nın dünya üzerinde yaptığı özel işleri olarak tanımlarız. Mucizeler, Tanrı'nın özel işleri olduğu için, bu işler sadece Tanrı'nın var olduğu bir ortamda gerçekleşebilirler.

2B. Hristiyan Çerçevesinde Mucizeler

Peter Kreeft, mucizelerin Hristiyanlık inancındaki yerinin diğer dünya inançlarından farkı konusunda şunları gözlemlemiştir:

Mucizelerin önemi hakkındaki tartışmayı çözümlmek için Tanrı'nın, Kendi kilisesini kurmak ve ölümsüzleştirmek için bu mucizeleri kullanmış olmayı uygun görmüş olduğunu anlamak yeterli olacaktır.

Aslında, Hristiyanlığın diğerlerinden farkını oluşturan başlıca unsurları, mucizeleridir: Yaratılış, (ilk defa Yahudilere) esinleme, Yasa'nın verilmesi, peygamberliklerin verilmesi, Beden alma, Ölümden dirilme, Göğe yükselmesi, İkinci geliş ve Yargı Günü.

Eğer İslâmiyetten, Budizmden, Konfüçyüsizmden ya da Taoizmden mucizeleri çıkartırsanız, elinizdeki aynı inanç, aynı sağlamlıkta kalır. Eğer Hristiyanlıktan mucizeleri çıkartırsanız, Amerikalı Hristiyanların her hafta (ve her hafta) kilise kürsüsünden duydukları klişe cümlelerden ve basmakalıp laflardan daha fazlasını duyamazsınız. (Kreeft, CMP, 273)

R. C. Sproul, Gerstner ve Lindley, Hristiyanlığın ifade edilebilmesi için mucizelerin vazgeçilmez unsurlar oldukları konusunda hemfikirlerdir: “Teknik olarak ... mucizeler, görselliği olan, algılanabilir bir çerçevede gelişen, hem imanlılar hem imanı olmayanların beraberce tecrübe ettikleri bir olaydır. İman ettirmek için olmasa da, ikna etme gücüne sahiptirler. İnanç savunmalarına bakıldığında da anlaşıldığı gibi, mucizelere tanıklık eden grup ister inansın, ister inanmasın, ister iman etsin ister etmesin, ister herkes ‘içsel’ bir ‘mucize’ yaşasın ya da yaşamasın, Hristiyanlığın ifade edilebilmesi ve akla yatkın gelmesi için gözle görülür ve algınlılabılır mucizeler, vazgeçilmez unsurlar olmuşlardır. Tüm insanlar bilinçli bir şekilde mucizenin bir parçası olmayı reddetmiş olsalar da, ispatlanış karşısında duygularını gizleyememişlerdir.” (Sproul, CA, 145)

3B. Mucizeler ve Doğaüstü Olaylar Konusunda Bilimin Sınırları

J. W. N. Sullivan, *The Limitations of Science* isimli kitabında, Einstein'ın *İzafiyet Teorisi* (1905) ve Planck'ın “kara kütle radyasyonu” denemesinin yayınlanmasından beri bilim adamları, “bilinmeyen ve sis perdesinin arkasında kalan evrenin, tabiat kanunları dedikleri olgudaki değişikliklerle” karşı karşıya kalmışlardır, diye yazılmıştır. (Sullivan, TLS, 79)

Sullivan: “‘Bilimdeki modern devrim’ adı verilen değişimler, aslında neredeyse iki yüzyıldır bilim dünyasına hükmeden Newtoncu bakış açısının yetersizliği üzerine dayandırılmıştır. Eski bakış açısı, yeni bir görüş açısı tarafından arka plana itilme süreci içerisinde. Kendi gelişimini tamamlamamış olsa da, yeni bakış açısının eskisinden çok farklı olduğu açıkça ortadadır.” (Sullivan, TLS, 138)

James R. Moore, (John Warwick Montgomery tarafından editasyonu yapılan *Christianity for the Tough Minded* isimli eserde, “günümüzün bilim adamları, herhangi bir olayın ‘tabiat kanunlarını’ ihlâl ettiğini öne sürecek kadar bu kanunlar hakkında yeterli bir bilgi olmadığını kabul eder duruma gelmişlerdir. Bir unsurun olmayan yer ve zaman koşullarından yola çıkarak, tüm evrenin doğası hakkında kesin kanılara varmanın doğru olamayacağı konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Günümüz insanının ‘tabiat kanunları’ adını verdiği durum, aslında *tabiat harikalarına bizim getirdiğimiz tüme varımcı ve istatiksel açıklamalarımızdır*” demiştir. (Moore, SC: TPC, 79)

John Montgomery, anti-doğaüstücü tutumun, hem “felsefi açıdan hem de bilimsel açıdan” güvenilmez bir yaklaşım olduğunu göstermiştir. Felsefi açıdan: “Çünkü, Tanrı konumundan aşağı olan herhangi bir kişinin mucizeleri baştan eleyecek kadar evreni tanıması mümkün değildir.” Bilimsel açıdan: “Çünkü, Einstein fiziğinin geçerli olduğu bir çağda

(Hume'un klâsik anti mucizevi tezini formülleştirdiği, Newtonun çizdiği dünyadan istisnasız çok farklıdır) evren, bütün olasılıklara açık bir hale gelmiştir, 'bir tane bile "nedensel bir evrensel kanun" ifade etmeye çalışmak, boşuna bir deneme olacaktır' (Max Black, *Models and Metaphor*) ve mucizevi bir olay hakkındaki tek bir görsel tanıklığın dikkatli bir şekilde incelenmesi, bu olayın gerçekten de meydana gelip gelmediğini anlamamıza imkân verecektir." (Montgomery, CFTM, 32)

History and Christianity isimli eserde bu tartışma devam etmektedir:

Ancak, modern insan, diriliş tarzında bir "mucizeyi" kabul edebilir mi? Cevap sizi biraz şaşırtabilir: Bizler, Einstein'ın göreceli görüşü savunan çağında yaşayan modern insanlar olduğumuz için, diriliş olayı kabul edilmelidir. Newton döneminden farklı olarak bizler için evren, artık bütün kanunlarını bildiğimiz, her adımın tahmin edilebilir olduğu bir oyun sahası, kapısı kilitlenmiş bir kasa değildir. Einstein'dan sonra hiçbir modern insanın "tabiat kanunlarının" zaten bilindiğini öne sürerek, var olduğu iddia edilen olayların gerçekleşmiş olma olasılıklarını reddetmeye hakkı kalmamıştır.

İddiası geçen bir olayın gerçekleşebilip gerçekleşilemeyeceğini tespit etmenin tek yolu, bu olayın geçmişte gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırmaktan geçmektedir. İşte bu yüzden "mucizeler" konusu, felsefi spekülasyonların dolaştığı bir sahada değil, tarihsel bir çerçevede ele alınmalı ve araştırılmalıdır. (Montgomery, HG, 75-76)

Montgomery, sözlerine şöyle devam eder, "Dikkat ederseniz, öne sürülen mucizevi bir olay ile karşı karşıya kalan bir tarihçi, aslında kesinlikle yeni bir şey ile karşı karşıya kalmamaktadır. Her tarihsel olay kendi içinde eşsizdir ve bu olayların gerçeklere dayanıp dayanmadığının sınanması, sadece bizlerin burada ele aldığı metinlere dayalı yaklaşım ile mümkündür. Hiçbir tarihçinin, evreni her şeyin doğal nedenleri olduğu, kapalı bir sistem olarak kabul etmeye hakkı yoktur. Cornell'li mantıkçı Max Black'ın kısa bir süre önce kaleme aldığı bir yazısında belirttiği gibi nedensellik kavramı, 'tuhaf, sistematik olmayan ve hatalı bir kanıdır' (*Models and Metaphors*, syf. 169)." (Montgomery, HG, 75-76)

Önde gelen bir biçimsel tenkitçi olan Vincent Taylor, mucizelerin, dogmalar ile reddedilemeyeceği uyarısında bulunmaktadır:

Günümüzde mucizeler ile ilgili olarak karşımıza çıkan soruları "mucizeler imkânsızdır" diyerek kestirip atmak için çok geç kalınmıştır. Bu tartışmaların bu aşaması tarihte kalmıştır. Artık bilim, geçmiş dönemlerin karakteristik bakış açıları ile kıyaslandığında, tabiat kanunları hakkında çok daha fazla mütevazî ve gerçekçi bir görüşü benimsemiştir. Günümüzde, "Doğa Kanunlarının" aslında var olan bilgi birikiminin uygun bir özeti olduğu görüşü kabul edilmiştir. Doğa, "kapalı bir sistem" değildir ve mucizeler, "bina edilmiş olan bir düzene yapılmış müdahaleler" değildir. Son elli sene boyunca, bir zamanlar imkânsız olarak nitelenen keşifler ile defalarca şaşırtıldık. Atomun parçalanışına şahit olduğumuz gibi, kendi kulaklarımızla bilim adamlarının, "evren bizim büyük bir makine dediğimizden çok daha uludur" dediklerini duyduk. Bu görüş değişimi tabii ki mucizelerin gerçekliğini kabul etmemektedir; ancak uygun koşullar altında mucizelerin imkânsız olmadıklarını kabul etmektedir; hiçbir bilimsel ya da felsefi dogma, bu görüşün önüne geçemez. (Taylor, TFGT, 13)

4B. Hume'un Felsefi Tezi

1D. Hume'un İddiası

"Mucize, doğa kanunlarının çiğnenmesi demektir; bu kuralların sağlam ve sabit tecrübeler üzerine bina edildiği düşünüldüğünde, bir mucizenin gerçekleşmediğinin ispatı, iddia edilen

olayın kendi doğasından ortaya çıkar ki, bunun anlamı ise, tecrübeden elde edilmeyen akla gelebilecek her tez için geçerlidir... Doğanın genel akışı içerisinde gerçekleşen hiçbir şey, mucize olarak tanımlanamaz. Sağlıklı görünen bir adamın aniden ölmesi bir mucize değildir; . . . Ancak, ölü bir adamın aniden yaşama kavuşması bir mucizedir; çünkü bu olay hiçbir ülkede ve çağda gözlenmemiştir. İşte bu yüzden, her mucizevi olayın karşısında düzenli olarak tecrübe edilebilen olaylar vuku bulmalıdır ki, bu olay mucize adına lâayık olsun.” (Hume, EGHU, 126-27)

2D. Çürütme

Hume, mucizeler lehindeki delilleri gözden geçirmek yerine, basit istatistiksel oyunlar oynamayı yeğlemiştir. Geisler, bu konuda şunları dile getirmiştir:

Hume, mucizeler lehine olan delilleri hiçe saymış, hatta mucizeler karşıtı olan delilleri çoğaltmaya çalışmıştır. Ölüm defalarca tekrarlandığı ve ölümden dirilme en iyi bir ifade ile ender rastlanan bir olay olduğu için Hume, ölüm sayılarını toplayıp, karşısına iddia edilen dirilme olaylarını koyarak, adetçe çoğunluğu teşkil eden grubu geçerli sayma yoluna gitmiştir. . . . Ancak bu kıyaslama esnasında, örneğin, Nasıralı İsa isimli kişinin dirilmesi lehindeki delilleri inceleme ya da değerlendirmeye alma gereği bile duymamaktadır. Yaptığı işlem, dünya üzerinde ölüp tekrar dirilmeyen kişilerin adedi ile ölüp dirildiği iddia edilen kişilerin adedini kıyaslama ve daha yüksek olan rakamı geçerli sayıp diğerini geçersiz saymaktır... Bu tez, olasılık ile delillerin adedini eş değer olarak kabul etmektedir. Hume, kısaca (kazanma şansı yüksek olan bahsi oynama üslubunda bir ifade ile) ‘daha olası olan olaylara inanmamız gerekir’ demektedir. Ancak, bu çok aptalca bir düşünme şeklidir. Bu mantığa göre, zarların ilk sallamada üç kere altı gelme olasılığı yoktur, çünkü bu olasılık 1,635,013,559,600’e 1’dir! Hume’un gözden kaçırdığı basit gerçek ise, zeki insanların kanıların olasılıklara değil, gerçeklere dayandırdığıdır. Bazen bir olayın gerçekleşme olasılığı çok azdır (geçmişteki örneklere bakıldığında) ancak bu olayın lehine olan deliller çok güçlüdür (o an ki gözleme ya da güvenilir tanıklığa bakıldığında). Hume’un tezinde, delillerin adedi ile delillerin değeri birbirine karıştırılmıştır. Delillerin adedi değil, değeri önemlidir. (Geisler, MMM, alıntı yeri Geivett, IDM, 78-79)

Daha da ötesi, Hume tarihsel olayların gerçekleşme olasılığı ile bilim adamlarının bilimsel formülleri oluşturmada kullandıkları olasılık yaklaşımını birbiri ile karıştırmıştır. Nash’ın açıklamasına göre:

Hume’u eleştirenler, tezini kusurlu bir olasılık görüşü üzerine bina ettiği için eleştirirler. Bunun sebebi ise, Hume’un mucizeler de dahil olmak üzere tarihteki olayların gerçekleşme olasılıklarını, bilimsel kanunların üretildiği, yinelenen olayların yinelenme olasılığı ile aynı şekilde ele almış olması olmuştur. Bilimsel kanunlar alanında, olasılık ile yinelenme sıklığı birbiri ile ilişkilendirilirler; bir bilim adamı benzer koşullar altında, aynı olayın ne kadar çok yinelandığını gözlemleyebilir ise, formüle ettikleri kanunun doğru olma olasılığı o kadar yüksektir. Ancak mucizeler de dahil olmak üzere tarihteki olaylar, bundan çok farklı bir yapıya sahiptirler; tarihteki her olay eşsizdir ve tekrarlanamaz. Bundan dolayı mucizeler de dahil olmak üzere tarihteki olayların gerçekleşme olasılıklarını, bilimsel kanunları elde ederken kullanılan olasılıklar ile aynı şekilde ele almak demek, iki öznel konunun arasındaki temel farklılıkları görmezlikten gelmek demektir. (Nash, FR, 234)

Hume’un, “doğanın genel akışı içerisinde gerçekleşen hiçbir şey, mucize olarak tanımlanamaz” iddiasının çürütülmesinde rol oynayan güçlü bir isim de C. S. Lewis olmuştur. Lewis, Hume’un iddiasına ikna edici bir cevap sunmuştur: “Hume’un ‘mucizevi olayın karşısında düzenli olarak tecrübe edilebilen olaylar vuku bulmalıdır ki, bu iddia edilen olay mucize adına lâayık olsun’ ifadesine katılmamız gerekir, başka bir ifade ile bir

mucize asla gerçekleşmemiş ise, niçin hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Mucizeler hakkındaki tecrübelerin düzenli olması için, bu mucizeyi bildiren aktarımların hepsinin sahte olduğunun bilinmesi ya da ispatlanması gerekir. Bütün aktarımların sahte olduğunu bilebilmemiz için bu mucizenin asla var olmadığını bilmemiz gerekmektedir. Açıkçası bu bir kısır döngüdür.” (Lewis, M, 105)

“Mucizevi bir olay ile karşılaşan tenkitçi bir tarihçi, genellikle bu olayın var olmadığını hükümünü vermektedir... bu prosedürünü haklı çıkarmak için de, Hume’un geliştirdiği prensibi uygulamak zorunda kalacaktır: ‘Mucizevi doğanın salt imkânsızlığı’ ya da iddia edilen olayların ‘bütün akli selim insanların gözü önünde gerçekleşme zorunluluğu ki, bu zaten bir mucizeyi çürütmek için yeterli olarak kabul edilecektir’” (Flew, M, alıntı yeri Edwards, EP, 351-52) Başka bir ifade ile, bu bir kısır döngüdür: Eğer mucizelerin gerçekleşmesi imkânsız ise her türlü mucizevi olayın aktarımı sahte olmalıdır ki, mucizelerin gerçekleşmesi imkânsız olsun.

Merald Westphal, “Tarihçi ve İmanlı” isimli yazısında şunları dile getirmiştir:

Eğer Tanrı varsa, O’nun mucizeleri hem mantıken mümkün konuma gelir, hem de gerçekleşme olasılığı her dakikaya yayılmış olur. Mucizelerin gerçekleşme olasılığının o an için engellenmesinin tek sebebi ise, gene ilâhi bir iradedir. (Bir ilâhiyatçı için, bilimsel bilginin artışının mucizelere olan inancı azalttığıнын söylenmesi, entelektüel açıdan sorumsuzca ve çelişkili bir ifade olacaktır çünkü, bilim dalındaki ilerleme bizlere sadece ilmimizin limitlerini göstermekte ve ilâhi bir gücün bu limitlerin üzerinde işleyeceğini ortaya koymaktadır.) Bu konuya ahlâk unsurunu da eklediğimiz zaman, insanların böyle bir aktarımın entelektüel dürüstlüğüne incelemelerine izin verilmesi çok normaldir. (Westphal, THB, 280)

Ancak, bu çok aptalca bir düşünme şeklidir. Bu mantığa göre, zarların ilk sallamada üç kere altı gelme olasılığı yoktur, çünkü bu olasılık 1,635,013,559,600’e 1’dir! Hume’un gözden kaçırdığı basit gerçek ise, zeki insanların kanıtlarını olasılıklara değil, gerçeklere dayandırdığıdır. Bazen bir olayın gerçekleşme olasılığı çok azdır (geçmişteki örnekler bakıldığında) ancak, bu olayın lehine olan deliller çok güçlüdür (o an ki gözleme ya da güvenilir tanıklığa bakıldığında).

– NORMAN GEISLER

4A. TARİHİN UYGUN BİR ŞEKİLDE ELE ALINMASI

Tarihin uygun bir şekilde ele alınmasından önce, rölativistlerin tezinin çürütülmesi yerinde olacaktır.

1B. Rölativistlerin Tezinin Çürütülmesi

1C. İddia: Tarih, Direkt Bir Gözlemlemeye Elverişli Değildir

Geisler, ‘objektif’ kelimesinin ne anlama gelmesi gerektiğini şöyle açıklamıştır: “Eğer ‘objektif’ kelimesi ile kast edilen anlam ‘salt bilgi’ ise, hiçbir beşeri tarihçi objektif ya da tarafsız olamaz. Bu bizim onayladığımız bir olgudur, ancak diğer taraftan eğer ‘objektif’ kelimesi ile kast edilen anlam, sağduyulu bir insanın kabul edebileceği, adil ve dürüst ancak

gözden geçirip düzeltilmeye elverişli bir sunum ise, bu durumda tarafsızlık olasılığının kapısı aralanmış demektir.” (Geisler, CA, 290)

Göreceli iddia sonrasında bilim adamı ile kıyaslandığında, tarihçinin dezavantaja sahip olduğuna dair iddia hakkında Craig, şunları yazmıştır:

Birinci olarak vurgulamamız gereken nokta, bilim adamının her zaman incelediği konuya ya da objeye direkt bir ulaşımına sahip olduğunu düşünmenin bir saflık olduğu noktasıdır. Bilim adamları, kendi öz çalışmaları için bile hem başkalarının araştırma raporlarına yüksek seviyede bağımlıdır (bu durum ilginç bir şekilde bilim adamını tarihsel dokümanlara bağımlı kılar), hem de bilim adamının araştırdığı konular genellikle direkt bir ulaşımına imkân vermemektedir; bu durum, özellikle fizik gibi yüksek teorik alanlarda daha çok kendisini göstermektedir.

İkinci olarak ise, tarihçinin geçmişe direkt bir ulaşım şansı olmasa da, geçmişten arta kalanlara, gerçekten var olmuş ve elimizde olanlara direkt olarak ulaşması mümkündür... Örneğin, arkeolojik veriler, tarihçiye incelemesi için direkt olarak objeler sunmaktadır. (Craig, RF, 176)

Bundan dolayı, “hem tarih adamının hem de bilim adamının geçmişte olanları tespit etmek için değişik teçhizatları mevcuttur. Orijinal gerçeklere ya da olaylara direkt ulaşım yoksunluğu bu iki adamdan birisini diğerinin gerisinde bırakmamaktadır.” (Geisler, CA, 291)

2C. İddia: Tarihsel İletilerin Parçalı Doğası

Fischer, bu tezin hatasına şöyle işaret eder: “Rölativistlik hatalı bir şekilde, tarihsel aktarımların parçalı olması gerektiğini, bunun eksikliği oluşturacağını ve bu eksiklikten dolayı, hatalı olmaları gerektiğini ima eder. Eksik bir aktarım, objektif olarak doğru bir aktarım olabilir ancak doğru bir olayın tümünü değil, bir kısmını aktarmıştır.” (Fischer, HF, 42)

Geisler, şöyle devam eder:

Tarihsel aktarımların parçalı olması, bu aktarımların objektifliğinin yok olması anlamına gelmez. Tarih, parçalı kaynaklara sahip olduğu için jeolojiden daha az objektif değildir. Bilimsel birikim de parçalı bir yapıya sahiptir, varsayımlara ve daha fazla olguların keşfi konusunda yetersiz olduğu ispatlanabilen genel anlayışlara dayanır.

Katı bir bilimsel görüş açısından bakıldığında, parçacıklar arasındaki boşlukları doldurmanın zorluklarının mevcudiyeti reddedilemez ise de, bir kişi dünya hakkındaki felsefi görüşünü belirledikten sonra, tarafsızlık problemi ortadan kalkar. Eğer bir Tanrı mevcut ise, tarihin genel resmi zaten çizilmiş durumdadır; tarihsel gerçekler sadece detayları dolduran unsurlar olacaktır. (Geisler, CA, 292-93)

Tarihçinin geçmişe direkt bir ulaşım şansı olmasa da, geçmişten arta kalanlara, gerçekten var olmuş ve elimizde olanlara direkt olarak ulaşması mümkündür... Örneğin, arkeolojik veriler, tarihçiye incelemesi için direkt olarak objeler sunmaktadır.

– WILLIAM LANE CRAIG

3C. İddia: Tarihi Yöntem Biliminin Seçici Doğası ve Tarih Gerçeklerinin Yorumsal Yapısallaştırılması

“Tarihçinin kullanacağı materyalleri seçme zorunluluğu tarihi, sübjektif bir hale getirmez. Jüri üyeleri, bütün delillere sahip olmadıkları durumlarda kararlarını, ‘şüpheler üzerine bina ederler’. Eğer tarihçinin elinde konu ile alâkalı ve önemli deliller mevcut ise, objektiflikten söz etmemiz mümkün hale gelecektir. Bir kişinin bazı şeyleri bilebilmesi için her şeyi bilmesi gerekmez.” (Geisler, CA, 293)

4C. İddia: Tarihçi, Değer Yargısından Kaçınamaz

Dikkat etmemiz gereken bir nokta şudur: “Tarihçinin değer yargılarından kaçınamaması, tarafsızlığın imkânsız olduğu anlamına gelmemektedir. Tarafsızlık demek, gerçekleri ele alırken adil olmak demektir. Olmuş olanların, olası en doğru bir şekilde sunulması demektir. Daha da ötesi tarafsızlık, bir tarihçinin gerçekleşmiş olan olayları yorumlarken, bu olayların kaynağında ve bağlamında olanları ön plâna çıkaracak bir lisan kullanması demektir... Bir tarihçi, dünya görüşünü ortaya koyduktan sonra, değer yargıları arzu edilmeyen ve sübjektif bir unsur olmaktan çıkar; değer yargıları hem gereklidir, hem de objektif olarak talep edilirler.” (Geisler, CA, 295-96)

5C. İddia: Her Tarihçi, Kendi Çağının ve Dünya Görüşünün Bir Ürünüdür

Her tarihçinin, kendi çağının ve dünya görüşünün bir ürünü olduğunu kabul eden Geisler, şunları da işaret etmektedir: “Bir *tarihçinin* kendi çağının adamı olması, onun aktardığı *tarihin* de o çağın ürünü olduğu iddiası hatalı bir yaklaşımdır... Tenkitçilik, bilginin *bağlamı* ile bu bilgiye ulaşma *sürecini* birbiri ile karıştırmaktadır. Tenkitçilik, bir görüşün *oluşması* ile o görüşün *doğruluğunu* birbiri ile karıştırmaktadır. Birisinin hipotez ürettiği kaynak, aslında onun bu hipotezin doğruluğunu ispatlaması ile alâkalı konular değildir.” (Geisler, CA, 296-97)

Fischer, bu durumu bir örnekle açıklamaktadır: “Bir bilginin elde edilme şekli ile, o bilginin geçerliliği arasında bir karmaşa yaşanmaktadır. Amerikalı bir tarihçi, şovenist bir yaklaşımla Birleşik Devletlerin, İngiltere’den bağımsızlığını 1776 senesinde elde ettiğini beyan edebilir. Bu ifade tarihçinin motivasyonunu içerse de, tarihsel açıdan doğru bir ifadedir. Diğer taraftan İngiliz bir tarihçi, milliyetçi bir tutumda ısrar edip İngiltere’nin, Birleşik Devletlerden bağımsızlığını 1776 senesinde elde ettiğini iddia edebilir. Bu açıklama ise hatalı bir açıklamadır ve her zaman öyle kalacaktır.” (Fischer, HF, 42)

6C. İddia: Materyallerin Seçimi ve Aranjmanı Tarihçiye Bağımlıdır

Önyargının ya da tarihin tarafsızlığını örtme ihtirasının olasılığı hakkında tarih felsefecisi W. H. Walsh, şunları belirtmiştir: “Bu şekildeki bir ön yargının, tarihin objektif gerçeklerini elde etmede önemli ve aşılmaz bir engel olarak görmek ya da görmemek konusunda verilecek karar, şüphe içeren bir karar olacaktır. Bu şüphenin sebebi ise, geçmişteki tecrübelerimizde gördüğümüz gibi, aktarımlarda bulunan önyargıların her zaman düzeltilmeye elverişli olmuş olmasıdır... Bir tarihçi kesinlikle kişisel önyargıdan arınmış olmak zorundadır, bunu beceremeyen tarihçiler, kendilerine uygun itibarı kazanmışlardır.” (Walsh, JPH, 101)

Van A. Harvey bile şu ifadede bulunmuştur: “Eğer tarafsızlıktan anladığımız şey, bir kişinin yargıya ulaşmadan önce bu yargıyı haklı çıkaracak geçerli sebeplere sahip olma zorunluluğunu hissetme kapasitesine sahip olabilmesi ise, tutkulu olmanın veya tarafsız olmanın karşılıklı olarak özel hisler olduğu tartışmaya açık bir konu olacaktır. Kendi öz

oğlunu yargılayan bir hakimin, gerçeğin bulunması konusunda, konu ile daha az alâkası olan bir kişiden daha çok tarafsız olması beklenmez mi?” (Harvey, HB, 212)

7C. Sonuç: Tarih Neyi Bina Edebilir?

“Salt tarafsızlık, sınırsız bir zihin için mümkündür. Sınırlı zihinler, sistematik bir tutarlılık ile yetinmek zorundadır, ancak referanslar ile genel hatları belirlenmiş olan plâna bütün yeni elde edilen olguları ayrıntılı ve sürekli olarak dahil eden ve bu referansların çerçevelediği bir düzen üzerine bina edilmiş olan geçmişi tekrar gözden geçirip düzeltilmeye elverişli bir şekilde yeniden inşa etme girişimlerine açık olmalıdır.” (Geisler, CA, 298)

“Bir kişi, bu dünyanın bir tanrının varlığını içeren ya da bir tanrının varlığını içermeyen bir dünya olduğu konusunda olgulardan bağımsız olarak belli bir karara varamadan, tarihin objektif anlamını tespit etme olasılığı yoktur. Diğer taraftan, bu evrenin bir tanrının varlığını içeren bir evren olduğuna inanmak için birçok iyi sebep mevcuttur... İşte bu inanıştan sonra tarihin objektif anlamını tespit etmek olanaklı bir hale dönüşür. Genel görüş bir kere bina edildi mi geriye kalan tek mesele, bu genel sisteme en çok uyan tarih görüşünü bulmaya kalır. İşte bu yüzden sistematik istikrarlık, hem tarihsel olaylarda hem de bilimsel olaylarda bir tarafsızlık ya da objektiflik sınama metodu olarak yerini almıştır.” (Geisler, CA, 298)

2B. Tenkitçi Metot

Erlangen tarihçisi Ethelbert Stauffer, tarihe nasıl yaklaşmamız konusunda bazı tavsiyelerde bulunmaktadır:

Tarihçi olan bizler, tüm beklentilerimizi belki de bizim bütün kanaatlerimizi ve hatta bizim dönemimizin gerçekler adına yer alan tüm anlayışı bir anda çürüten süprizler ile karşı karşıya kaldığımızda ne yaparız? Bu gibi durumlarda, büyük bir tarihçinin şu sözlerini tekrarlamamız gerekir: “Kesinlikle mümkündür.” Neden olmasın ki? Tenkitçi bir tarihçi için hiçbir şey imkânsız değildir. (Stauffer, JHS, 17)

Tarihçilerin amacı, önceden ikna olunmuş kanılara dayanan bir tarihi bina edip kendi zevkine göre şekillendirmek değil, tarihi en sağlam delillere dayandırarak yeni baştan aktarmak ve tarihin kendi kendisini ifade etmesine izin vermektir.

– PHILIP SCHAFF

1C. Schaff

Tarihçi Philip Schaff, yukarıdaki görüşe, şu ifadesini eklemeyi uygun görmüştür:

Tarihçilerin amacı, önceden ikna olunmuş kanılara dayanan bir tarihi bina edip kendi zevkine göre şekillendirmek değil, tarihi en sağlam delillere dayandırarak yeni baştan aktarmak ve tarihin kendi kendisini ifade etmesine izin vermektir. (Schaff, HCC, cilt I., 175)

2C. Sider

Temple Üniversitesinde, Messaih Kolej kampüsünde tarih profesörü olan Ronald Sider, bir tarihçinin önceden varsayımlar konusunda ne yapması gerektiğini şöyle belirtmiştir:

Tenkitçi bir tarihçi, kendi beklentilerini boşa çıkaran ve gerçekler hakkındaki natüralistik görüş ile çelişen, ancak bir olayın gerçekliğini ortaya koyan sağlam bir delil karşısında ne yapar? Kabul etmeliyim ki bu kişi, tenkit edilerek analiz edilen kaynaklarını takip etmek zorundadır. Mucizelerin asla gerçekleşmiş olamayacağı önceden varsayımı felsefesine inanmak, bilimsel olmayan bir yaklaşımdır. Tek taraflı önceden varsayımlardan kaçınmadıkça, tarihsel yorumlar propagandadan öteye geçemeyecektir.

Kendimizin tanık olmadığı, ancak gerçekliği iddia edilen olaylar için sağlam deliller talep etme hakkımız vardır, ancak doğru ve yanlış kendi sınırlı tecrübelerimizle yargılama hakkımız yoktur. (Sider, ACE. 21)

3C. Montgomery, Şu Sonuca Varmıştır

Montgomery, şu sonuca varmıştır:

İsa'nın bir adamdan daha öte bir varlık olamayacağına dair bir önceden varsayıma kapılmaya hakkımız yoktur. Bunu yaptığımız sürece vardığımız yargılar; dokümanların, olguların ve bulguların gerçek bağlamlarını değil, açıkça önceden varsayımlarımızı yansıtır. Başka bir deyiş ile, yapmamız gereken şudur: Tarafsız bir şekilde İsa'nın çağındaki kişilerin, İsa hakkındaki aktarımlarını, biz katılsak da katılmasak da keşfetmektir. Bizlerin sorusu, İsa'nın insan olarak tanımlanıp tanımlanmadığı değildir. Hemen hemen günümüzde yaşayan hiç kimse bunu sorgulamaz, çünkü anlatımlarda O'nun acıktığı, susadığı, yorulduğu, ağladığı, acı çektiği ve öldüğü, kısaca insan olduğu belirtilmiştir.

Bugün bizlerin karşısına dikilen soru ise, İsa'nın bir adamdan daha öte bir varlık olarak algılanılıp algılanılmamış olduğu sorusudur. (Montgomery, HC, 48-49)

3B. Uygun Bir İnceleme

“Tenkitçi bir tarihçi, iddia edilen mucizelerin tarihselliğini, her olayın kendisi için sunulan delillerine dayandırarak tespit etmelidir.” (Sider, THTMPNM, 313)

Yukarıdaki tarihsel araştırmaların uygulanması, günümüzün bilimsel bilgi birikimi sayesinde derinleşmiş ve genişlemiştir. Profesör Sider, şu yorumda bulunmuştur: “Doğanın düzeninin bilimsel tarifi, her türlü sıra dışı olayın bildiriminin daha tenkitçi bir üslup ile ele alınmasında çok önemli bir etken olmuştur. İddia edilen bir olayın, ilişkili alan üzerinde yapılan bilimsel incelemelerde, izlenilen ve izlenilmesi beklenen düzene muhalefet içerdiği anda, ‘kırmızı bir uyarı ışığı’ yanıp sönmeye başlar. (Harvey, The Historian and The Believer, syf.225)” (Sider, THTMPNM, 314)

İşte bu noktada bu iddiaya maruz kalan kişinin, tüm verileri çok dikkatli bir şekilde gözden geçirmesi gereklidir.

Örneğin, İsa'nın Dirilişi: Tenkitçi bir tarihçi tanıkları inceleme, çarmıhtaki ölümü doğrulama, gömülme prosedürlerini ele alma ve üçüncü gün İsa'nın canlı olduğuna, mezarın boş olduğuna dair anlatımları tenkit etme yoluna gider. Arkasından, yukarıdaki çalışma sonucunda elde ettiği verilere dayanarak her olası açıklamayı ortaya koyar. İşte bu aşamada, diğer ikna edici delillerin dikkatlice incelenmesi ve bütün bu çalışma sonunda en uygun sonucun belirlenmesi gerekmektedir.

Tarihçi, ölümden dirilmeyi ve mezarın boş olmasının Tanrı'nın direkt bir müdahalesi olduğunu ispatlayamaz. Ronald Sider, bu konuda şunları belirtmiştir:

Bir tarihçi, hiç bir şekilde anlatılması ve anlaşılması güç olan sıra dışı bir olayın, doğal sebeplerden kaynaklandığını ve de bu olayın tanrısal bir eylem olduğunu ispatlayabilir. (Bir

tarihçinin böyle bir durumda yapabileceği en iyi şey, günümüzün bilimsel birikiminin açıklamakta zorluk çektiği bu olay hakkındaki delillerin, bu olayın tarihselliğini ortaya koyacak ve ispatlayacak kadar güçlü olduğunu belirtmektir.) Ancak bir tarihçi, asla bir olayın gelecek çağlardaki bilimsel gelişmelerin, doğal olarak tekrar eden bir yapıya sahip bir olay olarak açıklayabileceği ihtimalini gözden çıkartmaması gerekmektedir. [Bakınız: Patrick Nowell Smith, “Miracles,” *New Essays in Philosophical Theology*, A. Flew ve A. Macintyre (Macmillan, New York, 1964), syf. 243-53 ve özellikle sayfa 245.] Ancak, bir tarihçinin sıra dışı bir olayın “mucize” olduğunu ispatlama imkânının olmaması, bu olayın gerçekliği konusunda bir hüküm vermesini engellemez. Nasıralı İsa’nın öne sürülen diriliş olayında ise, bir tarihçi, asla Tanrı’nın İsa’yı ölümden dirilttiğini gösteremez, örneklerle kanıtlayamaz ancak, yeterli delili bulduğu takdirde İsa’nın üçüncü gün canlı olduğu sonucuna varabilir. (Sider, THTMPNM, 317-18)

Yeterli miktarda delilin işaret etmesi durumunda, “İsa’nın üçüncü gün” canlı olduğu sonucuna varılabilir.

Orr, bizlere şu uyarıda bulunmuştur: “Bizim kişisel kanaatlerimiz ne olursa olsun, tabii ki kendimizi yok saymamız mümkün değildir. Tezimizi öne sürerken, olabildiğince tarafsız olmaya çalışmak durumundayız. Gerçekleri aynen oldukları gibi görmeye çalışmak zorundayız. Eğer farklılıklar ortaya çıkarsa, bunların dikkate alınmasından emin olmamız gerekir. Eğer gerçekler bizleri, bu inancın kaynağı hakkında sıra dışı bazı unsurlara maruz kalmak zorunda bırakırsa, bu araştırmanın sağlığı için bu kaynakları ortaya çıkarmaktan çekinmeyin.” (Orr, TPOT, 14)

Orr, sözlerine şöyle devam eder: “Her olayın en büyük sınanması, olayın gerçeklere uyup uymadığından geçmektedir.” (Orr, TPOT, 14)

İman, her şeye rağmen karanlıkta yürüyebilmek, mantıksız bir saflığa bürünmek ve her türlü delil ve sebeplere rağmen inanmak değildir. İman, tarihsel gerçeklerin, tanıklıkların ve elimizdeki delillerin ışığında inanmak demektir. Eğer O’nun ölümü, gömülmesi hakkındaki tarihsel bulgular ve elçilerin tanıklıkları mevcut olmasaydı, İsa Mesih’in dirilişine inanmamız imkânsız olurdu.

– GEORGE E. LADD

George E. Ladd, doğal yollardan dirilişin açıklanmasının imkânsızlığı hakkında şunları belirtmiştir:

Hristiyan inancı Mesih’in dirilişini; tarihte belli bir zaman ve belli bir yerde gerçekleşmiş, insanların arasında tarihsel ya da sebepsel bir açıklama getirilememiş ve aracı olmadan Tanrı’nın direkt bir eylemi olarak kabul edilmiş bir olay olarak kabul eder. Aslında bir tarihçinin, İsa’nın dirilişini tamamen beşeri bir mantıkla açıklayabileceği gün, Kutsal Kitap’a bağlı bir inanca sahip olanların ciddi problemler ile karşılaşacağı bir gün olacaktır. İman, her şeye rağmen karanlıkta yürüyebilmek, mantıksız bir saflığa bürünmek ve her türlü delil ve sebeplere rağmen inanmak değildir. İman, tarihsel gerçeklerin, tanıklıkların ve elimizdeki delillerin ışığında inanmak demektir. Eğer O’nun ölümü, gömülmesi hakkındaki tarihsel bulgular ve elçilerin tanıklıkları mevcut olmasaydı, İsa Mesih’in dirilişine inanmamız imkânsız olurdu. (Ladd, TNTC, 187)

Ladd, şu sonuca varmıştır: “Eğer tarihsel tenkitçilik, Kutsal Kitap’taki büyük olayların tarihte gerçekleşmediğini ispatlayabilse, Hristiyanlık inancına sahip olmak imkânsız bir duruma düşer. Tarihsel tenkitçinin, İsa’nın asla mezarından dirilmediğini ispatlaması demek, Hristiyan inancının yok olması demektir. Kutsal Kitap’ın kendisi de bunu belirtmektedir. (1. Korintliler 15:12-19).” (Ladd, TNTC, 86)

Hristiyanlığın hikâyesi, Tanrı’nın tarihe olan müdahaleleri üzerine kurulmuştur ve bu eylemlerin ya da müdahalelerin sebebini oluşturan etkenlerin analizi, doğal açıklamaların ötesindedir. Bu kitabın yazarı olarak ben, samimi bir şekilde, tarihe müdahale eden Yaşayan bir Tanrı’nın açıkça “doğal beşeri açıklamaların” ötesinde olduğuna inanıyorum.

Günümüzde insanların yaptığı şey kısaca şudur: Tarihin dar bir natüralistik tanım ile Tanrı’yı hiçe saymaktır. Wolfhart Pannenberg, “Eğer tarihsel çalışmalar kendisini, dogmatik olarak gerçek olarak kabul edilen ‘tüm olayların doğası aynıdır’ fikrinden kurtarabilse ve aynı anda kendi prosedürüne karşı tenkitçi bir üslup takınabilse, İsa Mesih’in ölümden dirilişinin tarihselliğinin ilân edilmesinde, *prensipler* açısından en ufak bile bir imkânsızlık kalmaz” demiştir. (Pannenberg, RAH, 264-65)

Robert M. Horn (*The Book That Speaks For Itself*, InterVarsity Press, Downers Grove, Ill.), insanların tarihe yaklaşırken sergiledikleri önyargıyı çok açık bir şekilde keşfetme konusunda çok yardımcı olmaktadır:

En açık bir ifade ile belirtmek gerekirse, Tanrı’nın varlığını reddeden bir kişi, aynı zamanda Kutsal Kitap’a dayalı inanışları ve bilgileri de reddeder.

Tanrı’nın evlât edinmeyeceğine inanan bir Müslüman, İsa Mesih’in, Tanrı’nın biricik Oğlu olduğuna dair öğretiler içeren bir kitabı, Tanrı’nın Söz’ü olarak kabul etmesi mümkün değildir.

Bazı kişiler, Tanrı’nın kişi olamayacağına, sadece Yüce ve Yaratılışın Merkezi olabileceğine inanmaktadırlar. Bu kişiler, Kutsal Kitap’ın, Tanrı’nın kişisel öz esinlemesi olduğunu reddetmek yönünde eğilim göstereceklerdir. Onlara göre Kutsal Kitap, “BEN BEN’İM” diyenin kişisel Sözü olamaz. (Mısır’dan Çıkış 3:14)

Bir diğer grup ise, doğa dışı her şeyi geçersiz sayar. İsa Mesih’in ölümden dirildiğini iddia eden bir kitaba fazla itibar göstermezler.

Bazı kişiler ise, Tanrı’nın günahlı insan aracılığı ile Kendi doğrularını bozulmadan iletemeyeceğine inanırlar; bu şekilde Kutsal Kitap’ı insan eserinden öteye görmezler. (Horn, TBTSI, 10)

Gerhardus Vos, anti-doğaüstücü bir yaklaşımın analizini yaparken gayet açık ifadeler kullanır:

Tarihsel çalışmalar, modern çağın anti-doğaüstücü ruhuna hizmet eden güçlü bir silâh durumuna gelmiştir. Katı bir şekilde tarafsız olma ilkesi içerdiğini ve yalnızca gerçeği aradığını iddia eden bu çalışmalar, uzun süre boyunca Kutsal Kitap’ın mucizevi olaylarına karşı yürütülen saldırının baş kahramanları olmuşlardır. Hatta tarih, bu doğaüstü unsurlardan arındılarak yeni baştan yazılmıştır. Tanrı’nın en büyük kurtarıcı işlerinin tarihselliğini tek tek sorgulamaya başlamıştır. Bu saldırılara, her zekâ sahibi imanlıyı tatmin edecek inanç savunması cevaplarının verildiğini iddia etmemiz çok zordur. Ancak Hristiyan kamuoyu, doğruluğu onaylanmış gerçekler ile gerçeklerin manüpile edildiği ve yorumlamaların *öncelikli* olarak gördükleri felsefi görüşleri yansıttığı tarihsel yapılanmaları her zaman ayırt etmeyi başaramamaktadır. İnsanlar tarihe, her şeyin mükemmel bir şekilde yansıtıldığı, sadece bilimsel olarak kanıtlanabilen çeliktan gerçeklerin yer alması gerektiği bir ortam olarak bakma eğilimindedirler. Felsefi bir düşünce tarzında kolaylıkla farkına vardıkları ve varılacak sonucun önceden habercisi olan natüralistik dayanak noktalarını, tarihsel tezlerde fark edememektedirler. Bu durumda, popüler görüşlere eğilim sergileyen insanlardan gerçek anlamda Kutsal Kitap’ı reddeden bir felsefeyi kabul etmelerini talep etmek yerine, Kutsal Kitap’ta sunulan gerçekleri çürüten ve tartışmaya kapalı delillerin mevcut olduğuna dair bir

izlenim vermek gerçekten çok zor olmayan bir eylem haline dönüşmektedir. Bundan dolayı, Hristiyanlığın şimdiye kadar üzerine kurulduğu varsayılan temel tarihsel gerçeklerin doğruluğu hakkında, birçok insanda huzursuzluk ve endişe duyguları kök salmaya başlamıştır. (Vos, BTONT, 293)

Radikal bir biçimsel tenkitçi olan Bultmann, tarafsızlığa olan ihtiyaç hakkında ve önceden varsayımlardan özgür olunması konusunda şunları belirtmiştir:

İşte bu yüzden, bilimsel araştırmalar için geçerli olan önceden varsayımlardan özgür olunma gerekliliği ve önyargısız bir yaklaşım, aynı zamanda tarihsel araştırmalar için de geçerlidir. Bir tarihçinin çalışmasının sonuçlarını önceden varsayma gibi bir hakkı yoktur. Bir tarihçi bu sonuçlara saygı duymak, kendisini geride tutmak, kişisel arzularını susturmak zorundadır. (Bultmann, HE, 122)

Bultmann, *Existence and Faith* isimli eserinde bu düşüncelerini aktarmaya devam eder: “Önceden varsayımlar içermeyen Kutsal Kitap yorumlarının yapılmasının mümkün olup olmadığına dair soru, eğer ‘önceden varsayımlar içermeyen’ demek ‘yorumların varacağı sonuç hakkında önceden varsayımlar içermeyen’ demek ise, olumlu cevabını almalıdır. Bu anlamda, önceden varsayımlar içermeyen bir Kutsal Kitap yorumu hem olasıdır, hem de kesinlikle vazgeçilmez bir tutum olmalıdır.”

Bultmann, aslında bu ifadesi ile önceden varsayımlar içermeyen bir araştırma olamayacağını onaylamaktadır: “Buna rağmen, yok edemeyeceğimiz bir önceden varsayma mevcuttur: metnin sorgulanmasının tarihsel metodu.” (Bultmann, EF, 289-90)

Eğer Eski ve Yeni Antlaşmalar’da mucize kayıtları olmasaydı, bu kitapların içeriklerinin yetkinliği ve doğruluğu üzerine şüphe düşürmek için bu kadar coşkulu çaba acaba gösterilir miydi?

- A. H. SAYCE

Önceden varsayımlar içermeyen bir âlimliğin olamayacağı konusunda, İsveçli âlimi, Seth Erlandsson, şunları dile getirmiştir:

Buna rağmen, sık sık Kutsal Kitap’ın herhangi bir beşeri edebiyat eseri ile aynı doğaya sahip olduğuna dair bir önceden varsayma sahip olmamızın gerekli olduğu iddiasında bulunulur. Bu iddia aracılığı ile iletilen mesaj, sadece Kutsal Kitap’ın insanların kullandığı bir lisana sahip olduğu, edebiyat eserlerinde karşılaşılabileceğimiz inceliğe ve ifadelere sahip olması değildir. Bu iddia, Kutsal Kitap’ın “aynen diğer insan ürünlerinde olduğu gibi hatalar ve tutarsızlıklar içermesi gerektiğine dair bir önceden varsayımı” ifade etmektedir. Diğer insan ürünlerinde sunulan ideolojilerde olduğu gibi, insansal niteliklere sahip olduğu için aynı şekilde dünyasal etkenler ile açıklanabilmesi gerekmektedir. Eğer, bu kitaba açıklanamayan dünyasal etkenler müdahale etmişler ise, bu kitabın tarihsel analizinden söz edilememektedir. Bundan dolayı, açıklanamayan dünyasal etkenlerin mevcudiyeti durumunda, bu etkenlerin dünyasal sebeplere dayandığını ve ileride tamamen açıklanabileceğini önceden varsaymamız gerekmektedir. (Sullivan, TLS, 8-9)

Erlandsson’un işaret ettiği şey kısaca şudur: Kutsal Yazılar’a önceden varsayımlar ile yaklaşılmasının gerektiğini savunanlar, başka bir önceden varsayımı kuşanmaktadırlar.

Benim iddiamına göre ise, tarihsel metot kullanılarak, Bultmann'ın tarif ettiği kapalı, değişmez ve arkası kesilmez etkenleri içeren, ancak yabancı müdahalelere kapalı bir dünya sisteminde, önceden varsayımların mevcudiyeti, sonuçlar hakkında araştırma yapılmadan yargılara gidilmesine sebep verecektir.

Orr, haklı olarak şu sonuca varmıştır: “Bir araştırma sonucunda, İsrail'in dininin, bu dinin oluşmasında yüce etkenlerin var olmadığını kabul ederek, doğal sebepler ile açıklanamayacak unsurları içermediği sonucuna varılacağını iddia etmek demek, bu konuya büyük bir önyargı ile yaklaşmak demektir.” (Orr, TPOT, 13)

Radikal tenkitçiye göre bir olayın mucizeviyeti, bu olayın tarihselliğini hiçe saymak ya da bu olayın “tanıklarının güvenilirliğini” reddetmek için yeterli bir sebeptir.

A. H. Sayce ve onun gibi düşünen herkesin ortak merakı şudur: “Eğer Eski ve Yeni Antlaşmalar'da mucize kayıtları olmasaydı, bu kitapların içeriklerinin yetkinliği ve doğruluğu üzerine şüphe düşürmek için bu kadar coşkulu çaba acaba gösterilir miydi?” (Sayce, MFHCF, 126)

Hristiyanlar, “modern tarihçilere” ya da “radikal tenkitçilere”, kendi “inanç prensiplerini belirleme ya da sınırlama” hakkı vermemelidirler.

Ladd, “tam aksine Hristiyan teoloji, tenkitçi-tarihsel metodun rasyonalizmin çocuğu olduğunu ve rasyonalizmin de natüralistik bir dünya görüşüne dayandırıldığını anlamalıdır” demiştir. (Ladd, TNTC, 190)

Radikal tenkitçiler, yetenek ya da bilgelik konularında eksikliği olan kişiler değildir. Sorun; onların bilgi eksikliği değil, dünya görüşlerine göre Kutsal Kitap tefsiri ve tenkiti yapmalarından kaynaklanmaktadır.

Birger Gerhardsson, bunu en uygun şekilde ifade etmiştir: “sonuçların geçerliliği, ilk adımların dürüstlüğüne dayanmaktadır.” (Gerhardsson, TTEC, 6)

5A. ÖZET

1B. Anti-Doğaüstücü Önceden Varsayım

Anti-doğaüstücüler, düşünme çerçevelerini Tanrı'nın tarihe müdahale etmediği önceden varsayımına dayandırmaktadırlar. Bundan dolayı, deliller doğaüstü olayları ne kadar destekleseler de, anti-doğaüstücüler tarafından reddedilirler.

2B. Hem muhafazakârlar, hem radikaller ön yargılar konusunda dikkatli olmalıdır.

3B. Modern bilim artık doğayı “kapalı bir sistem” olarak görmemektedir, bundan dolayı mucizelerin var olmadığı konusunda ısrarcı olamaz.

4B. Tarihçiler, olguları önceden varsayımlarına uydurmaya çalışmamalı, sonuçlara ellerindeki olgular doğrultusunda ulaşmalıdırlar.

13

ARKELOJİ VE KUTSAL KİTAP TENKİDİ

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

Mesih Hakkındaki Peygamberliklerin Amacı

Mesih Hakkındaki Peygamberliklere Başvuru

Kehanet Peygamberliğinin Önemi

Kehanet

İkinci Gelişi

Kutsal Kitap hakkındaki olumsuz tenkitlerin durumunu incelemeden önce, genç arkeoloji biliminin, Kutsal Kitap tenkitine yaptığı katkıları bilmemiz yerinde olacaktır. Bazı tenkitçilerin iddialarının, daha kaleme dökülmeden çürümüş olması, arkeolojik keşiflerin bazı teorileri geçersiz hale getirmesi ile mümkün olmuştur.

1A. KUTSAL KİTAP TENKİTİNE TEMEL KATKILAR

Aşağıda listelenenler, arkeoloji biliminin Kutsal Kitap tenkiti alanına yaptığı katkılardan bazılarıdır:

1B. Arkeoloji, Metinlerin “Bilimsel İncelenmesini” Geliştirmiştir

Arkeolojik keşifler, el yazmalarının analizine, teknik ifadelerin anlaşılmasına ve daha güvenilir leksikonların (Kutsal Kitap sözlüğü) gelişmesine katkıda bulunmuştur.

2B. Arkeoloji, Tenkitçi Çalışmalar Alanında (Radikal ve Muhafazakâr) bir Kontrolör Görevini Üstlenmiştir

H. M. Orlinsky, *Ancient Israel* isimli eserde, radikal tenkitçiliğin olumsuz sonuçları sonucunda gelişen yeni bir tutumu ele almıştır: “Kutsal Kitap’ın verilerinin, Kutsal Kitap dışı kanıtlarla desteklenmedikçe şüpheli hatta hatalı olduğuna dair eski görüş her geçen gün artan bir şekilde yerini, Kutsal Kitap dışı kanıtlarla hatalı olduğu ispatlanmadıkça, Kutsal Kitap verilerinin doğru olma olasılığının, hatalı olma olasılığından daha yüksek olduğuna dair olan görüşe bırakmaktadır.” (Orlinsky, AI, 6)

Reform görüşüne sahip Yahudi âlimi Nelson Glueck, şunları dile getirmiştir: “Bugüne kadar yapılmış bütün arkeolojik keşiflerin hiç birisinin, bir tane bile doğru anlaşılmış Kutsal Kitap ifadesi ile çelişmediğini vurgulamak çok önemlidir.” (Glueck, alıntı yeri Montgomery, CFTM, 6)

L. H. Grollenberg, arkeolojik araştırmaların, Kutsal Kitap metinlerinin arka plânlarını aydınlatma konusunda çok faydalı olduğunu belirtmiştir: “Eski metinlere dayalı tenkitçilerin görüşleri, evrimci modelin acele uygulanmasına ve yalnızca metinsel tenkide dayanmaktaydı. Arkeologların çalışmaları sonucunda çağımızın uzmanları, İsrail’in köklerinin yeşerdiği dünyanın gerçekliği ile daha yakın bir ilişki kurma olanağına kavuşmuştur... Günümüzde... birçok uzman, Yaratılış kitabının 12’den 50’ye kadar olan kısmının içerdiği usta ifadelerine daha tereddütsüz ve yenilenmiş bir güven duygusu ile yaklaşmaktadır... ataların anlatımları, tarihsel olaylara dayanmak durumundadır.” (Grollenberg, AB, 35)

Şikago Üniversitesi profesörü Raymond A. Bowman, arkeolojinin Kutsal Kitap ve tenkitçi varsayımlar arasında bir denge unsuru olduğunu belirtmektedir: “Kutsal Kitap anlatımının geçerliliğinin ispatlanması, Kutsal Kitap’ın geleneksel öğretilerine yeni bir bakış açısı ile bakılmasına ve Kutsal Kitap tarihine daha muhafazakâr bir yaklaşım ile yaklaşılmasına sebep olmuştur.” (Bowinsan, OTRGW, alıntı yeri: Willoughby, SBTT, 30)

A. T. Olmstead, *History, Ancient World, and the Bible* isimli eserde metinlere dayalı hipotezin ortaya çıkarılması hakkında şunları söylemiştir: “Eski Antlaşma metinlerini derinlemesine tenkit edenler, artan şekilde çoğalan titiz incelemelerinin sonuçlarını yaymışlar ve kaydedilmiş gerçekler karşısında agnostik bir tutum sergileme konusunda her geçen gün daha fazla cesaretlenmişlerdir, ancak Yakın Doğu’da gerçekleşen heyecan verici arkeolojik keşifler bu tutum karşısındaki en güçlü savunma olarak dikilmiştir.” (Olmstead, HAWB, 13)

Albright, “*Archaeology Confronts Biblical Criticism*” isimli eserinde, şunları söylemektedir: “Arkeolojik ve eski metinlerden elimize geçen bulgular, Eski Antlaşma’nın sayısız parçasının ve ifadesinin tarihsel geçerliliğini ispatlamıştır.” (Albright, ACBC, 181)

Arkeoloji, Kutsal Kitap’ın Tanrı tarafından esinlenip açıklandığını ispatlamaz, ancak arkeoloji, Kutsal Kitap olaylarının ve metinlerinin tarihselliğini ispatlayabilir. Olayların, ait oldukları iddia edilen zaman dilimine uyup uymadığını belirleyebilir. G. E. Wright, şöyle yazmıştır: “Belki İbrahim’in gerçekten yaşadığını hiçbir zaman ispatlayamayabiliriz, ancak yaşamı ve dönemi hakkında anlatılanlar ile ikinci milenyum başlarının tarihinin mükemmel bir uyum sergileyip daha sonraki çağların bu uyumu gösteremediğini ispatlayabiliriz.” (Wright, BA, 40)

Yale’den Millar Burrows, Kutsal Yazılar’ın aslına uygunluğunun ispatlanmasında arkeolojinin değeri hakkında şunları söylemiştir:

Kutsal Kitap, arkeolojik delillerle tekrar tekrar desteklenmektedir. Aslında kazı çalışmalarının tümü, uzmanların Kutsal Kitap’ın tarihsel metinlerin toplaması olduğuna duydukları itibarı arttırmıştır. Bu onaylama hem genel hem özel açıdan geçerlidir. Kutsal Kitap’taki kayıtların sık sık arkeolojik bulgular ile aydınlanması ve açıklanabilmesi, bizlere bu metinlerin resimdeki yerine tam olarak oturması için gerçekten eski çağlardan kalma bir eserin ürünü olması gerektiğini göstermektedir. Bu genel onaylamanın içinde, metinlerin defalarca değişik detaylarının ispatlandığını görmekteyiz. Verilen yer ve şahıs isimlerinin, dönemleri için doğru isimler olduğu ortaya çıkmaktadır. (Burrows, HAHSB, 6)

Joseph Free, şu anısını anlatmaktadır: “Bir keresinde Yaratılış kitabının elli bölümünün her birisinin, arkeolojik keşifler sonucu ya aydınlandıklarını ya da ispatlandıklarını tespit ettim. Aynı tespiti Hem Eski hem Yeni Antlaşma’nın bütün bölümleri için geçerli sayabiliriz.” (Free, AB, 340)

3B. Arkeoloji, Birçok Kutsal Kitap Bölümünün Anlaşılmasında ve Örneklerle Açıklanmasında Yardımcı Olmaktadır

Arkeoloji, Kutsal Kitap metinlerinin arka plânında yatan politik, sosyolojik, kültürel ve ekonomik unsurları anlamamıza yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, İsrail’i kuşatmış diğer inançları da kavramamızda yardımcı olmaktadır.

Arkeolog S. H. Horn, arkeolojinin Kutsal Kitap metinlerinin incelenmesine yaptığı yardım konusunda şu bilgiyi vermektedir:

Arkeolojik keşifler, Davut’un Yerusâlim’i fethedişi hakkında ilginç noktaları aydınlatmıştır. Bu fetih hakkındaki Kutsal Kitap ifadeleri (II. Samuel 5:6-8 ve I. Tarihler 11:6), arkeolojik delillerin ortaya çıkardığı gerçekler bilinmediği zaman biraz üstü kapalı kalmaktadır. II. Samuel 5:8’de şöyle yazılıdır, “Davut o gün adamlarına şöyle demişti: ‘Yevuslular’ı kim yenilgiye uğratırsa Davut’un nefret ettiği şu ‘Topallarla körlere’ su kanalından ulaşmalı!’” “Körlerle topallar saraya giremeyecek” denmesinin nedeni işte budur.” Bir de bu ayete Birinci Tarihler 11:6’yı ekleyelim, “Davut, ‘Yevuslular’a ilk saldıran kişi komutan ve önder olacak’ demişti. İlk saldırıyı Seruya oğlu Yoav yaptı, böylece ordu komutanı oldu.”

Yıllar sonra Yerusâlim’in fethini anlatan garip bir resim gördüm; bu resimde ressam, kentin surlarının dış yüzündeki demirden su borusundan yapılmış oluklara tırmanan askerleri resmetmişti. Bu resim tamamen mantıksız bir çalışma idi, çünkü eski çağlardaki kentleri çevreleyen surların dış yüzeylerinde ne borular ve de oluklar mevcut idi, o çağlarda sadece taşların içinden yürüyen ve suyun akıp gitmesini sağlayan damlalık denilen boşluklar vardı. Arkeolojik kazıların bu konuyu açıklığa kavuşturmasından önce bu su olukları yanlış yorumlanmıştı. Peki, bu Seruya oğlu Yoav’ın tırmandığı su kanalı nedir?

İleride büyük bir şehir olacak olan Yeruslaim, o günlerde, ovaya uzanmış bir dağ burnunun üzerindeki tepelere kurulmuş küçük bir şehir idi. Bu pozisyonu, onun doğal gücünü oluşturmaktaydı, çünkü üç tarafı derin vadiler ile çevrilmişti. Bu yüzden Yevuslular, böbürlenerek bir kör ya da topalın bile şehirlerine saldıran güçlü bir orduya karşı savunabileceğini iddia ediyorlardı. Ancak, şehrin su rezervleri yetersizdi ve şehir halkı su ihtiyacının çoğunu, şehrin doğusundaki bayırdaki bir pınardan sağlamaktaydı.

Böylece şehir halkının bu pınara gitmeden su ihtiyacını karşılaması için Yevuslular kayaların içinde titiz bir çalışma sonucu tüneller inşa etmişlerdi. Birinci adım olarak pınardan, şehre doğru ilerleyen yatay tüneli yapmışlar, ancak doksan feet kazdıktan sonra doğal bir mağara ile karşılaşmışlardır. Mağaradan, kırk beş feet yüksekliğinde dikey bir kuyu açtıktan sonra bu kuyunun ucundan, 135 feet uzunluğunda meyilli bir tünel daha kazmışlardır. Bu tünelin sonunda ise, su kaynağından 110 feet yukarda olan şehrin merkezine ulaşan merdivenler bulunmaktadır. O yıllarda bu pınar, düşmanların onu fark etmemeleri için bir şekilde gizlenmekteydi. Yevuslu kadınlar su elde etmek için, bu basamaklardan aşağıya inip, üst tünelde ilerleyip bu kuyuya su tulumlarını sarkıtmaktaydılar. Su, bu kuyuya ulaşmak için önce kaynaktan yatay alt tünele doluyor, oradan mağaraya doğal akışı ile ulaşıyordu.

Ancak, cevabı verilemeyen bir soru vardı. Kırk sene önce R. A. S. Macalister ve J. G. Duncan tarafından yapılmış olan kazılarda, Yevuslular ve Davut döneminden kaldığına inanılan bir duvar ve kule keşfedilmişti. Bu duvarın izleri, tünelin girişinin batısındaki, Ofel tepesinin kenarlarından geçmekteydi. Bu durumda ise giriş, hem koruyucu şehir duvarlarının dışında kalmakta hem de düşmanlardan gelecek saldırılara açık kalmakta idi. Neden tünelin girişi şehrin içerisinde değildi? Bu bilmece Kathleen Kenyon'ın, Ofel'de yaptığı son kazılarda çözülmüştür. Macalister ve Duncan'ın keşfettikleri duvar ve kule için belirledikleri tarihlerin hatalı olduğunu, aslında bu kalıntıların Helenistik döneme ait olduğunu tespit etmiştir. Gerçek Yevuslu duvarının, tepedeki bayırın daha alt kısımlarında olduğunu ve tünel girişinin doğusundan geçtiğini, böylece bu girişin güvenli bir şekilde eski şehir alanında bulunduğunu ortaya çıkartmıştır.

Yeruslaim'in dört mil güneyindeki Beytlehem'in yerlisi olan Davut... su kanalından ulaşarak şehre giren ilk kişinin, komutan ve önder olacağı konusunda vaatte bulunmuştur. O esnada ordunun başında zaten general olan Yoav, unvanını kaybetmek istemediği için saldırının önderliğini kendisi üstlenmiştir. Şehirleri kuşatılmış olan halk, bu kadar cüretkâr bir plânın uygulandığını anlamadan, İsraililerin tünelden geçtikleri, su kanalından tırmandıkları ve şehrin içine ulaştıkları aşınadır. (Horn, RIOT, 15,16)

Burrows, bu konuda gayet açıktır: “Arkeolojik keşiflerin, tenkitçilerin bütün teorilerini çürüttüğünü söylemek doğru bir yaklaşım olmaz. Modern bilimsel tenkitçiliğin temel tutumlarının ve metodlarının yanlışlığının ispatlandığını iddia etmek, daha büyük bir yanılgı olacaktır.” (Burrows, WMTS, 292)

Ancak, bu bölümde göreceğiniz gibi arkeoloji, radikal eleştirilerin vardığı yargıların çoğunun geçersiz olduğunu ortaya koymuştur ve tartışmasız doğru olduğuna inanılan “yoğun tenkitçiliğin kesin sonuçlarının” ne kadar kesin olduğu sorusunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yüzden, arkeoloji ile yapılan çalışmalarda sadece gerçekleri aramak değil, aynı zamanda gerçekleri sunan kişilerin varsayımlarını gözden geçirmek çok önemlidir.

Örneğin, Albright, radikal Tenkitçiler tarafından sorgulanan ve Süleyman'ın büyük saltanatı ile ilgili olarak bulunan bir delil hakkında şu yorumu yapmıştır: “Bir kez daha, geçmiş yarım yüzyıl hakkında yapılan radikal eleştirilerin sunduğu fikirlerin büyük bir şekilde düzeltilmesi gerektiğini gördük.” (Albright, NLEHPC, 22)

Bazı kişiler, doğaüstücülerin ve doğaüstücülüğe karşı çıkanların, arkeoloji üzerinde asla uzlaşamayacaklarını, çünkü bu grupların tamamen zıt gruplarda oldukları gibi bir temelsiz iddiayı ortaya atmışlardır. Bu iddia bize, arkeolojik bulguların kendi kişisel görüşümüze göre yorumlayabileceğimiz fikrini vermektedir.

Özet olarak varabileceğimiz sonuç şudur: (1) Arkeoloji, Kutsal Kitap'ın Tanrı'dan geldiğini ispatlamaz; tarihselliğini onaylar ve bazı bölümlerinin daha doğru bir şekilde

anlaşılmasına yardımcı olur. (2) Arkeoloji, radikal tenkitçileri tamamen çürütmez, ancak onların önceden varsayımlarının gözden geçirilmesinin mecburiyetini ortaya koyar.

Bir kez daha, geçmiş yarım yüzyıl hakkında yapılan radikal eleştirilerin sunduğu fikirlerin büyük bir şekilde düzeltilmesi gerektiğini gördük.

– WILLIAM F. ALBRIGHT

2A. ESKİ ANTLAŞMA TARİHİNİN GÜVENİLİRLİĞİ

Bu gün elimizde Eski Antlaşma'nın doğruluğu ispatlanmış kopyaları vardır ve de bu el yazmalarının içerikleri tarihsel olarak güvenilirlerdir.

1B. Eski Antlaşma'nın Arkeolojik Açıdan Doğrulanması

En büyük arkeologlardan birisi olarak tanınan William F. Albright, şu ifadede bulunmuştur: “Arkeolojinin sağlam ve Eski Antlaşma geleneklerini onayladığı konusunda kimsenin şüphesi olamaz.” (Albright, ARI, 176)

Profesör H. H. Rowley, (alıntı yapan: Donald F. Wiseman: *Revelation and the Bible*) şu iddiada bulunmuştur: “Günümüzün aydınları, kendilerinden öncekilerden daha muhafazakâr varsayımlarla yola çıktıkları için değil, deliller tüm bu gerçekleri güvence altına aldığı için eskiden sıradan görülen Patrikhane hikâyelerine daha fazla itibar göstermektedirler.” (Rowley alıntı yeri Wiseman, ACOT, Henry, RB, 305)

Merrill Unger konuyu şöyle özetlemiştir: “Eski Antlaşma arkeolojisi, Kutsal Kitap'ın tarihine sayısız miktarda bilgi ekleyerek, bütün ulusları yeni baştan keşfetmiş, önemli kişileri yeniden diriltmiş ve şaşırtıcı bir şekilde bütün tarihi boşlukları doldurmuştur.” (Unger, AOT, 15)

Sir Frederic Kenyon'un söylediği gibi, “Eski Antlaşma'nın, On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı boyunca tahrip edici eleştirilerine maruz kalan kısmı hakkında arkeolojinin keşfettiği deliller ile yetkisinin tekrar bina edildiğini, hatta arkeolojinin, geçmişi ve o günün koşulları hakkında bilgiler sunup daha bilimsel bir şekilde inceleme imkânı sunarak, değerini arttırdığını söylemek meşru hakkımızdır. Arkeoloji, bu konudaki son sözlerini daha söylememiş olsa da bugün ulaştığımız sonuçlar, inancımızın da işaret ettiği gibi bilginin artışı ile Kutsal Kitap'ın da değeri artacaktır gerçeğini ispatlamıştır.” (Kenyon, BA, 279)

Arkeoloji, elimizdeki Masoretik metnin sağlamlığını ve doğruluğunu onaylayan sayısız delil keşfetmiştir. Bernard Ramm, Yeremya Mührü hakkında şunları yazmıştır:

Arkeoloji aynı zamanda elimizdeki Masoretik metnin aslına uygunluğunu sağlam bir şekilde ispatlayan birçok delil sunmuştur. Yer sakızından yapılan ve şarap testilerini mühürlemek için M.S. birinci ve ikinci yüzyılda kullanılan, Yeremya Mührü diye isimlendirilen mührün üzerinde, genel olarak Masoretik metin ile uyum içerisinde olan Yeremya 48:11 baskısı vardı. Bu mühür, “...el yazmalarının yazıldığı dönem ile mührün yazıldığı dönem arasında bu ayetlerin değişmeden nakledildiğini kanıtlamaktadır.” Bundan başka, M.Ö. ikinci yüzyıldan kalma olan *Roberts Papirüsü* ve Albright tarafından M.Ö. 100'lerden kaldığı belirlenen *Nash Papirüsü* elimizdeki Masoretik metnin aslına uygunluğunu ispatlamaktadır. (Ramm, CITOT, 8-10)

William Albright, şu doğrulamayı yapmıştır: “Eski Antlaşma’nın sessiz harfli olan metninin, eskimeye rağmen, Yakın Doğu edebiyat eserleri arasında aslına en uygun korunma konusunda eşsiz olduğunu söyleyebiliriz. Ural-Alтай edebiyatının antik dönemleri ile kıyaslandığı zaman, Kutsal Kitap’taki İbrani Şairliğine tutulan ışık, bizlere O’nun kompozisyon ve nakledilme konusundaki eşsizliğini göstermektedir.” (Albright, OTAAE, alıntı yeri Rowley, OTMS, 25)

Arkeolog Albright, arkeolojinin ortaya koyduğu sonuçlara göre, Kutsal Yazılar’ın aslına uygunluğu hakkında şunları yazmıştır: “Elimizdeki Pentateuch’un içindekiler genel olarak, en son gözden geçirilmelerinden çok daha eskidirler; Yeni keşifler devam ettikçe, içinde detayların tek tek tarihsel doğruluğu ya da edebi eskiliği doğrulanmaktadır... Bu yüzden, Pentateuchal geleneğinin sağlam Tevratal karakterini reddetmek, bir aşırı eleştiricilik tutumudur.” (Dodd, MNTS, 224)

Albright, Tenkitçilerin eskiden söyledikleri hakkında şu yorumda bulunmuştur,

Yakın bir zamana kadar, Kutsal Kitap tarihçileri arasında, Yaratılış bölümünün atalardan kalan ve İsraililer ülkelerini fethettikten sonra ortaya çıkan ve kamp ateşi etrafında oturan hayalperest efsanecilerin anlattığı bir destan ya da Bölünmüş Krallığın yazarları tarafından uydurulmuş bir hikâye olduğuna inanma modası hakimdi. Aydınlar arasındaki tanınmış isimlerin bile Yar. 11-50 bölümleri arasındaki her şeyin daha sonradan eklendiğine ya da Monarşi dönemi esnasında uzak geçmiş hakkında hiçbir şey öğretilmemiş olan yazarların, eskileri kapsayan ürünleri olduğu konusunda yazdığı yazılara rastlamak mümkündür. (Albright, BPFAE, 1, 2)

Albright, artık her şey değişti demektedir: “1925 senesinden sonra yapılan arkeolojik keşifler tüm bu fikirleri değiştirmiştir. Eski aydınlar arasındaki birkaç sabit fikirli kişi haricinde neredeyse atalardan gelen bu geleneksel öğretişlerin tarihselliğini sağlam bir şekilde destekleyen ve hızla çoğalan bulgular karşısında etkilenmemiş bir tane bile Kutsal Kitap tarihçisi kalmamıştır. Yaratılış öğretişinin geleneğine göre İsrail’in ataları, M.Ö. ikinci milenyumun son yüzyılları içinde ve birinci milenyumun ilk yüzyılları içerisinde Trans-Ürdün, Suriye, Fırat havzası ve Kuzey Arabistan yörelerindeki yarı göçmen halklar ile sıkı bağlar kurmuşlardır.” (Albright, BPFAE, 1, 2)

Millar Burrows şöyle devam eder:

Durumu daha açık bir şekilde kavrayabilmek için iki tip doğrulamayı birbirinden ayırt etmek gerekir; genel ve özel. Genel doğrulama, belirli noktaların kesin olarak kanıtlarla ispatlanmasına gerek duyulmadan diğer bilgiler ile uyum içinde olma durumudur. Açıklamak veya örneklemek için sunulan her şey, genel doğrulama olarak da kabul edilebilir. Resmin çerçeveye oturması, melodi ve eşlik eden unsurların uyum içinde olması. Bu tip bir delilin gücü devamlı artış gösterir. Kutsal Kitap tarafından sunulan geçmiş resminin içindeki unsurların, arkeolojinin bize sunduğu deliller ile uyum içinde olduğunu keşfettikçe, direkt bir kanıtlama olmasa bile genel olarak verilen bilgilerin doğruluğuna olan inancımız artmaktadır. İster efsane, ister kurgu olsun eninde sonunda zaman aşımından ve çelişkilerinden dolayı kendi kendisine ihanet edecektir. (Burrows, WMTS, 278)

Kutsal Kitap tarafından sunulan geçmiş resminin içindeki unsurların, arkeolojinin bize sunduğu deliller ile uyum içinde olduğunu keşfettikçe, direkt bir kanıtlama olmasa bile genel olarak verilen bilgilerin doğruluğuna olan inancımız artmaktadır.

2B. Arkeoloji, Kutsal Kitap İçinde Yer Almayan Alanlarda da Bizlere Önemli Bilgiler Sunmaktadır

Bu konuya güzel bir örnek olarak; antlaşmalar arası dönemi, kralları, askeri harekâtları ve Kutsal Yazılar'da bahsi geçmeyen imparatorlukları gösterebiliriz.

Arkeoloji, şu ana kadar Kutsal Kitap ile çelişki içinde olmamış olsa da bu konuda bir uyarı yapmamız gerekmektedir. Sık sık, "Arkeoloji, Kutsal Kitap'ı ispatlamaktadır" gibi ifadeler duymaktayız. Arkeoloji, Kutsal Kitap'ın "Tanrı tarafından esinlenip, açıklandığını" "ispatlayamaz" ancak arkeoloji, "Kutsal Kitap olaylarının ve metinlerinin tarihselliğini" "ispatlayabilir."

Ben, arkeolojinin Kutsal Kitap eleştirmenliğine katkıda bulunduğuna inanıyorum, ancak bu katkının esinleme ve vahiy alanında değil, kaydedilmiş olan metinlerin tarihselliği, aslına uygunluğu ve güvenilirliği alanlarında olduğuna inanıyorum. Farz edelim ki, On Emrin yazıldığı taş levhalar bulunmuş olsun. Arkeoloji, bunların taş levha olduğunu, üzerlerinde On Emrin yazılı olduğunu ve bu levhaların Musa zamanından geldiğini onaylayabilir, ancak bu levhaların Musa'ya Tanrı tarafından verildiğini onaylayamaz.

Millar Burrows'a göre arkeoloji, "bizlere bir askeri harekâtın topografyası hakkında birçok bilgi sunabilir, ancak Tanrı'nın doğası hakkında hiçbir şey söyleyemez." (Burrows, WMTS, 290)

Ancak arkeolojinin de bazı limitleri vardır ve bunların başında yeterli delil bulma gelir. "Eski Yapıtların Tarihçileri" isimli eserinde, Edwin Yamauchi, şöyle yazmıştır; "arkeolojik delilleri kullanırken, sık sık elimizdeki delillerin ne kadar az olduğunu fark etmeme hatasına düşeriz. Elimizdeki olası delillerin ilk parçanın, ikinci parçasının, üçüncü parçasının, dördüncü parçasının, beşinci parçası olduğunu söylemek, bir abartı değildir." (Yamauchi, SSS, 9)

Joseph Free, Arkeoloji ve Kutsal Kitap Tarihi, isimli eserinin içinde arkeoloji ve Kutsal Kitap ilişkisi sorusunun cevabın yazmaya çalışmıştır: "Yorumcuların kafalarını uzun süre karıştırmış olan birçok Kutsal Kitap parçasının üzerlerine yeni arkeolojik keşiflerin ışığı tutulduğu zaman hepsinin anlamı ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle arkeoloji, Kutsal Yazılar'ı aydınlatmakta ve Kutsal Kitap'ın tefsirine ve yorumuna çok büyük katkılarda bulunmaktadır. Kutsal Kitap'ı aydınlatmanın yanı sıra arkeoloji, Tenkitçiler tarafından tarihsel değildir ya da bilinen gerçeklere uymadığı varsayıp reddedilen sayısız parçanın geçerliliğini onaylamıştır." (Free, ABH, 1)

3A. ESKİ ANTLAŞMA BİLGİLERİNE ARKEOLOJİK DESTEK

1B. Yaratılış-Ebla Tabletleri

Yaratılış kitabının açılış bölümleri (1-11) hakkındaki eski genel görüş, Antik Yakın Doğuda başka örnekleri de bulunan eski mitolojik öykülerden kaynaklanmış olan tipik bir ürün olduğudur. Ancak, bu görüş sadece Yaratılış kitabı ile başka antik kültürlerin yaratılış hikâyeleri ile arasındaki benzer noktalara odaklanarak oluşturulmuş bir görüştür. Ancak, insan ırkının ve genel bir esinlemenin bir aileden türediğinin mevcut olduğunu iddia ettiğimize göre, bu tarihsel gerçeğin birçok kültürde izine rastlanması çok doğal bir durumdur. Önemli olan ise, aradaki benzerliklerden daha çok farklılıklar olmalıdır. Babil ve Sümer kayıtlarına göre yaratılışın, sınırlı tanrılar arasındaki bir sürtüşme sonucu

gerçekleştğini okumaktayız. Bu anlatıma göre, bir tanrı öldürülüp ikiye bölündükten sonra, bir gözünden Fırat, diğerinden de Dicle nehirleri akmaya başlamıştır. İnsanlık ise kötü tanrının kanı ile kilin karışımı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu tür anlatımlar bizlere tarihsel gerçeklerin, mitolojileştirildikten sonra nasıl bozulabileceğinin güzel bir örneğini sergilemektedir.

Daha da küçük bir olasılık ise, Yaratılış 1. bölümün yalın ve zarif edebi anlatımının bir mitoloji öyküsünden ortaya çıkmasıdır. İbrani metninin, Babil efsanelerinin basitleştirilmiş ve günahı arındırılmış şekli olduğuna dair olan yargı ise tamamen mantıksızdır. Antik Yakın Doğu’da efsaneler ile ilgili temel kural şudur: Küçük olaylar veya gelenekler devasallaştırılarak (resmiyet kazandırılarak ve kişisel süslemelerin eklenmesi ile) efsaneleştirilirler, ancak bunun tam tersi gerçekleşmez. Elimizdeki deliller bize Yaratılış’ın bir tarihselleştirilmiş efsane olmadığını göstermektedir. Daha çok Kutsal Kitap dışı tarihi kaynakların sunduğu gerçekler, efsaneleştirilmişlerdir.

Bu gerçeği ortaya koyan delillerden bir tanesi de, son yıllarda gerçekleşmiş olan Ebla keşifleridir. On altı bin adetlik kil tabletten oluşan kütüphane, altı asırlık Babil tarihini ortaya koymaktadır. Yaratılış hakkındaki tablet ise şok edici bir şekilde Yaratılış kitabına yakın anlatımlar içermektedir. Gökyüzünü, yıldızları, ayı, güneşi ve dünyayı yaratan tek bir yaratıcıdan bahsedilmektedir. Ebla halkı, yaratılışın yoktan başladığına inanmakta idiler. Kutsal Kitap yaratılışın en eski, en az süslenmiş, değişimlere ve mitolojik eklemelere uğramamış halini bizlere sunmaktadır. (Geisler, BECA, 48, 49)

Bu yüzyılda gerçekleşen ve Kutsal Kitap tenkitini etkileyen en önemli arkeolojik keşiflerin bir tanesi de, Ebla’nın keşfidir. Roma Üniversitesinde arkeolog olan, Profesör Paolo Matthiae ve kitabe okuma uzmanı olan Giovanni Pettinato, 1964 senesinde, Kuzey Suriye’de, Tell Mardikh’de sistemli kazılara başlamışlardır. Tell Mardikh’in kazılması 1964 yılından 1968 yılına kadar devam ettikten sonra Kral Ibbit-Lim’in heykeli ortaya çıkarılmıştır. Kitabe, “Ebla’da parıldayan tanrıça” Ishtar’dan bahsetmektedir. Ebla, M.Ö. 2300 yıllarında gücünün zirvesine ulaşmıştır ve nüfusu 260,000 seviyesine ulaşmıştır. M.Ö. 2250 senesinde ise, Büyük Sargon’un torunu olan Naram-Sin tarafından yıkılmıştır.

Ebla tabletlerinin, Kutsal Kitap savunması açısından katkısı ise, Yaratılış kitabının erken bölümleri ile paralellik sergileyip, bu bölümleri doğrulayıcı bir anlatımı içermesi olmuştur. Her ne kadar sonradan ortaya çıkan politik baskı ve reddedişler ile gölgelense de, saygın yayınlarda yayınlanmış olan metinler, Kutsal Kitap aktarımına destek vermektedir.

Tabletler, Kutsal Kitap’ta bahsi geçen Ur, Sodom ve Gomorrah gibi şehirlerin aynı zamanda Baal gibi pagan tanrıların isimlerini içermektedir. (Ostling, “New Groundings for the Bible,” T, 76-77) Ebla tabletlerinin, Yaratılış kitabında yer alan Adem, Havva ve Nuh gibi isimlerine referanslar içerdiği rapor edilmiştir. (Dahood, AETRBR, 55-56)

Ebla keşfinin bir önemi de, yaratılış konusunda Kutsal Kitap haricindeki en eski kayıtlar olmasıdır. On altı bin adetlik kil tabletten oluşan kütüphane, altı asırlık Babil tarihini ortaya koymaktadır. Yaratılış hakkındaki tablet ise, şok edici bir şekilde Yaratılış kitabına yakın anlatımlar içermektedir. Gökyüzünü, yıldızları, ayı, güneşi ve dünyayı yaratan tek bir yaratıcıdan bahsedilmektedir. Ebla halkı, yaratılışın yoktan başladığına inanmaktaydılar. Kutsal Kitap, yaratılışın en eski en az süslenmiş, değişimlere ve mitolojik eklemelere uğramamış halini bizlere sunmaktadır. Ebla tabletlerinin hiç yoktan varoluş hakkındaki aktarımı şöyledir: “Göğün ve yerin Tanrı’sı; yer yoktu; sen yarattın, gün ışığı yoktu; sen yarattın, sabah ışığı yoktu, ancak sen daha onu yaratmamışken...” (Ebla Arşivleri, 259)

Ebla arşivlerinde dikkat çekici bir başka ima, tektanrıcılığın kendisinden önce gelen çoktanrıcılık ve henoizmden (başka tanrıların varlığını reddetmeden tek bir tanrıya tapınma) türediğine dair tenkitçi inancını yok etmektedir. İnanç evrimi olarak ifade edilen bu hipotez, Charles Darwin (1809-1882) ve Julius Wellhausen (1844-1918) dönemlerinde yaygınlaştırılmış ve kabul görmüştür. Ancak, artık tektanrıcılığın daha eski bir inanç biçimi

olduğu kanıtlar ile ispatlanmıştır. Aynı zamanda Ebla tabletlerinin ortaya koyduğu delillerin gücü, Yaratılış kitabının ilk bölümlerinin bir mitoloji değil, tarih anlatımı olduğunu da ortaya koymaktadır. (Geisler, BECA, 208)

Ebla tabletlerinin keşfinin doğurduğu bir başka dikkat çekici ve önemli sonuç ise, Pentateuch'un, Musa tarafından yazılmasının imkânsızlığı konusunda var olan önceden varsaymanın ölümcül bir darbe almış olması sonucudur. Bu önceden varsaymaya dayalı iddiaya göre, Musa zamanında yazı keşfedilmemiştir. "Metinlere dayalı hipotezin" yandaşlarının iddialarına göre, Musa'ya ait anlatımda tarif edilen dönemde (M.Ö. 1400 senesi yani Ebla krallığı döneminden yaklaşık bin sene sonrası), yazı hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Ancak Ebla tabletlerinin varlığı, Musa'dan bin yıl önce kanunların, genel kuralların ve tarihsel olayların, gene Musa ve ataların yaşamış olacağı topraklar üzerinde yazı ile kaydedilmiş on altı bin küsur orijinal tablet örneği ile ortaya koymuştur.

İleri tenkitçiler, o dönemde yazının var olmadığını öne sürmekle kalmamışlar, aynı zamanda Pentateuch'da var olan yasama ve rahiplik üsullerinin, Musa'nın çağında kaleme alınamayacak kadar gelişmiş olduğunu iddia etmişlerdir. İleri tenkitçiler, İsraililerin aşırı ilkel bir toplum olduklarını ve yasama hakkındaki bu detaylı aktarımların ancak birinci Pers döneminde kaleme alınabileceğini (M.Ö. 538-331) öne sürmüşlerdir.

"Metinlere dayalı hipotezin" yandaşlarının iddialarına göre, Musa'ya ait anlatımda tarif edilen dönemde (M.Ö. 1400 senesi yani Ebla krallığı döneminden yaklaşık bin sene sonrası), yazı hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Ancak Ebla tabletlerinin varlığı, Musa'dan bin yıl önce kanunların, genel kuralların ve tarihsel olayların, gene Musa ve ataların yaşamış olacağı topraklar üzerinde yazı ile kaydedilmiş on altı bin küsur orijinal tablet örneği ile ortaya koymuştur.

- MILLAR BURROWS

Bütün bunlara rağmen, Ebla tabletlerinin içerdiği kanunlar ayrıntılı bir şekilde yasama ve yürütme organlarının çalışma üsullerini tarif etmektedir. Bu anlatımlar ile, tenkitçilerin çok ileri bir tarihe özgü olarak nitelendirdikleri Yasa'nın Tekrarı kitabı arasındaki benzerliklerin çoğunluğu ise ayrı bir dikkat çekici unsurdur (örnek: Yasa'nın Tekrarı 22:22-30).

Ebla tabletlerinin keşfinin doğurduğu dikkat çekici ve önemli sonuçlara ilişkin vereceğimiz ek bir örnek ise, uzun yıllar boyunca tarihsel olarak hatalı olduğu öne sürülen Yaratılış kitabının 14. bölümü ile alakalıdır. Bu bölümde yer alan İbrahim'in, Kedorlaomer ve Mezopotamya krallarına karşı kazandığı zafer hayal ürünü olarak görülmüştür. İsmi geçen beş şehrin ise bir efsane olduğu iddia edilmiştir (Sodom, Gomora, Adma, Sevoyim ve Bala yani Soar).

Bir kez daha Ebla arşivlerinde bu şehirlerin isimlerinin yer aldığı görülmekte, daha da ötesi tabletlerin bir tanesinde bu şehirler aynen Yaratılış kitabının 14. bölümünde olduğu gibi sıralandığı tespit edilmiştir. Tabletlerin anlatımı, ataların döneminin kültürünü yansıtmaktadır ve 14. bölümde dile getirilen felaketten önce aynen Yaratılış kitabında bahesildiği gibi bölgenin verimli araziler olduğundan, refah ve bolluk içinde yaşanıldığından bahsetmektedir.

2B. Nuh Tufanı

Yaratılış ile ilgili metinlerde yer alan tufan hadisesi, diğer antik versiyonlar ile karşılaştırıldığı zaman, aslına uygunluğuna işaret edici bir şekilde, daha fazla gerçekçi ve daha az mitolojik bir yapıya sahiptir. Genel benzerlikler bizleri sadece Musa'nın aktarımına değil, diğer metinlerin de yazılmasına sebep veren bir tarihsel olayın çekirdeğine doğru yöneltmektedir. Temel hikâye benzer, isimler farklıdır. Sümerliler Nuh'u, Ziusudra olarak adlandırmışlardır. Babilliler ise, Utnapishtim olarak adlandırmışlardır. Bir insana belirli bir boyutta bir gemi inşa etmesi söylenmiştir, çünkü Tanrı(lar) dünyada büyük bir tufan gerçekleştirecektir. Bu insan da kendisine söyleneni gerçekleştirir, tufandan canlı çıkar ve gemiden çıktıktan sonra bir kurban sunar. Tanrı(lar) yaşamın yıkılmasından sonra rahatsızlık duyar(lar) ve insanla bir antlaşma yapar(lar). Tüm bu ana hatların benzerliği, bizlere gerçekleşmiş bir tarihsel olayı işaret etmektedir.

Tüm dünya etrafında benzeri tufan anlatımı mevcuttur. Yunanlılar, Hintliler, Çinliler, Meksikalılar ve Havaililer aynı tufanı anlatmaktadırlar. Sümer krallarının bir tarihsel sıralamasında bu tufan referans noktası olarak alınmıştır. Olağandışı uzun bir hayat yaşayan sekiz kralın ismi sıralandıktan sonra (onbinlerce yıl), listeye şu cümle ile ara verilmiştir: “[Arkasından] tufan bütün [dünyayı] silip süpürdü ve krallık [tekrar] gökyüzünden indirildiği zaman, krallık [ilk olarak] Kish'indi.”

Bu konudaki orijinal hikâyeyi Yaratılış kitabının sunduğuna dair birçok geçerli sebep mevcuttur. Diğer versiyonlarda metnin bozulduğunu belli eden detaylar mevcut iken, sadece Yaratılış kitabında tufanın senesi ve Nuh'un hayatı ile kronolojik ilişkisi olan diğer olayların seneleri verilmektedir. Aslında Yaratılış kitabının tufan kısmı, bir tür gemilerdeki seyir defterleri gibi yazılmıştır. Kübik Babil gemisinin kimseyi kurtarması mümkün değildir, çünkü formundan dolayı her dalgada başka bir yana yatacak ve içindekilerin bir oraya bir buraya çarpmasına sebep verecektir. Ancak, Kutsal Kitap'taki geminin formu ise, dikdörtgen prizmasıdır; alçak, uzun ve geniş formu, onun rahatlıkla dalgalarla mücadele etmesine yardımcı olacaktır. Pagan metinlerin ilettiği yağmur süresi (yedi gün), tasvir ettikleri yıkımı oluşturmak için yeterli bir zaman dilimi değildir. Anlatımlarına göre, suların en azından on yedi bin feet civarındaki birçok yüksek dağı aşması gerekmektedir, bu koşulları göz önüne aldığımız zaman ise yedi günlük bir yağış yetersiz kalmaktadır. Babillilerin anlatımındaki bir günlük şiddetli yağış ise, daha gerçek dışı bir iletimdir.

Yaratılış kitabı ile diğer versiyonların dikkat çekici bir büyük farklılığı ise bu geminin kahramanına, ölümsüzlüğün hediye edilmiş olması ve kahramanın yüceltilmesidir. Kutsal Kitap ise, Nuh'un günahına odaklanmaktadır. Sadece gerçekleri iletmeye adanmış bir versiyonda bu gerçekçi itiraf yer alabilirdi.

Bazı kişiler bu tufanın ağır bir tufan olduğunu kabul etmekte, ancak yöresel olduğunu iddia etmektedirler. Ancak bu iddialarını destekleyecek jeolojik destek bulamamışlardır, deliller tüm dünyayı etkilemiş olan bir tufanı işaret etmektedir. Tufan öncesi son dönem hayvanlarının iskeletlerinin parçalarına, derin yarıklarda rastlanılmaktadır ve bu durumun en mantıklı açıklaması ise bir tufanda yatmaktadır. 140 feet ile 300 feet arasında yükseklikleri değişen tepelerde bulunan derin yarıkların oluşumuna verilen açıklama, seller ve tufanlardır. Bu yarıklarda bulunan iskeletlerin hiç birisinin tam olmamasından dolayı, bu hayvanların (mamutlar, ayılar, kurtlar, öküzler, sırtlanlar, gergedanlar, geyikler ve sayısız küçük memeliler) bu yarıklara, canlı iken düşmüş olduklarını ya da sellerle sürüklendiklerini iddia etmek, mantık içermeyen bir iddia olacaktır. Buna rağmen bu ayrı kemiklerin hepsinde meydana gelmiş olan kalsiyum karbonat taşlaşmalar olduğunu ve bundan dolayı (mermer, tebeşir vb.) bu kemiklerin su altında kalmış olduklarına işaret etmektedir. Bu ve benzeri yarıklar, dünyanın dört bir yanına dağılmış durumdadır. Delillerin de ortaya koyduğu gibi, böyle bir etkiye sebep olan bir olayın bir senelik bir zaman aralığı içerisinde gerçekleşmesi gerekmektedir. (Geisler, BECA, 49-50)

3B. Babil Kulesi

Elimizde, dünyada bir zamanlar tek bir lisanın geçerli olduğuna işaret eden belli miktarda delil mevcuttur. Sümer edebiyatının birçok yerinde bu gerçek ile ilgili imalara rastlamaktayız. Dil bilimcileri ise lisanları sınıflandırırken, bu teoriden faydalanmaktan çekinmemektedirler. Peki, ya Babil Kulesi (Yar. 11) diye adlandırılan kuleye ve bu kulede dillerin birbirine karışmasına ne demeli? Arkeolojik çalışmalar, bizlere M.Ö. 2044'ten M.Ö. 2007'ye kadar hüküm sürmüş olan Ur kralı Ur-Nammu'nun, ay tanrısı Nannat'a tapınmaları için bir zigurat (kule/piramit gibi bir tapınak) inşasının emrini verdiğini göstermektedir. Ur-Nammu'nun inşa ettirdiği eserler arasındaki beş feet eninde ve on feet yüksekliğinde bir *stèle* (anıt), kendisi hakkında birçok bilgiyi bizlere ulaştırmıştır. Bir panelde kendisinin bu büyük kulenin inşasını başlatmak için elinde harç dolu bir kap ile durduğunu anlatan bir resim mevcuttur; böylece tanrılara ne kadar sadık ve alçak gönüllü olduğunu anlatmakta ve bir işçi gibi çalıştığını göstermektedir.

Bir başka kil tablette ise bu kulenin tanrıları kızdırdığını ve insan eliyle yapılan kuleyi yıktıklarını, onların konuşmalarını değiştirdiklerini ve onları dünyanın dört bir yanına dağıttıklarını görmekteyiz. Bu anlatım ciddi bir şekilde Kutsal Kitap'taki anlatımlara benzerdir.

Muhafazakâr âlimler, Yaratılış kitabının başlangıç bölümlerini Musa'nın kaleme aldığına inanırlar. Ancak, bu olaylar onun doğumundan çok daha önce gerçekleştiğine göre, bu nasıl mümkün olabilir? Bu sorunun cevabı olarak iki olasılık mevcuttur. Birinci olasılık olarak, Tanrı, Musa'ya bu olayları doğaüstü yöntemler ile bildirmiştir. Tanrı'nın gelecekte olacak olan olayları peygamberlere esinleme aracılığı ile bildirmesi gibi, geçmişte olmuş olan olayları peygamberlere aynı şekilde esinleme aracılığı ile bildirmesi çok doğaldır. İkinci olasılığa göre ise, Musa bu olayların eski kayıtlarını derlemiş ve tekrar kaleme almıştır. İkinci olasılığın Kutsal Kitap uygulamalarına ters düştüğünü öne sürmek hatalı bir tutum olacaktır, çünkü benzer bir uygulamaya Luka'nın kitabında rastlamaktayız (Luka 1:1-4).

P. J. Wiseman, Yaratılış tarihinin orijinal metninin kil tabletler üzerine yazıldığını, bir nesilden diğerine aktarıldığını ve bu tabletlerin korunmasından ve güncelleştirilmesinden “oymak liderinin” sorumlu olduğunu ikna edici bir şekilde öne sürmektedir.

Wiseman, bu iddiayı desteklemek amacı ile Kutsal Kitap'ta sık sık kullanılmış olan cümle ve kelime tekrarlamalarını referans ve ipucu olarak göstermektedir. Örneğin “...öyküsü şuydu...” ifadesi: Yaratılış 2:4; 6:9; 10:1; 11:10).

Birçok antik tablet son kelime olarak, kendisinden bir sonraki tabletin ilk kelimesi olarak tekrar edilmesi ile sıralanmıştır. Yaratılış kitabının edebi açıdan değerlendirilmesi sonucunda ve diğer antik edebiyat eserleri ile mukayese edildiğinde, Musa'nın döneminden daha sonra derlenmiş olma olasılığının olmadığı tespit edilir. Yaratılış kitabının atalar tarafından kaydedilmiş ve en sonunda Musa tarafından derlenip son formu verilmiş bir aile tarihi kaydı olma olasılığı çok yüksektir. (Geisler, BECA, 50)

4B. Atalar

İbrahim, İshak ve Yakup'un hayatlarının yazarları, Yaratılış kitabının ilk bölümleri kadar zorluklarla karşı karşıya kalmasalar da, o dönemlerde elde bulunan delillerle desteklenemedikleri için uzun süre efsane olarak kabul edildiler. Daha fazla bilgiye ulaşıldıkça sonuç olarak bu hikâyelerin gerçekliği onaylanmış oldu. İbrahim'in dönemindeki hukuki kurallar; ataların Hacer'i kamptan atmakta tereddüt etmelerinin sebebinin, İbrahim'in onu maddi olarak desteklemek konusunda yasal düzenlemeler olduğunu bizlere göstermektedir. Ancak, Tanrı'dan gelen yeni bir yasadaki sonradan İbrahim, Hacer'i gönderebilmiştir.

Mari mektupları, Abamram (İbrahim), Yakup-el ve Benyaminliler gibi birçok ismin tarihteki kullanılmışlığını ortaya çıkarmıştır. Bu mektuplarda bahsedilen bireyler Kutsal Kitap'taki kişiler olmasa da, en azından bu isimlerin o dönemde kullanıldığını göstermiştir. Bu mektuplar aynı zamanda Yaratılış 14'teki beş kral ile dört kralın savaşının kayıtlarının da gerçekliğini onaylamaktadır. Bu kralların isimleri o dönemin öne çıkan uluslarının isimleri ile uyum içerisindedir. Örneğin, Yaratılış 14'te Amorlu kral Aryok'tan bahsetmektedir; Mari mektuplarında ise bu kralın ismi Ariwwuk'tur. Tüm bu deliller ışığında Yaratılış'ın kaleme alınmasında kullanılmış olan kaynağın, İbrahim'in zamanında yaşamış olan bir görgü tanığı olduğu sonucuna varmaktayız. (Geisler, BECA, 50)

5B. Sodom ve Gomorrah

Kutsal Kitap'ta ismi geçen ve beş şehrin bahsedilen coğrafi bölgelerde olduğu ve gerçekten önemli ticari merkezler olduğu ispatlanana kadar Sodom ve Gomorrah'ın yıkımının aslının olmadığı düşünülüyordu. Bu şehirlerin Kutsal Kitap'ta anlatılan yok oluşlarının da aslına uygunluğu konusunda bir şüphemiz yoktur. Elde edilen deliller, bu şehirlerde şiddetli deprem hareketlerinin gerçekleştiğini ve yer katmanlarının bazılarının çatladığını ve gökyüzüne doğru yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu bölgede aşırı miktarda katran ve zift bulunmaktadır, Kutsal Kitap'ta, Tanrı'yı reddeden bu şehirlere gökten kükürt yağdığı (kükürt çukurları) anlatılmaktadır. Bu bölgede tortulaşmış taşların yüksek ısıdan dolayı birbirine kaynadığına dair deliller bulunmuştur. Jebel Usdum (Sodom dağı) isimli dağın tepesinde bu tip bir derin yanmanın delilleri mevcuttur. Çok uzun bir geçmiş zamanda bu tip bir devasal yangının gerçekleştiğine dair elimizde sabit deliller mevcuttur. Bu devasa yangın, ölü deniz altındaki petrol havzasının ateş alıp, patlaması ile açıklanmaya çalışılmıştır. Tüm doğa, Tanrı'nın hükmü altında olduğuna göre bu açıklama, bu olayın mucizeviyatından bir şey eksiltmez. Bu olayın gerçekleştiği zaman, uyarılar ve meleklerin ziyareti bağlamında ele alındığı zaman, mucizevi doğasını ortaya koymaktadır. (Geisler, BECA, 50, 51)

6B. Mısır'dan Çıkış'ın Tarihlenmesi

İsrail'in Mısır ile olan ilişkisi hakkındaki temel sorulardan bir tanesi ise, Mısır'dan Filistin'e yapılan yolculuğun tarihi ile ilgilidir. İsraililerin Kenan'a girişlerine dair "Genel Olarak Kabul Edilmiş" bir tarih mevcuttur: M.Ö. 1230-1220. Diğer taraftan Kutsal Yazılar'da üç farklı metinde Mısır'dan çıkışın gerçekleşme tarihi olarak M.Ö. 1400 civarı gösterilmekte, Kenan'a girişin ise bu olaydan kırk yıl sonra gerçekleştiği öğretilmektedir (1. Krallar 6:1; Hakimler 11:26; Elçilerin İşleri 13:19-20). Günümüzde bu konudaki tartışmalar devam etse bile, artık M.Ö. 1200 civarını kabul etmek için geçerli bir sebep kalmamıştır.

Mısır'dan Çıkış 1:11'de ismi geçen "Ramses" şehrinin, ismini Büyük Ramses'ten aldığına, Nil deltasında M.Ö. 1300'den önce yapı projesi olmadığına ve M.Ö. on dokuzuncu asırdan, üçüncü asıra kadar Kenan diyarında büyük bir medeniyetin olmadığına dair varsayımlarda bulunulmuştur. Buna rağmen, Ramses ismi Mısır tarihinde sıkça geçmektedir. Ramsesler arasında en büyük olarak kabul edilen ise, II. Ramses'tir. I. Ramses hakkında ise hiçbir şey bilinmemektedir. Bu ismin bir şehre değil bir bölgeye verilmiş olması da olası bir durumdur. Yaratılış 47:11'de ise Ramses ismi, Nil deltası alanında Yakup ve onun oğullarının yerleştiği bölgeyi tanımlamaktadır.

Günümüzde bazı âlimler elde edilen yeri veriler doğrultusunda, bu ayetlerin yeniden yorumlanması gerektiğini ve bu tarihlendirmenin Orta Bronz çağına kaydırılmasını önermektedirler. Bu değerlendirmenin yapılması durumunda ise, son zamanlarda ortaya çıkan bazı Kenan şehirlerinin, zamanında İsraililer tarafından yok edilmiş olduğu ortaya çıkacaktır. Son zamanlardaki kazıların ortaya çıkardığı delillerin gösterdiği gibi, Orta Bronz çağıının son

dönemi, tahmin edilenden çok daha uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır ve bu çağın sonu M.Ö. 1550 senesinden daha çok M.Ö. 1400 senesine yakındır. Yeniden düzenleme ile daha önceleri birbiri arasında asırlar olduğu farz edilen iki olay birbirine daha çok yaklaşmıştır: Kenan diyarının Orta Bronz çağındaki iki şehrinin düşüşü ve fetih.

Diğer bir değişiklik ise, Mısır tarihinin geleneksel görünüşünde olacaktır. Tüm antik dünyanın kronolojisi, Mısır krallarının sırasına ve günlerine göre düzenlenmiştir ve genel kanı artık bu düzenlemenin hatasız olduğuna ve artık değişmeyeceğine dairdir. Buna rağmen Velikovsky ve Courville, Yakın Doğuda gerçekleşen bu olaylar hakkındaki kronolojiye, fazladan altı yüz sene dahil edildiğini öne sürmektedirler. Courville, Mısır krallarının listesinin tamamen ardışık olarak kabul edilmemesi gerektiğini ortaya koymuştur. Courville, listedeki bazı “Kralların” aslında firavun olmadıklarını, sadece yüksek yetkililer olduğunu iddia etmektedir. Tarihçiler, her bir hanedanlığın diğerini takip ettiğini farz etmişlerdir. Aslında Mısır’da gerçekleşen durum bundan farklıdır. Mısır tarihindeki birçok hanedanlık hükmüne devam ederken, alt hanedanlıklar kendi hükmüne devam etmekteydiler. Bu veriler doğrultusunda yeniden düzenlenen kronolojiye göre ise, Mısır’dan çıkışın tarihi M.Ö. 1450 senesine kaymıştır ve bu düzenleme ile İsrail tarihinin diğer dönemleri ile bahsi geçen Mısır kralları birbiri ile uyum içerisine girmektedir. Bu iddiayı kesin olarak destekleyen deliller tam oluşmamış olsa da, Mısır’dan çıkış hakkında verilen ileri tarihler konusunda ısrarcı olmak için geçerli sebep kalmamıştır. (Geisler, BECA, 51)

7B. Saul, Davut ve Süleyman

Saul, İsrail’in birinci kralı olmuştur ve onun Giva’daki kalesi kazılar sonucu ortaya çıkartılmıştır. Bu kazılar esnasında dikkate değer keşiflerden bir tanesi de, o günlerde kullanılan ana silâhlardan bir tanesinin sapan olduğunun ispatlanmasıdır. Bu keşif, hem Davut’un Golyat’a karşı zaferine, hem de Hakimler 20:16’daki “yedi yüz seçme adam da bunların arasındaydı. Hepsi de bir kılı sapanla vuracak kadar iyi nişancıydı” ifadesine dair bir referanstır.

Saul’ın ölümünden sonra Samuel, bizlere onun zırhının, Bet She’an’daki, Aştartot tapınağının (Kenan diyarı bereket tanrıçası) içine konduğundan bahseder. Ancak Tarihler kitabında, kafasının bir Filistin-Mısır tanrısı olan Dagon’un tapınağına konduğundan bahseder. Bu kayıtların iki düşman toplumun aynı yer ve aynı zamanda tapınakları olamayacağı düşüncesi ile yanlış ve hatalı olduğu iddia edilmekteydi. Ancak yapılan kazıların ortaya çıkardığı gibi, bu alanda geniş bir hol ile birbirinden ayrılmış iki adet tapınağın varlığı ortaya çıkmıştır. Bu tapınakların bir tanesi Dagon için, diğeri ise Aştartot içindir. Görünüşe bakılırsa, Filistinlilerin Kenan tanrıçasını kabul ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Davut’un hükümdarlığının en önemli başarılarından bir tanesi, Yerusâlim’in fethidir. Bu ayetlerde kuşku uyandırdığı iddia edilen kısım ise, İsrail’in şehre Şiloha Havuzu’na giden bir tünelle girmeleridir. Bu havuzun o tarihlerde şehrin surlarının *dışında* olduğu zannediliyordu, ancak 1960 senesinde yapılan kazılar, kentin surlarının havuzu içine aldığını ortaya koymuştur.

Süleyman dönemi ile ilgili arkeoloji ve Kutsal Kitap uyuşması diğerlerinden daha az değildir. Süleyman’ın tapınağının olduğu yerler, Müslümanların kutsal yerlerine yakın olduğu için şu anda kazılamamaktadır. Ancak, Süleyman’ın döneminde yapılmış olan Filistin tapınaklarının dizaynı, dekorasyonu ve kullanılmış olan malzemeler, Kutsal Kitap’taki anlatımı ile uyum içerisindedir. Tapınağın kendisinden elde edilen tek delil ise, 1979 senesinde Yerusâlim içindeki bir dükkânda bulunduktan sonra, 1984 senesinde geçerliliği onaylanan ve 1988 senesinde İsrail Müzesi tarafından sergilenen ve üzerinde “YAHVE’nin Tapınağına Aittir” yazan küçük bir nar şeklindeki asa başlığı süslemesidir.

1969 senesindeki Gezer kazıları esnasında neredeyse bir tepeyi kapsayacak kadar büyüklükte bir kül yığını bulunmuştur. Bu küllerin içinde yapılan araştırmalar sonucunda birçok İbrani, Mısır ve Filistin kalıntıları ele geçirilmiştir. Açıkça bu üç kültürün de aynı zamanda, orada olduğu kesindir. Bu keşif, Kutsal Kitap'ta bulunan bu konudaki ayetleri bilmeyen araştırmacıları şaşırtmıştır. "Mısır Firavunu gidip Gezer'i ele geçirmiş ve ateşe vermişti. Orada yaşayan Kenanlılar'ı öldürerek kenti Süleyman'la evlenen kızına armağan etmişti." (1. Krallar 9:16)

- NORMAN GEISLER

1969 senesindeki Gezer kazıları esnasında neredeyse bir tepeyi kapsayacak kadar büyüklükte bir kül yığını bulunmuştur. Bu küllerin içinde yapılan araştırmalar sonucunda birçok İbrani, Mısır ve Filistin kalıntıları ele geçirilmiştir. Açıkça bu üç kültüründe aynı zamanda, orada olduğu kesindir. Bu keşif, Kutsal Kitap'ta bulunan bu konudaki ayetleri bilmeyen araştırmacıları şaşırtmıştır. "Mısır Firavunu gidip Gezer'i ele geçirmiş ve ateşe vermişti. Orada yaşayan Kenanlılar'ı öldürerek kenti Süleyman'la evlenen kızına armağan etmişti." (1. Krallar 9:16) (Geisler, BECA, 51, 52)

8B. Asur İstilas

Asurlular hakkındaki bilgilerimizin büyük bir kısmını, M.Ö. 722 senesinde kuzey krallıklarını hükümdarlığı altına almış olan Esarhaddon'un oğlu Ashurbanipal'ın sarayı içinde yirmi altı bin tablet bulunmasına borçluyuz. Bu tabletlerde Asur imparatorunun fetihleri ve bu fetihlere direnenlerin karşılaştığı korkunç cezalandırmalar hakkında bilgiler edinmekteyiz.

Bu metinlerin birçok yerinde, Kutsal Kitap'ın tarihsel doğruluğunu bir kez daha görmekteyiz. Eski Antlaşma'daki Asur kralları hakkında yapılan bütün referansların doğru olduğu ispatlanmıştır. Bir süre için hakkında bilgi bulunamayan Sargon'un sarayı keşfedilip, bu alanda kazı çalışmaları yapılması sonucunda, Yeşaya 20'de bahsedilen savaşı betimleyen bir duvar resmi bulunmuştur. Shalmaneser'in kara dikili taşı, Kutsal Kitap karakterleri hakkındaki bilgilerimize ek kaynak olmuştur; bu taşta Jehu'nun (ya da memuru) Asur kralına eğilirken çizilmiş resmi mevcuttur.

Sennacherib'in kayıtlarındaki en ilginç kısım ise, Yeruslaim'in kuşatılmasını anlatan bölümdür. Şehri almaya kalktığı zaman, aynen Yeşaya'nın bildirdiği gibi, binlerce adamı ölmüş ve sağa sola dağılmış, neticede şehri fethedememiştir. Bu durumda kendi zaferi ile böbürlenme şansı kalmayan Sennacherib, kulaklara hoş gelecek bir şekilde olayı yansıtmıştır (Geisler, BECA, 52):

Bir Yahudi olan Hizkiya'ya gelince, o benim boyunduruğuma baş eğmedi. Ben de onun sağlam duvarlarla çevrili 46 güçlü şehrini ve çevresindeki sayısız köyünü kuşatmaya aldım. Bu yerlerden 200.150 yaşlı ve genç, erkek ve dişi kişiyi, atları, katırları, eşekleri, develeri, sayısız küçük ve büyük baş hayvanı sürüp kendime ganimet olarak aldım. Onu da, kafesteki bir kuş gibi kendi kraliyet mülkü olan Yeruslaim'e tutsak ettim. (Pritchard, ANET, alıntı yeri: Geisler, BECA, 52)

9B. Babil'deki Esaret Günleri

Eski Antlaşma tarihinin, Babil'deki esaret günlerini anlatan bölümlerinin sayısız detaylarının tarihsel doğruluğu onaylanmıştır. Babil'in meşhur asma bahçelerinde bulunan kayıtlarda, Yehoyakim'in ve beş oğlunun giderlerinin karşılandığı, onlara kalacak yerler verildiği ve çok iyi davranıldığını görmekteyiz. (Krallar 25:27-30) Hiçbir yerde geçmeyen Belşassar adı ise, bazı sorunlara sebep olmuştur. Onun ismi Babil krallarının isim listesinde yer almamaktadır; ancak Nabodoniyus oğlu Belşassar'ı (Daniel 5) kendi yokluğunda birkaç seneliğine ülke yönetimini devrettiği belirten bir kayıt bırakmıştır. Her ne kadar Nabodoniyus hâlâ kral dahi olsa da, başkentte yönetimi elinde tutan kişi Belşassar olmuştur. Aynı zamanda, Ezra tarafından iletilen Koreş fermanının, Yeşaya'nın peygamberliklerine gerçek olamayacak kadar birebir uymaktadır. Ancak bu emrin yazıldığı bir silindirin bulunması, bu metnin doğruluğunu ortaya koymuştur. (Geisler, BECA, 52)

4A. ESKİ ANTLAŞMA BİLGİLERİNİN ARKEOLOJİK KANITLANMASI

Arkeolojik bulgular ile Kutsal Kitap'ın uyuşumu hakkında Albright şunları söylemiştir: “Artık ataların izini, Mezopotamya'nın kuzeybatısındaki Balikh vadisinde arama konusundaki İbrani inancının doğruluğu hakkında en ufak bir şüphe kalmamıştır.” Kutsal Kitap ve arkeolojik bulgular arasındaki uygunluk üzerine bina edilmiş deliller, bu halkın Mezopotamya'dan çıkışlarını takip etmektedir. (Albright, BPFAE, 2)

Kutsal Yazılar'a göre Babil Kulesinden önce, “Başlangıçta dünyadaki bütün insanlar aynı dili konuşur, aynı sözleri kullanırlardı.” (Yar. 11:1) Kulenin inşası ve yıkılması ile beraber, “RAB bütün insanların dilini orada karıştırdı ve onları yeryüzünün dört bucağına dağıttı.” (Yar. 11:9) Günümüzün birçok filoloji uzmanlarının, dünya dillerinin buna benzer bir şekilde oluşmuş olabileceği gerçeğine inandıklarını görmekteyiz. Ünlü dil bilimcilerden Alfredo Trombetti, bütün dilleri ilk oluşumlarına kadar takip edebildiğini ve hepsinin tek bir orijinden geldiğini ispatlayabileceğini söylemektedir. Max Mueller'de, ortak bir orijine inanan uzmanlar arasındandır. Otto Jespersen ise, ilk lisanın insanla Tanrı tarafından direkt bir şekilde verildiğini söyleyecek kadar ileri gitmiştir. (Free, ABH, 47)

Esav'ın soyunda Horlulardan bahsedilmektedir (Yar. 36:20). İbranice mağara kelimesi ile Hor kelimesi arasındaki benzerlik yüzünden uzun bir süre Horluların, “mağarada yaşayanlar” kavmi oldukları öne sürülmüştür. Ancak, günümüzdeki bulgular, bu göze batan savaşçı kavmin atalar zamanında Yakın Doğu içinde yaşadığını ortaya koymuştur. (Free, ABH, 72)

Eriha'daki kazı çalışmaları sırasında (1930-1936), Garstang o kadar şaşırtıcı bir delil bulmuştur ki, o ve iki takım arkadaşı keşfettikleri delilin açıklaması için yazılı ve imzalı bir antlaşma yapmaya karar vermişlerdir. Buldukları delil hakkında Garstang şöyle konuşmuştur: “Asıl ilginç olan ise, duvarların dışarıya doğru ve istilâcıların rahatlıkla şehre girmelerine imkân verecek bir şekilde tamamen yıkılmış olmasıdır. Peki garip olan nedir? Çünkü saldırıya uğrayan şehirlerin duvarları içeriye doğru yıkılırlar, dışarıya doğru ve tamamen değil.”

Günümüzün aydınları, kendilerinden öncekilerden daha muhafazakâr varsayımlarla yola çıktıkları için değil, deliller tüm bu gerçekleri güvence altına aldığı için, eskiden tarihsel değeri yok olarak kabul edilip saygı gösterilmeyen atalar hakkındaki anlatımlara daha fazla itibar göstermektedirler.

- DONALD F. WISEMAN

Yeşu 6:20’de şunları okumaktayız: “Halk bağırmaya başladı, kâhinler de borularını çaldılar. Boru sesini işiten halk daha yüksek sesle bağırdı. Kentin surları çöktü. Herkes bulunduğu yerden dosdoğru kente girdi. Böylece kenti ele geçirdiler. Duvarlar dışarıya doğru yıktırılmıştır.” (Garstang, FBHJJ, 146)

İbrahim’in soyunun tamamen tarihsel olarak doğru olduğunu bilmekteyiz. Ancak, burada kullanılan isimlerin birey ismi ya da şehir ismi olduğu konusunda; antik şehirlerin kurucuların ismi ile anıldığıının bilinmesine rağmen, gene de bazı soru işaretleri mevcuttur. İbrahim hakkında kesin olan bir şey varsa, o da tarihte böyle bir şahsiyetin var olduğudur. Burrows’dan da okuduğumuz gibi: “Elimizdeki tüm bulgular böyle bir şahsiyetin tarihte var olduğudur. Yukarıda belirtildiği gibi, ismi birçok arkeolojik kaynaklarda geçmese de, Babilonya’da tam olarak Kutsal Kitap’ta belirtilen dönemde ismi geçmektedir.” (Burrows, WMTS, 258, 259)

İbrahim’in yaşadığı dönemin, M.Ö. on dördüncü ya da on beşinci yüzyıllar olduğunu kabul ettirme konusunda geçmişte bazı çabalar olmuştur ki, bu iddia edilen zaman, onun yaşadığı dönemden çok daha sonradır. Ancak, Albright’ın da gösterdiği gibi bahsetmiş olduğumuz bulgular ve diğer deliller sayesinde elimizde, “nedensiz yere uzayıp gelmiş olan bu geleneksel iddiaya karşı verilen yer ve kişi isimlerinin tarihsel olarak doğruluğunu ispatlayan yeterli miktarda delil mevcuttur.” (Garstang, FBHJJ, 9)

Bazı arkeolojik bulguların ise, atalar hakkında bilgi edinmemiz konusunda fazla yardım sever olmadıklarını inkâr edemeyiz, ancak bu bulgular ile ataların yaşadığı dönem hakkında anlatılan sosyal ve kültürel yapılar birbiri ile uyum içerisindedir. (Burrows, WMTS, 278-79)

Elimizdeki delillerin bir çoğu, Nuzu ve Mari’deki kazılar esnasında ortaya çıkmıştır. Augured’deki çalışmalar sonucunda İbrani lisanına ve şiirine büyük bir ışık tutulmuştur. Musa’ya ait yasalar; Hitit, Asur, Sümer ve Yunan yasalarında etkisini göstermiştir. Bu keşifler sayesinde, İbraniler ile dışarıdaki dünya arasındaki ilişkileri gözlemleme olanağına kavuşulmuştur. Albright’ın da dile getirdiği gibi: “Bu katkılar, diğer birçok bulguyu silik hale getirmiştir.” (Albright, OTAAE, alıntı yeri Rowley, OTMS, 28)

Profesör H. H. Rowley, (alıntı yapan: Donald F. Wiseman: *Revelation and the Bible*) şu iddiada bulunmuştur: “Günümüzün aydınları, kendilerinden öncekilerden daha muhafazakâr varsayımlarla yola çıktıkları için değil, deliller tüm bu gerçekleri güvence altına aldığı için, eskiden tarihsel değeri yok olarak kabul edilip saygı gösterilmeyen atalar hakkındaki anlatımlara daha fazla itibar göstermektedirler.” (Rowley alıntı yeri Wiseman, ACOT, Henry, RB, 305)

On dokuzuncu asrın önde gelen Kutsal Kitap tenkitçilerinden Julius Wellhausen, bakır aynadan yapılmış leğen anlatımının, orijinal metinlerde yer almadığını öne sürmektedir. Bu ifadesinin bir sonucu olarak, Tanıklık çadırı olayının gerçekleşme tarihini, Musa’nın döneminden çok daha ileriye atmış olmaktadır. Ancak Wellhausen, bu tarih değişimini destekleyecek delilden mahrumdur (M.Ö. 500). Hatta bakır aynaların, Mısır tarihinin İmparatorluk Dönemi isimli zaman diliminde var olduğuna dair arkeolojik deliller elimizdedir (M.Ö. 1500-1400). Bu arkeolojik delili de göz önüne aldığımızda, bu dönemin, Musa ve Mısır’dan çıkış ile aynı zaman diliminde yer aldığını görürüz. (Free, ABH, 108)

Henry M. Morris, şu sonuca ulaşmıştır: “Arkeolojik materyaller ile Kutsal Kitap’ın tam bir uyuşumunu gerçekleştirme çabalarımızın bazı problemler ile karşılaştığı doğrudur, ancak bu problemlerin hepsi daha detaylı bir araştırma ve çalışma ile cevaplanabilecek nitelikte sorunlardır. Kutsal Kitap’ta aktarımı yapılmış olan tarihi dönemlerin, sayısız şüphe içermeyen ve geçerliliği ispatlanmış olan arkeolojik deliller doğrultusunda ile en ufak bir

çelişki içermemesi, elimizdeki Kutsal Kitap'ın hatalı olduğunu gösteren bir tane bile arkeolojik bulgu olmaması dikkat çekici unsurdur.” (Morris, BMS, 95)

Geisler, “Eski Antlaşma'nın aktardığı tarih dönemlerinin her birisi hakkında, Kutsal Yazılar'ın gerçekleri anlattığını ispatlamak için yeterince arkeolojik delile sahibiz. Hatta, birçok olayda, Kutsal Yazılar, bahsettiği dönemlerin tarihi ve gelenekleri ile ilgili ilk elden tanıklığı bizlere sunmaktadır. Birçok kişi Kutsal Kitap'ın doğruluğu hakkında şüphe duyarken, zaman unsuru ve devam eden araştırmalar, Tanrı'nın Sözü'nün istisnasız bir şekilde tenkitçilerin iddiaları karşısında haklı olduğunu ortaya koymuşlardır. Aslında, antik dünyadan günümüze kalan binlerce kalıntı, Kutsal Kitap'ın çizdiği resmin dış ve iç hatları ile örtüşmüş, daha da ötesi, şu ana kadar şüphe içermeyen hiçbir arkeolojik bulgu Kutsal Kitap ile çelişmemiştir” demiştir. (Geisler, BECA, 52)

Birçok kişi Kutsal Kitap'ın doğruluğu hakkında şüphe duyarken, zaman unsuru ve devam eden araştırmalar, Tanrı'nın Sözü'nün istisnasız bir şekilde tenkitçilerin iddiaları karşısında haklı olduğunu ortaya koymuşlardır.

- NOMAN GEISLER

Henry Morris, şu eklemede bulunur: “Kutsal Kitap tarihinin, diğer yazılara göre çok eski dönemleri kapsaması ve 19. yüzyılın evrimci önceden varsayımlarının ortaya atılması; birçok uzmanın Kutsal Kitap'ın sunduğu tarih anlatımının büyük bir kısmının efsaneden ibaret olduğu konusunda ısrarcı bir yaklaşım sergilemelerine sebep olmuştur. Kutsal Kitap tarihinin doğruluğunun ispatlanması için o dönemde insanlığın elinde, antik el yazmalarından başka bir delilin bulunmayışı, bu tip öğretilerin ikna ediciliğini arttırmıştır. Ancak, günümüzde arkeolojinin dikkate değer keşifleri sonucunda, Kutsal Kitap'ın en azından İbrahim'e kadar ispatlanmış tarihsel geçerliliğini reddetmek mümkün değildir.” (Morris, MIP, 300)

5A. PENTATEUCH'UN MUSA TARAFINDAN KALEME ALINDIĞINA DAİR ARKEOLOJİK DELİLLER

1B. Pentateuch'un Eskiliği - İçsel Deliller

Herhangi bir yazılı dokümanın, yazılım tarihini belirlemede en yüksek tarafsızlığa ulaşmak için kullanılacak yöntemlerden bir tanesi de, içsel delilleri ele almaktır. Anlatılan olayların bahsettiği ya da ima ettiği detaylar, coğrafi konumlar, hava durumu hakkında verilen bilgiler, bitki örtüsü, hayvan çeşitleri ve görgü tanıklarının nitelikleri, bizlere çeşitli ip uçlarını sunmaktadırlar. Bu ip uçlarının başarılı bir şekilde kullanılması ile, dokümanın kaynağı, yazılış tarihi ve yazım yeri tespit edilebilir. (Archer, SOT, 101)

Pentateuch'un yazılım tarihi olarak, tenkitçilerin iddia ettikleri M.Ö. dokuzuncu yüzyıldan, beşinci yüzyıla kadar olan bir dönemden çok daha eski olduğuna dair hem yapısından, hem de içeriğinden elde ettiğimiz yeterli iç delil mevcuttur.

Aşağıda, Pentateuch'un yazılım tarihinin bu iddadan daha eski olduğunu ortaya koyan bu içsel delillerden bazı örnekler sunulmuştur.

1C. Mısır'dan Çıkış'ın Çöl Ortamı-Çölde Sayım

Mısır'dan Çıkış, Levililer ve Çölde Sayım kitaplarının, vaat edilen topraklarda asırlardır yaşamış olan çiftçilere yazılmayıp, çölde dolaşmakta olan insanlara hitap ettiği çok açıktır. Aksi takdirde, taşınabilir bir Tanıklık çadırının sık sık ve detaylı tarifinin verilmiş olmasının mantıklı bir açıklaması olamazdı. Kampların oluşturulması (Çölde Sayım 2:1-31) ve intikal (Çölde Sayım 10:14-20) hakkındaki detaylı tariflerin, yerleşik bir ulus için hiçbir anlamı yoktur, ancak çöl tecrübesi yaşayan bir ulus için uygulanmaya en yönelik bilgilerdir. Çöl hakkındaki referanslar bolca yer almaktadır, bu referanslar sıhhi bilgileri (Yasa'nın Tekrarı 23:12, 13) ve çöle gönderilen tekeyi de içermektedir (Levililer 16:10). (Archer, SOT, 106-108)

2C. Pentateuch'un Bazı Bölümlerindeki Mısır Etkisi

Yaratılış ve Mısır'dan Çıkış kitaplarının, belirgin bir Mısır arka plânı içerdiği aşikârdır. Mısır yetkilisi olarak yetiştirilen Musa'nın Pentateuch'u, İsraililerin Mısır'dan çıkışından hemen sonra yazmaya başladığını düşünürsek, bu doğal bir etkidir. Ancak, eğer Pentateuch'un yazılım tarihi, tenkitçilerin iddia ettiği gibi, İbraniler'in Mısır'dan çıkmasından dört yüz seneden fazla bir süre sonra gerçekleşmiş olsaydı, bu etkinin yer almasının bir açıklaması olamazdı. [Bakınız: Abraham Yahuda'nın *The Language of the Pentateuch in Its Relationship to Egyptian* (1933), isimli Musa'nın ve Yusuf'un Mısır'daki hayatlarındaki Mısır etkisini ele alan tutkulu bir eser.]

Bu Mısır etkisine değişik alanlarda rastlanmaktadır:

1D. Coğrafya

Mısır ve Sina coğrafyası, bu kitapları kaleme alan kişi için bilinen bir coğrafyadır (Yaratılış 37- Çölde Sayım 10). Modern arkelojinin ortaya çıkardığı birçok orijinal yerleşim merkezi, bu kitapların yazarı tarafından belirtilmiş ve bahsedilmiştir. Tam aksine bir durum olarak da aynı yazarın, ataların bilgisi dışında, Filistin toprakları hakkında çok az bilgiye sahip olduğu, kaleme aldığı metinlerden anlaşılmaktadır. Örneğin, Yaratılış 13'te Kenan diyarını tasvir etmek isteyen yazar, Mısır ile kıyaslamalar yapma yoluna gitmiştir (ayet 19). Yaratılış 23:2'de ise yazar, Hevron isimli yerden bahsederken, bu yerin eski isminin Kiryat-Arba olduğunu belirtmiştir (Sara yüz yirmi yedi yıl yaşadı. Ömrü bu kadardı. Kenan ülkesinde, bugün Hevron denilen Kiryat-Arba'da öldü). Çölde Sayım 13:22'de ise, bu konuda başka bir referansa rastlamak mümkündür: "Hevron, Mısır'daki Soan Kenti'nden yedi yıl önce kurulmuştu." Bir başka ayette okuduğumuz "...Kenan ülkesine, Şekem Kenti'ne güvenlik içinde vardı..." referansı da göz önüne alındığında, Kenan diyarında yüzyıllardır yaşamakta olan bir yazarın böyle bir ifadeye bulunmasının mantıklı bir yanı olmadığı görülür. Pentateuch'un yazarı, Filistin'i ileride İsraililerin gireceği yeni bir ülke olarak tanımlamıştır. (Archer, SOT, 106)

Mısır coğrafyası ile olan bu yakınlık, özellikle ikinci kitapta daha çok belirginleşmiştir.

Mısır'dan Çıkış kitabının yazarının, Mısır ülkesini baştan başa bildiği çok açıktır. Hem Mısır papirüsünü (Mısır'dan Çıkış 2:3), hem Nil havzasının karakterini hem de kumla kaplı çölleri (Mısır'dan Çıkış 2:12) çok iyi bilmekteydi. Ramses, Sukkot (Mısır'dan Çıkış 12:37), Etam (Mısır'dan Çıkış 13:20) ve Pi-Hahiot (Mısır'dan Çıkış 14:2) gibi şehirler hakkında da bilgiye sahipti. Mısır'dan Çıkış 14:3: "Firavun şöyle düşünecek: 'İsraililer ülkede şaşkın şaşkın dolaşıyorlardır, çöl onları kuşatmıştır.'" Bu ayette gördüğümüz gibi, yazarın Mısır'ın coğrafyası ve çölleri hakkında bilgi sahibi olduğu ortadadır. Aslında, Mısır

coğrafyası hakkında bir bilgimiz olmadan, bu bölümü anlamamız neredeyse imkânsızdır. (Raven, OTI, 109)

2D. Tellaffuz

Archer, tellaffuz konusunda şunları gözlemlemiştir:

Yaratılış ve Mısır'dan Çıkış kitabının yazarı, Eski Antlaşma'nın diğer kitaplarına oranla daha fazla Mısırca kelimeler kullanmıştır. Örneğin: (1) Yaratılış 41:43'te bulunan *abrek* ifadesi, başka iddialar bulunsa da, açıkça Mısırca olan *'b rk* kelimesidir (2) ağırlıklar ve ölçüler: Örneğin, *zeret* ("karış") *drt* kelimesinden -"el"; *'ephah* (beyzbol sporundaki homerun koşu mesafesinin onda biri) ise *'pt* kelimesinden; *hin* (beşte bir) ise *hnw* kelimesinden (3) *gome* ("papirüs"), *kmyt* kelimesinden (4) *qemah* ("un") *kmhw* kelimesinden (bir tür ekmek) (5) *ses* ("ince kumaş") *ss* kelimesinden ("kumaş") (6) *y^eor* ("Nil, nehir") *trw* kelimesinden ("nehir") (Kıpti dilinde *eioor*). (SOT, 102-03)

Yazar, aynı zamanda birçok önde gelen Mısır isimlerini kullanmıştır:

Potipherah (Yaratılış 41:45; 46:20) ve bu ismin kısa şekli.

Potifar (Yaratılış 37:36; 39:1). Bu ismin anlamı: "Ra'nın verdiği (Güneş Tanrısı)."

Zaphnath-paaneah (Yaratılış 41:45), Firavunun Yusuf'a verdiği isim. LXX, bu ismi "Dünyanın Kurtarıcısı" olarak yorumlamaktadır ki, Mısır'ı kıtlıktan kurtaran birisi için gayet uygun bir isimdir.

Asenath (Yaratılış 41:45, 50), Yusuf'un karısı.

On (Yaratılış 41:45, 50; 46:20), Heliopolis antik Mısır ismi.

Rameses (Yaratılış 47:11; Mısır'dan Çıkış 1:11; 12:37; Çölde Sayım 33:3,5).

Pithom (Mısır'dan Çıkış 1:11). Büyük bir olasılıkla Mısır Pi-Tum'u. Aynen, Mısır'dan Çıkış'ın bahsettiği gibi, ilk kez ondokuzuncu hanedanlık yazıtlarında rastlanmıştır. (Raven, OTI, 107-8)

3D. Mısırlı Kralların İsimleri

Bazı Mısır bilimcileri, radikal tenkitçilerin, Mısır'dan Çıkış kitabının, aktardığı çağda yazılmış olsa idi, o dönemdeki Kralların isimlerinden bahsederdi şeklindeki iddialarının haklı olduğunu öne sürmektedirler. Aslında, Süleyman zamanına kadar İbrani edebiyatında benzer isimlerin kullanılmamış olması, erken yazarlık iddiasını desteklemektedir. Yeni Mısır Krallığının resmi dilinin geleneğine göre, krallardan sadece "Firavun" olarak bahsedilir, bu unvana isimler ilişkilendirilmezdi. İsraililer, Mısır'da iken bu uygulamaya uymakta bir sakınca görmemişlerdir. (Archer, SOT, 105)

Eski Antlaşma'nın yazılımının eskiliğini destekleyen ve bahsedilmeyi hakkeden bir başka unsur ise, asillerin yetkilerinin göstergesi olarak, bir mühür yüzüğü ve altın bir zincir takmalarından bahsedilmiş olunmasıdır (Yaratılış 41:42; Ester 3:10, 12; 8:2, 8, 10; Daniel 5:29). Bu uygulama, İsrail'de yer almazken, antik Mısır, Pers ve Babil'de yaygındır.

Pentateuch'da kullanılan metnin içsel delillerine göre hüküm verildiği durumda karşımıza şu saptamalar çıkmaktadır: Kitabın yazarı, Mısır'da ikametgâh etmiştir (Filistin'de değil), Mısır'dan Çıkış olayının görgü tanığıdır, çöllerde dolaşmıştır, yüksek seviyede eğitim görmüştür ve ileri bir öğrenme, öğretme, edebiyat ve hitap edemleri sergilemektedir.

3C. Lisa'nın Eskiliği

Pentateuch'da kullanılan bazı bilinen kelimelerin ve ifadelerin, Musa'ya ait çağdan sonra kullanılmadığını biliyoruz.

Yaratılış kitabının 15. bölümünü göz önüne alarak Albright, şu ifadede bulunmuştur:

Yahve ve İbrahim arasındaki antlaşmanın aktarımı... kadim kelimeler ile doludur; bu metinlerin antik bir değer içerdiği E. A. Speiser tarafından ortaya koyulmuştur. Bu metinlerde, erken dönem İbrani dininin merkez noktasının önemli bir noktası ile karşı karşıyayız. Bir insanın kişisel bir tanrı ile kutsal bir antlaşma yapmasına örnek olan bu metinlerde, bu adamın sadakati konusunda and içmesi karşılığında, bu tanrının bu adamı ve ailesini koruyacağını okumaktayız. Bu olay, boyundurluk altına girme antlaşmasının ilkel bir şeklidir ... Geç Bronz Çağında, İbranice'de *berit*, Suriye ve Mısır lisanlarında da (Sami dilinden alınmıştır) *beritu* "antlaşma" kelimesine, işçi kontratlarında ve yazılmış bir dokümandaki listelenmiş kişilerin kiralanmasında sık sık rastlanmaktadır. (Albright, BPFAE, 8)

Archer, lisanın eskiliği konusunda başka örneklerle de yer vermektedir: "'O' (dişi) zamiri için genelde kullanılan *HY*' kelimesi yerine, sık sık *HW*' kelimesi kullanılmıştır. Genç kız için kullanılan *N'RH* yerine, *N'R* kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz. Sık sık (ör: Yaratılış kitabında iki kere) 'bu' anlamına gelen *hallaz* yerine, *HLZH* (*hallazeh*) kullanılmıştır. Hakimler, Samuel ve diğer kitaplarda bu kullanıma rastlanmaktadır. 'Gülme' fiili anlamına gelen *HQ* yerine *SHQ* kullanılmıştır (Yaratılış ve Mısır'dan Çıkış kitaplarında). *KB* olan 'Kuzu' kelimesi yerine ise, *K~B* kullanılmıştır (kebes)." (Archer, SOT, 107)

Elimizdeki dahili deliller, Eski Antlaşma'da var olan, ancak çok önem sergilemiyor gibi gözükse de, ilerleyen tarihlerde bir yazarın dahil etmeyeceği türden olan cümleleri de içermektedirler. Örneğin, Yusuf'un kardeşlerinden ayrı masada yemek yemelerinin açıklaması şu ayette okunmaktadır: "Çünkü Mısırlılar İbraniler'le birlikte yemek yemez, bunu iğrenç sayarlardı." (Yaratılış 43:32) Bir yazarın bu açıklamayı ileride Kutsal Kitap'a eklemesinin ne gibi bir mantığı olabilir ki? (Raven, OTI, 109)

Yukarıda sunulan deliller doğrultusunda Archer, bu konudaki son sözünü söylemiştir: "Pentateuch'da kullanılan metnin içsel delillerine göre hüküm verildiği durumunda karşımıza şu saptamalar çıkmaktadır: Kitabın yazarı, Mısır'da ikametgâh etmiştir (Filistin'de değil), Mısır'dan Çıkış olayının görgü tanığıdır, çöllerde dolaşmıştır, yüksek seviyede eğitim görmüştür ve ileri bir öğrenme, öğretme, edebiyat ve hitap erdemleri sergilemektedir." (Archer, SOT, 101)

2B. Musa'ya Ait Yazarlığı Destekleyen Diğer Arkeolojik Deliller

1C. Erken İbrani Edebiyatı

İleri Tenkitçi görüşün geleneksel yıkıcı tutumunun, İbrani metnlerinin büyük bir kısmının daha ileri bir tarihte oluştuğuna dair iddiası, tüm delillere rağmen, I. L. McKenzie'nin ifadesinde görüldüğü gibi ifade edilmeye devam etmektedir: "İsrail edebiyat ürünlerinin neredeyse hiçbirisinin Davut'un döneminden önce kaleme alınmadığı yaygın olarak kabul edilmiştir." (McKenzie, alıntı yeri Laymon, IOVCB, 1073)

Antik Yakın Doğu'ya ait edebiyat eserlerinin gün ışığına çıkması, Pentateuch'un yazılım tarihini, önceden öne sürülen tarihten çok daha gerilere atma imkânını bizlere sunmuştur. Antik dönem yazıcıları, olayları ya gerçekleştiren ya da gerçekleştikten çok kısa bir süre sonra kayıt altına alarak, hata içerme olasılığı barındıran sözlü aktarım sürecini ortadan kaldırmışlardır. Sözlü aktarım metodunun, bilgileri ve materyalleri korumak için değil, yaymak için kullanıldığı, materyalleri korumak için kayıt altına alma yoluna gidildiği, arkeolojik deliller ile ispatlanmıştır.

Eski Antlaşma'nın çoğunluğunun antik döneme ait olduğu konusu kesindir. (Harrison, OTT, 18-19)

2C. Pentateuch Yasaları İçindeki Erken Paraleller

Çeşitli arkeolojik keşifler, Pentateuch'da kaydedilen birçok yasanın ve hukuk prosedürünün diğer Mezopotamya kültürleri ile olan paralelliklerini ortaya koymuştur. Bu keşifler ışığında, Pentateuch'un yasasının öne sürülen tarihten çok daha eski tarihlere ait olduğu anlaşılmıştır.

Bu konuda çok belirgin olan üç adet örnek aşağıda verilmiştir.

1D. Antlaşma Kanunları

Mendenhall, şunları özellikle belirtmiştir:

Kenan kültürünün hukuk anlayışı ile Antlaşma (Mısır'dan Çıkış 21-23-JE) hükümlerinin dayandığı kültürün hukuk anlayışı kadar birbirinden farklı iki hukuk anlayışını hayal etmek bile mümkün değildir. . . . Kenan şehirleri, ticaretin ağır bastığı ve sıkı bir şekilde birbirinden ayrılmış olan sosyal sınıfların oluşturduğu bir yapıyı içermekteydi. . . . Antlaşma kanunlarında ise, sosyal sınıflara dair bir yapı bulunmamaktaydı. Bunun sebebi, kölelerin toplumun bir parçası olarak kabul edilmeyişleri idi. Antlaşma kanunlarındaki bu yapıya aykırı olarak kayıt altına alınmış tek bir olay mevcuttur, bu olay, *amah* ya da cariye olarak satılmış, ancak kanunlar ile koruma altına alınmış bir kız ile ilgilidir. . . . Antlaşma Yasaları'nın kanunları, Krallık döneminden önceki İsrail toplumunun (sadece Kuzeydeki belli bir İsrail toplumunun olma ihtimali vardır) geleneklerini, ahlâki ve dini zorunluluklarını yansıtmaktadır. Bu kanunlar ile Hitit ve Mezopotamya kanunlarının dava, teknik ve politik unsurları içeren hukuk kanunları arasındaki paralellik; Pentateuch'un daha geç bir dönemde bağımsız kaynaklardan derlenmiş, suni bir kitap olduğunu iddia eden görüşün tarihsel gerçeklere dayanmayan, mantıksız ve samimi olmayan bir görüş olduğunu ortaya koymaktadır. (Mendenhall, LCIANE, 13-14)

Antlaşma Yasaları'nın antikliği hakkında Albright, şunları dile getirmiştir:

Daha da ötesi, Hammurabi Kanunları'ndan yaklaşık iki asır daha eski olan Eshnunna Kanunları, eski bir Kutsal Kitap yasası ile ilk paralelliği içermektedir. Bu kanun, Mısır'dan Çıkış xxi. 35'de yer alan ve hayvanlar ile ilgili bir yasadır. Eshnunna Kanunlarının, herhangi bir rasyonel teoriye göre iddia edilen Yasa Kitabı tarihinden en az beş asır daha eski olması, durumu daha da ilginç bir hale dönüştürmektedir. Artık Musa'ya ait Yasa Kitabı'nın arka plânının Demir değil, Bronz Çağı'na ait olduğu tartışmasız bir gerçek olarak kabul edilmeye başlanmıştır. (Albright, OTAP, alıntı yeri Rowley, OTMS, 39)

Yeni keşifler, Pentateuch içindeki detayların doğruluğunu ve tarihselliğini tek tek ortaya çıkarmaktadır.

2D. Yaratılış 23'te Kaydedilmiş Olan Toprak Alımı

Archer, bu prosedürün antikliğini masaya yatırmıştır. Yaratılış 23'te, İbrahim'in, Hititli Efron'dan sadece Makpela mağarası ve önündeki alan yerine bütün bir araziye satın alma konusunda sergilediği gönülsüzlük aktarılmaktadır. M.Ö. 1300 senesinden itibaren kaydedilmiş olan Hitit Hukuk Kanunları, hem bu aktarımla ilgili şaşırtıcı paralellik içerir hem de İbrahim'in gönülsüzlüğünün altında yatan unsurları anlamamıza yardımcı olur. Hitit kanunlarına göre, bir arazinin sahibinin feodal yükümlülükleri arasında, pagan dinin zorunluluklarını yerine getirmek de yer almaktadır. Yahve'den başka bir tanrıya tapınmak istemeyen İbrahim, tüm araziye sahip olabileceksen, mağara önündeki araziden sadece kendisini bir yükümlülük altında bırakmayacak kadar toprak satın almış ve tüm araziye alması yönündeki teklifleri reddetmiştir. Kutsal Kitap'ta yer alan bu anlatım ile Hitit arazi sahipliği prosedürleri arasındaki yakın ilişki, İbrahim'in yaşadığı bu olayın, Hititliler'in M.Ö. on üçüncü yüzyılda yıkılmasından önce gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. (Archer, SOT, 161)

3D. Yaratılış Kitabında Değinilen Üç Gelenek

Archer, Yaratılış kitabında (daha çok bölüm 16, 27 ve 31) bahsi geçen ve arkeoloji tarafından doğruluğu onaylanmış olan üç geleneği işaret eder. Yaratılış kitabında bahsi geçen birçok antik geleneğinin, M.Ö. birinci milenyumda değil, M.Ö. ikinci milenyumda yaygın olduğu ispatlanmıştır. Nuzi tabletleri, çok sayıda M.Ö. on beşinci yüzyıl hukuki dokümanını ortaya çıkarmıştır. Bu dokümanlarda şu konular da mevcuttur: Cariyelerden yasal bir evlat sahibi olma (İbrahim ve Hacer örneği gibi); ölüm döşeğinde verilen sözlü vasiyetnamenin bağlayıcı gücü (İshak ve Yakup örneği gibi); ve miras hakkına sahip olmak için aile Terafimine sahip olma zorunluluğu (Rahel ve Lavan örneği gibi). (Archer, SOT, 107)

3C. Sonuç

Bu noktaya vardığımızda karşımızda dikilen sonuç, bizlere, arkeolojinin sadece metinlere dayalı hipotez çürütmekle kalmayıp, aynı zamanda Pentateuch'un Musa tarafından yazıldığını desteklediğini göstermektedir.

Pentateuch hakkında Albright, "Yeni keşifler, Pentateuch içindeki detayların doğruluğunu ve tarihselliğini tek tek ortaya çıkarmaktadır" demiştir. (Albright, AP, 225)

Bright, atalara ait anlatımlar hakkında: "Bugüne kadar, inanç unsurlarının bir tanesi ile bile çelişki yaratacak bir adet delil gün ışığına çıkmamıştır" demiştir.

Albright, şu uyarıyı yapmaktadır: "Pentateuch'a ait inancın, Musa'nın karakteristik anlatımını gösteren güçlü izleri reddetmek, hiper tenkitçilikten başka bir şey değildir." (Albright, AP, 224)

Meredith Kline, uygun bir son cümleyi ifade etmiştir: "Yirminci yüzyıl Kutsal Kitap arkeolojisinin hikâyesi, Modern Batılı Wellhausen taraftarlarının yaygaracı seslerinin, antik doğu tepelerinden fırlayan sessiz tanıklıklar tarafından susturulmasının hikâyesidir. Eğer tenkitçi âlimler, geleneksel öğretilerini terk etme konusunda gönülsüzlük göstermeselerdi, bu delillerin anlattıkları belki de bu kadar açık bir şekilde anlaşılmayacaktı. Artık, tenkitçilerin hepsi, hem Kutsal Kitap kronolojisinin atalara ve Musa'ya ait dönem olarak gösterdiği M.Ö. ikinci milenyum kabul etmek hem de kendilerinin işaret ettiği dönem olan M.Ö. birinci milenyum reddetmek zorunda kalmışlardır. Kutsal Kitap'ın Yasa ve Peygamberler ile ilgili tarihi sıralaması temize çıkmıştır." (Kline, CITMB, 139)

2. KISIM

METİNLERE DAYALI HİPOTEZLER

14

METİNLERE DAYALI HİPOTEZE GİRİŞ

Metinlere dayalı hipotezin savunucuları, Kutsal Kitap'ın ilk beş kitabının (Pentateuch) Musa'nın ölümünden yaklaşık olarak bin sene sonra yazıldığını öğretmektedirler. Bu kişilere göre Pentateuch ismi, bilinmeyen (anonim) birçok yazar ve derlemecinin yazması, tekrar yazması, düzeltilmesi ve derlemesi ile oluşmuş bir kitaptır.

İlerleyen bölümlerde, tenkitçilerin Pentateuch'a uyguladıkları edebi tenkit disiplini inceleyip, Musa'ya ait yazarlığı ortaya koyan delilleri gözler önüne sereceğiz.

Modern Kutsal Kitap çevrelerinde yaygın olan bir hipoteze son şeklini, 1895 senesinde Julius Wellhausen vermiştir. Bu hipotez, *metinlere dayalı hipotez* (ya da JEDP hipotez) olarak bilinmektedir. Bu tezin temelleri metinsel tenkitçiliğe dayanmaktadır. Bu teze göre, Pentateuch (Yaratılış kitabından Yasa'nın Tekrarı kitabının sonuna kadar olan kısım), Kutsal Kitap'ın beyanının aksine, Musa tarafından yazılmamıştır ve Musa'nın ölümünden asırlar sonra derlenmiştir.

Metin içerisinde yer alan çeşitli unsurlardan (tanrısal isimler, çift anlatımlar, olayların tekrar edişi, vb.), stillerden ve diksiyondan yola çıkan metinlere dayalı hipotezciler, Pentateuch'un, dört değişik dokümanın -J, E, D ve P- birleşiminden oluştuğunu iddia etmektedirler.

İddia edilen J, tanrısal isim YHWH'ye işaret etmektedir (Yahwist). J yazarı, Tanrı için karakteristik bir biçimde bu ismi kullanmıştır. Bu yazarın akıcı bir stili olmasına rağmen, değişik ve tuhaf kelimeler kullanmıştır.

İddia edilen E; tanrısal isim Elohim'e işaret etmektedir (Elohist). Metinlerde çoğu zaman J ve E'yi birbirinden ayırmak güçtür, bu yüzden bazı metinler "JE" kaynağı olarak sınıflandırılmışlardır.

İddia edilen D ise, M.Ö. 621 senesinde bulunmuş olan Yasa'nın Tekrarı'nı işaret etmektedir (Deuteronomic code).

İddia edilen P ise, Kâhinsel kanunları işaret etmektedir (Priestly). İddialara göre, Eski Antlaşma ile Pentateuch'u birleştiren kişi, bu yazar(lar) olmuştur. P'nin karakteristik özelliği; Tanrı için Elohim ismini kullanması, keskin ve sert bir stile sahip olmasıdır. "P'nin lisanı, bir tarihçinkinden daha çok, bir yargıcın lisanı gibidir." (Driver, IOT, 12) Taze ve akıcı bir üslubu olan E (Elohist doküman) ile P birbiri ile karıştırılmamalıdır.

İddialara göre bu kaynakların tarihsel sıralaması, harflerin sırasına göredir: J, E, D, P. Aşağıdaki bölümde, iddia edilen kaynakların arka plânı ve amacı hakkındaki önerileri belirtmektedir:

J ya da Yahwist: Efsaneleri, mitleri, şiirleri hatta Babilliler gibi başka ulusların bilinen hikâyelerini bir araya getirip, "Tanrı'nın halkının tarihidir" diye sunan ilk yazardır. J'nin kullandığı bazı kaynaklar, sözel aktarıma dayanan inançları kapsasa da, kaleme alınmış yazılı inançlara da başvurmuş olduğu düşünülmektedir. İsmi bilinmeyen bu anonim yazar, ya Davut ya da Süleyman zamanında yaşamıştır. Bu yazarın endişesi, tek bir ulus olmaya başlamış olan ve dünyasal bir güç unsuru olarak, diğer uluslar ve inançlar ile temasa başlamış olan İsrail'in eski inançlarının ve geleneklerinin korunması olmuştur. J'nin eserinin taslağını hazırlarken, Tanrı'nın halkı için yaptığına inanılan olayların aktarımını ve eski inanç açıklamalarını kullandığı düşünülmektedir. Örnek olarak, Yasa'nın Tekrarı 26:5-10'a bakabiliriz. Yazar, bu ve benzeri inanç açıklamaları etrafında metinlerini oluşturmuştur. Bu yazara "Yahwist" denmesinin sebebi ise, Tanrı'nın ismi için "Yahve" ismini kullanmış olmasıdır. Bu yazarın varlığını iddia eden ilk Alman âlimler, "Yahweh" ismini "Jahweh" ile yazdıkları için bu yazardan "J" olarak bahsedilmektedir.

E ya da Elohist: Tüm inanç uygulamalarını ve gelenekleri bir tarihsel belgeye dönüştüren ikinci yazardır. Yaklaşık olarak M.Ö. 700'lerde, Kuzey Krallığın yani İsrail'in tehdit altında olduğu bir dönemde eserini oluşturduğu iddia edilmektedir. E, kuzeydeki oymaklar arasında yaygın olan inanç ve uygulamalara bağlı kalmıştır. Bunların bazıları J'nin

aktarımları ile aynı iken, bazıları farklıdır. Musa'dan önceki anlatımlarda, Tanrı'nın ismi için, E tarafından Elohim kullanılmıştır. E, Yahve isminin Musa'ya açıklanmış olduğuna inanmaktadır. E, Musa'ya ayrı bir önem vermiştir. (bakınız: *Yasa'nın Tekrarı* 34:10-12) Yusuf örneğinde görüldüğü gibi, E, iyi bir öykü yazarıdır.

JE: Yeruşalim'in yıkılmasından sonra bilinmeyen bir editör, bu iki yazarın çalışmalarını birleştirmiştir. Editör, farklı detaylar içeren, ancak aynı konunun işlendiği bazı anlatımlarda, hem J'nin hem E'nin anlatımını eserine dahil etmiştir. Genellikle bir olay aktarımında, bir kaynağı baz olarak kabul etmiş, diğerinden ise detay eklemesi yapmıştır. *Mısır'dan Çıkış* 14. bölümde temel materyal olarak J kabul edilmesine rağmen, E'den de azda olsa aktarım yapılmıştır. Editör ara sıra kendi cümlelerini de eklemekten sakınmamıştır.

P: Babil'deki sürgün esnasında yaşamış olan bir kâhin ya da kâhinler grubudur. İnsanlara, nasıl tapınılacağını ve buyruklara nasıl uyulacağını anlatan, kutsallık kanunları hazırlamışlardır. Kâhinsel kanunlar, ilk başta ayrı bir kitap olduğu halde, M.Ö. dördüncü yüzyılda JE kitabının içerisine katılmıştır. Bu katılımı şu örnekle açıklayabiliriz: "Amerikan tarihini kaleme alan bir kişinin, uygun yerlere Amerikan Anayasasını ve Kongre yasalarını yerleştirmesi." P materyalleri genellikle, JE bölümleri kadar canlı aktarıma sahip değildir. P yazarlarının ilgi alanı, tapınma ve sunuların detayları, kanunlar, soy kütükleri, belirli zaman ve mekânlar, titiz tarifler ve ölçüler ve benzerleri olmuştur. P materyalleri, J ve E'ye eklendikleri metinlerde, Tanrı'nın müdahalelerini aşırı bir şekilde vurgulamakta ve mucizevi atmosfer yaratmaktadırlar. (Pederson, JLC, 11-14)

D, ya da Yasa'nın Tekrarı: Asıl amacı dini uygulamalarda reform gerçekleştirmektir. İddiaya göre, D'nin kaleme alındığı dönemde, J, E ve P tek bir eser olarak birleştirilmemiştir. Driver, bu konuda şunları kaleme almıştır:

Bu eser, zamanının hüküm süren eğilimlerine karşı büyük bir manifesto olmuştur. Büyük bir dini reformun gerçekleşmesini sağlamıştır. İster Manaşşe'nin kara günlerinde, ister Yoşiya'nın tahta çıktığı ak günlerinde yazılmış olsun, ulusal dinin organize olmamış güçlerinin kendilerini bir araya toplayacağına inandıkları, koşulların talep ettiği ve dört gözle beklenen ruhsal bir dönüm noktasının gerçekleşmesini amaçlayan yüce bir düşünceyi içeren bir çabadır. Yehova'ya sadık kalma ve sahte tanrıları reddetme gibi Musa'nın üzerinde durduğu en temel prensibin yeniden gündeme getirilmesi, özellikle Hoşea ve Yeşaya gibi peygamberlerin ülkülerinin uygulanması konusunda çaba gösterilmesi ve Manaşşe tarafından cesareti kırılmış olan Yahuda'nın, Yeşaya'nın vizyonundaki gibi "kutsal bir ulusa" dönüşmesi ve Hoşea'nın insanlığın birinci vazifesi olarak gösterdiği Tanrı'ya adanmışlığın ve insan sevgisinin yaşanması, bu eserde vurgulu bir şekilde tasdik edilmiştir. (Driver, IOT, 89)

"Her ne kadar yazarın bu vaazları vermekte ki amacı, O'na sadık olmayı güvence altına almak için motive etmek olsa da, Yasa'nın Tekrarı kitabını şu ifade ile tanımlamak yerinde olacaktır: '*Eski bir yasamanın ortaya çıkan yeni ihtiyaçlarının, peygambersel bir adaptasyonu ve yeniden formüle edilmesidir.*' Yasa'nın Tekrarı kitabında yer alan kanun yığınının, şüphesiz bir şekilde yazarın kendisinden daha eski olma olasılığı yüksektir. Yazar, bu kanunları ele alıp birleştirirken, insanlara yönlendirici bir kılavuz sunmayı ve yüreklendirici nasihatler ile yorumlar sunmayı amaçlamıştır." (Driver, LLOT, 91)

Herbert Livingston, Wellhausen'in teorisine göre ayrılaştırılan dört dokümanın tarihlerinin özetini aşağıda sunmaktadır:

Wellhausen teorisi, J, E, P ve D dokümanlarını ne şekilde tarihlemiştir? D dokümanın, M.Ö. yedinci yüzyılda yazıldığı ve Yoşiya'nın M.Ö. 621'deki reformu ile yayınlandığı beyan edildiğine göre, tarihleme prosedürünün kilit taşı bu kitap olmalıdır. Teoriye göre, D'nin, J ve E'nin içeriğini bildiği, ancak P'nin içeriğini bilmediği öne sürülür. Bu durumda, J ve E'nin M.Ö. 621'den önce yazılmış olması, P'nin de M.Ö. 621'den sonra yazılmış olması gerekir. Diyalekt göz önüne alındığında, saf kavramları barındıran J dokümanının, E dokümanından

önce yazılmış olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Aynı zamanda bölünmüş krallığın erken devrelerinin aktarımı, bu tarihlere destek sağlayacaktır. J dokümanının, kuzey İsrail krallığının kurulmasına, Yahuda krallığının tepkisi olduğu öne sürülebilir. Bu durumda J dokümanının amacı, Yahuda'nın ve Yerusâlim'in bütün İsrail'in yönetim merkezi olduğuna dair iddiasına "tarihsel" bir doküman ile destek verip, haklı çıkarmaya çalışmak olduğu ortaya çıkar. Aynı şekilde E dokümanının da, Efrayim oymağı tarafından yönlendirilmiş olduğu ve Kuzey İsrail krallığının karşı tez amacı ile yazdırmış olduğu bir eser olduğu olasılığı mevcuttur. İddiaya göre E dokümanının amacı ise, yönetim merkezinin kuzeyde olması gerektiğine dair atalara ve Yeşu'ya dayandırılmış bir öğretiyi kabul ettirmektir.

Teorinin vardığı kanı şöyle devam etmektedir: M.Ö.721 senesinde, İsrail'in kuzey krallığının yıkılmasından sonra, Manaşe yönetimi esnasında yaşamış olan açık fikirli insanlar (M.Ö. yedinci yüzyılın ilk yarısı), E dokümanının kaybedilemeyecek kadar değerli olduğunu fark etmişler ve E dokümanını J dokümanı ile harmanlamışlardır. Bu yeni JE dokümanı, yeni bir tez olarak yükselirken, D dokümanı, onun antitezi olarak yerini almaya başlamıştır. D dokümanının düşünce yapısı Babil sürgünü esnasında güçlü bir şekilde parlamıştır ve Yeşu'dan, II. Krallar'ın sonuna kadar olan tarihsel kitapların kompozisyonunu renklendirmiştir. Buna rağmen, "Kutsallık Kanunları" ile bağlanan Hezekiel, D dokümanına karşı yükselen başka bir antitez olarak kabul edilmiştir; yavaş bir süreç sonunda belki de bir yüzyıl içerisinde, sürgünde bulunan kâhinler ve arkasından Yerusâlim'de bulunan kâhinler P dokümanını birleştirmiş ve devasal bir sentez olan Pentateuch'un iskeletini oluşturmuşlardır.

Teorinin tarihlemesini özetlememiz gerekirse şu sonuçları görürüz: J dokümanı, M.Ö. 900'lerde yazılmış; E dokümanı, M.Ö. dokuzuncu yüzyılın ilerleyen döneminde kaleme alınmış ve ikisinin birleştirilmesi M.Ö. 650 yılında gerçekleşmiştir. Aynı zamanda yazılıp halka yayınlanması ise, M.Ö. 621 senesini bulmuştur. P dokümanı, M.Ö. beşinci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Pentateuch ise, günümüzdeki formuna neredeyse M.Ö. 400'lerde kavuşmuştur. (Livingston, PCE, 228-29)

Yukarıda belirtilen iddialarda da açıkça görüldüğü gibi, metinlere dayalı hipoteze bağlı olanlar, Pentateuch'un Musa'ya ait yazarlığını reddederler.

Kutsal Kitap inancına göre Pentateuch'u, M.Ö. 1400 senelerinde yaşamış olan Musa yazmıştır.

Metinlere dayalı hipotezciler ise bu tarihi reddederler ve genel söylemlerine göre Pentateuch, M.Ö. sekizinci ve beşinci asırlar arasında derlenmiştir.

Metinlere dayalı hipotezin teorisi, bütün Eski Antlaşma'nın güvenilirliğine gölge düşürmektedir. Eğer bu teoriler doğru ise, Eski Antlaşma en büyük edebiyat düzmecesidir. Ya Tanrı, Musa'ya ve onun aracılığı ile konuşmuştur ya da karşımızda tarifi bile mümkün olmayacak kadar büyük bir aldatmaca vardır.

Ele alınan temel mesele "Pentateuch'un birliği" değil, "bu birliğin nasıl oluştuğudur." Başka bir ifade ile, Yaratılış kitabının ilk harfinden başlayıp, Yasa'nın Tekrarı kitabının son harfine kadar devam eden edebi eser, sürekli bir anlatımı içermektedir. Burada yöneltilecek soru ise, "Bu sürekli anlatım, nasıl var olmuştur?" Cevap, ya geleneksel Hristiyanlığın iddia ettiği ve Kutsal Kitap'ın öğrettiği gibi tek yazarın Musa olduğudur ya da bu eserin yüzyıllar sonra derlendiğidir. Bu konu, hem İsa'nın güvenilirliğini hem Eski ve Yeni Antlaşma yazarlarının anlatımlarının doğruluğunu, hem de Musa'nın dürüstlüğüne kapsamaktadır.

Livingston, şu sert yorumda bulunmuştur:

Bu teoriye destek veren her yayında, bölümlerin ve ayetlerin iddia edilen kaynaklardan hangilerine ait olduklarını gösteren tablolara rastlamaktayız. Arta kalan tüm ayet parçacıkları ise en ufak bir sıkıntıya bile girmeden, yüzüstü derlemecilere atfedilmektedir. Tüm bunlara rağmen unutmamamız gereken bir gerçek vardır: J, E, D ya da P dokümanları hakkında (tek tek ya da grup olarak) en ufak bir referans veren bir adet bile el yazması bulunmamaktadır. J, E, D ve P, Pentateuch'un elimizdeki metnin yukarıda belirtilmiş olan kriter ışığında parçalanması ile ortaya çıkartılmaya çalışılmış dokümanlardır. (Livingston, PCE, 227)

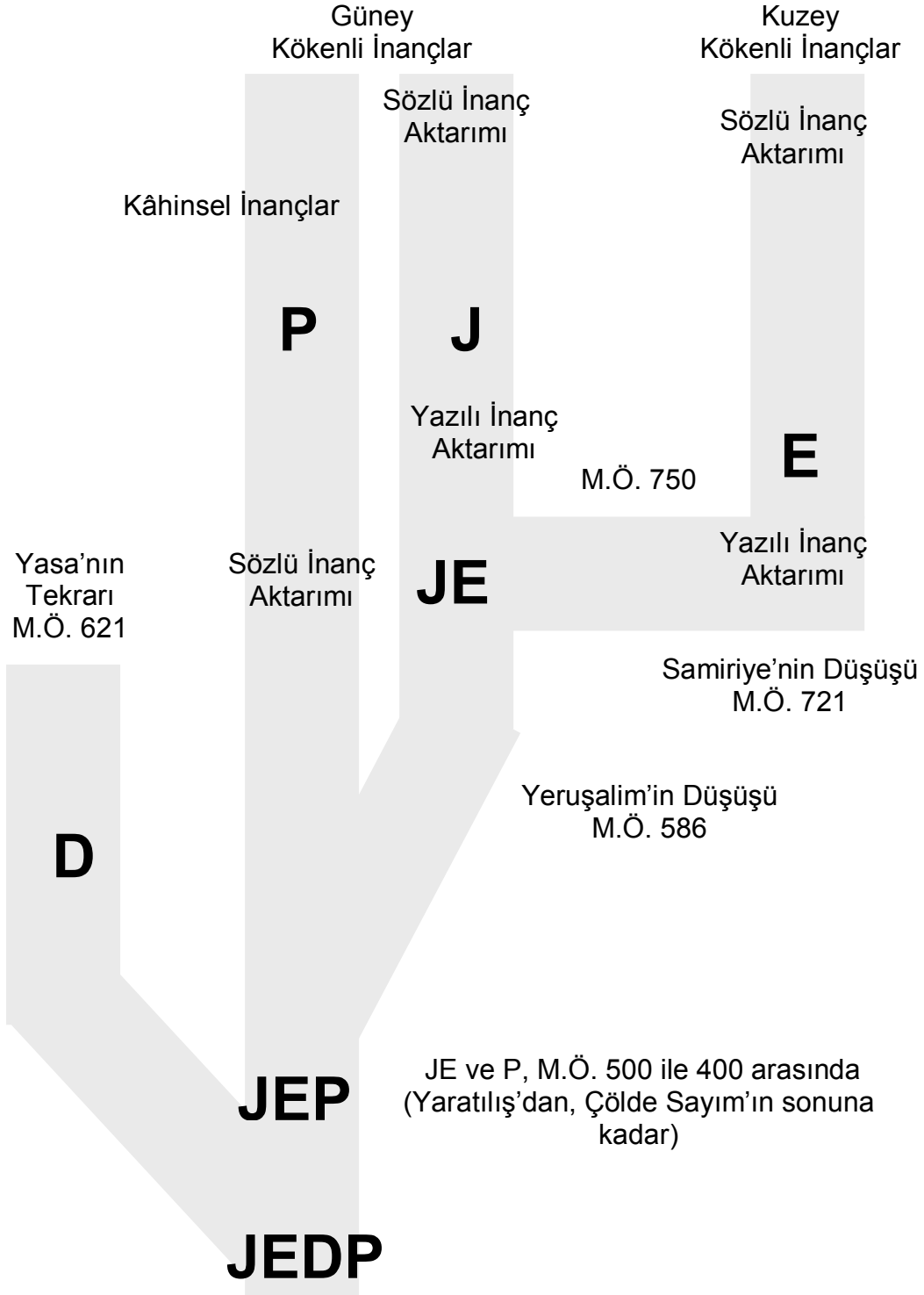
Livingston, metinlere dayalı hipotezin ortaya attığı teorinin sonuçlarını aşağıda listelemiştir:

1. Musa'ya ait yazarlık reddedilmektedir. Pentateuch'un çok ufak kırıntılarının Musa'ya ait dönemden kalmış olabileceği kabul edilir.
2. Wellhausen'in görüşünü kabul eden birçok âlime göre, Pentateuch'da ismi geçen birçok karakter gerçek şahıslar değil, hayal ürünüdür. En iyi tahminle bu kişiler, efsaneleştirilmiş kahramanlardır.
3. Pentateuch, antik çağların gerçek tarihini sunmamaktadır. Bölünmüş krallık döneminden, sürgün sonrası dönemin erken dönemine kadar olan çağı yansıtmaktadır.
4. Pentateuch'da yer alan karakterlerden hiç birisi tek tanrı inancına sahip değildir. Bu karakterlerin Tanrı'ya inandıkları izlenimini, sürgün sonrası döneminin kâhinleri vermiştir.
5. Tanrı, antik çağda hiçbir birey ile konuşmamıştır. Bu izlenim, bir kez daha sürgün sonrası dönemin kâhinlerinin işidir.
6. Pentateuch'da yer alan yasalardan çok azı, krallıklar döneminden önceye dayanmaktadır.
7. Pentateuch'da yer alan inanç uygulamalarından çok azı, krallıklar döneminden önceye dayanmaktadır. Bu uygulamaların çoğu sürgün sonrası döneme aittir.
8. İsraililer erken dönemde, Mısır'dan Çıkış'ta tarifi verilmiş olan Tanıklık Çadırına hiçbir zaman sahip olmamışlardır.
9. Tanrı'nın İsraililerin yanında olduğu, onların yararına eylemlerde bulunduğu ve onları kurtardığına dair Pentateuch'da bulunan bütün ifadeler yanlıştır.
10. Beş kitabın yapısal birliğinin aynen Musa zamanından geldiğini içeren her türlü kavram hatalıdır.
11. Teorinin içerdiği şüphecilik, sıradan bir insanda öylesine derin bir güvensizlik uyandırmaktadır ki, Pentateuch artık onun gözünde faydasız bir kitaba dönüşmektedir. (Livingston, PCE, 229)

Takip eden bölümlerde şu unsurlar ele alınacaktır:

1. Elimizde bulunan, Musa'ya ait yazarlığı destekleyen deliller.
2. Metinlere dayalı hipotezi savunanların ve bunun propagandasını yapanların iddialarına getirilen açıklamalar.
3. Metinlere dayalı hipotezin varsayımlarına verilen temel cevaplar.

METİNLERE DAYALI HİPOTEZ

15

KUTSAL KİTAP TENKİTÇİLİĞİNE GİRİŞ

BÖLÜME BAKIŞ

Tanımlar

İleri Tenkitçilik

İleri Tenkitçiliğin Tarihi

Radikal Pentateuch Tenkitçiliğinin Üç Ekolü

Metinlere Dayalı Hipotez: Teorinin İfadesi

Biçimsel Tenkit (*Formgeschichte*)

Sözlü Aktarım (Uppsala Ekolü)

1A. TANIMLAR

“*Tenkitçilik* kelimesi, temel olarak bir yargıyı ya da bir yargılama eylemini ifade eder. Kökeninde Yunanca (... [*krino*]) fiili vardır. Bu fiil ise, *incelemek, sınamak, tespit etmek* ya da *yargılamak* anlamına gelmektedir. Edebi eserlere uygulandığında ise tenkitçiliğin anlamı, kusur bulmak değil, adil bir şekilde metnin erdemlerini ve zayıf noktalarını tespit etme anlamına gelmektedir. Başka bir ifade ile tenkitçiliğin basit anlamı, ele alınan konu ne olursa olsun, tenkitçinin olabileceği kadar tarafsız bir yargıda bulunması eylemidir.” (Selleck, NAB, 70-71)

Bu tarz bir çalışmanın Kutsal Kitap’a uygulanması durumunda, bu çalışmaya verilen isim, “Kutsal Kitap tenkitçiliği” olmuştur. *Christian Cyclopedia*’da yer alan tanım şu şekildedir: “Kutsal Kitap’ın orijini, tarihi ve elimizdeki durumu hakkında tatmin edici bir tanışıklığa ulaşmamızı sağlayan bilim.” (Gardner, CC, 206)

Kutsal Kitap tenkiti, iki şekilde cereyan etmektedir: (1) Sınırlı tenkitçilik, “daha çok sözel ve tarihsel bir doğaya sahiptir. Basılı metinlerde, el yazmalarında, antik versiyonlarda ya da tenkit altına alınan herhangi bir kaynakta yer alan kelimelerin anlamı ya da kelimelerin düzeni ile sınırlanmıştır.” (Gardner, CC, 206) Sınırlı tenkitçiliğin yaygın ismi, *metinsel tenkitçiliktir*. (2) İleri tenkitçilik, “yargıya şu unsurları göz önüne alarak ulaşmaktadır: Metnin kendisi, metnin doğası, metnin doğasını oluşturan sebepler, biçim, metot, konu, değişik kitapların tezleri, bağlamın doğası ve bağlantısı, metnin içerisindeki kısımların birbiri ile olan ilişkisi, yazarların bilinen koşulları ve bu metinlerin ilk olarak kullanımı için yazıldığı kitle.” (Gardner, CC, 206)

1B. İleri Tenkitçilik

İleri tenkitçiliğin üzerinde durduğu konu, Kutsal Kitap’ı oluşturan metinlerin orijinallerine sadıklığı, güvenilirliği ve edebi biçimleridir.

“İleri tenkitçilik” terimi kesinlikle olumsuz bir terim değildir. Apologetik dalının önde gelen isimlerinden ve İskoçya, Glasgow’da bulunan United Free Church Üniversitesinin sistematik ilâhiyat profesörü olan Jacob Orr, şunları söylemiştir:

Yüzleşmemiz gereken gerçek şudur: Modern bilgi ışığında Eski Antlaşma’yı inceleyen herhangi bir kişi, belli bir dereceye kadar “İleri tenkitçi” olmaktan kurtulamaz, aynı zamanda olması da gerekir! Ne yazık ki, ileri tenkitçi terimi, belirli olumsuz yargıların üretildiği bir metot ile bağdaştırılmaktadır; aslında bu terim ile bu olumsuz yargıların arasında bir anlam bağı yoktur. Doğru bir şekilde anlaşıldığında “İleri Tenkitçilik”, her türlü edebiyat eserine uygulanabilir prensipleri içeren dikkatli bir inceleme anlamına gelmektedir. “Kutsal Kitap” olayını ele alan, yazıldığı tarihi, yazarı, kompozisyon üslubunu, diğer kitapları, kullanılan kaynakları, vb... göz önüne alarak sonuca varan herkes “ileri tenkitçi” olmaktadır ve olmamak gibi bir lükse sahip değildir. (Orr, POT, 9)

Green, ileri tenkitçiliğin günümüzde olumsuz bir yan anlam kazandığına, ancak aslında bu terimin anlamının, uygulandığı metinlerin orijini ve karakterini uygun bir şekilde incelenmesi anlamına geldiğine dikkat çeker. Elindeki bütün materyalleri kullanan ileri tenkitçi; bir eserin yazarını, yazıldığı dönemi, metinleri çevreleyen koşulları ve yazının kaleme alınmasındaki amacı tespit etmeyi hedefler. Böyle bir niyeti barındıran bir inceleme, ele alınan metnin takdir edilmesinde ve en doğru bir şekilde anlaşılmasında en önemli rolü oynadığını, vardığı sonuçlar ile ortaya koyacaktır. (Gilkey, COTBL, 6)

İleri tenkitçi, olabildiğince objektif olmak durumundadır. Orr, bu konuda şunları ifade etmiştir: “Sadece deliller ile tespit edilmesi gereken, kitabın yazıldığı çağ, yazarın kendisi ve

metnin karakterinin yalınlığı ya da karmaşıklığı inceleme alanını oluşturmaktadır. Ancak, metinsel bir tenkidin salt yargıları, inanç bağlayıcı bir niteliğe sahip değildir.” (Orr, POT, 16)

Bu inanç kavramına, hem teoriler hem önceden varsayımlar hem de “dinsel” inanç dahildir.

2B. İleri Tenkitçiliğin Tarihi

Her ne kadar on dokuzuncu yüzyıldan önce, bazı edebiyat klâsiklerine bu titiz bilim uygulanmış olsa da, Kutsal Kitap çalışmalarına tenkitçiliği ilk uygulayan kişi, 1700’lerin sonlarına doğru yaşamış olan Alman rasyonalist J. G. Eichhorn olmuştur. *Einleitung in das Alte Testament* (Eski Antlaşma’ya Giriş) isimli eserinin 1787’de gerçekleşen ikinci basımının başına şu cümleleri eklemiştir:

“Şimdiye kadar tamamen bakir kalmış bir çalışma alanında çok yoğun bir emek harcamak zorunda kaldım. Bu çalışma alanı, Eski Antlaşma’nın bazı metinlerinin ileri tenkit (hümanist olmayanlar için yeni bir kavram) ile iç yapısının incelenmesi alanıdır.” (Chapman, JP, 19)

Eichhorn’a bu yüzden “Eski Antlaşma Tenkitinin Babası” ismi verilmiştir.

Her ne kadar “ileri tenkit” terimi, Eichhorn’a kadar Kutsal Kitap çalışmaları ile bağdaştırılmamış olsa da, aslında Eski Antlaşma’ya ileri tenkitçi yöntem biliminin uygulanmasının ilk başlangıcı olarak Jean Astruc’un, 1753 senesinde gerçekleştirdiği Yaratılış kitabının bilimsel incelemesi gösterilmektedir. Astruc, her ne kadar Yaratılış kitabının yazarının Musa olduğunu savunmuş olsa da, kitap boyunca metinlere eklenmiş bağımsız kaynakların var olduğunu öne sürmüştür. Ancak, ilerleyen dönemlerde Pentateuch’un (Yaratılış kitabının başlangıcından, Yasa’nın Tekrarı kitabının sonuna kadar) tümü bu kaynak analizinden nasibini almıştır. Bundan dolayı ileri tenkit biliminin Pentateuch analizlerinden beslenip geliştiğine dair bir iddia, makul bir iddiadır. Eski Antlaşma üzerine ilerleyen tarihlerde yapılan tenkitçi araştırmaların çoğunun temelini oluşturmuş olan, Pentateuch’un (metinlere dayalı hipotez) yazarlığı ve yazıldığı tarihler konusunda varılmış olan ileri seviyede karmaşık yargılar, Avrupalı (özellikle Alman) ileri tenkitçiler tarafından genel olarak 1800’lerde resmen ilân edilmiştir. Bundan dolayı, çağımızın Eski Antlaşma ileri tenkitçiliğini genel anlamda incelemeden önce, geçmişte yapılmış olan Pentateuch analizlerine göz atmamız yerinde olacaktır. Astruc’dan günümüze kadar gerçekleştirilmiş olan bütün Eski Antlaşma ileri tenkit çalışmalarını anlamamız için gerekli olan anahtar bu çalışmada yatmaktadır.

Ne yazık ki, Alman âlimlerinin son yüzyılda ortaya çıkarmış oldukları İleri Tenkitçi ekolü, bazı hatalı yöntem bilimlerini kuşanmış ve inatçı bir şekilde, şüphe içeren önceden varsayımları geçerli doğrular olarak kabul etmiştir. Bu yüzden de vardıkları birçok sonuç, ciddi bir şekilde kendi kendisini çürütmektedir. Bütün Pentateuch, sayısız “kaynaklara” özgü olarak kabul edilmiştir; Eski Antlaşma’daki kitapların çoğunluğunun yazılım tarihi olarak, Kutsal Kitap’ın iddia ettiği dönemden çok daha ileri tarihler işaret edilmiştir. Bu ileri tarihleme, metinlerin kendisi hakkında verdiği tanıklığa rağmen, bazen bin sene kadar ileri atılmıştır. Kutsal Kitap’ta yer alan erken İbrani tarihi, İsrail’in kendi tarihi hakkındaki tüm iddiaları ile, en temel noktalarda bile çelişecek şekilde karmaşık, ancak iyi kurgulanmış bir teoriye dayandırılarak yeni baştan düzenlenmiştir.

Erken İbrani metinlerinin yapısını tümünden yıkıp yeni baştan yapılandıran, İsrail tarihini radikal bir biçimde değiştirmeye kalkın ve ortaya çıktığından beri zorlama sonuçlara ulaştıran metodoloji ile Eski Antlaşma çalışmaları üzerine bir otorite kurmuş olan bu ekole bazı çevreler, “yıkıcı ileri tenkit” ismini takmışlardır.

Erken İbrani metinlerinin yapısını tümünden yıkıp yeni baştan yapılandıran, İsrail tarihini radikal bir biçimde değiştirmeye kalkan ve ortaya çıktığından beri zorlama sonuçlara ulaştıran metodoloji ile Eski Antlaşma çalışmaları üzerine bir otorite kurmuş olan bu ekole bazı çevreler, “yıkıcı ileri tenkit” ismini takmışlardır.

2A. RADİKAL PENTATEUCH TENKİTÇİLİĞİNİN ÜÇ EKOLÜ

1B. Metinlere Dayalı Hipotez: Teorinin İfadesi

İddiaya göre, Pentateuch’u, Musa’nın kaleme almış olduğuna dair olan inanışa rağmen, aslında Pentateuch, bağımsız yazarlar tarafından dört yüz yılda yazılmıştır ve derlenmiş dört temel dokümandan oluşmaktadır. Pentateuch’un yazılım süreci yaklaşık olarak M.Ö. 850’lerde başlamış ve en temel şekline M.Ö. 400’lerde bilinmeyen derlemeciler tarafından getirilmiştir. Bu teorinin temel kriteri, metinlerin derin bir analizidir. Bu analiz sayesinde, Pentateuch’un bağımsız kaynaklarına ayrıştırılabileceğine inanılmaktadır. Bu teorinin klâsik ifadesi, 1878 senesinde Alman âlim Julius Wellhausen tarafından beyan edilmiştir. (Harrison, IOT, 19-27)

2B. Biçimsel Tenkit (*Formgeschichte*)

Biçimsel tenkitçi ekolü de, benzer bir şekilde Pentateuch’un, Musa’nın eseri değil; uzun bir süreci içeren bir derlenmenin sonucu olduğunu iddia eder. Metinlere dayalı hipotezden farkı ise, Pentateuch’u oluşturan bağımsız dokümanların kendilerinin de eski sözlü aktarımların derlemesi olduğuna ve sürgün esnasında ya da sürgünden sonra (M.Ö. 586) yazılmış olduklarına dair görüşü savunmasından oluşmaktadır. İddiaya göre, bu dokümanların metinsel gelişimi hakkında çok fazla bilgi edinme olasılığımız yoktur. Biçimsel tenkitçiler, metinlere dayalı hipotezcilerin aksine, metinlerin bağımsız kaynaklarına ayrıştırılmasının imkânsızlığını savunurlar. Bu ekole göre, metinlere uygulanabilecek en pratik yöntem ise, yazılı metinlerin arkasında bulunan sözlü aktarımı incelemek, orijinal materyalin aslı olan sözlü formun kategori çeşitlerini tespit etmek, arkasından bu sözlü ifadelerin yazılı şekle ulaşana kadar geçirdikleri evrimi takip etmek olacaktır. Bu çeşitli kategorilerin yazılı forma ulaşana kadar geçirdikleri evrimin tespitinde en fazla üzerinde durulan konu, sözlü aktarım sahiplerinin yaşam koşulları olmuştur (*Sitz im Leben*). Herman Gunkel ve Hugo Gressmann isimli iki Alman âlim, yirminci yüzyılın başlarında bu ekolü kurmuşlardır. (Gunkel’in *Die Sagen der Genesis*, 1901; *Die Schriften des Alten Testaments*, 1911; Gressmann’in *Die Alteste Geschichtsschreibung und Prophetie Israels*, 1910) (Harrison, IOT, 35-38)

3B. Sözlü Aktarım (Uppsala Ekolü)

Biçimsel tenkitçi ekolüne benzer bir şekilde sözlü aktarım ekolü de, Pentateuch’un Musa’nın eseri değil, uzun bir süreci içeren bir derlenmenin sonucu olduğunu iddia eder. Pentateuch’u oluşturan bağımsız dokümanların kendileri de eski sözlü aktarımların derlemesidir ve sürgünden önce kesinlikle kaleme alınmamıştır. Metinlere dayalı hipotezi Antik Yakın Doğu, farklı edebiyat tarzını irdelemek için fazla batılı bir çözüm olarak görüp tamamen reddeder. Bu İskandinavyalı ekol, sözlü aktarıma Gunkel ve biçimsel tenkitçilerden daha fazla önem vermiştir. Bu ekolün bazı savunucuları, Antik Yakın Doğu’da materyallerin yayılmasında sözlü aktarımın yazılı aktarımdan çok daha önemli olduğunu ileri sürmektedir. Bu ekole göre,

asıl ilgilenilmesi gereken konu yazılı dokümanlar değil, sözlü aktarım geleneği, bu geleneğin yer aldığı çevreler ve bu geleneğe bağlı kalmış olan çevrelerin içerdiği çeşitli “ekolledir.”

Bu ekolün savunucuları, materyalleri şu edebi kategorilere ayırmaya çalışmışlardır: Anlatım, hukuki, nesir, şiir ve özellikle *Gattungen* ismi verilmiş olan kendi içinde sınıflar barındıran alt sınıflar. *Gattungen* tipi, “yaşam koşullarını” oluşturan “yasaları” içermektedir (*Sitz im Leben*).

Pentateuch aktarımı konusunda iki ana kaynak tespit etmek mümkündür: Birincisi, Yaratılış’dan başlar ve Çölde Sayım’a kadar uzanmaktadır. Birinci aktarım P, (kâhinsel) bir ekolü işaret eder. İkinci aktarım olan D (Yasa’nın Tekrarı’ndan 2. Krallar’a kadar), P’den farklı bir stil göstermektedir ve Yasa’nın Tekrarı etrafında dönen prensipleri içermektedir. Pentateuch analizindeki son zamanlarda yaygın olan eğilimin oluşmasından Johannes Pedersen (*Die Auffassung vom Alten Testament*, 1931) ve Ivan Engnell (*Gamla Testament en Traditionshistorisk Inledning*, 1945) sorumludur. (Harrison, IOT, 66-69)

16

PENTATEUCH'A GİRİŞ

BÖLÜME BAKIŞ

Pentateuch Nedir?

Pentateuch Ne İçerir?

Pentateuch'un Amacı ve Önemi

Musa'ya Ait Yazarlığa Karşı Çıkan Teorinin Orijini ve Tarihi

1A. PENTATEUCH NEDİR?

Daha önce de belirtildiği gibi, Eski Antlaşma'nın ilk beş kitabı -Yaratılış, Mısır'dan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım ve Yasa'nın Tekrarı- Pentateuch olarak bilinmektedir. *Pentateuch* kelimesi, "beşlinin derlenmesi" ya da "beş ciltli [kitap]" anlamına gelen Yunanca *pentateuchos* kelimesinden türemiştir. (Aalders, ASIP, 13; NBD, 957)

Yahudi uygulamasında ise bu beş kitaba Tevrat ("eğitim" anlamına gelen İbranice *tôrâ* kelimesinden türemiştir), Yasa Kitabı, Musa'nın Yasası ya da basitçe Yasa denilmektedir. (Albright, ACBC, 903)

M.S. üçüncü yüzyılın önde gelen kilise babalarından Origen, Musa'nın yazdığı bu beş kitaba, Pentateuch ismini veren ilk kişi olmuştur. (Harrison, IOT, 495)

Pentateuch, tarihe ve doğaya hükmeden Tanrı'nın kurtarıcı işlerine tanıklık etmektedir. Tanrı'nın, Pentateuch'daki (ve tabii ki Eski Antlaşma'daki) işlerinin can alıcı noktası, Mısır'dan Çıkış olayı olmuştur. Bu olay çerçevesinde Tanrı, İsraililer'in bilinçsizliklerine bir darbe vurmuş ve Kendisini Kurtarıcı Tanrı olarak tanıtmıştır.

– D. A. HUBBARD

2A. PENTATEUCH NE İÇERİR?

Harrison, Pentateuch'un içeriğini şöyle listelemiştir:

1. Tarih Öncesi Çağların, Mezopotamya Geçmişi İle Beraber Tarihi: *Yaratılış 1-11*
2. Ataların Tarihi: *Yaratılış 1-11*
3. İsrail'in Uğradığı Baskılar Ve Mısır'dan Çıkış Hazırlıkları: *Mısır'dan Çıkış 1-9*
4. Mısır'dan Çıkış, Fısıh Ve Sina'ya Varış: *Mısır'dan Çıkış 10-19*
5. On Emir Ve Sina'daki Antlaşma: *Mısır'dan Çıkış 20-24*
6. Harun-i Kâhinlik Ve Tanıklık Çadırı Hakkındaki Yasama: *Mısır'dan Çıkış 25-31*
7. Antlaşmanın Putperestlik İle Çiğnenmesi: *Mısır'dan Çıkış 32-34*
8. Tanıklık Çadırı Hakkında Düzenlemelerin Yürütülmesi: *Mısır'dan Çıkış 32-34*
9. Sunular Hakkındaki Yasa: *Levililer 1-7*
10. Kâhinlerin Atanması Ve Sunulardaki Payları: *Levililer 8-10*
11. Paklık Hakkındaki Yasalar: *Levililer 11-15*
12. Günahları Bağışlatma Günü: *Levililer 16*
13. Ahlâki Ve Paklık Hakkındaki Yasalar: *Levililer 17-26*
14. Andlar Ve Ondalıklar: *Levililer 27*
15. Yasalar Ve Sayım: *Çölde Sayım 1-9*
16. Sina'dan Kadeş'e Yapılan Yolculuk: *Çölde Sayım 10-20*
17. Moav'daki Zaman: *Çölde Sayım 21-36*
18. Çölde Geçen Dönem İle İlgili Tarihsel Geçmişe Bakış: *Yasa'nın Tekrarı 1-4*
19. İkinci Vaaz, Yürekendirici Giriş: *Yasa'nın Tekrarı 5-11*
20. Yasalar Ve Haklar: *Yasa'nın Tekrarı 12-26*

21. Lanetlemeler Ve Kutsamalar: *Yasa'nın Tekrarı 27-30*
22. Yeşu'nun Tahta Oturması Ve Musa'nın Ölümü:
Yasa'nın Tekrarı 31-34

(Harrison, IOT, 496)

3A. Pentateuch'un Amacı ve Önemi

Kutsal Kitap, çok özel bir tarihi aktarmaktadır. Aktarılan tarih, Tanrı'nın insanları kurtarmasının tarihidir ve Pentateuch, bu tarihin birinci bölümüdür. (Unger, IGOT, 187-188)
Unger, şu açıklamayı getirir:

Pentateuch'un yazarının açık bir tasarısı vardır. Bu yazar, insanlık tarihini kaleme almayı değil, Tanrı'nın, insanlığı lütuf ile sağladığı kurtuluşun kaydını yapmayı kendisine görev bilmiştir. Pentateuch belli bir motivasyonu, derin ve dini bir motivasyonu içeren bir tarih kaydıdır. Ancak, bu anlatımın temelini oluşturan dini prensipler, bu anlatımın tarihselliğini azaltmamaktadır. Bu prensipler, bu metinlerin yazıldığı çağı aşp tüm zamanlara ulaşmasını, kalıcı bir önemi barındırmasını, uygulanmasını sadece ele aldığı ulus için önemini değil, tüm insanlık için paha biçilmez ve baki bir önemlilik kazanmasını sağlamaktadır....

Pentateuch'un bu hassas karakter ve amacını kavrama güçlüğü çeken birçok tenkitçi, ya bu kitabın tarihselliğini inkâr etmiş ya da geçerliliği hakkında aşağılayıcı ifadelerde bulunmuşlardır. Örneğin, İsraililerin Mısır'daki ikameti, mucizevi kurtuluşları ve çölde yaşadıkları hayal ürünü olsaydı, bu olayların sadece İbrani tarih ile değil, bütün Kutsal Kitap'ın kurtuluş plânı ile olan hayati bağının varlığı, bu sıra dışı metinlerin nasıl o tarihte kurgulandığına dair çözümü olmayan bir problem ortaya çıkartırdı. (Unger, IGOT, 188-89)

D. A. Hubbard, İsrail'in Tanrı ile ilişkisini anlama konusunda, Pentateuch'un içerdiği temel önem hakkında şunları dile getirmiştir:

Esinlemenin ve bu esinlemeye verilen karşılığın kaleme alınmış hali olan Pentateuch, tarihe ve doğaya hükmeden Tanrı'nın kurtarıcı işlerine tanıklık etmektedir. Tanrı'nın Pentateuch'daki (ve tabii ki Eski Antlaşma'daki) işlerinin can alıcı noktası, Mısır'dan Çıkış olayı olmuştur. Bu olay çerçevesinde Tanrı, İsraililer'in bilinçsizliklerine bir darbe vurmuş ve Kendisini Kurtarıcı Tanrı olarak tanıtmıştır. Bu esinlemeden yeni bir anlayış doğmuş ve İsraililerin Musa'nın liderliği altında birleşip, atalarının inançlarını yeniden değerlendirmelerini ve Tanrı'nın kendilerine olan alâkasını kavramalarını sağlamış, bütün bu gelişmeler Tanrı'nın, İsrailileri Mısır'dan özgür kılması ile mükemmel bir şekilde ifade bulmuştur. (Hubbard, NBD, 963)

Muhafazakâr bir âlim olduğunu söyleyemeyeceğimiz Langdon B. Gilkey bile, Mısır'dan Çıkış kitabındaki Sina tecrübesini, "Kutsal Kitap dininin dönüm noktası" olarak tanımlamıştır. (Gilkey, COTBL, 147)

Tanrı'nın, Kendisini insanlığa ilk kez açıklamasını içerdiği için Pentateuch, Hristiyanlığın evrene bakış açısında önemli bir yer tutmaktadır.

Gilkey'in ifade ettiği gibi: "Mısır'dan Çıkış olayı, bizler için hem inanç açıklamamız açısından, hem de tarihsel bir açıdan ilgi arz etmektedir. Tanrı'nın Sina dağındaki işleri mevzu, sadece Semitik dini ve teoloji âlimlerini ilgilendiren bir mevzu değildir, bu konu, Tanrı'nın tarihteki işlerinin tanıklığını yapıp, bunu müjdelemeye çalışan imanlı bir Hristiyan için daha da önemlidir." (Gilkey, COTBL, 147)

4A. PENTATEUCH'UN YAZARLIĞININ MUSA'YA AİT OLMADIĞINA DAİR TEORİNİN ORJİNİ VE TARİHİ

Şam'lı Yuhanna'nın aktarımına göre, ikinci yüzyılda yaşamış Yahudi doğumlu Hristiyanlardan oluşan Nazaritler tarikatı, Musa'nın Pentateuch'u yazdığını reddetmiştir. (Young, IOT, 113)

Clementine Homilies isimli ikinci yüzyıldan sonraki antik yazıların toplandığı bir eserde ise Pentateuch'un, Musa'nın ölümünden sonra yetmiş bilge kişi tarafından yazıldığını dile getirmiştir. (Bu yazıların güvenilirliği ve tarih ve Kutsal Kitap yorumu konusunda içerdiği geçersiz metodoloji hakkındaki bir çalışmayı okumak için E. J. Young'un *An Introduction to the Old Testament*, syf 118-119'u okuyunuz.) (Young, IOT, 112)

İsa'nın doğumundan sonraki ilk iki asır boyunca, Musa'nın Pentateuch'u yazdığını reddeden kişiler ya da gruplar olmuştur. Bu konuda Young'un yazdığı şu yazıyı okumakta fayda vardır:

Hristiyanlığın ilk iki asrı boyunca, herhangi bir kilise önderinden ya da Ortodoks kilisesinin önderlerinden, Kutsal Kitap'a düşmanca yaklaşan bir ifadeye rastlanmamaktadır. Hem elçilere bağlı inanç liderleri hem de İznikli kilise liderleri, bu konuya değindikleri her an, Pentateuch'un Musa tarafından yazıldığına ve Eski Antlaşma'nın Tanrı'dan esinlendiğine dair sahip oldukları sarsılmaz inancı dile getirmişlerdir...

Bu dönemde yaşanan düşmanca yaklaşımın kaynağı ise, ya dini doktrinlerin tersini öne süren sapkınlar ya da başka inançlara sahip olan pagan dünya halkları olmuştur. Daha da ötesi, bu düşmanca yaklaşımların, belirli felsefi inançlarının önceden varsayımlarını içerdiği, bilimsel olmayan bir karakteri olduğu ve kesin önyargılar üzerine bina edildiği açıktır. (Young, IOT, 113-114)

Musa'nın Pentateuch'u yazmadığına dair itham, M.S. ikinci asırda dile getirilmeye başlanmıştır. Bu ithamın dayanak noktası ise, Pentateuch'un ellerindeki kopyalarının Musa zamanından kalmamış olması olmuştur.

İkinci asırdan sonra, Musa'nın Pentateuch'u yazmadığına dair itham güncelliğini kaybetmiş ve bu konuda bir kaç cılız sesin duyulmasından başka bir gelişme yaşanmamıştır. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde ise bu saldırılar, metinsel tenkitçilik denilen yeni bir cepheden tekrar başlamıştır. Tenkitçiler, Musa'nın yazarlığını reddeden teorilerini bu çağda başarılı bir şekilde geliştirmişlerdir. (Üçüncü yüzyıl ile 1700'ler arasında yaşanan gelişmeler ile ilgili bir çalışma için E. J. Young'un *An Introduction to the Old Testament* isimli kitabını okuyunuz.) (Young, IOT, 116-120)

17

METİNLERE DAYALI HİPOTEZİN GELİŞİMİ

BÖLÜME BAKIŞ

Metinlere Dayalı Hipotezin, Radikal İleri Tenkitçiliğindeki Önemi

Gelişiminin Tarihi

Metinlere Dayalı İlk Teori

Parçacıklardan Oluşma Hipotezi

Eklenme Teorisi

Berraklaşma Teorisi

Metinlere Dayalı Teorinin Geliştirilmiş Şekli

Gelişim Hipotezi (Revize Edilmiş Metinlere Dayalı Teori)

Wellhausen'den Günümüze, Metinlere Dayalı Hipotezin Gelişimi ve Modern Revizyonları

1A. METİNLERE DAYALI HİPOTEZİN, RADİKAL İLERİ TENKİTÇİLİĞİNDEKİ ÖNEMİ

Eski Antlaşma'nın metinsel ve tarihsel doğruluğuna duyulan inancı sarstığını reddedemeyeceğimiz ileri tenkitçi âlimliği ekolünün oluşmasında, metinlere dayalı hipotezin oynadığı önemli rolden bahsetmiştik. Bundan dolayı, Eski Antlaşma üzerine ciddi bir çalışma içine girmiş olan kişilerin, bu ekolün varmış olduğu radikal sonuçlarına titiz bir şekilde yaklaşımları ve iddialarını incelemeleri bir mecburiyet haline gelmiştir. Bu konuda gerçekleştirilecek herhangi bir incelemenin, metinlere dayalı hipotezin ileri sürmüş olduğu Pentateuch analizinden başlaması yerinde olacaktır. Bu kitapta ele alacağımız radikal ileri tenkitçi görüşün, ister geçerli olsun ister geçersiz, günümüzde ortaya çıkmış gerçeklere daha bağlı, klâsik metinlere dayalı hipotez ve onun sonradan ortaya çıkan revizyonlarına uygun bir şekilde uygulanıp tarafsız bir yargı ile tespit edilmiş yeni bir görüş ile yerinin değiştirilmesi mecburidir.

2A. GELİŞİMİNİN TARİHİ

1B. Metinlere Dayalı İlk Teori

Bilindiği kadarı ile, Yaratılış hakkında iki ayrı anlatımın var olduğunu ve bu iki farklı anlatımı birbirinden ayıran kriterin Tanrı için kullanılmış iki ayrı isim olduğunu ilk olarak ileri süren kişi, on sekizinci yüzyılın başlarında yaşamış olan H. B. Witter isimli Protestan bir pastör olmuştur. Değişik dokümanların birbirinden ayırt edilebilmesi amacı ile, Tanrı için kullanılmış çeşitli isimlerin kriter olarak kullanılmasını ilk olarak ortaya atan kişide, yine bu pastörden başkası değildir. (H. B. Witter, *Jura Israelitarum in Palestina*, 1711.) (Cassuto, DH, 9; Young, IOT, 118)

Metinlere dayalı teorinin ilk dikkat çekici tezi ise, 1753 senesinde, Fransız doktor Jean Astruc'un *Conjectures Concerning the Original Memoranda Which It Appears Moses Used to Compose the Book of Genesis*, isimli kitabında yer almıştır.

Astruc'un tezine göre Yaratılış kitabında, birbirinden ayrı dokümanlar mevcuttur. Bu dokümanları birbirinden ayıran temel özellik ise, bölüm başlarında Tanrı için kullanılan Elohim ve Yehova isimleridir. Astruc, Pentateuch'un içindeki dokümanları birbirinden ayırmak için Tanrı'nın isimlerinin kriter olarak alınması metodunun sadece Yaratılış kitabı için geçerli olduğunu da tespit etmiştir. Tekrar ettiği öne sürülen olaylar (örneğin, yaratılış ve tufan anlatımları) ve iddia edilen kronolojik kusurlar da, Astruc tarafından değişik kaynakların varlığının tespiti için delil olarak kullanılmıştır. Her ne kadar kendisi metinlere dayalı bir teori geliştirmiş olsa da, Astruc, bu dokümanların derleyicisinin Musa olduğunu savunmuştur. (Young, IOT, 118-121)

Astruc'un teorisini Almanya'ya tanıtan ilk kişi, üç ciltlik *Einleitung in das Alte Testament* (Eski Antlaşma'ya Giriş) (1780-1783) eseri ile, J. G. Eichhorn olmuştur.

Eichhorn, Astruc'un Pentateuch'un içindeki dokümanları birbirinden ayırmak için Tanrı'nın isimlerinin kriter olarak alınması metodunun yanı sıra, metinsel özelliklerin de (stil farklılıkları, belli kaynaklara ait kelimeler, vb.) dikkate alınması gerektiği üzerinde durmuştur. (Harrison, IOT, 14)

2B. Parçacıklardan Oluşma Hipotezi

1C. Teori

1800 senesinde, İskoçyalı bir Katolik rahip olan A. Geddes, Astruc'un iki dokümandan oluşma teorisini "peri masalı" olarak adlandırmıştır. Geddes'in iddiasına göre, irili ufaklı yüzlerce (orijinal metin olmayan) doküman parçacıkları, Musa'nın ölümünden beş yüz yıl sonra bir derlemeci tarafından birleştirilmiştir. Alman âlim Johann Vater, 1802 ile 1805 seneleri arasında Geddes'in teorisini geliştirmiştir. Pentateuch'un, bağımsız parçacıkların birleşmesi ile oluştuğunu aşama aşama göstermeye çalışmıştır. Johann Vater, en azından otuz sekiz bağımsız kaynağın mevcut olduğunu iddia etmiştir. Teorisine göre bu parçacıklardan bazıları Musa'nın zamanından kalmış olsa da, elimizdeki Pentateuch, Yahudilerin yaşadığı sürgün esnasında derlenmiştir (M.Ö. 586). Bu teori, 1831 senesinde Alman âlim A. T. Hartmann tarafından son şekline kavuşturulmuştur. (Young, IOT, 123-27)

2C. Astruc'un Metinlere Dayalı Teorisinden Esas Farkı

Bu teoriye inananlar Astruc'un aksine, süreklilik gösteren kaynakların varlığını reddeder, Pentateuch'un, birbirinden ayırt edilmesi mümkün olmayan birçok parçacıktan oluştuğuna inanırlar.

3B. Eklenme Teorisi

1C. Teori

1823 senesinde Heinrich Ewald, *Die Komposition der Genesis Kritisch Untersucht* isimli eserinde, parçacıklardan oluşma hipotezine "ölümcül" darbeyi indirmiştir. Bu kitabında, Yaratılış kitabının birliğini savunmuştur. 1830 senesine gelindiğinde ise Ewald, yeni bir teori geliştirmiştir. Bu yeni teorisine göre, Kutsal Kitap'ın ilk altı kitabı Elohistik yazıma dayanmaktadır, ancak ilerleyen dönemde Tanrı için "Yehova" ismini kullanan paralel bir doküman ortaya çıkmıştır. Bu durum karşısında bir editör, J dokümanından bazı kısımları almış ve bu kısımları daha önce gelmiş olan E dokümanına eklemiştir. Kısa bir süre içerisinde bu temel hipotezin sayısız versiyonu ortaya çıkmıştır. De Wette (1840) ve Lengerke (1844), tek değil üç adet eklenme kaynağının olduğunu öne sürmüşlerdir. (Young, IOT, 127-129)

2C. Parçacıklardan Oluşma Hipotezinden Esas Farkı

Bu teoriye göre, sayısız parçacıklardan oluşmuş bir metin yoktur. Yaratılış kitabı temel bir E dokümanından oluşmuş, ancak bu dokümana J dokümanından eklemeler yapılmıştır.

4B. Berraklaşma Teorisi

1C. Teori

1845 senesinde Ewald, kendi eklenme teorisini reddetmiş ve yeni bir teori ortaya atmıştır. Bu yeni teoriye göre, Pentateuch'un değişik bölümleri, yedi yüzyılı içeren bir zaman diliminde, beş ayrı yazar tarafından kaleme alınmıştır. Sonuncu olan beşinci yazar, büyük bir olasılıkla kral Uziya zamanında yaşamış olan bir Yahudiyelidir ve Tanrı için sürekli bir şekilde Yehova ismini kullanmıştır. Pentateuch'u yaklaşık olarak M.Ö. 790 ile 740 yılları arasında tamamlamıştır. Ewald aynı zamanda, Yasa'nın Tekrarı kitabının M.Ö. 500 senesinde

Pentateuch'a eklenmiş bağımsız bir eser olduğunu iddia etmiştir. Bu teoriyi daha basit bir şekilde savunuların başında August Nobel (1861) ve E. Schraeder (1869) gelmektedir. (Young, IOT, 129-30)

2C. Eklenme Teorisinden Esas Farkı

Bu teoriye göre, asıl metne dışardan eklemeler yapmış olan bir kişi asla var olmamıştır. Pentateuch'un kısımları, belli bir zaman dilimi içerisinde, beş değişik yazar tarafından kaleme alınmıştır.

5B. Metinlere Dayalı Teorinin Geliştirilmiş Şekli

1C. Teori

1853 senesinde Herman Hupfeld, şu iddiayı ortaya atmıştır:

- (a) Yaratılış kitabında yer alan J bölümleri, sadece ek değildirler. J, sürekli bir dokümandır.
- (b) Temel E dokümanı (eklenme teorisine göre) sürekli bir doküman değil, P ve E isimli iki ayrı dokümanın birleşimidir.
- (c) Bu üç doküman, elimizdeki haline bir derlemeci tarafından getirilmiştir.
- (d) Yasa'nın Tekrarı, tamamen ayrı bir dokümandır ve en son eklenmiştir (D).

Hupfeld, Pentateuch'un anlatımını oluşturan dört ayrı doküman olduğu sonucuna varmıştır: P (erken Elohist), E, J ve D. (Young, IOT, 130-131)

2C. Berraklaşma Teorisinden Esas Farkı

J dokümanını, erken Elohist P dokümanını ve geç Elohist F dokümanını, beş ayrı yazar değil, tek bir derlemeci birleştirmiştir.

6B. Gelişim Hipotezi (Revize Edilmiş Metinlere Dayalı Teori)

1C. Teori (günümüzdeki genel ismi: "Metinlere Dayalı hipotez")

Hupfeld dokümanları, P E J D kronolojik düzenine sokmuştur. Ancak 1860'larda Karl H. Graf, temel doküman olan (birinci Elohist) P'nin, Pentateuch'un en erken değil, en son yazılan metni olduğunu kabul ederek, J E D P kronolojik düzenini ileri sürmüştür. Graf'ın teorisi, Abraham Kuenen'in *Die Godsdienst van Israel* (1869-1870) isimli kitabında destek bulmuştur.

Julius Wellhausen (*Die Komposition des Hexateuchs*, 1876 ve *Prolegomena zur Geschichte Israels*, 1878), Graf'ın ve Kuenen'in revize edilmiş metinlere dayalı teorisini ustaca ve etkili bir biçimde formüle etmiş, Avrupalı (ve arkasından Amerikalı) âlimler çevresinde en fazla hüküm süren klâsik ifadesine kavuşturmuştur. Wellhausen, Graf-Wellhausen hipotezi olarak da bilinen metinlere dayalı hipotezi, o dönemde felsefe çevrelerinde yaygın olan evrimci tarih görüşüne uygun bir biçimde yeni baştan ifade etmiştir.

Wellhausen, şu iddialarda bulunmuştur:

- (1) Pentateuch'un en eski kısımları, orijinalde bağımsız olan iki ayrı dokümandan oluşmaktadır: Jehovist (M.Ö. 850) ve Elohist (M.Ö. 750).

- (2) Bu ikiliden Jehovist, tek bir anlatım derlemiştir (M.Ö. 650).
- (3) Yasa'nın Tekrarı, Yoşiya'nın zamanında yazılmıştır ve bu kitabın yazarı, Jehovist'in anlatımına bu kitabı eklemiştir.
- (4) Elohist dokümanda yer alan kâhinsel yasamanın çoğunluğu Ezra tarafından yazılmıştır ve (P) Kâhinsel doküman olarak kabul edilmiştir. M.Ö. 200 senesinde bir ya da birden fazla editör, tüm bu anlatımları revize ettikten sonra Pentateuch'u elimizde olan şekilde derlemişlerdir.

İngiliz W. Robertson Smith, *The Old Testament in Jewish Church* (1881) isimli eserinde, Wellhausen'un yazılarını yorumlamış ve yayınlamıştır.

Ancak, İngilizce konuşan dünyaya klâsik formu ile Wellhausen'i sunan kişi, *Introduction to the Literature of the Old Testament* (1891) isimli eseri ile Samuel R. Driver olmuştur. Amerika'da Wellhausen'in ekolünü ilk olarak benimseyip savunan kişi Charles A. Briggs (*The Higher Criticism of the Hexateuch*, 1893) olmuştur. (Archer, SOTI, 79; Young, IOT, 136-138)

2C. Metinlere Dayalı Teorinin Geliştirilmiş Şeklinden Esas Farkı

P, ilk yazılmış doküman değil, en son yazılmış dokümandır. Sistemik evrimci modele göre tarihsel sıralama, JEDP şeklindedir.

Wellhausen, Graf-Wellhausen hipotezi olarak da bilinen metinlere dayalı hipotezi, o dönemde felsefe çevrelerinde yaygın olan evrimci tarih görüşüne uygun bir biçimde yeni baştan ifade etmiştir.

7B. Wellhausen'den Günümüze Metinlere Dayalı Hipotezin Gelişimi ve Modern Revizyonları

1C. Rudolph Smend (*Die Erzählung des Hexateuchs auf Ihre Quellen Untersucht*, 1912) Tek bir J dokümanı yerine, J1 ve J2'den oluşan iki dokümanın varlığını öne sürmüştür. (Archer, SOTI, 91)

2C. Otto Eissfeldt (*Hexateuchsynopse*, 1922): J dokümanının içerisinde M.Ö. 860 senesinde yazılmış olan L dokümanının varlığını öne sürmüştür. (Archer, SOTI, 91)

3C. R. H. Kennett (*Deuteronomy and the Decalogue*, 1920); **Gustav Hölscher** (*Komposition und Ursprung des Deuteronomiums* (Yasa'nın Tekrarı'nın Orijini ve Yazılması 1922). İkisinin de ortak iddiası şöyle olmuştur: "Yasa'nın Tekrarı, Yoşiya döneminden sonra yazılmıştır. M.Ö. 621 senesinde tapınakta bulunmuş olan 'Yasa Kitabı', Yasa'nın Tekrarı değildir. (Archer, SOTI, 100-1)

4C. Martin Kegel (*Die Kultusreformation des Josias*, 1919); **Adam C. Welch** (*The Code of Deuteronomy*, 1924); **Edward Robertson** (Bulletin of John Rylands Library, 1936, 1941, 1942, 1944). Hepsinin ortak iddiası şöyle olmuştur: “Yasa’nın Tekrarı, Yoşiya döneminden çok daha önce yazılmıştır (M.Ö. 621).” (Archer, SOTI, 101-2)

5C. Max Löhr (*Der Priestercodex in der Genesis -Yaratılış Kitabındaki Kâhinsel Yasalar*, 1924) Şu iddialarda bulunmuştur:

1. Bağımsız bir P kaynağı asla var olmamıştır.
2. Pentateuch, sürgün öncesi yazılmış olan materyallerden yararlanan Ezra tarafından yazılmıştır.
3. Sürgün öncesinde yazılmış olan bu materyaller, J, E ya da benzeri kaynaklara ayrılamazlar. (Archer, SOTI, 97)

6C. Julius Morgenstern (*The Oldest Document of the Hexateuch*, 1927) Eissfeldt’e benzer bir şekilde şu iddiada bulunmuştur: “J dokümanının içerisinde yazılmış olan bir K dokümanı mevcuttur. (Archer, SOTI, 91)

7C. Paul Volz ve Wilhelm Rudolph (*Der Elohist als Erzähler: Ein Irrweg der Pentateuchkritik?* (Yazar Elohist: Pentateuch Tenkitinde Bir Hata mı?), 1933) Şu sonuçlara varmışlardır:

1. Ayrı bir E dokümanının varlığını destekleyen bir unsur yoktur.
2. Tüm Yaratılış kitabını tek bir kişi yazmıştır, ancak ileri bir tarihte bir başka yazar bazı ufak eklemelerde bulunmuştur. (Archer, SOTI, 100)

8C. Robert Pfeiffer (*Introduction to the Old Testament*, 1941): Yaratılış 1-11 ve 14-8’in J ve E bölümlerinde, M.Ö. 950 senesinde kaleme alınmış bir S dokümanının varlığını ileri sürmüştür. (Archer, SOTI, 91)

18

TEMEL KURALLAR

BÖLÜME BAKIŞ

İbrani Kutsal Yazılar'ını, Herhangi Bir Antik Metin Gibi Ele Almak – Tutarlılık
Açık Fikirli Olmak
Harici, Tarafsız Kontrollere Boyun Eğmek
Sonuç

Eski Antlaşma'nın Antik Yakın Doğu çevresi, birçok benzer edebi paralellikleri barındırmaktadır. Antik Yakın Doğu tarihini ve metinlerini incelerken, uygulanması uygun görülen prensiplerin, Eski Antlaşma tarihini ve metinlerini incelerken de geçerli olması gerektiğini birçok kişi görmezlikten gelse de hiç kimse inkâr edemez. Aynı şekilde, Antik Yakın Doğu metinlerine ve tarihine uygulandığında, hatalı sonuçlar verdiği tespit edilen prensiplerin, Eski Antlaşma metinlerine ve tarihine de uygulanmaması gerekmektedir. (Kitchen, AOOT, 28)

Üç temel kuralın veya prensibin bu incelemenin her aşamasına nüfuz etmesi gereklidir:

1A. İBRANİ KUTSAL YAZILAR'INI, HERHANGİ BİR ANTİK METİN GİBİ ELE ALMAK - TUTARLILIK

Metinler konusunda bir dâhi ve uzman bir tenkitçi olan Coleridge, uzun zaman önce edebiyat hakkında temel bir kural geliştirmiştir: “Başarılı bir yazarın metinlerinde açık bir yanlışı tespit ettiğimiz zaman, bu *yazarın bu konudaki cahilliğinden* emin olana kadar kendimizi bu *yazarın metnini anlayamayacak kadar cahil* olduğumuzu düşünmemiz gerekir.” (Alıntı yapan Allis, FBM, 125)

Tarihçi John Warwick Montgomery, antik bir dokümanın gerçek tarihselliğini tespit etme konusunda şunları söylemiştir: “Aristo [*De Arte Poetica*, 14606-14616] der ki, şüphecilikğin faydası tenkitçinin kendisine değil, metnedir.” (Montgomery, HC, 29)

Bu prensibin, hem Eski Antlaşma hem de Mısıroloji çalışmalarında benimsenmesi gerektiği, Kitchen tarafından bir kez daha vurgulanmıştır: “Aksini gösteren açık ve kesin bir delil olmadıkça elimizdeki kaynaklardaki ifadelerin genel olarak güvenilir olduğunu farz etmek normal bir tutumdur. Açıkça görülen tutarsızlıklara rağmen, elimizdeki metinlerin temelinde bulunan basit tutarlılığı tespit etmeye çalışmamız gerekir. Antik tarihin enginliği göz önüne alınırsa, elimizdeki metinlerin eksikliğinin ve eliptikliğinin kaçınılmaz olduğu ortaya çıkar.” (Kitchen, AOOT, 28-33)

Allis, bu yaklaşıma “tutarlılık metodu” adını vermiştir. Bu metodun İbrani metinlerine uygulanmasını şöyle detaylandırmıştır:

Bu metodun iki açık avantajı vardır. İlk olarak, Kutsal Kitap'ın yazarlarının zekâsına ve sağduyusuna adil bir şekilde yaklaşmaktadır. Kutsal Kitap'ı oluşturmuş olan yazarların, derlemecilerin ya da editörlerin, metinlere çelişkili ifadeleri ekleyeceğini ya da birleştireceklerini iddia etmek demek; bu kişilerin zekâsından, dürüstlüğünden veya ellerindeki materyali kavrama yeteneğinden şüphe duymak demektir. İkinci avantaj ise, Kutsal Kitap yorum metodunda yatmaktadır. Kutsal Kitap yazarlarının birbirinden alıntı yapması ve birbirlerini referans göstermesi, kullandıkları kaynaklara olan güvenlerini ortaya koymaktadır. Bu yazarların kullandıkları metot, tutarlılık metodudur. Bu metodun en önemli avantajı ise, Kutsal Kitap'ın Tanrı'nın Sözü olmasına dair içerdiği ciddi iddia ile tutarlılık gösteren tek metot budur.

2A. AÇIK FİKİRLİ OLMAK

Metinlere dayalı görüşün inatçı savunucularından olan Bewer, bu prensibi göze çarpan bir şekilde sunmuştur: “Gerçek bir bilimsel tenkit asla son bulmaz. Hiçbir sorunun kesin cevabı verilemez. Tenkitçi, yeni verilere ulaştıkça ya da eski verileri daha doğru bir şekilde anladıkça, gerçekler ile tatmin edici bir şekilde uyuşmayan eski teorisini ya yeniden düzenler ya da rafa kaldırır. Tenkitçi için önemli olan başkalarının yapıştıracağı eski ya da yeni,

ortodoks ya da heterodoks, muhafazakâr, liberal ya da radikal gibi çeşitli etiketler değil, teorisinin doğruluğudur.” (Bewer, PDS, 305)

Bir diğer radikal tenkitçi olan W. R. Harper, bu tutuma yürekten katılmaktadır: “Her şeyden de öte hatırlamamız gereken nokta şudur: Bu bir yorum meselesi değil, gerçekler meselesidir. Herhangi bir tenkitçinin söyleyeceği ya da düşüneceği önemli değildir. Kutsal Kitap’ı inceleyen her kişi için, öne sürülen noktaların gerçekliğini ya da sahteliğini kendi çabası ile tespit edip bir sonuca varmak en başlıca görevdir.” (Harper, PQ, 7)

R. K. Harrison, benzer bir tutum konusunda ısrarcı bir yaklaşım sergilemektedir: “T. H. Huxley’in, bir zamanlar ‘küçük ama rahatsız edici bir gerçek’ ismini verdiği etkinin bir sonucu olarak; gerçekten bilimsel olan bir incelemenin ilk baştaki amacı veya görüşü ne olursa olsun, verilerin ortaya koyduğu gerçekler doğrultusunda her türlü değişikliğin yapılması gereklidir.” (Harrison, IOT, 508)

Gerçeklerin bizi yönlendirdiği yönün tadı ağızımıza uymasa da, bu yönde ilerlemek durumundayız. Kitchen, “eğer elde edeceğimiz sonuçların bazıları inanç unsurları ile uyum gösterirler ya da geleneksel teoloji ile aynı fikri paylaşıyor gibi gözükürlerse, bu durumun basit sebebi, bu inancın ya da geleneksel teolojinin gerçeklere genel kanıdan daha yakın olmasıdır. Bir kişi gerçekleri asla geleneksel teolojiye tercih etmemelidir, ancak geleneksel teolojinin doğru olabileceği gerçeğini de asla reddetmemelidir” demiştir. (Kitchen, AOOT, 173)

Brandeis Üniversitesinde ve New York Üniversitesinde görev almış olan ve yargılarına yüksek itibar gösterilen Yahudi âlim Cyrus Gordon, şu sonuca varmıştır: “JEDP gibi varsayıma dayalı olan herhangi bir kaynak yapısına körü körüne bağlı olmak, tenkitçi bir âlim için en önemli olan kriterin feda edilmesi demektir: *Her koşulda delillerin izlenmesi.*” (Gordon, HCFF, 3)

Sübjektif teoriler ya da spekülatif yorumlar yerine öncelik, her zaman somut, objektif ve harici delillere verilmelidir. Teori verileri değil, veriler teoriyi yönlendirir.

– KENNETH KITCHEN

3A. HARİCİ, TARAFSIZ KONTROLLERE BOYUN EĞMEK

Zihinlerimizin her an açık olması gereken bütün bu önemli gerçekler, Antik Yakın Doğu’nun arkeolojik incelenmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Cassuto, incelemelerimizi “önyargısız ya da varılacak sonuç konusunda endişe duymadan, metinlerin objektif incelenmesine güvenerek ve Tevrat’ın yazıldığı dönemde İsrailoğullarının yaşadığı Antik Yakın Doğu’nun kültürel çevresi hakkındaki bilgiler ile donanmış” şekilde idare etmemiz konusunda bizi teşvik etmektedir. “Kutsal Yazılar’a çağımızın edebi ve estetik kriterleri ile değil, genel olarak Antik Yakın Doğu’nun, özel olarak İsrail’in standartları ile yaklaşalım.” (Cassuto, DH, 12)

Kitchen, bu prensibi şöyle bina etmiştir: “Sübjektif teoriler ya da spekülatif yorumlar yerine öncelik, her zaman somut, objektif ve harici delillere verilmelidir. Teori verileri değil, veriler teoriyi yönlendirir.” (Kitchen, AOOT, 28-33)

Cassuto, metinlere dayalı hipotezcilere harcadıkları emekten dolayı derin bir saygı duymaktadır. Bu kişileri küçük görmek için hiçbir sebep yoktur, ancak bizlerin de bu kişilerin ileri sürdükleri hipotezleri ve bu hipotezlere ulaşmak için destek aldıkları delillere ulaşmak için uyguladıkları metodları titiz bir şekilde incelemeye hakkımız vardır. Metinlere dayalı hipotezcilerin teorilerini oluştururken sahip olmadıkları sayısız arkeolojik delil artık elimizin

altında olduğuna göre, bu kişilerin bilgi eksikliğinden dolayı yaptıkları hataları tespit edip düzeltmek, onların cevap bulamadıkları soruların cevaplarını keşfetmek bizim görevimizdir.” (Cassuto, DH, 13)

Harrison; “Graf-Wellhausen’in, Pentateuch ve Eski Antlaşma’nın iddia edilen sorunları hakkında ortaya attıkları yetersiz teorinin yerine, artık tüm dünyadaki âlimlerin ellerinde bulunan ve güvenilirliği ortaya konmuş, çeşitli kontrol unsurlarını içeren yöntem bilimleri ile ulaşılacak yeni bir çalışma gerçekleştirilmelidir. Bu çalışma, eldeki veriler ile çok uzaktan bir alâka içeren salt kuramsal görüşlere değil bilinenden bilinmeyene doğru tüme varımcı bir metot üstlenmelidir” demiştir. (Harrison, IOT, 533)

Başka bir metinde Harrison, sunları dile getirmiştir: “Tenkidin doğru bir şekilde gerçekleşmesi için, Eski Antlaşma âlimliğinin; yasanın, peygamberlerin ve Kutsal Yazılar’ın diriliğini, asaletini ve ruhsal zenginliğini yansıtabileceğine dair Batı’nın felsefi ya da metodolojik spekülasyonlarına değil, Antik Yakın Doğu yaşamına dayandırılması gerekir.” (Harrison, IOT, 82)

Kyle, bu prensibi etkileyici bir şekilde yansıtır: “Teori, her zaman gerçekler üzerine oturmalıdır. Tartışmalarda her zaman son noktayı koyan, gerçekler olmalıdır. Tenkitçiliğin faydasının ve haklarının önde gelen sadık savunucularından olan Dr. Driver’in, *Authority and Archaeology* isimli eserinin 143. sayfasında yer alan, ‘arkeolojinin tanıklığı açık ve net olduğu zaman, elimizdeki en geçerli ve en doğru tanıklık bu olur ve ilgili soruya cevap bu tanıklıkta aranmalıdır: Tanıklığın çok açık olmadığı durumlarda bile, ikincil derecede önemlidir ve konu ile ilgili anlaşmazlıklara son verme ihtimali yüksektir,’ ifadesine baktığımız zaman, bu prensibi *en azından teoride* kabul ettiğini anlarız.” (Kyle, DVMBC, 32)

4A. SONUÇ

Bu prensipler, Antik Yakın Doğu çalışmaları için tartışmasız geçerliliğe sahiptir. Kutsal Kitap’a karşı olumlu bir yaklaşıma sahip olmak demek, tenkitçi çalışmaları dışarıda bırakmak anlamına gelmez. Kutsal Kitap’a karşı olumlu bir yaklaşıma sahip olmak demek, ileri tenkitçiliğin sebep olduğu çarpıtmalardan sakınmak demektir. Eğer bu olumlu çalışmalar devam ettirilmiş olsa idi, modern tenkitçi ekolün farklı görüşleri olur, Kutsal Kitap’ın kusurluluğu hakkındaki iddialarının asılsız olduğunu görürlerdi. (Kitchen, AOOT, 34)

Eski Antlaşma tenkitçiliğindeki son durum Kitchen tarafından özetlenmiştir:

Antik Yakın Doğu’nun Eski Antlaşma ve Eski Antlaşma çalışmaları üzerindeki etkisi devam ederken, eski eğilimin aksine yeni bir eğilimin ortaya çıktığı görülmüştür. Bunun sebebi, on dokuzuncu yüzyılda yaşamış olan âlimlerin iddialarına, bu iddiaların yirminci yüzyıldaki yankılarına ve yeniden şekillendirilmiş versiyonlarına rağmen, Antik Yakın Doğu’ya ait metinler ile Kutsal Kitap metinlerinin karşılaştırılması sonucu, elimizdeki Kutsal Kitap’ın günümüze aslına uygun bir şekilde aktarıldığının ortaya çıkmış olmasıdır.

Bazı örnekler ile bu durum daha rahat anlaşılabilir. Kutsal Kitap’ta yer alan ve ataların sosyal koşullarını aktaran bölümler, kendilerine paralel metinleri M.Ö. onuncu ile altıncı yüzyıllar arasından kalma Asur-Babil metinlerinde değil, M.Ö. on dokuzuncu ile on beşinci yüzyıllar arasından kalma metinlerde bulmuşlardır. Kutsal Kitap öğretisine göre, Yaratılış kitabında yer alan bu dönem, M.Ö. ikinci milenyumun başları iken, tenkitçilerin iddia ettikleri J ve E kaynaklarına göre ise bu dönem, M.Ö. onuncu ile altıncı yüzyıllar arasındadır. Aynı şekilde Yaratılış 23 ile en yakın paralel, Hitit kanunlarında yer almaktadır. Bu kanunların M.Ö. 1200 senesinde çöken Hitit imparatorluğunun ayakta olduğu dönemden kalmış olduğu kesindir. Mısır’dan Çıkış, Yasa’nın Tekrarı ve Yeşu’da karşılaştığımız antlaşma yapılarının benzerlerine M.Ö. birinci milenyumdan elimize geçen antlaşmalarda değil, Musa’nın ve Yeşu’nun yaşamış olduğu M.Ö. on üçüncü yüzyıldan kalma antlaşmalarda rastlanmaktadır. (Kitchen, AOOT, 25)

Kutsal Kitap çalışmamız, Eski Antlaşma'nın baştan sona kusurlu olduğu, birçok çelişkiler içerdiği, tarihsel açıdan hatalı olduğu ve metinsel yanlışlara gömüldüğü şeklinde bir önceden varsayımı içermemeli, modern arkeolojinin ve M.Ö. üçüncü milenyum Yakın Doğusunun antik kültürleri hakkında birikmiş bilgilerin ışığında, İbrani metinlerinin titiz bir incelemesi şeklinde gerçekleşmelidir. (Harrison, IOT, 532)

Orlinsky, modern düşüncesin bu eğilime yöneldiğini şu cümleleri ile ifade etmiştir: “Kutsal Kitap dışı deliller ile ispatlanmadıkça, Kutsal Kitap'ta yer alan bütün verilerin şüpheli ve hatta büyük bir olasılıkla hatalı olduğuna dair eski görüş rafa kalkmış, yerini Kutsal Kitap dışı deliller ile ispatlanmadıkça, Kutsal Kitap'ta yer alan bütün verilerin doğru olduğuna dair görüş kabul edilmeye başlanmıştır.” (Orlinsky, Al, 81)

19

METİNLERE DAYALI ÖNCEDEN VARSAYIMLAR

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

Kaynak Analizinin Arkoloji Karşısındaki Önceliği

İsrail'in Dini Ve Tarihi Hakkındaki Doğal Görüş (Evrimci)

Tektanrıcılık

Çevresel Koşullar

İkinci Emir

Ahlâki Seviye

Kâhinsel Kanunlar

Ek Yorumlar

İmalar

Musa'nın Döneminde, İsrail'de Yazının Kullanılmadığına Dair İddia (M.Ö. 1500-1400)

Metinlere Dayalı Varsayım

Temel Cevap

Atalara Ait Anlatımlara Dair Efsane Görüşü

Metinlere Dayalı Varsayım

Temel Cevap

Yaratılış 14 -Ek Örnek

Metinlere Dayalı Hipotezin Önceden Varsayımlarına Bağlı Olarak Varılan Sonuç

Temel Önceden Varsayımlar

Önceden Varsayımlar Ve Günümüzdeki Kutsal Kitap Tenkidi

1A. GİRİŞ

Önemli sayılabilecek önceden varsayımların bir çoğu, ileri radikal tenkitçi yöntem biliminin temelini oluşturmaktadır. Bu duruma hemen itiraz etmemiz gerekmez, aslında önceden varsayımda bulunmak, bir dereceye kadar da kaçınılmazdır. Orr, Alman ilâhiyatçı Biedermann'dan şu alıntıyı yapmıştır (*Christliche Dogmatik*):

Eğer, tamamen bilimsel ve tarihi bir kritiğin, dogmatik önceden varsayımlardan özgür bir şekilde gerçekleşeceğini ve gerçekleşmesi gerektiği öne sürülse bile, bu tamamen geçerli değildir. En son örnekte gördüğümüz gibi, tamamen salt bir tarihi temellere dayandırılarak yapılan bir tenkitte bile, iddianın kendisinden bazı noktaların dışlanması mümkün olmamıştır, kendisinden bazı unsurları da dahil etmiştir. . . . Her öğrencinin tarihsel mercek altında incelenmesi için ortaya attığı olayların, tarihsel olarak gerçekleşmesinin mümkünatı ele alınırken kabul edilen bazı sınır ya da limit tanımları, esnek olmak durumundadır. Bu olaylar ise, genellikle o öğrenci için dogmatik önceden varsayımdır. (Orr, POT, 172)

Radikal tenkitçiler, yetenek ya da bilgelik konularında eksikliği olan kişiler değillerdir. Sorun, onların bilgi eksikliği değil, dünya görüşlerine göre Kutsal Kitap tefsiri ve tenkiti yapmalarından kaynaklanmaktadır.

Birger Gerhardsson, bunu en uygun şekilde ifade etmiştir: “Sonuçların geçerliliği, prensiplerinin geçerliliğine dayanmaktadır.” (Gerhardsson, TTEC, 6)

Kutsal Kitap tenkitçiliği alanındaki tartışmalar genellikle, önceden varsayımlarımız ya da fikrimizi neye dayandırdığımızdan daha çok, varılan sonuçlar ya da ulaşılan cevaplar seviyesinde kalmaktadır.

Önceden varsayımlar seviyesinde konuşmak, insanların o konuda mantıklı bir sonuca varmaya hakları olup olmadığını ortaya koymaktadır. Eğer bir kişinin, bilinen deliller ile ilişkili, sağduyuya dayalı önceden varsayımları var ise, vardığı mantıksal sonuçların doğru olma olasılığı vardır. Ancak, bu kişinin önceden varsayımları kusurlu ise, bu kişinin varacağı mantıksal sonuçlar, yalnızca ortaya attığı tezinin hatalarını daha da büyötmeye yarayacaktır.

Kutsal Kitap çalışmalarında, her zaman felsefi önceden varsayımlar olmuştur. Bu önceden varsayımların incelenmesi, bu kitabın ilgilendiği temel konu değildir. Buna rağmen arkeoloji bizlere, objektif bir alanda incelememiz için bolca delil sunmuştur. Kutsal Kitap hakkındaki herhangi bir önceden varsayım, arkeolojinin sunduğu delilleri göz önüne almak durumundadır.

Bu çalışmanın ilk adımlarından bir tanesi, ciddi bir tezi ortaya atmadan önce, eldeki objektif bilgiler ile önceden varsayımları birbiri ile harmanlamaktır.

Metinlere dayalı hipotezcilerin çalışmalarını incelerken kendi kendimize şu soruyu sormamız gerekir: “Bu kişilerin önceden varsayımları nelerdir ve bu önceden varsayımlar akla uygun mudur?”

Radikal tenkitçilerin çoğunluğunun temel önceden varsayımı ise, doğaüstü olayları reddeden bir dünya görüşüdür. Bölüm 12’de bu önceden varsayım ile ilgili bilgi verilmiştir.

Wellhausen, Doğuya ait âlimlik dalında gerçekleşen gelişmelere karşı kayıtsız kalmıştır. Bir kere bir sonuca vardı mı, bu konudaki ya da genel olarak sonradan ortaya çıkan araştırma sonuçları ışığında, geçmişte varmış olduğu sonuçları gözden geçirme zahmetine katlanmamıştır.

– R. K. HARRISON

2A. KAYNAK ANALİZİNİN ARKELOJİ KARŞISINDAKİ ÖNCELİĞİ

İleri Radikal Tenkitçilik ekolünün temel zayıflıklarından bir tanesi, analizlerinin çoğunda ve öne sürülen doküman ayrımlarında vardıkları sonuçlar, İsrail'in tarihi ve öne sürülen doküman ayrımlarının derlenme ve oluşma süreci ile ilgili olarak varsaydıkları kaynaklar hakkındaki kendi kişisel sübjektif teorilerine dayanmaktadır. Bu ekolü takip edenler, arkelojinin sunduğu daha objektif ve güvenilir bilgilere başvurma konusunda yeteri kadar başarılı olamamışlardır.

Pentateuch ve Homer ile ilgili çalışmalar arasında devam eden metot paralelleri, hem iki taraflı etki yaratmakta, hem de araştırmamanın genel tekniklerinin gelişmesi açısından karşılıklı bir kazanç sağlamaktadır.

Cassuto, aşağıdakileri dile getirmiştir:

Şüphesiz her çağın kendine has fikirleri ve kavramları, trendleri ve talepleri, karakteri ve kişisel özellikleri belirli bir etki yaratmaktadır. Bundan dolayı elimizde bulunan tenkitler, antik kitaplarda bulunanların objektif keşfi değil, belli bir zaman ve belli bir çevrede, bu metinlerin yarattığı sübjektif izlenimin sonuçlarıdır. Âlimler, olağanüstü olayların metinsel anlatımını, hem çok karışık hem de birbirine benzer bulmaktadırlar. Tenkitler, bir dönem bir eğilimi sergilerken, başka bir dönemde farklı, bir başka dönemde daha da farklı bir eğilim gösterirler ki, ister istemez bu insanlarda, âlimlerin tenkitlerinin sadece objektif gerçeklere dayanmadığı, araştırmacıların sübjektif karakteristik özelliklerinin de, varılan sonuçları etkilediğine dair bir şüphe uyandırır. (Cassuto, DH, 12)

Harrison, aşağıdakilere işaret etmektedir:

Eğer Wellhausen, kendi döneminde mevcut olan arkeolojik materyali çalışmalarına dahil etmeyi tercih edip, kendi felsefi ve teorik kaygılarını ikinci plana atıp, gerçeklere dayanan delillerin ortaya koyduğu yalın ve rasyonel yargıları ön plâna çıkarmış olsaydı, Wellhausen'dan ve onun ekolünden, Pentateuch tenkidi ve Pentateuch'un orijinleri teorisi konularından elde ettiğimiz sonuçların hepsi (eğer varılan şeye sonuç denilebilirse) kesinlikle çok daha farklı olurdu. Wellhausen'in ve onun takipçilerinin, kendi çağlarında gerçekleşen bazı filolojik keşifleri kullandığı doğrudur, ancak bu uygulama, geç dönem Arap kültürünün köklerinin, Semitik dengi ile olan ilişkisi konusuna ilgi göstermekten ileri gitmediği gibi, Kutsal Kitap yorumu ve tenkiti için yalnızca kendi kişisel görüşlerinin bir ürünü olan İbrani kültürünü ve dini tarihini dikkate almışlardır. (Harrison, IOT, 509)

Harrison, "Wellhausen, doğuya ait âlimlik dalında gerçekleşen gelişmelere karşı kayıtsız kalmıştır. Bir kere bir sonuca vardı mı, bu konudaki ya da genel olarak sonradan ortaya çıkan araştırma sonuçları ışığında, geçmişte varmış olduğu sonuçları gözden geçirme zahmetine katlanmamıştır" demiştir. (Harrison, IOT, 509)

1931 senesi gibi geç tarihlerde bile bazı tenkitçiler, Pentateuch'un tarihi ve kültürel arka plânının anlaşılması için tek geçerli metodun, parçalardan oluşan bir Kutsal Kitap anlayışı ışığında yapılacak bir kaynak analizinin olduğunu öne sürmektedirler. İsveçli âlim olan ve sözel inanç aktarımı ekolünün öncülerinden olan J. Pedersen'nin aşağıdaki açıklaması, C. R. North'un alıntısı ile bizlere ulaşmıştır ("Die Auffassung vom Alten Testament", *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft*, P. 179): "Pentateuch'un bütün kaynakları hem sürgün öncesinden hem de sürgün sonrasında kalmadır. Bu kaynaklar ve diğer kaynaklar ile çalışmamızın tek amacı, metnin gerçek değerini biçmeye çalışmaktan başka bir şey değildir (*innere Schatzung*). Her olayda materyalin karakteri incelenmeli ve varsayılan arka plan bu inceleme sonucu belirlenmelidir." (North, PC, 62)

Birçok öznele olan bağılılığından dolayı kaynak analizi, bir yöntem bilimi olarak, birçok âlim tarafından eleştirilmektedir.

Mendenhall: “Tarihsel bir açı ile gerçekleştirilen metinsel analizin değeri ve onun günümüz dünyasının önde gelen âlimlerini ikna etmedeki başarısı, gene metinsel analizciler tarafından üretilmiş olan daha katı kriterlerin yargı işleminden izole edilmesine bağlıdır. Bundan dolayı, sonuçların tarihsel gerçeklere değil, hipotezlerin kategorisine uyacak şekilde kararlaştırılması mecburi bir hale gelmiştir. Ancak, tarihi yeni baştan yaratmak için metinsel analizden çok daha fazlasına, hipotezler gibi değerli ve gerekli şeylere ihtiyaç vardır” demiştir. (Mendenhall, BHT, 34)

Wright, şunları belirtmiştir:

Yazılı dokümanların incelenmesinde, metinsel tenkit her ne kadar vazgeçilmez bir araç olsa da, *tarihin* yeniden yapılandırılması için bir yöntem değildir. Mendenhall’ın da ifade ettiği gibi: “Pentateuch ya da başka bir eser içindeki bir kaynağın izole edilmesi, İsrail’in geçmiş tarihi hakkında bilgi sahibi belli bir insanın, takriben tespit edilebilir bir tarihte, bu bilgilerini kaleme aldığından başka bir tarihsel olguya ulaşmamızı sağlamaz. İzole ettiği kaynakların evrimi hakkında bir bilgi sunamaz, çalışmanın bizlere gösterebileceği tek şey, bir kaynağın diğerinden önce ya da sonra kullanılmış olması olabilir. (Geçiş Döneminde Kutsal Kitap Tarihi) Bundan dolayı, harici kriterlere olan ihtiyaç, arkeologlar tarafından fazlasıyla tatmin edilmiştir. (Wright, AOTS, 46)

A. H. Sayce, şunları eklemiştir: “Her geçen gün, şüpheli tenkitçilerin emin oldukları iddiaları, arkeoloji tarafından çürütülmekte, mitolojik olarak nitelendirdikleri olaylar ve karakterlerin tarihselliği ispatlanmakta, modern tenkitçilerin küçümsediği antik yazarların bahsettikleri hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip oldukları ortaya çıkmaktadır.” (Sayce, MFHCF, 23)

G. E. Wright, şu uyarıda bulunmuştur: “Diğer ulusların erken tarihini yeni baştan ifade ettiğimiz gibi, arkeolojiyi ihmal etmeden, elimizdeki tüm araç ve gereçleri kullanarak İsrail’in tarihini de yeni baştan ifade etmeye çalışmalıyız.” (Wright, AOTS, 15)

Benzer bir şekilde, Albright da güvenilir metodların kullanılmasına dair bir çağrıda bulunmaktadır: “Başlangıç noktası olarak verilen tarih, hiçbir zaman kesin bir tarih olamaz. Bu tarih, aynı zamanda kendisinin aktarıldığı metinsel metin ile de çürütülemez. Bu tarihin belirlenmesi için harici bir delile ihtiyaç vardır.” (Albright, ICCLA, 12)

Mendenhall’ın aşağıdaki ifadesi ise dikkat etmeye değer bir ifadedir: “Tarihsel çalışmaların vardığı sonuçlara ulaşılma metodlarının arasında metinsel analizin olmaması dikkat çekici bir unsurdur.” (Mendenhall, BHT, 50)

Wright, ileri şüpheliğe sebep olan ileri tenkitçiliğin sonuçlarının geçerliliğini denetlemek için kullanılan harici deliller hakkında şunları söylemiştir:

İleri tenkitçiliğin temel tutumlarının belirlendiği geçen yüzyılda, ileri şüpheliğin inandığı yargıların geçerliliğini denetlemek için kullanılacak çok sayıda Kutsal Kitap harici delil mevcut değildi. Bundan dolayı, her ayet tek tek metinsel bir sahtekârlık suçlaması ile karşı karşıya kaldı. Yazılmış olan metinlerin derlenmesinde, “dindarların sahtekârlığının” gerçekleşmiş olmasının olasılığı, sağduyu sınırlayıcı bir şekilde abartıldı. Bu istikamette bir tenkitçi tutumun oluşturulmasından ve genel olumsuzluk eğilimine hem duygusal hem de rasyonel kişilerin kapılmasından dolayı olumlu bir yapılanma, artan bir şekilde zorlaşmıştır. (Wright, PSBA, 80)

Albright, Eski Antlaşma’nın tarihselliği konusunda şu yorumda bulunmuştur: “Eski Antlaşma’nın sayısız pasajlarının ve ifadelerinin tarihselliğini ortaya koyan unsur, arkeolojik ve metinsel veriler olmuştur; bu ifadelerin tarihselliğine şüphe düşüren arkeolojik veri sayısı

ise, destekleyenlerle kıyaslandığı zaman neredeyse yok denilecek kadar azdır.” (Albright, RDBL, 181)

Albright, daha da ileri giderek şunları ifade etmiştir “Wellhausen, gözlerimizde hâlâ on dokuzuncu yüzyılın en büyük Kutsal Kitap âlimi olarak yer alabilir, ancak onun görüş açısının hem modası geçmiştir hem de onun İsrail tarihi hakkındaki evrimci fikirleri ne yazık ki üzücü bir şekilde çürütülmüştür.” (Albright, RDBL, 185)

Tarihin evrimsel bir açıdan ele alınması ve dinin insan merkezli olarak irdelenmesi, on dokuzuncu yüzyılın önde gelen eğilimleri olmuştur. Söz sahibi düşünürler, dini ilâhi bir müdahale içermeyen, insanın ihtiyaçlarından doğan bir ürün olarak görmüşlerdir. Onların yargılarına göre İsrail’in dini, aynen komşularının dinleri gibi animizm ile başlayıp, polydemonizm, çoktanrıcılık ve tektanrıcılık içeren bir evrim geçiren başka bir dindir.

3A. İSRAİL’İN DİNİ VE TARİHİ HAKKINDAKİ DOĞAL GÖRÜŞ (EVRİMCİ)

Hegel’in tarihe uygulanan evrimci kavramı ile beraber gelen bir uygulama ise, bu evrimci kavramın dine, özellikle de Eski Antlaşma’ya uygulanması olmuştur. Rasyonalistik tenkitçiler dinin gelişimini, evrimci bir sürece bağlamışlar ve bu hipotezlerini şöyle ifade etmişlerdir: “İkel adamın devrinde ruhlara olan bir inanç, değişik aşamalar geçirmiştir. Bu aşamalara manizm ya da atalara tapınma; fetişizm ya da objelerin içinde ruhların yaşadığına dair inanç; totemizm ya da kabilesel tanrıya inanıp, bir hayvanı kabile için kutsal sayma; doğaüstü güç ya da insanın içinde olan bir güce olan inanç; büyü ve doğaüstü güçleri kontrol etme çabaları da dahildir. En sonunda insanlık, ismini ve cismini belirlediği tanrılara tapınmaya başlamıştır (çoktanrıcılık) ve daha ileri dönemlerde ise, bir tanrıyı diğerlerinden öne çıkarmışlardır ki, buna henoizm denmektedir (başka tanrıların varlığını reddetmeden, tek bir tanrıya tapınma).” (Free, AL, 332)

G. E. Wright, Wellhausen’ın ve birçok diğer radikal tenkitçinin görüşünü şöyle açıklar:

İsrail’in din tarihinin Graf-Wellhausen tarzı yeniden yapılandırılması, Eski Antlaşma’nın sayfaları içerisinde atalara ait animizmden (ruhların varlığına dair inanç), henoizme, oradan da tektanrıcılığa uzanan ve dinsel evrimin mükemmel bir örneğini yansıtan bir anlatım bulunduğu dair bir iddiaya dayandırılmaktadır. İddiaya göre, tek bir tanrı inancının net bir şekilde oluşması ise, M.Ö. altıncı ve beşinci asırlarda gerçekleşmiştir. Atalar, ağaçların, taşların, pınarların, dağların ruhlarına tapınmışlardır. Peygamberlik döneminden önceki tanrı kavramı, kabilesel bir tanrı inancını yansıtmaktadır ve bu tanrının gücü Filistin yöresinden öteye geçememektedir. Baalizm etkisi ile bu tanrı, verimlilik tanrısı olmuştur ve Kenan diyarının tanrısından kendisinin ayrılmasını talep etmeye başlamıştır. İsrail için belirgin olan bir tanrıyı ilk olarak peygamberler yaratmışlar ve tüm inancı olmasa bile bu konudaki en fazla oluşumu sağlamışlardır. Bu tanrının doruğa çıktığı nokta ise, Yeşaya II’deki evrenselleştirme olmuştur. Bu iddiaya göre Eski Antlaşma’da bulunan din evrimi şu sırayı takip etmiştir: Animizm (ruhların varlığına dair inanç) ya da polydemonizm, kabilesel bir tanrı, imalı ahlâki tektanrıcılık ve son olarak belirgin ve evrensel bir tektanrıcılık. (Wright, PSBA, 89-90)

Orr, şunları söylemiştir:

Adil bir gözlem yapıldığında, İsrail'in dininin tamamen doğal prensiplere dayandığı ve bir tarihinin bu dine bu açıdan baktığında, diğer dinlerle aynı çerçevede yer aldığına dair yargısının haklı olduğu konusunda emin olacağı görülür. Ancak, bu adil araştırma derinleştikçe karşımıza ilginç sonuçlar dikilecektir ve bu sonuçlar bize bu dinin diğerlerinden çok farklı uygulamalar ve özellikler içerdiğini, aynı zamanda bu dinin daha farklı ve daha yüce bir orijine sahip olduğunu doğru olarak kabul etmek zorunda bırakacaktır. İşte bu noktada elde ettiğimiz doğruları bir bilimsel sonuç olarak kabul etmeli, bu yüce unsurun doğasını ve yapısını araştırmamızın temel konusu yapmalıyız. Bu durum, bilinen gerçekleri - eğer gerçekten doğru iseler- umursamamak, bir tarafın dogmatik inançlarını bir kenara itip diğer dogmalara sarılmak anlamına gelmez. Bu noktada Kuenen'in, İsrail'in dininin aynen diğer dinler gibi ele alınmasını savunan görüşüne tamamen katılmaktayız. (Orr, POT, 14)

Orr devam eder: "Tek bir tanrının, ataların ve Musa'nın Eski Antlaşma'da sunduğu Tanrı kavramının reddedilmesinin sebebi, onlar için tarihin o döneminde bu kavramın *imkânsızlığıdır*. Bu kavram, onların zihinlerinin kavrayabileceğinden çok daha fazla ulu ve ruhsaldır. Tanrının tek olması kavramı, dünya kavramları ve beşeri görüşleri ile tamamen çelişmektedir ve iddia edilen bu görüşlerin hiç birisi antik İsrail tarafından benimsenmemiştir." (Orr, POT, 127-128)

Wellhausen, dünyanın yaratılışı hakkında şunları söylemiştir "Genç bir halk için böyle bir teolojik soyutlanmanın başka örneği yoktur. Bu yüzden, İbranilerde bu anlatıma ve bu fikre olan inanca Babil sürgününden sonra rastlamaktayız." (Wellhausen, PHI, 305) Wellhausen, şöyle devam eder: "Yaratılış ix. 6'nın temelindeki *insani değerler* yönündeki aktarım, İbraniler için diğer uluslardan daha eski değildir." (Wellhausen, PHI, 312)

Hollandalı âlim Kuenen, *The Religion of Israel* isimli kitabında, benzer bir görüşü şu cümleler ile ifade etmiştir: "İsrail'in dini ile diğer dinler arasında çok büyük bir farklılık yoktur. İsrail'in dini bizim için diğer dinlerden bir tanesidir, ne daha az, ne daha fazla." (Kuenen, RI, n.p.)

Orr, bu görüşü şöyle değerlendirmektedir: "İsrail'in dininin tamamen doğal unsurlar ile oluşan, açıklanabilir bir inanç olup, yüce hiçbir etken içermediği sonucuna varılan bir araştırmanın baştan sona önyargı ile ele alındığını söylemek yanlış olmayacaktır." (Orr, POT, 13)

Harvard Üniversitesi, Suffolk Hukuk Fakültesi ve Princeton İlahiyat Bölümünden mezun, Trinity Evangelical Okulunun Eski Antlaşma kürsüsü başkanı olan Gleason Archer, bizlere tenkitçilerin İsrail dini hakkındaki görüşünü aktarmaktadır:

Tarihin evrimsel bir açıdan ele alınması ve dinin insan merkezli olarak irdelenmesi, on dokuzuncu yüzyılın önde gelen eğilimleri olmuştur. Söz sahibi düşünürler, dini ilâhi bir müdahale içermeyen, insanın ihtiyaçlarından doğan bir ürün olarak görmüşlerdir. Onların yargılarına göre İsrail'in dini, aynen komşularının dinleri gibi animizm ile başlayıp, polydemonizm, çoktanrıcılık ve tektanrıcılık içeren bir evrim geçiren bir başka dindir. (Archer, SOTI, 132-133)

Hegel'in evrimci felsefesi, açıkçası Eski Antlaşma çalışmaları üzerinde dikkat çekici bir etki bırakmıştır. Herbert Hahn, şöyle devam eder:

Tarihsel gelişme kavramı, liberal tenkitçilerin Eski Antlaşma'nın tefsirine yaptıkları en önemli katkıdır. Gerçek şudur ki, bu kavram sadece materyallerin objektif bir şekilde okunmasından ortaya çıkmamıştır. Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında bu kavram, belli bir dönemin entelektüel mizacının salt bir yansımasından başka bir şey değildir. Tefsirin evrimci prensibi ile ele alınan Eski Antlaşma tarihinin genetik kavramı, çağımızın hem felsefi hem de bilimsel çevrelerinde geçerli eğilim haline gelmiştir. Doğa bilimlerinde görülen Darwin etkisi ile evrimci yaklaşım, bütün araştırmaları etkileyen en dominant hipotez haline

gelmiştir. Hegel'in "var olma" inancının yerine, "evrim geçirme" kavramını koyması ile evrimci kavramı, tarih biliminde, ilâhiyat ve felsefe düşünce çevrelerinde çok kuvvetli bir şekilde geçerlilik kazanmıştır. Hegel, bu kanısına varırken hiçbir bilimsel çalışma gerçekleştirmemiş, incelenebilir gerçeklere hiçbir test uygulamamıştır, ancak bir önceden varsayma ile bu sonuca ulaşmıştır. Hegel, bu modern görüşün entelektüel babalarından bir tanesidir. Tarihsel inceleme gerçekleştiren her departmanda gelişme kavramı, insanlığın düşünce, kurumsal ve dini tarihini açıklamak için kullanılan bir metot haline gelmiştir. İşte bu yüzden, o dönemde aynı prensibin, Eski Antlaşma tarihini açıklama işlemi için de geçerli olması doğal bir sonuçtur. Her çağın Kutsal Kitap yorumcuları, kendi dönemlerinin düşünce yapıları ile karşı karşıya kalmışlardır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında ise geçerli olan düşünce yapısı, bilimsel metodlar ve evrimci tarih görüşü yörüngesi altında şekillenmiştir. (Hahn, OTMR, 9-10)

Paul Feinberg, Hegel'in tarihsel yaklaşımı hakkında şunları söylemiştir:

Hegel, felsefenin görevinin tarihe bir anlam bulmak olduğuna inanmaktaydı. Bu köklü önceden varsaymadan yola çıkarak, bütün insanlığın tarihini açıklamaya kalkmıştır. İsrail'in tarihi neredeyse iki milenyumu kapsadığı için, başlamak amacıyla uygun bir alandır. Hegel'in Din Felsefesi isimli eserinde, İbrani dinini, olgun bir din olarak belirttiği, Hristiyanlığın evrimci gelişmesi için gerekli olan bir unsur olarak belirlediği görülür. Hegel'in, İbrani dini ve çizdiği genel tarih şeması hakkındaki görüşü ise, Hegelcilerin Eski Antlaşma'yı yorumlama konusunda girişimlerde bulunmasını teşvik eden bir ortam oluşturmuştur. (Feinberg, DGP, 3)

Britannica ansiklopedisi, Hegel'in felsefesini şöyle özetlemiştir: "Hegel, tüm insanlık tarihinin, ahlâki ve ruhsal gelişmelerin yaşandığı bir süreç olduğunu önceden varsaymaktadır. Kendini bilme konusunda gerçekleşen bu süreci gerçekleştiren ise, insan zihnidir... Bu gelişimin birinci aşaması, vahşi bir hayattan düzenli ve hukuki bir yaşama geçiş olmuştur." (EB, 1969, 202-3)

Hegel'in on dokuzuncu yüzyıl Eski Antlaşma âlimleri üzerindeki etkisi, Kuenen tarafından şöyle belirtilmiştir (İsrail'in Dini, P. 225, alıntı yapan Orr): "Evrensel diye ya da en azından genel kural diye adlandırdığımız evrim sürecine göre din, fetişizm ile başlayıp çoktanrıcılığa uzanmış, oradan da tektanrıcılığa ulaşmıştır -eğer bu aşamayı, ulaşılabilecek en yüksek merteye olarak görürsek- bu genel kurala İsrail'in dini de dahildir." (Orr, POT, 47)

Bu ve benzer yaklaşımlar, Eski Antlaşma'da yer alan ve İsrail'in kendi tarihi hakkındaki kendi aktarımı hiçe sayılmakta ve geçersiz kabul edilmektedir.

Wellhausen ekolünün İbrani dinine olan ön yargıya dayalı kanısı bu dini, oluşumunda doğaüstü bir unsur içermeyen salt bir evrim ürünü olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, İbrani dininin ve ondan doğan inançların orijinal bir tektanrıcılığı içerdiğini ve İbrani Kutsal Yazılar'ı boyunca verilen mesajın tamamen tektanrıcılığa işaret ettiğini görmemezliğe gelmektedir. Bundan dolayı İbrahim, İshak, Yakup ve Musa gibi İsrail atalarının aktarımları, bu aktarımların erken çoktanrıcılığı içerdiğini ve bu içermenin daha sonra verilen Yasa'nın Tekrarı yazarı ve kâhinsel yazarlar tarafından kamuflej edildiğine dair bir önceden varsayma ile tekrar ve tekrar gözden geçirilmiştir. (Archer, SOTI, 98)

İsrail'in tarihi ve dini hakkındaki evrimci görüşün bütün bu önceden varsayımları, *The Interpreter's Dictionary of the Bible* isimli tefsir sözlüğünün içerisinde yer alan metinlere dayalı hipotez teorisinin anlaşılması için hayati bir önem taşımaktadır. Bu teorisinin özeti aşağıda verilmiştir:

En standart şekli ile metinlere dayalı hipotez, iki çeşit teze dayanmaktadır: (1) Pentateuch'un çeşitli kaynaklara bölünmesi ve bu iddiaya göre yapılan incelemenin ortaya koyduğu metinsel ve linguistik deliller, (2) İsrail'in dini enstitülerinin ve düşünce yapısının evrimini ortaya

koyan tarihi deliller. Bu iki tez, metinler arasındaki ilişkilerin analitik tanımlanmasını ve bu metinlerin tarihsel bir sıralamaya konmasını olanaklı kılmıştır. (IDB, 713)

Johns Hopkins Üniversitesinde Semitik diller profesörlüğü (1929-1958) ve Yeruslaim'deki Amerikan Doğu Araştırmaları Okulunda bazı dönemler yöneticilik yapmış olan W. F. Albright, 1971 senesinde ölene kadar, dünyanın en önde gelen Kutsal Kitap arkeoloğu olarak kabul edilmiştir. Onun çalışmaları sonucunda tenkitçiler, İsrail'in tarihi hakkındaki birçok iddialarını geri çekmek zorunda kalmışlardır. Hegel'in felsefi teorilerinin Wellhausen tarafından İsrail'in tarihine uygulanması konusunda Albright, şunları kaleme almıştır:

Wellhausen, Hegelci analojiyi kullanarak İslam öncesi ve sonrası Arabistan tarihini yorumlayıp, kendi tenkitlerine uyan ve İsrail din, tarih ve edebiyat evrimini ortaya koyacak bir sistem oturtmaya çok çalışmıştır. Wellhausen'ın ortaya koyduğu yapı, hem hayranlık uyandırmış hem de yorum için sunduğu düzenli yöntemi uygulamak o kadar kolay bir hale gelmiştir ki, evrensel olarak neredeyse bütün liberal Protestanlar ve hatta bazı Katolik ve Yahudi âlimler tarafından da kullanılmıştır. İstisnalar olsa da, Kutsal Kitap tenkiti için öğretilen yöntem, ilk önce İbranice ve Yunanca öğrenip, tenkitçi metodu tamamen benimseme ve Wellhausenci prensipleri öğrenme olmuştur. Ne yazık ki tüm bu gelişmeler, arkeoloji biliminin bebeklik devrinde gerçekleştiği için tarihi yorumlama konusunda çok az bir değer içermektedir. (Albright, AHAEBT, 15)

Tenkitçiler, gelişmiş teolojik kavramların İsrail'in geç dönem tarihine ait olmadığını öne sürmüş, erken kavramların ilkelliğine dair bir yargıda bulunmuşlardır.

Kitchen, "gelişmiş kavramların" antik doğuda M.Ö. üçüncü milenyumdan itibaren var olduğunu, şüpheleri ortadan kaldıran bir şekilde göstermiştir. Bu kavramların yazılı metinlerde her tarafa yayılmış olması, İbranilerin bu kavramlar ile tarihlerinin her noktasında aşikâr olmalarını sağlamaktadır. Örneğin, birçok âlim, Özdeyişler kitabının sekiz ve dokuzuncu bölümünde yer alan bilgeliğin kişileştirilmesini, M.Ö. üçüncü ve dördüncü yüzyıl Yunan etkisi olarak yorumlamaktadır. Ancak, aynı şekilde gerçekleşen doğruluk, adalet, bilgelik ve benzer kavramların kişileştirilmesine, M.Ö. üçüncü milenyum kadar erken bir tarihte Mısır, Mezapotamya, M.Ö. ikinci milenyumda da Hitit, Horlu (M.Ö. ikinci milenyumda Mezapotamya'da yaşamış olan bir halk) ve Kenan edebiyatında rastlanmaktadır. Evrensel Tanrı kavramının, M.Ö. üçüncü milenyumda ait olduğu 1940'lı yıllarda ispatlanmış olsa da, günümüzde tenkitçiler hâlâ bu Kutsal Kitap inancının (Mezmur 67) "geç dönemlere" ait olduğunu savunmaktadırlar. (Kitchen, AOOT, 126-127)

Princeton Okulunun eski başkanlarından olan John Mackay, Eski Antlaşma hakkındaki şu ifadesinde, evrimci ekolün etkisini yansıtmaktadır: "Eğer tüm Eski Antlaşma anlatımı bir bütün olarak ele alınırsa, ilk başlarda basit bir yapıdaki kabilesel tanrının daha sonra kendisini İsrail'in yaşamında 'tüm dünyanın tanrısı' olarak gösteren evrensel bir tanrıya dönüştürdüğünü görürüz." (*History and Destiny*, P. 17) (Alıntı yapan Free, ANO, 131)

Albright, şunları ifade etmiştir "Wellhausen'ın ekolünün bütün üyeleri, Musa'ya ait tektanrıcılık kavramını reddetmeye ve İsrail'de tektanrıcılığın bir evrim sonucu M.Ö. sekizinci yüzyılda gerçekleştiğini öne sürmeye dair bir karar almışlardır." (Albright, APB, 163)

Radikal tenkitçilerin bu kararları, Eski Antlaşma'da yer alan İsrail'in dinine uygulanmış bir anti-doğüstücü önceden varsayımların sonucudur. Bu ekol, Tanrı'dan gelen direkt bir esinlemeyi kabul etmediğine göre, İsrail'in tektanrıcılık kavramı aynen diğer dinlerde olduğu gibi sıradan bir evrim ürünüdür.

İşte bundan dolayı, radikal tenkitçiler, yazılı bir metnin iletmediği dinsel kavramların aşamasına bakarak, bu metnin yazılım tarihinin tespit edilebileceğini öne sürmüşler ve bu

yöntemi kullanmışlardır. Bu ekole göre, metinde bahsedilen ilkel dini kavramlar, bu metnin çok eski bir metin olduğunu ispatlamaya yeterlidir.

Musa'nın zamanında (M.Ö. 1400) yazıldığı belirtilen bir kitapta tektanrıcılık kavramının yer alması ise, radikal tenkitçiler tarafından tartışmasız reddedilmektedir, çünkü onlara göre, Pfeiffer'in da iddia ettiği gibi, "tektanrıcılık kavramının kökleri Amos dönemine kadar yeşermemiştir." (Pfeiffer, IOT, 580)

Aşağıdakiler, evrimci önceden varsayma ekolünü savunanların varsayımlarından bazılarıdır:

Örneğin, birçok âlim, Özdeyişler kitabının sekiz ve dokuzuncu bölümünde yer alan bilgeliğin kişileştirilmesini, M.Ö. üçüncü ve dördüncü yüzyıl Yunan etkisi olarak yorumlamaktadır. Ancak, aynı şekilde gerçekleşen doğruluk, adalet, bilgelik ve benzer kavramların kişileştirilmesine M.Ö. üçüncü milenyum kadar erken bir tarihte Mısır, Mezapotamya, M.Ö. ikinci milenyumda da Hitit, Horlu (M.Ö. ikinci milenyumda Mezapotamya'da yaşamış olan bir halk) ve Kenan edebiyatında rastlanmaktadır.

– KENNETH KITCHEN

1B. Tektanrıcılık

1C. Metinlere Dayalı Varsayım

İsrail'in dini içerisinde tektanrıcılık temellerinin atılmaya başlanması, Musa'ya ait çağda (M.Ö. 1400) değil, Amos zamanında gerçekleşmiştir. Harrison, "Wellhausen, bir inanç toplumu olan İsrail'in tarihinin, Tevrat'ta başladığı fikrine şiddetle karşı çıkmıştır", demiştir. (Harrison, IOT, 352)

Tektanrıcılık hakkında Wellhausen, şunları yazmıştır: "On Emir'in evrensel ahlâki prensipleri içerisinde var olduğuna şüphe duymadığımız tektanrıcılık anlayışının, çökmekte olan bir ulusun, ulusal dininin temellerini oluşturduğuna ve evrenin Tanrı'sının ilk olarak sadece bahsi geçen ulus olan İsrail ile antlaşma yaptığı gibi yapay bir tutuma ait bir fikir ile bu inancın yerleştiğine inanmak gerçekten imkânsızdır." (Wellhausen, SHIJ, 20-21)

Bu ekole göre, Musa'ya ait çağda, tek bir Tanrı inancının yer almadığı kabul edilir. Tektanrıcılığın, Babil sürgününü saflaştırıcı etkisinden sonra ortaya çıktığı ve aslında M.Ö. altıncı yüzyıla kadar İsrail'in karakterinde böyle bir eğilim olmadığı öne sürülür. Kuenen, şu iddialarda bulunmuştur: "İbraniler, kesinlikle birden fazla tanrıya inanan bir ulustu. Bunu, hem onların tarih anlatımında hem de ileri tarihte ortaya çıkan delillerden görmekteyiz, ayrıca bu teorinin akla uygunluğu, ilk dönemleri anlatan metinlerde bu teori ile çelişen bir ifade olmaması ile daha da belirginleşmektedir." (Kuenen, RI, 270)

Kuenen devam eder: "İlk başta İsrail'in dini, çoktanrıcılığa dayanmaktaydı. M.Ö. sekizinci yüzyıl esnasında halkın büyük bir çoğunluğu hâlâ birden fazla tanrının varlığı konusunda hemfikir, daha da ötesi bu tanrılara tapınmaktaydılar. M.Ö. yedinci yüzyıl esnasında ve Babil sürgününün (M.Ö. 586) başlangıcına kadar bu durumda bir değişiklik gerçekleşmemiştir." (Kuenen, RI, 223-224)

Kuenen, din evrimine olan inancının sebeplerini şöyle açıklar: "Evrensel diye ya da en azından genel kural diye adlandırdığımız evrim sürecine göre din, fetişizm ile başlayıp

çoktanrıcılığa uzanmış, oradan da tektanrıcılığa ulaşmıştır -eğer bu aşamayı, ulaşılabilir en yüksek merteye olarak görürsek- bu genel kurala Samiler de dahildir.” (Kuenen, RI, 225)

Kuenen, teorisini şöyle özetlemiştir:

Din kavramının en basit formu, şüphesiz birçok kişi tarafından çok kolaylıkla kabul edilmiştir. Bu forma fetişizm denir. Fetişizm, göksel bedenlere, güneşe, aya ve gezegenlere tapınma gibi daha az ilkel kavramların ortaya çıktığı dönemlerde bile hükmünü sürdürmüştür. İşte bundan dolayı İbranilerin arasında da, bir şekilde ilâhları ile bağdaştırdıkları ağaçlara ve özellikle taşlara yaygın olarak tapınıldığını söylersek hatalı bir ifadede bulunmuş olmayız. Eski Antlaşma’da taşlara tapınma hakkında birçok anlatım mevcuttur ve bu olayın görüldüğü bölgeyi Goşen diyarı ile sınırlayamayız, çünkü bu uygulama Kenan diyarında da devam etmiştir. Yahve’nin, çoğunluk tarafından tek bir Tanrı olarak kabul edilmesinden sonra, bu kutsal taşlar değişik şekilde O’nunla ilişkilendirilmişlerdir. Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise, bu taşların atalar tarafından Kenan diyarında dolaştıkları dönemde, Yahve’nin onuruna bir sunak ya da O’nun varlığına dair bir hatıra olarak dikildiğinin anlatılmasıdır. Eğer taşlara tapınma önceki dönemlerde gerçekten yaygın ise, bu anlatımların varlığını anlamak daha da kolaylaşmaktadır. (Kuenen, RI, 270-7)

Pfeiffer, şu sonuca varmıştır: “Amos, ırk ya da ulus ayrımı yapmadan, evrensel bir dinin temellerini atmıştır. Amos’un attığı temellerden kurtuluşu vaat eden üç büyük din doğmuştur: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam.” (Pfeiffer, IOT, 580)

İbrani dininden etkilenenler dışında başka hiçbir ulusun, sağlam bir tek tanrı inancı yaratıp, halkının her bireyinin bu inanca dahil olmasını sağlayamadığı; tartışmaya kapalı, tarihi bir gerçektir.

– GLEASON ARCHER

2C. Temel Cevap

William F. Albright, şunları söylemiştir: “Musa’ya ait çağın, M.Ö. 1500 ve 1200 asırları arasında olduğu kesindir ve bu dönemde Pers döneminden önce gerçekleşmiş olan ve Yahudi olmayan uluslar arasında tektanrıcılık yaklaşımının en yakın örnekleri bulunmaktadır.” (Albright, ARI, 178)

Joseph Free, şöyle devam eder:

Arkeolojik metinsel materyalin incelenmesi sonucunda, Aton isimli tek bir tanrıya olan inancın Mısır’da M.Ö.1400 ve 1350 seneleri arasında var olduğu saptanmıştır. Babillilerde ise bu konudaki eğilimi destekleyen deliller daha çok, M.Ö. 1500-1200 arasındaki dönemden kalmaz. Babil metinlerinde Marduk isimli, çok fonksiyonlu bir tanrıya rastlanmaktadır ve bu tanrı her fonksiyonuna göre ayrı isim almaktadır: Savaş; Zababa Marduk, Geceleri aydınlatan; Sin Marduk, Yağmur yağdıran; Adad Marduk. M.Ö. on dördüncü asırda, tektanrıcılığa Suriye ve Kenan’da da rastlamak mümkündür. Bu bölgelerde de tek bir ilâhın değişik fonksiyonlarına göre değişik yerlerde farklı isimler aldığı görülmektedir. Nirik Teshup’u, Khalab (Aleppo) Teshup’u, Shamukha Teshup’u; Teshup tek ve salt ilâhtı, ancak kendisini farklı yörelerde farklı biçimlerde gösteriyordu. (Free, AL, 334-35)

Albright, “Peygamberlerin görevlerini tamamladıklarına karşı çıkan sürtüşmelerin ve dinin bütünleştirici unsurlarının, tarihsel arka plânındaki boşlukları doldurabilmek amacı ile

dünyanın her tarafından arkeolojik veri topladım. Arkeoloji sayesinde ise, İsrail'in peygamberlerinin ne pagan bir inancın savunucuları, ne de din mucitleri olduklarını gördüm" demiştir. (Albright, ARI, 178)

Albright, hem Amos'un bir din mucidi olmadığı, hem de İsrail'de tek Tanrı öğretisini veren ilk kişi olmadığı sonuçlarına varmıştır. Ortodoks Yahveciliğin, Musa'dan Ezra'ya dek değişmediğini belirtmiştir. (Albright, FSAC, 313)

G. E. Wright, bu konuda şunları gözlemlemiştir, "Atalar zamanında yakın doğunun her tarafındaki dini inançlar, animizm seviyesini çoktan aşmış durumdadırlar, eğer bunu aksini işaret eden herhangi bir onaylanmış metne şu ana kadar varolmuşsa." (Wright, PSBA, 90)

Archer, şu sonuca varmıştır: "İbrani dininden etkilenenler dışında başka hiçbir ulusun, sağlam bir tek tanrı inancı yaratıp, halkının her bireyinin bu inanca dahil olmasını sağlayamadığı tartışmaya kapalı, tarihi bir gerçektir. Akhnaton ve Xenophanes (ki bu ikisi de başka 'tanrılardan' bahsetmiştir), gibi öne çıkan ilâhi figürlerinin varlığına rağmen ne Mısırlıların, ne Babillilerin ne de Yunanlıların, tek bir tanrıya imanı içeren bir ulusal bir dini tamamen kabul edemedikleri bir başka tartışılmaz tarihi gerçektir." (Archer, SOTI, 134)

Jacob Orr, Eski Antlaşma çalışması esnasında şunları gözlemlemiştir, "bu çalışmada ilk göze çarpan karakteristik özellik, İsraililer'in tek bir Tanrı'ya inanmalarıdır. O çağdaki ulusların eğiliminin çoktanrıcılık ve putperestlik olduğunu düşündüğümüzde, İsraililer'in bu eğiliminin ne kadar başarılı olduğu daha iyi anlaşılır. Babilliler, Asurlular, Mısırlılar ve hatta İsrail'in Filistinli komşuları bile iflah olmaz bir yozluk içerisinde çoktanrıcı idiler. Gerçek Tanrı'nın bilindiği tek yer ise Yahuda idi." (Orr, POT, 40-41)

Wellhausen'in tek bir çizgide ilerleyen evrimci gelişme teorisi, "basit" ile "karmaşık" arasında tek bir zaman diliminde ilerleyen bu basit teori, arkeologların çoğu tarafından kusurlu olarak damgalanmıştır.

Kitchen, şu sonuca varmıştır:

Tek bir çizgide ilerleyen evrim, yanlış bir mantıktır. Zamanın belli ve küçük bir dilimi ve küçük bir çalışma alanı için geçerli olma ihtimali olabilir, ancak uzun bir zaman dilimi için, hatta bir kültürün tarihi için geçerli olması imkânsızdır. Şayet Mısır'ın; Eski, Orta ve Yeni Krallıklar olarak üç kere yükseliş ve düşüş dönemleri geçirdiğini, Sümer uygarlığının birbirini izleyen büyüüp küçülmelerini, Mezopotamya'daki eski Babil kültürünü ve Asur-Babil krallıklarını düşünürsek, bu yayılma ve değişimin uygarlığın bütün unsurlarında gerçekleştiğini görürüz; sanat dalları, metinsel ürünler ve stiller, politik kurumlar, toplum yapısı, ekonomi, dini inanç ve uygulamalar. Değişimin çok renkli kumaşına bezenmiş süreklilik kervanları, erken çağlardan gelen dikkate değer tutarlılığı yansıtmaktadır. (Kitchen, AOOT, 113-114)

Ronald Youngblood, bu konuda şu ek bilgileri sunmaktadır: "Çoktanrıcılığı içeren dinlerin, evrim geçirerek tapındıkları ilâhların sayılarını azalttıklarına ve en sonunda tek bir tanrı inancına ulaştıklarına dair evrensel bir eğilim olduğuna dair bir iddiada bulunulamaz. Hatta bazı kültürlerde çoktanrıcı bir dinin, tek bir tanrıya yapışmak yerine, olağanüstü olayların bilincine daha çok varılma ile bu yeni unsurların ilâhlaştırılması için ilâhlarının sayısını artırma eğilimi içerdiği görülmüştür. Her koşulda, İsrail'in dininin tarihsel bir evrim geçirmesi bir yana, Eski Antlaşma'nın tektanrıcılığı öğrettiği açıkça ortadadır. Bu inanç, gerçek Tanrı'nın Kendisi tarafından insanlara antlaşmalar yoluyla esinlenmiş, kavratılmış ve açıklanmıştır." (Youngblood, HOT, 9)

Bu noktada şu soruyu yöneltmemiz yerinde olacaktır: "Musa, tektanrıcı bir insan mıdır?"

Albright, bu soruya şöyle cevap vermektedir:

Eğer ‘tektanrıcı’ ifadesi ile, Philo Judaeus ya da Haham Aquiba, Elçi Pavlus ya da Augustinus, Maimonides, Thomas ya da Calvin, Mordecai Kaplan ya da H. N. Wieman gibi düşünürleri kast ediyor isek, Musa bu gruba girmez. Ancak, diğer taraftan, “tektanrıcı” ifadesi ile tek bir Tanrı’nın varlığını, her şeyin yaratıcısını, adalet kaynağını, Mısır’da, çölde, Filistin’de ve tüm evrende aynı güçte olanı, cinsiyeti olmayan, mitolojik olmayanı, insanın benzerinde olanı, insan gözü ile görülemeyeni, hiçbir şekil ile tasvir edilemeyecek olanı öğreten anlamına geliyorsa; Yahve inancını kuran kişi olan Musa, kesinlikle bir tektanrıcıdır. (Albright, FSAC, 271-272)

Musa’nın hangi dereceye kadar gerçek bir tektanrıcı olarak kabul edilmesi konusu hakkında âlimler arasında çeşitli tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Buna rağmen R. K. Harrison, Musa’nın tektanrıcı olmadığına dair iddiaların haklılığının yok denilecek kadar az olduğunu, ancak tektanrıcı kavramının kuramsal bir Yunan anlayışı olduğu için, Musa’yı bu kategoriye dahil etme konusunda dikkatli olmamız gerektiğini belirtmiştir. Musa’nın durumunun, ‘ampirik etik monoteizm’ olarak tanımlanması daha doğru olacaktır. (Harrison, IOT, 403)

Çok ilkel bir inançtan hayli gelişmiş kavramlar içeren bir din evrimini gösterebilmek için, Eski Antlaşma’nın kaynak bir kitap olarak gösterilmesinin, metinlerin radikal bir üslup ile hatalı yorumlanmasından başka türlü imkânsız olduğuna dair kanı, her geçen gün artmaktadır.

– G. E. WRIGHT

2B. Çevresel Koşullar

1C. Metinlere Dayalı Varsayım

Çevresel ve coğrafi koşullar, doğal bir evrimci süreç sonucunda İsrail’in dinini oluşturmuştur. Temel olarak İsrail dininin inançları, çevrelerindeki pagan dinlerinden alınmıştır.

2C. Temel Cevaplar

G. E. Wright, “En temel ve en basit şekilde iken bile İsrail’in inancı, çağdaşı olan çoktanrıcı inançlardan o kadar salt bir biçimde değişiktir ki, bu inancı evrimci ya da çevresel teoriler ile kategorize etmek, açıklamak mümkün olamaz. Buna rağmen bu gerçek, birçok âlimin düşünce alışkanlıkları ve yöntem bilimci önceden varsayımları karşısında iki nesildir savaşmak zorunda kalmıştır. Nihayet, Kutsal Kitap dünyası hakkındaki artarak yükselen bilgi yığınının sonucu olarak, varılmış olan tenkitlerin kaç tanesinin geçerliliğinin kaldığını söylemek bile çok zordur” demiştir. (Wright, OTAE, 7)

W. F. Albright, temel olarak İsrail dininin inançlarını, çevresindeki pagan dinlerinden aldığına dair iddianın imkânsızlığına işaret etmektedir: “Kuzey-Kenan metinleri ya da yazıtları hakkında yayınlanan her yeni eser, bizlerin Eski Antlaşma arka plânı hakkındaki bilgi dağımızın zirvesini biraz daha yükseltmektedir. Diğer Kenan diyarından çıkan her yeni mitolojik unsur ise, İsrail dini ile çevre dinlerin arasındaki uçurumu derinleştirmektedir. Ortak bir coğrafi çevre, ortak bir maddesel kültür ve ortak bir dil, Musa’nın Tanrı’sının parlayan ışığına olan İsrail inancını silikleştirememiş, Baal inancını Yahve inancı üzerine yerleştirememiştir.” (Albright, RPNCR, 24)

İsraililer, kendilerini çevreleyen pagan dinlerinin baskısına boyun eğmemişlerdir. Alexander Heidel, aynı çağda var olan Babil çoktanrıcılığı ile İsrail tektanrıcılığını kıyaslar:

Babil'e ait yaratılış hikâyelerine kaba bir çoktanrıcılık nüfuz etmiştir. Apsu ve Tiâmat'dan türeyen, birbirini izleyen başarılı tanrı ve tanrıça nesilleri yerine, fiziksel ihtiyaçları bulunan, hem madde hem de ruhtan var olan, en önemlisi değişik yaratıcılardan bahseden hikâyelere rastlanmıştır.

Bütün bunların karşısında ayrıca hem Yaratılış kitabının açılış bölümlerine hem de Eski Antlaşma'nın genel olarak verdiği anlatıma bakıldığında, tüm evreni yaratan ve her şeyden üstün tek bir Yaratıcı ve Sağlayıcı olduğu görülür. Eski Antlaşma boyunca, tek bir theogoni (tanrıların savaşı) izine rastlanmamaktayken, Enuma elish ve Hesiod'da bu anlatımlara rastlanır. Babilliler bu inanç seviyesine asla ulaşamamışlardır. (Heidel, BG, 96-97)

Merrill Unger, çevresel yozluğun tehlikelerini şöyle aktarmıştır: “Çoktanrıcılık denizinde boğulmakta olan atalar, bu inançların ilâhlarının etkisi ve büyüleri karşısında yozlaşma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Rahel'in terafimi (Yaratılış 31:19), Yakup'un 'yabancı ilâhların' evinden atılmasına dair verdiği buyruk (Yaratılış 35:2) ve bu ilâhların putlarının Şekem'de meşe altına gömülmesi (Yaratılış 35:4) bozulmalara birer işarettir. Buna rağmen atalar, kendilerini çevreleyen pagan halkların kâfir yollarından uzak kalmayı başarmışlardır.” (Unger, AOT, 127)

Önemli farklılıklardan bir tanesi ise, ilâhların cinsiyeti konusunda izlenmektedir. G. E. Wright, şöyle yazmıştır:

İsraililer, cinsiyet gibi ifade bulmuş olan doğanın birbirini tamamlayıcı ikili güçlerini, birbiri ile birleştirmemişlerdir. Bu sebepsiz bir rastlantı değildir, belki de bunun sebebi, Tanrı'nın esinlenmesinin tarihsel doğasıdır. Yahve'den bahsedildiği ayetlerde, Kişiliğinin erkek zamirleri ile (masculine) ifade edildiğini ve bu ifadelerde tamamlayıcı dişi zamirlerinin (feminine) kullanılmadığı görülür. Erkek ve dişi ikilemesine sadece yaratılmış olan dünyada rastlanır; bu ikileme cinsiyetsiz olan Tanrı'ya ait bir unsur değildir. Eski Antlaşma İbranicesinde, tanrıça kelimesinin bir karşılığı yoktur, böyle bir kelime hiç geçmemiştir. Olağanüstü başka bir durum ise, Tanrı'nın gizeminin ve kutsallığının korunması amacıyla, Tanrı'nın, Kendisinin ya da cennette ve dünyada olan herhangi başka bir ruhsal varlığın resminin yapılmasının yasaklamış olmasıdır. Bu yasaklama, Eski Antlaşma'nın içerdiği en eski yasaklardan bir tanesidir. (Wright, OTAE, 23)

Albright şu sonuca varmıştır: “Geçmiş dönemlere ait bilgilerimize eklenen her yeni bilgi ile Wellhausenizm, biraz daha çökmektedir. Erken dönem İsrail tektanrıcılığına karşı sunulan her tezin, aynen (delile bakış açısında yapılacak düzenlemeler ışığında) sürgün sonrası Yahudiliğini de kapsadığını söylemek yeterli olacaktır. İsrail ve Kenan diyarı dinleri arasındaki uçurumun derinliğinin, bu ikilinin materyal kültürlerindeki ve şiir edebiyatlarındaki benzerlikleri kadar yüksek olduğu gerçeğini değiştirecek tek bir delil yoktur.” (Albright, BATYE, 545)

Wright, şu ek bilgileri iletmektedir: “Çok ilkel bir inançtan hayli gelişmiş kavramlar içeren bir din evrimini gösterebilmek için, Eski Antlaşma'nın kaynak bir kitap olarak gösterilmesinin, metinlerin radikal bir üslup ile hatalı yorumlanmasından başka türlü imkânsız olduğuna dair kanı, her geçen gün artmaktadır.” (Wright, OTAE, 12)

3B. İkinci Emir

1C. Metinlere Dayalı Varsayım

Teoriye göre, ikinci emir Musa'ya özgü olarak kabul edilmiş olsa da, put yapımını yasakladığı için erken dönem İsrail dininin bir parçası olamaz. Radikal tenkitçiler, o dönemde putlara tapınmanın var olduğunu belirtip, On Emir'e ait erken tarihlemeyi ve Musa'ya ait yazarlığı reddederler. Julius Wellhausen, "geç dönemlerde bile putlara tapınmanın yasaklandığı tam olarak bilinmiyordu" demiştir. (Wellhausen, PHI, 439) Wellhausen, Musa'ya ait yazarlığı reddedişinin temel sebeplerinden bir tanesinin bu olduğunu belirtmiştir.

R. W. Smith, şunları kaleme almıştır: "Yehova'nın putunun yapılıp tapınılmasını yasaklayan ikinci emrin prensibine tarihin ışığı altında bakıldığında, erken İsrail dininde temel bir yer edinmediği görülür." (Smith, PI, 63)

2C. Temel Cevap

Eğer putlara tapınmanın yasaklanması Pentateuch'a sonradan eklenmiş olsaydı ve İsraililer putlara tapınmaya devam etmiş olsalardı, bugün müzelerde Yehova'ya ait putlara bakıyor olurduk.

G. E. Wright, Chicago Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen Megiddo kazılarında, Yehova'ya ait put bulunamadığını belirtmektedir. "Büyük miktarda toprak, İsraililerden kalan bu yerleşim biriminin ilk beş katmanından çıkartılmıştır, ancak bu çalışma esnasında tek bir Yehova putuna rastlanmamıştır." (Wright, TOTRS, 413)

Wright, şöyle devam eder:

Ne Süleymanın Tapınağında, ne oymağın tapınma merkezi olan Tanıklık çadırında, ne de Ataların tapınmalarında putlar ile ilgili bir referansa rastlanmamaktadır. Diğer taraftan arkeolojinin ortaya koyduğu deliller, İsraililerin Kenan diyarının bereket tanrıçasının putlarını ya da resimlerinin işlendiği levhaları büyük sayılarda ihtiva ettiklerini ortaya koymuştur. Bu deliller ve metinlerde bulunan samimi tanıklıklar, erken İsrail döneminde aynı yozlaşmanın bütün bölgeye yayıldığını göstermektedir. Aramiler ve Filistililer, Kenan diyarına yerleştikleri zaman, Kenan geleneklerini benimsemişlerdir. Amorlular Mezopotamya'ya yerleştiklerinde aynı tutumu sergilemişler; Sümer dinini benimseyip, kendi dini panteizmlerini bu dine uyarlamışlardır. Benzer bir şekilde İsrail halkı da bazı dönemlerde çevre halklarının adetlerini benimseme eğilimi sergilemişlerdir. Buna rağmen, İsraililer ile ilgili gerçekleştirilen kazı çalışmaları esnasında ortaya çıkarılan birçok arkeolojik delil arasında, tek bir erkek tanrı figürüne rastlanmamıştır. (Wright, OTAE, 24)

Yanlış anlamaların bir çoğunun sebebi, İsrail'in dininin "resmi doktrinleri" ile halkın "kişisel uygulamaları" arasındaki farkın kavranmamasıdır.

Wright, şu sonuca varmıştır: "Yahve'nin putunun yapılmaması konusundaki buyruğun, erken İsrail döneminde tüm halkın bilincine çok iyi yerleştiğini delillerden açıkça anlıyoruz. Halkın en cahil ya da liberal kesimleri bile Yahve'yi onurlandırmanın yolunun bu olmadığını anlamışlardı." (Wright, OTAE, 24-25)

Wright, "Görüldüğü gibi, ikinci emirin temel karakteri ve tarihselliği, arkeolojiden alabileceği en güçlü desteği almaktadır" demiştir. (Wright, PSBA, 93)

4B. Ahlâki Seviye

1C. Metinlere Dayalı Varsayım

Teoriye göre, Musa'ya özgü olarak kabul edilen kanunlar, ahlâk seviyesi ve sosyal seviye İsrail'in gelişme döneminin gerçekleştiği, tarihin bu erken çağlarında yer alamayacak kadar ileri seviyededir.

2C. Temel Cevap

Çeşitli arkeolojik keşifler, bu varsayımın devamlılığını baltalamaktadır. Burrows, “Babililerin, Asurluların, Hititlilerin ve Mısırlıların, Ölülerin Kitabında ve erken dönem Bilgelik Edebiyatında görüldüğü gibi, ahlâk konusunda yüksek standartlarının olması bu teoriyi çürütmektedir” demiştir. (Burrows, WMTS, 46)

İsraililer'den bahsetmek gerekirse, Kenan diyarının fethi sonrası karşı karşıya kaldıkları pagan inançlarının iğrenç mitolojilerinin ve tapınmalarının yerini Albright'ınd a dediği gibi, bozkırlara özgü (göçebe olmadıkları halde) yalınlık ve saflık içeren bir yaşam felsefesi, yüksek seviyede tektanrıcılık ve bu inancın ciddi ahlâki kuralları almıştır. (Albright, FSAC, 214)

Arkeolojik deliller, teorinin tam aksine; Levililerin kurban hakkındaki kurallarının geç bir tarihe atfedilmesinin mantıklı bir dayanağı olmadığını, çünkü bu kuralların M.Ö. on dördüncü yüzyıldan kalma Ugaritik materyallerde de yer aldığını göstermektedir.

– JOSEPH P. FREE

5B. Kâhinsel Kanunlar

1C. Metinlere Dayalı Varsayım

Pfeiffer, “Kâhinsel kanunlar, diğer tüm yasama unsurları gibi her çağ için geçerli olma ve Musa'ya ait bir arka plân içermeye iddialarında direnememiştir; bu kanunlar, Pers döneminin ilk yarısı (M.Ö. 538-331) olan kendi dönemi ile ilgili özellikleri sergilemektedir” demiştir. (Pfeiffer, IOT, 257)

Joseph P. Free, “Archaeology and Higher Criticism” isimli eserinde bu iddiayı şu cümleler ile açıklamaktadır:

Pentateuch'da yer alan ve ileri bir tarihe ait olduğu iddia edilen bir diğer materyal ise, **P** dokümanına özgü olarak kabul edilen, Levililere ait sunu kurallarıdır. . . . Eğer Pentateuch'un çoğunluğunu M.Ö. 500 senesinde yazıldığı öne sürülen **P** dokümanına atfedersek, Pentateuch'un Musa'ya ait olduğuna dair öğretisi, tamamen bir kenara bırakmış oluruz.

Arkeolojik deliller, teorinin tam aksine; Levililerin kurban hakkındaki kurallarının geç bir tarihe atfedilmesinin mantıklı bir dayanağı olmadığını, çünkü bu kuralların M.Ö. on dördüncü yüzyıldan kalma Ugaritik materyallerde de yer aldığını göstermektedir. (Free, AHC, 33)

2C. Temel Cevap

1D. Mısır'daki Yaşam

Açıkçası, erken bir tarihlemeyi iddia eden şüpheciler, Musa'nın yaşadığı dönemdeki İsraililer'in, bu gibi bir kanunu yazamayacak kadar ilkel bir ulus olduğuna inanmaktadırlar. Archer, buna katılmamaktadır: "İsraililer'in, Musa'nın yaşadığı dönemde, bu kanunlar ile yönetilemeyecek kadar ilkel olduklarına dayanarak itirazda bulunmak neredeyse imkânsızdır, çünkü aynı İsraililer, Musa'nın yaşadığı dönemden önce tam dört asır boyunca, kendi kayıtlarında da belirttikleri gibi antik dünyanın en medeni ülkesi olan Mısır'da yaşamaktaydılar ve doğal olarak da çölde yaşayan ilkel kabilelere kıyasla çok daha gelişmiş bir hukuk sistemine dahil olmuşlardır." (Archer, SOTI, 162)

2D. Hammurabi Kanunları

Şüphecilik eğiliminin bir diğer yarısının da, günümüzde elimizde bulunan kanunları içerecek kadar ileri bir antik ilkel uygarlığın var olamayacağı inancından kaynaklanmaktadır. J. P. Free, Arkeoloji ve Kutsal Kitap Tarihi isimli eserinde bu konuya şöyle değinmiştir:

Tüm bu iddialara rağmen arkeolojik keşifler, Yasa'nın Tekrarı'nın ve Pentateuch'un geri kalanının içerdiği gelişmiş düzenlemeler ve kanunlar yüzünden, tenkitçi ekolün iddia ettiği gibi ileri bir tarihe atfedilmek mecburiyetinin olmadığını ortaya koymuşlardır. Hammurabi Kanunları (yazılım tarihi M.Ö. 2000-1700 arası), Mezopotamya'nın doğu bölgesindeki antik Susa'da yapılan, Fransız arkeolog M. Jacques de Morgan tarafından idare edilen kazı çalışmaları esnasında (1901-1902) keşfedilmiştir. Kanunlar, sekiz feet yüksekliğindeki tek parça bir siyah diyorit üzerine iki yüz seksen iki kısım ya da paragraf şeklinde kazınmıştır.

Hammurabi Kanunları, Musa'nın zamanından (M.Ö. 1500-1400) yaklaşık birkaç asır önce kaleme alınmıştır, buna rağmen içerdiği bazı kanunlar, Musa'nın Yasasındaki bazı kurallara paralellik içermektedir. Tüm bu tarihi gerçekler ışığında, liberallerin Musa'nın Yasasının kendi çağı için çok gelişmiş olduğunu bu yüzden de yazarının Musa olmasının mümkünatı olmadığını söylemeye hakları yoktur. (Free, ABH, 121)

Meredith G. Kline, *Can I Trust the Bible?* isimli kitabının, "Eski Antlaşma'nın Sunduğu Tarihi Bilgiler Doğru mudur?" isimli bölümünde şunları kaleme almıştır (editör: Howard Vos):

Arkeoloji, Pentateuchal'un içerdiği yasamanın aşırı karmaşık ve dini hükümlerinin de çok detaylı olduğu için, Musa'nın yaşadığı çağdan çok daha sonra kaleme alınmış olması gerektiğine dair Wellhausen'un kanısına karşı kararlı bir şekilde durmaktadır. Hem Eski hem de Yeni Antlaşma'da, Pentateuch yazarı olarak Musa gösterilmektedir. Arkeoloji, kanun hükümlerinin eskiliğine delil olarak Musa'nın zamanına denk düşen Asur ve Hitit kanun hükümlerini, Musa'dan üç asır daha eski olan Hammurabi Kanunlarını ve yakın bir geçmişte keşfedilen ve Hammurabi Kanunlarının atası olan bazı Babil ve Sümer kanun hükümlerine ait ve yazılım tarihi İbrahim'in yaşadığı çağa denk düşen parçaları göstermektedir. (Vos, CTB, 146)

A. H. Sayce (*Monument Fact and Higher Critical Fancies*), Pfeiffer'a şu mantıklı cevabı vermektedir: "Başka bir deyiş ile, Musa'ya ait Yasa, hem Kutsal Kitap'ın işaret ettiği hem de aktarım esnasında verilen tarihi bilgilerin paralellik içerdiği çağa ait olmak durumundadır. Khammu-rabi (Hammurabi) kanunları, Musa'nın kaleme aldığı kanunların o çağda yazılmasının mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Musa'nın Yasasının verildiğini iddia ettiği sosyal ve politik ortamın, sadece bu kanunların kaleme alındığı dönemde var olduğunu tespit edilmiştir." (Sayce, MFHCF, 82)

Archer, şu noktalara işaret eder: "Eğer aynı medeniyet seviyesinde yazılmış başka kanunların varlığı erken tarihlemeyi ispat etmeye yeterli olamıyor ise, Babilliler'in Hammurabi Kanunları ile Mısır'dan Çıkış, Levililer ve Çölde Sayım kitaplarının içerdiği ve

neredeysse aynı olan ceza kanunları ve antlaşma bozma, yasa çiğneme konularında içerdiği hükümler yeterli olmalıdır.” (Archer, SOTI, 161)

Free, kanunların seviyesinin değil, kendilerinin bile benzer olmaları konusunda şunları belirtmiştir:

Hammurabi Kanunları (yazılım tarihi M.Ö. 2000-1700 arası), Mezopotamya’nın doğu bölgesindeki antik Susa’da yapılan, Fransız arkeolog M. Jacques de Morgan tarafından idare edilen kazı çalışmaları esnasında (1901-1902) keşfedilmiştir. M.Ö. 2000-1700 seneleri arasında yaşadığı tespit edilen Babil Kralı Hammurabi’nin yasalarından oluşan yazıtın yüzünde tam 282 adet kanun hükmü mevcuttur. Tenkitçiler, Musa’nın Yasasının, M.Ö. 1500-1400 arasında yaşadığı düşünülen Musa için çok ileri bir düzeyde olduğunu öne sürüp, bu Yasaların yazılım tarihi olarak, M.Ö. 800-400 arasını göstermiştir. Musa’dan birkaç asır daha eski olan Hammurabi Kanunları’nın keşfi ile tenkitçilerin bu görüşü çürümüştür. (Free, AB, 20)

3C. Karşı Varsayım

Ne yazık ki bu keşifler, metinlere dayalı hipotezcilerin başka bir önceden varsayıma ilerlemeleri ile sonuçlanmıştır:

Free, “Teorilerinin çürüdüğünü gören tenkitçiler, bu gelişmelerin arkasından Musa’nın Yasasını Hammurabi Kanunlarından çaldığını ileri sürmüşlerdir. Bu iki kanun kitabının birbiri ile kıyaslanması üzerine yapılan ve birkaç sene süren çalışmalar sonucunda, birçok tenkitçi bu iki yasama kanunlarının özünde birbirinden bağımsız olduğu ve Musa’nın Yasasının, Babilliler’e bağımlılığı olmadığı konusunda ikna olmuşlardır” demiştir. (Free, AB, 20)

Sayce, bu konuya şöyle bir açıklama getirmektedir: “Bazı Alman Asurbilimciler, Musa’nın Yasası ile Hammurabi Kanunları arasında benzerlikler bulmak ve bu iki kanun yapısını birbiri ile ilişkilendirmek için çok büyük çabalar harcamışlardır. Bazı benzerliklerin dikkat çekici olduğunu itiraf etmemiz gerekir.” (Sayce, MFHCF, 71)

Unger, “Bir kez daha ileri tenkitçilerin, Musa’nın Yasasını M.Ö. 9., 8. ve 7. yüzyıllara atfeden görüşleri çürütülmüş ve bu görüşlerin geri çekilmesi mecburiyeti doğmuştur. Diğer taraftan, Kutsal Kitap dışı hukuki materyallerin bulunması, ileri tenkitçilerin İbrani kanunlarının aslında Babil kanunlarından bir seçmece olduğuna dair daha da kötü bir önceden varsayıma düşmeleri ile sonuçlanmıştır” demiştir. (Unger, AOT, 154-55)

Pentateuch’un tamamı ile Hammurabi Kanunları’nın tamamının karşılaştırılması sonucunda elde edilen veriler, bazı benzerlikleri ortaya çıkarsa da, bu karşılaştırmayı yapan kişiyi, Eski Antlaşma’nın yasalarının, Babil yasaları ile özde bir bağımlılık içermediği konusunda ikna etmeye yeterlidir.

– LİBERAL PROFESÖR, G. A. BARTON

4C. Bu Konuya İlişkin Cevaplar

1D. Kanunların Zıtlığı

Archer, şu açıklamayı getirmiştir: “Tevrat ve Hammurabi Kanunları arasındaki farklılıkların, benzerliklerde daha çarpıcı olduklarını anlamamız gerekmektedir. Bu farklılıkların kaynağı ise, iki farklı kültürün sahip oldukları farklı ideolojiden başka bir şey değildir.” (Archer, SOTI, 62)

Unger, “Babil kanunlarının, güneş tanrısı Shamash tarafından Hammurabi’ye verildiği öne sürülmektedir. Musa ise, Yasa’yı direkt olarak Tanrı’dan almıştır. Hammurabi, kanunları Shamash’dan aldığını iddia etse de, kanunların girişinde ve kapanışında, ülkesinde düzen ve eşitliği sağladığı için ön plâna kendisini çıkartmıştır. Musa ise, buna tezat olarak, yalnızca bir araçtır ve yasalar şöyle ifade edilir: ‘Yahve, ...söyledi...’” demiştir. (Unger, AOT, 156)

Unger, sözlerine şöyle devam eder: “İbrani kanunlarında insan yaşamına büyük önem gösterilmiş, kadınların onurlandırılması ön plâna alınmış ve kölelere adil bir şekilde davranılması işlenmiştir. Babil kanunlarında ise, Musa’ya ait yasanın iki altın kuralının izine bile rastlanmamaktadır -Tanrı’yı ve komşusunu sevmek (Matta 22:37-40).” (Unger, AOT, 157)

Unger, konuyu şöyle devam ettirir: “Hammurabi’in kuralları, yapay sulama aşamasındaki bir tarımsal kültüre ve Mezopotamya’nın ticaret ile yoğunlaşmış şehir toplumuna hitap etmektedir. Diğer taraftan Musa’ya ait buyruklar, Filistin gibi bir diyarın kurak topraklarının daha basit bir tarım ile yaşayan dini bir topluma, sosyal ve ticari gelişmesini tam olarak tamamlayamamış bir kültüre, ancak yaşamlarının ilâhi çağrısı konusunda daha bilinçli bir ulusa hitap etmektedir.” (Unger, AOT, 156)

Unger’in bu konudaki son sözü şöyledir, “İbrani kanunları birçok salt dini buyrukları ve ayinsel düzenlemeleri içerirken, Hammurabi kanunları sivil bir yasama içerir. Buna rağmen, Levililer’in kâhinsel kurallarının ayinsel ve uygulamaya hükümlerinin birçok noktada Ege, Kenan, Fenike ya da Mezopotamyaninkiler ile benzerlikler sergilediği de görülmüştür.” (Unger, AOT, 156)

Free, “Musa’nın Yasası ile Hammurabi Kanunları arasında bir bağlantı yoktur. Benzer bir tespit, Pennsylvania Üniversitesinin liberal profesörlerinden G.A. Barton tarafından da yapılmıştır: ‘Pentateuch’un tamamı ile Hammurabi Kanunları’nın tamamının karşılaştırılması sonucunda elde edilen veriler, bazı benzerlikleri ortaya çıkarsa da, bu karşılaştırmayı yapan kişiyi, Eski Antlaşma’nın yasalarının, Babil yasaları ile özde bir bağımlılık içermediği konusunda ikna etmeye yeterlidir.’ Hammurabi Kanunları, askerler, vergi memurları ve şarap tüccarları hakkında, tamamen kendisine özgün bazı kanunları içermektedir” demiştir. (Free, ABH, 121)

Asurolojist olan Sayce, şu sonuca varmıştır: “İki kanun kitabı arasındaki bahsi geçen farklılıklar, bu iki kanunun kendi karakteristik özelliklerini ortaya koymaktadır ve bu farklılıklar tüm kanunlar boyunca belirginleşmekte; aradaki benzerliklerden çok, farklılıkların büyüklüğünü ortaya koyup, çarpıcı bir şekilde ön plâna çıkarmaktadır.” (Sayce, MFHCF, 72)

2D. Ugarit (Ras Shamra) Keşifleri

Bu bölümde, şu ana kadar sadece Hammurabi Kanunlarından bahsedilmiş olması, elimizdeki tek delilin bu arkeolojik keşif olduğunu göstermez. Aşağıdaki bölümde, Kâhinsel Kanunlar ile diğer arkeolojik keşifler kıyaslanacaktır.

Başlangıç olarak, Joseph P. Free’nin işaret ettiği husus şudur: “Ras Shamra Tabletlerinin (Ras Shamra, Kıbrıs’ın karşı kıyılarına düşen, Suriye-Filistin sahilinde konuşlanmış bir Kenan şehridir), M.Ö. 1400 senelerinden kalmış olması ve içerdiği sunu kurallarının, Levililer’in bazı kuralları ile paralellik içermesi, liberallerin bu gelişmiş kanunların Musa’nın zamanında yazılmış olmasının mümkünatı olmadığına dair iddialarını çürütmektedir.” (Free, ABH, 112)

What Mean These Stones? isimli eserinde Millar Burrows, şu açıklamalarda bulunmuştur: “Ras Shamrah metinlerinde, sunu hayvanlarının isimlerinin listelendiği görülmektedir. Bu listedeki bazı hayvanlar İbrani dini tarafından da sunu olarak kabul edilse de, bazıları Eski Antlaşma’nın yasası tarafından yasaklanmıştır. İbrani Eski Antlaşma’sında sunu ile ilgili kullanılan bazı terimlerin Ras Shamrah tabletlerinde de yer alması aradaki paralelliği belirginleştirmektedir. Bu terimlere örnek olarak, yakmalık sunu, tümünden yakmalık sunu ve suç sunusunu gösterebiliriz.” (Burrows, WMTS, 234)

Aynı sunu terimlerinin kullanılması, Musa’nın Ras Shamra’yı kaynak olarak aldığını ispatlar mı? Free, bu konuda şu sonuca varmıştır: “Bu soru ile ilgili olası iki cevap vardır. Birinci olarak, Musa’ya Yasa verildiği zaman (M.Ö. 1450), bu kanunlar İsrail’den bölgeye yayılmış olabilir. Bu uygulamalar, Kenanlılar ve Suriyeliler arasında da yer bulmuş ve Ras Shamra tabletlerinde yer almış olabilir (M.Ö. 1400-1350). İkinci olasılık ise, Tanrı tarafından, Musa’dan önce verilmiş olan yasa ve tüzüklerin bölge halkları arasında yayılmış, genellikle bozulmuş ya da deforme olmuş bir şekilde, Ras Shamra gibi eserlerde günümüze ulaşmış olmasıdır.” (Free, ABI)

3D. Lipit-Ishtar Kanun Hükümleri

Lipit-Ishtar Kanunları, bir başka arkeolojik keşiftir. Francis Steele, “*Lipit-Ishtar Law Code*” (American Journal of Archeology) isimli yazısında şu açıklamayı getirmiştir: “Lipit-Ishtar Kanunları’nın önemini vurgulamamak mümkün değildir, çünkü bu keşif ile elimizdeki en eski kanun hükümleri metni iki yüz yıl daha geriye kaymış, günümüzün kanun hükümleri ile dört bin yıl öncesinin kanun hükümlerini kıyaslama imkânı oluşmuştur.” (Steele, LILC, 164)

4D. Eshnunna Yasaları

Eski Babil periyodunun bir ürünü olan (M.Ö. 1830-1550) ve bir önceki keşif ile aynı değere sahip olan Eshnunna yasaları için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Hammurabi, açıkçası kendi kanunlarının bazılarını bu yasalardan almıştır. Antik kurallar içeren bu tabletler, Bağdat yakınında yapılan kazılarda 1945 ile 1947 seneleri arasında keşfedilmişlerdir.

Reunen Yaron, arkeolojik delillerin, bu tabletlerin yazıldığı dönemin Kral Dadusha’nın döneminden daha sonra olamayacağını ortaya koyduğunu işaret etmektedir. Kral Dadusha’nın döneminin son senesi, Hammurabi döneminin yedinci senesine denk gelmektedir. Tüm bunlara rağmen bu tabletlerin tam yazılım tarihi tespit edilememiştir. Genel olarak Eshnunna yasaları için öne sürülen tarih, Hammurabi’den iki yüz yıl öncesidir. (Yaron, LE, 1-2)

Eshnunna krallığı, “Babil’de Hammurabi’nin başarı ile gerçekleşmiş olan yayılcı politikasının bir kurbanı olarak, Hammurabi’nin yönetiminin otuzuncu ile kırkıncı yılları arasında yok olmuştur.” (Yaron, LE, 1)

Yukarıda ismi geçen iki tablet grubunun keşfi, antik dönem kanun hükümlerinin sadece Hammurabi’nin tekelinde olmadığını ortaya koymaktadır.

Eshnunna Kanunları; “Akad lisanında olup, M.Ö. yirminci yüzyılda kaleme alınmış kanun hükümleridir. Altmış maddelik kanunlar şu konuları içermektedir: Ürün fiyatları, kervan ve deniz taşımacılığı, evlenme, boşanma, zina, işçilerin maaşı, cinayet ve savaş gibi temel konuların yanı sıra, bir adamı boynuzlayan boğanın ve gene bir adamı ısiran köpeğin cezaları gibi konular da ele alınmıştır.” (*Biblical World*, 1966, P. 232) (Albright, AP, 1)

Wellhausen'in tarih çalışması, bu kişinin itibarına tahmininden fazla leke sürmektedir. Fetişizm ile başlayıp oradan monolateriye, daha sonra oradan da tektanrıcılığa uzayan ya da ilkel ve kaba bir tapınmanın, karmaşık sosyal ve ruhban sınıfını oluşturan kurumlara dönüşmesini içeren bir evrim iddiası, son zamanlarda ortaya çıkan keşifler karşısında ayakta duramaz hale gelmiştir.

– KUTSAL KİTAP VE ARKEOLOJİ ÂLİMİ M. J. LAGRANGE

6B. Ek Yorumlar

Albright, “Wellhausen'in bakış açısının modası geçmiştir ve kendisinin, İsrail'in erken dönemindeki evrim hakkında çizdiği resim, hatalarla doludur” demiştir. (Albright, ACBC, 185)

Wright, Albright hakkında şunları söylemiştir: “Wellhausen'in, açıkça Hegel'in idealistik felsefesinden esinlediği evrimsel sürecinin, elimizdeki gerçeklerle uyuşmadığını ve Kutsal Kitap'ın aktardığı dünya düzeni ile tezat olduğunu göstermek için arkeolojik verileri bir araya toplamıştır.” (Wright, AOTS, 45)

The Monuments and The Old Testament isimli eserinde Ira Maurice Price, “Musa'nın Yasaları hakkındaki tenkitçi görüşlere sahip olanların ve bu yasaların M.Ö. dokuzuncu, sekizinci hatta yedinci asırlarda yazıldığını ileri sürenlerin, ortaya çıkan keşifler sonrası iddialarını düzeltmeleri değil, tümünden geri çekmeleri gerekmektedir” demektedir. (Price, MOT, 219)

Yaklaşık kırk yıldır Yeruşalim etrafındaki arkeolojik ve Kutsal Kitap'a dair her türlü çaba içerisinde yer almış olan M. J. Lagrange (“*L' Authenticite Mosaique de la Genése et la Théorie des Documents*”), şu sonuca varmıştır: “Wellhausen'in tarih çalışması, bu kişinin itibarına tahmininden fazla leke sürmektedir. Fetişizm ile başlayıp oradan monolateriye, daha sonra oradan da tektanrıcılığa uzayan ya da ilkel ve kaba bir tapınmanın, karmaşık sosyal ve ruhban sınıfını oluşturan kurumlara dönüşmesini içeren bir evrim iddiası, son zamanlarda ortaya çıkan keşifler karşısında ayakta duramaz hale gelmiştir.” (Alıntı yapan: Stearns, BAHC, 3 12-13)

Peki, bu arkeolojik delil nereden gelmektedir?

Michigan Üniversitesinden George Mendenhall, arkeologların vardığı bu sonuçları oluşturan kazılar hakkında şunları yazmıştır:

Atalara ait anlatımların geçerliliği hakkındaki bazı teorilerin gerçekliğinin saf dışı kalması ve ortaya çıkan diğer deliller ile birlikte, yeni bir teoriye ihtiyaç duyulması konusunda Ras Shamra ve Mari'den gelen yeni deliller, bir bakıma başlangıç noktası olmuşlardır. . . . Eğer, İsrail'in on iki oymağını oluşturan kişiler, Mezopotamya uygarlığı ile tanışmış kişileri içermekte ise, asırlar boyunca Kutsal Kitap hükümleri altında yaşamışlar ve etraflarındaki diğer kültürler, birçok kültürlerin birleşim süreci sonucunda ortaya çıkan şehirleşmiş toplumlar ise, İsraillilerin ilkel, kültürsüz ve inançları, gelenekleri oluşmamış barbarlar olduklarını iddia etmenin nasıl bir açıklaması olabilir ki? Ortaya çıkan her delil, İsrail'in dininin, tenkitçi âlimlerin delillere dayanmayıp sadece dinlerin evrim geçirip oluştuğuna inanan bir teorisine dayanarak iddia ettikleri gibi, ilkel olmadığını ortaya koymaktadır. (Mendenhall, BHT, 40)

Albright, şöyle düşünmüştür:

Tarih, şans eseri gerçekleşmiş olan ya da birbiri ile alâkalı zincirleme olayların anlamsız bir kaydı değildir. Tarih, birbiri ile etkileşim içinde olan, ancak kendi içinde bazen tanımlaması

zor olan hatta karakteristik özelliklerini ifade etmekte zorlanacağımız özgün yapılar içeren modellerin oluşturduğu karmaşık bir düzenin ifadesidir. Daha da ötesi, bahsi geçen bu karmaşık düzen, her an değişen bir yapıya sahiptir. Bir tarihçinin gözlüğünden bakıldığında ise, bu birbirini izleyen durumlar karşılaştırılır, kıyaslanır, irdelenir ve yönlendiği değişim tespit edilir; bu değişimin en salt ifadesi ise, *evrimdir*. Ancak, özellikle vurgulamamız gereken bir unsur ise, tarihsel evrim içinde olan her unsurun geçirdiği evrim özgün, ileri seviyede karmaşık ve çok çeşitlidir; bu evrim herhangi bir istikamete yönelebilir ve bu yöneliş ne önceden sunulan hipotezler ile tespit edilebilir, ne de gerekircilik (determinizm) teorileri ile açıklanabilir. Bu düzen içerisinde bakıldığında, tarihin doğasının organizmavari bir doğa olduğunu söyleyebiliriz, aynı şekilde bu doğanın, “tek bir çizgide ilerleyen tarih” kavramı ile asla tanımlanamayacağını da söyleyebiliriz. Bu karmaşık duruma, din tarihi dahil olmak üzere tarihin tüm unsurları dahildir. Bundan dolayı Wellhausen’in Hegelci metodu, tarihi açıklayan bir yöntem olmaya salt bir biçimde yabancıdır. Hegel’in ve Wellhausen’in ellerinde tuttuğu anahtar, İsrail’in dininin hazmedileceği, kavranılacağı tapınağın kapısının kilidine uymamaktadır. (Albright, SANAT, 3)

Albright’in vardığı sonuç, nihai olmuştur: “Antik Yakın Doğu’nun ortaya çıkan gerçekleri karşısında, Wellhausen’in ekolü tarafından öngörülen zaman sınırları ve koşullar içerisinde evrimini geçiren bir İbrani dini kavramı kadar daha yapay ve analojiye daha tezat başka hiçbir teori ortaya çıkmamıştır.” (Albright, ACBC, 182)

7B. İmalatlar

Bu sonuçlar, metinlere dayalı hipotezin hem klâsik düzeyde hem de en son değişmiş durumunda iddia ettiği tüm teorilere ciddi bir darbe vermektedir. Buna rağmen, günümüzde hâlâ Pentateuch analizini, tamamen metinlere dayalı teorinin klâsik öğretilerine göre yapan birçok kişi vardır.

Kitchen’in vardığı sonuç, haklı bir yaklaşımdır: “Tek bir çizgide ilerleyen tarih kavramı kadar yaygın, bir o kadar da hatalı başka bir varsayım mevcut değildir. İncelenen metinleri ya da kaynakları tamamen hayal ürünü kriterlerle bir seviyelemeye gidilerek, incelenen unsurları ‘ilkel’ ve ‘gelişmiş’ cetvelinde yerleştirip, bu unsurları bu cetveldeki konumalarına göre tarihlendirmek tamamen anti-bilimsel ve sağduyudan uzak bir yöntemdir.” (Kitchen, AOOT, 114)

4A. MUSA’NIN DÖNEMİNDE, İSRAİL’DE YAZININ KULLANILMADIĞINA DAİR İDDİA (M.Ö. 1500-1400)

1B. Metinlere Dayalı Varsayım

İddia: Musa’nın döneminde, İsrail’de henüz yazı bilinmemekteydi, bunun doğal sonucu olarak Musa’nın Pentateuch’u yazmış olması mümkün değildir.

Wellhausen, “Antik İsrail’in, toplum düzenini kurmak için Tanrı kökenli kuralları olduğu bir gerçektir, ancak bu kuralların yazı altına alınmış olması mümkün değildir” demiştir. (Wellhausen, PHI, 393)

Schultz, 1893 senesinde yayınladığı Eski Antlaşma Teolojisi isimli eserinde şunları söylemiştir:

Musa öncesi anlatımcılarının efsanevi karakteri ve anlatımını yaptıkları dönemler aslında yeterli delili sunmaktadır. Bahsedilen dönemler, her türlü yazı biçiminden önceki zamanları içermektedir. Bu dönem kendi içerisinde, hiçbir tarihi bilgi olmayan dört yüz yıl gibi bir aralık içermektedir. Dünyanın diğer bölgelerinde yazının sadece resmi belgeler için ve çok ender bir

şekilde kullanıldığı dönemde, İsrail hakkında ufak tefek kırıntı şeklinde bilgi dışında başka hiçbir şey bulunmamaktadır. Göçebe çobanların ise yazıya karşı değişmeyen bir hoşlanmama gibi bir tutumları mevcuttu. Açıkçası, o dönemde okuma yazma bilmek, Sina havzasındaki Bedeviler için utanç verici bir durumdu. İşte bu yüzden bu insanların hiçbir önem taşımayan aile tarihlerini, zekice bir efsanevi karakter ekleyip, sözlü bir şekil dışında yazılı olarak aktarmış olmaları imkânsızdır. Yazının kullanılmaya başladığı dönemde ise, ki bu dönem Musa ile Davut arasında bir yerdedir, bu anlatımlar çok ender olarak kaleme alınırdı ve kaleme alınma esnasında da basitçe bir efsane olarak yazıldığı kesindir. (Schultz, OTH, 25-26)

Musa'nın döneminde ve bu dönemi izleyen asırlar boyunca, edebi ifade için en çok kullanılan yöntemin sözlü ifade olduğuna inanmak için her türlü sebebimiz mevcuttur. Driver, iddiasına şöyle devam eder: “Ataların okuma yazma bildiklerini reddetmiyoruz, ancak o dönemde yazılı dokümanların kullanımı hipotezden başka bir şey değildir. Bu iddiayı pozitif bilimin hükmettiği hiçbir yerde savunamazsınız.” (Driver, BG, xlii)

Hipotez kelimesinin bu kullanımı üzerine Orr, bizlere tenkitçi görüşün sadece hipotezler üzerine kurulmuş olduğunu hatırlatır:

Bir hipotezin değeri, olguları açıklama derecesine bağlıdır. Yaratılış kitabının sessizliğinde ise, genel olasılıklardan başka varsayımlara ulaşmamız mümkün değildir. Ancak, o dönemdeki kültür seviyesinden, dini inancın sabit ve koşullu yapısından, kitabın içerisinde bulunan arkeolojik ipuçlarından elde edilecek güçlü ve ikna edici sonuç ise, İbraniler'in ataların döneminde bile kitaplara ve yazı bilimine aşikâr oldukları yönünde olur. Bu sonuç ışığında, daha erken olmasa bile, Mısır'da Yusuf zamanında metinlerin kaleme alındığını söyleyebiliriz. (Orr, POT, 375)

İsrail tarihinin, uygarlığın şafağına denk geldiği inancının var olması, aslında bu toplumun yazı ile erken dönemde tanıştığına dair iddiayı daha da az savunulabilir yapmaktadır. Aynı şekilde bu toplumun, Musa'nın yasalarının ya da Davut'un mezmurlarının yüce ülkülerini anlayabilecek seviyede oldukları konusunda şüphe duymak, sağduyulu bir yaklaşım olacaktır.

2B. Temel Cevap

1C. Değerlendirme ve Kültürel Ortam

Britanyalı Asurolojist A. H. Sayce, geç dönem yazarlığını savunan bu teoriyi şöyle değerlendirmektedir:

Metinsel amaçlar için yazının geç kullanımına dair iddia, tenkitçinin kişisel teorilerine ve önceden varsayımlarına dayalı, sadece bir varsayımdan ibarettir. Bu teoriler, sarsılmaz deliller karşısında tuz buz olmuşlardır. İlk olarak Mısıroloji, arkasından Asuroloji, antik doğuda yazı sanatının geç dönemde ortaya çıkması bir yana, çok eskilere dayandığını ve bu iki uygar toplumu dünyadan ayıran iki gücün, okuma ve yazma bilen bir ulus olduğunu bizlere göstermiştir. Daha İbrahim'in doğmasına yüzyıllar varken, Mısır ve Babil ülkeleri, okullar ve kütüphaneler, öğretmenler ve öğrenciler, şairler, nesirciler ve bu sanatçıların yazılı eserleri ile dolup taşmıştır. (Sayce, MFHCF, 28-29)

Sayce, Girit adasını başka bir örnek olarak göstermektedir.

A. J. Evans, Girit adasında Musa'dan önceki çağlara ait yazıların varlığına dair deliller bulmuştur. Mısır ve Babilliler, hem hiyeroglif hem de çivi yazısını kullanırken, Girit

adasında, resimyazı ve çizgi şeklindeki semboller (harfler) de dahil olmak üzere üç, belki de dört yazı sistemi olduğu tespit edilmiştir. (Sayce, MFHCF, 41)

Albright, Musa'dan önceki dönemlere ait, çeşitli antik doğu yazı sistemleri hakkında şunları dile getirmiştir:

Bu bağlamda, atalara ait dönemde (Orta Bronz Dönemi, M.Ö. 2100-1500) hem Filistin'de hem de Suriye'de yazının gayet iyi bir şekilde bilindiğini görmekteyiz. O dönemde, kullanımı yaygın olan en az beş adet stil yerleşmiştir: *Mısır hiyeroglifleri*, Kenanlılar tarafından kişi ve yer isimleri için kullanılmıştır; *Akadça çivi yazısı*; *Fenike hiyerogliflerinden oluşan heceler*, M.Ö. yirmi üçüncü yüzyıldan itibaren kullanılmıştır (1935 senesinde keşfedilmiştir); *Sina'nın çizgili alfabesi*, Filistin'de üç kitabe mevcuttur (bu alfabenin, Latin alfabesinin atası olduğu öne sürülmektedir); *Ugarit çivi yazısı alfabesi* (İleriki tarihlerde Filistin'de de kullanılmıştır ve 1929 senesinde keşfedilmiştir). Tüm bunların gösterdiği gibi, İbrani dininin tarihsel kayıtlarının, sadece sözlü aktarıma dayandırılmasını mecburi kılan hiçbir durum söz konusu değildir. (Albright, ACBC, 186)

Brandeis Üniversitesinin, Akdeniz Kürsüsünün başkanı ve Yakın Doğu profesörü, aynı zamanda Ugarit'te keşfedilen tabletler üzerinde bir otorite olan Cyrus Gordon, şu benzer sonuca varmıştır:

Ugarit kazıları, İbranilerin ortaya çıkmasına denk düşen Kenan diyarı döneminden kalma, ileri seviyede materyallerin ve metinsel kültürün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nesir yazımı ve şiir sanatı gelişmelerini neredeyse tamamlamış durumdadır. Eğitim sistemi o kadar gelişmiştir ki, yazmanların kullanımı için dört lisanı içeren sözlükler hazırlanmıştır; bu sözlükler Ugaritçe, Babilce, Sümerce ve Horlucadır. İsrail'in başlangıcı, işte böyle kültür dolu Kenan toprakları üzerine kök salması ile gelişmiştir. Kenan toprakları üzerindeki kültür birikimine birçok gelişmiş ulusların katkısı olmuştur (örneğin: Mezopotamyalılar, Mısırlılar ve bazı İndo-Avrupalılar) ve bu ulusların kültürü burada birleşmiş, harmanlanmıştır. Erken dönem İsrail dininin ve toplumsal yapısının ilkel olduğuna dair öğreti, tamamen yanlıştır. Atalar dönemindeki Kenan diyarı, birçok uluslararası kültürün arenası konumunda bir diyardır. İşte böyle bir diyardan ve dönemden seslenen Kutsal Kitap'ın kaynak bakımından sıkıntıda olduğu düşünülemez. İşte bu yüzden Kutsal Kitap incelemesi, Kutsal Kitap'ın kendi terimleri ve kendi kültürü dikkate alınarak yapılmalıdır. (Gordon, HCFF, 133)

Arkeolojik deliller, yalnızca eski tenkitçilerin teorilerini çürütmekle kalmayıp, aynı zamanda yazılı dokümanların gerçekliğini destekleyen olumlu delilleri oluşturmaktadırlar.

Sayce, şu yorumu ile bizleri ürpertmektedir: "İbrahim'in dönemindeki Babil, III. George dönemindeki İngiltere'den daha gelişmiş bir ülke idi." (Sayce, MFHCF, 35)

Arkeologları bu tür ifadelerle iten sebep nedir? Bu sebepleri aşağıdaki örneklerde göreceksiniz.

Ugarit kazıları, İbranilerin ortaya çıkmasına denk düşen Kenan diyarı döneminden kalma, ileri seviyede materyallerin ve metinsel kültürün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Nesir yazımı ve şiir sanatı gelişmelerini neredeyse tamamlamış durumdadır. Eğitim sistemi o kadar gelişmiştir ki, yazmanların kullanımı için dört lisanı içeren sözlükler hazırlanmıştır; bu sözlükler Ugaritçe, Babilce, Sümerce ve Horlucadır.

– CYRUS GORDON
BRANDEIS ÜNİVERSİTESİ, AKDENİZ KÜRSÜSÜNÜN BAŞKANI

2C. Ugarit (Ras Shamra)

William F. Albright, Ugarit keşfinin önemini şu cümlelerle açıklamaktadır: “Ugarit’te bulunan çivi yazısı, tamamen Suriye-Filistin’e ait bir sistemdir ve 1929 senesinde C. F. A. Schaeffer tarafından Suriye’nin kuzey kıyılarında bulunmuştur. Bu harfleri içeren en önde gelen tabletler Ugarit ve Ras Shamra’dan çıkanlarıdır. Bu harfleri içeren metinlerin M.Ö. 1400 yıllarından kaldığı tespit edilmiştir. Ancak, bu alfabenin bu tarihten daha eski olduğu kesindir.” (Albright, AP, 187; Archer, SOTI, 157)

Albright, şunları yazmıştır: “Kuzey Kenan’da bulunan ve Ugarit’den çıkan Kenan tabletlerinin önemi tahminlerden de fazladır. Bu tabletler sayesinde elimizde Musa’nın çağı, yani M.Ö. on dördüncü ve on üçüncü asırlardan kalan birçok metin geçmiştir. Metinlerin çoğu, yöresel nesir yazım Ugaritçesi ile kaleme alınmıştır. Bu lisan, eski İbranice şiir sanatı ile paralellikler içermektedir; örnek olarak, Miriam’ın Ezgisi (M.Ö. on üçüncü yüzyıl), Deborah’ın Oğlu (M.Ö. on ikinci yüzyıl) ve ilk Mezmurları gösterebiliriz. Bu tabletlerin Kutsal Kitap İbranicesi’nin, kelime hazinemize çok büyük katkıları olmuştur.” (Albright, ADS, 3-4)

3C. Mısır Mektupları

Sayce, Mısırlıların edebiyata düşkün bir ulus olduklarına dikkat çekmektedir. M.Ö. 1375-1358 seneleri arasında tüm Mısır din sistemini değiştirmeye kalkan İkhnoton’un (ya da Amenhotep IV) hükümdarlığı esnasında Mısır, Suriye, Filistin ve Babil arasında, Amarna tabletleri isminde mektup niteliğinde tabletler gidip gelmiştir. Bu tabletlerin bir çoğu 1887 senesinde Amarna’da bulunmuştur. Hiyeroglif yerine Babil çivi yazısının kullanıldığı bu mektuplarda, yazının kullanımının yaygınlığını görmekteyiz. Buradan yola çıkarak bu iki kullanım arasındaki yakın ilişki anlaşılmıştır. Mektuplarda, o günün diplomatik lisanı kullanılmıştır. O dönemde, yazı sanatında hayli yol kat edilmiştir. (Sayce, IF. 38-39)

4C. Sina Dağı Kitabeleri

S. H. Horn, bu keşfi şöyle açıklar: “Britanyalı bir Mısır uzmanı olan Alan Gardiner, 1917 senesinde, on yıl önce Sina dağında Flinders Petrie tarafından keşfedilen Semitik kitabelerini deşifrelemiştir. Bu kitabeler, Kenanlılar tarafından M.Ö. ikinci milenyumun ortalarında, resim yazısı ile yazılmışlardır ve yazının Musa’nın zamanından önceki varlığını ortaya koymaktadır.” (Horn, RIOT, 14)

5C. Gezer Takvimi

Keşfedilen Gezer takvimi, M.Ö. 925 senesinde bir çocuğun ders çalışması esnasında yazılmıştır (Macalister tarafından 1900’lerin başında bulunmuştur). Bu keşif, yazının o çağlarda çocuklara öğretilecek seviyede toplumda yaygınlaştığının ispatıdır. (Archer, SOTI, 157)

Hakimler 8:14’e bakıldığında, Sukkot kasabasından rastgele seçilen bir çocuğun Gidyon için yetmiş yedi ihtiyarın isimlerini “yazabildiği” görülür.

Albright, bu Semitik çalışmanın önemini şu ifade ile açıklar: “En eski ve önemli İsrail yazıtı, Gezer Takvimi’dir. Bu bir okul öğrencisinin, kireç taşı üzerine beceriksizce karaladığı ve bir yıl içerisindeki temel tarımsal eylemlerin anlatıldığı kısa ve basit bir ezgidir. Harf şekillerinin ortaya koyduğu izlenim ve keşfedildiği yer kabuğunun sunduğu deliller

doğrultusunda, onuncu yüzyılın son dönemlerinden kaldığı tespit edilmiştir.” (Albright, AP, 132)

Tenkitçi bakış açısı, Musa halkını henüz Mısır’dan çıkarmadan önce ya da İbrahim Ur’dan çıkmadan önce, Dicle-Fırat-Nil havzalarında yaşamış olan uygarlıkların sıra dışı görkemlerini ortaya koyan keşiflerinin ışığında artık imkânsız damgasını yemiştir. Bu konudaki kanıların geçirdiği değişimin, devrimsel bir niteliği vardır.

– JAMES ORR

6C. Sonuç: Tenkitçilerin Tenkit Edilmesi

Kutsal Kitap tarihi hakkında şüpheci bir tutum içerisinde olanlar için bu bölümün büyük bir önemi olduğuna inanmaktayım. Sayce, bu konuda şunları söylemiştir: “1862 senesi gibi ileri bir tarihte Sir George Cornewall Lewis, Musa’nın çağında yazı olduğunu reddetmiştir; daha da ötesi, 1871 senesinde Sami dilleri âlimi Profesör Noldeke, Asurolojinin hem linguistik hem de tarihi açıdan ortaya koyduğu sonuçların, Musa zamanında yazı olduğu konusunda şüphe uyandırdığını belirtmiştir. Bu bütünüyle objektif gerçeklere rağmen iddia edilen bir sübjektif teoridir ve gerçeklerin ‘tenkitçi metot’ görüşleri ile uzlaşabilmesi için teoriye ayak uydurması gerektiği düşünülmektedir.” (Sayce, MFHCF, 35-36)

Arkasından şu sonuca varmıştır, “Musa’nın Pentateuch’u yazmış olmasının imkânsız bir yanı yoktur ancak, Musa’nın bir mucize gerçekleşmeden ve okuma yazma bilmeden Pentateuch’u yazmış olması imkânsızdır.” (Sayce, MFHCF, 42-43)

Jacob Orr, *The Problem the Old Testament* isimli eserinde, çağdaş görüşün bu konuya bakış açısını şöyle açıklar:

Eskiden İsrail, uygarlığın Mısır haricinde başlamadığı bir dünyanın, sönük bir tarihinde var olmaya çalışmış bir ulus olarak görülürdü. O dönemde İbraniler’in yazı sanatına daha ulaşmamış olduklarını, anlatımları ile, erken tarihte var olduğunu iddia ettikleri yüce dini ülküler içeren bir kapasiteye sahip olmadıklarını öne sürmek mümkündü. Tarihin iddialarına rağmen ne Musa İsraililere yasalar verebilir, ne de Davut mezmurlarını yazabilirdi. Bu bakış açısı, Musa halkını henüz Mısır’dan çıkarmadan önce ya da İbrahim Ur’dan çıkmadan önce, Dicle-Fırat-Nil havzalarında yaşamış olan uygarlıkların sıra dışı görkemlerini ortaya koyan keşiflerinin ışığında artık imkânsız damgasını yemiştir. Bu konudaki kanıların geçirdiği değişimin, devrimsel bir niteliği vardır. (Orr, POT, 396-97)

5A. ATALARA AİT ANLATIMLARA DAİR EFSANE GÖRÜŞÜ

1B. Metinlere Dayalı Varsayım

İbrahim’e ait anlatımın tarihselliği üzerine dolaşan sorular, şüpheciler ile Hristiyanlar arasındaki en büyük savaş meydanlarından birisi haline gelmiştir. Eğer, Kutsal Kitap’ın insanlık için önemli olduğunu düşünen biri iseniz, bu konuda tarafsız kalmanız neredeyse imkânsızdır. Merrill Unger, *Arkeloji ve Eski Antlaşma* isimli eserinde, İbrahim’e ait anlatımın tarihselliğinin önemliden de öte, Yeni Antlaşma inancı, yani Hristiyanlık için can alıcı bir mesele olduğunu ortaya koymuştur: “Antik Mezopotamya dünyasından yükselen İbrahim figürü o kadar güçlüdür ve kurtuluş tarihinde oynadığı rol o kadar dikkate değerdir

ki, İsrail'in zincirlerini kıran ve onlara yasalarını veren Musa bile, İbrahim'i gölgeleyememiştir. Eski ve özellikle Yeni Antlaşma boyunca İbrahim'in ismi, iman adamı olarak geçmiştir (ç.ref. Rom. 4:1-25).” (Unger, AOT, 105)

Bundan dolayı Gleason Archer'ın *A Survey of Old Testament* isimli eserine bakıp, bir ithamın altını çizeriz. Archer, metinlere dayalı hipotezcilerin Yaratılış kitabında, İbrahim'in ve soyunun hayatları hakkındaki anlatımların güvenilir ve tarihsel bilgiler olmadıklarına inandıklarını iletmiştir. Noldeke ise, tarihte İbrahim diye bir kişinin asla var olmadığını öne sürecek kadar ileri gitmiştir. (Archer, SOTI, 158)

Tanınmış tenkitçilerin kaleminden, bu konudaki görüşlerinin açıklamalarını okumaktayız. Julius Wellhausen, bu konuda şunları yazmıştır: “Atalara ait anlatımdan, bu kişiler hakkında tarihi değeri olan tek bir bilgi edinmek imkânsızdır; elde edeceğimiz tek şey, İsrail'li insanların bu uydurma hikâyeleri ilk defa anlattıkları dönem hakkındaki bilgiler olacaktır. Tüm yüzeysel, ama gerekli karakteristikleri içeren bu geç dönemde gerçekleşen anlatımlar, bilinçsiz olarak özü değişmiş ve yüceltilmiş bir serap misali olarak anlatılmış ve çok daha eski tarihlere özgü olarak kabul edilmiştir.” (Wellhausen, PHI, 331)

Wellhausen, İbrahim'i şu cümle ile tanımlamaktadır: “bilinçsiz sanatın bir ürünü.” (WE, PHI, 320)

Hermann Schultz, şunları dile getirmiştir:

Varılan sonucu şöyle özetlemek mümkündür: Yaratılış kitabı, mitolojik bir başlangıç içeren, kutsal efsanelerin yer aldığı bir kitaptır. Kitabın ilk üç bölümü bizlere, mitolojiler arasındaki en önemli mitolojiyi sunmaktadır. Bu bölümleri takip eden sekiz bölüm ise, yavaş yavaş mitolojiden uzaklaşıp, efsane kimliğine bürünmektedir. İbrahim'den Musa'ya, tanınması güçleşen mitolojik unsurlar içeren, salt ve basit bir ulusal efsane sunulur. Musa'dan Davut'a ise, efsane ile karışık bir tarih anlatımı ile karşılaşırız, ancak mitolojik unsurlar yok denecek kadar azalır. Davut'tan sonra ise, kitabın sonuna kadar devam eden tarihsellik, her ulusun kendi tarihini anlatırken içerdiği efsanevi unsurlardan fazlasını içermemektedir. (Schultz, OTH, 31)

Robert H. Pfeiffer, şu iddiada bulunmuştur: “Hikâye ve tarih, gerçekler ve hayaller arasındaki sert ayrımlarımız, salt kurgunun bütün derecelerini yansıtan (Nuh ve Samson'un hikâyeleri gibi) ve özgün bir tarih anlatımı olan Davut'un antik biyografisine ya da Nehemya'nın hatıralarını içeren Eski Antlaşma anlatımlarına uygulandığında, anlamını yitirmektedir. Eski Antlaşma anlatımlarında, sadece tanıkların (yalan söylemedikçe: 1. Samuel 22:10 ve 2. Samuel 1:7-10) aktardığı olaylarda bir derece tarihsellik beklemek mümkündür. Bu anlatımların güvenilirliği ise, aktaran kişinin olaydan, tarihsel açıdan uzaklığı ile direkt ters orantılıdır. (Pfeiffer, IOT, 27)

2B. Temel Cevap

Önümüzdeki sayfalarda, atalara ait dönem hakkında neler bildiğimizi ve bu bilgilere ulaşmamızda arkeolojinin oynadığı büyük role göz atacağız. G. Ernest Wright, “Bu süreç esnasında arkeolojinin yaptıklarını anlatmak için verebileceğimiz bir sürü örnek vardır. Belki de bunların en önemlilerinden bir tanesi, Kutsal Kitap tarihinin atalara ait döneminin aydınlığa kavuşmasında yaptığı ‘kısmi’ katkılarıdır” demiştir. (Wright, PSBA, 80)

Benim burada olma amacım, sizlere en son gerçekleşen arkeolojik keşiflerin, Yaratılış kitabının aktardığı ataların inançları hakkındaki bilgilerin tarihsel gerçekliğine tamamen ve direkt uygun sonuçları ortaya koyduklarını müjdelemektir.

Bu keşifler, Yaratılış kitabının aktarımlarını genel olarak doğrulamakta ya da en azından, Speiser ve Albright gibi büyük isimlerin temel idialarını desteklemektedir. Günümüzde hakim görüş olan şüpheciliğin bu konudaki görüşlerini çürütmekte, Avrupa ve Amerika âlimlerinin çoğunluğunun yaygaracılığını yaptığı safsataları geçersiz kılmaktadır.

– DAVID NOEL FREEDMAN
ARKEOLOJİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YÖNETİCİSİ

1C. Metinsel Materyal

Bu bölümde bazı keşifleri incelemek istiyoruz; 2C bölümünde, biraz sonra bahsedeceğimiz keşiflerin atalara ait dönemin kültürünü anlamamızdaki katkılarını açıklayacağız. Unger, bu ikili arasına bir denge kurmayı başaranlardandır: “Özellikle son otuz senede gerçekleşen arkeolojik araştırmaların bir sonucu olarak, atalara ait dönem hakkında önemli bilgiler içeren yüksek adetlerde metinsel materyaller âlimlere sunulmuştur. Bu materyallerin keşfinin büyük önemi vardır.” (Unger, AOT, 120-121)

Unger, sözlerine şöyle devam eder: “Keşfedilmiş olan materyallerin çoğunluğu yayınlanmamış olsa bile, şüpheli teorileri baltalamaya yetmiştir. Bu materyallerin analizi, Eski Antlaşma’nın aktardığı tarihe olan itibarı arttırmıştır, çünkü elde edilen verilerin hiç birisi Kutsal Kitap aktarımı ile çelişmemektedir. Bu keşiflerin anlamı, Kutsal Kitap’ta bir çağ ile ilgili verilen bilgilerin o çağın tarihsel olarak ispatlanmış yapısına uyduğuna dair büyük miktarlarda indirekt delillerin elde edilmiş olmasıdır. Artık bu çağlar hakkındaki bilgilerimizi, elde edilen yeni bilgi kaynakları sayesinde yeni baştan düzenleme şansına sahibiz. Ataların yaşadığı dünyada hüküm süren gelenekler ve toplum düzenleri artık gözümüzün önünde en doğru şekli ile dikilmektedir.” (Unger, AOT, 120-121)

William F. Albright, Yeruşalim Arkeolojik Araştırma Okulu yöneticisi ve Michigan Üniversitesinde görev alan Profesör David Noel Freedman, atalara ait anlatımın tarihselliği hakkında şu yorumu yapmıştır:

Gerçekleri arayan bir bilinç ile sizlere söyleyeceklerim var. Bu anlatacaklarım, önde gelen birçok âlimin tarihselliğini sorguladığı Musa ve onun nesli hakkında değil, atalara ait daha eski nesiller hakkında olacaktır. Daha da açık olmak gerekirse, hepimizin bedenlen değil ama, iman babası olan İbrahim’den ya da Abram’dan bahsediyorum. Günümüzde, Yaratılış kitabının anlatımlarının ve bu kitapta geçen bir kişinin tarihselliğini ima etmek bile, bir kişinin kariyerini tehlikeye atması ve kendini bilmez âlimlerin yayılım ateşinin önüne atlamak demektir.

Bütün bunlara rağmen, bu hastalıklı görüşe kendisini adayan birçok âlim geçmişte de var olmuştur, günümüzde de var olmaya devam etmektedir. İtirafı bulunmak gerekirse, ben de bir zamanlar bu ekölü savunan bir kişiydim. Üç büyük din olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam inancına sahip kişiler için köklerini dayandırdıkları, ilgi çekici ve önde gelen peygamberlerden birisine karşı amansız bir meraka kapılmıştım. Bu kişi İbrahim idi ve bu kişinin tarihsel gerçekliği, benim için akedemik bir ilgiden de öteydi. Günümüz Kutsal Kitap âlimlerinin İbrahim’i sayılan profesör W. F. Albright, hepimizin babamız diye gördüğü bu kişi ve onun öğretilerini takip edenler, Yaratılış kitabı anlatımlarında yer alan ataların işlerinin, yaşadıkları ortamın içerdiği unsurların ve inançlarının tarihsel açıdan yeniden irdelenmesi konusunda çok dikkatli bir çalışma içine girdiler. Aynı zamanda, Pennsylvania Üniversitesi’nden ünlü çivi harfleri ile yazı uzmanı E. Speiser, profesör Albright gibi bir inanç ikrarında bulunmadığı halde, İbrahim’in ve soyunun tarihte gerçekten var olduklarını ve tek tanrılı bir inanca sahip olduklarını iddia etmekte ve bu konuda en ufak bir kuşku bile duymamaktaydı. Beraber çalışmaya başlayan bu iki âlim, şüphecilik çağının tam ortasında,

geleneksel görüşlere sahip çıkan muhafazakârların kalesi olmuşlardır. İbrahim'i temize çıkarmak için yola çıkan bu ikiliden Speiser, daha direkt ve sert konuşan, tarihsellik konusuna daha bağlı kalan; Albright ise, daha ketum ve titiz konuşan kişilerdir. Bu iki kişinin çalışmaları, tahminlerinin çok daha ilerisine gitmiştir.

Benim burada olma amacım, sizlere en son gerçekleşen arkeolojik keşiflerin, Yaratılış kitabının aktardığı ataların inançları hakkındaki bilgilerin tarihsel gerçekliğine tamamen ve direkt uygun sonuçları ortaya koyduklarını müjdelemektir. Bu keşifler, Yaratılış kitabının aktarımlarını genel olarak doğrulamakta ya da en azından, Speiser ve Albright gibi büyük isimlerin temel idialarını desteklemektedir. Günümüzde hakim görüş olan şüpheciliğin bu konudaki görüşlerini çürütmekte, Avrupa ve Amerika âlimlerinin çoğunluğunun yaygaracılığını yaptığı safsataları geçersiz kılmaktadır. (Freedman, RSET, 144)

1D. Mari tabletleri

From the Stone Age to Christianity (Taş Devrinden Hristiyanlığa) isimli eserin yazarı olan William F. Albright, şu yorumda bulunmuştur;

Fırat nehrinin ortasında olan Mari'deki son keşifler, İsraililerin, İbrani atalarının Filistin'e, Mezopotamya'nın kuzeyinde olan Harran ovasından geldiklerine dair inançlarının çarpıcı bir şekilde doğru olduğunu ortaya koymuştur. (Albright, FSAC, 197)

"The Bible After Twenty Years of Archaeology" (Yirmi Yıllık Arkeoloji Sonucunda Kutsal Kitap) isimli yazısında William F. Albright, şu aktarımda bulunmuştur: "Mari kazıları, 1933 senesinde Andre Parrot'un yönetimi altında başlamıştır. Mari şehri, Fırat nehrinin ortasında bulunan ve ataların döneminde Semitik dünyanın önde gelen şehirlerinden birisidir. 1936 senesinde M. Parrot, M.Ö. 1700'lerden kalma binlerce çivi yazısı tableti gün ışığına çıkartmıştır. Bu tabletler üzerine çalışılmakta ve yayınlanmaktadır. Bu tabletler, Yaratılış kitabında yer alan, ataların inançlarının arka plânına direkt bir ışık tutmaktadır." (Albright, BATYA, 538)

William F. Albright, Mari tabletlerinin önemini şu cümleleri ile açıklamaya devam eder: "Artık bu konuda, hem daha kesin hem de elde edilen ek deliller sayesinde daha çok masaya vurarak konuşabileceğiz. Örneğin, atalara ait anlatımda, Harran'ın yanında önemli yer tutan 'Nahor' şehri (Yar. 24:10), M.Ö. 1700 senesinden kalan Mari tabletlerinde de sık sık Harran şehri ile beraber işlenmiştir. Mari prensi Ariwwuk'un ismi, Yaratılış 14'te Aryok'tur. Mari tabletlerinde, 'Benjaminliler' oymağından sık sık bahsedilmiştir." (Albright, BATYA, 541-542)

1950 senesinde yayınlanan *The Archaeology of Palestine* (Filistin'in Arkeolojisi) isimli yayında, bu tabletlerin derin etkisi şu ifadelerde kendisini bulmuştur:

Dossin ve Jean, Mari'den gelen binlerce tableti tercüme etmekte olan iki bilim adamıdır. Yayınladıkları her tablet, İbrani atalarının yaşadığı dönemi daha iyi anlamamıza katkıda bulunmaktadır. İbrahim, İshak ve Yakup artık tarihte var oldukları belli olmayan ve ileri tarihlerdeki İsraililer tarafından uydurulduğu iddia edilen karakterler olmaktan kurtulmuşlardır. Bu kişiler, artık yaşadıkları çağa ait isimleri taşıyan, o çağın içerdiği özellikleri yansıtan, isimlerini verdikleri yerleşim merkezleri gün ışığına çıkartılan, gezdikleri yerlerin varlığı ispatlanan (özellikle Harran ve Nahor) ve kendi çağında yaşayan insanların uygulamalarını uygulamış olan gerçek tarihsel şahsiyetlerdir. Başka bir ifade ile, elimizdeki Yaratılış kitabının temelini oluşturan şiirlerin ve nesir yazımlı destanların uzun süre alan sözlü iletiminin orijinal olayları tam olarak yansıtamama olasılığı olsa bile, bu keşifler ile atalara ait anlatımın baştan sona tarihsel bir öze sahip olduğu ortaya konulmuştur. (Albright, AP, 236)

2D. Kanun Hükümleri

Ataların yaptıkları uygulama ve eylemlerin bir çoğunu, o dönemde büyük bir kültürel gücü olan, Hititlilerin yasaları sayesinde daha iyi anlamaktayız. Archer, bir arkeoloğun bulgularına dikkatlerimizi çekmektedir: “(*Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, Doğu Araştırmaları Amerikan Okulları Bülteni, 29, Şub. 1953, P. 18), Manfred Lehmann’ın tespit ettiği gibi Yaratılış kitabının 23. bölümünde, İbrahim’in Hitit prosedürleri hakkında bilgi sahibi olduğunu açıkça görmekteyiz, aynı zamanda bu metne bakarak, bu olayların gerçekleştiği tarihin, Hititlilerin M.Ö. on üçüncü yüzyılda yok olmasından önce olduğunu söyleme imkânımız vardır.” (Archer, SOTI, 161)

Henry T. Frank, *Bible, Archaeology and Faith* (Kutsal Kitap, Arkeoloji ve İnanç) isimli eserinde, İbrahim hakkındaki bölüme aydınlık kazandırmaktadır:

Benzer bir şekilde, atalara ait kafa kurcalayıcı bazı olayların aslında, M.Ö. ikinci milenyumun başlarında yaygın uygulamalar olduğunu, arkeolojik keşifler sayesinde görmüş bulunmaktayız. İbrahim’in Makpela mağarasını alırken, uzlaşma esnasında Efron ile yaptığı pazarlığın altında yatan unsurları daha önce açıklamıştık. Açıkçası İbrahim, karısı Sara’yı gömmek için sadece mağarayı almak istemekeydi. Ancak, hakim olan Hitit uygulamalarına göre, hem mağarayı hem de o mağara ile ilgili araziye satın almak durumundaydı. Eskiden, resmi bir zorunluluk olduğu konusunda varsayımlarda bulunulan Yaratılış 23:1-20’deki uygulama, Boğazköy’den çıkartılan Hitit dokümanlarında da resmi bir zorunluluk olarak yer almaktadır. (Frank, BAF, 74)

3D. Mısır Lanetleme Metinleri

Unger, bu kınama objelerini şöyle açıklar:

“Lanetleme metinleri”, Yaratılış kitabında yer alan ataların yaşam koşullarının arka plânı hakkındaki iddialar için ek delil sunmuştur. Bu ilgi çekici dokümanlar, heykel ve vazolara hiyoraglif Mısır harfleri ile kazınmış, Firavun’un potansiyel düşmanlarının isimlerinden oluşmaktadır. Eğer Firavun bir isyan hareketi ile karşı karşıya kalırsa, bu kırılan objeleri, bir büyü töreni eşliğinde usulüne göre yere atıp kırması gerekmektedir, bu şekilde düşmanları üzerine gazap geleceğine inanılırdı. Kurt Sethe (1926) tarafından tercümesi yayınlanan ve Berlin’de bulunan vazo grubunun M.Ö. yirminci yüzyıldan kaldığı, G. Posener (1940) tarafından tercümesi yayınlanan ve Brüksel’de bulunan vazo grubunun M.Ö. on dokuzuncu yüzyılın son döneminden kaldığı tespit edilmiştir. (Unger, AOT, 127)

4D. Nuzi Tabletleri

S. H. Horn, “Recent Illumination of Old Testament” (*Christianity Today*), isimli eserinde, Nuzi Tabletlerinin keşfini şöyle tanıtmaktadır: “Kuzeydoğu Irak’ta küçük bir yerleşim birimi olan Nuzi’nin, hukuki ve sosyal kayıtlarının arşivinin keşfi ile atalara ait çağın sosyal ve hukuki arka plânının, Eski Antlaşma’da atalar tarafından detaylı bir şekilde nakledildiği gibi olduğu ortaya çıkmıştır.” (Horn, RIOT, 14)

G. E. Wright, *The Study of the Bible Today ve Tomorrow* (1947) isimli eserinin “Present State of Biblical Archaeology” (Kutsal Kitap Arkeolojisinin Günümüzdeki Durumu) başlıklı bölümünde ve Cyrus Gordon, in “Biblical Customs and the Nuzu Tablets” (Kutsal Kitap Gelenekleri ve Nuzi Tabletleri) (*The Biblical Archaeologist*), isimli eserinde çok faydalı arka plan bilgilerini bizlere sunmaktadırlar. Wright, anahtar noktaları işaret eder: Nuzi (ya da Nuzu), Ninova’nın güney doğusunda konuşlanmıştır. Atalara ait anlatımların bazı bölümleri, ileri dönem İsraililer için bile sıra dışı olmasına rağmen, bu anlatımlar Nuzi keşfi ile açıklık kazanmışlardır. Nuzililer, Kutsal Kitap’ta geçen Horlulardır. Eskiden bu ulus

“mağara adamları” olarak kabul edilmekte idi, ancak artık bu halkın M.Ö. 1500 ve 1400’lerde ortaya çıkan ve Kuzey Mezopotamya’nın Indo-Avrupalı olmayan bir halkı olan Armenoidler olduğu anlaşılmıştır. (Wright, PSBA, 43)

Gordon, “Atalar, Nuzi halkından olmadığı halde, aynı zamanda aynı bölgede yaşayan bu iki toplumun kültürleri arasında yoğun bir paralellik gözlenmekteydi. Bundan dolayı İbrahim, İshak ve Yakup’u anlamamızda Nuzi Tabletlerinin büyük rolü olmuştur” demiştir. (Gordon, BCNT, 2)

Wright, şunlara işaret eder: “Atalara ait çağın, M.Ö. birinci milenyumuna yabancı, ama M.Ö. ikinci milenyumuna ait birçok geleneği, Nuzi tabletleri aydınlatmıştır.” (Wright, PSBA, 87)

Cyrus Gordon şunu iddia etmektedir: “Nuzi metinlerine, Kutsal Kitap’ta aktarılan sosyal kurumlar hakkındaki bilgilerin gerçek olduğunu anlamamızı sağladığı için çok şey borçluyuz.” (Gordon, BCNT, 9)

Nuzi Tabletlerinin, Yaratılış kitabını daha iyi anlamamız açısından bizlere yardımcı olduğu konular hangileridir? Bu soruyu Horn,cevaplamıştır:

İlk olarak, atalara ait anlatımlarda, kısır bir eşin kocasından kendisi için cariyesinden bir bebek yapmasını istediğini görmekteyiz. Bu örneğe İbrahim’in eşi Sara ve Yakup’un iki eşi olan Rahel ve Lea’da rastlarız ve artık bu uygulamanın atalara ait çağ için sıra dışı bir durum olmadığını bilmekteyiz. Hem o çağın yasaları, hem de o çağdan elimize geçen evlilik antlaşmaları bu uygulamadan bahsetmektedir. Örneğin, Nuzi’de keşfedilen bir evlilik anlaşmasına göre, gelin Kelim-ninu, kocası Shemnima’ya eğer hamile kalmayı başaramazsa, bir çocuk doğurması için eşine ikinci bir eş bulma vaadinde bulunmaktadır. Bu antlaşmadaki dikkat çekici başka bir madde ise, ilk eşin, ikinci bir eşten doğacak olan çocukları evden kovmayacağına dair verdiği sözdür. Bu garip geleneğe, atalara ait çağ dışında başka hiçbir çağda rastlanmamaktadır. (Horn, RIOT, 14)

Gordon, bir başka yazısında metinlere dayalı hipotez ile bağlantılı olarak şunları belirtmiştir: “Nuzi tabletlerinde görülen çivi yazısı ile yazılmış olan antlaşmalar bizlere atalar çağındaki sosyal düzenler hakkında hem doğru aktarılmıştır hem de Musa’dan önceki döneme aittir. Bu aktarımların, Musa’dan sonra gelen kişiler tarafından uydurulmasının mümkünâtı yoktur. Buna **J**, **E**, **D** ya da **P**’de dahildir.” (Gordon, PA, 241)

Gordon’un “*Biblical Customs and the Nuzu Tablets*” (Kutsal Kitap Gelenekleri ve Nuzi Tabletleri) isimli eserinde, bir başka geleneğin açıklandığını okumaktayız: “Nuzi’de, çocuğu olmayan bir ailenin, bir erkek çocuğunu evlatlık olarak yanına alması ve bu çocuğun hayatı boyunca bu aileye hizmet edip öldükten sonra, onları gömüp yasını tutması yaygın bir gelenektir. Bu oğlan çocuğu aynı zamanda, bu hizmetinin karşılığı olarak bu ailenin mirasına ortak olur. Eğer, bu çocuğu evlat edinen ailenin ileride çocuğu olursa, evlatlık olan çocuk, öz çocuğa boyun eğer ve miras hakkını ona devreder. . . . Benzer bir hukuki uygulamayı, atalara ait anlatımda da bulmamız, bize tarihleme konusunda yardımcı olmaktadır: Yaratılış 15:4: ‘RAB yine Avram’a seslendi: ‘O senin mirasçın olmayacak, öz çocuğun mirasçın olacak.’” (Gordon, BCNT, 2-3)

Albright, Nuzi tabletlerinin önemini şöyle vurgulamaktadır: “M.Ö. on beşinci yüzyıla ait bir başka kuzey Mezopotamya toplumunun (Nuzi) sosyal kurumları ve gelenekleri hakkında bilgi sahibi olduktan sonra ve bu yeni bilgilerin atalara ait birçok anlatımın içerdiği detayları derinlemesine aydınlatmış olması, aynı zamanda bu geleneklerin Musa’dan sonraki dönemlere tamamen yabancı olması, bizlerin ataların anlatımlarının güçlü tarihselliğine olan inancımızı perçinlemiştir.” (Albright, BPAE, 4-5)

Nuzi tabletlerinde görülen çivi yazısı ile yazılmış olan anlaşmalar bizlere, atalar çağındaki sosyal düzenler hakkında hem doğru aktarılmıştır hem de Musa'dan önceki döneme aittir. Bu aktarımların Musa'dan sonra gelen kişiler tarafından uydurulmasının mümkünâtı yoktur. Buna J, E, D ya da P'de dahildir.

- CYRUS GORDON

5D. Ebla Tabletleri

Tell Mardikh'de gerçekleşen ve antik şehir Ebla'nın arkeolojik keşifi ile sonuçlanan çalışmalar, ataların anlatımlarına yeni bir ışık hüzmesinin vurmasına yardımcı olmuştur. Bu konuda şu ana kadar az sayıda tablet yayınlanmış olsa da, Yakın Doğu'nun M.Ö. üçüncü milenyumuna ait elde edilen deliller yeni bilgiler sunmakta ve özellikle Eski Antlaşma anlatımları ile ilgili olarak yeni anlayışlara yol açmaktadır.

David Noel Freedman, atalara ait anlatımlar ile bağlantılı olarak, Ebla keşifleri ve tercüme edilen bir tablet hakkında şunları ifade etmiştir: “Geçmişte yaşanan kötü örneklerle ve Ebla keşifleri hakkında yapılan gereksiz uyarılara rağmen ben, Ebla tabletleri ve Kutsal Kitap arasında samimi bir bağlantı olduğuna ve bu bağlantının daha önce belirtilen, kuşkusuz kaçınılmaz olan linguistik ya da edebiyat tarzlarındaki bağlarından da öte, hatta ortak yer ve kişi isimlerinden de bir adım öte olan tarihi anlatım, kronoloji ve sunulan olgular düzeyinde olduğuna inanıyorum.” (Freedman, RSET, 148)

Dr. Freedman'ın bahsini ettiği tarihi anlatım, kronoloji ve sunulan olgular düzeyinde bir ilişki, belli bir tablet üzerinde gerçekleşmiştir. Bu tabletin tercümesi hakkında tartışmaların olduğu da belirtmemiz gereken bir gerçektir. Dr. Freedman'a sunulan bazı tercüme tekrar gözden geçirilmektedir (kendisinin de belirttiği gibi: [Eichrodt, E, 143-164]). Umarız, yeni tercüme ilk tercüme ile çelişkili bir durum yaratmaz. Dr. Freedman'ın da belirttiği gibi, bu tercüme sorunu dışında Ebla ve Kutsal Kitap arasında kuşku içermeyen diğer bağlantılar tespit edilmiştir, ancak ilerleyen zaman bu bağın ne kadar büyük olduğunu gösterecektir.

2C. Yaşam Koşulları

Bütün bu keşiflerin birbiri ile birleştirilmesi sonucunda elimize, Orta Bronz Çağ Filistin kültürü (M.Ö. 2000-1500) hakkında net bir resim geçmiştir. Daha anlaşılır olması için, aşağıdaki konu iki başlık altında işlenmiştir: sosyal-kültürel koşullar ve coğrafi koşullar.

1D. Sosyal-Kültürel Koşullar

Millar Burrows, bu alana verdiği değeri şöyle açıklar: “Bazı arkeolojik delillerin, bizlere ataların aktardığı şu ya da bu olayın direkt olarak gerçekten gerçekleştiğini ispatlaması, bu olayların ileri tarihlerde de gerçekleşeceği anlamında olmazsa dahi, bu delillerin ortaya koyduğu koşullar ile ataların aktardığı ve yaşadığı döneme ve coğrafi noktaya uyması, sık sık gerçekleşen bir durumdur.” (Burrows, WMTS, 278-79)

Albright, bu konuda daha sert konuşmuştur: “Tepeler ile dolu olan Filistin diyarına olan göç, Negreb ve orta Filistin arasında gerçekleşen mevsimlik göçler, Mezopotamya ve Mısır'a yapılabilen yolculukların kolaylığı, Orta Bronz Çağının koşulları ile o kadar uyum sergilemektedir ki en ufak bir şüpheye yer kalmamaktadır.” (Albright, BPAE, 4)

Fred H. Wight, bazı durumlar ile ilgili olarak bu dolaşım durumunu ele almıştır:

Ataların tarihi karakterleri hakkında şüphe duyan kişiler, İbrahim'in, Kildan'ın Ur'undan, Kenan diyarına göç etmesini ve Yaratılış 14'te bahsi geçen, Babil'den Filistin'e doğru ilerleyen askeri genişleme harekâtı konularında, o günlerde kapsamlı bir yolculuğun mümkün olamayacağını öne sürerek kuşku duymaktadırlar. Ancak, Babil'de (Mari) yapılan kazı çalışmaları, bu iki bölge arasında sık sık yolculuk yapıldığını ortaya koymuştur. İbrahim zamanından kalma bu tablet, bir kervan anlaşmasıdır. Kervan sahibi, kervanını bir adama bir yıllığına, Kittim'e (Akdeniz kıyısındaki bölge) gitmeme şartı ile kiralamıştır. Sonuç olarak, o dönemde insanların Babil'den Kenan'a ya da çevresine kervanlarla gidip gelmeleri sıradan bir aktiviteydi ve bu adam kervanının bir bölgeye gitmesini engelleyici resmi bir engel koymuştur. Bu arkeolojik delilden açıkça görüldüğü gibi, antik dünyanın bu iki bölgesi arasında kervanlar gidip gelmekte idi. (Wight, HABL, 61-62)

Joseph P. Free, Lut'un zamanında yer alan ağır kapı geleneği konusuna değinmektedir. Yaratılış 19:9'da, Sodom'un sapık ve kötü adamlarının Lut'un kapısından içeri giremediği okunmaktadır. Keil ve Albright'ın, Tell Beit Mirsim (Kutsal Kitap'ın Kirjath-Sepher'i) üzerinde yaptıkları çalışmalar sonucunda, M.Ö. 2200 ve 1600 yılları arasında evlerin duvar ve kapılarının aşırı kalın ve kuvvetli yapıldıkları görülmüştür. M.Ö. 900 ve 600 yılları arasında ise tek katlı evlerin kemer sistemine ve perdeye sahip oldukları, ancak hiç birisinin kapısı olmadığı görülmüştür. Lut'un döneminde, polis teşkilatı gelişmemiş ve evlerin güvenliği, içindeki yaşayanlara ve girişe yerleştirilecek kalın kapılara bağlı idi. İlerleyen asırlarda gelişen kamu düzeni ve hukuki cezalar, bu kapıların güvenlik için yapılması ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. (Free, ABH, 62)

Free, cümlelerinde lafını esirgememektedir: "Lut'un kalın kapısı, bu dönem ile ilgili anlatılanlar ile paralellik göstermektedir. Buna rağmen tenkitçiler, İbrahim hakkındaki yazıları M.Ö. dokuzuncu ve sekizinci asırlara atfetmektedirler. O tarihteki bir yazar nasıl olur da kendisinden bin hatta daha fazla yıl önceki koşullar hakkında hatasız bir yazı yazabilir ki?" (Albright, FSAC, 63)

İbrahim ismi hakkında, John Elder, şu açıklamayı yapar: "O çağlardaki başka ülkelerin kralları tarafından hazırlatılan anıt ve kitabe ya da tarih anlatımlarında, İbrahim'den bahsetmelerini beklemek hatalı olur. Ancak, Babil'de bulunan bir tablette Abarama isimindeki bir adamın kira kontratı kazanmıştır. Bu tablet, bize en azından o devirde İbrahim'in isminin ya da benzerlerinin yaygın olduğunu göstermektedir." (Elder, PID, 50)

Özet olarak, Albright bizlere geniş bir analiz sunmuştur: "Çağımızda Filistin bölgesinde yapılan kazılardan elde edilen bilgiler ile Mısır ve Suriye'den gelen bilgiler birleştirildiğinde, ataların Yaratılış kitabında yer alan anlatımlarında karşılaştığımız Filistin ile arkeolojinin resmini çizdiği Filistin, birbiri ile uyum içerisindedir." (Albright, BPAE, 3)

İbrahim hakkında bahsi geçen her yerleşim biriminde (Şekem, Ay, Beyt-El, vb.) arkeolojik kazı gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulguların İbrahim zamanına kadar uzandığı tespit edilmiştir.

- JOSEPH P. FREE

2D. Coğrafi-Topografik Koşullar

Unger, Yaratılış kitabının topografik açıdan sergilediği kusursuzluğu şu cümleleri ile dile getirmiştir: "Atalara ait anlatımlarda yer alan topografik bilgilerin, Orta Bronz Çağ (M.Ö. 200-1500) yıllarına birebir uyuyor olması, çok ilgi çekici bir durumdur." (Unger, AOT, 114)

Daha da ötesi, “beş şehrin oluşturduğu çember: Ürdün, Sodom, Adma, Sevoyim ve Soar, atalara ait erken çağa ait yerleşim birimleridir. Kutsal Kitap’tan alınan bilgilere göre, Ürdün diyarının M.Ö. 2065 yılları civarında çok verimli ve nüfusu kalabalık bir yer olduğunu, ancak bir süre sonra bu ülkenin terk edildiğini görmekteyiz. Bu bilgiler arkeolojik veriler ile tam bir uyuşum içerisinde.” (Unger, AOT, 114)

Eski âlimler, Ürdün vadisinin İbrahim zamanında boş bir alan olduğunu ileri sürmekteydiler. Archer, buna rağmen, “Nelson Glueck’in son zamanlardaki keşiflerinde, Ürdün vadisinde en eskisi M.Ö. 3000’lere dayanan yetmiş adet yerleşim birimi keşfettiğini” belirtmiştir. (Archer, SOTI, 159)

Archer, sözlerine şöyle devam eder: “Filistin’de yaşayan İbrahim’in mesleğine gelince, Şekem ve Beyt-El’de yapılan kazılar sonucunda, bu bölgelerin İbrahim’in yaşadığı zamanda boş oldukları anlaşılmıştır.” (Archer, SOTI, 159)

Free, Şekem, Ayve Beyt-El hakkında şunları söylemiştir: “İbrahim, Kenan’a geldiği zaman, kısa bir süre için Yeruşalim’in otuz mil kuzeyinde olan Şekem’in yakınlarında, Filistin’in dağlık bayırlarının orta bölgesindeki bir düzlükte kalmıştır (Yaratılış 12:6). Kısa bir dönemden sonra güneye ilerlemiş ve çadırını Beyt-El ve Ay arasında Yeruşalim’in on iki mil kuzeyinde kurmuştur (Yaratılış 12:8) (ISBE, ‘Bethel’ hakkında metin). Bu noktada Rab için bir sunak kurmuş ve O’na tapınmıştır.” (Free, ABH, 53)

Sözlerine şöyle devam eder: “İbrahim hakkında bahsi geçen her yerleşim biriminde (Şekem, Ay, Beyt-El, vb.) arkeolojik kazı gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulguların İbrahim zamanına kadar uzandığı tespit edilmiştir.” (Free, ABH, 53)

Yaratılış 10’da yer alan “Uluslar Cetveli” ve 11’de yer alan liste, Burrows’un da dediği gibi, arkeoloji tarafından aydınlatılmıştır. Bu bölümlerde yer alan isimler, son zamanlardaki keşiflerde rastlanılana kadar, sadece Kutsal Kitap’ta yer almaktaydılar.” (Burrows, WMTS, 258)

Free, “*Archaeology and the Historical Accuracy of Scripture*” (Arkeoloji ve Kutsal Kitap’ın Tarihsel Açından Uyumu) isimli eserinde, Albright hakkında şunları dile getirmiştir:

Arkeolojik anıtlar, Yaratılış kitabının 10. bölümünde yer alan halkların ve ülkelerin isimlerini içermektedir. Bu isimler, son arkeolojik keşiflere kadar Kutsal Kitap dışında başka hiçbir yerde geçmemekteydi. W. F. Albright, 1955 senesinde yazdığı, “Kutsal Kitap Diyarlarındaki Son Keşifler” isimli makalesinde, daha önce söylemiş olduğu bir ifadeye dikkat çekmektedir: Antik metinler konusunda buna benzer başka bir olay meydana gelmemiştir. (*Young’s Analitik Konkordans to Bible*, P. 30). Bu anıtlar bizlere şu isimleri sunmuştur:

Tuval = Tabal
Melek = Mushke
Aşkenaz = Ashkunz
Togarma = Tegarama
Elişa = Alashi (Alashiyah)
Tarşış = Tarsisi (Asurca Tarshish)
Kûş = Kusi (Asurcada Kuş diye okunur)
Pût = Putu
Dedan = Ddn
Akad = Akkadu
Şinar = Shanghar

Keşfedilen anıtlarda daha birçok diğer paralellikler mevcuttur. Tüm bu deliller ışığında Dr. Albright, Uluslar Cetveli’nin şaşırtıcı bir şekilde kusursuz bir doküman olduğu sonucuna varmıştır. (Free, AHAS, 215)

Archaeology and Bible History (Arkeoloji ve Kutsal Kitap Tarihi) isimli eserinde Free, şu sonuca varmıştır: “İbrahim ile ilgisi bulunan şehirlerin arkeolojik keşifler ile gerçekten o dönemde var olduğunun ispatlanması, Kutsal Yazılar’daki İbrahim ile ilgili yazıların arka plânının tarihsel olarak doğru olduğunun açık bir delilidir.” (Free, ABH, 53)

3C. İtiraz: İbrahim’in Mısır Ziyareti

Belli bir sonuca varmadan önce, ilgilenmemiz gereken bir konu daha vardır: Bazı tenkitçiler, kapalı kapılar politikasından dolayı, İbrahim’in Mısır’ı ziyaretinin mümkün olmadığını ileri sürmektedirler. Bu konuyu gündeme getiren kişi, Edgar Banks olmuştur: “Ne İbrahim’in, ne onun halkından birisinin ne de o çağda yaşayan insanların Mısır’a ziyaret için gidemeyeceği sık sık iddia edilmektedir. Bunun sebebi ise, o çağda yabancıların kesinlikle girmesi yasaklanan bir ülkeye birisinin ziyaret için gitmesinin imkânsız olmasıdır.” (Banks, BS, 58)

Bu konuya olan ilgim, Joseph Free’nin *Archaeology and Bible History* (Arkeoloji ve Kutsal Kitap Tarihi) isimli kitabında bu konuya değinmesi ile başlamıştır. Kendisi bu durumu şöyle açıklar: “Arkeoloji üzerine olan popüler kitaplarda sık sık, erken dönemlerde Mısır’a yabancıların girmesinin imkânsızlığı üzerine olan tenkitçi görüşün izleri ile karşılaşırız. Bu konuda referans olarak gösterilen tek kaynak ise, birinci yüzyıl tarihçileri olan Strabo ve Diodorus’un fikridir, ancak bu konuda sıradan bile olsa hiçbir dokümantasyon sunulmamıştır.” (Free, ABH, 54)

Free’nin, Millar Neatby’dan yaptığı alıntılara bakarsak şunları okuruz: “Neatby şunları söylemiştir: Bir tenkitçi, Yunan coğrafyacısı ve tarihçisi olan Strabo’nun Mesih’in döneminden hemen önce söylemiş olduğu şu sözlerle sarılmalıdır: ‘Psammetichus’un dönemine kadar (M.Ö. 654) Mısır kapılarını yabancılar açmamış, yabancı tüccarlara sıkı güvenlik koşulları uygulamıştır’ (T. Millar Neatby, *Confirming the Scriptures*, (Londra: Marshall, Morgan ve Scott), Cilt. II, P. 114-115.)” (Free, ABH, 54)

“Strabo ve Diodorus’un yazıları üzerine yapılan detaylı bir çalışma bizlere, Strabo’nun benzer bir imada bulunduğunu, ancak Diodorus’un bu konuda noktayı koyduğunu göstermektedir.” (Free, ABH, 54)

Strabo: “Ellerindeki her şey ile yetinen ve ithal ürün istemeyen, denizlerde yelken açan bütün uluslara karşı önyargılı olan ve özellikle (kendi topraklarının kıtlığı yüzünden başkalarının malına göz diken ve yağmalayan) Yunanlıları sevmeyen eski Mısır kralları, ülkelerinin etrafına nöbetçiler dikip, yaklaşan herkesin uzak tutulmasını emretmişlerdir.” (Strabo, GS, 27)

Diodorus: “Psammetichus . . . kendi rızası ile Mısır’ı ziyaret etmek isteyen herkese kibar bir şekilde yaklaşmıştır . . . açıkça söylemek gerekirse, Mısır boyunca yabancı tüccarların ticaret noktaları oluşturmalarına ve deniz yolu ile gelen yabancılar geniş emniyet imkânları sunan, ilk Mısır kralıdır. Kendisinin ataları ise, sürekli olarak Mısır’ı yabancılar kapatmışlar ve kıyılarına dokunan herkesi ya öldürmüşler, ya da esir almışlardır.” (Diodorus, DS, 235)

Ancak, gözden kaçırılmaması gereken bir nokta vardır: Arkeolojik deliller, Eski Antlaşma kayıtlarının doğruluğunu ispatlamaktadır; birinci yüzyılda yaşamış olan bir tarihçininkini değil:

Buna rağmen Arkeolojik keşifler, Filistin ve Suriye diyarlarındaki insanların, İbrahim’in yaşadığı çağda Mısır’a gelip gittiklerini ispatlamıştır. Bu konudaki açık bir delil ise, M.Ö. 2000 yılından kalma, Beni Hassan’daki bir mezar resmidir. Bu resimde, Asya kökenli Sami halkından insanların Mısır’a ziyaretleri gösterilmektedir. ... Daha da ötesi, Hyksos’un M.Ö. 1900’lerde Mısır’a geldiğini gösteren tarihi ve arkeolojik deliller, Mısır’a yabancıların gelip gittiğine dair tartışılmaz bir örnektir. Bu kişilerin girişi ile, İbrahim’in gelişi aynı dönemde

gerçekleşmiştir. Bu konuda haklı olan taraf; Kutsal Kitap, hatalı olan taraf ise, Diodorus'tur. (Albright, FSAC, 54-55)

Son yıllarda keşfedilen birçok detaylı doğrulayıcı deliller, önde gelen âlimlerin çoğunun eski tenkitçi teoriyi bir tarafa bırakmalarına sebep vermiştir. Bu teoriye göre, atalara ait anlatımlar, iki karallık döneminde (M.Ö. dokuzuncu-sekizinci asırlar) eklenmiştir.

- WILLIAM F. ALBRIGHT

4C. Sonuç

G. E. Wright, İbrahim hakkında, en ender bulunan Kutsal Kitap dışı referansın hikâyesini iletmektedir:

Saul döneminden sonra gerçekleşen ve iki krallığın üzerine ilk felaket, yaklaşık olarak M.Ö. 918 senesinde gerçekleşmiştir. Kutsal Kitap'ın Krallar kitaplarında, bu konuda küçük bir bilgiye sahip olmamız mümkündür: "Rehavam'ın krallığının beşinci yılında Mısır Kralı Şişak, Yerusâlim'e saldırdı. Süleyman'ın yaptırmış olduğu altın kalkanlar da içinde olmak üzere, RAB'bin Tapınağı'nın ve sarayın bütün hazinelerini boşaltıp götürdü (1. Krallar 14:25-26)."

Mısır kralının bu zaferi hakkında daha ulu bir görüşe sahip olduğunu, yukarı Mısır'da bulunan Karnak tapınağının duvarındaki bir resimde görmekteyiz. Bu resimde kendisini, elinde bir çekiç ile Sami halklarını ezerken resmettirmiştir. Arka plânda Tanrı Amon yer almakta, Amon'un yanında bulunan tanrıça ona, savaş esirlerini ayrı sırada sunarak betimlenmektedir. Her esir grubu, bir yönetimi ya da diyarı simgelemektedir ve altlarına isimleri kazınmıştır. Bu resim sayesinde, askeri harekâtın sınırlarını öğrenmekteyiz. Kutsal Kitap kayıtlarında zarar gören yer olarak, Yahuda'yı görmekteyiz, ancak bütün Filistin diyarının, orduların sandalları altında ezildiğini görmekteyiz. Bu listedeki şehirlerin bulunduğu diyarların isimleri şunlardır: Esdraelon, Ürdün, İsrail'in ve Yahuda'nın tepelik diyarları ve hatta Edom. İbrahim'in yaşadığı yer olan Hevron hakkında da ilginç bir referans söz konusudur. Kutsal Kitap dışında, ataların Filistin'de yaşadığına dair ilk onaylama bu arkeolojik delilde yatmaktadır. (Wright, PSBA, 148)

W. F. Albright, "Son yıllarda keşfedilen birçok detaylı doğrulayıcı deliller, önde gelen âlimlerin çoğunun eski tenkitçi teoriyi bir tarafa bırakmalarına sebep vermiştir. Bu teoriye göre atalara ait anlatımlar, iki karallık döneminde (M.Ö. dokuzuncu-sekizinci asırlar) eklenmiştir" demiştir. (Albright, FSAC, 183)

Albright, şu sonuca varmıştır: "Bir bütün olarak ele alındığında, Yaratılış kitabında çizilen resim tarihsel açıdan doğrudur. Biyografik aktarımların genel olarak doğruluğundan şüphe duymak için tek bir sebep yoktur. Antik Yakın Doğu'nun engin metinlerinde yer alan Kutsal Kitap dışı, çok tanınmayan bir karakter sayesinde, ataların tarihselliği yaşam bulmuştur." (Albright, BPAAE, 5)

Millar Burrows, "Artık, İbrahim'i, kuzey kutbunu keşfedip, kendi ulusu için bir toprak kazandığını beyan eden bir kâşifmiş gibi, tek başına işe yaramaz ve boş bir diyara yerleşip burayı kendisine ait ilân eden birisi olarak görmemiz mümkün değildir" demiştir. (Burrows, WMTS, 92)

Gordon'dan alıntı yapan J. P. Free, şunları yazmıştır: "Atalara ait çağın koşulları ve Nuzi tabletleri hakkında yazan Cyrus Gordon, atalara ait toplumun anlatımının bizlere

bozulmadan ulaştığına işaret etmektedir (Biblical Archaeologist, 3:1:9, January, 1940).” (Free, ABH, 34)

South Methodist Üniversitesinden, W. A. Irwin, muhafazakâr görüşe sahip olmamasına rağmen, “*The Modern Approach to the Old Testament*” (Eski Antlaşma’ya Modern Yaklaşım) isimli yazısında şunları dile getirmiştir: “Atalara ait anlatımlar konusunda var olan aşırı şüphecilik, yerini bu aktarımların tarihi olaylar ve sosyal koşullar hakkında sağlam bilgilere sahip olduğunu kabullenmeye bırakmıştır.” (Irwin, MAOT, 14)

W. F. Albright, şu sonuca varmıştır:

İsrail’i ele aldığımızda, sözel inanç aktarımının yazılı aktarımdan önce var olduğu konusundaki görüşümde kayda değer bir değişiklik yapmadan, aynen 1940-46 senelerinde olan görüş açımdan ödün vermeden, atalara ait geleneksel inançların güçlü tarihselliğini savunurum. Bu geçen zaman zarfında, erken dönem İsrail’in tektanrıci olduğuna dair olan inancımın bir adım geri atmadım, hatta tam tersine bugün, inanç öğretişlerinin Musa’ya ait olduğuna eskisinden daha fazla eminim. İsrail’in sosyal ve politik kurumlarının gelişimini kabul eden genel görüşten uzaklaşmadan, İsrail’in hukuki ve dini kurumlarının tahminlerimden daha eski ve daha istikrarlı olduklarını kabul ediyorum. Başka bir deyiş ile, Musa’ya ait inançların aktarımı konusunda, eskisinden daha muhafazakâr olduğumu belirtmeliyim. (Albright, FSAC, 2)

J. Bright, şunları ifade etmiştir “İbrahim, İshak ve Yakup’un tarihsel birer şahsiyet olduklarını, tam bir güven duygusu ile iddia edebiliriz.” (Bright, HI, 82)

Ataların tarihselliği üzerine yapılacak herhangi bir incelemede, Bright’ın tavsiyesi göz önüne alınmalıdır: “Bu konudaki en uygun ve en güvenli inceleme, aktarımlar ile o çağın arka plânı arasında yapılacak dengeli bir tenkit olacaktır. Bu çalışmanın ışığında delillerin izin verdiği rasyonel yargılara gidilebilir. Varsayıma dayalı yeni öğretilerden, her ne kadar akla yatkın olsa da, kaçınılmalıdır. Belirsiz noktalar hâlâ var olsa da, atalara ait aktarımların, tarih ile uyum içerisinde olduğunu söylemeye yetecek kadar delilimiz elimizdedir.” (Bright, HI, 69)

3B. Yaratılış 14 -Ek Örnek

Tarihselliği hakkında sürekli bir şekilde tenkit edilen bir başka kısım ise, Yaratılış kitabının anlaşılması güç 14. bölümüdür. Bu bölümde, İbrahim’in Kedorlaomer ve Mezopotamyalı Krallar üzerindeki zaferi ele alınmıştır.

“Alman rasyonalistik tenkitini,” Yaratılış 14. bölüme uygulayan ilk kişi, Theodore Noldeke (1826-1930) olmuştur. “*The Unhistorical Character of Genesis 14*” (Yaratılış 14’ün Tarihsel Olmayan Karakteri) isimli bir kitapçık yayınlamış, bu kitapçıkta bu bölüme sahtekârlık damgasını vurmaktan çekinmemiş ve İbrahim’in seferini hayal ürünü olarak tanımlamıştır.

Julius Wellhausen, bu bölümün sözde “tarihsel geçersizliği” üzerine şunları yazmıştır: “İbrahim’in yaşadığı dönemde, Pers körfezinden dört kral, Sina yarımadasına uzanan bir sürpriz bir sefer gerçekleştirmişler; Ölü Deniz’in etrafındaki bölgenin beş kralının ordusunu yenmişler ve mallarını, şehirlerini yağmalamışlar; arkasından İbrahim, 318 hizmetçi ile geri dönüş yolundaki muzaffer askerleri yakalamış, yağmaladıklarını geri almıştır? Bunların hepsine basitçe imkânsız demek yeterli olacaktır.” (Wellhausen, DCH, 312)

Wellhausen, devam eder: “Atalara ait anlatımlara bakarak, atalar hakkında doğru ve tarihsel bir bilgi edinmenin imkânı yoktur. Öğrenebileceğimiz tek şey, bu hikâyelerin İsrail’li insanlar tarafından ilk anlatıldıkları geç dönem hakkında bazı bilgidir. Bu geç dönem anlatımları, gerekli tüm özellikleri barındırarak ve hayalgücü karakteristiğini yansıtarak,

bilinçsiz bir şekilde çok eski dönemlere atfedilmişler, uzaklardaki bir serap gibi dile getirilmişlerdir.” (Wellhausen, DCH, 331)

William F. Albright, 1918 senesinde, şüpheli görüşe sahip olduğu dönemlerde, “Historical and Mythical Elements in the Story of Joseph.” (Yusuf’un Hikâyesinin Tarihsel ve Efsanevi Unsurları) isimli bir yazı yazmıştır. Bu yazıda 14. bölüm hakkında şu sonuca varmıştır: “Asmussen ... ve Haupt ..., Pers monarşisine karşı Zerubabel’in isyan hareketine destek olan milliyetçi Yahudilerin ellerini güçlendirmesi için hazırlanan politik kitapçıklar olarak kabul edilmelidirler.” (Albright, HMESJ, 136)

Albright’ın o dönemler vardığı sonuçlardan bir tanesi de şu olmuştur: “İbrani materyaller, ya hazırda bulunan ova şehirlerinin destanlarından veya Melkisedek efsanesinden alınmıştır, ya da haggadik (Musevi efsaneleri) sürecinin bir ürünü olmuşlardır.” (Albright, HMESJ, 136)

Yukarıdaki ifadelerine rağmen Albright, 1929 senesinde kendi arkeolojik keşiflerinin etkisi ile şüpheli görüşlerini radikal bir şekilde terk etmiştir. Keşifler sonucunda verdiği yargıya göre, 14. bölümde istilâcı bir güç anlatılmaktadır; bu istilâcı ordu, Havran’dan aşağıya doğru ilerler, doğu Gilat’ı ve Moav’ı geçip, Filistin’in güneydoğu kısımlarına ulaşır. Eskiden bu olağan dışı sefer istikametinin, bu anlatımın efsanevi karakterini ortaya koyan en iyi delil olduğunu düşünen Albright, 1929 senesinde erken ve orta Bronz çağına ait höyüklerin bir hat halinde ilerlediklerini fark etmiştir. Bu höyüklerden en büyüklerinden bazıları, Gilat’ın doğu sınırında, çöl ile Gilat ormanı arasında bir hat halinde yer almaktadırlar. Daha da ötesi, Havran (Bashan) şehirleri olan ve seferin ilk adımı olan Aşerot-Karnayim’de yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, İbrahim’in çağına ait yerleşim birimleri olduğu keşfedilmiştir. Aynı durum, doğu Moav içinde geçerlidir. Albright, 1924 senesinde, burada orta Bronz çağına başından kalma Ader isminde bir şehir keşfetmiştir. İlerleyen İsrail söylemlerinde “Kralların Yolu” ismini alan bu hat, demir çağına istilâcı orduların yolu üzerinde yer almamaktadır. (Albright, APB, 142-43)

Albright’ın görüşündeki radikal değişikliği, şu ifadesinde görmekteyiz: “Son zamanlardaki keşiflerin, detaylarla olan kusursuz paralellikleri karşısında, Yaratılış kitabının 14. bölümüne artık tarihsel değildir dememizin mümkünatı kalmamıştır.” (Albright, OTA, 140)

Joseph Free, Yaratılış kitabının 14. bölümünün tarihselliğine, radikal tenkitçiler tarafından yapılan saldırıları listelemiştir. Bu suçlamaları tek tek incelemenin faydası vardır.

1929 senesinde gerçekleştirdiği arkeolojik keşiflerin sonucunda, Albright’ın şüpheli görüşlerinde radikal bir değişim gerçekleşmiştir.

1C. Mezapotamya Kralları

1D. Metinlere Dayalı Varsayım

Varsayımına göre: Mezapotamya krallarının isimleri hayal ürünü ya da tarihsel değeri olmayan isimlerdir.

2D. Temel Cevap

Yaratılış 14'te, Amorlu kral Aryok'tan bahsedilmektedir; 1933 senesinde keşfedilen Mari tabletlerinde (M.Ö. on sekizinci yüzyıl) ise, bu kralın ismi Ariwwuk'tur (Arriyuk). (Albright, BATYE, 542)

K. A. Kitchen, şunlara işaret eder: “Goyim Kralı Tidal'ın ismi Tidkhalia olarak geçmektedir ve M.Ö. on dokuzuncu yüzyıla ait yaygın bir Hitit ismidir. M.Ö. on sekizinci ile on dokuzuncu asırlar arası hükmetmiş olan dört ya da beş Hitit kralının ismidir. Elam Kralı Kedorlaomer'nin ismi ise, eski Babil'de kullanılan (M.Ö. 2000-1700) tipik bir Elamice isimdir. . . . Bu kralların hayatları hakkında Kutsal Kitap dışında bir kaynağımız yoktur, ancak zamanın eskiliği ve bu dönem ile ilgili bilgi eksikliğimiz göz önüne alındığında, bu pek şaşırtıcı bir durum değildir.” (Kitchen, AOOT, 44)

Howard Vos, şu sonuca varmıştır: “Uzun bir süre için, doğulu bu dört kralın isimlerinin tarihsel olmadığı farz edilmiştir. Ancak, günümüzde birçok âlim bu kralları tarihteki. Krallar ile eşleştirmeye ya da en azından isimlerini tarihsel isimler olarak kabul etmeye başlamışlardır.” (Vos, GA, 68-69)

Nahum Sarna, Yaratılış 14'te aktarılan olayların, tarihsel değeri olan dokümanlara dayanılarak nakledildiklerini ifade eder:

Aktarımın düzyazı olması, ileriki tarihlerde kullanılmayan az gelişmiş ayet formunun izlerinin korunmasını sağlamıştır. Örneğin Kenanlı Kralların isimleri, ses yinelenmesi stili kullanılarak ikili sıralar halinde ifade edilmiştir: Bera-Birşa, Şinav-Şemever. Bu bölümde kullanılan lisan, çok ender kullanılan kelime ve ifadeleri içermektedir. Örneğin, ayet 14'te bulunan *hanikh* kelimesinin anlamı, tımar altına alınmış silâhlı hizmetkârdır ve bu kelime Kutsal Kitap'ta sadece bir kere geçmektedir. Aynı kelimeye sadece M.Ö. on dokuzuncu ile on sekizinci asır arası Mısır lanetleme metinlerinde ve İsrail Taanach'da bulunan M.Ö. on beşinci yüzyıl çivi yazısı kitabede rastlanılmaktadır.

Dikkat edilmesi gereken bir unsur ise, sadece dört yöresel kralın isminin sayılmış olması, beşinci kral ayet ikide, sadece “Bala kralı” olarak bahsedilmiş olmasıdır. Eğer bu anlatımın tarihsel temelleri olmasaydı, yazar bu kral için de gayet rahatlıkla bir isim uydurabilirdi. (Sarna, UG, 111)

2C. Kapsamlı Sefer

1D. Metinlere Dayalı Varsayım

Varsayıma göre: Yaratılış 14'te belirtilen askeri harekâtta gibi bir “kapsamlı seferin” gerçekleştirilmesi mümkün değildir.

2D. Temel Cevap

Vos, şu cevabı vermektedir: “Atalara ait dönemde, bu bölümde bahsi geçen bir kapsamdaki bir seferin gerçekleştirilmesinin mümkün olmadığına dair eski iddia ve o çağda Filistin'in askeri kontrolünün Mezopotamyalı. Krallar tarafından yapılmadığına dair öğretiş, artık geçerliliğini kaybetmiştir. Akkad Sargon'unun (Babil yakınlarında), Suriye ve Filistin Amorluları üzerine M.Ö. 2300 gibi erken bir dönemde sefer yaptığını öğrendiğimizde, Elam ve Babil krallarının seferlerine bakış açımız değişmelidir.” (Vos, GA, 70-71)

Yaratılış 14'te bahsi geçen bir başka kapsamlı sefer, G. A. Barton tarafından yazılan “Travel between Babylonia and Palestine” (Babil ve Filistin arasında yolculuk) isimli yazısında ele alınmıştır. Barton, Babillilerden kalma bir kil tabletinden oluşan, kervan kontratı dokümanını tercüme etmiştir:

Bahsi geçen ilgi çekici dokümanın yazılım tarihi tam olarak tespit edilememiştir. Bazı âlimler bu tabletin, Hammurabi'nin halefi olan Shamsuiluna'nın yönetim dönemine denk geldiğini öne sürmüşlerdir. Kesin olarak bilinen tek gerçek, bu tabletin bu hanedanlıktan geldiğidir... Bu kontratta kullanılan *Kittim* kelimesi, Akdeniz sahili diyarları için kullanılan, Yeremya 2:10 ve Hezekiel 27:6'da geçen İbranice bir kelimedir. Bu kontratta da aynı anlama sahip olduğu konusunda şüphemiz yoktur. Bu kontrat, eski ismi Agade olan Sippar'da yazılmıştır. Sippar, Babil'in kuzeyinde yer alan ve Fırat nehri kıyısında bir yerleşim birimidir. Bu kontrat sayesinde, dokümanın yazıldığı tarihte Babil ve Akdeniz sahili arasında sık sık seyahatlerin gerçekleştirildiğini ve bir adamın bir kervanı Suriye ya da Filistin gibi daha uzak yerlere götürmesi riski yüzünden, bir seneden fazla kiralayamayacağını görmekteyiz. (Barton, AB, 347)

Joseph Free, "Uzun mesafeli seyahatlar hakkında bir başka imaya, Mari tabletlerinde rastlamaktayız. Bu tabletlerde, Akdeniz sahilindeki antik Ugarit Kralının, Fırat kıyısındaki Mari Kralını ziyaret etmeyi planladığını görmekteyiz. Bu ve benzer keşifler, o dönemde seyahatların kısıtlı olduğu iddiasını çürütür, hatta doğunun dört kralının kapsamlı seferini daha olası kılar" demiştir. (Free, AHAS, 217-218)

Tüm bunların ışığında, Yaratılış kitabında yer alan ve kralların savaşını ve büyük bir seferi anlatan aktarımın gerçek olduğunu kabul etmek mantık dışı bir hareket olmaz. Bu sefer, Orta bronz çağının ilk yerleşik düzene sahip birimlerini silip süpürmüştür. Felaketle sonuçlanan bu seferin yıllıkları, Kutsal Kitap'ın aktarımının temellerini oluşturmuş olabilir.

- NAHUM SARNA

3C. Sefer Hattı

1D. Metinlere Dayalı Varsayım

Varsayıma göre: Sefer hattının, bahsedilen doğrultuda gerçekleşmiş olması mümkün değildir.

2D. Temel Cevap

Fred Wight, şunları belirtmektedir: "Arkeolojik keşifler sayesinde, Kutsal Kitap'ın aktarmış olduğu bu seferin tarihselliğini kabul etme eğiliminde artış gözlenmiştir." (Wight, HABL, 105)

William F. Albright, şu itirafta bulunmuştur: "Doğulu kralların askeri seferi hakkındaki aktarımın temelde tarihsel olduğunu söyleyebiliriz. Bu anlatıma göre, istilâcı güçler, Havran'dan aşağıya doğru ilerler, doğu Gilat'ı ve Moav'ı geçip, Filistin'in güneydoğu kısımlarına ulaşır." (Albright, APB, 142)

Buna rağmen Albright, uzun süre bu seferin tarihselliğini kabul etmemiştir: "Bu anlatımın efsanevi karakterini ortaya koyan en iyi delil, bu olağan dışı sefer istikametidir." (Albright, APB, 142)

Yukarıdaki ifadelerine rağmen Albright, 1929 senesinde kendi arkeolojik keşiflerinin etkisi ile şüpheli görüşlerini radikal bir şekilde terk etmiştir. Albright, 1929 senesinde erken ve orta Bronz çağına ait höyüklerin bir hat haline ilerlediklerini fark etmiştir. Bu

höyüklerden en büyüklerinden bazıları Gilat'ın doğu sınırında, çöl ile Gilat ormanı arasında bir hat halinde yer almaktadırlar. Daha da ötesi, Havran (Bashan) şehirleri olan ve seferin ilk adımı olan Aşerot-Karnayim'de yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, İbrahim'in çağına ait yerleşim birimleri olduğu keşfedilmiştir. Aynı durum, doğu Moav için de geçerlidir. Albright, 1924 senesinde, burada orta Bronz çağının başından kalma Ader isminde bir şehir keşfetmiştir. (Albright, APB, 142-43)

Eğer istilânın aktarımı tarihsel ise, o çağda bu hat üzerinde, birçok bölgede sabit ve gelişmiş yerleşim bölgeleri olduğu sonucu ortaya çıkar.

Nahum Sarna, şunları kaleme almıştır:

Ürdün ve Negeb'de gerçekleştirilen kapsamlı arkeolojik araştırmalar, Orta Bronz döneminin M.Ö. yirmi birinci ve on dokuzuncu asırlar arasındaki dönemindeki durumun aynen aktarıldığı gibi olduğunu ortaya koymuştur. Bu dönem esnasında, medeniyet seviyesi yükselmiş, başarılar birbirini izlemiş ve düzenli bir sistem oturtulmuştur. Bu dönemden kalma şaşırtıcı sayıda yerleşim birimleri keşfedilmiştir. Tüm bunlara rağmen, Ürdün ve Negeb'deki yerleşik düzende aniden gerçekleşen bir bozulma tespit edilmiştir. Bunun sebebinin ise, önüne çıkan her şeyi yok eden bir istilâ dalgası olduğuna dair ipuçları bulunmuştur. Altı yüz sene boyunca Ürdün bölgesi, M.Ö. on üçüncü yüzyılda Edom ve Moav krallıklarının kurulmasına kadar yerleşik düzene ev sahipliği edememiştir. Negeb'de medeniyetin çökmesi, yaklaşık bin sene sürmüştür.

Tüm bunların ışığında, Yaratılış kitabında yer alan ve kralların savaşını ve büyük bir seferi anlatan aktarımın gerçek olduğunu kabul etmek mantık dışı bir hareket olmaz. Bu sefer Orta bronz çağının ilk yerleşik düzene sahip birimlerini silip süpürmüştür. Felaketle sonuçlanan bu seferin yıllıkları, Kutsal Kitap'ın aktarımının temellerini oluşturmuş olabilir. (Sarna,UG, 113-115)

Albright'ın görüşündeki radikal değişikliği, şu ifadesinde görmekteyiz: “Son zamanlardaki keşiflerin, detaylarla olan kusursuz paralellikleri karşısında, Yaratılış kitabının 14. bölümüne artık tarihsel değildir dememizin mümkünatı kalmamıştır.” (Albright, OTA, 140)

4C. Kenan Üzerindeki Yetki

1D. Metinlere Dayalı Varsayım

Varsayıma göre: Mezapotamyalı Kralların Kenan diyarı üzerinde hükmü yoktur.

2D. Temel Cevap

Free, Mezapotamyalı. Kralların, Kenan diyarı üzerinde hükmü üzerine şunları kaleme almıştır: “Bu kralların Kenan diyarını kontrol ettiğini ya da etmeye çalıştıklarını ispatlayan en geçerli arkeolojik delillerden bir tanesi, Elam (Pers) kralının kendisinden yazıtlarda ‘Amurru’nun Prensi’ olarak bahsettirmesi olmuştur (M. G. Kyle, *Deciding Voice of the Monuments*, P. 133). Amurru, Amorluların diyarıdır ve Suriye ile Kenan’ı da kapsar.” (Free, AHAS, 218-119)

5C. Bazı Ek Yorumlar

Kenneth Kitchen şunu iddia etmektedir “Güç ittifakı sistemi (dört kralın beş krala karşı birleşmesi gibi) M.Ö. 2000-1750 seneleri arasında Mezopotamya politikasında sık sık

kendine yer bulmuştur. Bu 250 senelik dönem hariç ne daha önce, ne daha sonra bu sistem kullanılmamış, başka politikalar izlenmiştir.” (Kitchen, AOOT, 44)

Millar Burrows: “Yaratılış kitabının on dördüncü bölümüne göre, İbrahim zamanında Filistin’in doğusu kralların ittifakından oluşan bir güç tarafından istilâ edilmiştir. İstilâcı orduların güzergâhı, Şam’dan aşağıya kayarak Gilat ve Moav’ın doğu kısımlarını kapsamıştır. Albright ve Glueck’in keşifleri, bu hat üzerinde M.Ö. 2000 yılından önce ve bir iki yüz yıl boyunca önemli yerleşim birimlerinin varlığını ortaya koymuştur. Daha geç dönemlerde ise, bu yerleşim birimleri yok olmuştur ve yerine yenileri kurulmamıştır.” (Burrows, WMTS, 71)

Howard Vos, “Yaratılış 14’ün tarihselliğini incelemeye devam ettikçe, ayet 5 ile 7 arasındaki yerleşim birimlerinin gerçekliğinin ispatlanıp ispatlanmadığını sorabiliriz. Bu yerleşim birimlerinin en azından üç tanesi gün ışığına çıkartılmıştır” demiştir. (Vos, GA, 72)

S. L. Caiger, “Yaratılış 14 anlatımının gerçeklere dayandığını sorgulamak için geçerli bir sebep yoktur” yorumunda bulunmuştur. (Caiger, BS, 34)

William Albright: “Bir nesil önce birçok tenkitçi âlim bu bölümü hem daha geç tarihlere atfedmişler, hem de tarihsel değildir diye yorumlamışlardır. Ancak, günümüzde bu bölümün içerdiği zorluklardan bu şekilde kaçma şansımız kalmamıştır ve bu yorumların artık kabul edilmesi imkânsızdır. Bölümün içerdiği birçok unsurun direkt olarak çok erken dönemlere, hatta Orta Bronz Çağı ait olduğu ispatlanmıştır” demiştir. (Albright, APB, 237)

1867 senesinin yaz aylarında Gottingen’e yaptığım sıradan bir ziyaret esnasında, Ritschl aracılığı ile Karl Heinrich Craß’ın Yasa’yı, Peygamberler’den sonra yazılmış olarak kabul ettiğini öğrendim ve bu hipotezi için öne sürdüğü gerekçeleri bilmediğim halde yürekten kabul etmeye hazırdım; İbranilerin antik tarihini, Tevrat olmadan da anlamanın mümkün olabileceği konusunda kendi kendime ikna olmuştum.

- JULIUS WELLHAUSEN

6A. METİNLERE DAYALI HİPOTEZİN ÖNCEDEN VARSAYIMLARINA BAĞLI OLARAK VARILAN SONUÇ

1B. Temel Önceden Varsayımlar

George Mendenhall, şu cümlelerinde metinlere dayalı hipotezin oluşturulmasında önceden varsayımların önemini ortaya koymaktadır: “Wellhausen’in, İsrail dininin tarihi üzerine teorisi, kendi metinsel analizlerinin değil, Hegelci bir tarih felsefesi üzerine kurulmuştur. Wellhausen’i kaynak kullanımı sırasında yönlendiren unsur, evrimci düzene verdiği öncelik olmuştur.” (Mendenhall, BHT, 36)

Metinlere dayalı teorinin kurucuları, materyalleri ele alırken modern tenkitçiler kadar bilimsel açıdan objektif olmamışlardır (Hahn, OTMR, 17). Bu görüşe Wellhausen’in, dikkatsiz ve sübjektif yöntem bilimini açıl原因 ve metinsel delilden çok öncelikli teorilerine verdiği önceliği gösteren şu iki ifadesi ile daha çok katılmamız mümkündür: “1867 senesinin yaz aylarında Gottingen’e yaptığım sıradan bir ziyaret esnasında, Ritschl aracılığı ile Karl Heinrich Craß’ın Yasa’yı, Peygamberler’den sonra yazılmış olarak kabul ettiğini öğrendim ve bu hipotezi için öne sürdüğü gerekçeleri bilmediğim halde yürekten kabul etmeye hazırdım;

İbranilerin antik tarihini Tevrat olmadan da anlamının mümkün olabileceği konusunda kendi kendime ikna olmuşum.” (Wellhausen, PHI, 3-4)

“Benim için olayın kendisinden daha önemli olan, olayın arkasındaki önceden varsayımlardır.” (Wellhausen, PHI, 368)

Whitelaw’ın bu konudaki tenkidi kesindir:

İspatlama konusunda kesin olmayan bir metot olan hipotezin meşruluğunu tartışmıyoruz, çünkü felsefe ve bilimde birçok zor problemlerin çözülmesi için değişik varsayımların uygulanabilirliğinin tek tek denenmesinden başka bir yol bulunmamaktadır. . . . Antik çağlar hakkındaki bilgi hazinemizi eşsiz bir şekilde dolduran çivi yazısının deşifre edilmesi hadisesi, Grotefend, Rawlinson ve diğer Asurolojistler tarafından bu yöntemle gerçekleştirilmiştir. Bundan dolayı, Kutsal Kitap âlimlerinin, kör düğüm misali bazı sorunlar karşısında çözüme ulaşmak için aynı yöntemi uygulamalarına gösterilecek itirazların gerçekçi bir payı bulunmamaktadır. Kafaları rahatsız eden mevzu ise, sorunları halletmek yerine kendisi sorun olan bir önceden varsayımda bulunulması ve bu varsayımların ikna edici tartışmalar içeren bir sürece tabi tutulmadan, salt gerçeklerin kendileriymiş gibi kabul edilmeleridir. (Whitelaw, OTC, 188-189)

Tüm aktardıklarımızın sonucu olarak, bu bölümde ele aldığımız altı adet metinlere dayalı önceden varsayımların geçersiz olduğunu kabul etmemiz gerekir. Aynı şekilde anti-doğaüstücülüğün de reddedilmesi gereklidir, çünkü bu görüş Tanrı’nın varlığı, O’nun evrenin doğal düzenine yaptığı müdahalenin doğası ve kapsamı hakkında salt gerçeklere sahip olduğunu iddia eder ve bu görüşün iddia ettiği gerçeklere göre Tanrı’nın varlığı ya da O’nun ilâhi müdahaleleri, inandıkları önceden varsayımların sonucu olarak *imkânsız* görülüp, reddedilir.

Bu görüşün bir başka önceden varsayımı olan ve Eski Antlaşma metinlerinin güvenilirmez olduğunu savunan görüş de aynı şekilde reddedilmelidir, çünkü bu konu Aristo zamanından beri metin ve tarih âlimlerinin saldırılarına karşı zaman testine dayanabilmiş tenkitler arasında yer almaktadır.

Geri kalan dört adet önceden varsayım ise (İsrail’in tarihi hakkındaki evrimci görüş, Musa’nın döneminde, İsrail’de hâlâ yazı kullanılmamaktaydı iddiası, atalara ait anlatımlara dair efsane görüşü, ispatlanabilir yöntem bilimi yerine, kaynak analizine verilen öncelik), arkeolojik keşifler ile sağlam bir şekilde çürütülmüşlerdir.

2B. Önceden Varsayımlar ve Günümüzdeki Kutsal Kitap Tenkidi

Bazı Kutsal Kitap öğrencileri, Kutsal Kitap çalışmaları bilim dalında “*önceden varsayım*” çağının modasının geçtiğini kabul edip, yerinin “bir verinin analizinde tamamen objektif olan bilimsel metodların uygulanması ile varılacak sonuçlar” tarafından doldurulduğuna inanmaktadırlar. Bu öğrenciler, eğer ön yargıya dayalı fikirlere sahip olan birileri var ise bunlar, “dogmatik dini inançları” yüzünden Kutsal Kitap’a karşı olan ilgilerinde hastalık olmayan tarafsız ileri liberal tenkitçiler değil, sadece “muhafazakâr kökten dincilerdir” diye düşünmektedirler. Açıkçası, birçok kişinin kafasında, “liberal” teriminin yan anlamı, “muhafazakârlardan” daha az önyargılı olan kişiler olarak yerleşmiştir.

Yukarıdaki yorumlar, bu konuda yapılan en yumuşak ifadelerdir. Açıkçası, değişik bir doğaya sahip olan modern liberal tenkitçiler, aynen muhafazakârlar gibi bazı kesin ön yargıya dayalı inançlara sahiptirler. Bu önemli gerçeğin abartılmaması gerekir, ancak görmemezliğe gelinmesi durumunda da entelektüel ahlâksızlık gibi ciddi suçlamalara davetiye çıkartır.

Metinlere dayalı görüşe sahip Langdon Gilkey, “*Cosmology, Ontology, and the Travail of Biblical Language*” (Kozmoloji, Ontoloji ve Kutsal Kitap Lisanının Zahmetli

İçeriği) isimli yazısında, kendisinin de izleyicisi olduğu liberal Kutsal Kitap tenkidi ekolünün tüm üyelerine hitaben şu sonuca varmıştır: “Antik Kutsal Yazılar’ı, çağımıza uygun bir şekilde anlamamız, hem bizlerin şu an var olan önceden varsayımlarımızın dikkatli analizine, hem de geçmişin dinini ve inancını öğrenmemize dayalıdır.” (Gilkey, COTBL, 154)

20

İLERİ RADİKAL TENKİTÇİLİĞİN YARGILARI

BÖLÜME BAKIŞ

Yargı: Eski Antlaşma, Aslında Tarihsel Değildir

Yargı: İsrail'in Dini Tamamen Doğal Bir Dindir, Oluşmasında ve Gelişmesinde
Doğaüstü Bir Unsur Mevcut Değildir

Yargı: İsrail'in Tarihi ve Dini, Temel Olarak Uydurmadır

Radikal ileri tenkitçiliğin sonuçlarını kabul etmemiz için aşağıdaki yargılara katılmanız gerekmektedir:

1A. YARGI: ESKİ ANTLAŞMA, ASLINDA TARİHSEL DEĞİLDİR

İleri Radikal Tenkitçilik ekolünü destekleyenlerin görüşü: Eski Antlaşma'da aktarılanlar, İsrail'in tarihi gerçeklerine uygun değildir. Kendi çapında tarihsel olarak adlandırılacak olayları içerse bile Eski Antlaşma, İsrail'in tüm tarihi ve tarihsel olayların sıralanması açısından hatalı bir tablo sunmaktadır. Bu dayanak noktasından yola çıkan tenkitçiler, kendi fikirlerine uygun bir İbrani tarihi oluşturmuştur. Bu oluşturdukları yeni tarihsel yaklaşım, yan sayfadaki tabloda genel bir anlamda ifade edilmektedir. Bu yeni yaklaşım, birçok temel noktada Eski Antlaşma ile çelişkiler içermektedir.

Walther Eichrodt, tenkitçilerin Hezekiel kitabını ele alışlarını ve metinler ile çelişki içeren teorileri öne sürmenin zorluğu hakkında şu yorumda bulunmuştur:

Öne sürülen teorilerde yaşanan tatminsiz iniş çıkışlar, şans eseri oluşmamaktadır; tüm bunlar, metinlerde ifade edilenlerin tam aksi üzerine kurulmaya çalışılan kökten bir teoriyi kabul ettirme sancılarının zorunlu sonuçlarıdır. Metnin ifade ettikleri teori ile ters düştüğü her noktada, orijinal ifadeler şüpheli olarak kabul edilip, üzerleri çizilirken, güvenilir bir yöntem biliminin sonucu olmayan teorinin öngördüğü coğrafi ve kronolojik yargıların kabul edilmesi öngörülmektedir. Aynı zamanda, tenkitçi görüş ile uyum sağlamayan inanç unsurlarının ise, ya başka anlamlar içerdiğini kabul ettirme, ya da tenkitçi metodlarla elimine etmeye çalışma konusunda dikkat çekici bir heves izlenilmektedir. (Eichrodt, E, 8-9)

Aşağıdaki tabloda, İsrail'in tarihinin (bazı büyük olaylar), İbraniler'in kendi aktarımı ile modern ileri tenkitçilerin görüşleri karşılaştırılmıştır. Bu tabloda yansıtılan radikal ileri tenkitçiliğin genel trendidir; her tenkitçinin kişisel görüş farklılıkları olabilir. Buna rağmen, yansıtılan genel hatlar, günümüzün en yıkıcı İleri tenkitçi çevreleri tarafından kabul edilmektedir. Daha da ötesi, Wellhausen'in kendi görüşüne göre biçimlendirdiği erken İbrani tarihi, aşağıdaki tablodaki görüşten çok daha, radikal bir görüştür.

Ve bu tablodan görüleceği gibi, elimizdeki Kutsal Kitap düzenine göre Yasa, Peygamberlerden önce verilmiştir ve düzene göre Yasa kitabını Peygamberler izlemektedir. Ancak tenkitçiler, bu düzeni tam tersine çevirmişlerdir; tenkitçilere göre Yasa; Yasa'nın Tekrarı Kanunları, Kutsallık Kanunları ve Kâhinsel Kanunlardan (Pentateuch içerisindeki yasama içerikli kısım) oluşmaktadır ve Peygamberler kitaplarından uzun zaman sonra meydana gelmişlerdir. Ancak peygamberlerin metinlerine bakıldığında, birçok peygamberin kendi dönemlerinde yürürlükte olan bir yasaya başvurdıklarını ve bu yasaların insanların üzerinde bağlayıcı bir gücü olduğunu görmekteyiz. Örneğin, Amos, bu yasadan şöyle bahseder: “Reddettiler yasamı, Kurallarıma uymadılar” (Amos 2:4).

Böylece tenkitçiler, İsrail'in teolojik gelişme tarihi ve kronolojisi ile uzlaşması mümkün olmayan, ancak derin etki bırakan bir çelişki yaratmışlardır.

Eski Antlaşma Kaydı		Metinlere Dayalı Görüş	
M.Ö. 1445-1405	Musa, Yasa'yı verir. Yaratılış, Mısır'dan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım ve Yasa'nın Tekrarı kitaplarını kaleme alır	M.Ö.1400	Antlaşma Kanunları (Mısır'dan Çıkış 20-23 arasındaki materyaller)
1000	Davut'un yönetimi	1000	Davut'un yönetimi

960	Süleyman'ın tapınağı	960	Süleyman'ın tapınağı
850 (?)	Ovadya-ilk yazan peygamber	950	J dokümanı
850-550	Peygamberlerin Altın Çağı	930	Krallık ikiye bölünür
		850	E dokümanı
		750	Amos- ilk yazan peygamber
		750-550	Peygamberlerin Altın Çağı
722	Kuzey Krallığının sonu	722	Kuzey Krallığının sonu (İsrail)
		622	Yasa'nın Tekrarı Kanunları
586	Yeruşalim'in düşüşü; Sürgün	586	Yeruşalim'in düşüşü; Sürgün
		575	H (Kutsallık) Kanunları (Levililer 17-20)
		550	Yasa'nın Tekrarına bağlı çerçevede Yasa'nın Tekrarı'nın editasyonu-2. Krallar
539	İsrail'in yeniden kurulması	539	İsrail'in yeniden kurulması
450	İkinci Yahudi Ulusu'nun Yasa'ya Bağlı olarak (Tevrat) Ezra tarafından reforme edilmesi	450	İkinci Yahudi Ulusu'nun kurumlaşması amacıyla P dokümanı yazılmıştır
		450-400	P , çevreleri Tetracheuch'u derler (Yaratılış - Çölde Sayım); daha ileri bir tarihte Yasa'nın Tekrarı'nın bu kitaplara eklenmesi ile Pentateuch oluşmuştur

Bu çelişki bizleri, Tanrı'nın yetkin Söz'ü ile, "yarı efsanevi ve tarihsel olarak güvenilirmez eski püskü metin parçacıklarının derlemesi" arasında aşılması mümkün olmayan bir uçurum ile karşı karşıya bırakmıştır. Daha da ötesi, tenkitçiler bizleri, İsrail'in Kutsal Kitap'a dayalı tarihinin portresi ile radikal tenkitçilerin yeniden yapılandırması arasındaki aşırı gerilim ile yüz yüze bırakmıştır.

Tenkitçilerin daha radikal ekolünü takip edenlerin, Eski Antlaşma'yı tarihsel değildir diye sınıflandırdıklarını söylemek, sert bir iddia olmayacaktır. Bu ifade, her tenkitçiye kapsamak zorunda değildir, bazı bölümler makul olarak nitelenmiştir, birkaç bölüm, alt düzeyde tarihsel olarak görülmektedir. Tabii ki her tenkitçi bu kadar ileri gitmemiştir, ancak her tenkitçinin İsrail tarihi konusunda değişik fikirleri olmuştur. Örneğin, Stade, İsraililer'in bir halk olarak Mısır'da bulunduklarına şüphe ile bakarken Kisters, Zerubabel yönetimindeki Babil sürgününü kabul etmemektedir. Ancak, tenkitçilere göre, kitapları aynen oldukları gibi ele aldığımızda, krallar zamanına kadar olan kısmının hepsi ve ondan sonraki dönemlerde de bazı bölümleri, tarihsel değildir. (Orr, POT, 56)

Tenkitçilerin ima ettikleri aslında, Eski Antlaşma'da İsrail'in tarihinin Yaratılış'ta Adem ile başlamasından, peygamberlerin tanıklığını ettiği ve vaat edilen Mesih'te tamamlanması şeklinde gördüğümüz net tablo, tutarlı ve bir bütün halinde işleyen tanrısal plânın gelişimi (teleojik unsur) değil, tamamen bir uydurmadır, yapmacıktır ve zoraki bir tablodur.

Orr tarafından alıntısı yapılan Halle’li Kautzsch, “*Abiding Value of Old Testament*” (Eski Antlaşma’nın Ebedi Değeri) isimli söyleminde şu ifadelerde bulunmuştur: “Eski Antlaşma’nın sonsuz değeri her şeyin ötesinde; Yeni Antlaşma’da sonuca ulaşan ve bizlere Tanrı’nın kurtuluş için bir plânının var olduğuna ve bu sürecin İsa Mesih’in Kişiliğinde ve işlerinde tamamlandığına dair salt ve kesin bir garanti vermesinde yatmaktadır.” (Orr, POT, 61)

Orr, şunları söylemiştir:

Tarihte yer alan teleolojik unsurlardan kurtulmaya çalışan tenkitçi cephesinden gelen cevaba göre, Kutsal Kitap’ın sunduğu tarih hem sahtedir, hem de gerçeklerden uzaktır: gerçek tarihle uyum içerisinde gelişmemektedir, *hayal ürünü* bir tarihsel gelişimi yansıtmaktadır, atalara ait çağdan kalan ilkel fikirlerin ve efsanelerin ileri tarihlerde aktarımıdır. Aktarılan gelişimin görünümü, tarihsel inançlar üzerine materyallerin manüpile edilmesi ile zorla empoze edilmektedir. Tenkitçi Kutsal Kitap düzeni sayesinde -analizlerine ve dokümanlara göre- Eski Antlaşma hikâyesinde yer alan teleolojik unsurlar yok olmuştur. Profesör Robertson, tenkitçilerin savundukları iddiayı şöyle aktarmaktadır: Kutsal Kitap yazarlarının entrikaları sonucu ortaya koydukları, asıl ve doğru bir gelişmeyi yansıttığını iddia ettikleri sunum, eski dokümanların manüpile edilme süreci ve geçmiş olayların ileri tarihlerin görüş açısına göre sistematik bir şekilde yeniden sunulması ile sonradan gelişmiştir.” (Orr, POT, 61-62)

Kutsal Kitap’ın İbrani dinini uydurma hikâyelerle açıklayan bir kitap olduğuna dair görüş ile, Kutsal Kitap’ın Tanrı’nın gerçekten de yapmış olduğu işleri aktaran bir kitap olduğuna dair görüş arasındaki fark, bu konuda en ufak bir yoruma ihtiyaç duymayacak kadar açıktır.

– LANGDON GILKEY

2A. YARGI: İSRAİL’İN DİNİ TAMAMEN DOĞAL BİR DİNDİR, OLUŞMASINDA VE GELİŞMESİNDE DOĞAÜSTÜ BİR UNSUR MEVCUT DEĞİLDİR (Başka bir deyiş ile, İsrail’in tarihinde Tanrı’nın hiçbir müdahalesi olmamıştır; ancak İbraniler olduğunu düşünmüşlerdir.)

Bu teori nasıl olup, Pentateuch’un metinsel analizinden türemiştir? Orr, bu konuyu açıklar:

Bu dinin kaynağının doğaüstü olup olmadığı, elimizdeki Pentateuch’un Musa’nın kaleminden mi çıktığına ya da ileri bir tarihte birleştirilmiş üç ya da dört dokümandan mı oluştuğuna ya da Levililer kanunlarının hangi aşamada en son halini aldığına ya da Yeşaya kitabının bir, iki hatta on yazıcının işi olup olmadığına ya da Mezmurların yazılışının sürgünden önce mi, yoksa sonra mı olduğuna *hiçbir şekilde bağlı değildir* ve bağlı olmadığı da ikna edilir bir şekilde savunulabilir. Buna rağmen ileri bölümlerde daha detaylı bir şekilde göreceğiniz gibi metinsel tenkitçiliğin, dini teoriye olan bağımlılığı gerçekten çok yakındır. Bazı âlimler, hem Eski Antlaşma’nın en ileri şekilde gerçekleştirilmiş tenkitinin ortaya çıkardığı hipotezlerin gerçekliğine olan inanç ile İsrail’de gerçekleşen doğaüstü esinlemenin gerçekliğine olan inancı, kişisel tatminleri için birleştirmeyi başarmıştır, ancak bu birleşim sonucunda elde edilen sentez başarılı olmuş olsa idi, sağduyulu her insan tarafından kucaklanmış olurdu. Dr. Cheyne’nin “Tenkitçiliğin Kurucuları” olarak ifade ettiği kişiler, kararlara salt metinsel tenkit ile ulaşmaktadırlar. Bu metinsel tenkit, Mezmurların yazılım tarihini, metinlerin aslına uygunluğunu, metinlerin güvenilirliği, vb... içermektedir ve genel olarak dinin orijini ve gelişimi hakkındaki önceden varsayım tarafından kontrol edilmektedir.

Tenkiti yapan kişinin önceden varsayımı değıştikçe, metinlerin yazılım tarihi, ilişkileri, tarihsel değeri hakkında varılacak yargılar da değışecektir. Tenkitçilerin vardığı sonuçların hepsinin dini ve tarihsel önceden varsayımlara olan bağımlılığı, Wellhausen tarafından da kabul edilmiştir: “Bu tartışmalı durumun kesin bir çözüme kavuşacağı alan, din eserlerinin tarihselliği ile kabul edilen dini fikirlerin arasındaki alandır. Bu alan, Vatke’nin *Biblische Theologie* isimli eserinde enine boyuna ele alınmış ve bu savaşın ilk kıvılcımlarını çakmıştır.” (Wellhausen, PHI, 12) (Orr, POT, 4-5)

Gilkey, bu iddianın dürüst bir sözcüsü olarak, sözünü esirgmeden açık ve net ifadeler kullanır:

Kutsal Kitap’ta yer alan olağanüstü olayların anlatımı için, tenkitçiler tarafından öne sürülen nedensel bir düzenin varlığı, bu olayları gözlemlenebilir olaylar olarak ele alınmalarını gerektirir. Gözlemlenebilir olayların bilimsel olarak yorumlanabilirliği ve bu yorumun sahip olduğu yetkinin doğrultusunda Kutsal Kitap anlatımlarının geçerliliği hakkında varılacak bir yargıda ve bu anlatımları anlamada, büyük bir farklılık gözlenecektir. Birdenbire Tanrı’nın işlerinin ve buna bağlı olayların yer aldığı Kutsal Kitap’ın engin panoraması kararacak ve bu olayların hiçbirisi gerçekleşmemiş olarak kabul edilecektir. Gerçekleşmiş olduğu reddedilecek olaylar, yalnızca yaratılışın altı gün sürmesi, Aden bahçesindeki tarihi düşüş veya Nuh’un tanıklığını verdiği tufan gibi olağanüstü içeriği yüksek olaylar değil, İbrani halkının Tanrı’nın müdahalesi ile oluşmuş ve Kutsal Kitap’ta kaydedilmiş tarihin büyük bir kısmını oluşturan olayları da içermektedir. Tarihsel gerçek olarak aktarılanlar, basit bir sembolik anlatım olarak kabul edilecektir. İbrahim’in ileri yaşta gelen çocuğu; birçok göksel ziyaret; atalara verilmiş sözler ve yönlendirmeler; Mısırlılar’ın maruz kaldığı hastalıklar; ateşten sütunlar; denizin ikiye ayrılması; Sina dağında sözlü olarak verilmiş olan antlaşma; fetih esnasında verilmiş olan stratejik ve lojistik destek; peygamberler tarafından duyulan sesler gibi Tanrı’nın “eylemi” olarak kabul edilen bütün olaylar, İbrani halkının “dini yorumu” olarak kabul edilip, tarihsellikleri yok sayılacaktır. Eski Antlaşma’da Tanrı’nın işi olarak aktarılan ya da tenkitçilikten önceki Calvin gibi tefsircilerin “Tanrı’nın yaptıkları” olarak yorumladığı mucizevi olaylara, Tanrı’nın kendi sesi ile verdiği buyruklara ve vaatlere, modern görüş, radikal bir farklılıkla yaklaşmakta ve bu olayları yok saymaktadır. İbraniler neye inanırlarsa inansınlar, modern tenkitçi görüşe sahip olanların inancına göre, Kutsal Kitap’ta ismi geçen halklar ve bizler aynı evren koşullarında yaşamaktayız. Bu koşullara göre, olayların sebep sonuç ilişkisi vardır, değışmez ve arkası kesilmez zaman ve mekan ilişkisinin var olduğu bu evrende bizler bugün ilâhi mucizeler tecrübe edip ve ilâhi sözler duymuyor isek, o dönemdeki halkların da bu olayları yaşamamış olmaları gerekir. (Gilkey, COTBL, 144-45)

Gilkey, bu iddiayı kendi mantığı içerisinde şöyle bağlar:

Mısır’dan çıkıldıktan sonra gerçekleşen antlaşma olayından önce gerçekleştiği aktarılan mucizevi olayların ve Tanrı’nın sesinin duyulmasının atalara ait anlatımların üzerinde yapmış olduğu etki, aslında Mısır’dan çıkıldıktan sonra oluşan inancın etkisindeki İbranilerin kendi geçmişleri ile yaptıkları yorumdan başka bir şey değildir. Bizim için bu anlatımlar, Tanrı’nın gerçekten yaptıkları ve meseller ile Mısır’dan Çıkış sonrası Yahudilerin inancının ifadesi olarak söylediklerinin tarihsel anlatımı değil; etkin işler yapan, vaatler ve buyruklar veren bir Tanrı’ya olan inancın etkisi ile kaleme alınmış metinlerdir. Mısır’dan çıkıldıktan sonraki yaşam hakkında Kutsal Kitap’ta yer alan anlatımlar; örneğin, Yasa’nın beyanı ve kanunlaşması, fetihler ve peygamberlikler antlaşma halkının süregelen yaşamının ve tarihinin Mısır’dan Çıkış sonrası oluşan inancının etkisindeki yorumudur. Modern Kutsal Kitap teolojisi için, Kutsal Kitap artık Tanrı’nın eylemlerinin ve sözlerinin tarif edildiği bir kitap değildir. Modern Kutsal Kitap teolojisi için Kutsal Kitap, bizlerin “yaratıcı açıklamalar” diye adlandırdığımız, Yunus’un hikâyesi gibi, Tanrı’nın eylemlerini ve bu eylemlere insanların İbrani dinine uygun teolojik inançlarını ifade eden tepkilerine, İbrani açıklamalarını içeren bir

kitaptır. Kısacası Kutsal Kitap, Tanrı'nın işlerini tarif eden değil, İbrani dinini tarif eden bir kitaptır. (Gilkey, COTBL, 146)

Bu görüşün radikal doğasını fark eden Gilkey, “Kutsal Kitap’ın İbrani dinini uydurma hikâyelerle açıklayan bir kitap olduğuna dair görüş ile Kutsal Kitap’ın, Tanrı’nın gerçekten de yapmış olduğu işleri aktaran bir kitap olduğuna dair görüş arasındaki fark, bu konuda en ufak bir yoruma ihtiyaç duymayacak kadar açıktır” itirafında bulunmuştur. (Gilkey, COTBL, 146)

3A. YARGI: İSRAİL’İN TARİHİ VE DİNİ, TEMEL OLARAK UYDURMADIR

İbranilerin öz tarihleri ve dinleri hakkındaki aktarımlarını, Eski Antlaşma’da karşımıza koyulduğu şekilde okuduktan sonra, *niyetlerinin* bu kitabın okuyucuları tarafından tamamen tarihsel bir kitap olarak kabul edilmesi olduğu gayet açıktır. Musa’nın Yasa’yı vermesi ve arkasından, peygamberlerin insanları Musa’ya ait Yasa’ya bağlı olarak yargılamaları, mantıksal olarak belli bir düzeni yansıtmaktadır.

Unger, benzer bir yorumda bulunmuştur: “Eğer Yasa’nın Tekrarı kitabı, Musa tarafından yazıldığını iddia etmesine rağmen, M.Ö. 621 senesine kadar yayınlanmamış ise, dinsel sahtekârlık ithamından kurtulması pek mümkün olmayacaktır. Aynı durum M.Ö. 500 senesine kadar derlenmemiş olan, ancak sürekli bir şekilde Musa’ya özgü olarak kabul edilen Kâhinsel Kanunlar için de geçerlidir.” (Unger, IGOT, 231)

Eski Antlaşma’yı kim yazmışsa yazsın, ya da kanonunu kim gerçekleştirmişse gerçekleştirsin, içerisinde barındırdığı tarihin, İsrail’in gerçek tarihi olduğuna inanmamızı istemiştir. Eğer metinlere dayalı tenkitçiler haklı ise, Eski Antlaşma’nın tarihçileri hatalıdır ve “uydurma” tarih suçlamalarından kurtulmalarının mantıklı bir kurtuluş yolu yoktur.

21

MUSA'YA AİT YAZARLIĞI DESTEKLEYEN DELİLLER

BÖLÜME BAKIŞ

İçsel (Dahili) Delil

Pentateuch'un Tanıklığı

Diğer Eski Antlaşma Kitaplarının Tanıklığı

Yeni Antlaşma'nın Tanıklığı

Dışsal (Harici) Delil

Yahudi Aktarımı

Erken Dönem Hristiyan Aktarımı

Antlaşma-Biçimsel Analiz

Varlığı İddia Edilen D Kaynağının Eskiliği

Giriş

İfadeler

Stil

Yasamanın Eskiliği

Musa'ya Ait Yazarlığı ve D'nin Eskiliğini Reddeden İfadeler

Merkezlendirilmiş Tapınma

Sonuç

Varlığı İddia Edilen P Kaynağının Eskiliği

Metinlere Dayalı Varsayım

Temel Cevap

Dışsal (Harici) Delil

Arkeoloji

1A. İÇSEL (DAHİLİ) DELİL

1B. Pentateuch'un Tanıklığı

Pentateuch, Musa'nın yazarlığını belirten açık ifadeler ile doludur.

1C. Antlaşma Kitabı (Mısır'dan Çıkış 20:22-23:33)

"Musa RAB'bin bütün buyruklarını yazdı. Sabah erkenden kalkıp dağın eteğinde bir sunak kurdu, İsrail'in on iki oymağını simgeleyen on iki taş sütun dikti. Sonra İsraili gençleri gönderdi. Onlar da RAB'be yakmalık sunular sundular, esenlik sunusu olarak boğalar kestiler. Musa kanın yarısını leğenlere doldurdu, öbür yarısını sunağın üzerine döktü. Sonra antlaşma kitabını alıp halka okudu. Halk, 'RAB'bin her söylediğini yapacağız, O'nu dinleyeceğiz' dedi." (Mısır'dan Çıkış 24:4, 7)

2C. Antlaşma'nın Yenilenmesi (Mısır'dan Çıkış 34:10-26)

"RAB Musa'ya, 'Bunları yaz' dedi, 'Çünkü seninle ve İsraililerle bu sözlere dayanarak antlaşma yaptım.'" (Mısır'dan Çıkış 34:27)

3C. Yasa'nın Tekrarı'nın Kanunları (Yasa'nın Tekrarı 5-30)

"Musa bu yasayı yazıp RAB'bin Antlaşma Sandığı'nı taşıyan Levili kâhinlere ve bütün İsrail ileri gelenlerine verdi." (Yasa'nın Tekrarı 31:9)

"Musa Yasa'nın sözlerini eksiksiz olarak kitaba yazmayı bitirince, RAB'bin Antlaşma Sandığı'nı taşıyan Levililer'e şu buyruğu verdi: 'Bu Yasa Kitabı'nı alın, Tanrınız RAB'bin Antlaşma Sandığı'nın yanına koyun. Orada size karşı bir tanık olarak kalsın'" (Yasa'nın Tekrarı 31:24-26).

Bu ayetler, Musa'nın Pentateuch'u yazdığını ispatlamak amacı ile kullanılamazlarsa da; Yasa'nın Tekrarı 5'ten 26'ya kadar böyle bir kitabın varlığından bahseder ve Musa'nın metinsel eylemlerde bulunmuş olduğuna işaret eder. (Raven, OTI, 86)

4C. Tanrı'nın Amalekliler Hakkındaki Yargısı

"RAB Musa'ya, 'Bunu anı olarak kayda geç' dedi, 'Yeşu'ya da söyle, Amalekliler'in adını yeryüzünden bütünüyle sileceğim.'" (Mısır'dan Çıkış 17:14)

5C. İsraililer'in Ramses'den Moav'a Olan Yolculuğunun Planlanması

"Musa RAB'bin buyruğu uyarınca sırasıyla yapılan yolculukları kayda geçirdi. Yapılan yolculuklar şunlardır." (Çölde Sayım 33:2)

6C. Yasa'nın Tekrarı 32'deki Musa'nın Ezgisi

"Şimdi kendiniz için şu ezgiyi yazın ve İsraililer'e öğretin; onu okusunlar. Öyle ki, bu ezgi İsraililer'e karşı benim tanığım olsun.

Onları atalarına ant içerek söz verdiğim süt ve bal akan ülkeye getirdiğimde, yiyip doyacaklar; semirince başka ilâhlara yönelip onlara tapacaklar. Beni tepecek, antlaşmamı bozacaklar.

Başlarına sayısız kötülükler, sıkıntılar geldiğinde, bu ezgi onlara karşı tanıklık edecek. Çünkü çocukları bu ezgiyi unutmayacak. Ant içerek söz verdiğim ülkeye onları getirmeden önce neler tasarladıklarını biliyorum.”
O gün Musa bu ezgiyi yazıp İsraililer'e öğretti.(Yasa'nın Tekrarı 31:19-22)

7C. Yazıcıların Kullanımı

Musa'nın, Pentateuch'u "yazmasından" ya da "yazarı" olmasından bahsederken, daha önce de belirttiğimiz gibi unutmamamız gereken husus, aynen antik Mezopotamyalı uygulamalarında da görüldüğü gibi, gerçekten olan durum bu olmuş olsa bile, bu, Musa'nın kendi elleriyle metni yazdığı anlamına gelmemektedir. Kalın Pentateuch'un, aynen Hammurabi'nin Yasa Kanunları gibi yazıcılara dikte edilmiş olması, olasılık dahilindedir. Bu durum kesinlikle Pentateuch'un, Musa'ya ait yazarlığını çürütecek bir unsur değildir.

8C. Aşağıdaki Bölümlerde Yer Alan Hukuki Dokümanlar, Ya Alt Ya da Üst Bağlamdaki Metinlerde, Kendilerinin Musa Tarafından Yazıldığı Konusunda Tanıklık İçermektedir:

Mısır'dan Çıkış: 12:1-28; 20-24; 25-31; 34

Levililer: 1-7; 8; 13; 16; 17-26; 27

Çölde Sayım: 1; 2; 4; 6:1-21; 8:1-4; 8:5-22; 15; 19; 27:6-23; 28; 29; 30; 35

Yasa'nın Tekrarı: 1-33

9C. Musa'nın, Pentateuch'u Yazabilecek Vasıflara Sahip Olduğu Kesindir

Musa, Firavun'un evinde büyümüştür ve aynen İstefan'ın dediği gibi: "Musa, Mısırlıların tüm bilim dallarında eğitildi. Gerek sözde, gerek eylemde güçlü biri oldu" (Elçilerin İşleri 7:22). Herkesin hemfikir olduğu gibi, bu bilim dalları arasında okuma yazma da vardır.

Musa'nın, Pentateuch'u yazması için gerekli olan her türlü bilgi elinin altındaydı. Musa'dan önceki dönemlerin kayıtlarının var olduğu, bu kayıtların İbranilerin elinde olduğu ve halkının lideri olan Musa'nın da bu kayıtlara ulaşma imkânı olduğu büyük bir olasılıktır. Eğer bu kayıtlar, Yusuf'un zamanından beri Mısır arşivlerinde saklanmış olsalardı bile, aynı şekilde Musa'nın hizmetinde, çocukluğundan itibaren olurlardı.

Musa'nın aynı şekilde bu tarihi kaydedecek zamanı da mevcuttu. Kırk sene Mısır'da ve aynı süreyi Midyan'da geçirmiş ve bu seksen senelik dönemde Yaratılış kitabını kaleme almak için yeterli zamanı olmuştur. (Raven, OTI, 93-94)

Musa'nın, Pentateuch gibi bir eseri kaleme alması için var olan üstün meziyetlerini aşağıdaki vasıflarında daha iyi kavramaktayız:

(a) Eğitim: Musa, asil Mısır saray halkının disiplini altında ileri seviyede gelişmiş bir akademik eğitim almıştır. Aynı çağda, kadınların tuvalet malzemelerinin bile yazı altında listelendiği göz önüne alındığında, Musa'nın aldığı bu eğitimin okuma yazmayı içermemesi düşünülemez.

(b) İnanç Bilgisi: Musa, şüphesiz erken İbrani tarihinin ve eski dönemde halkının Tanrı ile olan münasebeleri hakkındaki inanç bilgilerini edinmiştir.

(c) Coğrafi Bilgi: Musa, Pentateuch'da yer alan Mısır ve Sina'nın coğrafyası ve iklimi hakkında ileri derecede bilgiye sahiptir.

(d) Motivasyon: İsrail Ulusunun kurucusu olarak Musa, halkına sağlam ahlâki ve dini temeli verecek güdüye yeterinden fazla sahiptir.

(e) Zaman: Kırk uzun sene boyunca Sina çölünde dolaşmak, Musa'ya bu eseri oluşturması için yeterli olan zaman birimini sağlamıştır.

Mısır turkuaz madenlerinde çalışan eğitimsiz kölelerin kişisel bilgilerini tünel duvarlarına kazınılan bir çağda, Musa'nın atalarının, tarihlerinin en dikkat çekici olaylarını kayıt altına almamış olmaları hayal bile edilemez.

Antik Mısır hakkında yüzyılın en büyük otoritelerinden birisi olan Kurt Sethe, medeniyetin edebiyat dalındaki en büyük katkısını yapmış olan bir Kuzey Semitik uygarlığının babasını arama çalışmalarında, Musa için tarihsel bir olasılık olarak bahsetmiştir. [*Vorn Bilde Zum Buchstaben*, (1939), P. 56] (Martin, SCAP, 23)

Mısır turkuaz madenlerinde çalışan eğitimsiz kölelerin kişisel bilgilerini tünel duvarlarına kazınılan bir çağda, Musa'nın atalarının, tarihlerinin en dikkat çekici olaylarını kayıt altına almamış olmaları hayal bile edilemez.

2B. Diğer Eski Antlaşma Kitaplarının Tanıklığı

Aşağıdaki Eski Antlaşma ayetleri, Tevrat ya da “Yasa'nın,” Musa'dan olduğuna tanıklık eder:

Yeşu 8:32: “Yeşu Musa'nın İsrail halkının önünde yazmış olduğu Kutsal Yasa'nın kopyasını orada taş levhalara yazdı.” Aşağıda verilmiş olan ayetlerin bazılarında bulunan yıldız işareti, basit bir sözel inanç aktarımını değil, “Musa'nın yazılı Yasasını” işaret etmektedir:

Yeşu 1:7, 8*; 8:31*, 34*; 23:6*

1. Krallar 2:3*

2. Krallar 14:6*; 23:25

1. Tarihler 22:13

2. Tarihler 5:10; 23:18*, 25:4*; 30:16; 33:8; 34:14; 35:12*

Ezra 3:2; 6:18*; 7:6

Nehemya 1:7, 8; 8:1*, 14*; 9:14; 10:29; 13:1 *

Daniel 19:11, 13

Malaki 4:4

Bütün bunlar, En Yüce olan Tanrı'nın Antlaşma kitabıdır, Musa'nın Yasa kitabı, Yakup'un halkının mirasıdır.

– EKLESİASTİKUS M.Ö. 180

3B. Yeni Antlaşma'nın Tanıklığı

Yeni Antlaşma yazarları, Tevrat'ın ya da “Yasa” kitabının Musa tarafından kaleme alındığını belirtmişlerdir. Elçilerin inancı şöyledir: “Öğretmenimiz, Musa yazılarında bize şöyle buyurmuştur:” (Markos 12:19)

Yuhanna, Musa'nın yazarlığı konusunda emindir: “Kutsal Yasa Musa aracılığıyla verildi, ama lütuf ve gerçek İsa Mesih aracılığıyla geldi.” (Yuhanna 1:17)

Pavlus, Pentateuch'dan bir parçadan bahsederken, şu ifadeyi kullanmıştır: “Musa, Kutsal Yasa'ya dayanan doğrulukla ilgili şunları yazıyor.” (Rom. 10:5)

Bu konudaki referans ayetler aşağıda listelenmiştir:

Luka 2:22; 20:28

Yuhanna 1:45; 8:5; 9:29

Elçilerin İşleri 3:22; 6:14; 13:39; 15:1, 21; 26:22; 28:23

1. Korintliler 9:9

2. Korintliler 3:15

İbraniler 9:19

Esinleme 15:3

Aşağıdaki ayetler, İsa Mesih'in, Tevrat'ın Musa'dan geldiğine dair inancını sergilemektedir:

Markos 7:10; 10:3-5; 12:26

Luka 5:14; 16:29-31; 24:27, 44

Yuhanna 7:19, 23

Yuhanna, İsa Mesih'in açık ve seçik bir şekilde Musa'nın Tevrat'ı yazdığına olan inancını ifade etmesini kayıt altına almıştır:

“Baba'nın önünde sizi suçlayacağımı sanmayın. Sizi suçlayan, umut bağladığınız Musa'dır. Musa'ya iman etmiş olsaydınız, bana da iman ederdiniz. Çünkü o benim hakkımda yazmıştır. Ama onun yazılarına iman etmezseniz, benim sözlerime nasıl iman edeceksiniz?” (Yuhanna 5:45-47)

Eissfeldt'in de ifade ettiği gibi: “Yeni Antlaşma'da kullanılan isim, açıkça tüm Pentateuch'u -Musa'nın Kitabı'nı- kapsamaktadır ve tartışmasız olarak Pentateuch'un yazarı olarak, Musa'yı göstermektedir.” (Eissfeldt, OTI, 158)

2A. DIŞSAL (HARİCİ) DELİL

1B. Yahudi Aktarımı

R. H. Pfeiffer, şunları kaleme almıştır: “M.Ö. 400 senesinde kanona dahil edilmiş olan Pentateuch'un, Musa'ya Tanrı'dan gelen bir esinleme olarak kabul edilip edilmediği konusunda şüphe duymak için hiçbir sebep yoktur.” (Pfeiffer, IOT, 133)

1C. Ekleziastikus

M.Ö. 180 senesinde yazılmış olan Apokrafi kitaplarından birisidir ve şu tanıklığı verir: “Bütün bunlar, En Yüce olan Tanrı'nın Antlaşma kitabıdır, Musa'nın Yasa kitabı, Yakup'un halkının mirasıdır.” (Ekleziastikus 24:23)

2C. Talmud

(*Baba Bathra*, 146) Yasa (Tevrat) üzerine M.Ö. 200 senesinde yapılmış bir Yahudi tefsiri. Mishnah (*Pirge Aboth*, I, 1), M.Ö. 100 senesinden kalma bir haham tefsir kitabı. Bu iki kitap da, Tevrat'ı Musa'ya atfetmektedir.

3C. Philo

Yaklaşık olarak M.S. 20 senesinde dünyaya gelen Yahudi ilâhiyatçı, Musa'ya ait yazarlığı savunular arasındadır: "Musa'nın hikâyesini, kutsal kitaplardan, onun bıraktığı anıtlardan ve ulusun yaşlılarından aynen öğrendiğim gibi aktaracağım." (Philo, WP, 279)

4C. Flavius Josefyus

Birinci yüzyılda yaşamış olan bir Yahudi tarihçidir. *Josephus Against Apion* (11:8): "Bizim, öyle (Yunanlılar gibi) birbiri ile çelişen ve birbirini reddeden sayısız kitap yığınınız yoktur, topu topu 22 (bizim 39) kitabımız vardır ve bunların hepsinin ilâhi olduğuna inanılır; bunlardan beş tanesi Musa'ya aittir, yasayı ve kendisinin ölümüne kadar olan insanlığın kökünü içerir." (Josefyus, WFJ, 609)

2B. Erken Dönem Hristiyan Aktarımı

1C. Juniliyus

M.S. 527-565 seneleri arasında yönetimde bulunmuş olan Bizans imparatoru Yustin'in imparatorluk subayıdır. Pentateuch'un yazarı olarak Musa'yı göstermektedir. Bu konudaki fikrini, bir öğrencisi ile diyalogunu kaydettiği *De Partibus Divinae Legis* isimli eserinde görebiliriz:

İlahi Kitapların Yazarları Hakkında

Öğrenci: İlahi kitapların yazarlarının kimler olduğunu nereden bilebiliriz?

Öğretmen: Üç şekilde. Başlıklardan ve önsözlerden... ya da sadece başlıklardan... geçmiştekilerin inançlarından, örneğin, Musa'nın tarihin ilk beş kitabını yazdığına inanılır; başlıkta bu belirtilmemiş olsa da, hatta Musa, "Tanrı bana konuştu" demese de, "RAB Musa'ya şöyle dedi" diye yazmıştır. (Gray, OTCm, 44-45)

2C. Bizanslı Leontiyus

M.S. altıncı yüzyılda *Contra Mestorifor* isimli eserini yazmış. Bu eserde şu ifadeler geçmektedir:

"Bu beş kitapların her biri, Musa'ya ait olduklarına dair tanıklık içermektedirler." (Gray, OTCM, 45)

3C. Eski Antlaşma kanonlarında, Pentateuch'u Musa'ya atfeden diğer **Kilise Liderleri**:

1. Sard Piskopos'u Melito (M.S. 175)
2. Yeruşalim'li Cyril (M.S. 348-386)
3. Hilary (M.S. 366)
4. Rufinus (M.S. 410)
5. Augustinus (M.S. 430)

4C. Pentateuch, erken kilisenin aşağıdaki **Kanon Listelerinde** de Musa'ya atfedilmektedir:

1D. Timoteos ve Aquila'nın Diyalogu

2D. Synopsis (Lagarde tarafından revize edilmiştir)

3D. Elçilerin Kanonlarının Listesi

4D. Innocent I (M.S. 417)

3B. Antlaşma-Biçimsel Analiz

1C. Giriş

1954 senesinde George Mendenhall, antik çağın muzaffer Yakın Doğu kralları ile yenilgiyi tatmış düşmanları arasında gerçekleştirilmiş olan boyundurluk altına girme anlaşmalarını açıkladığı bir metin yayınlanmıştır. Bu anlaşmaların yapısı ile İbrani Kutsal Yazılar'ında bulunan bazı anlaşmaların yapısı arasındaki şaşırtıcı benzerliklere işaret etmiştir. Meredith Kline, bu antlaşmalar ile Yasa'nın Tekrarı kitabı anlaşmalarının tümü arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak bu çalışmayı daha da ileri götürmüştür.

Tanınmış arkeolog G. Ernest Wright, bizlere Mendenhall'in çalışmasını şöyle takdim eder:

Hukuk alanında gerçekleşen ve benim zaman aşımına başarı ile karşı koyacağına inanma cüretini gösterdiğim bir başka büyük çalışma, George E. Mendenhall'ın Musa'ya ait antlaşmanın resmi arka plânının ele alındığı öncü çalışmadır. Mendenhall'ın gösterdiği gibi bu arka plân, Johannes Pedersen'in iddia ettiği gibi, Bedevi toplumların antlaşmalarında yer almamaktadır. Bu arka plân, özellikle Hitit arşivlerinde bulunan Geç Bronz Çağa ait boyundurluk altına girme anlaşmaları başta olmak üzere, uluslararası hukuk antlaşmaları arasında yer almaktadır. Bu keşfin ortaya koyduğu birkaç sonuç vardır, ancak ben bunlardan bir tanesine değineceğim: İsrail, Tanrı inancının nasıl oluştuğuna ve Tanrı hakkında konuşulurken belli başlı kelimelerin kullanılmasına izin verilirken, bazı kelimelerin kullanılmasının yasaklanması hakkında ilk defa daha geniş bir görüş açısına sahip olabileceğiz. İsrail'in Tanrı'sı, doğal bir dünyanın temel güçlerini temsil eden başka tanrıların başında liderlik yapan bir tanrı değil; Mübarek ve tek Hükümdar, kralların Kralı, rablerin Rab'bi, ölümsüzlüğün tek sahibi, eşi olmayan Tanrı'dır. Bunun doğal bir sonucu olarak İbrani *melek* terimi, yalnızca Davut'un zamanından önce çok ender olarak kullanılmıştır. Bunun sebebi, bu terimin Bronz Çağındaki Suriye-Filisti şehir-devletlerinin rakip hanedanlarının politik tanımı için kullanılmış olması ve genel anlam olarak bu anlamı üstlenmiş olmasıdır. İsrail'in kendi Tanrı'sının boyunduruğu altına girmesi, tüm dünyayı kapsadığı gibi ilgi noktası, doğa unsurları (yağmur tanrısı, şarap tanrıçası, vb.) değil, etkin bir Yönetimin idaresidir. Bu yüzden kullanılan lisan, tarihe ve tarihsel perspektiflere uygun bir lisandır. (Wright, BAT, 150)

2C. Yasa'nın Tekrarı Ve M.Ö. İkinci Milenyumdan Kalma Hitit Hükümdarlığı Altına Girme Anlaşmalarının Yapısı

K. A Kitchen, M.Ö. on dördüncü asırdan on üçüncü asıra kadar olan dönemde, Hitit boyundurluğu altına girme anlaşmalarının aşağıda listelenen yapı unsurlarını açıklığa kavuşturmuştur:

- (1) *Önsöz* ya da başlık. Antlaşma yazarının tanıtımı.
- (2) *Tarihsel öndeyiş* ya da geçmişe bakış. İki tarafın geçmişteki ilişkilerinin belirtilmesi; hükmedenin geçmişte aldığı haraç, tebaanın ödeyeceği yeni haracın belirlenmesinde oynadığı rol ve yeni yükümlülükler.
- (3) *Şartlar*. Hükmedenin, tebaa üzerine koyduğu temel ve detaylandırılmış yükümlülükler.
- (4) (a) Antlaşmanın bir kopyasının, tebaa'nın tapınağında *yemin edilerek yazılması*.
(b) Antlaşma koşullarının halka *periyodik bir şekilde okunması*.
- (5) *Tanıklıklar*. Antlaşmaya tanıklık etmeleri için çağırılan tanrıların isimlerinin yer aldığı uzun bir liste.
- (6) (a) *Lanetler*. Antlaşmayı bozması durumunda tebaanın üstüne gelecek lanetler.
(b) *Bereketlemeler*. Antlaşmayı tutması durumunda tebaanın üstüne gelecek bereketler.

M.Ö. on üçüncü asırdan, onuncu asra kadar bilinen tüm antlaşmalar, şeklen ve içerik olarak birbirine benzemektedir. Metinlerin okunabilecek kadar iyi bir şekilde ele geçtiği bazı antlaşmalarda, birkaç unsur elenmiş olsa da, genel düzende çeşitlilik gözlenmez. Bu arkeolojik bulgulardan dolayı, dönem ile ilgili olarak istikrarlı bir antlaşma formunun varlığı kabul edilmiştir. Belirtilen tarihsel dönemden önceki antlaşmalarda ise, daha farklı bir model izlenilmektedir. (Kitchen, AOOT, 92-93)

Yasa'nın Tekrarı Kitabında Yer Alan Antlaşma Yapısı Sina Antlaşması

- (1) *Önsöz*: 1:1-5
- (2) *Tarihsel öndeyiş*: 1:6-3:29
- (3) *Şartlar*: 4-11 (basit) 12-26 (detaylı)
- (4) (a) Yasa'nın *yazılması*: 31:9, 24-26
(b) Yasa'nın *okunması*: 31:10-11
- (5) *Tanıklıklar*: Antik doğuya ait pagan tanrıları, bu antlaşmada olamayacağı için, bu liste yer almamıştır. Kitchen, tanıklık olarak Musa'nın ezgisini göstermiştir (31:16-30; 32:1-47).
- (6) *Lanetler ve Bereketlemeler*: 28:1-14 (Bereketlemeler); 28:15-68 (Lanetler); bu antlaşmada düzen, bereketlemeler-lanetler-tanıklık olarak gerçekleşmiştir, Antik Yakın Doğuya ait antlaşmalardaki düzen ise, tanıklık-lanetler-bereketlemeler şeklindedir. Bu düzen farkının sebebi ise, Yasa'nın Tekrarı antlaşmasında yer alan tanıklığın doğasındaki farklılıktır. (Kitchen, AOOT, 96-97)

Kitchen, bu iki antlaşma grubu arasındaki benzerlik hakkında şu yorumu yapmıştır: “Elimizdeki deliller doğrultusunda, M.Ö. on dördüncü ve on üçüncü yüzyıl Antik Yakın Doğu antlaşmaları ile Mısır'dan Çıkış ve Yeşu'dan daha çok, Yasa'nın Tekrarı metinleri arasında şaşırtıcı bir yakınlık olduğu hakkında hiç bir şüphe kalmamıştır. Metinsel yapıda rastlanılan esas fark ise, Yakın Doğu dokümanlarının resmi antlaşma dokümanları iken, Yasa'nın Tekrarı'nın işler ve sözler ile bir antlaşmanın yenilenmesi töreninin aktarılması olmasından kaynaklanmaktadır.” (Kitchen, AODOT, 3)

Kline'da, bu tarihlere güvenle yaklaşmaktadır: “Hayal ürünü kaynaklara (J, P, vb.) bölünmüş olarak değil, aynen elimizdeki hali ile Yasa'nın Tekrarı kitabının, incelenmeye

açık elimizdeki objektif ve somut arkeolojik delillerin ışığında, antik boyundurluk altına girme antlaşmalarının yapısını, eksiksiz ve bütünlük içerisinde klâsik formu ile yansıttığı tartışılmaz bir biçimde ortaya çıkmıştır.” (Kline, DC, 41)

Bu görüş açısına sahip Kline ve Kitchen yalnız değildir. D. J. McCarthy, *Treaty and Covenant* isimli eserinde antik antlaşmaları enine boyuna incelemiştir. Bu konudaki en derin çalışmalardan birisi olan bu eserin sahibi, kendisinin radikal tenkitçi olarak tanınmasını memnuniyetle karşılarsa da, bu karşılaştırmanın sonuçlarını kaçınılmaz olarak yorumlamıştır: “Eski Antlaşma’da, bütün unsurları ile antlaşma formuna örnek olarak gösterebileceğimiz örnek bir metin var mıdır? Evet, vardır. Bu konuda aradığımız örnek, Yasa’nın Tekrarı kitabının temel unsurları içerisinde yer almaktadır.” (McCarthy, TC, 110)

McCarthy, Yasa’nın Tekrarı’nın temel unsurlarının, bir antlaşmanın organik yapısını sunduğunu iddia etmektedir. (McCarthy, TC, 110)

McCarthy’nin vurguluyarak belirttiği önemli bir nokta şudur: “Yasa’nın Tekrarı ile bu antlaşmaların metinsel formları arasında bir tür ilişki olduğu konusunda en ufak bir şüphe bile yoktur.” (McCarthy, COT, 230)

Biçimsel tetkitçi olan ve Yasa’nın Tekrarı kitabının M.Ö. 701’den sonra yazıldığını iddia eden G. von Rad bile, şu itirafta bulunmak zorunda kalmıştır: “Hititliler’in M.Ö. on dördüncü ve on üçüncü asırlarda gerçekleştirdikleri başta olmak üzere, Antik Yakın Doğu antlaşmaları ile Eski Antlaşma metinlerinin karşılaştırılması, özellikle yapı gibi birçok ortak noktayı ortaya çıkarmıştır. Bu boyundurluk altına girme antlaşmaları ile Eski Antlaşma’nın bazı kısımlarında yer alan, Yahve ile İsrail arasında gerçekleşen antlaşma detayları arasında bir bağ olduğu kesindir.” (von Rad, OTT, 132)

Bu alanda son zamanlarda gerçekleştirilen en yoğun çalışma, Weinfeld tarafından gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar Yasa’nın Tekrarı kitabının geç bir tarihte yazıldığını iddia etmek için büyük çabalar harcamışsa da, şu itiraftan kendisini alıkoyamamıştır: “Hitit devlet antlaşmalarının temel bölümleri . . . Yasa’nın Tekrarı kitabında yer almaktadır.” (Weinfeld, DDS, 61)

Hayal ürünü kaynaklara (J, P, vb.) bölünmüş olarak değil, aynen elimizdeki hali ile Yasa’nın Tekrarı kitabının incelenmeye açık, elimizdeki objektif ve somut arkeolojik delillerin ışığında, antik boyundurluk altına girme antlaşmalarının yapısını, eksiksiz ve bütünlük içerisinde klâsik formu ile yansıttığı tartışılmaz bir biçimde ortaya çıkmıştır.

– MEREDITH G. KLINE

3C. Yasa’nın Tekrarı ve Birinci Milenyum Antlaşmaları

Eğer, M.Ö. birinci ve ikinci milenyum antlaşma yapıları arasında kayda değer farklılıklar olmasaydı, Yasa’nın Tekrarı geleneksel erken tarihlemesi yerine, radikal tenkitçiler tarafından ileri sürülen M.Ö. altıncı ile yedinci yüzyıl arası tarihleme iddiasını çürütmek için bu antlaşmaları ele almanın bir faydası olmazdı.

1954 senesi gibi erken bir tarihte bile Mendenhall, şu önemli unsurun farkına varmıştır: “Yasa’nın Tekrarı kitabı için M.Ö. altıncı ile yedinci yüzyıl arası tarihleme yapan bir tenkitçi, M.Ö. ikinci milenyumun sonunda büyük imparatorlukların çöküşü ile yok olan, M.Ö. ikinci milenyum antlaşma tipinin nasıl olup da Eski Antlaşma metinlerinde yer aldığını açıklayamaz. Yıkılan imparatorlukların yerine yükselen Asur gibi yeni devletlerin, tebaalarını

bağlayıcı antlaşmaların tipi tamamen farklıdır. İsrail’de bile, birleşmiş krallık döneminin başlaması ile eski antlaşma yapısı kullanılmamaya başlanmıştır.” (Mendenhall, LCJANE, 30)

Mendenhall’ın bahsettiği antlaşma formları arasındaki belirgin farklılıklar, aşağıda belirtilmiştir:

- (1) Düzen
 - (a) Eski formda değişmeyen bir şekilde tanrısal tanıklıklar, şartlar ve lanetler arasında yer alırken bu durum yeni formda bu şekilde uygulanmamıştır. (Kitchen, AOOT, 95)
 - (b) Eski formdaki istikrarlılık, yeni formda yerini düzensizliğe bırakmıştır. (Kitchen, AOOT, 96)
- (2) İçerik
 - (a) Eski formda geleneksel olarak yer alan M.Ö. ikinci milenyumun tarihsel öndeyişi, yeni formdan tamamen çıkartılmıştır. (Kitchen, AOOT, 95; Kline, DC, 43; Mendenhall, LCIANE, 56; Huffmon, ESC, 84)
 - (b) Eski formdaki bereketlemelerin, lanetlemeler ile bağdaştırılması, M.Ö. birinci milenyum antlaşmalarında yok olmuştur. (Kitchen, AOOT, 96; Kline, DC, 42)

Bu farklılıkların ne ima ettiğini, Kline şöyle açıklar:

Yasa’nın Tekrarı kitabının eskiliği ve güvenilirliği hakkındaki sorular ile ilgisi bulunan yeni delillerin gizlenilmemesi gerekir. Her ne kadar boyundurluk altına girme antlaşmalarına dair geleneğin, M.Ö. birinci milenyumda oluştuğuna dair iddialar olsa da, bu antlaşma yapısının en klâsik formuna, M.Ö. on dördüncü ve on üçüncü asırlara ait Suriye-Anadolu antlaşmalarında rastlanılır. Geleneksel ileri tenkitçi görüşe göre, Yasa’nın Tekrarı kitabının orijini sadece, M.Ö. birinci milenyumda yaşamış olan derlemecilerin ve yazıcıların, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kaleme aldıkları metinlerde, M.Ö. ikinci milenyumun karmaşık antlaşma formunu yeniden oluşturdukları konusunda, kendilerini ikna etmiş âlimler tarafından tespit edilebilir. Yasa’nın Tekrarı kitabının M.Ö. yedinci yüzyılda kaleme alındığına dair süregelen ısrarı, uygulamada anlamsız kılmak için, deliller ışığında âlimlerin hipotezlerini dramatik bir şekilde değiştirmesi ve Yasa’nın Tekrarı kitabına hakkettiği eskiliği atfetmeleri gerekmektedir. (Kline, DC, 15)

Eski Antlaşma’da yer alan antlaşma formu, M.Ö. ikinci milenyumun son dönemlerinde gerçekleştirilmiş antlaşmaların formu ile şaşırtıcı paralellik, M.Ö. birinci milenyum antlaşmalarının formu ile zıtlık sergilemektedir. Sina antlaşması ve bu antlaşma üzerinde yapılan yenilemeler, M.Ö. ikinci milenyum antlaşmaları ile aynı sınıfa dahil edilmelidir, çünkü M.Ö. birinci milenyum antlaşmaları ile temel unsur olan başlık, tanıklıklar ve lanetler dışında başka bir ortak nokta içermemektedir. Son zamanlarda ortaya çıkan deliller, Mendenhall’ın, Sina antlaşmasının M.Ö. birinci değil, ikinci milenyum antlaşmaları ile paralellik gösterdiğine dair görüşüne tam destek vermiştir. (Kitchen, AOOT, 98)

Günümüzde yaşayan hiç bir yazar, Yasa’nın Tekrarı kitabının antlaşma yapısı ile, M.Ö. on dördüncü ve on üçüncü asırlara ait, istikrarlı antlaşma yapısı arasındaki yakın benzerliği ortaya koyan berrak delillerden kaçmak için mantıklı bir sebep üretemez.

– KENNETH A. KITCHEN

4C. Sonuç

Yasa'nın Tekrarı kitabının, M.Ö. ikinci milenyum antlaşmaları ile aynı formu içermesi, bu kitabın o tarihte yazılmış olduğuna dair bir sonuca varmamıza yeterli olacak mıdır? Kitchen, bu soruya *evet* cevabını vermiştir. Kitchen, "Eğer Yasa'nın Tekrarı kitabı, M.Ö. altıncı ile dokuzuncu yüzyıllar arasında yazılmışsa, bu kitabı yazan (ya da derleyen) kişi ya da kişiler *niçin* kendi çağlarında yaygın olan antlaşma formunu metinlerde yansıtmak yerine, kendilerinden en az 300 ya da 600 sene önce (yaklaşık M.Ö. 1200) kullanımına son verilmiş bir antlaşma formunu kusursuz bir şekilde kullanmışlardır ve bunu *nasıl* başarmışlardır?" demiştir. (Kitchen, AOOT, 100)

Yakın zamanda yayınlanan bir yazısında Kitchen, bu konu ile ilgili delilleri şöyle özetlemiştir:

Günümüzde yaşayan hiçbir yazar, Yasa'nın Tekrarı kitabının antlaşma yapısı ile, M.Ö. on dördüncü ve on üçüncü asırlara ait, istikrarlı antlaşma yapısı arasındaki yakın benzerliği ortaya koyan berrak delillerden kaçmak için mantıklı bir sebep üretmez. Burada dikkat etmemiz gereken iki nokta vardır: (1) Yasa'nın Tekrarı'nın temel yapısı ve bu yapıya karakteristik özelliklerini veren içerik, tespit edilebilir bir edebi varlık oluşturabilmelidir; (2) Bu metinsel varlık, M.Ö. sekizinci ya da yedinci yüzyıla değil, en azından M.Ö. 1200'lere ait olmalıdır. Bir kişi, şu ya da bu yasayı bağımsız olarak ele alıp, benzer bir "yasanın" ya da kavramın M.Ö. on üçüncü yüzyıldan sonra da görüldüğünü söyleyebilir. Ancak, antlaşma formunun tüm özelliklerini bir önceden varsayıma dayanarak (özellikle klâsikleşmiş M.S. on dokuzuncu yüzyıl tenkitçilerinkilerden ise) kenara itmek, metodoloji açısından geçerli bir tutum değildir. (Kitchen, AODOT, 4)

Kline şu sonuca varmıştır: "Erken dönem ve geç dönem antlaşmaları arasındaki güçlü bir yapısal sürekliliği tanımak zorunda olsak da, M.Ö. ikinci milenyum Hitit antlaşmalarını 'klâsik' form olarak ayırt etmek uygun olacaktır. Yasa'nın Tekrarı kitabı ise, şüphe içermeyen bir biçimde, metinlere dayalı evrimin klâsik dönemine aittir. Bu durumda, Yasa'nın Tekrarı kitabının Musa'ya ait orijini de onaylanmış olmaktadır." (Kline, DC, 43)

Her ne kadar birçok âlim, Kutsal Kitap anlatımlarında yer alan sayısız tarihsel gerçeğin "esas geçerliliğinin" arkeoloji tarafından ispatlandığını kabul etse de, bu gerçeklerin efsane ve mitler ile karışmış bir halde bir milenyumdan daha uzun bir süre boyunca "sözlü aktarım" ile iletilildiğini ileri sürmeye de devam eder. Ancak, Yasa'nın Tekrarı'nın yapısı, M.Ö. ikinci milenyumda yazılmış olduğunu ortaya koymuştur. Bu gerçeği reddedenler, Yasa'nın Tekrarı kitabının metinsel formatı hakkında hiçbir açıklama getirememektedirler.

3A. VARLIĞI İDDİA EDİLEN D KAYNAĞININ ESKİLİĞİ

1B. Giriş

Metinlere dayalı çalışmalarında, Yasa'nın Tekrarı kitabının üstlenmiş olduğu hayati rol, bütün tenkitçiler arasında kabul görmüş bir gerçektir. Radikal tenkitçi George Dahl da bu gerçeği fark edenler arasındadır:

Yasa'nın Tekrarı kitabının, Eski Antlaşma tarihi, edebiyatı ve dini hakkındaki çalışmalarda merkezi ve en önemli pozisyonunda olduğu herkes tarafından kabul edilmiş bir durumdur. Tenkitçi Kutsal Kitap âlimliğinin üzerinde titrediği ve şeref borcu olarak gördüğü İbrani tarihinin kronolojik düzenlemesinin, yeni baştan gerçekleştirilme işleminin geçerliliğinin, aslında bizlerin Yasa'nın Tekrarı kitabının tarihini doğru bir şekilde tespit etmemize bağlı olduğu çok açıktır. Özellikle 2. Krallar 22'de bahsi geçen ve Musa'nın Beşinci Kitabı olarak

adlandırılan Yasa kitabı, herkes tarafından Eski Antlaşma araştırmalarının kilit noktası olarak görülür. (Bewer, PDS, 360)

Rowley, aynı fikirdedir; “Yasa’nın Tekrarı kitabının kuralları, Pentateuchal tenkiti için hayati bir önem taşımaktadır. Bunun sebebi ise diğer dokümanların tarihlemesinin bu kitaba göre yapılmış olmasıdır.” (Rowley, GOT, 29)

Elimizdeki Yasa’nın Tekrarı kitabının, M.Ö. 621 senesinde tapınakta keşfedilen ve Kral Yoşiya’nın (2. Krallar 22 ve 23) reformlarını ateşleyen kitap olduğu konusunda, birkaç çatlak ses dışındaki tüm âlimler arasında bir uzlaşmaya varılmıştır. Ancak, bu kitabın orijinal yazım tarihi hakkındaki tartışmalar sürüp gitmektedir. Radikal tenkitçiler bu tarih için, M.Ö. 621 keşfinden çok gerilere gitmemeyi yeğlerken, diğer âlimler Yasa’nın Tekrarı kitabının Musa’nın zamanında yazıldığını savunurlar.

2B. İfadeler

1C. Sık sık Tekrar Aden İfadeler

Yasa’nın Tekrarı hakkındaki bir yazısında Von Rad, en önemli düşüncelerin, en sık tekrar edilenler olduğunu ifade etmiştir.

En sık tekrar edilen ifadeler üzerine yapılan bir çalışma sonucunda, şu gruplar tespit edilmiştir:

- (a) Mısır’daki geçmişe ait hatıralar
- (b) Diyardaki Kenan etkisine karşı Yahve’nin antlaşması
- (c) Diyara giriş
- (d) Ulusal birlik (M.Ö. yedinci yüzyılda gerçekleşen krallıkların bölünmesi olayına hiç değinilmemiştir)
- (e) Günah ve bağışlanma (M.Ö. sekizinci yüzyıl ahlâki kötülüklerin açığa vurulmasından, tamamen son derece değişik doğaya sahip olarak)
- (f) Diyara girildiği zaman yaşanacak bereketlemeler

(Manley, BL, 28-36)

Pederson, tüm kitabın amacını tanımlar: “Elimizde var olan şekli ile bu kitabın temel hedefi, İsrail toplumunu Kenan etkisinden korumaktır.” (Pederson, ILC, 27)

Kitabın konusu hakkında ileri sürülen bu fikirler, M.Ö. birinci milenyumun bütün dönemleri ile tezat içinde iken, kitabın kendisinin ait olduğunu iddia ettiği (Kenan diyarına girildikten hemen sonra) M.Ö. ikinci milenyum ile mükemmel bir uyum sergiler.

2C. Coğrafi İfadeler

Manley, bu kitabın eskiliğini tasdikleyen coğrafi ifadeleri zekice özetler:

Coğrafi verilerin tümünü gözden geçirdiğimiz zaman, en ince detaylarda bile tespit edilen tarihi doğruluk, ne şansa ne de asırlarca süren sözlü aktarıma bırakılmayacak kadar kesindir. Birinci bölümden, üçüncü bölümün sonuna kadar aktarılmış olan seyahatnameler, eski yasaların derlenmesi ile oluşan bir kitabın girişini değil, yaşandığı anda kaleme alınmış, tamamen orijinal coğrafi gerçekleri yansıtan bir aktarımdır. Moav diyarı hakkında verilen detaylar, tasvir edilen manzaralar, sadece bu diyarı gözleri ile gören bir kişinin anlatımı olabilir. Bu anlatımlarda yer alan tarihi bilgiler, o dönemde gerçekleşmiş olaylardır, arkeolojik çalışmalar sonucu aktarılmamıştır.

Anlatımlarda yer alan eksiklikler de dikkat çekicidir: Yerusalıml ya da tanıklık çadırlarının kurulduğu Őılo ya da Samuel'in çok sevdiği Ramah hakkında en ufak bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu kitabın tüm unsurları, tarihsel karakterinin eskiliğini ortaya koymaktadır. (Manley, BL, 64)

Pentateuch'un geri kalan kısmı ile Yasa'nın Tekrarı metnlerinin kıyaslanması sonucu var olduğu öne sürülen stil değişikliği ve diğer farklılıklar, bu kitapların kendi yazılım amaçlarının doğal bir sonucudur. Örneğin Levililer, khinlerin kullanımı için yazılmış bir yasa kitabı iken; Yasa'nın Tekrarı, tüm topluma hitap etmektedir.

3B. Stil

Radikal tenkitçi Norman Habel, D metnlerinin Pentateuch'un gerisinden farklı olduğuna dair iddiasını kısaca söyle ifade etmiştir: "Yasa'nın Tekrarı'nın stili ve dili kendisine özgüdür. Pentateuch'un geri kalan kısmının edebi yapısı ile keskin bir tezat sergiler. Yaratılış ya da lde Sayım kitapları ile kıyaslandığında, Yasa'nın Tekrarı kitabının birçok yeni terim, düşünce modeli ve ifade grubu içerdiği görülür." (Habel, LCOT, 12)

Yasa'nın Tekrarı kitabının bir başka özgün unsurunu, Dahl dile getirmiştir: "Yasa'nın Tekrarı'nın içerdiği gelişmiş, yumuşak, akıcı, güçlü ve istikrarlı hitabet sanatı, arkasında uzun bir metinsel evrimin yer aldığına işaret etmektedir." (Bewer, PDS, 372)

Pentateuch'un geri kalan kısmı ile Yasa'nın Tekrarı metnlerinin kıyaslanması sonucu var olduğu öne sürülen stil değişikliği ve diğer farklılıklar, bu kitapların kendi yazılım amaçlarının doğal bir sonucudur. Örneğin Levililer, khinlerin kullanımı için yazılmış bir yasa kitabı iken; Yasa'nın Tekrarı, tüm topluma hitap etmektedir. Musa'nın bu yüzden, Yasa'nın Tekrarı metnlerinde hitabet sanatını kullanmış olmasına, detaylar sunmasına, bazı konuları vurgulamasına ve İsraililer'in Kenan diyarına girişi hakkında bilgiler vermesine şaşırmamamız gerekir. (Raven, OTI, 113)

Dahl ve birçok tenkitçi limin, Yasa'nın Tekrarı'nın içerdiği gelişmiş hitabet sanatının uzun bir metinsel evrimin ürünü olmasına dair iddiaları, cevap verilmeye bile lyık olmayacak kadar sorumsuz bir iddiadır. Tarihi bir hatip olan Musa'nın vaazlarının kaydedildiği bir kitabın, herhangi bir edebiyat evrimi geçirmeden de "gelişmiş bir hitabet sanatını" içermesi gayet doğaldır. Daha da ötesi, edebiyat tarihinde uzun bir evrim geçirmediği halde akıcı ve güçlü hitap metnlerine sahip birçok eser vardır.

Bu konuda son noktayı, Manley koymuştur: "Pentateuch'un daha eski bölümlerinde yer alan Musa'nın vaazlarında da aynı stili görmek mümkündür." (Manley, BL, 27)

4B. Yasamanın Eskiliği

Yasamayı baz alarak oluşturulan geç tarihleme konusundaki radikal iddia, Dahl tarafından ustaca dile getirilmiştir: "Genel olarak bakıldığında, Yasa'nın Tekrarı kitabının, eski yasaların açılımı ve geliştirilmesi olduğu görülür. Bu kitabın yasaları, Mısır'dan çıkış 21-23 (34)'de karşımıza çıkan toplumdan çok daha gelişmiş ve karmaşıklaşmış bir sosyal yaşama sahip toplumu yansıtmaktadır." (Bewer, PDS, 367)

Saygı duyulan Eski Antlaşma limlerinden Britanyalı G. T. Manley, yukarıdaki iddianın gerçekliğini araştırmak için Pentateuch yasaları üzerine derin ve kapsamlı bir çalışmayı organize ve idare etmiştir. Varmış olduğu şaşırtıcı sonuçlar aşağıda belirtilmiştir:

Yasalar üzerinde yapılacak titiz bir çalışmanın, Wellhausen'in iddia ettiği zaman cetvelini çürüteceği kesindir.

1. Wellhausen'in tarihlemesinin hiçbir temeli yoktur. JE'nin yasaları ile erken krallığı, Yasa'nın Tekrarı ile M.Ö. 621 senesini, P ile sürgünü birbirine bağlayan belirgin unsurlara rastlanılmamıştır.

Tam aksine, antik çağlara özgü kanunların bazılarının bu yasalarda da yer aldığı görülmüştür. Böylece, bu yasaların hangi çağa ait olduğunu tespit etmenin imkânı ortaya çıkmıştır.

2. Yasa'nın Tekrarı xii-xxvi'nin JE yasalarının "açılımı" olduğuna dair ifade, yanıltıcıdır. Eski yasa ve prensiplerin bazıları tekrar edilmişse de, aynı türden yasalar bu kitaba dahil edilmemiştir. Geliştirilmiş herhangi bir yasada ise, bu gelişimin M.Ö. yedinci yüzyılın ihtiyaçlarını karşılamak için yapıldığına dair hiçbir işarete ya da imaya rastlanmamıştır. Yasa'nın Tekrarı'na özgü materyallerde ise, geç bir tarihlemeyi desteklemek bir yana, eski bir tarihlemeyi destekleyen unsurlar mevcuttur.

İki yasa grubu, birbirini tamamlayıcıdır ve aynı döneme aittir.

3. JE, D, P tarihsel sıralamasını savunan iddia, kendi kendisi ile çelişmektedir, çünkü D'nin (Yasa'nın Tekrarı) JE'ye bağımlı, P'ye bağımsız olduğuna dair bir yapı mevcut değildir. JE ile ortak unsurları barındırsa da, asıl P ile daha çok bağımlıdır.

Levililer xi'deki yiyecek hakkındaki yasalar, Yasa'nın Tekrarı xiv'de değişik bir form ile karşımıza çıksa da, farklı bir çağa ait olma izlenimi yaratmazlar.

Yasa'nın Tekrarı, cüzam konusunda kâhinsel bir yasa (P) olduğunu iddia eder ve P'de bulunan sunu ile ilgili yasaların varlığına dayanarak bazı konuları ele alır.

4. Yasa'nın Tekrarı xii-xxvi'nin yasaları, kendisinden önce gelen v-xi bölümlerinin doğal bir takipçisi olmakla beraber iv. 44-49'da bahsi geçen olaylar ile uygun bir aktarımı içermektedir. Mısır'dan çıkışın hâlâ hafızalarda olduğu dönem ile ilgili aktarımlar ile, Yeşaya'nın hayal kırıklığına uğramış ve daha gelişmiş topluma yaptığı teşvik edici konuşmalar ile kıyaslandığında, aradaki belirgin fark daha rahat anlaşılır. (Manley, BL, 94-95)

Aynı yazının (*The Book of the Law*) ilerleyen bölümlerinde Manley, şu gözlemlerinden bahsetmektedir:

Eğer yazar, Manaşşe'nin yönetiminin kötülükleri altında inleyen Yahuda halkına seslenen bir reformcu olsa idi; programını modası geçmiş, uygulanması mümkün olmayan ve yaşadıkları çağ ile alâkasız yasalar üzerine yapılan reformlar ile doldurarak, bölünmüş krallıktan ya da Davut'un vaatlerinden hiç bahsetmeyerek, ama bu arada bir kralın olasılığını kafasında canlandırarak, ancak sivil yasalarda kralı tamamen görmezlikten gelerek, bu tarihsel gerçeği saklamada mükemmel bir başarı sergilemiş olurdu. Ancak yazar, Manaşşe'nin yönetiminin kötülükleri altında inleyen Yahuda halkına seslenen bir reformcu değildir.

Yasa'nın Tekrarı kitabının yazarı, halkın uymasını beklediği yasaları kaleme almıştır. Eğer bu yazar reform yapan bir peygamber olsa idi, İsrail halkına uymadıkları yasaları hatırlatan ve onları tövbeye çağıran metinleri kaleme alırdı. Musa'nın dönemi ile peygamberler dönemi arasındaki bu tezat, kitabın yüreğine kadar işlemiştir ve bütün yasalarda kendisini gösterir.

Bu açıdan bakıldığında, yasa kitapları için en uygun dönemin, peygamberlerden önce gelen dönem olduğu anlaşılır. (Manley, BL, 121)

5B. Musa'ya Ait Yazarlığı ve D'nin Eskiliğini Reddeden İfadeler

Metinlere dayalı hipotezi savunanlar, Yasa'nın Tekrarı kitabı içerisinde bulunan bazı ifadeleri, Musa'ya ait yazarlığı reddetme ve bu metinlerin oluşumu için geç bir tarihi iddia etmek için delil olarak göstermektedirler:

- (a) “Şeria Irmağı'nın ötesi” ifadesi, Şeria ırmağının doğusunu ifade etmektedir. Eğer Yasa'nın Tekrarı kitabı, kendi iddiasına göre gerçekten de Şeria ırmağının doğusunda yazılmış ise ırmağın ötesi ifadesi, batıdaki Kenan diyarını işaret eder. Aslında bu ifadenin coğrafi bir isim olduğunu bilmek, iddia edilen karmaşayı ortadan kaldıracaktır. Bu yöreye hem o zamanda, hem Yeni Antlaşma zamanında *Paraea* ismi verilmiştir ve bu ismin kelime anlamı, “karşıyaka” dır. Karşıyaka, bu yöreye verilmiş bir isim olup, yön ifade etmemektedir. Günümüzde bile Ürdün halkı arasında bu yöreye, bu isimle hitap edenler vardır. (Archer, SOTI, 244; Manley, BL, 49)
- (b) “Mısır'dan çıkardığım günden bu yana” ifadesinin, çok uzun bir döneme işaret ettiği ileri sürülmektedir. Ancak, bu ifadenin kullanıldığı metinler incelendiğinde, kullanılma maksadının, Musa'nın çölde geçen kırk senelik döneme rağmen, durumda bir değişiklik olmadığını ifade etmesi olduğu görülmektedir. (Archer, SOTI, 243)
- (c) Yasa'nın Tekrarı 34'de yer alan, Musa'nın ölümünün aktarımının yer alması. Bu kısmın Yeşu tarafından eklendiği kesindir. Birçok ünlü kişinin otobiyografisinde de ölümü hakkında bilgilerin en sona eklenilmesi, sık sık karşılaştığımız bir durumdur. (Archer, SOTI, 244) Pentateuch'daki anlatımların hiçbirinin Musa'nın yaşamından sonra olanları kapsamadığının, altının çizilmesinde fayda vardır. (Manley, BL, 172)

6B. Merkezleştirilmiş Tapınma

1C. Metinlere Dayalı Varsayım

Metinlere dayalı hipotezin savunucuları, Musa'nın döneminde meşru ve onaylanmış tapınakların varlığını ileri sürmektedirler. İddialarına göre, Yoşiya (M.Ö. 621) zamanında devasal bir dini uyanış yer almış ve temel reform, Yeruslaim'de merkez tapınağın kurulması olmuştur.

Yoşiya döneminde tapınakta bulunan Yasa'nın Tekrarı kitabının temel fonksiyonu ise, değişik yerlerde tapınılmasına son vermek olmuştur.

Mısır'dan Çıkış 20:24'ün ise, diyarın çeşitli noktalarında tapınak kurulmasını buyuran “eski bir yasa” olduğu öne sürülür. (Driver, D, 136-138) Bu tapınma noktaları, hem meşrudur hem de İsraililer uzun bir süre Yahve'ye bu tapınaklarda tapınmışlardır. Yasa'nın Tekrarı kitabının yayınlanması ile diğer tapınaklarda tapınmak yasaklanmış ve tek tapınma yeri olarak Yeruslaim'deki tapınak gösterilmiştir.

“Yasa'nın Tekrarı yazıldığı zaman tapınaklar hakkındaki eski yasa yürürlükten kaldırılmış ve Yeruslaim'de merkez tapınak kurulmuştur” ifadesi, hem gerçekler ile hem de teorinin kendisi ile çelişmektedir. JE yasalarının ‘açılımını’ yapma işine soyunan bir yazarın, önemli bir yasayı ve uygulamayı, tek bir açıklama hatta imada bile bulunmadan iptal etmesi, olası mıdır?

– G. T. MANLEY

2C. Temel Cevap

1D. “Benim için toprak bir sunak yapacaksınız. Yakmalık ve esenlik sunularınızı, davarlarınızı, sığırlarınızı onun üzerinde sunacaksınız. Adımı anımsattığım her yere gelip sizi kutsayacağım.” (Mısır’dan Çıkış 20:24)

Bu ayetin hiçbir yerinde tapınaktan bahsedilmemektedir. Pentateuch’da yer alan ilk resmi tapınma yönergesi, bu ayettir (ikinci buyruk hariç) ve bu yüzden atalara ve Musa’ya ait dönem göz önüne alınarak incelenmelidir. “Adımı anımsattığım her yere gelip sizi kutsayacağım” ifadesi şu yerleri kapsamaktadır: More meşesi (Yaratılış 12:6), Moriya Dağı (Yaratılış 22:2), BeerŞeva (Yaratılış 26:23), Beyt-El (Yaratılış 35:1) ve Refidim (Mısır’dan Çıkış 17:8, 15).

G. T. Manley, “‘Yasa’nın Tekrarı yazıldığı zaman, tapınaklar hakkındaki eski yasa yürürlükten kaldırılmış ve Yeruşalim’de merkez tapınak kurulmuştur” ifadesi, hem gerçekler ile hem de teorinin kendisi ile çelişmektedir. JE yasalarının ‘açılımını’ yapma işine soyunan bir yazarın, önemli bir yasayı ve uygulamayı, tek bir açıklama hatta imada bile bulunmadan iptal etmesi olası mıdır?” sorusunu yöneltmektedir. (Manley, BL, 131)

G. A. Aalders, “Eğer bu yasayı koyan kişi, bu konuda hiçbir imada bulunmadığı halde sunak yerlerini kast ediyor olsa idi, muhakkak bu durumu daha açık bir ifade ile sunmayı tercih ederdi. Bu ayette bahsi geçen yerler tapınaklar değil, sunaklardır” demiştir. (Aalders, ASIP, 72)

2D. 1D’ye, ‘sunaklar ile tapınaklar aynı şey değil midir?’ itirazı gelebilir. “Adımı anımsattığım her yere gelip sizi kutsayacağım” ifadesinde bahsedilen yerlerin, hem sunak hem de tapınak olması bir zorunluluk değildir.

Aalders, şuna işaret etmektedir:

Bu ayette yer alan İbranice *kol* kelimesi, özellikle tekil olan başka bir isim ile birleştirildiğinde, *birbiri ardına* gelen insanları ya da nesneleri ima eder. *Kol hayom* kelimesi, “hergün” olarak bilinir. Aslında her gün, “birbirini izleyen günlerden” oluşmaktadır. Benzer bir kullanıma, Mısır’dan Çıkış i. 22’de yer alan “her oğlu” ve “her kızı” ifadelerinde görmekteyiz, doğal olarak bu ayette kast edilen, arka arkaya doğacak olan her çocuktur. Bir başka örneğe Yaratılış xx. 13’de bulunan, “Gideceğimiz her yerde” ifadesinde rastlarız. Bir kez daha kast edilen yerlerin hepsinde, İbrahim ve Sara aynı esnada birlikte olamayacaklarına göre, arka arkaya gidilecek yerlerden bahsedildiği açıktır. Yasa’nın Tekrarı xi. 24; I. Samuel iii. 17’de, daha nice ayette benzer uygulamaya yer verilmiştir. Bütün bu İbrani dilbilgisi kuralları ışığında, “Adımı anımsattığım her yere gelip sizi kutsayacağım” ifadesine bakarak, aynı anda birden fazla yerde sunak olduğu yargısına varmak, hatalı bir yaklaşım olacaktır. (Aalders, ASIP, 73)

3D. Yasa’nın Tekrarı kitabının teşvik edici bölümlerinin (5-11) tapınma yerlerinden bahsetmemiş olması, ayrı bir dikkat çekici unsurdur. Yasa’nın Tekrarı 12, tapınmanın birleşiminin değil, paklaşmasının talep edilışıdır. Tapınma, pagan ve putperest etkiden uzak tutulmalı ve onu kirleten putlardan ve iğrençliklerden arındırılmalıdır.

4D. Yasa’nın Tekrarı 12. bölüm 13. ve 14. ayetlerde, merkezi tapınma hakkında uyarılar yer alır: “Yakmalık sunularınızı her gördüğünüz yerde sunmamaya dikkat edin. Yakmalık sunularınızı RAB’bin oymaklarınızın birinde seçeceği yerde sunacaksınız. Size buyurduğum her şeyi orada yapacaksınız.”

Metinlere dayalı varsayım, “her gördüğünüz yerde” ifadesini geçmişte var olan, ancak bu ayetten sonra yasaklanan diğer tapınakları işaret ettiğini iddia etmektedirler. Buna rağmen, 12:15 değişik bir anlamı ortaya koymaktadır: “Tanrınız RAB'bin sizi kutsadığı ölçüde, yaşadığınız kentlerde dilediğiniz kadar hayvan kesip etini yiyebilirsiniz. Dinsel açıdan temiz ya da kirli kişi, bu eti ceylan ya da geyik eti yer gibi yiyebilir.”

13. ve 14. ayetler, 15. ayet ile belli bir sınırlama altına girmişlerdir. 13. ayet, “yakmalık sunuların” varlığı önceden varsayılan bir tapınakta sunulmasından bahsetmektedir. 13. ayette yer alan “her gördüğünüz yerde” ifadesi, geçmişte var olan sunakların mahkum edilmesi anlamına gelmemekle beraber bu ifade, 15. ayette bulunan “yaşadığınız kentlerde” ifadesi ile eşanlamli olarak kullanılmaktadır. Bundan dolayı, 13., 14. ve 15. ayetler bir arada ele alınmalıdır. Bir arada ele alındıklarında da şu anlamı verirler: Yemek için hayvan her yerde kesilip yenilebilir, ancak yakmalık sunu olarak ayrılan hayvan her yerde sunulamaz.

Metinlere dayalı varsayımın aksine 13. ayet, meşru olan ve her yere yayılmış olan tapınaklarda tapınmayı yasaklayıp, merkezleştirmemiştir. 13. ayet basitçe, İsrailileri akıllarına esen her yerde yakmalık sunu sunmama konusunda uyarmakta, sunuları varlığı öncede varsayılan tek bir tapınak ile sınırlandırmaktadır. (Aalders, ASIP, 75)

5D. M.Ö. 621 senesinde gerçekleşmiş olan Yoşiya'nın reformasyonundan önce yazılmış olan birçok ayette, tek bir merkez tapınağın önceden varsayıldığı görülür; “Tanrı'nın Tapınma Çadırı” (Hakimler 18:31) ve “RAB'bin Tapınağı” (1. Samuel 1:9; 3:3).

Aşağıdaki referanslar ise, basit bir tapınak hakkındadır: 1. Samuel 1:3; Mısır'dan Çıkış 23:17, 19; 34:23, 26 (karşılaştırm: Yasa'nın Tekrarı 16:16). Şu ayetler ise tapınaktan direkt bir şekilde bahseder: 1. Samuel 21:4; Mısır'dan Çıkış 25:30; Levililer 24:5; 1. Samuel 21:9 (karşılaştırm: Mısır'dan Çıkış 28:6).

6D. 1. Krallar 8:4, kâhinlerin ve yaşlıların, “Sandığı, Buluşma Çadırı'nı ve çadırdaki bütün kutsal eşyaları kâhinlerle Levililer'in tapınağa” taşıdıklarını aktarır. Aalders, bu konuda şunları yazmıştır:

Bir kişinin, o dönemde birden fazla tapınak olduğunu ve bu tapınakların meşru olarak kabul edildiğini düşünmesini anlamak mümkün değildir. Yerusâlim'de tüm haşmeti, maddi zenginliği ve görkemi ile dikilen tapınağın İsraililerin din yaşamında önemli bir yer tuttuğu bilinirken, başka yerlerde bu tapınağa rakip tapınaklar olduğu için, bu ayetin verildiğini iddia etmek tamamen mantık dışı bir yaklaşımdır. 1. Krallar xii. 27'ye göre Kuzey Krallığının ilk hükümdarı olan Yarovam'ın korkusu şöyledi: "Eğer bu halk Yerusâlim'e gidip RAB'bin Tapınağı'nda kurbanlar sunarsa, yürekleri efendileri, Yahuda Kralı Rehavam'a döner. Beni öldürüp yeniden Rehavam'a bağlanırlar." Bundan dolayı Yarovam, birisi Beth-el ve diğeri Dan'da olmak üzere iki adet tapınma yeri inşa ettirmiştir (ayet 28). Buradan da anlaşılacağı gibi, o dönemde insanların sunularını tapınağa getirmeleri yaygın bir uygulamaydı ve tüm İsrail halkı için kurbanların sunulacağı yer, Yerusâlim'de bulunan RAB'bin Tapınağı'ydı. İşte bu yüzden, Kral Yoşiya'nın döneminde tapınmayı tapınakta toplamaya gerek yoktur, çünkü tapınak kurulduğu günden beri tapınmanın rakipsiz merkezidir. (Aalders, ASIP, 79-80)

7D. 2. Krallar 22:8-13, bizlere RAB'bin Tapınağı'nda... bulunan... Yasa Kitabı'nın, eski bir kitap olduğunu anlatmaktadır. "Gidin, bulunan bu kitabın sözleri hakkında benim için de, bütün Yahuda halkı için de RAB'be danışın. RAB'bin bize karşı alevlenen öfkesi büyüktür. Çünkü atalarımız bu kitabın sözlerine kulak asmadılar, bizler için yazılan bu sözleri uymadılar" ifadesi, kitabın eskiliğini ortaya koymaktadır.

G. T. Manley, “Metinlerden de açıkça anlaşıldığı gibi Yasa Kitabı, görüldüğü anda tanınmıştır. Bunun sebebi, bu kitabın varlığının bilinmesi, ancak kitabın kaybolmuş ya da gizlenmiş olmasıdır. Eğer kitabın bulunduğu dönemde bu kitap hakkında bilgi sahibi insanlar yaşamıyor olsa idi, yukarıdaki ayetler anlatılan olayların hiç birisi gerçekleşmezdi.” (Manley, BL, 125)

8D. Yoşıya’nın etrafında gerçekleşen olaylar ile Yasa’nın Tekrarı arasında açık ve yakın bağlantı yoktur. İki metin grubunda da, putperestliğin ve büyücülüğün günah olduğu açıklanmıştır, ancak aynı günahlar, Pentateuch’un başka kısımlarında da kendilerine yer bulmuşlardır. Manley, bu konu hakkında şöyle yazmıştır: “O döneme ait bazı günah eylemleri, Yasa’nın Tekrarı kitabında yer almamıştır. Örnek olarak *kemarim*, yani putperest kâhinlerin varlığı Hoşea (x. 5) ve Sefanya (i. 4, 5) tarafından bilinmekteydi. Bu kişileri durduran ise, Yoşıya (II. Krallar xxiii. 5) olmuştur. Ancak, bu konuya Yasa’nın Tekrarı kitabında hiç değinilmemiştir. Benzer bir örneği ise, Baallar’a buhur yakma olayında görürüz: Hoşea ii. 13, xii. 2; II. Krallar xxiii. 5, ve onun simgeleri: Yeşaya xvii. 8, xxvii. 9; II. Tarihler xxxiv. 4. (Manley, BL, 125)

Manley, sözlerine şöyle devam eder: “Diğer taraftan Yasa’nın Tekrarı kitabında yer alan Amaleklilerin yok edilmesi veya sığınak kentlerin tespit edilmesi gibi birçok buyruk, Yoşıya’nın reformu olarak aktarılmamıştır.” (Manley, BL, 125)

Diğer taraftan Yasa’nın Tekrarı kitabında yer alan Amaleklilerin yok edilmesi veya sığınak kentlerin tespit edilmesi gibi birçok buyruk, Yoşıya’nın reformu olarak aktarılmamıştır.

– G. T. MANLEY

9D. Yasa’nın Tekrarı 27:1-8

Metinlere dayalı varsayımın tapınmanın merkezleştirilmesine dair iddialarının karşısında yıkılmaz bir duvar gibi duran bir buyruk, Yasa’nın Tekrarı 27:1-8’de yer almaktadır. Bu buyruğa göre, Musa’nın Eval dağı üzerinde bir sunak yapması gerekmektedir. Bu ayetlerde, Yasa’nın Tekrarı’nın yasaklaması ya da kınaması gereken bir sunak hakkındaki ifadeler ile, Mısır’dan Çıkış 20:24’de kullanılan ifadeler aynıdır.

Yahve’nin (Yasa’nın Tekrarı 27) buyurduğu bu sunağın yapımı, Yeşu 8:30 ve 31’de tamamlanmıştır. S. R. Driver, bu ayetler için “tenkitçiler için dikkate değer zorluklar yaratmaktadır ve en uygunsuz yerde bulunmaktadır” demiştir. (Driver, D, 294)

10D. Sunular “Sunaklar” ve “Tapınma Yerleri”

The Book of the Law kitabının yazarına ve yayıncısına aşağıdaki uzun alıntıyı yapmamıza izin verdikleri için teşekkür ederiz. Aşağıdaki metinde, İbranice *bamah*-tapınma yerleri (Türkçe çevirisi, tam karşılığı: *yüksek yerler*) kelimesi üzerine yapılan bir çalışma aktarılmaktadır.

Yöresel Tapınaklar

“Yöresel tapınaklar” terimi, aslında tam olarak ifade edilmek isteneni yansıtamamaktadır. Başka kelimeler ile kullanıldığında daha kesin bir anlam kazanmaktadır ve kullanıldığı her cümleye göre ayrı ayrı ele alınmalıdır. Elimizde yöresel sunaklar hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır, ne yazık ki veri eksikliği, spekülasyonları teşvik etmektedir. Kutsal hatıralar içeren ya da bir kurbanın sunulduğu her yeri tek bir kategoride toplayıp, kalıcı tapınak olarak kabul etmek ve her birisine bir kâhin ve o kâhinin kendisine ait ayin ve uygulama düzeni olduğunu iddia etmek, çekici gelmektedir. Bu çekiciliğe rağmen sağduyumuz bizlere metinlere sıkıca yapışmamızı ve metinlerde yapılmış olan kesin ayrımları tespit etmemizi salık vermektedir. Bu ayrım, Tanrı’nın hoşuna giden eylemler ile Tanrı’nın gözünde kötü olan eylemler arasında yapılmaktadır.

İlk olarak yapmamız gereken, sunuların gerçekleştiği yerler hakkında kaydedilenleri ortaya dökmek olacaktır, (1) *sunaklarda* ve (2) Yeşu’dan 2. Samuel’e kadar tapınak yapılmadan önce adı geçen *tapınma yerlerinde*.

Bu kitaplarda yedi defa “sunak” dikilmiştir. İki melekler ile (Hakimler vi. 26-28, xiii. 20), beşi ise başka olaylar ile ilgilidir (Yeşu viii. 30; Hakimler xxi. 2-4; I. Samuel vii. 17, xiv. 35; 2. Samuel xxiv. 25). Daha da ötesi Yeşu ix. 27’de, Tanıklık çadırı olduğu tahmin edilen “RAB’bin sunağında” hizmet eden Givonlulardan bahsedilmektedir. “Tanıklık sunağının” hikâyesi ise, Yeşu xxii’de yer almaktadır.

Tesadüf olma olasılığı bulunan ilginç bir nokta ise, hem bu kitaplarda hem de Yasa’nın Tekrarı kitabında, çoğul olan “sunaklar” ifadesi bir kere yer almaktadır. Sunağın çoğul halinin kullanıldığı bu iki ayette de Kenanlılardan bahsedilmektedir (Hakimler ii. 2; Yasa’nın Tekrarı xii. 2).

Beytlehem (I. Samuel xvi. 5, xx. 29), Gilgal (I. Samuel xiii. 8) ve RAB’bin Sandığı ile beraber Beyt-Şemeş’de (I. Samuel vi. 15) sunularda bulunulduğunu okumaktayız.

Gidyon’un sunağı ve Şekem’deki Yeşu’nun ölümü kaleme alınırken sunak hâlâ ayakta durmakta idi (Yeşu xxiv. 26); Davut’un sunağının alanı ise, tapınak için kullanılmıştır. Diğer sunaklar yok olup gitmişlerdir.

“Tapınma yerleri” (*bāmāh*) ile “sunak” aynı şey değildir. Bu iki kelimenin anlamı ve orijini farklıdır, bu yüzden de ayrı ayrı ele alınmaları gerekir.

Yeşu ve Hakimler’de *bāmāh* kelimesi kullanılmamıştır, ancak I. Samuel’de bu iki kelime de kullanılmıştır.

Bu kullanımların birincisi, Samuel’in, “çıktığı” Ramah’ta (I. Samuel ix. 13), ikincisi ise peygamberlerin, çenk, tef, kaval ve lir çalanlarla birlikte peygamberlik ederek tapınma yerinden “indiği” Giva Elohim’de (I. Samuel x. 5) gerçekleşmiştir. İlk kullanımın gerçekleştiği yer, aynı zamanda bir “misafirhanedir” ve burada Samuel kurban sunarken otuz kişiyi ağırlamıştır. Bu iki ayetten de anlaşıldığı gibi *bāmōth* denilen yerler, yükselti üzerine kurulmaktaydı.

Yahve’ye sunulan meşru kurbanlar hakkında elimizdeki bilgi bu kadardır. Hakimler kitabında okuduğumuz “RAB’bi terk edip Baal’a ve Aştoretler’e tapındılar” (Hakimler ii. 13) olayı ise, tamamen farklıdır ve lanetlenmiştir.

Bu ayet ile beraber tapınağın yapılmasında yeni bir dönem başlamıştır, *bāmāh* kelimesinin rengi değişir ve olumsuz bir anlam içermeye başlar.

Bu değişimi I. Krallar iii. 1-4’den itibaren izleyebiliriz: “...Halk, hâlâ çeşitli tapınma yerlerinde RAB’be kurban sunuyordu. Çünkü o güne dek RAB’bin adına yapılmış bir tapınak yoktu...”; bu uygulamada halk yargılanmamakta ve haklı bulunmaktadır. Ayet şöyle devam eder: “Süleyman babası Davut’un kurallarına uyarak RAB’be olan sevgisini gösterdi. Ancak, hâlâ çeşitli tapınma yerlerinde kurban sunuyor, buhur yakıyordu.” Bir önceki ayetteki olumluluk, bir sonraki ayette olumsuzluğa dönüşmüştür. Ayet şöyle noktalanır: “Tapınma

yerlerinin en ünlüsü Givon'daydı. Kral Süleyman oraya giderek sunakta bin yakmalık sunu sundu.” (I. Krallar iii. 4)

Bu ayetler, LXX'te kullanılan “ὕψηλοτατη καὶ μεγαλή” ifadesini (okunuşu: hüpsâlatata, kai, magela); en yüce ve en büyük olarak tercüme edilmiştir. Givon, diyardaki en yüksek rakımlı yer olmasına rağmen bu yüceliğin, Tanıklık çadırının orada olmasından dolayı gerçekleşen ruhani bir ifade olduğu düşünülmüştür (ç.ref. II. Tarihler i. 1-3). Bu noktaya kadar yükseklik ifadesi, *bāmāh* kelimesinin etrafında dolaşmıştır; ancak artık bu anlam yok olmaktadır ve şehirlerde (II. Krallar xxiii. 8) kurulup (I. Krallar xiv. 23), kaldırılıp, tekrar kurulabilen (II. Krallar xxi. 3) bir yapıya işaret etmektedir.

İyi Kralların hayatlarında *bāmōth* ların sürekli varlığı bir leke olarak kalmıştır; bunların inşası açıkça kınanmıştır (I. Krallar xiv. 22-24), gerçek doğası ne olursa olsun bu yargı eşit bir şekilde *beyt-bāmōth* (tapınma yerlerinde yapılan tapınaklar) üzerine de düşmüştür (I. Krallar xii. 31; II. Krallar xvii. 29, xxiii 19).

Bu onaylamamanın, sadece Yasa'nın Tekrarı kitabının yazarının önyargısına bağlamak hatalı olur. Bu kınama peygamberler tarafından da açık ve sert bir biçimde gerçekleştirilmiştir (Hoşea viii. 11, x. 1; Amos iii. 14, iv. 4-6, v. 4-6; Mika i. 7; Yeşaya ii. 8).

Bu kınama ve itirazların altında yatan unsur tapınmayı merkezleştirme değil, Kenan dininin etkisi ile yayılmaya başlayan putpersetlik ve iğrençliklere gösterilen tepkidir. Bu konudaki sert tepkilere, Yasa'nın Tekrarı xii. 29-32'den önce Mısır'dan Çıkış xxxiv. 12-16'da (J) rastlamaktayız.

Kuzey krallığının Yahve'ye ait saf dini, Ahab ve İzebel'in idaresi altındaki Fenikeli Ba'al inancının korumacı ve yayılcı dini tarafından tehdit edilmekteydi. İlyas, bu durumun yanlışlığını sürekli olarak vurgulamıştır. İlyas'ın bahsettiği Yahve için inşa edilen sunaklar (I. Krallar xix. 10), ya Yerusâlim'e gitmeleri engellenen dindar İsrâilliler'e aittir ya da daha önceki zamanlardan kalmadır.

Arkeoloji ne yazık ki bu konuda fazla katkıda bulunamamıştır. Kenan'da, Gezer ve çevresinde bulunan tapınak kalıntıları, İsrâilliler'den önceki dönemlere aittir. Filistin'in İbrani yönetiminde olduğu döneme ait bir tane bile, ne Yahve'ye ne de başka bir “tanrıya” ait tapınak ya da herhangi dini yapının kalıntılarının keşfedilmemiş olması ise, ilginç bir noktadır.

Wellhausen'in iddialarının incelenmesinde kriter olarak alınması gereken, tahmin ya da varsayımlardan uzak, tarihsel arka plânı budur. (Manley, BL, 128-131)

11D. Aalders, şu sonuca varmıştır: “Metinlere dayalı hipotezi savunanlar, Kutsal Kitap'ta aktarılan tarihi, taraflı olmakla suçlarlar. Ancak bu yargı, bilimsellikten çok uzaktır. Aslında taraflı olma yargısını hakkeden, teorinin kendisidir. Pentateuch'a, yasaların metni ile desteklenmeyen yorumları dayatmıştır, bu yorumların işleyebilmesi, gerçekler ile tarihin uyumunu sağlayabilmek için tarihi yeni baştan düzenlemiştir, en sonunda da bütün tarihsel delil ile uyumsuz olan bir varsayımı iddia etmiştir: ‘Yasa'nın Tekrarı’ kitabının derlendiğini! Bu uygulamaya şiddetli bir şekilde karşı çıkılması gerekir.” (Aalders, ASIP, 81)

NOT: İddia edilen P kaynağının ve Tanıklık çadırının tarihlemesi hakkında daha detaylı bilgi için bir sonraki bölüme bakınız.

Yahuda'da yaşayan birçok kişinin böyle bir sahtekârlığı ortaya çıkartmak için güçlü sebepleri vardı. Kitabın yargılamış olduğu kötü insanlar, bu kitabın düzmece olduğunu ortaya koymak için hiçbir fırsatı kaçırmazlardı.

7B. Sonuç

D (Yasa'nın Tekrarı) için geç bir tarihleme konusundaki inatçı ve ısrarcı tutumundan vaz geçmeyenlerin, dahili delil göz önüne alındığında, cevaplamaları gereken ciddi sorular vardır. Yukarıda bahsi geçen sorunlar bir yana, M.Ö. yedinci yüzyıl tarihlemesini savunanları bekleyen başka problemler de vardır.

İddia edilen yazarın, güçlü ve farklı bir kişi olduğu açıktır. Metinlere dayalı hipotezcilere göre, "Yasa'nın Tekrarı" isminde bir yazarlar ekolü başlatmıştır. Niçin elimizde M.Ö. birinci milenyumun ortalarında yaşamış bu kişinin ismi ya da ona ait herhangi bir iz, ipucu yoktur?

Eğer bu kişi, bu kadar etkili bir reformcu ise, niçin sadece o atalarının günahlarını açığa vurmuştur?

Eğer bu yazarın kaleme aldığı yasaların niyeti, Musa'nın ilettiği eski yasaları feshetmek ise, niçin kendisinden Musa olarak bahsetmektedir?

Eğer bu yazarın amacı, tapınmayı Yeruşalim'de merkezleştirmek ise, niçin bu tapınağın varlığına dair bir imada bulunmamıştır?

Bu yazar niçin kendi kitabını tapınakta saklamıştır? (Manley, BL, 142)

Raven, "Daha da ötesi, eğer bu kitap ileri bir tarihe ait olsaydı, ortada bir sahtekârlık olurdu. Yahuda'da yaşayan birçok kişinin böyle bir sahtekârlığı ortaya çıkartmak için güçlü sebepleri vardı. Kitabın yargılamış olduğu kötü insanlar, bu kitabın düzmece olduğunu ortaya koymak için hiçbir fırsatı kaçırmazlardı." (Raven, OTI, 112)

4A. VARLIĞI İDDİA EDİLEN P KAYNAĞININ ESKİLİĞİ

1B. Metinlere Dayalı Varsayım

Driver'ın iddiası: "Sürgün öncesi dönem ile ilgili metinlerde, P'nin yürürlükte olduğuna dair hiç bir ima yoktur." (Driver, BG, 136)

Wellhausen'ın iddiası: "Musa'ya ait olduğu iddia edilen teokrasinin, tarih hakkında az bir bilgisi olan bir kişiye bile, geçmiş tarihlemeye uymadığını, İsrail devletinin nasıl olması gerektiğini bir ülkü olarak belirlemiş olan peygamberlerin bu konu hakkında en ufak bir fikre bile sahip olmadıklarını, teokrasinin sürgün sonrası Yahudilik'te yerini bulduğunu ispatlamaya dahi gerek yoktur." (Wehlhausen, PHI, 151)

2B. Temel Cevap

1C. P ile Peygamberlerin Kıyaslaması

Kâhinsel metinlerin sürgün sonrası dönemde en "mükemmel" yerini bulup bulmadığını anlamanın yolu P ile; Ezra, Nehemya, Ester, Hagay, Zekârya ve Malaki'nin yazılarını karşılaştırmaktan geçer. Eğer Kâhinsel metinlerin ortaya koyduğu fikirler, bu yazarlar ile uyumlu ve bu yazarlardan öncekiler ile uyumuz ise, radikal tenkitçilerin iddiaları güçlenir.

1D. P’de Yer Alan, Ancak Sürgün Sonrası Dönem’de Yer Almayan Unsurlar:

Tanıklık Çadırı
RAB’bin Sandığı
On Emir
Urim ve Tummim
Günahları Bağışlatma Günü
Sığınak Kentler
Zina Sınavı
Sallamalık Sunu
Korban

2D. P’de ve Sürgün Öncesi Dönem’de Yer Alan Ancak Sürgün Sonrası Dönem’de Yer Almayan Unsurlar:

Sünnet (en çok sürgün öncesi Yeşu’da ve 1., 2. Samuel’de vurgulanmıştır)
Kanın Önemi
Cüzam
Nezirler
Çeşitli Sunular

3D. P’de, Sürgün Öncesi Dönem’de ve Sürgün Sonrası Dönem’de Yer Alan Unsurlar:

Sept Günü
Fısıh Bayramı
Mayasız Ekmek Bayramı
Çardak Bayramı

4D. P’de Yer Almayan Ancak Sürgün Sonrası Dönem’de Öne Çıkan Unsurlar:

Tanrısal İsim “Göksel Orduların Rab’bi Yahve” (sürgün sonrası yazarları tarafından 86 defa kullanılmıştır)
Tapınma Merkezinde Ezgi Söylemenin ve Müziğin Yer Alması
Yazıcılar
Çul Giyme
Merkez Sunağın “Tapınak” Olarak Atanması
Sürgün Sonrası Ortaya Çıkan Endüstri Devrimi Hakkındaki Yasamadan Bahsedilmesi (Kelso, AOOTC, 39)
Yeruşalim Şehri (Allis, FBM, 196-199)

Radikal tenkitçiler P kaynağını, M.Ö. altıncı yüzyıla atfetmişler, ancak bu güçlü uyumsuzluklar konusunda sessiz kalmışlardır. O. T. Allis, şu sonuca varmaya mecbur kalmıştır: “Kâhinsel metinlerin sürgün sonrası döneme tam uyduğunu ve sürgün öncesi döneme uymadığına dair iddia, tam olarak ispatlanmamıştır.” (Allis, FBM, 201)

2C. Dahili Delil ve P’nin Diğer Kaynaklar ile İlişkisi

Eğer P, en son kaydedilen kaynak ise, diğer kaynakların P’den haberi olmaması gerekir. Bu konuda birçok iddiada bulunulmuştur, Driver’ın iddiası şöyledir: “Yasa’nın Tekrarı kitabında, P’nin yasaması hakkında hiçbir ön bilgi yoktur.” (Driver, ILOT, 137)

Buna rağmen aşağıda belirteceğimiz unsurlar, P kaynağının, M.Ö. altıncı yüzyıla kadar var olmadığına dair dürüst bir yargıyı imkânsızlaştırmaktadır.

1D. Harun ile ilgili materyaller genellikle P dokümanına atfedilir. Brightman’a göre: “Harun, J’de yer almamakta ve E’de tesadüfen bulunmaktadır.” Brightman’ın bu iddiasının doğru olması için, J kaynağında yer alan on üç aktarımın kitaptan çıkartılması gerekmektedir. (Brightman, SH, 459)

2D. Yasa’nın Tekrarı 14:3-20: Bu ayetlerin, Levililer kitabında neredeyse bir ikizi bulunmaktadır. Bu durum karşısında Driver, şunları dile getirmiştir: “Bu ayetler, D tarafından ya P’den alınmıştır ya da en azından *toroth*’un Kâhinsel bir toplamasından. Bu ayetlerde kullanılan stil, (D) Yasa’nın Tekrarı ile değil, (P) Kâhinsel metinlerle bir bağlantıyı ortaya koymaktadır... Eğer durum gerçekten böyle ise, Yasa’nın Tekrarı yazılırken, P’nin bir kısmının biliniyor olduğunu kabul etmek zorunda kalırız.” (Driver, ILOT, 137-138)

3D. Aşağıdaki liste, yasanın eskiliğini ve P’nin sürgün öncesi dönemde de bilindiğini kanıtlamaktadır.

Yasa’nın Tekrarı 15:1- Borçların Bağışlanacağı Yıl (Levililer 25:2)

Yasa’nın Tekrarı 23:9, 10- Orduğâhı Temiz Tutmak (Levililer 15)

Yasa’nın Tekrarı 24:8-Cüzam Hakkında Yasa (Levililer 1 ve 14)

Amos 2:11, 12-Nezirlerin Şarabı Yasaklaması (Çölde Sayım 6:1-21)

Amos 4:5-Sunularda Mayanın Yasaklanması (Levililer 2:11)

Amos 5:22-Yakmalık, Et ve Esenlik Sunuları (Levililer 7 ve 8)

Amos 4:5-Şükran Sunusu (Levililer 7, vb.)

Amos 5:21-Dinsel Toplantı (Levililer 23, vb.)

Hoşea 12:9-Çadırdaki Yaşama (Levililer 23:42)

(Kitchen, AOOT, 150-51)

Bu listeyi daha uzatmak mümkündür. Bu metinsel delil karşısında Archer’ın vardığı yargıya katılmak durumunda kalırız: “M.Ö. 755 senesinde bile metinlere dökülmüş bir yasa kitabı olduğu kesindir. Bu kitap, P’yi ve D’yi kapsamaktadır ve peygamberin kendisi tarafından Yahve’nin Tevrat’ı olarak isimlendirilmiştir (Amos 2:4). Halk tarafından bu kitap üzerlerinde bağlayıcı, etkin ve yetkin bir yasama unsuru olarak kabul edilmiş ve güvenilmiştir.” (Archer, SOTI, 151)

Allis, varılan bu sonucu şöyle ifade eder: “Tenkitçiler, yasanın eskiliğini ortaya koyan bu ayetleri reddettikleri zaman, hem deliller ile oynamaya kalkarlar hem de İsrail’in tarihçi ve peygamberlerinin yasayı gülünçlükten ve zalimlikten uzak tutma konusundaki başarısızlıklarına dair duydukları inancı açığa vurmuş olurlar. İsrail’in tarihçi ve peygamberlerine göre halkın çektiği acıların sebebi, yasaya uymakta gösterdikleri başarısızlıktır. Tenkitçilerin metindeki bu açıklığa rağmen, gene metinleri kaynak gösterip dile getirdikleri iddiya göre, bu halkın bu yasadaki haberi yoktur.” (Allis, FBM, 202)

3C. Yaratılış 17

Samuel R. Külling, *Zur Datierung Der “Genesis-P-Stücke” Namentlich Des Kapitels Genesis XVII*, isimli eserinde, Yaratılış kitabında ‘P-bölümü’ olarak adlandırılan kısımların

tarikhlenmesini ele almıştır. Yaratılış 17 ve sünnet hakkında şunları söylemiştir: “Yaratılış 17’nin formu, stili ve içeriği M.Ö. ikinci milenyuma aittir [sic] ve sürgün sonrası yazarlar ile bir bağlantısı yoktur. Mendenhall (*Law and Covenant*, 1955), Baltzer (*Das Bundesformular*, 1960), M. G. Kline (*Treaty of the Great King*, 1963) ve Wiener’in (*Studies in Biblical Law*, 1904) yaptığı uygulamayı aynen ben de gerçekleştirdim. M.Ö. 1200’den sonra kullanılmamış olan, M.Ö. ikinci milenyuma ait tebaa altına girme antlaşmalarının yapısı ve stili ile Yaratılış 17 arasındaki benzerliği ortaya koydum. Daha da ötesi, ileri dönemler antlaşmalarının yapısı farklı iken, metinleri artık yürürlükte olmayan bir yapı ile meydana getirmek için mantıklı hiçbir sebep yoktur.” (Külling, DSCPSG, 68)

4C. Yaratılış 9

Bu bölümün P kaynağına ait olduğu, ileri bir tarihlemesi olması gerektiği ve Pers dönemine bir referans teşkil ettiği ileri sürülür. Tenkitçiler sık sık, et yemek ve kan içmek hakkındaki bu ayetlerin aslında bir tür kutsal savaşı reddetme olduğunu iddia etmektedirler.

Külling, şu sonuca varmıştır:

(P) Kâhinsel metinlerin sürgün ve sürgün sonrası dönem içerisinde yazıldığını reddetmek için kullanılacak sebepler, aynı zamanda Pers dönemi için de kullanılabilir. Sürgün ve sürgün sonrası döneminde yaşamakta olan bir kâhinin, yiyecek ile ilgili yasalar arasından, kan akıtılmış et yenmesine dair bir yasayı hiçbir sebep göstermeden seçmesinin ne gibi bir mantığı olabilir? Sürgün-sürgün sonrası dönem için et yemek için izin içeren bir yasanın yayınlanması, tamamen gereksiz ve lüzumsuzdur (Yaratılış 9:3). Eğer bu metinler bu dönemde yazılmış olsalardı, hangi etlerin yenmesinin serbest, hangilerinin serbest olmadığına dair bir metin daha anlamlı olurdu. Ayet 3, açık bir şekilde sürgün ya da sürgün sonrası dönemle ilgisi olmadığını ve Levililer yasalarının daha var olmadığını ortaya koyar.

Kâhinsel bir eğilim izine rastlanılmaz. Eğer sürgün ve sürgün sonrası dönemde kan içme ya da kanlı et yeme konusunda bir tehlike oluşmuş olsaydı bile, ilk olarak et yenmesini serbest bırakmaya, arkasından kanı yasaklamaya gerek olmazdı, çünkü halk sürgün döneminde zaten et yemektedir. Tüm bunlar bir yana, sürgün ve sürgün sonrası döneme ait olduğu iddia edilen kaynaklar böyle bir tehlikeden hiç bahsetmemektedirler. I. Samuel 14:32-34, bu yasanın varlığının eskiden beri bilindiğini ortaya koymaktadır. (Külling, DSCPSG, 75)

5C. Tanıklık çadırı

1D. Metinlere Dayalı Varsayım

Metinlere dayalı hipotezlerin savunucuları, Mısır’dan Çıkış kitabında yer alan Tanıklık çadırını, genellikle “salt hayal ürünü” olarak nitelendirir, Mısır’dan Çıkış metinlerinin tümünü P dokümanına atfedip, ileri bir tarihlemeye maruz bırakır ve güvenilir olarak yargırlar. Metnin yapısının Musa’nın çağı için çok gelişmiş olduğu varsayılır. Sürgün sonrası döneme ait kurgu eğilimi bir hayal ürünü olarak kabul edilir. Musa’nın çağındaki İbrani halkının bu özelliklerde bir çadırı yapacak vasıflara sahip olmadıkları iddialar arasındadır.

Wellhausen’in iddiası: “Tapınak, tapınmanın odak noktası, Süleyman’ın çağına kadar inşa edilmemiştir. Bu dokümanlara göre tapınak olgusu o kadar vazgeçilmezdir ki, yerleşik düzene geçilmeden önceki göçebe dönemde bile tapınak kavramının başlangıcı olarak bir portatif bir çadır yapılmıştır. Aslında gerçek şudur: Tanıklık çadırı, Yeruşalim’deki tapınağın prototipi değil, tapınaktan sonra yapılmış olan bir kopyası, modelidir. (Wellhausen, PHI, 36-37)

Wellhausen'in iddiası devam eder: "Tanıklık çadırı, tarihsel bir hayal ürünüdür ve gerçek olması, yüksek bir şüphe oranı içermektedir." (Wellhausen, PHI, 39)

A. Bentzen, "Tanıklık çadırı, gerçekçi bir fikir değildir" demiştir. (Bentzen, IOT, 34)

"P tarafından tarif edilmiş olan Tanıklık çadırı, gerçekten var olmuş, tarihselliği olan somut bir nesne değildir. Tanıklık çadırı bir ülküdür, bazı ruhsal fikirlerin metinlerde kendini aşan bir şekilde somutlaşmış halidir." (Driver, BE, 426)

Bu delillerin ışığında, Musa'ya ait çağda İbraniler'in Tanıklık çadırı gibi bir yapıya sahip olmalarını reddetmek için geçerli bir sebep kalmamıştır.

– R. K. HARRISON

2D. Temel Cevap

Kenneth Kitchen, "*Some Egyptian Background to the Old Testament*," isimli eserinde bizlere, Musa'nın aktardığı Tanıklık çadırının en önemli esasları ile yakın bir benzerlik içeren portatif nesnelerin genel arka plânını veren arkeolojik keşifleri tek tek saymaktadır.

İlk örnek M.Ö. 2600'lı yıllardan kalmadır. Büyük piramidi yaptırtmış olan Keops'un annesi Kraliçe I. Hetepheres'in prefabrike, portatif karyola sayvanıdır.

Kitchen, bu eser hakkında şunları yazmıştır: "Bu dikkate değer nesne, uzun üst ve alt hatılların birbirinden dikey ahşap çubuklar ile ayrıldığı, oluşan dikdörtgenlerin üç köşesinden çaprazlama bağlandığı, üstteki yatay kirişlerin tavanı oluşturduğu iskelete sahip bir yapıdır. Kullanılan tek malzeme, altın kaplama ahşaptır ve üzerlerine perdelerin asılması için çengeller eklenmiştir. On üç asır sonra İbranilerin yapacağı Tanıklık çadırına benzer bir yöntem ile kurulup, sökülebilmesi için, birbirine eklenen bütün hatıl ve kirişler, zıvana ve oyuklar ile bezenmiştir." (Kitchen, SEBOT, 9)

Arkaik ve Eski Krallık (M.Ö. 2850-2200) döneminden kalmış olan birçok prefabrike yapı kalıntılarına rastlanmıştır. G. A. Reisner ve W. S. Smith, dördüncü ile altıncı hanedanlıkların arasındaki (M.Ö. 2600-2200) döneme ait mezar duvarlarına resmedilmiş diğer yapıları tasvir etmişlerdir. (Reisner, HGN, 14-15)

Eskiliği M.Ö. üçüncü milenyuma kadar dayanan bir başka prefabrike yapı formu, bir kez daha Kitchen tarafından tarif edilmektedir: "Arınma Çadırı; asil ya da üst tabakaya mensup kişilerin cansız bedenleri mumyalanmadan önce ve sonra arınma ayinleri için bu çadırlara getirilirlerdi. Eski Krallık mezarlarındaki resimlerden, bu portatif 'çadırların' endamlı oldukları açıkça görülmektedir. Ahşaptan dikeylerin üst noktalarından yatay bir kiriş ile birleştirilmesinden oluşan iskelet, üzerinin bez ile (perde gibi) kapatılmasıyla Tanıklık çadırını yansıtan bir görüntü oluşturmaktadır. (B. Grdseloff, *Das Aegyptische Reinigungszelt*, 1941 ve E. Drioton, *Annales du Service des Antiquités de l'Égypte*, 40, (1940), 1008. "Arınma Çadırının" resimleri ve yapısı hakkında teknik bilgi için: Blackman, *Rock Tombs of Meir*, V, 1952, Pls. 42-43)" (Kitchen, SEBOT, 9-10)

Bu "çadırların" arkeolojik kalıntıları keşfedilmiştir. Bu konuda daha detaylı bilgi için bakınız: Kitchen (Kitchen, SEBOT, 10), Reisner ve Smith (Reisner, HGN, 13-17).

Kitchen, "Tanıklık çadırı için ihtiyaç duyulan yapı tekniğinden çok daha ileri tekniklere, çok daha eski çağlarda ulaşıldığını ve uygulandığını gösteren açık deliller vardır" demiştir. (Kitchen, SEBOT, 9)

R. K. Harrison şu sonuca varmıştır: “Bu delilerin ışığında, Musa’ya ait çağda İbraniler’in Tanıklık çadırı gibi bir yapıya sahip olmalarını reddetmek için geçerli bir sebep kalmamıştır.” (Harrison, IOT, 405)

Kitchen, şu eklemeyi yapar: “Dini ve diğer kullanımlar için üretilen prefabrike yapılar hakkındaki şimdiye dek ihmal edilmiş olan Mısır kökenli arkeolojik deliller sayesinde, Tanıklık çadırının geç döneme ait bir hayal ürünü olduğu suçlaması, çok daha eski çağlarda ulaşılmış yapı tekniklerinin ortaya çıkması ile kesinlikle çürütülmüştür.” (Kitchen, SEBOT, 9)

Kitchen, şöyle devam eder: “Mısır’dan Çıkış xxvi, xxxvi’da bulunan Tanıklık çadırı kavramını ya da yapısını, hayal ürünü ya da ideallerin somutlaşması olarak bir kenara atmak artık mümkün değildir. Bu bölümde sergilenmiş olan Mısır kökenli arkeolojik deliller, Tanıklık çadırının erken çağlarda gerçekten var olduğunu direkt olarak ispatlamaz. Ancak, Kutsal Kitap aktarımının bu konudaki direkt anlatımının mantıklılığı ve olabirliği hakkında güçlü bir varsayımı desteklemektedirler.” (Kitchen, SEBOT, 11)

Musa’nın çağındaki İbrani halkının bu özelliklerde bir çadırı yapacak vasıflara sahip olmadıklarına dair olan iddia karşısında R. K. Harrison, şunları kaleme almıştır: “Bu iddia sahiplerine hatırlatmamız gereken bir husus, Mısırlıların emek ve sabır isteyen değerli metallerin işlenmesi konusunda Sami halkının ustalığına verdikleri önemdir. Mısırlılar, boyundurluğu altına aldıkları Suriye ve Filistin ülkelerinden gelen, vergi içerisinde bulunan bu değerli metal işçiliğinden etkilenmişler ve bunu mezar duvarlarındaki resimlere kadar taşımışlardır.” (Harrison, IOT, 405)

Kitchen şu sonuca varmıştır: “Mısır’dan çıkmadan önce alt tabakayı oluşturan bir halk olan İbraniler’in, Tanıklık çadırını yapacak vasıfa sahip olamayacakları zaten Mısır ganimetlerinde bu iş için gerekli olan materyallerin bulunmayacağı iddia edilir. Tarihsel gerçekler ise, bu iddiadan çok farklıdır... Besalel ve Oholiav gibi yetenekli ustalar, bu dönemde yaşamışlardır. Aynı zamanda E. deltasındaki Mısırlılardan elde edilen ganimetler yeterli materyalleri içermekte ve Tanıklık çadırının inşasına yetecek düzeydedir (Mısır’dan Çıkış xii, 35-36).” (Kitchen, SEBOT, 12-13)

G.T. Manley, şunları yazmıştır: “Ulusun birliği ve Yahve’nin tekliği için halkın etrafında toplanabileceği tek bir tapınak olmasının gerekli olduğu açıktır. Ancak, bu ileriiki dönemlerde ortaya çıkan bir unsur değildir, Horev dağındaki antlaşmaya kadar geçmişidir (Mısır’dan Çıkış xxxiv. 23; Yasa’nın Tekrarı v. 2, 6, vi. 2). Kısacası gerçek şudur: Yeşu’dan sonra ilk önce Tanıklık çadırı, sonra da Tapınak olarak sürekli bir tapınma merkezi var olmuştur.” (Manley, BL, 127)

Tanıklık çadırı hakkında daha detaylı bilgi için, A. H. Finn’in *The Unity of the Pentateuch*, isimli eserinde konu ile ilgili yer alan muhteşem üç bölümü okuyunuz.

“Buluşma Çadırı” hakkında, erken JE ve geç P metinlerinde iki farklı sunum olduğuna dair olan iddia hakkında daha detaylı bilgi için, A. H. Finn’in *The Unity of the Pentateuch* ve James Orr’un *The Problem of the Old Testament* isimli eserleri okuyunuz.

Kâhinsel metinlerin erken tarihlenmesi konusunda iki güçlü delil, yakın bir zaman önce arkeoloji tarafından sunulmuştur.

6C. D’nin eskiliği ve tapınmanın merkezleşmesi konularında daha fazla bilgi için önceki bölümlere bakınız.

7C. Harici Delil

Kâhinsel metinlerin erken tarihlenmesi konusunda iki güçlü delil, yakın bir zaman önce arkeoloji tarafından sunulmuştur.

Kitchen, birinci delil hakkında şunları söylemiştir: “Levililer kitabında yer alan bazı karmaşık ifadelerin ve parçaların tam olarak anlaşılması, M.Ö. on sekizinci ile on beşinci yüzyıllar arasındaki devirden kalma çivi yazılarının deşifre edilmesi ile gerçekleşmiştir... Bu tabletler arkaik döneme aittir.” (Kitchen, AOOT, 129)

Ugaritik metinler içeren Ras Shamra tabletleri (M.Ö. 1400), Wellhausen’ın sürgün sonrası kavramını iptal eder. Levililerin sunular hakkındaki birçok teknik terimi, Kenanca konuşan Ugarlılarda da bulmaktayız (M.Ö. 1400). P terimlerinin bazıları şunlardır:

- (1) *ishsheh*: “ateşle yapılan sunu”
- (2) *kālil*: “tümünden yakmalık sunu”
- (3) *shelāmin*: “esenlik sunusu”
- (4) *āshām* (?): “suç sunusu”

Archer, haklı olarak şu sonuca varmıştır: “Musa ve fetih döneminde bu terimler, Filistin’de kullanılmaktaydı. Levililerin lisanını ve terminolojisini ileri tarihlere özgü olduğunu iddia etmek için ileri sürülen tüm sebepler, mantıktan yoksundur.” (Archer, SOTI, 149-150)

3B. Dışsal Delil

Antlaşma yapısı analizi için, bu bölüm içerisinde yer alan 2A ve 3B kısımlarına bakınız.

5A. Arkeoloji

Pentateuch’un Musa’ya ait yazarlığını destekleyen arkeolojik delillerden bazı örnekler için, 13. bölüm 5A kısmına bakınız.

22

TANRI’NIN ÇEŞİTLİ İSİMLERİ OLAYI

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

Metinlere Dayalı Varsayım

Temel Cevap

Tanrı’nın Değişik İsimlerinin Belirli Kullanımları

Mısır’dan Çıkış 6:3’ün Tefsiri

Metinlere Dayalı Hipotezcilerin, Tanrı’nın İsimlerini Kendi Tezleri İçin Kullanma
Çabalarında Karşılaştıkları Sorunlar

LXX/Septuagint’deki Tanrı’nın Çeşitli İsimleri

Otto Eissfeldt, metinlere dayalı hipotezin, üzerine kurulduğu dört ana temelini şöyle listelemiştir:

- (1) *İsimsel olaylar*: Metinlerde, Tanrı için çeşitli isimlerin kullanılması.
- (2) *Linguistik olaylar*:
 - (a) Kişilerin, yerlerin ve nesnelerin değişik isimler ile adlandırılması.
 - (b) Çeşitli kelimelerin, ifadelerin ve stilistik özgünlüklerin, dokümanların farklı karakterisik özelliklerini oluşturmaları.
- (3) *Fikinsel olaylar*: Din, hukuk, ahlâk ve politika konularında fikir çeşitliliği; konu kapsamındaki çağ ile ilgili olayların ve koşulların farklı varsayımlarla ifade edilmesi.
- (4) *Metinsel olaylar*: Bazı anlatımların tekrar etmesi, sürekli bir anlatımın konu dışı materyal ile kesilmesi, vb...

(Eissfeldt, OTI, 182-188)

1A. GİRİŞ

Yaratılış kitabının ilk otuz dört ayetinde “Elohim” ismi, tam otuz üç kere yer almaktadır. “Yehova (YHWH) Elohim” ismi, takip eden kırk beş ayette, yirmi kez yer alır. Gene takip eden yirmi beş ayette “Yehova” ismi, on kez yer alır. Tanrı’nın isimlerinin kullanımında tespit edilen bu düzenin tesadüften öte olduğu kesindir. (Allis, FBM, 23)

2A. METİNLERE DAYALI VARSAYIM

Tenkitçiler, Tanrı’nın çeşitli isimlerinin ayrı ayrı kullanımının, birden fazla yazarın olduğuna işaret ettiğini iddia etmişlerdir. [*Yehova* (Türkçe), *Jehovah* (İngilizce), *Yahweh* (İbranice) ve *Elohim*]. Astruc’un, Pentateuch’un birden fazla kaynağın birbiri ile birleştirilip, harmanlanmasından oluştuğuna dair kanısının altında yatan temel budur. *The Encyclopedia of Religion and Ethics* isimli Din ve Ahlâk ansiklopedisinin, Astruc’un *Conjectures* isimli kitabından yaptığı alıntıda şunlar yazılmıştır:

Yaratılış kitabının İbrani metinlerinde, Tanrı için iki değişik isim kullanılmıştır. Bu isimlerden birisi, *Elohim*’dir. Bu kelimenin İbranice’de değişik anlamları olsa da, asıl olarak kullanımı, “Yüce Varlık” olmuştur. Diğer isim ise, *Yehova*’dır. Tanrı’nın özünü ifade eden, O’nun yüce ismi. Bu iki ismin eşanlamı olduğu ve metnin stiline renk katmaktan başka bir amaç gütmeyen gelişigüzel kullanıldığı gibi büyük bir hataya düşülmemelidir. İsimler, birbirleri ile asla karıştırılmamışlardır. Bazı bölümlerde tamamen, bazılarında ise büyük bir kısmında Tanrı’nın Elohim ismi kullanılmıştır. Kalan kısımlarda ise Yehova ismi kullanılmıştır. Eğer Yaratılış kitabının yazarı Musa ise, bu tuhaf ve istisnasız düzenin sorumlusu kendisidir. Ancak, Yaratılış kadar kısa bir kitapta, Musa’nın böyle bir savsaklama yapacağını düşünmek mümkün müdür? Başka hiçbir yazarın işlemediği bu kabahati, Musa’ya mı atfetmeliyiz? Yaratılış kitabının, Tanrı’ya değişik isimler veren iki ya da üç yazar tarafından yazıldığını ve bu yazarların birisinin Tanrı için Elohim, diğerinin Yehova ya da Yehova-Elohim ismini kullandığını varsaymak, bu isim çeşitliliği için daha doğal bir açıklamayı doğurmaz mı? (ERE, 315)

Her ne kadar artık isim çeşitliliğinin, kriter olarak tenkitçiler tarafından kullanılmadığı söylene de, A. Bentzen’in aşağıdaki ifadesi, bu konunun çağımızın tenkitçileri için hâlâ önemini koruduğunu ortaya koyar:

Eğer, kaynaklar arasındaki farkı ayırt etmek niyetindeyseniz, bu metinlerdeki “değişmeyenleri” tespit etmemiz gerekir. Tespit edilen birinci “değişmeyen,” Tanrı’nın çeşitli isimlerinin kullanımında görülen değişkenliktir. Tanrı’nın çeşitli isimlerinin kullanımında görülen değişkenlik, basit bir linguistik “değişmeyenden” çok daha ötedir. Bu bir “*materyal değişmeyenidir*.” Bu değişmeyenin, Yaratılış kitabında ve Mısır’dan Çıkış kitabının başında, istikrarlı ve belli bir plânı takip ettiğini biliyoruz... Bu veriler sayesinde, Pentateuch’un Yaratılış 1’den, Mısır’dan Çıkış 6’ya kadar olan kısmını, tanrısal isimler diye adlandırılan kritere tabi tutarsak, değişik kaynakları ayırt etme imkânımız doğmuş olur. (Bentzen, IOT, cilt II 27,-28)

Tanrı’nın bütün isimlerinin özel bir anlamı vardır ve birbirlerine eşanlamlı olma zorunlulukları yoktur. Pentateuch’un yazarı, metnin bağlamına göre Yehova, Elohim, ya da Yehova-Elohim isimlerinden birisini kullanmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi yazar, Tanrı’nın isimlerini rastgele seçmemiştir. Her bir ismin ayrı ayrı kullanımının arkasında yatan bir amaç vardır.

3A. TEMEL CEVAP

1B. Tanrı’nın Değişik İsimlerinin Belirli Kullanımları

Tanrı’nın bütün isimlerinin özel bir anlamı vardır ve birbirlerine eşanlamlı olma zorunlulukları yoktur. Pentateuch’un yazarı, metnin bağlamına göre Yehova, Elohim, ya da Yehova-Elohim isimlerinden birisini kullanmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi yazar, Tanrı’nın isimlerini rastgele seçmemiştir. Her bir ismin ayrı ayrı kullanımının arkasında yatan bir amaç vardır.

On ikinci yüzyılda R. Jehuda Halevi, *Cosri* isminde bir kitap yazmıştır. Bu kitap da, Tanrı’nın isimlerinin her birinin etimolojisini (kökenbilim) açıklamıştır. Onun vardığı sonuçlar, Berlin Üniversitesi İlahiyat Profesörü E. W. Hengstenberg tarafından on dokuzuncu yüzyılın ortalarında açıklanmıştır:

Tanrı’nın en sık kullanılan genel ismi, [Elohim] ismidir. Bu isim, Tanrı’yı sadece O’nun kudretine değinerek tarif eder; insanlar ile kurduğu ilişkilerde açıklamış olduğu, kişiliği ya da ahlâki vasıflarından vermiş olduğu bereketlerden ya da buyruklarından bahsetmez. Eğer bir metinde, Tanrı, Kendisini tanıtıyor ve gerçekten de Tanrı ile konuşuluyorsa, “*Elohim*” ismine bir isim daha eklenir -bu isim ise “*Yehova*” ismidir. Bu isim, Tanrı’nın esinlemesini ve O’nun antlaşmasını alan insanlara özgüdür... İfade edilen Tanrısal özün oluşumuna aşıkâr olmayan herkes için “*Yehova*” ismi, anlaşılabilir bir isimdir. “*Elohim*” ismi ise, bu aşıkârlığı talep etmez, Tanrı’yı tüm insanların anlayabileceği evrensel unsurları ile yansıtır. . . . “*Yehova*” ismi, Tanrı’nın özel ismidir [*nomen proprium*], bundan dolayı O’nun özünü en ufak zerresini bile ifade eder. Sadece Tanrı izin verdiği, Yüreğinin gizemlerini açıkladığı ve yarattıklarının yüreğinin derinliklerinden gelenleri işitmelerine müsaade ettiği zaman anlaşılabilir. Böylece, kudretli ve sınırsız bir varlık olduğunun bilinmesi ve tasdiklenmesi dışında tanınmayan ve tanımlanamayan olmak yerine Kendisini, bu ismi ile en içten, yakından ve hususi şekilde ifade etmektedir. (Hengstenberg, DGP, 216-217)

YHWH	ELOHIM

(1) Metin, İsraililerin YHWH'de somutlaşmış Tanrı kavramını yansıttığında, İsrail tarafından geleneksel bir biçimde O'na özgü olarak kabul edilen niteliklerde, özellikle O'nun ahlâki karakterinde ifade bulunduğu, YHWH ismi kullanılmıştır.	(1) Metin, Tanrı'nın maddi evrenin yaratıcısı olduğu, doğaya hükmettiği ve yaşam kaynağı olduğuna dair dünya halklarının bilge kişilerinin arasında yaygın olan soyut Tanrı kavramını yansıttığında, Elohim ismi kullanılmıştır.
(2) Metin, Tanrı inancını direkt olarak karakterize eden, temel inanç unsurlarının ya da peygamberlik sözlerinin halk kitlelerine öğretilmesine yönelik ise, YHWH ismi kullanılmıştır.	(2) Dünyanın varoluşu ve insanlık ile ilgili karmaşık konular üzerine yoğunlaşmış düşünürlerin kafalarındaki kavram nakledilirken, Elohim ismi kullanılmıştır.
(3) Metnin bağlamı, Tanrı'nın kolay anlaşılır niteliklerini betimlediğinde, hissedilebilir terimler kullanıldığında ve çok açık bir resim nakledildiğinde, YHWH ismi kullanılmıştır.	(3) Tanrı, daha genel, yüzeysel ve belirsiz olarak betimlendiğinde, az tanınmışlık izlenimi bırakıldığında, Elohim ismi kullanılmıştır.
(4) Tevrat'daki anlatımın, okuyucunun ya da dinleyicisinin yüreğinde, görkemli ve muzaffer Tanrı'nın varlığının, yüce hissi uyandırılmak istenildiğinde, YHWH ismi kullanılmıştır.	(4) Tanrı'dan sıradan bir tutum ile bahsedildiğinde ya da ifade veya düşünce, saygıdan dolayı O'nun kutsal ismi ile ilişkilendirilmemiş ise, Elohim ismi kullanılmıştır.
(5) Tanrı'nın karakterinin özellikleri, insanlar ve doğa ile olan direkt ilişkisi anlatıldığında, YHWH ismi kullanılmıştır.	(5) Tanrı'dan, fiziki evrenin tamamen dışında ve üzerinde olan, aşkın bir varlık olarak bahsedildiğinde, Elohim ismi kullanılmıştır.
(6) Metin, İsrail halkı ya da atalarla ilişkili olarak İsrail'in Tanrı'sından bahsettiğinde, YHWH ismi kullanılmıştır.	(6) Metin, Tanrı'nın seçilmiş insanlardan olmayan birisi ile olan ilişkisinden bahsettiğinde, Elohim ismi kullanılmıştır.
(7) Metnin konusu İsrail'in inancı olduğunda, YHWH ismi kullanılmıştır.	(7) Metnin konusu evrensel inanç olduğunda, Elohim ismi kullanılmıştır.

İbrani Üniversitesinin eski Yahudi Profesörlerinden Umberto Cassuto, Tanrı'nın isimlerinin kullanılmasında izlenmiş olan modeli ile ilgili tespit ettiği prensipleri yukarıda listelemiştir. Bu konu hakkındaki tespitlerini aşağıda şöyle ifade etmiştir:

İlk olarak, bu iki ismin ortaya koyduğu karakterlere bir göz atalım. İkisinde birbirinden farkları olduğunu görürüz. “*Elohim*” ismi, ilk olarak bir cins isimdir; hem İsrail'in Tanrı'sı, hem de pagan kültürlerin tanrıları için kullanılmıştır (‘*El*’ ismi gibi). Diğer taraftan YHWH, bir özel isimdir, İsrail'in Tanrı'sına özgüdür; İsraililer'in, evrene hükmettiğine ve onları Kendisine bir halk olarak seçtiğine inandıkları Tanrı'nın özel ismidir.

Bu konuyu belki de bir örnekle açıklayarak daha anlaşılır kılabiliriz. Bir şehirden hem *Yeruşalim*, hem de *şehir* olarak bahsedebiliriz. *Şehir* unvanı, hem bu şehir hem de başka şehirler için genel bir isimdir, ancak *Yeruşalim* ise sadece kendisine özel bir isimdir.

Yahudi halkının ataları tek bir Tanrı olduğunu anladıklarında, söylediklerini hatırlayalım: “*YHWH, ‘Elohim’dir*” (orijinal metin) “*RAB, Tanrı'dır*” (yeni Kutsal Kitap

tercümesi) (I. Krallar 18:39). Bu ayette ise cins isim olan '*Elohim*, özel isme dönüşmüş ve YHWH ile eşanlamlı olmuştur. Eğer dünyada yaşayan ve bütünüyle bütün İbranice konuşanlar, Yeruşalim isimli bir şehirde yaşasaydı, o zaman şehir kelimesinin İbranice karşılığı, *Yeruşalim* ile eşanlam kazanır ve özel isim olurdu. (Cassuto, DH, 18)

Bazı durumlarda ise bir cümlede iki ayrı prensibin aynı anda yer aldığı ve bir tezat olduğu görülür. Bu durumlarda ise mantıklı bir yol izlenilmiş, metnin ana konusuna uygun olan prensibin, bu cümlede de baskın olarak kabul edildiği gözlenmiştir. (Cassuto, DH, 30-41)

Bu prensiplerin değişik edebi türlerinde, değişik şekillerde yer aldığı görülmüştür:

PEYGAMBERLİK: Eski Antlaşma'nın peygamberleri sürekli olarak Elohim yerine, YHWH ismini kullanmışlardır. Bu konuda bir istisna olan Yunus, bir kaç defa İsrail'in Tanrı'sı için Elohim ismini kullanmıştır. Ancak bu kullanım, burada belirtilen prensipleri desteklemektedir, çünkü Yunus'un metinleri peygamberlikten çok, düz anlatım edebiyat kategorisine dahil edilmektedir. Bir başka istisna olarak, Yeşaya'yı gösterebiliriz. Kendisi Yahve yerine, Elohim ismini de kullanmamış, orijinalde cins isim olan, *El* ismini kullanmıştır. (Cassuto, DH, 20)

HUKUK: Pentateuch ve Hezekiel'de yer alan bütün hukuki metinlerde kullanılan tek isim, Yahve ismi olmuştur. (Cassuto, DH, 20)

ŞİİR: Şiir olarak adlandırılan edebiyat türünde genel olarak YHWH isminin kullanılmış olduğu görülür. Ancak, bilgelik türüne giren şiirler ya da bilgelik türünün etkisinde kalan şiirler bu konuda istisnadır. Elohistik kitaplar olarak bilinen ikinci ve üçüncü kitaplarda, El ya da Elohim isimlerinin kullanımının tercih edildiği görülmüştür. (Cassuto, DH, 20)

BİLGELİK: Bilgelik edebiyatının özelliği ise, daha evrensel bir metinsel stili olmasıdır. Benzer metinlere Antik Yakın Doğu'da sık sık rastlanmaktadır. İsrail'in komşularının benzer edebiyat eserlerinin incelenmesi, bu konuda çok büyük faydalar sağlamaktadır.

"Ancak, bu eserlerin incelenmeye başlanması ile şaşırtıcı bir olayla karşılaşmıştır. Antik Yakın Doğu'nun bilgelik kitapları, kaynaklandıkları halka ya da yazıldıkları lisana bakmaksızın, Tanrı için kendi kültürlerine ait özel isimleri kullanmak yerine, bir unvan kullanmayı tercih etmişlerdir." (Cassuto, DH, 21)

DÜZ ANLATIM: Pentateuch, Erken Peygamberler, Eyüp, Yunus vb. boyunca yer almış olan düz anlatım edebiyatında Yahve ve Elohim isimleri birbirine yakın olarak sık sık kullanılmıştır. (Cassuto, DH, 21)

YAHUDİ KARAKTERİNE SAHİP METİNLER: İbrani Üniversitesinin eski profesörlerinden Umberto Cassuto, Yahve isminin kullanımını açıklarken şunları söylemiştir: "Salt bir Yahudi karakterine sahip metinlerde sadece Tetragrammaton [Yahve] kullanılır. Bu ulusal isim, Tanrı'nın İsrail'e özgü kişisel tanrısallık kavramını ifade eder." (Cassuto, DH, 23)

ANTİK İBRANİCE: Lakiş'de keşfedilmiş olan antik İbrani mektupları, Yahve isminin günlük yaşamda aldığı yeri ortaya koymuştur. Yahve ismi, sadece selamlaşmalarda ya da yeminlerde kullanılmamış, bütün mektupların başından sonuna kadar değişik yerlerde karşımıza çıkmıştır. Elohim ismine ise, asla rastlanmamıştır. Bu konudaki bir paralele Yahve isminin istisnasız kullanımına, Kutsal Yazılar'a özgü selamlaşmalarda rastlanmaktadır

(Hakimler 6:12; Mezmurlar 129:8; Rut 2:4). Hahamların birbiri ile selamlaşırken Yahve ismini kullanmaları mecburidir. (Cassuto, DH, 24)

MODERN İBRANİCE: Cassuto şöyle devam eder: “Günümüzün modern İbranicesinde bile yukarıda belirttiğimiz prensiplerin yürürlükte olduğunu görürüz. Bizler geleneksel Yahudi Tanrı inancından bahsederken Tetragrammaton [Yahve] ismini kullanırken, Tanrı’nın felsefi ya da evrensel kavramını ifade etmek istediğimizde ‘Elohim’ ismini kullanırız.” (Cassuto, DH, 30)

Cassuto, bu prensiplerin Yaratılış kitabında nasıl yer bulunduğunu şöyle açıklar: Yaratılış kitabının 1. bölümünde, Tanrı fiziki evrenin Yaratıcısı, her şeye Hükmeden ve dünyanın Tanrı’sı olarak tanıtılır. Var olan her şey Tanrı ile doğa arasındaki bir ilişkiden dolayı değil, sadece O’nun kararı, “ol” demesi ile olmuştur. Bu ayetlerde, yukarıdaki prensiplere uygun olarak Elohim ismi kullanılmıştır. (Cassuto, DH, 32)

Aden Bahçesi hikâyesinde ise, karşımıza ahlâk kuralları koyan bir Tanrı çıkar. İnsanlara belirli kesin kurallar verir. Bu metinlerde aynı zamanda Tanrı, insan ile direkt bir ilişki kurduğu için, O’nun kişisel yüzü de tanıtılmaya başlanmıştır. Bu ayetlerde, yukarıdaki prensiplere uygun olarak Yahve ismi kullanılmıştır. Elohim ismi, sadece Havva ile yılan arasındaki konuşma esnasında kullanılmıştır. İsrail’in Tanrı’sına olan saygıdan dolayı bu konuşma arasında Yahve ismi kullanılmamıştır. (Cassuto, DH, 33)

Aynı bölümde Yahve ismi ile Elohim ismi arasında bağlantı kurulduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise, Elohim’in, Yahve ile özdeşleştirilmesinin hedeflenmesi olmuştur. Başka bir deyiş ile, ahlâki dünyanın Tanrı’sı ile fiziki dünyanın Tanrı’sı, aynı Tanrı’dır. İsrail’in Tanrı’sı ile evrenin Tanrı’sı, aynı Tanrı’dır. YHWH ve Elohim isimleri sadece O’nun eylemlerinin farklı yönlerine işaret eder ya da Tanrı’nın Kendisini insanlığa açıklamasının iki ayrı yoludur. (Cassuto, DH, 33)

Bu iki ismin birden kullanılmasının, birbirini takip eden bölümlerde işlenen konuya göre farklı ismin yer almasının altında yatan asıl sebep budur.

Cassuto, açıklamasına devam eder:

Yaratılış xi 1-9’da aktarılan İnsanlığın Bölünmesi aktarımında, YHWH isminin kullanılmış olmasının sebebi ise çok açıktır: Bu olayın en ufak bir yabancı materyal içermeyen, kusursuz İsrail karakterine, anlatımın İsrail topraklarının dışında geçmesi olumsuz bir etki yapmaz. Yaratılış ve Tufan aktarımlarının evrensel yapısının tersine, bu anlatım Tevrat’ın çizdiği büyük resmin arka plânına bir katkıda bulunmak gibi bir kaygı içermemektedir. Bu metinlerde dünyaya hükmeden kâfirlerin kibirlerine ve amaçlarına karşı İsrail ruhunun karşı koymasını görürüz. Bu aktarımda insan ve Tanrı arasındaki ilişki konusundaki İsrail kavramı söz konusu olduğu için, YHWH ismi kullanılmıştır. (Cassuto, DH, 37)

Yaratılış kitabının 12. bölümünde, İbrahim’in hayatı anlatılmaya başlanır. Tanrı için Yahve isminin kullanılmasının uygun olduğu düşünülebilir.

Archer, bu prensipleri Yaratılış kitabının başlangıç bölümlerine uygulamıştır. Yaratılış kitabında, Yahve ve Elohim isimlerinin kullanımı üzerine yapılacak titiz bir çalışma, yazarın isim çeşitliliğindeki amacını ortaya koyacaktır. Elohim (“kudretli,” “güçlü” ya da “ilk olan” kelimelerinden türemiş olma olasılığı vardır), yüce Yaratıcı ve evrenin Rab’bi Tanrı’yı işaret eder. Elohim ismi, Yaratılış bölüm 1 için çok uygundur, çünkü bu bölümde Tanrı’nın yüce Yaratıcı rolü vurgulanmıştır; Yahve ismi ise, Tanrı ile bir antlaşma ilişkisi söz konusu olduğunda kullanılan isimdir. Yahve ismi, Yaratılış bölüm 2 için çok uygundur, çünkü bu bölümde Tanrı, Adem ve Havva ile bir antlaşma ilişkisi kurmaktadır. Elohim ismi, Yaratılış bölüm 3 için çok uygundur, çünkü bu bölümde Şeytan ortaya çıkar. Tanrı ile Şeytan arasında bir antlaşma ilişkisi yoktur, bundan dolayı yılan ve Havva, Tanrı hakkında konuşurken Elohim ismi kullanılır. Ancak Tanrı, Adem’e seslendiğinde (3:9), Havva’yı azarladığında

(3:13) ve antlaşma Tanrı'sı olarak yılanı lanetlediğinde (3:14) tekrar Yahve ismi kullanılmıştır. (Archer, SOTI, 112)

Niçin J “Yehova” ismini, E ve P’de “Elohim” ismini tercih etmiştir? Bu önemli soruya, -metinlerin değişik kaynaklara bölünmesine dair hipotezden tatminkâr bir cevap gelmemiştir. İsim çeşitliliğinin uygulamadaki amacı, sadece Pentateuch’un tek bir yazar tarafından yazıldığına kabul edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır.

– JOHN R. RAVEN

John Raven, aynı görüşü savunmaktadır:

Tenkitçilerin tezi, Tanrı’nın isimlerinin etimolojisini (kökenbilim) görmemezliğe gelmekte ve bu isimlerin keyfen, rastgele kullanıldığını iddia etmektedir. Tenkitçiler, J’nin “Elohim” ismini ya da P ve E’nin “Yehova” ismini bilmediğini değil, kullanmayı tercih etmediğini iddia ederler. Eğer durum gerçekten böyle olsa idi, şu soru karşımızda dikilirdi: Niçin J “Yehova” ismini, E ve P’de “Elohim” ismini tercih etmiştir? Bu önemli soruya, metinlerin değişik kaynaklara bölünmesine dair hipotezden tatminkâr bir cevap gelmemiştir. İsim çeşitliliğinin uygulamadaki amacı, sadece Pentateuch’un tek bir yazar tarafından yazıldığına kabul edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda ulaşılan bir açıklama ise P, J ve E’nin talep ettiği karakteristiği tam olarak karşılamaktadır. P kaynağı için soğuk, resmi, sistematik ve mantıklı olduğu söylenir; bu özellikleri barındıran bir metin için İsrail ile özel bir ilişki içermeyen, ancak yabancı ulusların ilâhlarına referans için sık sık kullanılmış olan, Tanrı’nın genel ismi Elohim isminin kullanılması uygundur. J kaynağı için ise, saf ve Tanrı kavramında daha insani olduğu söylenir; metinde yer alan dini coşkudan dolayı ulusal isim olan, O’nun İsrail ile yaptığı antlaşmayı vurgulayan, Tanrı’nın özel ismi olan Yahve isminin kullanılması uygundur. (Raven, OTI, 118-119)

Klâsik metinlere dayalı hipotezin yaratıcılarından birisi olan Kuenen, Tanrı’nın isimlerinin kaynak kriteri olarak kullanılmasının doğru olmayacağını kabul etmiştir: “Yahve ve Elohim isimleri arasındaki orijinal farklılık, ayetlerde bu isimlerden hangisinin kullanılacağını, en sık belirleyen sebep olmuştur.” (Kuenen, HCIOCH, 56)

Kuenen, şöyle devam eder: “Tenkitçi incelemenin tarihine baktığımız zaman, Tanrı’nın çeşitli isimlerinin kullanımı konusunda uzlaşmaya gereğinden fazla yüklenildiği görülür, işte bu yüzden, bu olayı daha fazla uzatmamak gerektiğine dair bir uyarı yerinde olacaktır.” (Kuenen, HCIOCH, 61)

Sözel inanç aktarımını savunan Engnell, Tanrı’nın isimlerinin kaynak kriteri olarak kullanılmasını tamamen hatalı bir yöntem olarak görmektedir (İsveç Kutsal Kitap Sözlüğü: *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, ii). North tarafından alıntısı yapılan Engnell, şunları dile getirmiştir:

Tanrı’nın çeşitli isimlerinin kullanımlarının şu ana kadar kesin bir “değişmeyen” olduğunu gördük. Titiz bir inceleme, değişik isimlerin kullanımının altında yatan sebebin doküman değişikliği değil, metni yazan kişinin bilinçli stilistik uygulaması olduğunu gösterir. Bu stilistik uygulamanın altında yatan gerçek ise, değişik tanrısal isimlerin değişik ideolojik anlamları ve farklı önemi içermesidir. Eğer metinlerde işlenen konu İsrail’in ulusal Tanrı’sı, O’nun yabancı ilâhlardan üstün olması ya da ataların tarihi hakkında ise, Yahve ismi kullanılmıştır. Diğer taraftan Elohim ismi, Tanrı’nın daha çok teolojik, soyut ve kozmik resmi

verilmek istenildiğinde kullanılmıştır; bundan dolayı daha geniş ve daha esnek kullanım alanı bulmuştur... Tanrı'nın isimleri arasında tercihi yapan "doküman" değil, yazarın kendisidir. (North, PC, 66-67)

Cassuto, bu konuda şu cesur ifadede bulunmuştur:

Tevrat'ta, Tanrı'nın çeşitli isimlerinin kullanılmış olmasından dolayı şaşırmamamız gerekir. Tam aksine, eğer bu isim çeşitliliği olmasaydı şaşırmamız gerekirdi. Bu isim çeşitliliği, değişik dokümanlar arasındaki farklılık ya da ayrı metinlerin mekanik bir birleşim sürecinden değil, ihtiyaçtan dolayı oluşmuştur. Bütün Yahudi yazarlar aynı üslup ile yazmak ve bu iki ismi aynı tutum içerisinde kullanmak zorundadır, çünkü bu isimlerin temel anlamı, Antik Yakın Doğu'nun genel metinsel uygulamaları ve tüm İbrani edebiyatı içerisinde yer almış olan Tanrı'nın isimlerinin kullanım kuralları bunu talep etmektedirler. (Cassuto, DH, 41)

Bileşik isim olan Yahve-Elohim ismi hakkında açıklama arkelojiden gelmiştir.

JEDP hipotezinin temel varsayımlarından bir tanesi ise, Yehova isminin kullanımının J dokümanı ve Elohim isminin kullanımının E dokümanı için bir tipik bir uygulama olduğu yönündedir. Radikal tenkitçiler için bu iki dokümanın birleştirildiğini ispatlayan delil ise, Yahve-Elohim bileşik ismidir. Cyrus Gordon, bu konu ile ilgili kişisel keşiflerini şöyle dile getirmiştir: "Bu hipotezi takdire değer ve mantıklı bulduğum için uzun yıllar boyunca hiçbir zaman sorgulama gereği duymadım. Ancak, Ugaritçe üzerine yaptığım çalışmalardan elde ettiğim deliller ışığında bu mantıklı sandığım hipotez yok olmuştur." (Gordon, HCFF, 132) Ugaritçe'de ilâhların isimleri bileşik isimlerdir, örneğin: Qadish-Amrar ya da Ibb-Nikkal. Çoğu zaman bu iki isim arasında "ve" eklenir, ancak bu bağlacın Ugaritçe'de önemi yoktur.

Görüldüğü gibi, o kültürde ilâhların ismi çoğu kez bileşik isimdir. En meşhur bileşik isimli ilâh olan Amon-Ra, on sekizinci Mısır hanedanlığının fetihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Amon, politik gücü elinde bulunduran No şehrinin ilâhı idi. Ra ise, evrensel güneş tanrısı idi. Bu iki ilâhın birleştirilmesinin sebebi, Amon'daki politik liderlik ve Ra'nın evrenselliği olmuştur. Ancak, Amon-Ra tek bir tanrı olarak kabul edilmiştir. Bu uygulama aynı zamanda Yahve-Elohim ismine ışık tutmaktadır. Yahve, Tanrı'nın özelliklerine işaret ederken, Elohim daha genel ya da evrensel nitelikleri ön plâna çıkarmaktadır. Yahve ve Elohim'in birleştirilmesi, Yahve'nin Elohim olduğunu ortaya koymak için de gerçekleştirilmiş olabilir, bu durumu daha yalın bir şekilde ifade edersek; Yahve-Elohim demek, "Yahve Tanrı'dır" demektir. Metinlere dayalı hipotezciler ise, bu birleşik ismin J ve E dokümanlarının birleştirilmesi ile ortaya çıktığını iddia etmektedirler. Bu temelsiz iddiayı genelleştirdiğimizde, Mısır tanrısı Amon-Ra'nın, A ve R dokümanlarının birleştirilmesi ile ortaya çıktığını iddia etmemiz gerekmektedir. (Gordon, HCFF, 132-33)

Kitchen, ek olarak şunları ifade etmiştir:

Antik çağlarda ilâhlar için birleşik isimlerin kullanılmasına bir örnek olarak, şu an Almanya, Berlin'de bulunan, Ikhnofret stelasının üzerine kazınmış olan tanrı Osiris'in üç isimden oluşan bileşik ismini, bir unvanını ve bir de Mısırca 'tanrı' kelimesinden oluşan başlığı gösterebiliriz: Osiris, Wennofer, Khentamentiu, "Abydos tanrısı" (*Neb-'Abdju*) ve *nuter*, "tanrı" (ç.ref. İbranice'deki *'Elohim*). Radikal tenkitçilerin J ve E kaynak iddialarına rağmen, şu ana kadar hiçbir Mısırologist, "Osirist," "Wennofrist," "Khentamentist," Neb-'Abdjuist ve Nuterist kaynakların varlığını ileri sürmemişlerdir. Ikhnofret stelası bizlere bir ilâh için uzun bir isim kullanılabileceğini ve bu uzun ismin oluşması için tarih öncesinden başlayan, derlemecileri içermeyen uzun bir sürecin gerekmediğini göstermektedir, şüphesiz bu isim bu kitabe üzerine en fazla bir hafta içerisinde kazınmıştır. Bu örneği başka eserlerde de görmek mümkündür. Mısır dışında Mezopotamya'da da birleşik isimli ilâhlara rastlanmaktadır. Lipit-Ishtar kanunlarının öndeyiş kısmında tanrı Enlil'in aynı zamanda Nunamnir ismi ile anıldığını

görmekteyiz. Hammurabi'nin kanunlarının öndeğinde şu birleşik isimli tanrılara rastlanır: Inanna/Ishtar/Telitum ve Nintu/Mama. (Kitchen, AOOT, 121)

Raven'dan yaptığımız alıntıda daha önceden belirtildiği gibi Tanrı'nın isimlerinin çeşitliliğini, birden fazla yazarın varlığını ispat etmek için kullanmak mümkün değildir: "Tenkitçiler J'nin "Elohim" ismini ya da P ve E'nin "Yehova" ismini bilmediği değil, kullanmayı tercih etmediğini iddia ederler. Eğer durum gerçekten böyle olsa idi, şu soru karşımızda dikilirdi: Niçin J "Yehova" ismini, E ve P'de "Elohim" ismini tercih etmiştir? Bu önemli soruya, metinlerin değişik kaynaklara bölünmesine dair hipotezden tatminkâr bir cevap gelmemiştir. İsim çeşitliliğinin uygulamadaki amacı, sadece Pentateuch'un tek bir yazar tarafından yazıldığının kabul edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır." (Raven, OTI, 118)

Cassuto bu konuda şunları gözlemlemiştir,

Paganların metinlerinde bir yandan tanrının evrensel oluşuna ve niteliklerine değinilir, diğer yandan bazı yöresel ya da kültürel tanrıların isimleri açıklanırdı. Dini edebiyata İsraililer'in getirdiği en büyük yenilik ise, İsrail'in Tanrı'sı ile evrensel olan tüm dünyanın Tanrı'sının bir tutulması olmuştur. İsrail halkının tanıdığı ve önünde secdeye vardığı YHWH, 'Elohim'den başkası değildi. Elohim ise, insanlar ister bunun bilincinde olsun ister olmasın, tüm dünya üzerine hükmeden ve gelecek olan zamanda herkese kendisini tanıttacak olan Tanrı idi. Kutsal Kitap şairlerinin, isim çeşitliliği kullanarak sundukları değişik ifadelerin altında yatan ulvi düşünce işte budur. (Cassuto, DH, 25)

2B. Mısır'dan Çıkış 6:3'ün Tefsiri

*"Tanrı ayrıca Musa'ya, "Ben RAB'bim" dedi,
İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a Her Şeye Gücü Yeten Tanrı olarak göründüm, ama onlara
kendimi Yahve adıyla tanıtmadım."*

1C. Metinlere Dayalı Varsayım

Tenkitçilerin iddiası: İsraililer, Yehova (Yahve, YHWH) ismini, Tanrı, Musa'ya Sina dağında açıklayınca kadar bilmiyorlardı. Bundan dolayı Mısır'dan Çıkış 6:3'den önce, Yaratılış ve Mısır'dan Çıkış kitaplarının "Yehova" isminin kullanıldığı bütün ayetler, 6:3'ü yazan yazardan başkası tarafından yazılmış olmalıdır; aksi takdirde (eğer Pentateuch'u tek bir yazar yazdıysa) ortada açık bir çelişki söz konusudur: hem atalara Yaratılış kitabında "Yehova" ismi kullanılmıştır, hem de bu ismin Musa'ya açıklanmadan önce bilinmediği belirtilmiştir.

Bu görüş, Britanyalı âlim H. H. Rowley tarafından şöyle ifade edilmiştir:

Mısır'dan Çıkış 6:3 der ki: "Ben Yahve'yim. İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a *El Shaddai* olarak göründüm, ama onlara kendimi *Yahve* adıyla tanıtmadım." Bu ayete rağmen Yaratılış kitabında yer alan bazı ayetlerde ataların Tanrı'yı "Yehova" ismi ile bildiklerini görürüz: Avram (Yaratılış 15:2, 8), Sara (16:2), Lavan (24:31). Göksel ziyaretçiler bu ismi kullanmışlardır: İbrahim (18:14) ve Lut (19:13). ; Tanrı, "Yahve benim (orijinal)/RAB benim (yeni tercüme)" diyerek Avram'a (14:22) ve Yakup'a seslenmiştir (28:13). (Rowley, GOT, 20-21) (bakınız: Fohrer, IOT, 115)

Eski Antlaşma'da geçen 'bilme' kelimesi, genel olarak 'Yehova'nın ismini bilme'

fikrinin kavranmasını ve ifadesini içermektedir. Bu isim ile Tanrı'nın nitelikleri bir tutulmuştur (I. Krallar 8:43; Mezmurlar 9:11, 91:14; Yeşaya 52:6, 64:1; Yeremya 16:21; Hezekiel 39:6, 7). Bütün bu ayetlerden de anlaşılacağı gibi İbrahim, İshak ve Yakup Tanrı'yı, Kudret Tanrı'sı olarak bilmekte, ancak Antlaşma Tanrı'sı olarak bilmemektedirler.

– JOHN H. RAVEN

2C. Temel Cevap

Mısır'dan Çıkış 6:3'ün doğru bir tefsiri: Bu ayet, “Yehova” isminin, kelime olarak Musa'dan önce İsraililer tarafından bilinmediği veya var olmadığı anlamına gelmemektedir. İsrail halkının, Mısır'dan Çıkış 6:3'den önce Tanrı ile “Yehova” isminin ima edildiği bir ilişkisi olmamıştır. Başka bir deyiş ile, İsraililer Tanrı'nın “Yehova” ismini bilmekte, ancak O'nun “Yehova” karakterini bilmemektedirler.

W J. Martin, *Stylistic Criteria and the Analysis of the Pentateuch* isimli kitabında, şunları yazmıştır: “Bu iddiaları, İbranice'de ‘isim’ kelimesinin içerdiği tam anlamı ortaya koyma ve yoluna giderek reddetmek mümkündür. İbranice'de bir ‘isim’ aynı zamanda harflerden oluşmuş bir vekil gibidir. Bir şeyi etiketler, niteliklerini içerir, ün, karakter, onur, isim ve şöhret yerine kullanılabilir. Bundan dolayı ismin verdiği referans, terminolojiden daha çok, isim sahibinin özellikleri ve doğasıdır.” (Martin, SCAP, 17-18)

İngiltere-Londra'nın eski başhahamlarında olan J. H. Hertz, Pentateuch ve Haftorahs hakkındaki yorumlarında, şunları kaleme almıştır:

Tenkitçi âlimliğin odak noktalarından birisi, Mısır'dan Çıkış 6:3'dür. Tenkitçilere göre Tanrı, YHWH ismin ilk defa bu noktada, Musa aracılığı ile açıklamıştır. Böylece tenkitçilere, Yaratılış ve Mısır'dan Çıkış'ın, Yahve ismini içeren bütün ayetlerini, başka kaynaklara atfetme fırsatı doğmuştur. Bu ayet aynı zamanda, Pentateuch hakkındaki birden fazla dokümandan oluşma hipotezinin dayanak noktası ve bağlayıcı delili olarak kabul edilmiştir. Tüm radikal tenkitçiler, JEDP hipotezlerini bu ayete dayandırır.

Her şey bir yana, tenkitçilerin bu ayet hakkındaki yorumları, kullanılmış olan İbrani deyimini yanlış anlamalarına veya bu konudaki bilgisizliklerine dayanmaktadır. Kutsal Kitap'ta geçen ayetlerde, İsrail ya da uluslar ya da Firavun için, “*O zaman adının Adonay olduğunu anlayacaklar*” ifadesi kullanıldığında kast edilen, tenkitçilerin sandığı gibi bu kişilerin Tanrı'nın isminin Y H W H (Adonay) olduğunu öğrenmeleri değildir. Kast edilen anlam, bu kişilerin YHWH ismi ile bütünleşmiş olan Tanrı'nın kudretine tanıklık etmeleri ve O'nun doğasının niteliklerini kavramalarıdır. Yeremya xvi, 21: “*Onun için bu kez onlara Gücümü, kudretimi tanıtacağım. O zaman adının Adonay olduğunu anlayacaklar*” [Ortodoks Yahudiler üçüncü emri çiğnememek için, YHWH ismini kullanmazlar, O'nun yerine, “Tanrı” anlamına gelen Adonay ismini kullanırlar]. Bu ifade, Hezekiel kitabında altmış kereden fazla geçmektedir. Bu ayetlerin hiçbirisinde kast edilen, Tanrı'nın dört harften oluşan ismi değildir. Bu ayetlerde bildirilen, insanların Tanrı'yı işleri ve yerine gelen vaatleri aracılığı ile tanıyacaklarıdır. (Hertz, PH, 104)

Raven, “Eski Antlaşma'da geçen ‘bilme’ kelimesi, genel olarak ‘Yehova’nın ismini bilme’ fikrinin kavranmasını ve ifadesini içermektedir. Bu isim ile Tanrı'nın nitelikleri bir tutulmuştur (I. Krallar 8:43; Mezmurlar 9:11, 91:14; Yeşaya 52:6, 64:1; Yeremya 16:21; Hezekiel 39:6, 7). Bütün bu ayetlerden de anlaşılacağı gibi İbrahim, İshak ve Yakup, Tanrı'yı, Kudret Tanrı'sı olarak bilmekte, ancak Antlaşma Tanrı'sı olarak bilmemektedirler” demiştir. (Raven, OTI, 121)

Archer'ın da belirttiği gibi tenkitçiler, Hristiyanların kullandıkları ayetlerin metinsel anlamına sadık kalınarak doktrinlerini oluşturma metodunu reddederken, kendileri Mısır'dan Çıkış 6:3'ten oluşturdıkları tez için bu metodu kullanmışlardır. Bu metoda göre, bir ayetin yorumu yapılırken, Kutsal Kitap'ın genel öğretişinden, benzer ayetlerin ifadelerinden veya ayetin bağlamından önce, ayetin kelime kelime ifade ettiği anlam göz önüne alınmalıdır. Tenkitçiler bu metodu, Mısır'dan Çıkış 6:2, 3'e uygulamışlardır ("*Ben Yahve'yim. İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a El Shaddai olarak göründüm, ama onlara kendimi YHWH adıyla tanıtmadım.*") ve sonuç olarak Yahve isminin ilk defa Musa'ya, E dokümanında açıklandığını ileri sürmüşlerdir. Buna rağmen, J kaynağı bu olayı bilmemesine rağmen, Musa'dan önceki çağlar için de Tanrı için Yahve isminin uygun bir isim olduğunu düşünmüştür.

Ancak, 'bilmek' (*yadra*) fiilinin İbranice'deki anlamını ve bu fiilin nasıl kullanıldığını tam olarak bilen birisi, bu ayetin yorumunu bu şekilde asla yapmayacaktır. Tanrı'nın, Mısırlıların başına verdiği felaketlerin amacı muhakkak ki, Mısırlılar'a İsraililer'in Tanrı'sının ismini ezberletmek değildi. (Mısır'dan Çıkış 14:4: "*Firavun'u inatçı yapacağım. Onların peşine düşecek. Böylece Firavun'la ordusunu yenerek yücelik kazanacağım. Mısırlılar bilecek ki, ben YHWH'yim.*") Tanrı'nın verdiği felaketlerdeki amacı, Mısırlılar'ın Tanrı'nın antlaşmasına sadık bir Tanrı olduğuna dair tanıklık vermelerini sağlamaktır, onlara tecrübe yolu ile Anlaşma Tanrı'sı Yahve'yi tanıtmaktır (bakınız: Mısır'dan Çıkış 6:7: "*Sizi kendi halkım yapacak ve Tanrınız olacağım. O zaman sizi Mısırlılar'ın boyunduruğundan çıkaran Tanrınız YHWH'nin ben olduğumu bileceksiniz.*") "İbrani kullanımın açıkça işaret ettiği gibi, Mısır'dan Çıkış 6:3'ün yorumu şöyledir: Tanrı, eski nesillere Kendisini, kudretli işleri ve merhameti ile El Shaddai (her şeye gücü yeten Tanrı) olarak tanıtmıştır. Ancak, sıra Musa'nın nesline geldiğinde, Kendisini antlaşmasına sadık Yehova olarak tanıtmıştır. Antlaşmasını, İsrail halkını Mısır'dan muhteşem bir şekilde kurtararak tutmuştur." (Archer, SOTI, 122)

Raven, sözlerine şöyle devam etmiştir: "Metnin bağlamının ve "*YHWH'nin ben olduğumu bileceksiniz*" ifadesinin manasının açıkça gösterdiği gibi, bu ayetlerde kast edilen açık anlam, bu isim ile vurgulanan niteliklerin, tecrübesel bir şekilde bilineceğidir." (Raven, OTI, 121)

Manley, İbranicedeki fiiller hakkında şu bilgieri sunmuştur: "Yaratılış 32:29'da olduğu gibi, bir ismin ilk defa açıklanması ve bilinmesi durumunda, *naghadh* (hiph) fiili kullanılır. Burada ise [Mısır'dan Çıkış 6:3] kullanılan fiil, *yadra* fiilidir. Aynı fiile I. Samuel 2:12 ve 3:7'de de rastlanmaktadır. Bu ayetlerdeki kişiler için Yahve ismi bilindik bir isimdir, ancak bu isim ile kast edilenler hâlâ gizemini korumaktadır." (Manley, BL, 47)

Tenkitçiler bu ayeti, Yehova ismini kullanan J dokümanını, Elohim ismini kullanan E dokümanından ayırma uygulamasında temel olarak almışlardır. Ancak bu ayet, Elohim ismini Yehova isminden ayırmamakta, El Shaddai ismini Yehova isminden ayırmaktadır. Merrill Unger, bu konuda şunları belirtmiştir:

Mısır'dan Çıkış 6:2, 3'ün iddia edilen yorumu tamamen temelsiz olduğu gibi, tenkitçilerin kendi kişisel hipotezlerinden başka hiçbir desteğe sahip değildir. Ayette açıkça bunu göstermektedir: "*Ben Yahve'yim. İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a her şeye gücü yeten Tanrı (El Shaddai) olarak göründüm, ama onlara kendimi Yehova adıyla tanıtmadım.*" Ayetteki verilen referanslara bakıldığında, yazarın *Yehova* ismini *Elohim* isminden değil (Yaratılış'ta 200 kereden fazla geçmektedir), *El Shaddai* (Yaratılış'da 5 kere geçmektedir) isminden ayırdığı görülür. *El Shaddai* ismi, Tanrı'nın Kendisinin atalara açıklamış olduğu karaktere özgü bir isimdir (Yaratılış 17:1; 28:3; 35:11; 43:14; 48:3). (Unger, IGOT, 251)

Mısır'dan Çıkış 6:2, 3'ün içerdiği ve çok önemli olmasına rağmen, sık sık göz ardı edilen bir başka unsur ise, İbrani dilbilgisinde *Beth Essential* olarak bilinen unsurdur.

Bu ayetin revize edilmiş basımı şu şekildedir: “.....El Shaddai olarak göründüm, ama onlara kendimi Yahve adıyla tanıtmadım.”

Bu tercüme ile İngilizce tercümesi arasında yapılan bir karşılaştırmaya göre, “El Shaddai” ismi için her ne kadar bir edat (ön ek *Beth*) (İng: *as*) olsa da, “Yahve” ismi için bu ön eki karşılayacak edat (İng: “by”) yoktur. Gramer kurallarına göre, bu isimlerin önüne İngilizce’de ki gibi “by” ya da “as” edatları olması gerekirdi.

Gesenius, “Yahve adıyla” ifadesi ile İngilizcedeki “as” edatının kullanım ilişkisini mükemmel bir şekilde açıklamıştır. Bu ilişki, şu anlama işaret etmektedir: “dış müdahalelerden ve koşullardan bağımsız olan karakter ya da ruh hali.” (Motyer, RDN, 14)

Gesenius, bu konuda şunları kaleme almıştır: “Şiirsel paralelizmde bir edatın sahip olduğu hükmetme gücü, bazen cümledeki birinci ismin karşılığı olan ikinci isme kadar uzanabilir. [Gesenius-Kautzsch, İbrani Grameri, Para. 119 hh, 1910]” (Motyer, RDN, 14)

“Şiirsel paralelizme” verebileceğimiz mükemmel bir örnek Yeşaya’da bulunmaktadır: “Adım uğruna öfkemi geciktiriyorum. Ünümden ötürü kendimi tutuyorum” (Yeşaya 48:9). İngilizce metin kurallarına göre “uğruna” ifadesi, iki cümlede de kullanılmak zorundadır, ancak İbranice ve Türkçede birinci cümledeki “uğruna”, ikinci cümleyi de bağlamaktadır.

Bu ve bunun gibi örneklerin hepsinde, “birinci cümledeki edat, ikinci cümleye de hükmetmektedir. İlk cümlede verdiği anlamın aynısını, ikincisinde de göstermektedir.” (Motyer, RDN, 14)

Mısır’dan Çıkış 6:2, 3’ün İbranice metinlerinde de bu İbrani gramer kuralının geçerli olmaması için hiçbir sebep yoktur. Bu ayetteki, *Beth Essential* edatının “El Shaddai” üzerindeki etkisi, aynen “Yahve” ismini de kapsamaktadır.

Motyer, *The Revelation of the Divine Name* isimli eserinde, *Beth Essential* konusunu derinlemesine ele almıştır:

Bu ayette [Mısır’dan Çıkış 6:3] *Beth Essential* edatı, İngilizceye “as” olarak uygun bir şekilde tercüme edilmiştir. Bu edat ile dış müdahalelerden ve koşullardan bağımsız olan karakter ya da ruh haline odaklanma sağlanmıştır. Tanrı, Kendisini El Shaddai olarak açıkladığında amacı, atalara Kendisine hitap etmeleri için bir isim vermek değil, bu isim ile ifade edilen karakteri hakkında derin bir bilgi vermektir. Aynı şekilde, Mısır’dan Çıkış iii. 2’de şunlar yazılmıştır: “*RAB’bin meleği bir çalıdan yükselen alevlerin içinde ona göründü. Musa baktı çalı yanıyor, ama tükenmiyor.*” Dış koşullar her ne kadar çok gerekli olmasa da Musa’nın ilgisini çekmeye yardımcı olmuştur. Aslında Musa’nın en çok ilgisini çeken unsur, yanan ama tükenmeyen çalı olmuştur. Alev, Tanrı’nın Kendisine mahsus bir nitelendirmedir ve peygamberliğinin önemli bir kilometre taşında olan Musa’nın, esinlemenin tanrısal doğasını kavraması için tasarlanmıştır. Bütün bu unsurları Mısır’dan Çıkış 6:3’deki “Yahve” ismi ile birleştirmiş, elde ettiğimiz yorum şu olacaktır: “*İbrahim’e, İshak’a ve Yakup’a El Shaddai karakterimle Kendimi açıkladım, ama onlara Yahve ismim ile ifade edilen karakterimle Kendimi bildirmedi.*” (Motyer, RDN, 14)

Motyer şöyle devam eder:

Benim ileri sürdüğüm bu tercüme/yorum, aynı zamanda bütün Kutsal Kitap’ın bağlamına uygun düşmektedir. Esinleme düzenine göre bu ayetin sırası şöyledir: Bu ismin bildirildiği ilk yer bu olay değildir, ancak bu ismin öneminin atalara vurgulandığı ilk olay, Mısır’dan Çıkış 6:3’tür. Atalar, Tanrı’ya Yahve olarak hitap etmişlerse de, O’nu El Shaddai olarak tanımışlardır; onların soyu ise Tanrı’ya, hem Yahve olarak hitap edecekler hem de O’nu Yahve olarak bileceklerdir. Musa’nın İsrail’e bildireceği, Mısır’dan Çıkış 6. bölümde yer alan mesajın ağırlığı buradan kaynaklanmaktadır. Bu mesaj ilâhi bir otorite ile damgalanmıştır: “Ben, Yahve’yim.” Otoritesi ise, Yahve’nin doğasının açıklanması olacak olan kurtarıcı işlerinden gelmektedir. Tanrı’nın yapacakları sonucunda İsrail, “Tanrı’nın Yahve olduğunu bilecektir.” Kısacası İsrail bu kurtarıcı işlerden sonra Tanrı’nın isminin Yahve olduğunu değil,

Yahve'nin, İsrail'in Tanrı'sının karakterini öğrenecektir. Bu ayetin bu yorumu, Kutsal Kitap'ın başından sonuna dek verilmiş olan mesaj ile uyum içerisindedir. (Motyer, RDN, 14)

Metinlere dayalı hipotezcilerin bu ayeti yorumlamalarına ve iddialarına bakarsak, karşımıza kocaman bir soru işareti çıkmaktadır: Niçin Pentateuch'u derlemiş olan yazıcılardan bir tanesi bile, Yaratılış kitabında yer alan atalar arasındaki Yehova isminin kullanımı ile Mısır'dan Çıkış 6:3'de var olan bu ismin, ilk defa Musa'ya Sina dağında açıklandığına dair ifade arasındaki açık tutarsızlığı düzeltme yoluna gitmemiştir?

Unger, bu konuda şunları söylemiştir: “Bağlamsal uyumsuzluk ve İbrani dilbilgisi kurallarının darbeleri bir yana, radikal tenkitçilerin Mısır'dan Çıkış 6:2, 3 için ileri sürdükleri iddiaları ve hipotezleri çürütmenin bir başka yolu ise, bu iddiaları sağduyu ile ele almaktır. Tenkitçilerin bu metinlerin yazarlığına özgü olarak nitelendirdikleri yazıcılar ve derlemeciler, nedense kendi çağlarına yakın bir zaman önce, kendi dillerinde yazılmış bu metinleri tenkitçiler kadar iyi anlayamamışlardır ve Yaratılış kitabında yer alan bir çok ‘Yahve’ isminin kullanıldığı ayeti gözden kaçırmışlardır! Eğer, tenkitçilerin hipotezleri doğru olsaydı, bu yazıcılar ve derlemeciler kesinlikle açık bir tutarsızlığı ya düzelterek yada ‘Yahve’ isminin geçtiği olayların nakledildiği ayetleri metinden çıkartarak ileri nesillere aktarmazlardı.” (Unger, IGOT, 252)

Raven, “Pentateuch'un varlığı iddia edilen derlemecileri, ataların ‘Yehova’ ismini sık sık kullanmaları ile Mısır'dan Çıkış 6:3'deki ifadeyi birbiri ile çelişkili bulmamış olmalıdırlar. Aksi takdirde, ya Yaratılış kitabında kullanılan ‘Yehova’ isimde ya da Mısır'dan Çıkış 6:3'deki ifadede değişikliğe giderlerdi. Tenkitçilerin 19. yüzyılda tespit ettiklerini sandıkları bu çelişki ve Yaratılış kitabının çeşitli kaynakların eklenmesinden oluştuğuna dair iddiaların dayandırıldığı unsurlar, nedense binlerce yıldan beri hiçbir Yahudinin veya Hristiyanın dikkatini çekmemiş, Mısır'dan Çıkış 6:3'te var olduğu iddia edilen çelişki daha önce tespit edilememiştir” demiştir. (Raven, OTI, 121)

Bu ayetin İngilizce tercümesinde sorunlar olması olasılığı da ayrı bir olasılıktır. Bu konuda Martin şunları söylemiştir:

Bu ayet ile ilgili ortaya atılan hipotezli susturacak tek bir tercüme vardır. “...*ama onlara kendimi Tanrı adıyla tanıtmadım*” ifadesi, İbranice için eliptik soru zamiri olarak kabul edilebilir. Bu durumda bu ayetin tercümesi şöyle olmalıdır: “Ben Yahve'yim. İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a *El Shaddai* olarak göründüm (*Niph'al*), ancak onlara kendimi *YHWH* isimle tanıtmadım mı?”

İbranice lisanında soru zamirlerine yer olmasına rağmen, bu ayette ve bahsedeceğim bazı ayetlerde bu unsur kullanılmamıştır: Örnek, Yaratılış xviii. 12. (...*Bu yaştan sonra bu zevki tadabilir miyim?" diye düşündü...*) Konuşma lisanında tonlama ile düz bir cümleyi soru cümlesi olarak ifade etmek mümkündür ve bu üslup günümüzde Sami dillerinde hâlâ kullanılmaktadır.

Tonlama, bir lisanın objektifliğine muhalefet eden sübjektif bir etken olarak tarif edilmektedir. Yazılı bir metin, sözlü bir ifadenin asla tam olarak iletimi olarak kabul edilemez, kısmi bir metottur. Hiçbir antik el yazısında tonlamayı gösteren bir sembol veya işaret bulunmadığı gibi, günümüzün modern tipografi metodları bile bu konuda tatminkâr bir yöntem meydana getirememişlerdir. Bu yüzden bir konuşma esnasında kullanılmış olan tonlamaların, yazılı metine dönüştürülmesi esnasında bu tonlamalar hakkında bir ipucu verilmemesi, bizleri şaşırtmamalıdır. Tonlama çok önemli bir faktör olmasına rağmen, neredeyse hiçbir zaman yorumcular tarafından göz önüne alınmazlar. Örneğin Eyüp xviii. 17, “Karanlık beni susturamadı mı? Yüzümü örten koyu karanlık” aşağıdaki tartışma ile paralellik içeren bir ayettir, ancak Bick, utanmadan bu ayet için olumsuz yorumda bulunmuştur. Sami dillerinin kullanımına ve ayetin bağlamına bakıldığında, bu tercüme için yapılacak en ufak bir itiraz bile olmamalıdır. Bu ayeti takip eden diğer ayetlerin gramer yapısından bu tercümeyle sağlam bir destek gelmektedir. (Martin, SCAP, 18-19)

Sonuç olarak, tenkitçilerin hipotezleri doğrultusunda, Tanrı'nın çeşitli isimlerinin kaynak tespiti için Mısır'dan Çıkış 6:3'ten sonra bir kriter olamayacağı açıktır, çünkü bu noktadan sonra tenkitçilere göre J gibi E ve P'de Yehova ismini kullanmakta özgürdüler. Eissfeldt, şu itirafta bulunmuştur: "Tanrı'nın kabul edilmiş çeşitli isimlerinin bir analiz kriteri olarak kullanılması, sadece Yaratılış ve Mısır'dan Çıkış kitabının başlangıcı için geçerlidir. Bizlerin E ve P olarak adlandırdığı iki kaynak, ilk başlarda Yahve isminden kaçınmışlar, ancak Musa'ya bu ismin açıklanmasından sonra bu ismi kullanmışlardır -E, Mısır'dan Çıkış 3:15'den ve P, Mısır'dan Çıkış 6:6'dan sonra." (Eissfeldt, OTI, 183)

Tüm bunlara rağmen birçok tenkitçi, Pentateuch'un geri kalan kısmının çeşitli kaynaklardan oluştuğunu ispatlama girişimlerinin metodu olarak bu isim çeşitliliğinden faydalanmaya devam etmişlerdir. Bu girişimlerin mantıklı bir temeli olmadığı ve bundan dolayı geçersiz oldukları açıktır.

3B. Metinlere Dayalı Hipotezcilerin, Tanrı'nın İsimlerini Kendi Tezleri İçin Kullanma Çabalarında Karşılaştıkları Sorunlar

1C. Tutarsızlık

Metinlere dayalı hipotezcilere göre Yahve ismi, J kaynağına işaret etmektedir. Elohim ismi ise, E kaynağına işaret etmektedir. P kaynağı, Mısır'dan Çıkış 6:3'e kadar Elohim ismini kullanmış, ancak bu ayetten sonra Yehova ismini kullanmıştır.

Aşağıdaki listede, tenkitçilerin isimlere dayalı kaynak bölümlemesine uymayan ve bu tezi çürüten bir çok ayetten bazıları yer almaktadır:

- a. J kaynağındaki Elohim isimleri:
 - (1) Yaratılış 31:50
 - (2) Yaratılış 33:5, 11
- b. Mısır'dan Çıkış 6:3'ten önce P kaynağındaki Yahve isimleri:
 - (1) Yaratılış 17:1
 - (2) Yaratılış 21:1
- c. E kaynağındaki Yahve isimleri:
 - (1) Yaratılış 21:33
 - (2) Yaratılış 22:4, 11
 - (3) Yaratılış 28:21
 - (4) Mısır'dan Çıkış 18:1, 8, 9, 10, 11

Aslında tenkitçilerin yazıcılara özgü olarak nitelendirdikleri her metin, metinlere dayalı hipotezcilerin teorilerinin çöktüğü noktaları açığa çıkartmakta ve gizli bir itirafı içermektedir.

– OSWALD T. ALLIS

2C. Yazıcılara Atıf

Bu açık çelişki karşısında tenkitçiler, şu karşı iddiada bulunmuşlardır: Pentateuch, yazıcılar ve derlemeciler tarafından oluşturulmuştur ve bu kişiler kopyalamada ya hata yapmışlardır ya da metnin herhangi bir yerinde kullanılan ismi keyfi olarak değiştirme özgürlüğünü kendilerinde görmüşlerdir.

Tenkitçiler genellikle birinci değil, ikinci iddialarının arkasına saklanmaktadır. H. H. Rowley, bu tenkitçilerdendir ve aşağıdaki sözleri ile bunu ispatlar:

Pentateuch'un derleyicisinin daha eski materyallerden bazı çıkartmalar yapmış ve sürekli bir anlatımı aslında çeşitli kaynakların harmanlaması ile meydana getirmiş olması ya da elindeki kaynaklardan yaptığı alıntılar üzerinde değişiklik yapma konusunda kendisini özgür hissetmesi hatta bu kaynakların birleşim noktalarını kendisinin yazmış olması bizleri şaşırtmamalıdır. İşte bu değişikliklerin tümü, yazıcıların ve derlemecilerin işidir. Bütün meslektaşları gibi bu kişilerin de üzerinde çalıştıkları eserlerde kendilerinden bir iz bırakmış olmaları sıradan bir durumdur. (Rowley, GOT, 25) (H. Pfeiffer, Introduction to the Old Testament (1941), syf. 282-289)

Oswald T. Allis bu varsayım üzerine şu yorumda bulunmuştur:

En sonunda tenkitçilerin analizlerinin en büyük kusuru, Tanrı'nın çeşitli isimlerini bir kriter olarak alma yolu ile vardıkları metotta kendisini açığa vurmuştur. Tenkitçilerin bu hipotezlerinin çürütülme riski ile karşılaştıkları veya çöktükleri her noktada kurtuluşu, suçu yazıcılara atmakta bulmuşlardır. Daha açık bir ifade ile belirtmek gerekirse, eğer metin tenkitçilerin tezlerini desteklemiyor ise, bu metnin tezi çürüten kısa yada uzun kısımlarının yazıcılar yada derlemeciler tarafından değiştirildiği veya hatalı kopyalandığı ileri sürülmüştür. Eğer, J kaynağının karakteristiği olarak YEHOVA ismi kabul edilmiş ise, örneğin Yaratılış 2:4-3:24 arasında bulunan Yehova-Elohim ismindeki ELOHİM ismi, tenkitçilere göre yazıcının veya derlemecinin işi olmalıdır. (Allis, FBM, 38-39)

Raven, tenkitçilerin yazıcılar hakkındaki bu tutumlarının ne kadar yanlış fikirlere dayandığını şu sözleri ile ifade etmiştir:

Tenkitçiler, kendi hipotezlerinin zorlandığı durumların bazılarında kurtuluşu, metinlerin bozuk olduğunu iddia edip, bu durumu R kaynağına atfetmekte bulurlar. Bu varsayımın, hipotezin kendisinden başka en ufak bir desteği ya da temeli yoktur. Tenkitçiler hipotezlerinin metnin kendisinden kaynaklandığını iddia ederler, ancak bu metin işlerine gelmediği zaman da, aynı metni reddedip bir kenara atarlar. Bizlere ise bu durum karşısında, tenkitçileri mantıklı olmaya davet edip onlara şu soruyu sormak düşer: Eğer metin hatalı ise, bu metinden türetildiği iddia edilen bir hipoteze ne kadar güvenebiliriz? Hem R diye iddia edilen kaynağın varlığı, hem de birden fazla R olmasına dair iddialar, metinlerin değişik kaynaklara bölünmesine dair hipotezin zayıflıklarını örtmek amacı ile uydurulmuş temelsiz varsayımlardır. (Raven, OTT, 120)

Allis, bu konuda şu sonuca varmıştır: “Aslında tenkitçilerin yazıcılara özgü olarak nitelendirdikleri her metin, metinlere dayalı hipotezcilerin teorilerinin çöktüğü noktaları açığa çıkartmakta ve gizli bir itirafı içermektedir.” (Allis, FBM, 39)

3C. Kaynak Bölünmesinin Vardığı Boyutlar

Tenkitçiler, tek ayetleri bile değişik “kaynaklara” atfetmekten geri kalmamışlardır. Örneğin, Yaratılış 2 1:1, 2:

- (1) RAB [Yahve] verdiği söz uyarınca Sara'ya iyilik yaptı ve RAB [Yahve] sözünü yerine getirdi.
- (2) Sara hamile kaldı; İbrahim'in yaşlılık döneminde, tam Tanrı'nın [Elohim] belirttiği zamanda ona bir oğlan doğurdu.

Tenkitçilere göre:

“RAB [Yahve] verdiği söz uyarınca Sara'ya iyilik yaptı”, J kaynağına;

“RAB [Yahve] sözünü yerine getirdi”, P kaynağına (metinlere dayalı hipotezcilerin P'nin Mısır'dan Çıkış 6:3'ten önce “Yahve” ismini kullanmadığına dair kendi ısrarlarına rağmen);

“Sara hamile kaldı; İbrahim'in yaşlılık döneminde ona bir oğlan doğurdu”, J kaynağına;

“tam Tanrı'nın [Elohim] belirttiği zamanda”, P kaynağına atfedilmiştir.

Bu kitaptaki tenkitçilerin kaynak bölünmelerine dair veriler, *Interpreter's One-Volume Commentary on the Bible* (IOVCB, 2, 34, 85) isimli kitapta bulunan ve Yaratılış, Mısır'dan Çıkış ve Çölde Sayım kitaplarının ayetlerinin hangi kaynaklara ait olduğuna dair düzenlenmiş listeden alınmıştır. Bu listeler, bahsi geçen kitabın şu sayfalarında bulunmaktadır: 2 (Yaratılış), 34 (Mısır'dan Çıkış) ve 85 (Çölde Sayım).

Yaratılış, Mısır'dan Çıkış ve Çölde Sayım kitaplarında toplam yüze yakın ayet, metinlere dayalı hipotezciler tarafından birden fazla kaynağa özgü olarak kabul edilmiştir. Bu ayetlerin listesi aşağıdaki tablodadır:

YARATILIŞ:		
2:4	21:1, 2, 6	41:46
7:16, 17	25:11, 26	42:28
8:2, 3, 13	31:18	45:1, 5
10:1	32:13	46:1
12:4	33:18	47:5, 6, 27
13:11, 12	35:22	48:9, 10
16:1	37:25, 28	49:1, 28
19:30		
MISIR'DAN ÇIKIŞ:		
1:20	12:27	25:18
2:23	13:3	31:18
3:4	14:9, 19, 20, 21, 27	32:8, 34, 35
4:20	16:13, 15	33:5, 19
7:15, 17, 20, 21	17:1, 2, 7	34:1, 11, 14
8:15	19:2, 3, 9, 11, 13	
9:23, 24, 25	24:12, 15, 18	
10:1, 13, 15		
ÇÖLDE SAYIM:		
13: 17, 26	16:1, 2, 26, 27	
14:1	20:22	

Almanya'da profesör F. Dornseiff, 1930'larda Yunan filolojisi bölümünde öğrenci iken, antik Yunanca ve Eski Antlaşma metinlerinin dili arasında bir paralel ortaya koymuştur. 1934 senesinde yayınlanan *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* isimli eserinde

(syf. 57-75), tenkitçilerin yukarıda bahsi geçen iddialarının mantıksızlığı üzerine yazdıklarını, Aalders'in alıntısından okuyoruz: "Birinci sınıf bir edebiyat eseri olan Yunan Homer'ini ya da İbrani Pentateuch'unu, kim çeşitli derlemecilerin eseri olarak gösterip, bu kitapların her sayfasını, her cümlesini değişik kaynaklara atfedebilir ki? Bir cümleyi parçalara ayırıp, her parçasının başka kaynaklardan geldiğini ve bir derlemeci tarafından birleştirildiğini iddia etmek, bu edebiyat baş yapıtlarının nasıl yazıldığını açıklamaktan çok uzaktır." (Aalders, ASIP, 28)

5B. LXX/Septuagint'deki Tanrı'nın Çeşitli İsimleri

Tanrı'nın çeşitli isimlerinin kullanımındaki varyasyon Masoretik metinde (MT), LXX/Septuagint'e göre daha azdır. Metinlere dayalı varsayımcılar, Tanrı'nın çeşitli isimlerini kriter olarak, gittikleri kaynak bölünmelerinde, baz olarak Masoretik metni (MT) almaktadırlar. Tenkitçiler, MS ile LXX kıyaslandığında, MS'nin daha güvenilir olduğunu iddia ederler ve hipotezlerinde LXX'i kullanmazlar.

Archer'ın belirttiği gibi, Tanrı'nın çeşitli isimlerinin kriter olarak alındığı kaynak bölünmelerine ilk tepki, A. Klostermann'dan gelmiştir (*Der Pentateuch*, 1893). Ancak, A. Klostermann'ın bu metodu reddetme sebebi, İbrani metinlerin binlerce yıldan beri kusursuz bir şekilde nakledilmediğine dair inancı olmuştur.

Johannes Dahse (Dahse, TBAP, n. p.), Masoretik metin (MT) ile LXX/Septuagint arasındaki ilk bilimsel karşılaştırmayı yapan kişi olmuştur. Bu çalışma sonunda bu iki metin arasında, isim kullanımında 180 den fazla uyumsuzluk olduğunu tespit etmiştir (Yahve = *theos* ya da Elohim = *kyrios*). Bu tespit, MT'nin tüm varyasyonlarının bilindiğine ve inceleme çalışmaları için LXX yerine, her zaman MT'nin tercih edilmesine dair varsayımının sorgulanmasına sebep vermiştir, ancak bu tespit ve bu değerlendirme Ölü Deniz Tomarlarının keşfinden önce yapıldığı için, tekrar değerlendirilmesi mecburidir.

1914 senesinde J. Skinner, *The Divine Names in Genesis* isimli kitap ile Dahse'ye gerekli cevabı vermiştir. Bu kitabında, Masoretik metin ile Samiriye metinlerini karşılaştırmıştır. Samiriye metinleri, Eski Antlaşma'nın Yunanca tercümesi olan LXX/Septuagint'den daha eskidir. Masoretik ve Samiriye metinleri arasında, Tanrı'nın isimlerinin kullanımı hakkındaki şaibeli üç yüzden fazla olayda tam bir uyum göstermiş sadece sekiz olayda çelişkili sonuç elde edilmiştir. Tenkitçiler, Skinner'in Dahse'nin tespitlerine verdiği bu "ölümcül darbe" ile Tanrı'nın isimleri konusunun kapandığını düşünmüşlerdir. (Albright, OTAP, 79) Ölü Deniz Tomarlarının keşfinden sonra elde edilen bulgular sayesinde âlimler, Masoretik metinlerden daha eski, üç ayrı el yazması ailesi olduğunu kabul etmişlerdir. Masoretik metni ile Samiriye metni arasındaki bu uyuşum, her ikisinin aynı kaynaktan geldiğini ispatlamaktadır. Ancak, MT'nin orijinal metinlere LXX/Septuagint'den daha yakın olduğunu ispatlamamaktadır.

Leiden Üniversitesinde Kuenen'in halefi olan B. D. Eerdmans, 1908 senesinde *Die Komposition der Genesis* isimli bir eser kaleme almıştır. Bu eserinde Septuagint üzerine oluşturulan tezin güçlü bir tez olduğunu ve Tanrı'nın çeşitli isimlerinin kullanılmasını kaynak ayrımı için bir kriter olamayacağını savunmuştur. (Archer, SOTI, 84-85)

Wellhausen, 1912 senesinde Dahse'ye yazmış olduğu kişisel bir mektupta, Tanrısal isimlerin kaynak ayrımı için bir kriter olmasına karşı, LXX kullanılarak geliştirilen tezlerin, teorisinin zayıf noktasını bulduğunu itiraf etmiştir. (Aalders, ASIP, 21)

Ölü Deniz Tomarlarının, orijinal metinlerde belki de MT'den daha fazla isim çeşitliliği olabileceğini ortaya koyması karşısında Harrison, şunları dile getirmiştir:

Masoretik metinlerden önceki dönemde en azından üç ayrı İbrani el yazması ailesinin varlığı, Kumran'da gerçekleşen el yazması keşifleri sayesinde ikna edici bir şekilde ispatlanmıştır. Bu

konuyu en fazla aydınlatan el yazmaları 4Q'da bulunmuştur. Böylece erken dönem Pentateuch el yazmaları metinlerinde, MT'den daha fazla çeşitlilik olduğu ortaya çıkmıştır. Metinlere dayalı analiz için, “sabit” olarak görülüp geleneksel olarak daha geç tarihli metinler kullanılmaktadır. Eğer Graf-Wellhausen'in elinde, elimizdekinden daha eski Masoretik metinler olsaydı, on dokuzuncu-yüzyıl metinsel tenkitçi teorilerinin ne hâl alacağı merak konusudur. Aslında bu sorunun cevabı, Albright tarafından verilmiştir. Albright'a göre, 4Q'dan elde edilen parçalı el yazmaları detaylı metinsel tenkitinin temellerini ciddi bir şekilde çürütmüştür. (Harrison, IOT, 518)

Harrison, Kumran'dan elde edilen metinsel delil hakkında şunları söylemiştir: “Bu keşifler, LXX tercümanlarının ellerinde birden fazla Pentateuch el yazması kaynağı olma olasılığını ortaya koymuştur. Bu el yazması kaynakları, kesinlikle her açıdan Masoretik doğayı ve içeriği yansıtmaktadırlar.” (Harrison, IOT, 518)

23

BAZI ANLATIMLARIN TEKRAR ETMESİ VE İDDİA EDİLEN ÇELİŞKİLER

BÖLÜME BAKIŞ

Anlatımların Tekrarı

Giriş

Metinlere Dayalı Varsayım

Temel Cevap

İddia Edilen Çelişkiler

Giriş

Metinlere Dayalı Varsayım

Temel Cevap

Anakronizmler -“Geç” Dönem Kelimeleri

Giriş

Metinlere Dayalı Varsayım

Temel Cevap

1A. ANLATIMLARIN TEKRARI

1B. Giriş

Pentateuch'da yer alan bazı anlatımlar hakkında tekrar ettiklerine, bazıları hakkında ise, çelişkili detaylar içerdiklerine dair iddialar mevcuttur. Örnek:

Yaratılış: Yrt. 1-2:4a-P; 2:4b-25-J.

Tufan: Yrt. 6:1-8; 7:1-5, 7-10, 12, 16b, 17b, 22-23; 8:2b-3a, 6-12, 13b, 20-22-J; Yrt. 6:9-22; 7:6, 11, 13-16a, 17a ["kırk gün" hariç], 18-21, 24; 8:1-2a, 3b-5, 13a, 14-19-P). (Bright, HI, 159)

2B. Metinlere Dayalı Varsayım

Bir yazar, bir metinde aynı anlatımı iki kez tekrar etmeyeceğine göre, bazı anlatımların tekrar etmesi (paralel anlatımlar), birden fazla yazar olduğunu ispatlar. Aynı şekilde, bir yazar bir metinde açık çelişkiler yapmayacağına göre, tutarsızlıklar içeren anlatımlar birden fazla yazarın veya derlemecinin olduğunu yada birden fazla metnin birbiri ile harmanlandığını ispatlar (harmanlanmış anlatımlar).

O. T. Allis'in alıntı yaptığı Rollin Walker (*A Study of Genesis and Exodus*, syf. 24), şunları dile getirmiştir: "Yaratılış ve Mısır'dan Çıkış anlatımlarının tarihsel doğruluğu üzerine bir soru karşısında, bu kitapların editörünün takındığı tavrın aynısını takınmamız yerinde olacaktır. Pentateuch'un editörü (derlemcisi yada yazıcısı) aynı olayın tekrar etmesi ve de açık çelişkiler karşısında çaresizlik içerisinde kalmış, hangi anlatımın doğru olduğu konusunda bir fikri olmadığı için hepsini birden aktarmıştır." (Allis, FBM, 123)

Otto Eissfeldt, tam on dokuz anlatımı, çelişkili ya da tekrar eden olarak listelemiştir. (Eissfeldt, OTT, 189-190)

Bazı anlatımların içerdiği varsayılan çelişkili detaylar aslında ek detaylardır ve sadece ayetin yanlış yorumlanması sonucunda tutarsız gibi gözükmemektedirler.

3B. Temel Cevap

İki, hatta üç kez tekrar edildiği iddia edilen bazı anlatımlar, aslında benzer detayları içeren ayrı olaylardır.

Pentateuch'da tekrar ettiği ileri sürülen anlatımlar hakkında Raven, şunları söylemiştir: "Aslında bu anlatımlar sanıldığı gibi paralel değildir. Bunların bazıları benzer olaylardır. Benzer olaylara örnek olarak, İbrahim'in ve İshak'ın eşleri hakkında yalan söylemeleridir. Yazıcının bu iki olayı birbirinden farklı olarak algıladığı kesindir. Bazı durumlarda ise aynı olay, farklı iki bakış açısı ile sunulmuştur. Farklı bakış açılarına örnek olarak ise, Yaratılış 2'de yer alan Yaratılış hikâyesi, Tanrı'nın esinleyen niteliğine göre ve Tanrı'nın ilâhi takdirine göre iki ayrı bakış açısından anlatılmıştır. Bazı anlatımlarda ise tekrarlama, bir İbrani edebiyat sanatı olarak kullanılmıştır. Bu anlatım biçiminde giriş niteliğinde bir genel ifade verildikten sonra, konu açılarak aktarılır." (Raven, OTT, 124-25)

Bazı anlatımların içerdiği varsayılan çelişkili detaylar aslında ek detaylardır ve sadece ayetin yanlış yorumlanması sonucunda tutarsız gibi gözükmemektedirler.

1C. Yaratılış Hikâyesi

H. H. Rowley, “Örneğin, Yaratılış olayının iki anlatımı arasında, yaratılış sırası hakkında bir anlaşmazlık söz konusudur. Bir başka tutarsızlık Tanrı’nın isimlerinde, bir başkası Tanrı kavramında ve en önemlisi stil bazında görülmektedir” demiştir. (Rowley, GOT, 24) (bakınız: Driver, BG, 35-36)

Bu iddiaya karşı saldırıya geçen Kitchen, bu tezin iki iddiasının, yaratılış anlatımlarının iki kez anlatılmasından yola çıkılarak oluşturulduğuna işaret etmektedir: a) Yaratılış 1 ve 2 arasındaki teolojik ve stilistik farklılıklar; b) Yaratılış sıralamasında var gibi gözüken değişik düzen.

Bu tez üzerinde stil farklılıkların büyük bir ağırlığı bulunmaz. Stil farklılığı tutum değişimini yansıtmaktan öteye gitmez. Bu tutum farklılığı, Yaratılış 1’de gördüğümüz aşkın bir Tanrı anlayışı ile Yaratılış 2’de gördüğümüz insancıl yönler barındıran Tanrı anlayışının stile yansımalarıdır. Bu tez açıkça söylemek gerekirse, aldatıcı ve yüzeyseldir. (Kitchen, AOOT, 118)

E. J. Young, Yaratılış 2’de var olduğu iddia edilen, insancıl yönler barındıran Tanrı’yı şöyle resmetmiştir: “Bu Tanrı, ‘yaratır’, ‘üfler’, ‘bahçe diker’, ‘yerleştirir’, ‘ağaç yetiştirir’, ‘kemik alır’, ‘eti kapatır’, ‘kadını getirir.’ Ancak tenkitçilerin, Tanrı hakkındaki bu iddiaları, ileri seviyede yüzeysel bir yaklaşımın sonucudur. Sınırlı zihni ile insanın, Tanrı hakkındaki herhangi bir şeyi, insansal bir ifade kullanmadan aktarma olanağı yoktur. Yaratılış kitabının 1. bölümünde de benzer insancıl yönler barındıran terimler, Tanrı için kullanılmıştır: ‘konuşur’, ‘görür’, ‘bereketler’, ‘tasarlar’ (ayet 26 ‘kendimize benzer yaratalım’), Tanrı altı gün ‘çalışmış’, arkasından ‘dinlenmiştir.’” (Young, IT, 51)

Kitchen, şu sonuca varmıştır: “Aynı durum, yaratılışın sıralamasında da görülmektedir. Yaratılış 2:19’un metninde, hayvanların yaratılışının isimlendirilmesinden hemen önce olduğunu ima eden açık bir gerekçe yoktur (insanın yaratılışından sonra), ancak bunu ima etmek, Kutsal Kitap yorumlamak değil, Kutsal Kitap’ta olmayan şeyleri uydurmak demektir. Yaratılış 2:19’da kullanılan fiil için en uygunu ‘-mişli geçmiş’ kullanmaktır. Böylece yanlış anlaşılmalara ortadan kalkacaktır.” (Kitchen, AOOT, 118)

Bu iki anlatım arasındaki esas farklılığın hakkının verilmesi gerekir: Yaratılış kitabının 1. bölümü dünyanın yaratılışını aktarır. Yaratılış kitabının 2. bölümü ise, Adem’in ve O’nun Aden bahçesindeki yakın çevresinin yaratılışını aktarır ve detaylar. Bu durumu en açık olarak kavramanın yolu, Yaratılış 2:4’ün giriş cümlesine bakmaktır: “Göğün ve yerin yaratılış öyküsü: Yahve Elohim göğü ve yeri yarattığında.” Yaratılış kitabı boyunca “yaratılış öyküsü” ifadesinin İbranice karşılığı, İbranice metinde dokuz kez kullanılmıştır. Kullanım yerleri ise, bir atanın soyu açıklanacağı zaman olmuştur. Bu unsur göze alındığında, Yaratılış 2:4’ü takip eden ayetlerde, ilk yaratılış gerçekleştikten sonra göğün ve yerin kaydının aktarılmasını bekleriz. Bu beklentimiz Adem ve Havva’nın yaratılması ile gerçekleşmiş olur (ayet 7: “*Yahve Elohim Adem’i topraktan yarattı*”). (Archer, SOTI, 118)

Bu ayetlerde karşılaştığımız durumun birbirine uymayan tekrarlamalara bir örnek teşkil etmediğini özellikle vurgulamamız gerekir. Elimizdeki, yaratılışın bütünü kapsayan bir genel plân ve bunu takiben plânın en son noktası olan insanın yaratılışının detaylanmasıdır. Sıradan bir İbrani edebiyat sanatı olan tekrarlamamanın bilinmemesi durumunda Kitchen’ın da dediği gibi, metnin düzeni karmaşık olarak algılanır. (Kitchen, AOOT, 116-17)

Mısır kökenli bu metinlerin değişik dokümanlara atfedilmesine dair hiçbir uygulamaya bugüne dek rastlanmamıştır. Bu metinler ile aynı çağda yazılmış olan Yaratılış kitabının 1. ve 2. bölümlerinin değişik kaynaklara ayrıştırılması tamamen

saçma bir uygulamadır.

Kitchen, arkeolojinin bu edebiyat sanatını nasıl gün ışığına çıkardığını bizlere iletmiştir. Arkeoloji bu edebiyat sanatının, diğer Antik Yakın Doğu edebiyatında da yer aldığını ortaya koymuştur. Mısır, Karnak'ta keşfedilen şiirlerle dolu stelada, Amun'un Kral Tuthmosis III'e yaptığı hitap şu plânı barındırmaktadır:

Paragraf Bir: Kralın genel olarak yüceliği ifade edilir (Tenkitçilerin kaynak ayrıştırmasında bu ifade, J sınıfına girer miydi?)

Paragraf İki: Yüceliğin daha şiirsel ve titiz bir ifadesi (Anlatımdaki sert yapı, P kaynağına işaret ediyor mu?)

Gebel Barker stelası da benzer plânı içerir:

Paragraf Bir: Genel olarak yüceliğin ifade edilmesi (J kaynağı mı?)

Paragraf İki: Suriye ve Filistin'de gerçekleşen zaferler (P kaynağı mı?)

Urartu resmi asalet yazıtlarında da benzer uygulamaya rastlanmıştır:

Paragraf Bir: Çeşitli ülkeler karşısında Haldi isimli tanrının, savaş arabasına özgü olarak kabul edilen zaferler. (Anlatımdaki sert ve net yapı, H kaynağına işaret ediyor mu?)

Paragraf İki: Bu sefer krala özgü olarak kabul edilen aynı zaferlerin detaylı anlatımları (Bu detaylı ve varyasyonlar içeren stil, K kaynağına işaret ediyor mu?)

Mısır kökenli bu metinlerin değişik dokümanlara atfedilmesine dair hiçbir uygulamaya bugüne dek rastlanmamıştır. Bu metinler ile aynı çağda yazılmış olan Yaratılış kitabının 1. ve 2. bölümlerinin değişik kaynaklara ayrıştırılması tamamen saçma bir uygulamadır. (Kitchen, AOOT, 117)

Orr, bu konuda şu açıklamayı getirmiştir:

“Yaratılış hakkında elimizde iki adet çelişkili anlatım vardır” ifadesini ne kadar sık duymaktayız. Yaratılış i.-ii. 4 ile ii. 4'ten sonrasının karakteri, stili ve yaratılışa bakış açısının değişik olduğu kesindir. Ancak, bu iki anlatım arasında hiçbir “çelişki” yoktur. Aslında bu iki anlatım birbirini tamamlamakta ve sıkı bir şekilde desteklemektedir, hatta birbirine bağımlıdır. Örneğin, ikinci anlatım, birinci anlatıma referansta bulunarak ani bir giriş yapmaktadır: “Yehova Elohim göğü ve yeri yarattığında” (ayet 4). 2. bölümden başlı başına “Yaratılış Hikâyesi” olarak bahsetmek hatalı olacaktır. 1. bölüm için ise, bu başlık uygundur. 2. bölümde göğün ve yerin yaratılışından ya da bitki örtüsünün oluşumundan bahsedilmez. 2. bölüm erkek ve kadının yaratılışına odaklanmıştır. 2. bölümdeki anlatım, bu odaklanmanın doğal bakış açısını yansıtmaktadır. (Orr, POT, 346-47)

2C. İshak'ın İsmi Alması

Tenkitçiler, Yaratılış kitabında İshak'ın ismini alması hakkında üç ayrı anlatımın yer aldığına dair bir teori üretmişlerdir (Yaratılış 17:17 P kaynağı, 18:12 J kaynağı ve 21:6 E kaynağı). Ancak, İshak'ın doğacağına dair söz alan İbrahim'in ve Sara'nın kendi bakış açılarına göre bu olaya bakması ve inanmayıp gülmesi, doğumun arkasından da mutluluktan gülmesi imkânsız mıdır?

3C. İbrahim'in Aldatmacası

Tenkitçiler, İbrahim'in Sara'yı kız kardeşi olarak gösterdiği iki olayın aslında, aynı olayın tekrar eden aktarımı olduğunu iddia etmektedirler. Bir insanın aynı hatayı bir daha yapmayacağını ya da aynı ayartılmaya iki kez düşmeyeceğini düşünmek, safça bir bakış açısının ürünüdür. Tenkitçilerin bu iddiasının zayıf noktası ise, her iki olayın sonunda da İbrahim'in finansal açıdan kazançlı çıkması olmuştur. (Archer, 120)

Urartu resmi asalet yazıtlarında bulunan bir metnin bir paragrafı, çeşitli ülkeler karşısında Haldi isimli tanrının savaş arabasına özgü olarak kabul edilen zaferleri anlatırken, takip eden paragraf, bu sefer aynı zaferleri krala atfetmiş ve detaylı bir şekilde iletmiştir. Hiçbir uzman, bu metinleri iki ayrı kaynağa atfetmeyi aklından bile geçirmez ve geçirmemiştir.

4C. İshak'ın Aldatmacası

İshak, karısını kız kardeşi olarak gösterdiği zaman Avimelek, Gerar'da Filist Kralıydı (Yaratılış 26:6-11). Bu anlatım ile Yaratılış kitabının E kaynağına özgü olarak kabul edilen 20. bölümündeki İbrahim ve Sara hakkındaki anlatım arasında şaşırtıcı benzerlikler vardır.

Eğer bu benzerliği, aynı olayın değişik versiyonları olarak kabul edersek ve bu metinlerin Yaratılış kitabına bir derlemeci tarafından dahil edildiğini iddia edersek, bazı zoraki varsayımları da kabul etmek durumunda kalırız:

(1) Çocuklar asla ebeveynlerinin kötü hareketlerini tekrarlamazlar,

(2) Gerar halkının cinsel alışkanlıkları İshak zamanında, İbrahim zamanına göre daha ahlâkidir,

(3) Filist hanedanlarının isimleri, takip eden nesillerde bir daha asla kullanılmamıştır (ör: Avimelek I, Avimelek II vb.).

Aynı çağda varlık göstermiş olan on ikinci Mısır hanedanlığında bu uygulamaya rastlanmaktadır: Amenemhat I, II ve III; Senwosret I, II ve III). Aynı uygulamaya Fenike'de de rastlanmaktadır. Sur ve Babil'de, arka arkaya Hiram'lar ya da Ahiram'lar iktidara gelmişlerdir. İbrahim'in Sara ile ilişkisi konusunda birinci aldatmasının aktarımı (Yaratılış 12) ile İshak'ın Rebeka ile ilişkisi konusunda aldatması (Yaratılış 26) J kaynağına özgü olarak kabul edilmiştir. Tenkitçiler tarafından tekrar eder gibi gözüktüğü halde, ayrı olaylar olduğu kabul edilmiş olan bir olay ise, Yakup'un Beyt-El'e yaptığı yolculuklardır. Bu olaylar E kaynağına atfedilmişlerdir (Yaratılış 35:1-8 ve Yaratılış 28:18-22). (Archer, SOTI, 120-21)

5C. Beer Şeva Kuyusunun İsmi Alması

Yaratılış kitabında, Beer Şeva kuyusunun ismini alması konusunda iki ayrı anlatım vardır. Bunlardan birincisi, İbrahim ile ilgili olandır (Yaratılış 21:31, E kaynağına özgü olarak kabul edilmiş), ikincisi ise, İshak ile ilgili olandır (Yaratılış 26:33, P kaynağına özgü olarak kabul edilmiş). Ancak bu iki anlatımın, aynı orijinal aktarımın iki varyasyonu olduğuna dair bir delil mevcut değildir (J ve P). İbrahim ve İshak'ın göçebe yaşam tarzları göz önüne alındığında, İbrahim'in bölgeden ayrılışından sonra düşmanlarının bu kuyuyu kapatması ve İshak'ın baba toprağına dönüşü ile bu kuyuyu tekrar açması, daha mantıklı bir olasılıktır. İshak'ın kuyuyu, kendisine veren antlaşmayı tekrar yürürlüğe koymak için, kuyuya eski ismini vermesi, bu olayları daha anlaşılır kılmaktadır. (Archer, SOTI, 121)

6C. Yakup'un Sürüsü Büyüyor

Driver, Yaratılış 30:25'den, 31:18'e kadar olan kısmı iki parçaya ayırmıştır: Yaratılış 30:25-31, J kaynağı; Yaratılış 31:2-18, E kaynağı. Bu iddiasını şöyle dile getirir:

“Yakup ve Lavan arasındaki düzenlemelerin aktarımını, bu iki kaynak farklı olarak ele almıştır. Ancak, her koşulda Yakup refaha kavuşmuştur. Yakup'un sürüsünü çoğaltmak için uyguladığı çubuk taktiğine özgü olarak kabul edilen 30:35'deki başarı, 31:7-12'de Lavan'ın girişimleri ile engellenilmeye çalışılmıştır. Lavan, sürekli olarak antlaşmanın şartlarını değiştirmiş ve çizgili hayvanların çiftleşmesine dayanarak Yakup'u alt etmeye çalışmıştır. (Driver, IOT, 15)

Bu iki bölümü, ifade ettiğinin dışında yorumlara gitmeden, Kutsal Kitap'ın tümünde anlatılanları göz önünde bulundurarak ve Antik Yakın Doğu kültürünün unsurlarını bilerek incelersek ortada bir uyumsuzluk olmadığı görülür, aynı zamanda bu metinlerin iki ayrı kaynağa özgü olarak kabul edilmesi için bir gerekçe de oluşmaz. 30. bölümde, Yakup'un bu durum karşısında uyguladığı seçici çiftleştirme metodu, yazar tarafından objektif bir şekilde tarif edilmiştir. 31. bölümde ise yazar olayı, Yakup'un bakış açısından aktarır (dialog şeklinde). Yakup'un eşleri ile yaptığı bu konuşma esnasında bilgeliğinin ve başarısının kaynağının her şeyin hakimi olan Tanrı olduğunu açıklar. Sonuç olarak, aslında Yakup bu olaylarda etken olanın, hayvanların çiftleşmesi konusunda uyguladığı doğum öncesi taktik değil, Tanrı olduğunu bilmektedir. Yaratılış 30, Yakup'un eylemlerini ve umutlarını *anlatırken* Yaratılış 31, gerçekte neler olduğunu *öğretir* ve bu öğretişe Yakup'un itaatini gösterir. 30 ve 31'in ortaya koyduğu süreç boyunca Yakup, çelişki yaratan değil, tamamlayıcı detayları sunmuştur.

Kutsal Yazılar'da aktarılan olayların hem insan bakış açısı, hem de Tanrı'nın bakış açısı ile yansıtıldığı sayısız aktarım vardır. (Örnek: Hakimler 7:7, 21-23; Mısır'dan Çıkış 14:21; Yaratılış 4:1).

Bu uygulamanın Yakın Doğu kültürlerinde sıkça yer aldığını görebiliriz. Kitchen'in aktardığı Urartu resmi asalet yazıtlarında bulunan bir metnin bir paragrafı, çeşitli ülkeler karşısında Haldi isimli tanrının savaş arabasına özgü olarak kabul edilen zaferleri anlatırken, takip eden paragraf, bu sefer aynı zaferleri krala atfetmiş ve detaylı bir şekilde iletmiştir. Hiçbir uzman bu metinleri iki ayrı kaynağa atfetmeyi aklından bile geçirmez ve geçirmemiştir. (Kitchen, AOOT, 117)

KAYBOLAN OĞUL LUKA 15:11-32	
A	B
11. Bir adamın iki oğlu varmış: 12. Bunlardan küçüğü babasına, 'Baba' demiş, 'malından payıma düşeni ver bana.' 13. Bundan birkaç gün sonra küçük oğul her şeyini toplayıp sefahat içinde bir yaşam sürerek varını yoğunu çarçur etmiş. 14b. o da yokluk çekmeye başlamış. 16b. Ama hiç kimse ona bir şey vermemiş. 20. Böylece kalkıp babasının yanına dönmüş, koşup boynuna sarılmış ve onu öpmüş.	(Bir adamın iki oğlu varmış) 12b. Baba da servetini iki oğlu arasında paylaştırmış. 13b. (iki oğuldan birisi) uzak bir ülkeye gitmiş. 14. Delikanlı her şeyini harcadıktan sonra, o ülkede şiddetli bir kıtlık baş göstermiş. 15. Bunun üzerine gidip o ülkenin vatandaşlarından birinin hizmetine girmiş. Adam onu, domuz gütmek üzere otlaklarına yollamış. 16. Delikanlı, domuzların yediği keçi boynuzlarıyla karnını doyurmaya can

21. Oğlu ona, 'Baba' demiş, 'Tanrı'ya ve sana karşı günah işledim. Ben artık senin oğlun olarak anılmaya layık değilim.' 22. Babası ise kölelerine, 'Çabuk, en iyi kaftanı getirip ona giydirin!' demiş. 'Parmağına bir yüzük takın, ayaklarına çarık giydirin!' 24. Çünkü benim bu oğlum ölmüştü, yaşama döndü;' Böylece eğlenmeye başlamışlar. 25. Babanın büyük oğlu ise tarladaymış. Gelip eve yaklaştığında... 28-29. Büyük oğul öfkelenmiş, içeri girmek istememiş. Babası dışarı çıkıp ona yalvarmış. Ama o, babasına şöyle cevap vermiş: 'Bak, bunca yıl senin için köle gibi çalıştım, hiçbir zaman buyruğundan çıkmadım. Ne var ki sen bana, arkadaşlarımla eğleneyim diye hiçbir zaman bir oğlak bile vermedin. 30. Oysa senin malını fahişelerle yiyen şu oğlun eve dönünce, onun için besili danayı kestini.' 31. Babası ona, 'Oğlum, sen her zaman benim yanımdasın, neyim varsa senindir' demiş. 32. 'Ama sevinip eğlenmek gerekiyordu. Çünkü bu kardeşin ölmüştü, yaşama döndü.'	atıyormuş. 17. Akli başına gelince şöyle demiş: 'Babamın nice işçisinin fazlasıyla yiyeceği var, bense burada açlıktan ölüyorum. 18. Kalkıp babamın yanına döneceğim ve ona, Baba diyeceğim, Tanrı'ya ve sana karşı günah işledim. 19. Ben artık senin oğlun olarak anılmaya layık değilim. Beni işçilerinden biri gibi kabul et.' 20b. Kendisi daha uzaktayken babası onu görmüş, ona acımış. 23. (demişki) Besili danayı getirip kesin, yiyelim ve eğlenelim. 24b. kaybolmuştu, bulundu. 25b. (diğer oğlu) çalgı ve oyun seslerini duymuş. 26. Uşaklardan birini yanına çağırıp, 'Ne oluyor?' diye sormuş. 27. O da ona, 'Kardeşin geldi, baban da ona sağ salım kavuştuğu için besili danayı kesti' demiş. 32b. bu kardeşin kaybolmuştu, bulundu!

(Green, HCP, 119-20)

7C. Birbirinden Ayırıştırılan Dokümanların Sürekliliği

Eissfeldt, "Pentateuch anlatımlarının bir başka karakteristik özelliği ise eksik anlatım içeren paralelliklerin derlenip harmanlanmasıdır" demiştir. (Eissfeldt, OTI, 189) (bakınız: Driver, ILOT, 8 ve Chapman, IP, 76-77)

Yıkıcı ileri tenkitçiliğin savunucuları bazı anlatımlarda, birbirine geçmiş birden fazla kaynağa ait anlatımların var olduğunu iddia etmektedirler. Bu kişilere göre bu anlatımları, kaynaklarına göre birbirinden ayırıp kendi içinde tekrar birleştirirseniz tutarlı, mantıklı ve hatta süreklilik içeren iki ayrı anlatım elde dersiniz.

William H. Green, *The Higher Criticism of the Pentateuch* isimli kitabında bu metodun mantığa değil, keyfe dayalı olduğunu güzel bir örnek ile ortaya koymuştur. Yeni Antlaşma'da yer alan Kaybolan Oğul anlatımını almış ve tenkitçilerin Pentateuch'un bazı metinlerine uyguladığı bu ayırıştırma metodunu aynen yukarıdaki anlatıma da uygulamıştır. (Green, parantez içerisinde kalan ifadeleri sözde bir "derlemeciye" atfetmiştir).

Her ne kadar yukarıdaki uygulama, Green'in bir hikâyeden keyfen iki hikâyeye çıkarması gibi gözükse de, her hikâyenin kendine özgü bir anlatımı vardır. Yukarıdaki ayırıştırmanın Green'e ait olduğunu bilmeyen bir kişi rahatlıkla bu metine bakıp değişik kaynakların tek bir metinde olabileceğinin ispatlandığını düşünebilir:

A ve B bir adamın iki oğlu olduğu konusunda hemfikirlerdir. Bunlardan birtanesi, babasının varlığından kendine düşen payı almıştır, ancak kendi hataları yüzünden büyük bir sefalet ile karşı karşıya kalmıştır. Sonuç olarak, tövbekar bir şekilde babasına geri dönmüş ve her iki anlatımda da görülen benzer bir üslup ile babasına yaklaşmıştır. Baba ise, oğlunu şefkat ve büyük sevinç ile karşılamış, ancak bu yaklaşımı diğer oğlunun dikkatini çekmiştir.

Bu anlatımlardaki farklılıklar, en az benzerlikler kadar şaşırtıcıdır. A kaynağı, oğulları küçük olan ve büyük olan olarak ayırt ederken, B kaynağı bu konuda hiçbir ayırım yapmamakta veya oğulların yaşları hakkında bilgi vermemektedir. A kaynağında, küçük olan kendine düşen payı ister ve alır, baba ise servetinin geri kalanını tutar. B kaynağında ise baba, servetini iki oğlu arasında paylaştırmıştır. A kaynağında, kaybolan oğul babasının diyarında kalmıştır ve sefahat içerisinde yaşayarak kendisini aşırı yoksulluğa mahkum etmiştir. B kaynağında ise, oğul, uzak diyarlara gitmiştir ve tüm servetini yiyip bitirmiştir, ancak bu servetini nasıl yediği ya da sefahata düştüğü konusunda bir ipucu yoktur. B kaynağından, oğulun parasını akılsızca harcadığı ve ciddi bir kıtlık karşısında da çaresiz kaldığı anlaşılmaktadır. Oğulun asıl hatası olarak gösterilen ise, babasından ve kutsal topraklardan uzaklaşıp yabancı diyarlar gitmesi, domuzlara bakmak gibi dini açıdan temiz olmayan işlere bulaşmış olmasıdır. A kaynağında, yoksulluğun ifadesi olarak giyecekten, B kaynağında yiyecekten yoksun olmak kullanılmıştır. Bundan dolayı, A kaynağında baba, oğlu için en iyi kaftanın, bir yüzüğün ve çarıkların getirilmesini buyurmuştur. B kaynağında ise besili bir dana kesilmiştir. B kaynağında oğul, uzak bir diyardan gelmiş ve baba oğlunu uzaktan görmüştür. A kaynağında oğul yakın diyardan gelmiştir ve babası onu görür görmez hemen yanına koşup onu öpme imkânını bulmuştur. B kaynağında oğul, kendisini aşağılık olarak, babasının hizmetçisi olmaya lâyık görmektedir ve babasının kendisini bir hizmetçi olarak işe almasını ister. A kaynağında oğul, lüks bir yaşam yaşamıştır ve kendi değersizliğini farkına varmış olsa da, hizmetçi olma konusunda hiçbir imada bulunmamaktadır. A kaynağında baba, ahlâksız ve sefahat içerisinde yaşayan oğlunu ölmüş olarak kabul etmektedir. B kaynağında baba, uzak diyarlara gitmiş olan oğlunu kaybolmuş olarak kabul etmektedir. Kardeşine gösterilen bu sevgi gösterisi ve karşılama ziyafeti A kaynağında diğer kardeşi rahatsız ederken, B kaynağında rahatsız etmemektedir. Bu noktada yazarının (R) metinde değişiklik yaptığı farz edilemektedir. A kaynağında büyük oğul, babasına şöyle seslenmiş olmalıdır: “Oysa senin malını fahişelerle yiyen şu oğlun eve dönünce, onun üzerine en iyi kaftan ile kuşattın.” Yazar bu cümle üzerine değişiklik yapmış olmalıdır. Orijinal metinde fahişelerle “yiyen” yerine “yaşayan” olduğu, ancak yazarının metnin genel savurganlık ifadesini güçlendirmek için bu kelimeyi kullandığı, aynı zamanda A ile B arasındaki farklılıklardan birisi olan “kaftan kuşanması” yerine, “besili dananın kesilmesi” kullanılmış böylece metnin bütünlüğü oluşturulmuştur. (Green, HCP, 125)

Green, “Tasnif Edilmiş Romalılar” isimli benzer bir çalışmaya işaret eder. Bu çalışma, E. D. McRealsham takma adı altında Profesör C. M. Mead tarafından hazırlanmıştır, kendisi Hartford Teoloji Seminerinin eski mensuplarından. Bu çalışma hakkında Green, şunları dile getirmiştir: “Tenkitçilerin Pentateuch’a yaptıkları uygulamayı, Romalılar kitabının metnine uygulayarak yaptığı, zekice hazırlanmış bu bilimsel çalışmanın sonucunda sözcük seçimi, stil ve doktrinsel içerikten yola çıkarak Romalılar kitabını dört ayrı kaynağa atfetmeyi başarmıştır.” (Green, HCP, 125)

Yaratılış kitabının anlatımında var olduğu öne sürülen tutarsızlıkların, anlatımların sadece İbrani metni ile incelendiğinde basit ve mantıklı çözümlere kavuştuğu defalarca gösterilmiştir.

– ALEXANDER HEIDEL

1D. Tufan Hikâyesi

Rowley, bu anlatım hakkında şu iddialarda bulunmuştur:

Tufan hikâyesine göre, (Yaratılış vi. 19) Nuh'un her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çifti gemiye alması gerekmektedir. Yaratılış vii. 2'ye göre ise, temiz sayılan hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan ikişer çift, kuşlardan yedişer çift alması gerekmektedir. Yaratılış vii. 8'de ise şu sonucu görürüz: "Tanrı'nın Nuh'a buyurduğu gibi temiz ve kirli sayılan her tür hayvan, kuş ve sürüngenden erkek ve dişi olmak üzere birer çift Nuh'a gelip gemiye bindiler." Bu ayette kirli ve temiz hayvanlar unsurunun vurgulanmış olması, bu çelişkiyi iyice ortaya çıkartmaktadır, ancak bu vurgunun orijinal metinde olmama olasılığı vardır. Benzer bir şekilde tufanın süresi hakkında da tutarsızlıklar mevcuttur. Yaratılış vii. 12'ye göre kırk gün kırk gece yağmur yağmıştır, arkasından Nuh, suların çekilmesini yedi günlük aralıklar ile kontrol etmiştir. Yaratılış vii. 24'e göre sular yüz elli gün yeryüzünü kaplamış, tufanın başlamasından tam bir sene on gün sonra çekilmiştir (vii. 14; ç.ref. vii.). (Rowley, GOT, 18)

Kitchen, şu cevabı verir:

Yaratılış 7 ve 8'in tufanın süresi hakkında farklı zaman dilimleri verdiğine dair bir iddia mevcuttur. Ancak, bu farklılık tamamen teoremin kendi uydurmasıdır. Kutsal Kitap'ta yer alan anlatıma baktığımız zaman, bir sene ve on günlük (başlangıç ve bitiş sayılırsa on bir) süre hakkında Heidel ve Aalders'inde uzun zaman önce kabul ettiği gibi, en ufak bir sorun olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde Yaratılış 6:19, 20 (ç.ref. Yrt. 7:8, 9) (*yedişer çift*) ile Yaratılış 7:2, 3 (*çiftler çiftler*) arasında var olduğu ileri sürülen çelişki hayal ürünüdür. Yaratılış 6:20'de geçen geçen *shenayim*, "çift" ibaresi, tüm çiftleri kapsamaktadır. Türkçe'de çift kelimesini çoğaltmak için çiftler demek mümkün iken, İbranice'de *shenayimim* gibi bir kullanım yoktur. Yaratılış 6:19, 20 ve 7:8, 9'da genel ifadeler kullanılmıştır, ancak Yaratılış 7:2, 3 daha belirgin bir ifadedir (yedişer çift). (Kitchen, AOOT, 120)

Alexander Heidel, Kutsal Kitap'ta yer alan tufan olayının süresi hakkında yaptığı detaylı bir çalışmayı bizlere sunmaktadır:

Modern Kutsal Kitap tenkitçiliği bilindiği gibi, Yaratılış kitabının tufan aktarımını bir derlemeci tarafından birleştirilmiş, uzlaştırılamaz bir şekilde çelişkili iki farklı kaynağa atfetmektedir. Bu kaynaklardan bir tanesi P (ya da Kâhinsel Kanunlar) kaynağına göre tufan, ikinci ayının on yedinci günü başlamıştır (7:11) ve bir sonraki senenin ikinci ayının yirmi yedinci gününde bitmiştir (8:13-14), kısacası bütün tufan olayı bir sene on bir gün sürmüştür. Ancak, J (ya da Yahveistik Anlatım) kaynağına göre, yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağmıştır (7:12), bu yağmurlardan sonra ise Nuh gemisinin penceresini açmıştır ve birbirini izleyen yedi günden oluşan süreçlerde toplam dört kere kuş göndermiştir (8:6-12), toprağın kuruduğunu düşünerek gemiyi açmıştır ve toprağın yüzeyinin kuruduğunu görmüştür (ayet 13 b); kısacası bütün tufan olayı altmış bir gün sürmüştür.

İşte, tenkitçilerin bu görüşlerine katılmam mümkün değildir. Buna rağmen, bu iddiayı derinlemesine bir tartışmadan daha çok, birkaç net ifade ile çürütmek mümkündür. Kutsal Kitap'ın tufan hikâyesinin oluşturulmasında birden fazla değişik dokümanın kullanılmış olabilme olasılığını kesinlikle inkâr etmiyorum, çünkü Kutsal Yazılar'ın kendisi şüphe götürmez bir şekilde yazılı metinlerin kutsal bir el yazısı ile yazıldığını, kutsal bir şekilde bu kitapların hazırlandığını göstermektedir. Ancak, yapılmış olan tüm tenkitlere rağmen, ben şahsen bütün Kutsal Kitap metnlerinin, bütününü oluşturan elementlere ayrılabilceği konusunda asla ikna olmadım. Daha da ötesi, her dokümanın var olduğu varsayılan kaynağının tüm aktarımı oluşturmaktaymış gibi ele alınmasına sempati ile

yaklaşmamaktayım, çünkü Yaratılış kitabında yer alan tufan aktarımını bu yaklaşıma göre ele almak demek, kaynaklar arasında bolca uyumsuzlukların olduğunu kabul etmek demektir. Modern Kutsal Kitap tenkiti tarafından kaynaklara bölünmüş bir Yaratılış kitabının tufan versiyonu, J ve P kaynaklarına yaptığı atamalar sonucunda ortaya derin boşluklar ve önyargısız her okuyucu bir çok cevapsız sorular bırakır. Eğer, J ve P (iddiayı çürütmek için bu farz edilmektedir, aslında bu dokümanlar asla var olmamıştır) olarak adlandırılmış varsayılan dokümanların tümüne ulaşma olanağımız olsaydı, bu iki kaynak arasında hiçbir uyumsuzluk olmadığını görürdük. Ancak böyle bir imkâna sahip olmasak da, Yaratılış kitabının anlatımında var olduğu öne sürülen tutarsızlıkların, anlatımların sadece İbrani metni ile incelendiğinde basit ve mantıklı çözümlere kavuştuğu defalarca gösterilmiştir.

Bu konudaki çok güzel bir örnek hemen elimizin altındadır; tufanın süresi. Eğer Kutsal Kitap metnini kaynaklara ayırmadan olduğu gibi alır ve hikâyenin tümüne bakarsak, aşağıda açıklanacağı gibi, tufanın süresi hakkında verilmiş olan zaman dilimlerinin mükemmel bir uyum içerisinde olduğunu görürüz.

Yaratılış 7:11'e göre tufan, Nuh altı yüz yaşındayken, o yılın ikinci ayının on yedinci günü başlamıştır. Aynı zamanda Yaratılış 7:1-4, 10'dan, bu günün, Tanrı'nın Nuh'a gemiye binmesini emrettikten yedi gün sonra olduğunu da öğreniyoruz. Yaratılış 7:12: "Yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdı." Ancak bu ayette, kırkıncı günün sonunda yağmurun kesildiğine dair bir ifade yoktur. Tam aksine yağmur yağmaya, sular yer altından fışkırmaya devam etmiştir. Ayetlerde açık bir şekilde tufanın başlamasının yüz ellinci gününe dek enginlerin kaynaklarının ve göklerin kapaklarının kapanmadığı, yağmurun yağmaya devam ettiği yazılmıştır. Bu dönem esnasında sular yükselmiş ve ulaştıkları en yüksek seviyeye ulaşmışlardır (7:24-8:2). Ancak, ilk kırk günlük dönemden sonra yeraltı sularının fışkırması aynı şiddet ile devam etmiş ise de, aralıksız ve yoğun yağmur kesilmiş ve kırkıncı günden sonra daha yumuşak bir biçimde yağmaya başlamıştır. 7:12'de şunlar yazılmıştır: "Yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdı," ve ayet 17: "Tufan (*mabbul*) kırk gün sürdü." Daha öncede işaret edildiği gibi 17. ayetteki *mabbul* terimi, daha önce benzeri görülmemiş bir yağmurun tartışmasız bir tanımıdır. Bu yağmur, yerin su altında kalmasını sağlamıştır. Bu ayetlere bakıldığında, kırkıncı günün sonunda kesilen suyun sadece göklerden yağın yağmur olduğu ortaya çıkmaktadır.

150. günün sonunda sular yeryüzünden çekilmeye başladı (8:3) ve gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat Dağları'na oturdu (ayet 4). Bu olay tam olarak tufanın başlamasından beş ay ve bir gün sonra gerçekleşmiştir (ç.ref. 7:11). Ayetlerden vardığımız sonuca göre, 150 gün 5 aya eşittir, kısacası bu ayetlerde her ay 30 gün olarak kabul edilmiştir. Sular alçalmaya başladığı zaman, yani tufan başladıktan sonraki 151. gün, gemi karaya oturdu. Sular onuncu aya kadar sürekli azaldı. Onuncu ayın birinde dağların doruğu görüldü (8:5).

Eğer bu ayetlerde bir ay 30 gün olarak kabul edilmiş ise, elimizde fazladan 74 gün var demektir. Hepsinin toplamı ise, 225 gün yapar... Bu günden (onuncu ayın sonundan) kırk gün sonra Nuh yapmış olduğu geminin penceresini açtı ve birbirini izleyen yedi günlük aralarla dört tane kuş gönderdi (ayet 6-12). Birinci kuşun 41. gün gönderildiğini düşünürsek, 62 gün elde ederiz ve toplam rakamımız: $225 + 62 = 287$ olarak karşımıza çıkar. Son kuş, tufanın başlamasından 287 gün ya da (tufandan önceki senenin 46 günü) 333 gün sonra gönderilmiştir. Bu zaman cetveline göre şu aşamada tam olarak on ikinci ayın üçüncü günündeyiz. 28 gün sonra ise, yani bir sonraki senenin ilk gününde yani Nuh'un yaşamının 601. yılında ise sular çekilmiştir (yine de toprak ıslaktır) ve Nuh, geminin örtüsünü kaldırmıştır (ayet 13). Bu olaydan tam olarak bir ay 26 gün sonra, yani ikinci ayın 27'sinde toprak kurur ve Nuh gemiden dışarı çıkar (ayet 14). Bu iki periyodun toplamı 84 güne eşittir. $287 + 84 = 371$ gün yapar ya da başka bir deyiş ile 1 yıl 11 gün. İşte tufanın başladığı günden sonraki dönemin uzunluğu bu kadardır. Kısacası, tenkitçilerin iddialarının aksine, tufanın süresi konusunda en ufak bir uyumsuzluk yoktur. (Heidel, GEOTP, 245-47)

Hem ileri sürülen uyumsuzluklar yoktur hem de ileri sürülen iki kaynak, aslında birbirini tamamlayıcı tek bir kaynaktır. Raven, bu konuda şunları dile getirmiştir:

Tenkitçiler hiçbir zaman tufan anlatımlarının içerisinde bulunduğunu iddia ettikleri iki kaynağı birbirinden ayıramamışlardır. Yedinci bölümün başlangıcını, J kaynağına özgü olarak kabul edilmiştir. J kaynağı bizlere, Tanrı'nın Nuh'a gemi inşaatı, gemiye kimlerin bineceği konusunda hiçbir bilgi vermeden gemiye gelmesini emrettiğini iletmektedir. Yedinci bölümü, 6:9-22'den ayrı tutarak anlamlı kılmak mümkün değildir. Yaratılış 8:13: "Nuh altı yüz bir yaşındayken, birinci ayın birinde yeryüzündeki sular kurudu. Nuh geminin üstündeki kapağı kaldırınca toprağın kurumuş olduğunu gördü." Bu ayet gene tenkitçiler tarafından J kaynağına özgü olarak kabul edilmiştir, ancak 20. ayete kadar J kaynağından başka bir ses çıkmamaktadır. Ayet 20: "Nuh RAB'be bir sunak yaptı. Orada temiz sayılan hayvanların ve kuşların hepsinden yakmalık sunular sundu." Aradaki boşluğa bir açıklama getiremeyen tenkitçiler kurtuluşu, bu kısmı P kaynağına atfetmekte bulmaya çalışmışlardır. Daha da ötesi, Yaratılış 9:1-17 (P), Yaratılış 8:12-22'nin (J) amaçsız bir tekrardan çok daha ötedir. Bu bölümde Nuh, Yehova'ya sunak yapıp sunular sunduktan sonra, Tanrı'nın Nuh ile olan antlaşması açıklanmıştır. (Raven, OTT, 125)

2D. İbrahim'in Yolculuğu

Tenkitçiler aynı şekilde Yaratılış kitabının 11. ve 13. bölümleri arasında birbiri ile birleştirilmiş iki kaynağın oluşturduğu bir metnin var olduğunu iddia etmişlerdir. Orr, bu konuyu tanımlar ve cevaplar:

Kendi içlerinde bir çok muhalefet ile karşılaşmalarına rağmen tenkitçiler, bu bölümler hakkında şu kararı almışlardır:

J: Yaratılış xi. 28-30.

P: Yaratılış xi. 27, 31 ve 32.

Bunun dışında Yaratılış xii., xiii. bölümlerde şu ayetler P kaynağına, geri kalan tüm ayetler J kaynağına özgü olarak kabul edilmiştir: xii. 4b, 5 ve xiii. 6, 11b, 12.

Bu tenkitler dikkate değer sonuçlar doğurmuştur. Yaratılış xi. 28'de J kaynağı konuya Terah, Harran, Avram ve Nahor'un kim olduğunu açıklamadan aniden ve alâkasız bir biçimde giriş yapar. Bu açıklama için ayet 27'ye ihtiyacı vardır. J kaynağı, ataların yaşadığı yer olarak Kildaniler'in kenti Ur'u göstermiştir (başka ayetlerde ise bu durum P kaynağının ibaresi olarak kabul edilmiştir) ve Harran'a göç ile ilgili bir bilgi verilmemiştir (ç.ref ayet 31, 32). Buna rağmen bu göç varsayılarak, Yaratılış xii. 1'de İbrahim'e çağrıda bulunulmuştur. 6. ayette, "Avram ülke boyunca Şekem'deki More meşesine kadar ilerledi. O günlerde orada Kenanlılar yaşıyordu," ancak hangi ülke boyunca ilerlediği bize söylenmemektedir. Harran'dan ayrılmayı ve Kenan'a varmayı bizlere bildiren ise, P kaynağı olmuştur (ayet 4b, 5). Ancak, P kaynağı içerisinde bulunan bu parçalı bilgi, aslında Harran'dan ayrılışın zaten bilindiğini varsaymaktadır (ayet 4b), bu yüzden de ayetin ilk yarısını J kaynağına özgü olduğunu iddia etmek zorundadır. Başka bir deyiş ile bu anlatım, tek bir kaynağa ait olarak, üzerinde değişiklik yapılmadan aynen olduğu gibi alındığı zaman, tam ve eksiksiz bir mesaj iletmede, farklı kaynaklara atfedilme durumunda, iç bağlamını kaybetmektedir. (Orr, POT, 351)

3D. İshak'ın Kutsaması

Yaratılış kitabının 27. bölümünde aynı şekilde, tenkitçilerin neşterinden kurtulmayı beceremiştir. Bölüm, artık yaşlanmış olan İshak'ın, oğlu Esav'ı kutsaması için yaptığı hazırlık ile başlamaktadır. Tenkitçilerin ilk dört ayetler üzerinde yaptıkları kaynaklara parçalama uygulaması, metodlarının keyfiliğini bir kez daha gözler önüne koymaktadır.

Ayet 1: "İshak yaşlanmış, gözleri görmez olmuştu. Büyük oğlu Esav'ı çağırıp, 'Oğlum!' dedi. Esav, 'Efendim!' diye yanıt verdi." Tenkitçilere göre bu ayetler, J kaynağına özgü olarak kabul edilmiştir, ancak 'Oğlum!' dedi; Esav, 'Efendim!' diye yanıt verdi" kısmı cümle yapısından dolayı E kaynağına özgün olarak kabul edilmiş ve J kaynağından çıkartılmıştır. Tenkitçiler bu cümle yapısını sadece bu metinde değil, Kutsal Kitap'ın tüm

metinlerinde E kaynağına özgü olduğunu iddia etmek gibi bir çabaları olmaması mantıksız olurdu, ancak bu uygulama her metin tarafından desteklenmemiştir. Yaratılış 22:11: “Ama RAB’bin (Yahve) meleği göklerden, ‘İbrahim, İbrahim!’ diye seslendi. İbrahim, ‘İşte buradayım!’ diye karşılık verdi.” Tenkitçiler hem bu ayette yer alan Yahve ismini Elohim ismi ile değiştirmişler, hem de Yaratılış 27:1 ile aynı cümle yapısını içeren, ancak içerisinde Tanrı’nın herhangi bir ismini barındırmayan ayetlerin tümünü E kaynağına atfetmişlerdir. Bu uygulama, tam bir kısır döngüye dönüşmüştür. Tenkitçilerin öngördüğü cümle yapısına göre Yaratılış 27:2’nin, “ve İshak ona dedi ki” ifadesi ile başlaması gerekmektedir, ancak İbranice metinde böyle bir ifade olmadığı gibi, bu ifadenin eksikliği ortada bir diyalog aktarımı olmadığını da ortaya koyar.

Ayet 2-4: “İshak, ‘Artık yaşlandım’ dedi, ‘Ne zaman öleceğimi bilmiyorum. Silâhlarını - ok kılıfını, yayını - al, kırlara çıkıp benim için bir hayvan avla. Sevdiğim lezzetli bir yemek yap, bana getir yiyeyim. Ölmeden önce seni kutsayayım.” Tenkitçiler, bu ayetlerde geçen “Sevdiğim lezzetli bir yemek yap... yiyeyim,” ifadesini, aynı hikâyenin değişik bir motifi olarak kabul etmişler ve E’ye atfedip, metinden çıkarmışlardır. Bu motifin bir diğer değişik unsuru olarak “avla” ifadesi ise, J kaynağına özgü olarak kabul edilmiştir. ... Böylece J kaynağına göre ayet şu şekli almaktadır: “Silâhlarını - ok kılıfını, yayını - al, ve benim için bir hayvan avla ki Ölmeden önce seni kutsayayım.” Ayet bu şekline dönüştürüldüğü zaman, Esav’ın babasına sunmak için avlanması unsurunun hayati rolüne verilen vurgu ortadan kaybolmaktadır. Geride kalan ayetleri başka bir kaynağa atfederek birleştirdiğimiz zaman ise, elimizde şöyle bir ifade kalır: “Sevdiğim lezzetli bir yemek yap, bana getir yiyeyim. Ölmeden önce seni kutsayayım.” Bu durumda bu anlatım iyice çarpıklaşmakta ve orijinal anlamından uzaklaşmaktadır. Gözüpek bir avcı olan Esav’a kutsanması için sıradan bir iş olan aşçılık uygun görülmektedir.

Bu ayetleri kaynaklara böldüğümüz zaman tamamen anlamsızlaşmakta, olduğu gibi kabul ettiğimizde ise tamamen açık, mantıklı ve berrak bir anlama kavuşmaktadır. (Cassuto, DH, 87-97)

4D. Yusuf’un Hikâyesi

Rowley, bu hikâyede de tutarsızlıklar olduğunu iddia etmiştir: “Yaratılış xxxvii. 27’de Yahuda, Yusuf’un İsmailîler’e satılmasını teklif etmekte ve takip eden ayette bu teklif, eyleme dönüştürülmektedir. Yaratılış xxxix. 1 ise, Mısırlı Potifar’ın Yusuf’u İsmailîler’den satın aldığını belirtilir. Ancak, Yaratılış xxxvii. 28a’ya göre oradan geçmekte olan Midyanlılar, Yusuf’u kuyudan çıkartıp esir aldılar ve kardeşlerinin bilgisi dışında (29f.) Yusuf’u, Mısır’lı Potifar’a sattılar (xxxvii. 36).” (Rowley, GOT, 18-19)

Kitchen, bir kez daha bu suçlamaları cevaplar:

Yaratılış kitabının 37. bölümünün, Yusuf’un Mısırlılara’a satılışı hakkında iki adet uzlaştıramaz anlatımları içerdiği sık sık iddia edilmiştir:

(a) Kardeşler, İsmailîler’e, İsmailîler (Yaratılış 37:25, 28b; ç.ref. 45:4, 5), Mısırlılar’a

(b) Yusuf’u kuyudan çıkartan Midyanlılar (Yaratılış 37:28a, 36; ç.ref. 40:14, 15), Mısırlılar’a.

Gerçek ise çok daha açıktır. İlk olarak, “İsmailîler/Midyanlılar ifadesi üst üste biner ve aynı grubun tümüne ya da bir kısmına işaret eder.(ç.ref Hakimler 8:24).

İkinci olarak, Yaratılış 37:28’deki “onlar” zamiri (Türkçe tercümesinde olduğu gibi) Midyanlılar’ı değil, Yusuf’un kardeşlerini işaret etmektedir. İbranice’de zamirin ait olduğu isim, genellikle kendisinden hemen önce gelen son isim değildir. Bunun bir örneğini Yasa’nın Tekrarı 22:19’da görürüz: “...İsrailli bir erden kızın adını kötülemiştir...” ifadesi, babayı değil kıza kötülük yapan adamı işaret etmektedir. Aynı şekilde Yasa’nın Tekrarı 22:29’daki “onun” ve “o” zamirleri, babayı değil tecavüz eden adama işaret eder; bu İbranice için genel bir kuraldır. Mısır’da da benzer kural geçerlidir. II. Tuthmosis ile konuştuktan sonra, Ineni

“oğlunun (II. Tuthmosis’in),” II. Tuthmosis ve arkasından “kız kardeşinin... Hatshepsut.” Burada bahsedilen kız kardeş, II. Tuthmosis’in oğlunun kız kardeşini değil, II. Tuthmosis’in kız kardeşini işaret etmektedir.

Üçüncü olarak ise, özel konuşmalarda Yusuf, kardeşlerine karşı sözünü sakınmamıştır (Yaratılış 45:4, 5, “Mısır’a sattığınız kardeşiniz Yusuf benim.”). Ancak, zindandaki başka bir ulustan olan başsakiden yardım isterken, kendisinin öz kan kardeşleri tarafından satıldığı gibi küçültücü bir gerçeği açıklamak istememiş, zorla kaçırıldığını söylemiştir (Yaratılış 40: 14, 15). Bu olay her ne kadar Yusuf’un başına gelen bir haksızlık olsa da, o an zindandaki başsakiye yapılan bu itirafın ne gibi faydası olabilirdi? (Kitchen, AOOT, 119-120)

NOT: Yaratılış 40:14, 15’de geçen bu “zorla kaçırıldım” ifadesi, aslında tamamen doğrudur, çünkü Yusuf, tam anlamıyla babasının yanından kardeşleri tarafından zorla kaçırılmıştır ve bu yüzden “İbrani ülkesinden” ayrı kalmıştır.

Yukarıdaki ayetlere tenkitçilerden gelen bir saldırıyı püskürten Cassuto, bu ayetler hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Bu ayetler, anlatım sanatının en güzel ve en önde gelen örneklerinden birisidir ve bu metnin yok sayılması demek eşsiz bir edebiyat eserinin yok edilmesi demektir.” (Cassuto, DH, 96)

Kutsal Kitap, içerisinde birçok vurguyu barındıran bir kitaptır. Amacı, dinleyeni ya da okuyanı, ele aldığı önemli konular hakkında etkilemektir. Bir anlatımda vurguyu belirginleştirmenin en doğal metodları ise, uzun ve açıklayıcı bir şekilde iletim yada arka arkaya yapılan tekrarlardır. Bu nedenle Kutsal Kitap stiline, sık sık karşılaştığımız uzun uzadıya anlatımları, tekrarlamaları ve ayrıntılı detayları, karakteristiğidir.

- OSWALD T. ALLIS

8C. Anlatımların Tekrar Etmesi Hakkında Diğer Deliller

İbranice anlatım stiline, üç belirgin özelliği anlatımların tekrar etmesi konusunu aydınlatmaktadır:

1D. Parataktik Cümle Yapısı

Archer bu cümle yapısı hakkında şunları söylemiştir: “bu uygulama ile alâkalı veya bağımsız fikirler birbirine ‘ve’ (İbranice “*We*”) gibi basit bir bağlaç ile bağlanmaktadır.” (Archer, SOTI, 122)

Bu bağlaç (ve) İbranice’de aynı zamanda “-diği zaman”, “-iken,” “o zaman,” “hatta,” anlamlarına gelmektedir. Bu bağlacın birden fazla işlevselliği, bütün İbrani dilbilimcileri tarafından kabul edilmiştir.

Allis, bu konuyu daha da fazla ayrıntılamıştır:

İbranice, İngilizce gibi bağlaçları seyrek kullanmaz. Hatta İngilizce’nin aksine, cümleleri genellikle “ve” bağlacı ile koordine eder. . . . Bu gramer kuralı hakkında dikkatli olmamız gereken bir nokta ise, cümlelerin birbirine “ve” bağlacı ile gevşekçe bağlanmasından dolayı, bazı durumlarda asıl niyetin aksine bir tekrarlama görüntüsü oluşur. Birbirine gevşekçe bağlanmış, ancak aynı konu hakkındaki bu cümleler, birbirinin tekrarı, mantıksal ve kronolojik düzenden uzak gibi bir görüntü sunabilmektedirler. Aynı şekilde sözdizinin ileri

yalınlığı, bu cümlelerin kolaylıkla birbirinden kopartılıp, aynı olayı anlatan, hatta bazen çelişen farklı bakış açıları olarak kabul edilip, ayrı ayrı kaynaklara atfedilmelerini kolaylaştırmaktadır. Eğer Kutsal Kitap anlatımları, daha karmaşık bir gramer yapısı ile yazılmış, hatta Adison'un üslubunu yansıtsaydı, bu asılsız iddiaların ortaya atılması imkânsızlaşmasa da, zorlaşırdu. (Allis, FBM, 96-97)

Bir çok tenkitçi, bu temel prensibi yanlış anladığı için, metinlerin yazılmasından sonraki çağlarda yaşamış olan beceriksiz bir derlemecinin değişik kaynakları birbirine “ve” bağlacı ile yapıştırdığını varsaymıştır. Benzer bir yöntem ile metinleri değişik kaynaklara ayırmaya çalışmak, özellikle bu konuda daha da titiz olan klâsik Yunanca ve Latince gibi lisanlarda neredeyse imkânsızdır. (Archer, SOTI, 122)

2D. Vurgulamak İçin Gerçekleştirilmiş Tekrarlamalar

Archer, “Vurguyu arttırmak için tekrarlamaların gerçekleştirilmesi eğilimi, anlatım içerisinde yer alan özel bir öneme sahip konularda, ufak değişiklikler ile kendisini göstermektedir” demiştir. (Archer, SOTI, 122)

Allis, bu bakış açısını geliştirmiştir: “Kutsal Kitap, içerisinde birçok vurguyu barındıran bir kitaptır. Amacı, dinleyeni ya da okuyanı, ele aldığı önemli konular hakkında etkilemektir. Bir anlatımda vurguyu belirginleştirmenin en doğal metodları ise, uzun ve açıklayıcı bir şekilde iletim ya da arka arkaya yapılan tekrarlardır. Bu nedenle Kutsal Kitap stiline, sık sık karşılaştığımız uzun uzadıya anlatımları, tekrarlamaları ve ayrıntılı detayları, karakteristiğidir.” (Allis, FBM, 97)

Bu konudaki en uygun örneklerden birisi, on felaket aktarımıdır (Mısır'dan Çıkış 7-11). Bu bölümlerde tarif edilen felaketlerden bazıları beş safhada gerçekleşmiştir: Uyarı, buyruk, eylem, felaketin bitmesi için dua ve mahvoluş. Bu tekrarlanan vurgulu doğasını yanlış anlayan radikal tenkitçiler, yedi felaketi J kaynağına, beş felaketi E kaynağına ve dört felaketi P kaynağına atfetmişlerdir (beşinciye dahil etmemelerinin sebebi, uyarının gelmesi ancak, felaketin gerçekleşmemesidir). Bu şekildeki bir kaynak bölümünde, her açıdan üç kaynak da eksik kalmaktadır. Her üç kaynağın da mantıklı bir anlam ifade edebilmesi için, diğer materyallere ihtiyacı vardır. (Archer, SOTI, 122-23)

3D. Şiirsel Paralelizm

Archer'ın kelimeleri ile şiirsel paralelizm, “İbranice ayetlerde yoğun bir şekilde karşılaştığımız eş/çift cümlelerin dengeli bir yapısıdır.” (Archer, SOTI, 123)

Allis, bizlere bu konuyu açıklamıştır:

Tekrarlamalar sorunu ile mücadele ederken, aklımızdan çıkarmamamız gereken önemli bir unsur, söyleyiş ve içerikte yer alan (*parallelismus membrorum*) tekrarlama ya da paralelizmin, İbrani şiir sanatının bir karakteristiği olduğudur. Bu durumun açıklığı, ayrıca bu konuda herhangi bir ispata gitmeyi gereksiz kılmaktadır. Eşanamlı paralelizmin bilindik örneklerinden birisi aşağıdadır:

“Yehova'nın yarası yetkindir, cana can katar,
Yehova'nın buyrukları güvenilirdir,
Saf adama bilgelik verir”

(Mezmurlar xix. 7). (Allis, FBM, 108)

Paralelizmin yüklendiği rol, şiir sanatının sınırlarını aşmıştır. Allis, “nesir yazım ve şiir sanatı arasındaki sınır çizgisinin tarif edildiği kadar sabit ve keskin olmadığı, ateşli ya da

coşkulu nesir yazılarının neredeyse şiir sanatına olan benzerliği, dengeli tekrarlamalar ya da paralelizm ile açıkça gösterilmiştir” demiştir. (Allis, FBM, 108-9)

Eğer Tanrı’nın isimleri, bu paralel süsleme sanatına uygun bir biçimde kullanılırsa, bu durum değişik kaynakların varlığına değil, şiirsel stile atfedilmelidir. Yaratılış kitabının 30. bölümünün 23. ve 24. ayetleri, bu durumu gözler önüne koymaktadır: “Rahel hamile kaldı ve bir oğlan doğurdu. ‘*Elohim* utancımı (‘*asaf*’) kaldırdı. *Yahve* bana bir oğul daha versin! (‘*yosef*’)” diyerek çocuğa Yusuf adını verdi.”

Bu ayetleri Tanrı’nın iki isminin kullanılmış olunmasından yola çıkarak E ve J olarak iki ayrı kaynağa özgü olduğunu iddia etmek (tenkitçilerin yaptığı gibi), bu metinlerin hem İbranice şiirsel yapısının oluşturulması amacı ile Tanrı’nın isimleri arasında seçim yapılmış olduğunu, hem de “*asaf*” ve “*yosef*” arasındaki şiirsel paralelizmi görmezlikten gelmek demektir. (Archer, SOTI, 122-23)

4D. Antik Yakın Doğu Stilleri

Gordon, İbrani stili ile diğer Antik Yakın Doğu stillerinin aralarındaki uyumları tespit etmiştir:

Kutsal Kitap’ın metinlerinin birden fazla kaynağa atfedilmesinin temel sebeplerinden birisi, ufak farklılıklar içeren tekrarlamalar olmuştur. Ancak, benzer tekrarlama sanatı bütün Antik Yakın Doğu edebiyat dalları için geçerlidir: Babilce, Ugaritce ve hatta Yunanca. Daha da ötesi, Kutsal Kitap dünyasında geçerli olan estetik anlayışı bunu talep etmektedir. Hem Yusuf hem Firavun, rüyalarını dile getirirken bu sanattan faydalanmışlardır. Yunus kitabının 4. bölümünde, Peygamber’in hayal kırıklığı karşısında ayet 4 ve ayet 9’da Tanrı, Yunus’a “Ne hakla öfkeleniyorsun?” diye sormuştur. Kim bu anlatımın bu iki ayetini, iki farklı yazarın kaleme aldığını düşünebilir ki? (Gordon, HCFF, 132)

5D. Tenkitçilerin Tutarsızlığı

Allis, metinlere dayalı hipotezcilerin tutarsızlığının, Musa’nın ve Harun’un ölümlerinin anlatımlarını tekrarlama olarak göstermemelerinde bir kez daha ortaya çıktığını belirtir:

Çölde Sayım kitabında Musa’nın ve Harun’un ölüm hakkında üç ayrı referans vardır:

- (1) Bölüm xx. ayet 24: Musa ve Harun günah işlediği için Harun’un öleceği bildirilir, ancak Musa’nın ölümünden bahsedilmez;
- (2) Bölüm xxvi. ayet 13: Aynı sebepten dolayı, Harun gibi Musa’nın da öleceği bildirilir.
- (3) Bölüm xxxi. ayet 2: Musa’nın öleceğini bildirir, ancak bir sebep göstermez.

Birinci referansın sahibi olan yazarın Harun ve Musa’nın itaatsizliklerinden dolayı Harun’un bildiğini iddia etmek, çok basittir. Üçüncü referansın sahibi olan yazarın ise Musa’nın ölümünün sebebini bilmediği, ancak Musa’nın görevi bittiği için öldüğünü belirtmek de çok fazla yaratıcılık istemez. Ancak, tenkitçiler bu iki ayet için de P kaynağını işaret etmişlerdir. Bu noktada tenkitçilerin çelişkisi, bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Tenkitçilere göre, Çölde Sayım xiii-xiv’ü birden fazla yazar ürünü olmaya delil olarak gösterirler. Bunun sebebi olarak, xiii. 30 ve xiv. 24’ün Yeşu’dan, Calev ile beraber olarak bahsetmemesi, ancak xiv. 6, 39’un bahsetmesini gösterirler. Bu yüzden, xiii. 30’u J, xiv. 24’ü E, xiv. 6, 39’u da P kaynaklarına atfetmişlerdir. (Allis, FBM, 94)

Kutsal Kitap’ın son bir derlemeci tarafından toplandığının kabul edilmesi demek, Pentateuch’da uzlaştırılması mümkün olmayan tutarsızlıkların var olduğuna dair hipotezlerin yok olması demektir. Var olduğu iddia edilen bu kadar yetenekli bir

derlemecinin, tenkitçilerin tespit ettiği ve aşikar olduğunu belirttikleri tutarsızlıkları fark etmemesi ve düzeltmelere gitmemesi mümkün değildir.

– JOHN H. RAVEN

2A. İDDİA EDİLEN ÇELİŞKİLER

1B. Giriş

Kutsal Kitap metnlerinin dikkatsiz bir şekilde okunması durumunda, nomenclature (adlandırma/ad dizini), yasama, gelenekler, ahlâki (etik) unsurlar, vb... gibi konularda tutarsızlıklar olduğuna dair yanıltıcı bir izlenime kapılabilir.

2B. Metinlere Dayalı Varsayım

Tenkitçilere göre bu tutarsızlıklar iddia değil, gerçeğin kendisidir. Bu tutarsızlıklar, metnin değişik yazan dilimlerinde, değişik yazarlar tarafından yazıldığına ispatıdır. Derlemeciler ise bu yazarların, aynı konular hakkındaki tutarsız metinlerinden birisini seçip diğerlerini reddetmek yerine, bütün anlatımları metinlere dahil etmeye karar vermişlerdir.

3B. Temel Cevap

Metinler üzerinde dikkatli bir analizin gerçekleştirilmesi, İbrani lisanın kurallarının göz önünde bulundurulması ve İsrailliler'in yaşamış oldukları Antik Yakın Doğu'ya ait kültürel unsurların bilinmesi, öne sürülen tutarsızlıkların aslında birbiri ile uyumlu olduklarını ve iddia edilen sorunların tek tek ortadan yok olduklarını gösterecektir.

Raven'ın da zekice ortaya koyduğu gibi, tenkitçiler de bu gerçeğin farkındadırlar: “Kutsal Kitap'ın son bir derlemeci tarafından toplandığının kabul edilmesi demek, Pentateuch'da uzlaştırılması mümkün olmayan tutarsızlıkların var olduğuna dair hipotezlerin yok olması demektir. Var olduğu iddia edilen bu kadar yetenekli bir derlemecinin, tenkitçilerin tespit ettiği ve aşikâr olduğunu belirttikleri tutarsızlıkları fark etmemesi ve düzeltmelere gitmemesi mümkün değildir.” (Raven, OTI, 127)

1C. Nomenclature (adlandırma/ad dizini)

Tenkitçilere göre aynı kişi ya da yere, birbirinden farklı isimlerin verilmiş olması, birden fazla yazarın varlığını ispatlamaktadır. (Bakınız: Driver, BG, 13; Bentzen, IT, 47; Eissfeldt, OTI, 182-88)

Örnekler:

- (1) *Amorlular*: Yaratılış 10:16 ve Yasa'nın Tekrarı 2:24
Kenanlılar: Yaratılış 10:18 ve Yasa'nın Tekrarı 1:7
- (2) *Horev*: Mısır'dan Çıkış 33:6 ve 17:6
Sina: Mısır'dan Çıkış 34:2 ve 16:1
- (3) *Yitro*: Mısır'dan Çıkış 3:1 ve 4:18
Reuel: Yaratılış 36:17 ve Mısır'dan Çıkış 2:18.

R. K. Harrison, bu konuda çözüme ulaşmak için çok daha akla yatkın ve gerçekliği kanıtlanabilir alternatiften bahsetmektedir: Antik Yakın Doğu'dan gelen deliller. Tenkitçilerin ölçütlerinin tek olası objektif doğrulama kaynağını tamamen görmezlikten geldiğini belirten Harrison: "Mısır'dan elimize geçen metinlerde bir kişinin birden fazla ismi olabileceğine dair yüzlerce örnek vardır. Örneğin, ordu subayı olan Sebekkhu'dan başka metinlerde Djaa olarak bahsedilmektedir" demiştir. (Harrison, IT, 521)

K. A. Kitchen, bu konuda yardımcı olabilecek başka bilgileri sunmaktadır:

Mısır'da birçok kişinin çift ismi vardı. Örneğin İsrail/Yakup ya da Eski Antlaşma'dan Yitro/Reuel. Sebekkhu/Djaa ise stelası Manchester Üniversitesinin Müzesinde bulunan başka bir örnektir. Bu yapıtta, Filisti halkı için üç ayrı isim kullanılmıştır: Mentiu-Setet ("*Asyalı Beduin*"), Retenu ("*Suriyeli*") ve Amu ("*Asyalılar*"). Bu uygulamanın bir örneğini, Eski Antlaşma'da görmek mümkündür: İsmaililer/Midyanlılar ya da Kenanlılar/Amorlular. Kişisel ve toplumsal isimler için örneğin, Mezopotamya'da bilge Ahiqar (ya da Ahuqar) için kullanılan bir başka isim: Aba'-enlil-dari, bir başka örnek: Tiglathpileser III = Pul ve Shalmaneser V = Ululai). Hitit İmparatorluğunda, arka arkaya gelen krallarının çift isimleri olmuştur. "Mitanni" devletinin bir diğer ismi "Hanigalbat" ve "Mitanni" halkının bir diğer ismi "Horlular" olmuştur.

Sina/Horev gibi yer isimlerine benzer bir uygulamaya, Merenptah'ın "İsrail Stela" metninde yer alır. Mısır için iki isim = Kemit, Tameri ve Memfis için beş isim = Mennefer, Ineb-hedj, Inbu, Ineb-heqa, Hatkup-tah. Benzer örneklerle, bir çok metinde rastlayabilirsiniz. (Kitchen, AQOT, 123-24)

Harun'un ölümü hakkında iki farklı anlatım olduğu öne sürülmektedir. Bunlardan birisi Hor dağında (Çölde Sayım 20:22; 21:4; 33:33; Yasa'nın Tekrarı 32:50), diğeri Mosera'dadır (Yasa'nın Tekrarı 10:6). Metinlere dayalı hipotezcilere göre bu anlatımlar, birden fazla doküman bulunduğu dair teori için güzel bir delil sağlamaktadır. Ancak, bu ayetler üzerinde yapılacak dikkatli bir inceleme, ne çelişki ne de birden fazla doküman olmadığını ortaya koyacaktır. Yasa'nın Tekrarı 10:6'da yer alan "Mosera" kelimesinin anlamı olan "cezalandırma," Harun'un ölüm olayını açıklamaktadır, bir yer ismi değildir. Bu ayet ile Harun'un ölümünün, Meriva'da işlediği günah (Çölde Sayım 20:24; Yasa'nın Tekrarı 32:51) için bir cezalandırma olduğu bir kez daha ortaya koyulmuştur. İsyanî davranışı yüzünden Musa ile aynı cezaya çarptırılmıştır: Vaat edilen topraklara asla girmeme cezası. Kısacası her iki anlatımda birbiri ile uyum içerisinde, insanların aşağıda kamp kurduğu esnada Harun'un yukarıda, Hor dağında öldüğünü aktarmaktadır. Musa, bu üzücü olayı anımsamak için bu yerleşim noktasına Moşera ismini vermiştir (Çölde Sayım 33:31; Yasa'nın Tekrarı 10:6). (Harrison, IT, 510-11)

2C. Yasama

Tenkitçiler sürekli olarak Pentateuch'da yer alan bazı yasaların çelişkili, diğerlerinin ise birbirinin tekrarı olduğunu ileri sürerler. Hahn, bu konuda şu iddiada bulunmuştur: "Yöresel sunaklarda ortaya çıkan tarikatvari düzenlemelere sahip farklı grupların var olduğuna dair teori, Pentateuch yasamasında yer alan tekrarlamaların ve istikrarsızlığın sebebinin, Yasa tarihinin birbirini izleyen aşamalardan değil, bağımsız ve paralel olarak gelişmiş kaynaklardan oluştuğuna dair olasılığı arttırmıştır." (Hahn, OTMR, 32)

Yasama maddelerinde yer alan bazı farklılıklar ve tekrarlamalar, tek bir yazarın bu kadar açık çelişkileri aynı anda kaleme alamayacağı iddia edilerek, birden fazla yazarın mevcudiyetine bir delil olarak gösterilmiştir. Harrison ise, mantıklı bir çözüm önermiştir:

Musa'ya ait dönemden sonra, değişen koşullara uyum sağlanması amacı ile bazı yasaların değiştirilmiş olması, ciddi bir olasılıktır. Bu uygulama her kültür için meşrudur ve orijinal Yasa'nın kaynağını kesinlikle hükümsüz kılmamaktadır. Pentateuch yasamasında yer alan tekrarlamaların ve istikrarsızlıkların sebebi, Hahn'ın bahsetmiş olduğu ve liberal yazarların katıldığı gibi bağımsız ve paralel olarak gelişmiş tarikatvari kaynaklar değildir. Asıl sebep, kâhin olsun ya da olmasın sorumlu otoritelerin, geleneksel yaşamayı, hayatın değişen koşullarına uygun bir hale getirme konusundaki titiz çabalarıdır. Miras konusunda Çölde Sayım 26:52-56'da verilen şartların, Çölde Sayım 27:1-11; 36:1-9'da açıklanan değişen koşullara uygun hale gelmesi için yapılan değişimin sebebinin bu durum oluşturmaktadır. Levililer 4:2-21'de yer alan bilinçsiz işlenen günah sunusu konusu, gene Çölde Sayım 15:22-29'da ortaya çıkan sebeplerden dolayı yeniden düzenlenmiştir. Antlaşma Kitabına yapılan eklemelerin Yeşu zamanında gerçekleştiğine dair metin tanıklığını hatırlamak çok önemlidir (Yeşu 24:26). (Harrison, IT, 539-40)

3C. Gelenekler

Çocukların isimlerinin verilmesine dair gelenekleri inceleyen olumsuz tenkitçiler, birden fazla doküman tezlerine delil bulduklarını iddia etmişlerdir. Tenkitçilerin ifadelerine göre P dokümanında, çocuklara isimlerini baba, J ve E dokümanlarında ise anne vermektedir. İddianın vardığı sonuç ise, bu dokümanların her birinin farklı ortamlarda yazılmış ve oluşmuş olduğudur.

J ve E dokümanlarında, bu konu ile ilgili ayetlere bakıldığında, neredeyse yirmiye kadar olayın bu prensibe uyduğunu, on dört olayın ise uymadığı görülmektedir. Prensibe uymayan olayların sayısı ve Yakup ile ilgili her olayın sanki ayrı bir olaymış gibi sayılmış olması, tenkitçilerin ortaya attıkları bu prensibin geçerliliği hakkında derin şüpheler uyandırmıştır. Yakup ile ilgili olaylardan ikisinin, sadece çocuğun ismini baba koyduğu için P dokümanına özgü olarak kabul edilmesi, bu iddinin güvenilirliğini iyice güçsüzleştirmiştir. Gene Yakup ile ilgili üçüncü olayda, babanın mı yoksa annenin mi isim verdiği belirtilmemektedir. Sadece, dördüncü olayın bu prensibe uygun olması, prensibin genelliğine kuşku düşürmeye yetmektedir.

Tevrat, çocukların isimlerinin verilmesine dair uygulamada çeşitliliği hakkında bilgi verilmiştir. Genellikle etimolojik (kökenbilim) etkenler ve doğum esnasındaki olaylar, çocukların isimlerinin verilmesinde etken rol oynamıştır. Çocukları, şartların uygunluğuna göre, ya baba ya da anne isimlendirir. Bu prensip ise hem mantıklı, hem basit, hem de her olaya uygundur. Bu prensibin uygulanmadığı durumlarda ise, her seferinde metinde etimolojik bir açıklama verilmiştir. Bu prensibin uygulanmadığı üç olayın birisinde baba, diğerinde anne isim vermiş, üçüncüsü hakkında bir bilgi sunulmamıştır. (Cassuto, DH, 66)

4C. Ahlâki (Etik) Unsurlar

J ve E kaynaklarının ahlâk konusunda hassasiyet göstermede kusurlu, P kaynağının ise aşırı titiz olduğu ileri sürülmüştür. Tenkitçiler bu teorilerin desteklemek için, Yakup'un babası İshak'ı, Yesu'nun kutsanmasını kendisine almak için aldatması gösterilir. Ancak, bu anlatımın ahlâki karakteri, bu hak ihlaline metnin yaklaşımına ve tutumuna göre yargılanmalıdır. Bu tip bir doğaya sahip anlatımlarda, metnin yargısını açıkça ve sübjektif bir şekilde açıklamaması temel bir tutumdur. Metnin anlatımı objektiftir ve okuyucunun ahlâki dersi, olayların akışından anlamasını amaçlar.

Yakup ve Rebeka'nın, İshak'ı kandırmalarının günah olduğu bir gerçektir, ancak bunu yapmakla ne kazanmışlardır? Yakup, babasını sömürdüğü gibi, kendisi de benzer bir tutum ile Lavan tarafından sömürülmemiş midir? Kutsal Kitap, Yakup'un ceza olarak yanlış kişi olan Lea ile evlendiğini belirtmemekte midir?

Aynı şekilde Rebeka, derinden sevdiği oğlunu göndermek zorunda kaldığında kalbi acı içinde ezilmemiş midir? Hilesinde kendisine itaat etmesini istediği oğlundan bu sefer de evi terketmesi konusunda kendisine itaat etmesini istememiş midir? Kısacası, Tevrat'ın ahlâki yapısında bir kusur yoktur ve metinleri uydurma kaynaklara bölme teorisinin bir kez daha temelsiz olduğu ortaya çıkmıştır.

P, ahlâk seviyesini ortaya koyacak ayetlerin hepsinden mahrum bırakılmıştır. P'nin ataların günahları hakkında tam bir sessizlik içerisinde olması, metinlerin değişik kaynaklara bölünmesini mecburi kılmaz. Atalar hakkında P kaynağına, sadece *iki* anlatımın özgü olarak kabul edilmesi (Makpela mağarası ve sünnet) dikkat çekici bir durumdur. Diğer taraftan, tenkitçiler tarafından P'ye özgü olarak kabul edilen ayetlerin çoğu kuru anlatımlar, kronolojiler ve soy kütükleri olmuştur. İşte bu yüzden didaktik içerik ve etik konular ile alâkalı anlatımlar içermeyen P kaynağına tenkitçiler, ahlâki açıdan bakmamaktadırlar. (Cassuto, DH, 63-65)

3A. ANAKRONİZMLER -“GEÇ” KELİMELER

1B. Giriş

Pentateuch'da kullanılan bazı kelimeler, sanki daha ileri bir çağa aitmiş gibi bir izlenim yaratırken, bazıları da Eski Antlaşma'nın tümünde çok ender olarak karşımıza çıkarlar. Bu ender kelimelerin bazıları, ileri çağlara ait başka İbrani metinlerinde görülürler.

2B. Metinlere Dayalı Varsayım

Anakronistik (yazıldığı çağ ile uyuşmayan) kelimelerin varlığı Pentateuch'un, Musa'nın çağından çok daha ileri asırlarda yazıldığının ispatıdır.

3B. Temel Cevap

Bu kelimelerin bazıları, ileri çağlarda Kutsal Kitap'ı el yazısı ile kopyalayan yazıcıların ek açıklamaları olarak nitelendirilebilir. Bu kelimelerden bazıları ise, gerçekten de kendi çağlarına ait kelimelerdir, ancak hangi çağa ait olduğu konusunda tam bir uzlaşmaya varılamamış olan kelimeler de mevcuttur.

1C. El Yazısına Ait Metinlerin Ek Açıklamaları

Radikal tenkitçilere göre, üç adet kelime tartışmasız bir şekilde Musa'ya ait çağdan ileri dönemlere aittir:

1. “*Filistliler*” (Mısır'dan Çıkış 13:17)
 2. “*Dan*” (Yaratılış 14:14; Yasa'nın Tekrarı 34:1)
 3. Kenan'a “*İbrani ülkesi*” denmesi (Yaratılış 40:15)
- (bakınız Driver, BG, 15; Rowley, GOT, 17)

Harrison, varlığı iddia edilen anakronizmlerin (yazıldığı çağ ile uyuşmayan kelimeler), arka arkaya gerçekleştirilmiş el yazısı revizyonları esnasında metnin bazı kısımlarının güncelleştirilmesi olabileceğini öne sürmüştür.

Diğer örneklerle, Musa'nın İsrail'in bir peygamberi olarak tarifini (Yasa'nın Tekrarı 34:10) ve eski isimlerin yeni şekillerini metne dahil eden yazıcıların eklemelerini (Yaratılış

14:8, 15, 17; 17:14; 23:2; 35:6) dahil edebiliriz. Weiser, Yasa'nın Tekrarı 17:14'te gördüğümüz bir kral hakkındaki referansın anakronistik (yazıldığı çağ ile uyuşmayan) olduğunu iddia etmiştir; ancak bu iddianın metnin kavranmamasından ortaya çıktığı çok barizdir, çünkü bu metin o an olan veya olmuş değil, olacak olaylar hakkında verilen peygamberlikleri nakletmektedir. (Harrison, IT, 524)

Harrison, sözlerine devam eder: “Antik çağlardaki el yazısı ile kopyalama işlemi yapan yazıcılar, hem kelimelerin yazılışının revizyonunu yaparlar, hem açıklayıcı bilgiler eklerler hem de eski isimleri yenileri ile değiştirirlerdi. Kutsal Kitap'ı kopyalayan yazıcıların ise, bu isim yenilemesine gitmiş olmaları ve Pentateuch'un günümüzde anakronizm olarak nitelendiren kelimelerini oluşturmuş olmaları ileri bir olasılık içermektedir. Bu duruma örnek olarak, Mısır'dan Çıkış 13:17'de yer alan ‘Filist yöresi’ ifadesini gösterebiliriz. Bu metnin yazıldığı dönemde Filistliler, bahsi geçen sahil şeridini fethetmek için yeterli güce henüz sahip olmuşlardır. (Harrison, IT, 523)

Neredeyse her kelimenin ileri bir çağa ait olduğunu ispatlayacak, ileri bir çağa ait olan kelimeleri de daha erken bir döneme atfedecek bir yöntem, tamamen saçmadır. Bu yöntemin, bu tür kelimeleri içerdiği için, bazı dokümanların diğerlerinden daha geç bir tarihte yazıldığını ispatlama yolunda ortaya koyacağı delillerin kabul edilemeyeceği gayet açıktır.

– ROBERT DICK WILSON

2C. Ender Kullanılan Kelimeler

Tenkitçiler'in ender kullanılan kelimeler hakkındaki tezini Archer, şöyle ifade etmiştir: “Eğer bir kelime, Eski Antlaşma'da üç ya da dört kez yer almasına rağmen İbrani edebiyatının daha sonraki çağlara ait eserlerinde daha sık kullanılmış ise (Talmud ve Midrash), tenkitçiler bu kelimenin daha sonraki bir çağa ait olduğuna karar verirler ve Eski Antlaşma'nın ilgili bölümünün iddia edilen aksine, çok daha ileri bir çağda yazılmış olduğunu iddia ederler.” (Archer, SOTI, 125)

Bu kelimeler hakkında yukarıda Archer'ın ilettiği iddia, bir çok Eski Antlaşma âlimi tarafından benimsenmesine rağmen, aslında bu iddialar karşısında ayakta sağlam bir şekilde dikilen *üç* mantıklı açıklama mevcuttur:

- (1) Kelimenin ait olduğu çağdan daha “erken” bir döneme ait metinde yer aldığı sanılsa da, aslında bahsi geçen metin zaten daha ileri bir döneme aittir.
- (2) Çağından “erken” kullanıldığı iddia edilen bir kelime, o çağda o kelimenin kullanılıyor olmasının açık bir delilidir.
- (3) Gerçekten “geç” bir çağa ait kelimenin metinde yer alması, bu kelimenin o metin içerisinden türemiş olma olasılığını ortaya koymaktadır (kullanılmayan, az bilinen yada kusurlu bir kelimenin yerine) ve metnin yazılım tarihi hakkında bir etki oluşturma gibi bir gücü yoktur.

Her ne kadar bir çok âlim, son iki prensibi kabul etmese de, bu prensiplerin geçerliliğini, objektif bir şekilde yazılım tarihi belirlenmiş olan diğer Antik Yakın Doğu metinlerinin incelenmesi ile ispatlamak mümkündür.

2 nolu prensibe örnek olarak, bazı kelimelerin ara sıra kullanılması olayını gösterebiliriz ki, bu konuda en iyi bilinen metin, M.Ö. 2400'den kalma Piramit Metinleri'dir. Bu metinlerde yer alan bazı kelimeler bir sonraki metinlerde kullanılmamakta, aradan tam

olarak yirmi bir asır geçtikten sonra, Greko-Romen döneminde karşımıza çıkmaktadır (M.Ö. 300-30). İki milenyumdan uzun süren bir Mısır tarihini yok sayıp, bu süreyi iki buçuk asıra sıkıştırmak, şüphesiz tuhaf bir uygulama olurdu. Buna rağmen tenkitçi âlimlerin, konu İbrani edebiyatı olduğu zaman böyle tuhaflıklar yapmaları dikkat çekicidir. (Kitchen, AOOT, 141-142)

M.Ö. 2. yüzyılda yazılmış olan Eklesiastikus 50:3’de ilk olarak geçen *sw̄h* (“hazne”) kelimesi tenkitçiler tarafından aynı şekilde “geç” döneme ait bir kelime olarak kabul edilmiştir. Ancak, son zamanlarda gerçekleşen bir keşif sonucunda ele geçen Moav dikili taşı üzerindeki metinde bu kelimenin bulunması, bu keşfi tenkitçiler için şaşırtıcı bir keşif kılmıştır ve bu kelimenin ilk kullanımını yedi asır daha geriye atmıştır. (Archer, SOTI, 126-127)

3 nolu prensibe örnek olarak, Sinuhe’nin hikâyesinin anlatıldığı Ashmolean metinlerini gösterebiliriz. Bu metinlerin içerdiği ifadelerle bakılarak, yaşının M.Ö. yirminci yüzyıl civarı olduğu tartışmasız bir şekilde tespit edilmiştir. Buna rağmen, bu metinlerde geçen “deniz” anlamına gelen *yam* ve “hayır” anlamına gelen *bw*, yaklaşık olarak M.Ö. 1500’lerin Mısırcasına işaret etmektedir. 1 nolu prensibe göre M.Ö. 1800’lerden kalan el yazmaları bizlere bu konudaki cevabı sunmaktadır -bu iki kelimedeki aslında eskiliklerinden dolayı değiştirilmişlerdir. İleri yıllarda gerçekleşebilecek Eski Antlaşma’nın daha eski el yazmalarının keşfi, bizlere aynı şekilde İbrani Kutsal Yazılar’ında yer alan bazı kelimelerin, daha eskilerinin yerine konulmuş olduğunu gösterebilir. (Kitchen, AOOT, 141-143)

Aslında gözden kaçan bir nokta vardır; Eski Antlaşma metinleri, tüm İbrani kelimelerinin sadece bir kısmını barındırmaktadır. Üç bin adet İbranice kelime, Eski Antlaşma’da altı kezden daha az, bin beş yüz tanesi ise, sadece bir kez kullanılmıştır. O çağdaki günlük İbrani konuşma lisanının ve edebiyatının bilinmesinin bu kelimeleri sıradanlaştıracığı kesindir. Örneğin, Kutsal Kitap’ın İngilizce tercümesinde şu kelimeler sadece bir kere kullanılmaktadır: “invasion” (istilâ/K.K.’ta *baskın*) (1. Sam. 30:14), “jumping” (zıplama/K.K.’ta *koşan*) (Nah. 3:2) ve “lance” (mızrak/ K.K.’ta *pala*) (Yeremya 50:42), buna rağmen kimse bu kelimelerin ender kullanılan İngilizce kelimeler olduğunu iddia edemez. (Archer, SOTI, 126-127)

Robert Dick Wilson, Eski Antlaşma’da beş ya da daha az kullanılan kelimeler üzerine çok mükemmel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Tenkitçiler tarafından kullanıldığı dokümanın geç döneme aitliğinin delilidir diyerek işaret edilen kelimelerin çoğu kez, “geçliğinin” ispat edilemediğini ortaya koymuştur.

İlk olarak, hiç kimse bir kelimenin ileri çağlara ait bir dokümanda daha sık görülmesinden dolayı bu kelimenin geç bir döneme ait olduğunu iddia edemez. Eğer durum böyle olsa idi, o zaman elimizdeki en geç tarihli her antik metnin içerisinde bulunan kelimeler ile bu metinlerin daha eski tarihli kopyalarındaki kelimeler arasındaki ilişki üzerine anlamsız ve saçmalıklarla dolu milyonlarca iddia üretilebilirdi.

İkinci olarak, elimizdeki antik bir metnin, gene elimizdeki kendisinden daha önceki antik metinlerde bulunmayan bir kelimeyi içermesinden dolayı, bu metnin daha ileri çağlara ait olduğu iddia edilebilir mi? Arkeolojinin, Mısır Aramicesi ile yazılmış papirüslere her gün yenisini eklediğini ve her birisinde daha önce görmediğimiz kelimelerin bulunduğunu düşünürsek, bu soruyu bir daha düşünmemiz gerekir. Bu papirüslerdeki bazı kelimelerin kullanıldığı kaynaklar arasında bazen birkaç asırlık boşluklar bulunmaktadır.

Üçüncü olarak ise, bir kelimenin sadece ileri çağlardaki metinlerde de kullanılmış olması, bu kelimenin ilk olarak görüldüğü dokümanın geçliğine dair bir delil oluşturabilir mi? Talmud’un İbranice kısımları buna örnektir. Buna rağmen, tenkitçiler bu konudaki ısrarlarına devam etmektedirler. Neredeyse her kelimenin ileri bir çağa ait olduğunu ispatlayacak, ileri bir çağa ait olan kelimeleri de daha erken bir döneme atfedecek bir yöntem tamamen saçmadır. Bu yöntemin bu tür kelimeleri içerdiği için bazı dokümanların diğerlerinden daha

geç bir tarihte yazıldığını ispatlama yolunda ortaya koyacağı delillerin kabul edilemeyeceği gayet açıktır. Şüphesiz ki bu yöntem ile her kelime, “geç” döneme ait olup, hiçbir kelime “erken” döneme ait olamayacaktır. Böyle bir sonucu ne tenkitçiler, ne radikaller ne de muhafazakârlar istemeyeceğine göre bu yöntemin, absürd diye nitelendirilip rafa kaldırılması mecburidir.

Tüm bunlar bir yana, bahsi geçen türdeki kelimelere herhangi bir kitapta ya da bir kitabın herhangi bir bölümünde rastlamanız mümkündür. Bir kitapta ender kullanılan kelimeler olabileceği gibi, Eski Antlaşma’da da ender kullanılan kelimeler olmuştur. İlerleyen sayfalarda bu konuda bir tablo mevcuttur. Bu tablo, Eski Antlaşma’nın her kitabı ve her kitabının bütün bölümlerinin konkordansı esas alınarak düzenlenmiştir. Her türlü hakkı, Robert Dick Wilson’a aittir. Delil kanunlarına göre, “tanıklar, gerçeklerin delilini sunmak zorundadır” ve “bir uzman, bilimsel bilginin ürünü olan genel gerçekleri belirtebilir” aynı şekilde, “bir uzman, bir konudaki kendi fikrini oluşturmak için kendisi tarafından gerçekleştirilen deneylerin ve incelemelerin aktarımında bulunabilir.” Tüm bu açıklamalar, sunumu, aşağıdaki tabloda yapılacak olan delilin açıklığını ve etkisini arttırmak için yapılmıştır. Eski Antlaşma, beş ya da daha az kullanılan kelimelerin, İbranice kondordanstan ayıklanması ve bu kelimelerin tek tek kullanıldıkları ayetlerin tespit edilmesi için bir yaz boyunca çalışılmıştır. Bir sonraki (ikinci) yazı ise, bu genel konkordanı, her bir kitap için özel konkordansa çevirmek için harcanmıştır. Bir sonraki (üçüncü) yazıda ise, şu dokümanlar için özel konkordanslar hazırlanmıştır: J, E, D, H, P; Mezmurcunun beş kitabı; Özdeyişler’in her kısmı; Yeşaya, Mika, Zekeriya, Tarihler, Ezra, Nehemya ve Yaratılış xiv’in iddiaya maruz kalan kısımları; Yaratılış xlix, Mısır’dan Çıkış xv, Yasa’nın Tekrarı xxxii, xxxiii ve Hakimler v’de yer alan şiirler. Arkasından bu gruba girmiş olan her kelime, Kutsal Kitap sonrası İbranice ve Aramice yazmış olan yazarların eserlerinde taranmış ve tespit edilmiştir. Bu çalışma esnasında toplanmış olan deliller ve sonuçlar, hem bir manifestodur hem de bağlayıcıdır.

Elde ettiğimiz bu oranları inceleyen her birey için hem ikna edicidir hem de bu kelimelerin ait oldukları dokümanların göreceli “geçliğini” ispatlamadığının ortaya konmasıdır.

Bu tablolar, Eski Antlaşma’nın tenkitçi analizine referans olarak hazırlanmıştır. Bundan dolayı Pentateuch, J, E, D, H ve P dokümanlarına göre düzenlenmiştir. Özdeyişler ise, yedi kısma ayrılmıştır. Tablonun birinci sütunu, Eski Antlaşma’da yer alan kitaplarda ya da kitapların kısımlarında 5 defa ya da daha az kullanılmış olan kelime sayısını vermektedir. İkinci sütun ise, bu kelimelerin aynı mantık çerçevesinde İbranice Talmud’a göre oranı yer almaktadır.

	Eski Antlaşma’da 5 defa ya da daha az kullanılmış olan kelime sayısı	Bu kelimelerin Talmud’a göre oranı
Mezmurlar 1xxix	3	00.0
Özdeyişler xxxi. 1-9	0	00.0
Yeşaya xxiv-xxvii	0	00.0
Yeşaya xxxvi-ix	7	14.3
Ovadya	7	14.3
Hakimler-Rut	107	15.8
Nahum	36	16.7
Ezra i-vi	6	16.7
Mika ii	11	18.2
Yeşaya xxxiv-v	5	20.0

Yeşaya xiii-xiv	10	20.0
Yeşaya (1. kısım)	121	22.3
Malaki	13	23.1
Hezekiel	335	24.9
Ağıtlar	56	25.0
Hagay	4	25.0
Ezra vii-x	8	25.0
Zekârya ii	16	25.0
Yeşaya x1-1xvi	62	25.8
Mezmurlar i-ix	69	27.5
Daniel	47	29.8
Zekârya i	22	30.8
Zekârya iii	12	30.8
Mika i	22	31.8
Eyüp	374	31.0
Yeremya	278	32.1
Mezmurlar	514	33.1
Kitap I	123	35.8
Kitap II	135	31.1
Kitap III	76	30.3
Kitap IV	61	31.1
Kitap V	118	34.7
Mika iii	15	33.3
Mezmurlar x-xxii. 16	80	33.8
Mezmurlar xxii. 17-xxiv	30	36.7
Samuel-Krallar	356	37.2
Habakkuk	34	38.2
Yoel	28	39.3
Yunus	15	40.0
Hoşea	65	41.5
J	162	44.4
Zefenya	31	45.2
Amos	50	46.0
E	119	48.7
Mezmurlar xxxi. 10-31	6	50.0
H	48	50.0
Tarihler	144	51.5
Mezmurlar xxv-xxix	52	51.9
Ester	57	52.6
P	192	53.1
D	154	53.2
Mezmurlar xxx	15	53.5
Ezgiler Ezgisi	99	54.6
Nehemya	48	56.3
Derlemeci	77	57.1
Nehemya	27	59.3

“Neredeyse her kelimenin ileri bir çağa ait olduğunu ispatlayacak, ileri bir çağa ait olan kelimeleri de daha erken bir döneme atfedicek bir yöntem tamamen saçmadır. Bu

yöntemin bu tür kelimeleri içerdiği için, bazı dokümanların diğerlerinden daha geç bir tarihte yazıldığını ispatlama yolunda ortaya koyacağı delillerin kabul edilemeyeceği gayet açıktır” ifadesi, yukarıdaki tablo sayesinde somut bir hale dönüşmüştür. Bu tarz bir yöntemin, bütün Eski Antlaşma dokümanlarının “geç” döneme ait olduğunu ortaya koymaktan başka bir sonuç sunma imkânı yoktur. Eğer bu yöntem ve anlayış geçerli olarak kabul edilirse, hem radikallerin, hem de muhafazakârların görüşlerini yok edecektir.

Örneğin, tenkitçilerin Pentateuch’un içerisinde yer aldığını öne sürdüğü dokümanlarda bu kelimelerin kaç defa kullanılmış olduğuna bakalım:

J + E: 2,170 ayette 281 kelime ya da 7.7 ayette bir ve bu kelimelerin %46’sı Talmud’da da yer almaktadır.

D: 1,000 ayette 154 kelime ya da 6.5 ayette bir ve bu kelimelerin %53’ü Talmud’da da yer almaktadır.

P + H: 2,340 ayette 201 kelime ya da 8.6 ayette bir ve bu kelimelerin %52’si Talmud’da da yer almaktadır.

Şüphesiz ki, tarafsız olduğunu iddia eden hiç bir yazılı metin uzmanı, bu dokümanların yazılım tarihini belirlerken, ne 6.5 veya 8.6 ayette bir gibi küçük bir orana bağlı kalmayacak ne de bu kelimelerin %46-53’ünün Talmud’da da yer almasını göz ardı etmeyecektir! Tüm bunlar bir yana, bu dokümanların, bu kelimelerin kullanılma oranlarına göre sıralanması durumunda Eski Antlaşma için PH, JE, D sırasını, bu kelimelerin kullanılma yüzdesine göre sıralanması durumunda Talmud için JE, PH, D sırasını elde ederiz. Ancak, Wellhausen yandaşlarına göre bu sıra, her iki durumda da JE, D, PH şeklinde olmalıdır. Her iki durumda da izlediğimiz ufak farklılıklar, tek bir yazara ve orijinal olarak belirtilen tarihin doğruluğuna işaret eder. (Wilson, SIOT, 131-136)

3C. Aramice Etkisi

Babil Esareti (M.Ö. 607-538), Yahudiler’in atalarından kalma İbrani lisanını terk edip yerine daha yaygın olan Aramice lisanını konuşmalarının başlangıç noktasını oluşturmuştur. Bundan dolayı, Kutsal Kitap metinlerinde Aramice bir kelimenin varlığı, tenkitçiler tarafından bu ayetin sürgün sonrası döneme ait olduğunun bir delili olarak kabul edilmiştir. Tenkitçiler Pentateuch’da, yüksek rakamlarda “Aramice” kelime olduğunu ileri sürmektedirler. Bu şekilde J, E, D, P gibi dokümanların varlığının ve bu dokümanların sanıldığından çok daha ileri bir tarihte yazılmış olduğunun ispatlandığını öne sürerler.

Ancak, Archer bu konuda filolojik deliller sunmaktadır:

Yapılan derin çalışmalar, tenkitçilerin Aramice olarak sınıflandırdığı bir çok kelimenin, ya İbranice kökenli olduğunu, ya da bu kelimelerin Fenike, Babil ve Arap lehçelerinden türediğini ortaya çıkarmıştır. Örneğin, tenkitçiler, *-on* ile biten isimlerin Aramice olduğunu, çünkü Aramicede *-an* ile biten bir çok kelime olduğu söyleyerek, bu konuda ne kadar yüzeysel teoriler ürettiklerini ortaya koymuşlardır. İşin ilginç yanı , *-on* ile biten isimlere Babilce ve Arapçada da rastlanılmasıdır. Tenkitçilerin, bu kelimelerin Kenan diyarında yaşanıldığı zaman konuşulan İbranice’ye ait olmadığını ispatlamaları için daha ciddi deliller ihtiyaçları vardır. (Archer, SOTI, 129)

Yahudi âlimi M. H. Segal, aynı sonuca varmıştır: “Tenkitçiler arasında, az kullanılmış olan İbranice bir kelimenin Aramice bir metinde daha sık, ya da daha az yer alması durumunda bu kelimenin Aramice kökenli olduğunu iddia etmek, bir bakıma moda olmuştur. Aramice olduğu iddia edilen bir çok kelime, hem İbranice’nin hem de Aramice’nin öz lisanının kelimeleridir ki, bu tür kelimeler aynı zamanda diğer Sami dillerinde de sık sık kullanılmaktadır.” (Segal, GMH, 8)

Kautzsch (*Die Aramaismen im Alten Testamente*), Aramice orijinine sahip tam 350 kelime listelemiştir. Bu durum temel alınarak, Eski Antlaşma’da bulunan ve bu kelimeleri içeren yüz elliden fazla ayet, “geç” döneme ait olma iddiasına maruz kalmıştır.

R. D. Wilson, bu konuda aşağıdaki bilgileri sunmaktadır:

- (a) Bahsi geçen 350 kelimenin 150’si, Aramice lehçesinde *asla* yer almamıştır.
- (b) Bahsi geçen 350 kelimenin 235’i, M.S. ikinci yüzyıldan önce Aramice edebiyat eserlerin *hiç birisinde* yer almamaktadır.
- (c) Bahsi geçen 350 kelimenin 40’ı, M.S. ikinci yüzyıldan önce Aramice edebiyat eserlerinde yer almaktadır ve sadece bu 40 kelime Yakın Doğu lisanları arasında Aramice’ye özgüdür.
- (d) Bahsi geçen 350 kelimenin sadece 50’si, Pentateuch’da yer almaktadır.
- (e) Pentateuch’da yer alan bu 50 kelimenin üçte ikisi, orijin olarak Aramice olduğu tartışılmaz olan kelimeler ile değiştirildikten sonra, Pentateuch’un Aramice tercümesi anlam kazanabilmektedir.
- (f) Pentateuch’da yer alan bu 50 kelimenin geri kalan üçte biri ise, Yakın Doğu lisanları arasında Aramiceye özgü değildir.

Radikal tenkitçilerin tarihlemesinin kullanıldığı durumlarda bile, “Aramice kelimeler” olduğu öne sürülen bu 350 kelimenin 120’si, herhangi bir Aramice dokümanda yer almalarından tam yedi yüz sene önce, Eski Antlaşma yazarları tarafından kullanılmışlardır. Bu kelimelerin İbranice olarak kabul edilip, Yahudiler tarafından aşama aşama Aramiceye dahil edildiklerini düşünmek, akla yatkındır. Ancak Kutsal Kitap yazarlarının, yedi yüzyıl sonra kullanılacak olan Aramice kelimeleri çalıp, zamanından yedi yüzyıl önce kullanmış olmalarına dair iddia, tartışılmaya gerek duyulmayacak kadar mantıksızdır. (Wilson, SIOT, 155-163)

24

UYUŞMAZLIKLAR

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş
Metinlere Dayalı Varsayım
Temel Cevap
3. Şahıs Olayı
Musa'nın Ölümü

1A. GİRİŞ

Pentateuch, Musa tarafından yazılmış olarak kabul edilmektedir. Buna rağmen bir çok ayetlerde Musa'dan birinci şahıs olarak değil, üçüncü şahıs olarak bahsedilmektedir. Kafaları kurcalayan bir başka konu ise, eğer Pentateuch, Musa tarafından yazılmış ise nasıl olur da Musa'nın ölümünün aktarımını içerebilir?

2A. METİNLERE DAYALI VARSAYIM

Bu uyuşmazlıklar aslında Pentateuch'un, Musa tarafından yazılmadığını ortaya koymaktadır.

3A. TEMEL CEVAP

Tenkitçilerin üçüncü şahıs tezlerine karşı, akla yatkın iki cevap verilebilir. Ayrıca Musa'nın ölümünün aktarımı zaten Musa'ya atfedilmemektedir.

1B. 3. Şahıs Olayı

1C. Yazdırılma (dikte edilme) Olasılığı

Musa, Pentateuch'u yazıcılara dikte ettirmiş olabilir.

Harrison, "Musa'nın kendisine özgü olarak kabul edilen Pentateuch'un ne kadarını kendisinin kaleme aldığı kesin olmayan bir konudur. Bazı ayetlerde Musa için, üçüncü şahıs zamirinin kullanılmış olması, bu ayetlerin Musa tarafından dikte ettirilip yazdırıldığı iddiasını güçlendirmektedir. İbrani metninde karşımıza çıkan küçük ya da kopuk birçok kısmın, ilk önce kâhinler grubuna korunma amacı ile teslim edilip, daha sonra bu el yazması parçaların Musa'nın adına toplanıp tek bir tomar haline getirilmiş olması mümkündür" demiştir. (Harrison, IOT, 538)

R. D. Wilson, bu uygulamanın Antik Yakın Doğu uygulamaları ile uyum içerisinde olduğunu söylemektedir:

Hammurabi kanunlarının, Hammurabi tarafından bizzat kaleme alınmadığı ve yazıcılar tarafından kaleme alındığı için, bu kanunların Hammurabi'ye ait olmadığını iddia edebilir miyiz? Bu kanunların üzerine kazınmış olduğu yazıt, kanunları Hammurabi'ye atfetmektedir. Bu yazıtın üzerinde şöyle yazılıdır: "Gelecek olan günlerde ve tüm çağlar boyunca bu topraklar üzerinde hüküm sürecektir olan krallar, benim anıtım üzerine yazdığım bu bilgelik ve adalet sözlerimi okusunlar..." (Col. Li. 59-67)

Musa'nın düşüncelerini, işlerini ve sözlerini, tıpkı ataları, çağdaşları ve halefleri gibi yazıcılara kaydettiremeyeceğini kabul etmek zorunda mıyız? (Wilson, SIOT, 24-25)

2C. Musa Tarafından Üçüncü Bir Şahısmış Gibi Yazılmış Olma Olasılığı

Musa'nın, kendisinden üçüncü şahıs gibi bahseden ayetleri, kendisinin yazmış olma olasılığı da vardır. Aşağıdaki antik yazarların yazdıkları eserlerde bazen tamamen kendilerinden, bazen kısmen üçüncü şahıs gibi bahsetmiş olmaları bu olasılığı güçlendirmektedir:

Josefyus, *The Wars of the Jews* (M.S. birinci yüzyıl)

Xenophon, *Anabasis* (M.Ö. beşinci yüzyıl)

Julius Sezar, *Gallic War* (M.Ö. birinci yüzyıl)

(Kim, MAP, 23-24; Unger, IGOT, 265)

2B. Musa'nın Ölümü

Pentateuch'da yer alan Musa'nın ölümünün aktarımı, ileri tarihlerde gerçekleşmiş bir eklemedir.

Talmud (*Baba Bathra* 146), Musa'nın ölümünün aktarımını Yeşu'ya atfetmektedir. (Harrison, IOT, 661)

Archer, Yasa'nın Tekrarı hakkında şunları dile getirmiştir:

“34. bölüm, ispatlanabilir bir şekilde Musa'dan sonraki döneme aittir. Bu bölüm, Musa'nın ölümünü aktarmaktadır. Ancak, bu durum kitabın geri kalan otuz üç bölümünün Musa'ya ait yazarlığının güvenilirliğini en ufak bir şekilde bile tehlikeye atmaz. Bu bölümün kapanışında yer alan bu anlatım, aynen büyük üstadların öz biyografilerinde de görüldüğü gibi, kişinin ölümü hakkında ek bir bilgi içermektedir.” (Archer, SOTI, 224)

G. Aalders, *A Short Introduction to the Pentateuch* isimli kitabında, Yasa'nın Tekrarı 34. bölümünde yer alan Musa'nın ölümünün aktarımını derinlemesine incelemiştir. (Aalders, ASIP, 105-10)

25

DAHİLİ ÇEŞİTLİLİK

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş
Metinlere Dayalı Varsayım
Temel Cevap
Ele Alınan Konu
Stil
Sözcük seçimi
Pentateuch'un Birliği

1A. GİRİŞ

Pentateuch'da ele alınan konu, stil ve sözcük seçimi gibi unsurlarda hatırı sayılır miktarda çeşitlilik mevcuttur.

2A. METİNLERE DAYALI VARSAYIM

Bu dahili çeşitliliğin varlığı, Pentateuch'un değişik kişiler tarafından, değişik zamanlarda yazıldığına ve bu yazarların her birisinin kendisine özgü bakış açısı ve tekniği olduğuna dair iddiayı güçlendirmektedir. Pentateuch gibi birçok çeşitlilik barındıran bir eserin, Musa gibi tek bir kişi tarafından yazılmış olmasındansa, bu iddiaya inanmak çok daha mantıklı gelmektedir.

3A. TEMEL CEVAP

Pentateuch'da ele alınan konu, stil ve sözcük seçimi gibi unsurlarda var olan çeşitliliği, birden fazla yazarın varlığına dair iddiaya başvurmada, meşru bir şekilde izah etmek mümkündür.

1B. Ele Alınan Konu

Antik çağlarda yaşamış olan Yakın Doğulular'ın değişik konularda eser üretebilmeleri hakkında Harrison, şunları dile getirmiştir:

Tarih ve hukuk hakkında yazıp ayrıca şairlik yapma yeteneğinin tek bir kişide toplanması, antik dönem yazarlarına özgü bir adet olmuştur. Kitchen'ın da işaret ettiği gibi, Musa'dan yedi yüzyıl öncesinin antik Mısır'ında, bu tür yeteneklerin toplandığı bir yazar yaşamıştır. Firavun I. Amenemhat (M.Ö. 1991-1962) zamanında yaşamış olan bu yazar, Duauf'un oğlu Khety'dir (ya da Akhtoy). Çok yönlü bir yazar olan Duauf; eğitimci, şair ve politik propagandacı fonksiyonlarının bir kişide toplanmasının somut örneklerinden birisidir. Yazıcıların yetiştiği okullardaki öğrenciler için *Satire of the Trades* (Tüccarın Hicvi) isimli eseri yazmıştır. Kendisinin *Teaching of Amenemhat I* (I. Amenemhat'ın Öğretileri) isimli politik kitapçığı, bir edebi esere dönüştürmekle görevlendirildiği tahmin edilmektedir. Politik öğretiler içeren bu kitap, On sekizinci, On dokuzuncu ve Yirminci Hanedanlık dönemleri süresince popülerliğini korumuş ve okul öğrencilerine bir ders kitabı olarak okutulmuştur. Daha da ötesi bu yazarın, o dönemde çok popüler ve yazıcılar tarafından sürekli olarak kopyası çıkartılmış olan *Hymn to the Nile* (Nil'e İlahiler) isimli eserini de yazdığı iddia edilir. Açıkçası yetenekli bir bireyin, Musa'ya özgü olarak kabul edilen çeşitli edebiyat aktivitelerinin bir bireyde toplanması olayını, Amarna döneminde de yakalamış olması hiç de imkânsız değildir. (Harrison, IOT, 538)

2B. Stil

Driver, "Eğer P'ye özgü olarak kabul edilen bölümler, tercümeden bile olsa dikkatli bir şekilde okunur ve kitabın geri kalan kısımları ile karşılaştırılırlarsa, stildeki özelliklerin açıklığı ortaya çıkacaktır" demiştir. (Driver, IOT, 20) (Sözcük seçimi bölümünde Driver'dan yaptığım alıntıya bakınız.)

Raven, özellikle Tanrı ile ilgili ayetlerde yer alan bu olayı ele almıştır:

P kaynağı için soğuk, resmi, sistematik ve mantıklı olduğu söylenir; bu özellikleri barındıran bir metin için İsrail ile özel bir ilişki içermeyen, ancak yabancı ulusların ilâhlarına referans için sık sık kullanılmış olan, Tanrı'nın genel ismi olan Elohim isminin kullanılması uygundur.

J kaynağı için ise, saf ve Tanrı kavramında daha insani olduğu söylenir; metinde yer alan dini coşkudan dolayı ulusal isim olan, O'nun İsrail ile yaptığı antlaşmayı vurgulayan, Tanrı'nın özel ismi olan Yahve isminin kullanılması uygundur. Öyle ayetler vardır ki, neden Tanrı'nın bir ismi kullanıldığını, ama diğerinin kullanılmadığını açıklayamayız; bu tür ayetlerin çoğunda kullanılmamış olan ismin metne uymayacağını açıkça görebiliriz. (Raven, OTI, 119)

“Stil” farklılığının baz alınıp, tek bir metnin içerisindeki belli özelliklere sahip cümlelerin diğerlerinden ayrılması ve başka başka kaynaklara özgü olduğunun iddia edilmesine sebep veren bu kriterin, metinlerin analizinde bir tutarlılık sergilediğine dair varsayım, uydurma ve aldatıcıdır (özellikle de sözcük dağılımı konusunda). Bu tutarlılık, cümlelerin kasıtlı bir şekilde seçilmesi ile oluşturulmuş yapay bir tutarlılık; bu metodu oluşturan mantık, kısır döngü bir mantıktır.

– KENNETH A. KITCHEN

Dante'nin *İlâhi Komedî*'si, tek bir yazara ait olup, Tanrı'nın doğasını ifade ederken çeşitli stilleri kullanan eserlere güzel bir örnektir. Birçok ayet, Tanrı'nın insan işlerine yaptığı müdahaleyi renkli bir şekilde betimler (J ve E gibi); bu ayetlerin hemen yanı başında sistematik doktrinde zengin başka ayetler ile karşılaşırız (P gibi). Bütün bunlara rağmen, karşımızda tek bir yazar ve tek bir doküman vardır, bunun ötesi yoktur. (Cassuto, DH, 59)

Gerçekten de, P kaynağının; soğuk ve kuru bir atmosfer içerdiğine, detaylara karşı ayrı bir tutkusu bulunduğu ve basma kalıp ifadelerle düşkün olduğuna kimse itiraz edemez. Bu konu J ve E, P'ye tezettir; bu kaynaklar canlı, coşkulu ve renklidir. Ancak, dış görünüşe aldanmamak yerinde olacaktır. P kaynağının ciddi ve kuru bir anlatımı olmasının sebebi çok açıktır; bu kaynağa özgü olarak nitelendirilen ayetlerin doğası böyledir. Soy kütüklerinin iletildiği ayetlere, canlılık ya da coşku vermenin bir anlamı var mıdır? P kaynağına verilmiş olan birkaç canlı ve coşkulu ayet olduğu gibi, J kaynağına verilen soy kütükleri de soğuk, sistematik ve tatsız olarak yorumlanır. Cassuto, bu konu hakkında şu sonuca varmıştır: “Stil değişiklikleri, kaynak farklılığına değil, ele alınan konunun farklılığına bağlıdır.” (Cassuto, DH, 53-54)

Raven, bu görüşü geliştirmiştir: “P ve JE'nin ayrı kelimeleri kullandığına dair iddianın ispat edilebilmesi için metinlerin değiştirilmesi ve bozulması gerekir. Eğer, genellikle P kaynağında yer alan bir ifadeye, JE kaynağında rastlanılırsa, bölümün, hatta ayetin/cümlenin ortadan ikiye bölündüğü görülmüştür. Eğer açıklama, maksatlı ifadeler haricindeki bütün anlatımlar bölünmeden ele alınırsa, bu tez ayakta kalamaz. Tenkitçilerin bu metodunun uygulandığı bütün yazılı metinler, irili ufaklı değişik kaynaklara bölünmekten kurtulamazlar.” (Raven, OTI, 124)

Kitchen, tenkitçilerin yöntem biliminin bu zayıf noktasını, zekice dile getirmektedir:

“Stil” farklılığının baz alınıp, tek bir metnin içerisindeki belli özelliklere sahip cümlelerin diğerlerinden ayrılması ve başka başka kaynaklara özgü olduğunun iddia edilmesine sebep veren bu kriterin, metinlerin analizinde bir tutarlılık sergilediğine dair varsayım uydurma ve aldatıcıdır (özellikle de sözcük dağılımı konusunda). Bu tutarlılık, cümlelerin kasıtlı bir şekilde seçilmesi ile oluşturulmuş yapay bir tutarlılık; bu metodu oluşturan mantık, kısır döngü bir mantıktır. Varlığı iddia edilen “P” kaynağı, bu tür bir prosedür ile oluşturulmuştur. Astruc'un 1753 senesinde ortaya attığı bu iddialar, tenkitçi Hupfeld tarafından bile 1853 senesine kadar ciddiye alınmamıştır. (Kitchen, AOOT, 115-116)

Birçok radikal tenkitçi, ele alınan dokümanın içerisindeki aynı konu anlatımında görülen stil farklılığının, değişik yazarların varlığına işaret ettiği konusunda hemfikirler. Halbuki, herhangi bir yazar, herhangi bir konuyu ele alırken, değişik vurgularda bulunmak için birden fazla stil kullanma yoluna gidebilir. Örneğin, bir avukatın, yatırımların hukuken korunması hakkında annesine, meslektaşına ve mahkeme hakimine yazacağı mektupların hepsinin stili, birbirinden farklı olacaktır. Ya da bir din adamının, Tanrı'nın sadakati konusunda çocukları ile konuşurken kullanacağı stil ile, cemaatine yapacağı vaazda kullanacağı stil kesinlikle farklı olacaktır. Bir doktoru ele alırsak, hastası ile konuşurken kullandığı stil ile aynı hasta için reçete yazarken kullanacağı stil ayrıdır. Aynı bağlamda ele alırsak, Yaratılış kitabında yer alan Nuh'un gemisi hakkındaki teknik detaylarda kullanılan stil ile aynı bölümde kullanılmış olan stil, birden fazla yazarın varlığının delili olamaz. Gemi mühendisi olan bir kişinin, teknik bilgiler hakkında yazdığı bir eser ile, nişanlısına yazacağı bir mektubun stili aynı olabilir mi? (Gordon, HCFF, 132)

En sonunda arkeolojik veriler, antik edebiyat eserleri içerisinde görülen stil çeşitliliğinin Antik Yakın Doğu için bir karakteristik olduğunu ve birden fazla yazarın varlığının delili olmadığını ortaya koymuştur. Kitchen, bu konuyu açıklamak için, Uni kitabesini ele almıştır; M.Ö. 2400'den kalma bu kitabeyi, bir Mısır yetkilisi yazdırmıştır. Bu kitabe, akıcı bir anlatım (J, E?), özet şeklinde ifadeler (P?), zafer ezgisi (H) ve sık kullanılan iki farklı nakarat (R1, R2?) içermektedir. Tüm bunlara rağmen, Uni'deki bir anıtın yanında taş üzerine kazınmış olan bu kitabe metninin, birden fazla yazarı olduğuna dair en ufak bir şüphe bile duyulmamaktadır. (Kitchen, AOOT, 125-26)

Bu konuda yardımcı olabilecek bir diğer paralel örnek ise, Urartu'da keşfedilen kralların resmi kitabeleridir. Bu kitabelerde karşımıza çıkan metinlerde şu yapı ve konular görülmektedir: tanrı Haldi hakkında anlatım (P?), kral hakkında üç farklı anlatım (K1, K2, K3?), zafer hakkında tek bir metin (S?), birinci şahıs dili ile yazılmış bir anlatım (N?) ve Urartu ordusu ve ordunun elde ettiği ganimetler hakkında istatistik bilgiler (P?). Bu kitabenin geçerliliği asla sorgulanmamıştır. Bunun sebebi, bu kitabenin, daha eski kaynaklarının olmayışı, bu kitabeye karşı yazılmış bir metin olmaması ve bu kitabenin stiline yüzyıllar boyunca yaygın bir şekilde kullanılmış olmasıdır. (Kitchen, AOOT, 125-126)

3B. Sözcük Seçimi

Bazı kelimelerin P dokümanına, bazılarının ise J dokümanına, vb. özgü olduğuna dair bir iddia, tenkitçiler tarafından ortaya atılmıştır. Driver, birden fazla yazarlığı ispatladığı iddia edilen bu kelimeler ve cümleciklerin derinlemesine bir listesini hazırlamıştır. (bakınız Driver, ILOT, 131-135)

Yaratılış kitabı hakkında Driver, "Yaratılış kitabı, kısaca iki bölümden oluşmaktadır. Bu iki bölümü birbirinden ayıran kriter ise, kullanılan değişik stil ve söyleyişlerdir" demiştir. (Driver, BG, IV)

Bu durum hakkında başka mantıklı bir açıklama olmadığını bir an için farz etmiş olsak bile; W. J. Martin, sözcük seçimini kriter olarak alıp, birden fazla yazarın varlığını iddia etmenin temelsizliğini ortaya koyacak ve bu farzımızı çürütecektir:

Bu kriter geçersizliği, uzun zaman önce klâsik edebiyat eserleri uzmanları tarafından tespit edilmiştir. İlyada isimli eserde, fasulye kelimesi kullanılırken, Odyssey'de bu kelime hiç geçmemektedir. Aynı şekilde İlyada'da yaralanma hakkında bir çok kelime ve sözcük kullanılırken, Odyssey'de bu kelimeler mevcut değildir. Palmiye ağacı ifadesi, Odyssey'e özgü; çekirge, boynuz, kurtçuk, yılanbalığı, kar, mızrak ve eşşek kelimeleri ise, İlyada'ya özgüdür. Aslında İlyada'da, Odyssey'de kullanılmayan toplam 1.500 adet kelime vardır. Bu tür tespitler, daha yakın tarihli eserler için de yapılabilir. Örneğin, Shakespeare'in eserleri içerisinde, 'dindar' kelimesi, sadece Hamlet ve onu takip eden eserlerde yer almaktadır.

Virgil'in eserlerinde ise, sayısız çelişkiler vardır. Örneğin, bir eserinde aynı tahta attan, bir bölümde köknar, diğerinde akağaç ve bir diğerinde ise meşeden yapılmış olarak bahsedilir. Ancak, tüm bu tespitler, bu eserlerin birden fazla yazar tarafından yazıldığına dair bir iddanın oluşmasına sebep vermemiştir. (Martin, SCAP, 13)

Cassuto, linguistik çeşitlilik hakkındaki temel prensipleri aşağıda belirtmiştir:

- (a) Mantıksal bir kısır döngüye düşmemek için, kaynakların linguistik karakteristiklerini belirleme için kullandığımızdan, metnin içerisindeki kısımların orijinini tespit ederken, lisanda görülen değişikliklere bel bağlamamalıyız.
 - (b) Metnin, ileri sürdüğümüz teoriye uygun bir hale gelmesi için, üzerinde değişiklik yapılmamalıdır.
 - (c) Metnin içerdiği kelimeleri ve yapıları mekanik olarak görmemeli, onları metnin bağlamından ayrı olarak kabul edip incelememeliyiz. Yapının kelime üzerindeki etkisini göz ardı etmemeliyiz.
- İlerleyen bölümlerde göreceğiniz gibi, metinlere dayalı hipotezin savunucuları bu prensipleri sık sık görmezlikten gelmişlerdir. (Cassuto, DH, 44)

Kelimelerin gerçek anlamları aranıp, metin mekanik olarak ele alınmadığında, temel prensiplerin daha anlaşılır olduğu görülmektedir.

Pentateuch'un sözcük dağarcığının hatırı sayılır çeşitlilik içerdiği kabul edilmektedir (çeşitli kelimelerin aynı anlama işaret etmesi, bazı ifade ve cümlelerin bazı bölümlerde sık sık kullanılıp, başka bölümlerde hiç kullanılmaması, vb.), ancak her "kaynağa" özgü kelimelerin ve ifadelerin bulunduğu iddiası, tenkitçilerin kısır döngü mantığının bir ürünüdür. Tenkitçiler, bazı kelimeleri içeren bütün ayetlerin bir listesini hazırlamışlar, bu kelimelerin geçtiği ayetlerin bir "kaynağa" özgü olup, bu kelimelerin kullanılmadığı diğer ayetlerin başka "kaynaklara" ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu kelimelerin ise, kendi yarattıkları "kaynağın" bir karakteristiği olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kısacası, bütün bu ilişkileri ve kaynakları yaratan, hipotezin kendisidir.

İşte bir örnek: İbranice'de "cariye" için iki kelime kullanılmaktadır; *amah* ve *shiphah*. Tenkitçiler, bu ikiliden, *amah* kelimesinin E kaynağına, *shiphah* kelimesinin J kaynağına ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. (Archer, SOTI, 111)

Bazı tenkitçiler, cariye konusunun geçtiği her ayette, J kaynağının değişmeyen bir şekilde İbranice *shiphah* kelimesini ve E kaynağının *amah* kelimesini kullandığını iddia etmektedirler. Driver, tedbirli bir şekilde E'nin *amah* kelimesini kullanmasının değişmezlikten değil, tercihten kaynaklandığını belirtmiştir. Tenkitçilerin yarattıkları E kaynağının içerisine, Yaratılış kitabında kullanılan altı adet *amah* kelimesi dahil edilmiştir: Yaratılış 20:17; 21:10, 12, 13; 30:3; 31:33. Buna rağmen *shiphah* kelimesinin geçtiği ancak hem E kaynağına özgü olarak kabul edilmiş (Yaratılış 20:14; 29:24, 29) hem de P kaynağına özgü olarak kabul edilmiş (Yaratılış 30:4, 7, 18) olan ayetler de vardır.

Orr, tenkitçilerin uyguladığı bu yöntem bilimine şiddetle karşı çıkmaktadır: "Yaratılış xx. 14 ve xxx. 18'de geçen bir kelimeye göre *amah* kelimesinin E kaynağına, *shiphah* kelimesinin J kaynağına ait olduğunu ileri süren bu yöntem, salt bir şekilde keyfidir ve mantıksal bir kısır döngü içerisindedir ve bir çok yönden dolayı, doğruluğundan şüphe edilmektedir. Sırf bu hipoteze uyulması için, Yaratılış xxix. 24, 29'daki ayetlerin bazı

parçaları kesilip P kaynağına; Yaratılış xxx. 4, 7'deki ayetlerin bazı parçaları kesilip, J kaynağına verilmiştir.” (Orr, POT, 231)

Yaratılış 20, Yaratılış kitabında E kaynağına özgü olduğu iddia edilen ilk sağlam kısmı oluşturmaktadır, ancak *shiphah* (J'ye özgü olduğu iddia edilen) kelimesine 14. ayette rastlanması ve arkasından 17. ayette *amah* (E'ye özgü olduğu iddia edilen) kelimesinin geçmesi, tenkitçilerin teorilerini kendi içerisinde çelişkili kılmaktadır. Bu durumdan kurtulmak için Holzingar, *shiphah* kelimesini hem bu ayetten hem de Yaratılış 30:18'den silmeyi uygun görmüştür. *Amah* kelimesinin, E'ye özgü olduğunu önceden varsaymak ve E'ye özgü olduğu iddia edilen tüm ayetlerde bu kelime ile karşılaşılınca, bu durumu; J'nin veya derlemecinin eklemesi olarak nitelendirmek, tamamen bir çelişkidir ve iddianın önce sonucuna varıp arkasından dayanak noktalarını yaratmaya çalışmaktır. Böyle bir metot, hem matiken hatalıdır hem bilimsel değildir hem de bir kişinin keyfinin istediğini ispatlamasına müsaade etmektedir. (Archer, SOTI, 111)

Cassuto, bu konuda aydınlatıcı örnekler sunmaya devam eder: “İbranice *beterem* ve *terem* kelimelerinin ele alınış şekli, bu teroriyi destekleyen bir kişinin bu konu hakkındaki bilgi seviyesini ortaya koymaya yeterlidir. Tenkitçiler, bu ikiliden *beterem* kelimesinin, E kaynağına, *terem* kelimesinin, J kaynağına ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak, tenkitçilerin bilmediği önemli bir unsur, bu iki kelimenin birbirinin eş anlamlısı olmamasıdır. Tamamen farklı anlamlara sahip olan bu ikiliden *beterem*, “önce” ve *terem* “tek olmayan” anlamına gelmektedir. Bu iki kelimenin anlamlarının farklı olması demek, doğal olarak kullanımlarının da farklı olması demektir. Bu iki kelime, değişik kaynakların varlığını ortaya koymak için bir kriter olamaz. (Cassuto, DH, 51)

Sözcük seçiminde çeşitlilik konusunda metinlere dayalı hipotezcilerin bir başka iddiası, “Mısır’dan geri getirmek” (E dokümanına özgü) ve “Mısır’dan ayrılmak” (J dokümanına özgü) cümleleri üzerinde dönmektedir. Hipotezcilere göre bu iki cümle, birden fazla dokümanın varlığının açık ispatıdır.

Ancak, bu ifadelerin ayette kullanılışına baktığımızda vardığımız sonuç biraz farklıdır. “Mısır’dan geri getirmek” ifadesinde kast edilen anlam, Mısır’dan gelip, Vaat Edilen Topraklar’a girmektir; “Mısır’dan ayrılmak” ifadesi ise, sadece Mısır’dan çıkmayı işaret eder. Yaratılış 46:4’te, Yakup’a şöyle söylenmiştir: “soyunu bu ülkeye geri getireceğim.” Bu ayette, Yakup’a Mısır’dan çıkartılıp, Vaat Edilen Topraklar’a ulaştırılacağı bildirilmektedir. Diğer taraftan Yaratılış 15:14’te şöyle yazılmıştır: “Sonra soyun oradan büyük mal varlığıyla ayrılacak.” Bu ayeti bağlamı ile ele aldığımızda, işaret edilen anlamın Mısır’dan çıkış olduğu görülür. Kelimelerin öz anlamları araştırılıp, tüm bölüm incelendiğinde, her kullanışın temelini oluşturan prensipler daha açık bir şekil almaktadır. (Cassuto, DH, 48)

Bu konuyu daha açık bir şekilde anlamının bir başka yolu ise, Pentateuch’un sayıları çeşitli şekilde ifade etmesini incelemekten geçer: artan sıralama, “yirmi ve yüz,” ve azalan sıralama, “yüz yirmi.” Tenkitçiler, J, E ve D kaynaklarının azalan sıralamayı, P kaynağının ise, artan sıralamayı kullandığını savunmaktadırlar.

Sayıların düzeni hakkında tenkitçilerin açıklamasından daha mantıklı bir açıklama, Kutsal Kitap’ın incelenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Artan sıralama, istikrarlı bir şekilde teknik ve istatistik tarihler ile ilişkilendirilmişlerdir. Diğer taraftan, tek başına kullanılan rakamlar, birkaç istisna durum hariç, hemen hemen tüm örneklerde azalan sıralama ile ifade edilmişlerdir. Bu prensibe örnek olarak, Musa’nın İsrail halkına söylediği şu sözleri: “Yüz yirmi yaşındayım” (Yasa’nın Tekrarı 31:2) ve önderlerin RAB’be verdiği armağanlarla ilgili şu ifadeyi: “Buhur dolu her altın tabağın ağırlığı Kutsal Yer’in şekeline göre, on şekeldi. Bütün altın tabakların toplam ağırlığı 120 şekeldi,” gösterebiliriz (Çölde Sayım 7:86).

Bu açıklamaların karşısında bir kişi haklı olarak, nasıl oluyor da P kaynağında sadece artan sıralamaya rastlanıyor, diye sorabilir. Cevap ise gayet basittir: Tenkitçiler P kaynağını,

tarihsel ve soy kütüğü sıralamalarından, istatistik kayıtlardan, teknik detaylardan ve benzeri konulardan oluşturmuşlardır. Bu yüzden tenkitçilerin var olduğunu iddia ettikleri P kaynağının, artan sıralamayı daha sık sergilemesi gayet doğaldır. (Cassuto, DH, 51-54)

Bu konudaki son örneğimiz ise, *yadal* kelimesi ile ilgilidir. Bu İbrani kelimesi, “sebepe/neden olmak” anlamına gelmektedir. Bu kelime, bir nedensel formu ve kuralsal formu yansıtır (gene de nedensel anlamını içererek). Tenkitçiler, nedensel formun P, kuralsal formun J kaynağına özgü olduğunu iddia etmişlerdir. Tenkitçiler böylece, kaynağı belli olmayan ayetlerde kullanılan *yadal* kelimesinin, nedensel anlamı içererek kuralsal formu yansıtan kullanımların J kaynağına, nedensel formu katı bir şekilde yansıtan kullanımların P kaynağına özgü olduğunu göstermesi için örnek oluşturan bir durum yaratmışlardır. (Cassuto, DH, 43)

1C. Ele Alınan Konu

Tenkitçilerin metinlere dayalı teorileri, varlığını iddia ettikleri dokümanlara özgü kelimeler olduğunu ve bu dokümanların tespit edilmesinde de bu kelimelerden faydalandığını ileri sürerken; Raven, kelime çeşitliliğinin altında yatan gerçek sebebin, ele alınan konunun değişimi olduğunu ileri sürer: “Varlığı iddia edilen kaynakların yazarlarının her birinin, bu kelime ya da ifadeleri kullanmaları için bir sebep olmadıkça, bu teorinin bir ağırlığı olamaz. Örneğin, P’ye özgü olduğu iddia edilen kelimeler J, E ve D’de yer almamaktadır, ancak bu üç kaynağın zaten bu kelimeleri kullanmasını gerektiren bir içeriği olmamıştır.” (Raven, OTI, 122)

Örneğin, Yaratılış kitabı 10. bölümde yer alan sistematik bir soy kütüğü aktarımında kullanılan sözcük dağılımı ile Yaratılış kitabı 8-9. bölümlerinde kullanılacak olanın aynı olmayacağı, oldukça değişik olacağı gayet açıktır. Kısa bir inceleme ile bunun altında yatan sebebin, iki ayrı yazarın varlığı değil, bunlardan bir tanesinin soy kütüğü, diğersinin ise düz bir anlatım olmasıdır.

2C. Çeşitlilik

Bir yazarın aktarımında, canlılık ve vurgu unsurlarını kullanabilmek için çeşitliliklerden faydalanacağını unutmamamız gerekir. Bu konuda açık bir örnek ise; Mısır’dan Çıkış kitabında yer alan, Mısır’dan İsraililer’in gitmesine Firavun’un izin vermeyişinin aktarımıdır. Firavun’un yaşanan felaketler karşısında sergilediği inatçılığı, İbranice metinde üç ayrı fiil ile belirtilmiştir. Bu fiillerin sırası ile anlamı ve özgü olduğu farz edilen kaynaklar şöyledir: “güçlendirilip cesaretlendirilmesi” (P ve E), “yüreğinin katılaştırılması” (P) ve “yüreğinin ağırlaştırılması ve nasırlaştırılması” (J). Ancak, bu fiillerin kullanımının sırasının tespit edilmesi durumunda, bu aktarımda doğal bir psikolojik düzen olduğu görülür - cesaretten, katılaşmaya; katılaşmadan, bilinçsizliğe. Bu düzenin altında yatan unsur, dokümanın harmanlanması değil, yazarın anlatımının açık bir plânıdır. (Archer, SOTI, 116)

Metinlere dayalı hipotezin iddiaları, arkeolojik keşiflerin sunduğu verilerin sonucu olarak, ciddi bir şekilde çürütülmüştür. Keşifler devam ettikçe, antik İbranice’nin asıl metinsel teknikleri hakkında gerçekliği kanıtlanabilir verilerinin de artacağına güvenimiz tamdır.

3C. Bazı Kelimelerin Antik İbranice Kullanımlarına Işık Tutan Arkeolojik Delilden Ufak Bir Parçanın Bizlere Sağladığı Hak

Radikal tenkitçiler, geleneksel olarak “ben” zahirinin uzun formu olan *anoki* kelimesinin, bu zahirin kısa formu olan *ani* kelimesinden daha eskiden beri kullanıldığını öne sürmektedirler. Her ne kadar metinler üzerinde yapılan incelemeler sonucunda bu iki formun bir klişe olarak kullanıldığını ortaya koymuş olsa da; bu farklılık tenkitçiler tarafından kaynak bölünmesi için bir ölçüt olarak kullanılmıştır. “Ben (*ani*) Yahve’yim” ifadesi, sık sık uzun form olan *anoki* kelimesinin kullanıldığı metinlerde kullanılmış olan, açık bir geleneksel ifadedir.

Bu tezin tümünden bir uydurma olduğu, M.Ö. on beşinci yüzyıla ait bir keşif ile ortaya çıkmıştır. Ras Shamra kitabelerinde bu zahirin her iki formu da yan yana kullanılmıştır.

Bir başka örnek: Tufan hikâyesinin İbranicesinde “pencere” için kullanılan iki ayrı kelime vardır. Yaratılış 7:11 ve 8:2’de *arubbah* kelimesi kullanılırken, 8:6’da pencere için *challon* kelimesi kullanılmıştır. (Allis, FBM, 78-79)

Metinlere dayalı hipotezcilere göre *arubbah*, P kaynağının yazarı tarafından “pencere” için kullanılan bir kelimedir, dolayısıyla Yaratılış 7:11 ve 8:2’nin ilk kısmı P dokümanına özgüdür. *Challon* ise, J kaynağının yazarı tarafından “pencere” için kullanılan bir kelime olduğuna göre, Yaratılış 8:6, J dokümanına aittir.

Tabii ki, Tufan hikâyesi gibi kısa bir anlatımda, aynı anlama gelen iki kelimenin beraberce kullanılmasının değişik dokümanların varlığına işaret etmekten çok daha gerçekçi bir açıklaması vardır. Her ne kadar, böyle bir yakın anlam içeren iki kelimenin aynı anlatımda yer almasının kesin sebebini bilme imkânımız olmasa da; Ras Shamra’da gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda, bu kelimelerin *her ikisinin* de yer aldığı tabletlerin ele geçirilmesi ile, bu kullanımın birden fazla yazarın veya dokümanın ispatı olduğu tezini ileri derecede savunulamaz kılınmıştır.

Metinlere dayalı hipotezin iddiaları, arkeolojik keşiflerin sunduğu verilerin sonucu olarak ciddi bir şekilde çürütülmüştür. Keşifler devam ettikçe, antik İbranice’nin asıl metinsel teknikleri hakkında gerçekliği kanıtlanabilir verilerinin de artacağına güvenimiz tamdır.

Her ne kadar İsrail edebiyatının güvenilirliği arkeolojik keşifler sayesinde güçlenmiş de olsa; şu ana kadar buz dağının sadece tepesinin gözüktüğü unutulmamalıdır. Rutgers Üniversitesinin eski öğretim görevlilerinden ve şu anda da, (Ohio) Miami Üniversitesinde tarih profesörü olan Edwin Yamauchi, bu konuya dikkat çekmektedir:

“Eğer fazla iyimser bir tavır ile hesaplarsak, tüm doküman ve kitabelerden ¼’ünün günümüze kaldığını farz edebiliriz. Günümüze kalanlardan ise ¼’ünün gün ışığına çıkartıldığını; bu çıkartılanlardan ¼’ünün incelenemediğini; bu incelenenlerden ¼’ünün yayımlandığını düşünsek bile, tüm doküman ve kitabelerden (1/4x1/4x1/4x1/4)1/1000’den azının gün ışığına çıktığı görmüş oluruz. Bu rakam bile gerçek orandan çok yukarıdadır. (Yamauchi, 855, 12)

4B. Pentateuch’un Birliği

Pentateuch’un tümü, düzenli bir birlik üzerine bina edilmiş, birbirine organik bir yapı ile bağlanmıştır. Aynı ifadelerin sıkıcı ekosundan uzak, Tanrı’nın Musa’ya esinlemesinin gelişimci doğasını yansıtan bir yapıyı içermektedir. Tenkitçiler bile bu kusursuz uyumu kabul etmektedirler ancak bu uyumu, kendi uydurmaları olan bir hayali derlemeciye bağlamaktadırlar. (Archer, SOTI, 108)

Edward Riehm (*Einleitung in das Alte Testament*, 1889, I, syf. 202) tarafından dile getirilmiş olan bu itirafı bizlere Archer iletmıştır:

Pentateuch’un ortasında yer alan kitaplardaki yasalar, aslında tam bir uyumu sergilemektedirler. Muhakkak bu yasalar, tek bir kişi tarafından aynı zaman diliminde

yazılmamıştır, ancak hepsi aynı prensiplerin, düzenin, fikrin, sunumun ve ifadenin ürünüdür. Bazı kesin ifadeler tüm esere saçılmış durumda karşımıza her an çıkabilir. Yasalar, çeşitli yollar ile birbirine bağımlıdır. Metinlerden kopuk, sonradan ortaya çıkan farklılıklar dışında, tüm yasalar birbiri ile uyum ve uzlaşma içerisindedir. Birbirini öyle bir tamamlarlar, detaylarda öyle bir tutarlılık içerirler ki, hepsinin tek bir kişinin eseri olduğu izlenimine kapılırsınız. (Archer, SOTI, 108)

W. W. J. Martin, şunları ifade etmiştir:

Yaratılış kitabı, homojen bir eserin tüm niteliklerini barındırmaktadır: Net ifadeler; yazarın coğrafi ve lingüistik ortamını sergileyen, kasıtsız olarak kullanılmış yapılar ve sentaktik (sözdizimsel) modeller; fonksiyonel ekler; gramer türünün akıcılığı; ve tanımlıkların (artikler) kesinliği ve dışa vurumculuğu. Yaratılış kitabının yazarının, çeşitli edebiyat dallarındaki sahip olduğu yetenek ve bu araçları kullanma kabiliyeti, herkes tarafından kabul edilmiştir. Bir bilginin tüm vasıflarını kendisinde toplamıştır: Çeşitlilik ve farklılık, alternatiflerin bolluğu, renkli ifadelerin kullanılması, her tür bilginin ustaca sunulması. Hiç kimsenin bir metindeki stil çeşitliliğini, yazar çeşitliliğine bağlamaya hakkı yoktur, çünkü bu çeşitlilik, ustalığın ifadesidir. Bir metnin birliğini ortaya koyan unsur, stil yada diksiyon benzerliği değil, metnin kalitesinde görülen istikrardır. Kendilerini gizleyen bir grup çeşitli yeteneklere sahip insanların bu eseri meydana getirmesine inanmaktansa, tek bir dehanın bu eseri yarattığına inanmak çok daha mantıklıdır. (Martin, SCAP, 22)

26

METİNLERE DAYALI HİPOTEZİN SONUCU

BÖLÜME BAKIŞ

Metinlere Dayalı Hipotezin İleri Sürülen Artıları

Hipotezin Bir Bütün Olarak Ele Alındığında Etkili Olması (Kollektif Gücü)

Teorinin Yaygın Bir Şekilde Kabul Edilmesinin Sebepleri

Metinlere Dayalı Hipotezin Ölümcül Yöntem Bilimsel Zayıflığı

Antik Yakın Doğu Edebiyatına Bakış Üzerine, Modern Batı'dan Gelen Empoze

Objektif Delilsizlik

Bütünlük Yaklaşımının Yerine, Kaynaklara Parçalama Yaklaşımı

“Orijinal Dokümanların” Sayısı Sınırsızdır

Sorumsuz Mantık

Hipotezin En Büyük Kusuru

Kapanış Yorumları

1A. METİNLERE DAYALI HİPOTEZİN İLERİ SÜRÜLEN ARTILARI

1B. Hipotezin Bir Bütün Olarak Ele Alındığında Etkili Olması (Kollektif Gücü)

Tenkitçiler, Pentateuch'un kaynaklara bölünmesine sebep olan her kriterin kendi başına yeterince ikna edici bir tez olmadığını kabul etmeye hazırdırlar. Ancak, tüm tezler bir bütün olarak ele alındığı zaman, değişik kaynakların varlığını savunabilir bir güce kavuşmaktadırlar.

Bu görüşü savunan Britanyalı dokümanter A. T. Chapman şöyle yazmıştır: “Tenkitçi görüşün etkisi, tezin birbirinden bağımsız iddialarının ortak sonucu vermesinden kaynaklanmaktadır.” (Chapman, IP, 39) Bundan dolayı tenkitçiler, “tezin birbirinden bağımsız iddialarının” (kriter) güçlü (kümülatif) etkisine güvenmektedirler.

Ancak, Kitchen'ın işaret ettiği gibi: “Geçersiz olan tezlerin herhangi bir “kümülatif gücü” hakkında konuşmak, tamamen bir zaman kaybıdır: $0 + 0 + 0 + 0 = 0$. Çeşitli kriterlerin varsayılan uyumunun gücünü reddetmek bir yana; bu kriterlerin kendileri, bu kitaba sığmayacak kadar çeşitli deliller ışığında reddedilmelidir.” (Kitchen, AOOT, 125)

2B. Teorinin Yaygın Bir Şekilde Kabul Edilmesinin Sebepleri

Bu kitaptaki incelemelerin göstermeye çalıştığı gibi metinlere dayalı hipotez, gerçekten de geçersiz ise, niçin Avrupa, Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin aydın çevreleri tarafından büyük bir heves ile kabul edilmiş ve savunulmuştur?

W. H. Green, bu soruyu cevaplar:

Bir çok tanınmış ünlü âlim, tenkitçilerin Pentateuch'u çeşitli kaynaklara bölen hipotezini, tüm detaylarda olmasa da, genel olarak kabul etmektedirler. Bu hipotezin, bu kadar popüler olmasını mümkün kılan, kendisine göre cazibeleri vardır. Bu titiz ve ayrıntılı çalışma üzerine harcanan yetenek, eğitim ve adım adım ilerleyen bir çalışma karşısında gösterilen sabır, destek oluşturabilmek için düzenlenen aldatici tezler, iddia ettiği olayın Eski Antlaşma ve Pentateuch'a uygulanmasını mümkün kılan vasıf, bu hipotezin mantıklı ve tutarlı görünüşe kavuşmasını sağlamıştır. Araştırmanın metinsel savunma yapısının, elimizdeki asırlar öncesinden kalma olan metinlerde var olduğu uzun süredir bilinmeyenleri ortaya çıkmasına dayandırılmasını, spekülatif bir düşünce yapısına sahip olanlar için çekici kılan unsur, bu yöntemin antik dokümanların yeniden düzenlenmesi için yapılacak verimli ve orijinal bir araştırma için fırsat olarak görülmesi olmuştur. Metinlere dayalı hipotezin popüler olmasının başlıca iki sebebi vardır: (1) Eski Antlaşma dininin orijini ve tarihi hakkındaki geleneksel görüş üzerinde devrimsel bir etki yaratma ve bu konular üzerinde yeni bakış açısı oluşturma konusunda gösterdiği cüretkârlık ve sözde başarı; (2) başka inceleme alanlarında yaygın bir şekilde kabul edilmiş ve uygulanmış olan evrim öğretisi ile iş birliği içinde olma. (Green, HCP, 131-132)

Green, bu konudaki cümlelerini şöyle noktalar: “Metinlere dayalı hipotezin kusuru, bilgi ya da beceri eksikliğinden, savunucularının çabalarının sebatsızlığından veya hayal güçlerinin kısıtlı olmasından değil, ileri sürdükleri sonuçların başarısızlığından kaynaklanmaktadır.” (Green, HCP, 132)

Wellhausen'in hipotezinin bilimsel olarak saygı duyulmaya lâyık olduğu konusunda ciddi şüpheler vardır. Bu hipotezin yöntem biliminin içerdiği bir çok mazaret yığını,

kısır döngü ve kanıtlanmamış dayanak noktalarından gelen kesin olmayan tümünden gelimler; bu yöntem biliminin hukuk mahkemesi karşısında kabul edilemezliğini ortaya koymaktadır.

– GLEASON ARCHER

2A. METİNLERE DAYALI HİPOTEZİN YÖNTEMBİLİMİNİN ÖLÜMCÜL ZAYIFLIĞI

Suffolk Hukuk Üniversitesinden mezun olan Gleason Archer, yanlış fikirlere dayanan bu metodolojiyi, şu kelimeler ile ifade etmiştir:

Wellhausen'in hipotezinin bilimsel olarak saygı duyulmaya lâyık olduğu konusunda ciddi şüpheler vardır. Bu hipotezin yöntem biliminin içerdiği bir çok mazaret yığını, kısır döngü ve kanıtlanmamış dayanak noktalarından gelen kesin olmayan tümünden gelimler; bu yöntem biliminin hukuk mahkemesi karşısında kabul edilemezliğini ortaya koymaktadır. Hukuki işlemlerde geçerliği kabul edilen delil kurallarının tümü, metinlere dayalı teorinin yaratıcıları tarafından istisnasız kabul edilmektedir. Herhangi bir vasiyetname ya da kanun ya da feragatname senedini, Pentateuch'u kaynaklara bölen tenkitçilerin yöntemleri ile incelemeye çalışan herhangi bir avukat, kendisini mahkemeden dışarı atılmış olarak bulur. (Archer, SOTI, 99)

Bu zayıflıkların belirgin örnekleri, aşağıda sunulmuştur.

1B. Antik Yakın Doğu Edebiyatına Bakış Üzerine Modern Batı'dan Gelen Empoze

Radikal tenkitçilerin yaklaşımının sorgulanmasını gerektiren unsurlar şunlardır:

(1) Her dokümanın yazılım tarihi çok emin bir şekilde belirlenmiştir, ancak bu tarihlerde yazılmış ve karşılaştırma yapma imkânını bizlere sunabilecek başka bir metin mevcut değildir.

(2) Masoretik metinde karşılaşılan umulmadık ya da ender kullanılan kelimeler, tenkitçilerin uygun bulduğu başka kelimeler ile hiç düşünülmeden değiştirilmişlerdir.

Archer'ın gözlemleri, bu uygulamaların güvenilirliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur:

Tamamen farklı bir çağ ve kültürde yaşayan modern batılılar, Avrupa tarzı tutarlılık kavramlarına ya da stillerine uymayan ifadeleri ve ayetleri metinden çıkarmak ya da değiştirmek ya da yeniden düzenlemek için kendilerini yetkin görmüşlerdir.

Bu kişiler, aynı zamanda olaylardan 3,400 sene sonra yaşamış (tenkitçilerin tarihlemeleri ile olaylardan 600 ya da 1000 sene uzaklaştırılmış) olan âlimlerin olayların anlatımını, olayların şahidi ya da yakın çağdaşı olan âlimlerden daha iyi ve gerçekçi bir şekilde, felsefi teorilere dayandırarak, yeni baştan düzenleyebileceklerini iddia etmişlerdir. (Archer, SOTI, 99)

2B. Objektif Delilsizlik

En dogmatik metinlere dayalı hipotezci bile, Tevrat'ı oluşturduğu öne sürülen J, E ya da herhangi bir dokümanın varlığını ispatlayan bir tane bile objektif delil olmadığını kabul

etmek durumundadır. Eski Antlaşma'nın M.Ö. üçüncü yüzyıldan erken bir tarihe ait, bir kısmını veya tümünü kapsayan el yazması kopyası mevcut değildir. (Kitchen, AOOT,2)

W. H. Green'in bu konudaki yorumunu (Chambers, *Moses and His Recent Critics*, syf. 104-105), bizlere Torrey aktarmaktadır: "Pentateuch'un orijini hakkındaki bütün tarihi tanıklıklar ve inançlar, tenkitçilerin iddiaları ile çelişmektedir. Tenkitçiler, iddialarını kanıtlama zorunluluğu altında ezilmektedirler. Ancak bu kanıt, hem tartışmaya gerek duyulmayacak kadar açık olmalı, hem de iddianın devrimsel niteliği taşıyan sonuçlarının üzerine kurulduğu düşünülürse bir o kadar da ikna edici olmalıdır." (Torrey, HCNT, 74)

Yeruşalim'deki İbrani Üniversitesinin üyesi, Harvard Üniversitesinden Ph.D. Bruce K. Waltke, şunları dile getirmiştir: "Metinsel analiz yaklaşımının savunucusu olan popüler yayınları okumakta olan bir kişinin haberi olmasa da, bu teorinin en fanatik yandaşları bile J, E, D, ve P kaynaklarının varlığını ya da tarihselliğini destekleyen en ufak bir zerre kadar bile harici bir delile rastlanmadığını kabul etmek durumundadır." (Albright, AP, 2)

Radikal tenkitçilerin mantıksal hatalarına, Latince'de kısır döngü anlamına gelen *petitio principii* denmektedir. Daha basit bir ifade ile bu yöntem, bir tenkitin sonunda varılacak sonuçların, tenkitçi tarafından önceden belirlenip bu sonuçlara ulaşılmasını garanti altına almak için, dayanak noktalarının tenkitçi tarafından yaratılması yöntemidir.

3B. Bütünlük Yaklaşımının Yerine, Kaynaklara Parçalama Yaklaşımı

Bütünlük yaklaşımı, hem edebi hem de antik eserlerin incelenmesinde kullanılan bir yöntem bilimidir. Metinde var olduğu önceden varsayılan çelişkilerin tespiti için bu yöntem biliminin terk edildiği her durumda, metinler kendi doğalarının çeşitlilik vasfının bir sonucu olarak "çelişkiler" doğurmaya mecbur bırakılmaktadırlar. Aynı durum, Kutsal Kitap çalışmaları için de geçerlidir.

Allis'in de zekice ifade ettiği gibi: "Bahsi geçen çeşitlilikler ya da farklılıklar, dokümanın içeriğinde ya da formunda da yer alsa, kaynaklara parçalanma zorunlu olarak parçalama metodu ile ele alınan her metin için kaçınılmaz bir durumdur." (Allis, FBM, 126)

Kyle, benzer bir sonuca varmıştır: "Tenkitçilik, kusur bulmak anlamına gelmese de, bir tür kusur bulma aracına dönüştürülmüştür. Tenkitçi metot, yeniden düzenleme amacı ile kullanıldığında, metinlerin güvenilirliğini ve orijinaline yakınlığını gözden geçirmek durumunda kalır. Kusur bulma, hata tespit etme doğası, tenkitçilik için karşı konulamaz bir hal almıştır, aslında bu süreç için bu doğaya sahip olmak çok önemlidir. Ancak, bu temelsiz metot, sık sık düşünce sürecini felçe uğratar ve etkisiz hale getirir." (Kyle, DVMBC, 178)

Metinlere dayalı hipotezin zaaflarından en acı vereni ise, var olmayan sorunları yaratma eğilimidir. Bu konuda Kitchen, şöyle demiştir: "Öne sürülen sorunlardan bazıları, bu teorinin gayri meşru ürünlerinden başka bir şey değildir. Var olmayan sorunları, yapay olarak yaratan teoriler, açık bir şekilde hatalıdır ve bundan dolayı kullanımdan kaldırılmalıdırlar." (Kitchen, AOOT, 114)

Allis'in verdiği örnek, bu yaklaşımın yanlış mantığını ortaya koymaktadır:

Bir metinde yer alan farklılıkları bulma çabası, hayli basit ve kolay bir uygulamadır. Bu uygulama; kristal bir vazoyu kırmaya, elde edilen parçacıkların detaylı tariflerini içeren bir kitap yazmaya ve arkasından bu parçacıkların birbirine benzeyenlerini kendi içinde gruplayıp, her grubun aslında başka bir vazoya ait olduğunu iddia etmeye benzemektedir. Bu iddiayı çürütmenin en kesin yolu ise, bu parçacıkların tekrar birleştirilip vazanın bir tek bütün olarak

iddia sahibine sunulmasıdır. İşte bu yüzden, Kutsal Kitap'ın birden fazla ve birbiri ile çelişkili kaynaklardan meydana geldiğini iddia edenlere verilecek en iyi cevap, Kutsal Yazılar'ın uyum ve bütünlük içerisinde olduğunu göstermek olacaktır. (Allis, FBM, 121)

4B. “Orijinal Dokümanların” Sayısı Sınırsızdır

Metinlere dayalı hipotez yöntem biliminin kaynakları parçalayıcı doğası ve objektif kontrollerden yoksunluğundan dolayı, kendisinden tutarlı bir metin analizi beklemek, saçma olacaktır.

North, bu yöntemin geçmişteki sonuçlarına değinmiştir:

Baentsch isimli âlim, Levililer kitabı hakkında 1900 yıllarında yayınladığı yorum kitabında yedi adet farklı P kaynağı olduğunu ileri sürmüştür: P, Ps, Pss, Ph (xvii-xxvi), Po (i-vii), Pr (xi-xv) ve Rp. P kaynağının herhangi bir alt türünün iki (Ph5, Pr5) hatta üç basamaklı (Pr55) alt kaynakları vardır demiştir. Bu alt – alt kaynakların başına değişik derlemeciler (Rpo, Rph) hatta ikincil dereceden derlemeciler (Rp5) gelebilmektedir. Bu eser, kaynak bulma sanatının en ince ustalıklarını seğilemiştir. İşte ilginç kaynaklar: Pot, Po2, Po5, Po25. Bu gülünç duruma, Latince analitik metodun *reductio ad absurdum* durumu denir. (North, PC, 56)

Son zamanlardaki analizlerde durumun iyileştiğini söylememiz mümkün değildir. J1, J2, L, K ve S gibi yeni kaynaklar türemiştir. Bu durum karşısında radikal tenkitçilerin önde gelen seslerinden olan North, şu mantıklı sonuca varmıştır: “Bana öyle geliyor ki, yeterli miktarda analitik hünerliliğe sahip kişiler var oldukça, yeni yeni kaynakların üretilmesi kaçınılmaz olacaktır.” (Alıntı yapan: Albright, OTAP, 55)

Green, sınırsız parçacıklara ayırma uygulamasının doğasında gerçekleşen bir alt süreci tespit etmeyi başarmıştır: “Bu durum, hipotezin kendi kendisini yok eden doğasını ortaya koymaktadır. Pentateuch’u değişik dokümanlara bölen bir çok prensip ve metot, bu kaynakların da aynı ikna edici bir başarı ile herhangi bir boyutta ve sayısız kaynaklara defalarca bölünmesi için kullanılabilir.” (Harper, PQ, 164)

Bu konuda Allis, şu noktalara işaret etmektedir: “İleri tenkitçiliğin prensiplerinin ve metodlarının sürekli olarak uygulanması durumunda, Pentateuch’un tümünün değişik kaynaklara sürekli bir şekilde parçalanacağı kesindir . . . tenkitçiler bu fiyaskodan kurtulmak için, kendi prensiplerini ve metodlarını tam olarak uygulamaktan kaçınırlar.” (Allis, FBM, 89)

Alan Cole, tenkitçilerin hipotezi için cenaze çanını çalmıştır: “Eski ve hatırı sayılır ‘metinlere dayalı hipotez,’ kendi başarısı altında ezilmiştir. Tek kaynaklı ve sürekli bir dokümanı kabul etmek yerine, her gün daha küçük ve birbirinden kopuk bir biçimde doğan kaynakçıları kabul eden âlimler, büyüyen bu yığın ile başa çıkamamışlardır.” (Cole, E, 13)

5B. Sorumsuz Mantık

Radikal tenkitçilerin mantıksal hatalarına Latince’de kısır döngü anlamına gelen *petitio principii* denmektedir. Daha basit bir ifade ile bu yöntem, bir tenkitin sonunda varılacak sonuçların, tenkitçi tarafından önceden belirlenip bu sonuçlara ulaşılmasını garanti altına almak için, dayanak noktalarının tenkitçi tarafından yaratılması yöntemidir.

Radikal tenkitçilerin, içine düştükleri bu kısır döngüye ilk açık örnek aşağıda verilmiştir:

1C. J, E, D ve P Dokümanlarının Yaratılması

Tenkitçiler bu dört temel dokümanı oluşturmada önce, her dokümanın sahip olacağı karakteristikleri önceden belirlemişlerdir. Arkasından da kendi belirledikleri karakteristiklere mahsus özellikleri içeren ayetleri, ilişkili dokümana özgü olarak kabul etmişlerdir.

S. R. Driver, şunları kaleme almıştır: “P’nin stilini belirleyen kriterlere, Tanrı’nın Elohim ismi bir ölçüt olarak dahil edilmemiştir, böylece bu kriterin P ile ilişkilendirilmesi engellenmiş ve kaynak belirlemede bu ismin geçtiği ayetlerin P’nin stil karakterini yansıtsalar bile, P kaynağına özgü olarak kabul edilmesi kasten engellenmiştir.” (Driver, ILOT, 13)

Sonuç olarak, karşımıza dört ayrı doküman çıkmıştır. Her birisinde, kendine özgü hususlar içeren materyaller vardır. Ancak, bu durumun dört ayrı dokümanın orijinal varlığının ispatıymış gibi bir zafer edasıyla beyan etmek, tamamen mantığa ters düşen bir tutumdur. Bu mantıksızlığın en büyük sebebi, elde edilen “kaynakların” zaten önceden belirlenmiş bir amacın ürünleri olmaları, herhangi bir objektif delile sahip olmamaları ve edebiyat dünyasında tenkitçilerin bu sunumuna benzer ya da paralel başka bir örneğin bulunmayışdır. Kısacası bu tez, tam anlamıyla bir kısır döngüdür.

2C. Tezin, Yazıcılara ve Derlemecilere Koşulsuz Bağımlılığı

“Derlemeci ve yazıcı” kavramını tezlerine dahil eden radikal tenkitçiler, gerçekte var olmayan, kendilerinin yarattıkları bir soruna, gene kendileri bir çözüm yaratmışlardır. Bu kavram ile mantık sınırlarını iyice zorlayan tenkitçiler, tezlerini çürütecek herhangi bir delil ortaya çıktığında, bu delili varsayıma dayalı bir yazıcı ya da derlemeci ile bağdaştırarak diskalifiye etmekte, kısaca tezlerinin muhalefet kapısını, varlığı ispatlanmamış olan yazıcılar ya da derlemeciler aracılığıyla kapatmaktadırlar.

Allis, şu iddiada bulunmuştur:

Tenkitçiler, analizlerinin tıkanıdığı her noktada, bu durumun sebebi olarak editör rolünü yükledikleri derlemecileri göstermekte ve sorumluluğu onlara yıkmaktadırlar. Tezlerini yıkacak her türlü delile karşı geliştirdikleri bu araç, aslında kendi mantıksızlıklarını ortaya koymaktan başka bir şeye yaramamaktadır. Çünkü tenkitçiler, analizlerinin tatmin edici sonuçlar vermemesi karşısında suçu, elindeki kaynaklar üzerinde değişiklik yapmış olan derlemeciye atarak aynı zamanda, tenkitçilerin teorilerini ürettikleri metinlerin değiştirilmiş olduğunu kabul etmektedirler. Değiştirilmiş olan bir metnin orijini hakkında, gene bu metnin delil olarak kullanılması tamamen mantıksız bir uygulamadır. Bu duruma “delilin yönlendirilmesi” denir ve bu uygulama ile herhangi bir tezinin ispatlanması veya çürütülmesi mümkündür. (Allis, FBM, 60)

Allis, bu konuda şu sonuca varmıştır: “Aslında tenkitçilerin yazıcılara özgü olarak nitelendirdikleri her metin, metinlere dayalı hipotezcilerin teorilerinin çöktüğü noktaları açığa çıkartmakta ve gizli bir itirafı içermektedir.” (Allis, FBM, 39)

Tanınmış Yahudi yazarlardan Herman Wouk, metinlere dayalı hipotez üzerine bir araştırma yapmıştır. Wouk’un, derlemeci ya da yazıcı teorisine karşı tepkisi şöyle olmuştur: “Orijinal metinleri değiştiren bir kişinin varlığının ortaya atılması ile, Wellhausen’in tüm dertleri son bulmuştur. Mantıklılığı tartışmalı olan bu iddia, tenkitçiler için tam bir kurtuluş olmuştur. Eğer Kutsal Kitap’ta ki bir metni yok etmek için gramer unsurları, tanrısal isimlerin kullanılması ya da İbranice kelimeler üzerine oynanan oyunlar işe yaramazsa, Wellhausen’in son bir silâhı daha vardır, metni değiştiren bir kişi.” Wouk, Wellhausen’in kötü yürekli hayaleti olan derlemecisinin, Engnell’in analizi ile aydınlar çevresinde alay konusu haline dönüştüğünü iletmektedir. (Wouk, TMG, 315-317)

Wellhausen'in tezleri, birbirini güzel bir şekilde tamamlamaktadır ve Kutsal Kitap tenkidi binasının temelleri için sağlam dayanaklar gibi gözükmektedirler. Ancak, bu yapıyı destekleyen delil ve tezler sorgulanmış ve belli bir boyuta kadar reddedilmiştir. Tüm bunlara rağmen, Kutsal Kitap âlimliği hem bu tezlerin temellerinin çürüklüğünü kabul etmekte, hem de bu tezlerin sonuçlarını kabul etmeye devam etmektedir.

3A. HİPOTEZİN EN BÜYÜK KUSURU

Umberto Cassuto'nun *The Documentary Hypothesis* isimli eserinin altı bölümünü, metinlere dayalı hipotezcilerin Pentateuch'un Musa tarafından yazılmadığına dair delil üretmede kullandıkları beş önemli kriteri incelemeye adanmıştır. Cassuto, bu beş temel itirazı, bir evi ayakta tutan beş kolona benzetmektedir, doğal olarak bu benzetmede kast edilen ev, metinlere dayalı hipotez; beş kolon ise, Musa'ya ait yazarlığı reddeden kriterlerdir. Metinlere dayalı hipotez ya da beş kolon hakkında Cassuto, şunları kaleme almıştır: "Çalışmamda kolonların zayıflığını veya yeterli destek sağlamadığını değil, bu kolonların asla var olmadığını, tamamen hayal ürünü olduklarını gösterdim. Bu çalışma sonunda ulaştığım hüküm ise metinlere dayalı hipotezin geçeriz olduğu ve hükümsüz olduğuna dair olmuştur." (Cassuto, DH, 100-1)

Bir başka Yahudi âlimi, M. H. Segal, Pentateuch'da var olduğu iddia edilen problemleri inceledikten sonra, yazdığı *Pentateuch-Its Composition and Its Authorship* isimli kitabında şu sonuca varmıştır:

Geride bıraktığımız sayfalarda, Pentateuch'un yazılımının açıklamasına dair Metinlere Dayalı Teori'nin neden reddedilmesi gerektiğini açıkladık. Teori karmaşık, yapay ve çelişkilidir. İspatlanmamış varsayımlar üzerine kurulmuştur. Metnin çeşitli dokümanlara ayrılmasını gerçekleştirmek için kullandığı kriterler güvenilir değildir.

Bu kusurlara eklenecek daha birçok ciddi kusurlar mevcuttur. Pentateuch'un metinsel olarak sentetik incelenmesini tamamen dışarıda bırakmakta ve analiz işlemini anlamsız bir derinlikte gerçekleştirmektedir. Teori, analitik metodun anormal bir kullanımı yüzünden Pentateuch'u, geç dönemde yaşamış olan bir derlemecinin uydurma bir kronoloji üzerine oturtup bir araya topladığı efsaneler ve kaynağı şüpheli inançları içeren, tarihsel ve mantıksal olarak tutarsız parçacıklar haline dönüştürmüştür. Böylece Pentateuch, tamamen hatalı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Pentateuch'un gelişi güzel bir şekilde okunması durumunda bile, kaydedilen olayların mantıklı bir sıralama içerdiğini, çeşitli kısımların birbiri ile ilişkisinin arkasında bir plân olduğunu, bütün kitapların içeriklerinin birleşiminin bir amaç uğruna yapıldığını ve bu plân ve amacın, Pentateuch'da beden bulup Musa tarafından, Musa'nın zamanında yazıldığını anlamak mümkündür. (Segal, PCA, 22)

Kısacası, Wellhausen'in metinlere dayalı hipotezi, Musa'ya ait yazarlığı reddedip yerine JEDP kaynaklarının varlığını dayatan teoriyi kanıtlama yolunda verilmiş, başarısız bir çaba olarak kabul edilmelidir.

4A. KAPANIŞ YORUMLARI

1B. Yahudi âlimi Yehezkel Kaufmann, bu durumu şöyle tanımlar:

Wellhausen'in tezleri, birbirini güzel bir şekilde tamamlamaktadır ve Kutsal Kitap tenkidi binasının temelleri için sağlam dayanaklardır gibi gözükmetedirler. Ancak, bu yapıyı destekleyen delil ve tezler sorgulanmış ve belli bir boyuta kadar reddedilmiştir. Tüm bunlara rağmen, Kutsal Kitap âlimliği, hem bu tezlerin temellerinin çürüklüğünü kabul etmekte, hem de bu tezlerin sonuçlarını kabul etmeye devam etmektedir. (Kaufman, RI, 1)

2B. Mendenhall, metinlere dayalı evrimci dini gelişme görüşünün kabul edilmesi hakkında şunları belirtmiştir: “Bu görüşün kabul edilmesi ile en azından tenkitçilerin görüşlerini oluşturan temelin tarihsel delil değil, din tarihi hakkında sahip oldukları varsayımlar olduğu ispatlanmıştır.” (Mendenhall, BHT, 36)

3B. Bright, “Günümüzde bile metinlere dayalı hipotez hâlâ genel bir şekilde kabul edilmektedir ve bir çok tartışmanın açılış konusu olmaktadır” demiştir. (Bright, HI, 62)

4B. Tanınmış Yahudi âlim Cyrus Gordon, birçok tenkitçinin metinlere dayalı teoriye körü körüne bağlanması hakkında şunları dile getirmiştir: “Bu kişilerin kendilerini JEDP’ye ‘adadıklarını’ belirtirken, bu kelimeyi gerçek anlamı ile kullandım. Kendi kulaklarımla, Eski Antlaşma profesörlerinin, JEDP’nin güvenilirliğini kendi ‘kanaatlarına’ bağladıklarını ve detaylarda yapılabilecek değişiklikleri yürekten desteklediklerini duydum. Birçok tenkitçi, D kaynağını D1, D2 ve D3 gibi alt kaynaklara bölmeye ya da J ile E kaynağını birleştirip JE kaynağını oluşturmaya ya da yeni bir doküman oluşturup bu dokümanı da herhangi bir büyük harf ile isimlendirmeye açıktırlar, ancak temel JEDP yapısının sorgulanmasına bile katlanamazlar.” (Gordon, HCFF, 131)

Gordon, şu sonuca varmıştır: “Bu tarz bir ‘kanaati’, entellektüel tembellik ya da takdir etme konusunda yeteneksizlikten başka bir sebep göstererek açıklamaya gitmek, benim için bir kayıptır.” (Gordon, HCFF, 131)

5B. Britanyalı âlim H. H. Rowley, bu teoriyi reddetmeme sebebi olarak, yerine konulacak daha iyi bir öneri olmaması olduğunu şöyle itiraf eder: “Graf-Wellhausen teorisinin tümünün ya da bir kısmının yaygın bir şekilde reddedilmiş olduğu şüphe götürmez bir gerçektir, ancak bu teori yerine bu kadar tepki ve reddediş almayacak başka bir teori üretilmemiştir. . . . Graf-Wellhausen teorisi, yerine daha iyi çalışan bir teori bulununca tereddütsüz rafa kaldırılacak olan, ancak şu anda işe yarayan bir hipotezdir. Bahsettiğimiz yeni bir teori geliştirilene kadar, Graf-Wellhausen teorisini kabul etmek en faydalı tutum olacaktır.” (Rowley, GOT, 46)

Bu görüşe göre, hiçbir teoriye inanmamaktansa, geçersiz bir teoriye inanmak daha iyidir.

6B. Cyrus Gordon, Wellhausen teorisinin tümünü sert bir şekilde eleştirdiği bir makalede tenkitçilerin, metinlere dayalı hipoteze olan sadakatini şaşırtıcı bir örnekle açıklamıştır: “Önde gelen üniversitelerden birisinde görevli olan bir Kutsal Kitap profesörü, benden JEDP öğretisi hakkında elde ettiğim verileri duymak istediğinde, kendisinin ricasını kırmayarak, makalemin başında belirttiğim tüm gerçekleri ve delilleri kendisine ilettim. Bana bakarak şu cevabı verdi: ‘Dediklerinin hepsine gönülden katılıyorum ve delillerinin hepsi ikna edici, ancak ben öğrencilerime JEDP öğretisini sunmaya devam etmek durumundayım.’ Şaşkınlık içerisinde, niçin diye sorduğumda, aldığım cevap aynen şöyleydi: ‘Senin bana anlattıklarına

göre hem bugüne kadar kabul ettiğim ve bildiğim her şeyi silip atmak hem de yeni baştan her şeyi öğrenmek zorundayım. Kitaplarımızda öğretileri verilmekte olan ileri tenkitçiliğin kabul edilmiş sistemi ile yoluma devam etmek benim için çok daha kolay olacaktır.” (Gordon, HCF, 134)

7B. Mendenhall’ın birçok radikal tenkitçiye şüphe ile bakması, tenkitçilerin şu ifadesi ile haklılık kazanmaktadır: “Varsayım üzerine oluşturulmuş ve içeriğinde yetersizliklerle dolu olsa da, 19. yüzyılın kabul edilmiş ve akademik saygınlık kazanmış olan modelini takip etmek çok daha kolaydır.” (Mendenhall, BHT, 38)

8B. Yahudi yazar ve senarist Herman Wouk, profesyonel bir Kutsal Kitap âlimi olmasa da, Wellhausen ve onun takipçilerinin teorilerinin neden kabul edildiğine dair tespitlerini, *This Is My God* isimli kitabında şöyle belirtmiştir: “Hayatlarını bir teoriye adayıp, yeni gelen nesillere bu teoriyi öğreten bir kişi için, bu teorinin çöküşünü kabul etmek bir hayli zor gelmektedir.” (Wouk, TMG, 318)

Wouk, sözlerine şöyle devam eder:

Âlimlerin nihayet kavrayabildikleri gerçek, metinsel analizin bilimsel bir metot olmadığıdır. Metinsel stil, bir karışım ya da potpuridir; akar, değişir, duraklar, hızlanır ve yavaşlar. Dickens’ın satırlarında, Shakespeare’in kaleminin izi görülür; Mark Twain’in bölümlerini Scott yazmıştır; Spinoza, Hobbes ve Descartes ile doludur. Shakespeare, en fazla taklit edilen, örnek alınan edebiyatçı ve stilistçi olmuştur. Shakespeare’in eserlerinin, Shakespeare tarafından yazılmadığını ispatlamaya çalışan takıntılı bazı kişiler, metinsel analiz yöntemini kullanarak asırlardır çalışmaktadırlar. Bence, metinsel analiz yöntemini kullanarak, benim bile *David Copperfield* ya da *Farewell to Arms* isimli eserleri yazdığım ispatlanabilir. Aslında fena da olmaz. (Wouk, TMG, 317)

3. KISIM

KUTSAL KİTAP TENKİDİ VE YENİ ANTLAŞMA

27

YENİ ANTLAŞMA BİÇİMSEL TENKİTÇİLİĞİNE GİRİŞ

BÖLÜME BAKIŞ

Tanımlar
Biçimsel Tenkitçiliğin Amaçları
Biçimsel Tenkitçiliğin Metodolojisi
Biçimsel Tenkitçiliğin Arka planı ve Tarihi
Arkaplan
Tarih
Biçimsel Tenkitçiliğin En Katı Destekçileri
Martin Dibelius
Rudolf Bultmann
Vincent Taylor
Özet
Özet

Bu bölümde, biçimsel tenkitçiliğin temel prensipleri tetkik edilmiş, temel varsayımlara ve sonuçlara pratik cevaplar verilmiştir.

Yeni Antlaşma kaynak tenkitçiliğinin eninde sonunda varacağı yer, Mesih'in yaşamı hakkındaki yazılı kaynaklardır. Bu kaynaklar, olayların gerçekleşmesinden yirmi beş sene sonra yazılmıştır. İncil'i oluşturan bu yazılı kaynakların içerdiği materyaller, bu tarihe kadar sözlü aktarım yolu ile korunmuştur. Biçimsel tenkitçilik, bu sözlü aktarım sürecinde oluşan boşluğu doldurma çabası içerisine girmiştir.

Biçimsel tenkitçiler, İncil'in ilk dört kitabının küçük bağımsız üniteler ya da bölümler halinde yazıldığını ileri sürerler. Bu küçük bağımsız üniteler (*pencopes*) birbiri ile bağlantı içinde olmadan yayılmışlardır. Tenkitçiler, bu küçük bağımsız ünitelerin yavaş yavaş değişerek folklorik (halk) edebiyatının efsane, hikâye, mitolojik anlatım ve meseller gibi çeşitli şekillerine dönüştüklerini öğretirler.

Biçimsel tenkitçiliğin teorisine göre, bu küçük bağımsız ünitelerin oluşumu ve muhafaza edilmesi temelde, Hristiyan toplumunun yaşam koşulları (*Sitz im Leben*) ve ihtiyaçları tarafından belirlenmiştir. Başka bir deyiş ile Hristiyan toplumunu karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmek için; İsa'nın bu sorun ile nasıl başa çıktığını anlatan bir ifadeyi veya bölümü mevcut değil ise uydurmuşlar, mevcut ise muhafaza etmişlerdir. Bundan dolayı, bu anlatımlar aslında Mesih'in yaşamının tanıklıkları değil erken kilisenin inançları ve uygulamalarıdır.

Tenkitçiliğin bizlere önerdiği öğretiye göre, İsa'nın elçileri, İncil'in ilk dört kitabının yazarlarından daha çok, derlemecileridirler. Küçük bağımsız üniteleri yapay bir iskelet ile birleştirmişler, bu oluşumu vaaz etme ve öğretme amaçları için kullanmışlardır. İncil'de yer alan, “tekrar,” “hemen arkasından,” “birkaç gün sonra,” “-e giderken,” ve “bundan sonra” ifadeleri sonradan eklenmiştir. Bu ifadelerin tarihsel değeri yoktur, çünkü bu ifadeler birbirinden ayrı ifade veya olayları birbirine yapay bir şekilde bağlamak için kullanılmıştır. Çeşitli kronolojik ifadeler, bağımsız metinsel üniteler arasında bağlaç olarak kullanılmıştır.

Biçimsel tenkitçiliğin kendisine belirlediği hedef; bu küçük bağımsız ünitelerin yazılımını, gelişimini ve derlenmesini sağlayan “geleneksel kuralları” tespit etmek; bu kuralların tespiti ile İsa'nın elçileri tarafından eklenmiş olan çeşitli kronolojik ifadelerin oluşturduğu yapay iskeleti ortadan kaldırmak; bu küçük bağımsız ünitelerin orijinal formuna ulaşmak (*pericopes*) ve bu ünitelerin muhafaza edilmesinin erken Hristiyanlar tarafından hangi amaca (*Sitz im Leben*) hizmet ettiğini tespit etmektir.

Tenkitçiler bu metot aracılığıyla, yazılı kaynaklar öncesinde yer alan sözlü aktarım dönemine nüfus edebileceklerini ve İncil'in ilk dört kitabını oluşturan bağımsız parçacıkları tespit edebileceklerini düşünmüşlerdir. (Fitzmyer, MMOTGT, 445)

Biçimsel tenkitçilik, bu düşünce yapısı yüzünden kısa bir sürede metinsel analize dönüşmekten kendisini alıkoyamamıştır. Aynı zamanda, kendisine tarihsel analizler yapma yetisini de uygun görüp, çeşitli ayetlerin tarihselliği hakkında hükümler vermeye başlamıştır.

1A. TANIMLAR

1B. Biçimsel tenkitçilik, ismini Almanca *Formgeschichte* kelimesinden almıştır. Bu kelime, “biçim tarihi” anlamına gelmektedir.

Biçimsel tenkitçilik, metinlerin formunu ve erken gelenekleri korumuş olan dokümanları inceler. Temel varsayımı ise, erken dönemde gerçekleşmiş olan sözlü aktarım geleneklerinin materyale değişik formlar verdiği ve elimizdeki çeşitli formlardaki yazılı metinleri oluşturduğudur. Bu formların üzerinde yapılacak çalışmaların, sözlü aktarım

geleneği korumuş olan kişilerin yaşamı ve düşünce biçimi hakkında en sağlıklı bilgiyi ortaya çıkaracağına inanılır. (Filson, FC, 436)

2B. Robert Spivey ve D. Moods Smith, *Anatomy of The New Testament* isimli kitaplarında, biçimsel tenkitçiliğin metodunu tanımlamışlardır: “Aktarım geleneklerinin, özellikle de İncil’in aktarım geleneğinin, yazılı metin haline dönüştürülmeden önceki halinin içerdiği ‘formları’ sınıflandırma ve bu yapıların yansıttığı kilise ‘yaşam koşullarını’ tespit etme.” (Spivey, ANT, 463)

3B. Biçimsel tetkikçi olan E. B. Redlich, şunları belirtmiştir:

Biçimsel tenkitçilik, İncil’in ilk dört kitabının yazılı metin haline dönüşmeden önce materyalin sözlü aktarım ile aktarıldığı aşamasını inceleme ve çalışma metodudur. Materyalin, yani İncil’in ilk dört kitabını oluşturan ifadelerin ve anlatımların orijinini, tarihini ve yazılı metin haline dönüştüklerinde orijinal anlatımlarını ne kadar yansıttığını araştırır. İncil’in ilk dört kitabının oluşum süreci ile ilgilenir. (Redlich, PC, 9)

Laurence J. McGinley, biçimsel tenkitçiliğin beş temel prensibini listeler:

1. İncil’in ilk dört kitabının sinoptik (aynı olayı anlatan) versiyonları, popüler edebi olmayan kompozisyonlardır.
2. İsa’nın hayatını değil, erken Hristiyanların inancını betimlerler.
3. Birbirinden bağımsız aktarım geleneklerinin yapay toplamalarıdır.
4. Bu aktarımların her birisinin orijinal formu vardır ve bu formlar tespit edilebilir.
5. Bu formlara şeklini veren unsur, sosyal koşullar olmuştur.

(McGinley, FCSHN, 4)

4B. G. E. Ladd, biçimsel tenkitçiliği şöyle tanımlamaktadır:

“Biçimsel tenkitçilik,” ağızdan ağıza aktarılmış olan sözlü aktarım geleneklerini yansıtan dokümanların metinsel formları ile ilgilenir. Bu çalışmanın asıl amacı bu metot aracılığıyla, yazılı kaynaklar öncesinde yer alan sözlü aktarımın geleneksel uygulamalarının tespiti ve bu tenkitçiliğin İncil’in ilk dört kitabına uygulanarak, orijinal anlatımlara ulaşmaktır. Bu formlar üzerine yapılan tenkitçi çalışmalar, İncil’in ilk dört kitabının da sözlü aktarım ile aktarıldığını ve bu aktarımlarda yer alan materyallerin aslında birbirinden bağımsız anekdotlar, hikâyeler, ifadeler, öğretiler, meseller ve benzerinden oluştuğunu iddisının ortaya atılmasına sebep vermiştir. Bu iddialara göre, birbirinden bağımsız olan bu parçalardan her birinin kilise içerisinde ayrı ayrı yeri vardır. Markos’un anlatımında karşımıza çıkan İsa’nın işlerinin tarihsel anlatımları, Matta anlatımında da geniş çapta beden almıştır, ancak Luka, bu aktarım geleneğinin bir parçası olmamıştır. Bu anlatımların bir araya toplayıcısı Markos olmuştur; kendisi, İsa’nın işlerini kronolojik düzene sokmuş ve birbirinden kopuk boncukları bir ipe dizer gibi kendi anlatımını oluşturmuştur.

Bu iddiaların açıkça ilân ettiği, İncil’de yer alan olayların tarihi sıralaması, gerçekleştiği yerler ve içerdiği unsurlar tarihsel olmadığı gibi, aynı zamanda tamamen güvenilmezdir ve bundan dolayı ciddi Kutsal Kitap âlimleri tarafından dikkate alınmamalıdır. İddiaların vardığı sonuca göre, elimizde İsa’nın “yaşamına” ya da “biyografisine” dair hiçbir şey yoktur; elimizdeki İncil, birbirinden kopuk, tarihselliği olmayan anekdotlar ve öğretilerin derlendiği bir kitaptır. (Ladd, NTC, 144, 145)

5B. Radikal bir biçimsel tenkitçi olan Rudolf Bultmann, biçimsel tenkitçi yaklaşımını şöyle açıklar:

Yaklaşık kırk yıldan beri Yeni Antlaşma okullarına giden öğrenciler, İncil araştırmalarında ortaya çıkan yeni bir ekolün varlığına şahit olmuşlardır. Biçimsel tenkitçilik ya da orijinal ismi ile *Formgeschichte*, Tarih Formu. Bu ekol, Sinoptik İncil'in, ilk dört kitabının analiz edilebileceğini mümkün kılan bir aktarım geleneğini savunmaktadır. İncil'in ilk dört kitabının yazılı metin haline dönüşmeden önceki sözel inanç aktarımı aşamasına, İncil'in temelini oluşturan kaynaklara ulaşmayı çabalar. Ekole göre bu kaynaklar; Markos'tan önce İsa'nın hizmetini aktaran Q, aktarımların ardaşıklığını ortaya koyan metinler, İsa'nın çarmıha gerilmesini anlatan yazılı dokümanlar da olabilir. (Bultmann, FC, vii)

Açıklamalarına şöyle devam eder:

Biçimsel tenkitçiliğin ilk prensiplerinden birisi, İncil'in ilk dört kitabının sinoptik aktarımının bağımsız ünitelerden oluşmuş olduğudur. Bu bağımsız üniteler, İsa'nın elçileri tarafından birleştirilmiş ve edit edilmiştir. Bu öğretiyeye sahip olan biçimsel tenkitçilik, bu aktarım ünitelerini birbirinden ayırmaya, erken Hristiyan toplumunda yer almış olan en eski formlarına ve orijinine ulaşmaya çalışmaktadır. Bu ekol, İncil'in ilk dört kitabını, bu daha eski materyallerin bir derlemesi olarak görür. Ancak bu görüşüne rağmen, İncil'in ilk dört kitabını tamamlanmış eserler olarak incelemeyi de ihmal etmemektedir. Bunu yapmaktaki asıl amacı ise, İsa'nın elçilerinin metinsel aktivitelerini değerlendirmek ve onları yönlendiren teolojik motivasyonları tespit etmektir. (Bultmann, FC, 3, 4)

2A. BİÇİMSEL TENKİTÇİLİĞİN AMAÇLARI

R. H. Lightfoot, biçimsel tenkitçiliğin prensiplerini şöyle özetlemiştir:

Biçimsel tenkitçiler bizlere şu prensipleri sunmaktadır: (1) Erken kilisenin kendisini yazılı olarak ifade etme imkânı yoktur. (2) İlk yıllarda, İsa'nın sözleri ve işleri sadece ağızdan ağıza aktarılmıştır. (3) Bu aktarımlar (bizim beklentimizin tersine), genç bir kilisenin ihtiyaçlarını ve yaşam ile ilgili sorunlarını çözmek için yeterli değildir. Tenkitçilere göre bu ihtiyaçlar şunlardır: misyonerlik için vaazlar, katekizm (ilmihal) öğreti, Hristiyan yaşamının içeriğinin ve anlamının gösterilmesi, Yahudi ya da başka kaynaklı itirazların çürütülmesi ve belki de hepsinin ötesinde tapınma.

Tenkitçiler, bu hatıraların ve geleneklerin ayrı ayrı parçacıklar halinde, ama genelde iki formda yayıldığını öne sürmektedirler: hikâyeler ve Rab'bin sözleri. Bu parçacıkların her biri zamanla; ya Kiliselerde değişmeyen tekrarlamalar sonucunda daha katı; ya da çevrelerindeki İbrani veya Yunan dünyasının öğretmenler, bilgeler veya liderler hakkındaki gerçek ya da uydurma hikâyelerinden etkilenecek daha elastik bir yapıya kavuşmuşlardır. Sonuç olarak tenkitçiler, yazılı metin öncesi sözlü aktarımla iletilmiş olan bu materyallerin elimizdeki İncil'in ilk dört kitabında, ancak özellikle Markos'ta beden aldığını, ancak birbirinden ayırıştırılmasının da mümkün olduğunu savunurlar. Bu bağımsız parçacıkların biçimlerine göre sınıflandırılabilmesini iddia ettikleri için, bu ekole biçimsel tenkit denmiştir. (Lightfoot, HIG, 30, 31)

Martin Dibelius, bu konuda şu açıklamada bulunmuştur: “Biçimsel tenkitçilik, Yeni Antlaşma'da İsa Mesih'in doktrini ile Nasıralı İsa'nın anlatımı arasında yer alan boşluğa, ortak paydalardan bir köprü kurma çabasıdır.” (Dibelius, GCC, 18)

Sözlerine, biçimsel tenkitçi metodun amacını anlatmakla devam eder: “Biçimsel tenkitçiliğin en büyük amacı; yeniden yapılanma ve analiz ile İsa hakkındaki geleneksel öğretinin, elimizdeki İncil ve yazılı kaynaklardan önceki orijiniyi açıklamaktır.” (Dibelius, FTG, Preface)

Dibelius, “Biçimsel tenkitçilik, bu aktarım geleneğinin arkasında yatan niyeti ve gerçek amacı ortaya çıkarmak ister. Bizler, ilk kiliselerin hangi amaca hizmet etmek için, İsa hakkındaki bağımsız anlatımları ağızdan ağıza ya da papirüsten papirüse dolaştırdıklarını bulmak zorundayız. Aynı tutum içerisinde İsa’nın sözlerini incelememiz; kiliselerin bu sözleri öğrenme, koruma ve yayma eylemlerinin altında yatan unsurları bulmamız gerekir” demiştir. (Dibelius, FTG, Preface)

Rudolf Bultmann, şu iddiada bulunmuştur: “Biçimsel tenkitçiliğin ana prensibi artık bellidir: İncil’in ilk dört kitabı, ilk olarak kilise içerisinde sözlü olarak dolaşmaktaydı ve kilisenin dini ihtiyaçlarına hizmet ediyordu; kısım kısım bu sözlü aktarımlar gruplandı, derlendi ve elimizdeki kitapçıkları oluşturdu.” (Bultmann, FC, ix)

Rudolf Bultmann, H. Gunkel ve onun öğrencilerinin Eski Antlaşma’ya uygulamış oldukları *biçimsel tenkitçi metodun*, artık Yeni Antlaşma’ya uygulandığını belirtmiştir: “Bu çalışmaya, orijinal sinoptiklerin hem anlatım, hem ifadelerde neler içerdiğini bulmak, tarihsel arka plânlarını belirlemek, bu içeriklerin birinci ya da ikinci sözlü aktarımını mı, yoksa düzeltilmiş yazılı metne mi ait olduklarını tespit etmek de dahildir.” (Bultmann, HST, 2-3)

3A. BİÇİMSEL TENKİTÇİLİĞİN YÖNTEM BİLİMİ

Vincent Taylor, biçimsel tenkitçilikte atılan adımları tek tek sıralar:

1. Materyalin formuna göre sınıflandırılması.
2. Orijinal forma yeniden ulaşmak.
3. *Sitz im Leben* -yaşam koşullarının araştırılması.

(Taylor, FGT, 22)

Robert Mounce, resmi olmayan bir görüşmede, biçimsel tenkitçi prosedürü aşağıdaki üslup ile özetlemiştir:

Biçimsel tenkitçi ilk olarak, Kutsal Kitap anlatımlarının sınıflandırılabilceği formları listeler. Arkasından, bu sınıflandırılmaya tâbi tutulacak bağımsız ve ufak parçacıkların (*periscopes*) gelişiminden sorumlu olan erken kilisenin yaşam koşullarını (*Sitz im Leben*) tespit eder. Bu yaşam koşulları neler olabilir? Öldürülme korkusu? Yabancı uluslardan imanlıların, Yahudi düzeninden uzaklaşma istekleri mi? Dalalet mi (din doktrinlerine karşı çıkma)? *Sitz im Leben* tespit edildikten sonra bir tenkitçi, aktarımlarda gerçekleşmiş olan değiştirmeleri tespit edip, İsa’nın sözlerine yapılmış olan eklemeleri tek tek ayırabilir. Sonuç olarak, elimize orijinal ya da saf bir İncil geçer. (Mounce, I)

Edebiyattan uzak bir toplumda, ağızdan ağıza aktarılan anlatımlar ne hale dönüşebilir?

– C. F. D. MOULE

4A. BİÇİMSEL TENKİTÇİLİĞİN ARKA PLÂNI VE TARİHİ

1B. Arka Plân

Biçimsel tenkitçilik, 1914 ile 1918 yılları arasında gerçekleşmiş olan savaşın sonlarına doğru Almanya’da ortaya çıkmıştır. (Redlich, FC, 16)

Floyd V. Filson, sinoptik İncil üzerine uygulanan biçimsel tenkitçiliğin erken tarihini açıklar:

Bu çalışma alanının hâlâ önderleri olarak kabul edilen K. L. Schmidt (1919), M. Dibelius (1919) ve R. Bultmann’ın (1921) eserlerinde bu metot kullanılmıştır. Bu çalışmalar, birçok âlim tarafından örnek alınmıştır: Olrick’in folk hikâyeleri üzerine yaptığı çalışmalarda; Gunkel’in Eski Antlaşma’da yer alan sözlü aktarımları tespit etmesinde; Wellen’in, İncil’in aktarımına ve bu aktarımın erken dönemlerine tenkitçi yaklaşımlarında; Norden’in düzyazı stilleri ve misyon söylevleri üzerine yaptığı çalışmalarda; vb. Bu çalışmalar, İsa ile yazılı metin halindeki İncil arasındaki boşluğun, bu metinler ile doldurulamayacağını savunmaktadır. Bu boşluk için sözlü aktarım dönemi fikri oluşturulmuş ve incelenmiştir. (Filson, FC, 436)

Almanya’da savaş öncesi dönemde yaşamış olan göze çarpan tenkitçi âlimler şunlardır: Bernard Weiss, Holtzmann, Wrede, Johannes Weiss, Wellhausen, Gunkel ve Wendland. (Redlich, FC, 16)

Biçimsel tenkitçilik alanında çalışmalar yapan bu âlimlerin eserlerindeki ortak paydaları, Easton tespit etmiştir: “Bu yazarlar sırayla, Martin Albertz, Rudolf Bultmann, Martin Dibelius ve Karl Ludwig Schmidt’dir. Vardıkları sonuçlarda çeşitlilik gözlenirse de, hepsinin, birinci İncil aktarımının doğasını kesin bir biçimde tanımlamada ve bu aktarımların oluşumuna ve yayılmasına hükmeden yasaları tespit etmede, ortak bir öze ve kavrayış kalitesine sahip oldukları görülür.” (Easton, CG, 28-29)

Önemli biçimsel tenkitçiler arasında D. E. Nineham ve R. H. Lightfoot da yer almaktadır.

Radikal olmayan biçimsel tenkitçiler şunlardır: Frederick Grant, C. H. Dodd, B. S. Easton ve Vincent Taylor. Eserlerinin içeriğine ve kullandıkları terminolojiye bakıldığında bu âlimlerin, Bultmann ve onun takipçilerinden etkilenmiş oldukları görülür. (Gundry, IFACF, 2)

Rudolf Pesch, biçimsel tenkitçiliğin erken gelişmesini anlatmaya şöyle devam eder:

Yirminci yüzyılın başlarında J. Weiss, çok açık bir beyanda bulunmuştur: “İncil’in ilk dört kitabının metinsel formlarının incelenmesi ve içindeki materyallerin bağımsız olarak gruplanması, çağdaş bilim için Yeni Antlaşma araştırma dalında yerine getirilmesi gereken bir görevdir.” (*Aufgaben der neutestamentlichen Wissenschaft in der Gegenwart* [1908], syf. 35)

J. Weiss’in takipçisi, J. G. Herder ise, “İncil’in ilk dört kitabına uygulanacak bir biçimsel tenkitçiliğin içerdiği sorunları” ortaya koymuştur. (W. G. Kümmel, syf. 98)

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru ismini duyuran bir başka takipçi ise, “Hristiyanlığın primitif edebiyatı” isimli eserinde “formların tarihi” başlıklı yazıyı yazan F. Overbeck olmuştur. (*Historische Zeitschrift* 48 [1882], syf. 423) Birinci Dünya Savaşından hemen önce P. Wendland (*Die urchristlichen Literaturformen* [1912]) ve E. Norden (*Agnosthos Theos. Un tersuchungen zur Formengeschichte religioser Rede* [1913]) isimli iki klâsik âlim, Yeni Antlaşma üzerine tenkitçi araştırmaları yönlendiren iki isim olmuştur. Savaş sonrasında ise, biçimsel tenkitçi dönemin altın çağı başlamıştır. (Pesch, FC, 337-338)

C. F. D. Moule, bu konuda şunları dile getirmiştir:

Bu yeni eğilim ilk olarak, özellikle Eski Antlaşma'da yer alan folklorik unsurları inceleyen İskandinav ve Almanya kaynaklı âlimlerden gelmiştir. Bu âlimler, Yasa içerisinde bulunduğunu iddia ettikleri sözlü aktarımlara dikkat çekmeye çalışmışlardır.

Tezlerini şu soru üzerine kurmuşlardır: “Edebiyattan uzak bir toplumda ağızdan ağıza aktarılan anlatımlar ne hale dönüşebilir?” Zaman ilerledikçe bu soruya cevap olarak iki önemli prensibi ortaya koymuşlardır: (1) Çeşitli aktarım örneklerinin yeterli miktarlarda incelenmesi sonucunda bir kişi, birbirini izleyen sözlü yayılma aşamalarının kendilerine özgü standart “biçim” ya da “formlarına” aşinalık kazanabilir. Böylece belli bir doğrulukta, aynen soğanın yapraklarının soyulması gibi, orijinal metin üzerindeki bu katmanları tek tek ortadan kaldırıp, anlatımın en ilkel, en orijinal formuna ulaşılabilir. (2) İnceleme altına aldığımız yazılı dokümanların, orijinal şekline tamamen sadık olduğunu düşünmek bir hatadır. Bir kişinin, bir anlatımı ya da dokümanın tümünü değiştirmesinden, toplumların kolektif etkisinin değiştirici ve etkileyici gücü çok daha yüksektir. (Moule, FCPS, 87)

E. V. McKnight, biçimsel tenkitçilik üzerine kısa ama özlü bir çalışma gerçekleştirmiştir. *What Is Form Criticism?* isimli eserinde, kaynak tenkidi aracılığıyla varılan sonuçlar hakkında arka plânlar bilgileri sunmaktadır:

Yirminci yüzyılın başlarında İncil'in sinoptik ilk dört kitabı üzerine yapılan tenkitçi çalışmalar ile şu sonuçlara varılmıştır: (1) “İki doküman” hipotezi kabul edilmiştir. Bunlar, Markos ve Q dokümanlarıdır. Bu iki doküman, Matta ve Luka için birer kaynak teşkil etmişlerdir. (2) Markos, Q, Matta ve Luka, erken kilisenin teolojik görüşlerinden etkilenmişlerdir. (3) Markos ve Q, hem orijinal materyalleri, hem de sonradan eklenen materyalleri içermektedirler. (McKnight, WFC, 9, 10)

2B. Tarih

Bob E. Patterson, “*The Influence of Form Criticism on Christology*” isimli eserinde, biçimsel tenkitçiliğin tarihini ortaya dökmüştür. (Encounter, Winter, 1970)

Donald Guthrie, biçimsel tenkitçiliğin iddialarının kabul edilmesi oranının arttığını ve bu eğilimin altında yatan bir çok unsur olduğunu belirlemiştir. Bu unsurlar arasında şunları göstermiştir:

(1) *Kaynak tenkitçiliğinin zayıf noktaları.* Metinsel bir tenkitçi olan kaynak tenkitçiliği, kendisini elindeki materyaller arasına hapsedmiştir. Matta ve Luka'yı incelemeye çalışan bir kaynak tenkitçi, İsa'nın ölümü ile yazılı kaynakların ortaya çıktığı tarih arasında var olan yirmi-otuz yıllık bir zaman dilimi ile başa çıkmayı becerememiştir. Biçimsel tenkitçi ise, bu zaman boşluğunu doldurma çabasına girmiştir.

(2) *Markos anlatımının tarihsel doğruluğu üzerine genel bir sorgulama.* Wilhelm Wrede, “Mesih'in Sırrı” isimli teorisi ile bu eğilimi başlatmıştır. Bu teoriye göre, Markos'un kitabını yazmasındaki amaç, İsa'nın Mesihliğini yavaş yavaş açıklamaktır (ya da “Mesih'in Sırrı” aktarımı).

İlerleyen yıllarda Julius Wellhausen, Markos'un orijinal ya da ilk aktarımının üzerine İncil'in kitaplarının diğer yazarlardan bilgilerin ve o dönemin ağır basan Hristiyan düşüncesini yansıtan ifadelerin serpiştirildiğini iddia etmiştir.

(3) *İncil'in ilk dört kitabının güncelleştirilmesi arzusu.* Birinci yüzyıl dünya görüşü daha fazla geçerli olmadığı için biçimsel tenkitçilere göre âlimler arasında İncil'i yirminci yüzyıla uygun bir hale getirmek için coşkulu bir çaba başlamıştır.

(4) *Metinsel materyallerin orijinal durumlarına ya da orijinal yaşam koşullarına (Sitz im Leben) uygun hale getirilme çabası.* Biçimsel tenkitçiler bu

yüzden İncil'in ilk dört kitabının arka plânlarını tespit edip, bunlar üzerinde yoğun bir şekilde durmuşlardır. (Guthrie, NTI, 188, 195)

Yeni ve daha az sübjektif kriterler aracılığı ile, İsa'nın yaşamını keyfi psikolojik yargılara maruz bırakmadan, İsa'nın yaşamının aktarımının güvenilirliğini sınama yeteneğine sahip olmayı ümit etmekteyiz. Sonuç olarak varmayı hedeflediğimiz nokta, İsa'nın işlerinin ve sözlerinin daha güvenilir bir yapıda bilinmesini sağlamaktır.

– MARTIN DIBELIUS

5A. BİÇİMSEL TENKİTÇİLİĞİN EN KATI DESTEKÇİLERİ

1B. Martin Dibelius

Martin Dibelius, şu eserlerin ve diğer temel kitapların yazarıdır: *From Tradition to Gospel* (Aktarımdan İncil'e), *A Fresh Approach to the New Testament and Early Christian Literature* (Yeni Antlaşma'ya ve Erken Hristiyan Literatürüne Taze Bir Yaklaşım), *Gospel Criticism and Christology* (İncil Tenkitçiliği ve İsa Bilimi). Kendisi en eski biçimsel tenkitçilerden birisidir. Kendisinin biçimsel tenkitçiliğe bakış açısını, kendi sözlerinden okuyabiliriz:

“İncil'in biçim tarihi üzerine bir araştırmaya başlamadan önce, primitif Hristiyan edebiyatının belli bir kısmına yoğunlaşmamız gerekir; İncil'in sinoptik ilk dört kitabına.” (Dibelius, FTG, 2)

“İncil'in sinoptik ilk dört kitabının, metinsel bir açıdan kavranabilmesi için, bu kitapların çeşitli materyallerin toplaması olduğunun bilinmesi gerekir. Bu kitaplara isimlerini veren yazarlar, aslında içeriğin çok azını kaleme almışlardır. Prensip olarak bu kişilere yazar değil, aktarımların bir aşaması, derlemecisi ya da editörü demek daha yerinde olacaktır. Bu kişiler her şeyden önce, ellerinde bulunan çeşitli materyalleri incelemiş, gruplamış ve üzerinde çalışıp, sonra da bir bütün haline dönüştürmüşlerdir.” (Dibelius, FTG, 3)

Dibelius, biçimsel tenkitçilikte kendisi için belirlediği hedefi şöyle tanımlar: “Yeni ve daha az sübjektif kriterler aracılığı ile, İsa'nın yaşamını keyfi psikolojik yargılara maruz bırakmadan, İsa'nın yaşamının aktarımının güvenilirliğini sınama yeteneğine sahip olmayı ümit etmekteyiz. Sonuç olarak varmayı hedeflediğimiz nokta, İsa'nın işlerinin ve sözlerinin daha güvenilir bir yapıda bilinmesini sağlamaktır.” (Dibelius, CGNTS, 42)

“*Formgeschichte* ekolünün beyan ettiği temel bakış açısını düz bir ifade ile, ‘İsa hakkında saf bir tarihsel tanıklık asla verilmemiştir’ olarak özetleyebiliriz. İsa'nın işlerinin ve sözlerinin aktarımı olarak bizlere sunulan her şey aslında, Hristiyan olmayanların iman etmesi, olanların da sağlam bir imana sahip olmaları için vaaz edilme amacıyla düzenlenmiş inanç tanıklığıdır. Hristiyanlığın kaynağı, tarihsel bir süreç hakkındaki bilgi birikimi değil, aktarımın içeriğinin kurtuluş olduğuna dair bir güven olmuştur: Kesin sonuca ulaştıran başlangıç.” (Dibelius, FTG, 295)

“*Formgeschichte* ekolünün teolojik hedeflerinden bir diğeri ise, elimizdeki materyalin iskeletini oluşturan İsa'nın hikâyesinin kapsamının betimlenmesinin gerçekleştirilmesidir.” (Dibelius, FTG, 295)

Dibelius, İncil'in asıl amacının İsa Mesih'in kişiliğini anlatmak olmadığını iddia etmektedir: "Durum bu olunca da, aktarımların İncil'de doğru bir şekilde yansıdığını sormaya bile gerek kalmamaktadır. Hatta, Mesih'in karakteri ya da vasıfları hakkında bilgi edinmek için İncil'i incelemek boşuna olacaktır. İncil üzerine yapılan seküler bir araştırma ile herhangi bir cevaba ulaşılmaması, orijinal aktarımın metinsel olmadığı sonucunu ortaya koyar." (Dibelius, FTG, 300)

"Primitif Hristiyanlık döneminin edebi zenginliği, İncil aktarımında karşımıza çıkan çeşitli formlar ile kendisini göstermektedir. Bu formları belirleyen unsur ise, Hristiyan kilisesinin misyonerlik ve vaizlik ihtiyaçları olmuştur." (Dibelius, FTG, 287)

"Erken kilise, bir misyoner kiliseydi. İsa'nın elçilerinin sahiplendiği, aktarımların derlemiş halinin oluşturulma amacı misyonerlik, aracı ise vaizlik olmuştur." (Dibelius, FTG, 13)

"Erken Hristiyanları aktarımlarının böyle bir propaganda yapmaya iten unsur, başkalarını kendi dinlerine devşirme konusunda hissettikleri zorunluluktur, yani misyonerlik amacıdır." (Dibelius, FTG, 13)

Dibelius, vaizcilikten bahsederken, "Hristiyanlık propagandasının tüm biçimleri buna dahildir: Misyonerlik amaçlı vaazlar, tapınma esnasında verilen vaazlar ve teolojik öğreti amaçlı vaazlar. Hristiyanlığın tüm dünya üzerinde gerçekleştirdiği misyon, bu değişik aktivitelerin oluşmasının sebebidir" demıştır. (Dibelius, FTG, 15)

"İsa'nın yaşamı hakkındaki aktarımların sadece bir tanesi eksik ve birbirinden kopuk değildir: 'İsa'nın Çarmıha Gerilmesi Anlatımı.' (Dibelius, FTG, 23, 178) Dibelius'a göre bu anlatımın amacı, bu olayın gerçekleştiğini ispatlamak değil, bu olayın gerçekleşmesinin Tanrı'nın arzusu olduğunun vurgulanmasıdır." (Dibelius, FTG, 186)

"İncil'de yer alan diğer anlatımların hepsi birbirinden bağımsız bir şekilde var olmuşlardır. Bu aktarımları ilk, orijinal şekli ile ele alırsak, birkaç ifade dışında İsa'nın yaşamı hakkında hiçbir tanıklığa rastlamayız. Benim de şahsen savunucusu ve temsilcisi olduğum biçimsel tenkitçilik (*Formgeschichtliche Methode*) metodunun temel hipotezi işte budur." (Dibelius, GCC, 27)

2B. Rudolf Bultmann

Giessen, Marburg ve Breslau'da gerçekleştirilen Yeni Antlaşma çalışmaların eski profesörlerinden olan Rudolf Bultmann, 1951 senesinde emekliye ayrılmıştır. Ancak, onun çağımızın Yeni Antlaşma tenkitçiliğine yaptığı katkılar, dünya çapında etkisini sürdürmektedir. Bultmann, biçimsel tenkitçi bakış açısını yansıtan birçok kitap yazmıştır: *The History of the Synoptic Tradition* (Sinoptik Aktarımın Tarihi), *Jesus and the Word* (İsa ve Söz), *Theology of the New Testament* (Yeni Antlaşma'nın Teolojisi) ve *Jesus Christ and Mythology* (İsa Mesih ve Mitoloji).

1C. Aşağıda, Bultmann'ın kendi ifadeleri ve onun hakkında söylenenlerden bir aktarım sunulmaktadır:

Klass Runia, Bultmann'ın dünya üzerindeki etkisi hakkında şu yorumda bulunmuştur:

Bultmann'ın programı, savaş sonrası teolojisinde inanılmaz bir etki yapmıştır. Günümüz Almanyası'nda neredeyse teologların tümü ya onun ekolünü takip etmektedir ya da onun düşünce yapısından derinden etkilenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise benzer, hatta daha radikal iddiaları dile getiren Paul Tillich gibi bir çok önde gelen teolog, bu ekolün etkisi altında kalmıştır. Bu teologların bazıları, Kutsal Kitap'a dayandırılan geleneksel Tanrı kavramının öldüğünü, yok olduğunu öne sürecek kadar ileri gitmişlerdir. (Runia, MDAB, 13)

Rudolf Pesch, sözlerine şöyle devam eder: “Bakış açısı, karşılaştırmalı din ve tarihsel tenkitçilik etkisi altında kalmış olan R. Bultmann, şu gerçeği en güzel şekilde formüle etmiştir: ‘ele alınan toplumun, ki bu toplum primitif Hristiyan toplumu da olabilir, yaşamını yansıtan yazılı metinler, o toplumun sosyal koşullarını ve ihtiyaçlarını neredeyse kesine yakın bir oranda, bu metinlerin stillerinde, formlarında ve kategorilerinde yansıtır.’” (Pesch, FC, 338)

H. N. Ridderbos, bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Bultmann’ın Yeni Antlaşma’ya yaklaşımı, Hristiyan olmayan inançlar ve bu inançların gelişimi ile Yeni Antlaşma’nın kıyaslanması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu yaklaşıma, din tarihi metodu (*Religiongeschichte*) denmektedir.” (Ridderbos, B, 12)

Bultmann, İncil’e skeptik (şüpheli) bir biçimde yaklaşması ile tanınmıştır. Şu sözlerinde bu şüpheliğini hissetmemek mümkün değildir: “İsa’nın kişiliği, tarihselliği ve işleri; aynı şekilde Hristiyanlığın orijini hakkında bildiklerimizin belirsizliği şiddetle vurgulanmalıdır.” (Bultmann, FC, 20)

Bultmann, biçimsel tenkitçiliğin gelişimini şöyle tanımlar: “Yazılı aktarımın içerdiği çeşitli formlar, toplumun içerisinde işleyen etkilerin dışı vurumudur, aynı zaman da toplumun yaşamı da kullanılan formları anlaşılır kılmaktadır.” (Bultmann, HST, 5)

Bultmann, kendi metodu hakkında şunları dile getirmiştir: “Atacağımız ilk adım, İsa’nın elçileri tarafından kullanılan aktarım materyalleri ile, elçilerin kendi eklemelerini birbirinden ayırt etmektir.” (Bultmann, FC, 25)

Bultmann’ın programı, savaş sonrası teolojisinde inanılmaz bir etki yapmıştır. Günümüz Almanyası’nda neredeyse teologların tümü ya onun ekolünü takip etmektedir ya da onun düşünce yapısından derinden etkilenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise benzer, hatta daha radikal iddiaları dile getiren Paul Tillich gibi bir çok önde gelen teolog bu ekolün etkisi altında kalmıştır. Bu teologların bazıları, Kutsal Kitap’a dayandırılan geleneksel Tanrı kavramının öldüğünü, yok olduğunu öne sürecek kadar ileri gitmişlerdir.

– KLASS RUNIA

2C. Birkaç Yorum ve Tenkit

G. E. Ladd, Bultmann’ın, Hristiyan düşüncesinin erken tarihini yeniden yapılandırma ve İsa’nın tarihselliğini tespit etmek için kullandığı temel metodun aslında “karşılaştırmalı din metodu olduğuna” işaret etmektedir.

“Alman âlimlerinin geliştirdiği bu metota göre herhangi bir dini olay, kendi dini çevresinin ışığı altında anlaşılmalıdır.” (Ladd, NTC, 8)

Schubert Ogden, *Christ Without Myth*, (Efsanelerden Arındırılmış İsa) isimi kitabında şu gözlemlerini dile getirmiştir:

Bultmann’ın önerilerinin tenkidi için atılması gereken birinci adım, bu önerilerin aslında iki ifade ile özetlenebileceğinin gösterilmesidir:

(1) Hristiyan inancı, geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir biçimde yorumlanmalıdır. Bu yorumlama esnasında, İsa’nın gerçek ve tarihsel (geschichtlich) varlığının orijinal olasılığına dair bir fikre sahip olunmamalıdır. Çünkü bu olasılığın az ya da çok, ancak yeterli bir miktarda açıklığa kavuşması ve kavramlaştırılması felsefi bir analize mahsustur.

(2) Hristiyan inancı aslında anlaşılabilir bir inançtır, ya da ‘gerçek olma olasılığını taşır’. Bunun sebebi ise, kilisenin ve sözlerinin ve sakramentlerin kaynağı olan Nasıralı İsa’nın (historisch) tarihsel varlığıdır.

Bultmann’ın önerilerinin tenkidi için atılması gereken ikinci adım ise, aynen Barth, Buri ve diğer birçok âlimin yaptığı gibi, bu iki önerinin karşılıklı olarak birbirine uymadığını ortaya koymaktır. (Ogden, CWM, 111-112)

Edward Ellwein, Bultmann’ın, İsa hakkında bilebileceklerimiz hakkındaki görüşünü şöyle özetlemiştir:

İsa denilen birey kimdir? O da bizim gibi bir insandır. Efsanevi bir karakter değildir. O’nun üzerinde mesihliğin bir pırıltısı yoktur, sadece ve yalnızca sıradan bir insandır, ancak bir öğretmendir ve bir dönem için peygamberlik yapmıştır; dünyanın yakında sona ereceğine dair peygamberlikte bulunmuştur; Tanrı’nın yasasını çiğnemiştir; Eski Antlaşma’nın büyük peygamberlerinin ortaya koyduğu resmi ve tarikatvari tapınmaya olan protestoyu yenilemiş ve radikalleştirmiştir; Yahudiler tarafından Romalılar’a çarmıha gerilmek üzere teslim edilmiştir. Bunların dışında İsa hakkında anlatılan her şey belirsiz, güvenilmez ve efsanevidir. (Ellwein, RBIK, 34)

Donald Guthrie, *New Testament Introduction* (Yeni Antlaşma’ya Giriş) isimli kitabında, Bultmann’ın teolojisinin temelini oluşturan sebepleri tanımlamıştır:

Bultmann’ın tenkitçiliği esnasında yaşadığı hayal kırıklıkları, onu tarihsel delillere duyulan ihtiyaçtan özgür kılacak bir İncil yaklaşımı arayışı içine girmesinin sebebidir. Bultmann’a göre, birisinin iman etmesi için bu kişinin geri zekâlı olması gerekmektedir. Bultmann, kendisini varoluşçu felsefeye adanarak, bu tarihsel olmayan yaklaşıma daha çok yönelmiştir. Heidegger’den derinden etkilenen Bultmann, Hristiyan inancı için en önemli unsurun, Mesih’e varoluşçu bir yaklaşımla yaklaşmak olduğu iddiasında bulunmuştur. (Guthrie, NTI, 93-94)

En sonunda Chicago Üniversitesinden Martin E. Marty, Bultmann’a karşı değişik bir tepkide bulunmuştur:

Rudolf Bultmann’ın dostları ve düşmanları, onun yirminci yüzyılın ne büyük Yeni Antlaşma dehası olduğunu iddia ederler. Sayıları bir hayli kalabalık olan Anti-Heideggerciler, bu iddiaya ‘Kesinlikle hayır!’ derler; Bultmann kendisini Marburger, Martin Heidegger’in felsefesine kaptırarak teolojinin berrak sularını çamurlaştırmıştır. Almanya’daki kalabalık bir Lutheran grup ise, kendisinin de Lutheran olduğunu iddia eden Rudolf Bultmann’a, ‘Yüzyılın En Büyük Din Düşmanı’ unvanını lâıyk görmüşlerdir. (Marty, F, 10)

Heidegger’den derinden etkilenen Bultmann, Hristiyan inancı için en önemli unsurun, Mesih’e varoluşçu bir yaklaşımla yaklaşmak olduğu iddiasında bulunmuştur.

– DONALD GUTHRIE

3B. Vincent Taylor

Biçimsel tenkitçiliğin önde gelen isimlerinden olan Vincent Taylor, kendisinin de mensup olduğu bu ekolü tenkit etmekten geri kalmamış bir âlimdir. Taylor’ın biçimsel tenkitçilik ile

ilgili 1935 senesinde yayınlanmış, ilk eseri olan *The Formation of the Gospel Tradition*, biçimsel tenkitçiliğin artı ve eksilerini ortaya koymuştur. Taylor, Bultmann'ın tarihsel şüpheciliğinden uzak bir âlimdir.

Taylor, biçimsel tenkitçilerin temel varsayımlarına katılmaktadır:

Bize düşen, biçimsel tenkitçiliğin temel varsayımlarını gözden geçirmektir. Bu varsayım, temel olarak en erken aktarımın, zaman ve mekan bağlantısı olmayan, izole, küçük parçacıklardan oluştuğuna dairdir. Arkasından yapmamız gereken, bu görgü tanıklıklarının derlendiği zaman ve mekânı tespit etmeye çalışmaktır. İncil'in Markos kitabı elimizde olduğu sürece, erken aktarımların bir yığın parçacıktan oluştuğunu reddetmenin mümkünatı yoktur. (Taylor, FGT, 38-39)

Taylor, Dibelius ve Bultmann'ın sözlü aktarım hakkındaki görüşlerinin ikisine de katılmaktadır:

Biçimsel tenkitçilik şu prensip üzerine kurulmuştur: İncil'in ilk dört kitabının yazılı metinlerinin içerdiği materyaller yapı ve form farklılıklarına göre çeşitli gruplara bölünebilir. Bu farklılıklar bizlere yazılı metin öncesi dönemde bu aktarımların geçirdiği gelişim ile ilgili ip uçları sunmaktadır. Sözlü aktarımlardaki farklılıkları oluşturan unsur ise, bu aktarımların kilisenin günlük yaşamdaki kullanım alanlarıdır: vaaz, öğretim ve misyoner propaganda. (Taylor, MGT, 470-71)

Erken Hristiyan topluluğunun yaratıcılığı ve İsa'nın hayat hikâyesi konusuna olan merakları hakkındaki can alıcı referanslar hakkında Taylor, şu varsayımda bulunmuştur:

Erken Hristiyan topluluğunun, İsa'nın hayat hikâyesine olan meraklarının sebebi olarak birkaç varsayımda bulunmak mümkündür: Bir kere, erken Hristiyanlar mütevazı bir geçmişe ve marifete sahip insanlardı; bu kişilerin ebebiyat sanatı hakkında fazla birikimleri yoktu; tarihçilerin uğraştığı sorunlar onları çok fazla ilgilendirmiyordu. Onların gözleri Yeni Cennet'e dikilmişti ve bu Cennet'in yakında İsa tarafından onlara getirileceğine inanmaktaydılar ve onları bu öğretiden daha fazla heyecanlandıran hiçbir şey yoktu; bilmedikleri tek şey ise, on dokuz asır geçmesine rağmen, bu beklentilerinin hâlâ gerçekleşmediğidir. Bu kişilerin tüm umutları geleceğe bağlanmışken, geçmişi kayıt altına almanın ne anlamı olabilir di? Bir kez daha gördüğümüz gibi, İsa aktarımının oluşumu tamamen toplumsal bir süreçtir. Aktarımların unutulmamaya lâyık görülmesinin sebebi, erken Hristiyanların İsa'nın hayatına olan merakları değil, dini toplantılarında işlevsel kullanımı olmasıdır. İlk Hristiyanlar, biyografiye merak mı salmışlardır?

Ancak, konu İsa'nın elçileri olduğu zaman, verilecek olan cevapların daha farklı olması gerekir. Bu kişilerin İsa'nın hikâyesini anlatma konusunda belli bir hevesleri olduğu tahmin edilse de, günümüzdeki anlamı ile bir biyografi hazırlamak için belli bir güdülerini olamayacağı kesindir. İncil'in ilk dört kitabının sonuncunun hedefi dini ve doktrinseldir, ancak sunulan materyalin yapısı daha çok tarihidir. Markos kitabında açıkça gördüğümüz, İsa'nın hizmetini aktarma isteği, kendisini Matta'da da belli etmektedir. Ancak bu istek, Matta kitabının didaktik ve kilise tarihi anlatımlarının gölgesinde kalmaktadır. Luka iii. 1'de verilen bilgiler ve kitabın daha başındaki önsözüne (i. 1-4) baktığımız zaman, düzenli ve sıra takip eden bir anlatımın hedeflendiğini görürüz, ancak bu kronolojik niyetin ne kadar başarıldığını bilme imkânımız yoktur. (Taylor, FGT, 143-144)

Dibelius, İncil anlatımlarına paralel başka metinleri bulmak için, sık sık hahamlara ait metinleri araştırmıştır. Dibelius, bu metinlerin nispeten geç bir dönemde derlenmelerine rağmen, içerdiği anekdotların erken orijine sahip olduklarına ve

karşılaştırılmaların gerçekleştirilmesi durumunda, İncil'in sinoptik ilk dört kitabını tatmin edici bir şekilde yansıtacaklarına inanmıştır.

– LAURENCE J. MCGINLEY

4B. Özet

Biçimsel tenkitçiliğin en katı yandaşları hakkında bir sonuca varmadan önce bu kişilerin uzlaştığı ve çatıştığı noktaları belirlemenin yararı olacaktır.

1C. Dibelius ve Bultmann Arasındaki Benzerlikler

Her ne kadar Bultmann ve Dibelius aktarım materyallerini değişik şekillerde sınıflandırsalar da bunun sebebi değişik yaşam koşulları ile değişik formları ilişkilendirmelerinden gelmektedir, aslında her ikisinin de temel varsayım üzerindeki temel görüşleri uyum içerisindedir. Bu varsayımın iki taraftarı vardır: Yazılı metin döneminden önceki dönemde sözlü aktarım materyalleri kısa ve bağımsız olarak etrafta ağızdan ağıza dolaşmaktaydılar, erken topluluğun yaşam koşullarına uyum sağlamaktaydılar (*Sitz im Leben*) ve İncil'de yer alan bütün tarihsel içerik (İsa'nın Çarmıha Gerilmesi hikâyesi hariç), İsa'nın elçilerinin sonradan eklemesi ile bu aktarımlara karışmışlardır. (Gundry, IFAFC, 24-25)

E. V. McKnight, Dibelius ve Bultmann arasındaki benzerliklere işaret etmeye devam eder: “Her ikisi de materyallerin formlarına göre sınıflandırılabilceğini savunmuş; bu formlar sayesinde aktarım tarihinin öğrenciler tarafından yeniden yapılandırılabilceğini öne sürmüşlerdir.” (McKnight, WFC, 20)

L. J. McGinley, Dibelius ve Bultmann'a biraz farklı yaklaşmaktadır. Bu ikilinin stil konusunda hemfikir olmalarına rağmen terminolojide uyuşamadıklarına; materyal konusunda hemfikir olmalarına rağmen aktarımın gelişmesinde uyuşamadıklarına; *Sitz im Leben* konusunda uyuşamayıp en sonunda kategorilerin tarihsel değerinin tümünden reddedilmesi konusunda uzlaştıklarına işaret eder. (McGinley, FCSHN, 45-46)

McGinley, sözlerine şöyle devam eder:

Bultmann ve Dibelius, biçimsel tenkitçiliğin üstlenmesi gereken görevlerden bir tanesinin de, formların tarifi ve sınıflandırılması olduğu konusunda uzlaşmışlardır. Bir toplumun ürettiği değişik metinsel türler ile toplum yaşamının çeşitli fonksiyonları arasında bir ilişki olduğuna göre, bu ilişkiyi tespit etmenin mümkün olduğunu iddia etmişlerdir. Aynı şekilde, tarihsel-sosyal koşulların oluşturduğu belli bir ihtiyacın karşılanması için oluşturulan belli bir formun da tespit edilmesinin mümkün olduğunu iddia etmişlerdir. (McGinley, FCSHN, 18,19)

McGinley bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Dibelius, İncil anlatımlarına paralel başka metinleri bulmak için sık sık hahamlara ait metinleri araştırmıştır. Dibelius, bu metinlerin nispeten geç bir dönemde derlenmelerine rağmen içerdiği anekdotların erken orijine sahip olduklarına ve karşılaştırılmaların gerçekleştirilmesi durumunda İncil'in sinoptik ilk dört kitabını tatmin edici bir şekilde yansıtacaklarına inanmıştır.” (McGinley, FCSHN, 96)

McGinley, sözlerine şöyle devam eder:

Bultmann, hahamlara ait aktarımlarda yer alan örneklerden ve benzerliklerden fazlasıyla faydalanmıştır ancak kendisi hahamlık aktarımlarının sabit bir şekli almalarını sağlayan sürecin, İncil'in sinoptik ilk dört kitabının aktarımlarının sabit bir şekli almalarını sağlayan süreçten daha karmaşık olduğuna inanmaktadır. İncil'in sinoptik ilk dört kitabının biçimleri, hahamlara ait aktarımların biçimlerine göre daha saf bir şekilde korunmuştur. Hahamlara ait

aktarımların formasyonları daha bilinçli, motifler daha sanatsal ve bireysel unsurlar daha şekillidir. (McGinley, FCSHN, 97)

Biçimsel tenkitçilik kulağa bilimsel bir metot gibi gelebilir ancak gerçekten de bilimsel olsa idi yaptığı yorumlar, vardığı sonuçlar da belli bir tutarlılık gözlenirdi. Biçimsel tenkitçiliğin, tek bir cümle için bile birden fazla yorum sunduğunu biliyoruz. Karşımıza çıkan tek sorun yorumların çeşitliliği değil aynı zamanda bir ayetin resmi bir anlatım mı, yoksa bir mucize anlatımı mı olduğu konusunda tenkitçilerin uzlaşamamasıdır ki, bir anlatımın her ikisi de birden olma durumunda söz konusudur. Eğer biçimsel tenkitçilik bilimsel bir metot olsaydı, tarihsel yeniden yapılanmada da belli bir tutarlılığı görürdük.

– ROBERT MOUNCE

2C. Bazı Temel Eleştiriler

Bultmann ve Dibelius arasındaki temel farklılıkların bir tanesi ise; unsurların formasyonunun “kontrol edici güdü” kavramıdır:

- (1) Bultmann’a göre İncil’in ilk dört kitabındaki “kontrol edici güdü”, erken Hristiyan topluluğu ile Yahudiler arasındaki tartışmalar ve çekişmedir. (Bultmann, Kenyon, BMS, 350-351)
- (2) Dibelius Bultmann’a göre İncil’in ilk dört kitabındaki “kontrol edici güdü”, “misyonerlik amacıdır” ve “vaizlik” bir propaganda aracıdır. (Dibelius, FTG, 13)

Vincent Taylor, şu konuda Bultmann’ı eleştirmektedir:

Bultmann’ın orijinallik testleri ileri seviyede sübjektiftir. İsa’nın sözlerinde yer alan bir kaç karakteristik unsurları seçip, tüm aktarımın orijinallliğini bizim belirlediğimiz bu kürsü üzerinde yargılayabilir miyiz? Neyin karakteristik unsur olduğunu belirlemek hiç de kolay değildir; belirleme imkânımız olsaydı bile bu test her defasında kusurlu sonucunu vermeye mahkumdur, çünkü en büyük düşünürler bile, öğretilerini sık sık tekrar etmiş, benzer şekillerde ifade etmişlerdir. (Taylor, FGT, 107-108)

Biçimsel tenkitçiliğin kronolojik gelişiminde Martin Dibelius’un arkasından gelen Bultmann, şunları dile getirmiştir: “Dibelius’tan farklı olarak ben şu iddiada kesinlikle kararlıyım: Biçimsel tenkitçilik, metinsel formların primitif kilisenin yaşamı ve tarihi ile ilişkisinin olmasından dolayı metinsel tenkitçi yargılarının içerisinde gerçekler hakkında önceden varsayımlara dayalı yargıları da içermekte iken, aynı zamanda gerçeklerin de yargılanmasına sebep olmaktadır (bir ifadenin orijinallliği, bir aktarımın tarihselliği, vb.).” (Bultmann, HST, 5)

Alfred Wikenhauser, biçimsel tenkitçiliğe ciddi eleştiriler getirmektedir:

Dibelius tarafından az da olsa savunulsa da Bultmann ve Bertram’ın şiddetle savunduğu iddia sonucunda, primitif Hristiyan topluluğuna ciddi bir yaratıcılık gücünün atfedilmesi, biçimsel tenkitçiliğin en büyük kusurlarından birisidir. Bu iddiaya göre İncil’in sinoptik ilk dört kitabının mucizeler (*Novellen*) başta olmak üzere bazı kısımları, en çok Yahudilerden ve Yunanlılardan etkilenmiş olan bu topluluk tarafından ya yaratılmıştır ya da biçimlendirilmişlerdir. (Wikenhauser, NTI, 276)

Biçimsel tenkitçiliğe karşı yükselen eleştirilerin en önemlileri, tarafsızlık ve ön yargısızlık alanlarında yoğunlaşmıştır. Bir söyleşi esnasında Robert Mounce şunları dile getirmiştir: “Biçimsel tenkitçilik kulağa bilimsel bir metot gibi gelebilir ancak gerçekten de bilimsel olsa idi yaptığı yorumlar, verdiği sonuçlar da belli bir tutarlılık gözlenirdi. Biçimsel tenkitçiliğin, tek bir cümle için bile birden fazla yorum sunduğunu biliyoruz. Karşımıza çıkan tek sorun yorumların çeşitliliği değil aynı zamanda bir ayetin resmi bir anlatım mı, yoksa bir mucize anlatımı mı olduğu konusunda tenkitçilerin uzlaşamamasıdır ki, bir anlatımın her ikiside birden olma durumunda söz konusudur. Eğer biçimsel tenkitçilik bilimsel bir metot olsaydı, tarihsel yeniden yapılanmada da belli bir tutarlılığı görürdük.” (Mounce, 144)

I. J. Peritz, biçimsel tenkitçilerin tarafı ve ön yargılı olmaları konusunda şunları belirtmiştir:

Biçimsel tenkitçilik, bizleri ya hatalı metoduna boyun eğmeye ya da bu metot ile savaşılmaya mecbur bırakmaktadır. Ancak burada karşı karşıya kalan iki taraf; tenkitçi bir tutum ile tenkide karşı bir tutum değil tenkitçi tutum ile hiper tenkitçi tutum taraflarıdır. İncil’in ilk dört kitabının tenkit edilmesi, katı bir objektifliği iddia etmemektedir. Bazı metinlerde nerede bir şiirin bitip nerede bir tarih anlatımının başladığını kestirmek zordur. Bizim anladığımız bir anlamda “biyografi” olmayan bu metinlerin temelini oluşturan katı bir kronolojik ya da topografik bir plan olmama olasılığı yüksektir. Ancak sadece bunlar yüzünden de elimizde sağlam tanıklıklar olmadığını, İsa Mesih’in Hristiyan inancına sahip Kilise tarafından yaratıldığını iddia etmek ve Hristiyanlığın İsa Mesih tarafından yaratıldığını reddetmek tamamen mantık dışıdır. (Peritz, FCE, 205)

Sözlerine şöyle devam eder: “Biçimsel tenkitçiliğin en büyük kusuru, aktarımları değerlendirme konusunda gösterdiği ön yargıdır.” (Peritz, FCE, 205)

Kısa bir zaman önce yayınlanan bir bültende Peritz biçimsel tenkitçilik hakkındaki son sözlerini söylemiştir: “Biçimsel tenkitçilerin hepsinin aslında söylemek istedikleri kısaca şöyledir: İsa Mesih’in öğrencileri, Rab’lerinin hatıralarını sağlam bir şekilde devam ettiremeyecek kadar beceriksiz, iki cümlelik metni kaleme alamayacak kadar cahil ve doğru bir biyografi ya da tarihsel metin oluşturulmasına katkıda bulunmayacak kadar umursamazlardır.” (Peritz, FCE, 202)

Bultmann’ın orijinallik testleri ileri seviyede sübjektiftir. İsa’nın sözlerinde yer alan birkaç karakteristik unsuru seçip, tüm aktarımın orijinallliğini bizim belirlediğimiz bu kürsü üzerinde yargılayabilir miyiz? Neyin karakteristik unsur olduğunu belirlemek hiç de kolay değildir; belirleme imkânımız olsaydı bile bu test her defasında kusurlu sonucunu vermeye mahkumdur çünkü en büyük düşünürler bile, öğretilerini sık sık tekrar etmiş, benzer şekillerde ifade etmişlerdir.

– VINCENT TAYLOR

6A. ÖZET

1B. Biçimsel tenkitçilik, İsa’nın aktarımının yazılmış olduğu ilk orijinal metinlerin biçimini tespit etmeyi hedefler.

2B. Biçimsel tenkitçiler İncil'in ilk dört kitabının orijinal şekline ulaşarak, bu metinlerin oluşumunu tetikleyen erken kilise ihtiyaçlarını tanımlayabilmeyi ümid ederler.

3B. Biçimsel tenkitçi metod, İncil'in ilk dört kitabının metinsel formunu baz alarak parçalara böler, arkasından bu metinlerin oluşumuna yol açan yaşam koşullarını araştırır. Bu metodun amacı İncil'in ilk dört kitabını orijinal, saf şekline dönüştürmektir.

4B. Biçimsel tenkitçilik, 1. Dünya savaşı esnasında doğmuştur.

5B. Biçimsel tenkitçiliğin önde gelen savunucuları Martin Dibelius, Rudolf Bultmann ve Vincent Taylor gelir.

28

TARİHLE İLGİLİ SEPTİSİZM (ŞÜPHECİLİK)

BÖLÜME BAKIŞ

Tarihle İlgili Şüphencilğin Temel Varsayımı
Albert Schweitzer'in Görüşü
Martin Dibelius'un Görüşü
Rudolf Bultmann'ın Görüşü
Ernst Käsemann'ın Görüşü
Tarihle İlgili Şüphencilğin Çürütülmesi
Bultmann'ı İzlemenin Sonuçları
İsa'nın Öğrencilerinin Tarihsel Anlatımları
İsa'nın Eşsiz Karakteri
Antik Çağlarda Tarih Yazımı
Tenkitçilerin Görüşü Gerçekten de Tarafsız mı?
Sonuç
Özet

1A. TARİHLE İLGİLİ ŞÜPHECİLİĞİN TEMEL VARSAYIMI

Yeni Antlaşma yazıları, İsa'nın yaşamının gerçek tarihsel anlatımı değildir.

Julius Wellhausen'den alıntı yapan Rudolf Bultmann, şunları dile getirmiştir: "İsa'nın, Yeruşalim'deki toplumdan bizlere iletilmiş olan aktarımlarda yaşadığı kesindir; ancak bu toplumda hüküm sürmüş olan İsa kavramından, İsa'nın kendisi hakkında tarihsel bir bilgi alamayız." (Bultmann, NASP, 341)

İsa hakkında tarihsel bir araştırmanın prensiplerini tespit edebilmek için, Wellhausen şunları söylemiştir: "Kabul etmememiz gerekir ki bir aktarımın metinsel hali ya da bir parçası, içinden çıktığı tarihsel durum hakkında başvurulacak temel kaynak olmasına rağmen bu aktarım, tarihsel detaylarını sunduğu olay hakkında sadece ikincil bir kaynaktır." (Bultmann, NASP, 341)

Bu bakış açısının kabul edilmesi demek, İsa hakkındaki gerçekler konusunda İncil'in ikincil bir kaynak olarak kabul edilmesi demektir. J. Martin, bu bakış açısını kabul edenlerdendir: "İncil, *kilisenin, inancının temelini oluşturduğuna inandığı gerçekler hakkında yorumların yazılmış olduğu bir kitaptır.*" (Martin, RG, 44)

Tanınmış bir tenkitçi olan R. H. Lightfoot, şu sonuca varmıştır: "Anlaşıyor ki Mesih'in cennetsel karakteri bir yana, dünyasal karakterinin büyük bir kısmı bizlerden saklanmıştır. İncil'in ilk dört kitabı, iddia edilen paha biçilmez değerlerine rağmen, bizlere İsa'nın sesini değil fısıltısını sunabilmekte, bizleri O'nun adetlerine ulaştırmak yerine varoşlarda dolaştırmaktadır." (Lightfoot, HIG, 225)

1B. Albert Schweitzer'in Görüşü

Kutsal Kitap ve Hristiyan tecrübeleri dışında varlığının sağlam bir şekilde ispatlanması mümkün olan tarihsel bir İsa için yapılan araştırmayı tenkitçi Albert Schweitzer yönetmiştir. Kendisi şu cümleleri kaleme almıştır: "Nasıralı İsa; Mesih olarak kendisini öne çıkarmıştır, Tanrı'nın Krallığının ahlâk unsurlarını vaaz etmiştir, Cennetteki bu Krallığı dünyaya getirmiştir ve Kendi işine son bir kutsama vermek için çarmıhta ölmüştür, ancak asla var olmamıştır. İsa, rasyonalizm tarafından dizayn edilmiş, liberalizm tarafından yaşam bahşedilmiş ve modern teoloji tarafından tarihsel bir giysi ile kuşatılmıştır bir figürdür." (Schweitzer, PSJ, 396)

İsa'nın tarihselliği üzerine bizlerin yürüttüğü çalışmaların problemlerini tespit etmeye çalışan Schweitzer, çalışmalarımızın istikrarsız bir arka plâna dayandırıldığını iddia edip sözlerine şöyle devam eder:

İsa'nın yaşamı üzerine yapılan ve tuhaf bir tarihi olan çalışmalar, İsa'nın tarihselliğini keşfetmek için yola çıkar ve bu keşfin gerçekleşmesi durumunda İsa'nın günümüze bir Öğreten ve Kurtarıcı olarak transfer olacağını amaçlar. Hristiyan kilisesinin tarihi doktrinlerinin yalçın kayalarına zincirlenmiş İsa'nın bağlarını gevşetir; İsa'nın kendisine doğru yaklaşması karşısında bu karakterin bir kez daha yaşam ve eylem yaratacağı fikri ile sevince kapılır ancak İsa, bizim zamanımızda konaklamaz ve kendi çağına doğru geriye dönerek uzaklaşır. (Schweitzer, PSJ, 397)

2B. Martin Dibelius'un Görüşü

Martin Dibelius, ilk Hristiyanlar'ın İsa'nın tarihsel kayıtlarını oluşturma hakkında bir çaba göstermeleri olgusuna şüphe ile yaklaşmaktadır: "İlk Hristiyanlar'ın İsa'nın yaşamını ve ölümünü objektif bir biçimde insanlığa sunmak gib bir kaygıları yoktu, *sine ira et studio*. Onların tek istediği çok yakında olduğuna inandıkları dünyanın sonunun gelmesinden önce,

mümkün olduğu kadar çok kişiyi kurtuluşa dahil etmekte. İlk Hristiyanlar'ın tarihsel kayıt tutmak gibi bir çabaları yoktu. (Dibelius, GCC, 16)

İncil'de yer alan tarihsel aktarımların tarafsızlığına saldırmaya devam eden Dibelius, Hristiyan "propaganda" eyleminin gerçek tarihsel manzarayı gölgelediğini öne sürmektedir: "İncil'de yer alan aktarımların tarihselliğe şüphe düşüren bir başka unsuru ise bu aktarımların ilgi odağının misyoner bir fonksiyon olmasıdır. Aktarımların ifade edilme şeklinde belli bir stil gözlenebilir, daha açık söylemek gerekirse bu stilin amacı imanlıları yüreklendirmek, imansızları imana kavuşturmadır. Aktarımlar, olayların objektif anlatımı değildir." (Dibelius, GCC, 76)

3B. Rudolf Bultmann'ın Görüşü

İsa'nın yaşamına tarihsel açıdan duyduğu şüphe, Bultmann'ın teolojisini sık sık allak bullak etmiştir: "Aslında şu anki düşünceme göre bizler, İsa'nın yaşamı ve kişiliği hakkında neredeyse hiçbirşey bilmiyoruz, çünkü ilk Hristiyanlar'dan kalan kaynaklar bu konu ile ilgilenmemekteydi. Daha da ötesi İsa hakkında ne parçalı, ne efsanevi ne de diğer biçimlerde, herhangi bir kaynak yoktur." (Bultmann, JW, 8)

Bultmann, şu iddiada bulunur: "İsa'nın karakterinin, kişiliğinin ve yaşamının canlı bir resmine ulaşma imkânımız yoktur." (Bultmann, FC, 61)

Bultmann, Kutsal Yazılar'ı araştırmanın tarihsel metodu ve bu konudaki kendi önerisi hakkında şunları dile getirmiştir:

Tarihsel metot, kapalı bir değişmezlik ve arkası kesilmezlik içeren etkilerden oluşan bireysel olayların, birbiri ardına gelen sebep sonuç ilişkisi ile birbirine bağlanmasından dolayı, tarihin bir birlik olduğuna dair bir önceden varsayımını içerir. Bunun anlamı, tarih sürecinin nedensel kanunları ile belirlenmiş olması ve insanın özgür kararlarının tarihsel olayların gerçekleşmesine sebep vermemiş olması demek değildir. Ancak unutulmaması gerekir ki, insanların aldığı özgür kararlar sebepsiz yere ve hiç bir motivasyon içermeden alınmaz. Tarihçinin görevi ise, eylemlerin arkasında yatan motivasyonları tespit etmektir. Bütün kararların ve eylemlerin sebep ve sonuçları vardır; tarihsel metot, prensipte de olsa, bu sebep ve sonuçların tespit edilebilmesinin, aralarındaki bağın ortaya çıkarılmasının ve bu kapalı sistemdeki tarihsel süreci anlamının mümkün olduğunu önceden varsayar.

Kapalıktan kast edilen, tarihsel olayların değişmezliğinin ve arkası kesilmezliğinin doğaüstü güçler tarafından (Tanrı), doğaüstü olaylar (mucize) ile müdahaleye uğrayamayacağı, kısaca "mucize" diye bir şeyin olamayacağıdır. Bu açıdan bakıldığında mucize, tarih içerisinde bir nedeni olmadan gerçekleşmiş bir olay olurdu... Bu bakış açısı, bütün tarihsel dokümanları inceleyen tarih bilimi ile uzlaşma içerisinde. Bir dokümanın tarihsel olması için yukarıda belirtilen prensiplerin geçerli olarak kabul edilmesi durumunda, Kutsal Kitap'ın tarihselliği için yapılacak bir çalışmada da bu prensipler geçerli kabul edilmelidir. (Bultmann, EF, 291-292)

Sözlerine şöyle devam eder: "Bütün bu belirttiklerimin ışığında bakıldığında, İncil'in ilk dört kitabının ilgi alanının, modern bir tarihçinkinden çok farklı olduğu görülür. Bir tarihçinin, İsa'nın yaşamını iyileştirmesi için yapması gereken, tenkitçi analiz sürecini başlatması olacaktır. Diğer taraftan İncil'in ilk dört kitabı İsa Mesih'i ilân etmektedir ve aynen bir bildiri gibi okunmalıdır." (Bultmann, FC, 70)

Bultmann'ın sorguladığı İsa'nın varlığı değil; İncil yazarlarının objektifliğidir.

Bultmann şu sonuca varmıştır: "İsa'nın varlığına dair duyulan şüphe, hem temelsizdir hem de çürütülmeye bile layık değildir. Akli başında olan hiçbir insan İsa'nın, kendisini ilk defa eski Filistin toplumunda göstermiş olan bu tarihi hareketin başında olduğundan şüphe edemez. Ancak bu toplumun, İsa'nın gerçek kişiliğini, hayatını ve mesajını ne kadar tarafsız bir şekilde yansıttığı ayrı bir tartışma konusudur." (Bultmann, JW, 13)

Bultmann'ın görüşünü Fuller şöyle toparlar: “Bultmann’a göre, bildiğimiz tek şey İsa’nın Romalılar tarafından politik bir suçlu olarak çarmıha gerildiğidir. Ancak İsa’nın yaşamının yeniden yapılandırma çalışmalarının bizi fazla uzağa götüremeyeceği açıktır.” (Fuller, NTCS, 14)

Bultmann’ın aşırı şüpheciliğine Dibelius katılmamaktadır. Dibelius, aktarımın en eski parçalarının bazılarının göz tanıklarının “aslına uygun hatıraları” olduğunu itiraf eder.

Biçimsel tenkitçiliğin tarihsel şüpheciliğinin kabul edilmesinin sonucunda, Nasıralı İsa olarak insan bedeni almış olan Tanrı’nın Oğlu, Hristiyan inancının kurucusundan daha çok başkalarının ürettiği bir karaktere dönüşmüştür.

– GEORGE E. LADD

4B. Ernst Käsemann’ın Görüşü

Rudolf Bultmann’ın daha önce gelen bir öğrenci olan Ernst Kasemann, şu iddiada bulunur: “İncil aktarımının birbirinden bağımsız parçalarının korunmasını sağlayan etken, tarihsel bir metin oluşturma kaygısı değildir. Bu bakış açısından bakıldığında, bu aktarımın ya da en azından çok büyük bir kısmının aslına uygun olmadığı iddiası anlaşılabilir bir hal almaktadır. İsa’nın Kendisine ait olan, tarihsel aktarım olma olasılığı içeren aktarımlar şunlarla sınırlıdır: Dağdaki vaazdan bir kaç kelime, Ferisiler ile yapılan tartışmalar, birkaç mesel ve şunla bunla alakalı bazı dağınık materyaller. İsa’nın işleri hakkında ise bildiğimiz, O’nun mucizeler gerçekleştirdiğine dair bir ün salmış olduğu, Kendi gücüne dayanarak cin çıkarma gibi eylemlerde bulunduğu ve Pontius Pilatus zamanında çarmıha gerildiğidir. İncil’in tamamen tarihsel olmayan, Yuhanna’nın kaleme aldığı bölümünde de açıkça görüldüğü gibi; İsa hakkında sonradan yapılan vaazlar yüzünden, İsa’nın kendi sözleri silinmiş, yok olmuştur.” (Käsemann, ENT, 59-60)

İncil materyalinin gözden geçirilip, tarihsel olarak düzeltilmesi sorununu ele alan Käsemann, şu iddiada bulunmuştur: “Bu paradoksu en keskin şekli ile ifade etmek gerekirse: İsa’nın yaşamının büyük bir kısmı unutulmaya yüz tuttuğu zaman, yaşamı ile ilgili olayların, cemaat tarafından kendi mesajları ile değiştirildiği halde günümüzde aynı cemaatin devamı, bir zamanlar dünyaya ayağını basmış olan birisinin tarihsel devamlılığını iddia etmek için birçok uğraş vermektedir.” (Käsemann, ENT, 20)

Käsemann’ın, İsa’nın varlığının, tarihsel bir inanç ile değil, haç ile tanımlanması konusunda sergilediği aşırı bağımlılık şu ifadede kendisini açığa vermektedir: “Bu sebepten dolayı İsa’nın hikâyesinde yer alan tarihsel bir unsur, gözlerimizin önünde eriyip yok olmaya mahkumdur.” (Käsemann, ENT, 21)

2A. TARİHLE İLGİLİ ŞÜPHECİLİĞİN ÇÜRÜTÜLMESİ

Ladd, biçimsel tenkitçilerin tarihsel şüpheciliğine kapılmanın sonuçlarını şöyle ifade etmiştir: “Nasıralı İsa olarak insan bedeni almış olan Tanrı’nın Oğlu, Hristiyan inancının kurucusundan daha çok başkalarının ürettiği bir karaktere dönüşmüştür. O artık Hristiyan toplumunun Kurtarıcısı olarak görülmemektedir.” (Ladd, NTC, 147)

1B. Bultmann'ı İzlemenin Sonuçları

Bultmann ve onun takipçileri, İncil materyalinde yer alan aktarımın çoğunu tarihsel olarak aslına uygun değil ve cemaatin uydurması olarak nitelendirip eledikten sonra elimizde ne kalmaktadır?

P. Benoit'den alıntı yapan Peter G. Duncker, geriye ne kalacağın şöyle anlatmaktadır:

Çok az; zararsız bir artık: Celile'li İsa, Kendisini bir peygamber olarak düşünen kişi, muhakkak ki bu doğrultuda konuşmuş ve yaşamıştır, O'nun nasıl yaşadığını ve neler söylediğini bilemememize rağmen kesin olan bir şey var ki O, acınacak bir şekilde ölmüştür. Geri kalan her şey primitif Hristiyan cemaatinin vaaz etmek için şekillendirdiği doğruluğundan şüphe edilen aktarımlardır: O'nun ilâhi orijini, O'nun kurtarma hizmeti, O'nun sözlerinin ispatı olarak verdiği deliller ve mucizeleri, en sonunda da O'nun işlerine son noktayı koyan ölümden dirilmesi; bunların hepsi salt uydurmadır. [Benoit, Pierre. Exegèse of Theologie (syf. 46, Vol. I) Paris: Editions du Cerf. 1961] (Duncker, BC, 28)

David Cairns isimli bir yazar, Bultmann'ın tarihsellikten uzaklaşıp varoluşçuluğa yaklaşan teoloji formu hakkında şu sonuca varmıştır: “Bizlerin bu bölüm hakkında varacağımız kati olmayan sonuç, Bultmann tarafından ısrar edilen haklılık gerekçelerinin hiç birisi tarihsel bir desteğe sahip olmadığı için ikna edici değildir. Girişimin tümü, baş ağrısına tedavi olarak kafanın kesilmesini andırmaktadır.” (Cairns, GWM, 149)

Bultmann'ın Yeni Antlaşma'ya varoluşçu yaklaşımının bir korkutucu yanı, Ellwein tarafından tespit edilmiştir: “Bultmann'ın Yeni Antlaşma yorumuna bakıldığında tarihsel bir karakter olan Nasıralı İsa'nın gerçekliğinin, ‘izafi X’e dönüşmesi rahatsız edici değilmiş gibi gözükmemekte midir? Bu dönüşümün anlamı, Tanrı'nın esinlemesinin İsa Mesih'in bedeninde ve yaşamında vücut bulmasına dair tarihsel gerçeğin buharlaşıp yok olmasıdır.” (Ellwein, RBIK, 42)

Ellwein sözlerine devam eder: “Bultmann'ın Yeni Antlaşma yorumuna göre elimizde kalan tek şey primitif Hristiyan cemaatinin oluşturmuş olduğu vaazlardır. Bu vaazların başka bir kaynağı olmasını reddeder, çünkü başka bir kaynak, ‘bu-dünyaya’ ait bir şeyi ‘diğer-dünyaya’ ait olan ait kılar.” (Ellwein, RBIK, 42)

Bultmann'ın, tarihsel çerçeveyi ve analizi dışarıda bırakma arzusu “sonucunda elimizde kalan bozulmuş, parçalanmış metin ne primitif Hristiyan topluluğuna ne de modern Kutsal Kitap yorumcusuna hitap etmektedir.” (McGinley, FCSHN, 70)

Bu yazarların İsa hakkında bir kanaat yaratma çabaları ve O'ndan kaynaklanan tanrısal kudrete tanıklık vermelerinin sebebi, bu kişilerin birer muhabir gibi olmalarıdır. Bu kişilerin amacı kiliselerine, tam bir nesil önce Celile ve Yahudiye'de gerçekleşen olayları uydurmak ya da yalanlamak değil aktarmaktır.

– E. C. BLACKMAN

2B. İsa'nın Öğrencilerinin Tarihsel Anlatımları

Peritz, elçilerin İncil'i yazmaktaki amacı hakkında şu iddia da bulunmuştur: “Biçimsel tenkitçilerin, İsa'nın elçilerinin dünyanın sonunu çok yakın bir zamanda bekledikleri ve bundan dolayı tarihsel kayıtlar oluşturmak için hiçbir sebepleri olmadığına dair iddiaları, küçük bir grup için geçerli olsa da, genel olarak hatalı bir iddiadır. Eğer bu iddia doğru olsa

idi bu gün elimizde İncil isimli bir kitap olamazdı. Luka'nın 'birçok' alıntısı var olamazdı." (Peritz, FCE, 205)

A. N. Sherwin-White, Romalı yazarlar ile İncil yazarlarının tarihsel kayıtları yazma metodları arasındaki farklılıklar üzerine bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmalar, şu sonucu açığa çıkartmıştır: "İsa Mesih'in hikâyesine karşı tutkulu bir ilgi duyanların, olaylara karşı olan ilgilerinin tarihselden daha çok, alegorik ve didaktik olması bu materyallerin salt bir biçimde içerdikleri tarihsel özün reddedilmesine sebep veremez." (Sherwin-White, RSRLNT, 191)

Bruce, Luka'nın anlatımlarının tarihsel açıdan doğruluğu hakkında şu yorumda bulunmuştur: "Bir kişinin dürüstlüğü'nün sınanması mümkün olduğunda bu kişi sınanır ve dürüst çıkar ise, aynı kişinin dürüstlüğü'nün sınanmasının mümkün olmadığı durumlarda da dürüst olduğu varsayılır. Dürüstlük iradenin bir uygulamasıdır ve bazı kişilerin dürüstlüğü bazılarının ise dürüst olmamayı tercih ettiğini hepimiz tatlı ya da tatsız olaylar ile görmüşüzdür. Luka'nın aktarımları, kendisinin aktarım konusunda dürüst bir kişi olduğunu ortaya koymuştur." (Bruce, NTDAATR, 90)

Blackman, İncil yazarlarının güvenilirliği hakkında şunları dile getirmiştir:

Luka, kurtuluşun, Nasıralı İsa'nın yaşamının, tüm dünya tarihinin önemli bir parçası olduğunun farkındaydı. Bu açıdan Luka'nın, İsa'nın öğrencilerinden hiçbir farkı yoktur. İncil yazarlarının hepsi, gerçek ve tarihsel bir kişi tarafından yaşanmış olan, gerçek bir hayatın aktarımcıları olduklarının bilincindedirler. Bu yazarların İsa hakkında bir kanaat yaratma çabaları ve O'ndan kaynaklanan tanrısal kudrete tanıklık vermelerinin sebebi, bu kişilerin birer muhabir gibi olmalarıdır. Bu kişilerin amacı kiliselerine, tam bir nesil önce Celile ve Yahudiye'de gerçekleşen olayları uydurmak ya da yalanlamak değil aktarmaktır. (Blackman, JCY, 27)

3B. İsa'nın Eşsiz Karakteri

Yeni Antlaşma güvenilirliğinin temeli olarak İsa'nın eşsiz karakterini gösteren E. F. Scott, tenkitçilerin saldırıları hakkında şunları söylemiştir: "Tenkitçilerin saldırdıkları kişi antik çağdan kalma bir kahraman ile ilgili olsaydı sundukları deliller ile başa çıkmak mümkün olmayabilirdi, ancak tenkitçilerin saldırdıkları İsa'nın yaşamı olduğu için bu delillere şüphe ile bakılmaktadır." (Scott, VGR, 1)

Eğer bir kişi İsa'nın tarihselliğini yargılamak istiyorsa, bu yargılama tarihteki diğer figürlere uygulanan yargılamalar gibi tarafsız olmalıdır. F. F. Bruce bu konuda şunları dile getirmiştir: "İsa'nın tarihselliği, yansız bir tarihçi için Julius Sezar'ın tarihselliği kadar belitseldir. 'Mesih-efanesi' teorilerini uyduranlar tarihçiler olmamıştır." (Bruce, NTDAATR, 119)

Hristiyanlığın ilk müjdecileri, mesajlarının enine boyuna sorgulanmasını memnuniyetle kabul etmekteydiler. Pavlus'un Kral Agripa'ya dediği gibi ilân etmekte oldukları olaylar "üçü bir köşede yapılmış işler değildir" ve herkesin üzerine ışıktutması için bildirilmekteydiler. İlk Hristiyanlar'ın ruhu, günümüzdeki torunlarına şevk vermelidir. İlk müjdecilerin aktardıkları olaylar ile ilgili deliller hakkında bilgi sahibi olması, içlerinde bulunan umit için tek bir sebep soran kişilere de bu ümidi vermelerini mümkün kılmasa da, Teofilos gibi kişilerin, kendilerine öğretilen inancın ne kadar sağlam temellere dayandığını, daha doğru bir şekilde anlamalarına yardımcı olacaktır. (Bruce, NTDAATR, 119-120)

Montgomery, Yeni Antlaşma yazarlarının, tarihsel İsa'nın karakteri hakkında bulundukları iddiaları bir problem olarak görmemektedir:

Buna rağmen, İsa'nın Kendisi hakkındaki iddialarını, Yeni Antlaşma yazarlarının İsa için olan iddialarından ayıramamamız herhangi bir korkuya sebep olmamalıdır. Çünkü:

(1) Kendileri hakkında yazı yazmamış olan bütün tarihsel kişiler için de aynı durum gözlenmektedir (ör: Büyük İskender, Augustus Sezar, Charlemagne). Bu kişiler hakkında elimizde tarihselliklerini kanıtlayacak yeterli delil mevcut değildir deme imkânımız yoktur.

(2) Bir önceki bölümlerde gördüğümüz gibi Yeni Antlaşma yazarları, İsa hakkında görgü tanıklıklarının kaydını tutmuşlardır; bundan dolayı İsa'nın doğru bir portresini çizdikleri konusunda herhangi bir şüphe olmamalıdır. (Montgomery, HC, 48)

4B. Antik Çağlarda Tarih Yazımı

J. P. Moreland, ana konuya parmak basmıştır: “Antik tarihçilerin kurgu ile gerçekleri birbirinden ayırt etme yetenekleri var mıdır? Antik tarihçilerin kurgu ile gerçekleri birbirinden ayırt etme arzuları olduğuna dair bir delil var mıdır? Yunan, Romalı ve Yahudi tarihçilerinin bütün çalışmalarının, büyük bir olasılıkla Yeni Antlaşma yazarları üzerinde büyük etkisi olmuştur.” (Barrett, MNT, 87)

İncil'in ilk dört kitabına karşı sık sık yükselen itirazlardan bir tanesi, bu eserler antik dokümanlar olduğuna göre, bu materyallerin yazarlarının (bütün diğer antik dokümanların yazarları da dahil olmak üzere), gerçeklere dayanan bir aktarımın önemli görülmediği bir çağda yaşamış olduklarına dair bir varsayımın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Moreland, bu konudaki bazı delilleri aktarmaya devam eder:

Yunan yazarlar, kendi aralarında sık sık olayların aslına dayanan bir anlatımın ne kadar önemli olduğu hakkında konuşmalar yapmışlardır. Herodotos, tarihi bir anlatımın etkisinin, görgü tanıklarının varlığına bağlı olduğunu dile getirmiştir. Buna rağmen tarihçi kişinin kendisine aktarılan tanıklıkları, sağduyu ışığında değerlendirmekle hükümlüdür, örneğin doğüstü ve mucizevi olaylar hakkındaki aktarımlar kuşku ile ele alınmalıdır. Thucydides (M.Ö. 5. yüzyıl), kendisine ulaşan raporların aslına uygunluğun değerlendirmek için girişimlerde bulunan bir tarihçiydi. Hatta *The History of the Peloponnesian War 1.22.1* (Pelepones Savaşının Tarihi) isimli eserinde, bazı diyalogların kendisi tarafından kurgulandığını özellikle belirtmiştir. Ancak belirttiği diyaloglarda bile konuşmacıların neler konuştuğuna dair genel bir bilgi sahibi olabiliyor ise, bu kurguyu gerçekleştirmiştir. Kısacası kendisini bir anlatımı uydurmaktan alıkoymuş, gerçeklere dayanan kurgularının, kurgu olduğunu bile belirterek bu konudaki titizliğini ortaya koymuştur. Polybios'un (M.Ö. 2. yüzyıl) da aynı prensiplere sahip olduğunu görmekteyiz. Kendisi, kaynakların sorgulanmasını, tarafsızlığı, batıl inançların kınanmasını ve mucizelere karşı duyulan 'kadınsı sevginin' reddedilmesini savunmuştur. Kendisi, güvenilir olduğu öne sürülen tanıkların bile sorgulanması gerektiğini savunan bir tarihçidir. (Barrett, MNT, 88)

A. W. Mosely “*Historical Reporting in the Ancient World*,” (Antik Dünyadaki Tarih Aktarımı) isimli makalesinde şu sonuca varmıştır: “İncelemelerin de açıkça gösterdiği gibi, ‘gerçekten bu şekilde mi oldu?’ sorusu, antik çağda yaşamış olan insanların da kafalarını kurcalayan ve dillerinde dolanan bir soru olmuştur. Antik çağın insanları da gerçek ile kurgu arasında ayırım yapmaktaydılar.”

Mosely şöyle devam eder:

Bir yazarın, kendi çağından çok önce gerçekleşmiş bir olay ile ilgili bir yazısında, kusurlu olması çok kolaydır. Ancak çok kısa bir süre önce gerçekleşmiş ve görgü tanıklarının hâlâ hayatta olduğu bir olayı aktaran bir yazar, elinden geldiği kadar gerçeklere uygun yazmak ve görgü tanıklarına başvurmak durumundadır, çünkü kendisinin kurgulayacağı bir aktarımın kısa sürede çürütüleceğinin bilincindedir. Josefus'un Justus'u, kaleme almış olduğu tarih aktarımlarını görgü tanıkları ölmeden önce yayınlanmasına izin vermediği için suçlamaktadır. Antik dokümanlarda Korneliyus Takitus, Samos'lu Lusyan, Dionysius, Polibiyus, Ephocero

ve Josefyus gibi tarihçilerin hatalı aktarımda bulunan meslektaşlarının hatalarını ortaya çıkarmakta ne kadar aceleci oldukları açıkça görmekteyiz. Bir olayın aktarımını doğru bir şekilde veremeyen bir tarihçiye, o çağda, başarısızlığa uğradığı gözü ile bakılmaktaydı. Aynı çağda yaşamış olan Yeni Antlaşma yazarların da, aktarımlarında da kusurlar olsaydı, aynı ithamı paylaşırlardı. (Mosely, HRAW, 26)

Şu ana kadar ele aldığımız noktalara bakarak, Yeni Antlaşma yazarlarının, tarihsel İsa hakkındaki aldıkları aktarımların ve sundukları aktarımların tarihsel olarak aslına uygunluğu konusunda kararı bağlayıcı bir nitelikte deliller sunmadığımız ortadadır, ancak bu yazarların aslına uygun bir aktarım yapma konusunda bir kaygıları olamayacağına ve yapmadıklarına dair bir önyargının mantıksızlığı ortaya konulmuştur. İster sözlü aktarım olsun ister yazılı aktarım, Hristiyan aktarımının gelişiminde, insanların kaynakların doğruluğu konusunda gösterdiği hassasiyetin şekillendirici bir rol oynadığı yüksek bir olasılık içermektedir. (Bowman, FSB, 26)

İlk Hristiyanların ‘tarihe’ karşı özel bir ilgileri olmayabilir, ancak ‘tarihsel’ olana karşı derin bir ilgileri olduğu kesindir. Bu yeni inancın vaizleri İsa hakkındaki her detayı sunma gayretinde olmamış olabilirler, ancak gerçek olmayan detayları sunmama gayretinde oldukları kesindir.

– PIERRE BENOIT

5B. Tenkitçilerin Görüşü Gerçekten de Tarafsız mı?

Biçimsel tenkitçilerin kişisel yargılarına şiddetle karşı çıkan Redlich, şunları kaleme almıştır: “Tarihsel tenkitçilik, aslında biçimsel tenkitçilerin kendi fikirlerine olan uygunluğuna göre bir aktarımın doğruluğunu ya da yanlışlığını yargılamalarından dolayı kendisine mal olan anlamı içermemektedir. Tarihsel tenkitçilik aktarım kurallarını ya da yapısal karakteristiği ele alırken biçimsel tenkitçiliğin yaptığı, metnin tarihsel değeri hakkında bir yargıya varmaktır.” (Redlich, FC, 11)

McNeile, biçimsel tenkitçilerin İncil’in ilk dört kitabının içeriğini yargılayarak kendi sınırlarını aştıklarını çünkü biçimsel tenkitçilerin metodlarının tarihsel değil metinsel olması gerektiğini vurgulamaktadır. (McNeile, ISNT, 54)

G. E. Ladd, “Modern Kutsal Kitap tenkitçiliğinin, Tanrı’nın Sözü olan Kutsal Kitap’ın tarihsel koşulları ele alınarak daha iyi bir şekilde anlaşılmasını mümkün kılma endişesinde olan bir âlimlik değil; Kutsal Kitap’ın, Tanrı’nın Söz’ünün doğaüstü bir biçimde esinlenmişliği olduğuna dair iddiasını reddetme âlimliği olduğunu, herkesin kabul etmesi gerekir” demiştir. (Ladd, NTC, 38)

6B. Sonuç

Pierre Benoit, şu sonuca varmıştır “İlk Hristiyanların ‘tarihe’ karşı özel bir ilgileri olmayabilir ancak ‘tarihsel’ olana karşı derin bir ilgileri olduğu kesindir. Bu yeni inancın vaizleri İsa hakkındaki her detayı sunma gayretinde olmamış olabilirler, ancak gerçek olmayan detayları sunmama gayretinde oldukları kesindir.” (Benoit, JG, 32)

Benoit, şu soruyu yöneltmektedir: “İlk Hristiyanların, Dibelius ve Bultmann’ın icat ettiği vaizlerin İsa’nın hiç yapmadıklarını ve hiç söylemediklerini, dedikodu seviyesinde

aktardıkları vaazlarından oluşan bir kurgu romanını uygun görüp, ağır bedelini bile bile kendilerine inanç olarak seçmeleri mantıklı mıdır” (Benoit, JG, 32)

Filson, biçimsel tetkitchiliğin tarihsel şüpheciliğinin nihai sonuçları hakkında şu yorumu yapmıştır:

Eğer İncil’in ilk dört kitabı, primitif kilisenin yaşamının ve düşüncelerinin bir ürünü ise, İsa’nın yaşamını incelemek için elimizde bulunan materyalin güvenilirliğine dair bir şüphe oluşacaktır. Bu durumun bilincinde olan biçimsel tenkitçi, gelişmiş bir kilise varlığını ya da Helenistik bir karakteri yansıtan aktarım unsuru gördüğünde, bu aktarımı reddeder ve İsa’nın yaşamının incelenmesi için faydasız olarak niteler. Elindeki materyalin tümünün kilise tarafından korunup kullanıldığı göz önüne alındığında ise bu şüpheciliğinin doğal sonucu olarak elinde İsa’nın tarihsel açıdan doğru bir portresini çizmek için en ufak bir veri bile bulunamayacağı sonucuna varır. (Filson, OG, 99)

Harici delil ihtiyacını vurgulamak isteyen Albright, şu ifadede bulunmuştur: “Bir verinin, nihai tarihselliğini şüpheleri ortadan kaldıran bir şekilde tespit etmek ya da ait olduğu metnin yapısına bakılarak tarihselliğini kati bir şekilde çürütmek için, harici delile duyulan ihtiyaç tartışmasız bir gerçektir.” (Albright, JCCLA, 12)

Albright sözlerine şöyle devam eder: “Tarafsız bir tarihçinin bakış açısından bakıldığında bir veri, tarihselliğini reddeden bağımsız harici deliller olmadıkça ya da aynı metinsel form içerisinde bulunan kayda değer bir adette bulunan ve aksini işaret eden diğer veriler olmadıkça, içerisinde yer aldığı metinsel formun tenkidi ile doğru ya da yanlış olarak nitelendirilemez.” (Albright, FSAC, 293-294)

Bu konudaki son söz aslında İsa’nın yaşadığı çağda yaşamış olan diğer tarihçilerin sözleridir. Laurence J. McGinley, bu konuda şunları dile getirmiştir:

İncil’in ilk dört sinoptik kitabı hakkında yapılmış olan çalışma, ister Dibelius’un yayılma ve kompozisyon üzerine yoğunlaşması olsun, ister Bultmann’ın sinoptik aktarımın orijininden belirginleştirmesine kadar olan tarihsel portresi olsun, yapılacak herhangi bir çalışmada bu dört kitabın çağdaşlarının tarihi tanıklıklarına dair bir atıfta bulunulması mecburidir. Ancak, hiç kimse bu tarihsel tanıklıkları göz önüne almamaktadır! [H. Dieckmann, “*Die Forrgeschichtliche Methode und ihre Anwendung auf die Auferstehungs Berichte*,” *Scholastik*, I, 1926, syf. 389]

Irenayus, Tertullianus ve Origen’in vermiş olduğu harici tanıklıklar dikkat çekici bir şekilde hasır altı edilmektedir. Justin’in, İncil’in ilk dört kitabı için yalnızca İsa’nın elçilerinin hatıralarıdır demiş olması [Apologia, I, 66], hatalı yorumlara örnek vermek için kullanılmıştır. [Bultmann, *Die Erforschung der Synoptischen Evangelien, The New Approach* (Yeni Yaklaşım), syf. 397]

Papias’ın Matta ve Markos hakkında verdiği tanıklığın başına gelenler hiç de farklı olmamıştır [Eusebiyus, *Ecclesiastical History* (Hristiyan kilisesi tarihi), III, 39 (MP6, xx, 296-300) syf. 22, 23]. Bultmann, Papias’ın Markos hakkında verdiği tanıklığı, kendisinin Petrus’un tercümanı olmasına bağlamıştır ki bu hatalı bir bilgidir. Dibelius Papias’ın Matta hakkında verdiği tanıklığı, İsa’nın elçilerinin yazarlar olduğuna dair yanlış bir fikre sahip olmasına bağlamıştır! [Bultmann, *Zur Formgeschichte der Evangelien*, Theol. Rund. N.F.I. 1929, syf. 10] Tarihsel tanıklıkların bu kadar açık bir şekilde reddedilmesi, bu kişilerin dar görüşlülüklerinin ve samimiyetsizliklerinin itirafıdır.

De Grandmaison’un dediği gibi: “Bu gibi konularda, antik çağdan gelen otantik bir gram bilgiyi, çağımızın âlimlerinin kütüphaneleri dolduracak kadar uzun varsayımlarına tercih etmek en bilgece metottur. [De Grandmaison, *Jesus Christ*, I. 1935, syf. 115] (McGinley, FCSHN, 22-23)

Norman Pittenger, “Açıkça söyleyebiliriz ki, İsa Mesih’in tarihsel gerçekliğini çürütmek için yapılan saldırıların tümü çürütülmüştür” demiştir. (Pittenger, PHJ, 89-90)

3A. ÖZET

1B. Biçimsel tenkitçiliğe göre Yeni Antlaşma, İsa'nın yaşamının doğrularını değil, kilisenin İsa'nın yaşamının nasıl olması konusundaki doğrularını resmetmektedir.

2B. Cevap: Bultmann'ın, İncil'in ilk dört kitabının tarihselliğini reddeden sonuçları, temelsizdir, çünkü ilk Hristiyanların çok yakın geçmişte gerçekleşmiş olaylar ile ilgili yanlış bilgiler veren bir kitabı kabul etmeleri mümkün değildir.

1C. Luka, aslına uygun bir aktarım sunma iradesine sahip olduğunu kanıtlamıştır.

2C. Başka hiçbir tarihsel figür İsa kadar saldırıya uğramamıştır. Tenkitçilerin görüşleri taraflıdır.

3C. İsa'nın tarihsel gerçekliğini inkâr etme girişimleri sonuçsuz kalmıştır.

29

İSA SALDIRI ALTINDA

BÖLÜME BAKIŞ

Tarihe Dayalı İsa İçin Yapılan Tarihsel Araştırmalar

Birinci Araştırma

İkinci Araştırma

Üçüncü Araştırma

Sonuç

İsa Semineri

İsa Semineri Nedir?

İsa Seminerinin Maksadı Nedir?

İsa Üzerine Oylama Yapmak?

İsa Seminerinin Vardığı Sonuçlar

İsa Seminerinin Kullandığı Metodlar

Sonuç

İnanca Dayalı İsa ya da Tarihe Dayalı İsa

İkilem Yaratmanın Gelişimi

Modern Varsayımlar ve İkilem Yaratmalar

Felsefi İtirazlara Cevap

Tarihi İtirazlara Cevap

İsa Ateş Altında

1A. TARIHE DAYALI İSA İÇİN YAPILAN TARİHSEL ARAŞTIRMALAR

Son birkaç asırdan beri tarihsel, geleneksel Hristiyan inancının bir çok doktrinine, dünyanın her tarafındaki liberal düşünürler tarafından meydan okunmuştur. Bu meydan okumalardan hiç birisi kiliseye, arkası kesilmeyecekmiş gibi gözüken İsa'nın tarihsel gerçekliği için yapılan araştırmalar kadar zarar vermemiştir.

Walter Elwell'in *Evangelical Dictionary of Theology* isimli sözlüğünde, tarihe dayalı İsa'nın bulunması için yapılan tarihsel araştırmaların tarihini R. H. Stein şöyle özetlemiştir:

Tarihe dayalı İsa için yapılan tarihsel araştırmaların başlangıcı 1774-1778 seneleri arasında, Hermann Samuel Reimarus'un ders notlarının, ölümünden sonra şair Lessing tarafından yayınlanması ile olmuştur. Bu ders notları, İsa'nın Yeni Antlaşma ve kilisede karşımıza çıkan geleneksel portresine meydan okumaktaydı.

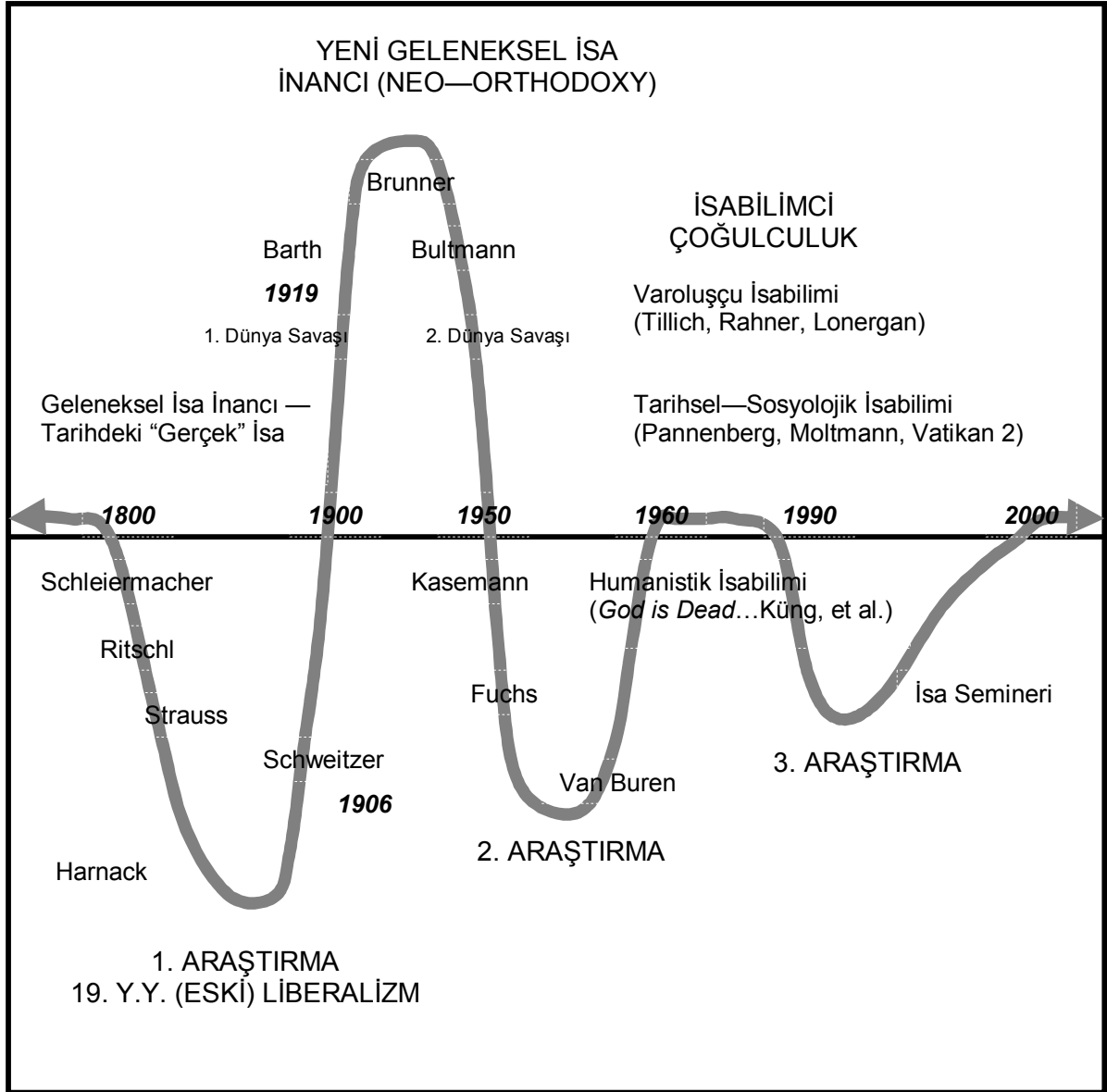
Reimarus'a göre, İsa hiçbir zaman mesihlik iddiasında bulunmamıştı, sakramentleri oluşturmamıştı, ne ölümünü ne de ölümden dirilişini önceden bildirmişti. Aslında İsa'nın hikâyesi, elçilerin kasıtlı bir kurgusuydu. Bu iddiaları doğrultusunda İsa'nın resmini çizen Reimarus, şu soruyu sormuştur: "Nasırâlı İsa gerçekte nasıl bir insandı?" Böylece "gerçek" İsa'ya bulma adına yapılan araştırmalara başlanmıştır. (Stein, JC, alıntı yeri Elwell, EDT, 584)

Tarihe dayalı İsa için yapılan tarihsel araştırmalar, değişik formlarda ve yapılarda son üç asır boyunca karşımıza çıkmıştır. Aslında, son üç asır boyunca yapılmış olan "üç" farklı tarihsel araştırma karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmaların her birini tek tek ele almadan önce aşağıdaki grafiği incelemenin faydası olabilir. (Horrell, T, 30)

1B. Birinci Araştırma

"On dokuzuncu yüzyılın en başlarında gerçekleştirilen birinci araştırmanın temel metodu rasyonalizmdi ve bu uğraşın amacı İsa Mesih'in yaşamının 'rasyonel' olarak açıklanmasıydı. (ç.ref. K. H. Venturini'nin *Non-Supernatural History of the Great Prophet of Nazareth* [Nasırâlı Büyük Peygamberin Doğaüstü Olmayan Tarihi] isimli eseri) Bu konuda atılmış olan büyük adımların bir tanesi D. F. Strauss'un 1835 senesinde yayınlanmış olan *The Life of Christ* isimli eserdir. Bu eserde Strauss, rasyonalistik yaklaşımın İncil'deki mucizevi olayların tarihsel olmayan 'mitolojik' anlatımlar olarak kabul edilmesine dair iddiasının anlamsızlığına işaret etmektedir. Bu yeni yaklaşıma cevap olarak İsa'nın yaşamının liberal yorumu yapılmıştır. Bu liberal yorum İncil'in ilk dört kitabının mucizevi boyutu yok sayılmış, aşağılanmış ve "İncil'in posası" olarak adlandırılmış; İsa'nın öğretilerine yoğunlaşmak için bu mucizelerden kurtulmanın şart olduğuna karar verilmiştir. Liberal yaklaşım, İsa'nın öğretilerinden şu doktrinleri çıkarmıştır: Tanrı'nın babalığı, insanlığın kardeşliği ve insan ruhunun sınırsız değeri." (Stein, JC, alıntı yeri Elwell, EDT, 584)

Gary Habermas bu konuda şunları ifade etmiştir "İncil'in ilk dört kitabında sunulan İsa'ya olan itibarı azaltmaya yönelik bir çok popüler girişimde bulunulmuştur. Bu girişimler on dokuzuncu hatta on sekizinci yüzyıllarda bile gayet yaygınlaşmışlardır. Bu iddiaların, uzun zaman önce çürütülmüş iddiaların tekrarı olduğunu fark edenler başta olmak üzere, dikkatli âlimlerin neredeyse tümü tarafından reddedilen bu girişimler buna rağmen bilgisiz insanların ilgisini çekmektedir." (Habermas, HJ, 98).

Stein, birinci araştırmanın sönmesinin arkasında yatan sebepleri şöyle açıklamıştır:

Albert Schweitzer’in çalışmaları sayesinde liberal İsa’nın sadece liberallerin bir hayal ürünü olduğu açıkça ortaya konmuştur. Birinci araştırmanın bitmesinde etkin olan bir başka unsur, İncil’in ilk dört kitabının basit, objektif biyografiden çok daha öte olduğunun ve tarihsel veri toplamak için didiklenemeyeceğinin idrak edilmesidir. William Wrede’nin ve biçimsel tenkitçilerin varmış oldukları sonuç bu olmuştur. Birinci araştırmaya ölümcül darbeyi vuran bir başka unsur ise asırlar boyunca kilisenin inanç konusunun teolojik liberalizmin tarihe dayalı İsa’sının değil, inanca dayalı İsa’sının olmuş olduğunun tartışılmaz gerçekliğidir. İnanca dayalı İsa, Kutsal Kitap’ta beyan edilen doğaüstü Mesih’tir. Martin Kahler’in en fazla etkilendiği unsur bu olmuştur. (Stein, JC, alıntı yeri Elwell, EDT, 585)

2B. İkinci Araştırma

Birinci ve ikinci dünya savaşları arasındaki dönem boyunca, azalan ilgi ve teorinin olasılığına duyulan şüphe, araştırmaların askıya alınmasına sebep olmuştur. Ernest Käsemann'ın 1953 senesindeki teşvikleri sonucu ikinci bir araştırmaya başlanmıştır. Käsemann'ın en büyük korkusu tarihe dayalı İsa ile inanca dayalı İsa arasındaki, pratikte ve teolojide beklenen sürekliliğin sağlanamamasıydı. Bu kaygısını erken dönemlerde gerçekleşmiş olan Tanrı'nın Oğlu İsa'nın insanlığını reddeden dalalet ile ilişkilendirmekteydi. Sonuç olarak tarihe dayalı İsa ile inanca dayalı İsa arasındaki sürekliliğin gerekliliğini savunmuştur. Daha da ötesi, o dönemde yer alan tarihe dayalı İsa'ya karşı duyulan tarihsel şüpheciliğin yersizliğini, ellerinde bulunan ve reddedilmesi mümkün olmayan verilerden yola çıkarak ortaya koymuştur. İkinci araştırmanın sonuçları hayal kırıklığı yaratmıştır, ilk başlarda üzerine topladığı ilgi ve heyecan yavaş yavaş yok olmuştur. Buna rağmen bu araştırmalar sürecinde kullanılmak üzere yeni metodlar geliştirilmiştir. (Stein, JC, alıntı yeri Elwell, EDT, 584-585)

3B. Üçüncü Araştırma

Dr. Geisler en son yapılan araştırmayı açıklar:

Tarihe dayalı İsa için en son zamanlarda yapılan araştırma, bir bakıma bir başka 'yeni araştırmaya' karşı bir tepki olarak gerçekleştirilmiştir. Bu çok yönlü araştırmaya radikal gelenekten, yeni perspetkif geleneğinden ve muhafazakârlardan bir çok âlim katılmıştır.

"Muhafazakâr" kategorisine giren âlimler şunlardır: I. Howard Marshall, D. F. D. Moule ve G. R. Beasley-Murray. Bu âlimler Yeni Antlaşma'da çizilmiş olan İsa portresinin Helen kökenli olup, bir kurtarıcıya tapınan tarikatlardan etkilendiği iddiasını reddederler.

Yeni perspetkif grubu, İsa'yı birinci yüzyıl Yahudi ortamında tanımlar. Bu grubun üyeleri: F. P. Sanders, Ben F Meyer, Geza Vermes, Bruce Chilton ve James H. Charles.

Radikal geleneğe bağlı olanlara örnek olarak İsa Seminerini gösterebiliriz. Bu kişilerin ilgi alanı Tomas İncil'i ve Q dokümanıdır. İsa Semineri, Strauss ve Bultmann'ın birçok metodunu kullanmasına rağmen, Bultmann'dan farklı olarak İsa'nın tarihsel kişiliğini keşfetme konusunda iyimserdir. Bu kişiler, aslına uygun olduğunu iddia ettikleri Yeni Antlaşma ifadelerinin küçük parçalarının üzerine kurulduğunu iddia ettikleri sonuçlara göre, kendi içinde ayrı eğilimler sergilemişlerdir. (Geisler, BECA, 385-386)

Craig Blomberg şu ek bilgiyi sunmaktadır: "İsa Semineri ve onun taraftarları, yelpazenin 'radikal' kısmında olan âlimlerden başkaları ile uzlaşma sergileyememişlerdir. İsa Seminerinin metodolojisi ciddi bir şekilde kusurlu ve vardığı sonuçlar nedensiz bir şekilde şüphecidir. Tarihsel bir sorumluluğa sahip olmak bir yana İsa Seminerinin yaptığı elimizdeki veriler üzerine üçüncü bir araştırma gerçekleştirmektir. Ancak âlimler bu verilerin geleneksel Hristiyanlık ile uyuşması karşısında sık sık çalışmalarına ara vermek zorunda kalmışlardır." (Blomberg, WDWSSJ, alıntı yeri Wilkins, JUF, 43)

4B. Sonuç

Stein, "tarihsel" kelimesinin tenkitçi tanımının içerdiği sorunu gözler önüne koymaktadır:

"Tarihe dayalı İsa'ya" ulaşmak için yapılacak her araştırmanın karşılaşılabileceği en büyük sorun "tarihsel" teriminin tanımı üzerine olacaktır. Tenkitçi çevrelerde bu terimin genel anlamı "tarihsel-tenkitçi metodun ürünü" şeklindedir.

Birçok kişi için bu metod, tanrısal bir müdahalenin veya mucizevi bir olayın gerçekleşmesinin mümkün olmadığı, kapalı, değişmez ve arkası kesilmez zaman ve mekan sürekliliğinin varlığını kabul eder. Bu doğrultuda verilmiş bir tanım, doğaüstü İsa Mesih ile tarihe dayalı İsa arasında devamlılık bulmada sorunlar yaşayacaktır, çünkü bu tanıma göre doğaüstü diye bir şey yoktur. Eğer "tarihsel" olan doğaüstü olmayan ise, tarihe dayalı İsa ile

inanca dayalı İsa arasında gerçek bir devamlılık asla var olamaz. Tüm bu bilgiler doğrultusunda gördüğümüz gibi “tarihsel” teriminin tanımı gözden geçirilmelidir. Almanya’da bile tarihsel-tenkitçi metodun olağanüstülüğe tamamen kapalı olmaması, mucizelerin olasılığına açık olunması doğrultusunda sesler yükselmektedir. Doğaüstü İsa Mesih ile tarihe dayalı İsa arasında devamlılığı tesis etmenin tek yolu budur. (Stein, JC, alıntı yeri Elwell, EDT, 585)

İsa Semineri ve onun taraftarları, yelpazenin ‘radikal’ kısmında olan âlimlerden başkaları ile uzlaşma sergileyememişlerdir. İsa Seminerinin metodolojisi ciddi bir şekilde kusurlu ve verdiği sonuçlar nedensiz bir şekilde şüphecidir.

– CRAIG BLOMBERG

2A. İSA SEMİNERİ

Tarihe dayalı İsa için gerçekleştirilmiş olan en radikal araştırmalar son yıllarda sözde “İsa Semineri” adı altında gerçekleştirilmiştir. Bayram gibi özel günlerde büyük medya yayınlarında okuduğunuz bir çok yazı, bu sözde “âlimlerin” sonuçlarını yansıtmaktadır.

1B. İsa Semineri Nedir?

İsa Semineri, 1985 senesinde *Estar Institute of Santa Rosa*, California’da Robert W. Funk’un başkanlığında kurulmuş bir Yeni Antlaşma âlimleri konsorsiyumudur. Mesih’in işlerinin ve sözlerinin güvenilirliği hakkında resmi açıklamalar yapmak için yetmişen fazla âlim yılda iki kez toplanmaktadır. Seminer, liberal Katolik, Protestan, Yahudi ve ateist âlimlerden oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu erkek profesörlerden oluşmasına rağmen birkaç pastör, bir direktör ve üç bayan bu grubun içerisinde. Bu kişilerin yarıya yakını Harvard, Claremont ya da Vanderbilt ilâhiyat okullarından mezundur. (Geisler, BECA, 386)

2B. İsa Seminerinin Amaçları Nelerdir?

Dr. Geisler, Seminerin beyan edilmiş olan hedeflerini açıklayarak devam eder:

Seminer üyeleri tenkitçi çalışmalar yapmalarına rağmen, İsa Semineri başladığı günden beri görüşlerini sadece konu ile ilgili çevrelere değil tüm topluma yaymayı amaçlamıştır: “Tüm çalışmalarımızı toplumun önüne sunacağız; bunu yaparak hem bilginin özgürlüğünü onurlandıracağız hem de çalışmalarımızı halka ifşa edeceğiz.” (Funk, Forum, 1.1) Bu ilke ile hareket eden İsa Semineri, çalışmalarını halka ifşa etmek için her türlü kaynaktan faydalanmaktadır. Anti-doğaüstü bir teolojiyi sunma kampanyalarını televizyonla, yayınlarla, basın ile yapılan şöylesilerle, teyp kasetleriyle, hatta filimlerle sürdürmektedirler. Funk dürüst bir şekilde çalışmalarının radikal doğasını itiraf etmiştir: “Bizim kurcaladığımız konu milyonlar için kutsal olan konular olduğu için dine küfrün sınırlarında dolaştığımız bir gerçektir.” Bu itiraf, gerçekten de olanların samimi ve doğru bir ifadesidir. (Geisler, BECA, 387)

Gerçekler, çoğunluğun oyu ile belirlenmez.

3B. İsa Üzerine Oylama Yapmak?

İsa Semineri, İsa'nın sözlerinin geçerliliğini renkli boncuklar ile yaptığı oylamalar ile belirlemektedir. Geisler, bu oylamayı şöyle açıklar: “Grup, İsa'nın sözleri ile ilgili renkli boncukların kullanıldığı bir oylama yapmıştır. Kırmızı boncuk, sözlerin İsa'ya ait olduğunu onaylar. Pembe boncuk, sözlerin İsa'ya ait olabileceğine işaret eder. Gri boncuk, sözlerin kesin olmasa da büyük bir olasılıkla ileriki döneme ait kaynaklara özgü olabileceğine işaret eder. Siyah boncuk ise sözlerin kesinlikle İsa'ya ait olmadığına işaret eder.”

Bu oylama, İncil'in ilk dört kitabı dışında kanona dahil olmayan ve varlığı iddia edilen kaynakları da kapsamaktadır. Bu kitaplar şunlardır: Parçalı bir kaynak olan *Petrus'un İncil'i*, varlığı iddia edilen ancak var olmayan *Q* ya da *Quelle* “kaynak”, gene mevcut olmayan *Markos'un Sırrı* ve ikinci yüzyıla ait *Tomas'ın İncil'i*. *Tomas*, İncil'in ilk dört kitabından sonra beşinci kitap olarak kabul edilir.

İsa Semineri'nin çalışmalarının sonuçlarına göre İncil'in ilk dört kitabında yer alan ve geleneksel olarak İsa'nın söylediği kabul edilen sözlerin sadece %2'si (15 adedi!) İsa'ya aittir, %82'si İsa'ya ait değildir ve geri kalan %16'sının ise güvenilirliği hakkında şüpheler vardır.

4B. İsa Seminerinin Vardığı Sonuçlar

Geisler, tarihi geleneksel Hristiyan inancını etkileyen İsa Semineri'nin çalışmalarının vardığı radikal sonuçlara işaret etmektedir:

1. “Eski” İsa ve “eski” Hristiyanlık artık güncel ve faydalı değildir.
2. İsa'nın kim olduğuna dair bir uzlaşmaya ulaşılamamaktadır: Bir kinik (hayatın zevklerini reddeden bir felsefe), bir bilge, bir Yahudi reformcusu, bir feminist, bir peygamber-öğretmen, radikal bir sosyal peygamber, ya da ölümden sonraki hayat ile ilgili vaaz veren bir kâhin?
3. İsa ölümden dirilmemiştir. Grubun Crossan isimli bir üyesinin teorisine göre İsa'nın mezarını eşleyen köpekler İsa'nın cesedini yemiştir.
4. İncil kanonundaki kitaplar geç bir dönemde yazılmıştır ve güvenilemezdir.
5. İsa'nın gerçek sözlerine, yeniden oluşturulacak sözde “Q kaynağı” sayesinde ulaşmak mümkündür. (*Petrus'un İncil'i*, *Markos'un Sırrı*, *Tomas'ın İncil'i*.)

5B. İsa Seminerinin Kullandığı Metodlar

1C. Âlimliğe Radikal Bir Darbe

“Gerçekler, çoğunluğun oyu ile belirlenmez.” (Geisler, BECA, 387)

“Bizlere sundukları ispatların çoğu . . . ya birbirlerinden veya diğer liberal âlimlerden aldıkları alıntılardır, ya bağlayıcı değildir ya da uydurmadır.” (Geisler, BECA, 388)

2C. Anti-Doğaüstücülüğün Haksızlığı

“Grubun radikal sonuçları, Tanrı’nın tarihe mucizevi müdahalede bulunmasını haksız bir şekilde reddeden radikal önceden varsayım üzerine kurulmuştur.” (Geisler, BECA, 388)

İsa Semineri hakkında Gary Habermas şunları dile getirmiştir: “İsa Semineri’nin üyeleri İsa’nın Rab’liğine, Dirilişine ve doğaüstü olaylara karşı besledikleri nefreti ifade edecek kadar dürüsttüler. Bu kişilerin, modern, bilimsel dünya görüşü benzer konuları basitçe reddetmektedirler.” (Habermas, HJ, 124)

Habermas sözlerine devam eder: “Her ne kadar İsa Semineri tarihe dayalı İsa’ya yaklaşımlarından dolayı üzerine belli bir ilgiyi toplamış olsa da, varmış olduğu sonuçların verilere dayanması mecburidir. Sonuç olarak bu grubun üyelerinin İsa’nın yaşamında yer alan doğaüstü olayları reddetmelerinin temelsiz olduğu görülmektedir.” (Habermas, HJ, 139)

3C. Metinlerin Geç Bir Dönemde Yazıldığına Dair İddianın Temelsiz Kabulü

“Bu grubun üyeleri yazılım için geç bir dönemi ortaya atarak ve arkasından kabul ederek, görgü tanıklarının yaşamlarının son bulmasına ve Hristiyanlığın kurucusu hakkında sözde efsanelerin oluşması için yeterli bir zaman dilimi yaratmışlardır.” (Geisler, BECA, 388)

4C. Mantıksal Hatalar

“İsa Semineri’nin muhakeme süreci, *Petitio Principii* olarak bilinen yanlış bir mantığın, gelişmiş bir formudur. Bu kısır döngü, doğaüstü olmayan bir birinci yüzyıl dini figür ile başlayıp gene aynı noktada biter.” (Geisler, BECA, 388)

“Seminer’in mantık hataları ile ilgili bir başka durum ise, bir fikrin ya da düşüncenin kaynağı hiçe sayılarak orijini hakkında yargıya varılmasıdır. Başka bir deyiş ile, İncil aktarımının tarihselliğini ve yazarını yalnızca metnin stiline ya da başka antik metinlere ya da o çağa ait olmayan bir düşünce yapısına bakarak tespit etmek, mantıken kusurlu bir yaklaşımdır. Bu suçlamalar metinlerin tarihselliğini yok edemez.” (Habermas, HJ, 125)

Seminer’in mantık hataları ile ilgili bir başka durum ise, bir fikrin ya da düşüncenin kaynağı hiçe sayılarak orijini hakkında yargıya varılmasıdır. Başka bir deyiş ile, İncil aktarımının tarihselliğini ve yazarını yalnızca metnin stiline ya da başka antik metinlere ya da o çağa ait olmayan bir düşünce yapısına bakarak tespit etmek, mantıken kusurlu bir yaklaşımdır. Bu suçlamalar metinlerin tarihselliğini yok edemez.

– GARY HABERMAS

6B. Sonuç

“Toplulumun dikkatini çekme arzularına ve bunu başarmalarına rağmen İsa Semineri’nin radikal sonuçlarında aslında yeni olan hiçbir şey yoktur. Başardıkları tek şey ise kanıtlara dayanmayan, olumsuz Kutsal Kitap tenkidine bir yeni örnek teşkil etmek olmuştur. İsa Semineri’nin sonuçları, Yeni Antlaşma’nın tanıklıklarının güvenilirliği ve Yeni Antlaşma’nın tarihselliğini destekleyen sayısız delil karşısında boğulmaktadır. Bu sonuçlar ispata dayanmayıp, anti-doğaüstüne olan önyargıya dayanmaktadır.” (Geisler, BECA, 388)

Edwin Yamauchi şunları dile getirmiştir: “Bazı modern âlimlerin iddialarına rağmen medyanın geniş çapta ilgisini sadece yeni olduğu için çeken İsa’nın eksantrik portresini, Kutsal Kitap dışı deliller ayakta tutamayacaktır. Bu tuhaf revizyonların aksine, bütün deliller göz önüne alındığında ve Yeni Antlaşma dışındaki kanıtlarla desteklenen geleneksel İsa görüşü, en güvenilir portre olarak hâlâ ayakta durmaktadır.” (Yamauchi, alıntı yeri Wilkins, JUF, 222)

3A. İNANCA DAYALI İSA YA DA TARİHE DAYALI İSA?

Tarihe dayalı İsa için gerçekleştirilen bütün araştırmaların sonucunda birçok değişik bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bazı kişiler tarihe dayalı İsa ile inanca dayalı İsa arasında farklılıklar olduğunu düşünmektedirler. Bu kişiler tarihe dayalı İsa’nın yaptıklarının ya da söylediklerinin hiçbir önemi olmadığını düşünürler. Bu kişiler için önemli olan inancımızdaki Mesih’tir.

1B. İkilem Yaratmanın Gelişimi

Bazı Kutsal Kitap tenkitçileri, inanca dayalı Mesih ile tarihe dayalı Mesih İsa’nın arasında bir ikilem yaratarak, İsa’nın tarihselliğine zarar vermişlerdir. Bu ayrımın orijini, Lessing’in tarih ve inanç arasında açtığı derin uçurumdan kaynaklanmaktadır: “*Tarihin tesadüfî gerçekleri, sebep sonuç ilişkisini ispatlayan gerçekler olarak kabul edilemezler.*” (Lessing, LTW, 53)

Lessing şunları kaleme almıştır,

Şöyle denir: “Mesih’i olduğu gibi kabul etmek demek, İsa’nın ölümleri dirilttiğini ve kendisinin de ölümden dirildiğini tarih olarak kabul etmek demektir...” Eğer durum, İsa’nın bunları söylemiş olmasının tarihselliğinden daha öte bir tarihsellik içerseydi, o zaman her şey harika olurdu! Bazıları daha da üzerime gelip şunu der: “Tabi ki! Bu durum tarihsel açıdan doğru olmaktan çok daha ötedir. Çünkü bizleri bunu bildirenler, hata yapmaları mümkün olmayan esinlenmiş tarihçilerdir...” İşte o an gene kendimi, içi pis sular ile dolu derin hendeğin kıyısında bulduğumu düşünürüm. Her ne kadar bu hendekten karşıya geçmeye ve o kokuyu duymamaya çalıştımsa da bunu asla başaramadım. (Lessing, LTW, 55)

Immanuel Kant, felsefe ve din arasında bir ikilem yaratmayı mecburi görenler arasında yerini almıştır: “Hayatımda *inanca* yer açabilmek için, *bilgimin* bir kısmından feda etmek zorunda kaldım.” (Kant, CPR, 31)

İsa hakkında çalışmalar yapan Kant, tarihe dayalı İsa ile inanca dayalı ideal insan İsa arasında derin bir uçurum tesis etmiştir: “İnsanların kendilerini bu ideal ahlâki mükemmelliğe; bu ahlâki mizacın ilk örneğine, tüm saflığıyla ulaştırmaları, onların evrensel görevidir. Muhakeme yolu ile usumuzun, gayretli bir örnek almanın gerçekleşmesi için sunduğu bu fikrin kendisi bizde gerekli isteği yaratacaktır.” (Kant, RLRA, 54)

“Bundan dolayı, ahlâki yönden Tanrı’yı hoşnut eden kişi olarak kabul edeceğimiz deneysel örneklere ihtiyacımız yoktur; bu örneği bize usumuz, aklımız zaten sunmuştur.” (Kant, RLRA, 56)

Soren Kierkegaard, tarihe dayalı İsa’ya olan ihtiyacımızı küçümseyerek, tek ihtiyacımız olanın iman olduğunu belirtmiştir:

Eğer Hristiyanlığa tarihsel bir doküman bakış açısı ile bakılacak ise, önemli olan asıl Hristiyan doktrininin güvenilir bir tespitini elde etmek olmalıdır. Eğer araştırmacı kişinin, bu gerçek ile kendisinin ilişkisine karşı dinmeyen bir susamışlığı varsa, işte bu noktada belli bir ümitsizliğe kapılacaktır. Bunun sebebi ise kolaylıkla kavradığı gerçektir. Bu gerçek, en kesin olanın, tarihsel olarak sadece bir olasılık olması durumudur ve bu olasılığın, ebedi

mutluluğunu üzerine kurmasına yetmeyeceğidir. Bu mutluluğu hiçbir muhakeme sağlayamamaktadır. (Kierkegaard, CUPPF, 23)

Çağımızın insanların ihtiyacı olan tek şey çu cümlelere inanmaktır: “Şu ve şu senesinde, Tanrı’nın bir insan görünümünde dünyaya geldiğine, aramızda yaşayıp bizlere öğretiş verdiği ve öldüğüne inanıyoruz” -bu yeter de artar bile. (Kierkegaard, PF, 104)

Martin Kahler, “Bilim tarafından tespit edilmesi gereken tarihsel gerçekleri bir iman tecrübesi olarak kabul edemeyiz. Bundan dolayı, Hristiyan inancının ve tarihe dayalı bir İsa inancının, aynen su ve yağ gibi birbirine karışmayacağını kabul etmeliyiz” demiştir. (Kahler, SHJHBC, 74)

Kahler, sözlerine tarihsel ve tarihi Mesih arasında bir ayrım yaparak devam eder. Kahler, tarihsel Mesih’i savunan âlimlere şu soruyu yöneltmektedir: “Eğer İsa Mesih’in kim ve ne olduğu sorusunun cevabına ustaca gerçekleştirilmiş tarihsel araştırmalar ile ulaşılabileceği ve bu araştırmaları gerçekleştirme kapasitesine uygun âlimliğin asrımızda olduğu düşünülürse; İsa Mesih, Hristiyanlar için nasıl bir otantik inanç unsuru olabilir ki?” (Kahler, SHJHBC, 102)

Kahler, gerçek tarihi Mesih hakkında şunları söylemiştir: “Tarihi Mesih, vaaz edilen Mesih’tir. Vaaz edilen Mesih ise kesinlikle inanca dayalı İsa’dır.” (Kahler, SHJHBC, 66)

“Kutsal Yazılar’ın her satırı, İsa Mesih’in gerçek portresine vurulmuş marifetli bir fırça darbesi gibidir. . . İşte bundan dolayı Mesih ile Kutsal Kitap’ı birbirinden ayıramayız.” (Kahler, SHJHBC, 86)

2B. Çağımızın Varsayımları ve Ayrılıkları

Çağımızın modern varsayımlarından bir başkası, Yeni Antlaşma yazılarının İsa’nın tarihsel resmini yansıtmadığını kabul eder.

Julius Wellhausen’dan alıntı yapan Rudolf Bultmann şunları dile getirmiştir: “Kabul etmemiz gerekir ki bir aktarımın metinsel hali ya da bir parçası, içinden çıktığı tarihsel durum hakkında başvurulacak temel kaynak olmasına rağmen bu aktarım, tarihsel detaylarını sunduğu olay hakkında sadece ikincil bir kaynaktır.” (Bultmann, NASP, 341)

Bu bakış açısının kabul edilmesi demek, İsa hakkındaki gerçekler konusunda İncil’in ikincil bir kaynak olarak kabul edilmesi demektir. J. Martin, bu bakış açısını kabul edenlerdendir: “İncil, *kilisenin, inancının temelini oluşturduğuna inandığı gerçekler hakkında yorumların yazılmış olduğu bir kitaptır.*” (Martin, RG, 44)

Tanınmış bir tenkitçi olan R. H. Lightfoot, şu sonuca varmıştır: “Anlaşıyor ki Mesih’in cennetsel karakteri bir yana, dünyasal karakterinin büyük bir kısmı bizlerden saklanmıştır. İncil’in ilk dört kitabı, iddia edilen paha biçilmez değerlerine rağmen bizlere İsa’nın sesini değil fısıltısını sunabilmekte, bizleri O’nun adetlerine ulaştırmak yerine varoşlarda dolaştırmaktadır.” (Lightfoot, HIG, 225)

1C. Albert Schweitzer

“Nasıralı İsa; Mesih olarak kendisini öne çıkarmıştır, Tanrı’nın Krallığının ahlâk unsurlarını vaaz etmiştir, Cennetteki bu Krallığı dünyaya getirmiştir ve Kendi işine son bir kutsama vermek için çarmıhta ölmüştür, ancak asla var olmamıştır. İsa, rasyonalizm tarafından dizayn edilmiş, liberalizm tarafından yaşam bahsedilmiş ve modern teoloji tarafından tarihsel bir giysi ile kuşatılmıştır bir figürdür.” (Schweitzer, PSJ, 396)

Schweitzer’in *Quest for the Historical Jesus* (Tarihe Dayalı İsa İçin Yapılan Araştırma) isimli kitabında, Hristiyanlığın ilk başlarından beri bu ikilemin yaşandığı iddia edilmektedir:

İlk bakışta erken Hristiyanların, İsa'nın tarihe dayalı yaşamına karşı olan ilgisizlikleri şaşırtıcı gelebilir. Son zamanların geldiğini fark edenleri temsilen Pavlus, Mesih'in beden aldıktan sonraki hali ile ilgili bilgi edinme konusunda fazla arzu sergilememiştir. Hristiyanlığın asırlar boyunca devam ettirdiği bu kendini korumanın ilk adımı bu olmuştur. Hristiyanlık, inancına tarihsel bir İsa'nın girmesi ile dünyanın en büyük sorunlarından birisinin çözüleceğinden, açık çelişkinin gün ışığına çıkacağından, Efendilerinin bile önceden göremediği sonuçların doğacağından, yeni oluşumların gelişeceğinden endişe etmiştir. (Schweitzer, QHJ, 2)

Tarihe dayalı İsa hakkındaki çalışmasını yayınladıktan sonra, Schweitz şunları söylemiştir, “Gerçek şudur: Bizler için önemli ve faydalı olan İsa, tarihteki değil imanımızdaki İsa'dır. Dünyanın üstesinden gelen, etkileyen ve hükmeden ruh, tarih kitaplarındaki değil, İsa'nın ruhundan kaynaklanıp iman edenlerin içinde dolaşan ruhtur.” (Schweitzer, QHJ, 401)

Ancak Schweitzer'in bahsettiği İsa'nın ruhunun bir kişinin zihninde kurguladığı bir figür olmadığını nasıl bilebiliriz? İhtiyacımız olan İsa'nın Ruh'u'nun kendisini beyan ettiği, dünya üzerindeki zaman ve mekan kavramları içerisinde gösterilebilir ve sunulabilir bir niteliği içeren delildir.

“Tarihselliği sarsılmaz bir kişi olan İsa, günümüze yabancı bir karakter olmasına rağmen O'nun ruhu, yalınlığı ve dolambaçlı olmaması ile bilinen sözlerinde yaşamaktadır. İsa'nın her sözü, O'nun bütünlüğünü yansıtan özelliklere sahiptir. O'nun zamanımıza olan yabancılığı ve kaygısızlığı, herkesin İsa hakkındaki kendi kişisel bakış açılarına bulmalarına yardımcı olmaktadır.” (Schweitzer, QHJ, 401)

Schweitzer'in sözleri ne yazık ki gerçek İsa tecrübesini değil bu tecrübeden kaçışları yansıtmaktadır.

2C. Rudolf Bultmann

“İsa'nın yaşamı ve kişiliği hakkında neredeyse hiçbirsey bilmiyoruz, çünkü ilk Hristiyanlardan kalan kaynaklar bu konu ile ilgilenmemekteydi. Daha da ötesi İsa hakkında ne parçalı ne efsanevi ne de diğer biçimlerde, herhangi bir kaynak yoktur.” (Bultmann, JW, 8)

Kendisi İsa'nın tarihselliğini kabul etmiştir. Bultmann'ın sorguladığı İsa'nın varlığı değil; İncil yazarlarının objektifliğidir. Bultmann bu objektifliğe duyulan şüphe hakkında şu sonuca varmıştır:

İsa'nın varlığına dair duyulan şüphe hem temelsizdir hem de çürütülmeye layık değildir. Aklı başında olan hiçbir insan İsa'nın, kendisini ilk defa eski Filistin toplumunda göstermiş olan bu tarihi hareketin başında olduğundan şüphe edemez. Ancak bu toplumun, İsa'nın gerçek kişiliğini, hayatını ve mesajını ne kadar tarafsız bir şekilde yansıttığı ayrı bir tartışma konusudur. (Bultmann, JW, 13)

İnanca dayalı İsa ile tarihe dayalı İsa arasında ayırım yapanların bu yaklaşımını çürütmenin en etkin yolu, ilk olarak felsefi önceden varsayımların çürütülmesi ve arkasından Yeni Antlaşma'nın İsa hakkındaki anlatımlarının tarihsel güvenilirliğinin güçlü bir şekilde sunulması olacaktır.

3B. Felsefi İtirazlara Cevap

İnanca dayalı İsa ile tarihe dayalı İsa arasında ayırım yapanların bu yaklaşımını çürütmenin en etkin yolu, ilk olarak felsefi önceden varsayımların çürütülmesi ve arkasından Yeni Antlaşma'nın İsa hakkındaki anlatımlarının tarihsel güvenilirliğinin güçlü bir şekilde sunulması olacaktır.

Geisler, Kant'a cevap olarak şunları dile getirmiştir: "Kant'ın gerçekleri önemlerinden bağımsız bir şekilde ayırabileceğimize dair varsayımı, İsa'nın ölümünün öneminden ayırmanın imkânsızlığı örneğinde görüleceği gibi kesinlikle yanlıştır. Eğer bu bir biyolojik gerçek olmasaydı, bakireden doğmanın ruhsal bir önemi de olmazdı. Hiç kimse bir insanın yaşamını, bu yaşamın değerinden ayrı tutamaz. Bir katil bir kişiyi öldürürken, o kişinin insan olma değerine saldırmadan bunu yapması mümkün değildir. (Geisler, BECA, 386)

4B. Tarihi İtirazlara Cevap

David Cairns isimli bir yazar, Bultmann'ın tarihsellikten uzaklaşıp varoluşçuluğa yaklaşan teoloji formu hakkında şu sonuca varmıştır: "Bizlerin bu bölüm hakkında varacağımız kati olmayan sonuç, Bultmann tarafından ısrar edilen haklılık gerekçelerinin hiç birisi tarihsel bir desteğe sahip olmadığı için ikna edici değildir. Girişimin tümü, baş ağrısına tedavi olarak kafanın kesilmesini andırmaktadır." (Cairns, GWM, 149)

Bultmann'ın Yeni Antlaşma'ya varoluşçu yaklaşımının bir korkutucu yanı Ellwein tarafından tespit edilmiştir: "Bultmann'ın Yeni Antlaşma yorumuna bakıldığında tarihsel bir karakter olan Nasıralı İsa'nın gerçekliğinin, 'izafi X'e dönüşmesi rahatsız edici değilmiş gibi gözükmemekte midir? Bu dönüşümün anlamı, Tanrı'nın esinlemesinin İsa Mesih'in bedeninde ve yaşamında vücut bulmasına dair tarihsel gerçeğin buharlaşıp yok olmasıdır." (Ellwein, RBIK, 42)

Geisler'in belirttiği gibi, tarihe dayalı İsa için araştırma yapan âlimler, "aksi ispatlanmadıkça İncil'in tarihsel olmadığını ve İsa'nın tarihsel kişiliğini yansıtmadığını" varsayarlar. (Geisler, BECA, 386)

Yeni Antlaşma yazarları, inanca dayalı İsa ve tarihe dayalı İsa birleşiminden oluşan bir inancın üzerinde durmaktadırlar.

Pavlus şöyle demiştir,

Mesih dirilmemişse, bildirimiz de imanınız da boştur. Ve bizim Tanrı'yla ilgili tanıklığımız da yalan olmuş olur. Çünkü Tanrı'nın, Mesih'i ölümden dirilttiğine tanıklık ettik. Ama ölümler gerçekten dirilmezlerse, Tanrı Mesih'i de diriltmemiştir. Çünkü ölümler dirilmezlerse, Mesih de dirilmemiştir. Mesih dirilmemişse, imanınız boştur; siz hâlâ günahlarınızın içindesiniz. Buna göre Mesih'e ait olarak ölmüş olanlar da mahvolmuşlardır. Eğer yalnız bu yaşam için Mesih'e ümit bağlamışsak, herkesten daha çok acınacak kişileriz. (1. Korintliler 15:14-19).

"İnanca dayalı İsa'ya" iman edip, İsa'nın tarihsel yaşamını görmezlikten gelmek demek neredeyse İsa'nın beden aldığını reddetmek demektir. Yuhanna, şu uyarıyı yapmıştır:

Yaşam Sözüyle ilgili olarak başlangıçtan beri var olanı, işittiğimizi, gözlerimizle gördüğümüzü, seyredip ellerimizle dokunduğumuzu ilân ediyoruz. Yaşam açıkça göründü, onu gördük ve ona tanıklık ederiz. Baba'yla birlikte olup bize görünmüş olan sonsuz Yaşam'ı size ilân ediyoruz. Evet, sizin de bizlerle beraberliğiniz olsun diye gördüğümüzü ve işittiğimizi size ilân ediyoruz. Bizim beraberliğimiz de Baba'yla ve O'nun Oğlu İsa Mesih'ledir." (1. Yuhanna 4:3)

Tarihçi olan Luka araştırma tekniklerini şöyle açıklamıştır:

Sayın Teofilos, Birçok kişi aramızda olup bitenlerin tarihçesini yazmaya girişmiştir. Nitekim başlangıçtan beri bu olayların görgü tanığı ve Tanrı sözünün hizmetkârı olmuş olanlar bunları bizeiletmişlerdir. Ben de tüm bu olayları ta başından özenle araştırmış olarak bunları sana sırasıyla yazmayı uygun gördüm. (Luka 1:1-3)

A. N. Sherwin-White, Romalı yazarlar ile İncil yazarlarının tarihsel kayıtları yazma metodları arasındaki farklılıklar üzerine bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmalar, şu sonucu açığa çıkartmıştır: “İsa Mesih’in hikâyesine karşı tutkulu bir ilgi duyanların, olaylara karşı olan ilgilerinin tarihselden daha çok alegorik ve didaktik olması, bu materyallerin salt bir biçimde içerdikleri tarihsel özün reddedilmesine sebep veremez.” (Sherwin-White, RSRLNT, 191)

F. F. Bruce, W. M. Ramsay gibi bir çok âlimin araştırmaları Luka ve Elçilerin İşleri kitaplarının tarihsel güvenilirliğini ortaya koymuştur ya da daha açık olarak söylemek gerekirse tarihsel bir doküman oldukları kanıtlanmıştır. Kısa bir süre önce tanınmış Roma tarihçisi Cohn Hemer, Elçilerin İşleri kitabının içerdği bilgileri göz önüne alarak şu sonuca varmıştır:

Çalışmalarımız sonunda metinde yer alan olayların geçtiği yerler ve dönem ile ilgili kaynak niteliğindeki zengin bilgileri sunan yazarın, konuya vakıf olduğunu keşfettik. Metinlerde yer alan bilgilerin ve bağlantıların bir çoğu yakın zamanlarda gerçekleşen arkeolojik keşiflerde elde edilen papirüs ve kitabelerin tercüme edilip yayınlanması sonucu doğruluğunu ispatlamıştır. Bu detayları, birbirini destekleyen, değişik perspektifler sunan bazen de tekrarlamalar riskini içeren çeşitli kaynaklardan gözden geçirdik. Bunu yaparken asıl ilgi alanımız, çeşitli detayları keşfetmek değil, elimizdeki yazılı metinleri nasıl destekleyip doğruladıklarını tespit etmekte -aktarım ile tarihin birbiri ile olan ilişkisinin değişik seviyelerde de uyum sergileyip sergilemeyeceğini görmektir. Delillerin sunduğu perspektifler, elimizdeki metinlerin ve bu metinlerin içerisinde karmaşık ve kasıtsız bir düzen sergileyen detayların güvenilirliğini geniş çapta desteklemiştir. (Hemer, BASHH, 412)

“Tarihsel İsa ile tarihi İsa’yı birbirinden ikilem yaratarak ayıran yaklaşım, gerçek ve inanç arasındaki hatalı bir ayırımın bir başka yanlış uygulamasıdır. . . . İsa Mesih’in tarihe dayalı özellikleri, O’nun tarihselliğinden ayrılamaz. Eğer İsa, Yeni Antlaşma’da iddia edildiği gibi yaşamamış, öğretmemiş ve ölümden dirilmemiş ise günümüz için kurtarıcı bir özellik taşımamaktadır.” (Geisler, BECA, 142)

4A. İSA ATEŞ ALTINDA

Daniel kitabının 3. bölümünde, Daniel’in üç arkadaşı, Şadrak, Meşak ve Aved-Nego ateşe atılmakta ancak yanmamaktadırlar. Bu üç kişi ateşte iken yanlarında dördüncü bir kişi belirmiştir. Bir çok ilâhiyatçı bu dördüncü kişinin insan bedeni almadan önceki hali ile Üçlü Birliğin üyesi olan Mesih olduğunu kabul etmiştir. Kral Nebukadnessar’ın bu durum karşısındaki tepkisi şöyle yazılmıştır: “Kral, ‘Ben dört kişi görüyorum’ dedi, ‘Ateşin içinde yürüyorlar, bağlarından çözülmüş, hiçbir zarara uğramamışlar. Dördüncünün görünümü de bir ilâhi varlığa benziyor.’” (Dan. 3:25) Dördüncü kişi şüphesiz Tanrı Oğlu İsa’dır ve O asla yanmaz!

Çok bilmiş âlimler fildişi kuleleri içinde oturup, kendi keyiflerine göre “İnanca dayalı bir İsa” tesis edebilirler. Bu Mesih’i kabul etmek çok daha kolaydır, çünkü bu mucizeler gerçekleştirmeyen, doğaüstü olaylar sergilemeyen bir İsa’dır. Hatta bu İsa, dünya üzerindeki bir çok düşünce akımının veya felsefenin kurucusundan farklı bir kişi değildir. Bu İsa’nın çekişmeleri kışkırtan, insanların ruhuna meydan okuyan katı ifadeleri yoktur. Bu İsa, kendisini reddedenlerin katlanacakları edebi sonuçlar hakkında uyarılarda bulunmamaktadır.

O herkesin kişisel dünya görüşüne uyum sağlayan bir İsa'dır. Bu görüş, tarihe dayalı İsa için gerçekleştirilen ancak sonuçta tarih ile kopuk bir İsa'ya ulaşılan araştırmanın içerdiği en büyük problemdir. Bu görüşün temel sorunu şudur: Peri masalı ya da efsane gibi hayal ürünü olan, kurgulanabilen bir İsa'nın, insan yaşamlarını değiştirmek için sahip olacağı güç, Johnny Appleseed ya da bir Paul Bunyan gibi isimlerin gücünden öte değildir.

Yaklaşık iki bin sene önce, tırnaklarının içerisine toprağın kiri bulaşmış olan gerçek insanlar, gerçek İsa ile karşılaşmışlardır. Gerçek İsa, onlara Kendisini takip etmelerini söylemiş, gerçek erkek, gerçek kadın ve gerçek çocuklar O'nu takip etmişlerdir. İsa'yı takip etmenin ve aralarında yaşarken İsa'nın yaptıklarına ve söylediklerine dair verdikleri tanıklıklarını geri almamanın bedeli olarak bu insanların çoğu canlarını vermişlerdir.

İşte bu noktada insanların karşısına büyük bir tezat çıkmaktadır ve bir seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar. Güvenilir bir âlimliğe saygım sonsuzdur, ki bu saygımın en büyük ifadesi, yaptığım araştırmalar ve bu kitapta her görüşe yer vermemdir. Ancak bazı durumlarda âlimler, kişisel önyargılarını haklı çıkarmak için sahip oldukları eğitimi kullanmaya kalkmaktadırlar. Tarihe dayalı İsa için yapılan araştırmalarda başımıza gelen budur. Âlimler tarihe dayalı, gerçek bir İsa'yı ortaya çıkaracak araştırmalar yapmak yerine; anti-doğaüstücü önyargının kontrolü altında hayal ürünü ve güçsüz bir İsa'yı sunmaya soyunmuşlardır.

Artık bu konuda hüküm verme vakti gelmiştir. Her birey kime inanacağına karar vermelidir: Ya İsa'dan asırlar sonra doğmuş olan âlim-felsefecilere ya da İsa ile yaşayıp İsa için ölenlere.

Eğitimsiz köylülerden, en ileri eğitimleri almış profesörlere kadar milyonlarca insanın asırlardır verdiği hüküm şöyledir: İsa doğmuştur, ölmüştür ve O'nu gerçekte olduğu gibi kabul edenlerin yaşamlarını değiştirmek için yaşamaktadır. Peki siz O'nu kabul edecek misiniz? O'nu takip edecek misiniz? Elinizde kararınızı bağlayacak bu kadar delil var iken sizin hükmünüz nedir? Eğer bu güne kadar İsa'yı Kurtarıcımız ve Rab'biniz olarak kabul etmediyseniz, kitabın en sonun da bulunan "Dört Ruhsal Kural" isimli bölüm size yardımcı olabilir.

30

BİÇİMSEL TENKİTÇİLİK HAKKINDA VARILAN SONUÇ

BÖLÜME BAKIŞ

Biçimsel Tenkitçiliğin Katkıları
Biçimsel Tenkitçiliğin Sınırları

Her tenkitçi metodun ya da çalışmanın artıları ve eksileri, katkıları ve zararları vardır. Bu bölümde, “biçimsel tenkitçi” yaklaşımın bazı katkıları ve sınırları ele alınacaktır.

1A. BİÇİMSEL TENKİTÇİLİĞİN KATKILARI

B. S. Easton vardığı şu sonuç ile biçimsel tenkitçi çalışmanın yaptığı bir katkının altını çizmektedir: “Biçimsel çalışmalar bizlerin en erken Hristiyan pedagojisi (eğitimbilim) ile iletişim kurmamızı sağlamıştır ve özellikle erken Filistili Hristiyanların ilgi alanına ışık tutarak bu çalışmaların faydalı bir alan olduğunu ispatlamıştır. Bu yeni disipline gereken ilgiyi göstermemiz için bu sebep bile yeterlidir.” (Easton, GBG, 77)

Barker, Lane ve Michaels, biçimsel tenkitçiliğin katkılarını listelemişlerdir:

1. Sinoptik aktarımın kendine özgü stiline ve yapısının değerinin anlaşılmasına tahmin edilemeyecek boyutlarda yardımcı olur. İncil’in ilk dört kitabının yapısı aslında kendisinden önce gelen sözlü aktarımın bir yansımasıdır.
2. İncil’in ilk dört kitabının kronolojisinin harmonize edilmesini talep etmek hem mümkün değildir hem de gerekli değildir. Bunun sonucu olarak İncil anlatımları, şablonların çeşitliliğine göre gruplanmıştır.
3. Biçimsel tenkitçilik, aynı olayların paralel anlatımlarının kafa karıştırma olasılığı barındıran çeşitliliklerinin açıklanmasına yardım eder. İncil’in yazarlarının bir tanesinin metne dahil etmediği bir detay, bir başka yazarın metninde yer alabilir. Bunun sebebi, yazara göre bu detayın olayın belli bir açısı ile belli bir ilişki içerisinde olması ve yazarın bunu yansıtmak istemesidir. (Barker, NTS, 70)

Floyd Filson, farklı katkılara değinmiştir:

İncil aktarımının bir dönem sözlü aktarım biçiminde devam ettiği bir gerçektir. İleriki dönemlerde gerçekleşecek aktarımların güvenilirliği bakımından bu sözlü aktarım döneminin çok önemli olduğu da başka bir gerçektir. İşte bundan dolayı bu dönem, bizim en titiz incelemelerimizi hakketmektedir.

İster öğretici içersin, ister bir olayın anlatımını, aktarımın küçük parçalarının, durum gerektirdiği anlarda uygulanabilir amaçlar için kullanıldığı gerçektir. Bu gibi durumlarda bu aktarımların korunmuş olması veya bu aktarımların bileşik bir yapı içermesi akla yatkın bir olasılıktır.

Elimizdeki materyalin, tamamı korunmamış olan bütün materyalin çok küçük bir parçasını oluşturduğu tartışılmaz bir gerçektir. Hangi kısımların korunup hangi kısımların korunmayacağına karar veren unsurun, kilisenin inancı ve yaşamı ile bağlantılı olduğu da bir başka gerçektir. Günümüzde yaşayan bir pastörün, bir kitabın yada aktarımın, kendi yaşamını, düşünüş yapısını ve vaazlarını etkileyen kısımlarını hatırlayacağı gibi erken Hristiyanların da hafızalarını yönlendiren etken, onların ihtiyaçları ve ilgi alanları olmuştur.

Aktarımları ileten kişilerin bir araştırmacı ya da tarafsız bir biyografi yazarı olmadıkları; tüm sürecin yönlendirilme, bilgilendirilme, tapınma ve çekişme etkisi altında olduğu bir gerçektir. Kısaca özetlersek, İncil’in ilk dört kitabının dikkatli ve titiz bir şekilde tenkit edilmesi durumunda tüm bunların primitif Kilisenin yaşamındaki yansıması görülür, hatta erken Hristiyanların ilgi alanları ve sorunları belli bir dereceye kadar tespit edilebilir. (Filson, OG, 103-105)

Yeni Antlaşma âlimi Harold W. Hoehner’in işaret ettiği önemli bir başka katkı ise biçimsel tenkitçiliğin, sözlü aktarım dönemine ilginizi çekmiş olmasıdır. (Barr, BEJ, n. p.)

Steven Travis bu görüşe katılmaktadır: “Biçimsel tenkitçilik, Yeni Antlaşma dokümanlarının, daha yazılı şekle dönüşmemiş olduğu, M.S. 30 ile 50 arasındaki ‘tünel dönemine’ deneysel de olsa nüfuz etmemize yardımcı olmuştur. Erken Hristiyanların, vaaz ve

öğreti metodları ile Yahudi hasımları ile giriştikleri teolojik tartışmaları hakkında ipuçları sunmuştur.” (Barnes, GCFC, 161)

Mounce, biçimsel tenkitçi çalışmanın bir önemli katkısını da şöyle belirtmiştir: “Biçimsel tenkitçilik, İsa’nın öğretisinin doğasını bir kez daha anımsatmıştır: Kısa, öz ve uygulanabilir. İncil’in ilk dört kitabında karşımıza çıkan, evrensel bir uygulamaya müsait, seçilmiş bir öğretilerdir.” (Mounce, INTHA, 144)

Biçimsel tenkitçiliğin varmış olduğu iki önemli sonuç, Redlich tarafından açıklanmıştır:

1. Biçimsel tenkitçilik, İsa’nın sözlerinin daha erken bir dönemde toplandığını iddia ederek, Rab’imizin tam olarak asıl sözlerinin [“*ipsissima verba*”] bireylerin ve kilisenin kaderlerini belirleyen bir kehanet gibi değer gördüğüne dair bir olasılığa işaret etmektedir.

2. Biçimsel tenkitçilik, İncil’in ilk dört kitabının orijininin incelenmesini teşvik etmiştir. Kullanmış olduğu araştırma ve inceleme metodu, gelecekte yapılacak daha kapsamlı bir bilimsel çalışma için öncü niteliğindedir. (Redlich, FC, 79)

2A. BİÇİMSEL TENKİTÇİLİĞİN SINIRLARI

Basil Redlich, biçimsel tenkitçi tekniğin limitlerini şöyle özetlemiştir:

(1) Sınıflandırılma İlahi-Hikâyeler, Mucize-Hikâyeler ve Mesellerde olduğu gibi sadece ve yalnızca biçime dayalı olmalıdır. Formu olmadığı yerde, içeriğe göre yapılan sınıflandırılma, biçimsel tenkitçilik değildir.

(2) Formu belli olmayan grupların, tarihi bir araştırmaya tabi tutulmadan, tarihselliği hakkında bir değer yargısı oluşturulamaz. Aynı zamanda belli bir biçimin ya da formun var olmadığı metnin tarihselliği hakkında yapılacak bir değerlendirmenin haklılığı ortaya koyulamaz. Biçimsel tenkitçilik, sadece ve yalnızca formları, aktarımın formlarını incelemeli, bu formları açıklamalı ve bu formların gelişiminin izini takip etme girişiminde bulunmalıdır.

(3) Biçimsel tenkitçilik, İncil’in ilk dört kitabının metinsel tenkidinin sonuçlarından yeteri kadar faydalanmamıştır. Bu sonuçlar, İncil’in ilk dört sinoptik kitabının metinlere dayalı kaynaklara göre tarihlenmesini ve bu kaynaklar ile Hristiyanlığın büyük merkezlerinin ilişkisini içermektedir.

(4) Biçimsel tenkitçiliğin vurguladığı ilkel Hristiyan toplumunun etkisi, bir haham ve peygamber olan İsa’nın etkisi karşısında çok sönük kalmaktadır. Daha da ötesi bu topluma yaratıcı bir nitelik kazandırmaktadır, ancak bu toplumun bu niteliği hakkında Yeni Antlaşma’da en ufak bir ipucu bulunmamaktadır. Primitif Hristiyan topluluğunun ilk üyeleri ne hahamdır nede peygamber. Biçimsel tenkitçiliğin bir kusuru da, İsa’nın aynı önemli sözleri ezberleyip, sürekli olarak hiçbir değişiklik yapmadan tekrar eden bir öğretmen olmadığını tespit etmede yetersiz kalmıştır. İsa, aynı konuları değişik biçimlerle iletmış, söylevlerinin biçiminde sürekliliğin yanında çeşitlilik de yar almıştır. Bir başka konu ise İncil’de yer alan çeşitliliğin bir sebebinin de, bilgi artışı olabilme olasılığıdır. Matta, Luka ve Yuhanna, kendi kitaplarını Markos’tan sonra kaleme almışlardır, nitekim aktarımlarına daha fazla detay ve bilgi yükleme olanakları olmuştur.

(5) Biçimsel tenkitçilik, İncil’in ilk dört kitabının formunun oluştuğu dönemde hayatta olan sayısız görgü tanığının varlığını ve bu kişilerin aktarımı kontrol edip hatalara müdahale etme imkânlarının olduğunu görmezlikten gelmiştir.

(6) Biçimsel tenkitçilik, ikinci yüzyıl ve daha sonraki yazarların sunduğu delilleri görmezlikten gelmiştir.

(7) Biçimsel tenkitçilik, açık ve net bir şekilde, İncil’in ilk dört kitabının formunun oluştuğu dönemin boyutunu belirtmemiştir.

(8) Biçimsel tenkitçilik, içeriğin, koşulların ve tarihsel sıralamanın tarihselliğini ve biyografik değerini temelsiz bir biçimde reddetmiştir.

(9) Biçimsel tenkitçilik, aktarımların içerdiği benzerliklerin, efsanevi ve mitolojik anlatımlara ait olmayı ispatlayan birer rehber olduğunu varsaymasının haklılığını ortaya koyamamıştır.

(10) Biçimsel tenkitçilik, hayati önem taşıyan etkenleri değerlendirirken, erken kilisenin çok çeşitli, bütün ilgi alanlarını hesaba katmamıştır.

(11) Biçimsel tenkitçilik, sübjektif tutumlara açık bir saha olduğu için destekçileri taraflı eğilimlere sahiptir.

(12) Biçimsel tenkitçilik, ilk kilisenin İsa'ya olan inancı ve O'nun isminin yüceliği için acı çekmeye ve ölmeye hazır olduğu gerçeğini gözden kaçırmıştır. Onlar için İsa, gerçek İsa ve onların Mesih'i idi. İsa, bunu işleri ve öğretişleri ile ispatlamıştı.

(13) Biçimsel tenkitçilik, ilk Hristiyanların dünyanın sonunun geldiğine olan inançlarından dolayı normal dünya ile bağlarını kopardığına dair bir iddiaya saplanmış ve sürekli olarak bunu vurgulamaktadır. (Redlich, FC, 77, 78)

Delillere bakılarak erken Hristiyanların ve onların öğretmenlerinin düşüncelerine ulaşıldığında, biçimsel tenkitçiliğin temellerinin sarsıldığı ve parçalandığı görülür. Bu yaklaşım için zekice, bazı noktaları akla yatkın, birkaç parça doğruluk payı var gibi yorumlar yapılmıştır, ancak bu yorumları bir zamanlar üzerine toplamış olan Tübingen teorisi gibi biçimsel tenkitçiliğin teorilerinin de kısa bir zaman diliminde tarihe karışacağını göreceğiz.

McGinley, Bultman ve Dibelius'un geliştirdiği biçimsel tenkitçiliğin kusurları hakkında şu yorumda bulunmuştur:

Biçimsel tenkitçilik, İki-Kaynak teorisinin bağımsızlığına uygun bir pozisyon almayı başaramamıştır [Fascher, DFM, 51]. İncil'in ilk dört kitabı ile *Kleinliteratur*'un arasındaki esas farklılığı göz önüne alamamıştır. İtibar görmemiş olan kolektif yaratılış teorisini kabul etmiş ve bu teoriyi, kolektif yaratılış yapmamış ve yapması mümkün olmayan bir topluluğa uygulamaya kalkmıştır. Elindeki materyalin stiline yalınlığını görmek yerine, bu materyalin eklemelerden ve yamalardan oluştuğunu iddia etmiştir. Biçimler çok katı bir biçimde tanımlanmış ve bunun bedelini, metinden kopartılıp atılan sayfalarca doküman ödemiş. Primitif Hristiyan yaşamında sürekli bir *Sitz im Leben* arayışına girilirken, en önemlisi ihmal edilmiştir: Bir Hristiyanın İsa'nın yaşamını öğrenme arzusu. Tarihsel tanıklılara asla yer verilmemiş; biçim uğruna gerçekler görmezlikten gelinmiş; zamanın kontrol edici gücü yok sayılmış; İncil'in ilk dört kitabının anlatımlarının tarihselliğine dair ileri bir ön yargı beslenmiştir. (McGinley, c, 154)

Radikal biçimsel tenkitçiliğin en temel hedeflerinden bir tanesi, biçimsel analiz yaparak tarihe dayalı bir İsa tesis etmek olmuştur.

Biçimsel tenkitçilik, ne yazık ki İncil'in ilk dört kitabının modern Protestan anlayışına, bu kitaplar görevini yerine getirememiş gibi bir hava oluştuğu için olumsuz bir katkıda bulunmuştur. G. E. Ladd şöyle özetler: "Biçimsel tenkitçilik, tamamen tarihe dayalı bir İsa tesis etmeyi başaramamıştır." (Ladd, NTC, 157)

F. J. Babcock şu sonuca varmıştır:

Delillere bakılarak erken Hristiyanların ve onların öğretmenlerinin düşüncelerine ulaşıldığında, biçimsel tenkitçiliğin temellerinin sarsıldığı ve parçalandığı görülür. Bu yaklaşım için zekice, bazı noktaları akla yatkın, birkaç parça doğruluk payı var gibi yorumlar

yapılmıştır, ancak bu yorumları bir zamanlar üzerine toplamış olan Tubingen teorisi gibi biçimsel tenkitçiliğin teorilerinin de kısa bir zaman diliminde tarihe karışacağını göreceğiz. (Babcock, FC, 20)

Rogers şunları ifade etmiştir: “Bu metot, kaynak ve sinoptiklik gibi mevzuların sorularına cevap verdiğini düşünmektedir. Metinlere dayalı teorinin, İki-kaynak teorisine itibar göstermekte, Matta ve Luka’nın, Markos ve Q kaynaklarından oluşturulduğunu iddia etmektedir. Markos’un önceliği de iddia etmektedir.” (Rogers, ULNCNTIET, n.p.)

McGinley’e göre biçimsel tenkitçiliğin genel izlenimi şöyledir: “Biçimsel tenkitçiliğin söylediklerinde doğru olanlar zaten yeni bir bilgi değildir; biçimsel tenkitçiliğin söylediklerinde yeni olanlar zaten yeni doğru bir bilgi değildir. Buyrun pirincin taşını ayıklayın.” (McGinley, FCSHN, 154)

Bultmann’ın çalışmaları hakkındaki fikirlerini McGinley şöyle ifade eder: “Eğer, Bultmann’ın iddia ettiği gibi, Schmidt, İncil aktarımının iskeletini yok etmiş, onun halefleri bu anlatımı komple sakat bırakmış, tanınmaz hale getirmiş ve yok edici bir analizi gerçekleştirmişlerdir.” (McGinley, FCSHN, 68)

Sonuç olarak, F. F. Bruce’un biçimsel tenkitçi için bir tavsiyesi vardır: “Bu zahmetli çabanın sonuna gelindiğinde ve aktarımın aslına uygun bir şekilde güvence ile elimize ulaştığını anladığında, tenkitçi İncil okuyucularının arasında durup, İsa’nın öğrencilerinin tanıklıklarını dinlemeye çalışıp, ‘gerçeğin melodisine’ kulaklarını verecektir.” [J. B. Phillips, *Ring of Truth: A Translator’s Testimony* ‘Gerçeğin Melodisi: Bir Tercümanın Tanıklığı’ (Londra, 1967)] (Bruce, TON, 57)

31

MODERN TEOLOJİ
VE
KUTSAL KİTAP TENKİDİ

yazan C. S. LEWIS

Yeni Antlaşma tenkidi ile uğraşan din adamlarının çoğu, Hristiyanlığın eski ve geleneksel inanç unsurlarını çürütmeye çalışmışlardır. Bu bilim dalı ile uğraşanların sahip olduğu otorite, bizlerin bu kişilere saygımızdan dolayı kaynaklanan bir otoritedir, ancak bu kişiler bunu kendilerine bir hak bilmekte ve bizden erken kilise toplumunun, kilise babalarının, Orta Çağ din adamlarının, Reformcuların ve hatta on dokuzuncu yüzyıl din adamlarının paylaştığı inanç unsurlarından vazgeçmemizi istemektedirler. Sizlere, beni bu otorite konusunda şüpheli yapan noktayı açıklamak istiyorum. Hem de hepinizin kolayca göreceği gibi sonuna kadar şüpheli, ki şüpheliğin cahilliğin babası olduğunu bilmeme rağmen. Bir insanın öğretmenlerine tam bir güven duymadan, onların çalışmalarına dayanması gerçekten çok zahmetli bir süreçtir.

Bu konuya yaklaşımımı anlamanız için ilk olarak şunu belirtmek isterim ki, bu kişiler her ne kadar Kutsal Kitap tenkitçileri ismi altına sığınmış olsalar da ben bu kişilerin tenkitçiliklerine güvenmiyorum. Bana göre bu kişiler metinsel hüküm vermeye çok uzak; okudukları metinlerin kalitesine, vasıflarına karşı kayıtsız kişilerdir. Hayatlarını bu kitaplara gömülerek geçiren bu kişiler için bu ithamın çok ağır olduğunun farkındayım. Ancak belki de tüm sorunun kaynağı, bu kişilerin bu saplantılarıdır. Gençliğini ve olgun yaşlarını, Yeni Antlaşma metinlerini titiz bir şekilde çalışarak geçiren, bunun haricindeki edebiyat yelpazesini başkaların aynı alandaki çalışmaları ile kısıtlı tutan bir kişinin edebiyat tecrübesi, kıyaslama yetisinin en temel standartlarından bile yoksun olmaya mahkumdur, çünkü edebiyat denizinde su yutmayan, engin derinliklerinde dolaşmayan, kısacası genel olarak edebiyata yabancı olan bir kişinin gözleri, Kutsal Kitap'ın göz kamaştıran hazinelerini bile göremeyecek kadar kördür. Böyle bir kişi gelip bana Kutsal Kitap'ın bir bölümünün efsanevi ya da romantik bir aktarım olduğunu söylemesi durumunda benim aklıma gelen ilk soru, bu kişinin kaç senedir İncil okuduğu değil, hayatı boyunca kaç tane efsane kitabı ya da romantik eser okuduğu ve damağını bu eserlerin tatlarını algılayacak, kıyaslayacak kadar eğitip eğitmediği olacaktır. İzin verirseniz bu düşüncelerimi tecrübelerimle desteklemek isterim.

Günümüzde artık geçerliliğini yitirmiş olan eski bir tefsir kitabında İncil'in Yuhanna kitabının yazım ekolü "ruhani romantizm," "tarihsel olmayan bir şiir" olarak tanımlanmıştır. Bu grubun diğer üyeleri olarak *Natan'ın Meselleri*, *Yunus*, *Paradise Lost* (Kayıp Cennet) isimli kitabı sayabiliriz, ancak tam olarak birebir örnek vermek gerekirse, *Pilgrims's Progress* (Hacının İlerleyişi) en uygun eser olacaktır. Bir kişi bunu söyledikten sonra, bu kişinin herhangi bir metin hakkındaki yorumu üzerine bir şey söylemeye gerek var mıdır? Dikkat ederseniz *Pilgrims's Progress* isimli eserin bir rüya olduğunu itiraf etmekte ve alegorik doğasını bulabildiği en uygun kelimeler ile göz önüne sermektedir. Dikkat ederseniz Milton'un epik eseri silinip atılmakta, boşa gitmektedir. Bütün bu tahammül edilemez absürtlükleri bir yana bırakıp *Yunus'a* geri döndüğümüzde, düşüncesizliğin kabalığa dönüştüğünü görürüz. *Yunus* kitabı şöyle tarif edilmiştir: *Eyüp* kadar az tarihsel içeriğe sahip olan bu hikâye, komik bir olayı anlatmaktadır, Yahudi güldürü tarzına bir yön vermesinden başka özel bir yanı yoktur.

Yuhanna kitabına bakalım. Diyaloglar: Samiriyeli kadın ile kuyu başında ya da kör doğan adamın iyileştirilmesinden sonraki konuşma. Durumlar: İsa eğilmiş, parmağıyla toprağa yazı yazıyor (viii, 6-8) ya da unutulmaz $\eta\upsilon\delta\epsilon\ \nu\theta\chi$ (xiii, 30). Hayatım boyunca bir çok şiir kitabı ve romantik, soyut, hayali ve mitolojik unsurları içeren eserler okudum. Bu kitapların neye benzediklerini, aynı zamanda Yuhanna kitabına hiç benzemediklerini çok iyi biliyorum. Bu metin hakkında iki olasılık görüş vardır: Bu anlatım bir rapor olabilir. Hata içerme olasılığı olsa da en azından Boswell kadar iyi gerçeklere yakın bir anlatım içermektedir. Bu anlatım hakkındaki diğer olasılık ise, ikinci yüzyılda yaşamış bilinmeyen bir yazarın, seleflerini ya da haleflerini bilmeden, birdenbire günümüzün roman anlatım tekniğini önceden tahmin edip ona göre bir metin kaleme almıştır. Bu anlatılanlar doğru ise birinci

olasılık, gerçek ise ikinci olasılık geçerlidir. Bunu farkedemeyen bir okuyucunun, okuma yazma bildiği dair derin bir şüphe beslememek mümkün değildir.

Bultmann'ın *Theology of the New Testament* (Yeni Antlaşma Teolojisi) isimli kitabının otuzuncu sayfasında, Markos kitabı ile ilgili benzer bir tutumu görmekteyiz: "İsa'nın ölümden dirilmesine dair kehaneti (viii, 31) izleyen İsa'nın gökyüzünden gelişine dair kehanet (viii, 38), birbirini hazmetmeyen iki kehanettir." Bultmann'ın ifadesinin anlamı nedir? Birbirini hazmetmeyen? Bultmann'a göre İsa'nın gökyüzünden gelişine dair kehanetler, İsa'nın ölümden dirilmesine dair kehanetlerden daha eskidir; bundan dolayı, bu iki kehanetin aynı metinde yer alması durumunda bazı uyuşmazlıkları ya da hazımsızlığı beklememiz gerekir.

Ancak Bultmann bu fikrini, idrak yoksunluğunun sonucu olarak metine kakalamaya çalışmaktadır. Petrus, İsa'nın Mesih olduğunu ikrar etmiştir: "İsa onlara, 'Ya siz' dedi, 'ben kimim dersiniz?' Simun Petrus, 'Sen, yaşayan Tanrı'nın Oğlu Mesih'sin' cevabını verdi." (Mat 16:15-16) Siyah peygamberlik yerine gelmeden yani İnsanoğlu acı çekmeden ve ölmeden zaferin beyazlığı ortaya çıkmayacaktır. Ayetler devam ettikçe bu durumu açıklayan ayetler tekrar eder durur. Petrus, kendi ikrarından bir dakika sonra hatalı bir adım attığı zaman İsa'nın sarsıcı tepkisi ile karşılaşır: "Çekil önümden, Şeytan!" Petrus'un (sık sık olduğu gibi) anlık yıkımından sonra İsa cemaatine bakar ve herkesi kapsayan inanç prensibini açıklar. O'nun takipçilerinin hepsi haçını yüklenmelidir. "Canını kurtarmak isteyen, onu yitirecek; canını benim uğruma yitiren ise onu kurtaracaktır." (Matta 16:25) Bu ifadeler ile hem neyin önemli olduğu vurgulanmakta hem de şehitlik konusuna değinilmektedir. Sınanmalara göğüs germemiz gerekmektedir. Eğer siz bu dünyada Mesih'i reddederseniz öbür dünyada da Mesih sizi reddedecektir. Mantıksal, duygusal ve kurgusal açıdan bu sıralama kusursuzdur, ancak bunu kabul edemeyen tek kişi Bultmann'dır.

Bultmann iddialarına şöyle devam eder: "Ne Pavlus ne de Yuhanna için İsa'nın kişiliğinin bir önemi yoktur. Aslında en erken kilisenin aktarımı, O'nun kişiliğini bilinçsiz bir şekilde resmetmiştir. Yeniden yapılandırma için gerçekleştirilen her girişim sübjektif bir hayal gücü oyunundan öteye gidemez."

Kısacası söylenilmek istenen, Yeni Antlaşma'daki Tanrı'mızın bir kişiliği olmadığıdır. Bu tuhaf süreç boyunca, iyi bir eğitim almış olan bu Alman âlim, herkes için görünür olanı kendisi için görünmez mi kılmıştır? Eğer metinlerde bir kişilik aktarımı var ise bunu bize hangi delil gösterecektir? Bultmann için bu bir *contramundum*. Hem Hristiyan olanların hem de Hristiyan olmayanların ortak görüşü, İncil'de bir karakterin aktarıldığıdır. Tarihsel açıdan tanıdığımız bir çok kişinin, kişisel özellikleri ve karakteri hakkında hiçbir şey bilmiyoruz: İskender, Attila ya da Orange'lı William. Öte yandan tarihsel gerçekliği olmayan ancak kişisel özellikleri ve karakteri hakkında çok şey bildiğim kişiler de vardır: Falstaff, Toby Amca, Mr. Pickwick.

Ancak hem tarihsel gerçekliğini hem de kişisel özelliklerini bildiğimiz üç karakteri saymak gerekirse: Eflatun'un Sokrat'ı, İncil'in İsa'sı ve Boswell'in Johnson'ı sayabiliriz. Bizlerin bu üçlü ile olan aşıkârlığının çeşitli yönleri vardır.

İsa'nın kişiliğinin verdiği tat öylesine güçlüdür ki, eğer Kendisi Tanrı'nın kelime anlamı ile beden almasının dışında bir varlık olsa idi, dehşet verici kibirli olarak kabul edilebilirdi, ancak hem Hristiyanlar hem de Hristiyan olmayanlar, İsa'yı, "Ben yumuşak huylu ve alçak gönüllüyüm" sözleri ile değerlendirmektedirler. Yeni Antlaşma'da İsa'nın tanrısal doğası ile ilgili olup, insansal doğası ile alakalı olmayan geliş güzel ve kasıtlı ayetler bile bizleri O'nun kişiliği ile yüz yüze bırakmaktadır. Hatta bu tür ayetlerin İsa'nın kişiliğini yansıtmada diğerlerinden pek kalır bir yanı olmadığına eminim.

"Söz insan olup aramızda yaşadı. Biz de O'nun yüceliğini, Baba'dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu . . . olanı, işittiğimizi, gözlerimizle gördüğümüzü, seyredip ellerimizle

dokunduğumuzu ilân ediyoruz.” Bu ebedi kişiliğin çarpıcı etkisinden, “erken kilisenin, Efendilerine atfetmeye mecbur kaldıkları bir özellik” diyerek kaçmaya çalışmak ya da reddetmek ile ne kazanabiliriz? Gerçek tam olarak karşımızdadır. Erken kilise, bu ifadelerde bulunmaya mecbur kalmamıştır, bana göre bu ayetler benzerlerini bir D. N. B yazısında ya da bir ölü hakkında yazılan kısa biyografide hatta Victorian, *Life and Letters of Yeshua Bar-Yosef* isimli üç ciltli, resimli eserde görebileceğimiz, kişisel olmayan ifadelerdir.

Bu bakış açısına birinci itirazım. Bu kişiler benim, kendilerinin eski metinlerde yazılmayanları okuyabildiklerine inanmamı istemektedirler. Ancak bu kişilerin metinlerde yazılanları okumakta gösterdikleri acizlik yeteri kadar ikna edicidir. Gündüz vakti gözlerinin önündeki fili göremeyenlerin, gece karanlığında küçük bir pireyi görmelerini bekleyemeyiz.

Bu bakış açısına ikinci itirazım. Liberal türden bütün teolojiler belli bir noktada, Mesih’in gerçek davranışlarının ve amacının hatta öğretilerinin, öğrencileri tarafından yanlış anlaşılıp yanlış yansıtıldığını ve bu gerçeğin modern âlimler tarafından keşfedilip, bu usurların gene modern âlimler tarafından iyileştirileceği ya da gün ışığına çıkarılacağı iddiasını içermektedir. Teolojiye olan ilgimin başlamasından kısa bir süre önce başka bir yerde de bu teori ile karşılaşmıştım. Büyük eserleri okuyup, antik felsefe üzerine çalışma yaparken, Jowett geleneği hükmünü sürdürmekteydi. İşte o dönemde yayılmakta olan bir teoriye göre Eflatun, Aristo tarafından yanlış anlaşılmıştı ve gerçeğe sadece modern âlimler ulaşabilirdi. Neo-Eflatuncular, gerçeği ortaya çıkarmaya çalışırken kendilerini gülünç bir duruma sokmuşlardı. Bu çalışmaların sonunda elde edilen çarpık sonuçlara göre Eflatun da aynen T. H. Green gibi İngiliz Hegelci çıkmıştı.

Bu teori ile üçüncü kez karşılaşmam ise profesyonel çalışmalarım esnasında gerçekleşmiştir. Her hafta, mezun olmamış, zeki bir lisans öğrencisi karşıma çıkıp Shakespeare’in bir oyunun gerçek anlamını keşfettiğini iddia etmekteydi. Ancak bu sefer üçüncü olayda ayrıcalıklı olan kişi bendim. Yaşamında gerçekleşen düşünce ve sezgi devrimi öylesine güçlüydü ki, beni aklen Shakespeare’in dünyasına diğer bütün edebiyat yorumcularından daha fazla yaklaştırmıştı. Bu dünyayı görebiliyor, hissedebiliyor, geçmişte yapılan yorumların imkânsızlığını kavırıyordum; bu yorumlar 1914 senesinde, aşağı yukarı Jakoben döneminde, hâlâ bilinmeyen unsurların etkisi altında yapılmıştır. Bu gerçeğin bilincine varmam, bu yorumcuların Eflatun ya da Yeni Antlaşma’yı da aynı yaklaşımla yorumladıklarına dair bir şüpheye düşmeme sebep oldu.

Bir insanın ya da yazarın, kendi kültüründe yaşayan, aynı lisanı konuşan, aynı alışılmış betimlemeleri ve bilinçsiz varsayımları paylaşan insanlara karşı saydam olmamaları ama bu unsurlara sahip olmayan kişilere karşı saydam olmaları gerektiğini savunan görüş bana göre tamamen akıl almaz ve abes bir görüştür. Bu görüşün olanaksızlığını aksine çevirecek ne bir tez ne de bir delil mevcuttur.

Bu bakış açısına üçüncü itirazım. Bu teologların sürekli bir şekilde mucizelerin gerçek olamayacağına dair bir prensibi savunduklarına şahit olmaktayım. Bu prensibin doğal sonucu olarak, eski metinler tarafından İsa’nın ağzına konulmuş olan bütün ifadeler, bahsi geçen olayların gerçekleşmesinden sonra metne yerleştirilmiştir, eğer bu ifadeler İsa tarafından gerçekten de söylenmiş ise o zaman İsa’nın geleceğe dair kehanetler de bulunduğu ortaya çıkmaktadır (ç.n: örneğin, ölüm şekli ve ölümden sonra dirilmesi, vb.). Tanrı’dan esinlenen kehanet diye bir şey olmayacağını düşünürsek, İsa’nın gelecek ile sözlerinin, gerçekleşmeden metne eklenmemiş olması çok mantıklı olabilirdi. Benzer bir tutuma örnek olarak, mucize diye bir şey olmayacağını düşünürsek, mucize anlatımlarının yer aldığı ayetlerin tarihsel olmadığını kabul etmek de çok mantıklı olabilirdi. Bu yazımda mucize diye bir şeyin olup olamayacağını tartışmayacağım, ancak bu konunun tamamen felsefi bir soru olduğunun altını çizmek isterim.

Âlimler, âlim oldukları halde mucize konusunda hüküm vermek için hiç kimseden daha yetkili insanlar değildir. Âlimler, “mucize anlatımları tarihsel olamaz” prensibini

metinlerden çıkartmamış ancak metin çalışmalarında bir cetvel, bir terazi olarak kullanmışlardır. Eğer bu konudaki yetki konusuna değinmek gerekirse, dünya üzerindeki bütün Kutsal Kitap tenkitçilerinin yetkilerinin toplamı bile mucize konusunda hüküm vermek için sıfırdan başka bir değer taşımamaktadır. Tenkitçiler mucize konusu hakkında, yaşadıkları çağın eğilimlerinin ürünü olan ve tenkit etme konusunda hiçbir yetkisi olmayan, sıradan insanlar kadar fikir yürütebilirler.

Bu bakış açısına dördüncü itirazım. Bu itirazın en güçlü ve en uzun olanıdır.

Bütün bu tenkidi yaklaşımların asıl amacı, üzerinde çalıştığı metinlerin orijinal şeklini yeniden yapılandırmaktır; her bir yazarın kullandığı ancak kaybolmuş olan dokümanlar hangileridir, yazar ne zaman, nerede ve ne amaçla eserini kaleme almıştır, hangi etkiler altında kalmıştır -sorularna cevap verip kısacası metnin bütün *Sitz im Leben*'ini (yaşam koşullarını) tespit etmeye çalışır. Bu çalışma ise ileri âlimlik ve büyük hünerlilik ile gerçekleştirilir. İlk bakışta vardığı sonuçlar gayet ikna edicidir. Benim bile bu çalışma karşısında etkilenmem, bu çalışmanın büyüğü altına girmem gerekirdi ama sanırım bu konuda beni koruyan şifalı otlardan yapılmış bir kolye muskam var. Kendimden böyle esprili bir üslupla bahsettiğim için beni bağışlayın ancak ciddi konularda ağzımdan duyacağınız her şey ilk elden delillere dayanmaktadır.

Benim, bütün bu yeniden yapılanma çalışmaları karşısında sinirlenmemin asıl sebebi, olaylara teleskobun diğer ucundan bakma imkânının olması olmuştur. Kendi öz kitaplarımın, eleştirmenler tarafından aynı muameleye tutulması, bana bu imkânı, bu acı tecrübeyi sunmuştur.

Kendi metninizi eleştirilene kadar, bu eleştirilerde tenkitçiliğin unsurlarına ne kadar az riayet edildiğini anlamamız mümkün değildir: İlk yazılı metnin değerlendirmesi, beğenilmesi ya da kınanması. Metnin yazılım süreci ile ortaya attıkları hayal ürünü geçmiş ise işin cabasıdır. Eleştirmenlerin bir eserini göklere çıkarmak ya da yerin dibine batırmak için kullandığı terimler sık sık benzer geçmiş ile ilgilidir. Eleştirmenler bir metnimi “spontane/anında oluşan” diyerek yüceltirken bir başka metnimi “doğal değil” diyerek kınamışlardır; bu eleştirilerini yaparlarken sanki o an yanınızdaymışlar gibi davranmakta hiçbir sakınca görmemektedirler.

Metinlerin benzer bir biçimde yeniden yapılandırılmasının ne anlama geldiğini ben şahsen kariyerimin çok erken bir döneminde öğrendim. O dönemde deneme yazılarımdan oluşan bir kitabı yayınlamıştım; bu kitabın içerisinde yer alan William Morris hakkındaki bir denemeye ise tüm yüreğimi koymuş, gerçekten çok değer vermiş ve içimdeki bitmek tükenmek bilmeyen hevesi bu bölüme aktarmıştım.

Kitabım hakkında aldığım ilk eleştiride bana bu kitap boyunca yer alan denemeler arasında en az çaba harcadığımı ise açıkçası bu deneme olduğu söylenmişti. Sakın yanlış anlamayın. Şu an düşününce tenkitçinin, bu kitabın içerisindeki en kötü deneme olarak bu denemeyi seçmesine hak veriyorum, en azından herkes bu eleştiriye katılmıştı. Ancak eleştirmenin tamamen hatalı olduğu nokta, bu denemenin donukluğunu bağladığı, kendi hayal ürünü olan geçmişimdi.

Bu geçmişe dair ifadeler benim kulaklarımın dikilmesine sebep olmaktadır. O günden beri hem kendi hem de geçmişini bildiğim arkadaşlarımdan kitaplarına getirilen eleştirilerde ileri sürülen hayal ürünü geçmişleri dikkatle izledim. İster dost olsun ister düşman bütün eleştirmenler, kendilerinden emin bir şekilde sizleri bu geçmişin içine atmakta hiçbir sakınca görmezler. Eleştirmenler, geçmişlerini bilmedikleri yazarların, düşüncelerini hangi toplum olaylarının oluşturduğunu, yönlendirdiğini, ya da hangi yazarların bu yazarı etkilediğini, yazarın asıl amacının ne olduğunu, yazarın bu eserini hangi topluluk için, niçin ve ne zaman kaleme aldığını, yazarın kendisinden çok daha iyi bildiklerini iddia ederler.

Sizlere ilk olarak izlenimimi arkasından da izlenimim dışında, tatrışılmaz salt gerçekleri aktaracağım. Tecrübelerime dayandırdığım izlenimime göre, eleştirmenlerin

izlediği bu metot yüzde yüz hatalıdır, hayal ürünü olarak ortaya attıkları hiçbir zaman gerçekler ile örtüşmemektedir. İçinizden, bu eleştirmenlerin attıklarının şans eseri de olsa bir kez bile tutmadığını sorguladığınıza eminim. Ancak benim izlenimlerimde bir kere bile olsa eleştirmenlerin tahminleri tutmamıştır. Ancak, tüm eleştirileri göz önüne alırsak benim hatalı olma olasılığım vardır. Bu yüzden, eleştirmenlerin bu konuda yüzde yüz değil de kesin olarak genellikle hatalı olduklarını söylemem daha yerinde olacaktır.

Bu ifademın suratınızda bir gülümseme oluşturması doğaldır. Bir metnin, tarihinin yeniden yapılandırılması, hele bu metin antik bir metin ise kulağa çok ikna edici gelen bir ifadedir. Ancak unutulmaması gereken unsur, bu yeniden yapılandırmanın gerçekler ile kontrol edilme olasılığının olmadığıdır. Bir metodun ne kadar güvenilir olduğunun anlaşılması için bu metodun verdiği sonuçlar ile salt gerçeklerin uyduğunun ispatlandığı örneklerin sunulması gerekmektedir. Benim de yaptığım bundan farklı bir şey olmadı. Ancak verdiğim sonuçlar genellikle bu metodun yanlışlığını ortaya koydu. “Modern âlimliğin sağlama bağlanmış sonuçları”, gerçekten sağlama bağlanmıştır, çünkü büyük gafı ortaya çıkaracak kişiler zaten mezarlarında uyumaktadırlar. Benim çalışma sahama giren, *Piers Plowman* ile *Pier Faerie Queene* üzerine gerçekleştirilmiş olan tarihsel yeniden yapılandırma, tamamen hayal ürünüdür.

Benim yaptığım, haftalık bir dergide eleştiri yazan, çaylak bir eleştirmen ile bütün yaşamlarını Yeni Antlaşma’nın detaylı çalışmalarına adanmış âlimleri aynı sepete koymak mıdır? Eğer çaylak eleştirmenler hatalı ise bu âlimlerin de hatalı olduğunu mu ispatlar?

Bu soruya verilecek iki cevap vardır. İlk olarak şunu belirtmem gerekir ki, şahsen tenkitçilerin derin eğitimine ve bilgilerine saygım sonsuzdur, ancak bu tenkitçilerin verdiği sonuçlara bir zerre saygım yoktur. Öte yandan, saf eleştirmenlerin başlarken ellerinde olan avantajları da göz önüne almak gerekir. Eleştirmenler, kendi ana dillerinde, kendi çağlarında, kendi eğitimlerine benzer bir eğitimden geçmiş, kendi akli ve ruhi çevrelerinin aynısında yaşayan bir yazar tarafından yazılmış olan bir kitabın geçmişi hakkında fikir yürütmektedirler. Elleri kendilerine yardımcı olacak her türlü imkân vardır.

Kutsal Kitap tenkitçilerine atfedeceğimiz hüküm verme ve sebatlı çalışma konusundaki üstünlük, neredeyse insanüstü bir üstünlük olmak zorundadır. Bu üstünlük, bu âlimlerin Kutsal Kitap’ın içindeki bütün gelenekler, lisanlar, ırksal karakteristikler, dini arka plânlar, edebi alışkanlıklar ve temel sanılar hakkında, hüküm verecek kadar bilgili olmayı içermektedir, ancak hiçbir âlimlik bir tenkitçiye Kutsal Kitap’a, günümüzde yaşayan bir eleştirmenin benim eserime olan yakınlığından daha fazla yakın olma imkânını sunamaz. Yukarıda sunduğum sebeplerden dolayı tenkitçilerin şöyle bir avantajları vardır; Kutsal Kitap tenkidi yapan bir kişi, Kutsal Kitap’ın geçmişi ile ilgili olarak ne uydurursa uydursun, yanlış olduğunun ispatlanması mümkün değildir. Markos ölmüştür. Tenkitçiler, Petrus ile karşılaştıklarında konuşacakları çok şey olacaktır.

İçinizden, zaten eleştirmenler aptaldır çünkü kendilerinin yazmadıkları kitabın nasıl yazıldığı hakkında tahminde bulunmak aptallıktır diyebilirsiniz. Eleştirmenler, sizin bir hikâyeyi aynen onların yazacağı bir şekilde yazacağınızı farz ederler. Eleştirilerindeki kusurlar işte neden eleştirmenlerin kitap yazamadığının bir cevabıdır. Kutsal Kitap tenkitçilerinin durumu daha mı iyidir?

Dr. Bultmann asla bir İncil yazmamıştır. Kendisinin edindiği tecrübeler, uzmanlık ve saygınlık dolu yaşam, Dr. Bultmann’a uzun zaman önce ölmüş olan ve dünya din tarihine tartışılmaz bir biçimde damasını vurmuş olan kişilerin beyinlerini okuma gücü mü vermektedir? Bunu söylemek nezaketsizlik değildir ancak kendisinin de kabul etmesi gerektiği gibi Dr. Bultmann ile İsa’nın elçileri arasına, benim ve eleştirmenlerin arasında asla olamayacak kadar yüksek, hem zihinsel hem de ruhsal açıdan aşılması mümkün olmayan duvarlar mevcuttur.

[C. S. Lewis, metinsel tenkitçiler arasında bir dev iken yetişkin yaşlarına geldiğinde Hristiyan inancına sarılmıştır. Kendisi Oxford ve Cambridge üniversitelerinde ders vermiştir. Bilim kurgu romanları, çocuk hikâyeleri ve ilim eserlerini kaleme almış, tanınmış bir yazardır.

Kitabımızda yayınlanan bu metin, Lewis'in derslerinin ve söylevlerinin toplanmasından oluşan Christian Reflections isimli eserinden alınmıştır. Bu eserin editörü Walter Hooper'dır. Bu metin, kitabın yayıncısı olan William B. Eerdmans Publishing Company isimli şirketin izni ile kullanılmıştır.]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GERÇEK YA DA SONUÇLARI

YAZARDAN KİŞİSEL BİR NOT

Önünüzdeki 32-40 bölümlerini okuyanlar, içeriğin konumuz ile alakasız olduğunu ya da “gerçek hayata” uygulanabilir olmadığını düşünebilirler. Ele alınan konularda, bir kişinin ev, iş, aile ve benzeri alanlarda nasıl bir uygulama bulacağını göremeyebilirler. “Deliller” ve “neden inanıyoruz” konulu bir kitabın içerisinde “gerçek”, “tarih” ve “felsefe” konularının neden ele alındığını merak edebilirler.

Bu konuları, inançları, tarihin ve gerçeğin entelektüel açıdan ele alınmasını kitaba dahil etme sebepimin anlaşılması veya arkasında yatan unsurun açığa kavuşması için ele aldım. Bu gerçeği aklınızdan çıkarmamanız gerekmektedir: *Hristiyan olmaya ya da İsa'ya duyulan imana karşı gerçekleştirilen istikrarlı saldırıların ya da basit sözlü sataşmaların arkasında, derin ve karmaşık felsefi ve tarihi sorunlar yatmaktadır.*

Bazı okuyucular kendi kendilerine şu soruyu yöneltebilirler: “Gerçeğin doğasını anlamaya ne gerek vardır?” ya da “Niçin tarihin ve tarihsel metodun anlaşılması bu kadar hayati önem taşımaktadır?”

Ele alacağımız konuların arkasında yatan asıl önemin, günlük hayatımızdaki uygulamaya yönelik sebebi şudur: Bizlerin ve çocuklarımızın sürekli olarak karşısına dikilen suçlamaların arkasında, anlaşılması gereken çok derin sorular vardır. Duyduğumuz ifadeler ve suçlamalar çok basitmiş gibi gözükürler. Ancak bu ifadeler bazı çok derin konuların temsilcileridirler. Bu basit ifadelerin arkasında yatan derin imaları, söz edilen kişilerin çoğu fark etmemektedir.

Aşağıda bu ifadelerden bazı örnekler sunulmuştur:

“Tüm bunlar senin için gerçek olabilir, ancak benim için gerçek değildir.”

“Bana senin değer yargılarını empoze etmeye kalkma. Bir şeyin senin için gerçek olması, bu şeyin benim için de gerçek olması anlamına gelmez.”

“İsa, gerçektir!” Cevap: “Eğer bu senin gerçeğinse çok sevindim, ancak bu benim gerçeğim değil.”

“Gerçeği bildiğinizi iddia ederek biraz kibirli davranmıyor musunuz? Hadi ama, biraz gerçekçi olun.”

“Dünya üzerinde birçok din varken siz nasıl olur da kendi dininizin gerçek din olduğunu iddia edebilirsiniz?”

“Bütün gerçekler kişiseldir. Sizin kendinize göre gerçeğiniz, benim kendime göre gerçeğim vardır.”

“Siz, kendi gerçeğinizi bulun, ben kendi gerçeğimi bulayım, biraz toleranslı olmak zorundasınız. Bana hiçbir şey empoze edemezsiniz.”

“Hristiyanlık sizin için gerçek olabilir ancak benim için gerçek değildir.”

“Siz bu şekilde büyütülmüşsünüz. Aileniz size bunlara inanmayı öğretmiş ancak benim ailem beni farklı şekilde büyüttü.”

Hem yukarıdaki ifadeler, hem de yukarıdaki ifadelere verilecek cevaplar, açıkmiş gibi gözükabilir ancak takip eden bölüm, bir çok kişi için, “sağduyu” sahibi olanların mantığa göre desteklenmesi için çok gereklidir.

Gerçek ve kesinlik konularının ele alındığı bu bölümlerin büyük bir kısmı teori seviyesindedir. Bazı okuyucular, gerçeğin bu seviyede tartışılmasına alışık olmayabilirler ve bu bölümleri biraz “havada”, anlaşılması ve kavranması zor olarak nitelendirebilirler. İsa’ya ya da Hristiyanlığa duyulan inanca karşı geliştirilen tezleri oluşturan, felsefi temelleri anlamamanın hayati bir önemi vardır.

Filozofvari bir düşünce yapısı geliştiren bazı okuyucular ise takip eden bölümlerde yer alan benim çeşitli kritik konulara yaklaşımımı ya meydan okuyucu olarak ya da saf ve tecrübesiz bulacaklardır. Kısacası, bazıları materyalin karmaşıklığından ve anlaşılmasının güçlüğünden şikayet ederken bazıları da basitliğinden ve konular üzerinde bağlayıcı bir ikna gücünden uzak olduğundan şikayet edeceklerdir.

Benim bu duruma yaklaşımım şöyledir: Lütfen takip eden bölümlerin, bir fikrin ve anlayışın, değişik seviyelerdeki her okuyucuya hitap edecek bir şekilde dizayn edildiğini aklınızdan çıkarmayınız.

İşte bu yüzden lütfen okumayı kesmeyin. Okuyacaklarınız sizin için anlaşılmaz ya da çok basit gelse bile lütfen durmayın. Takip eden bölümler, sizlere gerçeğin yaşamlarınıza, günümüzün kültürüne uygun bir biçimde nasıl uygulanabileceğini görmenize yardımcı olacaktır.

Teşekkür ederim,

Josh D. McDowell

*“Bilgeliğe erişene, Aklı bulana ne mutlu!
Gümüş kazanmaktansa onu kazanmak daha iyidir.
Onun yararı altından daha çoktur.”*

Özdeyişler 3:13, 14

32

GERÇEĞİN DOĞASI

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

Gerçek Nedir?

Gerçek, Gerçekliğe Tekabül Eder (Sübjektivizme Karşı)

Aristo'ya Göre Gerçek

Thomas Aquinas'a Göre Gerçek

Çağımızın Filozoflarına Göre Gerçek

Tekabül Etme Görüşünü Reddetmenin Sonuçları

Gerçek Mutlaktır (Göreceliğe Karşı)

Mutlak Gerçek ile Göreceli Gerçeğin Karşılaştırması

Göreceliğin Kendi Kendini Çürüten Doğası

Göreceliğin Ek Sorunları

Ahlâki Görecelik

Mutlak Gerçek Neden Reddedilmektedir?

1A. GİRİŞ

Bu bölüme başlamadan önce, ele alacağımız konu olmasından dolayı açıklanması gereken bir kelime vardır: *metafizik* (doğa/fizik ötesi). Geleneksel olarak metafizik; varlığın, varlık olarak felsefi incelenmesine başvurmaktadır. Bu da gerçeğin kendisi ile ilgilidir. Metafizik, şu sorulara cevap bulmaya çalışır: “Gerçek nedir?” ve “Gerçeğin doğası nedir?”

Bir diğer önemli terim ise, “nasıl bilebiliriz” anlamına gelen *epistemolojidir*. Oxford Felsefe Sözlüğünde epistemoloji şöyle tarif edilmiştir: “Bilgi kuramı, bilginin temelini, bilim alanında uygulanan yöntemleri, sınır ve güvenilirlik bakımından inceleyip araştıran felsefe dalı.” Epistemolojiyi kısaca “bilginin teorisi” ya da “bildiklerimizi, bilmemizin yolu” olarak tanımlayabiliriz. Örneğin, beş duyumuzun bizleri etrafımızdaki gerçeklik ile ilgili olarak ilettikleri ile aldatmadığından emin misiniz? Bu bölümde ilk olarak gerçeğin ne olduğunu anlamaya çalışacağız. Arkasından da gerçeği nasıl bildiğimizi ele alacağız.

2A. GERÇEK NEDİR?

Gerçek, hakikat, doğru olan, doğrulanmış gerçek ya da ilke, aslını ya da ilgili olduğu şeyi yansıtır. Metafizik ise duygularımızla algılayamadığımız varlıkların nedenlerini ve temellerini araştıran felsefedir. Metafizik gerçek ise, gerçekliğe tekabül eden ya da gerçekliği, gerçek olanı yansıtır. “Tekabül eden” ifadesinden kastteğimiz ise bir şey ile uzlaşma içerisinde olmaktır ki bu durumda uzlaşılacak olan şey, gerçekliğin gerçeklik ile olan uyuşumunun bir düşüncesi ya da ifadesidir. “Gerçeklik” ifadesinden kastteğimiz ise “var olan şeydir. (Tekabül edilmenin bilinip bilinemeyeceği, “Gerçek bilinebilir mi?” isimli bölümde ele alınmıştır.)

1B. Gerçek, Gerçekliğe Tekabül Eder (Gerçek Hakikat ile Uyum İçerisinde Olmaktır) (Sübjektivizme Karşı)

“Tekabül etme”, bir gerçeğin ve bu gerçek hakkında bir inancın olduğu bir durumu tanımlar. “Tekabül etme” demek, bir inancın sadece gerçeği doğru bir şekilde yansıttığı zaman, gerçek olması demektir.

Sübjektivizm, ise diğer taraftan, gerçek ya da gerçekliğin konu ya da kişi tarafından dahili bir şekilde belirlenmesidir.

1C. Aristo'ya Göre Gerçek

Yunan filozof Aristo, doğru ve yanlış arasında farklılığı şöyle özetlemiştir:

“Bir şeyin olduğu şey olmadığını ya da bir şeyin olmadığı şey olduğunu söylemek hatalıdır. Bir şeyin olduğu şey olduğunu söylemek ya da bir şeyin olmadığı şey olmadığını söylemek doğrudur. Demek ki bir şeyin ne olduğunu ya da ne olmadığını söyleyen kişi ya doğruyu ya da yanlış söylemiş olacaktır. Ancak ne olduğu söylenen ne de ne olmadığı söylenen şey aynı anda hem olduğu şey hem de olmadığı şey olamayacaktır.” (Aristo, M, 4. 7. 1011b25-30)

Aristo gerçeğin, bir düşünce ya da ifadenin ilgili olduğu şeyin varlığına dayalı olduğunu iddia eder: “Eğer bir adam var ise, bir adam olduğuna dair ifademiz doğrudur ve iki taraflıdır -eğer bir adam olduğuna dair ifademiz doğru ise, [gerçeklikte] bir adam vardır. Aynı şekilde doğru bir ifade, gerçekten varolanın varlığının sebebi değildir, ifadenin doğruluğunun sebebi, bir şekilde gerçekliktir. Çünkü bu ifadeyi doğru ya da yanlış yapan, varolanın var olmasına ya da var olmamasına bağlıdır.” (Aristo, C, 12. 14b15-22)

Aristo, bir ifadenin ya da bir inancın, doğru ya da yanlış konumunda geçireceği değişikliğin, gerçekte tekabül ettiği şeyin geçireceği değişikliğe bağlı olduğunu iddia eder:

İfadeler ve inançlar . . . her şekilde ve tamamen değişmezdir çünkü; gerçek olanın değişimi ile ortaya çıkacak olan aksi durum, ifadenin ve inancın ait olacağı durumdur. Örneğin birisinin oturduğuna dair bir iddia, kişinin anlık eylemleri sonucunda doğru ve yanlış olma durumları arasında mekik dokuyacaktır. İnançlar da benzer bir şekil sergiler..... ifadeler ve inançları doğruluk ya da yanlışlık arasında belirleyen unsur, kendileri değil başka bir şeye olan bir durumdur. Bir ifadenin doğruluğunu ya da yanlışlığını belirleyen, gerçek şeyin var olması ya da var olmamasıdır; belirleyici unsur, ifadenin kendisi değildir. (Aristo, C, 5. 4a35-4b12)

2C. Thomas Aquinas’a Göre Gerçek

Thomas Aquinas, “gerçeği idrak ile varlığın uygunluğu belirler; bu uygunluğu bilmek demek gerçeği bilmek demektir” iddiasında bulunmuştur. (Aquinas, ST, 1.16.2) Aquinas, gerçeği idrak ile idrak edilenin uyumu olarak tanımlamıştır:

Bilginin tümü, bilen kişinin bilineni asimilasyonu ile elde edilmiştir. Bu asimilasyon bilgiyi doğrulamaktadır: Şöyle ki, görme yetisi renklerin bilincindedir, çünkü rengin çeşidine göre şekillenmektedir. Var olanın, idrak ile ilişkisi uyum ile başlar. Bu uyuma biz idrağın ve varlığın denkliği deriz. Gerçeğin biçimsel inancına bu denkliğin sonucunda ulaşılır. (Aquinas, OT, 1.1)

Aquinas, sözlerine şöyle devam eder: “Gerçeğin anlamını meydana getiren, varlığın ile idrağın denkliğidir. Denklik, özdeşliğin değil çeşitliliğin önceden varsayılmasıdır. Gerçeğin inancı ilk olarak idrakta başlar. İdrak ilk olarak bir varlığın başka bir varlıkta olmayana ihtiva etmesi, ancak var olana tekabül etmesi ve ona denk düşmesinin beklenmesi ile başlar.” (Aquinas, OT, 1.3)

3C. Çağımızın Filozoflarına Göre Gerçek

G. E. Moore, doğru ve yanlış inancı tanımlar: “Bir inancın doğru olduğunu söylemek demek evrende bu inanca denk düşen bir gerçek olduğunu söylemek demektir; bir inancın yanlış olduğunu söylemek demek evrende bu inanca denk düşen bir gerçek olmadığını söylemek demektir.” (Moore, SMPP, 277)

Moore: “Bir inanç doğru olduğu zaman, bir gerçeğe tekabül ediyor demektir; bir gerçeğe tekabül etmesi demek, kesinlikle doğru olması demektir. Benzer bir şekilde, bir inanç yanlış olduğu zaman, bir gerçeğe tekabül etmiyor demektir; bir gerçeğe tekabül etmemesi demek, kesinlikle yanlış olması demektir” demıştır. (Moore, SMPP, 277)

Moore, gerçeğin, gerçeklere tekabül eden her inancın ortak malı olduğunu iddia etmiştir:

Bir inancın doğru olduğunu söylemek demenin, sadece onun bir gerçeğe tekabül ediyor demek olduğunu söylemiştik; bu durumda bu doğru, hem bu inancın hem de başka inançların ortak malıdır. Örneğin dükkan sahibinin inancına göre bu sabah ısmarladığımız paket kargoya verilmiştir [paket gerçekten de kargoya verilmiştir], biz de bu paketin kargoya verildiği inancı ile hayatımıza devam ederiz, gerçeğe dayanan bu inancı paylaşıyoruz. Aynı durum, yanlışlığı belirlenmiş olan inanç için de geçerlidir. Eğer paket gerçekte kargoya verilmemiş ise yanlış olan bir inancı paylaşmış oluruz. (Moore, SMPP, 277-278)

Agnostik Bertrand Russell, inançlar hakkındaki iki gerçeği birbirinden ayırır: “İnanan bir zihin, düşünceye değil sadece nesnelere tekabül eden bir bileşik var olduğu zaman doğru

bir şekilde inanır. Tekabül etme doğruyu, tekabül etmeme yanlışını temin eder. Bundan dolayı inançların şu iki gerçeğe eş zamanlı bir şekilde bağlı olduğunu kabul ederiz. (a) İnançlar varlıkları için zihinlere bağımlıdır. (b) İnançlar doğrulukları için zihinlere bağımlı değildirler.” (Russell, PP, 129)

Russell, bizim zihinlerimizden bağımsız bir objektif gerçekler dünyasının varlığını iddia eder: “İlginizi çekmeye çalıştığım ve bana katılacağınızı umduğum gerçekçilik şudur: Dünyada öyle gerçekler vardır ki, bu gerçekler o kadar açıktır ki, bunların gerçekliğinden bahsetmeye kalkmak bile gülünç olabilir. Bizler bu gerçekler hakkında her neyi düşünmeyi tercih etsek bile, bunlar yine de gerçektir. Bir de gerçeklere referans veren inançlar vardır. İnançlar referanslarına bağlı olarak doğru ya da yanlış yargısını alırlar.” (Russell, LK, 182)

Şüpheli filozof Etienne Gilson, bilen kişi ile bilinen şey arasında bir tekabül etmenin gerçekleşmesi için bu ikisi arasında bir farklılık olması gerektiğine işaret eder:

Varlık ve zihin arasındaki yeterlilik [yerine getirmenin doğrulanması] bağlamından doğrunun tanımı; doğru, akıl sahibinin objeden ayrı olması durumunda anlam kazandığı gerçeğinin basit bir ifadesidir. . . .Doğru, yargılayan akıl ile yargının onayladığı gerçeklik arasındaki uyumdur. Diğer taraftan yanlış ise, bu ikisi arasındaki uyumsuzluktur.” Gilson şöyle devam eder: “Ben George vardır diyorum; eğer var olma hakkındaki bu yargı doğru ise, bunun sebebi George’un gerçekten de var olmasıdır. George, akıllı bir hayvandır diyorum; eğer doğruyu söylüyor isem bunun sebebi gerçekten de George’un akıl sahibi bir varlık olmasıdır.” (Gilson, CPSTA, 231)

F. P. Ramsey, düşünceler ve gerçekler arasındaki farklılığı ortaya koymuştur:

Farz edin ki, diyelim Sezar’ın öldürüldüğüne karar veriyorum: Bu durum karşısında iki farklı faktör grubunu birbirinden ayırmak gerekir. Birinci grup (zihinsel faktör ya da faktörler): Zihnim ya da diyelim ki akli durumum ya da zihnimdeki kelimeler ya da resimler. İkinci grup (objektif faktör ya da faktörler): Sezar ya da Sezar’ın cinayeti ya da Sezar ve cinayet ya da Sezar’ın ölümünün teklifi. Benim Sezar’ın öldürüldüğüne dair kararım, bu iki faktör grubunun (zihinsel ve objektif) ilişkisinden meydana gelir. (Ramsey, FP alıntı yeri Mellor, PP, 34)

Boston Üniversitesinden Peter Kreeft ve Ronald K. Tacelli gerçek hakkında şu açıklamada bulunmuşlardır: “Gerçek demek, dediğinizin ya da bildiğinizin, olana tekabül etmesidir. Gerçek, ‘olandır’.” Sözlerine şöyle devam ederler:

Açıkça ve basitçe ifade edildikleri zaman, gerçek hakkındaki bütün teoriler, gerçek hakkındaki akli selim kanıyı önceden varsayarlar. Bu kanı zaten gerçek kelimesinin lisanda ve aktarımda kullanıldığı zaman içerdiği anlamdan farklı bir şey değildir. Bu tanım aslında kelime anlamına tekabül eder (tekabül etme ya da özdeşlik teorisi). Doğru olduğunu iddia eden her teori, gerçekliğe tekabül etmeli ve diğerlerinin gerçek olmadığını ortaya koymalıdır. Bu da diğerlerinin gerçeklere tekabül etmedeki başarısızlıklarını ortaya koymakla gerçekleşir. (Kreeft, HCA, 364, 366)

J. P. Moreland, gerçeği şöyle tanımlar: “düşünce ve dünya arasındaki bir tekabül etme ilişkisi. Eğer bir düşünce gerçekten de dünyayı doğru bir şekilde tanımlarsa, doğrudur. Dünya ile bir tekabül etme ilişkisi kurmuştur.” (Moreland, SSC, 8 1-82)

Norman L. Geisler aynı fikirdedir:

Gerçek, bahsettiği şeyin karşılığıdır (bir sözün tekabül ettiği düşünce). Gerçeklik hakkındaki doğru, gerçekte objelerin ne olduğuna tekabül etmedir. Doğru, bir şeyin olduğu gibi ifade edilmesidir. Bu karşılık hem soyut hem de somut için geçerlidir. Matematiksel gerçekler vardır. Aynı zamanda düşünceler ile ilgili gerçekler vardır. Her durumda da bir gerçeklik

mevcuttur ve doğru bunu hatasız bir şekilde ifade eder. Gerçeklik hakkındaki yanlış, gerçekte objelerin ne olduğuna tekabül etmemektir. Yanlış, bir şeyin olduğu gibi ifade edilmemesi, şeylerin olmadığı gibi yanlışılmasıdır. İfadenin altında kast edilenin, alakasızlığıdır. Eğer doğru bir tekabül oluşmuyor ise, yanlıştır. (Geisler, BECA, 743)

İnançlarımızın ve iddialarımızın her biri, dünyayı bir açıdan yansıtır. Eğer dünya gerçekten de bu şekilde ise bu inançlar ya da iddialar doğrudur. Eğer dünya bu şekilde değil ise bu inançlar ya da iddialar yanlıştır. Eğer inançlarımız ve iddialarımız dünyayı doğru bir şekilde yansıtmıyor ise, görevlerini yerine getiremiyorlar demektir ki bu dünyanın değil onların suçudur.

– PETER VAN IMWAGEN

Mortimer J. Adler şunları ifade etmiştir, “Bir konuşmanın doğruluğunu belirleyen, bir kişinin birisine söylediğinin ile bu kişinin düşündüğünün ya da kendine söylediğinin birbirine tekabül etmesi ya da uymasındır. Demek ki bir düşüncenin doğruluğunu belirleyen, bir kişinin düşündüğünün ya da inandığının ile düşüncelerimizden bağımsız bir şekilde gerçekte var olanın ya da var olmayanın birbirine tekabül etmesi ya da uymasındır.” (Adler, SGI, 34)

Peter van Inwagen şu açıklamayı getirmiştir:

İnançlarımızın ve iddialarımızın her biri, dünyayı bir açıdan yansıtır. Eğer dünya gerçekten de bu şekilde ise bu inançlar ya da iddialar doğrudur. Eğer dünya bu şekilde değil ise bu inançlar ya da iddialar yanlıştır. Eğer inançlarımız ve iddialarımız dünyayı doğru bir şekilde yansıtmıyor ise, görevlerini yerine getiremiyorlar demektir ki bu dünyanın değil onların suçudur. İnançlarımızın ve iddialarımızın dünya ile olan ilişkisi, bir haritanın bir coğrafi bölge ile olan ilişkisi gibidir: coğrafi bölgeyi doğru bir şekilde yansıtmak haritanın görevidir, eğer yansıtmada konusunda bir sorun varsa bunun suçlusu coğrafi bölge değil, haritanın kendisidir. (Peter van Inwagen, M, 56)

Çağımızın epistemoloji (bilgi bilimi) dalında önde gelen isimlerinden olan Robert Audi, şunları söylemiştir:

Normal olarak, inançlarımızı doğrulayan iç durumlar ve süreçler aynı zamanda bu inançların doğru olmasını sağlamak için inançlarımızı dış gerçekler ile bağlar. İster inanılsın ister inanılmasın, benim düşündüğüm doğru bir öneridir ve gerçeğe tekabül etme teorisi ile aynı çizgide ilerlemektedir. Bu teorinin merkez tezi ise, doğru önermelerin (ya da gerçeklerin ifadesinin), gerçeklik ile “tekabül etmesidir” (ya da uyuşmasıdır). Tekabül etmenin gerçekleşmesi durumunda, doğruluğun da ortaya çıktığı sık sık dile getirilir. Önümde yeşil bir çayır olduğuna dair bir önerme, eğer gerçekte de önümde yeşil bir çayır varsa doğru bir önermedir; önümde yeşil bir çayır olması, önermeyi doğru kılar da denilebilir. (Audi, ECITK, 239)

Syracuse Üniversitesinde felsefe profesörü olan William P. Alston, “gerçeğin realist kavramı” kuramını benzer bir yaklaşımla geliştirir: Bir ifade (önerme, inanç), sadece durumun gerçekliğini yansıtıyor ise doğru bir ifadedir. Örneğin, altının dövülgen olduğuna dair bir ifadeyi doğru kılan, altın madeninin dövülgenlik özelliği barındırmasıdır. Bir ifadenin ‘içeriği’ -durumun ne olduğunu beyan etmesi- bize bu ifadenin doğru olması için ne

gerektiğini bildirir. Bir ifadenin doğru olması için, içerikten başka bir şeye ihtiyaç olmadığı gibi içeriksiz bir ifadenin doğruluğu tespit edilemez.” (Alston, RCT, 5-6)

4C. Tekabül Etme Görüşünü Reddetmenin Sonuçları

Eğer doğru, gerçeğin tekabülü değil ise karşımıza ciddi sonuç çıkar:

Felsefi açıdan, gerçekliğin tekabülü olmadan yalan söylemek imkânsızdır. Eğer bizim sözlerimiz gerçeklere tekabül etmeye gerek duymuyor ise, gerçeklere dayalı bir şekilde yanlış sözler olamazlar. Gerçek tekabül etme görüşü olmadan ne doğru ne de yanlış olabilir. Eğer gerçeğe delil olarak başvuramazsak, bir sistemin verilen bir gerçeği doğru bir şekilde tanımlamasının hiçbir önemi kalmaz. İfadeler, doğru ya da yanlış olarak nitelendirilemezler, az ya da çok uyumlu olarak nitelendirilebilirler. Bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu söyleyebilmek için, şeyler hakkındaki düşüncelerimiz ile şeylerin kendileri arasında gerçek bir farklılık olmalıdır. (Geisler ve Brooks, WSA, 263)

Daha da ötesi;

Bütün gerçeklere dayanan iletişim çöker. Bir şey hakkında size bilgi sunan ifadeler, bilgi verdiğini iddia ettiği şeyin gerçeklerine tekabül etmelidir. Ancak ifadeyi değerlendirmek için gerçekleri kullanamayacaksak, zaten bu ifadeden bir şey elde etmemiş; sadece kendi düşünce sistemimizle gözden geçirip uygunluğunu, alakasını değerlendireceğimiz birkaç kelime duymuş oluruz. Gerçeklere tekabül etmenin reddedilmesi durumunda ortaya çıkacak tehlikeye bir örnek verelim: Bir caddeden karşı karşıya geçiyorsanız ve ben size bir kamyonun yaklaştığını ifade edersem, ciddi bir tehlike altına girersiniz. Gerçeklere başvurmada, zihninizdeki inanç şebekesinde bu ifademi değerlendirmeniz ne kadar sürer sizce? (Geisler ve Brooks, WSA, 263)

2B. Gerçek Mutlaktır (Göreceliğe Karşı)

Görecelik (bağıntıcılık, rölativizm) teorisine göre gerçeğin belirlenmesi için gerekli olan objektif standart mevcut değildir, bu yüzden gerçek kişilere ve koşullara göre değişkenlik içerir. (Trueblood, PR, 348)

1C. Mutlak Gerçek ile Göreceli Gerçeğin Karşılaştırması

Mutlak ve göreceli gerçeğin birbirine zıt olduğu gerçeği, aşağıdaki iki teklif ile ortaya konmaktadır:

- (1) Gerçek, zaman ve mekana göre göreceli değildir.
- (2) Gerçek kişilere göre göreceli değildir.

1D. Gerçek, Zaman Ve Mekan Göre Göreceli Değildir

Göreceli görüşü savunan kişilerin klişe ifadelerinden bir tanesi şudur: “Kalem masanın sağındadır ifadesi göreceli bir ifadedir çünkü kalemin konumu masanın hangi tarafında olduğunuza bağlıdır. Konum her zaman perspektife göre görecelidir. Hatta gerçek, zamana da bağımlıdır. Bir zamanlar “Reagan Başkandır” demek kusursuz bir gerçeği ifade etmek demekken bu gün için bu ifade gerçek değildir.” Benzer ifadelerin gerçekliği, geri alınamaz bir şekilde söylendikleri zamana bağlıdır. (Geisler ve Brooks, WSA, 256)

Zaman ve mekan hakkındaki ifadeler de bu perspektifle kavranabilir:

Göreceli görüşü savunanların yorumu hatalı gözükmemektedir. Zaman ve mekan konusuna gelirsek, konuşmacının zamansal ve mekansal perspektifi ifadeden anlaşılmaktadır. Örneğin, “Reagan Başkandır” ifadesi 1986 senesinde doğrudur ve her zaman doğru olacaktır. Hiçbir zaman 1986 senesinde Reagan’ın başkan olduğu gerçeği değişmeyecektir. Eğer bir kişi aynı ifadeyi 1990 senesinde dile getirirse, yeni ve değişik bir doğru iddiada bulunmaktadır çünkü şimdiki zaman, diğer ifadenin içeriğinden tam dört sene öncesini kast etmektedir. Mekansal ve zamansal bağlam ifadelerin doğasında yer almaktadır ve iddianın anlamını belirleyen bağlamın ayrılmaz bir parçasıdır. “Reagan Başkandır” (1986 senesinde söylenmiş) ifadesi, heryerdeki herkes için her zaman doğrudur, bundan dolayı da mutlak gerçektir. Aynı durum masanın üzerindeki kalem için de geçerlidir. Konuşmacının perspektifi, bağlamın bir parçası olarak algılanır. Bu bir mutlak gerçektir. (Geisler ve Brooks, WSA, 256)

Daha da ötesi, Mortimer J. Adler “Orta Çağlar için gerçek olabilir ama artık gerçek değildir,” ya da “ilkel insanlar için gerçek olabilir ama bizim için gerçek değildir,” benzeri ifadelerin iki çeşit karışıklığın üzerine kurulduğunu açıklar. Bazen ‘gerçek’, halkın çoğunluğunun belli bir zaman ve mekanda doğru olarak kabul ettikleri ile karıştırılmaktadır. Takip eden örneklerle bakalım:

Birkaç asır önceye kadar insanlığın çoğunluğu dünyanın düz olduğunu düşünmekte ve bunu doğru olarak kabul etmekteydi. Bu görüşün yanlışlığı ispatlanmış durumdadır. Bu olay objektif gerçeğin değişmesi olarak kabul edilmemelidir. Bir zamanlar gerçek olanın artık gerçek olmadığını düşünmemeliyiz. Değişen bu olayın gerçekliği değil, bu olay hakkındaki görüşün popülerliğidir.

İkinci çeşit karmaşa, ifadenin mekansal ya da zamansal bağlamının gözardı edilmesi ile gerçekleşmektedir:

Bir ülkede yaşayan insan sayısı zaman ile değişkenlik içermektedir. Bu sayı hakkında belli bir zamanda yapılmış olan bir beyan, ileriki zamanlarda yaşanacak artış ya da azalışlar karşısında gerçekliğinden bir şey kaybetmez. Amerika Birleşik Devletlerinin belli bir yılda sahip olduğu nüfus sayısı, eğer verilen rakam doğru ise ve ifadede bu tarih belirtiliyor ise sonsuza kadar gerçekliğini korur. (Adler, SGI, 43)

Adler sözlerine şöyle devam eder: “Birçoklarının ölçüyü aşan iddia olarak kabul etme eğilimde oldukları bir iddiadan vazgeçme dürtüsüne, iddianın doğru ve yanlış yargılarının zamana ve mekana bağımlılığını saf dışı etmediğini hatırlama ile ket vurulabilir. Zamanın ve mekanın değişkenlik ve çeşitlilik içeren koşulları, objektif gerçekleri değil bizlerin doğru ve yanlış yargılarını etkileyebilir. (Adler, SGI, 43)

Neyin doğru olduğuna dair yargımızda değişkenlik sergilememiz, olayın doğruluğunu bağlamaz.

– MORTIMER J. ADLER

2D. Gerçek Kişilere Göre Göreceli Değildir

Agnostik Bertrand Russell, gerçeğin zihinlere özgü olmadığını savunanlardandır: “Zihin bir olayın gerçekliğini ya da yanlışlığını oluşturamaz. Zihin inanç oluşturabilir, ancak bu inançlar yaratıldıktan sonra zihin bu inancı doğru ya da yanlış yapamaz. Ancak istisnai durumlar da

mevcuttur; örneğin zihnin yarattığı bir inancın geleceğe işaret etmesi ve inanan kişinin imkânı dahilinde olması (topu yakalamak). Bir inancı doğru yapan gerçeklerdir ve gerçekler inanan kişinin zihni ile hiçbir şekilde alakalı olmamalıdır (çok istisnai durumlar hariç).” (Russell, PP, 129-130)

Bu istisnai durumlara bir örnek olarak “ben bir rüya gördüm” ifadesini verebiliriz. Zihin, bir gerçek üzerine inanç kurmuştur ve bu gerçeğin zihinle bir ilişkisi mevcuttur. Bu istisnai durumlara rağmen prensip kesinlikle geçerlidir. Elimizde bir gerçek ve bir inanç vardır ve bu inanç gerçektir (yalan söylenmemesi ve gerçeklerin ifade edilmesi durumunda). Profesör Joseph Owens, şu açıklamada bulunmuştur: “Var olan, var olmayan ile aynı anda ve aynı açıdan bağdaştırılamayacağına göre, kendisinin mutlaklığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle var olan, gerçek için mutlak bir kıstas teşkil etmektedir. Örneğin yağmur yağarken, yağmur var oluşçu bir biçimde “yağmıyor” sentezine maruz bırakılamaz. Bu bir mutlaklıktır. Bu mutlaklık, kişiye göre göreceli bir tavır içermemektedir. Bu bakış açısı ile bakıldığında, bir yargının doğruluğunun mutlak bir karakteri mevcuttur, çünkü mutlak bir var olma ile ölçülmüştür.” (Owens, GEI, 208)

Adler’in, “Bu senin için gerçek olabilir ancak benim için gerçek değildir” ifadesi hatalı değildir ancak sık sık yanlış yorumlanmıştır. Bu yanlış yorumlanmanın sebepleri ise (1) bir ifadeye ya da iddiaya özgü olan doğruluğun ya da yanlışlığın ayırt edilmesinde yaşanan başarısızlık ve (2) bu ifadenin ya da iddianın doğruluğu ya da yanlışlığı hakkında bir kişinin yaptığı başarısız bir yargılamadır. Her birimiz neyin doğru olduğu konusunda farklı yargılarda bulunabiliriz, ancak bu yargı çeşitliliği olayın içerdiği mutlak gerçekleri değiştirmez ve etkilemez.” (Adler, SGI, 41)

Adler sözlerine şöyle devam eder,

Bir ifadenin doğruluğu ya da yanlışlığı, insanların yargıları ile olan ilişkisine değil doğruları ortaya koyan gerçekler ile olan ilişkisine bağlıdır. Sizlere doğru bir ifadenin gerçekte yanlış olduğunu göstermeye çalışabilirim, ancak ne benim öne sürdüğüm ne de sizin reddetmeniz, bizlerin hatalı olarak yargıladığımız ifadelerin doğruluğunu ya da yanlışlığını değiştirmez. Bizim onaylarımızın ya da redlerimizin bir ifadenin doğruluğu ya da yanlışlığı üzerinde bir etkisi yoktur. Biz ne düşünürsek düşünelim, hangi fikirlere kapılırsak kapılalım, ne tür yargılara varırsak varalım bir ifadenin kendi doğruluğu ya da yanlışlığı vardır. (Adler, SGI, 41)

Adler, bizim gerçek hakkındaki yargılarımızın sübjektifliği ile gerçeğin kendi objektifliği arasında ayrım yapar: “Gerçeğin sübjektif açısı, kişilerin, yargılarının doğruluğunu düşündüğüne dair iddiada yatar. Gerçeğin objektif açısı, kişilerin inandığı ya da düşündüğü ile, bir inanca ya da düşünceye sahip iken yargı yapmasının gerçekliği arasındaki uzlaşma ya da tekabül etmede yatar. Objektif açı, asıl olandır.” (Adler, SGI, 42)

Adler, “bu farklılığı tespit edemeyenler, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair varılan görüşün sübjektif farklılıklarının çözümü için objektif doğrunun ya da yanlışın elde edilmesi gerektiği gerçeğini kabul etme konusunda gösterdikleri direnç yüzünden ve bir ifadenin doğruluğunun, kişilerin bu ifade hakkındaki yargıları değil, gerçekler ile olan ilişkisinde yattığını reddetmelerinin doğal bir sonucu olarak, kendilerini ileri şüpheciliğin dipsiz kuyusuna atmışlardır” demiştir. (Adler, SGI, 42)

Harici gerçeklik ya da harici gerçekler, insan zihninden bağımsızdır. Eğer gerçek, zihne bağımlı değil ise ve en azından bu açıdan bile objektif ise, karşımıza gerçekliğin bir çeşidi çıkmaktadır: Biz onları nasıl görürsek görelim, varlıklar oldukları gibidir.

Robert Audi'ye göre,

Karşımda yeşil bir araba olması benim ruh halime bağlı değildir. Arabanın olup olmaması hiç kimsenin ruh haline bağlı olmayan objektif bir olaydır. Bizler inansak da inanmasak da yeşil araba karşımızda durmaya devam edecektir. Aslında benim inancımın doğruluğunu belirleyen kriter, arabanın varlığıdır; gözleme dayalı inançların doğruluğu, harici gerçekliğe bağlıdır ki harici gerçeklik bizim inançlarımızdan bağımsızdır. (Audi, ECITK, 239)

Audi şu sonuca varmıştır: “Harici gerçeklik ya da harici gerçekler, insan zihninden bağımsızdır. Eğer gerçek, zihne bağımlı değil ise ve en azından bu açıdan bile objektif ise, karşımıza gerçekliğin bir çeşidi çıkmaktadır: Biz onları nasıl görürsek görelim, varlıklar oldukları gibidir.” (Audi, ECITK, 239)

William P. Alston, “altın dövülgendir” ifadesinin gerçekliğinin göreceli olmadığı hakkında şunları dile getirmiştir.

Herhangi bir kişinin ya da sosyal grubun altının dövülgen olmasını bilmesi ya da rasyonel bir şekilde inanması ya da doğrulaması mecburi değildir. Altın dövülgendir diyebilmek için bilimin aklımızı aşan çalışmalar içerisine girmesi mecburi değildir. Altının dövülgen olabilmesi için, Amerikan Felsefe Derneğinin üyelerinin oylarının salt çoğunluğunu alması mecburi değildir. Altın dövülgendir diyebilmek için, dağlar kadar deneysel delil sunulması mecburi değildir. Altın dövülgen olduğu sürece, herhangi bir kişinin ya da sosyal grubun yazılı ya da sözlü önermeleri değil, benim dediğim gerçek olmaya devam edecektir. (Alston, RCT, 5-6)

Profesör Peter van Inwagen bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Dünya vardır ve bizim inançlarımızdan ve iddialarımızdan çok daha fazla bağımsız unsurları içermektedir.” Profesör şu sonuca varmıştır: “İnançlarımızın ve iddialarımızın doğruluğu ya da yanlışlığı işte bundan dolayı ‘objektiftir’, bu inançların ve iddiaların doğruluğu ya da yanlışlığı, alakalı oldukları objelere bağlıdır.” (Van Inwagen, M, 56)

Van Inwagen, sözlerine şöyle devam eder:

İnançlarımızın ve iddialarımızın doğruluğu ya da yanlışlığı nasıl olur da alakalı oldukları objelere bağlıdır?... Eğer Albany'nin, New York Eyaletinin başkenti olduğunu iddia edersem, bu iddia sadece ve yalnızca Albany, New York Eyaletinin başkenti ise doğrudur. Aynı şekilde, bu iddia sadece ve yalnızca Albany, New York Eyaletinin başkenti değil ise yanlıştır. Eğer Berkeley, zihinlerimizden bağımsız hiçbir şeyin var olamayacağını iddia ederse, bu iddia sadece ve yalnızca zihinlerimizden bağımsız olarak hiçbir şey var olamıyorsa doğrudur. Aynı şekilde, bu iddia sadece ve yalnızca zihinlerimizden bağımsız olarak bir şeyler var olabiliyor ise yanlıştır. İki kişiyi ele alalım, bu iki kişi için sen ve ben diyelim; her ikimizde bir konuda aynı inanca sahipsek, örneğin Albany'nin New York Eyaletinin başkenti olmasına, bu inancımızın doğruluğu ya da yanlışlığı, ele alınan konunun unsurları üzerindeki ortak yargıya bağlıdır. Kısacası, “bana göre gerçek” ya da “sana göre gerçek” diye bir şey yoktur. Eğer arkadaşınız Alfred söylediğiniz bir şey karşısında, “bu senin gerçeğin ama benim gerçeğim değil” derse, aslında kast ettiği “sen böyle düşünebilirsin ancak ben böyle düşünmüyorum” ifadesidir. (Van Inwagen, M, 56-57)

Göreceli fikri savunan bir çok kişi, göreceğilin mutlak gerçek olduğuna inanır ve herkesin göreceli fikrin saflarına katılmasını bekler. İşte göreceliğin kendi kendini çürüten doğası, burada yatmaktadır. Göreceli fikri savunan kişi, kendisini mutlak gerçeğin en uç noktasında farz eder ve her şeyi göreceli kılmak ister.

– NORMAN L. GEISLER

2C. Göreceliğin Kendi Kendini Çürüten Doğası

California-Davis Üniversitesinde felsefe profesörü olan Michael Jubien, göreceliğe karşı benzer bir tavrı takınmıştır:

Göreceliklik ya gerçek bir iddianın ileri sürüldüğü samimi bir teoridir ya da değildir. Sonsuz bir gerilemeyi doğuracağı için, mutlak bir gerçeğe dayandırılmadan ileri sürülecek herhangi bir göreceli iddia, çökmeye mahkumdur. Doğal olarak mutlak bir gerçeğe dayandırılarak ileri sürülecek herhangi bir göreceli iddia, kendi göreceliğini yok edecektir. Kısaca özetlersek, göreceli herhangi bir iddia, ya kendi kendini çürütecektir ya da daha ilk baştan bir iddia değil, boş bir slogan olacaktır. (Jubien, CM, 89)

Jubien'in bahsettiği “sonsuz gerilemenin” çarkları, göreceli fikri savunan kişinin, göreceli teorinin doğru olduğunu iddia etmesi ile dönmeye başlayacaktır. Bu teori ya mutlak olarak doğrudur (her zaman, her yerde, herkes için) ya da göreceli olarak doğrudur. Eğer teori mutlak olarak doğru ise bu durumda göreceli teori yanlıştır, bunun sebebi en azından bir tane bile mutlak doğru olmasıdır (teorinin kendisi). Eğer teori göreceli olarak gerçek ise şu soruyu sormamız gerekir: “Bu teori kim için gerçektir (göreceli)?” Diyelim ki bu teori John isimli birisi için doğrudur. Bu durumda göreceli fikri savunan kişi, göreceli teorinin John için gerçek olduğunu iddia etmektedir. Peki bu iddia mutlak gerçek midir yoksa göreceli gerçek midir? Eğer mutlak gerçek ise bu durumda göreceli teorisi bir kez daha çökecektir; eğer göreceli gerçek ise, kim için görecelidir? John’a göre mi? Başkasına göre mi?...

Diyelim ki John için göreceliğin doğru olması, Mary için göreceli doğrudur. Bu durumda göreceli fikri savunan kişi, bu gerçeğin mutlak mı yoksa göreceli mi olduğunu açıklaması gerekir. Mutlak ise teori çöker, göreceli ise kime göre görecelidir? Görüldüğü gibi göreceli fikri savunan kişi sonsuzluğa giden bir yolculuğa başlamıştır. Sonuç olarak, bir kişi en azından bir adet mutlak gerçek olduğunu kabul etmek zorunda kalacaktır. Göreceli fikri savunan bir çok kişi, göreceğilin mutlak gerçek olduğuna inanır ve herkesin göreceli fikrin saflarına katılmasını bekler. İşte göreceliğin kendi kendini çürüten doğası, burada yatmaktadır. Göreceli fikri savunan kişi, kendisini mutlak gerçeğin en uç noktasında farz eder ve her şeyi göreceli kılmak ister.” (Geisler, BECA, 745)

Benzer bir yaklaşımı Kreeft ve Tacelli sergiler:

Evrensel sübjektivizm aynen evrensel şüphecilik gibi kısa bir sürede çürütülebilir. Eğer gerçek sübjektif olsaydı, benim için gerçek olan senin için gerçek olmasaydı, bu durumda bu “gerçek” (sübjektivizmin gerçeği) bile doğru olamazdı; sadece ve yalnızca benim için doğru olurdu. Sübjektivizmi savunan kişi, sübjektivizm doğru ve objektivizm yanlıştır ya da objektifler hatalıdır dememektedir. Rakibini çürütmeye çalışmamakta, onunla münakaşa etmemekte, tartışmamakta, sadece “duygularını paylaşmaktadır.” “Kendimi iyi hissediyorum” ifadeniz “kendimi hasta hissediyorum” ifadenizi çürütmemekte ve aralarında bir tezatlık oluşmamaktadır. Sübjektivizm, bir hizip, bir felsefe değildir. Bizim sübjektivizmi ne çürütmemize ne de büyütmemize gerek yoktur. Sübjektivizm, “bilirim” değil “kaşınıyorum” der. (Kreeft, HCA, 372)

3C. Görecelik Hakkında Ek Sorunlar

Eğer görecelik doğru olsa idi, dünyamız çelişkili koşullar içerirdi. Eğer bir şey benim için doğru ancak senin için yanlış ise, tezat koşullar oluşurdu. Örneğin ben “buzdolabında süt var” dersem ve sen “buzdolabında süt yok” dersen ve her ikimiz de haklı isek, aynı anda ve aynı anlamda sütün buz dolabında hem var olması hem de var olmaması gerekmektedir. Ancak bu mümkün değildir. Eğer gerçekler göreceli olsa idi, imkânsız gerçekleşmiş olurdu. (Geisler, BECA, 745)

Bir Hristiyan ve bir ateist arasında geçen bir tartışmada, Hristiyan kişi “Tanrı vardır”, ateist kişi ise “Tanrı yoktur” diyebilir. Ancak Tanrı’nın bu anlamda hem var olup hem var olmaması imkânsızdır.

Geisler, şu iddiada bulunur: “Eğer gerçek göreceli olsaydı, bu durumda kimse yanlış olamazdı, hatta yanlış olduklarında bile. Benim için bir şey doğru ise hatalı bile olsam doğru olmuş olurum. Bu görüşün bir sakıncası da şudur; bu görüşün doğal sonucuna göre ben hiçbir zaman hiçbir şey öğrenemem çünkü öğrenim bir kişiyi yanlış bir inançtan doğru bir inanca götüren süreçtir; kısaca mutlak bir yanlış inançtan, mutlak bir gerçek inanca yapılan yolculuktur.” (Geisler, BECA, 745)

4C. Ahlâki Görecelik

Ahlâki görecelik, bir toplumun ahlâki değerlerine uygulanan göreceliktir. J. P Moreland, *Love Your God with All Your Mind* (Tanrı’nı Tüm Aklınla Sev) isimli eserinde ahlâki göreceliği açıklar: “Ahlâki göreceliğe göre herkes, kişisel toplum değerleri ile uzlaşma içerisinde davranmalıdır... Kısaca kastettiği şudur: ‘Ahlâki öneriler ne doğrudur ne de yanlış.’” (Moreland, LYG, 150)

Moreland, ahlâki görecelik hakkında beş adet tenkitçi analizde bulunmuştur:

(1) Bir toplumun ne olduğunu ya da ele aldığımız konu ile ilgili toplumun ne olduğunu belirlemek çok zordur. Eğer A toplumundan bir adam, B toplumundan bir kadın ile, C toplumuna ait bir otelde evlilik dışı seks ilişkisi yaşarsa, C toplumunun bu olaya bakış açısı hem A’dan hem B’den farklı ise, bu olayın doğru ya da yanlış olduğunu belirlemek için hangi toplum kriter olarak alınır?

(2) Bir başka itiraz ise, her birimizin sık sık ve eş zamanlı olarak değişik ahlâki değerlere ait değişik toplumlara ait olmamız gerçeğidir: çekirdek ailemiz; dış ailemiz; mahallemiz, kilisemiz, okulumuz ya da sosyal klüpler; mesleki bölgemiz; ilçe, il, bölge, ülke ve uluslararası toplumlar. Hangi toplumu kendimizle ilişkilendirebiliriz? Ya üye olduğum iki ayrı toplumun bir tanesinin yasakladığını diğeri yasaklamıyorsa? Bu durumda ne yapmam gerekir?

(3) Ahlâki görecelik, reformcunun ikilemi isimli problem ile karşı karşıyadır. Eğer örnek oluşturan görecelik gerçek olsa idi bir toplumun İsa Mesih, Ghandi ya da Martin Luther King, Jr gibi erdemli ahlâk reformcularına sahip olmaları mantıken imkânsızlaşırdı. Niçin? Ahlâk reformcuları ait oldukları toplumların kurallarına uymayan ve bu kuralların değiştirilmesi gerektiğini düşünen kişilerdir. Buna rağmen, eğer bir eylem, ele alınan toplumun kuralları dahilinde doğru olarak kabul ediliyor ise, *bu durumda reformcunun kendisi ahlâksızlığın tanımı haline dönüşür* ve toplum, onun görüşlerini garipser. Ahlâk reformcuları her zaman yanlış olmak zorundadır, çünkü toplumlarının eğiliminin aksine hareket etmektedirler. Ancak, ahlâk reformcularının varlığını imkânsız olarak kabul eden her görüş yanlıştır, çünkü bu kişilerin her toplumda yer aldıklarını hepimiz biliyoruz! Başka bir

deyiş ile ifade edersek, ahlâki görecelik, ne kültürlerin (gelenekler) ne de bireylerin (sübjektivizm) ahlâk kurallarını geliştirebileceklerini kabul etmez.

(4) Bazı eylemler, sosyal adetler ne olursa olsun her şekilde yanlış olarak kabul edilirler. Bu tenkidin savunucuları genellikle partikularizmin görüş açısını benimsemişlerdir ve her insanın bazı şeylerin yanlış olabileceğini, daha bu şeyleri bilmeden bildiğini savunurlar. Örneğin bebelere işkence, hırsızlık, hırs. Örneğin bir eylem, mesela bebelere işkence, yanlış olarak kabul edilebilir hatta bir toplum bunun doğru olduğunu söylese bile gene de yanlıştır ya da toplumun yanlış dediği bir eylem doğru olabilir. Aslında bir eylemin doğru ya da yanlış olarak kabul edilmesinde bir toplumun bu eylem hakkında söylediklerinin ya da söylemediklerinin hiçbir etkisi yoktur.

(5) Eğer ahlâki görecelik gerçek ise, bir toplumun bir diğerini ahlâksızlık ile suçlamasını haklı gösteren bir durum asla mevcut olamaz. Ahlâki göreceliğe göre, ben kendi toplumumun ahlâk kurallarına, diğerleri ise kendi toplumlarının ahlâk kurallarına uymalıdır. Eğer Smith kendi toplumuna göre ahlâklı ancak benimkine göre ahlâksız bir davranışta bulunursa, ben, Smith'in yanlış eylemini nasıl eleştirebilirim?

Bir kişinin bu tenkide karşı şöyle bir savunması olabilir: A toplumunun ahlâk kurallarına göre bir kişi, cinayet gibi bazı eylemleri her nerede yaşanırsa yaşansın kınamak zorundadır. A toplumunun üyeleri, benzer eylemlerin başka toplumlarda gerçekleşmesi durumunda da kınama hakkına sahiptirler. Ancak benzer bir kural, örnek oluşturan göreceliğin istikrarsızlığını ortaya koymaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Eğer hem bu kuralı hem de örnek oluşturan göreceliğin doğru olduğunu kabul edersek ve bu ikisini A toplumuna mal edersek, A toplumunun üyelerinin, B toplumunun üyelerini cinayet işlemeye mecbur (çünkü B'nin kuralları cinayeti onaylamaktadır) ve benim de kendi kurallarına göre onları yargılama hakkım var şeklinde bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu durumda ben hem B'yi ahlâksızlıkla suçlamış olurum hem de onların yapmaları gerekeni yaptıklarını ortaya koymuş olurum. Her şey bir yana, B toplumu niçin A toplumunun bu yargısını dikkate alsın ki? Her şeye rağmen, eğer örnek oluşturan görecelik gerçek olsaydı, özünde doğru olan hiçbir ahlâki kural olamazdı. Bu ve bahsedilmeyen diğer sebeplerden dolayı ahlâki görecelik kesinlikle reddedilmelidir. (Moreland, LYG, 150-153)

Sübjektivizmin bir diğer kaynağı, radikal bir değişime duyulan korkudur. Din değiştirme korkusu, 'yeniden doğma' korkusu, bir kişinin hayatını kutsallaştırmasına karşı duyduğu korku, Tanrı'nın isteğini isteme korkusudur. Sübjektivizm ise bunların aksine çok rahat ve konforludur; ana karnındaki cenin gibisinizdir ya da rüyada gibi hatta narsist bir fantazide gibi.

– PETER KREEFT ve RONALD TACELLI

5C. Mutlak Gerçek Niçin Reddedilmektedir

Kreeft ve Tacelli şu yorumda bulunmuşlardır: “Belki de günümüzdeki sübjektivizmin temel orijini, en azından Amerika’daki; çıkıntı, uyumsuz ya da harici olma yerine kabul edilme, uyumlu olma, dahil olma arzusudur. Bu durumu küçükken hepimiz yaşamış ve öğrenmişizdir -her gencin en büyük korkularından bir tanesi utandırılmaktır- yetişkinler olduğumuzda ise daha sofistike yöntemlere başvurur ve kendimizi gizlemeyi öğreniriz.” (Kreeft, HCA, 381)

Kreeft ve Tacelli'ye göre sübjektivizmin bir diğer kaynağı: "Radikal bir değişime duyulan korkudur. Din değiştirme korkusu, 'yeniden doğma' korkusu, bir kişinin hayatını kutsallaştırmasına karşı duyduğu, Tanrı'nın isteğini isteme korkusudur. Sübjektivizm ise bunların aksine çok rahat ve konforludur; ana karnındaki cenin gibisinizdir ya da rüyada gibi hatta narsist bir fantazide gibi." (Kreeft, HCA, 381)

C. S. Lewis'e göre, kendisinin tabiriyle "sübjektivizm zehrinin" kaynağı, insanın bilinçsiz bir evrim sürecinin ürünü olduğuna dair inançtır:

Çevresini inceledikten sonra, insan kendisini incelemeye başlamıştır. Bu noktaya kadar kendi aklına başvurmuş ve her şeyi gördüğünü düşünmüştür. Ancak bu sefer incelenen kendisinin aklıdır; akli objeye dönüşmüştür. Bu bir insanın, kendi gözlerini görebilmek için gözlerini göz yuvalarından çıkarmasına benzer. İncelendiği zaman insanın kendi aklı, ona bir tür epifenomen (gölge olay, bir olayın ortaya çıkışında, ona bağlı olan fakat onun üzerinde herhangi bir etkide bulunmayan olay) gibi gözükür, yani evrimsel sürecin bir ürünü olan kortekste gerçekleşen kimyasal ya da elektriksel bir olay gibi. Artık insanın kendi mantığı, şimdiye dek her yerde gerçekleşen her şeyin itaat ettiği bir kral iken, sadece sübjektife dönüşür. Bu mantığın, doğruları belirlediğini varsaymak için en ufak bir sebep kalmamıştır. (Lewis, PS, alıntı yeri Hooper, CR, 72)

Van Inwagen, bazı kişilerin gerçeğin objektifliğini inkâr etmesi; bu hayretlere düşürücü olay üzerine yoğun çalışmalar yapmıştır:

Objektif gerçek hakkında en ilginç olan ise bunu inkâr eden insanların var olmasıdır. Bir kişinin objektif gerçek diye bir şey olmadığını düşünmesini hayretle karşılayabilirsiniz; en azından ben sık sık öyle yapıyorum. Bazı kişilerin yaşadığı bu duruma şöyle bir açıklama getirmekteyim: Bu kişiler, kendi üzerlerinde yargı gücüne sahip herhangi bir şeyin varlığına dair bir düşünceye karşı amansız bir kin duymaktadırlar. Bu kişilerin duymaya bile katlanamadıkları düşünce ise Tanrı'nın var olması ile ilgili olanlardır. Bu kişiler aynı şekilde, kendilerinin düşüncelerine önem vermeyen ve kendilerine danışmadan en zevk alarak inandıklarının yanlışlığını ortaya koyan, objektif bir evren fikrine de katlanamazlar. (Bir de hem Tanrı'nın varlığına inanan hem de objektif gerçeğin varlığını reddeden insanlar vardır, ancak ben bu kişilerin yaşadığı bu çelişkinin arkasındaki motivasyonu anlayamadığım için bu kişiler benim için bir gizemdir.) Okuyucuya bir uyarı: Objektif gerçek fikrine karşı duranların akıl yürütme şekillerinin en basit seviyelerine karşı bile en ufak bir sempati beslemediğim gayet açık olarak bilinsin. Bundan dolayı beni bu kişilerin düşüncelerini aktarmada güvenilir bir kaynak olarak görmeyebilirsiniz. Aslında, ben bu kişilerin düşüncelerini bile kavrayamıyorum. Ben buna inanmayı tercih ediyorum. Bence hiç kimse, yüzeyde bile olsa bir başkasının inandığına, tıpatıp inanmamaktadır. (Van Inwagen, M, 59)

33

GERÇEĞİN BİLİNEBİLİRLİĞİ

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş: Gerçek Bilinebilir mi?

Gerçeğin Bilinebilirliği

Bilginin Birinci Prensipleri

Birinci Prensipler, Bütün Bilginin Kendini Kanıtlayan Delilinin Temelidir

Bilginin Birinci Prensipleri, Gerçeklik Hakkındaki En Temel Unsurdan Elde Edilmiştir - Var Olma

Bilginin Birinci Prensiplerinin Listesi

Bilginin Birinci Prensiplerinin Kesinliği

Bilginin Birinci Prensipleri Hem Reddedilemez Hem de Kanıtlanamaz

Bilginin Birinci Prensiplerine İtirazlar

1A. GİRİŞ: GERÇEK BİLİNEBİLİR Mİ?

Gerçeği, düşüncelerimizin ya da ifadelerimizin objektif gerçeklik ile tekabül etmesi olarak tanımlamıştık. Şimdi yapmamız gereken ise, tekabül etmeyi *bilmenin* mümkün olduğu gerçeğini, yani *gerçeği bilebileceğimizi* savunacak delil sunmaktır. Bunun anlamı şudur: Düşüncelerimizin ya da ifadelerimizin gerçekliğe tekabül edip etmediğini bilebilmek için ilk olarak gerçekliği bilmemiz gerekir.

Epistemoloji, *nasıl bildiğimiz* sorusuna cevap arayan bir felsefe dalıdır. Bu kitapta ulaşmak istediğimiz noktaya varmak için, gerçekliği *bildiğimize* dair gerçek hakkında delil sunmak yeterli olacaktır; bunun nasıl gerçekleştiğine dair engin konuya, bu kitabın içeriğinin korunması amacıyla çok fazla girilmeyecektir. Bundan dolayı ilerleyen sayfalarda okuyacaklarımız, gerçekliği nasıl bildiğimiz sorusuna değil, biliyor muyuz sorusuna cevap verecektir.

Bu önemli bir farklılıktır çünkü gerçekliği ve gerçeği bilebileceğimizi reddeden modern filozofların çoğu, gerçekliği *bildiğimizi* kabul etmeden, gerçekliği *nasıl bildiğimiz* sorusuna cevap verebilmek için, epistemolojik sistemler bina etme hatasına düşmüşlerdir. Zihin üzerine yaptıkları felsefi çalışmalar sonucunda gerçekliğe bir köprü kuramamışlar, bunun sebebi olarak da, bizim gerçekliği bilemeyeceğimizi iddia etmişlerdir. Bu çalışmalarını şu örnekle anlamak daha kolay olacaktır: Yollara bakmadan kusurlu bir otoyolları haritası çizip, arkasından Chicago'dan New York'a nasıl gideceğimizi bilemeyeceğimizi ilân etmemiz!

Bu bölümde, gerçekliği bildiğimiz ve bunun sonucu olarak gerçeği (gerçekliğe tekabül eden) bilebileceğimiz önermesi için delil sunacağız.

2A. GERÇEĞİN BİLİNEBİLİRLİĞİ

1B. Bilginin Birinci Prensipleri

Birinci prensipler, bilim ya da felsefe olsun, bilginin bütün alanlarında elde edilen sonuçların temelini oluşturmaktadırlar.

Filozof Aristo, delilin birinci prensiplere olan bağımlılığını şu cümleleri ile ortaya koymuştur: “Kanıtlama, daha sonuca varılmadan önce dayanak noktası üzerine kurulmalı ve varılacak sonuçtan daha iyi bir şekilde bilinmelidir.” (Aristo, AP, 1.3.72b.25)

“Ancak her şeyin kanıtlanması imkânsızdır, çünkü bu sonsuza kadar uzanan açıklamalar zincirini oluşturacaktır ve asla en son kanıtlama noktasına ulaşılamayacaktır.” (Aristo, M, 4.4.1006a)

Thomas Aquinas, *prensip (ilke)* terimine açıklık getirir: “Bir şeyin nereden kaynaklandığı hakkındaki herhangi bir şeye *prensip* denir.” (Aquinas, ST, 1.33.1).

Aquinas, birinci prensipleri şöyle tanımlar: “Birinci prensip, önceliği zamana değil, orijine vermektir.” (Aquinas, ST, 1.33.1)

James B. Sullivan, birinci prensipleri şöyle tanımlar: “En hayal edilebilir ve en fazla kanıtlarla desteklenebilir, her yargısı ile kesin olan, ispata gitmek için önceden varsayımlara ihtiyaç duyulmayan genel yargılar, birinci prensiplerdir.” (Sullivan, EFPTB, 33)

Profesör Geisler, birinci prensipleri şöyle tanımlar: “Bilginin ya da gerçekliğin ele alınan alanından elde edilebilecek bütün sonuçların temel başlangıç noktası. Birinci prensipler, her bilginin bütünü oluşturan mecburi unsurları olmalarına rağmen kendileri hiç bilgi içermezler. Bilginin ve gerçekliğin ne kadar çok düzeni var ise, o kadar çok birinci prensip vardır. Birinci prensip, kendi düzenindeki her şeyin takip ettiği nokta olduğuna göre,

bilginin birinci prensipleri, bilme alanındaki her şeyin takip ettiği temel öncülerdir. (Geisler, TA, 72-73)

Bir kişinin doğru bir bilgiye ulaşması için, doğru olduğu bilinen bir başlangıç noktası olmalıdır. Bu başlangıç noktası, bilgi için temel bir noktayı oluşturmakta ve doğruluğu için daha ileri kanıtlama ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır.

L. M. Regis birinci prensipleri şöyle tanımlar: “Birinci prensipler, ilkler arasındaki ilklerdir. Bundan dolayı *birinci prensipler* terimi, bir varılmış yargılar grubu olarak anlaşılmalıdır. Bu gurup sayesinde akıl sahibi kişi, belirli temel konseptler arasındaki bağları inceler. Bu bağlar sayesinde akıl sahibi kişi, onaylama karşısında özdeşleştirmeye, reddetme karşısında uygun olmadığını kabul etmeye mecbur kalmaktadır.” (Regis, E, 378)

2B. Birinci Prensip, Bütün Bilginin Kendini Kanıtlayan Delilinin Temelidir

“Kendi kendini ispatlayan” demek, kanıtlanmasına gerek olmayan, kendilerinin doğru olduğunu gösteren demektir. Birinci prensiplerin, diğer prensiplerden türetilmelerine, ortaya çıkartılmalarına gerek yoktur. Birinci prensipler bütün bilginin temelidir.

Thomas Aquinas, kanıtlamanın bir başlangıç noktası olmasının mecburiyetinden bahsetmiştir: “Eğer kanıtlamalarda sonu olmayan geriye doğru ilerlemeler olsaydı, hiçbir şeyin kanıtlanması mümkün olmazdı. Bütün kanıtlamaların sonuçları, kanıtlama sürecinin ilk prensibine dayandırılarak kesinleştirilir.” (Aquinas, CMA, 224)

Aquinas, bilginin, doğruluğundan kesinlikle emin olduğumuz bir şeye dayandırılması gerektiğini söylemiştir: “Mükemmel bilginin kesinliğe ihtiyacı vardır, işte bu yüzden bir şeyin ne olamayacağını bilmeden, ne olduğunu bildiğimizi söyleyemeyiz.” (Aquinas, PH, 1.8)

Geisler, şöyle demiştir: “Eğer kesinlik denen şey var ise bilgi, temel olarak üzerinde hiçbir soru işareti olmayan prensipler üzerine bina edilmelidir.” (Geisler, TA, 71)

Geisler, konuyu şöyle özetlemiştir: “Bu prensiplerin kaynağını bulmaya çalışmak mantıksızlıktır. Bundan dolayı, bir kişinin birinci prensiplerin doğruluğu hakkında “açık görüşlü” olması mümkün değildir. Zaten birinci prensipler olmadan birisinin bir görüşünün de olması mümkün değildir.” (Geisler, BECA, 259)

George Mavrodes, birinci prensiplerin savlardan daha temel olduklarını iddia eder: “Eğer bilgi denilen şey gerçekten var ise, savlardan farklı bir tür bilgi kaynağı olmak zorundadır.” (Mavrodes, BG, 49)

C. S. Lewis, birinci prensipler konusunda şunları dile getirmiştir: “Tatbiki Muhakemenin birinci prensipleri bütün bilginin ve savların temelidir. Birinci prensipleri inkâr etmek demek, bilginin kendisini inkâr etmek demektir. Birinci prensipleri görmemezliğe çalışmanızın hiçbir yolu yoktur. Eğer birinci prensipleri görmemeyi başırırsanız, hiçbir şeyi göremezsiniz. Hiçbir şeyi görmemeniz demek, görünmez bir dünya demektir. Bir şey görmemeye çalışmak ile görmemek farklı şeylerdir.” (Lewis, AM, 87)

Filozof James B. Sullivan, kanıtlamada sonsuz bir geriye gidişin olamayacağını dile getirir:

Aslında, muhakeme düzeninin kendisi bile; bu zincirin bir başlangıç noktası olmasını talep eder. Bunun sebebi ise sonuçların, ya kendi kendini ispatlayan ya da başka dayanak noktaları aracılığı ile kanıtlanabilen dayanak noktaları ile kanıtlanmasıdır. Kanıtlamada, sonsuza kadar geriye doğru gidilemez; buna mantık düzeni de dahildir. Eğer zincirin içindeki hiçbir dayanak noktası kendi kendini ispatlayan bir öncül değil ise, bütün zincirin en ufak bir delil içermediğini kabul etmemiz gerekir. Bir kişi ne kadar geriye giderse gitsin, köke ulaşmaya çalışsa da çalışsın, her zaman ispatlanmaya ihtiyaç duyan bir dayanak noktası var olacaktır. Akıl sahibi kişi, kendi kendini ispatlayan dayanak noktasına ulaşmak durumundadır. (Sullivan, EFPTB, 25-26)

Aklımız doğal olarak varlığı, özelliklerini bilir ve bu bilgi birinci prensiplerin bilgisinin köküdür.

– THOMAS AQUINAS

3B. Bilginin Birinci Prensipleri, Gerçeklik Hakkındaki En Temel Unsurdan Elde Edilmiştir - Var Olma

Thomas Aquinas, bizlere anlaşılır gelen birinci unsurun var olma olduğunu belirtmektedir: “Evrensel olarak anlaşılır olan şeylerin belli bir düzeni vardır. Her şeyden önce kavranabilinir olan ilk şey *var olma* olgusudur. Akıl sahibi kişinin anlayabildiği diğer her şeyin içerisinde bu kanı mevcuttur.” (Aquinas, ST, 1.2.94.2)

Rudolph G. Bandas, benzer bir yaklaşım içerisindedir: “Karşımızdaki şey bizim hislerimizde ne tür etkiler uyandırırsa uyandırсын, gerçeklik ile bir bağlantı kurduğumuz anda eriştiğimiz konsept, var olma konseptidir.” (Bandas, CPTP, 60)

Bandas, bu konuya açıklık getirir: “Bizim için anlaşılır olan sadece var olma düşüncesi değil, var oluşun kendisidir. Maddi dünya ise, bize direkt olarak ulaşabilen tek var oluştur, ancak fiziki dünyada yaşayan bizlerin, en yüce olanları da dahil olmak üzere, fizik ötesi gerçekleri keşfetmesi mecburidir. Metafizik gerçektir, çünkü bu gerçekliğin metafiziğidir, aynı durum var olma için de geçerlidir; var olmuş olan, var oluşun düşüncesi değildir (Kant’ın anlayışına göre), var oluşunun kendisi bir düşüncedir.” (Bandas, CPTP, 34)

Aquinas belirtmektedir “Aklımız doğal olarak varlığı, özelliklerini bilir ve bu bilgi birinci prensiplerin bilgisinin köküdür.” (Aquinas, CG, 2.83)

Mortimer Adler, gerçekliğe riayet edenin zihin olduğuna, zihne riayet edenin gerçeklik olmadığına işaret eder:

Doğru ve yanlışın [tekabül etme] tanımının temelini oluşturmak için Aristo ve Aquinas iki varsayımda bulunmuştur. Benim yargıma göre bu iki varsayım da felsefi açıdan savunulabilir.

Birinci varsayım: İnsan zihninden bağımsız bir gerçeklik vardır. Bu gerçekliğe zihin ya riayet eder ya da edemez. Başka bir deyiş ile, bizim düşündüğümüz bir şeyi var etmez ya da düşündüğümüz şeyi tesir altında bırakmaz. Biz, bir şey hakkında ister düşünelim ister düşünmeyelim ya da ne düşünürsek düşünelim; bir şey ne ise odur.

İkinci varsayım: İnsan zihninden bağımsız olan bu gerçeklik tespit edilebilir. Bu, Aristo’nun fizik ötesinin tutarsızlığı. Bir şey aynı anda hem var hem yok olamaz. Var olan bir şey, aynı mekanda ve aynı zamanda bir unsura hem sahip olan hem sahip olmayan olamaz. (Adler, TR, 133)

Rudolph G. Bandas, bu konuda şunları söylemiştir: “Birinci prensipler hakkında ‘düşünmemize’ gerek yoktur, çünkü bu prensipler varlıkla beraber algılanır ve kavranır. Bu temel ve ana prensipleri, zihin varlığı kavrarken spontane bir şekilde, anında kavrar.” (Bandas, CPTP, 66)

Takip eden bölümde, diğer birinci prensiplerin tutarsız olmama prensibine indirgenebilir olduğunu göreceğiz (bazı kaynaklar bu prensibe, tutarsızlık prensibi ismini vermişlerdir). Bandas gerçekliğin, *var olmanın*, *bilmenin* ve tutarsız olmama prensibinin birbiri ile olan ilişkisini şöyle özetlemiştir:

Eğer var olmanın kanısı ontolojik (varlıkbilimsel) bir değere sahip değil ise [gerçek varlık], tutarsızlık prensibi gerçeklik değil mantık kanunu olurdu. Bu varsayım ise hayali olarak bile düşünülemez: Var olma düşüncesi mutlak bir şekilde yalındır ve kısmen de olsa hiçbir şey ona tekabül edemez. Var olma düşüncesine riayet eden vardır, etmeyen ise yoktur. Bizim anlayışımız ve bilme eylemimiz aslında kasıtlıdır ve var olma ile alakalıdır. Bu ilişkinin reddedilmesi demek, her şeyin anlaşılmaz olması demektir. (Bandas, CPTP, 65)

4B. Bilginin Birinci Prensiplerinin Listesi

Bu konu ile daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Regis, E, 381-403; Sullivan, EFPTB, 51-96; Geisler, BECA, 250-253; ve Geisler, TA, 73-74.

Takip eden prensiplerin her biri, var olma alanında gerçektir (ontoloji/varlıkbilim) ve bilme alanı ile alakalıdır (epistemoloji).

1C. Özdeşlik (B, B'dir)

Var olma: “Bir şey kendisi ile özdeş olmalıdır. Eğer bir şey kendisi ile özdeş olmasaydı, kendisi olamazdı.” (Geisler, BECA, 250)

Bilme (sonuç): Var olma anlaşılır değildir. Eğer var olma anlaşılır olmasaydı, hiçbir şeyi kavrayamazdık. (Regis, E, 395)

2C. Tutarsız Olmama (B, B Olmayan Değildir)

Var olma: “Var olma ve var olmama aynı anda ve aynı mekanda olamaz, çünkü bu ikisi birbirinin tam zıttıdır. Birbirine zıt olanlar özdeş olamazlar.” (Geisler, BECA, 251)

Bilme (sonuç): Bu prensibi ifade etmenin en azından iki yolu vardır: (1) Birbiri ile tezat ifadelerin, eş zamanlı bir şekilde doğru olması mümkün değildir; (2) Bu, bir tezadı oluşturan ifadelerin bir tanesi doğru ise diğeri yanlıştır. (Regis, E, 388-389)

3C. Dışarıda Kalan Orta (Ya B ya da B Olmayan)

Var olma: “Var olma ve var olmama birbirine tezat olduklarına ve tezatlar özdeş olamayacaklarına göre, hiçbir şey var olma ve var olmama arasında bir yerde olamaz. Var olma ve var olmama dışında başka bir seçenek yoktur.” (Geisler, BECA, 251)

Bilme (sonuç): Bir öneri ya doğrudur ya da yanlıştır. (Geisler, TA, 73)

4C. Nedensellik (B Olmayan, B'nin Nedeni Olamaz)

Var olma: “Var olan, var olmanın nedeni olabilir. Var olmayan hiçbir şey yoktur. Sadece var olan, varoluşa neden olabilir. ‘Neden olma’ kavramı bile var olan bir şeyin imasını içerir. Var olan şeylerin birbirini etkileme kudreti vardır. Mutlak olarak var olmayandan, mutlak olarak hiçbir şey kaynaklanamaz.” (Geisler, BECA, 251)

Bilme (sonuç): “Her öneri, doğruluğu için bir başka öneriye bağımlı değildir. Kendi kendini ispatlamayan her öneri, doğruluğu için kendi kendini ispatlayan önerinin doğruluğuna bağımlıdır.” (Geisler, TA, 74)

5C. Kesinlik (Her Etken Bir Amaç İçin İşler)

Var olma: Her etken bir amaç için işler. (Regis, E, 399)

Bilme (sonuç): Her önerinin görüşünün bir amacı vardır; her görüşün bir anlam iletmesi mecburidir; zihin, anlaşılabilir olan üzerine iletişim kurar.” (Geisler, TA, 74)

6C. Bütün Birinci Prensipler Tutarsız Olmama Prensibine İndirgenebilir

Profesör Geisler, bütün birinci prensiplerin tutarsız olmama prensibine indirgenebilir olduğunu göstermiştir:

Tutarsız olmama prensibinin üstünlüğü, özdeşlik ve dışarıda kalan orta prensiplerinin, kendisine olan bağımlılığından kaynaklanmaktadır. Eğer tutarsızlıklar geçerli olsaydı, ne bir şeyin kendisi ile özdeş olması (özdeşlik) ne de tezatların birbirinden farklı olması (dışarıda kalan orta) mecburi olurdu. Nedensellik prensibi de aynen tutarsız olmama prensibine indirgenebilir bir prensiptir. Terimler üzerinde yapılacak bir incelemede, bağımlı olarak var olanın nedensiz olduğunu onaylamak bir tutarsızlık olacaktır. Aynı şekilde, kesinlik prensibi de tutarsız olmama prensibine bağlıdır. Aksi takdirde varlık, var olmayanla da iletişim kurardı; zihin anlaşılabilir üzerine de iletişim kurardı. (Geisler, TA, 76)

Aristo, en kesin prensip üzerine iki kriter kurmuştur: “En kesin olan ve hatalı olmamızın imkânsız olduğu prensip, hem en iyi şekilde bilinmeli hem de varsayıma dayalı olmamalıdır. Bu, bütün prensipler arasında en kesin olanıdır, çünkü verdiğim tanıma riayet etmektedir. *İşte bu yüzden bir kişinin, aynı şeyin, aynı zaman ve mekanda hem var olup hem var olmadığına inanması imkânsızdır.* Bu, bütün diğer aksiyomların doğal olarak başlangıç noktasıdır.” (Aristo, M, 4.3. 1005b)

Aristo sözlerine şöyle devam eder: “Bir şeyin, aynı zaman ve mekanda hem var olan olup hem var olan olmayacağının imkânsızlığını ortaya koyduk. Görüldüğü gibi bütün prensipler arasında sağlamlığı en tartışılmaz olan prensip, bu prensiptir.” (Aristo, M, 4.4.1006a)

Thomas Aquinas, Aristo’nun keşfetmiş olduğu, tutarsız olmama yasasının temel doğasını şöyle özetlemiştir:

Aristo şöyle demiştir: “Bir şeyin, aynı zaman ve mekanda hem var olup hem var olmayacağını kimse, asla kavrayamaz.” Bir şeyin aynı anda onaylanıp aynı anda reddedilmesi düşünülemez. Bu ifadeyi, maddeyi, gerçeği, hakikatı, esası, aslı olan ve özü hatta gerçek hakkındaki bütün olasılıkları reddetmek demektir. Bu bütün arzuların yok edilmesi, bütün eylemlerin durması demektir. Var olma ve başlangıç yok olacaktır, bunun sebebi ise eğer tutarsızlıklar ve zıtlıklar birbiri ile özdeşleştirilirse (aynı olarak kabul edilirse), hareket eylemindeki başlangıç noktası ile bitiş noktası aynı olacak, hareket ettiği varsayılan varlık, harekete başlamadan varmak istediği yere varmış olacaktır. (Aquinas, M, 4.3)

Aquinas, bundan dolayı şu görüşe katılmaktadır: “Birinci kanıtlanamaz prensip, bir şeyin aynı anda onaylanıp aynı anda reddedilmesinin imkânsızlığı prensibidir ve bu prensip tutarsız olmama prensibi üzerine kurulmuştur. Var olma ve var olmama kanısı, diğer bütün prensiplerin temelini oluşturmaktadır.” (Aquinas, ST, 1.2.94.2)

Mortimer Adler, tutarsız olmama, var olma ve gerçekliğin birbirine göreceli olduklarını dile getirmiştir: “Antik Yunan mantığının birinci prensipleri arasında, birbirine uymayan önerilerin doğruluğu ve yanlışlığı üzerine olan kural gelir: birbirine tezat iki önerinin ikisi birden doğru olamaz; ya ikisi birden yanlıştır ya da ikisinden birisi doğrudur. Bu kuralın temelini ise varlıkbilimsel (ontolojik) bir aksiyom oluşturmaktadır -gerçeklik hakkındaki gerçek. Antik Yunan filozofları bu düşüncenin kendi kendini kanıtladığını düşünüyorlardı, bu düşüncüyü kısaca özetlersek; bir şey aynı anda ve mekanda olan ve olmayan olamaz.” (Adler, TR, 70, 71)

Birinci prensipler listesinde hem ontolojik (*var olma*) açının hem de epistemolojik (*bilme*) açısının ele alındığını gördük. Adler, tutarsız olmama yasasında bu ikili arasında yer alan önemli farklılığa işaret etmektedir: “Gerçeklik hakkında yer alan tutarsızlık yasası, düşünce bazında tutarsızlık yasasının temelini oluşturmaktadır. Tutarsızlık yasası bir

gerçeklik ifadesi olarak varlıkları *tanımlar*. Tutarsızlık yasası bir düşünce kuralı olarak, eğer bizim varlıklar hakkındaki düşüncelerimizin gerçekliğe riayet etmesini istiyorsak, varlıklar hakkındaki düşünce şeklimizin *şartlarını veya kurallarını tayin eder*.” (Adler, AE, 140)

Reginald Garrigou-Lagrange, tutarsız olmama yasasının evrenselliğini ortaya koymuştur: “Aristo ve Aquinas tarafından temelleri atılmış olan geleneksel realizme göre evrensel fikir, resmi değil ancak kökten bir şekilde akıl dünyasında yer almaktadır. Bütün fikirler arasında en evrensel olanı ise, var olma fikridir ve bu fikir tutarsızlık prensibi üzerine kurulmuştur.” (Garrigou-Lagrange, R, 372373)

Adler aynı fikirdedir: “Gerçeğin mantığı, doğru hakkındaki dışarıda bırakılan iddialar için de aynıdır. Bu görüşe göre, eğer bir şey doğru olarak kabul edilmiş ise bu gerçeğe tezat olan bütün yargılar yanlıştır. Bu kuralın geçerli olduğu yer belki matematikte bir teoremdir, belki bilimde bir genelleme, belki tarihsel bir araştırmanın sonucudur, belki bir felsefe prensibidir ya da bir din inancı hakkındaki bir metin.” (Adler, TR, 10)

Adler, tutarsız olmama yasasının kendi kendini kanıtlayan doğası hakkında şu cümleleri kaleme almıştır:

Gerçeklik hakkında bir ifade olarak tutarsızlık yasası, sağduyuya doğrudan doğruya açıkça hitap eden durumu dile getirir. Herhangi bir şey, aynı zaman ve aynı mekanda hem var hem de yok olamaz. Bir şey ya vardır ya da yoktur, bir şey ikisi birden olamaz. Bir şey, aynı anda hem bir özelliğe sahip olup hem de aynı özelliğe sahip olmayan olamaz. Elimde tutup baktığım elma, aynı anda hem kırmızı rengine sahip hem de kırmızı rengine sahip olmayan olamaz.

Bu kural o kadar çok açıktır ki, Aristo tutarsızlık yasası için kendi kendini ispatlayan delil ifadesini kullanmıştır. Kastettiği bu yasanın reddedilemeyeceğidir. Bir elmanın aynı anda hem kırmızı olup hem kırmızı olmadığını düşünmek imkânsızdır. (Adler, AE, 140)

Gerçeğin mantığı, doğru hakkındaki dışarıda bırakılan iddialar için de aynıdır. Bu görüşe göre, eğer bir şey doğru olarak kabul edilmiş ise bu gerçeğe tezat olan bütün yargılar yanlıştır. Bu kuralın geçerli olduğu yer belki matematikte bir teoremdir, belki bilimde bir genelleme, belki tarihsel bir araştırmanın sonucudur, belki bir felsefe prensibidir ya da bir din inancı hakkındaki bir metin.

– MORTIMER J. ADLER

5B. Bilginin Birinci Prensiplerinin Kesinliği

1C. Birinci Prensiplerin Kendi Kendini Kanıtlayan Doğası

Birinci prensiplerin doğruluğu üzerine düşünmemize gerek yoktur, çünkü önermemizde kullanılan terimlerin anlaşılması durumunda bu prensiplerin doğruluğu bizler için açıklık (kendi kendini ispatlayan) kazanacaktır. Yukarıda listelediğimiz beş prensip, kendi kendini kanıtlayan bir şekilde doğrudurlar ya da bu duruma indirgenebilirler. Bu konudaki bilinen klâsik bir önerme örneği şöyledir: “bütün, parçalarından daha büyüktür.” “Bütün” ve “parça” kelimelerinin anlamını öğrenen bir kişi, hemen bu önermenin doğru olduğunu bilecektir. Burada kullanılan hemen kelimesi, çok çabuk anlamına gelmemektedir; içerdiği anlam şudur: “Muhakeme sürecinden geçirilip üzerinde düşünülmeden gerçekleşen bilme, önerinin doğruluğunu, daha öneri dile getirilmeden bilme.”

Thomas Aquinas, “akıl sahibi kişi, anlamını bildiği terimlerden oluşan bir ifade üzerine muhakeme yapmadan varacağı sonuçlarda hata yapamaz. Aynı durum birinci prensipler için de geçerlidir. Bizler birinci prensiplerden, bilimsel kesinliği, gerçeğin yıkılmazlığını içeren sonuçlara varırız” demiştir. (Aquinas, ST, 1.85.6)

Aquinas bir kere daha şu ifadede bulunmuştur: “Akıl sahibi kişi birinci prensipler konusunda her zaman haklıdır. Bunun sebebi, bir şeyin ne olduğu konusunda aldanmadığı sürece, bu prensipler konusunda da aldanmayacağıdır. Kendi kendine bilinen bu prensipler, bir terimin anlamı öğrenildiği anda, öznenin tanımının, gerekli doğrulamaları içermesinden dolayı bilinir.” (Aquinas, ST, 1.17.3)

Birinci prensipler, kendi kendini kanıtlayan önermelerdir, doğruluklarını kendi kendilerine gösterirler. Kendi kendini kanıtlayan önermeler hakkında hata yapamayız; bundan dolayı birinci prensipler hakkında hatalı olamayız.

Scott MacDonald, “ani önermeler gerçekliğe bağımlıdır, bütün çıkarımların gerçeklere dayanan temelleridirler ve haklarında hatalı olmak imkânsızdır” yorumunda bulunmuştur:

Bir anda gerçekleşen önermeler, varlıkların gerçek doğalarına ve aralarındaki ilişkilerine bağımlıdır. Bu ilişki, dünyanın temel yapısı dahilinde gerçekleşmekte ve herhangi bir psikolojik veya inanç yapısı içermemektedir. Sonuç çıkarmayı içermeyen gerekçeler, bir önermenin içermesi gereken doğruluğunun temelini oluşturan ve bir anda farkına varılan gerçeklerden oluşmaktadır. Bir önermenin bu yapıda bir anlık olguyu içermesi durumunda, bir kişinin bu önermeye sahip çıkması doğrudur. (MacDonald, TK, alıntı yeri Kretzmann, CCA, 170-171)

MacDonald’ın altını çizmek istediği nokta, anlık önerilerin herhangi bir inanç sisteminin filtresinden geçmemesidir. Bu noktayı unutmamamız gerektiğinin ne kadar önemli olduğunu, gerçeğin bilinebilirliğini inkâr edenlerin, kendi kendini çürüten ifadelerinin tenkitini gerçekleştirirken görüceğiz. Bu çalışmamız esnasında, bu filozofların felsefi görüşleri ne olursa olsun, gerçekliği ve tutarsız olmama prensibini reddedememekte olduklarını göreceğiz. Bu filozoflar gerçeği kendi düşünce sistemlerinin filtresinden geçirmek isteselerde birinci prensipler olayında görüleceği gibi gerçek bu yaklaşımlara boyun eğmemektedir.

2C. Zihin, Gerçeğe Önceden Hazırlanmıştır

Thomas Aquinas, zihnin gerçeğe önceden hazırlandığını şu sözleri ile belirtmiştir: “Gerçek, akıl sahibinin malı ve doğal düzeninin ifadesidir; haklarında bilgimiz olmayan varlıklar, bilinmeden de amaçlarına ulaşmaları gibi, bazen akıl sahibi insan, bazı varlıkların doğasını kavrayamasada, gerçekliğini kavrar.” (Aquinas, P, 10.5)

Aquinas, bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Zihnin, gerçek için doğal bir iştahı vardır. Doğal iştah, her şeyin, başka bir şey için sahip olduğu doğal eğilimdir; bundan dolayı her güç kendi doğal iştahı aracılığı ile kendisine uygun olanı arzular.” (Aquinas, ST, 1.78.1)

Mortimer Adler, kendi kendini kanıtlayan gerçekler haricindeki diğer gerçekler hakkında kesinliğe sahip olmadığımız konusuna açıklık getirir:

İnsan zihni, vardığı herhangi bir boyuttaki yargının gerçekliğe -varlıkların ne oldukları ya da ne olmadıklarına- uymasına ya da riayet etmesine bakmaksızın gerçeği kavrar. Bu iddiada bulunmak, insan zihninin herhangi bir gerçek üzerinde sarsılmaz, kati ve değiştirilemez bir kavrayışa sahip olduğunu iddia etmek anlamına gelmez; ancak insan zihninin sarsılmaz, kati ve değiştirilemez bir kavrayışa sahip olduğu, nispeten küçük bir sayıda kendi kendini kanıtlayan gerçeğin varlığı da reddedilemez. Buna rağmen, gerçeğe asla tam olarak

erişemezsek de, gerçeğin erişilebilirlik prensibi gerçeğini kabul etmeliyiz. (Adler, TR, 116-117)

Herhangi birbirinci prensibi (özellikle *tutarsız olmama*) reddeden, inkâr eden kişi, dayak yeme ile dayak yememenin ya da yanma ile yanmamanın özdeş olmadıklarını kabul edene kadar ya dövülmeli ya da ateşe atılmalıdır.

– AVICENNA

6B. Bilginin Birinci Prensipleri Hem Reddedilemez Hem de Kanıtlanamaz

1C. Reddedilmezlik

Bu noktada asıl olarak söylemek istediğimizi çok açık bir şekilde ifade etmemizde fayda vardır. Birinci prensiplerin reddedilmezlik özelliğine sahip olduğunu dile getirmemizin yolu, birinci prensipleri destekleyen pozitif deliller sunmaktan değil, birinci prensiplerin reddedilmezliğini ortaya koyan negatif delilleri sunmaktan geçmektedir.

Jacob B. Sullivan, Aristo'nun tutarsız olmama prensibinin reddedilmezliğini savunan tezini, sekiz kaçınılmaz sonuçları listeleyerek özetlemiştir (ilerleyen sayfalardaki alakalı tabloya bakınız).

John Duns Scotus, bu konuda şunları dile getirmiştir: “Avicenna, birinci prensipleri reddedenlerin karşılaşacağı, bu listede yer almayan bir başka arzulanmayan sonucu ortaya koymuştur. Herhangi birbirinci prensibi (özellikle *tutarsız olmama*) reddeden, inkâr eden kişi, dayak yeme ile dayak yememenin ya da yanma ile yanmamanın özdeş olmadıklarını kabul edene kadar ya dövülmeli ya da ateşe atılmalıdır.” (Avicenna, M, alıntı yeri Scotus, PW, 10)

Reginald Garrigou-Lagrang, bu absürd sonuç hakkında şunları kaleme almıştır:

Eğer tutarsızlık prensibi, mutlak bir gerçek olmasaydı, Descartes'in “*Düşünüyorum, o halde varım*” ifadesi geçerliliğini kaybeder ve zihinsel bir olayın ötesine geçemezdi. Eğer ben bu prensibi inkâr etmeyi başarabilirsem şu ifademe bir değer kazandırmış olabilirim: “Belki de aynı anda hem düşünebilirim, hem düşünmeyebilirim, hem varım hem yokum, hem ben, benim, hem ben, ben değilim, belki de ‘düşünüyorum’ ifadesi aynen ‘yağmur yağıyor’ ifadesi gibi kişisel olmayan bir ifadedir.” Tutarsız olmama prensibinin mutlak gerçekliği olmadan, kendi öz varlığımın bile objektif var oluşunu bilmem mümkün olmayacaktır. (Garrigou-Lagrang, R, 372)

Bir kişinin herhangi birbirinci prensibi inkâr edebilmesi için bir başka birinci prensibi kullanması kaçınılmazdır, ki bu da absürd bir durum oluşturur:

Birinci prensipler ya reddedilmezdir ya da reddedilmezliğe indirgenebilir. Birinci prensipler ya kendi kendini kanıtlayandır ya da kendi kendini kanıtlayan olmaya indirgenebilir. Kendi kendini kanıtlayan prensipler ya doğalarından dolayı gerçektirler ya da doğrulukları özneye kadar indirgenebilir olduğu için gerçeklikleri reddedilmez. Doğruluğun özneye kadar indirgenebilir olması demek, bir kişinin prensibin kendisini kullanmadan, prensibi reddedemeyeceği demektir. Örneğin, tutarsız olmama prensibi kullanılmadan, bu prensibin reddedilmesi mümkün değildir. (Geisler, BECA, 250)

Ravi Zacharias bu görüşe katılmaktadır: “Gerçeğin bu yasalarını görmezlikten gelmenin ya da ondan kaçmanın hiçbir yolu yoktur. Bir kişi bunu yapmaya ya da bu yasaları çürütmeye çalışırken bile gerçeğin bu yasalarına riyaet etmek durumunda kalır.” (Zacharias, CMLWG, 11)

Joseph Owens, tutarsız olmama prensibinin düşünce bazında bile reddedilemeyeceğini dile getirmiştir: “Tutarsız olmama prensibini sözcüklerle reddetmeye ne kadar çalışırsanız çalışın, düşünce bazında bunu asla başaramazsınız. Bu prensibi reddetmek için girilen her deneme, prensibin bir kez daha onanması ile son bulmuştur. Bu prensibin ne şüpheye ne de düzeltilmeye hoşgörüsü vardır. Bu, algılama hislerimizin tespit ettiği ve bilincimizin kendi kendine kavradığı, varlığın evrensel varoluşuna dair bir yargıdır.” (Owens, ECM, 269-270)

Mortimer J. Adler, tutarsız olmama prensibinin sağduyu tarafından gerçekliğin reddedilmez bir sıfatı olarak kabul edilmesini şöyle açıklar: “Sağduyu, belirli bir varlığın aynı zaman ve mekanda ya var olup ya da var olmayacağını, bir olayın ya gerçekleşip ya da gerçekleşmeyeceğini, bir şeyin bazı karakteristik özellikleri ya içereceğini ya da içermeyeceğini kabul etme konusunda en ufak bir tereddüt bile sergilemez. Ölçüyü aşan olmak bir yana hatalı olmaktan çok uzak olan, gerçeklik hakkındaki bu görüş, bizim bu konudaki fikrimiz ne olursa olsun, sağduyumuz için reddedilemez bir gerçekliktir.” (Adler, SGI, 36)

TUTARSIZ OLMAMA YASASINI REDDETMENİN SONUÇLARI

1. Tutarsız olmama prensibinin, doğruluğunu ve gerekliliğini reddetmek, kelimelerin kati anlamlarından yoksun bırakılmalarına ve konuşmaların faydasızlaşmasına yol açacaktır.
2. Asıl olanlardan uzaklaşılacaktır; bir şey olmadan bir şeye dönüşülecek, kuş olmadan uçan olacak, araba olmadan kaza olacak, alakalı öznelere varlığına ihtiyaç duyulmadan olayların varlığı dile getirilecektir.
3. Varlıklar arasında bir farklılık olmayacaktır; insan, ot, duvar, araba aynı şey olacaklardır.
4. Doğruluk kavramı yok olacaktır, çünkü doğru ve yanlış aynı şey olacaktır.
5. Her türlü düşünce ve görüşü yok edecektir, çünkü bir fikrin onaylanması aynı anda reddedilmesi anlamına gelecektir.
6. Arzulamak ya da tercih etmek anlamsızlaşacaktır, çünkü iyi ve kötü arasında bir farklılık kalmayacaktır; eve gitmenin bir anlamı olmayacaktır, çünkü eve gitmek ile olduğun yerde kalmak arasında bir farklılık olmayacaktır.
7. Her şey, aynı anda, eşit derecede hem doğru hem de yanlış olacaktır. Hiçbir düşünce bir diğerinden daha doğru ya da daha yanlış olmayacaktır.
8. Her türlü değişim, hareket ve olmak imkânsızlaşacaktır, çünkü bunların hepsi bir durumdan bir başka durumu içermektedir; eğer tutarsız olmama prensibi yanlış ise bütün durumlar birbirinin aynıdır.

2C. Kanıtlanamazlık

Bu konuya başlamadan önce açıklığa kavuşturmamız gereken bir nokta vardır. Kanıtlanamazlık (ispatlanma mecburiyeti olmayan bir önerme) ifadesi, birinci prensiplerin geçerliliği için bir delil teşkil etmemektedir. Kanıtlanamazlık birinci prensiplerin bir doğrusudur. Unutulmaması gereken önemli nokta şudur: Birinci prensipler için hiçbir delile ihtiyaç yoktur, çünkü birinci prensiplerin hepsi, kendi kendilerini kanıtlama niteliğine sahiptirler. Birinci prensipler, diğer bütün kanıtlama ve savlar için temel oluşturmaktadırlar.

Aristo, “kanıtlanamaz” ifadesi ile kastedileni şöyle dile getirir: “Bilginin tümü kanıtlanabilir değildir; tam aksine, anlık dayanak noktalarına dayanan bilgiler, kanıtlanma zorunluluğundan bağımsızdırlar. Bunun sebebi çok açıktır; ilk olarak kanıtlamanın elde edildiği önceki dayanak noktalarının bilinilmesi mecburi olduğu için ve geriye doğru kanıtlama ilerleyişinin son noktasında anlık doğrular olması gerektiği için, bu doğruların kanıtlanamazlığı mecburidir.” (Aristo, AP, 1.3.72b)

Aristo, şu beyanda bulunur: “İstisnasız her şeyin kanıtlanmasının gerçekleştirilmesi imkânsızdır, çünkü sonsuz bir geriye doğru kanıtlama ilerleyişi sonucunda hiçbir kanıtlama ortaya çıkmayacağı görülür.” (Aristo, M, 4.4. 1006a)

Aquinas, sonsuz bir geriye doğru kanıtlama ilerleyişinin anlamsızlığını şu cümleleri ile ortaya koymuştur:

Varsayım: Bir kişi, varılmış bir sonuç için kanıtlanabilir ya da dolaylı dayanak noktaları üzerine bina edilmiş, tezlardan oluşan bir kanıtlama sunmak istemektedir [kısa bir tümden gelim tezi sunar]. Bu kişi bir kanıtlama için gerekli olan bu dayanak noktalarına ya sahiptir ya da sahip değildir. Eğer sahip değil ise ilgili dayanak noktaları ile alakalı bilime [bilgiye] sahip değildir; bu durumda kendi savunduğu aktarımın dayanak noktalarının sonucu ile alakalı bilime de [bilgiye] sahip değildir. Ancak bu kişi bir kanıtlama için gerekli olan bu dayanak noktalarına sahip ise, bazı anlık ve kanıtlanamaz olan dayanak noktalarına varacaktır çünkü bir kişi kanıtlamasını sonsuza kadar sürdüremez. . . . Sonuç olarak kanıtlama, başka dolaylı dayanak noktalarının, doğrudan ya da dolaylı olarak da olsa, anlık dayanak noktalarına dayanmaktadır. (Aquinas, PA, 1.4.14)

Alasdair MacIntyre açıkça ifade eder: “Birinci prensiplerin argümanı kanıtlanamaz, çünkü kanıtlamanın kendisi birinci prensiplerden kaynaklanmaktadır.” (MacIntyre, FP, 35)

Mortimer Adler, kendi kendini kanıtlayan gerçek için kendisinden başka bir kanıt olmadığını tartışır:

Kendi kendini kanıtlayan gerçekler olarak bilinen doğrular, anlamına layık olarak en çok örnekleri teşkil etmektedirler. Bu gerçeklere kendi kendini kanıtlayan denmesinin sebebi, bizim onaylamamızın ne destekleyici bir dizi delile dayanması ne de bunların çıkarımlar sonucu elde edilen sonuçlar olduğuna dair bir muhakeme eylemine dayanmasıdır. Bizler, kendi kendini kanıtlayan gerçeklerin gerçekliğini ya aniden kavrırız ya da iddia ettiklerinin direkt olarak idrak edilmesi ile kavrırız. Kendi kendini kanıtlayan gerçekler karşısında ikna olmayız, idrak ederiz çünkü iddialarının zıttının imkânsız olduğunu biliriz. Tezatlarnı düşünme konusunda özgür olmadığımızı söylemek daha doğru olabilir. (Adler, SGI, 52)

7B. Birinci Prensipler Hakkındaki İtirazlar

1C. Birinci Prensipler, Batılı Bir Düşünme Sisteminin Ürünüdür (Bakınız: Mistisizm konusu)

Bu itirazın kendi kendini çürüten doğasını bilmemizde fayda vardır:

Bazı kişiler, insan mantığını doğulu ve batılı olarak ikiye ayırmıştır. Doğulu düşünme sisteminde de gerçek kavramı vardır, ancak doğulu mantığın öngördüğü gerçeğin kapıları tutarsızlıklara açıktır. Halbuki, herhangi bir evrensel kanunu, coğrafi sınırlar ile şekillendirmeye çalışmak başlı başına mantıksal açıdan imkânsızdır. Doğulu mantığa göre gerçeklik, hem mantıklı hem de mantıksızdır. Ancak herhangi bir şey hem mantıklı hem de mantıksız ise karşımızda bir tutarsızlık mevcut olduğu için bu muhakeme anlamsızdır. Doğulu

mantığa göre her şey, en sonunda anlamsızdır. Eğer her şey, nihai bir anlamsızlık içeriyor ise, Doğulu ve Batılı mantık arasındaki farklılık da anlamsızdır. (Geisler ve Bocchino, WSA, n.p.)

Mortimer Adler, şu beyanda bulunmuştur: “Mantığın temelleri, aynen kendisi ile ilişkilendirilen matematik gibi kültürler üstüdür. Mantığın prensipleri ne Doğuludur ne Batılı, ancak evrenseldir.” (Adler, TR, 36)

Adler, “Batılı” düşünce sisteminin, hem Doğu hem Batı, bütün dünyadaki teknolojinin temelini oluşturduğunu şöyle açıklar:

Teknolojinin meyvelerinden faydalanılan her yerde, matematiğin ve doğa biliminin gerçekliğine boyun eğilir. Eğer, temel oluşturma görevini üstlenen matematik ve doğa bilimi gerçek ise, gerçekliğin doğasında var olan tutarsız olmama görüşü de doğru olmak durumundadır; eğer doğru olmasaydı, deneysel doğal bilimlerinin varlığı sonuçları, gerçekliğe olan tekabüllerine bağlı olarak, doğru olarak kabul edemezdik.

Adler, şu sonuca varmıştır: “İddialarımızın tekabül ettiği ya da etmediği, teknolojinin ürünlerinin işlediği ya da işlemediği bağımsız bir gerçeklik vardır.” (Adler, TR, 74)

Ravi Zacharias, bu argümanın anlamsızlığını ortaya koyan şu hikayeyi bizlere sunmuştur:

Profesör, tutarsız olmama yasasını etkili ve güzel sözlerle açıkladıktan sonra vardığı sonucu dile getirmişti: “İşte, bu gerçeğe Batılı [*ikisinden biri/ ya da* mantık ile] bir bakıştır. Gerçek problem ise, sizlerin tutarsızlığa bir Batılı olarak bakmanızdır ki, bence tutarsızlığa bir Doğulu olarak yaklaşmanız gerekir. *İkisi de/ve* yaklaşımı, gerçeğe Doğulu bir biçimde bakmaktır.”

Profesör belli bir süre, bu *ikisinden biri/ya da* ve *ikisi de/ve* ikilisi üzerinde durduktan sonra, ben kendisine, bu aralıksız bir şekilde üzerimize yağın düşünce selinden bir soru ile korunma imkânımız olup olmadığını görmek için, kendisine şu soruyu yönelttim.

“Beyefendi, sizin bana söylemeye çalıştığınız şey, Hinduizm üzerine bir çalışma yaparken ya *ikisi de/ve* mantık sistemini kullanmam ya da hiçbir mantık sistemini kullanmamam gerektiği midir?”

Salonda bir anda oluşan sessizlik sonsuza kadar sürecekti gibiydi. Sorumu tekrar etmek durumunda kaldım:

“Beyefendi, sizin bana söylemeye çalıştığınız şey, Hinduizm üzerine bir çalışma yaparken ya *ikisi de/ve* mantık sistemini kullanmam ya da hiçbir mantık sistemini kullanmamam gerektiği midir? Sizi doğru anlayabilmiş miyim?”

Yüzünü bana kaldıran Profesör şu cevabı verdi: “Karşımıza gene bir *ikisinden biri/ya da* durumu çıkmış gibi gözüküyor, değil mi?”

“Evet ortaya çıkıyor,” dedim, “Hatta işin aslına bakarsanız, Hindistan’da bile karşıdan karşıya geçerken iki yöne bakılır, otobüs ya geliyordur ya da gelmiyordur.”

Profesörün yaptığı hata gayet açıktır. Kendisi, *ikisi de/ve* mantık sistemini ispatlamak için *ikisinden biri/ya da* mantık sistemini kullanmak zorunda kalmıştır. Tutarsız olmama kanununu ne kadar yıpratmaya çalışırsanız, kendiniz o kadar yıpranırsınız. (Zacharias, CMLWG, 129)

Zacharias, bir çok kişinin “Doğulu” felsefe hakkında gözden kaçırdığını ortaya koymaktadır:

En büyük Hint filozofu olan Shankara’nın bütün öğretisi metodu tamamen Sokrat çizgisindedir. Kendisi fikirlerini ortaya koyup münazara ederken diyalektik (*ikisi de/ve*) değil, tutarsız olmama (*ikisinden biri/ya da*) kanununa riayet etmiştir. Muhalefetlerinin, kendi fikrine karşı çıkmaları ve yanlışlığını ispatlamak için onları cesaretlendirir; eğer bunu başaramazlarsa fikrine boyun eğmeye davet etmektedir. Burada vurgulamak istediğim, bizlerin doğulu mantık

ya da batılı mantık kullanması değil, gerçeği en iyi şekilde yansıtan mantığı kullanmamızdır. Tutarsız olmama kanunu, dolaylı da olsa, açıkça da olsa, hem Batı hem Doğu mantığı tarafından kullanılmıştır. (Zacharias, CMLWG, 130)

2C. Tutarsız Olmama Kanunu Gibi Mantık Kanunları, Sembolik Sistemleri Oluşturan Biçimsel Kanunlardır; Gerçekliği Kapsamamaktadırlar

Bu itirazı Ronald Nash şöyle cevaplar: “Tutarsız olmama kanunu, basit bir fikir yasası değil, ilk olarak bir var olma kanunudur. Aynı zamanda bir kişinin kabul edebileceği ya da reddedebileceği türden bir kanun da değildir. Tutarsız olmama kanununun reddedilmesi, saçmalığı/absürlüğü doğurur. Mantık kanunlarını anlamlı bir şekilde inkâr etmek imkânsızdır. Eğer tutarsız olmama kanunu reddedilirse, hiçbir şeyin anlamı kalmaz. Eğer mantık kanunları, söylediklerini ima etmeselerdi, kanunların reddedilmeleri de dahil olmak üzere hiçbir şeyin anlamı olmazdı.” (Nash, WVC, 84)

Rudolph G. Bandas aynı fikirdedir:

Eğer var olma kanısı, varlıkbilimsel (ontolojik) bir değere sahip olmasaydı, tutarsızlık prensibi, gerçeklik değil sadece bir mantık kanunu olurdu. Her şeye rağmen bu varsayımın kendisi bile hayal edilemez, düşünülemez: Var olma kanısı salt bir basitliği içermektedir ve kısmen olanlar hariç, bir başka benzeri yoktur. Bu kanıya riayet eden her şey vardır, etmeyenler ise zaten yoktur. Bizim anlayışımız ve bilme yetimiz, aslında var olmaya bilinçli ve görecelidir. Eğer bu ilişki reddedilirse, hiçbir şey anlaşılmaz. (Bandas, CPTP, 65)

3C. Tutarsız Olmama Prensibini (Kanununu), Tutarsız Olmamayı Kullanarak Savunmak Bir Kısır Döngüdür

Norman Geisler bu itiraza şu cevabı vermiştir:

Bu itiraz, konuyu karıştırmaktadır. Tutarsız olmama kanunu, bu kanunun geçerliliğinin dolaylı ispatı için bir *temel* olarak kullanılmaktadır; ancak bu kanunun savunulması sürecinde basit bir kullanıma maruz kalmaktadır. Örneğin şu ifadeyi ele alalım, “Türkçe tek bir kelime bile söyleyemiyorum.” Bu ifade kendi kendini çürüten bir ifadedir, çünkü yapılamadığı söylenen eylemin yapılmasını içermektedir. Kişi, Türkçe’yi kullanabildiğini inkâr etmek için Türkçe kullanmaktadır. Kendi kendini çürütmektedir. Tutarsız olmama kanununun dolaylı ispatı için de durum aynıdır. Tutarsız olmama kanununun, bu prensibi içeren bir cümle kullanılmadan inkâr edilmesi mümkün değildir. Tutarsız olmama kanununu reddeden bir cümle, tutarsız olmayan bir cümle olarak sunulmaktır ki, eğer bu cümle gerçekten de tutarsız olmayan bir cümle ise amacına ulaşamamakta ve bir anlam içerebilmektedir.

Benzer bir tutum içerisinde giren bir kişi şu ifadede bulunabilir: “Türkçe, bir kelime söyleyebiliyorum.” Açıkça görüldüğü gibi bu ifadede bulunma süreci içerisinde iken Türkçe kelime dile getirilir. Ancak, bu süreçte, Türkçe dilini kullanarak Türkçe konuşabildiğini ifade etme sürecinde kendi kendini çürüten hiçbir durum yoktur. Ancak Türkçe dilini kullanarak Türkçe konuşamadığını ifade etme sürecinde kendi kendini çürüten bir durum mevcuttur. Aynı şekilde, tutarsız olmama prensibini savunmak için tutarsız olmama prensibinin kullanılmasında yanlış hiçbir durum yoktur. Ancak tutarsız olmama prensibini inkâr etmek için tutarsız olmama prensibinin kullanılmasında yanlış bir durum mevcuttur. (Geisler, TA, 79)

4C. Birinci Prensipleri Tecrübe Etmeden Bilmemiz Mümkün Değildir, Çünkü Zihin Bir Şey Tecrübe Edene Kadar *Tabula Rasa* (Boş Durum) Durumundadır

Thomas Aquinas şu ifadede bulunmuştur: “Duygusal [tecrübe edilmiş] bilgi, entellektüel bilginin tüm sebebini oluşturmaz. Bundan dolayı entellektüel bilginin, duygusal bilgiden daha kapsamlı olması garip bir durum değildir.” (Aquinas, ST, 1.84.6)

Norman Geisler, birinci prensiplere ait bilginin, “doğal” bir bilgi olduğunu açıklar: “Doğal bilgi ne ‘geliştirilir’ ne de ‘elde edilir.’ Birinci prensiplere ait bilgi doğal bir şekilde bilinir, çünkü bizim bu bilgi için doğal bir kapasitemiz ya da ‘biçimimiz’ vardır.” (Geisler, TA, 90)

Peter Hoenen’da “doğal olarak” terimini kullanmıştır: “Diğer birinci prensipler gibi tutarsızlık prensibi de hem akla hem varlığa hem de aralarındaki ilişkiye hükmeder. Bu prensiplerin bilinmesinin kolaylığı -ki bilinmesine rağmen her zaman formüle edilemezler- insan zihnine “doğal olarak” ait olmasının bir sonucudur.” (Hoenen, RJ, 208)

Jacob Sullivan, “doğal olarak” ifadesini açıklar: “Duygusal bir yargıda bulunan kişi, o esnada bu prensiplerin farkında değildir, ancak bu kişiye yöneltilecek basit birkaç soru neticesinde, bu kişinin bu konuda daha önce bir fikri olmamış da olsa, bu prensipler kolayca ve ani bir şekilde ortaya çıkartılabilir. Bu durum karşısında, bu kişinin aslında bu prensiplere bilinçli yaşamının başlangıcından beri sahip olduğu tespit edilir. İşte bu yüzden birinci prensipler için ‘doğal gelen’, ‘doğal olarak bilinen’ ifadeleri kullanılır.” (Sullivan, EFPTB, 33)

Aquinas, akıl sahibi kişiye herhangi bir veri sunulduğu anda bu doğal bilginin de sunulduğuna dikkat çeker: “Her insanın içerisinde belli bir bilgi prensibi vardır. Aktif zihnin ışığı olan bu prensip sayesinde bilim adamlarının öne sürdüğü bazı prensipler, akıl sahibine sunulduğu anda doğal olarak kavranır.” (Aquinas, ST, 1.117. 1)

5C. Birinci Prensiplerin Bilgisi Nasıl Olur da Hem Tecrübe Yolu İle Elde Edilir Hem de Doğal Bir Bilgidir?

Unutulmaması gereken bir nokta, bilgi konusunda ‘nasıl?’ sorusunun yer aldığı konular, epistemolojiyi ilgilendirmektedir. Epistemoloji konusuna girmeyeceğimizi belirtmiş olmamıza rağmen, bu itiraza gerekli cevap verilecektir:

Aquinas, epistemolojiye dikkat çekici bir katkıda bulunmuştur. Eşsiz bir sentez gerçekleştirerek bilginin *priori* ve *posteriori* unsurlarını birleştirmiştir. İnsanların özünde Tanrı tarafından sağlanmış olan, gerçek için doğal bir kapasite ya da form vardır. İnsanlar birinci prensiplere, bir bilme eyleminin ön koşulu olarak erdemsel ve doğal yollarla sahip olurlar. Bu doğal kapasite duygusal bilgi ile doldurulduğu zaman, bilinçli bir muhakeme sonucunda, doğamızın temel bir parçası olan birinci prensipler bilgisine ulaşılır ve bu bilgi karşısında bilinçlenilmiş olunur. Kısaca demek istediğimiz şudur: Birinci prensipleri bilmenin tek yolu, birinci prensipleri uygulamaktır, aksi takdirde birinci prensiplerin bilinmesi mümkün değildir. Birinci prensipler, bilinçli bir şekilde anlaşılmadan önce zaten uygulama olarak hayatımızda yer almaktadır. (Geisler, TA, 90)

Etienne Gilson, Aquinas’ın cevabını özetler:

Bilginin tümünün özü zekâdan gelir. Doğal bilgi olarak sahip olduğumuz bu önceden şekillenmiş öze, birinci prensipler denmektedir. Bu prensiplerin karakteristiği ise, zekâmızın algılanabilir ile ilk temasında bu prensiplerin oluşmasıdır. Bu prensiplerin önceden var olduğunu söylemek, bedensel uygulamaların ruh üzerindeki etkisinden bağımsız olarak akıl sahibinin bu prensiplere sahip olduğu anlamına gelmez; basit olarak söylenmek istenen şudur: sezilebilen bir tecrübenin başlamasından itibaren, zihnimizin elde ettiği birinci anlaşılabilir, birinci prensiplerdir. Bu prensiplerin idrak edilmesi, tümünden gelim tezlerinin sonuçlarının idrak edilmesi özde farklı olmasa da, birinci prensiplere doğal bir şekilde ulaşılırken, tümünden gelim tezlerinin sonuçlarına araştırma ile ulaşılır. (Gilson, PSTA, 246)

6C. Mantık Gerçekliğe Uygulanabilir Değildir

Bu itiraza cevap:

Mantık zorunluluğunun ve gerçekliğinin bağıntısı hakkında üç olası görüş vardır: (1) mantık gerçekliğe *uygulanabilir değildir*; (2) mantık gerçekliğe *uygulanabilir olabilir*; (3) mantık gerçekliğe *uygulanabilir olmalıdır*.

Birinci alternatif, kendi kendini çürüten bir alternatiftir, ikincisi anlamsızdır, üçüncü ise doğruluk payı olan tek görüştür. Kısacası elimizde anlamlı olan tek bir görüş vardır, bu görüş şudur: mantık gerçekliğe *uygulanabilir olmalıdır*. Mantık gerçekliğe *uygulanabilir değildir* görüşü, bunu ispatlama girişimine girdiği anda mantığın gerçekliğe uyduğunu ispatlamaktadır. Mantık gerçekliğe *uygulanabilir olabilir* iddiası ise, “gerçeklik” ve “olasılık” terimlerine mantık tarafından gerçekliğe uygulanabildiği ana kadar, anlamsız bir iddiadır. (Geisler, 2-93)

Zacharias’ın ileri sürdüğü gibi: “Mantık kanunları gerçekliğe uygulanabilir olmalıdır; aksi takdirde her birimizin tımarhaneye tıklması gerekir.” (Zacharias, CMLWG, 11)

Mantık kanunları gerçekliğe uygulanabilir olmalıdır; aksi takdirde her birimizin tımarhaneye tıklması gerekir.

– RAVI ZACHARIAS

7C. Gerçekliğe Tekabül Eden Tek Bir Gerçek Yoktur

Ravi Zacharias, bu ifadenin kendi kendini çürüten doğasına işaret etmektedir: “Gerçekliğe tekabül eden tek bir gerçek yoktur ifadesinin ciddiye alınması mümkün değildir, çünkü bu ifadenin geçerli olması durumunda bu ifadenin kendisi de gerçekliğe olan tekabülünü yitirir, kendi kendisi ile çelişir. Eğer bir ifade gerçekliği yansıtmıyor ise bu ifadeyi ciddiye almanın anlamı var mıdır? Bir kişi gerçeğin varlığını reddederken bile, gerçeği ve gerçeğin bilgisini kullanmış olur.” (Zacharias, CMLWG, 125)

Geisler şu açıklamalarda bulunur: “Kasıtlılık teorisi bile *tekabül etme* teorisinin gerçekliğine bağımlıdır. Kasıtlılık teorisinin iddialarına göre bir şeyin gerçek olması için kastettiğini başarması ve üstesinden gelmesi gerekir. Kısacası bu görüşe göre bir şeyin gerçek olması için kastettiğinin, olduğuna *tekabül etmesi* gerekir; kastedilenin *tekabül etmesi* ve üstesinden gelinmesi gerçekleşmeden, gerçek var olamaz.” (Geisler, CTJD, 335-336)

8C. Bütün Savların Bir Temele İhtiyacı Varsa, Birinci Prensiplerin de Bir Temele İhtiyacı Yok mu?

Geisler, bu konuya açıklık getirir: “Bizim argümanımız, her şeyin bir temele ihtiyacı olduğu değil, sadece kendi kendini kanıtlamayanların bir temele ihtiyacı olduğudur. Kendi kendini kanıtlamayanlar, kendi kendini kanıtlayanlara dayanarak ispatlanmalıdır. Bu, geriye doğru ilerleyen ispatlama sürecinde kişi kendi kendini kanıtlayanlara ulaştığı anda, gerekli desteği elde etmiş ve başka bir kanıtlamaya ihtiyacı kalmamış olur.” (Geisler, BECA, 260)

Birinci prensipler için delil talebinde bulunan bir kişiyle bu konuyu tartışırken unutmamanız gereken nokta şudur; *birinci prensipler için kendilerinden başka bir delil yoktur - birinci prensipler, aslında kendi kendini kanıtlayanlardır.*

9C. Herkes Bu Prensiplerin Kendi Kendini Kanıtladığını Kabul Etmez

“Bir şeyin herkes tarafından *kendi kendini kanıtlayan* olarak kabul edilmemesi, kendi kendini kanıtlayan olmadıklarını ispatlamaz. Bir kişinin eksik analiz sonucu kendi kendini kanıtlayan gerçeğin sebeplerini gerçek olarak kabul etmesinde eksiklikler olabilir. Ancak bu kişilerin eksiklikleri ya da hatalı olmaları, birinci prensiplerin kendi kendini kanıtlayan doğasını çürütmez.” (Geisler, BECA, 260)

10C. Kanıtlamada Sonsuz Bir Geriye Gidiş Olamayacağını İspatlamak İçin Bütün Kanıtlamanın, Birinci Prensiplere Ulaşmaya Bağlı Olduğunu Farz Ediyorsunuz

Jacob B. Sullivan bu konuda gerekli cevabı vermiştir: “Sonuçların kesin kılınması için bu sonuçların birinci prensiplere ulaşması gerektiği çünkü sonsuza kadar bir geriye doğru kanıtlama olamayacağı bunun son noktasının birinci prensipler olduğu bir varsayım değildir; bu sonsuza kadar bir geriye doğru kanıtlama olmasının imkânsızlığının doğurduğu bir sonuçtur.” (Sullivan, EFP)

11C. Heisenberg’in Kesin Olmama Prensibi, Birinci Prensiplerin Kesinliğini Yıpratmıyor mu?

Mortimer Adler, bu iddianın dayanak noktasının içerdiği hatalara işaret etmektedir:

Heisenberg’in Kopenhag yorumunda, kesin olmama prensiplerinin içerdiği sıra dışı felsefi kusurlar, büyük bir olasılıkla yirminci-yüzyıl fizikçilerin farkında olmadan ya da meydan okumak amaçlı olarak yaptığı hatalardan oluşmaktadır. Bu hata; gerçeği fiziksel olarak ölçülebilen şeyler ile kısıtlanması, gerçekliğe ölçülebilirlik karakteristiğinin eklenmesi olmuştur. Halbuki kesin olmama prensibinin temelde ortaya attığı, kuantum mekaniğinde gerçekleştirdiğimiz ölçümlerin kesin olmamasıdır. Epistemik (bilme alanı) bir kesin olmama, yanlış fikirlere dayandırılarak belirsiz bir şekilde gerçeklik yapısına uygulanmaya çalışılmış, epistemolojik yapısını kaybedip ontolojik bir konuya dönüştürülmüştür. (Adler, TR, 71-72)

34

POSTMODERNİZME CEVAP

BÖLÜME BAKIŞ

Giriş

Postmodernizmin Ana Karakteristik Özellikleri

Gerçek, Gerçekliğe Tekabül Etmez

Gerçekliğin Tümünü İzah Edecek Bir Anlatım (Metanarrative) Yoktur

Varlığa, Kendi İçinde Epistemolojik Açıdan Asla Rastlamayız

Bilginin ya da Gerçekliğin Üzerine İnşa Edildiği Nihai Bir Temel Yoktur

Objektiflik Bir Yanılsamadır

Gerçek, Görecelidir

Postmodernizme Cevap

Postmodernizm Kendi Kendini Çürütür

Varlığı, Kendi İçinde Bilebiliriz

Betimleyici Tekabül Etmenin, Gerçeğin Gerçekliğe Tekabül Etmediğini

Kanıtlayamadığına, Postmodernist Bir İnkâr

Uygulamalı Tecrübeler, Yazarın Kast Ettiği Anlamın, Metinde Biçimsel Olarak Yer Aldığı Şekilden Aynen Çıkarılabileceğini Gösterir

Gerçek Göreceli Değil Objektiftir

1A. GİRİŞ

Bu noktadan sonra, gerçeğin bilinebilirliğine dair yükselen temel felsefi itirazlara cevap verebileceğiz. Bu itirazlar, son yıllarda, “postmodernizm” maskesi arkasına saklanmakta bir mahsur görmemişlerdir. Felsefeleri ile çağımızın kültürüne nüfuz etmiş olan Lyotard ve Derrida gibi çağımızın filozoflarına cevap vermeye ne gerek vardır?

C. S. Lewis, bu soruya şu cevabı sunmuştur: “Artık saf, cahil ve basit olmak - düşmanlarımız ile onların kapasitelerinin altında savaşmak, silahlarımızı teslim etmek- ileri seviyede eğitime sahip olmayan Tanrı’daki kardeşlerimize ihanet etmek, onları kâfirlerin entelektüel saldırıları karşısında savunmasız bırakmak olur. Faydalı felsefe her zaman var olmalıdır, en azından zararlı felsefeye cevap verebilmek için var olmaya devam etmelidir.” (Lewis, WG, 28)

Stanley J. Grenz, *A Primer to Postmodernism* isimli eserinde şu ifadede bulunmuştur: “1960 seneleri ile 1990 seneleri arasında postmodernizm, kültürel bir fenomen, bir hadise olarak meydana çıkmıştır ve bilgi çağının gelişini hazırlayan bir çok unsuru derinden etkilemiş, teşvik etmiştir.” Grenz’e göre, endüstri çağının sembolü fabrikadır ve bu çağ modernizmi doğurmuştur. Bilgi çağının ise sembolü bilgisayardır ve postmodernizmin yayılması bu sayede gerçekleşmiştir.” (McDowell & Hostetler, NT, 36-37)

Postmodernizmin kompleks bir yapısı, karmaşık bir bünyesi vardır hatta bazı prensiplerinin bazen çelişki sergilediğini söylemek mümkündür. Buna rağmen Lawrence Cahoonent postmodernizmin özünü, *From Modernism to Postmodernism* isimli kitabında yakalamıştır: “Postmodernizmi basit bir şekilde ifade etmek gerekirse, Batı medeniyetinin ana entelektüel sütunlarının reddedilmesi olarak anlatabiliriz. . . . Daha muhafazakâr bir yaklaşımla ifade etmemiz durumunda, postmodernizmin Batı kültürünün karakteristiği olan bazı önemli prensipleri, metodları ve fikirleri modası geçmiş ya da geçersiz olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz.” (Cahoone, MPM, 2)

Postmodernizm, başlangıç anından beri Batılı düşüncenin karakteristiği olan felsefenin reddedilişinin sembolü haline dönüşmüştür.

ETİK TEİZM, MODERNİZM VE POSTMODERNİZM ARASINDA GENEL BİR KIYASLAMA			
	ETİK TEİZM	MODERNİZM	POSTMODERNİZM
GERÇEK	<i>Gerçek, insanlığa Tanrı tarafından açıklanmıştır.</i>	<i>Gerçek, akıl, us, muhakeme ve mantıksal gelişim süreciyle keşfedilir.</i>	<i>Gerçek, objektif olarak mevcut değildir; gerçek bir kişinin kültürünün ürünüdür.</i>
İNSAN KİMLİĞİ	<i>İnsanlar, Tanrı’nın benzerliğinde yaratılmış ancak günah yüzünden düşmüş olan, hem ruhsal hem de bedensel varlıklardır.</i>	<i>İnsanlar, kendi varlıklarını duyularının algılamalarının şekillendirmesine göre tanımlayabilen, ruhsal değil rasyonel varlıklardır.</i>	<i>İnsanlar, kendi kültürlerinin ve doğal çevrelerinin ürünü olan özde sosyal varlıklardır.</i>
DÜNYA	<i>Tanrı, Kendisine ait olan dünyanın Yaratıcısı, Koruyucusu ve Hükümdarıdır;</i>	<i>İnsanlar, bu dünyayı ve dünyanın gizemlerini fethedebilir ve fethetmek</i>	<i>Dünya üzerindeki yaşam çok hassas bir durumdadır ve “insanlığın doğayı fethetmesinde</i>

	<i>insanlara bu dünyayı hizaya getirmek ve bakmak için gerekli talimatları sunmuştur.</i>	<i>durumundadır.</i>	<i>kullanılan aydınlanmış modeli... acilen yerini, dünya ile işbirliği içerisinde olan yeni bir yaklaşıma bırakmalıdır.”</i>
DÜŞÜNCE VE LİSAN	<i>Akıl, us, gerçeklik hakkındaki gerçekleri ortaya çıkartabilir ancak bunun gerçekleşmesi için inanç ve esinlemeye de gereksinim vardır.</i>	<i>Yaşam ve etrafımızdaki evren ile ilgili soruların cevaplarının bulunması ve anlaşılması için insanlar sadece bilimsel metodlara dayanan rasyonel keşiflere güvenmeli ve doğaüstüne olan inançları reddetmelidir.</i>	<i>Düşünme, “sosyal bir davranıştır,” lisan ise keyfi bir olgudur; kültürün üzerinde olan evrensel bir gerçek yoktur.</i>
İNSANLIĞIN GELİŞİMİ	<i>İnsanlık tarihi gelişim değil, kurtuluşu bekleme süreci içerisinde.</i>	<i>İnsanlığın gelişimi, bilimin ve aklın kullanımının doğal bir sonucu olarak kaçınılmazdır.</i>	<i>Hiçbir şey ileriye doğru ilerlemez, ‘gelişim’, Batı kültürünün baskıcı bir kavramından başka bir şey değildir.</i>

(McDowell, NT, 38)

2A. POSTMODERNİZMİN TEMEL KARATERİSTİKLERİ

1B. Gerçek, Gerçekliğe Tekabül Etmez

Rorty şu iddiada bulunur: “Pragmatist (postmodernist) kişi için, gerçek ifadeler, gerçekliğe tekabül ettikleri için doğru değildir; bu yüzden bir cümlenin ne tür bir gerçekliğe tekabül ettiği ya da bu ifadeyi neyin ‘doğru’ yaptığı konularında meraka kapılmaya gerek yoktur. (Rorty, CP, xvi)

Rorty, gerçeğin, gerçekliğe tekabül etmesini reddeder:

Pragmatist kişi, positivist Baconian ve Hobbesian’ın, bilginin, gerçeklik ile başa çıkmada kullanılan bir güç, bir araç olduğu öğretilerine katılır. Ancak, pragmatist, bu Baconian’a ait görüşü, positivistten farklı olarak sınırlarına kadar zorlar. Gerçeğin, gerçekliğe tekabül etmesi doğrultusundaki kanıyı tamamen reddeder ve modern bilimin bize gerçeklik ile başa çıkmada yardımcı olmasının sebebinin tekabül etmesine değil kendisine bağlar. Pragmatist kişinin argümanı, ‘tekabül etme’ (düşüncelerin varlıklara tekabül etmesi ya da kelimelerin varlıklara tekabül etmesi) kanısını mantıklı kılmak için harcanan asırların bunu başaramadığıdır. (Rorty, CP, xvii)

Kuhn ve Dewey ile uzlaşma içerisinde olan Rorty şu ifadelerde bulunmuştur: “Kuhn ve Dewey bizleri, ‘gerçeklik ile tekabül etme’ yolunda ilerleyen bilim öğretilerini bir tarafa bırakıp, belli amaç için bir grup sözcüğün, bir başka sözcük grubundan daha etkili olduğunu kabul etmeye davet etmektedir.” (Rorty, CP, 193)

Grenz şöyle özetlemiştir, “Richard Rorty, ya zihnin ya da lisanın doğayı yansıttığını ileri süren, gerçek ile alakalı klâsik kavramın ağırlığından bizi kurtarmak istemiştir. Rorty’ye göre gerçek; ne bir iddianın objektif gerçekliğe tekabül etmesidir ne de iddialar kendilerinin içerdiği mantıklılık ile elde edilir. Rorty’ye göre insanlık, gerçek peşinde koşmayı bırakmalı ve yorumlar ile yetinmelidir.” (Grenz, PP, 6)

Walter Truett Anderson, birçok postmodernistin gerçek hakkındaki görüşünü açıklar: “Birçok gerçek tarafından kuşatma altına alınmış olan insanlığın, gerçek kavramını, inanç hakkındaki inancını gözden geçirmesi mecburidir. Filozof Richard Rorty’nin, ‘gerçek keşfedilmez, yaratılır’ ifadesine her gün daha fazla insan inanmaya başlamıştır.” (Anderson, TT, 8).

Richard Tarnas, bu görüş hakkında şunları dile getirmiştir: “Zihin, harici bir dünyanın ve onun düzeninin pasif bir yansıtıcısı değildir. Zihin, algılama ve bilme sürecinde aktif ve yaratıcıdır. Gerçeklik [doğru], bir bakıma zihin tarafından basitçe algılanmaz, oluşturulur. Bu oluşan gerçekler çok çeşitlidir ve hiç birisi diğerinden üstün değildir. . . . Bundan dolayı doğrunun ve gerçekliğin doğası radikal bir biçimde belirsizdir.” (Tarnas, PWM, 396-397)

Pauline Marie Rosenau, bu konuda pratik bir örnek sunar: “Modern bir terapistin amacı hastasının sorunlarına çözüm sunmak, derinliklere dalmak ve gerçeklik hakkında daha yeterli bir idrak oluşturmak iken, post-modern bir terapistin benzer amaçları yoktur, çünkü ona göre keşfedilecek doğru bir gerçeklik yoktur. (Rosenau, PMSS, 89)

Grenz, postmodern görüşü vurgular:

Postmodern düşünürler, büyük realist görüşü [gerçek, nihai olarak gerçekliğe tekabül eder] artık savunulabilir bulmamaktadır. Postmodern düşünürler, bu görüşün üzerine bina edildiği temel varsayımı reddederler. Reddedilen bu varsayıma göre yaşadığımız dünya, doğasında var olan özellikler aracılığı ile kolayca tanımlanabilir olan fiziki objelerle doludur. Postmodern düşünürlere göre insanlık, etrafında zaten var olan bir dünya ile basit bir beraberlik içerisinde değildir, çünkü bu dünyayı kendisinin oluşturduğu kavramlar ile yaratmıştır. Postmodern düşünürler bizim yapılandırdığımız dünyanın, mutlak bir objektif gerçekliği elde edebileceğimiz sabit bir bakış noktası içermediğini ileri sürerler. (Grenz, PP, 41)

Middleton ve Walsh, gerçeğe tekabül etme teorisinin postmodern görüş tarafından reddedilmesini şöyle özetler:

Modernizm hiçbir zaman basit bir entelektüel hareket olarak kalmamıştır. Modern düşünce, objektif olarak verilen gerçeklik ile bilen kişinin düşünceleri ya da iddiaları arasında tekabül yolu ile gerçeğe varılarak, otonom özneyi bilme varsayımı üzerine kurulmuştur. Postmodern bakışa göre, benzer bir tekabül etmenin gerçekleşme olasılığı yoktur, çünkü insanların, kendi kavramları, sözleri ve lisanları ile oluşan gerçeklik dışındaki bir “gerçekliğe” ulaşma imkânı yoktur.

Richard Rorty bu konuda şunları söylemiştir: “İnsanlık, ‘tarifi seçilmiş olanın dışında’ bir gerçek ile karşılaşamayacağına göre, saf ve asıl olan dünyaya ulaşma olasılığı yoktur. ‘Objektif’ gerçekliğe karşı, bir kontrol mekanizması kurmak için, kendi bilgimizin dışında kalabilme olasılığımız da yoktur. Bu dünyaya ulaşımımız kendi lisanımız ve kavramsal yapılarımız tarafından engellenmektedir.” (Middleton, FPS, alıntı yeri: Phillips, CAPW, 134)

Kuhn ve Dewey bizleri, ‘gerçeklik ile tekabül etme’ yolunda ilerleyen bilim öğretisini bir tarafa bırakıp, belli amaç için bir grup sözcüğün, bir başka sözcük grubundan daha etkili olduğunu kabul etmeye davet etmektedir.

– RICHARD RORTY

2B. Gerçekliğin Tümünü İzah Edecek Bir Meta Anlatım Yoktur (Metanarrative)

1984 senesinde Fransız bir filozof olan Jean Francois Lyotard, şu eseri kaleme almıştır: “*The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*.” Bu eseri ile hem *postmodernizm* terimine herkezi aşına etmeyi başarmış hem de bu terimin anlamını açıklayan en temel ifadeyi dile getirmeyi başarmıştır: “Meta anlatımlara Karşı Kuşku İçinde Olma.” (Lyotard, Jean Francois. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Tercüme: Geoff Bennington ve Brian Massumi. Mineapolis: Minnesota Üniversitesi Yayını, 1984)

Anderson, bu konuda bir çok açıklamada bulunmuştur:

Meta anlatım, efsanevi görüşleri içeren bir anlatımdır; bu anlatımın kapsamı felsefeyi, araştırmaları, politikayı ve sanatı içerecek, birbiri ile ilişkilendirecek, hepsinden öte bunlara birleştirici bir yön verecek kadar geniş ve anlamlıdır. Lyotard, meta anlatımı örnek olarak dünya üzerinde Tanrı’nın hakim olduğunu anlatan Hristiyan dininin anlatımını, sınıf çekişmesini ve devrimi anlatan Marksist politik anlatımını ve Aydınlanma’nın rasyonel gelişimi aktaran entelektüel anlatımını gösterir. Lyotard, postmodern çağı, “Meta anlatımlara Karşı Kuşku İçinde Olma Çağı” olarak tanımlamıştır -bu meta anlatımlara verilen tüm örnekler dahildir.

Lyotard, bütün insanların bu anlatımlara inanmayı kestiğini iddia etmemiş ancak bu anlatımların artık işe yaramadığını iddia etmiştir -bunun sebebi olarak meta anlatımların çokluğunu ve hepsinin bilinmişliğini göstermiştir. (Anderson, TT, 4)

Albert Mohler, bu tanımı bir adım öteye götürmüştür: “Bütün büyük felsefi sistemler artık ölmüştür, bütün kültürel anlatımların sınırına gelinmiştir, elimizde kalan tek şey farklı insan gruplarının ve kültürlerin gerçek olarak kabul edip inandığı küçük hikayelerdir. Evrensel gerçek -meta anlatım- iddiaları baskıcıdır, ‘totaliterdir’ ve karşı konulması gerekir.” (“Ministry Is Stranger Than It Used To Be: The Challenge of Postmodernism.” Southern Seminary, Spring 1997. Vol. 65, #2)

Pauline Marie Rosenau, bu fenomene bir tanım getirmeye çalışmıştır:

Postmodernizm ister politik ister dini ya da sosyal olsun, bütün global, kabul edilmiş dünya görüşlerine meydan okumadır. Hristiyanlığı, İslamı, Marksizmi, Stalinizmi, kapitalizmi, liberalizmi, laik hümanizmi, feminizmi, modern bilimi söylevden başka bir şey olamama seviyesine indirmekte (*logocentric*), totaliter meta anlatım olarak nitelemekte ve gelebilecek tüm sorulara göre önceden cevaplarını hazırlamış olan bir düzen olarak tanımlamaktadır (*logocentric*: Derida’nın ortaya attığı bir terimdir. Harici ve evrensel gerçeklere dayanan önermeler olduklarını iddia eden düşünce sistemlerini tanımlamak için kullanılır). Postmodernizme göre bütün bu düşünce sistemleri, büyücülük, astroloji ya da ilkel tarikatların dayandırıldığı varsayımlardan daha sağlam varsayımlara dayandırılmamaktadır. Postmodernizmin hedefi alternatif varsayımlar üretmek değil, bu varsayımların bilgi için temel oluşturmasının imkânsızlığını kabul ettirmektir. (Rosenau, PMSS, 6)

Gene Veith bu konuda şunları dile getirmiştir: “Geçmişte, bilgi için bir düşünce sisteminin yetersiz olarak görülmesi durumunda, bu yapı yerine bir diğeri yerleştirilirdi. Postmodernizmin hedefi ise bilgi için bir düşünce sisteminin olmaması gerektiğini ortaya koymaktır. Postmodernist söylevinde ‘meta anlatımlar’ sadece hikayeler hakkındaki başka hikayelerdir, ‘evrensel uygulamaya sahip olduklarını iddia eden geniş çaplı kuramsal yorumlardır’; dünya görüşleridir. Postmodernizm ise bütün dünya görüşlerini reddeden bir dünya görüşüdür.” (Veith, PT, 49)

Steiner Kvale, postmodern perspetkifini bizlere sunar: “Post-Modern Çağ, arkası kesilmeyen seçimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu çağın gereklerine göre bütün anlatımlarda az da olsa bir değer olduğu için, hiçbir geleneksel öğreti kendi kendini inkâr etmeden ve tezatlık içermekten benimsenemez.” (“Themes of Postmodernity,” alıntı yeri Anderson, TT, 27)

Lawrence Cahoon, toplum üzerindeki bu etkiyi tanımlar: “Herhangi bir dine mensup olmayan bir çok entelektüel için ütöpik bir sosyalist gelecek ümidi, ‘tanrının ölümünden’ sonraki dönem için gerekli olan unsurdu. Bir dinin, tarihsel bir geçmişin ya da hedeflerin ortadan kaldırılmasının yaraları daha sarılmamışken, ütöpik bir sosyalist gelecek ümidinin ortadan kalkması bu grubun üyelerinin önemli bir bölümünde sarsıcı etki yaratmıştır, dünyanın anlamsız bir yer olduğuna dair kanıya eğilim artmıştır. Marksizmin dik kafalı çocuğu olan postmodernizm, bu açıdan bakıldığında bir neslin yetim olduğunun farkına varması olmuştur.” (Cahoon, MPM, 10)

Felsefi açıdan plüralist (çoğulcu) olan teoriler, objektif gerçeğe ulaşılamayacağını ve anlamın harici gerçeklikte ya da metinde değil, yorumcunun içinde olduğunu iddia ederler.

– CARL F. H. HENRY

3B. Varlığa, Kendi İçinde Epistemolojik Açıdan Asla Rastlamayız

Grenz bu konuda şunları dile getirmiştir: “Postmodern kişiler, objektifi, birleştirici merkezi - tek bir gerçek dünyayı- tanımlama konusundaki bütün girişimlerin sayısız denemelerle bile sonuçsuz olacağı sonucuna varmışlardır; varılacak tek sonucun insan zihninin ürünü olan kurgular olacağı konusunda hemfikirlerdir. Her şeyin temelini oluşturan objektif bir dünyadan insanların kanılarına dayanan bir açıklamayı ayırma sürecinde modernizmin postmodern tenkiti bizleri varlıklardan kopartır ve kelimeler ile baş başa bırakır.” (Grenz, PP, 83-84)

Caputo, şu iddiada bulunmuştur: “Meydana çıkarma süreci, söylenti sürecine dönmüştür. Kelimeler arasında öyle kayboluruz ki, varlıkların kendileri ile ilişki kuramayız.” (Caputo, RH, 75)

Henry şu sonuca varmıştır, “Felsefi açıdan plüralist (çoğulcu) olan teoriler, objektif gerçeğe ulaşılamayacağını ve anlamın harici gerçeklikte ya da metinde değil, yorumcunun içinde olduğunu iddia ederler.” (Henry, PNS, alıntı yeri Dockery, CP, 41)

Richard Tarnas, bu konuyu açar: “insan bilgisinin sübjektif olarak sayısız faktörler ile belirlendiği kabul edilmiştir. Bu faktörler, objektif esaslar ya da varlıkların kendileridir ki bunlara ne ulaşılır ne de anlaşılır; işte bu yüzden bütün gerçeklerin ve varsayımların doğruluğu her an sınanmaya tabi tutulmak durumundadır. Gerçek için gerçekleştirilen tenkitçi araştırma, mecburen belirsizliği ve plüralizmi (çoğulculuk) tolere etmek durumundadır. Bu araştırmanın neticesinde elde edilecek bilgi ise mutlak ya da kesin değil göreceli ve hata içeren bir bilgi olmak zorundadır.” (Alıntı yeri Tarnas, PWM, 395-397)

Pauline Marie Rosenau post-modern görüşü ifade eder:

Post-modernist için önemli olan gerçekler değil metnin kendisidir. Post-modernistleri tatmin eden sonuç, gerçekte var olanın asla kesin olarak ifade edilemeyeceğine dair sonuçtur; bu her durum için geçerlidir, çünkü herhangi bir metnin (politik, sosyal, ekonomik) içerdiği tek bir

anlam yoktur. Her senaryo için sonsuz sayıda yorum yapmak mümkündür. (Rosenau, PM & SS, 41)

Pauline Marie Rosenau, açıklamalarına şöyle devam eder: “Lisan, gerçekliğe bağlı olmadan kendi dünyasını yaratır ve yeniden yaratır. . . . Kesin olarak bir şeyi ifade etmek imkânsızdır çünkü lisan, gerçekliği yansıtmayan, yapay bir işaret sistemidir.” (Rosenau, PM & 88, 79)

Caputo, objektif bir yorumsal gerçeğin asla var olamayacağını iddia eder: “Tüm bunların anlamı varlığın tarifsizliğini kabul etmektir, bunun altında ezilmeden bununla yaşamaktır. İşte soğuk, yorumsal gerçek budur: ‘gerçek şu ki, gerçek diye bir şey yoktur, her şeyin üstünde olan bir isim yoktur.’” (Caputo, RH, 192)

Grenz bu konuyu şöyle özetlemiştir,

Derrida sonuç olarak lisanın sadece “kendi kendisine referans verdiği” sonucuna varmıştır. Onun tezine göre bir işaret sistemi her zaman bir başka işaret sistemini doğuracaktır. Kısacası lisan denilen işaret sistemi, belirteçler zinciridir ve başka bir belirteçler sisteminden bahsetmektedir, aslında her belirteç zinciri bir başkasına bağlıdır ve birbirini işaret eder. Bir belirtecin yer aldığı metinsel mevki sürekli olarak değiştiği için, kastedilen anlamın doğru bir şekilde anlaşılması mümkün değildir. Derrida’ya göre anlam, hiçbir zaman statik olamaz, asla bir kerelik sunulmamıştır; anlam zamanla değişir, aynı anda bağlamları da değişir. Bundan dolayı sürekli olarak bir anlam çıkartma eğilimimizi ertelememiz gerekir. (Grenz, PP, 144)

4B. Bilginin ya da Gerçekliğin Üzerine İnşa Edildiği Nihai Bir Temel Yoktur

Henry şu iddiada bulunmuştur: “Bütün postmodernistlerin hemfikir olduğu bir başka öncül ise temelciliğin reddidir. Temelciliğe göre bilgi, başka bilgi grubuna sağlam bir şekilde dayanan bir başka bilgi grubundan meydana gelir ve bilgilerin tümü değiştirilemez temel inançlara dayanır.” (Henry, PNS, alıntı yeri Dockery, CP, 42)

Richard Rorty bazı temel esasları reddeder: “Pragmatizme [Postmodernizm] ait gördüğüm ilk karakteristik özellik, ‘bilgi,’ ‘lisan,’ ‘ahlâk,’ ‘gerçek’ gibi benzer felsefi teori objelerine dair duyulan kanılara uygulanan anti-esasçılıktır. (Rorty, CP, 162)

Steinar Kvale, şunları ileri sürmektedir: “Bilgiyi değişik lisan faaliyetlerinde ve paradigmalarda (dizi) kıyaslama ya da ölçme için standart bir metot yoktur çünkü bunlar yetersiz kalmaktadır. Postmodern bir dünyanın karakteristik özelliği ise perspektiflerin sürekli değişkenliği, temel niteliğinde referansların olmaması, çeşitli ve değişken ufukların varlığıdır.” (“Themes of Postmodernity,” alıntı yeri Anderson, TT, 21)

Richard Tarnas, konuyu bizler için açar: “Postmodernizm paradigma, doğasından dolayı temel olarak diğer bütün paradigmalar üzerinde bir yıkıcıdır. Bunun sebebi, özünde gerçekliğin çeşitlilik, yöresellik ve geçicilik içerdiğini; kanıtlanabilir temele dayanmadığının bilinci vardır.” (Tarnas, PWM, 401)

Veith şu sonuca varmıştır: “Postmodernizm, anti-temelcidir. Bütün objektif temelleri yıkmaya ve yerlerini boş bırakmaya çalışmaktadır.” (Veith, PT, 48)

Millard J. Erickson konuyu şöyle özetlemiştir: “Bilgi kesin değildir. Şüphe içermeyen birinci prensiplere dayandırılarak bilginin elde edilebileceğine dair kanıyı içeren temelcilik kesinlikle terk edilmelidir.” (Erickson, PF, 18)

5B. Objektiflik Bir Yanılsamadır

Erickson, objektiflik konusuna postmodern bakışı şu cümlelerle bizlere sunar: “Bilginin objektifliği reddedilmiştir. Bilen kişi, ya içinde bulunun durumun özellikleri ile ya da baskın

bir şekilde kullanılan teoriler ile koşullanmıştır; bilgi, nötür bir şekilde keşfedilmez. (Erickson, PF, 18)

Roy Wagner, şu iddiada bulunur:

Kültürün bilincinde olma bir bilim adamı olan antropoloğun amacına ve bakış açısına önemli bir nitelik kazandırır: Klâsik rasyonalistin mutlak objektifliğe dair iddiası, bir kişinin kendi kültürünün karakteristik özellikleri üzerine kurulan göreceli objektiflik adına terk edilmelidir. “Mutlak” objektifliğin olabilmesi için bir antropoloğun en ufak bir eğilimi olmaması yani bir kültürü olmaması gerekir.

Başka bir deyiş ile kültür fikri, araştırmacı ile araştırılanı aynı seviyeye indirir: her biri “başka bir kültüre aittir.” Her kültür, özel bir gösterge ya da insanlık fenomenini için bir örnek olarak anlaşılabilirliği için; aynı zamanda değişik kültürleri “derecelendirme” ve kendi doğal sınıflarında sıralamak için hatasız bir metot keşfedilmediği için, her kültürü bir diğeri ile aynı seviyede kabul etmek gerekir. Bu varsayıma, “kültürel görecelik” denmektedir. (Wagner, “The Idea of Culture” alıntı yeri Anderson, TT, 54-55)

Fransız filozof Jean Baudrillard, bu bakış açısını şu ifadesi ile dile getirmiştir: “Coğrafya artık haritadan önce gelmemekte hatta haritayı belirlememektedir. Artık harita, coğrafyadan önce gelmektedir.” (“The Map Precedes the Territory,” Baudrillard, alıntı yeri Anderson, TT, 80)

Başka bir deyiş ile insanların dünyaya tarafsızca yaklaşması ve tarif etmesi mümkün değildir. İddiaya göre gerçekliği nasıl göreceğimizi, kaçınılması imkânsız olan dahili ön yargılarımız belirlemektedir. Objektiflik bir hayaldir.

Paul Feyerabend, şu ifadede bulunmuştur: “Tarih tarafından sağlanan zengin materyale bağlanan, alt iç güdülerini tatmin etmek isteyen, ‘açıklık’, ‘kesinlik’, ‘objektiflik’ ve ‘gerçek’ formundaki entelektüel okyanusunun güvenli denizlerini arzulayanlar ve bu materyalin kuvvetini kesme adına bir eğilim sergilemeyenler için bütün koşullar altında ve insan gelişiminin bütün aşamalarında savunulabilir olan tek bir prensip olduğu açıktır. Bu kişilerin sarıldığı bu prensibin ismi: *her şey uyar* prensibidir.” (“Anything Goes” Feyerabend, alıntı yeri Anderson, TT, 199)

Oxford Felsefe sözlüğü, bu postmodern iddianın altını çizmiştir: “Postmodern görüşe göre objektiflik, akademi çevrelerinde güç ya da otorite için kullanılan bir maske, aynı zamanda beyaz erkek olmanın getirdiği imtiyazların son kalesidir.” (Blackburn, ODP, 295)

Michel Foucault objektiflik aleyhinde şunları dile getirmiştir:

Gerçek, güç dışında ya da güçten yoksun değildir: Tarihi ve fonksiyonları daha ileri bir çalışma gerektiren bir efsane anlatımının tam aksine gerçek, ne göklerdeki ruhların bir hediyesi, ne uzun bir inzivanın ürünü ne de kendilerini özgür kılmayı başaranların ulaştığı bir ayrıcalıktır. Gerçek, bu dünyaya aittir: Çeşitli irade formlarının bir erdemi olarak ortaya çıkartılır. Gücün düzenli etkilerine neden olandır. Her toplumun gerçek için kendine has bir rejimi, gerçek için “genel politikası” vardır: Bu da o toplumun sahip olduğu, kabul ettiği ve doğru olarak fonksiyon yüklediği ifade tipleridir. Bir kişinin doğru ve yanlış ifadeleri birbirinden ayırt etmesi için kullandığı, her şeyin bir onay sürecine maruz kaldığı mekanizmalar ve durumlarıdır. Gerçeğin elde edilmesi sırasında uyumun sağlandığı teknikler ve prosedürlerdir. Neyin doğru olduğunu söyleme görevini üstlenmiş kişilerin statüsüdür. (“Gerçek ve Güç,” Foucault, alıntı yeri Cahoone, MPM, 379)

Postmodern dünya görüşü, toplum idrakına dayalı bir gerçek üzerine kurulmuştur. İnsanların gerçek olarak kabul ettiği hatta gerçek olarak tasavvur ettiği her şeyin, ait oldukları topluma bağımlı olduğunu savunur. Daha da radikal olarak açıklamak

gerekirse postmodern görüş, sadece insanlığın gerçek hakkındaki algılayışı ile sınırlı kalmaz ve gerçeğin özüne kadar uzanır: Mutlak bir gerçek yoktur; gerçek ait olduğumuz topluma göre görecelidir.

– STANLEY J. GRENZ

6B. Gerçek, Görecelidir

Albert Mohler şu sonuca varmıştır: “Önde gelen metinsel anti-yorumcu olan Jacques Derrida, bu hareketi şu ifadelerle tanımlamıştır: ‘yazarın ölümü’ ve ‘metnin ölümü.’ Anlam, okuyucu tarafından, okuma esnasında elde edilmez, yaratılır hatta oluşturulur. Yazardan kurtulmak ve metnin özgür kılınması için, metnin yorumlara kapalı olması mecburidir.” (Mohler, “Ministry Is Stranger Than It Used To Be,” Southern Seminary, 6)

Rorty, şu noktaya işaret eder: “Pragmatist görüş, ‘doğru olduğu için işlevlidir’ ile ‘işlev gördüğü için doğrudur’ ya da ‘tanrılar sevdiği için din açısından doğrudur’ ile ‘din açısından doğru olduğu için tanrılar sevmektedir’ arasında pragmatik bir farklılığın olmadığını, farklılık yaratan bir farklılık olmadığını savunur.” (Rorty, CP, xxix)

Rorty pragmatizmi, buyurucu ve tanımlayıcı gerçek iddialarına uygular: “Pragmatizmin ikinci karakteristik özelliği ise şudur: ‘Gerçeğin ne olması gerektiği’ ile ‘ne olduğuna dair gerçek’ arasında epistemolojik farklılık; ‘gerçekler’ ile ‘değerler’ arasında metafiziksel farklılık; ‘ahlâk’ ile ‘bilim’ arasında metodolojik bir farklılık yoktur.” (Rorty, CP, 163)

Rorty şu sonuca varmıştır, “Kısacası pragmatist görüşe göre önemli olan, bizim hayatı doğru bir şekile dönüştürmeye olan umudumuz değil, diğer insanlarla karanlığa karşı bir olmaktır.” (Rorty, CP, 166)

James ve Dewey ile hemfikir olan Rorty, göreceli ve betimleyici gerçeğin temelsiz olduğuna işaret eder. Sonuç olarak, her ikisini de göreceli olarak kabul eder: “James ve Dewey. . . . yeni medeniyetimizi özgür kılabilmemiz için ahlâk hayatımızı, kültürümüzü, siyasetimizi ve dini inançlarımızı ‘felsefî temellere’ dayandırmayı bırakmamız gerektiğini savunur.” (Rorty, CP, 161)

Grenz, “Rorty gibi anti-betimlemeci ve pragmatist olan bir kişiye göre, bilgi ‘gerçekliği doğru bir şekilde elde etme’ olayı değildir. Bu kişilerin amacı gerçeklik ile başa çıkabilmek için alışkanlıklar oluşturmaktır” demiştir. (Grenz, PP, 153)

Grenz, konuyu şöyle özetlemiştir: “Postmodern dünya görüşü, toplum idrakına dayalı bir gerçek üzerine kurulmuştur. İnsanların gerçek olarak kabul ettiği hatta gerçek olarak tasavvur ettiği her şeyin, ait oldukları topluma bağımlı olduğunu savunur. Daha da radikal olarak açıklamak gerekirse postmodern görüş, sadece insanlığın gerçek hakkındaki algılayışı ile sınırlı kalmaz ve gerçeğin özüne kadar uzanır: Mutlak bir gerçek yoktur; gerçek ait olduğumuz topluma göre görecelidir.” (Grenz, PP, 8)

Middleton ve Walsh, şu noktaya dikkat çeker: “Gelişme evresinde olan post modern kültürün tanımlayıcı unsurlarından bir tanesi ise, insan yaşamının ve bilgisinin göreceli karakteri konusunda bizim artan bilinçliliğimizdir.” (Middleton, FPS, alıntı yeri Phillips, CAPW, 134)

Postmodernizmin gerçeği sadece sübjektif olarak görmesini Grenz şöyle ifade eder: “Heidegger gerçeğin, bizim ifademiz ile bizim dışımızda tamamen var olan gerçekliğin birbiri ile tekabül etmesi olduğuna dair genel varsayımı reddeder. Gerçek ne mutlak ne de otonomdur; gerçek görecelidir. Dominant olan görüş asla kabul edilmemeldir, bunun basit sebebi ise bizim dışımızda var olan gerçeklik kavramı tamamen saçmalıktır. Tek bir dünya vardır, o da bizim katılımcılar olarak ait olduğumuz, tecrübe edilebilen bir dünyadır. Bu

nedenle bahsedebileceğimiz tek gerçek, bizim ‘içinde’ olduğumuz, tecrübelerimize dahil olan gerçektir.” (Grenz, PP, 106)

Grenz, şu noktaya işaret eder: “Postmodern filozoflar, metinsel anti-yorumcuların teorilerini tüm dünyaya uygulamışlardır. Bir metnin, her okuyucu tarafından farklı farklı okunacağı gibi, gerçeklik de, gerçeklik ile ilişki içerisine giren her bilinç tarafından farklı farklı ‘okunacaktır’. Kısacası dünyanın tek bir anlamı yoktur, gerçekliğin merkezinde üstünlük yoktur.” (Grenz, PP, 6)

Craig, postmodernizmin göreceli gerçek kanısını şöyle açıklar:

Dini çeşitlilik bizleri, Hristiyanlığın gerçek hakkındaki iddiaları da dahil olmak üzere, değişik iddiaları eşit derecede gerçek ve tesirli olarak görmeye mecbur bırakmaktadır.

Niçin dini çeşitlilik bu şekilde bir açıklığı içerir? Postmodernist kişi bu tavrı ile aslında entellektüel alçak gönüllülükten çok daha fazlasını savunmaktadır. Postmodernist kişinin aslında söylediği, dinin dünya görüşünün gerçek olan kesinliği içerdiğini bilemeyeceğimize göre açık fikirli olmamız gerekir değildir; açıkça iddia edilen tutum hiçbir dinin dünya görüşünün objektif olarak gerçek olamayacağı, bundan dolayı gerçek din olduğunu iddia eden her birisinin saygıdan kaynaklanan itaatten mahrum bırakılmayacağıdır. (Craig, P18, alıntı yeri Phillips, CAPW, 77)

Grenz şu sonuca varmıştır, “Postmodernizmin kökünde, bizim algılamamızın objesi olan birleşmiş bir dünyanın gerçekliğinin inkârı yatar. Postmodern kişi, tek bir gerçek dünya görüşü tesis etme olasılığını reddeder ve birden fazla gerçek, birden fazla dünya fikri onu hoşnut etmeye yeter. Modern dünya görüşünün, bir çok dünya görüşü ve hatta dünyalar ile yer değiştirmesi ile post-modern çağda bilginin yerini yorum almıştır.” (Grenz, PP, 40)

3A. POSTMODERNİZME CEVAP

1B. Postmodernizm, Kendi Kendini Çürütür

Dennis McCallum, bizlerle bir anıyı paylaşır:

Hristiyan inanç savunucusu ve yazar Ravi Zacharias, Ohio Eyalet Üniversitesinde bir konuşma yapmak için Columbus’a gitmiş. Kendisini karşılayan komite, gezmesi için konuşmacıyı Wexner Sanat Merkezine götürmüştür. Wexner Sanat Merkezi, postmodern mimarinin en önemli kalesidir. Bu merkezde hiçbir yere ulaşmayan merdivenler, yukarıdan aşağıya sarkan ancak yere temas etmeyen kolonlar, her yönde ilerleyen kirişler, galeriler ve çılgınca bir görüntü sunan her şeyin üstünde bir putrel sistemi vardır. Postmodernizmin bir çok ilkesi gibi bu müzede sergilenen her şey, sağduyuya ve rasyonelliğe karşı dikilmiş bir kule gibidir.

Zacharias, binaya bakmış, kafasını kaşıyıp, suratında bir gülümseme ile ev sahiplerine şu soruyu yöneltmiş: “Bu müze binasının temelini atarken de aynı tekniği kullanmışlar mı?”

Zacharias’ın vurguladığı nokta aslında bütün konuyu özetlemektedir. Bir eser yaparken gerçeklikten bağımsızlığınızı beyan etmek bir şeydir, gerçek dünyanın gerçekleri ile karşı karşıya kalmak çok başka bir şey. (McCallum, “The Real Issue,” 1)

McCallum, Postmodernizm’in kendi kendini yıkan iki faktörünü gözler önüne sermiştir:

1. Postmodern görüşe göre, postmodernizmin kendisi de aynen diğer bütün ideolojiler gibi ‘keyfi bir sosyal yapıdır’. Kendi prensiplerine göre bu teoriyi kabul etmemiz

için bizi zorunlu kılan bir unsur yoktur ve postmodernizmi aşırı sinik insanların yaratıcı bir çalışması olarak görüp basitçe reddedebiliriz.

2. Eğer postmodernizmin doğru, objektif değerlere sahip bir dünya görüşü olduğu ispatlanabilir ise postmodernizmin ana tezi (objektif gerçeğin reddi) yanlıştır. Bu ispatlama için bazı objektif gerçeklerin kabul edilmesi gerekir -kısacası postmodernizmin kendi ilkelerinden muaf tutulması ve objektif doğru olarak kabul edilmesi gerekir!

Yukarıda sayılanlardan her ikisinin birisi bile doğru olsa postmodernizmin rasyonel objektifliğe olan inkârı, kendi kendini çürüten bir tutumdur. Ya kendi görüşünün mantıklılığını reddetmek durumundadır ya da aklın ve gerçeğin objektifliğini kabul etmek durumundadır. (McCallum, DT, 53)

Craig'ın postmodernizme karşı saldırısı şöyledir:

'Gerçek şudur ki, gerçek diye bir şey yoktur' iddiası hem kendi kendini çürütür hem de keyfi bir ifadedir. Eğer bu ifade gerçek ise, bu cümle gerçek olamaz çünkü gerçek diye bir şey yoktur. Anti-yorumculuk kendi kendini yorumlamadan savunulamaz. Daha da ötesi, (postmodernist prensiplere göre) batılı kapitalizmin, erkek şovenizmin, beyaz faşizmin yerine postmodernizmin seçilmesi için hiçbir sebep yoktur çünkü hiçbir -izm'in diğerinden daha fazla doğruluğu olamaz. Kendi kendini çürüten bir kısır döngü içerisinde kurtarmak isteyen bazı postmodernistler, Budist mistiklerin stratejisini kendilerine benimsemişlerdir: Postmodernizmin reddedilmesi de bir görüş ve tutumdur. Eğer durum böyle ise niçin postmodernizmi savunan kitaplar yazıyorlar ve bu konu hakkında söylevlerine devam ediyorlar ki? Postmodernistler açıkça bilmeye dayalı iddialarda bulunuyorlar -yapmıyorlar ise o zaman söyleyecekleri hiçbir şey olamazdı ve bizim klâsik mantığa olan inancımıza saldıramazlardı. (Craig, PIS, alıntı yeri Phillips, CAPW, 82)

Craig, postmodernizmi mantıksız olmakla suçlar: "Hristiyanlık ile uyuşmayan başka dünya dinlerinin varlığı nasıl olur da Hristiyanlığa özgü iddiaların gerçek olmadığını ortaya koyar? Mantık açısından bakıldığında, birbiri ile uyuşmayan birden fazla gerçek iddiasının varlığı, hepsinin birden (objektif olarak) gerçek olamayacağını gösterir; ancak bu durum içlerinden bir tanesinin bile (objektif olarak) gerçek olamayacağı sonucunu doğurmaz." (Craig, PIS, alıntı yeri, Phillips, CAPW, 77)

Carson, postmodernizmin ortaya attığı ikilemi reddeder: "Anti-yorumcular (deconstructive), ya mutlak bilgi ya da tam bir görecelik üzerinde ikisinden biri şeklinde ısrar ederler. Onlara göre bir şeyi ya doğru ve mutlak bir şekilde bilebiliriz ya da 'bilgi' denilen şey göreceli olan bir fikirden başka bir şey değildir. Ortaya koydukları ayrım hem çok katıdır hem de aşırı." (Carson, GG, 107)

Postmodernizm, diğer olasılıkları reddetmek için bir temel ya da delil sunmamaktadırlar ki bu yanlış bir ikilemdir.

Sire, şu konuya işaret etmektedir: "Rölativistlere (göreceliği savunanlar), kendi tezleri kullanılarak bile gerçeğin bir mecburiyet olduğu gösterilebilir. Gerçek konusundan kaçmak mümkün değildir." (Sire, BFCIN, alıntı yeri Phillips, CAPW, 114)

Postmodernistler de kendi felsefelerinin gerçek olduğunu iddia etmezler mi?

Sire şu sonuca varmıştır, "Logo-merkezciliği ele alalım. Hristiyan bir logo-merkezci yaklaşıma göre, bağımsız gerçekliğin bilgisi olasılığı, kendi içerisinde tutarsız değildir. Postmodern varsayıma göre, prensip olarak insanlığın gerçekliğin doğasına ulaşması imkânsızdır ki bence bu tutarsızdır." (Sire, BFCIN, alıntı yeri Phillips, CAPW, 115)

Sire, postmodernizmin bir başka tutarsızlığını da ortaya çıkarmıştır: "Ultramodernistler (postmodernistler) bütün anlatımların sevilmesini ileri sürerler ancak bence sevemedikleri bir anlatım vardır. Bu kişiler tarafından Hristiyan anlatımları ancak özel

seçilmiş bazı kişilere açık oldukları için şiddetle ve sık sık reddedilmektedir.” (Sire, BFCIN, alıntı yeri Phillips, CAPW, 120)

Gene Veith, postmodernizmin bir başka tutarsızlığına değinmiştir: “Gerçek kavramını reddetmek, kendi kendisi ile çelişen bir tutumdur. İnanmak demek bir şeyin gerçek olduğunu kabul etmek demektir; örneğin şu ifadelere bakalım: ‘Hiçbir şeyin gerçek olmadığı gerçektir’ ya da ‘mutlak bir gerçek olmadığı mutlak bir gerçektir’ ifadeleri özünde saçma ve anlamsızdır.” (Veith, PT, 16)

Diogenes Allen, postmodernizmin temel sorununa işaret eder:

Aydınlanmanın meta anlatımının reddedilmesi, bütün meta anlatımların olasılığının reddedilmesi için yeterli bir sebep oluşturmaz. Aslında postmodernizmin kendisi de bir meta anlatımdır. Evrenselliği içeren bir bakış açısı içerir. Kendi bakış açısını, herhangi bir kısıtlamadan özgür bir şekilde tesis ettiğini iddia eder. Postmodernizmin insan yaşamı ve evren hakkındaki görüşünü savunabilmesi için elindeki tek yol, başka görüşleri zaman ve mekan ile kısıtlayan kıskaçların kendi etrafında da olduğunu unutmaya çalışmaktan geçer. Postmodernist olmak için sağ elin yaptığını sol elin bilmemesi gerekir. (Allen, “Christianity and the Creed of Postmodernism,” *Christian Scholars Review*, 124)

Erickson’un aktardığı bu hikâye postmodernizmin tutarlı bir şekilde ve sürekli olarak yaşanmasının imkânsızlığını ortaya koymaktadır:

Anti-yorumcuları görüşlerini terk etmeleri konusunda ikna etmemiz gerekir, çünkü bir kişinin sürekli olarak bu görüşün temeline uygun bir şekilde yaşaması mümkün değildir. . .

Bu ikna aşamasında bazı engellenmeler ve direniş ile karşılaşacağımız kesindir ancak sizlere, radikal postmodern görüşe sadık olarak sürekli olarak yaşamak imkânsızlığını göstermek istiyorum. Bu durumu açık bir şekilde Derrida’nın olayında görebiliriz. John Searle, postmodernist Derrida’nın yazısına cevap olarak doksan üç sayfalık bir eser kaleme almış, Derrida’nın görüşlerini ve ortaya attığı kavramları tenkit etmiş ve meydan okumuştur. Derrida ise Searle’nin ifadelerinin kendisine karşı acımasız olduğundan yakınıp, görüşlerinin bazılarının yanlış anlaşıldığını ve aktarıldığını ileri sürmüştür. Hatta bir görüşünün Searle tarafından açıkça anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Anti-yorumcu olan bir kişinin kendisi ile çelişen ve inanılmaz derecede anti-postmodern bir ifadesidir bu, çünkü kendi felsefesine göre bir metnin anlamını yazar değil okuyucu belirler. (Erickson, PF, 156)

Pauline Marie Rosenau, postmodernizmin yedi tutarsızlığını ortaya koymuştur:

Birinci tutarsızlık: Post-modernism, teori bina etme konusundaki bütün iddiaların değerini düşürür. Ancak anti-teori tutumu da kendi içinde bir teoridir. Elimizdeki teori, ‘teorinin’ boşuna olduğunu ve gerçek ile teoriyi bağdaştırma konusundaki her girişimin reddedilmesi gerektiğini iddia ediyor ise, aynı kriter bu teorinin kendisine hatta başka teorileri çürütmeye çalışan her türlü kuramsal çabaya da uygulanmalıdır.

İkinci tutarsızlık: Aydınlanma’nın us, mantık ve rasyonellik gibi entelektüel araçları hakkında ölümcül kuşkularını belirtip bu araçların irrasyonel olduğunu vurgulayan postmodernizm; kendi analizlerinde de bu araçlardan faydalanmayı ihmal etmez. Örneğin anti-yorumculuk, ileri dereceli bir mantık, us ve analitik süreç sonucunda ortaya atılmıştır.

Üçüncü tutarsızlık: Post-modernistler yorumların asla iyi ya da kötü olarak yargılanamayacağını savunurlar. Ancak bu tutumları sosyal bilimlerin sadece dışarıda bırakılmış, ihmal edilen, marjinal ve sessiz kişilere odaklandığına ve dahili değer yapılarına dayanarak bazı grupları tercih ettiğine ya da bazı perspektifleri diğerlerinden üstün saymaya işaret etmez mi? Bu durum postmodernistlerin öncelik tanımayı, imtiyazları reddeden görüşleri ile çelişki içermez mi? . . . Eğer post-modernistler kendi görüşlerinin

Aydınlanma'nın görüşlerinden daha üstün olduğunu düşünüyorlar ise kendi yorumlarını diğerlerinden daha imtiyazlı olarak görmüş olmuyorlar mı?

Dördüncü tutarsızlık: Post-modernistler metinlerin birbiri ile olan ilişkisini vurgularken, kendi içerisindeki bir çok teori, özellikle de Derrida'nın etkisindeki teoriler metinleri izole etme eğilimi sergiler.

Beşinci tutarsızlık: Birçok post-modernist, teorinin değerlendirmesi için kullanılan modern kriteri reddeder. Eğer post-modernistler herhangi bir sonuca vardıklarında, özellikle de bu sonuçlar modern sosyal bilimin araştırmalarında cevap aradığı havadaki konular ile ilgili ise, vardıkları sonucun değerlendirilmesi için geçerli bir kriterle sahip olduklarını ileri süremezler. Bir sonuca varıp bunu resmi bir şekilde açıklama yapmaları için ellerinde dolaylı ya da dolaysız bir kriter olması mecburidir. Eğer böyle bir kriter mevcut ise post-modernistler açıkça dünyada bazı kesin gerçeklerin olduğunu ifade etmiş olurlar.

Altıncı tutarsızlık: Modernliğin istikrarsızlığını vurgulasalar da kendilerinin de tutarlılık normu ile yargılanmalarını reddederler. Açıkça kendi-tutarsızlıklarından kaçınmak için özel bir çaba göstermeleri gerektiğini inkâr ederler. Bu yaklaşım ise adil bir yaklaşım değildir.

Yedinci tutarsızlık: Post-modernistler yazdıkları ya da söyledikleri her şeyin yöresel bir anlatım olduğunu ve sadece bölgesel bir kitleye hitap ettiğini ileri sürerler. Ancak neredeyse yok denecek kadar az sayıda post-modernist kendi iddialarının bir gerçeklik ifadesi olduğunu reddedebilir; işte bu yüzden postmodernizm kendi içinde tutarsızdır. (Rosenau, PMSS, 176-177)

Bir evren tasvir edip arkasından bu evrenin var olmasının bilgimiz dahilinde ne kadar olası olduğunu soramayız. Tutumumuz bunun tam tersi olmalıdır. Bir bilgi olduğunu kabul edip bizlerin bu bilgiye ulaşmamızı sağlayan düzenin nasıl yaratıldığını incelememiz gerekir.

– ETIENNE GILSON

2B. Varlığı, Kendi İçinde Bilebiliriz

Gilson bu konuda şunları kaleme almıştır: “Dünyamızda bilgi vardır ve bu bir gerçektir. Aklımıza gelen ikinci soru ise bu bilginin genel olarak var olmasının mümkün olduğu koşullar ile ilgilidir.” (Gilson, CPSTA, 224)

Gilson sözlerine şu iddiası ile devam eder: “Bir evren tasvir edip arkasından bu evrenin var olmasının bilgimiz dahilinde ne kadar olası olduğunu soramayız. Tutumumuz bunun tam tersi olmalıdır. Bir bilgi olduğunu kabul edip bizlerin bu bilgiye ulaşmamızı sağlayan düzenin nasıl yaratıldığını incelememiz gerekir.” (Gilson, CPSTA, 225)

Postmodernizm, modern betimleyici tekabül etme görüşünün savunulamaz olduğunu kanıtlamıştır. Postmodernizm, modernizmin özüne dönüşüdür. Buna rağmen, gerçeğin tekabül etme görüşünün betimleyici olmadığı ortaya konulmuştur, hatta Henry bizlere postmodernizmin sarsılmaz ortaçağ metafiziğini yeterli bir şekilde reddedemediğini hatırlatmıştır: “Modernliğin başarısız girişimi, aydınlanma ve özgür kılınma vaatlerini boşa çıkarmıştır. Ancak ortaçağın mirası günümüzün tenkitçilerinin iddia etikleri kadar güvenilir değildir.” (Henry, PNS, alıntı yeri Dockery, CP, 50)

“Bir objenin bilgisi, o objenin düşüncedeki varlığındandır, bir gerçek ifadesidir.” (Gilson, CPSTA, 226)

“Bahsettiğimiz prensiplere göre, objenin kendisi, bilen özneye empoze olunur.” (Gilson, CPSTA, 226)

Gilson, bilinen ile bilen bir olduğu anda, bilginin oluştuğunu kanıtlar:

Meydana gelen sentez, kaynaşmalarının ardından bir olan iki varlığın füzyonunu içerir. His, hissedilirden ve akıl, anlaşılabilirinden farklıdır; ancak his, hissedilen objeden değişik olmadığı gibi akıl da bildiği objeden farklı değildir. His, hissetme eylemini gerçekleştirirken, kendisini hissedenden tarafından eyleme dahil edilen hissedilen ile bir olur; aynı şekilde bilme eylemini gerçekleştiren akıl ile kendisini bilen tarafından anlaşılabilir olan bilinen, bir olur. (Gilson, CPSTA, 226)

Gilson bu konudaki son noktayı koymuştur: “Bilginin bütün eylemleri, bilinen objenin, bilen özneye var olduğunu varsayar.” (Gilson, CPSTA, 226)

3B. Betimleyici Tekabül Etmenin, Gerçeğin Gerçekliğe Tekabül Etmediğini Kanıtlamadığına, Postmodernist Bir İnkâr

Gilson, bilginin bir varlıklar bilimi olarak değil, fikirlerin bilimi olarak kabul edilmesinin yanlışlığını vurgulamıştır.

“Eğer türler, yapılarından farklı varlıklar olsalardı, bilgimiz objeler değil türler üzerine yoğunlaşır. Bunun kabul edilmemesinin iki temel sebebi vardır. Birinci sebep: Bilgimizin tümü, dış gerçeklik ile ilişki kurmaz ve sadece bilincimizin dahilindeki betimlemeler ile ilgilenir. Burada bilginin bir varlıklar bilimi olarak değil, fikirlerin bilimi olarak kabul edilmesine dair Eflatun’un hatası tekrarlanmaktadır. İkinci sebep: Bu iddia doğru olsaydı, dünya üzerinde kesin olan hiçbir şey olmazdı.” (Gilson, CPSTA, 228)

Gilson, varlıkların bilgisinin mevcudiyetinin kendi kendisini ispatladığı gerçeklikten yola çıkarak, insanların tecrübesine dayanan bir bilme teorisine ulaşmıştır: “Buna rağmen, fikirler ile değil varlıklar ile ilgili kanıtlanabilir bir bilgi mevcuttur, bilginin objeleri gene kendi içlerindeki varlıktır ve varlıklardan ayrı olan kişisel hayaller değildir. . . . Bilgi eylemi esnasında, düşünce ve obje arasında bir orta yoktur.” (Gilson, CPSTA, 228)

Gilson şu yorumda bulunmuştur, “Doğal olarak ve aslında her zaman, akıl sahibi bir insan bir meşe ağacı ile karşılaştığında aklında bir ağaç kavramı oluşturur; Sokrat ya da Eflatun ile karşılaştığında aklında bir adam kavramı oluşturur. Akıl sahibi esas olanı, (sağlıklı bir) kulağın sesi, gözün rengi algıladığı gibi yanılmadan idrak eder.” (Gilson, CPSTA, 230)

Gilson, varlığın gerçeklik tarafından onaylanmasına tekabül edenin gerçek olduğunu belirtmiştir: “Kavramın, objeye uygunluğunun bilinen bir şey olması ve bilinçli bir düzeyde gerçek formuna ulaşmasının gerçekleşmesi için akıl sahibinin asimile ettiği dış gerçekliğe kendisinden bir şeyler eklemesi gerekir. Bu ekleme eylemi ise, bir şeyin anlaşılması bağlamında yargılanması şeklinde gerçekleşir. Örneğin : Bu bir adam, bu bir ağaç gibi yargılarda bulunur. Bu eylem esnasında akıl sahibi kişi yeni bir onaylama gerçekleştirir ki, bu onaylama sadece kendi içindedir, varlıklarda değildir. Bu tür bir onaylamadan sonra, bu onaylamanın gerçekliğe tekabül edip etmediğini sorabiliriz.” (Gilson, CPSTA, 231)

Gilson, Kant’a göre Tenkit’i tartışırken bir noktaya parmak basar. Bilen kişinin zihninde varlıkların formlar varlığının olması İdealizmin ve Postmodernizmin çözemediği epistemolojik sorunu çözer:

Bu doktrine ilk olarak yaklaşırken doğru olan ilk tutum, tenkitçiye karşı bir tenkitte bulunmaktır. Bunu yapma sebebimiz, temel İdealist argümanın, bilgi problemi hakkında yanlış bir pozisyon içerisinde olup olmadığını tespit etmektir. Eğer nesnelerin kendileri için ve akıl sahibinin de kendisi için olduğunu farz edersek, bu iki grubun bir araya gelmesinin imkânsız olduğu sonucuna varmamız gerekir, düşüncenin nesnelere ulaşmasını sağlayan bir

köprü olmadığını kabul edip, İdealizmin doğru olduğunu iddia ederiz. Fikirlerimizin nesnelere tekabül edip etmediğini sorgulamak çelişkili bir durumdur; eğer nesneler bilmeseydik zaten düşüncelerimizde yer alamazlardı.

Buna rağmen İdealist tezine tezat olarak, fikirlerimizin nesnelere riayet edip etmediklerini, nesnelerin varlığının içimizdeki mevcudiyetinin, fikirlerin kavramını belirlediği bir doktrinde bilmek mümkündür. (Gilson, CPSTA, 234)

McCallum şu iddiada bulunmuştur:

Postmodernist görüşe göre zihinsel imaj ile harici gerçekliği karşılaştırmak için kendimizin dışına çıkamayacağımıza göre gerçekliğin objektif bir şekilde bilinmesi reddedilmelidir. Bizim bu iddiaya cevabımız ise tam tersidir: Bizim dünya hakkındaki yargılarımız tamamen kusursuz olmasalar da revizyona müsait yargılardır. Harici dünya hakkında mutlak kesinliğe sahip olmamamız demek dışımızda var olanlar hakkında hiçbir şeyi bilemeyiz anlamına gelmemektedir. Postmodern şüphecilik içerisinde boğulmak zorunda değiliz.

Bilimsel teknolojinin başarısı, bizim dünya hakkındaki algılarımızın nispeten kesin olduğunun güçlü bir argümanıdır. Ulaşılmış olan sayısız başarı, insan bilgisine en büyük tasdiktir. (McCallum, DT, 52)

4B. Uygulamalı Tecrübeler, Yazarın Kastettiği Anlamın, Metinde Biçimsel Olarak Yer Aldığı Şekilden Aynen Çıkarılabileceğini Gösterir

Howe, postmodernistlerin birinci hatalarının metafizik alanında olduğuna işaret eder. Bu hatalarının eseri olarak kendi kendini çürüten bir yorum geliştirmişlerdir:

Derrida'nın iddialarına tezat... zihnin herhangi bir linguistik işarete ihtiyaç duymadan kavrayabildiği bir "doğaüstünün" varlığının açık bir şekilde ifade edilmesi mümkündür. Kastedilen linguistik işaret, Thomistik Realist epistemolojide sunulmuş olan resmi işaret ya da zihinsel kelimelerdir.

Realist metafiziğin temelini terk edilmesi, kendi kendini yıkan bir sonuç doğurmaktadır. . . . *Limited Inc*, isimli kitabında Derrida'nın ileri sürdüğü gibi: "Bağlamın niçin asla belirlenemeyeceğini kanıtlamaya çalışabilirim ya da bu kanıtlamanın asla tatmin edici ve kesin olamayacağını gösterebilirim." Bizler en azından Derrida'nın bağlamını anlayabiliyoruz; Derrida, kendi linguistik anlamının, anlamdan belirleneceği gerçeğine güvenmektedir, çünkü bir bağlam asla kesin olarak belirlenemez, linguistik anlam temelde belirsizdir. (Howe, TTTM, 99)

Henry, "Objektif gerçeği ziyan etmeden, metnin ve yorumcunun üzerindeki kültür külfetini kaldırabiliriz. . . . Bizim geniş kapsamlı ve ayrıntılı bilgiye sahip olmamamız, entelektüel açıdan cahil olduğumuz anlamına gelmez" demiştir. (Henry, PNS, alıntı yeri Dockery, CP, 46)

McCallum, postmodernizmin lisan ve anlam felsefesinin, insanların günlük iletişimlerini karşılama konusundaki yetersizliğini ortaya koyar:

Postmodernistlerin lisan felsefelerinde gözden kaçırdıkları bir başka önemli nokta daha vardır. Kendi felsefelerine göre her lisanın kendi öz mantığı (sözdizimi, sentaks) ve anlamı (anlambilim, semantik) vardır; işte bu yüzden bir lisandan diğerine doğru, bir şekilde iletişim kurmak ya da anlamlı bir şekilde tercüme yapmak imkânsızdır. Bunu gerçekleştirmek demek zaten bir lisanın diğer lisanın eşsiz, kültürel anlam zincirine boyun eğmesi demektir.

Ancak birden fazla lisan konuşanlar, belirgin farklılıklara rağmen kavramların anlamlı bir şekilde ifade edilebildiğini çok iyi bilirler. Gerçeklik, postmodernistlerin iddia ettikleri gibi, lisan denilen duvar ile parçalara bölünmemiştir.

Kültürler, gerçekliğe sık sık farklı yaklaşırlar. Değişik kültürlerle mensup tarihçilerin aynı olayı çok farklı bir şekilde ele aldıkları çok sık rastladığımız bir durumdur. Panteistler (tüm tanrı, kamutanrı) ve animistler (canlı) doğayı doğabilimci bilim adamlarından radikal derecede farklı algılarlar. Ancak bu durum, bir grubun diğer grubun ne ifade etmek istediğini anlamaması durumunun sonucunda ortaya çıkmamıştır. Postmodernist lisan sorusunun cevabını ararken, çoğunluğa değil azınlığa odaklanır -bir lisanda ortalama yüzde beşlik bir oran, tercüme edilme zorluğu içerir- postmodernizm geri kalan yüzde doksan beşlik sorunsuz ve açık kısmı hiçe sayar.

Kültürler arasında gerçek ya da görüşler hakkında bir tartışma yapmak, iletişim kurmak gerçekten zordur, ancak bunun imkânsız olduğunu düşünmemiz için hiçbir haklı sebebe sahip değiliz. Farklılıklar hakkında bilinçli olduğumuz gerçeği bile dikkatli olma durumunda aramızdaki farklılıkları anlayabileceğimizin ispatıdır. İletişim kurma yeteneğimiz sayesinde birbirimizi anlamaya başlayabilir ve farklı görüşlerimizin kaynağına ulaşabiliriz. İletişim, fikirlerin samimi bir şekilde mukayase edilmesini ve değerlendirilmesini mümkün kılan kapının anahtarıdır, bu anahtar ruhsallık ve ahlâk gibi soyut kavramların da kapılarını açacak kadar güçlüdür. (McCallum, DT, 55)

Carson, uygulamalı bir deneyim sonrasında anti-yorumcuların felsefelerinin kendi kendilerine zarar vereceğini şöyle açıklamıştır:

Bir okuyucunun eserini yanlış anlamasından ve yorumlamasından mutlu olacak bir anti-yorumcu ile asla karşılaşmadım: İş uygulamaya dökülünce anti-yorumcu kendi metinleri ile kendi fikirlerini, ifade etme adı altında birbirine tamamen bağlar.

Benim üzerinde durmak istediğim nokta ise; gerçek dünyada insandan insana ve kültürden kültüre iletişim konusunda yaşadığımız bütün sorunlara rağmen, insanların ifade etmek istediklerini söylemelerini bekleriz (eğer söylemezlerse de onları kusurlu olarak görürüz); olgun insanların başkalarının söylediklerini anlamalarını ve duyduklarını düzgün bir şekilde iletmelerini bekleriz. İdrak etme şüphesiz ki her zaman mutlak bir şekilde ayrıntılı ve mükemmel olmayacaktır ancak bu durumun alternatifi olarak metnin kendisini, metni yazandan ayırmak ve metnin anlamını okuyucuya ya da dinleyiciye atfetmeyi ileri süremeyiz. Bir *metnin anlamının hatta yazarın düşüncelerinin* gerçek bilgisine, mükemmel ve ayrıntılı olmasa da ulaşmak mümkündür. İşte dünyanın gerçekleri bunlardır ve bunların aksine teoriler kuranlar, teorilerini bir kez daha gözden geçirmeye mecburdurlar. (Carson, GG, 103)

Kültürler, gerçekliğe sık sık farklı yaklaşırlar. Değişik kültürlerle mensup tarihçilerin aynı olayı çok farklı bir şekilde ele aldıkları çok sık rastladığımız bir durumdur. Panteistler (tüm tanrı, kamutanrı) ve animistler (canlı) doğayı doğabilimci bilim adamlarından radikal derecede farklı algılarlar. Ancak bu durum, bir grubun diğer grubun ne ifade etmek istediğini anlamaması durumunun sonucunda ortaya çıkmamıştır. Postmodernist lisan sorusunun cevabını ararken, çoğunluğa değil azınlığa odaklanır -bir lisanda ortalama yüzde beşlik bir oran, tercüme edilme zorluğu içerir -postmodernizm geri kalan yüzde doksan beşlik sorunsuz ve açık kısmı hiçe sayar.

– DENNIS MCCALLUM

5B. Gerçek Göreceli Değil Objektiftir

Eğer bir kişi gerçeğin objektif değil göreceli olduğunu düşünüp bu görüşe göre eylemler sergilemeye devam ederse uzun bir hayat yaşayamayacağı kesindir: Çekleri karşılıksız çıkar, çünkü “ona göre” bankada parası vardır; kana kana zehir içebilir çünkü içtiği sıvı “ona göre” limonataadır; buz tutmuş bir gölün üzerinde yürürken “ona göre” kalın olan buz kırılıp suya gömülebilir ya da “ona göre” üzerine gelmeyen bir otobüs tarafından ezilip ölebilir. Etkin bir şekilde yaşamak isteyen bir kişinin, gerçeğin, gerçekliğe objektif bir şekilde tekabül etmesine inanması gerekir. İnsanlık adına daha tehlike içeren bir durum ise ahlâki eylemlerin doğruluğu konusunda göreceli görüşü kabul ederek yaşayanlardır.

McCallum, gerçek hakkındaki göreceli görüşün tehlikesini şöyle dile getirir:

Bunun çok ciddi sonuçları vardır. Kısa bir zaman önce Amerikan Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulan ve on dokuz uzmanı içeren bir panel, laboratuvar deneyleri için cenin yetiştirilmesi ve parçalarının kullanılması amacıyla fon talebinde bulunmuştur. Panel üyelerinin muhakemesine göre “insan âlemi,” sosyal bir tesistir. Başka bir deyiş ile insanlar doğmazlar, sadece tanımlanırlar. Bu kişilere göre gerçekliği kültürel fikir birliği (çoğunluğun değil, uzmanların) tanımlar.

Eğer bir kültür, bir başka ırkın ya da cinsiyetin insan olmadığına karar verir ve bunların yok edilmesine karar verirse ne olur? Eğer gerçek kültür, bağımlı olsaydı, kültürler arası ilişki bir tür emperyalizm olurdu. Mutlak bir standart olmadan ne bir nazi ne de bir siyonistin yargılanması, hatta insan yaşamının tanımlanması bile mümkün olamazdı. (McCallum, DT, 41)

Sire, insanın mükemmel olmayan bilgisinin, objektif bilginin yokluğunu reddetmek için yeterli bir durum oluşturmadığını iddia eder: “İnanıyorum ki insanlık, gerçeğin bir kısmını kavrayacak kudrettedir. İnsanlık hatalar yapabilir, hatta fikir yapısını bile değiştirmek zorunda kalabilir ancak inançlarımız, kişisel görüş seviyesine indirgenemez. İnanılmaya layık olan tek şey, gerçek olandır. Eğer gerçeğe vakıf olduğumuza inanıyor isek, bu gerçeğin evrenselliğine emin olup sarılmamız gerekir.” (Sire, BFCIN, alıntı yeri Phillips, CAPW, 119)

Carson, benzer bir yaklaşım sergiler: “İnsan bilgisinin kısmi olduğunu kabul edebiliriz ancak bu insan bilgisinin objektif olarak yanlış olduğu anlamına geldiğini göstermez.” (Carson, GC, 349)

Augustinus şöyle özetlemiştir: “İnanç sahibi kişiler, zihinlerine itaat eden bedensel hislerinin verilerine güvenirlere. Eğer bu kişilerin kandırıldığı anlar olmuş ise de hislere asla güvenilmeyeceğini savunan kişilerden çok çok daha iyi durumda oldukları kesindir.” (Augustinus, CG, 466)

Craig, bir çok dinde bazı gerçeklerin bulunabileceğini, ancak her dinin aynı ve eşit derecede gerçek olmadığını iddia eder: “Hristiyanlar, diğer Hristiyan olmayan dinlerde yer alan gerçek unsurlarına açık olabilirler, ancak düşüncelerinin her dinin gerçek iddiasına karşı manevi bir sevgi beslemek zorunda değildir, çünkü Hristiyan olan bir kişinin inancı kendi evrenselliğini (*raison d 'être*) reddetme pahasına da olsa dini göreceliği kucaklamaz.” (Craig, PIS, alıntı yeri Phillips, CAPW, 97)

35

ŞÜPHECİLİĞE CEVAP

*(güvenilir ya da mutlak bilginin
imkânsızlığına ve herhangi bir birey
tarafından doğaüstünün herhangi bir
açısının elde edilemeyeceğine dair inanç)*

BÖLÜME BAKIŞ

En Büyük Destekçi Olan David Hume'a Göre Şüphecilik

Bütün Bilgi, Fikirler Üzerindeki *Hislerden* ya da *Düşüncelerden* Elde Edilir

Nedensellik İncelenemez, Ancak Alışkanlıklara Dayandırılarak Kabul Edilir

Hume'un Şüpheciliğinin Bir Özeti

Şüpheciliğe Cevap

Şüphecilik Kendi Kendini Çürütür: Şüphecilik Hakkında Şüpheli Olmalı mıyız?

"Bütün Bilgi, Fikirler Üzerindeki *Hislerden* ya da *Düşüncelerden* Elde Edilir" İfadesi
ne *Hislerden* ne de *Düşüncelerden* Elde Edilmiştir

Radikal Ampirik (Deneysellik) Atomculuk Kendi Kendini Çürütür, Birliğe ve İlişkiye
İşaret Eder

Nedenselliğin Reddedilmesi Kendi Kendini Çürütür

Sonuç

1A. En Büyük Destekçi Olan David Hume'a Göre Şüphencilik

Tanrı'nın varlığı üzerine gerçekleştirilen tartışmanın bir kısmı, etkilerin gözlemlenmesi ile bir nedeninin müdahalesi üzerine kurulmuştur. Şüpheci David Hume, "gerçekte (tecrübe) nedenselliği asla gözlemlemeyemediğimiz için (bir etkiyi, olayı oluşturan sebepler) ne tür bir sebep ve sonuç ilişkisinin gerçekleştiğini bilemeyiz" demiştir. Hume, nedenselliği inkâr etmemiş ancak kendisinden hiçbir şey elde edemeyeceğimizi iddia etmiştir. Etkiden, neden hakkındaki gerçeği bilebileceğimizi reddetmiştir.

1B. Bütün Bilgi, Fikirler Üzerindeki Hislerden ya da Düşüncelerden Elde Edilir

Hume'un *Enquiry Concerning Human Understanding* isimli eserinde yer alan ve sık sık alıntısı yapılan sonuç, şüphencilğin açık bir özetidir: "Bu prensipler yanlış yayınların yer aldığı kütüphaneleri elden geçiriyor olsaydık hangi eserleri yok ederdik? Eğer elimize ilâhiyat ile ilgili ya da metafizik hakkındaki herhangi bir okul kitabını alırsak, kendi kendimize şı soruyu sormamız gerekir, *bu kitaplar nicelik ya da sayılar hakkında soyut muhakemeler içermekte midir?* Hayır. *Gerçek ya da varlık hakkında deneysel muhakemeler içermekte midir?* Hayır. O zaman ateşe atınız çünkü bu kitaplar sadece hayaller ve safsatadan (kurnaz ve aldatıcı akıl yürütmeleri) oluşmaktadır." (Hume, ECHU, 12. 3)

Hume muhakeme hakkında çok kesin ifadelerde bulunmuştur:

İnsan muhakemesinin ya da araştırmalarının bütün objeleri doğal olarak iki türe bölünmüştür: *Fikirlerin ilişkileri ve gerçek durumu.*

Fikirlerin ilişkileri kısmına, geometri, cebir ve aritmetik bilimleri girer. Kısaca sezgiyle ya da kanıtlar ile kesin olan bütün onaylamalar girmektedir . . . Bu tür öneriler, evrendeki bir varlığa bağımlı olmadan sadece fikir yürütme ile keşfedilebilir.

Gerçek durumu kısmına dahil olan objeler ise benzer bir tutum ile doğrulanmaz. Bu objelerin gerçekliğine dair elimizdeki deliller ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar bir önceki objeler ile benzer bir doğayı içerirler. Ancak bütün gerçek durumlar herhangi bir tutarsızlık içermeyeceği için bu durumların tam zıtları da mümkündür." (Hume, ECHU, 4.1)

Hume şu iddiada bulunmuştur: "Fikirlerimizin tümü izlenimlerimizin kopyalarından başka bir şey değildir ya da başka bir deyiş ile evvelden hissetmediğimiz bir şey hakkında düşünmemizin imkânsızlığı tartışılmazdır." (Hume, ECHU, 7. 1)

Jerry Gill, Hume'un şüphencilüğünün etkisini şöyle özetlemiştir:

Hume, Amerikalı rasyonalistlerin ve Britanyalı ampiristlerin yüksek ümitlerine bir son vermiştir. Amerikalı rasyonalistler kendi kendini kanıtlayan doğrulardaki elde edilebilir olan tüm sonuçlarda yer alan bilgi için epistemolojik bir temel bulma yolunu araştırmışlar ve bulduklarını ileri sürmüşlerdir. Britanyalı ampiristler ise bu temelin hislerle elde edilen izlenimlerin "ikna edici" sonuçlarında yer aldığını ileri sürmüşlerdir. Hume, ampiristik yaklaşımı seleflerinden daha katı bir biçimde takip etmiş ve ne tümünden gelimden ne de tüme varımdan bilgi için tatmin edici bir temel elde edilemeyeceğini iddia etmiştir. Tümünden gelim, kanıtlarla desteklenen dayanak noktaları iddialarına rağmen tanımsaldır (analitik) ve gerçeklere dayanan içerikten yoksundur. Tüme varımın ise geleceğin, geçmiş ile aynı olacağına dair kanıtlanamaz varsayıma dayandığı ortaya çıkmıştır. Hume bu iddiaları ile matematiğin ve metafiziğin gerçeklere dayanan gerçek-iddialarını elimine ettiğini düşünmüştür. (Gill, PRK, 73)

2B. Nedensellik İncelenemez Ancak Tecrübelerle Dayandırılarak Kabul Edilir

Nedensellik belli bir etkiyi oluşturan bir koşul ya da durumdur. Neden ve etki arasındaki ilişkiyi inceler.

Hume güçlü bir şekilde iddiasını sürdürür: “İki prensip vardır ki, ne tutarlı olarak kabul edilebilir ne de reddetmeye gücümüz yeter. Bizim bütün kesin algılarımız, kesin varlıklarla ilgilidir ve zihnimiz kesin olan varlıklar arasında gerçek bir bağlantıyı algılamaz.” (Hume, THN, Appendix)

Hume, belli bir nedenin etkisinden neden tespit edilemeyeceğini şöyle özetlemiştir:

Tek bir cümle ile ifade etmek gerekirse her etki, nedeninden ayrı bir olaydır. İşte bu yüzden etkiyi keşfedeceğimiz yer neden olamaz; nedene dayandırılarak ileri sürülen etki kavramı tamamen keyfi bir tutumdur. Bu tür bir etki ilân edildikten sonra neden ile kurulacak ilişkiler de aynı şekilde keyfi bir çalışma ürünüdür. Tüm bunların sebebi, muhakeme sonucunda aynı şekilde tutarlı ve doğal gelecek bir çok diğer etkinin varlığının tespit edilmesinin mümkün olmasıdır. İşte bu yüzden gözlem ve tecrübeye dayandırılmadan bir olayın, nedenin ya da etkinin ileri sürülmesi, anlamsız ve boşuna bir iddia olmaktan öteye gidemeyecektir. (Hume, ECHU, 4.1)

Hume, neden ve etki arasındaki bağlantının tespit edilmesinin tek yolunun tecrübeden geçtiğini iddia eder: “Herhangi bir objeyi ya da nedeni aynen zihnimizde yer aldığı şekli ile, gözlemden uzak bir şekilde muhakeme edersek, varlığı kesin olan bu objenin etkisini elde edemeyeceğimiz gibi, aralarındaki koparılamaz ve uzaklaştırılamaz olan bağlantıyı da göremeyiz.” (Hume, ECHU, 4.1)

Hume’un keskin ifadeleri şöyle devam eder: “Bütün çıkarımlar tecrübeden kaynaklanmaktadır; bundan dolayı ileri sürülen etkileri de muhakeme değil alışkanlıkların ürünüdür.” (Hume, ECHU, 5.1)

Hume, bir taşın düşme sebebini bilemeyeceğimize göre dünyanın yaratılış nedenini de bilemeyeceğimizi ileri sürer:

Binlerce deney yapsak bile bir kayanın neden düşeceğine ya da ateşin neden yanacağına inandığımıza dair tatminkâr bir cevap veremeyiz, nedeni ortaya koyamayız. Şu andan sonsuza kadar uğraşsak da gezegenlerin orijini ya da doğanın durumu hakkında tatmin edici bir tespit ile ikna olmamız da mümkün değildir. . . . Bana göre soyut bilimin kanıtlama yolunda elinde bulundurduğu tek objeler, nicelik ve rakamlardır; bilginin bu mükemmel ürünlerini aşan bir anlayış, hayal ve safsatadan başka bir şey değildir.” (Hume, ECHU, 12.3)

Ravi Zacharias, Hume’un görüşünü şöyle özetlemiştir: “Hume’a göre nedensellik prensibi, birbirini izleyen izlenimlerin ilişkilendirilmesinden başka bir şey değildir. Adetler ve alışkanlıklar aracılığı ile birbirini izlemelerin her zaman devam edeceğini farz ederiz; ancak gerçekte böyle bir mecburiyet asla var olmamaktadır. Kısaca, evrensel ve gerekli kanunları formüle edecek hiçbir yetki yoktur, ki buna bilim de dahildir.” (Zacharias, CMLWG, 199)

3B. Hume’un Şüpheliğinin Bir Özeti

Hume, matematik gibi bir çok bilim dalının bilgi iddialarını sorgulamıştır.

Tecrübelerimizi aşan olasılıklar üzerine kurulmuş inançlara karşı açıktır. Doğanın birbirine benzerliği hakkında önceden varsayımların tamamen kaşısındadır. Etrafımızdaki doğada birbirine benzerliği gözlüyor olmamız demek her şeyin birbirine benzer olacağı anlamına gelmemektedir. Hume’a göre tüme varım geçerli bir muhakeme yolu değil, yalnızca tecrübelerin bir birbirine benzerliği üzerine kurulmuş olan, benzer sonuçları bekleme alışkanlığıdır.” (Dr. William Grouse, kişisel tekabül etme, July 14, 1999)

2A. ŞÜPHECİLİĞE CEVAP

1B. Şüphecilik Kendi Kendini Çürütür: Şüphecilik Hakkında Şüpheci Olmalı mıyız?

Hippo’lu Augustinus şüpheciliğin kendi kendini çürüten doğasını daha Hume’un şüphecisi ifadelerinden bir milenyum önce tespit etmiştir: “Şüphe içinde olan herkes şüphelendiğinin bilincindedir, kısacası en azından ‘şüphe duymakta olduğuna dair’ kesin gerçeği kabul eder. Gerçek diye bir şeyin varlığı hakkında şüphe besleyen herkes en azından bir gerçek olduğunu bilir. Bu kişinin şüphe duyma kapasitesi, kişiye gerçek diye bir şey olduğunu ispatlar.” (Augustinus, TR, 39.73)

Gordon Glark, bu noktayı farklı bir biçimde ifade etmiştir: “Şüphecilik, hiçbir şeyin kanıtlanamayacağına inanmaktır denir. O halde şu soruyu yöneltmemiz gerekir: ‘hiçbir şeyin kanıtlanamayacağını nasıl kanıtlarsınız?’ Şüpheci hiçbir şeyin bilinemeyeceğini, gerçek denen şeyin bir imkânsız olduğunu ileri sürer. Peki gerçeğin imkânsız olduğu bir gerçek midir? Eğer bütün önermeler gerçek değilse bile en azından bir önermenin gerçek olduğu kesindir -hiçbir önermenin gerçek olmadığı önermesi. Eğer gerçek, imkânsız olan olsa idi, bunu ifade ederek bile gerçeğe ulaşmış olurduk.” (Glark, GVMT, 30)

Norman Geisler, şüpheciliğe şu tenkit ile yaklaşmıştır:

Gerçeklik hakkındaki bütün yargıları ortadan kaldırmak isteyen şüpheci girişim kendi kendini çürütür, çünkü kendi söyleminde bile gerçeklik hakkında bir yargı içermektedir. Bir kişinin gerçekliğin bilinemeyeceğine dair iddiayı gerçek olarak kabul etmeden gerçeklik hakkındaki bütün yargıları reddetmesi mümkün değildir. Şüphecilik, agnostisizmi içerir [gerçekliği hakkında ifadeleri mevcuttur] ve agnostisizm bilgi hakkında bazı gerçekleri kabul eder. Gerçeklik hakkındaki bütün yargıların reddedilmesini öngören sınırsız şüphecilik, gerçekliğin bilinebilirliği hakkındaki en kapsamlı yargıyı içerir. Eğer bir kişi gerçeğe ulaşmak adına yapılan bütün çalışmaların başarısız olduğunu bilmekte ise niçin bu uğraş içine girsin ki? Eğer bir kişi bu ön gerçeğe sahip ise bu kişinin gerçek hakkında zaten bilgisi var demek değil midir? (Geisler, CA, 22)

Profesör Geisler, sağlıklı olabilen kısmi şüphecilik ile tam şüphecilik arasında bir farklılık olduğunu iddia eder: “Tam şüphecilik kendi kendini çürütür. Gerçeğin bilinemeyeceğine dair bir iddia, içinde bir gerçek ifadesi barındırmaktadır. Hiçbir gerçeğin bilinemeyeceğine dair bir ifade aynı anda kendi kendini çürüten bir ifadedir.” (Geisler, CA, 133-134)

Scott MacDonald, birinci prensipler hakkında bilgi sahibi olma olgusunun şüpheciliği çürüttüğüne işaret eder: “Belirli anlık öneriler için gerekli gerçekler hakkında dolaysız bilgi sahibi olmamız, bu bilgilere şüphe içermeyen ve hatasız bir şekilde ulaşmamızı mümkün kılar. Bu önerilere ve kanıtlamalara dayanan önerilere göre şüphecilik kanıtlanabilir bir şekilde yanlıştır.” (MacDonald, TK alıntı yeri Kretzmann, CCA, 187)

Augustinus, *Contra Academics* isimli bilimsel incelemesinde kendi dönemine ait şüpheciliği çürütmek için birinci prensipler hakkındaki bazı bilgilere başvurmuştur. Frederick Copleston, Augustinus’un ifadesini bizlere aktarmaktadır: “En azından tutarsızlık prensibinin doğruluğundan eminim.” (Copleston, HP, 53)

Katolik inanç savunucusu G. H. Duggan, şüphecilerin içinde bulunduğu ikileme parmak basmıştır: “Şüpheciler bir ellerinde ‘gerçeğin asla var olmadığı’ bayrağını taşırlarken diğer ellerinde ‘tutarsızlık prensibinin doğruluğu olmadan hiçbir beyanda bulunamayacaklarının’ bayrağını taşırlar. Bu prensibe göre var olma ve var olmama özdeş

değillerdir. Bu prensibin reddedilmesi durumunda olumlu ve olumsuz bütün ifadeler anlamını yitirirler; açıkçası düşünmek ve konuşmak imkânsızlaşır.” (Duggan, BRD, 65)

Mortimer Adler, aynı noktaya parmak basar: “Bu tutarsızlık prensibi, bir ifadenin doğru ya da yanlış olamayacağını ileri süren bir şüpheci için tam bir kabustur ve fikirlerinin çürütücüsüdür. Bunun sebebi ise şudur: Eğer şüphecinin ifadesi doğru ise en azından elimizde bir gerçek vardır; eğer yanlış ise bütün ifadelerin ya doğru ya da yanlış olduğu ancak ikisi birden olamayacağı ortaya çıkmış olur. Eğer şüphecinin söylediği ne doğru ne de yanlış ise zaten bu kişiyi dinlememizin ne önemi kalmıştır ki?” (Adler, TR, 133-134)

Adler, sağduyunun şüpheciliği reddettiğini belirtir:

Kendi kendisi ile çelişen ve kendisini çürüten bir doğaya sahip aşırı şüpheciliği, hem mantıksızlığı hem de uygulamazlığı nedeniyle reddetmek amacıyla en çok sarılınan görüş sağduyu görüşüdür. Aşırı şüpheciliğin reddedilmesi yerine kabul edilmesi, günlük hayatımızın bütün olgularını etkiler. Biz, doğrunun ve yanlışın araştırma yoluyla, çeşitli kesinlik derecelerinde elde edilebileceğine sarsılmaz bir biçimde inanıyoruz. Neredeyse yaptığımız ve inandığımız her şey bu prensip üzerine kurulmuştur. (Adler, SGI, 35)

Ravi Zacharias konuyu şöyle özetlemiştir: “Hume’un gerçek hakkındaki tüm yargıların reddedilmesine dair şüpheci tümünden gelimi kendi kendini çürütmektedir, çünkü bütün yargıların yürürlükten kaldırılmasını ifade eden cümlenin kendisi, gerçek hakkında bir yargıdır.” (Zacharias, CMLWG, 200)

Colin Brown, Hume’un keskin ifadelerine karşı çıkar: “Hume, ‘Doğa, prensiplerle zaptedilemeyecek kadar güçlüdür’ ifadesiyle zararsız ve dürüst izlenimini yaratmaktadır. İlk bakışta karşımıza çıkan nominal değer açısından sistem-yapıcılar ve yıkıcılar için kapsamlı doğrulamalarında ya da reddedişlerinde kendilerinden fazla emin olmamaları için faydalı bir uyarıdır. Ancak Hume’un gözlemi, aslında imalı bir iddiadır ve sadece kendi yaklaşımının geçerli olduğunu varsayar. Aslında Hume’un şüpheciliğinin her temel noktası sanılarla tesis edilmiştir.” (Brown, PCF, 71)

Ronald Nash şu uyarıda bulunmuştur: “Eğer bir kişi, kimsenin bir şey bilemeyeceğini iddia ederse, o kişinin bunu nereden (ya da nasıl) bildiğinden şüphe etmem çok doğaldır.” (Ronald Nash, WVC, 84)

G. H. Duggan, şüpheci görüşün kendi kendini çürüten doğasının bir başka noktasına parmak basar: “Şüpheci görüşe göre dış sezgiler güvenilirmez ve bu sezgilerin bilgi için bir alet değil, başka fonksiyonları oldukları kabul edilmelidir. Eğer bir kişi dış sezgileri bir bilgi aracı olarak kabul ederse, aynı zamanda bu sezgilerin güvenilir olduklarını da kabul etmiş olur. Eğer bu harici sezgiler güvenilir olmazlardı bilgi elde etmek için bir araç olamazlardı, çünkü güvenilirmez bilgi sunmuş olurlardı. Güvenilir olmayan bilgi, bilgi değildir.” (Duggan, BRD, 65)

Mortimer Adler şüpheci iddianın içerdiği bir başka ikilemi ortaya koyar:

Doğruluğun ya da yanlışlığın varlığını reddeden aşırı şüpheci, mecburen ya bağımsız gerçekliğin varlığını reddedecektir ya da bağımsız gerçekliğin düşüncelerimizin tekabül ettiği ya da edemediği tespit edici bir karaktere sahip olduğunu reddedecektir. Bu aşırılığa kaçan şüpheci açıkça kendisi ile çelişmektedir. Bağımsız gerçekliğin varlığını ya da belirleyici karakterini reddetmesi durumunda kendi iddiası yok olacaktır; eğer iddiasının gerçek olduğunu iddia ederse, bu durumda da gerçeğin tanımını önceden varsaymak ve kabul etmek durumunda kalacaktır. (Adler, SGI, 213)

Eğer bir kişi, kimsenin bir şey bilemeyeceğini iddia ederse, o kişinin bunu nereden (ya da nasıl) bildiğinden şüphe etmem çok doğaldır.

– RONALD NASH

2B. “Bütün Bilgi, Fikirler Üzerindeki Hislerden ya da Düşüncelerden Elde Edilir” İfadesi ne Hislerden ne de Düşüncelerden Elde Edilmiştir

Ravi Zacharias bu konuda şunları ifade etmiştir “Hume’un savına göre, bütün ifadelerin anlamlı olmaları için ya fikirler ile ilişkili olmaları gerekir (matematiksel ya da niceliksel) ya da ifadelerin ne matematiksel ne de deneysel olarak ispatlanmış gerçekler üzerine kurulmamış, deneysel muhakemeler olması gerekir. Hume’un anlamlı bir ifade tanımı, aynı zamanda kendi ifadelerini de anlamsız kılmaktadır.” (Zacharias, CMLWG, 200)

Mortimer Adler bu konuda şunları gözlemlemiştir: “Hume’un ifadelerinde iki kusur vardır; birinci kusur algılarımızın ve zihinsel imajlarımızın, bilincimizin anlık objelerinin ‘fikir’ olarak kabul edilmesidir; ikinci kusur ise insan zihninin, ancak duyularımız sonucu olarak hayal edilen ya da hislerimiz ile sezilen dışında hiçbirşeyi algılayamayan saf bir duygusal yetiye indirgenmesidir.” Adler şu soruyu sormaktan kendisini alamamıştır: “*Duyularımız ve zihinsel imajlarımız dışında soyut fikirlerimiz (kavramlar) var mıdır, yok mudur?... Hobbes, Berkeley ve Hume açıkça olmadığını ileri sürmüştür.*” (Adler, TPM, 38, 40)

Adler, soyut bir fikri ya da “köpek” gibi bir evrensel kavramı oluşturamama durumunda yaşayacağımız ikileme işaret etmiştir. Aşağıdaki muhakeme bu konuya aydınlık getirir:

Şüphecilere, iki ya da daha fazla varlık (ör: “köpek” kategorisi hem ‘Karabaş’ hem de ‘kaniş’ için geçerlidir) için ortak olanı mı, yoksa ortak yönlerini mi kavrayabileceğimizi sormamız gerekir.

Eğer bu soruya verecekleri cevap olumsuz olursa şüpheciler bir kez daha kendi açıklamalarını çürütmüş olurlar. Şüphecilere göre cins isimlerin anlamı rahatlıkla iki ya da daha fazla varlık ya da nesne için kullanılabilir (bazı noktalarda farklı olmadıklarına dikkat edilerek) uygulanabilir. Eğer birden fazla varlığın ya da nesnenin ortak yanlarını tespit edemez, algılayamazsak, aynı ismi rahatlıkla bu varlık ya da nesne için kullanamayız.

Şüphecilerin bu durumda tek alternatifi şu soruya evet cevabını vermektir: Birden fazla varlığın ortak yanlarını ya da bu varlıklar için ortak olanları anlayabilme yetisine sahip miyiz?

Şüpheciler mecburen bu soruya evet derlerse bunun sebebi başka çıkış yolları olmaması ya da başka bir alternatif olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu soruya verilecek evet cevabı, şüphecilerin kendi orijinal iddialarının çürütülmesi ile eş değerdedir. (Adler, TPM, 44, 45)

3B. Radikal Ampirik (Deneysellik) Atomculuk Kendi Kendini Çürütür, Birliğe ve İlişkiye İşaret Eder

Hume’un nedenselliğe olan şüphesi yaklaşımının sonucu, hiçbir olayın birbiri ile bağlantılı olmaması anlamına gelmektedir. Bu görüşe radikal ampirik (deneysel) atomculuk (“evren sayısız küçücük, bölünmez, gerçeklik taneciklerinden meydana gelir” [Geisler/Feinberg, IP, 430]) denir.

Norman Geisler şu iddiada bulunmaktadır:

Hume'un radikal deneysel atomculuğuna göre bütün olaylar tamamen "bağımsız ve birbirinden ayrıdır", hatta özün, duyuların izlenim yığını olması olanaksızdır. Eğer her şey bağlantısız olsaydı, bu görüşün iddiasını dile getiren ifadede bulunmak mümkün olmazdı. Çünkü her şeyin bağlantısız olduğunu onaylayan bir ifade, aynı anda bazı birliği ve bağlantıları içermektedir. Daha da ötesi "Ben sadece kendim hakkımdaki izlenimlerimden ibaretim" ifadesini onaylamak, kendi kendini çürüten bir tutumdur, çünkü ifadenin kendisi "ben" ile "ifade de bulunan kişi" arasında bir bağlantı içerir. Bir kişi kendi içindeki birliği reddetmek için bu birliği kullanamaz. (Geisler, CA, 22-23)

Ravi Zacharias aynı fikirdedir: "Hume'un hiçbir olayın birbiri ile bağlantılı olmamasına, bağımsız ve alakasız olmasına dair iddiası tamamen hatalıdır. Bu ifadenin kendisi bile bir birlik ve bağlantı içermektedir; zaten bu unsurların içerilmediği bir cümle kurmak imkânsızdır. Başka bir deyiş ile Hume'un özü kapsayan ifadesi özü reddetmektedir." (Zacharias, CMLWG, 200)

4B. Nedenselliğin Reddedilmesi Kendi Kendini Çürütür

Hume'un iddiasını açıklığa kavuşturmak için:

Hume asla nedensellik prensibini reddedememiştir. Hatta varlıkların sebepsiz yere var olduklarını iddia etmenin saçma olduğunu kabul etmiştir. Ancak Hume'un girişimi, nedensellik prensibinin felsefe ile tesis edilemeyeceğini gösterme yolunda gerçekleşmiştir. Eğer nedensel prensibi fikirlerin analitik ilişkisi değil, işin aslı şeklinde alışkanlığın bağlamı üzerine tesis edilmiş bir inanç olsa idi, ne bir zorunluluk içerirdi ne de felsefe açısından bir onaylanmaya ihtiyaç duyardı. Daha önceki bölümlerde içeriğe sahip ifadelerin bu iki sınıfa bölünmesinin kendi kendisini çürüten bir eylem olduğunu görmüştük. Nedensellik prensibi hem bir zorunluluktur hem de içeriğe sahip bir prensiptir.

Aslında nedenselliğin reddedilmesi, bazı nedensellikleri mecburen içeren bir tutumdur. Reddetme için gerekli olan bir neden ya da sebep olmadan reddediş gerçekleşemez. Eğer reddetme için gerekli olan bir neden ya da sebep mevcut ise, bu durumda da reddediş kendi kendini çürütür, çünkü bu reddetme olayında, zorunlu nedensel bağlantıların varlığının reddedilmesi için zorunlu nedensel bir bağlantı kurulmaktadır. (Geisler, CA, 24-25)

Nedensellik prensibinin mantık alanı ile sınırlanması da aynı şekilde kendi kendini çürütür:

Bazı tenkitçiler nedensellik prensibinin gerçekliğe uygulanamayacağını, sadece mantık alanı içerisinde yer alabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu da kendi kendini çürüten bir görüştür. Bir kişinin tutarlı olarak düşünce kanunlarının gerçeklik ile bağlantı kurularak onaylanamayacağını onaylaması mümkün değildir. Gerçekliğin düşünülemez olduğunu düşünmek bir tutarsızlıktır. Nedensellik prensibi muhakemenin temel prensibi olduğu için gerçeğe uygulanabilir olmaya mecburdur. Aksi takdirde, bir kişi, gerçeklik hakkında bilinenlerin aslında bilinmeyeceğini savunan, kendi kendini çürüten bir tutum içerisinde bulur (Geisler, BECA, 122)

C. S. Lewis konuyu şöyle özetlemiştir: "Evrendeki her şeyi açıklayan ancak düşünmemizin geçerli olduğuna inanmamızı imkânsız hale getiren bir teori salt bir biçimde geçersizdir. İlk olarak bu teorinin kendisi düşünme süreci ile elde edilmiştir, eğer düşünme geçersiz bir eylem ise bu durumda bu teori de geçersizdir. Bu tutum kendi kaynaklarını yok eden, inkâr eden bir yaklaşımdır. Bütün argümanların geçersiz olduğunu ispatlayan bir argüman -hiç bir şeyin ispatı olamayacağının ispatıdır- ki bu da mantık dışı bir görüştür." (Lewis, M, 14-15)

Paul Carus, rasyonel ve varlıkbilimsel (ontoloji) arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur: “Her ne kadar Hume reddetse de, bizlerin nedensellik prensibine olan inancımız nihai olarak mantığa dayanan özdeşlik prensibi ($A=A$) üzerine kurulmuştur. Özdeşlik prensibinin, bir tür önerge durumudur.” (Carus, EKP, Kant, PFM, 201)

James B. Sullivan *neden kanısı* ile *nedensellik prensibi* arasında bir ayrım olduğunu ortaya koyar: “*Neden kanısı*, bir objenin formalitesi ile diğerlerinin entelektüel karşılaştırılmasından ve bir objenin eylemleri ile diğerlerini etkilediğinin ya da oluşturduğunun tüme varım ile keşfedilmesinden elde edilmiştir. *Nedensellik prensibi* ise tecrübelerden tüme varım ile tespit edilmemiş, ele alınan varlığın kanısının analizi ile elde edilmiştir.” (Sullivan, EFPTB, 124)

Evrendeki her şeyi açıklayan ancak düşünmemizin geçerli olduğuna inanmamızı imkânsız haline getiren bir teori salt bir biçimde geçersizdir. İlk olarak bu teorinin kendisi düşünme süreci ile elde edilmiştir, eğer düşünme geçersiz bir eylem ise bu durumda bu teoride geçersizdir. Bu tutum kendi kaynaklarını yok eden, inkâr eden bir yaklaşımdır. Bütün argümanların geçersiz olduğunu ispatlayan bir argüman -hiç bir şeyin ispatı olamayacağının ispatıdır- ki bu da mantık dışı bir görüştür.

– C. S. LEWIS

5B. Sonuç

“Şüphecilik her ne kadar epistemolojik açıdan savunulamaz da olsa değersiz olarak görülmemelidir. Şüphecilik epistemologin eğerindeki bir iğne gibidir; bilgi ile ilgili her türlü iddianın yeterli delile dayandırılmasını ve tutarsızlık ya da saçmalıktan uzak olmasını talep eder.” (Geisler, IP, 100)

36

AGNOSTİSİZME CEVAP

*(insanın “bilmediği ya da bilemeyeceği . . .
teoloji açısından: İnsanın Tanrı bilgisine
erişmeyeceği teorisi” inancı [Trueblood,
PR, 344])*

BÖLÜME BAKIŞ

Immanuel Kant'ın Agnostisizmi

Bilginin İçeriği Zihin Tarafından Yapılanır

Bilgi ve Gerçeklik Arasında Aşılabilir Bir Uçurum Vardır

Kant'ın Agnostisizminin Özeti

Cevap

Agnostisizm Kendi Kendini Çürütür

Zihnin Kategorilerinin Gerçekliğe Tekabül Etmesi: Aksi Takdirde Agnostisizm İfade Edilemez

Öz (Bir Şeyin Kendi İçinde Ne Olduğu) Kabul Edilmeden *Varlığın* Onaylanması
Mümkün Değildir

Kant'ın Epistemolojisi Gerçekliğe Ulaşamaz, Çünkü Gerçeklik ile Başlamaz

Kant'ın Sonuçlarının Kesinliği, Bilimsel Keşifler ile Çürütülmüştür

1A. IMMANUEL KANT'IN AGNOSTİSİZMİ

Immanuel Kant'ın felsefesine göre gerçekliğin kendi içinde bilinebileceği reddedilir. Bu tutumun ulaştığı noktaya agnostisizm denir -eğer gerçekliği bilemezsek, gerçeği de bilemeyiz.

1B. Bilginin İçeriği Zihin Tarafından Yapılır

Immanuel Kant'ın felsefesine göre gerçeğin bilinebilirliğinin reddedilmesinin anlaşılması için ilk olarak Kant'ın epistemolojisi anlaşılmalıdır. Jerry Gill bizlere bu noktayı şöyle açıklar:

Critique of Pure Reason isimli eserinde Kant'ın epistemolojisinin ne üzerine kurulduğunu anlamamız mümkündür: Bilginin iki açısı vardır, bunlar içerik ve formdur. Ampiristler [duyu bilgisine güvenenler] ile beraber Kant şu iddiada bulunmuştur: Bilginin içeriği tecrübe ile oluşturulur ancak rasyonalizm ile uyum içerisinde olan iddiaya göre bilginin formunu (ya da yapısını) belirleyen zihnin kendisidir. Kant, bilme tecrübesi esnasında duyulardan gelen verilere çeşitli “kategorileri” empoze eden zihnin aktif bir rol üstlendiğini iddia etmiştir. Bilinen, idrağın sahip olduğu kategorileri tarafından “süzgeçten geçirilmiş” ya da “organize edilmiş” duyu tecrübesidir. Bu unsurların ikisi de gereklidir ancak bilginin var olması için hiç birisi kendi başına yeterli değildir. (Gill, PRK, 76)

Kant'ın kendi sözlerine bakalım: “İnsan bilgisinin iki kaynağı vardır ve bu ikisi de bizim tarafımızdan bilinmeyen ancak aynı olan bir kökten türemiştir. Bu iki kaynağın isimleri hissetme ve idrak etmedir. Hissetme ile objelere [duyularımız aracılığı ile]; idrak etme ile düşüncelere ulaşırız.” (Kant, CPR, 22)

Kant, sözlerine şöyle devam eder: “Tüm bilginizin başlangıcı tecrübe olsa da bunun anlamı, bilginin tümünün tecrübeden kaynaklandığı değildir. Tam aksine, (ampirik) deneysel bilginizin, izlenimlerimiz ile elde ettiklerimizin, bilme yetisi kendisinin (duyusal izlenimler sadece nedeni ortaya koyar) ve duyunun orijinal olarak verdiklerinin bileşimi olması gayet olasıdır. Uzun süreli tecrübeler bu bileşimin unsurlarının ayrıştırılmasını mümkün kılar.” (Kant, CPR, 14)

Kant, idrak etmemize aracı olan kategorilerin zihinde yer aldığını iddia eder: “Zaman ve mekan; ve içerdikleri her şey... ne varlıklardır ne de kendi içlerinde niteliklerdir, yalnızca niteliğin görünümleridirler: Bu noktaya kadar yukarıdaki idealistler ile hemfikirim. Ancak, zamanın sadece deneysel bir sunum olarak kabul edilmesini bizler tecrübe yolu ile idrak edebiliriz. . . . Tam aksine benim ispatıma göre zaman ve mekan, bütün algılama ya da tecrübe öncesinde, saf formu ile bizim anlayışımıza özgü olarak var olmaktadır.” (Kant, PFM, 152)

Kendinden var olan bu kategoriler hakkında Kant şunları dile getirmiştir: “Eğer idrak etmenin saf kavramları, tecrübe objelerine değil de sadece kendi içlerinde olan varlıklara (*numen*) hitap ediyorlarsa, o zaman tamamen anlamsızdırlar. Bu durumda yaptıkları tek işlev, bizlerin tecrübelerimiz ile okuyabildiğimiz bir tür görünüm deşifreciliği olur. Algılanabilir dünya ile ilgili verdikleri referanslardan oluşan prensipler, sadece deneysel kullanımımız için anlayışımıza hizmet ederler. Bunun dışında bunlar objektif gerçekliği içermeyen keyfi kombinasyonlardır ve biz, ne tecrübeden bağımsız olarak olasılıklarını kavrayabiliriz ne de objelere olan referanslarını onaylayabiliriz.” (Kant, PFM, 72, 73)

Kant, gerçekliğin bilinmesinde muhakemenin tek başına yeterli olmayacağı beyanında bulunmuştur: “Tecrübeden bağımsız bütün prensipleri ile muhakeme, bizlere olası tecrübe objelerinden başka hiçbir şey öğretmez ve bunlar da tecrübe ile kavranabilecek objelerden başka bir şey değildir... Akıl bizlere varlığın, kendi içinde ne olduğunu öğretmez.” (Kant, PFM, 134)

Kant, aslında gerçekliğin akla riayet etmesinin mecburi olduğunu, aksi takdirde gerçekliği bilemeyeceğimizi kabul etmiştir: “Akıl doğaya bilgi toplama tutumu içinde yaklaşmalıdır ancak bu tutum, öğretmenin anlatımında tercih ettiklerini öğrenmeye hevesli bir öğrenci tutumu değil sormaya uygun gördüğü soruların cevaplanması için tanıkları zorlayan bir yargıç tutumu olmalıdır.” (Kant, CPR, 6)

Kant şu beyanda bulunur: “İdrak, yasalarını (tecrübeden bağımsız olarak), doğadan elde etmek bir yana, kendi şartlarını ve kurallarını doğaya kabul ettirir.” (Kant, PFM, 82)

Kant, tecrübeden bağımsız formlarda gerçek için daha kesin bir kriter bulunduğunu iddia etmiştir: “Gerçek, idealizme göre kriterini evrensel ve zorunlu kanunlara dayandırır. İdealizme göre tecrübenin gerçek kriteri olamaz çünkü tecrübe sadece bir fenomendir . . . Temelinde tecrübeden bağımsız hiçbir şey yoktur. Kısacası tamamen bir yanılsamadır. Bizim için zaman ve mekan (idrağın öz kavramı ile bağlam içerisinde) bütün olası tecrübeye kendi kanununu dayatır ve aynı zamanda içerebilecekleri yanılsamayı gerçekten ayıracak kesin ölçütü dayatır.” (Kant, PFM, 152)

Kant şu sonuca varmıştır: “Duyularımızın objesi olan ve dışımızda yer alan varlıklar bizlere verilmiştir ancak bizim bu varlıkların kendi özünde ne olduklarını bilme imkânımız yoktur. Tek bildiğimiz onların duyularımızda oluşturmuş oldukları etkiler olan görünümleridir.” (Kant, PFM, 43)

Kant keskin sözlerine şöyle devam eder: “Duyular asla ve hiçbir şekilde varlıkları kendi içlerinde bilmemize olanak sağlamazlar.” (Kant, PFM, 42)

Mortimer Adler şöyle özetlemiştir: “Kant için insan zihninden bağımsız olan tek varlık, onun kelimeleriyle ‘*Dinge an sich*’ -varlıklar, kendi özlerinde bilinemezler. Bu ifade gerçek bilinemez ifadesi ile eş değerdedir. Bu anlayışa göre bilinebilir olan sadece bir ideal/ülküdür ki, bunun altında yatan sebep bu ülkünün zihnimizin oluşturduğu fikir ve düşüncelerin beslemeleri ile bu varlığa ne olması gerektiğinin yüklenmiş olmasıdır.” (Adler, TPM, 100)

2B. Bilgi ve Gerçeklik Arasında Aşılabilir Bir Uçurum Vardır

Kant’ın epistemolojisi [bilme yolu] bilgimize bir limit belirlemiştir ve gerçekliği bu limitlerin dışına atmıştır.

Kant’a göre, zihin gerçeği arar: “Ancak bahsettiğimiz diyar bir adadır ve bu ada doğa ana tarafından değiştirilemez sınırlarla kuşatılmıştır. Bu diyarın ismi *gerçek*, etrafını kuşatan engin ve fırtınalı okyanusun ismi ise *yanılsamadır*; birçok sis perdesi, birçok buz dağı vardır, ancak bunlar tehlikelerle dolu, vazgeçilmez yolculuğa çıkan denizci için yeni bir diyar gibi görünür, kendisini devamlı boş vaatlerle aldatır. Denizciyi kuşatan tehlikeler ise ona asla zarar veremez.” (Kant, CPR, 93)

Kant’ın epistemolojisine göre gerçekliği bilemeyeceğimiz için gerçeği bulma olasılığımız yoktur:

Bilme yetimiz olası tecrübe sınırlarını aşamaz; buna rağmen bu bilimin kesinlikle en gerekli objesi de budur. Tecrübeden bağımsız rasyonel bilişimizin değerlendirmesi sadece fenomen ve varlığın kendi içindeki özü ile alakalıdır, gerçek bir var oluşa sahip olsa da kendi sınırlarını aşar. Bir objeyi kendi özü ile değil hissedilebilen, sezilebilen bir obje olarak biliriz. (Kant, CPR, 8-9)

Kant, zihnin limitleri bilmesi ile tatmin olmaz [gerçeği bilemeyeceğimiz nokta ve ötesi], ancak bilebileceği tek şey budur: “Bahsi geçen limitler, arkasında başka bir şeylerin olduğunu anlamamızı engelleyecek düzeyde değildir, ancak bu başka şeylerin de özünde ne olduğunu anlamamıza izin vermeyecek düzeydedir.” (Kant, PFM, 125)

Kant konuyu şöyle özetlemiştir: “Orijinalinde bir fenomen olan bir durumu ele alalım, mesela bir gül: Deneysel idrak sonucunda gül kendi özünde kabul edilir. . . . Tam aksine bakarsak. . . . mekandaki hiçbir şey özünde sezilmemektedir. . . . Objeler, özlerinde bizim için bilinmezdirler ve dış obje dediklerimiz bizim duyularımızın bir sunumundan başka bir şey değildirler. Formları mekandır, ancak gerçek ilişkili oldukları özleri bu tasvirler ile bilinemez ve bilinmeyecektir.” (Kant, CPR, 26)

Kant, epistemolojisi ile metafizik hakkında şu sonuca varmıştır: “Tamamen ayrı ve spekülative bir bilimdir. . . . sadece konseptlerle ilgilenir, kavramlarla boğuşur. . . . muhakeme sahip olduğu tek araçtır.” (Kant, CPR, 6)

Etienne Gilson, Kant’ın gerçekliği reddetmediğine ancak gerçekliği bilinemez olarak damgaladığına işaret eder: “Aslında Kant asla gerçek konusunda spekülasyonlarda bulunmak istememiştir, ancak ne gerçeği reddedebilmiş ne de bu konuyu ağzından düşürebilmiştir. En sonunda gerçekliği tırnak işaretleri içerisine yerleştirmeyi uygun görmüştür, bu şekilde hem gerçek bilginin var olduğu yerde gerçekliğin var olmasını mümkün kılmıştır hem de insan idrâğının kendiliğinden olmasını sınırlamamıştır.” (Gilson, BSP, 127-128)

Nicholas Rescher, Kant’ın epistemolojisinde gerçekliğin anlamsızlaştığını ileri sürmüştür: “Kant’a göre, algılama koşullarından özgür kılınmış olan bir objenin algılanışı, bütün görülme imkânından mahrum bırakılmış olan bir objenin görünümü kadar anlamsızdır. Bu iki örnekte anlaşılmanın ve görülebilmemenin en önemli unsurları ortadan kaldırılmıştır.” (Rescher NC, alıntı yeri Beck, KTK, 176)

Bilme yetimiz olası tecrübe sınırlarını aşamaz; buna rağmen bu bilimin kesinlikle en gerekli objesi de budur. . . . Bir objeyi kendi özü ile değil, hissedilebilen sezilebilen bir obje olarak biliriz.

– IMMANUEL KANT

3B. Kant’ın Agnostisizminin Özeti

Kant, “gerçek (numenal) dünya ve görünürdeki (fenomensel) dünya arasında bir farklılık olduğunu ileri sürmüştür. Fenomensel dünyayı anlamak için bir kişinin değişik kategoriler belirlemesi mecburidir (önceden varsayımlar oluşturma). Kant’a göre bilgi, bilen kişinin bilgiyi algılamasını sağlayan, özdeki vasıflara sahip olan (organize ve kategorize etme yeteneği) *akıl* (bilen kişi) müşterek bir ürünüdür.” (William Crouse, PC, 14 Temmuz, 1999)

2A. CEVAP

1B. Agnostisizm Kendi Kendini Çürütür

Kant’ın epistemolojisinin vardığı sonuç, agnostisizmdir. Agnostisizm ise gerçeklik hakkında hiçbir şeyin bilinmeyeceği iddiasıdır. Norman Geisler bu durum karşısında şu yorumda bulunmuştur: “En sınırsız formuna ulaştığında bu iddia [agnostisizm], *gerçeklik hakkında bilgi sahibi olmanın* imkânsızlığını ileri sürer. Ancak bu iddianın kendisi bile gerçek hakkında bir gerçek ifadesi olmaktan öteye gitmemektedir.” (Geisler, CA, 135)

Geisler ve Bocchino, bu iddianın kendi kendini çürüten doğasını şöyle özetlemiştir: “Kant’ın sert agnostik görüşünün temel kusuru bilinemez beyanında

bulunduğu gerçek hakkında gerçek bilgiye sahip olduğunu iddia etmesidir. Başka bir deyiş ile gerçekliğin bilinmeyeceği gerçek olsaydı, Kant da dahil olmak üzere bunu kimse bilemezdi. Kant'ın sert görüşü kendi kendisini elimine eder: 'Gerçekliğin bilinemez olduğunu biliyorum.'" (Geisler ve Bocchino, WSA)

Geisler sözlerine şöyle devam eder:

Agnostisizm kendi kendini çürütür ve kendi kendini yok eden şu iddiaya indirgenir: "Bir birey, gerçeklik hakkında hiçbir şey bilemeyeceğini doğrulayacak kadar gerçekliği bilir." Bu ifade, kendi kendini çürütmek için gerekli olan her şeyi kendi içinde barındırmaktadır. Eğer bir kişi gerçeklik hakkında bazı bilgilere sahip ise, gerçekliğin tümünün bilinmeyeceğini iddia edemez. Eğer bir kişi gerçeklik hakkında hiçbir bilgiye sahip değil ise, gerçeklik hakkında hiçbir şey iddia edemez. Gerçeklik hakkındaki bilginin katıksız ve istisnasız negatif olduğunu belirtmek kafi gelmez, çünkü bu tür bir bilgi, gerçekliğin ne olamayacağına dair bilgidir, çünkü her negatif ifade bir pozitif ifadenin önceden varsayımdır. Bir kişinin bir şeyin ne olmadığını anlamlı bir şekilde onaylayabilmesi için o "şey" hakkında bilgiye sahip olması gerekir. Görüldüğü gibi agnostisizm kendi kendini çürütmektedir, çünkü gerçekliği inkâr etmek için gerçeklik hakkında bazı bilgilere sahip olduğunu kabul eder. (Geisler, CA, 20)

Bu tür bir agnostisizmi savunmak mümkün değildir: "Gerçekliğin bilinme olasılığı açıktır. Hatta felsefe tarihinin en uzun süre süregelen varsayımı bu olmuştur. İnsanlık her zaman gerçeğin peşinde olmuştur ve olacaktır. Bu olasılığı tecrübeden bağımsız olarak yok etmeye çalışan her muhakeme sadece kendi kendini çürütmez, aynı zamanda temel felsefe akımına karşı ters kulaç atmaya çalışmak demektir." (Geisler, PR, 89)

Mortimer Adler, Kant'ın agnostisizmine bir soru ile karşılık vermektedir: "Bilme imkânımız olanlar, duyu-tecrübe sınırlarımız [Kant] içinde yer alanlar ise, [bir] kişinin bu sınırın dışında kalanların gerçek olmadığını ileri sürmeye hakkı olur. Ancak nasıl olur da bu sınırın aşılamayacağını iddia eden birisi, kendisi bu sınırı aşmadan bu sınırın arkasında kalanlar hakkında yorum yapabilir?" (Adler, LTL, 34)

Filozof Ludwig Wittgenstein şunları ifade etmiştir: "Düşünceye bir limit belirleyebilmeniz için bu limitin önünde ve arkasında kalanlar hakkında düşünebildiğinizi kabul etmeniz gerekir." (Wittgenstein, TLP)

Etienne Gilson şu konuya dikkat çeker: "Bir varlığın özü hakkındaki bilgiye sahip olamayacağımıza dair bir bilgiye sahip olunma iddiası, Kant'ın doktrininin en önde gelen tutarsızlığıdır." (Gilson, BSP, 131)

Ravi Zacharias, bu konuda şunları söylemiştir: "Kant'ın son gerçeklik hakkındaki agnostisizmi kendi kendini çürütmektedir. Son gerçeklik hakkındaki bir tutuma sahip olabilmeniz için son gerçeklik hakkında bir bilgi sahibi olmanız gerekir. Kant'ın dediği gibi izlenim sınırını aşmanın mümkün olmadığını söylemeniz zaten sizi bu sınırın diğer tarafına yerleştirir. Başka bir deyiş ile görünür dünya ile gerçek dünya arasındaki farkı ortaya koymak isteyen bir kişinin her ikisini de bilmesi gerekir." (Zacharias, CMLWG, 203)

H. A. Pritchard, gerçeklik hakkındaki herhangi bir bilginin, idealizm ile tutarsızlık oluşturduğunu belirtmiştir:

İşte idealizmin kaçınılmaz sonucu: "Dünyanın zihne bağımlı olduğunu düşünebilmek için dünyanın bir birbiri ardına gelen görünümüler içerdiğini kabul etmemiz gerekir." Bu sonuç, gerçeklerin zihinle ilişkisinin bilindiği içerdiği sürece göze batmaz. Kant'ın idealizm anlayışının avantajı aslında idealizmi reddediyor olmasından elde edilmiştir. Fiziki dünyanın bir birbiri ardına gelen görünümüler içerdiği sonucundan kaçınmanın tek yolu bilgi aracılığı ile gerçeklik ile zihnin ilişkisinin kabul edilmesi olmuştur. Bu şekilde bilinen gerçekliğin bağımsız varlığı farkına varılmadan kullanılmış ve genel görüş ile bir çelişkiye düşülmüştür. (Pritchard, KTK, 12-123)

2B. Zihnin Kategorilerinin Gerçekliğe Tekabül Etmesi: Aksi Takdirde Agnostisizm İfade Edilemez

Profesör Geisler, gerçekliğin bilgisini reddetmenin abesliğini ortaya koymuştur:

Kant'ın, düşünce kategorilerinin (birlik ve nedensellik gibi) gerçekliğe uyarlanamayacağına dair argümanı başarısız olmuştur. Gerçekliğin kategorileri, zihin kategorilerine tekabül etmedikçe gerçeklik hakkında hiçbir ifadede bulunamayız, buna Kant'ın ifadeleri de dahildir. Gerçek dünya anlaşılabilir olmadıkça, kendisi hakkında yapılacak hiçbir ifade geçerli olmayacaktır. Gerçeklik hakkında olumlu ya da olumsuz herhangi bir ifadede bulunabilmek için zihnin gerçekliğe olan preformasyonu mecburidir. Düşünülemez olduğu iddia edilen gerçeklik hakkında düşünce de beyan edilemez.

Agnostiklerin gerçeklik hakkında ifade de bulunmayıp sadece bilme sınırı altında kalanlar hakkında ifade bulunmaları gerekir ifadesi de kendi kendini çürüten bir girişimdir; çünkü bir fenomenin ya da görünümün limitlerinin ötesini bilemeyeceğimizi söylemek, bu limitin çizgisini belirlemek demektir. Limitlerin belirlenebilmesi için limitlerin aşılmış olması gerekir. Bir kişinin şu noktada gerçeklik ya da görünüm biter ya da başlar diyebilmesi için az da olsa bu limiti aşıp geriye doğru bir yargıda bulunması gerekir. (*terc*: Suyun kaynama noktasını tespit etmek için suyu kaynatmanız gerekir.) Başka bir deyiş ile bir kişinin gerçeklik ve görünüm arasında ayırım yapabilmesi için ikisini de bilmesi gerekir. (Geisler, CA, 21)

H. A. Pritchard, 'gerçeklik bildiğimizdir' argümanına şu cevabı vermiştir:

Bu düşünce tutumuna verilecek temel itiraz bu tutumun bilginin doğası ile çeliştiğini göstermek olmalıdır. Bilgi koşulsuz bir şekilde gerçekliğin bilinmeden bağımsız olarak var olduğunu ve bizlerin de onu, bu bağımsız var olması esnasında bildiğimizi önceden varsayar. Gerçekliğin bizim bilişimizi ya da bilinmeye bağımlı olduğunu düşünmek basitçe *imkânsızdır*. Bilginin olması için ilk olarak bilinecek bir gerçekliğin olması gerekir. Başka bir deyiş ile bilgi var olanın keşfedilmesidir. Eğer gerçeklik, zihinsel bir eylem veya süreç sonucu oluşuyor olsa idi bu olaya "bilme" değil "yaratma" denirdi. "Yaratmanın" ve "bilmenin" özgü olduğu kişilerin birbirinden ayrı olduğu ise kesin bir durumdur. (Pritchard, KTK, 118)

Etienne Gilson şu beyanda bulunmuştur: "İdealist tezin tam aksine fikirlerimizin varlıklar ile uygunluk içerip içermediğini bilme imkânımız vardır." (Gilson, PSTA, 275)

Paul Carus, zihnin kategorilerinin, gerçekliğin de kategorileri olarak kabul edilmemeleri durumunda agnostisizmin karşılaşılabilecek problemler hakkında şu yorumda bulunmuştur: "Kant zamanın ve mekanın objektif olduklarını reddederek hem bir karmaşa içerisine girmiş hem de kendi kendisi ile çelişkili bir duruma düşmüştür. Kant'ın iddia edebileceği iki olasılık vardır. Birincisi zaman ve mekan düşünen sübjenin, bedeninin sınırları içinde limitlidir olasılığıdır ki, bu tamamen saçma bir yorumdur. İkincisi ise zamanın ve mekanın sübjenin özüne atfedilmesidir ki, bu da Kant'ın zamanın ve mekanın öz ile değil görünümle alakalı olduğuna dair kendi terosi ile çelişir." (Carus, EKP, in Kant, PFM, 233)

Mortimer Adler idealizmin kusuru hakkında şunları belirtmiştir: "Eflatun ve Descartes arkasında Kant ve Hegel, hissedilebilir ve anlaşılabilir alanları ayırmada aşırı ileri gitmişlerdir. Bunun altında yatan sebep zihne işlevini gerçekleştirmesini sağlaması için his tecrübesinden bağımsız bir otonomi atfetmeleridir. Bu durum Eflatun'un ve Descartes'in akıl sahibine his tecrübesinden elde edilmeyen, doğuş ile gelen ve özde yer alan fikri bahşetmelerine sebep vermiştir. Kant'ın deneyin/insan bilincinin sınırını aşan kategorileri aynı hatanın bir başka versiyonudur." (Adler, TPM, 34)

Bilginin olması için ilk olarak bilinecek bir gerçekliğin olması gerekir. Başka bir deyiş ile bilgi var olanın keşfedilmesidir. Eğer gerçeklik, zihinsel bir eylem veya süreç sonucu oluşuyor olsa idi, bu olaya “bilme” değil “yaratma” denirdi.

– H. A. PRITCHARD

3B. Öz (Bir Şeyin Kendi İçinde Ne Olduğu) Kabul Edilmeden Varlığın Onaylanması Mümkün Değildir

Bu argümanı şöyle özetleyebiliriz:

Kant’ın numenin [gerçek dünya, dünyanın görünümüne karşı] ortada olduğuna ancak öz olmadığına dair iddiası, kendi kendini çürüten bir başka yaklaşımdır. Bir şeyin ne olduğunu bilmeden o şeyin ne olduğunu bilmek mümkün müdür? Bir şeyin ne olduğunu bilmeden, o şey hakkında herhangi bir doğrulamada bulunmak mümkün değildir. Bir şeyi “öz” ya da “gerçek” olarak nitelendirmek bile o şey hakkında bir şey söylemek demektir. Daha da ötesi, Kant bu durumun elde ettiğimiz görünümün bilinemez “kaynağı” olarak nitelendirmiştir. Bütün bunlar gerçek hakkında bilgilendiricidir: Elde ettiğimiz izlenimlerin gerçek ve öz kaynağıdır. Bu bile tam agnostisizmden bir adım gerisidir. (Geisler, CA, 2 1-22)

H. A. Pritchard şu iddia da bulunur: “Bilgi özünde gerçekliktendir ve bilinen olmasından bağımsızdır. Gerçekliğin zihne bağımlı olduğu iddiası, bir şeyin özünün, bilinen olmasından bağımsız olduğuna dair bir iddiadır.” (Pritchard, KTK, 121)

Etienne Gilson: “Ayırt etme yetisi ve idrağın kaynaklandığı ortak kök Kant tarafından kabul edilmiş, ancak bu kökün ne olduğunun bilinmediği de ileri sürülmüştür. Kant’a göre araştırılması gereken en son konu budur. Kısaca, idrağın anlaşılabilir dünyasına keyfen bırakılmış bir varlık gibi kalmamak için, ya varlığın tamamen reddedilmesi gerekir ya da geri kalan her şey gibi tecrübeden bağımsız bir şekilde oluşturulmalıdır” demiştir. (Gilson, BSP, 132)

Gilson sözlerine şöyle devam eder: “Kant’ın tenkitlerinde varlığa ya çok fazla yer verilmiştir ya da çok az. Hume’da olduğu gibi bolca kullanılmasının sebebi keyfi bir uygulamanın ürünü olmasıdır. Az kullanılmasının sebebi ise varlığın salt bir biçimde bilinemez olduğuna dair inanç ve Berkeley’in mutlak idealizminin aksine Kant’ın tenkitçi idealizminde pratik yer bulamaması olmuştur.” (Gilson, BSP, 134-135)

Paul Carus şunları ifade etmiştir: “Bundan dolayı duygularımızın bir eseri olarak ortaya çıkan ve bizim sezgilerimizin oluşturduğu dünya resminin sübjektif bir görünüm olduğunu kabul etsek de... Kant’ın aksine bizim iddiamız bu resmin unsurlarının varlık formunda var olduklarıdır. Kant formu tamamen sübjektif yaparak bütün fikirleri, bütün düşünceleri, bilimin tümünü sübjektif kibire indirgemıştır. Berkeley’den daha idealisttir. Sadece form kanunları gerçekliğin objektif unsurları olarak kabul edilirse, bilim objektif bir bilme metodu olarak kabul edilmektedir.” (Carus, EKP, Kant, PFM, 236)

Carus şu sonuca varmıştır: “Eğer varlıklar özlerinde objektif ve bizim duygularımızdan bağımsızsalar, onların bilinemezliklerini reddetmemiz gerekir.” (Carus, EKP, Kant, PFM, 236)

Rudolph G. Bandas, var olma fikrinin gerçekliğe tekabül ettiğini iddia eder:

Var olma fikrinin objektifliği konusunda elimizde ne gibi bir güvence vardır? Deneysel varlığı özünde kıyaslayamadığımızı göre, bu fikrin gerçekliğe tekabül ettiğini nasıl bilebiliriz? Bu zor soru yeni bir soru değildir. Daha önce ileri sürülen bu yaklaşımlar önce Aristo sonra Aziz Thomas tarafından çürütölmüştür. Modern düşünüşün karakteristik eğilimi, bölmek ve ayırmaktır. Epistemoloji alanındaki gerçekleştirilen en ölümcül hataları ise, öz ile bilinen objeyi birbirinden ayırmak, arkasından da ümitsiz bir şekilde obje ile özne arasında oluşan uçurumu kapatmaya çalışmak olmuştur. (Bandas, CPTP, 62)

Bandas, var olma fikrinin evrenselliğini ortaya koyar:

Var olma fikri; ister olası ister olmuş, ister olan ister olacak her türlü gerçekliğe uygulanabilir. Gerçekliğin her derecesine uygulanabilir. Var olma olmadan doğrulama da olamaz. Kendimizi varlıktan ayırmaya çalışmak, entelektüel bir intihardır, sonsuz bir sessizliğe gömölmek anlamına gelir. Modern düşünürlerden daha dogmatik ve daha kategorik olan birisi, özneli yüklömlü bir cümle kurduğu anda var olma felsefesini, sonuçlarını, imalarını ve alt çıkarımlarını kabul etmiş olur. (Bandas, CPTP, 346)

Cambridge Felsefe Sözlüğünde Panayot Butchvarov, agnostik bir kişinin özü reddetmesi durumunda şu iki arzu edilmeyen sonuç ile karşılaşacağını belirtir:

Objelerin gerçekliğine dair bir konsept oluşturamayız itirazının kabul edilmesi, objelerin özünde gerçek bilgiye ulaşamayacağımız ve gerçeğin bu objelerin tekabül etmesi olarak görölmemesi gerektiği anlamına gelir. Bu durumda karşımıza ciddi iki sonuç çıkar: (i) gerçek obje olmadığına dair absörd görüşü kabul etmemiz gerekir, çünkü gerçekte hiçbir objenin konseptini oluşturamayacağımız anlamına gelir; ya da (ii) “gerçeklik,” “kavram,” “tecrübe,” “bilgi,” “gerçek” gibi terimlerin anlamlarında dramatik bir değişim gerçekleşir. (Butchvarov, MR, alıntı yeri Audi, CDP, 488)

Butchvarov şöyle devam eder: “Eğer bizim bağımsız uzaysal dünya kavramımız sübjektif ise; böyle bir dünyanın varlığını savunmak için yeterli bir sebebimiz yok demektir. Bunun en büyük sebebi ise, bizim kavramsal yetilerimizden bağımsız olan bir kavramdan bahsetmek, bir çelişkidir.” (Butchvarov, MR, alıntı yeri Audi, CDP, 490)

Eğer bizim bağımsız uzaysal dünya kavramımız sübjektif ise; böyle bir dünyanın varlığını savunmak için yeterli bir sebebimiz yok demektir. Bunun en büyük sebebi ise, bizim kavramsal yetilerimizden bağımsız olan bir kavramdan bahsetmek, bir çelişkidir.

– PANAYOT BUTCHVAROV

4B. Kant’ın Epistemolojisi Gerçekliğe Ulaşamaz Çünkü Gerçeklik ile Başlamaz

Bu bölümün girişinde belirttiğimiz gibi gerçekliğe ulaşmak için zihnin içinden başlamak hatalı bir yoldur.

F. H. Parker, başlamak için en doğru adresin gerçeklik olduğunu belirtir: “Bilinen gerçeklerin varlığının bilinmelerine bağımlı değildir. . . ya doğalarına ya da varlıklarına; bilgi, bilinen gerçeklere bağımlıdır.” (Parker RAK, alıntı yeri Houde, PK, 48)

Etienne Gilson bu hataya düşen idealistin karşılaşıacağı ikilemi tanımlar:

Realist ve idealist arasındaki en büyük farklılık şudur: İdealist *düşünür*, realist *bilir*. Realist için düşünme; bilginin geçmişteki bazı işlerini organize etmek ya da içeriklerine yoğunlaşmaktır. Realist için düşünmenin gerçekleşmesi için, ilk önce bilginin var olması gerekir, işte bu yüzden muhakemesinin başlangıç noktası olarak düşünceyi değil gerçekleri alır. İdealist ise tam tersi olarak düşünceden varlıklara ulaşmaya çalışır, ancak başlangıç noktası bir objeye tekabül etmedikçe bilgiye ulaşamaz. İdealist, realiste düşünceden ayrılan objeyi tekrar birleştirebilmenin yolunu sorar; realist hemen bunun mümkün olamayacağı ve bu yüzden bir idealist olmadığı cevabını vermelidir. Buna rağmen realizmde bilgiden ayrılır, buna zihnin bir objeyi kavrama eyleminden kaynaklanması olarak bakılır. Realist için bu soru, çözümsüz bir problem değildir, ancak tamamen farklı olan, sahte bir problemdir. (Gilson, VMYR, alıntı yeri Houde, PK, 386)

Gilson, bir idealist ile tartışacaklara şu öneride bulunur:

İdealizmin, realizmi sıkıştırmak istediği imkânsızlıklar köşeleri aslında idealizmin kendi icadıdır. Bize bilinen varlık ile varlığın özünü karşılaştırma konusunda meydan okuduğu zaman, aslında kendi içindeki kanseri ortaya koyar. Realist için, idealistlerin anladığı bir şekilde “numen” (öz) diye bir şey yoktur. Bilgi, zihnin varlıkları özünde algıladıklarını önceden varsayar. Düşüncemizde yer almış olan bir varlık hakkında, gizemli ve bilinmeyen ikinci bir öz yaratmanın hiçbir anlamı yoktur. Bilmek demek bir şeyi düşüncedeki şekli ile anlamak değil, düşüncede bir varlığı olduğu gibi anlamaktır. (Gilson, VMYR, alıntı yeri Houde, PK, 388)

Realist ve idealist arasındaki en büyük farklılık şudur: İdealist *düşünür*, realist *bilir*. Realist için düşünme; bilginin geçmişteki bazı işlerini organize etmek ya da içeriklerine yoğunlaşmaktır. Realist için düşünmenin gerçekleşmesi için, ilk önce bilginin var olması gerekir, işte bu yüzden muhakemesinin başlangıç noktası olarak düşünceyi değil gerçekleri alır.

– ETIENNE GILSON

5B. Kant’ın *Priori* Sonuçlarının Kesinliği, Bilimsel Keşifler ile Çürütülmüştür

Priori demek “tecrübeden bağımsız” demektir. Mortimer Adler, Kant’ın tecrübeden bağımsız sentetik yargılar ile ne yaptığını açıklar: “Kant insan zihnine şunları yapıştırmıştır: kavrayış ya da sezgi formunda deney sınırını aşan formlar (zaman ve mekan formları) ve deneyin sınırını aşan idrak kategorileri.” Kant’ın bu cömert bağışının altında yatan gerçekler şunlardır: “Zihin bu deney sınırını aşan formları ve kategorileri tecrübeye getirir, böylece yaşayacağımız tecrübenin şeklini ve karakterini belirlemiş olur.” (Adler, TPM, 96)

Başka bir deyiş ile zihin gerçekliği sadece bu tecrübeden bağımsız kategorilere göre algılayabilir. Bir şeyin gerçekliğe tekabül etmesi (gerçek olması) hakkında bir hüküm verebilmemiz için tek yol, bizim gerçeklik ile yaşamış olduğumuz tecrübelerden değil, bu tecrübeden bağımsız kategoriler üzerinde geçer.

Kant'ın niyeti Öklid geometrisini, aritmetiğini ve Newton fiziğini, tecrübeden bağımsız sonuçları biçimleyen gerçeklik olarak göstermektir ancak Adler bizlere Kant'ın bunu yapmaya çalışırken içinde olduğu hayal dünyasını ortaya koyan üç tarihi olayı hatırlatır:

Öklitçi olmayan geometrinin keşfi ve gelişimi ile modern sayılar teorisi, bizim algı anlayışımızı yönlendiren ve Öklit geometrisi ile basit aritmetiği gerçek ve kesin kılan Kant'ın icat ettiği deneyin sınırını aşan zaman ve mekan formlarının salt bir biçimde uydurma olduğunu göstermeye kafi gelmelidir.

Benzer bir şekilde, Newton [evren devasal bir makinadır ve Tanrı bu sistemin dışındadır] fiziğinin yerini alan modern rölativist fizik; nedensel kanunlara olası ve istatistik kanunlarının eklenmesi; temel partikül fiziğinin ve kuantum fiziğinin gelişimi, Newton'un fiziğine kesinlik ve kusursuzluk bahşeden Kant'ın icat ettiği deneyin sınırını aşan zaman ve mekan formlarının salt bir biçimde uydurma olduğunu göstermeye kafi gelmelidir.

Adler şu sonuca varmıştır: “Her ne kadar sıra dışı ve dahice hazırlanmış bir entellektüel çalışma olarak takdir görse de, yirminci yüzyılda yaşayan birisinin bu keşiflerden sonra hala daha Kant'ın deney üstü felsefesini ciddiye alması şaşırtıcı bir durumdur.” (Adler, TPM, 97-98)

Paul Carus şu iddiada bulunur: “Varlıkları objektif var oluşlarında tarif etme konusunda bazı bilim adamlarının kişisel başarısızlıklarına rağmen, insan zihni üzerinde garip bir etki yarattığını ileri sürüp, bilimi reddedene kadar insanlık bilim idealinin hakkettiği değer her geçen gün daha fazla artmaktadır.” (Carus Kant, PFM, 236)

37

MİSTİSİZME CEVAP

(“dolaysız bir Tanrı bilgisinin, ruhsal gerçeğin ya da nihai gerçekliğin ‘anlık sezgi ya da kavrayış [sübjektif], sıradan duyu algılamasından değişik bir yol ya da mantık yolu’ ile erişilebilir olduğu inancı.

[Webster’s New Collegiate Dictionary]”

[Anderson, CWR, 37])

BÖLÜME BAKIŞ

D. T. Suzuki Tarafından Örneklendiği Şekli İle Mistisizm (Zen Budizm)

Gerçek, Tutarsızlık Gerektirebilir

Gerçekliğin (ve Doğrunun) İki Âlemi Vardır ve Bu İki Âlem Farklı Bir Şekilde Tecrübe Edilmelidir

Gerçeklik Bu Dünyadır ve Bizim Bu Dünya İle Olan Tecrübemiz Bir Yanılsamadır

Mistik Tecrübeler Tarif Edilemez

Cevap

Zen’in İfadeleri Kendi Kendini Çürütür ve *Ad Hoc* (Özgü)

Birbiri İle Çelişen ve Farklı Bir Şekilde Tecrübe Edilmesi Gereken İki Gerçeklik Âlemi Yoktur

Gerçeklik Bir Yanılsama Değildir

Mistik Tecrübeler Tarif Edilebilir

Mistik Tecrübeler Kendi Kendini Doğrulamaz

Mistisizm Felsefesi Yaşanamaz

1A. D. T. Suzuki Tarafından Örneklendiği Şekli İle Mistisizm (Zen Budizm)

Mistisizmin birçok formu vardır. Mistikleri birbirinden ayıran unsur, hedefleri olan *Aydınlanma*'ya ulaşma yöntemleridir. Gerçekliği nasıl bilebiliriz sorusu ile gerçekliği bilebilir miyiz sorusunun, birbiri ile alakalı olsa da, farklı olduğunu unutmamak gerekir. Mistisizm hakkındaki takip eden örnek, mistiklerin gerçekliği bilmeyi ve gerçeği bilmeyi nasıl algıladıklarını ortaya koyacaktır.

1B. Gerçek, Tutarsızlık Gerektirebilir

D. T. Suzuki açıkça şu ifadede bulunmuştur: “Zen, muhakeme rutinini takip etmez ve kendi kendisi ile çelişme ya da tutarsız olma kaygısı yaşamaz.” (Suzuki, LZ, 94)

Suzuki: “Zen, kesinlikle mantık ve analiz üzerine bina edilmiş bir sistem değildir. Mantığa ters gelen şeydir, bu ifade ile kastettiğim dualistik bir düşünme motodudur.” (Suzuki, IZB, 38)

Suzuki: “Genel anlayışımız şöyledir: ‘A’ = ‘A’ çünkü ‘A’ = ‘A’; ya da ‘A’ = ‘A’ bundan dolayı ‘A’ = ‘A’dır. Zen bu muhakeme yolunu kabul eder ancak Zen’in bir de genel olarak kabul edilmeyen, kendine has muhakeme yolu vardır: ‘A’ = ‘A’ çünkü ‘A’ ≠ ‘A’; ya da ‘A’ ≠ ‘A’; bundan dolayı, ‘A’ = ‘A’.” (Suzuki, SZ, 152)

Suzuki: “Zen’in başlangıcı buradan geçer. Eğer ‘A’nın ‘A’ olmadığını fark edersek bu tek taraflı bir mantık olur, mantıksız denilen bu tutum aslında en son analize göre mecburen mantıksız değildir; yüzeysel irrasyonel olanın da kendine özgü bir mantığı vardır ve bu durum varlıkların gerçek durumlarına tekabül eder. . . . Başka bir deyiş ile Zen hem içerde hem de dışarıda olmak ister. Zen’in yaşamamızı istediği hayat, kurallar ile sınırlanmayan ancak kişinin kendi kurallarını kabul eden bir hayattır. Bundan dolayı ifadeleri, ya mantıksızdır ya da süpermantıklıdır.” (Suzuki, IZB, 60, 64)

Suzuki, tutarsızlıklarda mantığa göre daha fazla gerçek olduğunu ifade eder: “Prajnaparamita’nın ifadeleri mantığa göre imkânsızdır ya da tutarsızlıklar ile doludur ancak ruhu salt bir biçimde tatmin eder. . . . Bir ifadenin mantıksız olması, bu ifadenin doğru olmadığını ortaya koymaz. Doğruluk arandığında bu ifadelerde bolca bulunabilir.” (Suzuki, EZB3, 271)

Suzuki, gerçeklik hakkında şunları dile getirmiştir: “Fikre göre nihai tecrübe olgusu: (1) yapay ya da şematik düşünce kuralları ile esir edilmemelidir (2) ‘evet’ ya da ‘hayır’ gibi antitezler içermemelidir (3) epistemoloji tarafından hırpalanıp, kurutulmamalıdır. Açıkçası Zen mantıksızlığa, irrasyonelliğe ve absürdlüğe bağımlıdır gibi gözükse de bu sadece görünümüdür.” (Suzuki, IZB, 55)

Suzuki, mantık kategorileri hakkında şunları dile getirmiştir: “Mantiki dualizmin bir diğer adı cahilliktir. Eğer varlıkların tam gerçekliğini istiyorsak, bu varlıkları daha dünya yaratılmadan önceki, varlıklar hakkındaki bilinçin oluşmadığı zamandaki bakış açısı ile görmemiz gerekir.” (Suzuki, IZB, 52)

2B. Gerçekliğin (ve Doğrunun) İki Âlemi Vardır ve Bu İki Âlem Farklı Bir Şekilde Tecrübe Edilmelidir

D. T. Suzuki, Zen’in bilgi felsefesini açıklar:

Şimdi sizlere bir parça Zen epistemolojisi sunmak istiyorum. Gerçeklik hakkında elde edebileceğimiz iki tür bilgi vardır: Birincisi gerçeklik hakkındaki bilgidir; ikincisi ise gerçekliğin içinden gelen bilgidir. En geniş anlamı ile “bilgiyi” ele alırsak; birinci bahsettiğim bilinebilir bilgi ve ikincisi bilinemez bilgidir. Sübjektif ve objektif arasındaki ilişkiden bahsederken karşımıza çıkan bilinebilir bilgidir... Bilinemez bilgi ise içsel tecrübenin bir sonucudur;

bundan dolayı tamamen bireysel ve sübjektiftir. Bilinemez bilginin garipliği ise bu bilgiye sahip olan kişi, bu bilginin kişiselliğine rağmen evrenselliği konusunda tamamen ikna olur. (Suzuki, SZ, 146)

D. T. Suzuki, bu durumu görmek ve bilmek olarak tanımlar: “Budist epistemolojisinde en önemli rolü görmek üstlenir, çünkü görme bilmenin temelidir. Görme olmadan bilme imkânsızdır; bütün bilginin orijini budur.” (Suzuki, MCB, 46)

Norman Anderson mistisizmi şöyle tanımlar: “Genel olarak mistisizmi, dolaysız bir Tanrı bilgisinin, ruhsal gerçeğin ya da nihai gerçekliğin ‘anlık sezgi ya da kavrayış [sübjektif], sıradan duyu algılamasından değişik bir yol ya da mantık yolu’ ile erişilebilir olduğu inancı olarak tanımlayabiliriz. [Webster’s New Collegiate Dictionary]” (Anderson, CWR, 37)

Anderson, Zen’in nihai gerçeklik bilgisine nasıl ulaştığını açıklar: “Zen Budistleri, titiz bir öz disiplin ve katı bir meditasyon metodu ile *satori* aşamasına erişmenin mümkün olduğuna inanırlar. *Satori*, Japonca’da ‘aydınlanma’ anlamına gelir. Bu aydınlanma bazı öğretilere göre aniden, bazılarına göre ise aşama aşama gerçekleşir. Bu gerçekleşme entelektüel değil ampirik (deneysel) bir algılamadır.” (Anderson, CWR, 88)

Suzuki *satori* olayının rasyonel bilgiden tamamen farklı olduğunu açıklar: “*Satori*, varlıkların doğasına sezgisel bir bakıştır; mantıksal ya da analitik idrağın tam aksidir.” (Suzuki, EZB1, 230)

Suzuki: “Tüm bunlar bir yana, *satori* idrak ile elde edilebilen bir şey değildir.” (Suzuki, EZB1, 243)

Suzuki: “Zen için *satori*’nin gerçekleşmesi mecburidir: Genel bir zihinsel devrim gerçekleşmelidir. Bu devrim ile eski entelektüel birikim yok edilir ve yeni inancın temelleri atılır. Eskiden beri bildiğimiz varlıkları tamamen farklı bir açıdan görmemizi mümkün kılacak yeni ve taze bir duyunun uyanması gerekir.” (Suzuki, EZB1, 262)

Suzuki: “Mahayana düşünürleri tarafından ileri sürülen bir seri reddedişin [Budizmin çok farklı bir mezhebi. Popüler olan mezhep Zen’inkidir] arkasında daha ileri bir gerçek iddiası yer alır.” (Suzuki, AZ, 5)

Suzuki: “Zen’de, nihai gerçek için zihnin tatmin edici bir sonuca ulaşamadığı entelektüel bir araştırma vardır; sübjektif, deneysel bilinçliliğin derinliklerine dalmaya mecbur bırakılır.” (Suzuki, EZB2, 60)

Suzuki bilginin iki formunu bir kez daha tanımlar:

Budizm’de genel olarak bilginin iki formu birbirinden ayırt edilir: *Prajna* ve *viññana*. *Prajna* bütün bilgi (sarvajña) ya da deneyin/insan bilincinin sınırını aşan bilgisidir. *Viññana*, özne ve objenin ayırt edilebildiği göreceli bilgimizdir. Bilim ve felsefe açıkçası gerçekliği açıklayamaz; gerçekliğin içeriği, bizim göreceli bilgimizin incelemeye çalıştığından çok daha engindir. Budizm’e göre gerçeklikten geri kalanlar tanınabilmek için *Prajna*’ya doğru yönelirler. (Suzuki, LZ, 80)

Suzuki: “*Prajna*, bizim bilgimizin erişemeyeceği bir şeydir. Bilgiden değişik bir kategoriye aittir.” (Suzuki, AZ, 22-23)

Suzuki: “*Viññana*, her şeyin açık ve seçik, tanımlanmış olmasını ister; çelişkili ifadeleri yan yana barındırmaz, *prajna* ise tüm bunlara kayıtsız kalır ve umursamaz.” (Suzuki, SZ, 91)

Zen felsefesinde mantıksız ve anlamsız ifadeler ya da sorular bir kişiyi mantıklı düşünce bataklığından kurtarmak için kullanılır. Örnek: Köpekler havlarken nasıl bir ses çıkartır? Suzuki, bu mantıksız ifadelerin arkasındaki Zen felsefesini açıklar: “Zen’in amacı mantıksızmış gibi görünmek değildir, ancak insanlara mantıklı tutarlılığın nihai nokta olmadığını ve sadece entelektüel zekâ ile elde edilemeyecek bazı deneyin/insan bilincinin

sınırını aşan ifadelerin varlığını göstermektir. Zen bizleri, herhangi bir antitezin yaşamadığı mutlak bir diyara götürür.” (Suzuki, IZB, 67-68)

Zen’in amacı mantıksızmış gibi görünmek değildir, ancak insanlara mantıklı tutarlılığın nihai nokta olmadığını ve sadece entelektüel zekâ ile elde edilemeyecek bazı deneyin/insan bilincinin sınırını aşan ifadelerin varlığını göstermektir. Zen bizleri, herhangi bir antitezin yaşamadığı mutlak bir diyara götürür.

– D. T. SUZUKI

3B. Gerçeklik Bu Dünyadır ve Bizim Bu Dünya İle Olan Tecrübemiz Bir Yanılsamadır

Suzuki materyal dünyanın ya da gerçekliğin bir yanılsama olduğunu şöyle açıklar (bu kavrama Maya denir):

Daha önce defalarca belirtildiği gibi Prajnaparamita argümanının gücü tüm dünyanın içinde bulunduğu hatayı ortaya çıkarmasından gelir; bu hata -naïve realizmdir (gerçek, var olan ve harici bir dünya mevcuttur görüşü). Realizmin bu temel unsuruna göre içsel dünyamızın unsuru olan düşünceler, duygular ve hisler karşısında gerçekliği ve varlığı ebediyen sabit olan bir harici dünya vardır. . . . Naïve realizmin en sağlam kalesi olan bu görüşünü yıkmak için gerekli olan silah, her şeyin Maya olduğunu ve dünyada ebediyen sabit olan bir düzen olmadığını; içsel ve dışsal, var olma ve var olmama gibi varlığın dualistik kavramlarının bir hayal olduğunu ortaya koymadır. Ancak bu gerçeklikten erişilemez olan Prajna uyandırılabilir. . . . Bizlere söylenen şey, bizleri etkileyen acıların ve zevklerin daimi bir doğası olmadığıdır ve aynı şekilde zevk ve acı veren objeler aynen Maya gibi geçici ve değişkendir. Hiç birisinin güçlü bir gerçekliği yoktur. Tüm bunlar bir görünümdür ve bundan öte bir değere layık değildir. Göründükleri sürece ordadırlar, bu gerçek yadsınamaz; ancak bu gerçeklik nihai değildir ve bağlanılmayı hakketmezler. Bilge kişinin Prajna gözü açılmıştır ve gerçekliğin kayadan oluşan duvarının arkasını görebilir. (Suzuki, EZB3, 267-268)

Suzuki, bu dünyanın arkasında daha da gerçek bir dünya var demiştir: “İçinde yaşadığımız bu göreceli dünyanın arkasında gerçek bir dünya daha vardır ve bu ikisi bölünmez bir bütündür. Birisi diğerinden daha gerçek değildir. Gerçek: dünya birdir.” (Suzuki, WIZ, 73)

Suzuki, şu yazısında gerçeklik hakkında Batı’nın felsefi terimlerini kullanmıştır:

Gerçeklik, bir öz ya da hypostasis ya da görünümünden bağımsız bir öz/fenomen olarak anlaşılmamalıdır. Şu ya da bu olarak nitelenebilecek entelektüel bir algılama objesi değildir. Tüm kabuklar ve kaplamalar üzerinden dökülünce geriye kalan şey, gerçektir (biz bu ifadeyi kullanmayı uygun görmeyiz). Bu bir idrak meselesi değildir. Bu durum hem semboliktir hem de ruhsal olarak yorumlanmalıdır; bu bir kişinin Zen tecrübesi ya da satori yaşarken hissettiği bir duygudur. (Suzuki, LZ, 30)

Suzuki şu yorumda bulunmuştur: “Mantıksız ve saçma olanın kullanımının Zen felsefesindeki amacı, kişiyi bu yanılsama dünyasından kurtarmaktır. Zen ustasının duyutecrübesinin gerçeklerine muhalefet etmesinin amacı, psikoloğu gerçeğin katı ve yapay etiketlerinden, kavramlarından bağımsız kılmaktır.” (Suzuki, LZ, 94)

4B. Mistik Tecrübeler Tarif Edilemez

D. T. Suzuki mistik tecrübelerin tarif edilemeyeceğini ileri sürmüştür: “Satori, en mahrem kişisel tecrübedir ve bu yüzden kelimeler ile ya da başka yöntemler ile ifade edilemez.” (Suzuki, EZB1, 263)

D. T. Suzuki “Gerçeklik ne şekillidir ne de şekilsizdir; boşluk gibi bilginin ve idrağın ötesindedir; kelimeler ya da harfler ile ifade edilemez.” (Suzuki, EZB2, 21)

Eğer bana Zen ne öğretir diye sorsalardı, cevabım hiçbir şey olurdu.

– D. T. SUZUKI

2A. Cevap

1B. Zen’in İfadeleri Kendi Kendini Çürütür ve Ad Hoc

1C. Örnekler

D. T. Suzuki, Zen’in tenkit üstü olduğunu belirtmiştir: “Zen ustası satorisi sayesinde hasımlarının karargâhına her yönden saldırma avantajına sahiptir. Bu avantaj noktası yer ve mekan ile tanımlanamaz; bu yüzden de kavramlar ya da kavramlar üzerine bina edilmiş sistemler tarafından saldırıya uğrayamaz. Onun pozisyonu sıradan duyular ile tespit edilemez bundan dolayı herhangi bir zihinsel ürün ile yok edilemez.” (Suzuki, LZ, 95)

D. T. Suzuki, Zen felsefesinin kendi kendini doğruladığını, çelişkileri ya da tenkitleri umursamadığını söylemiştir:

Mantığa dayalı linguistik görüş noktasına göre iki Zen ustası birbirine meydan okur ve uzlaşmalarını sağlamak imkânsızdır. Bir tanesinin “evet” dediğine diğeri “hayır” der. “Hayır” ifadesi olumsuzluk ifade ettikçe ve “evet” ifadesi bir onaylama içerdikçe bu ikili arasında bir bağ kurmak olanaksızdır. Böyle bir çelişki durumu karşısında bir insan Zen öğretisinin nasıl olur da istikrarlı öğretişe devam ettiğini sorgulayabilir. Ancak Zen bu söylenenlere kulak asmadan şarkısını mırıldana mırıldana yoluna devam eder. Çünkü Zen’in birinci kaygısı ifade formları değil yaşanılacak olan tecrübedir. İfade formları geniş anlamda çeşitlilikler, paradokslar, çelişkiler ve belirsizlikler içerir. Zen’e göre, “ne” sorusuna (*istichheit*) sadece içsel bir tecrübe ile cevap bulunabilir ve muhakemeler, tartışmalar ya da linguistik, diyalektik incelikler bu cevaba giden yol değildir. Sadece gerçek bir Zen tecrübesi yaşayanlar, neyin gerçek neyin gerçek olmadığını, yapay ve yüzeysel uyumsuzluklara rağmen anlayacaklardır. (Suzuki, MCB, 59)

Suzuki’nin yazılarındaki tutarsızlıkları tespit etmek hiç de zor değildir. Kendisi her ne kadar üretken ve etkin bir yazar olsa da, açıkçası kendi ifadeleri ile çelişme konusunda fazla bir kaygı sergilememektedir.

Suzuki’nin bir yazısında şu ifade vardır: “Eğer bana Zen ne öğretir diye sorsalardı, cevabım hiçbir şey olurdu.” İlerleyen sayfalarda ise şunu görürüz: “Jenye’nin bu meşhur *gatha*’sı (sözü) Zen’in öğrettiği her şeyi tüketmektedir.” (Suzuki, IZB, 38, 58)

Suzuki, Zen'in gerçeği ile eğitilmek isteyen bir öğrenciye Zen ustasının cevabını şöyle aktarır: "Zen ustası, 'Şekillendirmek için ne bir zihin, öğretilmek için ne bir gerçek vardır' der." Bir sonraki sayfada ise Suzuki şu yorumda bulunmuştur: "Eğer mümkün olsaydı, Zen gerçeğine dair entelektüel bir anlayış arzulayanlar, ilk olarak *stanza*'nın gerçek anlamını idrak etmelidir." (Suzuki, IZB, 57-58)

Suzuki, Zen bütün dualizmin ötesindedir bu yüzden de tenkit edilemez:

Her ne kadar içerdiği bazı unsurlardan dolayı mistisizm olarak nitelendirilse de Zen felsefesi tenkit ötesi olduğu için mistisizm değildir. Zen absorbe etmeyi, özdeşleşmeyi ya da bir olmayı öğretmez, çünkü Zen felsefesine göre bunlar yaşam ve dünyanın dualistik kavramından elde edilmiş fikirlere. Zen felsefesinde varlıkların bir bütünlüğü vardır; bu bütünlük analiz edilmeyi ya da herhangi türden anti-tezlere bölünmeyi reddeder. Zen felsefesine göre varlıklar tutulması için bir sapı olmayan demir bir çubuk gibidir. Başka bir deyiş ile herhangi bir kategoriye dahil edilemezler. Zen insanlığın kültür, din ve felsefe tarihinde bir başka eşi olmayan bir disiplindir. (Suzuki, SZ, 146)

2C. Tenkit

Henry Rosemont, Jr. Zen'in bir felsefe olmadığına dair görüşe şu cevabı vermiştir:

Zen Budizmi bir takım felsefi varsayımlardan oluşur; taraftarlarının davranış modelleri hakkında hüküm verir; Suzuki ve taraftarlarının bu gerçeğe karşı tek savunmaları kelime oyunlarından ibarettir, bunun sonucunda da Zen yorumlarını okuyanlara yanıltmalar sunulur; birçok temel konulara değinilmez hatta bu konular saklanır. Örneğin, bir sayfada şu ifade ile karşılaşırız: "Zen'de, Uzak-Doğu halklarının özellikle de Japonların bütün felsefeleri, dinleri ve yaşamları sistematize edilmiş ya da kristalize edilmiştir." Bir sonraki sayfada Suzuki şu ifadeyi dile getirir: "Zen hiçbir şey öğretmez." Açık ve tartışmasız sonuç tam karşımızdadır. İster açıkça kabul etsin ister reddetsin, Suzuki felsefi söylemde bulunmaktadır; Zen'in ismine dayanarak ifade ettiği birçok inancın felsefe karşıtı olduğunu söylemesi, bu ifadelerin felsefi niteliğini yok etmez. Bunların her biri felsefi inançlardır. (Rosemont, LLZ, 15)

Rosemont sözlerine şöyle devam eder:

İşte bu yüzden, kendisi hakkındaki ifadelerine rağmen Zen Budizmi, ne olursa olsun aynı zamanda bir felsefedir demek yanlış olmaz. Zen Budizm felsefi inançlarının bazılarının "anti-felsefi" olarak nitelendirilecek kadar yeterli derecede sıra dışı olduğunu kabul etmek gerekir, ancak bu nitelik "felsefi değildir" ile aynı şey değildir. Zen yorumcularının bu inançları açıklayan ve savunan ifadelerin hepsi felsefi ifadelerdir. Aksini iddia etmelerine rağmen felsefi uğraşılarda yer alırlar. Bu uğraşılar, felsefi inceleme ve tenkit için uygun özneler oluştururlar. Bu ifadeleri okuyan herkes kendisini Zen Budizm felsefesi ile karşı karşıya bulur. (Rosemont, LLZ, 32)

Mantığın ve Batı felsefesinin Zen yorumlarında yer alan ad hoc tenkidine cevap Rosemont'dan gelmiştir: "Bir düşünür, diğer düşünürleri temel kusurlar işlemek ile suçlayıp, arkasından suçlanan kişilerin kendilerine yöneltilen suçlamaları incelemelerine ya da cevap vermelerine izin vermemelik yapamaz. Bu tür orman kanunlarına ne Zen Budizminde ne de diğerlerinde yer verilemez." (Rosemont, LLZ, 7-8)

Rosemont, mantığın inkârı için lisanın kullanılmasının çelişkili olduğunu belirtmiştir:

Suzuki ve diğer yorumcular mantığa ve linguistik çerçeveye saldırırmak için İngilizceyi kullanırken, kendileri de aynı araçlardan faydalanırlar; böylece saldırıları kendi kendini çürüten girişimlere bir örnek teşkil etmekten ileri gidemez. Örneğin, bir kişinin bir şekilde

mantığın ileri dercede kusurlu olduğuna inandığını düşünelim; bu kişi zekâ sahibi herhangi bir kişiye kendi inancını kabul ettiremeyecektir, çünkü bunu gerçekleştirmeye çalışırken mantıksal çıkarımlar içeren ve inancının doğruluğunu ispatlayan cümleler kullanmak zorunda kalacaktır. . . . Eğer Suzuki'nin görüşlerini aşırı biçimleri ile ele alırsak, saçmalamadan bu görüşleri savunmak mümkün olmayacaktır. (Rosemont, LLZ, 16)

Clark ve Geisler, Zen'in mantık kaçınmasına işaret eder:

Eğer Zen ustası gerçekten de tamamen mantıksız olabilseydi, lisanın her zaman gerçekliği bozduğunu ifade edip, arkasından gerçekliği tarif etmek için lisanı kullanmanın hiçbir zorluğu olmazdı. Doğal olarak bu durum da açık bir tutarsızlık teşkil ederdi ve yine doğal olarak bu durum diğer filozofları ürkütürdü. Eğer mantık gerçekten de önemsiz olsaydı ve istikrarsızlıklar gerçekten de kabul edilebilir olsaydı; bu tür tutarsız ifadelerin beyan edilmesinde hiçbir problem olmazdı. Zen ustası mutizmin [ya da anlamsız bir cevabın ya da surata atılan bir tokadın] rasyonalizmi gözden kaçırdığına kanaat getirmiştir. Ancak mutizme (*sessizlik felsefesi*) başvurmanın bizlere gösterdiği tek şey, Zen ustasının zihninde olmasa da lisanda mantıktan kaçtığı olacaktır. (Clark, ANA, 176)

Rosemont, Suzuki'nin iddiasının ad hoc (özgü) olduğunu ileri sürer:

İnsanların, kelimelerin ve mantığın esiri olduğu inancı, bir Zen Budizm felsefesi inancıdır. Ancak sadece bu ifadeye bakarak Suzuki gibi insanların *kelimelerin* ve *mantığın* esiri olduğuna dair bir sonuca hemen varmamamız gerekir. Bir insanın kısıtlanmış, mutsuz ya da acı içerisinde olduğu bir gerçek olabilir, ancak bu durumu gerçek kılan, bu duruma Zen Budistlerinin inanması olamaz. Suzuki bu inancın doğru olduğunu ispatlamaz hatta bu konuda bir girişimde bile bulunmaz; sadece doğru olduğunu varsayar ve arkasından dünya hakkında sahip oldukları bir ton mantıksız inancı savunmaya başlar, ancak savunmaya başladığı inançların geçerliliğinin bu temel inancın doğruluğuna bağlı olduğunu gözden kaçıır. Bunların hiç birisi idrak için bir nitelik teşkil edemez. (Rosemont, LLZ, 39)

Rosemont, Zen yorumlarının kendi kendini çürüten bir başka noktasına işaret eder: “Zen Budistlerinin temel inançlarının önemli bir bölümünün kendisini ifade etmek için hatalı ifadeler kullanması ciddi bir acayiplik oluşturur; bu durum bu inançların desteklenmesi açısından bir felaket oluşturduğu gibi, Zen'in anlayışına ulaşmak için sempatik bir ilgi duyulmasını da zorlaştırır.” (Rosemont, LLZ, 41)

Rosemont şu sonuca varmıştır:

Bu yazarlar mantıksal ve linguistik hatalar yaptıklarından dolayı suçludurlar. Bu hatalarının sebebi ise meta-filozofik inanca olan bağlılıkları ve bu durumun oluşturduğu diğer gereksinimlerdir. Bu tür inançlar, herhangi bir şey söyleyen ya da yazan herkes tarafından kabul edilen önceden varsayımlar ile tutarsızlık içerir.

Bu yazarlar yüklü miktarda metne imza attıkları için, kendi tutarsızlıklarına birinci elden, birinci dercede delil sunmuş olurlar. Zen yorumcuların kendi düşüncelerinin ve iddialarının, desteklemeye çalıştıkları anti-entelektüel, anti-mantıksal ve anti-linguistik inançlara dayanılarak yargılanmamasını ne talep edebilirler, ne de bu durumu haklı çıkaracak bir sebep sunabilirler. Rasyonelliğe, mantığa ve lisana saldıran Zen yorumcular, Zen inançlarına entelektüel, mantıklı ve linguistik destek sunma haklarını kaybederler. Aslında tutarlı ya da dürüst olmak için, Zen hakkında özgül bir şey söyleme haklarını kaybetmişlerdir. (Rosemont, LLZ, 85)

Norman Geisler şu noktaya parmak basar:

Panteistler'in (tütanrııcı, kamutanrııcı) mantığın gerçekliği içermesini reddedışleri kendi kendisini çürütür. Mantığın gerçekliği içermesini reddetmek, gerçeklik hakkında mantığa dayanan bir ifade yapmayı içeren bir eylemdir ancak, bu eylemin ifadesine göre gerçeklik hakkında mantıklı bir ifade de bulunamaz. Örneğin, Suzuki yaşamı kavramak için mantığı terk etmemiz gerekir derken bile kendi ifadesinin doğrulanması için mantığa başvurur ve mantığı gerçekliği içerir. Aslında, tutarsız olmama kanununu (A hem A hem de A olmayan olamaz), bu kanunu kullanmadan nasıl reddetmeye çalışabilirsiniz? Mantığın gerçekliği içermesini reddetmek için bir kişinin gerçeklik hakkında mantıklı bir ifadede bulunması gerekir. Ancak gerçeklik hakkında mantıklı bir ifadede bulunulamaz ise, panteistler görüşlerini nasıl açıklarlar? (Geisler, WA, 105)

Robert S. Ellwood, Jr. şu uyarıda bulunur:

Bir dinin daha çok mistik ve daha az dogmatik olması daha iyidir ile bütün dinlerin gerçek ruhsal çekirdeği mistisizmdir önerisine çok dikkatli bir şekilde yaklaşmamız gerekir. Bu önerilerin temelini oluşturan bazı varsayımların savunulması ancak bizim ne olduğu belirsiz bu varsayımlara açıklık getirmemiz ile mümkündür. Bir çok kişinin mistik bir tecrübe olarak nitelendirdikleri, ruhsal bir neden adına savaş ve nefret ateşini körükleyebilir. Mistisizmin kendi kendini doğrulayan doğası, iki tarafı kesen bir bıçaktır: Transandantal, deneyin/insan bilincinin sınırını aşan doğaüstü tecrübelerin kapısını açabileceği gibi, çağrışımlarının aklın kontrolünden ayrımını da doğurabilir. İşte mistisizmin kara yüzü burada ortaya çıkar. Kendi kendini doğrulayan mistik tecrübeleri, aklın gözetim ve denetiminden ve sosyal kontrolden bağımsız kılanlar, bu unsurları hiçe sayıp kendilerini büyük bir tehlikeye atarlar. Açıkça konuşmak gerekirse, tehlike kendinden geçmiş olan bir insanın bedenine verebileceğinden daha çok duygular ve duygular ile alakalı sembollerle ilgilidir. Buna rağmen uygulamaya sahasında bu ikilinin ayrımına ender rastlanır. Kendi kendini doğrulayan tecrübe kolayca heyecan verici duygulara karşı yanlış bir tutkunluğa dönüşebilir ve aklın ötesine geçerek eylemlere dönüşebilir. Bu aşamadaki bir kişi rahatlıkla Nazi çılgınlığına ya da Charles Manson'ın tek benci fanatizmine kayabilir. (Ellwood, MR, 186)

William Lane Craig, mistisizm iddialarının içerdiği mantık problemlerini ele almıştır:

Doğu mistisizminin etkisi ile birçok kişi sistematik tutarlılığın gerçek için bir kriter olduğunu inkâr etmektedir. Gerçekliğin eninde sonunda mantıksız olduğunu ya da mantıklı tutarsızlıkların gerçekliğe tekabül ettiğini onaylarlar. Doğu düşüncesine göre Mutlak ya da Tanrı ya da Gerçek kavramlarının, insan düşüncesinin mantık kategorilerini aştığını iddia ederler. Mantıksal tutarlılığı, Batı emparyelizminin ve sömürgeciliğin bir kalıntısı, bir parçası olarak görürler ve reddederler.

Bu kişiler klâsik düşünce kanununun doğru olmadığını; bir önermenin ve bu önermenin reddinin, ya doğru ya da yanlış olması gerekmediğini ileri sürerler. Bu reddedişin iki değişik biçimi vardır: (1) Bir önerme ve bu önermenin reddi aynı anda, ikisi birden, hem doğru hem de yanlış olabilir. Bu tutuma göre Tanrı hem sevgidir hem de sevgi değildir. Tutarsız Olmama Yasası'na göre bir önerme ve bu önermenin reddi aynı anda beraberce doğru (ya da ikisi de yanlış) olamaz; bu yasa böylelikle reddedilmiş olur. (2) Bir önerme ve bu önermenin reddi aynı anda, ikisi birden, ne doğru ne de yanlış olabilir. Bu tutuma göre Tanrı ne sevgidir ne de sevgi değildir; bir önerme için doğru ya da yanlış gibi bir değer yoktur. Değer Yasası'na göre bütün önermelerin ya doğru ya da yanlış olarak bir değeri vardır; bu yasa böylelikle klâsik düşünce kanunu ile beraberce reddedilmiş olur.

İçimden bu iki tutumun da delice ve aptalca olduğunu haykırmak geçtiğini itiraf etmeliyim. Tanrı'nın aynı anda hem iyi hem de kötü olduğunu ya da Tanrı'nın aynı anda hem var olan olup hem var olmayan olduğunu söylemek benim için kesinlikle kavranılması mümkün olmayan ifadelerdir. Çağımızın en yaygın eğilimi, Batılı olan her şeyi aşağılama ve Doğu düşüncesini en azından Batı seviyesine yüceltmedir. Doğu düşüncesinin ifadelerinin

yetersiz olduğunu iddia etmek ise epistemolojik bağnazlık, Batı düşüncesinin mantık öğütücülerinin giydirdiği bir at gözlüğünün ürünü olarak görmektir.

Bu tepki tamamen bir sığ yargıdır. İlk olarak şunu belirtmemiz gerekir: Batılı düşünce akımları içerisinde de mistik öğretiler veren kişiler olmuştur (Plotinus bu kişilere iyi bir örnektir); bu yüzden bu konuyu bir tür Doğu-Batı çatışmasına indirgemek yanlışır. İkinci olarak, “Doğu düşüncüsü” olarak sunulan tepsinin içeriğinde bolca bir abartı yer almaktadır. Doğu’da yaşayan herhangi bir adam veya filozof, Özdeşlik, Tutarsız Olmama ve Dışarıda Kalan Orta Kanunlarına bağlı olarak yaşar, duvarın içinden değil de kapıyı kullanarak bir odadan diğerine geçtikçe bu kanunları onaylamış olur. Bu kanunların reddedildiği tek alan, ileri seviyede kuramsal felsefi spekülasyonlar alanıdır. Bu seviyede bile durum tek renkli, monokrom değildir: Konfiçyus, Hinayana, Budizm, plüralist Hinduizm, Sankhya-Yoga, Vaishesika-Nyaya ve Mimasa düşünce ekollerinde örneklenirler; Jainizm bile nihai gerçekliğin klâsik düşünce kanunlarına uyduğunu inkâr etmez. Kısacası Doğu düşüncesine tenkit ilk olarak gene Doğu düşüncesinden gelmiştir ve gelmektedir. Batılı olan bizlerin ise kültür mirasımızdan dolayı utanmaması ya da kendimizi savunulmaya muhtaç hissetmememiz gerekir; hatta tam aksine mantık muhakemesinin prensiplerinin açık bir şekilde telâffuz edilmesi antik Yunan düşünürlerinin zaferidir. Batıdaki düşünce eğilimlerinin üzerinde mantık muhakemesinin prensiplerinin kazandığı zafer ise Batı’nın en büyük gücünü ve en gurur verici başarısını teşkil eder.

Nihai gerçeklik için kendini kanıtlayan mantık prensiplerinin uygun olmadığını iddia etmenin ne gibi bir anlamı olabilir? Bu iddia hem kendi kendini çürütür hem de keyfidir. Örnek bir iddia: “Tanrı, Bivalence (iki değerlilik) Prensibine ait öneriler ile tarif edilemez.” Eğer bu iddia gerçek olsaydı aynı anda yanlış da olurdu, çünkü aynı anda Tanrı’yı tarif eden bir önerme olurdu, böylece herhangi bir gerçeklik değeri içeremezdi. Böyle bir iddia kendi kendini çürütmektedir. Eğer iddia yanlış bir iddia ise gerçek değildir, Doğulu mistiklerin öne sürdüğü gibi Tanrı, Bivalence (iki değerlilik) Prensibine ait öneriler ile tarif edilemez. Kısaca eğer iddia doğru ise gerçek değildir. Eğer iddia yanlış ise gene gerçek değildir. Her iki durumda da iddia yanlış bir iddiadır.

Bir de şu iddiaya göz atalım: “Tanrı, Tutarsız Olmama Kanununa ait öneriler ile tarif edilemez.” Eğer bu önerme doğru ise Tanrı’yı tarif ettiğine göre kendisi Tutarsız Olmama Kanununa bağlı bir ifade değildir. Bundan dolayı “Tanrı, Tutarsız Olmama Kanununa ait öneriler ile tarif edilir” önermesi de eşit derecede doğrudur. Peki o zaman bunların iddiası nerededir? Doğulu mistik, bu iddianın gerçekliğine kendisini adadığına göre ortada bir iddia olmak zorundadır. Doğulu mistik herhangi bir iddiada bulunduğu anda kendi orijinal iddiası (öneri yoktur) ile ters düşmüş olur. Doğulu mistiğin iddiası, gene kendi iddiasını çürüten örnekleri doğurmaktadır.

Kendi kendini çürütme bir yana, mistik kişinin iddiası tamamen keyfidir. Aslında Tanrı hakkındaki öneriler için mantık prensiplerinin geçerliliğinin reddedilmesini haklı gösterecek hiçbir sebep gösterilemez. Bu mistik iddiasının şu söylemine bakalım: “Tanrı, insan düşünce kategorileri ile kavranamayacak kadar yücedir” ya da “Tanrı, tamamen başka olandır”; Tanrı hakkındaki bu iki öneriler bile, ele aldığımız prensipleri doğrulayan ve bu prensipler tarafından yönlendirilen ifadeler içermektedir. Kısacası nihai gerçeklik hakkındaki öneriler için bu prensiplerin reddedilmesi tamamen ve esasen keyfidir.

Bazı Doğulu düşünürler görüşlerinin, bir görüş olarak eninde sonunda kendi kendini çürüttüğünü ve keyfi olduğunu idrak etmişler; bu durum karşısında da kendi görüşlerinin aslında bir görüş olmadığını ileri sürmeye çalışmışlardır! Kendi görüşlerinin aslında tüm görüşlerden aşkın gerçeğe işaret eden bir teknik olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kendi kendisi ile çelişkili bu görüşün bir görüş olmadığını kabulü ise elimizde değerlendirilecek bir şey olmadığını ve bu kişilerin söyleyecek hiçbir şeyleri olmadığını sonucunu doğurur. Bu sersemliğin arkasından gelen sessizlik aslında mantığa dayalı muhakeme prensiplerinin reddinin iflas edişinin en büyük tanıklığını vermektedir. (Craig, PIS, alıntı yeri Phillips, CAPW, 78-81)

İçimden bu iki tutumun da delice ve aptalca olduğunu haykırmak geçtiğini itiraf etmeliyim. Tanrı'nın aynı anda hem iyi hem de kötü olduğunu ya da Tanrı'nın aynı anda hem var olan olup hem var olmayan olduğunu söylemek benim için kesinlikle kavranılması mümkün olmayan ifadelerdir.

– WILLIAM LANE CRAIG

2B. Birbiri İle Çelişen ve Farklı Bir Şekilde Tecrübe Edilmesi Gereken İki Gerçeklik Âlemi Yoktur

Clark ve Geisler, mistisizmin iki çeşit tecrübe olduğunu iddia edebilmek için panteizme kaydığını ortaya koymuşlardır:

Mistiklerin teklik için bastırmaları, doğal olarak panteizme kaymalarına sebep vermiştir. İster saf ister gelişmiş formda yorumlansın, sıradan duyuşsal tecrübeler panteizm ile bağdaşmaz. Bundan dolayı Panteistler (tümtanrıci, kamutanrıci) duyuşsal tecrübenin imalarından kaçınılan bir tecrübe formu yaşamak için, içsel mantıkları ile yönlendirilirler; kısaca açıklamak gerekirse, harici objelerin dünyası aynen görüldüğü gibi mevcuttur. Panteistler, metafiziklerini, deneysel (ampirik) bilmeden üstün olan bir bilgi moduna dayandırma eğilimi içerisindeyler. (Clark, ANA, 160-161)

Clark ve Geisler, tecrübenin bu iki formunun ayırt edilebilir olup olmadıklarını sorgular. Eğer bu mümkün ise birisi yerine diğerini seçmenin ne gibi bir açıklaması vardır sorusunu yöneltirler:

Mistik tecrübenin bu iki özelliğe, eşsizliğe ve üstünlüğe hakim olduğuna dair herhangi bir iddia şu iki soruyu doğurur: **(1)** Bu karakteristiklere sahip oldukları için sıradan, duyuşsal tecrübe ve bilgidan farklı olan tecrübe ve bilgi çeşidi olduğunu gösterebilir miyiz? Açıkçası, tecrübe ve bilginin bu iki seviyesi birbirinden ayırt edilemez ise, herhangi bir dünya görüşünün desteklenmesi için bu iddia edilen ileri bilgi seviyesine başvuramayız. Değişik ve ileri bir bilgi için duyuşsal bilginin reddedilmesi; eğer bu ileri bilginin mevcudiyeti ispatlanmaz ise tam bir felakete dönüşebilir.

Clark ve Geisler sözlerine şöyle devam eder:

Diyelim ki panteistler sıradan olmayan bir tecrübe ve bilgi modunun varlığın ortaya koymadılar; bu durumda ikinci sorumuzu yöneltmemiz gerekir: **(2)** Eğer değişik bir tecrübe ve bilgi modu var ise, objelerin bağımsız dünyasına ulaştıran ampirik (deneysel) bilgi ve duyuşsal tecrübeden vazgeçmemizin sebebi ne olabilir? Bu soruya başka bir açıdan bakalım: Diyelim ki panteistlerin tecrübeleri, insanların bağımsız bir gerçek dünyaya inanmalarını sağlayan tecrübe ve bilgilerinden farklı, eşsiz unsurlar içermektedir. Bu eşsiz karakteristikler, panteist tecrübesinin daha üstün olduğunu ispatlar mı? Yoksa sadece bu tecrübelerin farklı olduğunu mu ispatlar?

İkili şu sonuca varmıştır:

Sözün kısası, bir tecrübe modunun ya da çeşidinin, bir başka tecrübe modundan farklı olmasından dolayı aşağı görülmesi tamamen keyfi bir tutumdur. Bu prensip, teolojik, etik ya da mistik âlemleri küçümseyen mantıkçı pozitivistler için de geçerlidir. Ancak bu prensibe en

fazla uyması gerekenler, varlığını iddia ettikleri “ileri” mistik tecrübe yüzünden duyuşal tecrübeyi reddeden panteistlerdir. Mistik panteistlerin cevaplaması gereken bir çok soru vardır. Panteistlerin mantık ve lisan ötesi olarak tanımladıkları bu iddia edilen tecrübelerin, bir kişı tarafından savunulması nasıl mümkün olabilir? Eğer gerçekten de temelde birbirinden farklı, ayrı metafizik sonuçlara işaret eden, iki değişik formda tecrübe olsaydı; gerçekte ile yanılşamayı birbirinden ayırt etmek çok elemli bir süreç olurdu. (Clark, ANA, 162)

Clark ve Geisler, kendi alanlarında geçerliliğe sahip iki bağımsız tecrübe ve düşünce âleminin varlığını savunan Zen teorisine cevap verir:

İki-gerçek teorisi, daha temel bir farklılığa işaret eder. Gerçeğin iki âlemi arasında hiçbir bağlantı yoktur. Gerçeğin bu iki arenasında, gerçekte olarak kabul edilenler, gerçeği belirleyen kurallar ve bu gerçeklerden türetilen teoriler; tamamen alakasızdır. Duyusal perspektife (ve bu perspektifin ürünü olan bütün bilimsel fikirler, teoriler ve münazaralar) bağlı, sıradan bir şekilde yaşam tecrübesi, gerçekte ile örölmüş bir iskeleti içerir. Bir de bunun yanında, kendi tecrübe ve bilgi formuna sahip, gerçeğin daha üstün bir modu vardır. İki-gerçek teorisine göre gerçeğin bu iki arenası alakasızdır ancak ikisi de kendi âlemlerinde “gerçektirler”. . . . Ancak bu cevap, bizlere gerekli açıklamayı sunmaktan çok uzaktır. Mantıklılık bizleri gerçekteği tek ve birleşmiş olarak görme konusunda ikna eder. Her insanın gerçeğin tekliğine karşı duyduğu amansız arzu öylesine güçlüdür ki, iki-gerçek teorisi sadece geçici bir tedbir misali işlev görebilir.

En son analize sıra geldiğinde mistikler, gerçeğin tekliğinin kabul edilemez olduğunu ortaya koyarlar. Bazı açılardan geçerli olduğu alanlar olsa bile, bu bakış açısı tamamen hatalıdır. Mantığı reddetmelerine rağmen mistikler bile kaçınılmaz olan, gerçeğin tekliği sonucuna karşı koymayı başaramamaktadırlar -gerçekte kendisi ile çelişirken gerçekte olamaz. (Clark, ANA, 164-165)

Gerçeğin tekliğinin kaçınılmaz üstünlüğüne dair birçok örnek, Zen yorumcusu Powell’in şu dogmatik ifadesinde yer almaktadır: “Bütün dualistik düşünüşlerin yanılşmaya götürdüğü gösterilebilir. Gerçekteği tarif etmek için kullanılan konvansiyonel metodlar *Maya*’dır (gerçekte olmayan) ve araştırmanın mantıklı neticesi eninde sonunda hükümsüzdür. Bu yaklaşımın varacağı sonuç, bütün doğru yaklaşımların varacağı sonuç gibi Nagarjuna’nın Sunyavada’sı ile aynıdır.” (Powell, ZR, 60)

Powell’in ifadesinde kullandığı *ikisinden biri/ya da* mantığını fark ettiniz mi?

Clark ve Geisler mistiklerin, tecrübeyi sadece bir modunun gerçekte ile sonuçlanabileceğini kabul etmeleri gerektiğini ileri sürerler: “Gerçeğin ve tecrübeyi bir formunun en sonunda örnek oluşturan olarak kabul edilmesi durumunda varılacak sonuç aynı olacaktır. Her ne kadar ilk bakışta iki-gerçek teorisi karşı görüşlere daha açıkmiş gibi gözükse de, bu açıklık geçicidir. Gerçekte tecrübeyi bir alana indirgenmesi ile oluşan problemler iki-gerçek teorisi ile çözümlenemez. Final analizinde, gerçekte meseleler ile yüzyüze kaldıklarında, mistikler tecrübeyi bir modunun yanılşamayı, diğer modunun gerçeği doğurduğunu kabul ederler.” (Clark, ANA, 165)

Clark ve Geisler, rasyonelliğin tamamıyla reddedilmesinin imkânsızlığına işaret ederler:

Panteizmin desteklenmesi için mistik tecrübeye yapılacak herhangi bir başvuru ciddi bir ironi (tezatlık) içerir. Mistik panteistler, deneysel (ampirik) bilgiyi reddeder ve mistik bilgiyi kucaklar. Böylelikle deneysel bilginin doğasında var olan mantıksal çatallaşmadan kurtulmayı ve yakınlığın ve birliğin bilgisinin süperkavramına ulaşmayı ümid eder. Her şey bu yana karşılaştacağımız en nihai ironi ise, bu girişimin, sadece mantığa göre koşullanmış deneysel tecrübe ile iddia edilen mantık üstü mistik tecrübe arasındaki mantıklı farklılık üzerinde durduğu zaman başarıya ulaşmasıdır. Böylece mistisizme yapılacak başvuruda, mantığı alt etmek bir yana kendisini düzgün bir şekilde ifade etmek için temel bir mantıksal

farklılığa ihtiyacı vardır. Bir kez daha görüldüğü gibi rasyonellikten tamamıyla kurtulmanın hiçbir yolu yoktur. (Clark, ANA, 183)

Clark ve Geisler, mistik tecrübelerin diğer bütün insan tecrübelerinden farklı algılanmadığına dair iddiayı savunan üç argüman sunar: *Birinci argüman*: Mistik tecrübe kendi kendini yorumlayamaz, mistiğin dünya görüşü aracılığı ile yorumlanmalıdır. *İkinci argüman*: Bir çok mistik, mistik tecrübesinin eşsizliğinden bahseder ancak eğer tecrübeleri dünya görüşleri tarafından yönlendirilmediyse, bir gerçekliğin mistik tecrübeleri çeşitlilik gösteremez. *Üçüncü argüman*: Yaşantılarımızın bizlere sunduğu yaşam felsefesi açısından dünya tecrübesinden kaçmamıza imkân yoktur. Yakınlık konusunda mistisizm, tecrübenin felsefi arka planı aracılığı ile ulaştığı lekesizliği yüzünden eşsiz değildir. Mistik tecrübenin eşsizliğini gösteren diğer faktörlerin varlığı olasıdır. Ancak bilginin dolaysızlığı konusunda, mistik tecrübe, diğer tecrübe modlarından kanıtlanabilir bir şekilde değişik değildir. (Clark, ANA, 168-170)

Clark ve Geisler şu sonuca varmışlardır: “Mistik tecrübe, kendisini diğer tecrübe formlarından tamamen değişik kılan niteliklere sahip değildir. Bilişi atlayan eşsiz bir yakınlığa sahip değildir. Harici bir kanıtlamaya ihtiyaç duyurmuyacak şekilde kendi kendini doğrulayan bir doğaya sahip değildir. Tarif edilemez olan hiç değildir. Mistik tecrübelerin, sıradan tecrübelerden farkı vardır. Ancak bu farklılıklar, mistiklerin gerçeğe ulaşmak için özel bir yola sahip olduklarına dair iddialarını gerekçe oluşturacak kadar büyük değillerdir.” (Clark, ANA, 183)

En son analize sıra geldiğinde mistikler, gerçeğin tekliğinin kabul edilemez olduğunu ortaya koyarlar. Bazı açıdan geçerli olduğu alanlar olsa bile, bu bakış açısı tamamen hatalıdır. Mantiği reddetmelerine rağmen mistikler bile kaçınılmaz olan, gerçeğin tekliği sonucuna karşı koymayı başaramamaktadırlar -gerçek kendisi ile çelişirken gerçek olamaz.

– WILLIAM LANE CRAIG

3D. Gerçeklik Bir Yanılsama Değildir

Gerçekliğin yanılsama olmadığına dair argüman:

Yanılsama terimine Özdeşlik Kanunu uygulayarak gerçekliğin var olduğunu göstermek mümkündür. Yanılsama, gerçekliğin yanıltıcı bir algılaması olarak tarif edilir. Bir kişi, herhangi bir şeyin yanılsama olduğunu dile getirirse, bu kişi gerçek olanın, yanlış algılandığını kasteder. Eğer yanılsama için bir tezat oluşturan objektif gerçeklik diye bir şey olmasaydı, bu yanılsamanın farkında olunmasının hiçbir imkânı olmazdı. Başka bir ifade ile açıklamak gerekirse, rüya gördüğünüzü bilebilmeniz için uyanık olmanın ne olduğunu bilmeniz gerekir. Bu bilgiye sahip olduktan sonra bu iki durumu birbiri ile karşılaştırabilirsiniz. Benzer bir şekilde, yanılsamanın ne olduğunu bilmeniz için gerçeğin ne olduğunu bilmeniz gerekir. Eğer her şey bir yanılsama olsaydı, bu durumu asla bilme imkânınız olamazdı. Bundan dolayı mutlak yanılsama imkânsızdır! Bu konu hakkında ifade edilebilecek tek mantıklı çıkarım şudur: Gerçekliğin bir yanılsama olduğunu inanmak bir yanılsamadır. (Geisler ve Bocchino, WSA)

Peki bu yanılsamanın sebebi nedir? “Kendimizi, başkalarını ve dünyayı yanılsama olarak açıklamanın doğuracağı bir başka problem şudur: Bu yaygın hata nasıl ortaya çıkmıştır? Hemen hemen her insanın kendisi, dünyası ve ikisinin etkileşimi hakkında tecrübe ettiklerinin bir hata olduğu nasıl öne sürülebilir? Bu öne sürülen yaygın yanılsamanın kendisine mal ettiği, doğru bir yapıya sahip, ne bir tecrübe modu ne de bir seri tecrübe ortadadır. Bu yaygın yanlışlık, bütün olası duyusal tecrübenin yapısını kaygılandırır.” (Clark, ANA, 153)

Örneğin Mistiklerin şöyle bir iddiaları vardır: “Renk içeren bütün tecrübe modları esasında ve temelinde yanıltıcıdır.”

Clark ve Geisler bu abartılı iddiaya cevap vermişlerdir: “İddia sahibine iki görev yükler: (1) İddia sahibi, renk içeren bütün tecrübe modlarının yanıltıcı olduğunu gösterecek standart olan değişik bir türden gerçeği ortaya koymak zorundadır. (2) Bir çoğumuzun niçin her zaman her türlü gerçeği kaçırdığımızı ve hepimizin niçin çoğu zaman çoğu gerçeği kaçırdığını açıklamak zorundadır.” (Clark, ANA, 153)

Bir de mistiklere bizim algılarımızın niçin sık sık hatalı olduğu sorusunu yöneltmeyi uygun görmüşlerdir:

Bu kireçlenme sürecini başlatan zihinlerin kendileri de yanılsamanın bir parçası değil midirler? . . . Eğer zihin de bu tür bir yanılsamaya ve sonuçlarına maruz kalmakta ise, bu zihin yanılsamadan öne geçemez ve bu yüzden de yanılsamaya bir açıklama getiremez. Diğer taraftan eğer bizim düşüncelerimiz, yanılsamaya maruz kalan bir zihnin düşünceleri değil ise, herhalde Tanrı’nın düşünceleridir. . . . Ancak bu da çeşitli zorluklar yaratır. C. S. Lewis [*Miracles*], düşünüşümüzün aslında Tanrı’nın düşünüşü olduğuna dair kaniye kesinlikle karşı koymuştur, çünkü bizlerin yanlış düşünme olasılığımız da vardır. (Clark, ANA, 154)

Gerçekliğin bir yanılsama olduğunu iddia eden panteistlere (yukarıda belirtildiği gibi mistiklerin panteizme karşı eğilimleri vardır) iki soru yöneltilmelidir:

Birinci soru: Eğer kişisel varlığımız hakkındaki bilinçliliğimiz konusunda aldanıyorsak, gerçeklik hakkında bilinçli olduğunu iddia eden panteistlerin aldanmadığını nasıl bilebiliriz?

İkinci soru: Eğer dünya gerçekten de bir yanılsama ise -bizlerin her an gerçek olarak algıladıklarımız gerçek değil ise- gerçeklik ile hayali nasıl ayırt edebiliriz? Lao-tse, bu soruyu şöyle örnelemiştir: “Uyurken rüyamda kendimi bir kelebek olarak görürsem, uyandığımda rüyasında kendisini bir adam olarak gören bir kelebek olmadığımı nasıl bilebilirim?” Bu ikilemi ortaya koyan başka örnekler de vardır: “Kalabalık bir yoldan karşı karşıya geçerken, üzerimize doğru gelen arabaları sadece bir yanılsama olarak kabul edip korku duymayabilir miyiz? Aslında bu tutuma göre karşıdan karşıya geçerken yola bakmamıza bile gerek yoktur, çünkü ne cadde ne arabalar ne de biz gerçeğizdir.” Eğer panteistler, sürekli olarak panteizmi yaşasalar dünya da bir tane bile sağ panteist kalmazdı. (Geisler, WA, 102)

Kötülük gibi bir gerçekliği bir yanılsama olarak nitelendirmenin yetersizliği bir tür ispattır: “Eğer kötülük gerçek olmasaydı, yanılsamanın kaynağı ne olurdu? Niçin insanlık çok uzun zamandan beri bu yanılsamayı tecrübe etmektedir ve niçin bu yanılsama ileri derecede gerçek gibi gözükmektedir? Panteistlerin aksi iddialarına rağmen, bizler de, panteistler de acıyı, elemi hatta ölümü tecrübe eder. Panteistler bile apandist ağrısı karşısında iki büküm olurlar. Üstlerine doğru gelen bir kamyon gördüklerinde süratle yana kaçarlardı. Eğer dünya gerçek değil ise, niçin bir raptiye üzerine oturunca canım yanar ve niçin bu duygudan nefret ederim?” (Geisler, WA, 102-103)

Peki bu yanılsamanın sebebi nedir? Kendimizi, başkalarını ve dünyayı yanılsama

olarak açıklamanın doğuracağı bir başka problem şudur: Bu yaygın hata nasıl ortaya çıkmıştır? Hemen hemen her insanın kendisi, dünyası ve ikisinin etkileşimi hakkında tecrübe ettiklerinin bir hata olduğu nasıl öne sürülebilir?

– DAVID CLARK AND NORMAN GEISLER

4B. Mistik Tecrübeler Tarif Edilebilir

“Mistikler, aynen tenkitçileri ve savunucuları gibi kendi ifadelerinin tanımlayıcı olduğunu varsayarlar. Tarif edilemezlik kavramı, bazı kişilerinin ümitlerinin aksine bekledikleri mantıksal çözümleri sunmamaktadır. Mistik gerçekliği, diğer tecrübe formlarından keskin bir şekilde ayıramaz. Mistisizm, diğer tecrübe modlarının tamamen görmezlikten gelinmesini sağlayacak ve eşsizliğini ortaya koyacak deliller sunmamaktadır.” (Clark, ANA, 182)

Henry Rosemont, Jr. şu konuya parmak basar: “Bir Zen yorumcusu inancını savunamaz. Örneğin, bütün lisanların gerçekliği çarpıttığını söyleyen bir kişinin kendi inancını savunmasını anlatırken kullandığı lisanı kim ciddiye alabilir ki? Bu kişi ‘ben şu an konuşmuyorum’ dedikten sonra nasıl olur da kendisini dinleyenleri ifadesinin bir gerçek ifade olduğu konusunda ikna etmeyi bekleyebilir.” (Rosemont, LLZ, 134)

Rosemont, Zen’in tarif edilemezlik zorunluluğunu sorgular:

Satori’de bir şekilde ‘hissedilenin’, lisan yolu ile aktarılamayacağını söylemek *zorunlu* bir ifade midir? Yoksa “*gaipen haber veren kimsenin*” tatmin edici, tanımlayıcı ifadeler bulamaması işin aslı mıdır? Eğer satori, “mantık ve lisan üstü” olarak *tanımlanıyor* ise (mecburen), bu konu hakkında yazılmış olan bütün metinler, konuyu bizlere aktarmaktan çok uzaktadır -aktarma yetisine sahip değildirler. Diğer taraftan yorumcuların satori mantık ve lisan üstüdür derken kastettikleri deneysel bir genelleme ise bu genellemelerini kanıtlayacak delilleri ileri sürmeye mecburdurlar, ancak bunu gerçekleştirememişlerdir. (Rosemont, LLZ, 19)

Rosemont, tarif edilemezlik iddiasının keyfi olduğu yorumunda bulunmuştur:

Zen yorumcularının tekzip yayınlayıp, Zen’in lisan ve mantık üstü bir mevzu olduğu için filozofların incelemelerinden öte olduğu konusunda ısrarcı olmalarına şaşırılmak gerekir. Bazı açılardan Zen lisan ve mantık kanunlarından öte olabilir; ancak Zen yorumcularının iddiaları bu kanunlar altındadır, çünkü bu yorumcular yazılarını belli bir lisan kullanarak yazmışlardır. . . . Örneğin anadili İngilizce olan zeki birisini, İngilizcenin ileri derecede kusurlu bir lisan olduğuna ikna etmek neredeyse imkânsızdır; bunun altında yatan sebep kültürel bir üstünlüğe duyulan inanç değil, eğer İngilizcenin ileri derecede kusurlu bir lisan ise nasıl olurda bu durum İngilizce olarak ifade edilebilir sorusu olacaktır. Bu kişi için bilinçli bir şekilde [mantığı ile kabul ederek], ileri sürülen tezlerin üzerine kurulduğu lisanı, bu tezler doğrultusunda terk etmek olası değildir. Böyle bir hevese kapılan Zen yorumcularının girişimleri başarısızlık ile sonuçlanmaya mahkumdur. (Rosemont, LLZ, 46, 56)

Rosemont şu iddiada bulunur: “Suzuki’nin tezleri günlük lisanla hazırlanmış bir sorgulama, cevaplama, muhakeme etme, özne, doğrulama, reddetme olaylarıdır. Eğer orijinal inançları doğru olsaydı, savunucularının itirazlarını ve tezlerini ileri sürmeleri mümkün olmazdı; eğer bu inançlara ciddi bir şekilde sarılısalar, bu itirazları ve tezleri ifade etme girişiminde bile bulunmazlardı.” (Rosemont, LLZ, 66)

Rosemont şu sonuca varmıştır: “Mantığın ve lisanın temelde çürük bir sav oldukları sonucuna varmak isteyen ancak bunu yaparken mantık ve lisan prensiplerine uyan bir kişi, o an varmak istediği sonucun doğruluğuna karşı şüphe duymalı ve bu iddianın absürd [*reductio ad absurdum*] olduğunu kabul etmelidir. Bu kişinin varmak istediği sonuç da yanlıştır, dayanak noktalarının en azından bir tanesi de. Eğer bir şeyi gerçek olarak ifade edemiyorsak, fısıldayamayız da.” (Rosemont, LLZ, 68)

Bazı açılardan Zen lisan ve mantık kanunlarından öte olabilir; ancak Zen yorumcuların iddiaları bu kanunlar altındadır, çünkü bu yorumcular yazılarını belli bir lisan kullanarak yazmışlardır.

– HENRY ROSEMONT, Jr.

5B. Mistik Tecrübeler Kendi Kendini Doğrulamaz

Clark ve Geisler, mistik tecrübelerin kendi kendini doğruladığını reddeder: “Bunun sebebi, tecrübelerin hem deneysel tecrübe hem de ruhani tecrübe olarak yaşandığına dair bir yargıda bulunabilmek için geniş bir arka plan hazırlamaları gerekmesidir. Başlangıç iddialarına rağmen mistikler, kendi tecrübelerini anlatırken ampiristler gibi davranırlar. Mistikler de tecrübelerinin yorumlanması ve onaylanması için dünyasal bir görüş çerçevesini kullanırlar.” (Clark, ANA, 173)

Geisler ve Feinberg mistisizmin, rasyonellik üstü sübjektivizmin bir biçimi olduğunu ileri sürerler: “Değişik tecrübeleri ölçütlendirecek harici bir unsur yok ise, inançlarımızın hangisinin yanlış olduğunu açıklamada belli bir zorlukla karşılaşılır. Bilen kişi, bilinen ile kendi kendini doğrulayan tecrübe sayesinde anlık bir bağlantı kurabiliyor ise, dünya hakkında farklı, birbirine uymayan ve tutarsız inançlar nasıl oluşmuştur?” (Geisler, IP, 109-110)

6B. Mistisizm Felsefesi Yaşanamaz

Zen felsefesi üzerine kurulmuş bir gerçeklik ile varlığın bağlantı kurabilmedeki yetersizliği hakkında aşağıda iki hikaye vardır. D. T. Suzuki tarafından aktarılan birinci hikayedeki tuhaf ve boş sözlere dikkat etmenizi rica ederim:

Japonya’dan ayrılmadan önce okuduğum İngilizce bir gazetede, Rus bir yazarın ilginç bir makalesini okumuştum. Bu Rus’un fikri aynen şöyleydi: “Objektif dünya sadece benim sübjektifliğimde yer alabilir; objektif dünya, benim sübjektifliğim ya da öznelim tarafından tecrübe edilmedikçe var olan değildir.” Berkeley’in idealizmine benzer bir ifade ile karşı karşıyaydım. Bir gün bu Rus, bisikleti ile dolaşırken bir kamyon ile çarpışır; kamyon şoförü kızgın bir şekilde söylenirken, Rus yazar sürekli bir şekilde “bu dünya benim sübjektifliğimden başka bir şey değildir” diye fısıldamıştır. Bir başka durumda ise bu Rus yazar sıradan bir şekilde düşünürken, bir trafik kazası geçirmez ancak şöyle bir gerçeğe karşı uyanış hisseder: “Benim sübjektifliğimden başka hiçbir şey yoktur.” Kendisini aydınlanmış olarak hisseder ve bir arkadaşına şunları söyler: “Herşey, birbirinin içindedir.” Bu ifadenin anlamı ise bütün varlıkların aynı olmasıdır ancak Rus bunun yerine şunu söylemiştir: “Herşey, her bireysel obje, birbirinin içindeki bireysel objedir. Bu çokluk dünyası reddedilemez çünkü herşey, birbirinin içindedir.” En anlamlı ifadesi de bu olmuştur. Arkadaşına bunları ifade ederken, arkadaşı bunu idrak edememiştir, ancak ilerleyen zamanlarda arkadaşısı da bu tecrübeye ermiştir. Bu Prajna’dır; bu deneyin ve insan bilincinin sınırını aşan bir bilgeliktir ve

bu sezgi elde edildikten sonra Zen'e ulaşılır. Zen, bu sezgisel bilgiden başka hiçbir şey değildir. (Suzuki, AZ, 24)

Suzuki'nin hikayesinin sonuçları ile Mortimer Adler'in hikayesinin gerçekçi sonuçlarını karşılaştıralım. Adler Uzak Doğu kültürlerinin, bilim ve teknoloji doğruları ile dini inanç doğrularını birbirinden mantıksal bölümlere ile tecrit etme şizofrenisini bu hikaye ile örnekler.

Tokyo'da yaşayan bir Budist Zen ustası Kyoto'ya özel bir uçakla yolculuk etmek istemiştir. Havaalanına vardığında ise kendisine iki adet uçak sunulur; uçaklardan birisi daha hızlı olsa da teknolojik açıdan sağlam değildir. Havaalanı yetkilileri ustaya hızlı uçağın teknolojik mekanizmasının bazı temel prensiplerini çiğnediğini, yavaş uçağın çiğnemediğini belirtirler.

Hızlı uçağın teknolojik yetersizlikleri, fiziğin temelini oluşturan kusurları temsil eder. Zen ustası öğretilerinde insanların tutarsızlıkları kucaklamaları gerektiğini belirtir; öğrencilerine ortaya tutarsızlıklar doğuracak sorular sorar. Bunu yapmanın gerçeklik hakkındaki bilgeliğe ulaşmanın tek yolu olduğunu ve bu yolun merkezinde tutarsızlıklar olduğunu öğretir. Zen ustası gerçeklik hakkındaki bu öğretiyi destekleme tereddütüne düşmez, ancak aynı zamanda yavaş ama güvenli uçağı tercih eder, çünkü bu uçak teknolojik ve fiziksel olarak tutarsızlık içermez; tutarsızlıklardan nefret eden fiziki dünya ile uyum içerisindedir.

Eğer teknolojiye ve fizikte bilimsel gerçekler varsa gerçeğin birliği adına, Zen ustasının yavaş ama güvenli uçağı tercih etmesinin anlamı, tutarsızlıkları kucaklama bilgeliği hakkındaki Zen doktriniyi geri çevirmesidir.

Ancak Zen ustası bu doktrini reddetmez, Zen doktrini gerçeği ile teknoloji ve fizik gerçeğini mantıksal olarak farklı bölmelere yerleştirerek ve şizofrenik olarak kalmaya devam eder. Birbirine uymayan "doğruları" farklı dünyalarda görmesinde psikolojik bir rahatlama çabasıdır başka ne gibi bir sebep vardır? Acaba öğretirken desteklediğini ortaya koyduğu Zen doktrininin çelişki içeren "gerçek" kelimesinin anlamı ile yavaş uçağı seçerek desteklediğini ortaya koyduğu fiziğin çelişki içermeyen "gerçek" anlamı arasında bir farklılık mı vardır? Acaba Zen doktrinine bağlı kalma konusunda gösterdiği ısrarcılığın altında mantıksal anlamında gerçeğe uygunluğunun olmasından daha çok psikolojik açıdan daha "faydalı" ya da daha "terapi içeren" bir gerçek olma durumu mu söz konusudur?

Adler şu sonuca varmıştır: "Başka bir deyiş ile Zen Budizmi, bu Zen ustasının inandığı ve inananlarının içinde bir esenlik ya da uyum duygusu yaratmada psikolojik bir fayda içeren bir dindir. Kişisel yargıma göre ise olaya bu şekilde bakılması Zen Budizminin içerdiği şizofreniyi ne azaltır ne de ortadan kaldırır." (Adler, TR, 72-76)

Henry Rosemont, Jr., Zen mistiğinin karşısında duran kaçınılmaz dört probleme işaret eder:

Eğer bir kişi, Satori'nin rasyonel içerikten yoksun olduğuna dair Suzuki'nin iddiasını kabul ederse, cevaplamayı kabul etmiş olduğu dört soru ile karşılaşır: **(1)** Bir öğrenci, bu tecrübeyi yaşadığını nasıl bilebilir? **(2)** Bu tecrübeyi nasıl adlandırabilir? Tecrübesinin "satori" olduğunu nasıl ispatlayabilir? **(3)** Bir kişi, bir başka kişinin aynı tecrübeyi yaşadığını nasıl bilebilir ya da yaşadığına dair bir iddiayı haklı çıkartabilir? **(4)** Rasyonel içerikten yoksun böyle bir tecrübe Suzuki'nin iddia ettiği gibi Mahayana Budizminin fizik ötesi prensiplerini nasıl doğrulayabilir? (Rosemont, LLZ, 18-19)

Yaşanılmayacağı argümanı bir anekdot ile ispatlanamaz ancak eski Hindu Rabindranath Maharaj, Doğu'nun panteist mistisizmine bağlananların yaşayacağı ikilemi şu tanıklığı ile gözler önüne serer:

Dinimin ortaya koyduğu çok hoş bir teorisi vardı ancak benim de bu teoriyi günlük yaşamıma uygulama da çok ciddi sorunlarım vardı. Tek sorun beş duyum ile içsel görünüm arasındaki çatışma değildir; asıl sorun bir muhakeme sorunuydu. . . . Eğer tek bir gerçeklik var ise Brahman'ın hem kötü hem iyi, hem ölüm hem yaşam, hem nefret hem sevgi olması gerekirdi. Bu durumda her şey anlamsızlığa ve yaşam bir saçmalığa dönüşürdü. . . . Bu bana mantıksız gelmeye başladı ancak ben gene de muhakemeye, aklıma güvenmemeye devam ettim -bunun sebebi aklın da yanılışının bir parçası olduğuna dair inançtı. Eğer Vedas'ın [Hindu dini metinleri] öğrettiği gibi, akıl aynı zamanda maya ise, her şeyin maya ve sadece Brahman'ın gerçek olduğu fikri de dahil olmak üzere herhangi bir kavrama nasıl güvenebilirdim? Eğer algılarıma ya da muhakememe güvenmemem gerekirse, yaşadığım mutluluğun da bir yanılışına olmadığından nasıl emin olabilirdim? (Maharaj, DG, 104)

Norman Geisler şu soruyu yöneltir: “Kalabalık bir yoldan karşı karşıya geçerken, üzerimize doğru gelen arabaları sadece bir yanılışına olarak kabul edip korku duymayabilir miyiz? Aslında bu tutuma göre karşıdan karşıya geçerken yola bakmamıza bile gerek yoktur, çünkü ne cadde ne arabalar ne de biz gerçeğizdir.” Eğer panteistler, sürekli olarak panteizmi yaşasalardı dünya da bir tane bile sağ panteist kalmazdı.” (Geisler, WA, 102)

Mantıksal dualizmi reddederek yaşanamayacağını ileri süren Francis Schaeffer'ın bu anısı sık sık tekrarlanmıştır:

Cambridge Üniversitesinde iken bir gün Güney Afrikalı bir grup genç öğrenci ile odamda sohbet ediyordum. Grubun içerisinde Sikh kökenli Hindu inancına mensup Hintli bir öğrenci yer almaktaydı. Hristiyanlık aleyhinde sert açıklamalarda bulunuyordu, ancak kendi inancının içerdiği problemleri anlamaktan çok uzaktı. “Sizin inanç sisteminize göre kötülük ve iyilik eşit dersem hatalı olmam, değil mi?” sorusunu yönelttim. Hintli öğrenci söylediğimi onayladı. O sırada odada mevcut bulunan bir başka öğrenci çay yapmak için kaynayan suyu aldı ve Hintli öğrencinin başından aşağıya döktü. Hintli öğrenci “ne yapıyorsun” diye sorduğunda karşılığında soğuk ancak kibar bir ses tonu ile aldığı cevap şöyleydi: “Kötülük ve iyilik arasında fark yoktur.” Hintli öğrenci bu cevap üzerine odayı terk etti. (Schaeffer, CWFS, 1:110)

38

KESİNLİK
KATİYET'E KARŞI

Gerçek hakkında ne kadar kesin olabiliriz? Değişik gerçekler hakkında değişik kesinlik dereceleri vardır. Hristiyanlığın doğruları hakkında ise ahlâki ya da tatbiki kesinliklere sahibiz.

Frederick. D. Wilhelmsen: “Entelektüel kesinliğe razı olma üç bölümden oluşur: (a) Fizik ötesi kesinlik. . . tezatın doğruluğu için hiçbir olasılık yoktur; (b) fiziki kesinlik ve (c) ahlâki kesinlik . . . tezatın doğruluğu için uzak bir olasılık vardır ancak bu olasılığın elimizdeki durum karşısında haklılık kazanacağına dair yeterli sebebimiz yoktur.” (Wilhelmsen, MKR, 171)

“Kesinliğe razı olmak demek bilinçli bir sezîşe ve gerçeğe adanmışlık demektir. . . . Kesinliğe razı olmak demek zihnin, oluşturduğu önermeyi onaylaması demektir.” (Wilhelmsen, MKR, 157)

Doğal kesinliğin dört türü vardır:

Mantıklı kesinlik. Mantıklı kesinliğe matematik ve saf mantıkta bolca rastlanır. Bu tür kesinliğin var olduğu yerde, tezat bir tutarsızlık oluşturmaktadır. Bir şey kesindir ve yanlış olması için mantıksal bir olasılık yoktur. Matematik mantığa indirgenebilir olduğu için bu kategoriye uyar. Örneğin, $5 + 4 = 9$ ifadesi bir örnektir. Tanımı ile gerçek olan ifadeler de bu kategoriye girerler. Örnek: Bütün çemberler yuvarlaktır ve hiçbir üçgen kare değildir.

Fizik ötesi kesinlik. Buna rağmen bazı diğer varlıkların içeriği boş olmasa da kesinliği mutlaklıdır. Örnek: Var olduğumu biliyorum. Bu ifade reddedilemez, çünkü varlığımı reddetmem için ilk önce reddedişte bulunabilmek için var olmam gerekir. Birinci prensipler de bu kesinliğe sahiptir, çünkü özne ve yüklem aynı şeyi ifade eder: “Var olma vardır;” “Var olmama var olma değildir.” “Var olmama, var olmayı doğuramaz” ifadesi de kesindir çünkü yaratılmış olan yaratana işaret eder.

Ahlâki kesinlik. Ahlâki kesinlik, zihnin inanmayı reddetmesine imkân tanımayan güçlü deliller karşısında oluşur. Bir kişi ahlâki kesinliğe tam güven duyar. Tabi ki ahlâki kesinlik içerdiğini kabul ettiğimiz varlıkların mantıksal olarak yanlış olma olasılığı vardır. Buna rağmen, delil öyle güçlüdür ki, yanlış olduğuna inanmak için hiçbir sebep yoktur. Hukuksal terimlerle bu duruma “şüphe götürmez gerçek” denir.

Tatbiki kesinlik. (yüksek olasılık) Tatbiki kesinlik, ahlâki kesinlik kadar güçlü değildir. Kişiler inandıkları şeylerin doğruluğu konusunda yüksek olasılıkla “kesin” olduklarını iddia ederler. Bir kişi bu sabah kahvaltı yaptığının doğruluğuna, matematiksel ya da metafiziksel olarak ispatlayamadan da kesinlik duyabilir. Eğer bu kişinin algılayışını etkileyen bir unsur yoksa ve bu kişi aldanmamışsa bu ifade doğrudur. Bu kesinlik konusunda yanlış olma olasılığı vardır. (Geisler, BECA, 122)

39

MUCİZELERİ SAVUNMAK

BÖLÜME BAKIŞ

Mucizeler Tanrı'nın Yer Aldığı Bir Evrende Olasıdır

Mucizelerin Doğası

Mucizeler Tanrı'nın Doğüstü Eylemleridir

Mucizeler Tabiat Kanunlarını Çığnemez

Mucizeler Anidir

Mucizeler Her Zaman Başarılıdır

Mucizelerin Amacı

Mucizeler Tanrı'nın Mesajını Onaylar

Mucizeler Tanrı'nın Mesajını İleteni Onaylar

Mucizeler Sadece İyiliği Teşvik Eder

Mucizeler Sadece Tanrı'yı Yüceltir

Mucizeler Hristiyanlığın Ana Çerçevesini Oluşturur

Mucizeler Sihirbazlıktan Farklıdır

Mucizelere İtirazlara Cevaplar

Benedict Spinoza Mucizelerin İmkansız Olduğunu İddia Eder

David Hume Mucizelerin İnanılmaz Olduğunu İddia Eder

Patrick Nowell-Smith, "Mucizelerin", Bilimsel Bir Açıklama İçeren ya da İçerecek Olan "Garip" Doğâ Olaylarından İbaret Olduklarını İddia Eder

Patrick Nowell-Smith, "Mucizelerin" Tahmin Edilebilir Değeri Olmadığı İçin Bilimsel Olmadıklarını İddia Eder

1A. Mucizeler Tanrı'nın Yer Aldığı Bir Evrende Olasıdır

Eğer teistik bir Tanrı var ise, mucizeler olasıdır. C. S. Lewis'in da dediği gibi: "Eğer Tanrı'nın varlığını kabul edersek, mucizeleri de kabul etmek durumunda kalır mıyız?" Aslında bu konuda bir güvence yoktur, bu bir beklentidir. Teoloji derki: "Tanrı'yı kabul edersen birkaç parça mucize kabul etme riskini de göze alırsın, ancak karşılığında ben de senin imanını, bu olayların kanunu ile birlikte tasdik ederim." (Lewis, M, 109)

Mucize terimi ile kastedilen nedir? "Diğer bütün tartışmalarda olduğu gibi bu tartışmada da atılması gereken ilk adım, konu ile ilgili terimlerin gerçek anlamının idrak edilmesi olmalıdır. Eğer tartışmacılar 'mucize' kelimesi ile kastettikleri konusunda uzlaşmaya varamazlarsa, mucizelerin olasılığı ve olasılığı durumunda güvenilirliği konusundaki savları tartışırken havanda su dövmüş olurlar." (Huxley, WTHH, 153)

Bizler mucizeyi, Tanrı'nın dünyada gerçekleştirdiği özel eylemler olarak tanımlarız. Mucizeler, Tanrı'nın özel eylemleri oldukları için sadece bu eylemleri gerçekleştirebilecek teistik bir Tanrı'nın var olması durumunda gerçekleşebilirler.

Bu kitap boyunca, birçok işleri arasında, dünyayı da yaratmış olan bir Tanrı'nın varlığına dair deliller sunulmuştur. Eğer Tanrı dünyayı yaratmaya müktedir ise, bu dünyaya müdahale etmeye de müktedir.

Mucizenin olasılığının onaylanması için Kutsal Kitap'ı kullanmasak da bu bölümde bazı mucizevi olayların tarihselliğini ortaya koyacağız. Mucizelerin olasılığı, bir Kutsal Kitap çıkarımı değil, Tanrı'nın varlığını içeren bir evrenin varlığının sonucudur. Stephen T. Davis mucizelerin aslında, Kutsal Kitap'ın bir önceden varsayması olduğuna dikkat çeker: "Yaratılış kitabının 1. ve 2. bölümlerinde Tanrı'nın dünyanın Yaratıcısı olduğu iddiası bütün Kutsal Kitap boyunca doğrulanır ya da önceden varsayılır; aynı zamanda bu durum Tanrı'nın varlığı için gerçekleştirilen bütün başarılı kozmolojik argümanların doğal sonucudur. Dünya, bağımlı bir varlıktır; Tanrı onu var ettiği ve yaşamasını sürdürdüğü için var olmaktadır. Tanrı'nın tarihe müdahale ettiği, insanları etkileme girişiminde bulunduğu ve Tanrı'nın amaçlarının gerçekleşmesini sağladığı iddiası bütün Kutsal Kitap'ın evrensel bir önceden varsaymasıdır." (Davis, GA, alıntı yeri Geivett, IDM, 164-165)

William Lane Craig, Tanrı'nın varlığını idrak ettiği an Kutsal Kitap mucizelerinin olasılığının bir problem olmaktan çıkışını şöyle dile getirmiştir: "Bakireden doğuş olayı benim kendi iman yolcuğumda, önümdeki en büyük engeldi -böyle bir olaya katıyen inanamıyordum. Ancak Tanrı'nın bütün evreni yarattığı gerçeğini idrak ettiğimde, O'nun için bir bakirenin hamile kalmasını gerçekleştirmesinin çok büyük önemi olmadığını anladım. Hristiyan olmayan bir kişi Tanrı'nın kim olduğunu anlaması durumunda, mucizelerin varlığı problemi problem olmaktan çıkar." (Craig, AI, 125)

2A. Mucizelerin Doğası

1B. Mucizeler Tanrı'nın Doğüstü Eylemleridir

Thomas Aquinas, sınırlı ve sınırsız gücün etkilerini birbirinden ayırıştırır:

Herhangi bir sınırlı gücün, kendisini belirleyen bir etkiyi yaratması mucize değildir, ancak bu gücü anlayamayan kişiler için bu şaşılacak bir durumdur. Örneğin cahil bir insan için mıknaşın metal objeleri çekmesi ya da küçük bir balığın bir tekneyi çekebilmesi şaşılacak bir olaydır. Ancak her yaratığın kudreti belli bir etkiye kadar ve belli bir etki alanı ile sınırlıdır. Bu yüzden, bu yaratığın gücünü idrak edemeyen bir kişi için şaşılacak bir durum da

olsa, bir yaratığın gücü ile gerçekleştirilen hiçbir şey mucize değildir. Ancak anlaşılamayan ve sonsuz bir ilahi güç ile gerçekleştirilen etki ise mucizedir. (Aquinas, SCG, 3.102.3, 83)

Antony Flew, “mucize terimi çeşitli şekillerde anlaşılmaktadır, ancak en yaygın anlamına göre, tabiat kanunlarının normal işlevinin değiştirilmesi veya geciktirilmesi ile ilahi bir gücün ortaya konulduğu bir eylemdir” demiştir. (Flew, DP, 234)

C. S. Lewis, “mucize, doğaya doğaüstü bir gücün müdahalesidir” demiştir. (Lewis, M, 5)

Richard L. Purtill, mucizenin beş karakteristiğini listelemiştir: “(1) Tanrı’nın tarihe müdahale ettiğini göstermek amacıyla (2) Tanrı’nın gücü ile gerçekleştirilen (3) geçici ve (4) doğanın sıradan akışına (5) istisna bir olaya mucize denir.” (Purtill, DM, alıntı yeri Geivett, IDM, 72)

2B. Mucizeler Tabiat kanunlarını Çiğnemez

Bazı kişiler, mucizeleri tabiat kanunlarını çiğnedikleri için reddeder. Bu argüman, tabiat kanunlarının (dışarıdan müdahaleye) kapalı bir sistem olduğunu varsayar; bundan dolayı tabiat kanunlarını çiğnenmesini imkânsız olarak görürler. Buna rağmen teistik görüşe göre tabiat kanunları kapalı bir sistem değildir; bundan dolayı mucizeler tabiat kanunlarının çiğnenmesi olamazlar.

C. S. Lewis, açık bir sistemin müdahaleye nasıl intibak ettiğini örnekler:

Bundan dolayı mucizelerin, tabiat kanunlarını çiğneyen bir şey olarak tanımlanması doğru değildir, çünkü çiğnemez. Eğer evime gelen su borusunu patlatırsam, bir sürü atomun pozisyonunda bir değişiklik yaratmış olurum, ancak olaya ölçülemeyecek kadar küçük derecede bakıldığında bütün atomların yerinde olduğu anlaşılır. Doğa, bütün diğer olaylar gibi bu olayı da göz açıp kapayana kadar mükemmel bir kolaylıkla özümle ya da asimile eder. . . . Eğer Tanrı, bir bakirenin bedeninde mucizevi bir şekilde sperm yaratmış ise, bu durum hiçbir tabiat kanununu çiğnemez. Kanunlar bu duruma hemen uyum sağlar. Doğa her an hazırdir. Kanun çarkları işler, hamilelik ve dokuz ay sonra da doğum gerçekleşir. . . . Olaylar, doğaüstü bir şekilde başlamış da olsa, bakire kadının bedeni doğal işlevine hemen başlayacaktır. Bedenine sperm girdiği anda, aynen kesik bir parmağa kanın akması gibi, doğal işlevleri o bölgeye akmaya başlayacak ve bedene giren bu yeni unsurlara göre kendisini düzenleyecektir, ki bu tüm kanunlara uygundur. (Lewis, M, 59)

Sir George Stokes, tabiat kanunlarının askıya alınması, mucize için yeterli bir açıklama olamaz demiştir: “Bizim mucize diye adlandırdığımız bir olay, tabiat kanunlarının sıradan bir operasyon ile askıya alınması ile değil, operasyona sıradan olmayan bir üstün unsurun eklenmesi ile gerçekleşir.” (Stokes, ISBE, 2036)

Peter Kreeft ve Ronald Tacelli, teizmde tabiat kanunlarının sisteminin önceden varsayıldığını belirtirler:

Konuya giriş niteliğinde bir tanım ile başlayalım. Mucize: *Doğal sebepler sistemine Tanrı’nın şaşırtıcı ve dinsel açıdan dikkat çekici müdahalesi.*

Bu açıklamadaki iki noktaya bakalım: (1) Mucize kavramı, tabiatın kendi kendini kontrol eden bir doğal sebepler sistemi fikrini reddetmek yerine önceden varsayar. (2) Bir mucize, tutarsızlık değildir. Duvarın içinden geçen bir adam olayı mucizedir. Ancak aynı anda ve aynı anlamda duvarın içinden geçen ve geçmeyen bir adam olayı tutarsızlıktır. Tanrı, tutarsızlıklar değil mucizeler gerçekleştirir; bunun sebebi gücünün sınırlı olması değil tutarsızlıkların anlamsız olmasıdır. (Kreeft, HCA, 109)

Purtill, şu iddia da bulunur: “Tanrısal bir irade ile gerçekleşen ve doğal düzeninin dışında bir olay olan mucize, varlıkların doğal düzeni hakkındaki genellemeleri ne onaylar ne de reddeder. Aslında bu bağlamda mucize şöyle tanımlanabilir: ‘Tekrarı olmayan ve tabiat kanununa ters olan bir durum.’ Anlatılmak istenen bir nokta, olayın bizim ya da sınırlı herhangi bir yaratık tarafından tekrar edilmesinin mümkün olmadığıdı sadece Tanrı’nın bu olayı tekrarlayabileceğidir.” (Purtill, DM, alıntı yeri Geivett, IDM, 69)

Duvarın içinden geçen bir adam olayı mucizedir. Ancak aynı anda ve aynı anlamda duvarın içinden geçen ve geçmeyen bir adam olayı tutarsızlıktır. Tanrı, tutarsızlıklar değil mucizeler gerçekleştirir; bunun sebebi gücünün sınırlı olması değil tutarsızlıkların anlamsız olmasıdır.

– PETER KREEFT VE RONALD TACELLI

3B. Mucizeler Anidir

Bir mucizenin şaşırtıcı bir başka karakteristiği ise anlık olmasıdır. Bir mucizenin gerçekleşmesi için belli bir zaman diliminde, belli bir süreç ya da gelişme yaşanmaz. Mucizeler anında meydana gelir. Norman Geisler bu konuda şunları gözlemlemiştir:

İsa’nın iyileştirme mucizelerine bakıldığında, sonuçların her olayda o an gerçekleştiği görülür. Gelişmelerin bir ya da birkaç günde izlendiği bir olay yoktur. Yuhanna 5:8-9: “İsa ona, ‘Kalk, döşegini topla ve yürü’ dedi. Adam o anda iyileşti.” Elçilerin İşleri 3’te Tanrı’nın sakat bir adamı iyileştirmesinin Petrus’un hizmetinde de aniden gerçekleştiğini görürüz. Elçilerin İşleri 3:6-7 “Petrus ona, ‘Bende gümüş ve altın yok, ama bende olanı sana veriyorum’ dedi. ‘Nasıralı İsa Mesih’in adıyla, yürü!’ Sonra onu sağ elinden kavrayıp kaldırdı. Adamın ayakları ve bilekleri o anda sapasağlam oldu.” Bu sakat kişinin iyileşmesi belli bir aşamada gerçekleşmemiştir, bu adamın sağlığına kavuşması eksiksiz ve anında meydana gelmiştir. (Geisler, SW, 29)

4B. Mucizeler Her Zaman Başarılıdır

Daha da ötesi, gerçek bir mucize her zaman başarılıdır. Geisler, bu konuda şunları dile getirir:

Kutsal Kitap metinlerinde Tanrı’nın eylemlerinde her zaman başarılı olduğu kayıtlıdır. O’nun buyruğu ile hastalıklar bir anda yok olur, emri ile cinler uzaklaşır, doğa O’nun müdahalesine her zaman açıktır. Bu tekrar eden unsurlar, Tanrı’nın parmak izinin önemli bir karakteristiğidir. *Kutsal Kitap’ta okuduğumuz, Tanrı’nın doğüstü işleri her zaman başarılıdır.* Tanrı her zaman tamamlamaya niyetlendiğini tamamlamıştır. Eğer O bir kişinin iyileşmesini arzularsa, o kişi iyileşir; bu duruma hiçbir istisna dahil olamaz. (Geisler, SW, 28-29)

3A. MUCİZELERİN AMACI

1B. Mucizeler Tanrı’nın Mesajını Onaylar

E. J. Carnell, tabiat kanunları sisteminin dışında bir referans noktasının onaylamasının sadece mucizeler ile gerçekleştiğini ileri sürer: “Mucizeler, Tanrı’nın evrenine nasıl bir düzen getirmek istediğini açıklayan, özel bir esinlemenin Kendisinden olduğunun hem bir işareti hem de bir mühürüdür. Bu esinleme de bizleri O’nun yarattığını ve O’nun yok edebileceğini, Nuh ve onun soyu ile evreni belli bir düzen içerisinde tutma konusunda lütfü aracılığı ile yaptığı seçimin antlaşmasını görürüz. Eğer bilim adamı mekanik düzenini korumak adına mucizeleri reddederse; bu mekanik düzen üzerindeki haklarını kaybeder, çünkü esinlemelerin doğruluğunu garanti altına alan mucizeler olmadıkça harici bir referans noktası iddiasında bulunamaz. Dayanak noktası olarak harici bir referans noktasına sahip olmadıkça da bilim adamı tarihin bataklığında kaybolur gider.”

Carnell şu sonuca varmıştır, “Bu durumda nasıl olur da bir bilim adamı, ‘evren mekaniktir’ doğrultusundaki değişmeyen, akış ve değişimden gene akış ve değişim doğar, kanaatine sığınabilir? Bilim adamı ‘Tanrı’nın kaprisi’ olarak gördüğü mucizeyi, ‘zaman ve mekanın kaprisi’ ile değiştirir. Niçin zaman ve mekanın kaprisi mekanik dünyanın sebatını garanti ederken mucize bunu gerçekleştirmek için yetersiz kabul edilir?” (Carnell, AITCA, 258)

2B. Mucizeler Tanrı’nın Mesajını İleteni Onaylar

Norman Geisler’e göre mucizelerin bir başka amacı ise, Tanrı’nın peygamberinin ilahi bir onaylanmasıdır.

Yuhanna 3:1-2: Yahudilerin Nikodim adlı bir önderi vardı. Ferisilerden olan bu adam bir gece İsa’ya gelerek, ‘Rabbî, senin Tanrı’dan gelmiş bir öğretmen olduğunu biliyoruz. Çünkü Tanrı kendisiyle birlikte olmadıkça hiç kimse senin yaptığın bu mucizeleri yapamaz’ dedi.

Yuhanna 6:2: Büyük bir kalabalık O’nun ardından gidiyordu. Çünkü hastalar üzerinde yaptığı mucizeleri görmüşlerdi.

Yuhanna 9:16: Bunun üzerine Ferisilerin bazıları, ‘Bu adam Tanrı’dan değildir’ dediler. ‘Çünkü Sept günüyle ilgili buyruğa uymuyor.’ Ama başkaları, ‘Günahkâr bir adam nasıl böyle mucizeler yapabilir?’ dediler. Böylece aralarında ayrılık doğdu.

Elçilerin İşleri 2:22: ‘Ey İsraililer, şu sözleri dinleyin: bildiğiniz gibi Nasıralı İsa, Tanrı’nın, kendisi aracılığıyla aranızda yaptığı mucizeler, harikalar ve belirtilerle kimliği kanıtlanmış bir kişidir.’

2. Korintliler 12:12: Elçiliğimin kanıtları aranızda büyük bir sabırla, belirtiler, harikalar ve mucizelerle gösterildi.

Elçilerin İşleri 15:12: Bunun üzerine bütün topluluk sustu ve Barnaba’yla Pavlus’u dinlemeye başladı. Barnaba’yla Pavlus, Tanrı’nın kendileri aracılığıyla diğer uluslar arasında yapmış olduğu mucizeler ve harikaları tek tek anlattılar.

R. C. Sproul, Gerstner ve Lindsley mucizelerin, Tanrı’nın kullanabileceği şüphe içermeyecek bir onaylama yöntemi olduğunu ileri sürmüşlerdir: “Eğer Tanrı bizlere göndermiş olduğu peygamberlerini tasdik etmek isteseydi -ki eğer bu kişileri göndermeye niyetlenmiş ise bu tastiği kesinlikle gerçekleştirirdi- bu kişilere sadece Kendisinin sunabileceği bir tasdik belgesini verirdi. Bizler de böylece bu kişilerin Tanrı’nın peygamberi olduğundan şüphe duymazdık.

Tanrı’nın bu kişilere, sadece Kendisinin sunabileceği tasdik belgesi ne olabilirdi? Mucizelerin gücü sadece ve yalnızca Tanrı’ya ait olduğuna göre, mucizelere uygun birer tasdikleme, doğrulama belgesine dönüşmüşlerdir.” (R. C. Sproul, CA, 144)

3A. Mucizeler Sadece İyiliği Teşvik Eder

Mucizeler asla kötülüğü teşvik etmez: “Tanrı iyi olduğu için, mucizeleri de iyiliği ya doğurur ya da teşvik eder.” (Geisler ve Brooks, WSA, 88)

4A. Mucizeler Sadece Tanrı’yı Yüceltir

Mucizeler asla şov maksatlı gerçekleşmemiştir: “Mucizeler asla eğlence amaçlı olarak kullanılmamıştır. Mucizelerin Tanrı’yı yüceltmek ve insanları O’na doğru yönlendirmek gibi açık bir amaçları vardır.” (Geisler ve Brooks, WSA, 89)

5B. Mucizeler Hristiyanlığın Ana Çerçevesini Oluşturur

Peter Kreeft, mucizelerin Hristiyanlık için öneminin diğer dünya dinleri arasında eşsiz olduğunu gözlemlemiştir:

Mucizelerin önemi hakkındaki tartışmayı çözümlmek için Tanrı’nın, Kendi kilisesini kurmak ve ölümsüzleştirmek için bu mucizeleri kullanmış olmayı uygun görmüş olduğunu anlamak yeterli olacaktır.

Aslında, Hristiyanlığın bütün başlıca ve diğerlerinden farkını oluşturan unsurları, mucizeleridir: Yaratılış, (ilk defa Yahudilere) esinleme, Yasa’nın verilmesi, peygamberliklerin verilmesi, Beden alma, Ölümünden dirilme, Göğe yükselmesi ve İkinci geliş ve Yargı Günü.

Eğer İslâm, Budizm, Konfüçyüsizm ya da Taoizmden mucizeleri çıkartırsanız, elinizde, aynı inanç aynı sağlamlıkta kalır. Eğer Hristiyanlıktan mucizeleri çıkartırsanız, Amerikalı Hristiyanların her hafta (ve her hafta) kilise kürsüsünden duydukları klişe cümlelerden ve basmakalıp laflardan daha fazlasını duyamazsınız. (Kreeft, CMP, 273)

R. C. Sproul, Gerstner ve Lindley, Hristiyanlığın ifade edilebilmesi için mucizelerin vazgeçilmez unsurlar oldukları konusunda hemfikirlerdir: “Teknik olarak . . . mucizeler, görselliği olan, algılanabilir bir çerçevede gelişen, hem imanlılar hem imanı olmayanların beraberce tecrübe ettikleri bir olaydır. İman ettirmek için olmasa da ikna etme gücüne sahiptirler. İnanç savunmalarına bakıldığında da anlaşıldığı gibi, mucizelere tanıklık eden grup ister inansın, ister inanmasın, ister iman etsin ister etmesin, ister herkes ‘içsel’ bir ‘mucize’ yaşasın ya da yaşamasın, Hristiyanlığın ifade edilebilmesi ve akla yatkın gelmesi için gözle görülür ve algımlanabilir mucizeler, vazgeçilmez unsurlar olmuşlardır. Tüm insanlar bilinçli bir şekilde mucizenin bir parçası olmayı reddetmiş olsalar da, ispatlanış karşısında duygularını gizleyememişlerdir.” (Sproul, CA, 145)

6B. Mucizeler Sihirbazlıktan Farklıdır

Takip eden tabloda, gerçek bir mucize ile sahte bir mucize (sihirbazlık) arasındaki farklılıklar vurgulanmıştır:

MUCİZE	SİHİRBAZLIK
Tanrı’nın kontrolü altında	İnsanın kontrolü altında
Tanrı’nın iradesi ile gerçekleşir	İnsanın iradesi ile gerçekleşir
Doğal olarak tekrar edilemez	Doğal olarak tekrar edilebilir
Aldatma içermez	Aldatma içerir
Doğada vuku bulur	Doğada vuku bulmaz

Doğaya uygundur	Doğaya uymaz
Sıra dışıdır ancak garip değildir	Sıra dışıdır ve gariptir

(Geisler, SW, 73)

4A. MUCİZELERE İTİRAZLARA CEVAPLAR

1B. Benedict Spinoza Mucizelerin İmkansız Olduğunu İddia Eder

Benedict Spinoza şu beyanda bulunmuştur: “Doğa, değiştirilemez, çünkü onun sabit ve değişmez bir düzeni vardır.” Aslında, “Eğer bir kişi Tanrı’nın tabiat kanunlarına müdahale ettiğini ileri sürerse, Tanrı’nın Kendi doğasına karşı hareket ettiğini iddia etmek zorunda kalacaktır ki, Tanrı’nın Kendi doğasına karşı hareket etmesi kendi kendini çürüten bir saçmalaktır.” (Spinoza, ATPT, 82-83)

Spinoza’nın mucizeler hakkındaki tutumunu rasyonel panteizm belirlemiştir. Spinoza’ya göre aşkın her şey reddedilmelidir, çünkü doğa ve Tanrı ontolojik (varlıkbilim) açıdan özdeşdir. Tanrı her şeydir ve her şey Tanrı’dır. Buna göre eğer Tanrı değişmez olan ise ve tabiat kanunları Tanrı’nın modelsel bir vasfı ise, tabiat kanunları da değişmez olmalıdır. İşte bundan dolayı mucize olgusu bir saçmalaktır, çünkü değişmez bir düzenin değişimini (yıkılmasını) gerektirir; değişmez düzen Tanrı’nın özüdür.

Spinoza’nın görüşü şu şekilde özetlenebilir:

1. Mucizeler, tabiat kanunlarının çiğnenmesidir.
2. Tabiat kanunları değişmez olmalıdır.
3. Değişmez olan yasaların çiğnenmesi imkânsızdır.
4. Bundan dolayı, mucizeler imkânsızdır.(Geisler, MMM, 15)

Bir mucize doğanın düzenine zarar verilmesi değil, doğaüstü bir şekilde yeni bir olayın doğaya girmesidir. Doğa, doğaüstü tarafından yeni bir olay gerçekleştirildiğinde şaşırmasın ve anında bu yeni olayı barındırsın. Lewis’in açıklamalarına bakarsak:

Eğer yeni olaylar doğaüstü bir biçimde gelirse, doğa bu yeni olaylar ile mücadeleye girmez. İstilâ edildiği noktaya yoğunlaşacağına emin olun. . . . aynen kesilen bir parmağa kanın yoğunlaşması gibi . . . o noktaya yoğunlaşır ve yeni girdiyi özümser.

Mucizenin ilâhi sanatı, olaylar karşısında var olan bir düzeni rafa kaldırmaz, daha çok yeni olayları modelin bir parçası yapar. Tabiat kanunlarını çiğnemez: “Eğer A ise, yeni olay B olur” demez; “A2, B2 olur der.” Kanunlarına uygun bir biçimde ve yeni olayı naturalize eder. Doğa misafirperverdir. (Lewis, M, 60)

C. Stephen Evans’a göre mucizenin, “tabiat kanunlarının çiğnenmesi ya da değiştirilmesi” tanımı, Tanrı’yı mucizevi eylemler içeren yaratılıştan soyutlamak demektir. Ancak Tanrı her zaman yaratılışın gerekli bir unsuru olarak kabul edilmiştir. Buna rağmen doğa, Tanrı’nın normal bir eylemi iken, mucizeler özel bir eylem olarak kabul edilir. Evans, bu konuyu şöyle açıklar:

Mucizenin, “tabiat kanunlarının çiğnenmesi ya da değiştirilmesi” tanımı kesinlikle hatalıdır. Bu terminoloji, Tanrı’nın tabiat düzeninde normalde yer almadığını ima eder; eğer Tanrı gerçekten de var ise, tüm tabiat düzeninden de sorumlu olduğu kabul edilmelidir. Tezathık “doğa” ile doğaya yapılan sıra dışı ilâhi “müdahale” arasında yaşanmaz. Tanrı hem tabiatın sıradan düzenine hükmeder hem de istediği anda bu düzene yeni unsurlar ekleyebilir. Tanrı mucize gerçekleştirirken, normalde içerisinde var olmadığı bir düzene girmez. Her zaman

elinde tuttuğu ve dahil olduğu bir düzen içerisinde farklı, özel bir şekilde davranır. (Evans, WB, 88)

Daha da ötesi Spinoza'nın argümanı şu soruyu cevaplamak durumundadır. Spinoza, tabiat kanunlarını değişmez olarak tanımlamıştır, bu tanım mucizeleri imkânsız kılar. Ampirik (deneysel) incelemeye değil rasyonel bir muhakemeye dayanan Spinoza, tecrübeden bağımsız bir şekilde doğanın çiğnenemeyeceği sonucuna varmıştır.

Norman Geisler'in açıkladığı gibi: "Spinoza'nın Öklitçi (tümünden gelim) rasyonalizmi şiddetli bir *petitio principii* (soru içerme) akutundan ıstırap çekmektedir. David Hume'un dediği gibi, bir öncülden bir olgu edebilmemiz için bu olgunun öncülde en başından beri yer almış olması gerekir. Eğer Spinoza'nın rasyonalist öncüllerinde antidoğaüstü olan önceden varsayılmış ise, bu kişinin Kutsal Kitap'ın mucizelerine saldırması bizi şaşırtmamalıdır. Spinoza'nın yapması gereken ancak yapmadığı şey rasyonalist önceden varsaymalarına mantıklı argümanlar sunmadır. Spinoza argümanlarını rasyonel spekülasyonlukla savurmakta, ancak bu argümanları deneysel gözlemler ile sağlamlaştırmamaktadır." (Geisler, MMM, 18, 21)

2B. David Hume Mucizelerin İnanılmaz Olduğunu İddia Eder

Şüpheli David Hume şunları ileri sürer:

Mucize, tabiat kanunlarının çiğnenmesidir; bu kanunlar sağlam ve sabit tecrübeler ile tespit edilmiştir. Bunun aksine yapılacak bir ispat, mucizedir. Doğanın sıradan sürecinde gerçekleşen bir şey ise mucize olamaz. Sağlığı iyi gözüken bir adamın aniden ölmesi bir mucize değildir, çünkü bu tarz bir ölüm diğerlerinden daha sıra dışı gözükse de daha önce birden fazla bir şekilde gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Ancak tamamen ölmüş olan bir adamın dirilmesi mucizedir, çünkü bu olay hiçbir çağda ya da ülkede gözlenmemiştir. Bundan dolayı her mucizevi olayın karşısından eşdeğerlere sahip tecrübeler olmalıdır, aksi takdirde bu vafaya layık olmaz. Eşdeğerlere sahip tecrübeye sahip olmak, daha aşkın bir delil ile doğrulanmadıkça bu ispatın yok edilemeyeceğinin, mucizelerin doğru olarak kabul edilemeyeceğinin, mucizelerin var olamayacağının direkt ve tam olarak ispatlanması ile aynı kapağı çıkar. (Hume, ECHU, 144, 145, 146, 148)

Hume'un argümanı, tabiat kanunlarının çiğnenemeyeceği bu yüzden de mucizelerin imkânsız olduğu yönünde değildir. Bahsi geçen argüman Spinoza'ya aittir. Ampirist olan Hume, gerçekliği, truizme rağmen, tüme varımcı yaklaşım ile sınırlanmıştır. Ancak tüme varım kesinliği değil olasılıkları ortaya koyabilir. Hume, *reductio ad absurdum* olarak bilinen bir argüman stilini kullanmaktadır. Bu argüman formunun çalışma şekli, karşı görüşün absürlüğünü ortaya koyarak çürütüp, kendisini ispatlama şeklindedir. Bundan dolayı Hume ilk olarak mucizelerin ender olaylar olduğuna dair teistik iddiayı kucaklar, arkasından tabiat kanunları karşısında bu olayların ne kadar olası dışı olduğunu ortaya koymaya çalışır. Hume mucizelerin ileri seviyede olası dışı olduklarını ileri sürer, bunu da mucizelerin muhalefet ettiği tabiat kanunlarının daha büyük delil sunmasına bağlar.

Filozof Ronald Nash, şu açıklamayı yapar: "Hume zeki bir şekilde teist kişiyi manipüle etmiştir; bunu teist kişiyi, düzen harici bir durumun kabul edilmesi için ilk olarak doğal bir düzenin kabul edilmesi gerektiğini ileri sürerek yapmıştır. Arkasından teist kişiyi, öne sürdüğü tabiat kanunu çiğnemelerinin olasılık altında olduğu, çünkü bu istisnanın gerçekleşmediği açık gerçeği ile hırpalır." (Nash, FR, 230)

Hume'un argümanı şöyle özetlenebilir:

1. Tanımından da anlaşılacağı gibi bir mucize ender gerçekleşen bir olaydır.

2. Tanımından da anlaşılacağı gibi tabiat kanunları düzenli olarak gerçekleşen bir olaydır.
3. Düzenli olan için delil, her zaman ender olan içinden daha büyüktür.
4. Bilge kişiler her zaman inançlarını daha büyük delillere dayandırır.
5. Bundan dolayı, bilge kişiler mucizelere asla inanmamalıdır. (Geisler, MMM, 27-28)

Hume'un değişmeyen tecrübe kanısı hakkında Geisler şunları dile getirmiştir:

Hume, mucizeleri reddeden argümanında “değişmeyen” tecrübeden bahseder ancak bu tutuma dikkat etmek lazımdır. Hume delilleri dikkate almadan “değişmeyen” tecrübeyi varsaymıştır. Geçmiş ve gelecekteki bütün tecrübelerle sahip olmadan, olası bütün tecrübelerin natüralizmi onaylayabileceğinden nasıl emin olabiliriz? Diğer taraftan Hume “değişmeyen” tecrübeden bahsederken mucize ile karşılaşmamış bir kişinin tecrübelerinden bahseder, ki bu da kişiye özel bir durumdur ve argüman oluşturmak için yetersizdir. (Geisler, MMM, 28)

Hume'un “doğanın genel akışı içerisinde gerçekleşen hiçbir şey, mucize olarak tanımlanamaz” iddiasının çürütülmesinde güçlü bir isim de C. S. Lewis olmuştur. Lewis, Hume'un iddiasına ikna edici bir cevap sunmuştur: “Hume'un ‘mucizevi olayın karşısında düzenli olarak tecrübe edilebilen olaylar vuku bulmalıdır ki, bu iddia edilen olay mucize adına layık olsun’ ifadesine katılmamız gerekir, başka bir ifade ile bir mucize asla gerçekleşmemiş ise, niçin hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Mucizeler hakkındaki tecrübelerin düzenli olması için bu mucizeyi bildiren aktarımların hepsinin sahte olduğunun bilinmesi ya da ispatlanması gerekir. Bütün aktarımların sahte olduğunu bilebilmemiz için bu mucizenin asla var olmadığını bilmemiz gerekmektedir. Açıkçası bu bir kısır döngüdür.” (Lewis, M, 105)

Nash, Hume'u mucizeleri destekleyen dolaylı delilleri dikkate almamakla suçlar:

Hume, mucizelerin sadece tanıkları tarafından verilmiş olan direkt delillerinden başka delilleri olmadığını ileri sürerken büyük bir hataya düşmüştür. Mucizeleri destekleyen önemli miktarda dolaylı delil vardır. Yunus isimli bir kişi ileri sürülen bir mucizeyi yaşamamış olsa bile, bu mucizenin tanıklığını duymuştur, zaten bu tanıklığa bağımlıdır ve bu mucizenin etkilerini gözlemlemektedir. Örneğin bir iyileştirme mucizesini ele alalım: Uzun yıllardan beri kör olan birisi mucize ile iyileşmiştir ve Yunus bu mucizenin tanıklığını başkalarından duymuş hatta kendisi olay yerine gitmiş ve kör adamın iyileşmiş olduğunu tespit etmiştir. Bu olay ile bir hortumun bir kasabayı yok ettiğini duyan bir adamın olayı paraleldir. Bu şahıs, şahsen hortumu görmemiştir ve orada bulunanların tanıklığına bağımlıdır. Ancak bu kişi arabasına atlayıp hortumun geçtiği kasabaya gittiği zaman, yıkılmış evleri, dam üstünde duran araba hurdalarını, kökünden sökülmüş ağaçları görür; tüm bunlar görgü tanıklarının ifadelerini doğrulayan dolaylı delilleri oluşturur. Bu örnekte olduğu gibi bir mucizenin etkileri, o mucize gerçekleştikten sonra sürebilir ve bu durumun tanıklığı ise bu mucizenin gerçekliğine dair dolaylı delilleri oluştururlar. (Nash, FR, 233)

Filozof C. D. Broad, Hristiyanlığın anahtar taşı konumundaki Mesih'in ölümden dirilişi mucizesi için dolaylı delillere başvurmuştur:

Elçilerin çarmıha gerilme esnasında düştükleri bunalım ile ilgili bir çok tanıklık verilmiştir; gelecekleri ile ilgili neredeyse hiç güvenleri kalmamıştı; ancak belli bir süre sonra bu bunalım bulutları bir anda dağıldı ve Rab'lerinin ölümden dirildiğine dair ellerinde deliller olduğunu ileri sürmekteydiler. Bu tanıklığa bakarak ileri sürülen iddiayı kabul etmemiz durumunda bu iddianın içerdiği gerçekler ile yüz yüze kalırız. Elçileri, bir önceki bunalımlarına rağmen inanmaya iten unsur İsa Mesih'in ölümden dirilmesi miydi? Bu olayların net bir açıklaması,

İsa'nın gerçekten de ölümden dirilmiş olması yönündedir. Bu açıklama gerçekler ile o kadar uyum içerisinde ki, bu mucize için dolaylı delillerin, direkt delilden daha güçlü olduğunu söylemek yanlış olmaz. (Broad, HTCM, 91-92)

Hume, mucizeler lehindeki delilleri gözden geçirmek yerine basit istatistiksel oyunlar oynamayı yeğlemiştir. Geisler bu konuda şunları dile getirmiştir:

Hume, mucizeler lehine olan delilleri hiçe saymış, hatta mucizeler karşıtı olan delilleri çoğaltmaya çalışmıştır. Ölüm defalarca tekrarlandığı ve ölümden dirilme en iyi bir ifade ile ender rastlanan bir olay olduğu için, Hume ölüm sayılarını toplayıp, karşısına iddia edilen dirilme olaylarını koyarak, adetçe çoğunluğu teşkil eden grubu geçerli sayma yoluna gitmiştir. . . . Ancak bu kıyaslama esnasında, örneğin Nasıralı İsa isimli kişinin dirilmesi lehindeki delilleri inceleme ya da değerlendirmeye alma gereği bile duymamaktadır. Yaptığı işlem, dünya üzerinde ölüp tekrar dirilmeyen kişilerin adedi ile ölüp dirildiği iddia edilen kişilerin adedini kıyaslama ve daha yüksek olan rakamı geçerli sayıp diğerini geçersiz saymaktır. . . . Bu tez, olasılık ile delillerin adedini eşdeğer olarak kabul etmektedir. Hume, kısaca (kazanma şansı yüksek olan bahsi oynama üslubunda bir ifade ile) 'daha olası olan olaylara inanmamız gerekir' demektedir. Ancak bu çok aptalca bir düşünme şeklidir. Bu mantığa göre zarların ilk sallamada üç kere altı gelme olasılığı yoktur, çünkü bu olasılık 1,635,013,559,600'e 1'dir! Hume'un gözden kaçırdığı basit gerçek ise zeki insanların kanılarını olasılıklara değil gerçeklere dayandırdığıdır. Bazen bir olayın gerçekleşme olasılığı çok azdır (geçmişteki örneklerle bakıldığında) ancak bu olayın lehine olan deliller çok güçlüdür (o an ki gözleme ya da güvenilir tanıklığa bakıldığında). Hume'un tezinde, delillerin adedi ile delillerin değeri birbirine karıştırılmıştır. Delillerin adedi değil değeri önemlidir. (Geisler, MMM, alıntı yeri Geivett, IDM, 78-79)

Daha da ötesi, Hume tarihsel olayların gerçekleşme olasılığı ile bilimadamlarının bilimsel formülleri oluşturmada kullandıkları olasılık yaklaşımını birbiri ile karıştırmıştır. Nash'ın açıklamasına göre:

Hume'u eleştirenler, onu tezini kusurlu bir olasılık görüşü üzerine bina ettiği için eleştirirler. Bunun sebebi ise Hume'un, mucizeler de dahil olmak üzere tarihteki olayların gerçekleşme olasılıklarını, bilimsel kanunların üretildiği yinelenen olayların, yinelenme olasılığı ile aynı şekilde ele almış olması olmuştur. Bilimsel kanunlar alanında, olasılık ile yinelenme sıklığı birbiri ile ilişkilendirilirler; bir bilim adamı benzer koşullar altında, aynı olayın ne kadar çok yinelandığını gözlemleyebilir ise, formüle ettikleri kanunun doğru olma olasılığı o kadar yüksektir. Ancak mucizeler de dahil olmak üzere tarihteki olaylar, bundan çok farklı bir yapıya sahiptirler; tarihteki her olay eşsizdir ve tekrarlanamaz. Bundan dolayı mucizeler de dahil olmak üzere tarihteki olayların gerçekleşme olasılıklarını, bilimsel kanunları elde ederken kullanılan olasılıklar ile aynı şekilde ele almak demek, iki öznel konunun arasındaki temel farklılıkları görmezlikten gelmek demektir. (Nash, FR, 234)

Bu tez, olasılık ile delillerin adedini eşdeğer olarak kabul etmektedir. Hume, kısaca (kazanma şansı yüksek olan bahsi oynama üslubunda bir ifade ile) 'daha olası olan olaylara inanmamız gerekir' demektedir. Ancak bu çok aptalca bir düşünme şeklidir. Bu mantığa göre zarların ilk sallamada üç kere altı gelme olasılığı yoktur, çünkü bu olasılık 1,635,013,559,600'e 1'dir! Hume'un gözden kaçırdığı basit gerçek ise zeki insanların kanılarını olasılıklara değil gerçeklere dayandırdığıdır.

– NORMAN GEISLER

3B. Patrick Nowell-Smith, “Mucizelerin”, Bilimsel Bir Açıklama İçeren ya da İçerecek Olan “Garip” Doğa Olaylarından İbarettir Olduklarını İddia Eder

Patrick Nowell-Smith’e göre: “Bir kişinin aktardığı bir olay ne kadar garip olursa olsun, bu aktarıma doğaüstü bir olay etiketi asla yapıştırılmamalıdır. Çünkü hiçbir bilim adamı karşısındaki bütün olayları anında açıklayabilecek vasma sahip değildir. Bunun anlamı ne olayın bilimsel metodlar ile açıklanamaz olduğu, ne de olayın doğaüstü olduğudur. Başka bir deyiş ile bu olayların bilim tarafından ileride açıklanma olasılığının her zaman olduğudur. Bu açıklama şu an bilmediğimiz bazı terimleri içerebilir, ancak yüzde yüz bilimsel olacaktır.” (Nowell-Smith, M, alıntı yeri Flew, NEPT, 246, 247, 248)

Nowell-Smith’in mucizelere olan itirazı bilimsel değil, bir tür natüralistik inanca dayanmaktadır. Norman Geisler, Nowell-Smith’in iddiasında yer alan kusurları şöyle ortaya koyar:

Nowell-Smith, bilim adamlarının açık fikirli olmaları ve bir önceki kanılarını geçersiz kılan delilleri reddetmemeleri gerektiğini iddia ederken, kendisinin herhangi bir doğaüstü açıklamaya kapalı olduğu ortadadır. Keyfi bir şekilde tüm açıklamaların doğal olması gerektiğini, aksi takdirde geçersiz olacaklarını öne sürer. Bütün olayların eninde sonunda doğal bir açıklaması olduğuna dair büyük bir varsayımda bulunur, ancak bu büyük varsayımı destekleyecek hiçbir delil sunmaz. Bunu bilebilmesinin tek yolu ise mucizelerin gerçekleşmeyeceğine dair bir bilgiye önceden sahip olmasıdır. Bu natüralistik inanç için bir atlama noktasıdır! (Geisler, WSA, 81)

Lewis’e göre meşru bir mucizenin natüralize edilmesi için hiçbir zaman dilimi yeterli olmayacaktır: “Başlangıcından beri bir olaya, doğaya dışarıdan gelen eşsiz bir istilacı muamelesi yapılırsa, doğa hakkında artan bilgimiz bu olayı ortaya çıktığı ana göre ne daha fazla ne de daha az inanılır yapabilir. Bu açıdan bakıldığında, gelişen bilim, mucizelere olan inancı daha imkânsız kılmaktadır görüşü tamamen bir düşünce karmaşasıdır.” (Lewis, M, 48)

Nowell-Smith’in bilimsel natüralizmi, doğal orijin ile doğal fonksiyonu birbirini ile karıştırır. Geisler bu konuda şunları söylemiştir:

Bu tarz bir bilimsel natüralizmin arkasındaki problemlerin bir tanesi de, doğal orijin ile doğal fonksiyonun birbirini ile karıştırılmasıdır. Motorlar fizik kanunlarına riayet ederek çalışırlar, ancak fizik kanunları değil akıl motoru üretir. Benzer bir şekilde mucizeler bu kanunlara riayet etseler de, bir mucizenin orijini, evrenin fiziksel veya kimyasal kanunları değildir. Başka bir deyiş ile; mucizevi bir şekilde gebe kalmada da doğum olayı dokuz aylık bir süreç sonrası gerçekleşir (tabiat kanunlarına riayet ederek). Tabiat kanunları olayların işlemlerini düzenlese de, bütün olayların orijini değildir. (Geisler, MMM, 47)

4B. Patrick Nowell-Smith, “Mucizelerin” Tahmin Edilebilir Değeri Olmadığı İçin Bilimsel Olmadıklarını İddia Eder

Nowell-Smith, bu konuda şunları dile getirmiştir: “Mucizelerin olasılığına inanan herkesin ‘açıklama’ kelimesinin anlamını düşünmesi gerekir. Bu kanının, tahmin edilebilir bir açıklama sahibi olma ilkesinden bağımsız mı olduğu; bu tür bir açıklamanın doğal mı olduğu, ‘doğaüstü’ kanısının bu olayda nasıl bir rol oynamış olabileceği sorularını kendisine sorsun.” (Nowell-Smith, M, alıntı yeri Flew, NEPT, 253)

Nowell-Smith’in iddiasına tezat, Geisler, bazı tahmin edilebilir değeri bulunmayan doğal olayların bilimsel inceleme alanına dahil olmasını ortaya koyar:

Nowell-Smith, bir açıklamanın, gerçek bir açıklama vasfına ulaşabilmesi için tahmin edilebilir değeri bulunması gerektiğini iddia eder. Buna rağmen, doğal olarak karşılanan birçok olayın tahmin edilebilir değeri yoktur. Bir bekârın evlenip evlenemeyeceğini ya da bunun ne zaman olacağını tahmin edemeyiz. Ancak kendisine bu soru sorulduğunda eğer bekâr kişi “ben biliyorum” derse, bunu da doğal bir cevap olarak kabul ederiz. Natüralist kişi aynen doğaüstücü gibi, doğal bir olayın prensipte değil ancak uygulamada ne zaman gerçekleşeceğine dair kesin bir tahminle bildiremez. Prensipde bir mucizenin, Tanrı’nın gerekli gördüğü an gerçekleşeceğini biliriz. Eğer, bütün bilgiye sahip olabilseydik (Tanrı’nın zihnindekiler de dahil olmak üzere), uygulamada da bir mucizenin gerçekleşeceği zamanı bilirdik. Daha da ötesi, Kutsal Kitap mucizeleri geçmişe ait tekil olaylardır; evrenin ya da yaşamın orijini de tekil mucizelerdir ve tekrarı yoktur. Tahminler ise tekil olaylar için gerçekleştirilemez. Tahminler, belli bir modelden elde edilebilir. Geçmiş, deneysel bilim ile değil aktarım bilimi ile bilinir. Bundan dolayı, geçmişte olmuş ve tekrarlanma modeli içermeyen bir olay için tahmin talep etmek, hatalı bir anlayışın ürünüdür. (Geisler, MMM, 46-47)

40

TARİH BİLİNEBİLİR MİDİR?

BÖLÜME BAKIŞ

TARİH NEDİR? TARİHÇİ NEDİR?

Hristiyanlık İçin Tarihin ve Tarih Yazmanın (Histografi) Önemi

Tarih Yazmanın Süreci ve Metodoloji

Tarihsel Güvenilirlik Nedir? Tarihsel Bilinebilirlik Nedir?

TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNE İTİRAZLAR

İddia: Tarih, Direkt Bir Gözlemlemeye Elverişli Değildir

İddia: Tarihsel İletilerin Parçalı Doğası

İddia: Tarihi Yöntem Biliminin Seçici Doğası ve Tarih Gerçeklerinin Yorumsal Yapısallaştırılması

İddia: Tarihçi, Değer Yargısından Kaçınamaz

İddia: Her Tarihçi, Kendi Çağının ve Dünya Görüşünün Bir Ürünüdür

İddia: Materyallerin Seçimi ve Aranjmanı Tarihçiye Bağımlıdır

TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNİN SAVUNULMASI

Cevap: Tarih, Direkt Bir Gözlemlemeye Elverişli Değildir

Cevap: Tarihsel İletilerin Parçalı Doğası

Cevap: Tarihi Yöntem Biliminin Seçici Doğası ve Tarih Gerçeklerinin Yorumsal Yapısallaştırılması

Cevap: Tarihçi, Değer Yargısından Kaçınamaz

Cevap: Her Tarihçi, Kendi Çağının ve Dünya Görüşünün Bir Ürünüdür

Cevap: Materyallerin Seçimi ve Aranjmanı Tarihçiye Bağımlıdır

MUCİZEVİ TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNE İTİRAZLAR

Felsefi İtirazlar

Teolojik İtirazlar

MUCİZEVİ TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNİN SAVUNULMASI

Felsefi İtirazların Tenkidi

Teolojik İtirazların Tenkidi

Sonuç

1A. TARİH NEDİR? TARİHÇİ NEDİR?

Hristiyan inancının geçerliliğine dair elimizde bulunan delillerin çoğunluğu şüphe götürmez bir şekilde tarihseldir. Hristiyanlık, tarihsellik üzerine bina edilmiş bir inançtır. Geçerliliği ya da güvenilirliği, İsa Mesih'in tarihte gerçekten yaşamış olmasına bağlıdır. O'nun dirilişinin belli bir zamanı ve mekanı vardır. İsa'nın uğruna yaşadığı, öğrettiği ve öldüğü her şey O'nun dirilişinin tarihselliğine dayanır. Bu bölümde bir tarihçinin görevi olan Kutsal Kitap'ın güvenilirliğinin araştırılması, mucizevi olsun ya da olmasın tarih bilinemez iddiasına cevapların verilmesi ele alınacaktır.

1B. Hristiyanlık İçin Tarihin ve Tarih Yazmanın (Histografi) Önemi

Dr. William Lane Craig, Hristiyanlığın, tarihin gerçek olaylarına dayandığına ve bu durumun sağladığı avantajlara dikkat çekmiştir: "Bazı kişiler için bu durum bir skandaldır, çünkü Hristiyanlığın gerçekliği bazı tarihsel gerçeklere bağlanmıştır ve bu tarihsel olayların gerçek olmadığı ortaya çıkarsa aynı sonu Hristiyanlık'ta paylaşacaktır. Ancak bu durum Hristiyanlığa eşsiz bir özellik katmaktadır, çünkü bir çok dünya dininin aksine Hristiyanlığın doğruluğunu tarihsel deliller ile ortaya koyma imkânı vardır." (Craig, RF, 157)

"Tarafsız bir esinlemenin tarihsel olaylara aracılık ettiğine inanan Hristiyanlar, tarihin tarafsızlığını rafa kaldıramazlar. Aksi takdirde İsa'nın yaşamı, ölümü ve dirilişi tarafsız tarihin bir parçası olarak kabul edilemez, çünkü İncil'in ilk dört kitabı tarafsız bir tarih aktarımı olmazdı." (Craig, RF, 190)

Profesöre Norman L. Geisler bu konuda şunları dile getirmiştir: "Bu iddiaların gerçekliğinin onaylanması için, bir kişinin ilk önce tarihsel gerçeklerin tarafsızlığını ortaya koyması gerekir. Bu konuyu sonuna kadar ele alırsak ilk cevap vermemiz gereken soru şudur: Tarih gerçekten de bilinebilir midir?" (Geisler, CA, 285)

Tarihçi Louis Gottschalk, *Understanding History* isimli kitabında şunları kaleme almıştır: "En yaygın tanımına göre tarih kelimesinin anlamı şudur: 'İnsanlığın geçmişi.' Tarih kelimesinin Almanca karşılığı olan *Geschichte* kelimesini ele alırsak bu kelimenin *geschehen* kelimesinden türediğini görürüz ve bu kelime 'olmak' anlamına, *Geschichte* ise 'olmuş olan' anlamına gelir." (Gottschalk, 41, UH)

Louis Gottschalk şunları belirtir: "Geçmişin kayıtlarının ve kalıntılarının tenkitçi bir yaklaşımla incelenmesine ve analiz edilmesine *tarihsel metod* denir. Tarihten elde edilen veriler üzerine geçmişin kurgusal bir biçimde yeniden yapılanma sürecine ise *tarih yazma* (histografi) denir." (Gottschalk, 48, UH)

Britanyalı filozof-tarihçi Robin G. Collingwood şunları kaleme almıştır: "Kanımcı bütün tarihçiler, tarihin bir tür araştırma olduğunu kabul eder . . . Ancak bir kere biz ona bilim etiketini yapıştırmışızdır. Bilim ise sorular sorup, bu sorulara cevap aradığımız bir düşünce formudur." (Collingwood, EPH, 9)

Sözlerini şöyle açar: "Bu durumda tarih de bir bilimdir, ancak özel bir bilimdir. Tarih biliminin görevi gözlemlene imkânımız olmayan olayları incelemek, çıkarımlara varmak, gözlemlene imkânımız olan olaylar ile mukayese etmek ve ilgilendiği olaylar için tarihçinin deyişi ile 'deliller' toplamaktır." (Collingwood, EPH, 252)

Tarihin amacını şu kelime ile ifade eder: '*Res gestae*'. Bu kelimenin anlamı ise geçmişte gerçekleştirilmiş insanlar eylemleridir. (Collingwood, EPH, 9)

Dr. John Warwick Montgomery, tarihin daha detaylı bir tanımını sunar: "*Tarih*: Bireysel ve toplumsal geçmiş insan tecrübelerine odaklanan; doğal, rasyonel ve ruhsal güçler karşısında insanlığın tepkilerini içeren, anlamlı ve kapsamlı bir anlatım oluşturmayı hedefleyen bir araştırma." (Montgomery, SP, 13)

2B. Tarih Yazmanın Süreci ve Metodoloji

Fischer, *Historians' Fallacies* isimli kitabında, tarihsel düşüncenin doğasını, “belirli sorulara tatminkâr ve açıklayıcı cevap elde etmek amacıyla gerçekleştirilen *kanıtlara dayanan* muhakeme süreci” olarak ifade edip sözlerine şöyle devam eder: “Elde edilen cevaplar genel ya da detaylı olabilir. Tarih, kısaca, bir problem-çözme disiplini.” (Fischer, HF, xv)

Sözlerine şöyle devamı eder: “Bir tarihçi, geçmiş olaylar hakkında açık uçlu sorular sorar ve açıklayıcı paradigma formunda düzenlenmiş, seçilmiş gerçekler doğrultusunda bu soruları cevaplar.” (Fischer, HF, xv)

“Tarihçi, prensipte uzlaşmaya yatkın olsalar da pratikte uzlaşmacı değildirler. Bazı tarihsel ispat testleri üzerinde ne derin çalışmalar yapılmıştır ne de genel olarak kabul edilmiştir.” Buna rağmen Fischer en azından yedi prensipte uzlaşma olduğunu ileri sürer:

1. “Tarihsel delil, başka bir soruya değil ele alınan soruya direkt bir cevap olmalıdır.”
2. “Bir tarihçi, alakalı bir delil değil en fazla alakalı delili sunmak zorundadır. En fazla alakalı delil, olayın kendisine en yakın olan delildir.”
3. “Delil, her zaman olumlu olmak durumundadır. Negatif delil ifade biçimi ile bir tutarsızlık içerir ve delil olarak kabul edilmez.”
4. “Herhangi bir tarihsel iddia hakkındaki delili sunmak, iddia sahibinin sorumluluğudur.”
5. “Ampirik (deneysel) delillerden elde edilen çıkarımların hepsi bir olasılıktır. . . Tarihçinin görevi en alternatiflerini göz önüne alarak A olayı için iyi şekilde olasılığı tespit etmektir.”
6. “Ampirik ifadelerin anlamı, ifadenin alındığı metnin içeriğine bağlıdır.”
7. “Ampirik ifadeler, delilin sağladığı kesinliği aşacak üslubu içermemelidir.”

(Fischer, HF, 62-63)

Encyclopædia Britannica isimli ansiklopedide yer alan “Tarih Araştırması” isimli yazıda, “Tarihin metodoloji genel anlamı ile diğer disiplinlerden var olan bilgiyi kullanması, yeni ve alakalı verileri araştırması ve hipotez üretmesi açısından farklı değildir” denmiştir (15. basım). (EB, 635)

Tarih yazmanın dört yüzünü şöyle listeler: Heuristik, güncel yorum hakkında bilgi sahibi olma, araştıma ve yazma.

(1) *Heuristik* (bulmaya, anlamaya ya da keşfetmeye yarayan): “Elyazması koleksiyonları, indeksleme, materyalin sınıflandırılması, kaynakça bilgisi.”

(2) *Güncel yorum hakkında bilgi sahibi olma*: “Bir araştırma bilinenden başlayıp, bilinmeyeneye doğru ilerler; tarihçi kendi alanındaki çalışmalar, diğer tarihsel çalışma alanları ve alakalı disiplinler hakkında bilgi sahibi olmak zorundadır.”

(3) *Araştıma*: Bir tarihçinin ilgilendiği alandaki olayların bilinmesi amacıyla yaptığı çalışmaya tarihsel araştırma denir. Bu olaylar hakkındaki bilgi tamamen o devirde yaşamış olanların aktarmış olduklarına dayanır. Bu bilgi formuna, o dönem ya da konu ile ilgili kaynağa materyal denir. Olayların tarihçi tarafından tecrübe edilme olasılığı yoktur. Tarihçinin elindekiler ya olayın gerçekleştiği dönemde yaşamış olanların ya da olayın sonucunda oluşturulmuş sözlü, yazılı veya materyal biçiminde aktarımlarıdır. Bu aktarımlara ya da ürünlere, kendilerini oluşturmuş olan olayların izi ya da kalıntısı denir. Tarihçi, bu kalıntılardan çeşitli derecelerde de olsa olay hakkında bilgiler elde eder, tümünden gelimlerde bulunur. Bu kalıntılar, tarihsel “gerçeklerdir.” Tarihsel araştırma, alakalı izlerin keşfi, bu

izlerden tümünden gelimlerin çıkarımı ve varılan sonuçlar ortaya çıkan diğer izler hakkındaki araştırmaları kapsar. (EB, 635-636)

(4) *Yazma*: Louis Gottschalk, tarih yazma konusunda şunları gözlemlemiştir:

- a. Konu ile alakalı, hayatta kalmış olan yazılı ve sözel materyallerin toplanması;
- b. Bu materyaller içerisinde yer alan, ancak aslına uygun olmayanların çıkartılması;
- c. Aslına uygun tanıklık içeren materyallerden bir öz anlatılar oluşturma;
- d. Aslına uygun tanıklıktan elde edilen öz bilgilerin organize edilip, anlam ve süreklilik içerecek bir şekilde metin haline getirilmesi. (Gottschalk, UH, 28)

Gottschalk, tarihsel analizin kaynaklarını belirtir:

Yazılı ve sözel kaynaklar ikiye ayrılır: Temel ve ikincil. Temel kaynak, bir görgü tanığının tanıklığıdır -temel kaynağı teşkil eden kişi, olayın geçtiği zamanda yaşamış olmak zorundadır. Buna rağmen, bir kaynağın temel bir kaynak olması için hukuki anlamdaki orijinallığe sahip olması gerekmez -kısacası elimizdeki doküman [otografi]- genellikle ilk yazılmış olan metin değil, bu metnin çoğaltılmış kopyalarıdır ve bu kopyalar da aynı geçerliliğe sahiptir. Örneğin antik Yunan ve Roma klâsiklerinin, tarih eserlerinin ilk yazılmış metni değil, kopyaları mevcuttur. . . . İkincil kaynak, görgü tanığı olmayan kişinin tanıklığıdır-ikincil kaynağı teşkil eden kişi olay yerinde, olanın gerçekleşmesi esnasında hazır bulunmayan kişidir. (Gottschalk, UH, 53-54)

Gottschalk, cevaplanması gerektiğini düşündüğü iki soru yöneltir: [1] “Dokümanın yazarı gerçeği aktarna yetisine sahip midir; eğer sahip ise, [2] gerçeği aktarma isteğine sahip midir?” (Gottschalk, UH, 148)

Yazılı ve sözel kaynaklar ikiye ayrılır: Temel ve ikincil. Temel kaynak, bir görgü tanığının tanıklığıdır -temel kaynağı teşkil eden kişi olayın geçtiği zamanda yaşamış olmak zorundadır. . . . İkincil kaynak, görgü tanığı olmayan kişinin tanıklığıdır -ikincil kaynağı teşkil eden kişi olay yerinde, olanın gerçekleşmesi esnasında hazır bulunmayan kişidir.

– LOUIS GOTTSCHALK

3B. Tarihsel Güvenilirlik Nedir? Tarihsel Bilinebilirlik Nedir?

Filozof Mortimer J. Adler, tarihsel bilginin yerini, bilgi ve görüş konusunun ele alınması esnasında açıklar:

Bir elimizde kesinliklik ve değişmezlik içeren kendi kendini kanıtlayan doğrular vardır; diğer elimizde şüphe içeren ancak delillerle ve muhakeme ile desteklendiği için doğru olarak kabul edilip aksi görüşler üzerinde yerini alan veriler vardır. Geri kalanlar ise sadece görüştür -ne bilgi olma iddiaları vardır ne de bir gerçeğe dayanırlar.

Bu anlamda ele alındığında tarihsel araştırmaların bulgularının ve sonuçlarının bilgi olarak kabul edilmemesi için hiçbir sebep yoktur; aynı durum ister natürel ister sosyal olsun, ampirik bilimin bulguları ve sonuçları için de geçerlidir. (Adler, TPM, 100-101)

Craig, şu açıklamada bulunur:

Herhangi bir parçanın tarihsel bilginin bir parçası olarak kabul edilebilmesi için bu parçanın herhangi mantıklı bi kişinin kabul edebileceği bir bağlamda, delil sınıfına girebilmesi gerekir. Bütün tüme varım bilgim için aynı durum geçerlidir. Bir bilgiyi kabul etmemiz için, olası kılan yeterli delil ile desteklenmesi gerekir. Benzer bir uygulama hukuk alanında yer alır: Bir davanın hükmü, en fazla delil ile desteklenmiş iddia doğrultusunda verilir. Jüri üyelerine, şüpheden arınmış bir şekilde sanığın suçlu olup olmadığı sorulur, ancak jürinin yüzde yüz olarak şüpheden arınması mümkün değildir, mümkün olan mantığa dayanan şüpheden arınmaktır. Tarih içinde durum birebir aynıdır: bizlerin en fazla olası delili sunan hipotezi kabul etmemiz gerekir. (Craig, RF, 184)

Tarihçi C. Behan McCullagh benzer bir şekilde tarih konusunda neyin gerçek olarak kabul edilmesi gerektiğini işaret eder: “Tarihsel anlatımları niçin gerçek olarak kabul edelim? Cevap aslında hazır: Bu anlatımlar yanlış olabilir, ancak deliller ile desteklenmiş olan bu anlatımların gerçek olma olasılığı yüksektir. . . . İşte bu yüzden bu anlatımlara inanılmalıdır.” (McCullagh, TH, 57)

McCullagh açıklamalarına devam eder: “Eğer bu anlatımlar, dikkatli ve oldukça ayrıntılı bir delil çalışmasını içermiyorlarsa ve eğer dünya hakkındaki bazı tespit edilmiş, tüme varım tezleri ile desteklenmiş genel ve yaygın inançlar üzerine kurulmamışlarsa, inanılmayı hak etmezler. Ancak dünya hakkındaki güvenilir inançlar ile tezatlık içermeyen ve bu inançlar ile uzlaşma içerisinde olan sonuçlar genel olarak gerçektir.” (McCullagh, TH, 57)

“Tarihsel araştırma metodları, gerçeğe ulaşma olasılığını maksimize etmek üzere dizayn edilmiştir. Eğer bu işlevlerini yerine getiremezlerse, rahatlıkla bir başkası ile değiştirilebilirler.” (McCullagh, TH, 57)

2A. TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNE İTİRAZLAR

Tarihin objektifliğine, dolayısı ile bilinebilirliğine olan itirazların çoğu Charles A. Beard’ın (1874-1948) “*That Noble Dream*” isimli yazısından türemiştir. Onun tarihsel görecelik görüşü birçok Amerikan tarihçiyi etkilemiştir. Tarihe objektif bir bakışın karşısında yükselttiği itirazları altı maddede özetlemek mümkündür:

1B. İddia: Tarih, Direkt Bir Gözlemlemeye Elverişli Değildir

“Tarihçi kendi zamanından önce gerçekleşmiş olan olayların izleyicisi olamaz. Bir kimyagerin, deney esnasında gerçekleşenleri gözlemlediği ve aktardığı objektiflikle (tarafsız olarak) geçmiş gözlemleyemez ve aktaramaz. Tarihçi, tarihsel olaylar hakkındaki bilgiye dokümantasyon aracılığı ile ulaşır. Bu onun yegane çaresidir.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 323)

2B. İddia: Tarihsel İletilerin Parçalı Doğası

“Dokümantasyon (anıtlar ve diğer kalıntılar dahil olmak üzere), gerçek tarihi oluşturan olayların ve kişilerin sadece bir kısmını kapsar. Başka bir ifade ile sayısız olay ve kişi, eksik dokümantasyonun kurbanı olmaktadır.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 323)

3B. İddia: Tarihi Yöntem Biliminin Seçici Doğası ve Tarih Gerçeklerinin Yorumsal Yapısallaştırılması

“Kısmi olan tek unsur dokümantasyon değildir; bir çok olayda tarihçinin ele aldığı dönem, bölge ya da bölüm hakkındaki bütün dokümanlara sahip olduğu şüphelidir. Bir çok olayda

tarihçilerin, dönem ile alakalı sayısız olay ve kişi hakkındaki dokümanlar arasında seçim yaptığı, bu dokümanların içeriğinden bile kısmi alıntılara gittiği bilinmektedir.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 324)

“Geçmişteki bir olayın, kısmi dokümantasyon ve kısmi araştırmalar ile tam ve gerçek bir şekilde yapılandırılması iddiası, salt bir hipotezdir.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 324)

4B. İddia: Tarihçi, Değer Yargısından Kaçınamaz

“Tarihsel olayların ve kişilerin kendi doğalarında ele alınması etik ve estetik kaygıları içerir. Tarihsel olaylar, fizik ve kimyadaki gibi ‘gözlemcinin’ tarafsızlığını içeremezler.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 324)

5B. İddia: Her Tarihçi, Kendi Çağının ve Dünya Görüşünün Bir Ürünüdür

“Geçmiş araştıran bir tarihçi, inceleme altına aldığı kısmi dokümantasyona tamamen tarafsız ve nötr bir zihin ile yaklaşamaz. . . . Bir tarihçi kendisini eğilimlerden ya da taraflılıktan arındırmak için ne yaparsa yapsın, zihni; zaman, mekan, koşullar, ilgi alanları, tercihler ve kültür gibi sayısız etkenler ile yoğrulmuş aynı insan zihnidir.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 324)

6B. İddia: Materyallerin Seçimi ve Aranjmanı Tarihçiye Bağımlıdır

“Konu seçimi, materyallerin seçimi ve aranjmanı, tamamen tarihçinin insiyatifine kalmıştır.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 324)

Beard şu sonuca varmıştır: “Tarihçinin gücü sınırlıdır. Tarihin ‘objektif gerçeğini’ arama ve ‘aktarma’ arzusunda olabilir ancak bulamaz.” (Beard, TND, alıntı yeri Stern, VH, 325)

Tarihçinin geçmişe direkt bir ulaşma şansı olmasa da, geçmişten arta kalanlara, gerçekten var olmuş ve elimizde olanlara direkt olarak ulaşması mümkündür. ... Örneğin, arkeolojik veriler, tarihçiye incelemesi için direkt olarak objeler sunmaktadır.

– WILLIAM LANE CRAIG

3A. TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNİN SAVUNULMASI

Craig, şu noktaya işaret eder: “Eğer Hristiyan inancı için tarihsel bir savunmanın başarılı olmasını arzuluyorsak, tarihsel görecelik (rölativizm) itirazlarına cevaplar vermemiz gerekir. . . . Tabi ki sübjektif unsurları gözardı edemeyiz. Ancak cevaplamamız gereken soru, bu sübjektif unsurların tüm tarih çalışmalarını geçersiz kılacak kadar güçlü olup olmadığına dairdir.” (Craig, RF, 169)

1B. Cevap: Tarih, Direkt Bir Gözlemlemeye Elverişli Değildir

Geisler, ‘objektif’ kelimesinin ne anlama gelmesi gerektiğini şöyle açıklamıştır: “Eğer ‘objektif’ kelimesi ile kastedilen anlam ‘salt bilgi’ ise, hiçbir beşeri tarihçi objektif ya da tarafsız olamaz. Bu bizim onayladığımız bir olgudur ancak, diğer taraftan eğer ‘objektif’ kelimesi ile kastedilen anlam, sağduyulu bir insanın kabul edebileceği, adil ve dürüst ancak gözden geçirip düzeltilmeye elverişli bir sunum ise, bu durumda tarafsızlık olasılığının kapısı aralanmış demektir.” (Geisler, CA, 290)

Göreceli iddia sonrasında, bilim adamı ile kıyaslandığında tarihçinin dezavantaja sahip olduğuna dair iddia hakkında, Craig şunları yazmıştır:

Birinci olarak vurgulamamız gereken nokta, bilim adamının her zaman incelediği konuya ya da objeye direkt bir ulaşma sahip olduğunu düşünmenin bir saflık olduğu noktasıdır. Bilim adamları kendi öz çalışmaları için bile, hem başkalarının araştırma raporlarına yüksek seviyede bağımlıdır (bu durum ilginç bir şekilde bilim adamını tarihsel dokümanlara bağımlı kılar) hem de bilim adamının araştırdığı konular genellikle direkt bir ulaşma imkân vermemektedir, bu durum özellikle fizik gibi yüksek teorik alanlarda daha çok kendisini göstermektedir.

İkinci olarak ise, tarihçinin geçmişe direkt bir ulaşma şansı olmasa da, geçmişten arta kalanlara, gerçekten var olmuş ve elimizde olanlara direkt olarak ulaşması mümkündür. ... Örneğin, arkeolojik veriler, tarihçiye incelemesi için direkt olarak objeler sunmaktadır. (Craig, RF, 176)

Bundan dolayı, “hem tarih adamının hem de bilim adamının, geçmişte olanları tespit etmek için değişik donanımları mevcuttur. Orijinal gerçeklere ya da olaylara direkt ulaşım yoksunluğu bu iki adamdan birisini diğerinin gerisinde bırakmamaktadır.” (Geisler, CA, 291)

2B. Cevap: Tarihsel İletilerin Parçalı Doğası

Fischer, bu tezin hatasını şöyle işaret eder: “Görecelikçilik hatalı bir şekilde, tarihsel aktarımların parçalı olması gerektiğini, bunun eksikliği oluşturacağını ve bu eksiklikten dolayı, hatalı olmaları gerektiğini ima eder. Eksik bir aktarım, objektif olarak doğru bir aktarım olabilir, doğru bir olayın tümünü değil bir kısmını aktarmıştır.” (Fischer, HF, 42)

Geisler şöyle devam eder:

Tarihsel aktarımların parçalı olması, bu aktarımların objektifliğinin yok olması anlamına gelmez. Tarih, parçalı kaynaklara sahip olduğu için jeolojiden daha az objektif değildir. Bilimsel birikimde parçalı bir yapıya sahiptir, varsayımlara ve daha fazla olguların keşfi konusunda yetersiz olduğu ispatlanabilen genel anlayışlara dayanır.

Katı bir bilimsel görüş açısından bakıldığında, parçacıklar arasındaki boşlukları doldurmanın zorluklarının mevcudiyeti reddedilemez ise de, bir kişi dünya hakkındaki felsefi görüşünü belirledikten sonra, tarafsızlık problemi ortadan kalkar. Eğer bir Tanrı mevcut ise, tarihin genel resmi zaten çizilmiş durumdadır; tarihsel gerçekler sadece detayları dolduran unsurlar olacaktır. (Geisler, CA, 292-93)

3B. Cevap: Tarihi Yöntem Biliminin Seçici Doğası ve Tarih Gerçeklerinin Yorumsal Yapısallaştırılması

“Tarihçinin kullanacağı materyalleri seçme zorunluluğu, tarihi sübjektif bir hale getirmez. Jüri üyeleri, tüm delillere sahip olmadıkları durumlarda kararlarını ‘şüpheler üzerine bina ederler’. Eğer tarihçinin elinde konu ile alakalı ve önemli deliller mevcut ise objektiflikten söz etmemiz mümkün hale gelecektir. Bir kişinin bazı şeyleri bilebilmesi için her şeyi bilmesi gerekmez.” (Geisler, CA, 293)

Bu tarz itirazlara cevap verebilmek için dünya görüşünün önemine değinmek gerekir:

Geçmiş olayların gerçek bağlamı ya da bağlantıları bilinebilir mi sorusu karşımızda durmaktadır. . . . Yorumlanmakta olan olay hakkında genel bir hipotezde ya da dünya görüşünde bulunulmadan, orijinal bağlantıların bilinmesinin olanağı yoktur. Tabii ki çıplak gerçeklerin objektifliği, önceki olayların sırası ve sonuçlarının ortaya koyduğu gerçekler, bir dünya görüşü farz edilmeden de bilinebilir. Ancak bu olayların objektif anlamını, genel bir hipotez ya da dünya görüşü ile anlamlı bir strüktür bina etmeden kavramak imkânsızdır. Bundan dolayı aynen bilimin objektif anlamında olduğu gibi, tarihin objektif anlamı problemi bir kişinin *Weltanshaung*'una bağlıdır. (Geisler, CA, 293-294)

Buna cevap olara: “Bazı objektivistlerin, geçmiş olaylar strüktürleştirilmelidir aksi durumda anlamsız olurlar argümanı tamamen kusurludur. Bu argümanın tümünün ispatladığı tek şey, gerçekleri anlamak için bir strüktür gereklidir aksi takdirde gerçekler hakkında konuşmak anlamsızdır. Hangi strüktürün doğru olduğu sorusu ise, ele alınan gerçeklerden farklı gerçeklere dayandırılarak tespit edilmelidir. . . . Dünya görüşü olmadan objektif bir anlama ulaşmak imkânsızdır.” (Geisler, CA, 295)

Peki hangi dünya görüşü doğrudur sorusuna Geisler şu cevabı vermiştir: “Tanrı inancı içeren bir dünya görüşü sahibi olmanın (2’ye bakınız) haklılığı üzerinde durmuştuk; bu görüşe sahip olunulduğunda tarih için bir objektif anlama kavuşmak imkânsızlıktan olasılığa seyreder. Teistik bağlam ile bakıldığında tarihin bütün gerçekleri, teistik gerçeklere dönüşür. . . . Olayların doğrusal görüşü içerisindeki nedensel karışım, Tanrı’nın varlığını içeren evren ile olan bağlamlarından dolayı ortaya çıkar. Teizm, tuval üzerine bir resmin ana hatlarını çizer, tarih ise bu hatlar üzerinden tabloyu renklendirip tamamlar. . . . Bu bağlamda tarafsızlık demek sistematik tutarlılık demektir.” (Geisler, CA, 295)

4B. Cevap: Tarihçi, Değer Yargısından Kaçınamaz

Dikkat etmemiz gereken bir nokta şudur: “Tarihçinin değer yargılarından kaçınmaması tarafsızlığın imkânsız olduğu anlamına gelmemektedir. Tarafsızlık demek, gerçekleri ele alırken adil olmak demektir. Olmuş olanların, olası en doğru bir şekilde sunulması demektir. Daha da ötesi, tarafsızlık, bir tarihçinin gerçekleştirmiş olan olayları yorumlarken, bu olayların kaynağında ve bağlamında olanları ön plana çıkartacak bir lisan kullanması demektir... Bir tarihçi dünya görüşünü ortaya koyduktan sonra değer yargıları, arzu edilmeyen ve subjektif bir unsur olmaktan çıkar; değer yargıları hem gereklidir hem de objektif olarak talep edilirler.” (Geisler, CA, 295-96)

5B. Cevap: Her Tarihçi, Kendi Çağının ve Dünya Görüşünün Bir Ürünüdür

Her tarihçinin, kendi çağının ve dünyagörüşünün bir ürünü olduğunu kabul eden Geisler, şunlara da işaret etmektedir: “Bir *tarihçinin* kendi çağının adamı olması, onun aktardığı *tarihin* de o çağın ürünü olduğu iddiası hatalı bir yaklaşımdır... Tenkitçilik, bilginin *bağlamı* ile bu bilgiye ulaşma *sürecini* birbiri ile karıştırmaktadır. Tenkitçilik, bir görüşün *oluşması* ile o görüşün *doğruluğunu* birbiri ile karıştırmaktadır. Birisinin hipotez ürettiği kaynak aslında onun bu hipotezin doğruluğunu ispatlaması ile alakalı konular değildir.” (Geisler, CA, 296-97)

Fischer, bu durumu bir örnekle açıklamaktadır: “Bir bilginin elde edilme şekli ile o bilginin geçerliliği arasında bir karmaşa yaşanmaktadır. Amerikalı bir tarihçi, şovenist bir yaklaşımla Birleşik Devletlerin, İngiltere’den bağımsızlığını 1776 senesinde elde ettiğini beyan edebilir. Bu ifade tarihçinin motivasyonu ne olursa olsun, tarihsel açıdan doğru bir ifadedir. Diğer taraftan, İngiliz bir tarihçi milliyetçi bir tutumda ısrar edip, İngiltere’nin,

Birleşik Devletlerden bağımsızlığını 1776 senesinde elde ettiğini iddia edebilir. Bu açıklama ise hatalı bir açıklamadır ve her zaman öyle kalacaktır.” (Fischer, HF, 42)

Göreceli görüşü savunan rölativistin argümanının kendi kendini çürüten doğasını ele alırsak: “Eğer görecelik kaçınılmaz ise, tarihsel rölativistin görüşü kendi kendini çürütür. Bu görüşe göre, kendi görüşleri ya tarihsel olarak koşullanmıştır ve bundan dolayı taraflıdır ya da göreceli değildir ama objektiftir. Eğer göreceli değil ama objektif ise, böylelikle tarih konusunda objektif olunabileceğini itiraf etmiş olur. Eğer tam aksi yani tarihsel görecelik görüşünün kendisi göreceli ise objektif bir gerçek olarak kabul edilemez.” (Geisler, CA, 297)

Daha önce de belirtildiği gibi rölativistlerin, tarihçilerin bir dünya görüşü sahibi olduğu iddiası doğrudur. “Dünya görüş olmadan, objektif anlamdan bahsetmek anlamsızdır, çünkü anlam, sistem-bağımlıdır.” (Geisler, CA, 296)

Ancak doğru olan dünya görüşü bir Tanrı’nın varlığını içeren evren görüşüdür; delillerin açıkça kanıtladığı gibi ancak bu görüş doğrultusunda objektifliğe ulaşılabilir. Geisler, şu iddiada bulunur: “Bir kişi gerçeklerin ne olduğunu tespit ettikten ve bu gerçeklere, verilen yorumların hepsinin en fazla ve istikrarlı bir şekilde Tanrı’nın varlığını içeren bir evrene uyumlu olduğunu gösterip, bu bağlamında bir anlam atayabildikten sonra, bu kişi tarih hakkındaki objektif gerçeğe ulaştığını iddia edebilir. Örneğin, ancak bu evrenin Tanrı’nın varlığını içeren bir evren olduğunu ve Nasıralı İsa’nın ölümden dirildiğini kabul edersek bir Hristiyan bu sıra dışı olayın bir mucize olduğunu ve Mesih’in gerçek iddiaları ile uyumlu olduğunu iddia edebilir.” (Geisler, CA, 296)

6B. Cevap: Materyallerin Seçimi ve Aranjmanı Tarihçiye Bağımlıdır

Önyargının ya da tarihin tarafsızlığını örtme ihtirasının olasılığı hakkında tarih felsefecisi W. H. Walsh şunları belirtmiştir: “Bu şekildeki bir ön yargının, tarihin objektif gerçeklerini elde etmede önemli ve aşılabilir bir engel olarak görmek ya da görmemek konusunda verilecek karar, şüphe içeren bir karar olacaktır. Bu şüphenin sebebi ise, geçmişteki tecrübelerimizde gördüğümüz gibi, aktarımlarda bulunan önyargıların her zaman düzeltilmeye elverişli olmuş olmasıdır... Bir tarihçi kesinlikle kişisel önyargıdan arınmış olmak zorundadır, bunu beceremeyen tarihçiler, kendilerine uygun itibarı kazanmışlardır.” (Walsh, JPH, 101)

Van A. Harvey bile şu ifadede bulunmuştur: “Eğer tarafsızlıktan anladığımız şey, bir kişinin yargıya ulaşmadan önce bu yargıyı haklı çıkaracak geçerli sebeplere sahip olma zorunluluğunu hissetme kapasitesine sahip olabilmesi ise, tutkulu olmanın veya tarafsız olmanın karşılıklı olarak özel hisler olduğu, tartışmaya açık bir konu olacaktır. Kendi öz oğlunu yargılayan bir hakimin, gerçeğin bulunması konusunda, konu ile daha az alakası olan bir kişiden daha çok tarafsız olması beklenmez mi?” (Harvey, HB, 212)

Harvey, Hristiyan Kutsal Kitap âlimlerin çalışmalarına, çalışma konusu bu kişilerin en derin inancını kapsadığı için güvenilmemesine dair oluşan eğilimin yanlış olduğunu ifade eder: “Bu tutum, açıklama ve açıklamanın doğrulanması arasındaki farkı, bir şey öğrenme tutumu sergileme ile bildiği bir şeyi savunma arasındaki farkı görmezlikten gelmektir. Kendi öz oğlunu yargılayan bir hakimin, oğlunun masum bulunması için sübjektif ve kişisel arzuları olduğu kesindir ancak oğlunun masumiyetini ortaya koymak zorunda olduğu deliller acı verici de olsa, bu arzusundan bağımsız, mantıklı deliller olmak zorundadır.” (Harvey, HB, 213)

Sonuç olarak Fischer’in belirttiği gibi tam sübjektiflik ya da rölativizm kendi kendisini çürütür: “Rölativistler, kendilerinin ve destekçilerinin bir dereceye kadar rölativizmden bağımsız olduklarını ifade ederler.” (Fischer, HF, 42)

Fischer, Strout’un şu yorumunu aktarır: “İsrarcı bir rölativizm, entelektüel intihardır.” (Strout, PRAH, alıntı yeri Fischer, HF, 42)

Fischer, sözlerine şöyle devam eder: “Rölativistin kullandığı sübjektiflik fikri tamamen bir saçmalıktır. ‘Sübjektif’ terimi, bağımlı bir terimdir; tezati anlamlı olmadıkça kendisi de anlamlı olamaz. Bütün bilgi sübjektiftir demek bütün varlıklar kısadır demektir. Uzun bir şey olmadıkça, hiçbir şey kısa olamaz.” (Fischer, HF, 43)

Bir bilginin elde edilme şekli ile o bilginin geçerliliği arasında bir karmaşa yaşanmaktadır. Amerikalı bir tarihçi, şovenist bir yaklaşımla Birleşik Devletlerin, İngiltere’den bağımsızlığını 1776 senesinde elde ettiğini beyan edebilir. Bu ifade tarihinin motivasyonu ne olursa olsun, tarihsel açıdan doğru bir ifadedir.

– DAVID HACKETT FISCHER

4A. MUCİZEVİ TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNE İTİRAZLAR

Bir kişi felsefe açısından mucizelerin olasılığını kabul edebilir. Bunu kabul eden bir kişinin dünya görüşü aynı zamanda tarihsel olayların tarafsız bir şekilde bilinebileceğini de içerir. Ancak cevaplanması gereken bir soru hâlâ karşımızdadır: Görgü tanıklarının tarihsel anlatımlarına dayanarak mucizelerin gerçekleştiğini bilebilir miyiz? Mucizeleri tarih aracılığı ile öğrenebilir miyiz?

1B. Felsefi İtirazlar

David Hume, tarihte öne sürülen bir mucizenin ispatı problemini tanımlayarak, mucizelere karşı tarihsel-kriter argüman sunar.

1C. “Bütün tarih göz önüne alınsa bile, bir mucizenin bizleri şüpheden kurataracak sayıda iyi eğitim almış, sağduyusu kuvvetli kişi tarafından öne sürülmediği görülür. . . . Aynı zamanda, dünyamızın gayet iyi bilinen bir bölgesinde, halk önünde gerçekleştiği iddia edilen mucizelerin, bu tür keşifleri içermesi kaçınılmazdır.” (Hume, ECHU, 10.2.92, syf. 116-117)

2C. “Çağlar boyunca birçok mucizenin, kehanetin ve doğaüstü olayların ya karşı deliller ile sahteliği ortaya konmuştur ya da absürdlükleri sonucunda kendi kendilerini çürütmüşlerdir. Tüm bunlar insanlığın doğaüstü ve mucizevi olaylara olan eğilimini yeterli derecede ispatlamaktadır; bu durum ise bu tarz iddialara şüphe ile yaklaşmamız gerektiğini ortaya koymaktadır.” (Hume, ECHU, 10.2.93, syf. 118)

3C. “Bu eğilim doğaüstü ve mucizevi olaylara karşı güçlü bir önyargı oluşturmaktadır. Bu tür olaylara dair iddialara, en sık cahil ve barbar toplumlarda rastlanmaktadır. Eğer bu konuda bir iddianın medeni toplumlardan türediği görülürse, kısa bir araştırma bu iddianın cahil ve barbar toplumlardan ithal edildiğini ortaya koyacaktır.” (Hume, ECHU, 10.2.93, syf. 119)

4C. Aynı çağa ait tarih yazıcıları, Hume’un görüşlerini benimsemiştir:

Alman ilahiyatçısı ve metin tarihçisi Ernst Troeltsch şu iddiada bulunmaktadır: “Bilinen olayları analojisinde açıklama ve geçmişin yeniden yapılandırılması için konjektür ve sempatik idrak aranır . . . Olayların geçmiş ve şu a ki süreçlerinde aynı süreci fark ederiz, hem geçmişte hem şu an, insan yaşamının çeşitli tarihsel çemberleri birbirini etkiler ve birbiri ile kesişir.” (Troeltsch, H, alıntı yeri Hastings, ERE, 6:718)

Carl Becker, şu iddiada bulunacak kadar ileri gitmiştir: “Tanıklıkların sayısı ne olursa olsun bir olayın geçmiş gerçekliğini, sanki günümüze ait bir gerçeklik gibi tespit etmeye yeterli değildir. . . . Tanıklık verenlerin mükemmel bir karakteri olsa da, bu durumun hiçbir anlamı yoktur.” (Becker, DWH, alıntı yeri Snyder, DWH, 12-13)

F. H. Bradley şunları belirtmiştir: “Tarih, varlıkların o anki durumuna dair yargılarımız olan tecrübeden çıkarıma gidilme yönteminde en son çaredir. . . . Bizden, açıkçası yaşadığımız ve bildiğimiz dünyaya tekabül etmeyen nedenlerin etkilerini içeren bir geçmiş olayın gerçekliğinin onaylanması istenildiğinde, ne diyeceğimizi bilemeyiz. . . . bu talep, temelsiz bir bina yaptırma talebi ile aynıdır. . . . Bu onaylamayı, kendi kendimiz ile çelişmeden nasıl gerçekleştirebiliriz?” (Bradley, PCH, 100)

Çağımızın filozoflarından Antony Flew, Hume ve Troeltsch’in sıkı bir takipçisi olduğunu şu iddiası ile ortaya koymuştur: “Geçmişten arta kalanları rasyonel bir biçimde delil olarak kabul etmemiz ve gerçekten olanları yapılandırıp, aktarım formuna dönüştürebilmemiz için, günümüzü düzenleyen kanunların geçmişi de düzenlemiş olduğunu kabul etmemiz gerekir.” (Flew, M, alıntı yeri Edwards, EP, 5:35 1)

“Bir mucize anlatımı ile karşı karşıya kalan tenkitçi bir tarihçi, genellikle bu anlatımı ciddiye almaz. . . . Bu prosedürünü haklı çıkarmak için Hume’un ileri sürdüğü prensibe kesinlikle başvuracaktır: ‘Mucizevi doğanın mutlak imkânsızlığı’ ya da ileri sürülen olayların ‘bütün mantıklı insanların gözünde doğrulanması’, ki bu iki prensip, mucizeyi çürütmek için yeterlidir.” (Flew, M, alıntı yeri Edwards, EP, 35 1-52)

Bir mucize anlatımı ile karşı karşıya kalan tenkitçi bir tarihçi, genellikle bu anlatımı ciddiye almaz. . . . Bu prosedürünü haklı çıkarmak için Hume’un ileri sürdüğü prensibe kesinlikle başvuracaktır: ‘Mucizevi doğanın mutlak imkânsızlığı’ ya da ileri sürülen olayların ‘bütün mantıklı insanların gözünde doğrulanması’ ki bu iki prensip, mucizeyi çürütmek için yeterlidir.

– ANTHONY FLEW

2B. Teolojik İtirazlar

Bazı kişiler mucizelerin tarihsel bilinebilirliğine teolojik bir perspetkitten itirazlar yükseltirler. Bu tür itirazların babası Gothold Lessing olmuştur: “*Tarihin tesadüfi doğruları, kesinlikle muhakeme için gerekli olan gerçeklerin ispatı olamazlar.*” (Lessing, LTW, 53)

“Mucizelerin aktarımlarının mucize olmayışları başlı başına bir problemdir. Kısacası gözlerimin önünde gerçekleşen mucizelerin etkisi anlıktır, ancak aktarım için bir aracı kullanıldığı için mucizenin bütün gücü kaybolur.” (Lessing, LTW, 52)

Lessing, açıklamalarına şöyle devam eder: “Ben kesinlikle Mesih’in mucizelerini reddetmiyorum. Ancak bu mucizelerin gerçekliğinin kanıtlanabilirliği, şu anda gerçekleşmedikleri için tamamen ortadan kalktığı ve elimizde kalan sadece bu mucizelerin aktarımları olduğuna göre (bu yüzden de bu anlatımların yalancı çıkarılması imkânsızdır) bu

aktarımların beni Mesih'in öğretişlerine bağlayabileceğini reddediyorum." (Lessing, LTW, 55)

Kierkegaard, benzer bir şekilde inanç konusunda tarihin ve tarihselliğin rolünün değersiz olduğunu ileri sürmüştür: "Eğer Hristiyanlığa tarihsel bir doküman olarak bakılacaksa dikkat etmemiz gereken en önemli şey, Hristiyan doktrinin gerçekten de ne olduğuna dair tamamen güvenilir bir aktarıma sahip olmaktır. Eğer araştırmacı kişi bu gerçek ile olan ilişkisine karşı sonsuz bir ilgi besliyor ise, bir anda ümitsizliğe kapılabilir çünkü tarihsellik karşısında hayatındaki en kesin olan şey sadece bir *tahmin* olduğunu kavraması hiç de zor olmayacaktır. *Tahminsellik*, ebedi bir mutluluğun binasının inşa edilmesi için çok küçük bir toprak parçasıdır." (Kierkegaard, CUPPF, 23)

"Çağımızın jenerasyonu geriye şu sözlerden başka söylenecek bir şey bırakmamış olsalar da, bu sözler bile yeterliden çok daha ötedir: 'Bizler, Tanrı'nın şu senede dünyaya alçak gönüllü bir kul görünümü ile gelmiş, aramızda yaşamış ve öğretmiş arkasından da ölmüştü olduğuna inanıyoruz.'" (Kierkegaard, PF, 104)

Martin Kahler, "Bilim tarafından tespit edilmesi gereken tarihsel gerçekleri bir iman tecrübesi olarak kabul edemeyiz. Bundan dolayı, Hristiyan inancının ve tarihe dayalı bir İsa inancının, aynen su ve yağ gibi birbirine karışmayacağını kabul etmeliyiz" demiştir. (Kahler, SHJHBC, 74)

İster liberal olsun ister muhafazakâr, modern teologlar bu ifadeleri tekrar ede gelmişlerdir:

Rudolf Bultmann: "Kapalılıktan kastedilen, tarihsel olayların değişmezliğinin ve arkası kesilmezliğinin doğaüstü güçler tarafından (Tanrı), doğaüstü olaylar (mucize) ile müdahaleye uğrayamayacağı, kısaca 'mucize' diye bir şeyin olamayacağıdır. Bu açıdan bakıldığında mucize, tarih içerisinde bir nedeni olmadan gerçekleşmiş bir olay olurdu... Bu bakış açısı, bütün tarihsel dokümanları inceleyen tarih bilimi ile uzlaşma içerisindedir. Bir dokümanın tarihsel olması için yukarıda belirtilen prensiplerin geçerli olarak kabul edilmesi durumunda, Kutsal Kitap'ın tarihselliği için yapılacak bir çalışmada da bu prensipler geçerli kabul edilmelidir." (Bultmann, EF, 292)

Paul Tillich: "Kutsal Kitap aktarımlarının tarihsel güvenilirliği ile tanımlanan bir inanç, inanç anlamının başına gelebilecek en ağır çarpıtmadır." (Tillich, DF, 87)

Karl Barth: "Mesih'in ölümden dirilmesi ya da O'nun ikinci gelişi. . . . tarihsel bir olay değildir; tarihçiler bu konudaki şüphelerini giderebilirler. . . . bizim kaygımız olayın gerçekliği ile ilgili değildir, bizim kaygımız olayın gerçekliğinin tarihsel gerçekliğe bağlanmış olmasıdır." (Barth, WGWM, 90)

Troeltsch'in analogi prensibinin etkisi (felsefi itirazlar başlığı altında ele alınmıştır) çağımıza ait teologlar ve tenkitçi-tarihçiler arasında süre gelen ve hatırı sayılır bir etki yaratmıştır. Troeltsch'in tenkitçi-tarihçi yaklaşımı altında olan Van A. Harvey, bu etkiyi şöyle açıklar:

Ernst Troeltsch'in, tarihsel-tenkitçi metodun ortaya çıkmasına dair kehanetsel iddiasında haddinden fazla gerçek olduğunu göstermeye çalıştım. Bu iddia, Batılı adamın bilinçliliğinde gerçekleşen Hristiyan inancının birçok temel varsayımının, takdir edilmesini içeren derin bir devrimi önceden varsaymaktadır. . . . Bu ihtilaf öylesine derindir ki, son dönemlerde ortaya çıkan Protestan teolojisi, tenkitçi tarihsel araştırma etiği ile Hristiyan inancının temel taleplerini uzlaştırmaya çalışan bir tür kurtarma operasyonuna dönüşmüştür. (Harvey, HB, 246)

C. Stephen Evans *The Historical Christ & The Jesus of Faith* isimli kitabında (yayınlanma tarihi 1996), çağımızın bu etkisini ele almıştır:

Her ne kadar Van Harvey'in kitabı (1966) modası geçmiş gibi gözükse de, onun savunduğu metodoloji birçok büyük Kutsal Kitap âlimi tarafından uygulanmaktadır. Bu durumu ilginç kılan, bu uygulama yaygınlığına rağmen son zamanlarda bu görüşün açık bir şekilde savunulmamış olmasıdır. . . . Troeltsch-Harvey şeklinde bir görüşün açıkça fazla savunulmaması gerçeği bu görüşün terkedildiği anlamına gelmez. Bence bu durumun sebebi bu görüşün yaygın bir şekilde kabul edilmiş olmasıdır; bu yaygınlık bu görüşü savunulmaya gerek duyulmayan bir tür "sağduyu" formatına dönüştürmüştür. (Evans, HCJF, 185)

5A. MUCİZEVİ TARİHİN BİLİNEBİLİRLİĞİNİN SAVUNULMASI

1B. Felsefi İtirazların Tenkidi

Filozof Frank Beckwith, Hume'un tezlerinin tenkitçi analizini yaparken, Hume'un birinci görüşüne cevap verir: "Birçok açıdan ele alındığında Hume'un ileri sürdüğü ölçüt tamamıyla mantıksız değildir. Bir iddiayı inceleyen bir kişi, iddia tanıklarının sayısını ve karakterini göz önüne alır. Buna rağmen, Hume'un ortaya koymak istediği ölçüt, bundan fazlasını talep eder." (Beckwith, DHAAM, 49)

Beckwith sözlerine Colin Brown'dan yaptığı alıntı ile devam eder: "Hume'un talep ettiği vasıflarda bir görgü tanığının, Batılı bir üniversite eğitimi almış olması, onaltıncı yüzyılda Batı Avrupası'nın önemli bir kültür merkezinde yaşamış olması ve halk tarafından tanınmış olması gerekmektedir." (Brown, MCM, alıntı yeri Beckwith, DHAAM, 50)

Beckwith'in işaret ettiği gibi bu ölçüt bile yeterli olmayacaktır, çünkü bu kriterlere sahip bir kişi yalancı hatta iyi bir eğitim almış bir yalancı olabilir. (Beckwith, DHAAM, 50)

"Daha da ötesi, son yıllarda ortaya çıkan gelişmeler Hristiyan teizminin baş tacı olan mucizenin -İsa'nın dirilişinin- Hume'un birinci ölçütünü karşıladığını ortaya koymuştur." (Beckwith, DHAAM, 50) (bakınız: V.B.3. Ölümünden Diriliş)

Beckwith, Hume'un ikinci noktasının mantıksal yanlışlığına işaret eder: "İddia edilen mucizevi olayların insan hayal gücünün bir ürünü ve olağanüstüne inanma arzusu olduğu gerçeğine şüphe duyan az kişi vardır, ancak bu durum bütün mucizevi olay iddialarının geçersiz olduğunu ispatlamaz. Bu tür bir yargıya varmak yanlış tekabül etmenin yanlış bir mantığı olur [hatalı bir sonuca varan bir argüman]." (Beckwith, DHAAM, 51)

Beckwith'in ifade ettiği gibi bu yol naturalizme çıkar: "Her şey bir yana bütün mucize iddialarının mübalâğa olduğunu, mucizelerin asla gerçekleşmeyeceğini bilmeden ileri süremezsiniz." (Beckwith, DHAAM, 52)

Filozof Colin Brown şu cevabı vermiştir: "Bir kişinin kendi dünya görüşünde ya da aynı eğitim ve kültür seviyesinde bir tanık talep etmesi tamamen absürdlüktür." (Brown, MCM, 98)

Brown şu sonuca varmıştır: "Bir olayın vuku bulduğuna dair bir tanıklığın geçerliliği, öne sürülen olayın tanıklarının olaya yakınlığına, dürüstlüklerine ve aldatılmama kapasitelerine bağlıdır." (Brown, MCM, 98)

Beckwith, Hume'un üçüncü ölçütünün içerdiği üç probleme işaret eder: "(1) Hume, eğitimsiz ve cahil insanlar olarak tanımladığı insan grubunu yeterli bir şekilde açıklamamıştır; (2) bu ölçüt Hristiyan teizminin mucizelerini kapsamaz; ve (3) Hume, argüman yerine argümana saldırma hatasına düşer [*argumentum ad hominem*]." (Beckwith, DHAAM, 53)

Geisler, Troeltsch'in analogi prensibine şöyle cevap verir: "Bu prensip ile Hume'un doğanın birbirine benzerliklerle dolu olmasından yola çıkarak mucizelere itiraz etmesi aynı kapağa çıkmaktadır." (Geisler, CA, 302)

Geisler, birinci olarak şunu söylemiştir: "Bu tutum, bütün tarihsel olayların natüralist bir yaklaşım ile yorumlanmasını içerir. Bu tutuma ait metodoloji mucizevi olayları reddeder.

Ancak sıradan düzen için var olan genel bir tanıklık, sıra dışı için aleyhte bir tanıklık değildir.” (Geisler, CA, 302)

İkinci olarak ise şunu söylemiştir: “Troeltsch’in analoji türü argümanı haddinden fazla kanıtlayıcıdır. Richard Whately’in ikna edici bir biçimde iddia ettiği gibi, bu birbirine benzerlik durumu varsayımında reddedilen tek unsur mucizeler değildir; Napoleon Bonaparte’ın başına gelen sıra dışı olaylar gibi bütün olaylar buna dahildir.” (Geisler, CA, 302-303)

“Bilimsel deneysellüğün ürünü olan üniformüteryan tutumu tarihsel araştırmalara ithal etmek hatalıdır. Tekrar etmeler ve genellik, bilimsel kanunların tespiti için vaz geçilmez unsurlar olabilir ancak bu metod tarih için kullanılamaz. Tarihsel olayların bina edilmesinde gerekli olan, bu olayların gerçekten de gerçekleştiğine dair güvenilir tanıklıklardır.” (Geisler, CA, 303)

Beckwith, Flew ve Troeltsch argümanına benzer bir şekilde yaklaşır: “Bu argüman analojiyi bir geçmişi incelemek için bir *temel* olarak kabul etme ile analojinin incelenen geçmişin bir *objesi* olmasını karıştırır. Kastedilen şudur: Geçmiş incelenirken belli bir değişmezlik ve devamlılık bekleriz ancak bunun anlamı geçmişte eşsiz bir olay olamayacağı (incelemenin objesi) değildir.” (Beckwith, HM, alıntı yeri Geivett, IDM, 97)

İddia edilen mucizevi olayların insan hayal gücünün bir ürünü ve olağanüstüne inanma arzusu olduğu gerçeğine şüphe duyan az kişi vardır, ancak bu durum bütün mucizevi olay iddialarının geçersiz olduğunu ispatlamaz. Bu tür bir yargıya varmak yanlış tekabül etmenin yanlış bir mantığı olur.

– FRANK BECKWITH

2B. Teolojik İtirazların Tenkidi

Geisler bu tutuma şöyle karşı koyar: “Henüz ele alınmış olan tarihin objektifliği konusunu göz önüne alırsak, bir Hristiyanın, radikal varoluşçu teologların mucizelerin objektifliği ve tarihsel boyutu konusundaki görüşlerine katılması için hiçbir sebep yoktur. Mucizeler doğal bir süreç ürünü olmayabilirler ancak bu süreç içinde yer almışlardır.” (Geisler, CA, 300)

Geisler sözlerine şöyle devam eder,

Mucize, ampirik ya da tarihsel bir bağlamda dolaysız ve dolaylı, objektif ve sübjektif olarak tanımlanabilir. Bir mucizenin birden fazla karakteristiği vardır. Mucize hem bilimsel olarak sıra dışıdır hem de teolojik ve ahlâki açıdan sıradandır. Birinci karakteristiği, dolaysız ampirik bir tecrübe bilinebilmesidir; ikinci karakteristiği ise olayın verisinin olağanüstülüğünden değil “çağrışımlar” aracılığı ile dolaylı ampirik bir tecrübe ile bilinebilmesidir. . . . Bir mucizenin teolojik ve ahlâki karakteristiği ise ampirik açıdan objektif değildir; sübjektif bir şekilde tecrübe edilirler. Buna rağmen kastettiğimiz bir mucizenin ahlâki boyutu için bir boyut olmadığı değildir. Eğer yaşadığımız evren Tanrı’nın varlığını içeren bir evren ise ahlâk objektif bir biçimde Tanrı’ya dayandırılır. (Geisler, CA, 301)

Profesör Erickson bu konuda şunları söylemiştir:

Ele aldığımız teoriler, tarihsel kaygılar da dahil olmak üzere, inanç ve akıl arasındaki Kutsal Kitap’ta bahsedilen ilişkidir. Bu konuda bazı örnekleri sunmamız mümkündür.

Luka 7:18-23'te Vaftizci Yahya'nın öğrencileri 'Gelecek Olan sen misin, yoksa başkasını mı bekleyelim?' diye sorduklarında İsa Yahya'nın öğrencilerine şöyle karşılık verdi: 'Gidin, görüp işittiklerinizi Yahya'ya bildirin. Körlerin gözleri açılıyor, kötürümler yürüyor, cüzamlılar temiz kılınıyor, sağırlar işitiyor, ölümler diriliyor ve Müjde yoksullara doyuruluyor.' Bu örnekte tarihsel gerçekler ile iman birbirinden ayrılmamıştır.

İkinci bir örnek ise Pavlus'un İsa'nın dirilişinin gerçekliği üzerine vurgusudur (1. Korintliler 15). Hristiyan tecrübesinin ve müjdesinin geçerliliği Mesih'in dirilişinin gerçekliğine bağlıdır.

Üçüncü bir örnek ise, Luka'nın yazdıkları hakkında kesin bilgilere ulaşma konusunda gösterdiği hassasiyettir (Luka 1:1-4; Elçilerin İşleri 1:1-5).

Birinci örneğimiz parçanın tenkitçi çalışmaya maruz kalmasından dolayı zarar görmüş olabilir, ancak ikinci ve özellikle üçüncü örnekler Kutsal Kitap açısından iman ve tarihsel muhakeme arasındaki farkı ortaya koymaktadır. (Erickson, WBF, 131)

Erickson, Bultmann'ın tarihsel varsayımını ve hatasını tespit etmiştir:

Bultmann, Yeni Antlaşma imanlılarının, İsa'nın adanmış inanlıları olduğunu söylerken doğru bir tespitte bulunmuştur, ancak arkasından bu gerçeğin bu kişileri olayların aktarılmasında daha az güvenilir kıldığına dair hatalı sonuca varmıştır. Varsayımına göre bu kişilerin İsa ve O'nun amacı hakkındaki olumlu yargıları, bu kişileri gözlemlediklerini aktarma ve korumada dikkatsiz kılmaştır; hatta bu kişiler İsa'ya olan inancı arttırmak için bazı aktarımlarında mübalâda bulunmuşlardır.

Benzer argümanlar genellikle mahkeme tanıklıklarına dayandırılarak bina edilmeye çalışılmıştır. Ancak bir değişik analogi izlenirse İncil yazarlarının durumu daha çok ortaya çıkacaktır. Mahkeme salonu yerine ele almamız gereken ortam bir sınıftır; ne de olsa bütün elçiler aslında İsa'nın öğrencileridirler. Bir sınıfta öğretmenin görüşüne sıkı sıkıya bağlanmış bir öğrenci mi yoksa bu görüşle ilgilenmeyen bir öğrenci mi öğretmenin sözlerini kelime kelime kaydedecektir? Öğretmenin görüşüne sıkı sıkıya bağlanmış bir öğrencinin notlarına daha fazla itimat göstereceğimiz kesindir. Öğretmenin bilgeliğini en fazla muhafaza edecek olan da bu öğrenci olacaktır, çünkü final sınavında bu bilgilerin kendisi için çok değerli olacağını bilir. İsa'nın sözlerine çok daha fazla değer veren elçilerin, O'nun öğretilerini doğru bir şekilde muhafaza etmek için çok daha azimli olacakları kesindir. (Erickson, WBF, 131-132)

Bir kişinin kendi dünya görüşünde ya da aynı eğitim ve kültür seviyesinde bir tanık talep etmesi tamamen absürdlüktür. . . . Bir olayın vuku bulduğuna dair bir tanıklığın geçerliliği, öne sürülen olayın tanıklarının olaya yakınlığına, dürüstlüklerine ve aldatılmama kapasitelerine bağlıdır.

– COLLIN BROWN

3B. Sonuç

Hem bu bölümü hem de bu kitabı aklımdan değil yüreğimden gelen ses ile bitirmek istiyorum. Okumuş olduğunuz materyalin çoğunluğu akıl ürünüydü ve akla hitab ediyordu, ve bence bu da iyi birşeydir. Tanrı, bizlere Kendisinin Esinlemesinin delillerini değerlendirmemiz için akıl vermiştir. Yeşaya 1:18:

RAB diyor ki:

*"Gelin, şimdi davamızı görelim.
Günahlarınız sizi kana boyamış bile olsa
Kar gibi akpak olacaksınız.
Elleriniz kırmızı böceği gibi kızıl olsa da
Yapağı gibi bembeyaz olacak."*

İsa, buyruklarını verirken aklın önemini ihmal etmemiştir:

"İsa ona şu karşılığı verdi: 'Tanrın olan Rab'bi bütün yüreğinle, bütün canınla ve bütün aklınla sev.'" (Matta 22:37)

Ancak Kutsal Kitap'ta Tanrı daha sık bir biçimde yüreğimize hitap etmiştir. Defalarca yüreğin alçak gönüllü olmasının öneminden bahsetmiştir. Katı ve nasırlaşmış bir yüreğe sahip olmanın tehlikeleri konusunda bizi uyarmıştır. Kutsal Yazılar, akıl hakkında da sık sık ifadeler içerse de, akıl hakkındaki ifadeler, yürek hakkındaki ifadelerin beşte biri kadardır. Tanrı, bizimle entelektüel değil yürek seviyesinde konuşmayı istemektedir.

Bu kitabın sonunda bende sizlerle yürek seviyesinde konuşmayı istiyorum. Eğer siz ya da tanıdığınız bir kişi hayatını İsa'ya verme konusunda zorluk çekmekteyse, kendimi sizlerle yemek masasında karşı karşıya, can cana konuşuyor olarak hayal edeceğim. Zorluk çektiğiniz konu belki de en son bölümde ele alınan konudur. "Ben hiçbir mucizeye tanıklık etmedim. Nasıl olur da mucize öğretisi içeren bir müjdeye iman edebilirim?" sorusu aklınızdan geçiyor olabilir.

Son bölümün başlarında gördüğümüz gibi David Hume ve birçok diğer filozof, eğitimci tarih boyunca mucizelerin imkânsızlığına inandılar; bunu da mucizelerin gerçekleşmemiş olma olasılığının gerçekleşmiş olma olasılığından daha yüksek olmasına bağladılar. Mucizelerin gerçekleşmemiş olma olasılığının yüksek olması mucizeleri imkânsız kılamaz. İsa hakkındaki peygamberliklerin gerçekleşmesi üzerine yaptığımız çalışmayı içeren bölümde gördüğümüz gibi, bir kişide bu üç yüz peygamberliğin tamamlanması neredeyse imkânsızdır ancak tarihsel gerçeklerin ortaya koyduğu gibi bu peygamberlikler İsa'da tamamlanmıştır.

Gerçeğe ulaşmanın tek yolu ön yargıya dayalı bütün fikirlerden kurtulmaktır. Ya gerçekten bir Tanrı varsa, yukarıdan dünyamıza bakmaktaysa, yüksek mevkilerde olanların yüreklerindeki gururu incelemekteseyse, merdivenin basamaklarını tırmananların egolarına odaklandıysa, insanlığın genel olarak bencilliğini dinlemekteseyse? Ya Tanrı kafasında, Kendisini bazı insanlara açıklama kararı almışsa? Ya Tanrı, Kendisini kibirli, gururlu ve küstah olanlara değil de alçak gönüllülere, mazlumlara açıklama kararı almışsa?

Eğer Kutsal Kitap gerçek ise durum aynen böyledir; Kutsal Kitap'ın güvenilirliği hakkında sarsıcı delillere kitabın başında bakmıştık. Değişik felsefe ve dine mensup birçok kişi "Tanrı" ile yaşadıkları tecrübeleri anlatmak istese de, peygamber Yeşaya'ya esinlendiği gibi Tanrı herhangi bir popülerlik yarışmasını kazanma kaygısı içerisinde değildir. Ancak 2. Petrus 3:9'da belirtildiği gibi O'nun arzusu şudur:

"...hiç kimsenin mahvolmasını istemiyor, herkesin tövbe etmesini istiyor...."

Yeşaya 45:15'te belirtildiği gibi Tanrı aynı zamanda yoldan geçen herkesin önüne atlayıp Kendisini tanıtmaya arzusu içerisinde de değildir:

*"Gerçekten sen kendini gizleyen bir Tanrı'sın,
Ey İsrail'in Tanrısı, ey Kurtarıcı!"*

Kulağa garip gelmiyor mu? Tanrı'yı saklanmaya çalışırken düşünebiliyor musunuz? Tanrı niçin bunu yapsın ki? Cevap açıktır: Tanrı beklemektedir. Herkesin yaşamlarında O'nun sesini duyacak kadar alçak gönüllü olup, bu sese kulak verip, O'nunla kişisel bir ilişki kurmak için kapıyı açmalarını beklemektedir.

İsa, Esinleme 3:20'de şunları söylemiştir:

“İşte kapıda durmuş, kapıyı çalıyorum. Eğer biri sesimi işitir ve kapıyı açarsa, onun yanına gireceğim, ben onunla ve o da benimle, birlikte yemek yiyeceğiz.”

Tanrı, Kutsal Kitap'ta üç kez açıkça sayısızca ima yolu ile gururlunun karşısında olduğunu, alçak gönüllüye ise lütfedeceğini söylemiştir (Mezmurlar 3:34; Yakup 4:6; 1. Petrus 5:5). Tanrı, sorularımızı O'na yönletmemizi istemektedir ancak, “Sana verdiğim cevaplar doğrultusunda davranma vakti geldi. Daha fazla bekleme”, diyeceği zaman yakındır.

İşte o an O'na karşılık verirsek, mucizeleri yaşama olasılığı içinde kendimizde açmış oluruz. Bu kitabın başlangıcında kasabanın eski sarhoşu olan ancak hayatının son on dört ayını İsa Mesih inanlısı olarak geçiren babamın dramatik bir şekilde değişen yaşamına değinmiştim. Arkasından yaşadıklarım ve gördüklerim gerçek bir mucizedir. Bir kişinin yaşamında böylesine bir değişimi sadece ve yalnızca var olan bir Tanrı gerçekleştirebilir. Kendi yaşamıma baktığım zaman, yaşadığım değişimleri doğaüstü bir Tanrı'dan başka kimsenin gerçekleştiremeyeceğini kesinlikle söyleyebilirim.

Eğer hayatınızda şu ana kadar İsa Mesih'e Rab'biniz ve Kurtarıcınız olarak güvenme kararını almadıysanız, sizleri bu kitabın sonunda yer alan ve Mesih'i tanımak için çarpmaya başlayan bir yürek için basit açıklamalar içeren *Dört Ruhsal Kural* isimli yazıyı okumanız konusunda gönülden teşvik etmek isterim. Eğer yüreğiniz ve zihniniz Tanrı'nın sizin için olan sevgisine doğru çekiliyor ise, sizleri bu çağrıya uygun bir şekilde davranmaya davet ediyorum.

Rab, sizi bu arayışınızda bereketlesin,

JOSH D. MCDOWELL